AETHRA

TEATRU COMPLET

EURIPIDE

GUNIVAS

Coperta I: Euripide, aşezat pe un jeţ înaintea statuii zeului Dionysos, patronul spectacolelor tragice, înmânează masca lui Herakles unui personaj feminin, probabil Scena, întruchiparea teatrului. Basorelief antic, aflat la Istanbul.

Coperta IV: Euripide, bust de marmură, copie

romană după un original grec din sec. IV î.Hr., Muzeul Naţional din Napoli.

EURIPIDE
TEATRU COMPLET
Traducere, prefaţă, note şi comentarii de
Alexandru Miran GUNIVAS-ARC
CZU 821.14 02 – 2 E 90

Editura ARC, *Chişinău MD2009, str. George Meniuc nr. 3 Tel*: (*373*) *73 53 29*, (*373*) *73 36 19*; Fax: (*373*) *73 36 23* E-mail: cedbirsamoldnet. md

Editura GUNIVAS SRL, *Chişinău MD2001, str. Vlaicu Pârcălab nr. 45, oficiu 400*

Tel: (*373*) *22 0691*, (*373*) *233626*; Tel. /fax: (*373*) *232933* E-mail: *gunivasn@yahoo.com*

EURIPIDE. TEATRU COMPLET
Colecţia «ACTHRA»
Coordonatorul colecţiei: *dr. Andrei Ţurcanu*
Redactor: *Horia Zava*
Lector: *Lucia Ciocan*
Coperta colecţiei: *Anatol Tomoianu*
Coperta: *Mihai Bacinschi*
Design şi tehnoredactare: *Dumitru Boldureanu*
Procesare de text: *Ana Muntean*
Prepress: Editura GUNIVAS

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii
Teatru complet / Euripide; trad., pref., note şi comment. de Alexandru Miran; cap. col.: Anatol Tomoianu; cap.: Mihai Bacinschi.
— Ch.: Gunivas – Arc, 2005 (Tipogr. „Universul”). – 1312 p. – Col: „ACTRHRA” / coord, col.: Andrei Ţurcanu.
ISBN 9975 – 908 – 55 – 1 (Gunivas).
— ISBN 9975 – 61 – 399 – 3 (Arc)
1500 ex.
ISBN 9975 – 908 – 55 – 1 (Gunivas)

ISBN 9975 – 61 – 399 – 3 (Arc)
e ARC, GUNIVAS, 2005, pentru prezenta ediţie
Tipărit în Republica Moldova la *tipografia* «*Universul*»*.com*. 7883

PREFAŢĂ

Notă

Atât în prefaţă, cât şi în note, comentarii, precum în titlul şi în textul pieselor am păstrat ortografia traducătorului pentru numele proprii (vezi explicaţia DIui de la pag. 30), dar am considerat necesar ca pe copertă şi în alte rechizite editoriale numele autorului sau alte nume greceşti să apară conform adaptării tradiţionale, aşa cum sunt date în *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* (ed. 1989, p. 678 şi urm.) şi în majoritatea dicţionarelor enciclopedice sau de mitologie, apărute până în prezent. La sfârşitul cărţii cititorul va găsi un INDEX care cuprinde toate numele proprii (nume de persoane, de localităţi şi geografice) întâlnite pe parcursul lecturii acestui volum şi care vor fi însoţite, în paranteze, de variantele ortografice unanim acceptate.

Redacţia

Dramaturgul şi vremea lui

Despre tragedie, Aristoteles afirmă că s-a dezvoltat din cântecele şi dansurile cetelor de Satyri, alcătuite în cinstea isprăvilor şi întru amintirea patimilor zeului Dionysos.

Dar ceea ce stârneşte uimire este iuţeala creşterii, care a înălţat tragedia de la naivul *dithyrambos* la culmile neîntrecute pe urmă cândva de slujitorii Muzei Dramatice. Într-un singur secol s-au succedat trei foarte mari personalităţi poetice: Aischylos (Eschil), Sophokles (Sofocle) şi Euripides (Euripide). Numele şi operele lor rezumă parcă însăşi calea străbătută de cultura Atenei. Aischylos, titanul aspru, se leagă de perioada mai veche a

înfloririi artei eline, care a dăinuit până în vremea războaielor medice. Sophokles, prin creaţia sa de o nobleţe armonioasă, reprezintă clasicismul epocii lui Perikles. Euripides ilustrează răstimpul de efervescenţă spirituală şi critică din care s-a făurit ulterior cultura lumii elenistice.

Clădită pe un tărâm de hotar, între veacurile statului-cetate (*polis*) şi cele ale statului cosmopolit, elenistic, opera lui Euripides a avut în curgerea timpului o soartă schimbătoare, când favorabilă, când potrivnică. Gilbert Murray notează cu umor că îndeobşte dramaturgul «a fost iubit de poeţi şi dispreţuit de critici». Probabil că primii i-au depăşit mai lesne contradicţiile, pe când ultimii s-au întrecut să i le scoată la iveală. Dar amploarea personalităţii lui poate să fie evaluată mai bine ţinând seama de fundalul epocii pe care poetul adeseori a oglindit-o.

Statul democratic atenian, consolidat prin reformele lui Solon şi ale lui Kleisthenes, triumfător după încercarea războaielor cu perşii, prospera la mijlocul secolului V î.Hr., dominat de figura strategului Perikles. Ogoarele, viile şi livezile erau încărcate de rod. Meşterii olari, ţesători, fauri, zidari, cioplitori în piatră sau în lemn creau din belşug bunurile care să corespundă nevoilor materiale şi de frumos ale cetăţenilor. Din şantierele navale corăbiile lunecau una după alta pe drumurile mării, umflând pânzele comerţului până în ţinuturi depărtate, aproape fabuloase. Din minele de la Laurion se extrăgea întruna argintul drahmelor attice, monedele cu cel mai mare curs în imperiul maritim atenian. Este o vreme a afacerilor, a prevederilor şi a calculelor, începând din sfera particulară până în cea politică. În acelaşi timp, artele şi literatura ajung la desăvârşire. Atena atrage magnetic arhitecţi, sculptori, pictori, filosofi, istorici, acoperindu-se cu strălucirea epocii sale de aur.

Cu toată această înflorire, în profunzime lucrau tensiuni puternice, germenii declinului de mai târziu al statului. Pe de altă parte, din ciocnirea năzuinţelor de hegemonie ale Atenei cu cele ale Spartei, izbucneşte în anul 431, după numeroase momente de încordare preliminare, războiul. Acest conflict fratricid, îndelung şi pustiitor, încheiat în anul 404 prin cucerirea cetăţii de către hopliţii generalului spartan Lysandros, a grăbit ritmul unor majore prefaceri. A secătuit izvoarele economice ale Atenei, a dislocat unele raporturi sociale, a spulberat până la urmă schelăria statului democratic, a remodelat mentalitatea şi a schimbat obiectivele gândirii filosofice. Thukydides, cronicarul nenorocirilor Atenei, a înfăţişat magistral în cărţile sale transformarea sufletului cetăţii, îngroşându-i trăsăturile până la dimensiunile unei adevărate catastrofe. Paralelă cu ciuma secerătoare de trupuri, el descrie molima morală, topirea eroismului civic, luptele dintre partide, uneltirile, răzbunările, salturile de opinie. S-a cheltuit până şi miezul noţiunilor, au răsărit şi au apus cuvinte, altele au dobândit înţelesuri noi: «Azi unde se află ruşinea? / Chipul virtuţii este lipsit de vlagă, / doar impietatea este puternică, / muritorii s-au întors dinspre bine, / legea îndură jugul nelegiuirii, / şi oamenii nu mai silesc, / în unire cu semenii / să prevină invidia zeilor.» (Euripides, *Iphigeneia la Aulis*, v. 1087 şi urm.)

Totuşi, înflorirea individualităţilor nu a fost împiedicată. În pofida războiului, s-a pârguit o generaţie «inteligentă şi rafinată, sensibilă la frumos, înclinată spre jocul nestingherit al forţelor intelectuale» (W. Jaeger). Se întăreşte tot mai mult tendinţa iscoditoare, critică, a culturii citadine, în opoziţie cu orientarea conservatoare. Raţionalismul se strecoară în toate unghiurile şi erodează rădăcinile religiei, politicii şi ale dreptului. În desfăşurarea acestui proces, alături de filosofii diferitelor şcoli deschise

sub cerul Atenei, numele cel mai greu, ca întruchipare a noului, este Euripides.

Deşi mărturiile despre dramaturg sunt mai numeroase decât cele referitoare la ceilalţi poeţi tragici, este anevoie să i se înfiripe o biografie conformă cu criteriile de azi ale genului. Biografii antici adeseori colaborau nemijlocit la trasarea vieţilor pe care le înfăţişau.

Naşterea lui Euripides ar fi avut loc în insula Salamina, în chiar ziua victoriei navale a grecilor asupra perşilor (anul 480). După Marmora din Paros, s-ar fi născut la Atena, cu patru ani mai înainte.

Dincolo de controversele privitoare la data şi la locul naşterii sale, sau a originii de jos a părinţilor săi, este sigur că poetul a fost atenian şi că s-a bucurat de o educaţie (*paideia*) îngrijită. Dacă de pe urma încercărilor lui gimnastice s-a ales doar cu dispreţul pentru atleţi, îndeletnicirea cu pictura, împinsă aproape până pe treptele măiestriei, l-a înzestrat cu o vedere picturală, cu înclinare subtilă spre amănunte pitoreşti, care s-a manifestat în descrierile de personaje şi de natură.

Nu au ajuns până în prezent numele dascălilor tinereţii sale, dar se poate presupune că poetul a fost de faţă la spectacolele tragice care i-au adus ultimele încununări mai vârstnicului Aischylos (*Oresteia* şi poate tetralogia thebană) şi cele dintâi izbânde ale lui Sophokles. Luând pildă de la aceste înalte «lecţii» de dramaturgie, Euripides începe să scrie şi câştigă o cunună înainte de treizeci de ani cu piesa *Fiicele lui Pelias*.

O altă înrâurire, care i-a împlinit personalitatea, a fost a filosofiei, această nouă orientare critică a gândirii, atât de grecească. Despre câţiva filosofi s-a afirmat, cu sau fără temei, că au modelat gândirea lui Euripides. Poate unora le-a fost elev, ideile altora l-au atins indirect.

El va fi cunoscut părerile lui Xenophanes din Kolophon, ctitorul şcolii eleate, împotriva politeismului antropomorf.

Lui Anaxagoras din Klazomenai i-a fost ucenic şi apoi prieten. Acest gânditor, din pleiada ionienilor preocupaţi de matematica, fizică şi astronomie, depăna o teorie a universului apropiată de cea atomică modernă: «La început toate lucrurile au fost împreună, infinite în mulţimea şi micimea lor, deoarece şi micimea lor era infinită (*adică infinit mică*).» în sfera morală, Anaxagoras afirma un principiu raţional, *nous* (mintea, inteligenţa), «cel mai subtil şi mai curat dintre lucruri».

Un alt model al lui Euripides a fost sofistul Protagoras, reprezentant de frunte al aşa-numitului iluminism atenian. El, ca şi ceilalţi sofişti, s-a depărtat de studiul naturii, aşezând în miezul preocupărilor speculative persoana umană, omul. Profesor de retorică, lingvist şi teoretician al democraţiei, Protagoras a recunoscut relativitatea puterii de cunoaştere, formulând sentinţe surprinzătoare ca: «Omul este măsura lucrurilor, ale celor ce sunt că sunt şi ale celor ce nu sunt că nu sunt.» Sau: «Despre zei nu putem afirma nimic, nici că există, nici că nu există.» Este posibil ca Euripides să fi avut legături şi cu alţi sofişti, mai ales cu Prodikos, iar mai târziu şi cu nihilistul Gorgias. Sofistica, sugerează plastic Werner Jaeger[1], ni se înfăţişează ca un cap de Ianus: o frunte întoarsă către Sophokles, cealaltă către Euripides. Sofiştii împart cu Sophokles idealul de creştere armonioasă a sufletului omenesc. Îndoiala, reflex al unei lumi divizate, în contradicţie cu ea însăşi, o au în comun cu Euripides.

El trebuie să-l fi cunoscut, de asemenea, pe Sokrates. Amândoi, maeştri ai dialecticii, mari iscoditori ai

1 Werner Jaeger, Paideia, La formazione dell' uomo greco, traduzione di Luigi Emery, Firenze, 1936, p.495.

comportamentelor şi judecători ai credinţelor statornicite, au preţuit integritatea morală deasupra oricărei alte valori. Despre Sokrates, care nu iubea din convingere teatrul, se spune că era totuşi un spectator atent al dramelor lui Euripides. Comedia veche a răspândit legenda unei colaborări nemijlocite a filosofului la opera poetului: «Sokrates grămădeşte surcele pentru focul lui Euripides.» Mai târziu, cu vehemenţă, Nietzsche îi acuză pe cei doi mari contemporani de păcatul instaurării raţionalismului în cultura greacă. Euripides ar fi fost, după filosoful german, propagatorul «socratismului estetic». De fapt, influenţele gândirii lui Sokrates sunt puţine, poate chiar absente, în piesele lui.

Întâlnirea cu filosofii i-a adâncit lui Euripides melancolia firească. El nu face parte din «rasa puternică a geniilor voioase»[2]. Brutalitatea vieţii, participarea la durerile altora, propriile înfrângeri (în căsnicie sau în teatru), declinul patriei şi cruzimile războiului au făcut din poet un cugetător singuratic. Se pare că avea în insula Salamina o peşteră deschisă spre mare unde, neatins de freamătul oraşului, se retrăgea zile în şir pentru a medita şi a scrie.

Biografii îl caracterizează prin epitete ca grav, încruntat, mohorât. Busturile antice, îndeobşte copii din perioada romană, îl reprezintă cu o figură nobilă, inteligentă, parcă uşor obosită de gânduri şi umbrită de o bunătate tristă.

Euripides nu a fost, poate, un cetăţean ideal, după vederile epocii sale. Nu s-a zbătut să i se încredinţeze funcţii publice, politice sau militare. S-a confruntat prea mult cu ideile, pentru a se mai putea face cunoscut ca orator, diplomat sau militar. Era ceea ce se cheamă, de la o vreme încoace, un intelectual; el era, de altminteri,

2 Paul Decharme, Euripide et lesprit de son théâtre, Paris, 1893, p. 8.

agonisitorul unei mari biblioteci. Aportul minţii lui se cade a fi urmărit atât în domeniul ideilor, cât şi mai ales în cel al excelenţei artei sale.

În problematica socială, dramaturgul se profilează, peste secole, ca un spirit înnoitor. El ţine cu hotărâre partea celor oropsiţi. Între oamenii de stirpe aleasă şi cei cu părinţi obscuri şterge deosebirile: «nobili şi nenobili, noi suntem cu toţii dintr-un acelaşi neam»(*Alexandros*, fragm. 52), ideal comun cu cel al unor Montesquieu şi Rousseau. Adevărata valoare umană este de ordin moral: omul cinstit este nobil, cel necinstit nu este.

«chiar de s-ar trage dintr-un tată mai înalt decât Zeus» (*Diktys*, fragm. 326). Selecţia fruntaşilor trebuie făcută numai pe temeiurile valorii şi ale competenţei: «N-aş alege capul ţării, nici maimarele armatei / după naştere sau bunuri; căpetenia de oaste / trebuie să aibă numai meritul înţelepciunii.» (*Iphigeneia la Aulis*, v. 368 şi urm.).

Într-o vreme, când la Atena se iscau controverse în legătură cu conceptul de citadin (*asteion*), sinonim cu om instruit, şi cel de rustic (*agroikon*), Euripides creează personajul ţăranului din tragedia *Elektra*, blând, temător de zei şi generos. Zugrăvind trăsăturile acestui «plugar şi bouar», soţ al prinţesei Elektra, poetul suie omul din popor pe aceeaşi treaptă cu eroii tragici. Candoarea sufletului simplu este exaltată şi de Corul din *Bakehantele* (v. 427 şi urm.): «Păstrămu-ne mintea şlinima / cât mai departe de semenii / plini de trufie! / Fie-ne pururea pildă / poporul de rând, smerit în păreri şi în fapte.»

Atitudinea poetului faţă de sclavie a fost de-a dreptul surprinzătoare. Un secol mai târziu Aristoteles încă va mai susţine că natura îi zămisleşte pe unii oameni liberi, iar pe alţii sclavi. Euripides şi-a exprimat compasiunea faţă de starea acestora din urmă, i-a observat, le-a preţuit înzestrările – cinstea, fidelitatea, inteligenţa – şi le-a dat

viaţă în dramele sale, făcându-i să vorbească deopotrivă cu stăpânii, să se exprime aforistic, ori să-şi depene «filosofia». În *Medeia*, servitoarea sclavă rosteşte prologul tragediei, parte încredinţată cel mai adesea de Euripides unui personaj divin. Alkestis, din drama omonimă, luându-şi rămas bun în pragul morţii de la slugile casei, este o pildă de purtare generoasă cu cei asupriţi. Piesele pierdute *Alexandros* şi *Archelaos* se pare că adânceau analiza destinului sclavilor.

În teatrul lui Euripides un spaţiu larg este hărăzit personajelor feminine, dar părerile sale despre femeie se arată, la o vedere superficială, contradictorii. A fost declarat misogin, pe temeiul aserţiunilor răutăcioase ale autorilor de comedii, mai ales ale lui Aristophanes (în *Sărbătorile Demetrei*, de pildă), şi pe temeiul însumării mecanice a unor citate în care atacă femeile. Dar niciun alt autor din antichitate nu a investigat mai mult ca Euripides psihologia şi psihopatologia feminină. El a început să exploreze un domeniu vast, aproape necunoscut în vremea lui, şi a plăsmuit o galerie de prototipuri impresionante. S-a remarcat de timpuriu că eroinele lui sunt mai puternice şi mai izbutite decât eroii. Unii critici moderni n-au pregetat să le împartă, după tipicul ştiinţelor naturii, în clase. Astfel, ei disting «fecioarele martire» (Iphigeneia, Makaria, Polyxene, Kasandra), «femeile ucigaşe din dragoste» (Medeia, Phaidra, Sthenoboia, Aerope, Klytaimnestra), «soţiile virtuoase» (Alkestis, Laodameia, Euadne, Andromacha) etc. Nu putea să fie misogin autorul care a vrut să reabiliteze onoarea Hellenei în drama omonimă, înfăţişând-o neprihănită pe cea mai compromisă femeie a legendelor, în alte locuri emite opinii feministe avant la lettre: «Din tot ce este înzestrat cu suflet şi gândire, femeile sunt soiul cel mai oropsit.»(*Medeia*, v.230 – 31). Astfel, se vădeşte a fi întemeiată părerea lui G.

Murray, anume că Euripides «preţuia şi studia femeile pe care cercul lui Sokrates le ignora, iar Perikles le sfătuia să rămână în gineceu».[3]

Dramaturgul, deşi era un solitar, a urmărit creşterea şi descreşterea cetăţii sale Atena; sufletul lui nu a fost străin de bucuriile şi durerile patriei. Adeseori elogiază rânduielile statului şi cântă în versuri aeriene frumuseţea naturii şi eminenţa spirituală a Atticei. Acolo: «din frumoasele unde ale lui Kephisos / Kypris înalţă, se povesteşte, / vânturi domoale cu plăcută suflare / şi le răsfiră prin ţară. Purtând pe plete / trandafiri ce revarsă mireasmă, / trimite să stea în preajma înţelepciunii / Eroşii, de ajutor / la toată virtutea.»(*Medeia*, v. 835 şi urm.).

Subiectele multor tragedii (*Heraklizii*, *Hippolytos*, *Erechtheus*, *Theseus*, *Rugătoarele*) Euripides le-a ales din lumea legendelor Atenei. Faţă de patrie, consideră el, cetăţeanul este dator să i se supună şi să i se dăruiască până la jertfa totală, aşa cum face Iphigeneia, care se lasă junghiată pe altarul intereselor obşteşti ale grecilor. Fecioara, conştientă de înalta ei misiune, îi spune mamei sale, Klytaimnestra: «Nu doar pentru tine m-ai născut, ci pentru toţi elenii.» (*Iphigeneia la Aulis*, v. 1386).

Dar patriotismul lui Euripides nu a fost unul orb. Împlinea cincizeci de ani când a izbucnit războiul peloponnesiac, cauza pustiirilor şi prăbuşirii cetăţii. Într-o seamă de tragedii compuse în această perioadă – *Andromacha*> *Hekabe*, *Rugătoarele*, *Troienele* – este vădită o neabătută opţiune pacifistă. Iată un apel din *Rugătoarele*: «O muritorilor nefericiţi, de ce vă înarmaţi cu lănci şi vă ucideţi între voi? Opriţi-vă, destul v-aţi războit! Păstrativă cetăţile în pace, lăsaţi-i şi pe alţii să <trăiască>-

3 Gilbert Murray, A History of Ancient Greek Literature, London, 1917, p. 262.

n pace. Atât de scurtă este viaţa! Cercaţi să o străbateţi cât mai lin, departe de primejdii î» (v. 949 şi urm.).

Tragedia *Troienele*, în care este deplânsă soarta captivelor de la Troia, reprezintă cel mai viguros act de acuzare al războiului din literatura antică. În această capodoperă, scrisă, se pare, sub impresia masacrării de către atenieni a locuitorilor insulei Melos, poetul tragic ia apărarea învinşilor, iar motivaţia cuceritorilor greci la Ilion este prezentată ca o poftă brutală de dominare şi nimicire.

Deasupra ţelurilor Atenei şi ale Helladei, Euripides s-a ridicat, printr-un efort de generalizare, în sfera intereselor umanităţii. «Întreg văzduhul este deschis zborului vulturilor, pământul întreg este patria omului generos» (fragm. 1034). Îmbinarea patriotismului cu umanitarismul este o mostră a modului său complex de gândire.

Cum pot să fie evaluate ideile lui morale şi filosofice? S-a afirmat succesiv că a fost ateu sau reformator al religiei, raţionalist sau iraţionalist, dialectician subţire sau apostol al instinctelor.

Filosofia, care la ceilalţi poeţi greci era subordonată mitului şi religiei, la Euripides dă pe alocuri impresia că se desprinde de poezie şi că o domină. Personajele sale, chiar cele episodice şi umile, discută în contradictoriu şi îşi desfăşoară antilogiile, asemenea sofiştilor. În piesele lui scapără maxime celebre în toată antichitatea.

Miturile, care fuseseră până atunci tiparele venerate şi ideale pentru orice nou conţinut artistic, devin pretexte literare, pe care adeseori poetul îşi îngăduie să le transforme, ba chiar să le inventeze, pentru necesităţile dramei. Zeităţile religiei politeiste tradiţionale sunt reduse câteodată la dimensiunile unor ficţiuni dramatice. Harţa dintre Apollon şi Thanatos (Demonul Morţii) din *Alkestis* prefigurează lupta dintre viaţă şi moarte care va urma de-a

lungul piesei.

Alteori zeii apar ca întruchiparea unor forţe misterioase sau/ şi terifiante ale naturii, mai ales ale naturii omeneşti. Aphrodita din tragediile *Medeia* şi *Hippolytos* nu este o zeiţă cu trăsături precise, postulată ca existenţă personală, ci însăşi stihia violentă şi distrugătoare a dragostei neîmplinite. «Aphrodita nu este o zeiţă – strigă Doica din *Hippolytos* – este ceva mai mult decât o zeiţă, ceva mai mare.»

Dionysos din *Bakehantele* simbolizează, poate, năzuinţa originară a sufletului omenesc de comuniune cu natura, cu elementele cosmosului, care a fost exaltată mai târziu şi de romantici.

Euripides se îndoieşte până şi în privinţa lui Zeus, mai-marele pantheonului grec. *Înţeleaptă Melanippe*, o dramă din păcate pierdută, începea într-o notă sceptică: «Zeus? Oricine ar fi Zeus, eu nu-l cunosc decât din vorbe» (fragm.483). Alteori îl circumscrie pe acesta prudent, ca în invocaţia din *Troienele* (v. 844 şi urm.): «O tu, care susţii pământul / şi care pe pământ ai tronul, / oricine-ai fi, de nepătruns pentru gândire, Zeus, / nestrămutată lege a naturii / sau raţiune-a muritorilor, te proslăvesc! / Urmându-ţi fără zgomot calea, / mână pururi soarta omului la ţintă.»

Aici unii comentatori au crezut să desluşească o nuanţă monoteistă, alţii, dimpotrivă, un reflex al filosofiei, ceea ce pare mai probabil, dacă se ţine seama că în altă parte poetul, prin glasul Corului, exaltă Necesitatea (Ananke) astfel: «Am zăbovit în tărâmul Muzelor, / ne-am avântat sprenălţimi, / am pătruns felurite ştiinţe, / dar n-am întâlnit nimic / mai presus de Ananke.» (*Alkestis*, v. 962 şi urm.)

Personificarea unor idei generale ca Necesitatea, Legea, Dreptatea, întâmplarea, se întâlneşte adeseori în

opera lui Euripides. W, Jaeger face o observaţie interesantă cu privire la întâmplare (Tyche) care, investită cu o putere nefastă, înlocuieşte zeii favorabili. Pe măsură ce se risipeşte realitatea zeilor, întâmplarea, fericita sau nefericită, schimbătoare de la o zi la alta, ia trăsăturile unei adevărate divinităţi.

Euripides a criticat uneori nu doar fondul religiei, dar şi manifestările sale exterioare, cultul. Nu o dată a veştejit oracolele delphice şi în general prevestitorii, care «picură puţine adevăruri în mulţime de minciuni» (*Iphigeneia la Aulis*, v.956).

Deşi dramaturgul a fost un gânditor îndrăzneţ, care a combătut oracolele, imoralitatea unor mituri, anumite prevederi ale justiţiei arhaice, de pildă dreptul de azil pentru ucigaşi la sanctuarele zeilor, ar fi exagerat să fie considerat agnostic sau ateu. Ar fi o eroare majoră să i se treacă în fişa ideologică personală diferitele păreri ale numeroaselor lui personaje. Însemnat este faptul că a exprimat unele puncte de vedere noi, idei-germene pentru mai târziu.

Dar valoarea tragediografului trebuie căutată mai ales în creaţia sa artistică, în contribuţia lui la dezvoltarea artei teatrului.

Niciunul dintre contemporani nu putea să bănuiască forţa de înrâurire cuprinsă în teatrul lui Euripides. Aristophanes, la un an după moartea poetului, l-a pus pe (personajul) Aischylos să proclame în comedia *Broaştele* (v. 862): «Poezia făurită de mine mi-a supravieţuit, a lui Euripides a murit odată cu el.»

În ciuda ideilor sale provocatoare, sau poate tocmai datorită acestora, Euripides trebuie că şi-a fascinat spectatorii încă din timpul vieţii, iar faima lui s-a răspândit în toată Hellada. Se spune că, după dezastrul militar din Sicilia, prizonierii atenieni erau puşi în libertate dacă ştiau

să-i recite versurile. Cât priveşte înfrângerile sale la concursurile tragice, acestea au fost compensate de influenţa sa crescândă în secolele următoare.

Participând prin opera lui la edificarea unui nou tip de om, Euripides a triumfat după moarte. În epoca elenistică a fost considerat, alături de Sokrates, cel mai mare animator spiritual al Greciei. Teatrul lui de observaţie şi de caractere, în care oamenii se înfăţişează «aşa cum sunt aievea, nu aşa cum s-ar cuveni să fie»[4], a devenit un model, mereu imitat, dar niciodată întrecut. El a contribuit la formarea noii comedii attice a lui Philemon şi a lui Menandros. Eroii lui patetici au evoluat în magnifice amfiteatre de piatră, înălţate pe teritoriul vast al culturii elenistice. Sculptorii şi pictorii i-au figurat personajele. Oratorii citau din versurile lui de la tribune. Felurite şcoli filosofice şi-l anexau ca precursor. Admiratorii săi nu-şi cruţau entuziasmul: «Dacă aş fi încredinţat că morţii îşi păstrează conştiinţa <în Hades> m-aş spânzura ca să-l întâlnesc pe Euripides», declară Philemon. A bântuit la un moment dat o adevărată modă Euripides, încât fervenţii săi au fost luaţi peste picior în comedii cu titluri ca *Fanaticul lui Euripides* (*Phileuripides*) Loukianos din Samosata relatează cu vervă ironică despre tulburarea stârnită la Abdera de reprezentarea dramei *Andromeda* de Euripides. Toată populaţia, cuprinsă ca de un straniu delir, a rătăcit prin oraş luni în şir, declamând şi cântând părţi din piesă. Abia la căderea iernii, odată cu primele îngheţuri, s-a potolit «această boală ciudată».[5]

La Roma, dramaturgul a fost imitat în tragediile unor Ovidius şi Seneca, iar comedia latină a primit de la el influenţe îndepărtate, prin mijlocirea noii comedii eline.

---

4 Aristoteles, Poetica, XXV, 1460 b, 33-35

5 Din Cum trebuie scrisă istoria, în volumul Lucian, Scrieri alese, traducere de Radu Hîncu, Bucureşti, ESPLA, 1959, p. 25.

Mai târziu, un autor necunoscut şi-a însuşit cel puţin un episod din *Bakehantele* pentru a-l însera într-o dramă creştină: *Patimile lui Hristos*.

Înflorirea teatrului din Renaşterea europeană a fost favorizată de studierea modelelor greco-romane, mai ales ale celor euripideice. Pe urmă, în Franţa, Euripides i-a inspirat pe Corneille şi pe Rotrou. Tânărul Racine îl citea cu pasiune în elină în singurătatea de la Port-Royal, iar cele mai desăvârşite tragedii ale lui s-au numit *Andromaque*, *Iphigenie*, *Phedre*. Secolele XVII ŞI XIX au preţuit ideile poetului. Unii l-au numit Voltaire al Greciei antice, alţii l-au apropiat de Shakespeare şi de romantici (Shelley, Byron) cu care are în comun amestecul genurilor, intrigile complicate, acumularea de violenţe şi efluviile de poezie. Subiectele dramelor sale au fost valorificate în muzica de operă prin lucrările compozitorilor Rameau, Glück, Cherubini, Richard Strauss, Bentoiu etc. Goethe, care a creat un strălucit remake după *Iphigeneia în Taurida*, şi-a exprimat de multe ori admiraţia faţă de autorul modelului său antic. Ca un alt *phileuripides* modern, poetul de la Weimar se întreabă: «Oare au produs toate naţiunile lumii până astăzi un singur dramaturg vrednic să-i aducă papucii?»[6]

Desigur că o personalitate de complexitatea lui Euripides a avut şi detractori, dintre care unii de geniu, în toate timpurile, de la Aristophanes la Schlegel şi Nietzsche. Ultimul îl face vinovat de moartea prin sinucidere a tragediei, o idee strălucit susţinută, dar dezminţită de întreaga evoluţie a teatrului european de după Euripides.

Opera tragediografului, mereu actuală, emoţionează atât la lectură, cât mai ales la reprezentare. Dramele lui se întruchipează în cadrul solemn al festivalurilor desfăşurate

6 Goethe, Tagebücher (însemnări zilnice), 1831, noiembrie 22.

în amfiteatre antice, de pildă la Epidauros sau la Agrigente, în stagiunile curente ale teatrelor de pretutindeni sau în versiuni cinematografice izbutite. Neirosită de vreme, ci îmbogăţită cu noi înţelesuri, creaţia lui Euripides, sinteză de observaţie, filosofare şi transfigurare poetică, aruncă asupra lumii moderne luminile şi umbrele sale.

Alexandru Miran

TABEL CRONOLOGIC

535[7] La Atena se instituie oficial concursurile tragice în cinstea şi cu prilejul sărbătorilor lui Dionysos. Apogeul carierei lui Thespis, pe care tradiţia îl considera «născocitorul tragediei».

525 Naşterea lui Aischylos lângă Atena în dema misteriilor, Eleusis.

518 La Theba se naşte Pindaros, cel mai strălucit poet liric al Greciei.

500 – 490 Aischylos creează primele tragedii, întrecându-se cu mai vârstnicii Choirilos, Pratinas şi Phrynichos.

499 Întâiul război medic. Răscoala Miletului şi a cetăţilor ioniene împotriva perşilor. Atena sprijină cu douăzeci de triere revolta şi incendiază ca represalii oraşul Sardes, în Asia Mică.

498 – 494 Se nasc: Pheidias, cel care va fi numit «Homerul sculpturii», Sophokles tragicul, la Kolonos, lângă Atena, şi viitorul om de stat, Perikles.

494 Perşii rad de pe faţa pământului cetatea Miletos.

490 Expediţia persană în Grecia este înfrântă la Marathon.

Themistokles îndeamnă atenienii să-şi ridice un arsenal şi o flotă de război.

---

7 Este vorba, desigur, de ani înainte de Hristos, ca şi aproape pretutindeni în acest volum; de aceea am înlăturat balastul iniţialelor.

488/87 Instituirea oficială a concursurilor de comedie.

480 Al doilea război medic; armatele lui Xerxes năvălesc în Attika şi dau foc Atenei. Victoria navală de la Salamina schimbă soarta armelor în favoarea

Helladei. Aischylos (35 ani) ia parte ca hoplit la bătălie, iar adolescentul Sophokles (16 – 17 ani) conduce cortegiul efebilor care cântă peanul victoriei, în luna septembrie vede lumina zilei Euripides, cel de al treilea poet tragic, în insula Salamina, aparţinătoare Atenei. Părinţii săi au fost Mnesarchos sau Mnesarchides, negustor de mărunţişuri, şi Kleito, vânzătoare de zarzavaturi. Se spune că poetul şi-ar fi petrecut la Salamina primii ani ai vieţii.

478 înfiinţarea Ligii de la Delos, formată din Atena împreună cu cetăţile Ioniei şi ale Hellespontului, în care cea dintâi are rolul de hegemon. Începutul ascensiunii puterii ateniene.

472 Reprezentarea tragediei *Perşii* de Aischylos.

470 Polygnotos din Thassos începe să picteze la Atena vaste compoziţii murale. Anul naşterii lui Sokrates.

465 – 455 Anii de formare a lui Euripides. La început, părinţii îl pregătesc în vederea unor sporturi antice, atletică, pancraţiu, pugilat, dar, în acelaşi timp, tânărul învaţă să picteze. Abia în cele din urmă se dedică teatrului.

462 Anaxagoras din Klazomenai vine la Atena şi deschide o şcoală liberă de filosofic, pe care o vor frecventa Perikles, Euripides şi mai târziu Sokrates.

461 Perikles ajunge la cârma partidului democratic şi a statului atenian.

459 începe lupta armată dintre Atena şi Sparta.

458 Se reprezintă *Oresteia*, cea din urmă trilogie a lui Aischylos. Peste doi ani, acesta se stinge la Gella, în Sicilia, unde fusese invitat de Hieron, regele Siracuzei.

455 Euripides este înscris pentru întâia dată câştigător la concursurile de teatru, şi anume pe locul al treilea, cu drama *Fiicele lui Pelias*.

450 Se naşte Alkibiades, nepotul lui Perikles.

447/436 Arhitectul Iktinos înalţă Parthenonul, grandios templu

În stil doric. Pheidias realizează pentru naosul templului statuia de marmură şi aur a Athenei Fecioare.

446 Herodotos din Halikarnassos citeşte la Atena, în public, părţi din *Istoriile* sale.

446 – 445 încheierea fragilei «păci de treizeci de ani»; Atena şi Sparta îşi delimitează zonele de influenţă. Sub conducerea lui Perikles, statul atenian prosperă şi îşi dezvoltă tezaurele, atât cele materiale cât şi cele spirituale.

445 Naşterea la Atena a lui Aristophanes, cel mai scânteietor comediograf al antichităţii.

443 Perikles devine strateg, magistratură în care va fi reales până la moarte.

442 Euripides primeşte consacrarea publică: locul întâi la festivităţile dramatice ale anului[8]. Gândirea lui artistică devine tot mai originală, stimulată de opera înaintaşilor săi şi de noul val de filosofi pe care i-a cunoscut sau cărora le-a fost poate ucenic: Anaxagoras, Archelaos, sofiştii (Protagoras, Prodikos) şi mai ales Sokrates. Posesor al celei mai mari biblioteci personale din

8 Euripides ar fi scris, după unele mărturii antice, 75 drame, după altele, 92. Din uriaşa Iui operă se cunosc 80 de titluri, dar au supravieţuit pînă astăzi numai 19 piese întregi sau aproape întregi (18 tragedii şi drama satyrică Cyclopul). Acestea, în ordine alfabetică, sînt următoarele: Alkestis, Andromacha, Bakchan- tele, Cyclopul, Elektra, Fenicienele, Hekabe, Helena, Herakles, Heraklizii, Hippoly- tos, Ion, Iphigeneia la Aulis, Iphigeneia în Taurida, Meiieia, Orestes, Rhesos, Rugătoarele, Troienele. Am inserat in tabelul cronologic numai operele ale căror date au fost acceptate de critica modernă.

Atena înainte de Aristoteles, geniu singuratic, studios, meditativ, Euripides nu se lasă atras în tumultul treburilor publice, alegând să-şi servească patria prin opera sa, prin mesajul artei sale. În Adunarea Poporului se ducea numai ca observator, căci nu-i preţuia nici pe demagogi, nici pe obişnuiţii Agorei. Neîmplinit pe tărâmul bucuriilor domestice, poetul a fost căsătorit de două ori, întâi cu Melito, apoi cu Choirile (sau Choirine), care i-a dăruit trei feciori: Mnesarchides, Mnesilochos şi Euripides cel Tânăr.

441 Moare la Argos poetul fără pereche şi maestrul neîntrecut al lirismului coral, thebanul Pindaros.

440 Se pune în scenă *Antigona* de Sophokles.

431 începe războiul peloponnesiac; Attika e pustiită de spartani, populaţia se adăposteşte înăuntrul zidurilor cetăţii; flota ateniană atacă malurile Peloponnesului. Se stinge Pheidias; se reprezintă *Medeia*.

429 Epidemia de «ciumă» vlăguieşte Atena şi seceră viaţa lui Perikles. Ascensiunea politică fulgerătoare a lui Kleophon şi a lui Nikias. Se reprezintă tragedia *Hippolytos*; trilogia din care făcea parte îi aduce lui Euripides o cunună.

428 Naşterea lui Platon.

425 Aristophanes, la numai douăzeci de ani, îşi inaugurează şirul victoriilor cu *Acharnienii*, năstruşnică satiră antirăzboinică.

424 (?) în *Hekabe*, tragedia lui Euripides, sunt de asemenea condamnate ororile războiului.

421 încheierea păcii lui Nikias, scurt intermezzo în războiul fratricid.

415 Alkibiades îşi îndeamnă concetăţenii să pornească o expediţie militară în Sicilia, a cărei urmare este reluarea ostilităţilor dintre Atena şi Sparta.

414 La Marile Dionysii are loc premiera comediei *Păsările* de Aristophanes, în care se întâlnesc aluzii amare

la nefericita campanie din Sicilia. Euripides compune un poem funebru în amintirea primilor atenieni pieriţi.

413 Reprezentarea *Elektrei* lui Euripides. Dezastrul armatelor expediţionare ateniene în Sicilia. Apusul puterii militare a Atenei şi dezagregarea confederaţiei ioniene al cărei lider era.

412 Poetul scrie tragedia romantică *Helena*.

411 în *Sărbătorile Demetrei* Aristophanes atacă teatrul lui

Euripides şi inovaţiile sale.

408 I se reprezintă drama *Orestes*, ultima jucată la Atena în timpul vieţii sale. În acelaşi an, sau la începutul anului următor, septiiagenar, îşi părăseşte cetatea pentru Pella, capitala Macedoniei, unde fusese invitat de regele Archelaos, care voia să creeze în ţara lui un nou focar de cultură. Comentatorii antici consideră că Euripides şi-ar fi părăsit patria ca să scape de săgeţile autorilor de comedii şi de nepăsarea publicului. Unii critici moderni cred că ar fi avut de împlinit o misiune politică pe lângă regele Archelaos.

408 – 406 în anii petrecuţi la Pella a scris cel puţin patru opere: *Archelaos* (în cinstea protectorului său), *Alkmeon*, *Bakehantele* şi *Iphigeneia la Aulis*. Numai ultimele două s-au păstrat, ambele reprezentate postum la Atena.

406 în timpul verii Euripides moare. Privitor la sfârşitul său, în antichitate a circulat versiunea (îndoielnică?) după care ar fi pierit la o vânătoare, sfâşiat de haita câinilor lui Archelaos. A fost înmormântat în Macedonia. Atenienii au ridicat pe drumul spre oraşul lor un cenotaf cu inscripţia: «întreaga Helladă este mormântul lui Euripides, / dar oasele sale zac în pământ macedon, / acolo unde-l ajunse sfârşitul vieţii. / Patria lui e Atena, Hellada Helladei; / harul poemelor sale-i aduse mulţime de

laude.» La finele aceluiaşi an se stinge şi Sophokles.

405 Se reprezintă *Broaştele* de Aristophanes, în care autorul, punându-i să se înfrunte în infern pe Euripides şi pe Aischylos, deveniţi măşti de comedie, îşi exprimă preferinţa pentru acesta din urmă.

404 Atena, îngenuncheată în lupte şi sleită de foame, primeşte condiţiile umilitoare de pace dictate de Sparta: abolirea regimului democratic, dărâmarea zidurilor cetăţii, evacuarea posesiunilor exterioare, predarea ultimelor nave.

Al. M.

LĂMURIRI DESPRE EDIŢIE ŞI TRADUCERE

M-am străduit îndelung să traduc unele din uluitoarele capodopere – tragedii, drame, comedii – ale teatrului clasic atenian. Roadele acestor silinţe, întrucât îl privesc pe Euripides, au fost cinci volume publicate între 1965 şi 1996, două în colecţia «Biblioteca pentru toţi» şi trei la Editura Univers din Bucureşti. Aceste volume cuprind «teatrul complet» al lui Euripides, dacă poate fi numită aşa suma celor 19 piese care au supravieţuit din cele 75, după alte mărturii antice 92, câte ar fi compus al treilea mare poet tragic grec. Astfel s-a realizat – în sfârşit! – o primă transpunere integrală în româneşte, isprăvită de un *singur* traducător al moştenirii euripideice. Dar tirajele cărţilor apărute s-au istovit, şi niciuna dintre ele nu a fost reeditată, deşi toate au avut referinţe critice favorabile şi au fost încununate cu două premii pentru traducere ale Uniunii Scriitorilor din România.

În ultimii ani, având în vedere totuşi o eventuală reeditare, am revizuit temeinic textele cărţilor menţionate mai sus, le-am confruntat din nou cu originalul elin, le-am unificat unele aspecte formale, ca de pildă alternarea rostirii iambice cu cântul, transcrierea numelor proprii greceşti etc.

Astfel, când s-a înfăţişat oportunitatea de a mi se tipări toate traducerile din Euripides într-un singur monument tipografic în prestigioasă colecţie ACTHRA a Editurii GUNIVAS din Chişinău, am acceptat prilejul cu satisfacţie. Alcătuirea, de proporţii impozante, cuprinde patru volume, adică cele 19 piese, cu revizuirile şi îmbunătăţirile semnalate anterior. Fiecare volum, păstrându-şi autonomia şi identitatea structurală din ediţiaprinceps, este precedat de comentarii şi este urmat de note. Cu alte cuvinte, este vorba de patru volume legate între copertele unei singure cărţi.

La fel ca în tălmăcirile mele anterioare, m-am folosit şi aici de două moduri de redare în româneşte a versurilor dramei attice.

Am reprodus ca atare ritmurile iambic, predominant în tragedii, anapestic şi trohaic ale acelor părţi care la greci erau declamate: prologuri, episoade, epiloguri. În vederea unei comunicări fluente, am divizat părţile iambice în versuri, versete sau conglomerate ritmice de măsuri diferite. În felul acesta dicţiunea se apropie de rostirea firească, fără să inducă în auditor somnolenţa decurgând din pastişarea versificaţiei clasice de-a lungul a mii de versuri. Secvenţele anapestice, care se pare că erau declamate, sau cântate quasi parlando cu acompaniament instrumental, le-am dispus sub forma de versuri izolate. Acolo unde poetul utilizează tetrametrul trohaic, l-am redat întocmai şi în traducere.

Părţile care în spectacolul tragic erau cântate de cor sau de personaje le-am echivalat sub forma de versuri libere, desigur albe, rânduite, când originalul o cere, în structurile lirismului coral: strofă, antistrofa, epodă. Este cu neputinţă să se imite ritmurile şi măsurile deosebit de subtile şi de variabile din textul elin. De altfel, prosodia antică nu este aidoma cu cea modernă.

Pentru scrierea numelor proprii am urmat procedeul transliterării alfabetului grec, cu foarte rare excepţii, când am introdus formele tradiţionale, bunăoară din raţiuni stilistice, cum ar fi posibilitatea declinării unui nume feminin sau pentru evitarea unei cacofonii. Într-un singur caz am recurs atât la forma tradiţională pentru oraşul (statul) Atena, cât şi la forma transliterată pentru zeiţa lui protectoare, Athena.

Am respectat accentuarea corectă a numelor greceşti, aceasta putând să fie dedusă prin scandarea pasajului respectiv. Totuşi, mai ales pentru folosul teatrelor, am adăugat un tabel onomastic selectiv indicând accentuarea corectă a unor nume greceşti care apar în dramele volumului de faţă.

Tot referitor la cuvintele eline, aduc aminte că diftongii *ai*, *ei*, *eu*, *oi* se pronunţă ca în română. Astfel, *Zeus* se rosteşte monosilabic, nicidecum *Ze-us*, tot aşa grupul *eus* din componenţa altor nume ca *The-seus*, *Eu-ry-stheus*. În acest mod corect de pronunţie s-ul final sună fatalmente mai moale; n-ar fi greşit nici dacă s-ar rosti ca în limba neogreacă; *Zevs*, *Thesevs*, *Eurysthevs* etc. De asemenea, diftongii *ai* şi *oi* pot să fie pronunţaţi e, conform tradiţiei. Alte particularităţi de ortoepie le-am precizat în note.

Menţionez că în traducere apar trei feluri de paranteze: rotunde, cuprinzând amănunte cu privire la decorul scenic, mişcarea şi jocul actorilor; drepte, indicând interpolările din manuscrise; ascuţite, sporadice, rezervate unor minime adăugiri personale, care mi s-au părut necesare pentru clarificarea textului.

Ţin să-mi exprim adânca recunoştinţă omului incomparabil care a fost profesorul Aram Frenkian şi doamnei Adelina Piatkowski, cei care m-au încurajat cu generozitate la începutul încercărilor mele de tălmăcitor

din dramaturgia attică. De asemenea, le sunt recunoscător regretaţilor umanişti Radu Hâncu şi Petru Creţia, precum şi lui Mihai Nasta, Ion Acsan şi încă o dată doamnei Adelina Piatkowski pentru minuţioasele confruntări cu originalul elin şi pentru preţioasele sugestii de îndreptare a versiunilor române.

Al. M.

EURIPIDES TEATRU COMPLET

I

ALKESTIS

MEDEIA

BAKCHANTELE

CYCLOPUL

Traducerea acestor piese s-a făcut după textul grec stabilit de Louis Méridier şi Henri Grégoire, respectiv în EURIPIDE, Tome I, *Le Cyclope*, *Alceste*, *Médée*, *Les Héraclides* şi în Tome VI-2 e partie, Les *Bacchantes*, Société d'édition «Les Belles Lettres» Paris, 1925.

ALKESTIS

Reprezentată în anul 438, *Alkestis*, capodopera cea mai veche ce s-a păstrat din dramaturgia lui Euripides, este o piesă greu de încadrat conform tiparelor clasice greceşti. Drama explorează şi amplifică sensurile unei binecunoscute legende thessaliene.

Admetos, basileul din Pherai, în Thessalia, fusese sortit să moară într-o anume zi, dar Apollon, ocrotitorul său, răsplătindu-i evlavia, îi înlesneşte să scape de ceasul morţii, dacă va găsi un înlocuitor care să piară pentru el. Părinţii lui bătrâni nu primesc să se jertfească; doar blânda-i soţie, Alkestis, primeşte şi moare, după ce şi-a luat rămas bun de la soţ, copii şi servitorii casei. În timp ce convoiul funerar tocmai porneşte spre locul de îngropăciune, soseşte Herakles în căutare de sălaş. Admetos nu-i împărtăşeşte nenorocirea şi deschide porţile

palatului pentru oaspete. Apoi, în vreme ce Herakles benchetuieşte în casă, Pheres, tatăl lui Admetos, aduce prinoase pentru moartă. O ceartă violentă, înveninată izbucneşte între părinte şi fiu, chiar lângă sicriu. Înmormântarea este încheiată, când Herakles, sătul şi ameţit de băutură, află adevărul. Cuprins de remuşcări, eroul aleargă, se luptă cu Thanatos la mormântul reginei, îi smulge prada şi i-o dăruie lui Admetos.

În legătură cu noutatea piesei, Dikaiarchos notează: «Trebuie socotite străine de genul tragediei <dramele> *Orestes* şi *Alkestis*, deoarece ele încep printr-o nenorocire şi se încheie în fericire şi bucurie, ceea ce este mai degrabă propriu comediei.» Se ştie de altfel că *Alkestis* a fost compusă de Euripides ca să fie reprezentată în loc de dramă satyrică după trilogia alcătuită din tragediile *Cretanele*, *Alkmeon la Psophis* şi *Telephos*. Două momente din piesă se desfăşoară în stilul dramei cu Satyri: înfruntarea dintre Apollon şi Thanatos şi scena beţiei lui Herakles, în care acesta rosteşte un faimos discurs. De asemenea, întreaga operă este împănată cu observaţii tăioase privitoare la moravuri. Totuşi în *Alkestis* se explorează domeniu] suferinţelor omeneşti nimicitoare, care generează sentimentul tragicului. Deznodarea conflictului fără catastrofa, cu speranţa că viitorul va fi mai fericit decât trecutul, se întâlneşte sporadic şi la ceilalţi tragici.

Alkestis a fost caracterizată ca: *fantastică*, *romantică* (îmbinare de «sublim» şi de «grotesc»), dramă satyrică pe jumătate serioasă, tragedie pe jumătate comică etc. S-ar putea afirma, fără să pară o exagerare, că este cea dintâi piesă «modernă», că Euripides a creat un model, care a fost urmat mereu, din antichitate până la Shakespeare şi mai departe.

Deşi piesa se intitulează *Alkestis*, personajul cel mai

interesant, care a stârnit cele mai multe nedumeriri, este Admetos. El reprezintă un tip nou de erou neeroic, a cărui trăsătură distinctivă nu este tăria, ci fragilitatea voinţei. Admetos are un suflet sensibil, dar cu scăderi, care răspunde situaţiilor tragice prin slăbiciunile sale: pofta egoistă de viaţă, timiditatea, jeluirea de sine. Dar dincolo de acestea, Euripides îl înzestrează cu însuşiri fermecătoare. Este un grand seigneur (Méridier[9]), un bărbat tânăr, favorizat de noroc, fastuos, care nu-şi drămuieşte ospitalitatea, cheltuitor cu convivii, oameni, zei sau semizei. Deşi pare să-şi iubească mai mult prietenii decât soţia, după moartea acesteia, în faţa palatului deşert, se tânguie amarnic, realizând inutilitatea rămânerii sale în viaţă (v. 895 şi urm.).

Alkestis este unul din cele mai pure personaje din creaţia poetului. Nicio umbră nu întunecă figura eroinei care, învingându-şi sentimentele de mamă, îşi jertfeşte soţului viaţa şi tinereţea. Cu toate că în clipele de agonie are viziunea (halucinaţie?) duhurilor infernale, ea nu speră într-o viaţă viitoare. Sacrificiul total, devotamentul ei aproape supraomenesc, aproape de necrezut, o fac să le pară unora «îndepărtată şi rece»[10]. Dar cât este totuşi de umană în scenele premergătoare morţii! Cu câtă sinceră sfâşiere se desprinde din viaţă această fiinţă blândă şi generoasă, a cărei prezenţă pluteşte peste întreaga dramă. Euripides s-a folosit aici de unul din resorturile emoţiei tragice, anume admiraţia decurgând din sacrificiul liber consimţit. Astfel, omul nu mai este zdrobit de fatalitatea ostilă, ci pare că se angajează singur într-o devenire nimicitoare, care deşteaptă în cititor şi spectator admiraţia

9 Euripide, Tome I, Texte établi et traduit par Louis Méridier, ed. « Les Belles Lettres», Paris 1925, p. 52.

10 Philip Vellacott în Euripides, Alcestis and Other Plays, Pinguin Books, 1953, p. 23.

tragică. Jertfirea de bunăvoie în numele unui comandament moral caracterizează şi alte personaje din creaţia dramaturgului: pe Polyxene (din *Hekabe*), Menoikeus (din *Fenicienele*), Makaria (din *Heraklizii*) şi Iphigeneia (din *Iphigeneia la Aulis*).

În *Alkesti-Sy* autorul se dezvăluie nu numai ca un iscusit constructor de situaţii şi de caractere, ci şi ca un inspirat poet liric. El nu a scăzut funcţia dramatică a corului, nici nu i-a rezervat rolul minor de a cânta interludii, aşa cum susţin unii critici. Corul participă întruna la tensiunea desfăşurărilor de pe scenă, comentându-le în versuri de o limpede frumuseţe. Cântecul de intrare (*parodos*) este un dialog agitat între corifeu şi coreuţii divizaţi în două jumătăţi. Aceeaşi structură o are şi întâiul *stasimon*, cu care se împleteşte cântul dureros al muribundei Alkestis. După stingerea eroinei, Corul îşi ia bun rămas de la ea şi îi laudă curajul, în altă parte laudă ospitalitatea lui Admetos, sau încearcă să-i aline tristeţea. Coreuţii părăsesc scena, lucru neobişnuit în tragedia greacă, însoţesc convoiul funerar şi se întorc după săvârşirea ritualului înmormântării. Poetul şi compozitorul Euripides a ştiut să dezvolte elementul liric, transferându-l în parte şi la personaje. Ariile cântate de Alkestis, Eumelos şi Admetos sporesc patosul spectacolului.

MEDEIA

Medeia, scrisă în perioada de maturitate a poetului şi înfăţişată atenienilor în anul 431, împreună cu *Philoktetes*, *Diktys* şi drama satyrică *Secerătoriiy* este una din cele mai desăvârşite plăsmuiri din teatrul antic. Tragedia se inspiră dintr-un crâmpei al mitului Argonauţilor. Acţiunea este simplă, dar mereu mlădiată de progresiunea episoadelor.

Iason şi Medeia, însoţiţi de cei doi copii ai lor, sunt refugiaţi în Korinthos, oraş aflat sub cârmuirea regelui Kreon. Iason, fostul conducător al faimoasei expediţii

argonautice, tânjind după gloria de odinioară, îşi părăseşte soţia şi copiii, pentru a se căsători cu fiica lui Kreon. Basileul, urmat de străji, îi porunceşte Medeii să plece fără întârziere din cetate. Aceasta, mascându-şi clocotul dorinţei de răzbunare, îi cere un răgaz de o singură zi, spre a-şi pregăti copiii pentru exil. Kreon încuviinţează. Urmează prima ciocnire dintre Medeia şi Iason, în care soţia ulcerată, pe jumătate înnebunită, şi soţul calculat se învinuiesc unul pe altul. Aigeus, în trecere prin Korinthos, află de nefericirea Medeii şi îi promite azil între zidurile cetăţii sale, Atena. Această asigurare pune în mişcare fatalul mecanism al răzbunării femeii. Prefăcându-se smerită faţă de Iason, ea îşi trimite copiii la noua lui soţie, ca să-i dăruiască o coroană şi un văl de preţ, înmuiate în otravă. Primindu-le şi împodobindu-se cu ele, tânăra prinţesă moare în groaznice chinuri, împreună cu tatăl ei, care încearcă zadarnic s-o scape. Medeia amplifică oroarea răzbunării, omorându-şi copiii, pentru a-l lăsa pe Iason fără moştenitori. Nu-i îngăduie nici barem să le atingă leşurile, ci le târăşte cu sine, mistuindu-se în aer, într-un car fantastic, întunecând parcă şi cerul cu un «extaz de ură» (G. Murray).

Medeia este o tragedie puternica, riguros articulată, tradiţională în privinţa formei, care stârneşte din belşug inspectator sentimentele de milă, groază şi consternare. Dar şi aici braţele distrugătoare ale Ursitei sunt înlocuite cu coliziunile teribile dintre sufletele omeneşti. Ceea ce declanşează şi conduce acţiunea este caracterul personajelor, războiul voinţelor şi al sentimentelor contrare, schisma dintre raţiune şi pasiune. Este adevărat că setea de răzbunare a Medeii este dilatată enorm, putând să pară o forţă impersonală, un soi de fatalitate a instinctului. Acestei forţe îi cad victimă atât făcătorii cât şi suferitorii răului. Poate şi de aceea Aristoteles l-a

caracterizat pe Euripides drept «cel mai tragic dintre poeţi»[11]. Oricum el se impune şi ca «psiholog», poate cel dintâi, care a analizat mobilele conduitei umane.

În *Medeia* se oglindeşte o problematică nouă, aproape senzaţională în epoca respectivă: se discută despre instituţia căsătoriei, se emit judecăţi asupra raporturilor dintre sexe. Este surprinzător cum, alegând drept eroină o barbară, pentru a-i atribui, neestompate, unele trăsături definitorii ale naturii feminine, Euripides o conturează ca pe o fiinţă mult mai instruită şi mai complexă decât contemporanele lui ateniene. În cazul ei, însuşirile considerate de autor feminine, nestatornicia, slăbiciunea, mânia, neputinţa de a-şi tempera suferinţa din dragoste, sunt ţinute în cumpănă de luciditate şi de voinţă aproape virile. Medeia îşi dă seama că este târâtă de şuvoiul pasiunii spre propria nenorocire, totuşi nu poate şi parcă nici nu vrea să-i pună stavilă. Oricât ar fi de condamnabilă pentru felul cum îşi duce la împlinire urzelile, ea trezeşte compasiunea spectatorului, ca femeie şi ca mamă. Este neîndoios că-şi iubeşte mult copiii, desfăşurând toate dovezile dragostei de mamă, de la cele mai gingaşe până la cele mai frenetice, elementare. Momentul despărţirii de copii, cu alternanţele de hotărâre şi ezitare, cu oscilaţiile de dragoste şi ură, cu «valurile de lacrimi revărsate», este deosebit de puternic.

Este interesant cum Iason, eroul idealizat al legendei, devine la Euripides, despuiat de nimbul său mitic, un simplu caracter, limitat şi egoist, al unei gâlcevi conjugale. Episodul «explicărilor» dintre soţi impresionează prin realismul observaţiei. Este o scenă influenţată de retorica sofiştilor, avocaţi redutabili, care-şi susţineau clienţii cu orice mijloace de persuasiune. S-a subliniat adeseori că în dialogurile lui Euripides există o adevărată invazie de

11 Aristoteles, Poetica, XIII, 1453 a 29.

retorică, spre desfătarea publicului atenian. La greci cuvântul *rhetorike* nu avea conotaţie peiorativă, ci însemna vorbire iscusită, clară, elegantă. Scoţând personajele de sub atotputernicia divinului şi înzestrându-le cu conştiinţa subiectivă a propriei lor nevinovăţii, devenise necesar ca acestea să se apere folosind metodica rânduirii abile a argumentelor.

Un alt element al artei dramatice de a stârni mila, la îndemâna lui Euripides, îl reprezintă copiii Medeii. Ei nu au roluri de figuranţi, ci sunt prezenţi atât pe scenă cât şi în mintea eroilor şi a Corului. Cuvintele lor ţipă, sugrumate, în clipele când mama lor le curmă viaţa. Folosirea rolurilor de copii, mute sau vorbite, apare şi în alte drame de Euripides: *Aâkestis* (bocetul lui Eumelos), *Andromacha*, *Hekabe*, *Troienele*, *Heraklizii* etc.

Tragedia *Medeia*, prin realismul cu care înfăţişă patimile eroinei, mai ales transformarea patologică a dragostei în ură, prin problematica insolită şi prin teribilul deznodământ, a şocat publicul atenian. Piesa nu s-a bucurat la început de succes, iar autorul a fost acuzat de imoralitate, aşa cum se va întâmpla mai târziu cu Flaubert pentru *Madame Bovary*. Atitudinea marelui tragic faţă de creatura sa este înţelegătoare, dar nu aprobatoare, aşa cum aceasta se desprinde din cântecele Corului. La început femeile care-l alcătuiesc vibrează la unison cu durerile Medeii; totuşi o invocă pe zeiţa dragostei, cerându-i să le scutească de incendiul pasiunii. Dar după ce află de planul eroinei, deşi continuă să o plângă, luptă din răsputeri să-i întoarcă gândurile, până în chiar momentul asasinării copiilor.

Medeia nu a fost singura piesă a lui Euripides neînţeleasă de contemporani. Îndrăznelile din dramaturgia lui au nedumerit şi indignat de multe ori spectatorii. Câţi nu vor fi fost scandalizaţi de ideile sale antirăzboinice, în

timp ce Atena era încleştată în războiul cu Sparta, de critica moravurilor publice, de punerea sub îndoială a unor credinţe, ce reprezentau în vremea aceea tabuuri.

Autorii de comedii, îndeosebi Aristophanes, au folosit inovaţiile originale ale poetului şi insuccesele sale ca izvoare de inspiraţie, exagerându-i grosolan portretul moral şi îmbogăţindu-i biografia cu scorneli groteşti.

La sfârşitul vieţii, în anul 408, obosit de lupta cu opinia concetăţenilor, hărţuit de comediografi şi îngrijorat de instabilitatea politică din Atena, Euripides, răspunzând chemărilor repetate ale lui Archelaos, regele Macedoniei, îşi părăseşte cetatea istovită de război şi se stabileşte la Pella.

Lui Archelaos i-a plăcut să-şi orneze capitala cu tot ce avea mai de seamă cultura greacă. La curtea lui s-au perindat poetul tragic Agathon, compozitorul Timotheos, pictorul Zeuxis, poate şi istoricul Thukydides.

În exilul voluntar în Macedonia, la Pella, dominat de decorul măreţ al unei naturi virgine, poetul a găsit răgazul de linişte care i-a îngăduit, în cele optsprezece luni petrecute acolo, să scrie câteva drame, dar numai două au supravieţuit: *Iphigeneia la Aulis* şi *Bakehantele*. Ambele au fost reprezentate la Atena postum, prin strădania fiului său, Euripides cel Tânăr, câştigând primul loc la concursurile tragice.

BAKCHANTELE

Bakehantele, ultima creaţie a celui de al treilea mare trage – diograf, reînnoadă fire cu începutul obscur şi îndepărtat al genului, fiind singura piesă dionysiacă păstrată aproape în întregime. Subiectul desfăşoară un episod din legenda lui Dionysos.

Zeul Bakehos, însoţit de un cortegiu (*thiasos*) de adoratoare, bakehante, soseşte la Theba pentru a-şi propaga cultul. Fiicele lui Kadmos se împotrivesc

mesajului noii religii. Drept pedeapsă, zeul le tulbură minţile, silindu-le să alerge prin muntele Kithairon, împreună cu celelalte femei din cetate, şi să-l slăvească prin cântece şi dansuri sacre, pradă unui extaz sălbatic. Pentheus, tânărul rege al Thebei, în numele raţiunii şi al moralei, interzice cultul dionysiac. Bătrânii cetăţii, fostul monarh Kadmos şi profetul Teiresias, îl sfătuiesc să i se închine. Pentheus se îndârjeşte şi-l întemniţează pe Dionysos, care luase chipul unui predicator al cultului străin. Zeul face să-i cadă de la sine lanţurile, sfarmă printr-un cutremur zidul închisorii şi iese la lumină. Apoi îşi revarsă puterea peste Pentheus, aţipindu-i voinţa şi înceţoşându-i mintea.

Regele, depersonalizat, mânat de o pornire bolnavă, se travesteşte în femeie şi suie pe plaiurile muntelui ca să iscodească thebanele bântuite de nebunia divină. Acestea îl descoperă, îl prind şi-l omoară, sfârticându-i trupul. Însăşi mama lui, Agave, îi aduce în cetate capul înfipt într-o lance, cântând un imn de izbândă, în vreme ce bătrânul Kadmos îl jeleşte. Venindu-şi în fire, Agave recunoaşte trupul mutilat al fiului său şi se alătură lamentaţiilor lui Kadmos. La urmă Dionysos, dezvăluindu-şi zeiască slavă, împarte pedepse nefericiţilor muritori şi se face nevăzut.

Tragedia *Bakehantele* ocupă un loc singular în creaţia lui Euripides. Majoritatea pieselor sale se disting prin fantezia invenţiei dramatice şi prin realismul zugrăvirii caracterelor. Nu trebuie uitat însă faptul că tragedia, la origine, a fost o dramă sacră menită să-l preamărească pe Dionysos şi să facă înţelese, prin mijlocirea unei reprezentări artistice, anumite aspecte ale religiei dionysiace, aşa cum les miracles medievale erau ilustraţii dramatice ale religiei creştine. Cu toată laicizarea treptată a tragediei, aceasta nu şi-a pierdut, în perioada clasicismului atenian, o bună parte din rosturile rituale.

Întrecerile tragice aveau loc în frenezia sărbătorilor lui Dionysos şi începeau totdeauna prin acte de cult.

Euripides şi-a ales pentru *Bakehantele* o temă străveche, fixată de tradiţie, care a fost dezvoltată anterior şi de Aischylos în trilogia *Lykurgos*. Aici poetul nu născoceşte subiectul, ci deapănă firul unui *mythos* cunoscut, nu făureşte caractere originale, ci învie arhetipuri. După cum scrie G. Murray, personajele tragediei, Dionysos, Pentheus, Kadmos, Teiresias, Agave, aproape că se pot lipsi de nume proprii; ele s-ar putea chema Zeul, Regele Tânăr, Regele Bătrân, Profetul, Femeia.

Cu toate acestea, *Bakehantele* şi-a asigurat preţuirea multor admiratori, care o socotesc cea mai strălucitoare dintre capodoperele lui Euripides. Într-adevăr piesa are o forţă zguduitoare, decurgând, între altele, din linearitatea acţiunii, din momentele stranii şi înfricoşate, din eroismul voinţelor omeneşti, mai cu seamă a lui Pentheus, care îndrăzneşte să înfrunte ineluctabilul, din dimensiunea abisală a catastrofei.

Dar această dramă poartă mai mult pecetea de geniu a poetului decât a dramaturgului şi a filosofului, sau a moralistului. Nicăieri, niciunul din tragici nu a revărsat atât prisos de pitoresc şi de poezie. Drama depăşeşte limitele scenei şi umple natura, munţii cu vârfuri ninse, stânci şi prăpăstii, cu adâncimi de brădet şi de stejariş, cu murmur de ape, cu turme mugind pe plaiuri ierboase. Într-un loc se vede o mânză care zburdă în jurul mamei sale, în altul un pui de ciută, care, scăpând de urmărirea copoilor, «aleargă de-a lungul câmpiei / scăldată de râu şi se bucură / în locuri deşarte de oameni, / sub umbroasele ramuri ale pădurii.» (v. 873 şi urm.).

Natura nu este tratată ca un cadru pictural, ci în mişcare, luând parte la acţiune, străbătută de un sens

misterios al devenirii: scapără fulgere, se aud tunete, pământul se cutremură, ţâşnesc izvoare de lapte şi de vin, adie miresme exotice, frunzele iederii picură miere. Bakehantele umplu, uneori, cu prezenţa lor peisaje paradiziace, în care par să comunice cu întreaga fire: împodobite cu iederă alăptează pui de lup, iar şerpii le ling obrajii. Alteori dimpotrivă, mânate de o exaltare ostilă, smulg copaci, dislocă stâncile, decimează turmele şi pustiesc oraşe.

Adevăratul suflet al dramei palpită în cântecele Corului. Acest personaj, alcătuit din fiinţe pe jumătate umane, pe jumătate supranaturale, care se exprimă în graiul împletit al poeziei, muzicii şi dansului, redobândeşte în *Bakehantele* importanţa din vechea dramă dionysiacă. Dacă paşii dansurilor şi sunetele muzicii sunt pentru noi iremediabil pierdute, frumuseţea versurilor, reliefate de bogăţia ritmică, asigură tragediei un loc de frunte în lirica tuturor timpurilor. Niciodată la Euripides vreun cor nu a cântat mai strălucitor şi mai pătimaş, niciodată nu a fost mai implicat în acţiune.

În *Bakehantele* poetul însufleţeşte, până la incandescenţă, chiar şi efecte care, folosindu-le stăruitor, au fost adesea şi uneori pe nedrept criticate: prologul, relatările mesagerilor şi dezlegarea conflictului prin intervenţia neaşteptată a unei divinităţi (deus ex machina). Prologul tragediei, după o fermecătoare pagină de geografie dionysiacă, deschide orizont unor întâmplări stranii, care fac să încolţească inspectator emoţia tragică. Cele două povestiri ale mesagerilor impresionează prin deosebita vigoare epică. Dionysos nu se iveşte la sfârşitul piesei ca un duh al deznodământului, fără legătură cu cele petrecute pe scenă, ci ca un personaj activ, care umpluse întreaga tragedie.

Nu este locul să fie dezbătute aici părerile exegeţilor

despre mitul theban al lui Dionysos, tratat în *Bakehantele*, dacă este reflexul artistic al unui fapt istoric (opoziţia aristocraţiei homerice la intruziunea în Hellada a cultului dionysiac) sau a unor vechi rituri agrare (în legătură cu moartea şi învierea spiritului vegetaţiei). La fel, nu este locul să fie dezbătută controversa privitoare la poziţia de gânditor a lui Euripides.

A vrut să compună o dramă raţională sau una mistică? A vrut să arate eroismul luptei duse de Pentheus contra unor superstiţii pernicioase sau, dimpotrivă, pedepsele teribile pe care le revarsă divinitatea asupra oamenilor vinovaţi de impietate?

Şi-a lepădat cumva «filosoful scenei» la sfârşitul vieţii convingerile sale «iluministe» şi a compus drama ca o mărturie a întoarcerii lui la ortodoxie? A răspuns unei comenzi a protectorilor săi macedoneni, fervenţi practicanţi ai religiei lui Bakehos, ori i-a plăcut, pur şi simplu, să dea la iveală o «piesă frumoasă» pe temeiul unei scheme tradiţionale, fără nicio implicaţie ideologică? Toate aceste puncte de vedere îşi au susţinătorii şi adversarii lor. Nu se poate încuviinţa opinia negării totale de către Euripides a libertăţii sale anterioare de gândire. Iarăşi, nu se poate tăgădui că tragedia pare să arate o anumită înclinare spre asumarea religiei, într-o variantă panteistă.

CYCLOPUL

O altă piesă a lui Euripides care a păstrat, cel puţin în parte, vechiul caracter dionysiac este drama satyrică *Cyclopul*. Tragedia greacă, extrăgându-şi subiectele din tezaurul legendelor eroice sau făurindu-şi subiecte libere, şi-a lărgit cuprinsul şi s-a depărtat de forma pe care o îmbrăca la izvoarele sale. În felul acesta a dispărut însăşi matricea presupusă a tragediei, corul de Satyri, înlocuit cu coruri alcătuite din oameni. Atenienii nu mai întâlneau «nimic despre Dionysos» în operele poeţilor tragici. Pentru

a mulţumi aşteptările gustului popular, poeţii au perpetuat tradiţia, înnoind-o, în drama satyrică, mai exact «cu Satyri». Chiar dacă Dionysos nu mai era personajul obligatoriu al acestui gen original de teatru, amintirea lui se făcea simţită în evoluţiile exuberante ale Satyrilor, care formau corul dramei. Prin fantezia sa năstruşnică, prin îmbinarea gravităţii tragice cu hilaritatea, drama satyrică, această «tragedie jucăuşă», ivită la hotarele comediei, avea menirea să destindă sufletele spectatorilor, după încordarea provocată de fluxul calamităţilor dezlănţuit de-a lungul unei trilogii. Cu un deosebit simţ al măsurii, poeţii voiau să descreţească frunţile, fără să şteargă cu totul emoţia tragică.

Cyclopul lui Euripides este singura dramă satyrică păstrată, alături de fragmente din *Copoii* de Sophokles. Data scrierii piesei este incertă. După unele păreri, este o operă de tinereţe a dramaturgului, după altele, dintre cele mai competente, aparţine anilor săi de maturitate.

Urzeala textului dramatic al *Cyclopului* era şi este bine cunoscută din *Odysseia* lui Homeros, cântul al nouălea. Printre firele împrumutate din lumea eroilor epopeii, Euripides a înserat cu îndemânare elementul satyric, propriu dramei attice.

Odysseus cu mateloţii săi, după căderea Troiei, este azvârlit de o furtună pe insula muntoasă a Siciliei, tărâm stăpânit de rasa brutală a unor uriaşi cu un singur ochi. Pornind cu o mână de oameni în căutare de hrană, ajunge la peştera lui Polyphemos, Cyclopul, unde întâlneşte o ceată de Satyri şi pe tatăl lor Silenos. Cu toţii fuseseră robiţi de uriaşul monstru şi preschimbaţi: Satyrii în păstori ai turmelor Cyclopului, Silenos în rândaş. Polyphemos, întorcându-se de la vânătoare, îi surprinde pe greci, îi zăvorăşte în peşteră şi, în pofida suplicaţiilor lui Odysseus, ucide doi dintre ei şi îi devorează. Atunci, fiul lui Laertes,

îmblânzindu-l pe Cyclop cu un vin miraculos, îl ameţeşte şi, după o scenă burlescă de beţie, acesta cade într-un somn adânc. În timp ce uriaşul doarme, Odysseus pune la cale şi înfăptuieşte celebra răzbunare, arzându-i ochiul cu un par de lemn de măslin, ascuţit şi înroşit în flăcări. Satyrii fanfaroni se mulţumesc să ia parte la isprava vitejească doar prin cântecele lor. Urmează un joc crud de-a v-aţi ascunselea, în care Cyclopul orb, cu faţa însângerată, încearcă zadarnic să-i prindă pe străini. La urmă, cu toţii, oameni şi Satyri, se îndreaptă spre nave pentru a-şi continua călătoria.

Dacă ar fi să se caute un sens mai înalt în această dramă mustind de viaţă şi de mişcare, acesta ar trebui dedus din contrastul dintre Odysseus şi Cyclop, dintre eroul subtil şi namila instinctivă. Primul are un profil moral citadin, al doilea însumează apucăturile grosolane ale unei omeniri primitive, paleolitice, s-ar spune astăzi, nestructurată încă de normele morale. Odysseus are curajul inteligent şi vorbirea aleasă, când plină de patos eroic, când insinuantă, dar niciodată nestrujita. Mintea Cyclopului este obnubilată de sentimentul confuz al dimensiunii lui fizice colosale; discursul său de apologet al forţei este colţuros. Totuşi, la Euripides, Cyclopul antropofag este mai puţin fabulos, mai umanizat decât în *Odysseia*. Nu este doar un păstor singuratic, ci îşi doreşte la chef tovărăşia unor semeni Cyclopi. Alteori vânează seniorial cerbi sau lei, cu haita de copoi. El cunoaşte mitologia şi face comentarii dispreţuitoare privitor la războiul troian. Mai mult, şi-a înjghebat o concepţie proprie despre lume, individualistă, sceptică şi libertină, pe care o expune grecilor, nu fără coerenţă retorică.

Dar tonalitatea generală a piesei nu este dată de substratul homeric, care de fapt e tragic, ci de cel satyric. Satyrii vicioşi, Iaşi, neastâmpăraţi şi starostele lor Silenos

sunt trataţi cu o vervă nuanţată, când graţioasă, când enormă, comparabilă cu a lui Aristophanes. Ţopăielile îndrăcite ale Satyrilor, schimele lor hazlii, coregrafia lor, percutantă în scena orbirii Cyclopului, voioşia dezlănţuită ce le-o provoacă aburii vinului, şotiile, vorbele cu două înţelesuri şi atâta farmec al pajiştilor înmuiate de rouă, al turmelor şi al brizelor mării, toate acestea se desfăşoară spre încântarea spectatorului sau a cititorului.

Al. M.

ALKESTIS

PERSOANELE

(*în ordinea intrării în scenă*)

APOLLON.

THANATOS.

CORUL cetăţenilor din Pherai.

O SERVITOARE a reginei.

ALKESTIS, soţia lui Admetos.

ADMETOS, rege în Pherai.

EUMELOS, copilul perechii regale.

HERAKLES.

PHERES, tatăl lui Admetos.

UN SERVITOR.

Sora lui Eumelos, copilă; femei din preajma reginei; bărbaţi din suitele lui Admetos şi a lui Pheres.

Acţiunea se desfăşoară în faţa palatului lui Admetos, într-o piaţă din Pherail. Apollon iese dinăuntrupe o poartă laterală, purtând arcul în mână şi tolba cu săgeţi pe umeri.

Apollon

<Rămâi cu bine> casă a lui Admetos2, în care am primit, deşi sunt zeu, să stau la masă cu argaţii. De vină a fost Zeus: el l-a ucis pe fiul meu Asklepios, zvârlindu-i fulgerul în piept. Atunci, plin de mânie, am omorât şi eu Cyclopii3, făuritorii pentru Zeus ai focului ceresc. Drept care, tatăl meu m-a osândit să fiu argatul unui muritor.

Venind în Phthia, m-am tocmit boar la gazda mea şi i-am adus noroc în casă până astăzi. Am întâlnit un suflet drept, cum sunt şi eu, în Admetos, fiul lui Pheres4; de-aceea l-am salvat apoi de ceasul morţii, amăgindu-le pe Moircă. Şi ele mi-au făgăduit, zeiţele, să-l ierte de pieire, dacă, în schimbul lui, va coborî altcineva în Hadese.

Rugându-se de toţi prietenii, pe rând, şi de părinţii săi bătrâni ce l-au adus pe lume, niciunul nu s-a învoit, decât soţia lui, să moară pentru el, să nu mai vadă strălucirea zilei.

Acum, ţinută strâns în braţe de bărbatul ei, se prăpădeşte înăuntrul casei, căci astăzi i s-a împlinit sorocul morţii, al desprinderii de viaţă.

Eu, ca să nu mă pângăresc, voi părăsi aceste dragi acoperişuri de palat7. Iată, îl văd sosind pe însuşi zbirul morţilor, pe Thanatos8, ca s-o coboare în sălaşele lui Hades. El a sosit la timp, căci ziua de pe urmă i-o pândea de mult9. (*intră Thanatos, cu sabia în mâini. E un bărbat înalt, cu aripi mari, înveşmântat în negru.*)

Thanatos

Ah! Ah!

Ce-i cu tine lângă casă?

Ce pândeşti pe-aci Apollon?

fără vrei, călcând dreptatea, să ne surpi şi spulberi slava, nouă, celor din adâncuri?

Nu-i destul că l-ai scăpat pe Admetos de ceasul morţii, cu măiastra-ţi viclenie10, înşelându-le pe Cele ce împart ursitele?

Şi-acum stai, cu arcu-n mână, s-o păzeşti pe Alkestis, care a primit să moară pentru soţ, de bunăvoie!

Apollon

Fii liniştit! Dreptatea e de partea mea.

Thanatos

La ce bun arcul, dacă ai de partea ta dreptatea?

Apollon

Îl port mereu cu mine; aşa mi-e obiceiul.

Thanatos îl porţi ca să ajuţi această casă pe nedrept.

Apollon

Năpasta unui om la care ţin mă întristează.

Thanatos

Deci vrei să mă lipseşti de încă un cadavru?

Apollon

Nu ţi l-am smuls cu sila nici pe celălalt.

Thanatos

Atunci, cum de se află pe pământ, şi nu sub glie? Apollon

Şi-a dat în locul lui soţia, pe care tocmai vrei s-o duci. Thanatos

O voi muta sub glie, printre morţi.

Apollon

Ia-o şi du-te! Văd că nu mi-e dat să te înduplec. Thanatos

Ucid pe cei sortiţi <să piară>: acesta-i rostul meu.

Apollon

Nu, ci să le amâni sorocul morţii.

Thanatos

Pricep cuvântul tău şi ştiu spre ce ţinteşti.

Apollon

Nu-i cu putinţă să ajungă Alkestis la bătrâneţe?

Thanatos

Nu, crede-mă, şi eu vreau să mă bucur de onoruri.

Apollon

Numai un suflet vei răpi, nimic mai mult.

Thanatos

Cu cei răpuşi în floarea vârstei mă mândresc mai tare. Apollon

Murind bătrână, îi vor face înmormântare mai bogată. Thanatos

Văd, Phoibos, că ţii partea celor înstăriţi.

Apollon

Ce spui? Bag seamă eşti isteţ, fără s-o fi ştiut?

Thanatos

Cei care pot şi-ar cumpăra o viaţă lungă.

Apollon

Nu te îndupleci, aşadar, să-mi împlineşti dorinţa?

Thanatos

Cu niciun preţ. Ştii bine felul meu de-a fi.

Apollon

Urât de muritori şi detestat de zei!

Thanatos

Nu pot să-ţi las întruna ce nu ţi se cuvine.

Apollon

Ascultă-mă, cruzimea ta se va topi. La casele lui Pheres va sosi, în drum spre ţara thracilor cu ierni cumplite, un om trimis de Eurystheus după un car cu patru cai. Fiind primit de Admetos ca oaspe în acest palat, el ţi-o va smulge pe soţia lui n. Vei fi silit s-o laşi, fără să dobândeşti în schimb nicio recunoştinţă, ci numai ura mea. (*Pleacă.*)

T HANATOS

Vorbeşte vrute şi nevrute. Tot nu vei câştiga nimic. Femeia, orişicum, va cobori în casele lui Hades. Mă duc spre ea, să-i tai din plete câteva şuviţe. Iar cel pe care îl însemn cu spada mea12 trece-n puterea zeilor subpământeni. (*Intră în palat. După plecarea lui vine Corul, alcătuit din bărbaţi, cetăţeni ai oraşului Pherai.*)

Corifeul

Ce tăcere înaintea-acestor ziduri!

Casele lui Admetos sunt mute?

Nu-i niciun prieten să ne spună dacă trebuie s-o plângem pe regina moartă sau e încă vie Alkestis, încă vede strălucirea zilei fata lui Pelias 13> ce ne pare, mie şi

întregii lumi, femeia cea mai devotată soţului.

Corul

Strofa 1

Oare se-aud suspine din casă, zbucium de braţe şi vaiere, semnele stingerii vieţii14? Nu-i nimeni, nici barem la porţi vreun servitor.

Apollon, arată-te, potoleşte talazul restriştii.

Vindecătorule15!

(*În timp ce cântă aceste versuri, Corul se desparte în două jumătăţi, aşezându-se de o parte şi de alta a Corifeului.*)

Întâiul HEMICOR E prea tăcere ca să fi pierit.

AL DOILEA HEMICOR Acum ea nu-i decât o moartă.

Întâiul hemicor Din casă încă totuşi n-a plecat.

Al doilea hemicor Cum? Nu ne vine-a crede. Sunteţi siguri?

Întâiul hemicor

Doar Admetos nu i-a făcut în taină înmormântare scumpei lui soţii.

Corul

Antistrofa 1

Nu vedem proaspătă apă <lustrală>

la porţi, precum cere datina morţilor16, nici la altare, tăiată, vreo şuviţă de păr a doliu17.

Nici nu-şi lovesc femeile tinere cu mâinile <pieptul>.

Al doilea hemicor Dar, iată, ziua însemnată…

Întâiul hemicor Prin asta ce aţi vrut să înţelegem?

Al doilea hemicor Azi cată să coboare sub pământ.

Întâiul hemicor Ne frângeţi sufletul, ne rupeţi inima!

Al doilea hemicor când drepţii sunt bătuţi de nenoroc, tot omul trebuie să-i plângă.

Corul

Strofa 2

În van s-ar trimite degrabă o navă în Lykia sau în

tărâmul uscat al zeului Ammon, să-i mântuie viaţa sărmanei – I8.

Unde să mergem? La care preot, la care altar pentru jertfe?

Iată, deschisă în preajmă, prăpastia morţii!

Antistrofa 2

Asklepios, feciorul lui Phoibos 19, doar el, de-ar trăi, ar aduce-o din lăcaşul întunecat şi de la porţile lui Hades.

Doar el învia răposaţii mai înainte să-l piardă Zeus cu lancea de foc a fulgerului.

De unde-am putea să primim o speranţă de viaţă?

Corifeul

Regele a săvârşit toate <riturile>.

Sângele scaldă altarele tuturor zeilor2 (l.

Jertfele-au fost mistuite.

Nenorocirea nu are leac.

(*Din palat iese plângând o servitoare*.)

Dar iată, vine din palat o slujitoare, lăcrimând. Ce întâmplare nouă vom afla? Firesc este să sufere, când îi sunt urgisiţi stăpânii. Am vrea să ştim: regina mai trăieşte ori s-a stins?

Servitoarea

Poţi spune că e vie şi e moartă în acelaşi timp.

Corifeul

Cum să fii mort şi totuşi să mai vezi dumina zilei>? Servitoarea

Ea nu-şi mai ţine capul, abia de mai răsuflă.

Corifeul

Sărmane crege>, ce soţie fără seamăn pierzi!

Servitoarea

Stăpânul se va dumeri abia când o va pierde.

Corifeul

N-a mai rămas speranţă de-a scăpa cu viaţă?

Servitoarea

O smulge silnic ziua de pe urmă.

Corifeul

Vă pregătiţi cumva de cele ale mortului?

Servitoarea

E giulgiul pregătit, doar s-o-nvelească soţul ei.

Corifeul

Să ştie <soţul> că sfârşitul ei n-are pereche şi nu este sub soare nimeni mai presus de ea.

Servitoarea

Şi cum ar fi altminteri? Tăgăduieşte cineva? Dar cum ar trebui să fie o femeie, ca s-o depăşească? Prisosul dragostei de soţ în ce fel să-l arăţi mai desluşit decât primind să mori în locul lui? Toată cetatea recunoaşte asta. Însă veţi fi uimiţi, când veţi afla cum s-a purtat în casă.

Înţelegând că i s-a împlinit sorocul, ea trupul luminos şi l-a scăldat în apă de pârâu, apoi s-a îmbrăcat cuviincios cu straie şi podoabe scoase dintr-un scrin de cedru21. Şi-n faţa vetrei, astfel s-a rugat: «Stăpâna mea Hestia22, de vreme ce cobor în Hades, ascultă cea din urmă rugă care ţi-o închin. Copiii mei orfani veghează!! Dă-i fiului soţie blândă şi soţ ales fiicei mele. Să nu aibă sfârşitul născătoarei lor, care s-a stins de timpuriu, ci să petreacă, norocoşi, o viaţă dulce pe pământul părintesc».

La toate-altarele palatului lui Admetos, rugându-se fără istov, a pus cununi de frunze retezate crengilor de mirt23, senină, neplângând, cu chipul său frumos, neadumbrit de răul care stă să vină. Intrând pe urmă în iatacul nunţii, se trânti pe pat şi, lăcrimând amarnic, spuse: «Culcuş, în care trup şi suflet i le-am dat bărbatului de dragul căruia mă sting, rămâi cu bine! Deşi m-ai nimicit, nu te urăsc. Mă voi sfârşi curând, căci nu am vrut să vă trădez, pe tine şi pe soţ. Altă femeie, care te va stăpâni, va fi mai norocoasă, poate, însă nu mai fără-de-prihană decât am fost eu».

Apoi, stând în genunchi, a sărutat tot patul şi l-a udat cu valurile plânsului. Iar când s-a potolit după atâta plânset, s-a ridicat, cu faţa înclinată, s-a îndreptat spre uşă, dar s-a întors din nou şi s-a surpat peste-aşternut iară şi iară.

Copiii, atârnaţi de straiul mamei lor, se tânguiau. Şi ea, îmbrăţişându-i, rând pe rând, îi copleşea cu sărutări, precum în ceasul morţii.

Toţi slujitorii hohoteau prin încăperi de mila doamnei lor. Iar dânsa-i mângâia cu mâna dreaptă, îl agrăia pe unul fiecare, cât de mărunt era, şi-l saluta de bun rămas.

Acesta e prăpădul caselor lui Admetos. Murind, el nu l-ar findurat, pe când aşa, scăpând din gheara morţii, va purta mereu în inimă durerea şi-n veci n-o va uita!

Corifeul

Desigur Admetos suspină, zdrobit de pierderea prea nobilei soţii.

Servitoarea

El plânge, da, îmbrăţişând-o pe iubita lui nevastă, şi-o roagă: «Nu mă părăsi!» Dar ruga lui nu foloseşte, căci ea se mistuie, se macină de boală, povară dureroasă pentru braţul cunui soţ>.

Deşi abia mai pâlpâie suflarea sa, doreşte să mai vadă soarele lucind, căci niciodată nu va mai zări, decât acuma, razele şi discul soarelui.

Eu merg să dau de veste că v-aţi adunat. Nu toţi supuşii li se-alătură stăpânilor şi nu-i urmează în nenorocire, dar tu le eşti prieten vechi şi credincios. (*Servitoarea intră în palat*.)

Întâiul HEMICOR Io, Zeus, afla-vom făgaş de scăpare din mijlocul răului?

Cum să abatem destinul care ne-am eninţă regii?

AL DOILEA HEMICOR Cine se-apropie? Trebuie părul să ni-l retezăm, trupul să ni-l învelim în straie

cernite?

Întâiul hemicor Cât e, prieteni, de limpede, cât e de limpede-acuma!

Rugămu-ne zeilor, totuşi; mare le este puterea!

Corul

<Phoibos>, augustule Vindecător, află un leac pentru răul lui Admetos! Dă-i ajutor, ocroteşte-l, precum altă dată!

Vino degrabă şi rupe legăturile morţii, pune stavilă lăcomiei călăului Hades!

Al doilea hemicor Aiai! ce durere amară, fecior al lui Pheres, cât e de crunt pentru tine să-ţi piară soţia!

Întâiul hemicor Poate durerea te-mpinge să-ţi tai cu sabia firul vieţii, ori să-ţi anini sub cer trupul, cu gâtul în ştreang.

Al doilea hemicor Astăzi vedea-vei apusul desăvârşitei soţii, al celei mai desăvârşite din toate femeile lumii.

(Se *deschide larg poarta palatului*.)

Corul

Priviţi, ah! priviţi-o!

Ea vine spre noi din palat cu soţul.

O, plângi şi jeleşte, tărâm al lui Pheres, pe cea mai fără de seamăn femeie, topită de răul ce-o trage adânc sub glie, la Hades subpământeanul.

Corifeul

De-acum înainte voi socoti că nunţile-aduc mai multe dureri decât bucurii. Aşa-am înţeles din cele-ntâmplate. Îl văd copleşit pe rege de moartea scumpei soţii şi-apoi trebuind să petreacă stingher un trai care nu este viaţă.

(*Cu paşi şovăitori, înaintează Alkestis, susţinută de Admetos. Sunt urmaţi de cei doi copii, Eumelos şi sora lui, şi de femeile care o îngrijesc pe bolnavă. Acestea aduc un pat.*)

Alkestis

(*sprijinindu-se de Admetos, priveşte spre cer*)

Strofa 1

Soare, lumină a zilei, nori ce goniţi prin cer pe căi rotitoare!…24

Admetos

Se uită soarele la doi năpăstuiţi. Cu ce-am greşit faţă de zei, ca să te stingi?

Alkestis

Antistrofa 1 Glie şi-acoperişuri de casă, pat nupţial din Iolkos, patria mea!…

(Se *aşază pe pat*.)

Admetos

Ridică-te, nefericite, nu mă părăsi, imploră mila preaputernicilor zei!

Alkestis

(*îngrozită de o apariţie invizibilă celorlalţi*)

Strofa 2

Văd pe un lac o barcă, o luntre cu două vâsle, şi vameşul morţilor Charon25, ţinând în mână prăjina, mă cheamă:

«De ce zăboveşti? Zoreşte!

Să nu mă întârzii!» Astfel mă strigă şi mă-mpresoară statornic.

Admetos

Vai, cât e de amară trecerea acestui lac26, ce mi-o vesteşti! Sărmane, cât eşti de năpăstuită!

Alkestis

(*zbuciumându-se în braţele lui Admetos*)

Antistrofa 2

Mă duce, mă duce – ah! cum de nu-l vezi? – mă trage-n sălaşele morţilor.

Aripat, de sub negre sprâncene, îmi fulgeră Hades privirile-i sumbre27.

Ce faci din mine? Dă-mi drumul!

O, calea mâhnită care m-aşteaptă!

(*Cade istovită pe pat.*)

ADMETOS (*căutând s-o ridice cu blândeţe*)

O cale vrednică de milă pentru dragii tăi, dar mai cu seamă pentru mine şi aceşti copii îndoliaţi.

Alkestis

Epodă

Lasă-mă, lăsaţi-mă acuma, şi aşterneţi-mă lin, mi s-au vlăguit genunchii.

Hades se află pe-aproape.

Beznele nopţii-mi acoperă ochii.

O copiii mei, copii, mama voastră s-a sfârşit.

Bun rămas. Fie s-aveţi parte, voioşi, de lumină!

Admetos

Aiai! Ce cuvânt dureros să-l ascult, mai greu pentru mine ca moartea, în numele zeilor, nu mă lăsa! în numele-acestor copii, să nu-i părăseşti orfani!

Ridică-te, ai îndrăzneală!

Dacă pleci dintre noi şi eu voi pieri; de tine atârnă viaţa sau moartea noastră, căci dragostea ta pentru noi e sfântă.

Alke STIS (*ridicându-se din pat, potolită*)

Tu vezi prea bine, Admetos, care mi-e starea. Vreau, înaintea morţii, să-ţi împărtăşesc dorinţele din urmă. Eu te-am iubit. De-aceea sufletul mi-l dau şi plec în locul tău, ca tu să mai priveşti lumina zilei. Mă sting, deşi puteam să mai trăiesc, luându-mi soţ pe placul meu dintre thessalieni şi locuind în casa cu belşug a unor regi. Dar fără tine, traiul meu cum ar fi fost, cu doi copii orfani? De-aceea mi-am jertfit podoaba tinereţii ce mă desfăta.

Căci tatăl care te-a sădit şi mama care te-a născut te-au părăsit, cu toate că, fiind bătrâni, se cuvenea să moară demni, salvându-şi fiul. Doar un fecior aveau şi nu puteau spera să zămislească altul, dacă te pierdeau. Atunci, noi

laolaltă ne-am fi dus până la capăt viaţa, şi tu nu te-ai mai tângui după soţie, cu copiii tăi orfani.

Fără-ndoială, vreun zeu ne dete-această soartă. Fie! În schimb, te rog să recunoşti cum m-am purtat. Îţi cer atâta de puţin. Într-adevăr, *nimic nu este mai de* preţ ca viaţa. Vei *încuviinţa* că rugămintea-mi este dreaptă.

Tu îţi iubeşti copiii, nu mai puţin ca mine, doar eşti un om întreg la minte! Ai grijă să rămână ei stăpânii casei! Să nu le-aduci, căsătorindu-te, o mamă vitregă, care ar fi mai aprigă la fire decât mine şi-ar asupri cu mină grea de gelozie copiii mei şi-ai tăi. Să nu faci asta, împlineşte-mi rugămintea, căci maştera îi duşmăneşte pe copiii patului dintâi, şi o năpârcă e mai blinda decât ea28. Băiatul va găsi la tatăl său, desigur, ajutor temeinic.

Dar tu, copilă dragă, cum ai să-ţi petreci cu cinste fecioria? Şi cum ai să te înţelegi cu noua tatălui soţie? Mă tem ca nu cumva, <răuvoitorii>, scornindu-ţi un renume necurat în floarea tinereţii, să-ţi ruineze nunta. Fiica mea, eu n-am să te mărit şi n-am să te veghez în ceasul naşterii, când dragostea de mamă foloseşte cel mai mult. (*Amuţeşte un timp*, *istovită*.)

Îmi este dat să mor şi săvârşirea mea va fi nu mâine-poimâine29, ci azi, numaidecât, voi fi mutată printre cei ce nu mai sunt. Rămâneţi bucuroşi! Fiţi mândri c-aţi avut, bărbate, tu, soţia cea mai devotată, şi voi, copii, o mamă fără de cusur.

Corifeul

Să fii pe pace! Nu mi-e frică să-ţi răspund în locul lui. Va face precum zici, numai să nu se fi smintit.

Admetos

Aşa va fi, aşa va fi, să nu te îndoieşti! Doar tu mi-ai fost, cât ai trăit, soţie; a mea şi moartă, vei rămâne numai tu. Nu-mi voi lua nicicând, în locul tău, din Thessalia vreo mireasă, să mă numească soţul ei, chiar dacă-ar fi

frumoasă fără seamăn şi de viţă veche.

Aceşti copii mi-ajung şi-i rog pe zei să am de dânşii parte, căci de tine n-am avut.

Păstra-voi doliul, Alkestis, nu doar un an, ci pururi, câtă viaţă-mi va fi hărăzită, purtând în suflet ura faţă de părinţii mei, ce m-au iubit numai prin vorba, nu prin fapta lor. Tu, dăruindu-mi tot ce ai mai scump, îmi mântui zilele. Cum oare să nu gem, când pierd o astfel de soţie?

Voi porunci să fie interzise alaiurile vesele, ospeţele, cununile şi cântul, care-mi umpleau palatul; eu n-am să mai ating în veci cu degetele lira şi nici n-am să tânjesc de dorul viersului sunat din fluier libyan30. Plecând, ai smuls din mine şi dragostea de viaţă.

În patul nunţii noastre aşeza-voi trupul tău, sculptat de mâna unor meşteri iscusiţi, şi lângă el am să mă culc şi-am să-l cuprind la piept, rostindu-ţi numele, crezând c-o strâng în braţe pe draga mea soţie, deşi n-are să fie însăşi ea. Reci desfătări! Dar voi scădea prin ele împovărarea sufletului meu31.

Te voi visa mereu şi astfel mă vei fermeca; e dulce, noaptea, revederea celor dragi, fie şi doar o clipă. Ah! dacă aş avea un glas melodios precum al lui Orpheus32, ca s-o îmbun pe Persephone şi pe soţul ei, aş coborî să te aduc din Hades. Iar câinele lui Pluton33 şi vâslaşul Charon, însoţitorul sufletelor după moarte, nu m-ar opri nici ei să te întorc la viaţă, în lumină. Acolo barem caută să mă aştepţi şi pregăteşte, pentru când voi răposa, o casă, pe care s-o împărţi cu mine.

Copiilor am să le cer să mă întindă în racla ta de cedru lângă trupul tău, să fim şi-n moarte veşnic împreună, fiinţă credincioasă mie, numai tu.

Corifeul

Precum prietenul pentru prieten, şi eu mă voi împărtăşi din doliul tău; cregina> este vrednică să-l portx

Alkestis

Copiilor, îl auziţi pe tatăl vostru spunând că niciodată nu se va căsători cu alta, că va păstra nepângărită amintirea mea? Admetos

Mai spun o dată şi-am să-mi ţin cuvântul.

Alkestis

Atunci, primeşte-i pe copii din mâna mea.

ADMETOS (*îmbrăţişându-i*)

Primesc din mână dragă darul cel mai drag.

Alkestis

Şi mamă să le fii de-acum în locul meu.

Admetos

Va trebui, desigur, să le fiu, în lipsa ta.

Alkestis

Copiilor, deşi sunt tânără, merg sub pământ.

Admetos

Vai, ce mă fac, rămas de unul singur?

Alkestis

Cu timpul îţi va trece dorul, căci mortul nu-i decât... nimica. Admetos

De ţii la zei, du-mă cu tine sub pământ!

Alkestis

De-ajuns e pentru amândoi că pier în locul tău.

Admetos

O Soartă, ce soţie fără seamăn îmi răpeşti!

Alkestis

Mi se întunecă privirea, mi se îngreunează ochii.

Admetos

Mă voi sfârşi, dacă mă părăseşti, femeie.

Alkestis

Pot spune despre mine că nu mai sunt în viaţă.

Admetos

Obrazul sus! Nu-ţi părăsi copiii!

Alkestis

E peste voia mea. Rămâneţi sănătoşi copii.
Admetos
Priveşte-i, uită-te la ei.
Alkestis îmi dau suflarea!
Admetos
Ce faci? Mă laşi?
Alkestis
Rămâi cu bine! (*Moare*.)
Admetos
Sunt pierdut!
Corifeul
S-a stins, s-a stins nevasta lui Admetos din viaţă.
Eumelos
Strofă
Io! bietul de mine!
Măicuţa s-a dus departe, în beznă.
Tată, ea nu se mai află sub soare.
Ne-a părăsit să trăim nemângâiaţi şi orfani.
Iată, ah! iată-i pleoapa închisă; mâinile sale sunt reci.
Dă-mi ascultare, ascultă-mă, rogu-te, mamă, fierbinte! Sunt eu, mamă, sunt eu, fecioraşul tău care te cheamă, aplecat peste buzele tale!
Admetos
Ea nici n-aude, nici nu vede. Nenorocirea ne-a lovit din greu, pe mine şi pe voi, copiii mei.
Eumelos
Antistrofă
Cât de plăpând sunt, tată, şi singur pe lume, căci mama s-a dus.
Cumplită-ncercare!
Şi tu, surioară, ai parte de-aceeaşi durere.
Tată, în van, ah! în van ai nuntit.
Nu v-a fost dat să ajungeţi la bătrâneţe-mpreună.
Mamă, te-ai stins prea devreme, iar laolaltă cu tine

moare şi casa noastră.

Corifeul

Trebuie să înduri această lovitură, Admetos. Nu eşti întâiul muritor ce şi-a pierdut soţia nobilă, nici ultimul. Află că toţi suntem datori, pe lume, cu o moarte.

Admetos

O ştiu. Nu mi-a căzut din cer senin năpasta. Am fost înştiinţat şi-n mine mă luptam cu ea. Acum, deoarece am să pornesc curând cortegiul funerar, voi staţi aici, în aşteptare şi cântaţi un imn34 de jale> pentru zeul neînduplecat de sub pământ.

Iar tuturor supuşilor thessalieni le dau poruncă să păstreze doliu pentru noi, cu capul ras, în straie negre. Voi, cei ce înhămaţi fugarii la cvadrige, şi voi ce călăriţi pe buiestraşi, tăiaţi cu fierul coama cailor. Un an întreg să tacă lirele şi flautele în cetate.

Nicicând n-am să îngrop un mort atât de drag, atât de bun cu mine. Cuvine-se să-i port recunoştinţă, căci singur ea s-a învoit să moară pentru mine. (*Purtând trupul reginei, slujitorii, împreună cu Admetos şi copiii, intră în palat.*)

Corul

Strofa 1 O fiică lui Pelias, bucură-te-n casele lui Hades din tărâmul fărăsoarei Trebuie să ştie Hades, zeul cu întunecate plete, şi Charon, bătrânul ce mână barca, ducând în adâncuri morţii.

<să ştie> că azi a trecut peste râul Acheron36 femeia cu mult, cu mult cea mai bună din toate câte-au plutit în luntrea cu două lopeţi.

Antistrofa 1

Te vor lăuda la Sparta slujitorii Muzelor, adesea, prin cântări şi zvon de coarde şi prin imne fără liră 37, când în cercul anotimpurilor vin zilele dragi lui <Apollon> Karneios şi luna domneşte în aer noaptea întreagă.

<Vei fi lăudată> şi în Atena cea fericită şi-mbelşugată.

Cântece pururi se vor intona întru cinstirea morţii tale38.

Strofa 2

Ah, de am găsi o cale, de ar sta-n puterea noastră s-o înălţăm la lumină, departe de Hades, în luntrea din apele râului morţilor, Kokytos!

Tu, numai tu, îndrăgită regină, te-ai jertfit pentru scăparea soţului sortit lui Hades, dându-ţi viaţa-n locul lui.

Fie-ţi uşoară ţărâna, femeie39! Dacă vreodată bărbatul tău va îndrăzni să se-nsoare, noi ne jurăm să-l urâm, la fel ca odraslele tale.

Antistrofa 2

Mama n-a vrut să-şi coboare pentru fiu trupul în groapă, nici gârbovul tată.

Acei care l-au zămislit şi născut n-au cutezat, lipsiţi de milă, să-l mântuie, chiar dacă părul lor cărunţise.

Tu, în floarea tinereţii, pentru el ales-ai moartea, despărţindu-te de soare.

Fie-ne date neveste şi nouă pline de-atâta iubire!

[Asta rar se întâmplă în viaţă.]

Ele şi-ar trece veacul fără necazuri alături de noi.

(*Intră Herakles40. Corifeul îl recunoaşte după blana de leu ce o poartă pe umăr şi după faimoasa lui ghioagă.*)

Herakles

Străinilor ce locuiţi în patria lui Pheres, acasă este Admetos? Aş vrea să-l întâlnesc.

Corifeul

Da, Herakles, el este-acasă. Dar spune-ne, ce te-a adus în Thessalia şi ţi-a minat la Pherai, cetatea noastră, paşii? Herakles îndeplinesc o muncă pentru Eurystheus din Tiryns41. Corifeul

Dar unde mergi? Unde eşti nevoit să tragi?

Herakles în Thracia, la Diomedes, după o cvadrigă.

Corifeul

Numai să izbuteşti. Pesemne nu-l cunoşti pe-acel sălbatic? Herakles

Nu; n-am mai fost prin părţile bistonilor.

Corifeul

Nu poţi să dobândeşti fugarii fără luptă.

Herakles

Mi-a fost sortit să trec prin aspre încercări.

Corifeul

Ucide-l tu <pe Diomedes>; altminteri el te va ucide! Herakles

N-am să mă bat întâia dată ca să rămân în viaţă.

Corifeul

Şi dacă vei învinge, cu ce te vei alege?

Herakles

Voi duce caii regelui din Tiryns.

Corifeul

Nu-i lesne să le pui în falei zăbalele.

Herakles

Doar dacă nu cumva răsuflă foc pe nări.

Corifeul

Ei hărtănesc cu falei flămânde omul.

Herakles

Mâncarea fiarelor din munţi nu-i pentru cai.

Corifeul

Ieslele lor ai să le vezi cu sânge pângărite.

Herakles

Şi cine-i tatăl celui care i-a crescut?

Corifeul

E Ares, domnul scutului de aur thrac.

Herakles

Tu mi-ai vorbit de truda la care sunt supus. E aspru totdeauna şi pieptiş destinul meu. Mereu se-ntâmplă că mă

bat cu stirpea fiilor lui Ares: întâi a fost Lykaon, apoi Kyknos şi-acuma, în a treia încercare, eu mă voi măsura cu bidiviii crânceni şi cu Diomedes42. Dar nimenea nu-l va vedea pe Herakles să tremure în faţa unui braţ duşman. (*în strai cernit, Admetos iese din palat, cu pletele tăiate. Îl urmează un pâlc de slujitori, îndoliaţi şi ei.*)

Corifeul

Iată-l pe Admetos, poruncitorul ţării; el tocmai vine din palat.

ADMETOS (*zărindu-l pe Herakles*)

Noroc! fiu al lui Zeus, de-acelaşi sânge cu Perseus43!

Herakles

Noroc! şi ţie Admetos, mai-marele thessalienilor!

A DIN ETOS (*întâi aparte, apoi lui Herakles*)

Mi-aş vrea şi eu <noroc>. Bunăvoinţa ta mi-e cunoscută. Herakles

De ce ai capul ras în semn de doliu?

Admetos

Azi trebuie să însoţesc un mort la groapă.

Herakles

Ferească-i zeii de năpastă pe copiii tăi!

Admetos

Copiii mei sunt în palat, nevătămaţi.

Herakles

De-i tatăl tău cumva, oricum, a vieţuit destul.

Admetos

Trăieşte tata, Herakles, şi maică-mea la fel.

Herakles

Doar nu ţi-a răposat nevasta, Alkestis?

Admetos

Pot să-ţi răspund în două feluri, privitor la ea.

Herakles

E moartă sau e vie? Ce înţelegi să spui?

Admetos

Şi este, şi nu este! Destinul ei mă doare.
Herakles
Dar ăsta nu e un răspuns. Vorbeşti în dodii.
Admetos
Poate nu ştii ce soartă i s-a hărăzit?
Herakles
Ba da: ştiu c-a primit să moară-n locul tău.
Admetos
Şi cum să mai trăiască, dacă a primit?
Herakles
Aşteaptă până la soroc, să plângi când va pieri.
ADMETOS
Alesul morţii mort e… şi mortul nu mai este.
Herakles
Dar nu-i acelaşi lucru a fi sau a nu fi.
ADMETOS
Tu judeci astfel, Herakles, nu eu.
Herakles
Atunci de ce te tânguieşti? Care prieten ţi-a murit? Admetos
E o femeie… despre care tocmai am vorbit.
Herakles
Străină sau vreo rubedenie cumva?
Admetos
Străină, dar legată strâns de neamul meu.
Herakles
Cum de s-a nimerit să moară în căminul tău?
Admetos
Fiind orfană de părinte, i-am dat sălaş în casa noastră.
Herakles (*pregătindu-se de plecare*) îmi pare rău că te-am aflat în zi de doliu, Admetos. Admetos
Sub vorbele acestea, spune ce-mi ascunzi?
Herakles

Mă duc la vatra unei alte gazde.

Admetos (*oprindu-l să plece*)

Stăpâne, nu! Scuteşte-mă de-asemenea ocară!

Herakles

Un oaspe cade rău la casa întristată!

Admetos

Cei morţi sunt morţi! Te rog, pofteşte sub acoperişul meu. Herakles

E ruşinos a prăznui la gazde care plâng.

Admetos

Odăile de oaspeţi, în care ai să stai, sunt la o parte.

Herakles

Dă-mi drumul şi-ţi voi fi mereu îndatorat.

Admetos

Cu neputinţă! N-ai să mergi la vatra altuia. (*Către unul din slujitori.*) Călăuzeşte-l tu, deschide pentru el odăile de oaspeţi cele mai ferite şi porunceşte celor care-l vor sluji să-i pregătească un ospăţ îmbelşugat! (*în vreme ce Herakles, condus de servitor intră în palat, Admetos se adresează altora.*) închideţi grabnic porţile ce dau spre curtea dinăuntru, să nu ne-audă oaspetele, când va sta la masă, cum ne tânguim, ca nu cumva să-l întristăm.

Corifeul

Ce faci? Fiind lovit de-atare nenoroc, o rege, mai ţii să-l găzduieşti? Oare mai eşti întreg la minte?

Admetos

Crezi tu că m-ai fi lăudat mai mult, dacă l-aş fi respins pe Herakles din casa mea şi din cetate? Defel, căci nu mi s-ar fi micşorat nenorocirea, în schimb toţi ar fi spus că sunt neprimitor de oaspeţi, adăugând necazurilor mele încă un necaz; s-ar fi zvonit că numi deschid palatul nimănui. Fiul Alkmenei mă primeşte ca gazda cea mai nobilă, când merg în Argos44, <ţara-i> cu pământ uscat.

Corifeul

De ce ascunzi urgia care te-a lovit, când ţi-a venit în casă un prieten, aşa cum susţineai?

Admetos

El nu s-ar fi înduplecat să-mi treacă pragul, de-ar fi ştiut ce supărare mă încearcă. Vor spune unii, fără îndoială, că am înnebunit purtându-mă aşa, că nu s-ar fi căzut s-o fac. Dar casa mea nu ştie să gonească, nici să jignească oaspeţii ce-i bat la poartă. (*Intră în palat*.)

Corul

Strofa 1

O lăcaş totdeauna deschis cu mâini primitoare de oaspeţi, până şi-un zeu a venit din Pytho45.

Apollon cu lira măiastră, să hălăduiască în tine!

El a primit să fie păstor pe păşunile tale.

Mânându-şi prin văi, pe colnice mioarele, din fluierul său ciobănesc le cânta turmelor viersuri de nuntă.

Antistrofa 1

Vrăjiţi de cântări, se-adunau să-l asculte lincşii bălţaţi şi-o ceată de lei arămii sosea din hăţişuri, de pe muntele Othrys46.

Phoibos! în sunetul lirei tale dansau puii de ciută cu pielea pestriţă, sus, lângă codrii de brad cu coamele-nalte.

Paşii lor sprinteni săltau voioşi în melodia tulburătoare47.

Strofa 2

Astfel, <prin grijă divină> cirezile s-au înmulţit din belşug în vatra lui Admetos de lângă Iacul Boibe cu apă curată.

Ogoarele lui plugărite, câmpiile-ntinse se mărginesc da apus>, către popasul nocturn al cailor Soarelui48, cu ţinutul molossilor, iar da răsărit> cu malul lipsit de porturi al Mării Egeane ce scaldă

<Muntele> Pelion49.

Antistrofa 2

Astăzi, de-asemenea, larg a deschis porţile casei sale şi-a găzduit, cu pleoapele umede, un străin, în vreme ce noi plângeam peste trupul preascumpei sale soţii, moartă-n palat adineauri.

Marilor suflete le este sortit să-şi înăbuşe pururi durerile.

Drepţii au parte de darul înţelepciunii.

Noi cu tărie credem că pe omul cucernic îl ajută norocul50.

(*Admetos iese din palat, urmat de slujitori care duc pe umeri* patul51 *cu trupul reginei. Cortegiul funerar, alcătuit de bărbaţi şi femei în doliu, poartă daruri pentru răposată.*)

ADMETOS (*adresându-se Corului*)

Prieteni pheraieni aici de faţa, acum trupul lipsit de viaţă, cu pietate pregătit, va fi purtat de servitori pe umeri spre mormânt52. Luaţi-vă cu toţii bun rămas, cum cere datina, căci ea îndată va porni pe drumul cel din urmă.

Corifeul

Iată, îl văd venind, cu paşi bătrâni, pe tatăl tău şi pe însoţitorii lui, care aduc în mâini găteli de preţ pentru soţia ta, odoare cuvenite celor ce coboară sub pământ. (*Pheres vine în întâmpinarea cortegiului. Servitorii săi aduc panglici, cununi, vase de preţ şi alte daruri funerare.*)

Pheres

Vin să împărtăşesc durerea ta, copilul meu! într-adevăr, soţia care ţi s-a stins era deosebită şi cuminte. Dar chinul tău trebuie să-l înduri, oricât ar fi de greu. Tu ia găteala aceasta şi în mormânt aşaz-o. Se cade trupul moartei să-l cinstim, căci ea, pierind, te-a mântuit, feciorul meu, şi n-a făcut din mine un bătrân lipsit de fiu, să-mi târăsc zilele mâhnit. Prin pilda faptei sale faima tuturor femeilor va fi slăvită.

Tu, care mi-ai salvat feciorul şi m-ai ridicat din

mijlocul restriştii, bun rămas! De-ar fi să-ţi afli fericirea în sălaşele lui Hades53!

Vă spun: numai atare nunţi sunt de folos; altminteri n-are rost să te căsătoreşti.

Admetos

Nu te-am poftit să vii la îngroparea aceasta şi ştiu că nu de dragul ei te văd aici. N-o vom găti cu darurile tale, în groapa nu vom coborî prinosul tău. Atunci tind chinul mă muncea, să-mi fi împărtăşit durerea, dar tu ai stat de-o parte, cu toate că eşti vârstnic, lăsându-i grija morţii unei femei în floare. Şi-acum mai vii să plângi peste cadavrul ei?

Sau poate nu mi-ai fost părinte după trup şi mama, care se făIea că m-a născut, nu mi-a fost mamă. Mă trag cumva din sângele vreunui sclav şi-am fost adus, ca un copil schimbat, la sânul soaţei tale pe furiş54?

În ceasul încercării mi te-am desluşit. Să nu mă mai numeşti copilul tău. I-ai depăşit pe toţi nemernicii din lume, căci, ajungând la bătrâneţe, cu traiul încheiat, n-ai vrut, nu te-ai încumetat să te sacrifici pentru fiul tău. Voi aţi îngăduit să piară o străină, pe care sunt îndreptăţit să o socot şi mamă, şi părinte, doar pe ea.

Ce minunat prilej de slavă ţi se oferea: să mori în locul fiului, când nu-ţi mai rămăsese, din firul zilelor, decât un capăt. [Iar eu şi ea ne-am fi urmat cât mai aveam de vieţuit şi n-aş mai fi ajuns, de unul singur, să-mi plâng nenorocirile cu glas înalt.)

Ai avut parte să te-nfrupţi, ca omul norocos, din tot ce ţi se cuvenea. Te-ai bucurat încă din tinereţe de domnie şi ţi s-a dăruit un fiu, adică eu, moştenitorul casei tale. Deci nu te-ameninţa primejdia să mori şi să rămână gol palatul tău, nemoştenit, să-l prade mâini străine. De-asemenea, nu poţi să zici că nu m-am îngrijit de tine, ca să mă pedepseşti, lăsându-mă să mor, când ştii prea bine cât te-am respectat. Şi iată cum mi-aţi dat răsplată, tu şi

mama.

Hai, zămisleşte iute alţi copii, să-ţi ocrotească bătrâneţea şi apoi să-ţi învelească trupul, când vei răposa, şi să-l expună pe un pat, căci eu nu te voi îngropa cu mâna mea; de-acum, în tot ce te priveşte, sunt ca mort55. Alt salvator mi-a înlesnit să mai privesc lumina zilei; voi socoti că sunt copilul său şi reazemul său grijuliu la bătrâneţe56.

Moşnegii mint când spun întruna că-şi doresc sfârşitul, plângându-se de neputinţe şi de traiul îndelung, căci toţi se răzgândesc în ceasul morţii, şi bătrâneţea nu li se mai pare o povară. Corifeul

Un singur nenoroc ajunge, Admetos! Opreşte-te, fereşte-te să-l întăriţi pe tatăl tău.

Pheres

Pe cine, fiule, socoţi că-l ocărăşti? Pe vreun lydian sau phrygian, <sclav> cumpărat cu banii tăi? Nu ştii că sunt thessalian, copil legitim de thessalian, şi liber? Mă vatămi prea din cale-afară. Nu voi răbda să nu-ţi răspund ocărilor nesăbuite, tinereşti.

Te-am zămislit şi te-am hrănit ca să te fac stăpânul <bunurilor mele>, dar nu mă ştiu dator să pier în locul tău. Nu este nici la noi, de la strămoşi, nici în Hellada57, vreo lege poruncind c-ar trebui să moară, în schimb, pentru odrasle taţii lor. Noroc sau nenoroc e datul tău, spre care eşti născut.

Iar noi te-am înzestrat aşa cum se cădea. Sunt mulţi supuşii tăi şi-ţi voi lăsa moşiile de multe iugărcă*, primite de la tatăl meu. Nu pot să înţeleg ce ţi-am greşit. Te-am despuiat cumva de dreptul tău?

Să nu-ţi dai viaţa pentru mine, precum nici eu nu mor în locul tău. Îţi place să priveşti lumina <zilei>: crezi că eu nu mă bucur s-o privesc? O veşnicie vom petrece sub pământ, iar viaţa este scurtă, însă cât de dulce.

Chiar tu, fără ruşine te-ai zbătut să scapi de moarte;

în ceasul rău te-ai strecurat, jertfind-o pe nevastă-ta. Şi ai încă obraz să mă numeşti mişel, nemernice, când o femeie ţi-a luat-o înainte, pierind în locul tău, flăcăule frumos! Ai dibuit un bun tertip ca să devii nemuritor, de-ţi vei îndupleca nevestele, pe rând, să moară pentru tine.

De ce îi ponegreşti pe-ai tăi că-şi cruţă viaţa, tu care, în privinţa aceasta, te dovedeşti a fi mişel. Tăcere! Credemă că tuturor ne este traiul drag, precum îţi este drag şi ţie. Iar dacă tu ne ocărăşti, şi noi, cum meriţi, te vom umple de ocări59.

Corifeul

Destul v-aţi azvârlit cuvinte veninoase. Bătrâne nu-l mai copleşi pe fiul tău.

Admetos

Vorbeşte, să-ţi răspund. Dacă n-ai fi greşit faţă de mine, auzul adevărului nu te-ar durea.

Pheres

Murind în locul tău, mai rău aş fi greşit.

Admetos

E totuna să mori la tinereţe sau moşneag?

Pheres

O dată numai, nu de două ori, trăim.

ADMETOS

Atunci trăieşte, n-ai decât! mai mult ca Zeus.

Pheres îi blestemi pe părinţii tăi nevinovaţi?

Admetos

M-am lămurit că eşti îndrăgostit de viaţă lungă.

Pheres

Dar leşul ei, pe care-l însoţeşti, nu-i dat în schimbul tău? Admetos

Ea – ţi dă pe faţă, răule, nemernicia.

Pheres

Oricum, nu poţi să spui că am ucis-o eu.

Admetos

Ah! va veni, sper, ziua, când îmi vei cere ajutor.

Pheres însoară-te cu cât mai multe, să moară pentru tine! Admetos

Ruşine ţie! N-ai avut putere să-ţi dai duhul.

Pheres

Lumina soarelui mi-e dragă, foarte dragă.

Admetos

Urâtă fire ai, nevrednică de un bărbat.

Pheres

Tu nu vei chicoti, ducând la groapă un moşneag. Admetos

Şi totuşi, vei muri curând, dar în ruşine vei muri.

Pheres

O dată răposat, puţin îmi pasă de bârfeli.

Admetos

Vai, bătrâneţe, cât eşti de neruşinată!

PHERES (*arătând trupul moartei*)

Ea nu a fost neruşinată, doar smintită.

Admetos

Hai, pleacă, lasă-mă pe moartă s-o îngrop!

Pheres

Mă duc. Poţi s-o îngropi: eşti ucigaşul ei. Dar într-o zi, cumnaţii tăi îţi vor plăti. Căci Akastos nu se va număra printre bărbaţi, de nu va răzbuna moartea surorii lui. (*Pleacă urmat de însoţitori.*) Admetos

Pieriţi din ochii mei, tu şi soţia ta! Îmbătrâniţi la nesfârşit, aşa vă trebuie! fără copii, deşi feciorul vostru este viu. Nicicând n-am să mai intru sub acoperişul tău. De s-ar putea, prin vocea crainicilor, aş vesti că vatra părintească n-o mai recunosc.

Şi-acum, fiindcă ni s-a dat să trecem prin acest amar, s-o însoţim pe moartă pe drumul cel din urmă60. (*Corul se alătură cortegiului funerar61 şi părăseşte scena, în timp ce Corifeul rosteşte*:)

Corifeul

Io, io! te-a pierdut curajul, sărmana de tine! o suflet înalt şi fără pereche, purcede cu bine! Fii prielnic primită de Hermes cel subpământean62 şi de Hades!

Acolo, de-ar fi să se-mpartă răsplată virtuţii, fie s-o capeţi, să stai pe un tron în preajma soţiei lui Hades63.

(*Scena rămâne goală* 64. *După ce toate zvonurile s-au stins, pe-o poartă laterală vine din palat servitorul care-l condusese şi slujise pe Herakles.*)

Servitorul

Mulţi oaspeţi am văzut, din felurite ţări, sosiţi în casele lui Admetos, şi le-am slujit la prânz. Dar n-am primit nicicând un om mai necuviincios ca ăsta.

Întâi şi-ntâi, văzând că regele jeleşte, a îndrăznit să-i treacă pragul. Apoi, având despre durerea noastră cunoştinţă, el nu s-a folosit în linişte de darurile ospeţiei. Când noi lipseam să-i dăm câte ceva, ne poruncea degrabă să-i aducem.

Ţinând în mână un pocal din lemn de iederă, sorbea licoarea limpede a negrilor ciorchini şi se înfierbânta de flăcările vinului cotropitor65. Apoi, încununându-se cu crengi de mirt, a hăulit cântări să bage Muzele în sperieţi. Aşa că două melodii sunau deodată: a lui, nestingherit de răul ce căzuse peste Admetos, şi-a noastră, servitorii casei, care plângeam după stăpână, dar fără să ne arătăm străinului cu ochii plini de lacrimi, căci astfel ne dăduse Admetos poruncă. Acum, în casă, iată, stau să ospătez vreun tâlhar nelegiuit sau lotru.

Şi Alkestis din casă a plecat, iar eu nu pot s-o însoţesc şi nici să-i fac cu mâna semn de bun rămas stăpânei după care plâng. Ea se purta precum o mamă cu mine şi cu toate slugile palatului şi, potolindu-i soţului mânia, de multe neajunsuri ne ferea. N-am oare dreptul să-l urăsc pe oaspetele ăsta, picat aici în mijlocul nenorocirii?

(*încununat cu frunze de mirt şi în mână cu o cupă mare de vin, Herakles iese, plin de chef, din palat.*)

Herakles

Hei, tu! de ce te uiţi la mine cu ochi solemni şi plini de grija? O slugă nu se cade să-i întâmpine cu chip posomorât pe oaspeţi, ci cu inima deschisă! Când ştii că sunt prieten cu stăpânul tău, de ce-mi arăţi o faţă încruntată, tristă şi, după o străină, eşti copleşit de doliu?

Dar vino-ncoace să te fac mai înţelept. Cunoşti natura, starea muritorilor? Nu cred. De unde s-o cunoşti? Ascultă! Toţi oamenii sunt destinaţi să piară şi nu e nimeni sigur că a doua zi va mai fi viu, deoarece poteca sorţii nu e la vedere şi nu poate să fie învăţată; n-o poate desluşi nicio ştiinţă. Te-am luminat acum?

Deci, bucură-te, bea <vârtos>, trăieşte-ţi zilnic viaţa şi celelalte lasă-le în seama sorţii. Dintre divinităţi s-o venerezi pe cea mai dulce, pe Kypris66, mângâierea muritorilor. Alungă-ţi grijile, urmează-mi sfatul, de-ţi pare că a fost întemeiat cuvântul meu. Eu cred că da. Hai, scutură-ţi amarul şi bea cu noi, netulburat de întâmplări, încununează-ţi creştetul cu flori! Sunt sigur că, în ritmul cupelor sorbite, posomorâta, crunta-ţi fire s-ar însenina.

Oameni fiind, noi cată omeneşte să gândim. Căci pentru muritorii mohorâţi şi trişti, dacă de judecata mea se poate ţine seama, eu cred că viaţa este chin, şi nu adevărată viaţă67.

Servitorul

Ştiu asta, însă cele petrecute azi nu sunt prilej de sărbătoare, nici de râsete!

Herakles

Dar moarta este o străină. Voi prea nemăsurat jeliţi, cât timp stăpânii casei sunt în viaţă!

Servitorul

Spui că trăiesc? Nu ştii năpasta care ne-a lovit?

Herakles

Ştiu. Doar să nu mă fi minţit stăpânul tău.

Servitorul

<Stăpânul> e prea iubitor de oaspeţi, cu mult prea iubitor. Herakles

Voiai şi eu să sufăr pentr-un doliu depărtat?

Servitorul

Era de-al casei mortul, vai, cât era de-al casei!

Herakles

Oare mi-a tăinuit <prietenul> vreun prăpăd?

Servitorul

Mergi bucuros! Noi vom jeli pentru stăpânii noştri. Herakles

Se pare, după spusa ta, că mortul n-ar fi tocmai un străin. Servitorul

De-ar fi <străin>, nu m-aş fi supărat privind ospăţul tău. Herakles

Am fost oare jignit de-o gazdă <neîncrezătoare>? Servitorul

Tu ai cerut sălaş aici la timp nepotrivit. [Eram îndoliaţi; ne vezi cu capetele rase şi cu veşmintele cernite.]

Herakles

Dar cine i-a pierit lui Admetos? Vreunul din copii sau tatăl său bătrân?

Servitorul

Străine, i s-a prăpădit soţia.

Herakles

Ce zici? Şi voi m-aţi găzduit în ceasul ăsta?

Servitorul

El n-ar fi îndurat ruşinea de-a te îndepărta din casă. Herakles

Sărmanul, ce soţie <fără seamăn> i s-a stins!

Servitorul

Nu singur ea, ci noi, cu toţii, am pierit.

Herakles

Am presimţit, văzându-i ochii umeziţi de lacrimi, capul ras şi faţa <tristă>, dar m-a făcut să cred că duce un străin la groapă. Şi, peste voia mea, trecându-i pragul, în casa gazdei generoase am băut <din plin>, când el era greu încercat. Şi iată c-am benchetuit, cântând, încununat cu flori. (*îşi azvârle pe jos cununa şi cupa*.) Dar şi tu eşti de vină. Nu mi-ai vorbit nimic despre năpasta care copleşea palatul. Unde îi fac înmormântarea? Pe el unde-aş putea să-l aflu? Servitorul

Pe drumul drept ce duce către Larisa, tu vei vedea, în faţa zidului cetăţii, un mormânt de piatră şlefuită68. (*Intră în palat*.) Herakles

Mult încercată inimă şi braţ al meu, să dovediţi acuma ce odraslă i-a născut lui Zeus fiica lui Elektryon, Alkmene din <cetatea, Tiryns! Pe cea sfârşită de curând va trebui s-o scap şi s-o aşez din nou în casa aceasta, făcându-i astfel soţului un bine <drept răsplată>x îl voi pândi pe Thanatos, al morţii domn cu peplos69 negru. Îl voi afla, fără-ndoială, sorbind din jertfele de sânge la mormânt. Am să ţâşnesc din ascunzişul meu şi-am să-l înhaţ, cu braţele am să-l înlănţui şi trunchiul am să i-l zdrobesc, şi n-are să mi-l smulgă nimeni, până ce nu-mi va da femeia.

Iar dacă prada mi-ar scăpa, dacă el va lipsi să vină la comându-l sângeros, voi coborî adânc sub glie la Kore70 şi Stăpânul <Hades>, în casele neînsorite, ca să le-o cer pe Alkestis. Şi sigur sunt c-am s-o aduc afară la lumină şi-am s-o încredinţez în mâinile lui Admetos, ce m-a primit precum o găzdă bună, în loc să mă alunge, iar pacostea care-l lovise greu, din grijă pentru mine, mi-a ascuns-o. Nobil suflet!

Se află cineva, în Thessalia, cu casă mai deschisă pentru oaspeţi? Se află în Hellada cineva? Eu n-am să-i dau prilej să spună c-a fost mărinimos şi îndatoritor cu un

mişel. (*Iese în grabă. Scena rămâne din nou goală un răstimp. Apoi intră încet Admetos, urmat de la.*)

ADMETOS

Io, drumul acesta cumplit, cumplită-i vederea casei pustii!

Aiai! Ce năpastă!

Încotro s-o apuc? Şi unde să stau?

Ce vorbe să spun? Şi ce să nu spun?

De ce n-am pierit?

Ah! maică-mea spre nenoroc m-a născut.

Ferice de morţi! Eu tânjesc după soarta lor; acolo sunt case în care aş vrea să mă mut.

Azi nu mă mai bucur să văd lumina şi nici să mai calc pe pământ; mi-e dor de fiinţa luată de Thanatos ostatic în locul meu, ca s-o dea lui Hades.

Corul

Strofa 1

Intră-năuntru, intră-n adâncul casei.

Admetos

Aiai!

Corul

După-atâta durere ai dreptul să strigi.

Admetos

Alelei!

Corul

Te mistuie chinul; o ştim prea bine.

Admetos

Io, io!

Corul

Plângând-o pe Alkestis, n-o mai ajuţi.

Admetos

Vai mie!

Corul

Ce trist e să nu mai priveşti niciodată chipul iubit al

soţiei!

Admetos

Cuvintele tale inima-mi sfarmă.

Ce rău e mai crunt pentru soţ decât moartea soţiei cinstite?

Mai bine-ar fi fost să nu fi nuntit cu ea, să nu fi trăit în acelaşi cămin.

Sunt demni de invidie oamenii neînsuraţi şi fără copii.

Ei poartă de grijă doar unui suflet; le vine mai lesne să sufere doar pentru el. În schimb, ce cumplit e să vezi odrasle bolnave şi paturi de nuntă pustiite de moarte, când ai putea să-ţi duci pân' la capăt viaţa lipsit de copii şi neînsurat!

Corul

Antistrofa 1

Destinul, de nebiruit se-abate destinul.

Admetos

Aiai!

Corul

Chinuindu-te, nu pui durerilor tale hotar.

Admetos

Alelei!

Corul

Povara te-apasă amarnic, totuşi…

Admetos

Io, io!

Corul îndură, căci nu eşti întâiul ce-ţi pierzi…

Admetos

Vai mie!

Corul

…soţia. Năpasta pe oameni îi prăbuşeşte pururi tot altfel şi altfel.

Admetos

O chinuri, o doliu fără sfârşit după scumpa soţie coborâtă-n pământ!

De ce mă opriţi să m-arunc în groapa deschisă şi să mă sting alături de cea fără seamăn?

Ar merge la Hades nu doar un suflet, ci două, nespus de legate, plutind peste lacul subpământean71.

Corul

Strofa 2

Aveam în familie pe cineva, căruia moartea i-a smuls din vatră unicul fiu, un biet copilandru, să-i plângi de milă.

Dar în toată năpasta pierderii fiului s-a purtat cu măsură, deşi ajunsese, cu plete cărunte, aproape de buza gropii.

Admetos

(*urcă şovăind treptele palatului, dar se opreşte în faţa pragului*) o casă mâhnită, cum să-ţi trec pragul?

Şi cum să mai pot locui în tine acum, când destinul mi-a fost răsturnat?

Vai, câtă schimbare, vai mie!

Cândva, cu făclii răşinoase din <muntele> Pelion şi-n cântare de nuntă72 intram înăuntru ţinându-mi de mână soţia-ndrăgită şi-n urmă venea, zgomotos, un alai, urându-ne, moartei şi mie, de bine, bucurându-se că se uneau doi miri potriviţi prin sânge şi ne-am.

Dar astăzi, în loc de viersul nuntaşilor, răsună jelanii prelungi, şi, în loc de veşminte albe, mă-nsoţesc numai straie cernite spre patul pustiu din iatac.

Corul

Antistrofa 2 A căzut peste tine năpasta când zilele tale curgeau fericite, când nu bănuiai ce înseamnă durerea.

Dar fost-au salvate şi viaţa, şi sufletul tău.

Nevasta ţi-e moartă şi dragostea frântă.

Nimic nu-i ciudat în aceasta, căci moartea desparte

multe perechi.

Admetos

Prieteni, eu socot mai norocos destinul soţiei mele decât esteal meu, deşi nu pare astfel. De-acum n-o va mai chinui nicio durere, căci s-a desprins cu glorie de apăsarea multor suferinţe.

Dar eu, care fusesem însemnat să mor, uitat de soartă, voi avea un trai îndurerat. Mi-e dat acum să înţeleg. Cum să mai am dorinţa de-a intra în casă? Pe cine voi striga, cine-mi va da răspuns de bun-venit din prag? Unde să mă îndrept? Ah! mă va izgoni singurătatea dinăuntru, când voi vedea deşarte patul ei şi jeţurile pe care se-aşeza, când voi vedea cât praf se-adună pe podele sub acoperişul meu, când mi se vor lipi copiii de genunchi şi vor boci, strigându-şi mama, iar servitorii vor ofta că nu mai este în palat preabuna lor stăpână.

Acesta va fi traiul meu în casă. Dar cum, afară? De nunţile thessalienilor mă voi feri, precum şi de-adunările la care vin femei. N-aş îndrăzni nici barem să privesc fiinţele de-o seamă cu soţia mea.

Sunt sigur că duşmanii mă vor ponegri: «Priviţi, neruşinatul, e viu şi neatins! El nu s-a îndurat să moară; ca un fricos, în locul lui şi-a dat nevasta, spre a scăpa de Hades. Şi încă se împăunează că-i bărbat! îşi varsă ura pe părinţi, când însuşi n-a voit să moară.» Atare faimă proastă va spori necazurile mele. De ce să mai trăiesc, prieteni, în dezonoare şi restrişte?

Corul

Strofa 1

Am zăbovit în tărâmul Muzelor, ne-am avântat sprenălţimi, am pătruns felurite ştiinţe, dar n-am întâlnit nimic mai presus de Ananke73.

Ea nu poate fi biruită nici prin descântece scrise de Orpheus pe tăbliţe thrace 74> nici prin mijloace

vindecătoare date de Phoibos Asklepiazilor75, ierburi de leac care mântuie muritorii de grele chinuri. Antistrofa 1 Doar ea, doar zeiţa fără altare şi fără chipuri cioplite, e surdă la jertfele noastre, îndură-te, o preamărite, nu ne-apăsa mai amarnic traiul decât înainte!

Toată voinţa lui Zeus numai prin tine se împlineşte.

Tu izbuteşti, cu puterea ta, să îndoi până şi fierul călit de chalybi76; năprasnică, inima ta nu cunoaşte măsura.

Strofa 2

Iată, te-a prins şi pe tine, fără scăpare, zeiţa în cleştile mâinilor sale.

Totuşi, alină-ţi durerea.

Cu plânsul n-o să-i trezeşti niciodată la viaţă pe cei răposaţi.

Chiar şi odraslele zeilor se mistuie-n beznele morţii77.

Dragă ne-a fost, când trăia printre noi, dragă ne este cregina> şi moartă.

Ce nobilă, fără de seamăn soţie primit-ai în patul tău!

Antistrofa 2

Mormântul perechii tale să nu rămână o groapă ca oricare alta; noi vrem să-l cinstească drumeţii ca pe un loc divin, să se abată din cale şi să rostească:

«Uite, aceasta cândva şi-a jertfit viaţa de dragul bărbatului său, iar acum e o preafericită zeiţă78.

Fii bucuroasă, stăpână, şi ocroteşte-ne!»

Cu atare cuvinte o vor invoca.

(Se *întoarce Herakles, ţinând de mână o femeie acoperită cu văluri*.) Corifeul

Dar iată, Admetos, pe cât se pare, fiul Alkmenei vine înspre vatra ta.

Herakles

Unui prieten se cuvine să-i vorbeşti pe faţă, Admetos;

să nu-ţi aduni în inimă învinuiri tăcute. Aş fi dorit, aflându-mă aici, să-ţi dau dovadă la necaz că-ţi sunt prieten. Dar tu mi-ai tăinuit că trupul care se afla întins pe pat <în casă> era chiar al soţiei tale şi m-ai găzduit, [zicând că eşti îndoliat la pierderea unei <femei> străine]. Iar eu mi-am pus cununi pe cap şi le-am făcut libaţii zeilor în locuinţa ta lovită de prăpăd. Să ştii că-mi pare rău, îmi pare foarte rău.

Dar n-aş dori să-ţi mai sporesc durerile. De ce sunt iar aici, întors din cale, îţi voi spune.

Femeia aceasta ia-o şi păzeşte-mi-o, până voi reveni cu armăsarii thraci, când îl voi fi ucis pe regele bistonilor. Dacă, ferească zeii! se va petrece altfel, deşi eu ţin să vin, atunci ţi-o dau în dar, ca să slujească în căminul tău.

Doar după trudă multă mi-a căzut în mâini. Am nimerit, pe drumul meu, la nişte jocuri publice – prilej ispititor de înfruntări pentru atleţi – am biruit şi mi s-a dat ca premiu o femeie. Căci, după merit, au primit: învingătorii luptelor uşoare79 cai, ai celor grele, pugilat sau trântă, boi şi pe-deasupra o femeie. Cum mă găseam acolo, m-aş fi ruşinat să-mi scape un câştig atât de strălucit.

Te rog s-o ţii în paza ta. N-am dobândit-o prin hoţie, ci numai după luptă dârză. Cu vremea, poate, pentru asta, şi tu ai să mă lauzi. Admetos

Nu ţi-am ascuns din duşmănie sau dispreţ destinul jalnic al soţiei mele. Aş fi adăugat încă un chin la chinul meu, de te-ai fi îndreptat spre vatra altui om. Destul este că plâng pentru acest prăpăd.

Te rog fierbinte, Herakles, dacă se poate, femeia dă-o-n grija unui alt thessalian, ce nu este îndurerat ca mine; ai multe gazde printre pheraieni. Să nu îmi aminteşti de nenorocul meu. Eu n-aş putea s-o văd în casă, fără să mă cuprindă plânsul, şi s-ar adăuga durere la durere; de-ajuns

este cât mă frământ.

Iar în palat, unde s-ar cuveni să găzduiesc o tânără femeie? Văd, fără greş, că-i tânără, după veşminte şi găteli. Să locuiască sub acoperişul meu printre bărbaţi? Fiind înconjurată de flăcăi, se va păstra neprihănită? Căci tinereţea nu se înfrânează lesne, Herakles. Eu judec astfel spre folosul tău.

Ori s-o aşez, mai bine, în odaia moartei? Cum aş putea s-o las în patul celeilalte să se culce? Mi-e teamă că voi fi mustrat din două părţi: poporul mă va-nvinui că salvatoarea mi-o trădez, luându-mi o femeie tânără în aşternut; şi-apoi soţia mea ce-ar spune? Am datoria să o port în gând şi-n inimă de-a pururi.

Dar tu să ştii, femeie, oricine-ai fi, că semeni cu Alkestis la înălţime şi la chip.

Aiai! De dragul zeilor, înlătură din ochii mei făptura aceasta. Nu chinui un om învins! Privind-o, parc-aş zice că-i soţia mea. Ea – mi răscoleşte inima şi lacrimile, vai! îmi izvorăsc din pleoape. Cât sunt de oropsit! Am început să gust din doliul meu amar! Corifeul

Eu nu te fericesc pentru destinul tău. Primeşte datul cerului, oricum ar fi!

Herakles

De-aş fi avut putere, aş fi mers să-ţi urc nevasta la lumină din tărâmul trist al umbrelor şi astfel să te răsplătesc.

Admetos

Ştiu negreşit că ai fi vrut să mergi. Dar ce folos? Nu sunt în stare morţii să urce la lumină.

Herakles

Struneşte-ţi focul inimii; învaţă să te resemnezi.

Admetos

Un sfat pe care poţi să-l dai mai lesne decât să-l urmezi. Herakles

Dar ce vei dobândi plângând necontenit?
Admetos
Nimic, o ştiu, dar sunt împins de dor.
Herakles
Aşa este, de dorul morţilor ne năpădeşte plânsul.
Admetos
Sunt nimicit, mai groaznic decât pot să spun.
Herakles
Tu ai pierdut, într-adevăr, o nobilă soţie.
Admetos
De-aceea nu mă bucur că am rămas în viaţă.
Herakles
Cu timpul, chinul încă proaspăt se va domoli.
Admetos
Cu timpul, bine zici, cu timpul, voi muri.
Herakles
Ţi-ar stinge răul o femeie, o căsnicie nouă!
Admetos
Ah, taci! Nu mai vorbi. Nu m-aş fi aşteptat…
Herakles
Cum? Nu vrei să nunteşti? De-acum culcuşul tău va fi deşert? Admetos
Femeie nu se va culca în aşternut cu mine.
Herakles
Din toate-acestea moarta ce va câştiga?
Admetos
Se cade s-o cinstesc oriunde s-ar afla.
Herakles
Frumos, e prea frumos; dar vei fi socotit nebun.
A DIN ETOS
Nu-ţi va fi dat să mă numeşti vreodată nou-căsătorit. Herakles
Te laud pentru dragostea nestrămutată de soţie. Admetos

Să pier, de-am s-o trădez, cu toate c-a murit!

Herakles

(*încercând să pună mâna femeii învăluite în mâna lui Admetos*) Primeşte-o pe aceasta în nobila ta casă.

Admetos

O, nu, te rog, în numele lui Zeus, care te-a zămislit! Herakles

Şi totuşi, dacă o respingi, te vei căi.

Admetos

Iar dacă o primesc, durerea îmi va roade inima. Herakles înduplecă-te! S-ar putea să-mi mulţumeşti <pe urmăx Admetos

Aiai! de ce s-a întâmplat să o câştigi la jocuri?

Herakles

Cu biruinţa mea şi tu ai biruit.

Admetos

Aşa e, dar femeia n-o lăsa da minex Herakles

Ea va pleca, dacă <socoţi că, trebuie, dar oare trebuie? Admetos

Da, trebuie, deşi n-aş vrea să te jignesc.

Herakles

Eu ştiu prea bine de ce stărui s-o primeşti.

Admetos

Mă dau învins, dar nu-i spre bucuria mea.

Herakles

Şi totuşi mă vei lăuda odată, crede-mă.

ADMETOS (*către slujitori*)

Călăuziţi-o voi, dacă e dat s-o găzduim.

Herakles

N-aş vrea să las în seama unor servitori femeia.

Admetos

Condu-o tu în casă, precum îţi este placul.

Herakles

Ba nu. Am s-o încredinţez mâinilor tale.

Admetos

Eu nu pot s-o ating, dar este liberă să intre.

Herakles

Am s-o încredinţez doar mâinii tale drepte.

Admetos

Stăpâne, mă sileşti; e peste voia mea.

Herakles

Cutează mâna s-o întinzi şi să atingi străina.

Admetos

(*întinde mâna dreaptă, dar îşi întoarce capul*)

Ei, fie! Am întins-o.

Herakles

<Te porţi> de parcă ai tăia capul Gorgonei80. Ţine-o!

Admetos

O ţin.

Herakles

Păstreaz-o şi cândva vei spune că Herakles a fost un oaspete mărinimos. (*Cu un gest triumfător, ridică vălul de pe faţa femeii misterioase.*) Priveşte-o, vezi, nu seamănă cu Alkestis? Fii fericit, mâhnirea ţi se va topi.

Admetos

(*văzând-o, îi scapă mâna soţiei şi se trage îndărăt*)

O zeilor, ce pot să zic? Minune nesperată! Făptura ce o văd este soţia mea sau jocul unui zeu amăgitor?

Herakles

Deloc! Tu îţi priveşti, într-adevăr, soţia.

Admetos

Nu-i o nălucă din tărâmul morţilor?

Herakles

Nu-i; cel ce ţi-a fost oaspete nu-i necromant.

Admetos

Cum? Ea soţia mea să fie, pe care am înmormântat-o?

Herakles

Desigur. Îndoiala ta este firească.

Admetos

S-o iau de mină, să-i vorbesc, de parcă ar fi vie?

Herakles

Vorbeşte-i, ţi s-au împlinit cele mai dragi dorinţe.

Admetos

Sunt ochii tăi şi trupul tău! Soţie preaiubită, eşti din nou a mea, când nu speram să te mai văd vreodată.

Herakles

A ta este; numai să nu stârneşti invidia divină.

Admetos

O fiule mărinimos al preaputernicului Zeus, fii fericit şi să te aibă-n pază tatăl tău, căci singur tu m-ai ridicat din prăbuşire! Dar cum ai scos-o la lumină dintre umbre?

Herakles

Luptându-mă cu daimonul ce o luase-n stăpânire.

Admetos

Unde ţi-ai măsurat cu Thanatos puterile?

Herakles

Pitindu-mă lângă mormântul ei, l-am prins în braţe dintr-un salt.

Admetos

Şi cum se face că ea nu mai are glas?

Herakles

N-ai voie să-i auzi cuvântul până ce nu se curăţă deplin de legăturile cu zeii morţilor, mai înainte să răsară de trei ori lumina82. Deci du-o, Admetos, în casă şi, drept fiind mereu, să-ţi împlineşti îndatoririle faţă de oaspeţi. Rămâi cu bine! Mi-a dat o muncă aspră regele, fiul lui Sthenelos82. Mă duc s-o scot la capăt. Admetos

Mai stai la vatra noastră, să locuieşti cu noi.

Herakles

Veni-voi altă dată; azi timpul mă zoreşte. (*Pleacă*.)

Admetos

Mergi cu noroc şi cercetează-ne cât mai curând! (Se

adresează Corului.) Poruncă dau cetăţii şi întregii ţări83; să fie celebrat prin cântece şi dansuri sfârşitul norocos al celor întâmplate, să fumege pe-altare jertfele de boi şi să se-nalţe rugăciuni de mulţumire. Căci astăzi tot ce-a fost s-a îndreptat spre o mai bună viaţă. Acum sunt fericit şi nu tăgăduiesc84. (*Intră în palat, ţinând-o de mână pe Alkestis*.)

CORIFEUL (*în vreme ce Corul iese*)

Numeroase sunt formele sorţii, numeroase-ntâmplări nesperate dezlănţuie zeii.

Aşteptările omului nu se-mplinesc; un zeu deschide neaşteptărilor cale.

La fel s-a-ncheiat şi <drama> aceasta85.

MEDEIA

PERSOANELE

(*în ordinea intrării în scenă*)

DOICA Medeii.

COPIII Medeii.

PEDAGOGUL.

CORUL femeilor korinthiene.

MEDEIA.

KREON, rege în Korinthos.

IASON, soţul Medeii.

AIGEUS, regele Atenei.

VESTITORUL, servitor al lui Iason.

Gărzile lui Kreon.

Acţiunea se petrece la Korinthos, în faţa palatului regal. Lângă acesta se află o construcţie mai modestă, locuinţa Medeii, din care iese o sclavă bătrână, Doica.

Doica

O, dacă, navigând cu zor înspre pământul kolchilor86, corabia Argo87 n-ar fi trecut nicicând prin poarta vinetelor Symplegade88, dacă în văile din Pelion89 n-ar fi căzut semeţul pin, tăiat, ca să se facă vâsle pentru

mâinile vitejilor plecaţi să afle lâna cea de aur pentru Pelias90!

Atunci stăpâna mea Medeia91 n-ar fi plutit spre meterezele oraşului Iolkos92, aprinsă de iubire pentru Iason. Ea nu le-ar mai fi îndemnat pe fetele lui Pelias să-şi ciopârţească tatăl93 şi nu s-ar fi mutat aici, la Korinthos, cu soţul şi copiii săi94.

La început a fost pe placul cetăţenilor acestei ţări, în care s-a refugiat, şi-a căutat să-şi potrivească necontenit cu Iason gândul. <în căsnicii> temeiul cel mai sigur e înţelegerea femeii cu bărbatul.

În schimb, acuma sufletu-i bolnav revarsă numai duşmănie, căci Iason, care şi-a trădat copiii şi soţia, petrece în culcuş regal, căsătorit cu fata regelui poruncitor al ţării, Kreon95.

Nefericita Medeia, jignită, ţipă aprig, invocă jurămintele şi strângerile mâinilor, suprema chezăşie, şi ia drept martori zeii, să vadă cum o răsplăteşte Iason. Cu trupul cotropit de chinuri, ea zace fără să mănânce şi lăcrimează toată vremea, de când a părăsit-o soţul. Cu ochii aţintiţi şi faţa înclinată spre pământ, precum o stâncă sau precum talazul mării, e surdă când prietenii o dojenesc.

Dar câteodată, întorcându-şi gâtul alb, în sine-şi plânge părintele iubit, palatul şi pământul, pe care i-a trădat de dragul unui om ce-o părăseşte cu dispreţ. Sărmana, înţelege azi, cuprinsă de durere, cât e de dulce traiul în pământul părintesc.

Îi face silă să-şi privească fiii. Mă tem să nu mocnească într-însa ceva straniu, căci sufletu-i năvalnic nu va îndura să fie umilită. Preabine o cunosc şi mă cutremur [să nu-şi înfigă în ficat o sabie tăioasă, intrând hoţeşte în odaia de dormit, ori să-i ucidă pe monarh şi pe bărbatul ei, sporindu-şi astfel mai amarnic răul.] E cruntă, când urăşte,

iar duşmanul său cu greu va dobândi cununa biruinţei.

Dar, iată, vin copiii de la alergări. Ei n-au habar de chinul mamei lor, căci sufletul nevârstnic nu-i deprins să pătimească. (*Intră cei doi băieţi ai Medeii, însoţiţi de un bărbat în vârstă, Pedagogul96.*)

Pedagogul

Bătrână slujitoare a stăpânei mele, de ce stai lângă poartă, singură, şi-ţi strigi necazurile ţie însăţi? Cum de s-a învoit Medeia să nu te afli-n preajma ei?

Doica

Bătrânule însoţitor al fiilor lui Iason, când sclavii nu sunt răi, împart necazurile cu stăpânii lor şi le resimt în inimă. Durerea m-a stârnit atât de tare, încât, iată, m-am strecurat aici, să spun pământului şi cerului nefericirea doamnei mele.

Pedagogul

Sărmana, nu s-a săturat încă de plâns?

Doica

Ce spui? Durerea sa e doar la început.

Pedagogul

Nesăbuita! – ierte-mi-se vorba. Ea nu ştie nimic despre un alt necaz.

Doica

Ce s-a mai întâmplat, bătrâne? Te rog, vorbeşte.

Pedagogul

Nimic. Îmi pare rău de cele spuse adineauri.

Doica

(*face gestul suplicantului, atingând bărbia şi genunchii Pedagogului*)

O, nu, te rog fierbinte97. Slujim aceluiaşi stăpân. Nu te feri. De trebuie, voi şti să tac.

Pedagogul

Am prins o vorbă, ca din întâmplare, apropiindu-mă de cei ce joacă zaruri98, acolo unde stau moşnegii, la apa

sfântă a Peirenei-Se şuşotea că domnul ţării, Kreon, urmează să-i alunge pe aceşti copii, cu mama lor cu tot, din Korinthos. Să fie zvonul drept? Nu ştiu. Aş vrea să fie mincinos.

Doica

Şi crezi că Iason va lăsa să sufere copiii lui, din pricină că e certat cu mama lor?

Pedagogul

Din faţa căsniciei noi cea veche se retrage, iar el de casa noastră s-a înstrăinat.

Doica

Suntem pierduţi, dacă adăugăm la răul dinainte altul, când încă nu l-am istovit pe-acela.

Pedagogul

Să nu-l afle stăpâna prea devreme. Astâmpără-te şi păstrează în tine însăţi tot ce ştii.

Doica

Aţi auzit, copiilor, ce face tatăl vostru? Să moară! Nu, căci e stăpânul meu, dar cât de ticălos se poartă cu ai săi.

Pedagogul

Dar care muritor se poartă altfel? Sau nu ştiai că fiecare se iubeşte mai mult pe el decât pe semeni? Un tată proaspăt însurat îşi uită fiii.

Doica

Intraţi, copiilor, în casă, căci toate se vor îndrepta. Tu caută să-i ţii de-o parte; nu-i slobozi în preajma unei mame disperate. A şi pornit să fulgere asupra lor priviri sălbatice 10°, vestind vreo grozăvie. Sunt sigură că nu-şi va potoli mânia până ce nu va doborî pe cineva. Lovească-i barem pe duşmanii săi, nu pe cei dragi!

MEDEIA (*dinăuntrul casei*)

Io, vai mie, vai, cumplit pătimesc!

Amare dureri, vai, moartea mi-o chem!

Doica

Se-aude venind, copiilor dragi!

E mama, stârnită în inima sa, stârnită de furie. Fuga! copii, grăbiţi-vă-n casă cât mai curând!

Nu mergeţi spre ea, nu-i staţi în privire.

De patima ei să v-adăpostiţi, căci e fire grozavă, suflet semeţ.

Plecaţi, alergaţi, intraţi cât mai iute!

Aduce furtună norul acesta de plânsete mari. Şi ce va ţinti năprasnicul duh muşcat de dureri, inima ei atât de măreaţă?

(*în timp ce doica vorbeşte, copiii şi Pedagogul intră în casă.*)

MedEIA (*dinăuntru*)

Aiai! cât sufăr, eu sufăr dureri care trebuie plânse cu vaiete mari!

Copii blestemaţi, din mamă cumplită, de-ar fi să muriţi odată cu Iason şi voi, lăcaşul acesta de s-ar nărui!

Doica

Sărmano, cu ce-au fost copiii părtaşi la greşeala părintelui lor?

De ce să-i urăşti? O, jale şi vai!

Copii, mă frământ, mă tem pentru voi, să nu vă lovească vreun nenoroc.

Puternicii lumii sunt neînduraţi, ascultă puţin, şi, mereu poruncind, anevoie îşi schimbă pornirile.

Mai multe foloase tragi petrecându-ţi viaţa în mijlocul celor de-o seamă cu tine.

Fie-mi dat să-mi petrec bătrâneţea în siguranţă, departe de orice mărire!

E destul să vorbeşti despre dreapta măsură, ca să meriţi cununi. De-o şi împlineşti, nimic nu-ţi aduce câştig mai prielnic.

Dar lipsa măsurii nu este în veci de folos muritorilor, căci Soarta jignită revarsă năpastă şi chin peste casele

lor101!

(*intră Corul alcătuit din femei korinthiene, care păşesc lent şi cadenţat, în timp ce Doica rosteşte ultimele cuvinte.*)

Corul

Un glas auzit-am, un ţipăt înalt auzit-am, al nefericitei kolchidiene.

Încă ea nu-i potolită. Vorbeşte, bătrâno.

Hohote mari auzit-am ţâşnind din palat prin porţile duble102.

Plângem şi noi, femeie, pentru durerile casei la care ţinem.

Doica

Sfârşită e casa; nimic n-a rămas din ea.

Pe Iason îl înlănţuie patul regal, în timp ce stăpâna se sfarmă-n iatac şi niciun prieten nu încălzeşte cu barem o vorbă inima sa.

Medeia

Aiai!

Să-mi fulgere flacăra cerului capul!

La ce-mi foloseşte să mai trăiesc?

Vai mie! dezlege-mă moartea, să scap de-o viaţă cumplită!

Corul

Stro fă

Auzit-aţi, o Zeus, o Lumină şi Glie103! cât de jalnic boceşte nefericita soţie?

Ce dorinţă te-mpinge, nesăbuite, spre îngrozitorul culcuş <al mormântului>?

Destul de grăbit e sorocul morţii; nu te ruga să vină <mai repedex

Dacă bărbatul tău a căzut în mreaja unui nou aşternut, nu-l potopi cu mânia ta.

Zeus îţi va face dreptate.

Nu te topi lăcrimând după soţ prea mult.

MEDEIA (*dinăuntru*) Priviţi cât îndur, o puternice Zeus şi Themis, augustă <zeiţă>, deşi sunt unită prin sfânt jurământ cu soţul acesta nelegiuit! îi blestem, pe el, pe nevasta lui şi palatul, să-i văd nimiciţi, căci ei, cei dintâi, au îndrăznit să mă vatăme.

O tată, o patrie, v-am părăsit, şi pe fratele meu l-am ucis mişeleşte *m*.

Doica

Auziţi cum vorbeşte, cum îi invocă ţipând pe Themis105, chezaşa făgăduielilor, şi pe Zeus, socotit de oameni a fi vistierul la tot ce se jură.

Nu va fi lesne să se aline mânia dezlănţuită a stăpânei mele.

Corul

Antistrofă

Să vină la noi, s-o privim, s-o îmbunăm cu sunetul spuselor noastre, să uite povara mâniei din inima sa şi îndârjirea duhului său.

Fie-i prielnic harul dragostei noastre! Du-te în casă, rugămu-te, călăuzeşte-o la noi, spune-i că-i suntem prietene.

Mergi, nu cumva să-i lovească pe cei dinăuntru!

Tot mai năprasnic sporesc durerile sale.

Doica

Aş vrea s-o aduc, dar mă tem că n-am să-mi înduplec stăpâna.

Mă voi strădui să mă port cum vreţi.

Ea, ca o leoaică lăuză, aruncă spre sclavi priviri fioroase, când vin la dânsa cu vorba pe buze.

Numindu-i pe cei din vechime orbi şi nătângi, nimic n-am greşi.

Doar imne de praznice mari au scornit, de ospeţe şi chefuri, să facă voioasă viaţa, să placă urechilor noastre.

Dar caznele crunte ce copleşesc muritorii ei n-au izbutit vreodată să le aline prin voci împletite cu muzica lirelor, şi tocmai de-aceea cad morţi şi case ajung în ruină sub grele năpaste. Am fi câştigaţi de s-ar lecui aceste nevoi prin cântec.

În van sună glasul umflat în toiul ospeţelor.

Nu-i oare destul că se veselesc la ospăţ, îmbuibaţi, muritorii?

(*Doica intră în locuinţa Medeii.*)

Corul

Noi ţipete jalnice am auzit şi hohote lungi, şi vaiere, dezlănţuite asupra soţului ce i-a trădat aşternutul.

O strigă, mişelnic lovită, pe Themis, soţia lui Zeus, zeiţa celor ce jură, s-o ducă spre ţărmul din faţa Helladei, trecând peste unda noptatică, la locul prin care se scurge spre larg106 întinsul sărat al mării.

(*Medeia intră în scenă, palidă şi înlăcrimată; poartă îmbrăcăminte asiatică, acum răvăşită.*)

MEDEIA (*înaintând, se adresează Corului*)

Femeilor korinthiene, eu am ieşit din casă fiindcă n-aş dori să mă învinuiţi. Se spune că sunt oameni prea trufaşi cei care se feresc de semeni şi tot aşa cei care stau mereu în văzul tuturor; iar altora, din mersul molcom, li se trage renumele urât c-ar fi nepăsători.

Dreptatea nu are lăcaşul în ochii muritorilor, pentru că ei, mai înainte de-a-ţi fi înţeles adâncul inimii, te socotesc duşman, numai dintr-o privire, cu toate că nimic nu le-ai greşit. Străinul e dator să se supună rânduielilor cetăţii unde locuieşte. Dar nu pot să-l îndreptăţesc pe băştinaş, când e fudul şi-şi vatămă compatrioţii din pricină că nu-l cunosc.

Un rău neaşteptat, lovindu-mă, îmi frânse inima. S-a isprăvit cu mine, mi s-a topit plăcerea vieţii. Nu mai aştept, prietenelor, decât moartea. Acel care mi-a fost odată totul,

bărbatul meu, prea bine ştiu, s-a preschimbat în omul cel mai ticălos.

Din tot ce este înzestrat cu suflet şi gândire, noi suntem, noi femeile, făpturile cele mai oropsite107. Întâi ne trebuie bănet ca să ne cumpărăm un soţ şi peste trupul nostru să ne luăm stăpân, adaus nesfârşit de chinuri şi dureri. Dar iată ce nu ştim. Va fi mişel sau bun? Căci legea nu îngăduie să-l alungăm şi nu-i cuviincios ca noi să-l părăsim.

Intrând în aşezări şi-n obiceiuri noi, ar trebui să fii profet ca să ghiceşti cum să te porţi cu omul cu care-mparţi culcuşul, când asta nu te-au învăţat acasă. Dar dacă izbutim să-i plăcem soţului, şi el primeşte, nesilit, să poarte jugul căsniciei, n-are asemănare viaţa noastră. Altminteri, mai degrabă moartea!

Bărbatul, când a zăbovit prea mult pe lângă vatră şi s-a săturat, îşi vindecă dezgustul inimii mergând afară [la prieteni şi la cei de vârsta lui]. În schimb, noi nu avem în faţa ochilor decât un singur suflet.

Se spune despre noi că, petrecându-ne în casă traiul, nu înfruntăm primejdii, în timp ce ei se bat cu lăncile <în mâini>. Ce gând nebun! Decât să nasc numai o dată, m-aş duce de trei ori să lupt, <cu lancea şi cu scutul.

Dar toate-aceste vorbe nu sunt pentru voi, căci voi aveţi aici o patrie, o casă părintească, plăcerea vieţii şi prieteni. În schimb eu, singură, străină, mereu jignită de bărbatul meu, care m-a smuls din ţara-mi depărtată108, n-am mamă, n-am nici fraţi, nici rude, la care să mă pot adăposti pe vreme grea.

Deci iată ce vă cer acum: de aflu calea sau mijlocul să mă răzbun de răul ce mi l-a făcut bărbatul meu, [să-l pedepsesc pe cel care i-a dat fiica de soţie, precum şi pe femeia cu care s-a-nsurat], păstraţi tăcere!

Femeia este îndeobşte sperioasă şi dă-napoi când

vede <scăpărând> în luptă fierul, dar dacă i se necinsteşte patul, nu are nimeni suflet mai setos de sânge decât ea.

Corifeul 109

Aşa-am să fac. Tu eşti îndreptăţită să-ţi pedepseşti bărbatul, Medeia. Şi nu mă mir că-ţi plângi destinul crunt. Dar iată, Kreon, regele acestei ţări, soseşte să-ţi vestească ultimele hotărâri. (*Intră regele Kreon, cu sceptrul în mină, însoţit de gărzi.*)

Kreon

Obraz pâcliş, nevastă clocotind de ură, Medeia, îţi poruncesc: lipseşte din această ţară, luându-ţi cei doi fii cu tine. Vezi nu cumva să zăboveşti. Eu însumi voi veghea să-mi împlineşti pe loc porunca şi nu mă voi întoarce în palat până când nu te voi fi aruncat peste hotare no.

Medeia

Aiai! sunt nimicită, totul s-a sfârşit. Duşmanii mei plutesc cu pânzele umflate, iar pentru mine, ca să scap din pacoste, nu este nicăieri un port ocrotitor. În ciuda suferinţei mele te întreb: de ce mă izgoneşti din ţară, Kreon?

Kreon

Mă tem de tine. N-am de ce să mă ascund. Mi-e frică să nu-i faci copilei mele vreun rău netrecător şi am temeiuri multe să fiu îngrijorat. Eşti iscusită, meşteră în uneltiri şi destrămarea căsniciei te-a jignit. Am auzit spunându-se, mi s-a vestit că tu ameninţi să-i loveşti pe mire, pe mireasă şi pe tatăl ei. Mă voi păzi mai înainte s-o păţesc. Sunt gata să înfrunt acum, femeie, ura ta, decât să plâng amar pe urmă c-am fost moale.

Medeia

Aiai! Nu azi întâia dată, ci adesea, Kreon, renumele mi-a dăunat. Nicicând un om întreg la minte să nu le dea copiilor învăţături prea multe, căci ei, pe lângă faima c-ar fi leneşi, dobândesc invidia şi ura cetăţenilor. Când vrei să-

i înzestrezi pe proşti cu o ştiinţă nouă, ei te socot, nu înţelept, ci pierde-vară; în schimb, dacă-i întreci pe cei ce par atoateştiutori, aceştia cred că eşti primejdios pentru cetate. Aşa mi-a fost adesea soarta! Vezi, unii mă urăsc pentru ştiinţa mea, [iar alţii spun că n-aş fi bună de nimic]; dar nu sunt chiar atât de ştiutoare m.

Oricum, pe tine te frământă teama că eu ţi-aş pregăti o lovitură. Nu tremura de frica mea; nu sunt în stare să mă răzvrătesc faţă de suverani. Tu, ca părinte, nu m-ai vătămat. Ţi-ai dat fiica după cine ţi-a plăcut. Pe Iason îl urăsc. Purtarea ta îmi pare chibzuită. Nu te invidiez pentru norocul tău. Nuntiţi şi propăşiţi, numai lăsaţi-mă să locuiesc pe-acest pământ. Chiar dacă m-aţi năpăstuit, voi şti să tac. M-au biruit unii cu mult mai tari ca mine.

Kreon

Cuvântul tău, când îl auzi, e molcom, dar mă cuprind fiori că în adâncul inimii ameninţi să ne pierzi şi mă încred tot mai puţin în tine. De omul mânios, femeie sau bărbat, te poţi păzi uşor, dar nu de iscusitul care tace. Acum, degrabă, pleacă! Niciun cuvânt mai mult! Nu poţi să schimbi nimic. Prin nicio viclenie nu vei izbuti să mai rămâi la noi, căci tu mă duşmăneşti.

Medeia

(căzând *la pământ, cuprinde genunchii regelui*)

Nu! Iată, îţi cuprind genunchii. În numele fiicei tale!

Kreon

Cuvinte în deşert! Nu poţi să mă îndupleci!

Medeia

De ce ţii să mă izgoneşti, nepăsător la ruga mea?

Kreon

Deoarece nu-mi eşti mai dragă decât casa.

Medeia

Patria mea! la tine-mi zboară gândul azi.

Kreon

După copii, şi pentru mine, nimic nu e mai scump <ca ţara>. Medeia

Aiai! ce rău sunt dragostele pentru muritori.

Kreon

Eu cred că şi norocul cântăreşte mult.

Medeia

Să nu îţi scape, Zeus, cel care m-a rănit!

Kreon

Nebuno, pleacă şi dezleagă-mă de grijă!

Medeia

E datul nostru grija şi grija nu ne iartă.

KREON (*făcând un semn însoţitorilor*)

Am să te-alung de-a sila prin braţul gărzii mele.

Medeia

Nu, asta nu! Ascultă-mi rugămintea, Kreon.

Kreon

Femeie, văd că-mi dai mereu de lucru.

Medeia

Noi ne vom duce în exil, dar alta-mi este rugămintea.

Kreon

Atunci de ce te mai împotriveşti, în loc să pleci?

Medeia

O zi numai, doar astăzi, îngăduie-mi să stau, să cumpănesc unde să fug şi să-mi adun de toate pentru fiii mei, deoarece lui Iason nici prin gând nu-i trece să-i ajute. Îndură-te, căci şi tu eşti părinte; firesc este să nu te porţi fără cruţare cu copiii. Nu sunt îngrijorată pentru mine, pentru exilul meu; îi plâng numai pe ei şi nenorocul lor.

Kreon

Eu n-am voinţă <împietrită> de tiran şi mila de mai multe ori mi-a dăunat. Văd bine, azi greşesc din nou, femeie. Şi totuşi, fie după voia ta. (*Medeia se ridică*.) Dar dacă mâine-n zorii zilei, lumina soarelui vă află, pe tine şi copiii tăi, dincoace de hotare, ţi-o spun deschis că vei muri.

Acesta e cuvântul meu şi nu sunt mincinos. [Acum, de trebuie să mai rămâi, stai doar o zi: într-una singură n-ai timp să te răzbuni]. (*Kreon pleacă împreună cu garda.*)
Corifeul

[Sărmană femeie!] Ah! năpăstuito, ce chinuri te mistuie!

Încotro să te-ndrepţi, spre care popas primitor de străini? Găsi-vei o casă, o ţară în care să scapi de mulţimea nevoilor?

Vreun zeu te-a zvârlit, o Medeia, într-o viitoare de rele fără ieşire.

Medeia

Nenorocirile, de peste tot, îmi dau năvală. Cine-ar tăgădui? Dar lucrurile nu se vor petrece astfel: să nu vă înşelaţi. Veni-vor ceasuri negre pentru nsurăţei şi pentru tatăl-socru grele încercări. Nu l-aş fi linguşit pe omul ăsta, de nu ţinteam câştigul unui gând ascuns. O vorbă nu i-aş fi rostit şi nu l-aş fi atins. Dar el, fiind atât de nătărău, deşi putea să spulbere ce-am chibzuit, să mă gonească în exil, mi-a-ngăduit să stau o zi şi-n ziua aceasta voi ucide trei duşmani: pe tată, pe fiică şi pe soţul meu 12.

Mai multe căi de nimicire desluşesc, dar nu ştiu, dragelor, pe care s-o aleg. Să le prefac în scrum odaia nunţii, ori în ficat să le înfig o sabie tăioasă, intrând furiş în casă, în iatacul lor? Dar mă reţine o ameninţare. De mă vor dibui când le voi trece pragul, pregătită să-i lovesc, eu voi muri, în vreme ce duşmanii mei vor râde.

Mai bine s-o apuc pe calea dreaptă, în care sunt mai mare meşteră: să piară otrăviţi113.

Aşa! Deci, iată-i morţi. Dar ce oraş mă va primi şi cine, dându-mi adăpost în ţara lui şi dându-mi locuinţa-i chezăşie, va vrea să-mi apere făptura? Nimeni! Ci să mai zăbovesc aici o vreme; pe urmă, dacă mi se va ivi un sprijin de nădejde, le voi urzi prin viclenie moartea, pe tăcute!

Dar, dacă nenorocul mă va urmări şi va împiedica să-mi izbutească viclenia, am să-i ucid cu spada, chiar dacă-ar fi să pier <şi eu>, căci nu mă tem să lupt făţiş.

Jur pe Hekate114, venerata mea stăpână, cu care am urzit adesea laolaltă, locuitoarea din adâncul vetrei mele, niciunul <din duşmanii mei> nu se va bucura, râzând, că-mi frânge inima! Amară le voi face nunta şi de plâns, amare noua înrudire şi surghiunul meu.

Începe, foloseşte-ţi întreaga ta ştiinţă, Medeia, în tot ce pui la cale şi urzeşti! Apucă-te de fapta cruntă! Acum e ceasul îndrăznelii. Doar vezi cât chin înduri din partea lor. Să nu le dai prilejul să-şi bată joc de tine la nunta strănepoatei lui Sisyphos115 cu Iason, tu, fata unui nobil tată, din seminţia Soarelui116. Eşti îndeajuns de iscusită. Şi dacă noi, femeile, nu facem binele din fire, la rele nu e nimeni mai priceput ca noi.

Corul

Strofa 1

Sfintele râuri se-ntorc spre izvoare117; dreptatea şi toate sunt răsturnate.

Oamenii ţes viclenii; credinţa jurată zeilor cade-n ruină.

Se ridică în slavă faima femeii.

Iată, e ziua măririi femeilor!

De azi înainte, renumele lor nu va mai fi ponegrit.

Antistrofa 1

Muza poemelor vechi va-ncera să cânte nestatornica noastră natură118.

Regele imnelor, Phoibos, nu ne-a-nzestrat cu harul cântării din liră, altfel am fi născocit melodii să împroaşte bărbaţii. Timpul bătrân are multe de spus despre soarta femeilor şi a bărbaţilor.

Strofa 2

Lăsat-ai departe ţara părinţilor tăi, cu inima

înnebunită; ai străbătut printre stâncile gemene marea119; şi-acum te găseşti pe sol străin, părăsită de soţ, din iatac izgonită, biata de tine, silită să-nduri ocara surghiunului.

Antistrofa 2

Nu se mai ţin jurămintele. N-a mai rămas în Hellada cea mare Sfiala, a zburat în văzduhul înalt120. Iar tu eşti lipsită acum de cămin părintesc, să-ţi fie liman, departe de chinuri, sărmano!

Mai puternică decât e patul tău, o altă regină domneşte în casă.

(*Intră Iason şi se adresează soţiei sale.*)

Iason

Nu numai astăzi, ci adesea, m-am încredinţat ce pacoste de neînvins este o fire arţăgoasă. Ai fi putut să stai pe-acest pământ şi-n casa aceasta, dacă te-ai fi supus uşor voinţei celor mai puternici <decât tine>. Din ţară te alungă vorbele-ţi nesăbuite. Dar mie nici că-mi pasa. N-ai decât să repeţi că Iason e bărbatul cel mai ticălos. Cuvintele cu care i-ai rănit pe suverani ţi-aduc dobândă grea: pedeapsa cu exilul. Am încercat să potolesc mânia regelui întărâtat, căci nu voiam să pleci; dar tu, în nebunia ta, nu încetai să-i ocărăşti pe suverani; de-aceea te vor izgoni din Korinthos.

Cu toate-acestea, nu m-am lepădat de voi, cei dragi. Am fost adus aici, femeie, de grija pentru soarta voastră, să nu plecaţi, tu şi copiii, strâmtoraţi, lipsiţi de bunuri, căci în exil se-adună o groază de nevoi. Eu, în pofida urii tale, nu ţi-aş dori vreodată răul.

MEDELA. (*măsurându-l cu dispreţ*)

Mişelule între mişei! – n-am la-ndemână alt cuvânt mai greu, cu care limba mea să-ţi înfiereze laşitatea. Deci, iată-te în faţa noastră, iată-te aici, duşmanule de moarte, al meu, al zeilor şi al întregii omeniri. Nu-i semn de vitejie,

nu-i semn de îndrăzneală să-ţi priveşti în ochi prietenii pe care i-ai lovit. Din toate viciile omului, neruşinarea este cel mai mare.

<Totuşi> îmi pare bine c-ai venit. Jignindu-te, vreau sufletul să mi-l descarc şi tu să suferi ascultându-mi spusele.

Am să încep cu începutul. Eu te-am salvat, cum ştiu prea bine toţi elenii care au plutit cu tine pe corabia Argo, când ţi s-a dat să prinzi la jug taurii cu suflări de foc şi brazdele să le însămânţezi cu moarte121.

Balaurul încolăcit şi fără somn, care păzea lâna de aur, eu l-am ucis şi ţi-am aprins lumina izbăvirii122.

Pe urmă mi-am trădat părintele şi vatra, ca să vin cu tine la Iolkos, sub Pelion, în Thessalia, mai mult înflăcărată decât înţeleaptă.

Lui Pelias i-am hărăzit o moarte grea, prin mâna propriilor sale fete, şi astfel te-am eliberat de toată frica123.

Iar după cât te-am ajutat, m-ai părăsit, nemernice, şi te-ai căsătorit din nou, deşi aveai copii. De nu ai fi avut urmaşi, te-aş fi iertat că ai tânjit să intri-n aşternutul alteia. S-a risipit credinţa ta în jurămintele rostite. Eu nu pot să pricep: socoţi cumva că s-a sfârşit puterea zeilor de-atunci, că oamenii au astăzi alte legi, de vreme ce îţi dai desigur seama că m-ai înşelat.

Ah! dreapta mea, pe care mi-o strângeai adesea, şi, ah! genunchii mei! Zadarnic m-ai îmbrăţişat, mişelule! Câte speranţe ruinate! (*Un moment de tăcere*.)

Dar haide, să ne sfătuim prieteneşte, deşi nu mă aştept din parte-ţi la nimic de bine. Şi totuşi, de-ţi voi pune întrebări, voi da pe faţă mai vârtos ticăloşia ta. Azi încotro să merg? în patrie, la casa părintească, pe care le-am trădat, urmându-te pe tine, ori la fiicele lui Pelias, nefericitele? Cât de frumos m-ar găzdui la vatra lor, pe

mine care le-am ucis părintele!

Aşa s-a întâmplat să fie!: familia de-acasă acum mă duşmăneşte şi eu, voind să-ţi plac, m-am războit cu mulţi din cei de care nu se cuvenea să mă ating. Dar tu, tu m-ai făcut, în schimb, invidiată de vreo hellenă pentru fericirea mea?

E minunat bărbatul meu şi credincios, vai mie! dacă trebuie să plec din ţară, exilată, lipsită de prieteni, singură cu fiii mei stingheri! Frumos îi şade celui însurat din nou să-şi lase cerşetori copiii şi nevasta care l-a salvat!

O Zeus, de ce ai dat oamenilor mijloace sigure să poată recunoaşte aurul amestecat, dar n-ai înscris, din naştere, pe trupul omenesc un semn, prin care să-i deosebească pe nemernici? Corifeul

Cumplită este furia şi greu de vindecat, când se stârneşte ceartă între rude.

Iason

Sunt nevoit, se pare, să-ţi răspund cu iscusinţă. Asemenea cârmaciului prevăzător, îmi strâng, femeie, pânzele, ferindu-mă de şfichiul rău şi nestrunit al limbii tale.

Prea te făleşti că m-ai fi ajutat. Eu, dintre zei şi dintre muritori, socot că de la Kypris mi-a venit salvarea în drumul meu pe mare124. Desigur, ai o minte ascuţită, dar nu-ţi place să înţelegi că Eros, cu arcul său ce nu dă greş, te-a obligat să mă salvezi125. Dar despre asta nu vreau să vorbesc în amănunt.

Mi-ai fost oricum de ajutor, aşa că nu mă plâng. Doar că, în schimbul mântuirii mele, ai căpătat mai mult decât ai dăruit. Să-ţi dovedesc: întâi că nu mai locuieşti într-un ţinut barbar, ci în Hellada; aici ai cunoscut dreptatea şi cinstirea legilor, nu a capriciilor forţei126. Elenii au aflat despre ştiinţa ta şi ai ajuns celebră. De-ai fi trăit la marginea pământului, acum nu s-ar vorbi de tine. Nu mi-aş

dori o casă doldora de aur şi glas mai minunat decât Orpheus, de nu s-ar aţinti spre mine ochii lumii.

Ajungă cele spuse despre muncile pe care le-am îndeplinit odată. Acest război de vorbe tu l-ai aţâţat. Iar nunta mea regală, de care m-ai învinuit, am să-ţi arăt că, săvârşind-o, am dat dovadă de înţelepciune mai întâi, apoi de prevedere, pe urmă de bunăvoinţă pentru tine şi copii. (*Medeia vrea să-l întrerupă.*)

Stai, potoleşte-te! Când am venit aici de la Iolkos, trăgând un lung şirag de rele după mine, ce rost mai fericit aş fi putut să-mi fac, fiind un exilat, decât să mă statornicesc, unindu-mă cu fata regelui? Mărturisesc că patul tău nu l-am urât, precum te plângi, că nu mânat de poftă mi-am luat soţie nouă şi n-am tânjit să mi se nască mulţi copii. Mi-ajung urmaşii care-i am şi pentru asta nu cârtesc. Doream ceva nespus de însemnat, un trai prosper, la adăpost de lipsuri, ştiind că pe cel nevoiaş, prietenii îl ocolesc. Voiam să-mi cresc băieţii demni de casa mea şi, dându-le născuţilor de tine fraţi egali în drepturi, să clădesc un singur neam şi să-mi asigur fericirea.

Dar tu de ce mai vrei copii? Eu ţin să-mi întăresc feciorii de acum prin cei ce vor veni. Nu-i bine oare cum gândesc? Mi-ai da până şi tu dreptate, de n-ai fi îndârjită de dorul patului. Dar astfel credeţi voi, femeile, căen viaţă> totul este să aveţi un soţ fidel, iar când se clatină cumva iubirea lui, prilejul cel mai bun, cel mai frumos, îl duşmăniţi de moarte. Ah! dacă oamenii ar dobândi copii fără femei, pe altă cale, n-ar mai avea de înfruntat niciun necaz127. Corifeul

Iason, ţi-ai potrivit prea bine cuvântarea, ci chiar de te-ar uimi părerea mea, ai încălcat dreptatea, când ţi-ai trădat soţia.

Medeia

De multe ori nu mă împac cu gândul multor muritori.

Îl osândesc fără cruţare pe oratorul iscusit, când e nedrept. Înfăşurând destoinic fapta mârşavă în straiul vorbelor, el îndrăzneşte orişice. Dar iscusinţa lui e mărginită. Nu mai veni în faţa mea cu vorbe înflorite de cuvântător. Te voi răpune doar dintr-o rostire: de nu erai mişel, ai fi cerut şi sfatul meu ca să nunteşti, iar nunta n-ai fi tăinuit-o celor dragi.

Iason

Frumos m-ai fi primit, dacă-ţi spuneam că am de gând să mă însor, când nici acum nu vrei să potoleşti turbarea sufletului tău!

Medeia

Nu asta te-a oprit. Căsătoria ta cu o «barbară» te îndrepta către o bătrâneţe fără glorie.

Iason

Să nu te îndoieşti: nu m-am căsătorit cu fata regelui, ademenit de dragostea unei femei. Ţi-am spus o dată: năzuiam să te ajut şi fiii mei să aibă fraţi de neam regal, un reazem sigur pentru casa mea.

Medeia

Nu-mi trebuie o fericire care să-mi fie spre povară, niciun belşug care să-mi frângă inima.

Iason

Ştii cum să scapi de-atare gânduri şi să te-arăţi mai înţeleaptă? Să nu-ţi socoţi vreodată sinistră fericirea, să nu te crezi lovită, când soarta-ţi este bună.

Medeia

Jigneşte-mă! Tu ai acuma un refugiu, pe când eu, de toată lumea părăsită, voi merge în exil.

Iason

Ai dobândit ce-ai vrut. E numai vina ta.

Medeia

Dar ce-am făcut? Eu mi-am luat altă pereche şi te-am înşelat?

Iason

I-ai împroşcat pe regi cu groaznice blesteme.

Medeia

Voi revărsa şi peste casa ta blesteme.

Iason

Destul f N-am să mă cert mai mult cu tine. Dacă doreşti pentru copii, pentru exilul tău, din bunurile mele vreun sprijin, te rog să-mi spui. Am să vă dau de toate, bucuros; am să trimit şi semne128 ca să fiţi recunoscuţi de gazde şi astfel să intraţi sub ocrotirea lor. Te dovedeşti a fi nebună, de nu primeşti, femeie. Astâmpără-ţi mânia şi vei fi câştigată.

Medeia

N-am să mă folosesc de cei care te-au găzduit şi nu vreau să primesc nimic. Nimic nu-mi da, căci darul ticălosului e fără spor. Iason

Să-mi fie zeii martori că sunt pregătit să fac orice pentru copii şi pentru tine. Dar ţie binefacerile nu îţi plac şi îţi respingi prietenii cu îndârjire. De-aceea suferinţa ta va fi şi mai amară.

Medeia

Pleacă! Ţi-e dor, bag seamă, de tânăra mireasă. Prea mult ai zăbovit aici. Mergi în palat! Alint-o pe nevastă-ta129. Poate că zeii mă vor asculta, astfel încât să-ţi pară rău că ai nuntit. (*Iason pleacă.*) Corul

Strofa 1

Iubirile, când se abat peste oameni năprasnic, nu le aduc nici virtute, nici faimă curată.

Dar când se apropie Kypris cu paşi cumpăniţi, nicio zeiţă nu dăruieşte un farmec mai dulce.

Nu slobozi niciodată spre noi, stăpâno, din arcul de aur al tău săgeata ce nu dă greş, umezită în filtrul dorinţei 13°.

Antistrofa 1

De-ar fi să cinstim neprihana, cel mai frumos dar al zeilor!

Clocotind de mânie, o Kypris, nu ne împinge vreodată spre paturi străine, cruţă-ne de pătimaşe schimburi de vorbe, de nestăpânite gâlcevi cu bărbatul, fa să trăiască în pace perechile şi rânduieşte cu mintea-ţi subţire, prin hotărârile tale, viaţa femeilor.

Strofa 2

Patrie, casă! de nu ne-ar fi dat să-ndurăm, departe de voi, prilejuri mâhnite şi griji dureroase!

Moartea, mai bine moartea să ne aline şi să ne pună zilelor capăt! Nicio durere nu e mai mare ca lipsa pământului ţării.

Antistrofa 2

Văzut-am cu ochii, nu cuvântăm din poveşti, tu nu ai cetate, nici vreo rudenie, să-i fie milă de tine în cea mai cumplită-ncercare.

Piară mişelul necinstitor de prieteni, care nu le deschide o inimă pură!

El nu va fi niciodată prietenul nostru.

(*intră Aigeuăv regele Atenei, în straie de călător.*)

ĂIGEUS

Fii bucuroasă, Medeiai Nu ştie nimeni alt fel, mai frumos, de-a-i saluta pe cei la care ţine.

Medeia

Fii bucuros şi tu, Aigeus, feciorul înţeleptului Pandion131. De unde vii în ţara aceasta?

Aigeus

Vin de la templul vechi al lui Apollon132.

Medeia

De ce te-ai dus la sanctuarul profetic din buricul lumii133? Aigeus

Ca să întreb coracolul> cum aş putea să dobândesc copii. Medeia

Cum oare, zeilor! tu până astăzi ai trăit fără copii?

Aigeus

Fără copii134. Aşa mi-a hărăzit vreo zeitate.

Medeia

Eşti însurat? sau n-ai avut de căsnicie parte?

Aigeus

Ba da, şi eu m-am prins în jugul căsniciei135.

Medeia

Dar Phoibos ce ţi-a spus despre urmaşi?

Aigeus

Cuvinte prea profunde pentru mintea omenească.

Medeia

Am voie să cunosc şi eu oracolul divin?

Aigeus

Cum nu? îţi trebuie, ca să-l pătrunzi, o minte înţeleaptă. Medeia

Ce ţi-a răspuns? De-i voie să ascult, vorbeşte!

Aigeus

Să nu dezleg piciorul care iese din burduf136.

Medeia

Până când ce vei fi făcut, şi-n ce meleag vei fi ajuns?

Aigeus

Până când nu mă voi fi-ntors la vatra părintească.

Medeia

Ce grijă ţi-a mânat corabia în ţara aceasta?

Aigeus

Mă duc la cineva <numit> Pittheus, mai-marele Troizenei137. Medeia

Fiu al lui Pelopsl38, zice-se, pios nevoie-mare.

Aigeus

Vreau să mă sfătuiesc cu el despre oracolul lui Phoibos! Medeia

Da, omul este înţelept şi iscusit tălmăcitor.

Aigeus

Iar mie, din toţi aliaţii, cel mai drag.

Medeia

Fii norocos! Să-ţi meargă toate cum pofteşti. (*Aigeus se pregăteşte să plece. Medeia cade pe gânduri, întristată, şi Aigeus, observând-o, se opreşte.*)

Aigeus

De ce ai ochiul trist şi chipul tulburat?

Medeia

Aigeus, bărbatul meu, din toţi, este cel mai nemernic.

Aigeus

Nu spune! Deapănă-mi în amănunt cnecazul tău>.

Medeia

Fără să-i fi greşit cât de puţin, Iason m-a vătămat.

Aigeus

Ce-a săvârşit? Vorbeşte mai pe înţeles! Medeia

El şi-a luat altă femeie, să fie-n casa lui stăpână.

Aigeus

Doar nu a cutezat să facă asemenea ticăloşie!

Medeia

Să ştii că mă urăşte cel care-nainte mă iubea.

Aigeus

E-ndrăgostit de alta sau îţi urăşte patul?

Medeia îndrăgostit nespus de tare; i-a înşelat pe cei care-l iubesc. Aigeus

Ruşine lui, dacă-i nemernic precum spui!

Medeia

A vrut să se însoare cu fata unui rege.

Aigeus

Şi cine i-a dat <fata>? încheie spusa ta.

Medeia

I-a dat-o Kreon, regele pământului korinthian.

Aigeus

Atunci e de-nţeles mâhnirea ta, femeie!

Medeia

Pierdută sunt! Şi după toate, mă exilează de aici.

Aigeus

Dar cine-o face? îmi vesteşti un alt necaz.

Medeia

De pe pământul ţării mă exilează Kreon.

Aigeus

Cum de consimte Iason? Nu mă împac cu asta.

Medeia

Din vorbe nu <consimte>, dar voia lui se pleacă. (Se *aruncă la picioarele lui Aigeus, cuprinzându-i genunchii.*)

Aigeus, ţi-ating bărbia şi genunchii, priveşte cum cerşesc, te rog, fii milostiv, ai mila de durerea mea! împotriveşte-te să fiu gonită la-ntâmplare. Primeşte-mă în ţara ta, la vatra casei tale.

Atunci, cu ajutorul zeilor, vei dobândi copiii mult doriţi şi fericit vei fi până la moarte. Nu bănuieşti cu ce noroc te-ai întâlnit venind aici. Voi pune capăt lipsei tale de copii, voi mijloci să zămisleşti moştenitori. Atare filtre ştiu să pregătesc.

Aigeus (*ridicând-o*)

Temeiuri am destule să te ajut, femeie: întâi ceredinţa mea, în zei, pe urmă naşterea copiilor făgăduiţi de tine, spre care năzuiesc din toată inima.

Am hotărât: de vei sosi în ţara mea, voi căuta, cum este drept, să-ţi dau sălaş. Totuşi, din capul locului, un lucru vreau să-ţi spun. Nu eu am să te scot de pe acest pământ. Dar dacă vei veni la casa mea prin tine însăţi, atunci te vei afla în siguranţă, căci nimănui nu te voi da. Deci părăseşte ţara singură; vreau să mă port fără cusur cu cei care mă găzduiesc.

Medeia

Aşa va fi. Dar dacă, peste ce mi-ai spus, aş mai primi o chezăşie, m-aş lăuda că te cunosc.

Aigeus

De ce nu te încrezi <în mine>? Ce te-a neliniştit anume? Medeia

Eu am încredere, dar sunt certată cu casele lui Pelias şi a lui Kreon. Dacă tu te-ai lega şi printr-un jurământ, <sunt sigură că, nu m-ai da pe mâna lor, când vor veni să mă răpească de la voi. De-ai fi ţinut numai de vorbe, fără să fi jurat pe zei, s-ar prea putea să treci de partea lor şi să mă laşi, când crainicul m-ar cere. Căci, iată, eu sunt slabă, pe când ei au belşugul şi casele regale.

Aigeus

E plin de prevedere cuvântul tău, femeie. De crezi că astfel este bine, n-am cum să fac altminteri. Şi, faţă de duşmanii tăi, voi câştiga temeiul de-a te ocroti, iar starea ta va fi mai întărită. Numeşte-mi zeii, aşadar, pe care să-i invoc.

Medeia

Pe Glie jură şi pe Soare, tatăl meu, şi pe tot neamul zeilor.

Aigeus

Ce trebuie să fac ori să nu fac? Arată-mi!

Medeia

Din ţara ta să nu mă izgoneşti tu însuţi niciodată, şi dacă ar voi duşmanii să mă smulgă, să nu mă laşi de bunăvoie, cât eşti viu.

Aigeus

Pe Glie jur, pe strălucirea Soarelui, jur pe soborul zeilor să împlinesc dorinţa ta.

Medeia

Destul! Şi ce să păţi, de mă vei înşela?

Aigeus

Pedeapsa cuvenită celor ce nu-şi respectă jurământul.

Medeia

Drum bun, cu bucurie! Toate-s acum spre bine. Cât

de curând eu voi ajunge în Atena, dar mai întâi să duc aici un gând la împlinire şi să câştig ceea ce urmăresc.

Corifeul

(*lui Aigeus, în timp ce acesta pleacă*)

Porneşte spre casă, purtat de Hermes>, călăuzul divin, fiul Maiei, şi dorul ce-ţi mână repede paşii să ţi se-mplinească, Aigeus, căci nouă ne pari a fi un bărbat de nădejde!

Medeia

O Zeus! Dreptate139 a lui Zeus! lumină a Soarelui! acum, prietenelor, îmi voi birui faimos duşmanii. Am şi pornit la drum: acum sper pe duşmani să-i răsplătesc cu o pedeapsă dreaptă.

Tocmai când nava mea se clătina mai tare, acest bărbat mi s-a ivit precum un port adăpostit, unde să-mi leg odgonul de la pupă, ducându-mă în falnicul oraş cu citadelă al Athenei140.

Dar să vă spun ce am de gând să fac. Veţi auzi cuvinte ce n-au cum să vă placă141. Am să trimit un sclav de-al meu la Iason cu rugămintea să poftească înaintea mea. Când va veni, eu am să-i depăn vorbe dulci, că suntem într-un gând, că pentru nunta lui cu fata regelui, prin care m-a trădat, mă bucur, că hotărârile luate sunt de folos şi nimerite.

Şi-l voi ruga să nu mai plece fiii mei, nu ca să-i părăsesc într-un tărâm potrivnic, [să-şi bată joc de ei duşmanii], ci doar ca s-o ucid cu ajutorul lor pe fata regelui. Am să-i trimit la ea, în mâini cu daruri scumpe, un văl şi o cunună de aur cizelat, ca tânăra soţie să mă scape de surghiun.

Dar când, primind gătelile, se va împodobi cu ele, năprasnic va muri şi dacă s-ar atinge oricine de femeie, la rândul lui îşi va da duhul, căci darurile le voi înmuia în straşnice veninuri.

Acum, să trec la altceva şi ah! mă vait, gândindu-mă ce trebuie să fac <pe urmăx Am să-mi ucid copiii şi nu se află nimeni să-i poată smulge morţii. Iar după ce am să-i dărâm lui Iason toată casa, eu am să plec din ţară. Mă va goni omorul scumpilor mei fii, căci voi fi cutezat cea mai nelegiuită crimă142.

Nu vreau să fiu batjocura duşmanilor, nu, dragi femei. La fapte! Cu ce s-ar mai alege <copiii mei> din viaţă, când n-am nici patrie, nici casă, nici adăpost în faţa relelor?

Mult am greşit în ziua când mi-am părăsit lăcaşul părintesc, momită de cuvintele unui hellen. Dar, dacă zeii mă vor ajuta, voi şti să-i dau răsplată dreaptă. Copiii plămădiţi de mine în veci el n-are să-i mai vadă vii, şi tânăra soţie n-are să-i mai nască alţii, căci trebuie de-o moarte rea să piară prin veninurile mele.

Să nu mă socotiţi plăpândă, slabă, lăsătoare, ci dimpotrivă: groaznică pentru duşmani şi bună cu cei dragi. Doar inimile tari au parte de o viaţă glorioasă.

Corifeul

Cum ne-ai făcut părtaşele gândului tău, vrem să te sprijinim, dar să urmăm şi legile oamenilor: aceste hotărâri să nu le duci la capăt.

Medeia

Nu-i cu putinţă altcumva! Eu pentru sfatul tău te iert, căci n-ai avut de îndurat atâta chin <ca mine>.

Corifeul

Vei cuteza, femeie, să-i ucizi pe cei doi fii rodiţi de tine? Medeia

Nimic nu l-ar muşca mai crunt pe soţul meu…

Corifeul

…şi nu te-ar cufunda mai mult în nenoroc.

Medeia

La fapte! Orice vorbă este de prisos. (*Se adresează*

Doicii, care se ivise între timp şi stă în picioare lângă *poartă*.) Mergi, adu-mi-l pe Iason! La trebile de taină mă folosesc de tine. Nimic să nu împrăştii din tot ce-am pus la cale, dacă ţi-s dragi stăpânii şi dacă eşti femeie. (*Doica pleacă*.)

Corul

Strofa 1

Erechtheizii143 au fost din vechime prosperi: odrasle de zei fericiţi, în sacre tărâmuri necotropite vreodată, hrăniţi cu ştiinţa cea mai înaltă, umblă pururi, senini, în aerul limpede, unde ar fi zămislit Harmonia bălaie Muzele, nouă la număr, Pieridele sfinte.

Antistrofa 1

Din clarele unde ale lui Kephisos Kypris înalţă, se povesteşte, gingaşe brize cu dulce suflare şi le resfiră prin ţară. Purtând în plete mereu trandafiri bogaţi în mireasmă, trimite în preajma înţelepciunii Eroşii, de ajutor la toată virtutea144.

Strofa 2

Cetatea sfintelor râuri145, meleagul bucuros de prieteni, te va primi printre ceilalţi pe tine de-fii-ucigaşa, pe tine haina?

Ia seama! Cum să-ţi loveşti copiii?

Ia seama la crima cu care te vei încărca!

Nu! <Te rugăm>, atingându-ţi genunchii, cerşim de la tine din toate puterile, iartă-ţi de moarte băieţii!

Antistrofa 2 Afla-vei destulă-ndrăzneală în suflet, în braţ, ca să străpungi fără milă pieptul născuţilor tăi?

Cum să-ţi cobori peste fii privirea şi, nelăcrimând, să-i ucizi?

Văzând cum te roagă să-i cruţi, la picioarele tale, n-ai să poţi îndura cu inimă dârză să-ţi curgă pe mână şuvoiul de sânge.

(*Intră Iason, urmat de Doică*.)

Iason

Vin la chemarea ta, înduplecat să te ascult, cu toate că mă duşmăneşti. Ce mai doreşti să-mi ceri, femeie?

Medeia

Te rog, iartă-mă, Iason, pentru ce-am rostit şi fii mai îngăduitor cu răbufnirile mâniei mele, căci noi am dovedit de-atâtea ori că ne iubim.

Am chibzuit în mine şi m-am certat, zicând: «De ce, sărmano, nebunia aceasta, de ce pornirea aceasta contra unor hotărâri atât de înţelepte? De ce să-i socoteşti duşmani pe regii ţării şi pe bărbatul care spre folosul tău s-a însurat cu o prinţesă, dorind să zămislească fraţi fiilor tăi? Când oare am să mă dezbar de furie? De ce să mă frământ întruna, când zeii-mi sunt acum prielnici? N-am oare fii? Nu ştiu că suntem exilaţi, fără prieteni?»

Gândindu-mă, m-am luminat: prea mult am îndrăznit şi m-am umplut de ură în zadar. Te laud şi te socotesc cuminte, că ai ţinut să-nchei, de dragul nostru, noul legământ. Am fost nebună; se cădea să stau cu gândul şi cu fapta lângă tine, să-ţi pregătesc eu patul nupţial şi s-o alint, cu inimă voioasă, pe mireasa ta.

Dar noi, femeile, să nu zic vorbă proastă, noi suntem doar ceea ce suntem. Tu n-ar fi trebuit să te arăţi la fel de rău ca mine, nici să răspunzi copilăreşte la copilării. Mă dau bătută! Cât de smintită-am fost atunci! Dar am ajuns acum la hotărâri mai bune. (Se *întoarce spre casă*.)

Copii, veniţi, copii, ieşiţi de sub acest acoperiş! Veniţi să-i daţi bineţe tatălui şi să-i vorbiţi, cu mine laolaltă. La fel ca mama voastră, lepădaţi-vă de ura dinainte faţă de prieteni. (*Vin copiii Medeii, conduşi de Pedagog*.)

Ne-am împăcat, mânia ne-a căzut! Prindeţi-i mâna dreaptă. (*Aparte, cu vocea scăzută*.) Vai mie, vai! presimt <nenorociri> ascunse. Cât timp veţi mai trăi, copii, să mai întindeţi astfel dragile voastre braţe? Vai mie, vai! mă

năpădeşte teama şi gata sunt să plâng. În vreme ce sting cearta mea cu tatăl vostru, se umplu ochii mei, înduioşaţi, de lacrimi.

Corifeul

Din ochii mei de-asemenea s-a revărsat un val de lacrimi. De nu s-ar adânci năpasta şi mai mult!

Iason

Mă bucură schimbarea ta, femeie. Te iert pentru trecut. Firesc e ca nevasta să-l urască pe soţul care face nuntă nouă. Dar inima ţi s-a întors spre gândul cel mai de folos. Ai înţeles – într-un târziu, e drept – temeiul care a învins; acum te porţi ca o femeie chibzuită.

Copiii mei, nu v-am uitat. Am izbutit, cu ajutorul zeilor, să vă salvez. Cred că veţi străluci în fruntea ţării, cu fraţii voştri, într-o zi la Korinthos. Să creşteţi doar, de celelalte are grijă tatăl vostru şi unii dintre zei, care vă sunt prielnici. De v-aş vedea în floarea tinereţii, mai straşnici ca duşmanii mei! (*Se întoarce spre Medeia.*)

De ce sunt ochii tăi scăldaţi în lacrimi? De ce-ţi fereşti de mine albul tău obraz şi nu-mi asculţi cuvintele în pace?

Medeia

Nimic. Doar stăruiam cu gândul la copii.

Iason

Fii liniştită, mă voi îngriji de soarta lor.

Medeia

Aşa va fi; nu mă-ndoiam de spusa ta. Însă femeia este slabă, gata oricând să plângă.

Iason

De ce suspini atât de greu pentru copii?

Medeia

Ei sunt născuţii mei. Când le urai să vieţuiască, m-am întrebat în gând cu milă de ţi se va-mplini menirea. Dar să revin la cele dinainte: o parte am rostit-o, cealaltă ţi-o

adaug.

Voinţa regelui este să plec din ţară. Prea bine înţeleg că pentru mine lucrul cel mai de folos este să nu vă fiu, trăind aici, o piedică, nici suveranilor, nici ţie, de vreme ce se crede că aş fi duşmană casei lor. Voi părăsi acest pământ pentru exil. Dar ei, copiii? Roagă-te de Kreon pentru ei, să nu ţi-i surghiunească, să poată fi crescuţi de mâna ta.

Iason

Nu ştiu de-am să-l înduplec, dar cată să încerc.

Medeia

Tu cel puţin îndeamn-o pe soţia ta să-i ceară tatălui să nu mai fie surghiuniţi copiii.

Iason

Desigur, o voi îndemna şi trag nădejde s-o conving.

Medeia

Da, dacă are suflet de femeie. De altfel te voi ajuta şi eu intrasta. Îi voi trimite daruri care, de departe, sunt cele mai frumoase din întreaga lume, [un văl şi o coroană de aur cizelată]. I Ie vor duce fiii mei.

O slujitoare, cât mai grabnic, să vină cu podoabele aici! <Prinţesa> se va bucura, nu doar o dată, ci din plin, că te-a luat, bărbat ales, în aşternutul ei şi c-a primit un dar lăsat urmaşilor de tatăl tatii, Helios, pe vremuri. (O *servitoare aduce un văl subţire şi o coroană de aur, pe care Medeia le înmânează copiilor.*)

Luaţi în mâini odoarele de nuntă, copiii mei, şi daţi-le miresei, stăpânei norocoase. Le va primi, căci nu este un dar de lepădat.

Iason

De ce-ţi goleşti, biată smintită, mâinile? Crezi că din casele regeşti lipseşte giulgiul sau crezi că nu avem belşug de aur? Păstrează-le, nu mi le da. Iar pe nevasta mea, de mă iubeşte fie şi puţin, ştiu negreşit c-am s-o câştig mai

lesne, decât prin bogăţii, prin mine însumi.

Medeia

Să nu-mi spui asta. Darurile, zice-se, pot să înduplece şi zeii. Iar pentru oameni, aurul e mai puternic decât toate vorbele <din lume>. Destinul astăzi o răsfaţă, căci ea se bucură de paza unui zeu, ea este tânără şi ea domneşte. I-aş da nu numai aurul, ci însăşi viaţa mea, ca să-mi salvez copiii de surghiun.

Grăbiţi-vă copiilor, intraţi în casa plină de averi, rugaţi-vă de noua tatălui soţie, de stăpâna mea. Rugaţi-o din adâncul inimii să nu fiţi alungaţi şi închinaţi-i darurile. Luaţi neapărat aminte: *chiar ea*, *în propriile mâini*, să le *primească*.

Acum plecaţi de zor. Aduceţi mamei voastre semnul scump şi mult dorit că totul s-a sfârşit frumos. (*Copiii*, *cu darurile în mâini*, *pleacă însoţiţi de Iason şi Pedagog*.)

Corul

Strofa 1

Nu mai avem acuma speranţă.

Viaţa copiilor, iată, se va frânge curând.

Ei se îndreaptă spre moarte.

Sărmana prinţesă primeşte, primeşte năpasta coroanei, îşi potriveşte cu mâinile sale pe părul bălai podoaba lui Hades.

Antistrofa 1

Vraja şi nemuritoarea lor strălucire o vor ispiti să-şi pună vălul şi coroana de aur.

Va coborî printre umbre gătită de nuntă.

Aceasta e cursa morţii spre care alunecă, nefericita, şi nu va scăpa din plasa destinului.

Strofa 2

Iar tu, o sărmane, o soţ păcătos, al regelui ginere, fără să vrei le aduci fiilor tăi nimicirea!

Jalnică moarte-i aduci şi nevestei tale.

Ce rătăcire fatală, nefericitule!

Antistrofa 2

Plângem şi noi pentru tine, greu încercată mamă, care stai să-ţi înjunghii copiii din pricina patului nunţii tale, părăsit de bărbatul tău nemernic ca să se culce în alt aşternut.

(*Pedagogul şi copiii se întorc.*)

Pedagogul

Stăpână, iată fiii tăi! Au fost iertaţi să plece în exil şi darurile tânăra prinţesă le-a primit în <propriile> mâini, cu bucurie. Pentru copii s-a încheiat acolo pace.

De ce îmi pari atât de răvăşită? Norocul s-a întors la tine. [De ce înclini obrazul tău şi nu primeşti voioasă vestea?]

Medeia

Aiai!

Pedagogul

Aceasta nu consună cu ştirile din urmă.

Medeia

Aiai! din nou!

Pedagogul

Eu ţi-am vestit cumva de rău? Crezut-am din greşeală vestea bună?

Medeia

Ai spus ce trebuia să-mi spui. N-am să te cert.

Pedagogul

De ce ţi-ai coborât privirea şi lacrimile-ţi curg şiroaie? Medeia

Dar trebuie <să lăcrimez>, bătrâne; iată ce-au izbutit să facă zeii şi uneltirea mea nechibzuită.

Pedagogul

Curaj! Ai să revii şi tu, prin fiii tăi, odată pe acest pământ. Medeia

Dar înainte, vai! am să-i trimit pe alţii… în

pământ146. Pedagogul

Tu nu eşti singura ce-ai fost îndepărtată de copii. Se cade muritorul să îndure năpastele cu inima uşoară.

Medeia

Aşa mă voi purta. Mergi în palat şi pregăteşte-le copiilor cele de trebuinţă zilnică. (*Pedagogul pleacă*; *Medeia îşi reţine copiii*.)

Copii, copiii mei, acum aveţi cetate şi un lăcaş în care să hălăduiţi de-a pururi147, lipsiţi de mama voastră, pe care voi o părăsiţi. Iar eu, spre altă ţară voi merge în exil. Când veţi nunti, nu mă voi bucura de fericirea voastră, nu voi împodobi iatacul vostru, nu voi întâmpina cortegiul nupţial cu torţa-n mână148.

Ah! cât m-am semeţit, nefericita! Zadarnic v-am crescut, copiii mei, zadarnic m-au muncit durerile în ceasul greu al naşterii! Da, recunosc, sărmana, că-mi întemeiam pe voi speranţe multe până azi: să mă hrăniţi la bătrâneţe şi, când voi răposa, să mă înmormântaţi cu mâini pioase – destin invidiat de oameni. Acuma dulcele meu gând s-a stins.

Îmi va fi vai şi-amar să duc un trai pustiu, în lipsa voastră. Iar voi pe mama n-o veţi mai privi nicicând cu dragii voştri ochi. Veţi fi trecut în altă viaţă.

Ah! vai! de ce vă îndreptaţi, copiii mei, privirile spre mine? De ce mă-nvăluiţi cu ultimul surâs? Vai, ce să fac, femeilor, mă pierd, când văd lucirea limpede din ochii lor. Nu, n-aş putea! Vă las cu bine hotărârilor [de adineauri; voi scoate fiii mei din ţară!] La ce bun să-mi sporesc nenorocirea, lovind în tată cu năpasta fiilor? Nu, nu voi făptui! Vă las cu bine hotărârilor!

Dar ce simţiri mă-ncearcă? Ţin să ajung de râs, lăsându-i pe duşmanii mei nepedepsiţi? E timpul îndrăznelii. Cât de fricoasă sunt, să-mi rabd în inimă astfel de gânduri slabe! Intraţi, copii, în casă. Cei care sunt opriţi

de Themis, să nu stea lângă jertfa mea, să se ferească149! Nu-mi va fi moale mâna. (*Copiii se îndepărtează*.)

Aiai! Nu, inimă, nu săvârşi omorul! Sărmano, iartă-i, cruţă-i pe copii! Ei, dacă vor trăi, vor fi chiar de departe bucuria ta.

Ba nu, mă jur pe daimonii răzbunători din Hades. Nu se va povesti cândva că mi-am lăsat între duşmani copiii, să-şi bată joc de ei. [Tot sunt sortiţi să moară şi dacă trebuie, am să-i ucid, eu născătoarea lor.] Nu se mai poate da-napoi, nu-i loc pentru salvare. Purtând pe cap coroana, îmbrăcată-n văl, se stinge tânăra prinţesă; nu mai încape îndoială. Acum, de-am apucat pe calea celei mai mari nenorociri, iar lor le hărăzesc o mai cumplită cale, vreau să-i îmbrăţişez pe fiii mei la despărţire.

Veniţi, copii, şi daţi-mi mâinile să le sărut. (*Copiii vin în fugă. Medeia îi îmbrăţişează*.) o mâini iubite, buze dragi şi chipuri nobile, copiii mei! Fiţi fericiţi, însă… acolo, amândoi! Căci tatăl vostru v-a răpit norocul de aici. O dulci îmbrăţişări, obraze gingaşe, suflări suave de copii! Plecaţi, plecaţi! Eu nu mai am putere să întorc privirea către voi. Năpasta m-a zdrobit. Ştiu ce ticăloşie sunt gata să cutez, dar patima îmi copleşeşte gândul, ea, care iscă-n lume cele mai crunte rele 15°. (*Copiii pleacă înspăimântaţi*.) Corifeul

Ades mă frământă mai agere gânduri şi caut răspuns la-ntrebări mai grele decât li se cade femeilor.

Dar, iată, avem Muza noastră, care schimbă cu noi cuvinte

<având înţelesuri> adânci, deşi nu cu toate, căci rar se găsesc femei înclinate spre Muze, doar una singură din sumedenie151.

Aşa, eu susţin că oamenii fără copii sunt mai fericiţi decât sunt născătorii, în lipsa copiilor n-ai cum să ştii dacă ei aduc bucurii sau mâhniri şi astfel te cruţi de multe necazuri.

Pe cei care au în vetrele lor o dulce-nflorire de moştenitori, îi văd năpădiţi întruna de griji.

Întâi sunt datori să-i crească frumos, apoi să le strângă averi.

Dar n-au cum să ştie dacă trudesc pentru inşi becisnici sau nobili. Asta-i o taină!

Acum vă voi spune supremul amar pentru toţi muritorii: în ceasul când şi-au rotunjit bunăstarea şi odraslele lor au ajuns, cu aleasă purtare, la tinereţe, dacă Soarta pofteşte, îl lasă pe Thanatos să le tragă în Hades făptura.

Ce câştig are omul dăruit cu urmaşi, dacă zeii, la caznele lor, adaugă răul acesta, cel mai năprasnic din toate?

MEDEIA (*adresându-se Corului*)

De mult aştept nerăbdătoare, dragi femei, pândind să aflu ce se-ntâmplă în palat. Dar, iată, vine fuga o slugă de-a lui las on şi gâfâie, semn că ne va vesti o stranie nenorocire. (*Un servitor al lui Iason intră alergând.*)

Vestitorul

Fugi, Medeia, cu orice mijloc, fugi cu corabie sau car terestru, tu, care, în pofida legilor, ai săvârşit o crimă fioroasă.

Medeia

Dar ce s-a întâmplat, de zici că trebuie să fug?

Vestitorul

Fiica regelui şi Kreon, tatăl ei, s-au prăpădit pe dată, înveninaţi de tine.

Medeia

O, cea mai minunată ştire! De azi încolo te voi socoti prietenul şi binefăcătorul meu.

Vestitorul

Ce spui? Unde ţi-e mintea? Ai căpiat, femeie? Tu, care ai făcut fărâme vatra regelui, te bucuri auzind atare

întâmplări, în loc să te cutremuri?

Medeia

Întâmpinării tale am ce să-i răspund. Dar nu te mânia, prietene. Vorbeşte! Cum s-au prăpădit? De două ori mai mult are să-mi placă, de s-au sfârşit căznindu-se amarnic.

Vestitorul

Când au intrat copiii, cei doi urmaşi ai tăi, aduşi de tatăl lor în casa nupţială, noi, sclavii, ce trăisem suferinţa ta, ne-am bucurat şi din ureche în ureche ne-am şoptit că tu şi Iason aţi pecetluit sfârşitul vrajbei vechi şi toţi le-am sărutat fiilor tăi ba mâinile, ba creştetul bălai; iar eu de-asemeni, plin de voioşie, am însoţit în încăperile femeilor copiii.

Stăpâna noastră nouă, pe care castăzi> o cinsteam în locul tău, îşi aţinti spre Iason ochii arzători, căci nu-i zărise încă pe băieţi. Dar când intrară, îşi acoperi lumina ochilor şi silnic îşi întoarse faţa albă. Bărbatul tău, voind să-i domolească ura tinerei femei, a spus: «Fii blândă cu prietenii! Te rog, alină-te şi caută spre noi. Să ţii şi tu la cei care mi-s dragi. Primeşte-aceste daruri. De mă iubeşti, roagă-l pe tatăl tău să nu mai fie alungaţi copiii.»

Îndată ce-a văzut podoabele, s-a îmbunat şi întru totul s-a unit cu vrerea soţului. Abia trecură dincolo de pragul casei Iason şi copiii tăi, că ea se şi găti cu vălul învrâstat, îşi puse peste plete coroana ta de aur şi-şi potrivi zulufii într-o oglindă clară. Apoi s-a ridicat din jeţ şi s-a plimbat, păşind uşor prin încăpere, şi-i străluceau picioarele ca neaua. Cum darurile o umpleau de fericire, săltându-se iară şi iară, îşi arunca privirea spre călcâie.

Atunci s-a petrecut un fioros spectacol: i s-a schimbat culoarea pielii, s-a înclinat, s-a clătinat, cu trupul străbătut de tremur şi, doar lăsându-se în jeţ, a izbutit să nu se prăbuşească pe pământ. O slujnică bătrână, crezând că s-a

stârnit într-însa furia lui Pan152 sau poate-a altui zeu, a înălţat o rugă hăulită 15\ Dar a văzut cum s-a umplut de-o spumă albă gura ei, cum ochii săi se învârteau şi sângele cum i se retrăgea din trup154. Iar după ruga hăulită, slujnica porni să plângă jalnic, îndelung.

Îndată cineva fugi spre casa tatălui şi cineva spre soţ, să le vestească răul tinerei femei. Întreg palatul răsuna de paşi grăbiţi.

Lungindu-şi pasul sprinten, un atlet ar fi ajuns la ţintă străbătând un drum de şase plethre155, când, iată, se trezi, nefericita, cu ochii mari şi dete glas, urlând. Un chin de două ori mai mare o căznea: coroana cea de aur de pe cap vărsa un uimitor şuvoi de foc nesăţios, iar vălul gingaş îi rodea nefericitei albul trup. Atunci s-a ridicat din jeţ, fugind în vâlvătăi şi pletele şi le smucea sălbatic, voind să lepede coroana; dar aurul era de nedesprins; cu cât îşi agita mai tare părul, cu-atât se înteţea mai tare focul.

Apoi s-a năruit, învinsă de dureri, abia s-o poată recunoaşte tatăl său. Nimic nu desluşeai, nici locul ochilor, nici frăgezimea chipului, doar sângele mustea din vârful capului, prin valul de văpăi. Ca lacrimile pinului, se desprindea de oase carnea sa156, căci o muşca veninul nevăzut, privelişte îngrozitoare.

Cu toţii ne temeam cadavrul să-i atingem, căci soarta ei ne-a fost învăţătură. Dar bietul său părinte, nebănuind urgia, dă buzna în odaie, se-aruncă peste moartă, îi strânge-n braţe trupul, se tânguie amarnic şi zice, sărutând-o: «Sărmana mea copilă! ce zeu ţi-a hărăzit această moarte mârşavă? De tine cine m-a lipsit, lăsându-mă moşneag, aproape un mormânt? Vai mie, de-aş pieri cu tine, fata mea!»

Când încetă să plângă şi să geamă, voi să se ridice, dar trupul său bătrân rămase alipit de văl, ca iedera de dafinul crengos. <Atunci> s-a dat o luptă fioroasă: el se

căznea să salte în genunchi, dar ea-l trăgea-napoi şi când se zvârcolea să scape, i se rupeau fâşii de carne de pe oase. Apoi se potoli, sărmanul, şi neputând să biruie năpasta, îşi dete ultima suflare157.

Ei zac alături morţi, fiica şi părintele bătrân, nenorocire vrednică de lacrimi! (*Medeii.*) Cât despre soarta ce te-aşteaptă, nu vreau nimic să mai adaug. Tu însăţi vei cunoaşte răsplata cuvenită.

Am înţeles încă de mult că viaţa muritorilor e umbră şi nu preget să spun că oamenii ce trec drept înţelepţi şi dornici de ştiinţă sunt cel mai greu loviţi. Nu este muritor să fie fericit. Belşugul poate să aducă uneori anume împliniri, dar fericire niciodată. (*Vestitorul pleacă.*)

Corifeul

Se pare că destinul azi l-a copleşit pe Iason cu năpaste şi era drept s-o facă. Nefericito, cât îţi plângem nenorocul, fiică a lui Kreon, tu care ai plecat spre porţile lui Hades, jertfa unei nunţi! Medeia

Prietenelor, lucrul este hotărât: îmi voi ucide cât mai grabnic fiii şi mă voi strămuta din ţară, ca nu cumva băieţii mei să piară de-o altă mână mai necruţătoare. Oricum, tot vor muri şi, dacă trebuie, am să-i ucid eu însămi, care i-am zămislit.

Hai! înarmează-te, inima mea, nu şovăi, nevoia te sileşte să faci fărădelegea! Apucă spada, ţine-o, biată mână a mea, purcede spre genunea unei vieţi de chinuri! Nu fi becisnică! Să uiţi că sunt ai tăi aceşti preascumpi copii, pe care i-ai născut. Să uiţi, azi cel puţin, şi-apoi să plângi, căci tu îi nimiceşti, cu toate că-ţi erau atât de dragi. Voi fi, vai! o femeie adânc nefericită! (*Medeia intră în palat. La un semn al ei, o sclavă zăvorăşte porţile.*)

Corul

Strofa 1

Io! Glie şi Soare cu raze învăpăiate, priviţi-o, priviţi

cumplita femeie, până nu se abate peste odrasle cu braţ ucigaş, jertfitoare a propriei stirpe!

Copiii sunt ramuri din tine, <Soare>158!

Cumplit este când se împrăştie sânge divin datorită mâinilor omului.

Du-te lumină născută de Zeus, să opreşti, să împiedici, să scoţi din palat sărmana Erinye159 sângeroasă, asmuţită de daimoni răzbunători.

Antistrofal

Au fost în zadar ostenelile tale de mamă. În zadar ai rodit urmaşi îndrăgiţi, tu ce-ai trecut prin neprimitoarea strâmtoare a Symplegadelor, stâncile vinete!

Pentru ce clocoteşte de ură sufletul tău pornit să ucidă, nefericite?

Greu e păcatul omului care deşartă sângele neamului său, căci stingerea rudelor iscă în casa lui, pe măsura crimei, dureri hărăzite de zei.

(*Din casă răzbat ţipetele îngrozite ale copiilor.*)

Copiii (*dinăuntru160*)

Aiai!

Corul

S tro fa 2

Auziţi, auziţi cum strigă copiii?

Io! biată, năpăstuită femeie!

Unul DINTRE COPII (*dinăuntru*)

Vai mie! ce să fac? de mâna mamei unde să m-ascund?

Celălalt copil (*dinăuntru*)

Eu nu ştiu, dragă frate, suntem nimiciţi.

Corul

Trebuie! Haidem în casă, copiii să-i smulgem din <menghina> crimei.

Unul DINTRE COPII (*dinăuntru*)

Io! Da, de dragul zeilor, scăpaţi-ne, cât se mai poate!

Celălalt copil (*dinăuntru*)

Tăişul spadei se abate peste noi.

Corul

Inima ta, sărmano, era de fier sau poate de piatră, ca să-ţi omori vlăstarele trupului tău, cu mâinile tale!

Antistrofa 2

Doar o femeie, se zice, doar una, demult, îşi ucise copiii-ndrăgiţi.

O FEMEIE DIN COR

Ino, de zei smintită, când a gonit-o Hera din casa ei, să rătăcească la-ntâmplare.

Corul

Ea, după ce-i omorî, se zvârli, copleşită, în apele-amare161.

Altă femeie din cor

Trecând peste faleza mării dintr-un salt, se prăbuşi cu amândoi copiii în adâncul morţii.

Corul

Ce s-ar putea săvârşi mai groaznic de-acum?

O, chin al femeilor, nuntă, tu eşti izvor de necazuri în lume!

(*Intră Iason, agitat.*)

Iason

Femeilor ce staţi în preajma-acestor ziduri, Medeia, făptaşa crimei crunte, se află-n casă, ori, fugind, s-a dus departe?

Să se ascundă sub pământ, să zboare sus, înaripată, în adâncimile văzduhului, de vrea să scape de pedeapsa casei regelui. Doreşte, după ce i-a nimicit pe suveranii ţării, să părăsească iute, neplătind <pentru omor>, acest lăcaş?

Nu sunt îngrijorat de soarta ei, ci numai de-a copiilor. Cei vătămaţi îi vor răspunde, lovind-o cu aceleaşi cazne. Am alergat aici să-mi apăr fiii. Mă tem că neamurile

regelui vor căuta să-şi verse focul răzbunării pe ai mei, din pricina fărădelegii mamei lor.

Corifeul

Sărmane Iason, n-ai vorbi aşa, de-ai şti ce greu eşti copleşit de nenoroc.

Iason

Ce este? Vrea cumva să-mi ia şi mie viaţa?

Corifeul

Copiii tăi sunt morţi de mâna mamei lorl62.

Iason

Vai mie! Ce grăieşti? Ah! m-ai ucis, femeie!

Corifeul

Să ştii că s-au sfârşit copiii, grija ta.

Iason

Şi unde i-a sfârşit? Afară sau în casă?

Corifeul

Deschide porţile, să-i vezi înjunghiaţi.

Iason

Trageţi zăvoarele degrabă, slujitorilor, jos ivărul, să-mi văd năpasta îndoită: ei morţi şi ea pe care am s-o pedepsesc. (*Iason se năpusteşte la porţi. Medeia apare plutind deasupra palatului, cu cadavrele copiilor, într-un car tras de dragoni.*)

Medeia

De ce mai zgudui porţile, să le forţezi? Tu cauţi victimele şi făptaşa? Nu te trudi zadarnic. De ţii să-mi spui ceva, poţi să mă întrebi. Dar n-am să-ţi cad în mână niciodată, căci Soarele mi-a dat un car <cu aripi>, drept meterez în faţa braţului duşman. Iason

O, iazmă! Zeii, neamul omenesc şi eu pe tine te urâm mai mult, dintre femei! Ai cutezat să-ţi înfigi spada în copiii tăi, născuţi de tine, iar pe mine, lăsându-mă fără feciori, de moarte m-ai lovit. Şi-acum, după nelegiuire, încă te uiţi la soare şi pământ, nepăsătoare după mârşăvia săvârşită!

Lovi-te-ar moartea!

Azi mintea mea este întreagă; dar n-o aveam atunci, când eu te aduceam din casa ta şi din tărâmul tău barbar într-un sălaş hellen, nemernică urgie, ce ţi-ai trădat pământul hrănitor şi tatăl.

Pe tine zeii te-au zvârlit asupra mea ca pe un duh al răzbunării. Ţi-ai omorât în vatra părintească fratele163, când te-ai suit la prora mândră a corăbiei Argo. Acesta ţi-a fost începutul.

Apoi m-am însurat cu tine, mi-ai zămislit copii şi i-ai jertfit, fierbând de gelozie. Nicio hellenă n-ar fi îndrăznit asemenea omor şi nu dintre acelea mi-am luat nevastă, ci m-am căsătorit, ca să mă pierd, cu o vrăjmaşă, o leoaică, şi nu cu o femeie, având o fire mai sălbatică decât a Skyllei, <dihania> tyrrheniană164. Pe tine nicio mie de jigniri nu te-ar muşca destul, atâta de sfruntată-ţi este firea. Să pieri, neruşinate, suflet pângărit cu sângele copiilor.

Acum pot plânge pentru soarta mea, căci nunta nouă nu-mi va fi prilej de bucurie, iar fiii ce i-am zămislit şi i-am crescut sunt morţi şi nu mai au cum să m-audă: i-am pierdut.

Medeia

Ţi-aş fi răspuns pe larg acestor vorbe, de n-ar şti tatăl Zeus cum m-am purtat cu tine şi ce am îndurat <în schimb> din partea ta. De ce aş fi îngăduit ca tu, care mi-ai necinstit culcuşul nupţial, să îţi petreci în pace viaţa cu prinţesa, râzându-vă de mine? Şi cum să-l las pe Kreon, socrul tău, nepedepsit, când el mă alunga din ţara? Numeşte-mă leoaică, dacă vrei, şi Skylla locuind în preajma solului tyrrhenian. Eu rană după rană ţi-am tăiat în inimă, cum ţi se cuvenea.

Iason

Dar şi tu suferi, te împărtăşeşti din chinul meu.

Medeia

Să ştii: decât să-ţi râzi de mine, mă împac mai lesne cu durerea. Iason

Copiii mei, ce mamă ticăloasă aţi avut!

Medeia

Feciorii mei, cum v-a pierdut sminteala tatălui! Iason

Ba nu, ei n-au murit de mâna mea.

Medeia

Nu, ci din pricina jignirilor şi-a noii tale căsnicii.

Iason

Tu, pentru patul tău, n-ai pregetat să-i pierzi.

Medeia

Crezi că acesta-i un necaz mărunt pentru femeie?

Iason

Da, dacă este înţeleaptă, dar tu eşti, toată, mârşăvie.

MEDEIA (*arătându-i cadavrele copiilor*)

Nu mai sunt vii. Aceasta va fi cazna ta.

Iason

Sunt vii: răzbunători cumpliţi, legaţi de capul tău.

Medeia

Cel ce a săvârşit răul dintâi e cunoscut de zei.

Iason

Deci inima nelegiuită ţi-o cunosc.

Medeia

Nemernice! Mi-e silă să te-aud vorbind.

Iason

La fel şi mie. Nu e greu să încetăm.

Medeia

Şi eu doresc din inimă. Vorbeşte, ce mai vrei să fac?

Iason

Tu lasă-mi morţii să-i îngrop şi să-i jelesc.

Medeia

Nici gând! îi voi înmormânta cu mâna mea în crângul sfânt al Herei, zeiţa culmilor165, ca nu cumva vreun duşman să-i pângărească, stricându-le mormântul. Iar în

această ţara a lui Sisyphos, am să întemeiez o sărbătoare şi solemne rânduieli, spre ispăşirea necuratului omor166.

Cât mă priveşte, plec în patria lui Erechtheus, să locuiesc cu fiul lui Pandion, cu Aigeus167. Tu, cum ţi se cuvine, vei pieri de moarte rea [lovit în cap de-o bârnă <desprinsă> din Argo168] după ce-ai cunoscut amarnicul sfârşit al noii tale nunţi.

Iason

Erinya copiilor tăi să te piardă şi platnica fărădelegii, Dreptatea!

Medeia

Ce zeu sau ce daimon te-ascultă pe tine sperjurul, mârşavul oaspete?

Iason

Fiinţă nemernică, de copii-ucigaşă!

Medeia

Hai, du-te-n palat şi îngroapă-ţi nevasta!

Iason

Mă duc, văduvit de cei doi feciori.

Medeia

Aşteaptă, să plângi şi mai jalnic la bătrâneţe.

Iason

Copii preaiubiţi!

Medeia

De mamă <iubiţi>, nu de tine.

Iason

De ce i-ai ucis?

Medeia

Ca să suferi <cumplit> şi tu.

Iason

Vai! buzele dragi ale fiilor mei, cât aş vrea, sărmanul de mine, să le sărut.

Medeia

Acum le vorbeşti, acum îi răsfeţi; atunci îi dădeai la o

parte.

Iason în numele zeilor! lasă-mă să le sărut barem gingaşa piele.

Medeia

Nu se poate! Zadarnic împrăştii cuvinte! (*Medeia se înalţă cu cadavrele copiilor şi dispare dusă de carul înaripat169.*)

Iason

O Zeus, ascultă cum mă respinge, cum se poartă cu mine afurisita, de copii-ucigaşa, leoaica!

Pentru că doar de atât sunt în stare, copiii mi-i plâng şi strig către zei, chemându-i să stea mărturie că, după uciderea lor, m-a oprit să-i ating cu mâinile mele şi să-i cobor în morminte. De ce i-am sădit, ca să-i văd nimiciţi de tine?

(*Iason pleacă abătut.*)

Corifeul

(*în timp ce Corul se îndepărtează şi iese*)

Stăpân peste sorţi este Zeus din Cer.

Numeroase-ntâmplări nesperate dezlănţuie zeii.

Aşteptările omului nu se-mplinesc; un zeu deschide neaşteptărilor cale. Aşa s-a-ncheiat şi <drama> aceasta170.

BAKCHANTELE

(*în ordinea intrării în scenă*)

DIONYSOS.

CORUL Bakehantelor asiatice.

TEIRESIAS, bătrânul profet orb.

KADMOS, fostul rege, fondatorul Thebei.

PENTHEUS, regele Thebei.

UN SERVITOR al lui Pentheus.

UN PĂSTOR.

UN VESTITOR.

AGAVE, fiica lui Kadmos, mama lui Pentheus.

Garda lui Pentheus, însoţitori ai lui Kadmos.

Acţiunea începe la Theba m, *dimineaţa, în faţa palatului lui Pentheus. Într-o parte se află ruinele fumegânde ale casei în care a fost fulgerată Seme le 172, mama lui Dionysos, şi mormântul acesteia, împrejmuit cu gard de viţă. Intră Dionysos, în chip de tânăr bakehant, are plete blonde şi o frumuseţe mai degrabă feminină; poartă cunună de iederă şi în mână un thyrs. Divinitatea lui va rămâne ascunsă până aproape de sfârşitul tragediei.*

Dionysos

Sosesc aici, în Theba, eu Dionysos, fiul lui Zeus, născut odinioară de Semele, a lui Kadmos fată, pe care a moşit-o fulgerul scăpărător173. Schimbându-mi chipul din zeiesc în omenesc, mă aflu la izvorul Dirkei şi la râul Ismenos174.

Privesc aici, lângă palat, mormântul mamei mele fulgerate, ruina fumegândă a locuinţei sale şi para focului divin de-a pururi vie – urmarea răzbunării Herei. Îl binecuvântez pe Kadmos, căci el a închinat acest pământ fiicei lui şi l-a împrejmuit, să nu-l atingă nimeni. <Apoi> o viţă a crescut, prin grija mea, şi îl ascunde sub verdeaţa încărcată de ciorchini175.

Plecând din ţarinile lydiene cu belşug de aur şi din meleagul phrygienilor, am străbătut întinderile Persiei, sub soare arzător, şi Baktriana plină de fortificaţii, geroasa Medie, Arabia cea fericită 176 şi toată Asia, pe care-o spală marea cu apele-i sărate, acolo unde, în cetăţi cu mândre turnuri, forfotesc, amestecaţi, helleni şi alte neamuri177. Iar după ce-am întemeiat <acolo> sărbători şi rituri noi, ca să-mi vădesc dumnezeirea muritorilor, <azi> am intrat în cel dintâi oraş hellen.

Din părţile pământului Helladei, eu am ales întâi <cetatea, Theba, s-o zguduie bakehantelel78, ţipând înalt; lor le-am împodobit făptura cu nebrida şi le-am pus în

mână thyrsul 179, această lance învelită-n iederă. <Aici> surorile Semelei, maică-mea, spuneau despre Dionysos – cum? tocmai ele? – că n-a fost zămislit de Zeus, că mama s-ar fi aşternut cu vreun muritor şi l-a făcut apoi răspunzător de sarcină pe Zeus – o iscusită născocire a lui Kadmos. Ele mai cleveteau, stârnite de invidie, că Zeus ar fi uciso <drept pedeapsă> pentru minciuna nunţii <lui cu ea.

De-aceea le-am gonit cu biciul nebuniei din palat, şi, prinse în vârtejul pierderii de minte, bântuie prin munţi, purtând însemnele misteriilor mele. Şi tot ce-i parte femeiască, toate femeile thebane, le-am aiurit, le-am scos din case şi le-am adăugat fiicelor lui Kadmos, cu care laolaltă zăbovesc prin stâncării, sub cetină de brazi. Cetatea trebuie să recunoască, vrea nu vrea, că nu este iniţiată în rânduielile lui Bakehos180. Eu <totodată> ţin să proslăvesc renumele Semelei, maică-mea, ca oamenii să se încredinţeze ce zeu puternic i-a născut lui Zeus.

Kadmos, acuma, sceptrul ţării l-a lăsat feciorului copilei sale, lui Pentheus; acesta poartă un război nelegiuit cu mine, nu mă cinsteşte cu libaţii şi niciodată, când se roagă, nu-mi pomeneşte numele181. De-aceea, lui şi tuturor thebanilor, am să le dovedesc dumnezeirea mea; iar când aici va prinde rădăcină cultul meu, voi merge să mă fac în altă ţară cunoscut. Dar, dacă Theba, la mânie, ar căuta, cu arma-n mână, bakehantele să le întoarcă de pe munte, voi duce însumi eu menadele la luptă.

Acesta-i ţelul pentru care am luat înfăţişarea unui muritor, mi-am preschimbat divinul chip într-unul omenesc.

O voi, care aţi părăsit pietrosul Tmolos182, meterezul Lydiei, femeilor ce mi-aţi făcut alai şi v-am purtat printre barbari cu mine, sunaţi în tobele scornite în Phrygia de Mama Rhea183 şi de mine, înconjuraţi palatul regelui Pentheus, ca să ne vadă lumea în oraşul ridicat de

Kadmos, 84.

Eu plec să întâlnesc bakehantele în văile din Kithairon, să iau parte şi eu la dansurile lor. (*Dionysos pleacă. În timp ce rostea ultimele cuvinte, a intrat Corul bakehantelor asiatice. Ele sunt îmbrăcate în piei de pui de ciută, cu şerpi în plete şi la cingători, poartă pe cap cununi din frunze de stejar, de iederă şi de smilaxm, îşi zguduie thyrsul, dansează şi se învârtejesc în larma flautelor şi tamburinelor.*)

Corul 186

Strofa 1

Părăsit-am sfântul Tmolos în pământul Asiei şi-am venit cu-nflăcărare să-l urmăm pe Bromios187, caznă lină, dulce chin, să-l mărim pe Bakehios, chiuindu-i: cuhoe188.

Antistrofa 1

Cine-ntârzie pe cale? Cine zăboveşte-n drum? Să se tragă toţi în case. La o parte!

Ţină-şi limba fiecare în evlavia tăcerii, îl slăvim, cum cere ritul, pe Dionysos prin cântec: cuhoe!

Strofa 2

Fericit este cel hărăzit de Soartă să fie părtaş la misterii.

El duce o viaţă curată, sufletul lui tresaltă în cetele zeului, se umple de Bakehos în munţi prin cuvioase purificări189, împlineşte orgiile mistice 190 ale Kybelei, Muma cea Mare, şi, cu thyrsul în aer, purtând o cunună de iederă, îi slujeşte supus lui Dionysos.

Mergeţi bakehantelor! Mergeţi bakehantei or, călăuziţi-l pe Bromios, pe zeul fecior de zeu, pe Dionysos, coborâţi-l din munţii Phrygiei în oraşele-ntinse ale Helladei.

<coborâţi-l> pe Bromios!

Antistrofa 2

Acesta e zeul născut în groaznice chinuri de maică-

sa, căci Zeus din cer îi zvârli un trăsnet în patul durerilor, şi ea, lepădând coconul, pieri mistuită de fulger.

Dar Zeus, feciorul lui Kronos, pe loc îl luă şi-l închise într-una din coapsele sale, cusându-l cu copci de aur, ascuns de privirile Herei 191.

Pe urmă, când Moirele împliniră sorocul, Zeus îl născu pe zeul cu coarne de taur 192, şi-i puse pe cap o cunună de şerpi. De-aceea, cu thyrsul în mâini, vânează menadele şerpi 193 şi-i poartă-mpletiţi în cosiţe.

S trofa 3

O Theba, doică a Semelei, să-ţi pui cununi de iederă, să-nalţi desiş, să-nalţi desiş de smilax verde plin de boabe, să te-ncununi cu cetină de brad şi frunze de stejar şi să te laşi în voia sfintei nebunii!

Nebrida, haina ta bălţată, împodobeşte-o cu fâşii de lină albă împletită şi poartă cu evlavie toiag de narthex 194 nestrunit, îndată toată ţara va dansal95, când Bromios va duce alaiul său pe munte, pe munte unde zăboveşte cioporul stirpei femeieşti, departe de suveici şi iţe, căci le-a stârnit Dionysos cu boldul său năucitor. Antistrofa 3 O grote-ale kureţilor, peşteri divine ale Kretei, unde-a venit pe lume Zeus 196! Acolo-n peşteri Korybanţii, ce poartă coifuri întreite, au născocit cercul de piele <al tamburinei>197 pentru mine, făcând să sune laolaltă răpăitoarele bătăi şi viersul molcom picurat al flautului phrygian.

Apoi dădură născocirea în mâinile zeiţei Rhea, să duruie gălăgios când chiuie bakehantele.

Pe urmă Satyrii 198 primiră de la Zeiţa-Mumă <toba>, să folosească cetelor ce imnuie şi dănţuiesc la sărbătoarea trienală 199 plăcută lui Dionysos.

Epoda

(*Cântecul Corului devine tot mai agitat.*) Ah! cât e de dulce prin munţi!

Acolo, după goana în cete, celebrantul se-aruncă pe jos, purtând, ca sacru veşmânt, nebrida200. El vânează ţapul şi-l junghie, să soarbă din sângele lui, să-nfulece carne crudă201.

Cât e de dulce s-alerge prin munţi phrygieni, lydieni, când Bromios, primul, începe să chiuie lung: cuhoe!

Atunci pe pământ se revarsă râuri de lapte, râuri de vin, râuri de miere, şi-adie mireasmă ca fumul tămâii de Syria. Bromios duce făclia de foc şi răşină în vârful tulpinii de narthex, goneşte năvalnic, stârneşte bakehantele rătăcitoare, ţâşneşte cu strigăt mare şi pletele moi şi le-azvârle să-i fluture-n aer, în timp ce sloboade voioase cuvinte:

«O, mergeţi, bakehantelor! O, mergeţi, bakehantelor, voi, mândria şi harul muntelui Tmolos cu ape ce cară la vale aur202, cântaţi-l înalt pe Dionysos, cântaţi-l adânc din tobe, lăudaţi-l strigând: cuhoe!

măriţi-l pe zeul Euhios cu chiote lungi phrygiene, când flautul armonios, flautul sfânt răspândeşte cântece sfinte şi înflăcărează raznele voastre.

La munte! La munte!»

Atunci, bucuroasă, bakehanta, pornind, ca o mânză prin iarbă pe urmele mamei, zvâcneşte din glezne iuţi şi se-avântă.

(*Intră în costum de bakehant Teiresias profetul, bătrân şi orb, călăuzit de un slujitor*)

TelRESIAS203 (*adresându-se Corifeului*)

Hei! Nu-i la poartă nimeni? Cheamă-l din palat pe Kadmos, fiul lui Agenor, bărbatul care a lăsat cândva Sidonul şi-a ridicat aici oraşul Theba întărit cu turnuri. Să meargă cineva să-i spună că-l aşteaptă Teiresias. El ştie pentru ce-am venit, ce legământ am încheiat, eu, în pofida bătrâneţii mele, şi el, încă mai vârstnic decât mine: cu thyrs în mâini şi îmbrăcaţi în piei de căprior, să ne

încununăm cu ramuri tinere de iederă. (*Din palat iese bătrânul Kadmos, regele Thebei de odinioară, îmbrăcat asemenea lui Teiresias.*)

Kadmos

O dragul meu prieten, am auzit şi ţi-am recunoscut din casă vocea, chemarea ta cea înţeleaptă, bărbate înţelept. Sunt gata, iată-mă, şi port însemnele divine. Cuvine-se din răsputeri să-l proslăvim pe cel născut din fata mea, [Dionysos, adeverit în faţa lumii ca un zeu].

Noi unde vom dansa, noi unde vom sălta cu creştetele albe zguduite-n joc? Bătrâne Teiresias, tu eşti un înţelept, călăuzeşte bătrâneţea mea. Aş fi în stare, ziua-noaptea, să bat mereu cu thyrsul în pământ. Am şi uitat că sunt moşneag, cu câtă bucurie!

Teiresias

La fel socot şi eu. Mă simt întinerit. Îmi arde să dansez. (*Bătrânii bat cu thyrsul în pământ şi înfiripă, greoi, câţiva paşi de dans.*)

Kadmos

La munte să ne ducem oare într-un car?

Teiresias

Mergând în car, n-am onora cum se cuvine zeul.

Kadmos

Deşi sunt încărcat de ani, bătrâne, te voi conduce ca pe un copil.

Teiresias

Acolo, fără trudă, ne va conduce zeul.

Kadmos

Doar noi, dintre thebani, îl vom sărbători pe Bakehos?

Teiresias între nebuni, doar noi suntem întregi la minte.

Kadmos

Nu-i timp pentru zăbavă. Apucă-mă de mână!

Teiresias

Aşază-ţi mâna într-a mea; să ne-ajutăm unul pe altul. (Se *pregătesc să plece, ţinându-se de mână204.*)

Kadmos

Eu zeii nu-i dispreţuiesc; nu sunt decât un muritor.

Teiresias

N-avem nevoie să grăim cu măiestrie despre zei, ci doar să ţinem datinile părinteşti din vremea de demult, pe care nu le poate răsturna vreo judecată, cât de subţire-ar fi înţelepciunea unor minţi alese.

Va spune, poate, cineva că nu-mi cinstesc cum se cuvine bătrâneţea, de vreme ce mă prind în dansuri, încununat cu iederă.

Dar zeul nu doreşte să fie celebrat mai mult sau mai puţin de tineri sau de moşi. El vrea să fie adorat de toţi la fel şi nu-şi deosebeşte după vârstă cinstitorii.

Kadmos

Deoarece tu nu mai vezi lumina zilei, Teiresias, voi fi prorocul tău şi-ţi voi vesti ce se petrece-n jur. Iată că vine iute spre palat Pentheus, feciorul lui Echion205, cel care a primit puterea în Theba de la mine. Cât este de înspăimântat! Ce pacoste necunoscută vom afla?(*Venind din cetate, intră precipitat Pentheus, în straie regale, tunică purpurie, diademă* etc., *însoţit de oameni înarmaţi şi de slujitori. La început nu-i vede pe cei doi bătrâni.*)

Pentheus

Am fost plecat întâmplător din ţară, şi-acum găsesc cetatea molipsită de ciudate rele. Femeile şi-au părăsit căminele, cu vorba că urmează riturile bakehice, şi rătăcesc în umbra munţilor, slăvind prin cântece şi dansuri noul zeu, Dionysos. Şi în alaiurile lor craterele206 sunt pline. Ascunse prin singurătăţi, ele se dăruie bărbaţilor, spunând că sunt menade ce-şi urmează riturile. Dar o cinstesc de fapt pe Aphrodita mai presus de Bakehos. Pe

câte-am izbutit să le înşfac, le-am pus, cu mâinile legate, sub pază-n temniţa cetăţii. Pe cele care mi-au scăpat le voi vâna <ca să le-ntorc> din munte, <şi mai cu seamă> pe Ino, Agave, care m-a născut, şi Autonoe, mama lui Aktaion207. Cu legături de fier am să le ferec, şi-am să înmoi urgia nebuniei lor.

Se povesteşte despre un străin sosit aici, un pehlivan, un vrăjitor din ţara lydiană, cu părul inelat, bălai şi parfumat, cu ochii negri strălucind de farmecele Aphroditei208. El se uneşte zi şi noapte cu tinere <femei şi fete>, smintindu-le ca să le-arate ce dulci sunt tainele lui Bakehos. Dar de-l voi prinde în acest palat, va înceta să mai lovească în pământ cu thyrsul şi coama să şi-o fluture: căci eu am să-i despart capul de trup.

El întăreşte că Dionysos este un zeu, c-a fost cusut cândva de către Zeus în însăşi coapsa lui şi c-a fost ars de fulgerul scăpărător, la fel ca maică-sa, care în van se laudă că s-a culcat cu Zeus. Acest necunoscut, oricine-ar fi, e vrednic de spânzurătoare, căci prea din cale-afară ne-a jignit. (*întorcându-se, îi observă pe Teiresias şi pe Kadmos.*)

Dar iată încă o minunăţie: prezicătorul Teiresias, înveşmântat în piei de căprior, bălţate, şi tatăl mamei mele – ce ruşine! – în mână poartă thyrsul, ca bakehantele!

Mi-e silă, tată, să vă văd pe amândoi cu mintea rătăcită la bătrâneţea voastră. Lipseşte-te de iederă şi thyrsul leapădă-l, să fii cu mâna liberă, părinte-al mamei mele!

De ce l-ai hotărât să te urmeze, Teiresias? Pesemne vrei ca, răspândind prin oameni zeul nou, să tragi foloase din scrutarea păsărilor şi a jertfelor209. Ah! dacă nu te-ar ocroti cărunta-ţi bătrâneţe, te-aş fereca în lanţuri, în mijlocul bakehantelor, deoarece ai implântat aici misterii ticăloase.

Când sunt femei de faţă la un praznic, unde abundă vinul, zâmbetul ciorchinilor, nimic nu mai rămâne, în astfel de orgii210, neprihănit.

Corifeul211

Necredinciosule, tu nu-i cinsteşti pe zei şi nici pe Kadmos care a sădit şi a cules un Ian de uriaşi, născuţi de Glie. Cu toate că eşti fiul cunuia din ei, a> lui Echion, îţi faci neamul de ruşine. Teiresias

Când apără dreptatea, bărbatul înţelept dă fără greutate răspunsul potrivit.

Tu ai o limbă sprintenă şi pari deştept, dar nu găsesc nimic deştept în tot ce ai rostit. Un om cutezător, puternic, şi totodată priceput la cuvântări, e cetăţean primejdios, dacă-i lipseşte socotinţa.

Eu n-am cuvinte să-ţi arăt ce mult va creşte şi va domina Hellada noul zeu, pe care-l iei în râs. O tinere, să ştii că pentru oameni doi sunt zeii cei mai însemnaţi. Demeter este una sau Glia, sau cum vrei să-i zici, ea, care satură cu hrană seacă muritorii212. Iar celălalt, de-o seamă cu zeiţa, este Dionysos, fiul Semelei; el a găsit o băutură, stoarsă din ciorchini, şi-a dat-o muritorilor, să-i mântuie de supărări. Cei care sorb licoarea viţei cad în somn, uitându-şi relele de fiecare zi, şi nu este alt leac <mai bun> pentru necazuri213! Dionysos, el însuşi zeu, se dăruieşte în libaţii zeilor, încât <prin mijlocirea lui> îşi află oamenii tot binele214.

Îl iei în râs c-a fost cusut de Zeus în coapsa lui. Am să-ţi arăt ce minunat e adevărul. Din vâlvătaia fulgerului, <Zeus> a răpit divinul prunc şi l-a urcat în Olympos, dar Hera urmărea din cer să-l prăbuşească. Kronidul însă i-a răspuns cum doar un zeu putea s-o facă: a rupt o parte din etherul care înconjură pământul şi-a plăsmuit un nou Dionysos; pe-acesta l-a încredinţat geloasei Hera ca ostatic. Cu timpul, muritorii, trăgând un înţeles stricat din

vorbe, au povestit c-a fost alcătuit de tatăl său în coapsă şi astfel a sporit legenda zeului215.

Să ştii că Bakehos este şi profet: înflăcărarea vinului, la fel ca nebunia, se înrudeşte mult cu darul profeţiei. Într-adevăr, când zeul se revarsă în trupul nostru cu putere multă, cei scoşi din minţi de el văd viitorul216.

Mai mult, are şi unele din însuşirile lui Ares. Adeseori, chiar înainte să înalţe lancea, se clatină, cuprinşi de spaimă, oştenii care stau înşiruiţi pentru război cu armele în mâini, şi se împrăştie. Această năucire-a minţii de la Dionysos le vine.

De-asemenea, îl vei vedea pe stânci, la Delphi, trecând cu torţele în salturi prin cmuntele cu> două piscuri şi agitând un ram divin, căci el este atotputernic în Hellada217.

Pentheus, fereşte-te să socoteşti că numai forţa covârşeşte oamenii. Iar dacă astfel crezi, părerea ta nu-i sănătoasă; să nu-ţi închipui că eşti teafăr. Primeşte zeul pe acest pământ, varsă-i libaţii, slăveşte-l chiuind, cu creştetul încununat.

Dionysos nu va constrânge femeile la cumpătare în cele ce-o privesc pe Kypris; doar firea lor le poate ţine, oricând, oriunde, nepătate. Află că nici în toiul sărbătorilor lui Bakehos, femeile într-adevăr curate nu se pângăresc.

Vezi, tu te bucuri când se-adună mulţi thebani la porţile <palatului> şi numele ţi-l preamăresc. După părerea mea, şi zeul este încântat, când i se-aduc cinstiri. Deci eu şi Kadmos, care am fost batjocoriţi de tine, ne vom încununa cu iederă şi vom intra – pereche de moşnegi – în cetele dănţuitoare. Eu nu mă voi lupta cu zeul numai ca să-ţi urmez porunca. Eşti prins în volbura unei cumplite nebunii şi niciun leac nu te mai poate vindeca. Corifeul

Prin cuvântarea ta, bătrâne, nu-I faci pe Phoibos de ruşine şi-ţi dovedeşti înţelepciunea, când îl cinsteşti pe

Bromios ca pe un mare zeu218.

Kadmos

Copile, Teiresias ţi-a dat îndemnuri bune. Rămâi cu noi în casa legilor, nu în afara lor. Acum eşti tulburat şi mintea ţi-a luat-o razna. Chiar dacă n-ar fi zeu Dionysos, precum susţii, dă-i totuşi numele acesta şi caută să minţi frumos, adeverind că din Semele s-a născut un zeu, spre cinstea noastră şi a neamului întreg. Gândeşte-te, ce groaznic a pierit Aktaion: fălindu-se c-ar fi un vânător mai priceput decât e Artemis, copoii lui, hrăniţi de însuşi el cu carne crudă, l-au sfâşiat pe glia grasă. Fie să nu ai parte de asemenea ursită! Primeşte să te încununi cu iederă. Închină-i-te zeului, cu noi o dată! (Se *apropie să-l încunune*. *Pentheus se fereşte, apoi se adresează însoţitorilor*.)

Pentheus

Ţine-ţi departe mâna! Du-te la zbănţuielile bakehantelor. Nu încerca să mă atragi în căpiala ta. Pe-acesta îl voi pedepsi, pe dascălul nechibzuinţei tale.

Plecaţi, grăbiţi-vă, mergeţi la jeţul lui, din care urmăreşte zburătoarele, cu drugi zdrobiţi-l, prăvăliţi-l, răsturnaţi-l, pe dos întoarceţi totul! Zvârliţi-i panglicile de profet> în vânt, în vijelie219!(*Câţiva slujitori pleacă în grabă*.) Va fi lovit din plin de răzbunarea mea.

Voi ceilalţi, străbătând cetatea, să-i daţi de urmă veneticului efeminat, ce răspândeşte noua molimă printre femei şi paturile vi le pângăreşte! Prinzându-l, să-l legaţi în lanţuri şi să-l aduceţi în palat, să fie pedepsit cu pietre, să moară, după ce, la Theba, îi va fi fost amar cultul lui Bakehos. (*Pentheus intră în palat*. *Garda pleacă în căutarea lui Dionysos*.)

Teiresias

Sărmane, nu ştii unde te târăsc cuvintele! Acum eşti chiar nebun; mai adineauri nu erai decât într-o ureche. Noi

să purcedem, Kadmos, iar pentru el să ne rugăm, deşi e un sălbatic, şi pentru ţara noastră, să nu ne bată zeul cu vreo pacoste.

Să mergem! vino cu toiagul îmbrăcat în iederă şi ţine-mă, căci şi eu te voi ajuta. Ar fi ruşine să se prăbuşească doi bătrâni. La drum! orice va fi să fie! Se cade să-i slujim lui Bakehos al lui Zeus. Mi-e teamă ca Pentheus să nu-ţi îndolieze casă, Kadmos220! Aceasta nu-i vreo profeţie, ci faptele mă fac s-o spun. El e nebun şi cuvintează nebuneşte. (*Teiresias şi Kadmos părăsesc scena*, *sprijinindu-se unul pe altul*.)

Corul

Strofa 1

O Evlavie, preasfântă între zei, Evlavie ce pluteşti peste pământ purtată de aripi de aur, nu-i auzi cuvintele lui Pentheus? Nu îl auzi cât de mârşav pângăreşte numele lui Bromios, al feciorului Semelei, zeul stăpânind în fruntea unor vesele ospeţe cu coroane-mpodobite?

El conduce dansuri sacre, se răsfaţă-n viers de flaut şi topeşte toată grija, când licoarea viţei curge sclipitoare la banchetul zeilor, şi când, la mese, sub umbrar de iederă, pe bărbaţi îi prinde somnul ce se-mprăştie din cupe.

Antistrofa 1 Limbile neînfrânate şi sminteala far de lege se îneacă-n nenoroc.

Iar o viaţă chibzuită şi umilă întăreşte casele, să nu le strice zguduirile <Ursitei>.

Chiar dacă îşi au lăcaşul în etherul depărtat.

Fiii Cerului221 se-apleacă peste cele muritoare.

Nu e semn de-nţelepciune să aduni ştiinţă multă, nici să depăşeşti cu gândul graniţele omeneşti, căci e scurt răgazul vieţii, şi semeţul ars de gânduri prea înalte nu culege bucuria unei clipe *222*.

După noi, acesta este fel de-a fi de oameni şui sau prost, poate, sfătuiţi.

Strofa 2

O, de ne-am duce în insula Kypros a Aphroditei, unde iubirea domneşte şi-nvăluie sufletul omului223!

O, de ne-am duce la Pharos, unde fluviul barbar cu o sută de guri încarcă pământul cu roade, fără să plouă vreodată224!

O, de-am ajunge-n Pieria225, tărâmul frumos, fără seamăn, scaunul Muzelor, şi pe costişele sacre ale Olympului! Bromios.

Bromios, du-ne acolo, zeule Euhios, care porneşti zvăpăiatele hore!

Acolo se află Charitele226, acolo-i sălaşul lui Pothos227, acolo e slobod extazul bakehantelor.

Antistrofa 2

Zeul acesta, feciorul lui Zeus, se simte acasă-n ospeţe, şi îndrăgeşte zeiţa ce toarnă cin lume> belşugul, crescătoarea copiilor, Pacea!

El dă tuturor, deopotrivă, săraci sau bogaţi, desfătările vinului, mângâietoare; dar îl urăşte pe omul nedoritor să-şi petreacă în bucurie luminoasele zile şi dulcile nopţi ale vieţii sale.

Păstrămu-ne mintea şi inima cât mai departe de semeni umflaţi de mândrie!

Fie-ne pururea pilda poporul de rând, smerit în păreri şi în fapte!

Aceasta să fie alegerea noastră228.

(*Trimişii regelui se întorc, aducându-l pe Dionysos. Bakehantele se retrag, înspăimântate. Auzind zgomotele de afară, Pentheus iese din palat.*)

Un servitor

Pentheus, venim cu prada după care ne-ai trimis s-o prindem. N-a fost deşartă goana noastră. Vânatul nu ni s-a împotrivit, nu s-a zbătut să fugă, ci ne-a întins de bunăvoie mâinile, nici barem n-a pălit, nu i s-au stins bujorii din

obraji. Ne-a poruncit, zâmbind, să-l ferecăm şi să-l aducem. El a stat blând şi ne-a făcut uşoară osteneala. Atunci, plin de sfială, i-am vorbit: «Te duc, străine, însă nu din voia mea. Eu împlinesc porunca lui Pentheus, cel care m-a trimis.»

Însă bakehantele, pe care tu le-ai prins şi le-ai zvârlit în închisoarea publică, legate-n lanţuri, s-au mistuit din temniţă; acum aleargă spre păduri, săltând, şi-l cheamă cu glas mare pe zeul Bromios. Căci fiarele de la picioare le-au căzut, sfărmate de la sine, zăvoarele s-au desfăcut şi porţile s-au dat în lături, deşi n-au fost atinse de mână muritoare. Da, prin acest bărbat sosit la noi, se umple Theba de minuni.

Cât despre celelalte, hotărăşte singur!

Phntheus

Sunteţi nebuni! El mi-a căzut în mâini, în plasa mea, şi nu-i destul de sprinten ca să-mi scape.

Cum văd, străine, trupul tău nu-i prost făcut şi cred că place femeilor pe care le momeşti prin Theba. Tu nu eşti luptător; se vede după părul lung ce se revarsă pe obrajii tăi, stârnind dorinţa. Iar pielea-ţi este albă, îngrijită; anume te-ai ferit de focul soarelui, hălăduind la umbră, ca s-o vânezi pe Aphrodita cu frumuseţea feţei tale.

Dar mai întâi să-mi spui care ţi-e baştina.

Dionysos

E lesne să-ţi răspund şi fără îngâmfare. Ai auzit de Tmolos, un munte înflorit?

Pentheus îl ştiu, înconjură <aproape> ca un cerc cetatea Sardes229. Dionysos

De-acolo sunt. Lydia-mi este patria.

Pentheus

Şi cum se face că aduci aceste rituri în Hellada?

Dionysos

Dionysos, fiul lui Zeus, mi-a poruncit <să le aduc>

23°. Pentheus

Aveţi acolo un alt Zeus, părintele unor zei noi?

Dionysos

Nu. E tot cel ce s-a unit aici da Theba> cu Semele. Pentheus

Ţi-a dat <în vis> porunca, noaptea, sau privindu-te în ochi? Dionysos

Ba eram treaz, când mi-a încredinţat misteriile lui.

Pentheus

Dar poţi să-mi spui ce sunt misteriile astea?

Dionysos

N-au voie să le ştie muritorii ce nu au fost iniţiaţi.

Pentheus

Şi ce câştigă cei care le celebrează?

Dionysos

Este oprit să afli, dar merită să cauţi a cunoaşte.

Pentheus

Vorbeşte mai pe şleau, ca să pricep.

Dionysos

Misteriile zeului detestă necredinţa.

Pentheus

Dar zeul, dacă spui că l-ai văzut făţiş, cum arăta?

Dionysos

Aşa cum socotea să fie. Nu eu îi porunceam într-asta. Pentheus

Din nou vorbeşti pe ocolite şi nu-mi răspunzi la întrebare. Dionysos

Neştiutorului răspunsul înţelept îi pare prost231.

Pentheus

Acesta-i primul loc în care ai strecurat daimonul ăsta?

Dionysos

Toţi barbarii, prin dansuri, îi celebrează cultul.

Pentheus

Pentru că barbarii, desigur, sunt mai smintiţi decât elenii. Dionysos

Ba, cât priveşte cultul, mai puţin; au alte obiceiuri. Pentheus

Slujiţi zeului noaptea sau la lumina zilei?

Dionysos

Cel mai adesea noaptea, căci bezna este sacră.

Pentheus

Dar bezna e vicleană şi stricătoare de femei.

Dionysos

Desfrâul poate fi neruşinat şi ziua.

Pentheus

Eşti vrednic să primeşti pedeapsă pentru vorbire lunecoasă.

Dionysos

Iar tu pentru orbire şi lipsă de credinţă.

Pentheus

Obraznic e acest bakehant şi retor încercat!

Dionysos

Aştept osânda. Spune, cum mă vei căzni?

Pentheus

La început îţi voi tăia zulufii.

Dionysos

Dar părul meu e sfânt; îl las să crească pentru zeu. Pentheus

Pe urmă am să-ţi smulg din mână thyrsul.

Dionysos încearcă numai să mi-l smulgi! E lucrul lui Dionysos. Pentheus în temniţă te voi închide, păzit, să putrezeşti acolo. Dionysos

Iar zeul însuşi mă va libera, când va pofti.

Pentheus

Desigur, când îl vei striga din mijlocul bakehantelor. Dionysos

El chiar acum este de faţă şi vede câte pătimesc.

Pentheus

Aşa să fie? Unde este? Privirea mea nu-l desluşeşte. Dionysos în preajma mea. Dar tu, fiind necredincios, nu vezi nimic. Pentheus

Luaţi-l, <străjilor>! îşi bate joc de mine şi de Theba. Dionysos

N-am să vă las să mă legaţi; eu sunt întreg la minte, voi smintiţi.

Pentheus

Legaţi-l! Doar sunt regele. Vă poruncesc!

Dionysos

Nu ştii ce spui, ce faci, nici barem cine eşti.

Pentheus

Eu sunt Pentheus, feciorul lui Echion şi-ai Agavei.

Dionysos

Prin nume chiar ai fost menit nenorocirii232.

Pentheus

(*adresându-se întâi gărzilor, apoi lui Dionysos*)

Hai, mergeţi şi legaţi-l de ieslea cailor, să vadă numai întunericul adânc. Acolo n-ai decât să dănţuieşti.

Femeile care te-au însoţit, tovarăşele tale de nemernicii, sau le voi vinde <sclave>, sau le voi ţine să-mi slujească mie, să ţească la război, şi-atunci nu vor mai face zgomot, bătând cu mâinile în tobe.

Dionysos

Mă duc. Oricum, din ceea ce nu-ţi este hărăzit, nimic nu-ţi va impune soarta. Însă Dionysos, pe care-l vatămi susţinând că nu există, îţi va plăti pentru jignire; căci tu loveşti în el, când mă întemniţezi pe mine. (*Dionysos este luat de garda regelui spre a fi închis. Pentheus se duce după ei.*)

Corul

Strofă

Dirke limpede, frumoasă fată a lui Acheloos 23\ tu pe

vremuri ai scăldat în apa ta unduitoare pruncul sfânt234, pe care Zeus, tatăl său zămislitor, închizându-l într-o coapsă, l-a răpit din vâlvătaia focului fără de moarte şi-a strigat: «Dithyrambos235, fătul meu cu două naşteri, află-ţi adăpost în sânul bărbătesc <al coapsei mele>!

Ai să te vădeşti, o Bakehos, şi vor învăţa cândva thebanii numele acesta.»

Dar azi, fericită Dirke, când purtăm cununi pe creştet şi-i dansăm zeului nostru în alaiuri avântate, ne alungi de lângă tine>.

Ah! de ce ne dai în lături?

De ce fugi din calea noastră? în curând, prin băutura tescuită din ciorchinii viţei lui Dionysos, în curând vei ţine seama nu puţin de Bromios.

Antistrofă Ce mânie clocoteşte în Pentheus, născut din stirpea Gliei şi-a unui balaur!

Ce mânie clocoteşte în feciorul lui Echion, acel monstru necioplit, nu un om ca muritorii, ci un soi de uriaş însetat de sânge, care pururi se lupta cu zeii!

Iar pe noi, care-i slujim lui Bromios, ne va lega în curând cu lanţuri grele, căci îl ţine în palat, într-o neagră temniţă, pe cel ce ne-nsoţeşte-n dansuri.

O Dionysos, copile fără seamăn al lui Zeus, vezi-ţi prorociţele şi din Olympos coboară, scuturând năprasnic thyrsul tău strălucitor de aur236; spulberă neobrăzarea ucigaşului acesta!

Epoda

Unde eşti, Dionysos?

Poate că dansezi prin Nysa237, nutritoare de jivine, sau pe culmi korykiene238 şi conduci, cu thyrs în mină, cete de închinătoare; poate umbli prin cotloane şi păduri pe Olympos, unde-şi instruna Orpheus lira şi cânta pe vremuri, încât se-adunau copaci şi fiare să-i asculte viersul.

O Pieria, fericito.

Euhios te venerează; el va trece pe la tine-n pâlcuri de dănţuitoare.

Săltătoarele menade le va duce peste râul Axios cu unde repezi şi peste Lydias, care le împarte bunăstare oamenilor, ca un tată al belşugului, şi face prin curata-i apă rodnic un ţinut cu mândri cai239.

Dionysos (*nevăzut, din palat*) Io240! Ascultaţi, ascultaţi-mi strigarea!

Io, bakehante, bakehantelor!

Corul

Cine, cine, de unde strigă năvalnic?

Nu este chemarea lui Euhios?

Dionysos (*dinăuntru*)

Io! io! vă strigă din nou fiul Semelei şi al lui Zeus.

Corul

Io! io! stăpâne!

Vino degrabă la ceata supuselor tale, o, Bromios, Bromios!

(*Pământul se cutremură.*)

Corifeul

Pământul se zguduie! Sfânt e cutremurul!

Corul

Aaa!…

Corifeul

Palatul lui Pentheus în curând va cădea clătinat din adâncuri! în palat se află Dionysos.

Lui închinaţi-vă!

Corul

Lui ne-nchinăm.

Dionysos (*dinăuntru*)

Io! io!

(Se *aud prăbuşiri de ziduri înăuntrul palatului.*)

O BAKCHANTĂ DIN COR Iată, zidul de piatră se crapă deasupra coloanelor.

De dinăuntrul lăcaşului.

Bromios va chiui, ţipându-şi izbânda.

Dionysos (*dinăuntru*)

Aprinde-te, fulger, torţă de foc!

Mistuie-n flăcări, mistuie-n flăcări al lui Pentheus palat!

(*Scena se luminează de vâlvătaia focului izbucnit din mormântul Semelei.*)

Corul

Aaa!…

Altă BAKCHANTĂ DIN COR Ah! focul! Priviţi, priviţi! în jurul mormântului sfânt al Semelei arde văpaia, rămasă din ziua când a lovit-o cu fulgerul Zeus.

Corifeul

Aruncaţi-vă pe pământ, aruncaţi-vă tremurătoarele trupuri, menadelor!

După ce-a ruinat de sus până jos palatul acesta, regele nostru, fiul lui Zeus, se îndreaptă spre noi.

(*Bakehantele se prosternă. Dionysos iese din palatul cuprins de foc.*)

Dionysos

O femeilor străine, încetaţi a vă mai teme.

Când v-aţi aruncat pe glie, bine aţi simţit că Bakehos clătina vârtos palatul lui Pentheus. Sculaţi-vă, lepădaţi-vă de spaimă, nu mai tremuraţi atâta!

(*Corul bakehantelor se ridică de la pământ.*)

Corifeul

Preaputernică lumină a misteriilor noastre, după trista-nsingurare, cât mă bucur să te văd!

Dionysos

Aţi căzut în deznădejde, când m-au dus să mă azvârle-n bezna cea întunecoasă a-nchisorii lui Pentheus?

Corifeul

Cum să nu? Căci fără tine, cine ne-ar mai ocroti?

Spune-ne cum ai scăpat din ghearele omului mârşav?

Dionysos

Lesne, fără opintire, singur m-am eliberat.

Corifeul

Cum? Nu ţi-a legat cu funii înnodate mâinile?

Dionysos

Mi-am bătut joc de sfruntarea lui, care-şi închipuia că mă leagă strâns, dar, iată, n-a fost vrednic să mă prindă, nici nu m-a atins; zadarnic se-mbuibase cu speranţe.

Dând peste un taur lângă iesle, <într-un staul> unde m-a condus să mă închidă, i-a legat lui strâns genunchii şi copitele cu funii. Iar acesta, de mânie, gâfâia grozav, sudoarea i se prelingea pe trup, şi-şi rupea cu dinţii buza. Eu stăteam în preajma lui şi priveam senin. Deodată, Bakehos clătină palatul şi aprinse-o vâlvătaie pe mormântul mamei sale.

Dar Pentheus, crezând că arde chiar palatul, alerga fără noimă pretutindeni, şi pe sclavi îi trimitea să stingă cu apă focul 242. Slugile s-au străduit fără rost cu lucrul ăsta. El apoi, încredinţat c-am fugit, trăgându-şi spada cu miner întunecat, năvăli năuc în casă. Şi atunci Dionysos, eu socot că el, în curte plăsmui o arătare, iar Pentheus, dând iama-ntr-însa, socotind că mă ucide, junghie înfiriparea luminoasă de ether243.

După multe cazne, Bakehos şi mai greu îl umili.

Zgudui întreg palatul, prăbuşindu-l în ruină, ca să-i fie-amarnic lanţul ce mi-l pregătise mie.

Obosit, acuma zace lângă spadă pe pământ omul care-a cutezat să intre-n luptă cu un zeu.

Eu, senin, ieşind din casă, am venit să vă găsesc, fără să-i mai port de grijă lui Pentheus. Dar mi se pare că răsună paşi în goană prin palat. Desigur el va sosi curând la poartă. Ce îmi va mai spune oare după cele petrecute? Liniştit am să-l întâmpin, chiar de-l bântuie mânia.

Înţeleptul e dator să-şi potolească totdeauna sufletul înviforat.

(*Pentheus se năpusteşte afară din palat, plin de nelinişte şi furie.*)

Pentheus

Ce lovitură groaznică! Străinul a scăpat, deşi era împovărat de lanţuri adineaori.

Dionysos

Stai locului! Alină-ţi furia şi domoleşte-ţi paşii!

Pentheus

Cum ai putut să te dezlegi, să ieşi din închisoare?

Dionysos

Nu ţi-am spus limpede că voi fi dezlegat? N-ai auzit?

Pentheus

De cine? Pururea spui ciudăţenii!

Dionysos

De cel ce face să rodească belşugul de ciorchini al viţei.

Pentheus

Prin struguri s-a împrăştiat beţia pe pământ244.

Dionysos

Jignirea aceasta e de fapt pentru Dionysos o laudă.

Pentheus

Ordon să se încuie poarta la toate turnurile <Thebei>.

Dionysos

De ce? Sau nu pot zeii să treacă peste ziduri?

Pentheus

Eşti înţelept nevoie mare, dar nu cât s-ar cădea să fii.

Dionysos

Ba tocmai că sunt înţelept îndeosebi când trebuie. Dar mai întâi ascultă spusa unui vestitor care coboară de la munte. Am să rămân aici şi eu, n-am să lipsesc de lângă tine. (*Unul dintre păstorii lui Pentheus soseşte în mare*

grabă şi se înfăţişează regelui.)

Păstorul

Pentheus, o rege al pământului theban, tocmai sosesc din Kithairon, unde nicicând nu se topesc zăpezile strălucitoare.

Pentheus

De ce atâta zor? Ce veste grabnică-mi aduci?

Păstorul

Văzut-am sfintele bakehante, care, împunse de ţepuşa zeului, au alergat desculţe dincolo de porţile oraşului şi am venit cu gândul să vă spun, stăpâne, ţie şi cetăţii, ce fel de ciudăţenii săvârşesc, mai straşnice decât orice minune.

Dar ţin să aflu dacă pot vorbi fără sfială despre tot ce se petrece sau dacă trebuie să-mi cern cuvintele, deoarece mă tem, stăpâne, de iuţeala firii tale şi de regeasca ta mânie.

Pentheus

Vorbeşte şi nu-ţi fie frică de mine câtuşi de puţin. [Pe omul brav nu se cuvine să-l întărâte adevărul.] Cu cât vei da pe faţă mai multe mişelii de-ale bakehantelor, cu-atât voi pedepsi mai aspru pe cel ce a momit femeile să lunece pe căi greşite.

Pastorul

Suiam cu turmele de boi la păşunat pe un tăpşan stâncos, în zori, când razele de soare prind a încălzi pământul, şi-acolo am văzut trei pâlcuri avântate de femei. În fruntea unuia sta Autonoe, al doilea primea porunci de la Agave, mama ta, al treilea de la Ino.

Şi slobode, toate <femeile> zăceau, cu trupurile dăruite somnului. Unele-şi rezemau spinările de brazi, iar altele îşi odihneau la întâmplare capul pe pământ, pe frunze de stejar, în chip cuviincios, şi nu cum spui că s-ar fi îmbătat cu vin sau de cântarea flautelor şi c-ar umbla prin

codrii singuratici după Kypris.

La mugetele boilor încornoraţi, deodată, ridicându-se în mijlocul bakehantelor, Agave a ţipat prelung, să le trezească. Şi ele, după ce şi-au scuturat din pleoape somnul, s-au sculat, păstrând o rânduială sfântă – lucru minunat! – neveste tinere, bătrâne şi fete încă nenuntite.

Întâi şi-au răsfirat pe umeri părul, apoi şi-au potrivit nebridele, legând şireturile deznodate, iar peste brâu, pe pieile de căprior, bălţate, s-au încins cu şerpi, ce le lingeau obrajii. Ţineau în braţe câteva un ied de căprioară sau un pui de lup sălbatic şi le dădeau să sugă lapte alb. Erau femei cu sâni umflaţi, ce-şi părăsiseră copiii nou-născuţi.

Pe urmă s-au încununat cu iederă, cu frunze de stejar, cu smilax înflorit. Când una dintre ele lovi cu thyrsul stânca, ţâşni, strălimpede ca rouă, un izvor. Şi când atinse alta cu narthexul ţărâna, porni să curgă un pârâu de vin, prin voia zeului. Era destul să zgârie cu degetele lor pământul, şi, cele ce pofteau, primeau belşug de lapte. Cununile de iederă din vârful thyrselor lăsau să cadă picături de miere.

Şi tu de-ai fi văzut aceste întâmplări, ai proslăvi prin rugăciuni marele zeu, pe care-l ponegreşti.

Iar noi, atunci, bouari şi păcurari, ne-am sfătuit şi ne-am ciocnit părerile despre minunile ciudate, uimitoare. Şi unul dintre noi, umblat pe la oraş şi bun de gură, ne spuse tuturor: «O voi ce locuiţi pe sfintele podişuri ale munţilor, nu vreţi s-o urmărim pe mama lui Pentheus, Agave, şi smulgând-o din aceste rituri, să-i facem regelui plăcere?» Noi am găsit cuvântul său întemeiat şi ne-am ascuns în tufe să pândim.

Bakehantele, la ceasul lor obişnuit, săltându-şi thyrsul, începură să danseze, şi-l preamăreau pe Iakehos 245 într-un glas, pe Bromios, fiul lui Zeus. Juca tot muntele, jucau şi fiarele; nimic nu rămăsese afară din

vârtej 246.

În toiul dansului, Agave a trecut pe lângă mine, şi eu, sărind din ascunziş, m-am repezit s-o prind. Dar ea strigă: «Ogarcelor, ah, sprintenele mele, suntem vânate de bărbaţi247. Urmaţi-mă cu arma thyrsului în mâini! urmaţi-mă!» Prin fugă numai am scăpat să nu mă sfârtice bakehantele.

În schimb, ele s-au năpustit, fără să ţină fier în mâini, asupra vitelor care păşteau pe plai. Să fi văzut atunci cum unele, numai cu degetele, sfâşiau vreo vacă mugitoare, doldora de lapte, cum altele frângeau junincile şi aruncau copite despicate şi coaste pretutindeni, încât se agăţau de ramurile brazilor, mânjindu-le cu sânge. Iar taurii nedomoliţi, care te-ar fi luat în coarnele mâniei mai devreme, se prăbuşeau năprasnic pe pământ, sub braţele a mii de tinere <femei şi fete>; acestea le jupeau pe loc veşmântul cărnii, mai grabnic decât ai clipi din ochii tăi regeşti248.

Apoi s-au năpustit precum un stol de păsări în câmpiile prin care curge Asopos şi care le împart thebanilor belşug de spice grele. Căzând pe Hysiai şi Erythrai 249 cu duşmănie, <cetăţi> ce propăşeau sub Kithairon, le-au pustiit, le-au răsturnat din temelii. Răpeau copii din case şi prăzi duceau pe umeri, de fier sau de aramă, nelegate, fără să cadă pe pământul negru, şi flăcări izbucneau din părul lor cârlionţat, dar nu-l ardeau 250.

Iar oamenii, ameninţaţi de pacostea bakehantelor, luară armele în mâini. Să fi văzut atunci, stăpâne, o privelişte de necrezut! Zadarnic înfigeau în ele vârful lăncilor, că nu mustea măcar un strop de sânge. În schimb acestea, aruncând cu thyrsul, îi răneau cumplit şi îi sileau să fugă dinaintea lor, nişte femei; un zeu desigur le-a venit în ajutor!

La urmă s-au întors <pe muntele> de unde

năvăliseră şi la izvoarele de zeu deschise pentru ele şi s-au spălat de sângele pângăritor, iar şerpii le-au cules cu limbile de pe obraji broboanele sudorii, făcându-i luminoşi.

Pe zeul ăsta, oricine ar fi, stăpâne, primeşte-l în cetate, căci este mare întru toate cele. În primul rând, se spune despre el, am auzit, că muritorilor le-a dăruit viţa de vie. Iar fără vin nici dragoste nu este şi-apune tot ce-i dulce în traiul omenesc.

Corifeul

Mi-e teamă să rostesc în faţa regelui cuvinte nestrunite şi totuşi am s-o spun: Dionysos nu este mai prejos de ceilalţi zei. Pentheus

Se-apropie de noi, ca un incendiu, neobrăzările bakehantelor. Câtă batjocură pentru helleni! Nu-i timp de zăbovit. Aleargă la poarta Elektrei251 şi porunceşte să se strângă degrabă toţi bărbaţii purtători de scuturi grele sau uşoare, toţi cei săltaţi pe cai sirepi şi toţi cei care trag cu arcul, ca să pornim război contra bakehantelor! Ar fi ruşine fără seamăn de-am îndura <şi mai departe> de la femei ce îndurăm acum. (*Păstorul pleacă în goană.*)

DIONYSOS (*apropiindu-se de Pentheus*)

Pentheus, de ce nu vrei cuvântul să-mi asculţi? Cu toate că te porţi atât de rău cu mine, îţi dau un sfat: nu tăbărî cu armele asupra zeului, încearcă să te potoleşti, căci Bromios nu va răbda să hăituieşti bakehantele din munţii pentru ele sacri.

Pentheus

Lipseşte-mă de sfatul tău. Erai înlănţuit şi tu te-ai dezlegat. Nu mă stârni, să nu te pedepsesc din nou!

Dionysos

De-aş fi în locul tău, nu m-aş înfuria, ci aş aduce jertfe, şi n-aş da cu piciorul în ţepuşa unui zeu.

Pentheus îi voi aduce jertfă ucigând mulţime de femei, cum merită, prin văgăunile din Kithairon 252.

Dionysos

Voi veţi fugi cu toţii; şi e ruşine s-o luaţi la fugă, cu scut de bronz în mâini din faţa thyrsului bakehantelor.

Pentheus

Ţin piept unui străin de neînduplecat. Nu tace nici când pierde, nici când biruie.

Dionysos

Prietene, acestea toate mai pot să fie îndreptate.

Pentheus

Cum oare? Să mă las robit de propriile mele roabe? Dionysos

Am să-ţi aduc aici femeile, nefolosindu-mă de arme. Pentheus

Vai mie, ce încerci să pui la cale împotriva mea?

Dionysos

Nimic, vreau doar să te salvez prin mijloacele mele. Pentheus

Aţi pus la cale împreună să celebraţi cultul lui Bakehos. Dionysos într-adevăr, am pus la cale, dar nu cu ele, ci cu zeul. Pentheus

(*adresându-se slujitorilor, apoi lui Dionysos*)

Aduceţi-mi degrabă armele. Iar tu nu mai rosti niciun cuvânt. Dionysos

Aşteaptă! Nu doreşti să vezi <bakehantele> hălăduind la munte?

Pentheus

Cum nu? Aş da preţ greu de aur pentru asta!

Dionysos

De ce pofteşti cu-atâta foc <să le-ntâlneşti>?

Pentheus

Le-ar ustura amarnic să le găsesc băute.

Dionysos

Ţi-ar place să priveşti ceva care te-ar supăra?

Pentheus

Fireşte, dacă le-aş privi, păstrând tăcere, de sub brazi.

Dionysos

Chiar dacă mergi acolo pe ascuns, ele te vor adulmeca. Pentheus

Atunci să merg pe faţă. Ai dreptate.

Dionysos

Doreşti să te călăuzesc? Vrei să plecăm?

Pentheus

Călăuzeşte-mă cât mai degrabă. Să nu întârziem.

Dionysos îmbracă mai întâi o rochie de in

Pentheus

De ce, când sunt bărbat, să par femeie?

Dionisos

Mă tem că ele te-ar ucide, de-ar dibui că eşti bărbat. Pentheus

Drept ai grăit. Am înţeles de la-nceput că eşti isteţ. Dionysos

Dionysos mi-a insuflat aceste gânduri.

Pentheus

Cum să-mplinesc mai bine sfaturile tale?

Dionysos

Să mergem în palat, ca însumi să te înveşmânt.

Pentheus

Cu ce fel de veşminte? Femeieşti? Mi-ar fi ruşine. Dionysos

Deci nu mai arzi de dor să vezi menadele?

Pentheus

Ce straie zici că trebuie să trag pe mine?

Dionysos îţi voi desface părul, să curgă lung pe umeri.

Pentheus

Şi după asta ce găteală vrei să port?

Dionysos

O rochie până-n pământ, pe cap o mitră253.

Pentheus

Răspunde-mi, ce vei mai adăuga?

Dionysos

Un thyrs în mână, o pielcea de pui de căprioară. Pentheus

Nu, nu pot să îmbrac veşminte muiereşti.

Dionysos

Dacă te vei lua la luptă cu bakehantele, va curge sânge.

Pentheus

Aşa e, trebuie să merg întâi la ele ca iscoadă.

Dionysos

Oricum e mai cuminte decât să stârneşti, prin folosirea forţei, forţa lor.

Pentheus

Cum oare să străbat cetatea fără să fiu văzut de kadmeeni.

Dionysos

Mergând pe drumuri neumblate; chiar eu te voi călăuzi.

Pentheus

Primesc orice; nu vreau să-şi bată joc bakehantele de mine. Intrând în casă, voi lua o hotărâre chibzuită.

Dionysos

Aşa să faci. Cât mă priveşte, totul este pregătit.

Pentheus

Mă duc în casă. Aşadar, sau voi purcede la război, sau voi urma îndemnul tău. (*Pentheus intră în palat.*)

Dionysos

Femeilor, bărbatul cade în năvod. Vârându-se între bakehante, el va fi pedepsit cu moartea. Dionysos, aceasta-i clipa ta; la lucru! Rămâi în preajma lui, ca să ne răzbunăm. Întâi sminteşte-l, dă-i o nebunie blândă! De-ar fi

întreg la minte, nu s-ar învoi să-şi pună straie de femeie, dar când va fi lipsit de frâul minţii, e sigur că le va-mbrăca.

Am să-l arunc batjocurii thebanilor pe cel ce mai devreme ameninţa năprasnic, purtându-l prin cetate, gătit ca o femeie. Mă duc să-i potrivesc eu lui Pentheus veşmântul şi podoabele cu care va intra în Hades, măcelărit de mâna mamei sale. Şi astfel va cunoaşte că Dionysos, fiul lui Zeus, prin naştere atotputernic, e zeul cel mai de temut şi cel mai gingaş pentru oameni254. (Dionysos intră *şi el în palat*.)

Corul

Strofă în lungile nopţi rituale, dansa-vom oare cu albe picioare, pline de harul lui Bakehos? Lăsându-ne capul pe spate, mişca-ne-vom oare prin aerul jilav de rouă, ca puiul de ciută ce zburdă şi se desfată în pajiştea verde, după ce, ocolind hăitaşii, sărind peste laţuri destoinic întinse, a izbutit să scape de-o vânătoare grozavă?

Când vânătorul asmute din urmă cu ţipete goana copoilor, adunându-şi puterile sprintene, <puiul de ciută> ca un vârtej, aleargă de-a lungul câmpiei scăldată de râu şi se bucură în locuri deşarte de oameni, sub umbroasele ramuri ale pădurii. Care-i temeiul înţelepciunii?

Ce dar mai frumos pot primi de la zei muritorii, decât să-şi abată o mână învingătoare peste capul duşmanilor?

Frumosul pururea place. Antistrofă

Greu se urneşte, dar fără greşeală, puterea divină şi-i pedepseşte pe muritorii care-şi dau în vileag necredinţa, care, smintiţi de trufie, nu înţeleg să cinstească zeii.

<Puterea divină> ascunde în chip iscusit paşii străvechi ai Timpului, dar îl vânează <până la urmă> şi-l loveşte pe omul nelegiuit.

Nu cugeta şi nu făptui niciodată nimic mai presus de datini şi legi! Mărunt este preţul de-a le recunoaşte şi de-a sluji divinităţii, oricare ar fi, rânduielilor statornicite din

veac pe potriva naturii.

Care-i temeiul înţelepciunii?

Ce dar mai frumos pot primi de la zei muritorii, decât să-şi abată o mână învingătoare peste capul duşmanilor?

Frumosul pururea place.

Epodă

Fericit este cel ocrotit în liniştea portului, după furtunile mării.

Fericit este cel înălţat deasupra durerilor.

Oamenii, unii pe alţii se-ntrec prin bogăţie şi faimă.

Prin mii de speranţe întrezăresc îmbelşugări viitoare; unele se împlinesc întocmai, altele niciodată.

Într-adevăr fericit e doar cel răsfăţat de noroc zi de zi, toată viaţa.

(*Dionysos iese din palat şi se întoarce pentru a-l chema pe Pentheus. Acesta apare gătit cu peplos lung, încins cu brâu, mitră pe cap, thyrs în mină. Purtarea lui este din ce în ce mai stranie.*)

Dionysos

Nerăbdător să vezi ce nu e de văzut şi să doreşti ce nu e de dorit, te chem, Pentheus, ieşi din palat, arată-te privirii mele îmbrăcat în straie de bakehantă, cu duhul rătăcit, ca s-o pândeşti pe maică-ta şi ceata ei. Arăţi leit ca una din fetele lui Kadmos.

Pentheus într-adevăr, eu cred că văd doi sori şi două Thebe, două cetăţi cu şapte porţi. Tu-mi pari a fi un taur ce merge înaintea mea; ţi-au şi crescut pe frunte două coarne. Deci tu erai sălbătăciune? Te văd schimbat în taur255!

Dionysos

Ne însoţeşte zeul. El nu e duşmănos ca înainte. S-a împăcat cu noi. Începi să vezi ceea ce trebuie să vezi.

Pentheus

Dar spune-mi cum arăt? Nu semăn cu Ino la stat sau mai degrabă cu Agave, maică-mea?

Dionysos

Uitându-mă la tine, îmi pare că le văd pe ele. Opreşte-te, aici un cârlionţ a lunecat din locul lui, nu stă cum ţi l-am potrivit sub mitră.

Pentheus

S-a răvăşit când m-am mişcat prin casă, zvârlindu-mi capul înainte şi-napoi ca un bakehant 256.

Dionysos

Dar eu, a cărui grijă este să-ţi slujesc, am să-ţi aşez la loc zulufii. Hai, ţine capul drept.

Pentheus

Găteşte-mă, te rog. Mă dau pe mâna ta. (Dionysos îi *potriveşte părul*.)

Dionysos

Vezi, brâul tău s-a desfăcut şi cutele nu-ţi cad la rând în lungul rochiei pân' la călcâie.

Pentheus în dreapta doar îmi pare că-i aşa, pe glezna stângă rochia coboară lin.

Dionysos

Tu mă vei socoti prieten de nădejde, când vei vedea, deşi nu te aştepţi, cât de cuviincioase sunt bakehantele.

Pentheus în mâna dreaptă să ţin thyrsul sau în stânga, ca să aduc mai bine c-o bakehantă?

Dionysos în dreapta ţine-l şi ridică-l odată cu piciorul drept. Purtarea ta schimbată este vrednică de laudă.

Pentheus

Crezi c-aş putea să port prăpăstiosul Kithairon pe umeri, cu bakehantele cu tot?

Dionysos

Dacă ai vrea, ai fi în stare. Mai adineauri mintea ta era bolnavă; acum este întocmai cum trebuie să fie.

Pentheus

Să iau cu mine pârghii sau să smulg din rădăcină muntele şi să-l încarc pe umăr257?

Dionysos

Să nu strici sacrele sălaşuri ale Nymphelor şi grotele în care sună fluierul lui Pan.

Pentheus

Preabine zici. Femeile nu cu puterea trebuie învinse. Mă voi ascunde în brădet.

Dionysos

Ai să te-ascunzi în ascunzişul cuvenit, mergând furiş să iscodeşti menadele.

Pentheus

Eu cred că ele cată să se afle în desişul <codrului>, ca nişte păsări prinse-n plasele preadulci ale iubirii.

Dionysos

Nu pentru asta pleci acolo ca pândaş? îţi vor cădea în mâini, doar dacă n-au să te apuce ele mai întâi.

Pentheus

Călăuzeşte-mă prin mijlocul cetăţii. Sunt singurul bărbat din Theba plin de atâta îndrăzneală.

Dionysos

Tu singur te sileşti pentru cetate, singur tu. Iar astăzi te aşteaptă lupte pe măsura ta. Urmează-mă, sunt călăuzul tău ocrotitor. Dar de acolo, înapoi, altcineva te va aduce.

Pentheus

Desigur, mama mea.

Dionysos

Sub ochii tuturor.

Pentheus

Purced spre ţelul meu.

Dionysos

Ai să te-ntorci purtat258…

Pentheus

Prea gingaş mă socoţi.

Dionysos

…de maică-ta în mâini.

Pentheus

Susţii că voi fi răsfăţat.

Dionysos

Cu un răsfăţ anume.

Pentheus

Voi dobândi ceea ce mi se cade. (*în timp ce schimbă ultimele cuvinte cu Dionysos, Pentheus pleacă spre cetate, împins ca de o putere străină.*)

Dionysos

Tu eşti îngrozitor, îngrozitor, şi te îndrepţi spre un sfârşit de groază, ce-ţi va sălta renumele până la cer. Întinde-ţi mâinile, Agave, şi voi de-asemenea, surori din sângele lui Kadmos. Îl mân pe tânărul acesta spre o mare luptă. Învingătorul eu voi fi, şi Bromios, cum se va dovedi prin tot ce va urma. (*Dionysos îl urmează pe Pentheus.*)

Corul

Strofă

Mergeţi, sprinteni ogari ai Turbării, mergeţi pe munte, mergeţi la cetele sfinte minate de-ale lui Kadmos fiice, întărâtaţi-le-asupra nebunului care cutează, gătit în strai de femeie, să iscodească menadele.

Maica lui, cu privire tăioasă, de pe un creştet semeţ de piatră, îl va zări cea dintâi cum şade la pândă şi va striga menadelor: «Cine-i thebanul ăsta, spionul sosit în goană prin munţi? Cine-a venit la munte, la munte? Cine-a venit, o bakehantelor?

Din sângele cui a fost plămădit?

Nu l-a făcut o femeie, ci vreo leoaică sau vreo Gorgonă de soi libyan!»

O, de-ar veni Dreptatea făţişă, de-ar veni cu sabia-n mână, să-i reteze gâtlejul, să-l nimicească pe necredinciosul, nedreptul şi nelegiuitul fecior al lui Echion, cel răsărit din Glie!

Antistrofă

Iată-l împins de-o voinţă haină şi de-o mânie mârşavă asupra sfintelor tale misterii!

Iată-l împins de un cuget nebun, de-o sfruntare năucă, să domine prin forţă ceea ce nu poate fi biruit.

Sufletul fără prihană, care cinsteşte plin de smerenie zeii, împăcat cu destinul de muritor, trăieşte o viaţă senină.

Nu jinduim să fim înţelepte.

Nouă ne place să urmărim o altfel de fericire, deplină, vădită, să ne-aplecăm întruna spre cele sacre, să ne desprindem, evlavioase, şi ziua, şi noaptea, de tot ce-i potrivnic Dreptăţii, preamărindu-i pe zei.

O, de-ar veni Dreptatea făţişă, de-ar veni cu sabia-n mână, să-i reteze gâtlejul, să-l nimicească pe necredinciosul, nedreptul şi nelegiuitul fecior al lui Echion, cel răsărit din Glie!

Epodă

Vino, Dionysos, iveşte-te-n faţa noastră în chip de taur, sau de balaur cu capete multe, iscă-te-n chip de leu care suflă foc259.

Du-te, o Bakehos, cu obraz zâmbitor, aruncă năvodul morţii peste-acest vânător de bakehante, când va cădea în turma menadelor!

(*Un vestitor, dintre servitorii lui Pentheus, vine alergând.*)

Vestitorul

O casă, până astăzi norocoasă în Hellada, lăcaş întemeiat aici de Kadmos din Sidon, bătrânul care a zvârlit sământa şarpeluibalaur în pământ, te plâng amar, deşi nu sunt decât un sclav. Dar sclavii buni împart necazurile cu stăpânii lor.

Corifeul

Ce s-a mai întâmplat? Ce noutăţi aduci de la bakehante? Vestitorul

Pentheus, feciorul lui Echion, a murit.

Corifeul

O rege Bromios, te-arăţi a fi un zeu puternic!

Vestitorul

Ce spui, cum de grăieşti aşa, femeie? De ce tresalţi de bucurie când ţi-a fost nimicit stăpânul?

Corul

Străine fiind, ne strigăm bucuria printr-un cântec din Asia, şi nu ne mai temem de lanţuri.

Vestitorul

Credeţi că Theba duce lipsă de bărbaţi?

Corul

Nu Theba, Dionysos, numai Dionysos, are putere asupra noastră!

Vestitorul

Purtarea voastră poate fi iertată, dar nu e bine să vă bucuraţi, femeilor, de grozăvia petrecută.

Corul

Povesteşte, grăieşte-ne cum a pierit bărbatul hain ce urzea nedreptatea.

Vestitorul

Lăsând în urma noastră hotarul ţării Thebei, trecut-am dincolo de râul Asopos şi-am început să ne urcăm pe Kithairon spre culmi, Pentheus cu mine, căci îmi însoţeam stăpânul şi străinul care ne ducea să iscodim misteriile zeului. Ne-am aşezat întâi pe iarbă într-o vale, stând nemişcaţi, vorbind în şoaptă, ca să putem vedea, fără să fim văzuţi. Erau tăiaţi adânc pereţii văii şi-o străbăteau pâraie.

Acolo zăboveau menadele, sub umbra pinilor înrămuraţi, şi săvârşeau cu mâinile plăcute munci. Unele înnoiau cu iederă cununa thyrsului, dacă fusese răvăşită, altele, vesele ca nişte mânze ce-au scăpat din jug, îşi răspundeau prin cântece de proslăvire a lui Bakehos. Pentheus, nefericitul, care nu putea să vadă gloata de

femei, a spus:

«Prietene, din locul unde ne găsim, nu pot privi menadele. De m-aş urca pe vreun colţ înalt de stâncă sau într-un brad cu gâtul lung, mai lesne-aş urmări ce fac şi cum se desfrânează».

Atunci străinul iată ce minuni a săvârşit. A prins un brad de ramura din vârf, care creştea spre cer, şi-a tras-o lin în jos, în jos, a tras-o-n jos până pe solul negru, încât era încovoiat copacul ca un arc sau ca o curbă însemnată cu compasul. Astfel a înclinat cu mâinile străinul pe pământ vlăstarul muntelui, un fapt pe care niciun muritor nu-l poate izbuti. Iar pe Pentheus l-a aşezat în ramurile bradului şi a lăsat copacul apoi să se îndrepte, dar l-a ţinut cu mâinile, ca nu cumva să cadă regele. Aşa, tulpina s-a-nălţat în slavă dreaptă, păstrându-l, cuibărit în ramuri pe stăpânul meu.

Însă de-acolo l-au zărit menadele mai înainte să le vadă el. Dar până să ajungă la vedere, ridicat în slavă, străinul se făcu deodată nevăzut şi răsună puternic un glas prin tot văzduhul, părând a fi al lui Dionysos:

«Femeilor, aici este bărbatul care-şi bate joc de voi, de mine şi de cultul meu. Veniţi şi răzbunaţi-vă!»

După ce astfel a grăit, lumina unui foc preasfânt a strălucit în cer şi pe pământ. Văzduhul amuţi, frunzişul văii păduroase amuţi şi n-ai fi auzit ţipând nicio jivină.

Bakehantele nu desluşiră bine glasul, dar se sculară în picioare, căutând cu ochii pretutindeni. Atunci zeul dădu din nou poruncă. Înţelegând că le vorbeşte însuşi Bakehos, fiicele lui Kadmos au pornit în goană, precum un stol de porumbei sălbatici, Agave, mama cregelui>, surorile cu ea de-acelaşi sânge şi tot alaiul de bakehante. S-au năpustit în salturi mari prin vale, prin puhoaie, peste râpi, înfuriate de suflarea zeului.

Îndată ce-l văzură pe stăpânul meu în vârful bradului,

întâi se repeziră pe o stâncă precum un turn şi azvârliră-ntr-însul cu bolovani şi crengi de brad. Altele-şi azvârleau prin aer thyrsul, ţintindu1 pe Pentheus, nefericitul, dar nu-l puteau lovi, căci el, descumpănit, era mai sus decât urca mânia lor. Rupând fulgerător apoi crengi <groase> de stejar, le-au folosit ca pârghii, voind să smulgă arborele din pământ. Cum truda lor nu se mai isprăvea, Agave zise:

«Hai, cutezaţi, menadelor, veniţi şi apucaţi de crengi, jur-împrejur, să înşfacăm sălbăticiunea căţărată în copac, să nu trădeze tainicele dansuri ale zeului.»

Şi apucând, au tras cu mii de mâini, de-au *smuls* din rădăcină bradul. Şi a căzut Pentheus din pânda sa înaltă pe pământ, cu gemete şi vaiere, înţelegând că i-a venit sfârşitul. Întâi <Agave> maică-sa, <ca preoteasa ce> începe un sacrificiu sângeros, s-a năpustit asupra lui. Atunci el, grabnic, şi-a scos mitra de pe cap, ca născătoarea lui să-l recunoască şi să nu-I ucidă. Şi atingându-i faţa, i-a grăit:

«Mamă, sunt eu, sunt eu, feciorul tău Pentheus, pe care l-ai născut în casa lui Echion! îndură-te de mine, mamă, şi în pofida vinii mele, nu-l omorî pe fiul tău!»

Dar ea, cu gura înspumată, cu ochii rotitori în gol, nemaigândind cum se cuvine, căci o luase-n stăpânire Bakehos, nu s-a milostivit de fiul său. Pe loc l-a înşfăcat de braţul stâng, iar cu piciorul s-a proptit în coastele nefericitului şi-a tras până i-a rupt din umăr <braţul>, dar nu prin forţa ei, căci zeul i-a sporit puterea mâinilor. De partea cealaltă îl tortura Ino, rupându-i carnea de pe trup, şi Autonoe, şi toată ceata de bakehante care le urmau.

Se ridica un vălmăşag de ţipete. El suspina, cât mai avea suflare, bakehantele urlau triumfătoare. Iar unele plecau purtând câte un braţ sau câte un picior nedescălţat, în timp ce altele, trăgând fâşii-fâşii, lăsau golaşe coastele şi toate răvăşeau cu mâini însângerate carnea lui

Pentheus.

Acuma trupul său e risipit, bucăţi din el se-ntind pe colţi de stâncă sau spânzură în arborii pădurii cu frunziş bogat. Nu lesne ai putea să le găseşti.

Iar capul lui fără noroc a încăput în mâna maică-sii; ea l-a înfipt în ţeapa thyrsului şi l-a purtat, precum al unui leu de munte, prin codrii Kithaironului. Apoi şi-a părăsit surorile în mijlocul menadelor şi, mândră de cumplita-i pradă, revine înăuntrul zidurilor Thebei, slăvindu-l pe însoţitorul şi sprijinitorul ei la vânătoare, Bakehos, care i-a hărăzit această biruinţă vrednică de plâns.

Eu, pentru a scăpa de o privelişte lugubră, plec până nu soseşte la palat Agave. Cred că nimic nu este pentru muritori mai înţelept şi mai frumos decât un trai de zei preamăritor şi dus cu modestie260. (*Vestitorul părăseşte scena.*)

Corul

Slăviţi-l pe Bakehos prin dansuri, vestiţi prin strigăte-nalte prăpădul acestui vlăstar de balaur, Pentheus, care, purtând veşmânt femeiesc, tulpină de narthex şi thyrs frumos, s-a gătit pentru Hades şi-a fost condus de un taur pe drumul pierzaniei.

Bakehante din vatra lui Kadmos, voi încheiaţi un imn de izbândă şi slavă cu tânguiri şi vărsare de lacrimi.

Straşnică luptă! <O mamă> să-şi vâre adânc în sângele fiului mâinile!

Corifeul

Dar iată că Agave, mama lui Pentheus, rostogolindu-şi ochii, vine spre palat. Primiţi alaiul falnic al lui Euhios261! (*Intră Agave, cu privirea rătăcită, urmată de mai multe bakehante. Ea aduce capul lui Pentheus înfipt în vârful thyrsului.*)

ĂGAVE (*adresându-se Corului*)

Strofă

Bakehante din Asia!

Corul

Cine oare ne cheamă?

Agave

Aduc la palat, de pe munte, iedera aceasta proaspăt tăiată262.

O straşnică pradă!

Corul

O vedem <bucuroase>, fii binevenită în veselul nostru alai!

Agave

Fără capcană am prins puiul acesta de leu tânăr şi aprig, precum îl vedeţi.

Corul

Unde? în care pustietate?

Agave

Pe Kithairon, acolo…

Corul

Pe Kithairon?

Agave

…muntele l-a deşertat de sânge.

Corul

Dar cine a dat lovitura dinţii?

Agave

Eu am avut marea cinste.

Corul

Fericită Agave!

Agave

Ceata bakehantelor mă proslăveşte.

Corul

Cine-a lovit pe urmă?

Agave

Ale lui Kadmos…

Corul

Ale lui Kadmos?

Agave

Ale lui Kadmos copile s-au năpustit după mine, după mine, asupra jivinei.

Corul

A fost cu noroc vânătoarea!

Agave

Antistrofă

Veniţi, luaţi parte la praznic.

Corul

Cum, nefericito? La praznic?

Agave

Vânatul e tânăr.

Sub coama de păr mătăsos, pe faţă îi dau tuleiele-n floare.

Corul

Fiara sălbatică are o coamă bogată.

Agave

Ca un isteţ vânător.

Bakehos, în chip iscusit, a gonit asupra fiarei menadele.

Corul

Vânătoarea îi place stăpânului nostru.

Agave

Dar voi nu-mi aduceţi laude?

Corul

Te lăudăm, negreşit.

Agave

Curând, urmaşii lui Kadmos…

Corul

…cu Pentheus, fiul tău, laolaltă?…

Agave

…mă vor lăuda c-am vânat…

Corul

…această frumoasă pradă…

Agave

…puiul acesta de leu.

Corul

O pradă grozavă!

Agave

Răpusă grozav!

Corul

Eşti mândră de asta?

Agave

Mă bucură marile, marile şi strălucitele fapte-mplinite de mine, spre gloria-acestui pământ263.

Corifeul

Atunci, arată-le, nefericito, cetăţenilor ce pradă ai adus, dovada biruinţei tale.

Agave

O voi, locuitorii cetăţii întărite cu mândre turnuri în pământul Thebei, veniţi, priviţi sălbăticiunea, ce-au prins-o fetele lui Kadmos, dar fără suliţe thessaliene, fără plase, ci doar cu degetele albe. De ce să ne fălim peste măsură cu vânătorii şi cu faurii de lănci? Noi fiara cu puterea mâinilor am prins-o şi-am sfârtecat-o.

Dar unde-i tatăl meu bătrân? Să vină-aici. Unde-i feciorul meu Pentheus? Să ia o scară zdravănă, ca s-o proptească de palat, şi, căţărându-se, să pironească pe cornişă capul leului vânat de mine şi adus acasă264. (*Intră Kadmos, copleşit de durere. Îl urmează câţiva slujitori, care aduc pe o targă rămăşiţele trupului regelui Pentheus, acoperite cu un giulgiu.*)

Kadmos

Urmaţi-mă, voi ce purtaţi a lui Pentheus povară tristă. Urmaţi-mă, depuneţi-l în faţa casei, slujitorilor. Acesta-i trupul său, pe care numai după multe căutări obositoare l-am găsit, făcut bucăţi, prin râpele din

Kithairon. Nimic n-am adunat dintr-un acelaşi loc, ci totul, anevoie de găsit, zăcea prin codru pretutindeni.

Abia intrasem cu bătrânul Teiresias în cetate, venind de la închinătoarele lui Bakehos, când cineva mi-a spus ce crunt omor au săvârşit fetele mele. Îndată m-am înapoiat pe munte, ca să-mi aduc aici acum nepotul, pe care l-au răpus menadele.

Acolo mi-a fost dat s-o văd pe Autonoe, care l-a zămislit cu Aristaios pe Aktaion; era-nsoţită de Ino, şi amândouă încă mai goneau, sărmanele, prin stejeriş, într-un vârtej de nebunie. Iar cealaltă, Agave, am înţeles c-ar fi venit cu paşi dănţuitori în Theba.

Dar n-a fost zvon ce-am auzit: o văd aici. Aiai! privelişte de necrezut!

Agave

O tată, poţi să te făleşti oricât de mult cu fetele pe care le-ai prăsit, viteze cum nu-s altele pe lume. De toate poţi fi mândru, dar mai ales de mine, căci eu m-am dezlipit de ţesături şi de suveici, ca să sporesc în măreţie, ca să înşfac la vânătoare, numai cu mâinile, dihănii. Dovada îndrăznelii mele, cum vezi, o port acum în braţe, ca tu s-o spânzuri de palatul tău. (*Ia capul lui Pentheus din vârful thyrsului şi îl oferă tatălui său.*) Din mâna mea primeşte cu mândrie prinosul vânătorii noastre, tată. Pofteşte-ţi la ospăţ prietenii, căci tu eşti fericit, eşti fericit că noi am izbutit asemenea ispravă!

KÂDMOS (*ferindu-se, plin de spaimă*)

O chin tară măsură, privelişte de neprivit! Omor făcut cu braţe blestemate! Frumoasă-i jertfa ce le-ai dăruit-o zeilor! Şi încă ne pofteşti la praznic, pe mine şi poporul Thebei! Vai ţie, câte rele-nduri, vai mie, câte-ndur şi eu! Pe drept am fost loviţi de zeu, ci prea cumplit; stăpânul Bromios ne-a spulberat, deşi îi suntem rude.

Agave

Ursuză este bătrâneţea, cu faţa pururi încruntată! Fie să aibă şi feciorul meu noroc la vânătoare precum maică-sa, când merge cu tineri thebani să hăituiască fiarele! Dar el numai cu zeii ştie să se lupte. E datoria ta să-l mustri, tată. De ce nu-l cheamă nimeni în faţa mea să vadă cât sunt de fericită?

Kadmos

Aiai! când vă veţi dumeri ce-aţi făptuit, cât de amarnică va fi durerea voastră! Rămâneţi mai departe în starea-n care sunteţi, să vă închipuiţi că nenorocul e noroc.

Agave

(*recăpătându-şi treptat limpezimea minţii*)

Ce nu-i frumos în toate astea? sau e tulburător?

Kadmos

Ridică-ţi ochii mai întâi spre cer.

Agave

Iată-mi ridic privirea. Ce vrei să văd acolo?

Kadmos îţi pare <cerul> cunoscut, ori s-a schimbat?

Agave îl văd mai limpede şi mai strălucitor decât era.

Kadmos îţi stăruie în suflet aceeaşi rătăcire?

Agave

Nu ştiu ce vrei să spui, dar mi se pare că-mi revin în minte şi nu mai sunt ca înainte.

Kadmos

Atunci ascultă şi răspunde-mi răspicat.

Agave

Da, tată. Uite c-am uitat: noi despre ce vorbeam? Kadmos

Când te-ai căsătorit, în casa cui te-ai dus?

Agave

M-ai dat să-i fiu soţie lui Echion Semănatul.

Kadmos

Ce fiu ai odrăslit în casa lui?

Agave

Din mine şi Echion s-a născut Pentheus.
Kadmos
Şi capul cui îl ţii acum în braţe?
Agave
Al unui leu, spun cele care l-au vânat.
Kadmos
Priveşte-l drept în faţă; nu-i lucru mare să te uiţi.
Agave
Ah! ce îmi este dat să văd? Ce duc în mâini?
Kadmos
Priveşte-l bine, ca să-l recunoşti deplin.
Agave
Văd, ah! durere fără seamăn! Cât sunt de urgisită!
Kadmos
Tot ţi se pare c-ar fi capul unui leu?
Agave
Vai, nu! E capul lui Pentheus, amar şi vai!
Kadmos
Aşa e; pentru el am plâns când încă nu-I recunoşteai.
Agave
Cine l-a omorât? Cum mi-a căzut în mâini?
Kadmos
Amarnic adevăr, nedesluşit la timp!
Agave
Vorbeşte! Ce voi auzi? Ah! cum îmi bate inima!
Kadmos
Chiar tu, chiar voi, surorile, l-aţi omorât!
Agave
Şi-a dat suflarea în palat sau unde?
Kadmos în locul unde a fost rupt de câini Aktaion.
Agave
Ce-a căutat pe Kithairon, nefericitul?
Kadmos
S-a dus să-şi bată joc de zeu şi de misteriile lui.

Agave

Dar noi, în ce fel am ajuns acolo?

Kadmos

Eraţi nebune şi întreg oraşul era cuprins de-aceeaşi căpială Agave

Acum pricep: Dionysos ne-a nimicit.

Kadmos

Voi l-aţi jignit din cale-afară, tăgăduind că este zeu.

Agave

Şi unde zace, tată, scumpul trup al lui Pentheus?

Kadmos

Aici e tot ce-am izbutit cu greutate să adun.

Agave

Sunt toate părţile aici, tot trupul?

Kadmos

Agave

Cum de s-a molipsit Pentheus de nebunia mea?

Kadmos

<Pentheus>, asemeni vouă, nu-l venera pe Bakehos. De-aceea zeul, într-o singură năpastă, v-a pierdut pe toţi, pe voi <surorile> cu el, ca să mă piardă şi să-mi stingă neamul, căci nu mai am feciori şi l-am văzut pierind atât de ruşinos, nefericite, atât de crunt pe-acest vlăstar al pântecului tău.

Speranţa casei noastre tu erai, copilul meu, o fiul fetei mele, ce susţineai palatul! Cetatea îţi ştia de frică. Niciunul n-ar fi cutezat, văzându-te, să-mi facă de ocară bătrâneţea, căci îi dădeai pe loc pedeapsa cuvenită.

Acuma, spre ruşinea mea, din casă mă vor alunga pe mine, Kadmos, Venerabilul, care am răspândit sământa neamului theban în brazde şi-am secerat un rod frumos cum altul n-a mai fost.

O preaiubit bărbat, cu toate că eşti fără viaţă, te voi păstra mereu în rândul celor mie foarte dragi. Nepoate, n-

o să mai atingi bărbia mea cu mâna şi n-o să-l mai îmbrăţişezi vreodată pe bunicul tău, spunându-i: «Bătrâne, cine te-a jignit sau ţi-a greşit? De ce ţi-e tulburată inima şi eşti mâhnit? Vorbeşte, tată, ca să-l pedepsesc pe vinovat.»

Acuma mie nu-mi rămâne decât chinul, ţie nenorocirea <morţii>, sărmanei tale mame plânsul, surorilor îndurerarea.

Cel ce se-arată prea semeţ faţă de zei, să ţină minte moartea lui Pentheus şi să se teamă.

Corifeul

Durerea ta mă mişcă şi pe mine, Kadmos, dar fiul fetei tale şi-a primit pe drept osânda, atât de cruntă pentru tine.

ĂGAVE (*se apropie şi jeleşte peste cadavrul fiului său*)

Priveşte, tată, soarta mea cât s-a schimbat!

265

De ce m-am pângărit pe mâini cu-acest omor?

Nemernica de mine, cum să strâng la piept sărmanu-i trup? Nu mai cutez nici să-l ating, în ce fel cântecul de jale să i-l cânt?

Cum să adun ce-a mai rămas din fiul meu şi carnea plămădită-n mine s-o sărut?

Bătrâne, vino, capul lui nefericit să-l potrivim cu trunchiul, să înnădim din nou, pe cât putem, întreg, vânjosul trup al său.

O chip nespus de scump, o tineri, dulci obraji!…

Îţi voi ascunde într-un giulgiu capul şi mădularele însângerate, pe care unghiile mele le-au brăzdat…

(*Apare Dionysos în toată slava puterii sale, dezvăluindu-şi adevărata natură, cea divină.*)

Dionysos

<Pentheus> împins de ură şi mânie, cu mine s-a purtat ca un hain, m-a împroşcat şi m-a zvârlit în temniţă.

De-aceea s-a sfârşit prin braţul mamei sale, pe cât de nefiresc, pe-atât de drept.

Vreau să vestesc pedepsele ce vor Iovi acest popor… <Agave şi surorile> vor fi silite să purceadă în exil, să ispăşească pentru sângele vărsat.

Niciuna nu va mai vedea vreodată pământul patriei; nu-i drept ca ucigaşii să-şi ducă viaţa lângă victima din groapă…

Acum ascultă, Kadmos, partea ta de chinuri.

266

Vei fi schimbat într-un balaur, de-asemenea şi Harmonia, soţia ta, care s-a măritat cu tine, un muritor, deşi era fata lui Ares, se va schimba în lighioană, luând înfăţişarea unui şarpe. Şi într-un car tras de juninci veţi rătăci cun timp>, aşa cum a vestit oracolul lui Zeus. Iar tu vei fi poruncitor peste barbari267 şi vei surpa multe cetăţi, în fruntea unei hoarde numeroase. Apoi, când ei vor jefui altarul lui Loxias268, pe drumul de întoarcere veţi fi năpăstuiţi. Dar are să vă mântuiască Ares, pe tine şi pe Harmonia, mutându-vă şi dându-vă salaş în Ţara Fericiţilor269.

Acestea toate vi le spune Dionysos, născut din Zeus, nu din părinte muritor. De-aţi fi urmat înţelepciunea, în loc s-o părăsiţi, atunci, prin harul fiului Kronidului, aţi fi avut de fericire parte şi aţi fi câştigat <în el> un aliat.

Agave îndură-te de noi, Dionysos, căci am greşit!

Dionysos

E prea târziu. Când trebuia, n-aţi vrut să mă cunoaşteţi.

Agave

Am înţeles, dar răzbunarea ta prea crudă este.

Dionysos

Am fost jignit de voi, cu toate că sunt zeu.

Agave

Nu trebuie să fie zeii răzbunători ca muritorii270.

Dionysos încă demult Zeus, tatăl meu, a hotărât acestea toate.

Agave

Aiai! bătrâne, suntem osândiţi la un exil amarnic.

Dionysos

De ce întârziaţi? Doar sunteţi nevoiţi <să mergeţix (*Dionysos dispare în chip miraculos*.)

Kadmos

Copila mea, în ce urgie ne-am pierdut şi eu, şi tu, sărmano, şi dragile-ţi surori!

În ţări străine mă voi duce, nefericit bătrân pribeag. Mi s-a prezis că voi străbate Hellada cu o hoardă de barbari. Schimbat într-un balaur, cu Harmonia, soaţa mea şi a lui Ares fată, care şi ea va îmbrăca un trup de şarpe fioros, vom revărsa puzderie de suliţaşi asupra templelor şi a mormintelor Helladei.

Sărman de mine, n-am să scap de chinuri niciodată! Nici printre umbre, după ce voi fi plutit peste Acheron, nu-mi voi afla odihna!

AGAVE (*îmbrăţişându-şi părintele*)

Vai, tată, fără tine voi pleca-n exil.

Kadmos

De ce mă strângi în braţe, sărmana mea copilă, precum îşi caută refugiu puiul la lebăda bătrână cu penetul alb?

Agave

Din ţară sunt gonită; ah! încotro să merg?

Kadmos

Nu ştiu, copila mea, nu sunt în stare să te-ajut. (*Despărţindu-se, Kadmos şi Agave se îndepărtează cu greu unul de altul*.)

Agave

Rămâneţi cu bine, casă, cetate şi ţară, cu bine

rămâneţi!

Vă las, copleşită de supărare, şi plec în exil din odăile nunţii mele.

Kadmos

Du-te, copilă, află un loc să-ţi ascunzi ruşinea şi jalea271.

Agave

Părinte al meu, suspin pentru tine.

Kadmos

Iar eu, pentru tine, copilă, şi pentru surorile tale, vărs lacrimi.

Agave

Mult prea grozavă e răzbunarea lui Dionysos Regele, tată, asupra palatului tău!

Kadmos

Dar şi voi grozav l-aţi rănit, când aţi vrut să faceţi în Theba numele lui de ruşine.

Agave

Cu bine, părinte, fii fericit!

Kadmos

Fii fericită, sărmana mea fată!

Greu vei afla fericirea.

Agave

Şi acum, călăuzelor, să mă duceţi la surorile mele, părtaşele acestui exil.

De-ar fi să ajungem într-un tărâm de unde să nu se mai vadă în veci Kithaironul respingător, de unde să nu mai zăresc în veci Kithaironul şi thyrsul să-mi piară din amintire, să-l zguduie alte bakehante!

(*Kadmos şi Agave, copleşiţi de durere, apucând-o fiecare pe alt drum, pleacă împreună cu însoţitorii lor.*)

Corifeul

(*în vreme ce Corul se îndepărtează şi iese*)

Numeroase sunt formele sorţii, numeroase-ntâmplări

nesperate dezlănţuie zeii.

Aşteptările omului nu se-mplinesc; un zeu deschide neaşteptărilor cale.

La fel s-a-ncheiat şi această <dramă>.

CYCLOPUL

(*în ordinea intrării în scenă*)

SILENOS.

CORUL Satyrilor.

ODYSSEUS.

CYCLOPUL Polyphemos.

Însoţitorii lui Odysseus, sclavi ai Cyclopului.

Ţinut împădurit în Sicilia, la poalele muntelui Etna. În mijloc se deschide o peşteră, în care se văd staule. Prin faţa peşterii trece un drum. Într-o parte se află adăpători pentru vite, lângă un pârâu. Silenos curăţă pe jos cu o greblă de fier. Este bătrân, puhav, chel, îmbrăcat în verde şi are coadă de cal.

SILENOS272

O Bromios, ah! pentru tine îndur atât amar de chinuri, acum la fel ca în junie, când trupul meu era puternic. Întâi pe vremuri când, smintit de Hera, te-ai despărţit de Nymphele din munţi, care ţi-au fost dădace 273; apoi în bătălia cu feciorii Gliei, când am luptat la dreapta ta, greu înarmat, şi i-am străpuns cu lancea scutul lui Enkelados 274, încât şi-a dat suflarea. Dar stai, nu povestesc cumva un vis275? Ba nu, pe Zeus! doar i-am şi arătat lui Bakehos prada.

Însă acum îndur un chin mai straşnic decât cel de-atunci. Îndată ce piraţi tyrrhenieni, stârniţi de Hera împotriva ta, te-au prins ca să te vândă crob> departe, m-am avântat pe mare cu copiii să te căutăm 276. La vârful pupei însumi eu eram cârmaciul, iar fiii mei, orânduiţi ca lopătari, albeau cu lovituri de vâsle marea vineţie277, în căutarea ta, stăpâne.

Aproape ajunsesem la Malea 278, când vântul de la răsărit, suflând potrivnic, zvârli corabia pe stânca Etnei, aici unde hălăduiesc în peşteri izolate feciorii cu un singur ochi ai zeului marin279, Cyclopii ucigaşi de oameni. Şi fiind prinşi de unul dintre ei, acum robim în locuinţa lui. Polyphemos280 e numele celui de care ascultăm.

În loc să chiuim în sărbătorile lui Bakehos281, noi paştem turmele nelegiuitului Cyclop. Pe coamele colnicelor băieţii mei păzesc cârlanii, căci sunt şi ei tot cârlănaşi. Iar eu rămân aici să umplu jgheaburile de-adăpat, să-i mătur locuinţa şi să-i pregătesc procletului Polyphemos groaznice prânzuri.

Acuma trebuie, aşa mi-a poruncit, cu flerul ăsta să greblez lăcaşul, să fie lună peştera, când va sosi Cyclopul, stăpânul meu, cu oile. (*în scenă răzbate un cântecgălăgios*.)

Dar iată se întorc flăcăii mei, mânând spre casă turmele. Ce-i asta? Zvon de sikinnis 282? Vă credeţi tot pe vremea serbărilor voioase, când îi făceaţi, în rânduri strânse, cortegiu lui Dionysos şi îl urmaţi până acasă la Althaia 283, cu mersul legănat de cântul lirelor?(*Intră un fluieraş şi Corul, alcătuit din Satyri. El mină turmele, sărind şi cântând. Poartă haine din piele de capră*.)

Corul satyrilor

Strofă

(*unei oi răzleţite de turmă*)

Stai, fiică din tată de soi, şi din mamă de stirpe aleasă, unde te caţări pe stânci?

Vântul aici este lin, iarba păşunii grasă.

Lângă peşteră, apa pâraielor murmură molcom prin jgheaburi.

N-auzi cum behăie-ntr-una mieii?

(*unui berbece întârziat*)

Psit! vino de-acolo, haide încoace, să paşti pe coasta-

nmuiată de rouă.

Hei! vom arunca după tine cu pietre, încornoratule, mână, mână la stâna ciobanului, a Cyclopului neşlefuit.

Antistrofă (*unei alte oi îndărătnice*)

Haide, mioară, dezumflă-ţi plinele ugere!

Primeşte-ţi prăsila să sugă, mieii lăsaţi în ţarcuri.

Auzi cum te strigă, cum behăie micuţii <flămânzi> ce-au dormit câtamai ziua de lungă.

Du-te la stână, părăseşte odată păşunile grase! Fuga sub stâncile <muntelui> Etna!

Epodă

Nu-l avem cu noi pe Bakehos, n-avem dansuri, nici bakehante care ţin în mână thyrsul, nici bătăi de tamburine lângă sprintene izvoare284.

Ah! pe-aici nu curge vinul proaspăt. Nu suntem la Nysa, printre Nymphe, să cântăm «Iakehos, Iakehos», dulce chiot, căutând-o pe Aphrodita285, alergând în razne cu bakehante cu picioare albe.

Dragule, dragule Bakehos, unde rătăceşti singuratic, fluturându-ţi pletele galbene?

Iată cum noi, slujitorii tăi, suntem robii Cyclopului chior şi umblăm în veşminte rufoase din lână de capră.

Dragostea ta ne lipseşte.

(*Silenos priveşte în depărtare, spre ţărmul insulei, apoi se întoarce către ceata Satyrilor.*)

Silenos

Copii, tăcere! Daţi poruncă slugilor să mâne turmele în staulul de piatră. (*Turmele sunt minate în peşteră de sclavi apăruţi între timp.*)

Corifeul

Grăbiţi-vă! Dar, taică, spune ce se-ntâmplă.

Silenos

Zăresc la ţărm corabia unor helleni şi câţiva meşteri lopătari, conduşi de un războinic, venind spre peşteră. Pe

umeri duc ulcioare goale şi panere. Bag seamă au nevoie de-ale gurii. O bieţi străini! cine-ar putea să fie? Ei nu-l ştiu pe Polyphemos, stăpânul nostru, dacă vin la casa lui neprimitoare, împinşi de nenoroc în fălcile Cyclopului de-oamenimâncător.

Tăceţi chitic, să-i iscodim cum de-au ajuns aici, pe vârful Etnei, în Sicilia! (*Odysseus şi câţiva tovarăşi intră înarmaţi. El poartă un burduf de piele şi o cupă. Însoţitorii lui aduc ulcioare şi coşuri goale.*)

Odysseus

Străinilor, puteţi să ne-arătaţi vreun izvor cu apă <limpede>, ca să ne stingem setea? Şi cineva poate s-ar învoi să vândă unor corăbieri lihniţi merinde. Ce văd? Noi am ajuns, se pare, în cetatea lui Dionysos. Zăresc în preajma peşterii un pâlc de Satyri. Îţi spunem ţie mai întâi, moşnege, bun găsit.

SILENOS

Noroc, străine! cine şi de unde eşti?

Odysseus

Sunt Odysseus, rege-n Ithaka şi-n ţara kephallenianã.

SILENOS

Te ştiu, chimval răsunător, din sângele lui Sisiphos187.

Odysseus

Sunt eu acela, dar să nu mă iei peste picior.

SILENOS

De unde ai venit, adus de navă, în Sicilia?

Odysseus

Din Ilion şi de la muncile troiene.

SILENOS

Dar calea către patrie n-o cunoşteai?

Odysseus

Urgia vânturilor m-a zvârlit aici.

SILENOS

Ce spui?… Acelaşi crud destin precum al meu.
Odysseus
Şi voi aţi fost împinşi aici de-a sila?
SILENOS
În timp ce-i urmăream pe răpitorii lui Dionysos!
Odysseus
Ce ţară e aceasta? Şi cine-i sunt locuitorii?
SILENOS
E <ţara> Etnei, piscul munţilor sicilieni.
Odysseus
Dar zidurile unde sunt? şi meterezele cetăţii?
SILENOS
Străine, ţancurile astea sunt pustii.
Odysseus în ţară cine locuieşte? Sămânţa fiarelor cumva?
SILENOS
Cyclopii trăitori în peşteri, nu în case.
Odysseus
Ascultă de vreun monarh sau statul lor e democratic?
SILENOS
Ei sunt nomazi. Nu-i nimeni sluga nimănui.
Odysseus
Ca să trăiască, seamănă spicul Demetrei?
SILENOS
Mănâncă lapte, brânză şi carne de mioară.
Odysseus
Au sucul viţelor de vie, licoarea lui Dionysos?
SILENOS
Defel. În ţara lor nu se dansează, nu se cântă.
Odysseus
Sunt bine-primitori de oaspeţi şi pioşi?
SILENOS
Străinii, după gustul lor, au carnea cea mai dulce.
Odysseus

Ce spui? Să fie căpcăuni, într-adevăr?

SILENOS

N-a fost un singur om, venit aici, să nu-l fi sfârtecat.

Odysseus

Acum Cyclopul unde este? în locuinţa lui?

SILENOS

Vânează sus, pe Etna, cu haita de copoi.

Odysseus

Ştii tu ce trebuie să faci, ca să scăpăm din ţara lui?

SILENOS

Nu ştiu, dar noi am face totul pentru tine, Odysseus.

Odysseus

Ai să ne vinzi merinde, căci suntem hămesiţi.

SILENOS

Noi pâine nu avem, doar carne, cum ţi-am spus.

Odysseus

Când potoleşte foamea, şi carnea este bună.

SILENOS

Avem şi urdă dulce, şi lapte de juncană.

Odysseus

Aduceţi marfa la lumină, s-o vedem.

SILENOS

Spune-mi cât aur ai să-mi dai în schimbul ei?

Odysseus

Nu aur, ci licoarea lui Dionysos am să v-o dau.

SILENOS

O scump cuvânt! De multă vreme suntem înţărcaţi de vin.

Odysseus

Ne-a dăruit licoarea Maron288, feciorul unui zeu.

SILENOS

Pe-acela eu, cu aste braţe, l-am crescut.

Odysseus

Dar Bakehos i-a *fost tată*, ca să vorbim pe şleau.

SILENOS

E vinul în corabie sau l-ai adus cu tine?

OdYSSEUS (*arătând burduful pe care-l poartă*)

El umple – acest burduf, moşnege, cum se vede.

SILENOS

Atâta doar? Nici cât să sorbi o dată.

Odysseus

Pe toţi am să vă satur din acest burduf.

SILENOS

Frumos izvor ne-arăţi, şi mie tare-mi place.

Odysseus

N-ai vrea să guşti oleacă vinul limpede?

SILENOS

Că bine zici! <întâi> să-l gust, şi-apoi să ne tocmim.

Odysseus

<Noroc că, am adus o cupă, odată cu burduful. SILENOS

Hai, toarnă-mi zdravăn, să-mi aduc de vin> aminte.

Odysseus

(*dezleagă burduful, umple cupa şi i-o dă lui Silenos*) Poftim!

SILENOS (*mirosind vinul*)

Papai! pe *cinste*, minunat buchet!

Odysseus

Ce zici, e bun?

SILENOS

Pe Zeus! mirosul lui îmbată.

ODYSSEUS (îi *pune cupa în mâini*)

Hai, gustă, ca să-l lauzi nu numai prin vorbe!

SILENOS (*goleşte cupa şi începe să ţopăie*)

Babai! mă îmboldeşte Bakehos să dansez. Tra-la-la-la! Odysseus

Trecându-ţi prin gâtlej, n-a gâlgâit frumos?

SILENOS

Până în vârful unghiilor m-a pătruns.

Odysseus

Iar pe deasupra îţi voi pune şi bănet în palmă.

SILENOS

Goleşte doar burduful, bănetul ducă-se!

Odysseus

Întâi aduceţi mieii, aduceţi caşcavalul!

SILENOS

Aşa-am să fac! Puţin îmi pasă de stăpân. Da, ca să sorb o cupă, una singură, aş căpia şi turmele de vite ale tuturor Cyclopilor le-aş da în schimb; ba chiar m-aş arunca în fundul mării din vârful Stâncii Albe 289, să fiu măcar o clipă beat şi fără griji.

Nebun e cel ce nu se bucură de băutură. Atunci ţi se înalţă, dreaptă, treaba-aceea, poţi să dezmierzi un sân, să le atingi <femeilor> cu mâinile grădina şi să te scuturi de necazuri în vârtejul unui dans.

Cum oare să nu cumpăr asemenea licoare? Nu-mi pasa de Cyclopul bădăran şi nici de ochiul lui din frunte. (*Intră în peşteră*.)

Corifeul

Ascultă, Odysseus, nu vrei să stăm puţin de vorbă? Odysseus

Cum nu? îmi eşti prieten şi te ascult ca un prieten. Corifeul

Nu v-a căzut în mâini, cu Troia laolaltă, şi Helena?

Odysseus

Noi toată casa fiilor lui Priamos290 am dărâmat-o.

Corifeul

Dar când aţi înşfăcat frumoasă, nu v-aţi slujit de ea, pe rând, cu toţii, de vreme ce îi place să-şi schimbe veşnic soţii? Ah! trădătoarea, dacă l-a zărit pe unul ce purta şalvari tărcaţi, şi-n jurul gâtului colan de aur291, s-a zăpăcit îndată şi pe Menelaos l-a părăsit, un bărbăţel atât

de cumsecade. De n-ar fi fost nicicând, niciunde neamul femeiesc… decât al meu! (*Silenos iese din peşteră, aducând miei cu picioarele legate şi sădile cu caşuri.*)

Silenos

Stăpâne Odysseus, priveşte, ţi-am adus belşugul ciobănesc: mieluţi behăitori şi caşuri câte vrei. Luaţi totul cu voi şi cât mai grabnic depărtaţi-vă de peşteră. Dar mai întâi să-mi daţi în schimb curatul suc, stors din ciorchinii lui Dionysos.

Valeu! păzea! Cyclopul vine-acasă. Ce ne facem? (*Silenos priveşte speriat spre muntele Etna.*)

Odysseus

Suntem pierduţi. Moşnege, unde să fugim?

SILENOS

În fundul peşterii găsiţi ascunzători.

Odysseus

Ciudat e sfatul tău: să ne-aruncăm în plasă.

SILENOS

Defel. Sub stânca <muntelui> se află adăposturi.

Odysseus

Nu! Cât ar geme Troia de-ar afla că noi dăm cu fugiţii bir din faţa unui singur ins, când eu, adeseori am înfruntat cu scutul atâtea mii de phrygieni! Dacă-i nevoie să murim, cu cinste vom muri, iar dacă vom rămâne vii, ne vom salva şi gloria trecută292. (*Satyrii încep să sară neliniştiţi, cu mişcări de ţapi. De după o stâncă se iveşte un uriaş bărbos, cu un singur ochi în frunte. Poartă măciucă şi este urmat de câini. Odysseus şi ceata lui stau îngrămădiţi lângă gura peşterii, rămânând câtva timp neobservaţi.*)

CYCLOPUL (*Corului de Satyri*)

Staţi, faceţi loc! ce-i asta? Talmeş-balmeş? De ce vă zbenguiţi? Dionysos nu e de faţă, şi nu se-aud crotale de aramă 293, nici răpăieli de tamburine. Ce fac în peşteră micuţii nou-născuţi? Se îmbulzesc la ugere, adăpostiţi sub

coasta mumelor? Aţi aşezat la scurs sădilele de papură cu caşuri proaspete?

Ce spuneţi? Nu vorbiţi? Ciomagul meu, din voi, va stoarce lacrimi. Privirea sus! De ce priviţi în jos? (Satyrii se *opresc şi îşi ridică, toţi dintr-odată, privirile la cer*.)

Corifeul

Noi capetele, iată, ni le ridicăm spre Zeus; privim spre cer ca nişte cititori în stele.

Cyclopul

E pregătit cum se cuvine prânzul?

Corifeul

E gata. Nu rămâne decât să-ţi deschizi gâtlejul.

Cyclopul

Ciuberele294 cu lapte le-aţi umplut?

Corifeul

Da, poţi să bei, dacă pofteşti, o butie până la fund.

Cyclopul

De oaie, sau de vacă, sau amestecat?

Corifeul

De care vrei, pe mine doar să nu mă bei.

Cyclopul

Nici pomeneală, căci, sărind în burta mea, cu ţopăiala voastră m-aţi ucide. (*Întorcându-se, dă cu ochii de ceata lui Odysseus*.)

Hait! Ce fel de buluc văd lângă ţarcuri? Piraţi sau lotri ne-au căzut în ţară? Ah! uite mieii, scoşi din peşteră, cum zac legaţi cu mlade împletite, zvârliţi anapoda cu caşurile din sădile laolaltă, şi moşul are capul chel umflat de lovituri.

SILENOS (*văicărindu-se*)

Mă ia cu frig şi cald. Valeu, cum m-au snopit!

Cyclopul

Dar cine? Cine ţi-a pocnit, bătrâne, cu pumnii căpăţâna?

SILENOS (*arătându-i pe helleni*)

Ăştia, stăpânul meu, când nu-i lăsam să jefuiască.

Cyclopul

Ei nu ştiau bag seamă că sunt un zeu şi fiu de zeu.

SILENOS

Ba le spuneam, dar tâlhăreau tot ce găseau şi în pofida mea se înfruptau din caş, iar mieii ţi-i cărau. Aveau de gând pe tine să te lege cu un lanţ lung de trei coţi şi măruntaiele să ţi le smulgă prin buric, spinarea să ţi-o sfâşie cu biciul, pe urmă, ferecat, să te arunce pe scândurile navei lor şi să te vândă rob, ca să trudeşti în pietrărie sau la moară.

Cyclopul

Aşa? Ia dă tu fuga, degrabă, să ascuţi satirele şi zvârle-n foc o stivă de butuci. Îndată vreau să-i căsăpesc pe venetici, să-mi umple pântecul, să mă îmbuib, precum un jertfitor cu carne rumenită, luată caldă de pe spuză; pe urmă voi mânca prisosul fiert şi frăgezit într-un ceaun, căci de vânat de munte m-am lehămetit.

Destul m-am ospătat cu lei şi cerbi, şi-am fost lipsit atâta vreme de carne omenească.

SILENOS

O trufanda, stăpâne, după bucatele de rând, e şi mai dulce, într-adevăr, de mult nu ţi-au intrat în peşteră străini.

ODYSSEUS (*ieşind înaintea Cyclopului*)

Polyphemos, acum ascultă şi străinii.

Voind să cumpărăm merinde, am părăsit corabia şi ne-am apropiat de adăpostul tău. Miorii tocmai ni-i vindea <bătrânul> pe un căuş de vin. El îi dădea de bunăvoie, după ce-l băuse; a fost un târg cinstit, nici vorbă că l-am fi silit. E fără noimă spusa lui, când însuţi tu l-ai prins aici făcând negoţ cu bunul tău.

SILENOS

Cum, eu? Lovi-te-ar moartea!

Odysseus

De spun cumva minciuni.

SILENOS (*căzând în genunchi în faţa Cyclopului*)

Mă jur pe Poseidon, al tău părinte, o Cyclopul meu, pe Triton cel puternic, pe Nereus, pe Kalypso şi Nereide295, pe valurile sfinte, pe toată spiţa peştilor, o preafrumosule, Cyclopuşorule, stăpânişorule, mă jur că nu-ţi înstrăinam avutul. De nu a fost aşa, mănânce-i moartea pe aceşti feciori iubiţi ai mei!

Corifeul

Mănânce-te pe tine! Eu te-am văzut <cu ochii mei> cum le vindeai străinilor. Să moară însuşi tata dacă mint! Dar pe străini să nu-i jertfeşti fără temei.

Cyclopul

Minciuni! Minciuni! îl cred pe-acest bătrân mai mult decât pe Rhadamanthys296 şi îl socot mai drept decât pe el. Dar vreau să vă întreb, străinilor, de unde mi-aţi venit şi cine sunteţi voi? Ce ţară v-a hrănit copilăria?

Odysseus

Ithaka ne-a fost baştină, şi după ce-am zdrobit oraşul Ilion, ne întorceam spre casă, când vânturile care bântuie pe mări ne-au aruncat aici, în ţara ta, Polyphemos.

Cyclopul

Deci voi v-aţi dus să pedepsiţi cetatea Ilion, de lângă <râul> Skamandros, din pricina răpirii nemernicei Helena?

Odysseus

Da, noi ne-am dus şi-am isprăvit acel război cumplit.

Cyclopul

O ruşinoasă expediţie! Să navigaţi spre ţara phrygienilor de dragul unei singure muieri!

Odysseus

Un zeu a hotărât aşa. Să nu învinuieşti de asta niciun muritor. O nobil fiu al zeului marin, noi te rugăm să ne

asculţi; dar îţi vorbim ca nişte oameni liberi. Noi am sosit cu gânduri bune la peştera ta: nu îndrăzni să ne ucizi şi fălcile să ţi le spurci cu un ospăţ nelegiuit.

Luptând da Troia> noi am apărat, o rege, şi templele tatălui tău din cele mai retrase părţi ale Helladei. Sunt neatinse: portul sfânt la capul Tainaron şi ascunzişurile golfului Malea şi muntele cu vine de argint al veşnicei Athena la Sunion, pe ţărm, ca şi refugiile de la Geraistos297. Noi n-am lăsat Hellada de izbelişte, ocară greu de îndurat, s-o cucerească phrygienii.

Iar biruinţa noastră ţi-a folosit şi ţie, căci şi tu locuieşti într-un pământ grecesc, pe coasta Etnei, muntele ce scuipă foc298. (*Cyclopul face un gest dispreţuitor*.)

Dacă nu-ţi pasă de temeiurile mele, să-ţi spun că pentru muritori e lege să nu respingă rugătorii urgisiţi de mare, ci să le dea sălaş, îmbrăcăminte, ajutoare şi nicidecum să-i frigă ca pe boi, trăgându-le în ţeapă membrele, ca să-şi îndoape pântecul şi falca.

Destule goluri a făcut printre helleni glia lui Priamos, căci le-a băut multor <viteji> căzuţi sub lance sângele, lăsând neveste fără soţi, bătrâne fără fii şi taţi cu păr cărunt sfârşiţi. Dacă pe cei scăpaţi doreşti să-i frigi şi să-i înfuleci la un prânz cumplit, în ce să mai sperăm?

Ascultă-mă, Polyphemos, struneşte lăcomia gurii tale, îndură-te de noi, în loc să fii neîndurat, căci mulţi sunt cei care-şi primesc osânda pentru mârşavele lor câştiguri.

SILENOS

Să-ţi dau un sfat, Cyclopul meu, din carnea ăstuia să nu laşi nicio bucăţică, iar dacă vei muşca din limba lui, pe loc vei deveni isteţ şi vorbăreţ nevoie mare.

CYCLOPUL (*lui Odysseus*)

Măi omuleţule, belşugul este zeul înţelepţilor. Încolo toate-s larmă şi vorbe căutate. Să fie sănătoase promontoriile mării, pe care tatăl meu hălăduieşte. De ce

să le mai pomeneşti?

Şi nici de fulgerul lui Zeus nu-mi este frică, o străine! Nu ştiu de ce-ar fi el un zeu mai straşnic decât mine? Oricum ar fi, totuna-mi este, şi-am să-ţi arăt acum de ce.

Când el din cer sloboade ploi ropotitoare, eu şed ferit în adăpostul meu de stâncă, prânzind viţel gătit pe spuză sau vânat, iar pântecele tolănit mi-l umezesc sorbind o puţină299 de lapte până-n fund. Apoi mă iau la-ntrecere cu tunetul lui Zeus şi-mi saltă de bubuituri sumanul.

Când vântul Thraciei, Boreas, spulberă zăpada, mă-mbrac în piei de fiare şi, aprinzându-mi focul, nu-mi pasă de zăpadă.

Din glie, de nevoie, fie că vrea, fie că nu vrea, răsare iarba şi-mi îngraşă vitele, să le sacrific nu vreunuia din zei, ci lui, celui mai mare daimon, pântecele meu.

Căci băutura, hrana cea de zi cu zi şi lipsa supărărilor de orice fel, acestea, pentru oamenii deştepţi, sunt Zeus. La naiba cu legiuitorii care ţin să înfrumuseţeze viaţa omului!

Eu niciodată nu voi înceta să-mi port de grijă… şi să te-nghit pe tine. Îţi dau şi niscai daruri de bună ospeţie, căci vreau să fiu fără cusur: primeşte focul viu şi apa, zestre de la tata 30°, şi un ceaun în care, ciopârţit mărunt, vei clocoti. Intraţi, vă cheamă zeul peşterii, staţi la altarul lui şi ospătaţi-mă301. (*îi împinge pe străini în peşteră*.)

ODYSSEUS (*înainte de a-şi urma tovarăşii*)

Aiai! am izbutit să scap de grele încercări la Troia şi pe mare, ca să încap acum în gheara unui ins nelegiuit, cu inimă haină.

Stăpână, o Pallas302, fiică a lui Zeus, ajută-mă zeiţo! E mai cumplit acum aici decât la Ilion. Primejdii mari mă împresoară. O Zeus, care îndrumi luceferii din cer, ocrotitorule de oaspeţi, apleacă-te spre soarta mea! De nu-ţi cobori privirile spre mine, zadarnic se mai crede că eşti

zeul Zeus: nimic nu eşti! (*Dispar cu toţii în peşteră.*)

Corul

Strofă

Deschide-ţi intrarea gâtlejului larg.

<stăpâne> Cyclop, căci prânzul e gata, să sfârtici, să ronţăi, să mesteci, să-nghiţi ciozvârte de oaspeţi, prăjite şi fierte, şi fripte-n tăciuni, apoi să te-ntinzi pe o blană de capră flocoasă!

Dar nouă nimic nu ne da, nimic, doar pentru tine păstrează <bucatele>, doar pentru tine, şi umple-ţi cu vârf burdihanul.

Departe să stăm de peştera lui, de jertfa ce-i spurcă altarele, căci namila muntelui Etna pofteşte carne de oaspeţi.

Antist rofă

Da, pocitania necruţătoare, dacă-i vine vreun rugător la vatră şi-i cere ajutor, îl jertfeşte, îl hăcuie scurt cu securea, îl sfârtică-n dinţi blestemaţi, iar botul scârbos şi-l desfată cu bălei rumenite pe jar.

Dar nouă nimic nu ne da, nimic, doar pentru tine păstrează <bucatele>, doar pentru tine, şi umple-ţi cu vârf burdihanul.

Departe să stăm de peştera lui, de jertfa ce-i spurcă altarele, căci namila muntelui Etna pofteşte carne de oaspeţi.

(*Odysseus iese din peşteră, aducând burduful.*)

Odysseus

O Zeus, ce să mai spun după ororile ce le-am văzut în peşteră? De necrezut! Fac parte, mi se pare, dintr-un basm de groază>, căci nu sunt fapte omeneşti.

Corifeul

Ce este, Odysseus? Nemernicul Cyclop s-a ospătat cumva din scumpii tăi însoţitori?

Odysseus

Din doi. Ne-a cercetat din ochi, ne-a cântărit în mâini şi i-a-nşfăcat pe cei mai zdraveni şi mai dolofani.

Corifeul

Sărmane, spune cum s-a petrecut cnenorocireax

Odysseus

Când am intrat în adăpostul lui de stâncă, el mai întâi aprinse focul şi aruncă pe vatra largă butuci dintr-un stejar înalt, cu greu să-ncapă în trei care mari. Pe urmă lângă foc el aşternu un pat de cetină. Iar după ce îşi mulse vacile, umplu cu lapte un hârdău de douăzeci de vedre303. Alături puse vasul de băut, lucrat din lemn de iederă, larg de trei coţi, adânc de patru. Şi apa clocotea într-un ceaun de bronz. Apoi îşi pregăti frigări din lemn spinos, cojite cu cosorul, al căror vârf fusese întărit la flacără, şi vase mari cât Etna, pentru sacrificiu, şi securi cu falei tăioase.

Când totul era gata, bucătarul infernal, urât de zei, îmi înşfacă doi soţi deodată. Pe unul l-a înjunghiat, nu fără meşteşug, deasupra marelui ceaun; pe celălalt l-a apucat de gleznă şi l-a zvârlit în colţul unei stânci, încât i s-au prelins din ţeastă creierii. Îi hăcui pe amândoi cu groaznicul satâr şi hălci din trupul lor le puse la prăjit, iar membrele le aruncă să fiarbă în ceaun.

Sărman de mine, stăm cu ochii plânşi mereu lângă Cyclop, slujindu-l la ospăţ; ceilalţi se ghemuiseră ca nişte păsări prin ascunzişurile muntelui, şi nu le mai curgea prin vine pic de sânge.

Dar când, umflat de carnea prietenilor mei, se tolăni pe spate şi slobozi din gât duhori cumplite, îmi răsări un gând dumnezeiesc. În cupă torn licoarea de la Maron, i-o-ntind să bea şi-i spun: «O, fiu al zeului marin, primeşte sucul minunat pe care-l trag elenii din butucul viţei, surâsul lui Dionysos.»

El, ghiftuit de prânzul său scârbos, ia cupa şi numaidecât *o* soarbe, apoi o laudă cu mina ridicată: «Tu,

dintre oaspeţi, mie cel mai drag, mi-ai dăruit, după un straşnic prânz, o straşnică licoare.»

Văzându-l încântat, i-am mai umplut o cupă, ştiind că vinul tare îi va veni de hac şi că apoi nu-mi va fi greu să-l pedepsesc. Deodată începu să cânte, în timp ce eu, de zor, turnându-i cupă după cupă, îi încălzeam cu vinul măruntaiele. El lălăia cumplit lângă năierii mei înlăcrimaţi şi grota răsuna.

Atunci m-am strecurat afară pe tăcute, hotărât să vă salvez, dacă doriţi, cu mine-odată. Hai, spuneţi-mi deschis, vreţi, da sau nu, să-l părăsiţi pe uriaşul necioplit, să locuiţi sub un acoperiş cu Bakehos şi printre Naiade? Căci tatăl vostru, iată, în peşteră s-a învoit, dar el e slab, cu gândul doar la vin, şi şovăie, lipit de cupă, <precum o pasăre> cu aripile prinse-n clei. Voi, care sunteţi tineri, salvaţi-vă cu mine, să-l întâlniţi pe vechiul vostru bun prieten, pe Dionysos; el nu îi seamănă de fel Cyclopului.

Corifeul

Prietene, ah! de-aş trăi şi ziua-aceea, să scap de uriaş, deacest obraz nelegiuit! (*Face un gest obscen*.) De multă vreme mădularul ăsta drag a văduvit. Dar pe Cyclop noi nu suntem în stare să-l mâncăm.

Odysseus

Ascultă cum am chibzuit să pedepsesc dihania răufăcătoare şi să vă scap de slugărie.

Corifeul

Ascult. Kithara304 asiatică nu mi-ar suna mai dulce decât vestea că s-a stins Polyphemos.

Odysseus

El vrea să tragă un chiolhan cu fraţii săi Cyclopi, înfierbântat de băutura zeului.

Corifeul

Am înţeles. Gândeşti să-l junghiem, căzând asupra lui în codru, sau să-l surpăm în fundul unei râpe.

Odysseus

Nici vorbă! Vreau să-l pierd prin viclenie.

Corifeul

Dar cum? De multă vreme am aflat că eşti isteţ nevoie mare.

Odysseus

Am să-l înduplec să-şi întoarcă gândul de la chef, să nu le dea licoarea celorlalţi Cyclopi, ci s-o păstreze numai pentru sine, ca să-şi petreacă zilele cu bucurie.

Iar când va adormi, învins de Bakehos, eu voi lua din peşteră o creangă lungă de măslin, pe care o voi ascuţi la vârf cu spada şi-o voi încinge-n foc. Când se va fi-nroşit în flăcări, voi scoate lemnul arzător, îl voi înfige drept în ochi Cyclopului şi voi orbi vederea lui prin foc. Precum dulgherul trage de curelele burghiului din două părţi, când se trudeşte să îmbine nava, aşa voi răsuci şi eu tăciunele în ochiul matahalei şi-l voi nimici.

Corifeul

Iu! la! un gând pe cinste! înnebunesc de bucurie.

Odysseus

Pe urmă, laolaltă, pe voi, pe toţi ai mei şi pe moşneag am să vă mut în pântecele navei mele negre şi ne vom depărta, vâslind vârtos, de-acest meleag.

Corifeul

Se poate, ca la o libaţie întru onoarea unui zeu, să ţin şi eu tăciunele ce-l va orbi305?

Odysseus

Desigur, lemnul este greu, cu toţii îl vom ţine.

Corifeul

Aş ridica şi-o sută de căruţe pline, dacă am izbuti să-i dăm cu fum la ochi Cyclopului, precum unui viespar, mânca-l-ar moartea!

Odysseus

Tăceţi acum. Voi ştiţi ce viclenie pun la cale. Deci,

când voi da porunci, vedeţi să le urmaţi, căci eu sunt căpetenia. Nu-mi voi lăsa prietenii închişi acolo, salvându-mă numai pe mine, cu toate c-am ieşit afară din peştera cu ascunzişuri şi aş putea s-o iau la fugă. Dar nu e drept să-mi părăsesc prietenii care m-au însoţit aici. (*Odysseus intră în peşteră.*)

Corifeul

Haideţi, cine va fi-ntâiul, cine următorii, care apucând vârtos butucul dogorind îl vor înfige în Cyclop, să-i ardă ochiul, să-i întunece lumina?

(*Se aude un cântec din peşteră. Cyclopul vine urmat de Silenos, care poartă un vas de amestecat vinul306, şi de Odysseus cu burduful.*)

Pst! tăceţi! El la beţie hăuleşte fără har, nătărăul tunător, dar păzea! căci, uite, iese din palatul lui de stâncă.

Hai să educăm mârlanul printr-un cânt de voie bună.

Tot nu scapă de orbire.

Întâiul hemicor

Strofa 1

Fericit e cel ce strigă cuhoe! răpit de vraja vinului din dulci izvoare.

El cuprinde strâns în braţe un prieten care-i place sau dezmiardă printre perne trupul moale-al unei fete, curtezană, floare scumpă, şi, din pletele lui unse răspândind parfum, rosteşte:

«Cine-mi va deschide poarta?»

Cyclopul

Strofa 2

Papapai! Sunt plin de vin, strălucesc după ospăţul săţios. Am burdihanul greu ca nava încărcată până la-nălţimea punţii.

Iarba proaspătă şi timpul însorit al primăverii mă-mboldesc să-ntind chiolhanul pân’ la fraţii mei Cyclopi.

Hai, străine, cu burduful, haide, dă-mi-l, vreau să

beau!

Al doilea hemicor

Strofa 3

Ce frumos e! Frumuseţea cum îi luminează ochiul!

Iată-l, iese din palat…

…plin de nuri, se îndreaptă-ncoace.

Dar în peşteră te-aşteaptă, pâlpâind, făclii aprinse, şi o gingaşă mireasă.

O cunună împletită dintr-o seamă de culori îţi va străluci pe creştet307.

Odysseus

Ascultă-mă Polyphemos, eu îl cunosc prea bine pe Bakehios din care te-am poftit să bei.

Cyclopul

Dar Bakehios ce fel de zeu e socotit a fi?

Odysseus

Cel mai în stare să dea farmec vieţii omului.

Cyclopul

Oricum ar fi, când râgâi, ştiu că-mi place.

Odysseus

Aşa e daimonul acesta; niciunui muritor nu-i face rău.

Cyclopul

Un zeu? într-un burduf? Dar cum de zace în asemenea lăcaş?

Odysseus în orice loc îl pui se simte-acasă 308.

Cyclopul

Zeii nu trebuie să stea închişi în piei de dobitoacex

Odysseus

De-ţi cade bine băutura, să nu-ţi mai pese de burduf.

Cyclopul

Mi-e silă de burduf, dar băutura-mi este dragă.

Odysseus

Rămâi aici, în tihnă, ca s-o dai pe gât.

Cyclopul

N-ar trebui să le împart şi fraţilor din vin?

Odysseus

Păstrându-l pentru tine, vei fi mai câştigat.

Cyclopul

Ar fi mai cu folos dacă l-aş bea între prieteni.

Odysseus

La chei se iscă lovituri de pumni, jigniri şi certuri.

Cyclopul

Cu toate că sunt cherchelit, nu m-ar atinge nimeni.

Odysseus

O bunul meu, cel care a băut să stea la casa lui.

Cyclopul

Netot e cel ce bea fără să chefuiască.

Odysseus

Ba înţelept e cel băut care rămâne-acasă.

Cyclopul (*lui Silenos*)

Ce crezi că-i de făcut, bătrâne? Să mai stăm aici?

Silenos

Stăpâne, da. La ce să ne mai încurcăm cu alţi cheflii?

Cyclopul

Ce-i drept, aici pământul e smălţat cu flori.

SILENOS

Iar în văpaia soarelui se bea vârtos vinaţul. Hai, culcă-te, prăvaie-ţi coasta pe pământ. (*Cyclopul se culcă pe iarbă. Silenos, pe furiş, ascunde vasul cu vin în spatele lui.*)

Cyclopul

De ce doseşti de mine oala, Silenos?

Silenos

Să n-o răstoarne cineva, trecând…

Cyclopul

Ba vrei să sorbi din ea hoţeşte. Aşaz-o între noi. (*Silenos aşază vasul înaintea Cyclopului.*)

Iar tu, străine, spune-mi cum să te numesc?

Odysseus

Mă cheamă Nimeni309. Oare să m-aştept la un hatâr din partea ta?

Cyclopul

Abia la urmă, după toţi însoţitorii tăi, te voi mânca.

Silenos

(*amestecă vinul cu apa şi umple cupa*)

Frumos hatâr îi faci străinului, Cyclopul meu! (*Soarbe vinul.*)

Cyclopul

Ce meştereşti acolo? Bei vinul pe furiş?

Silenos

Nu! el m-a sărutat, că tare mai sunt chipeş.

Cyclopul

Vei plânge dacă vinul ţi-e atât de drag. El nu te place.

Silenos

Ba da, pe Zeus! căci i-a căzut cu tronc la inimă mândreţea mea!

Cyclopul

Hai, toarnă-mi vinul, cupa umple-mi-o cu vârf. (*Silenos toarnă, apoi îşi apropie cupa de gură.*)

Silenos

E oare bine-amestecat? Întâi să-l cercetez.

Cyclopul

Nu mă ucide! Dă-mi-l cum o fi!

SILENOS (*oferindu-i o cunună*)

Pe Zeus! nu înainte să te văd încununat... şi să mai gust niţel o dată. (*În timp ce Cyclopui primeşte coroana, Silenos bea din nou.*)

Cyclopul

Paharnicul e necinstit!

Silenos

Ba nu, pe Zeus! dar vinu-i tare dulce! Hai, şterge-ţi gura ca să-ţi dau să bei! (*Silenos mai umple o cupă.*)

CYCLOPUL (*ştergându-şi faţa şi barba*)

Priveşte, sunt curat pe buze şi mustăţi.

Silenos

Atunci ridică-te frumos în cot şi cupa dă-o *peste* cap, *cum vezi* că beau şi eu… (*dă vinul pegât.*) apoi, cum n-ai ce să mai vezi. Cyclopul

Hei-hei! ce faci acolo?

Silenos

Deodată s-a golit.

Cyclopul

(*smulgând cupa de la Silenos şi dând-o lui Odysseus*)

Străine, ţine cupa, vreau să-mi fii tu paharnic.

Odysseus

Cu dragă inimă. Într-ale vinului sunt priceput.

Cyclopul

Hai, toarnă-mi repede.

Odysseus îţi torn, numai să taci.

Cyclopul

E greu să tacă cel ce bea vârtos.

Odysseus

Ia, ţine cupa, bea, să nu rămână picătură, să-ţi dai şi sufletul sorbind licoarea.

Cyclopul (*bând*)

Papai! cât este de grozav butucul viţei!

Odysseus

Iar dacă, după ce te-ai ospătat din plin, tragi la măsea pe săturate şi setea pântecului ţi-o astâmperi, vei luneca în somn. Dar dacă laşi fie şi doar un strop în cupă, Dionysos te va usca.

CYCLOPUL (*goleşte altă cupă*)

lui în! Cât e de greu să ieşi la mal din valuri! Ah! limpezi desfătări! îmi pare că se-nvârt de-a valma cerul şi pământul, că văd tronul lui Zeus, precum şi tot soborul zeilor măreţ şi sfânt. (*Satyrii sar în jurul lui şi-l sâcâie.*)

Nu, n-am de gând să vă sărut, Charitelor310. În van îmi aruncaţi ocheade. Mi-ajunge Ganymedes311 ăsta. În numele Charitelor! cu el alături mă voi desfăta în tihnă, căci un drăguţ îmi place mai dihai decât o fetişcană (*îl îmbrăţişează pe Silenos*.)

SILENOS

Cum? eu sunt Ganymedes, al lui Zeus <drăguţ>?

Cyclopul

Pe Zeus, oh, da! Şi te răpesc din baştina lui Dardanos. (*Cyclopul se scoală şi-l duce de-a sila pe Silenos spre peşteră*.)

Silenos (*zbătându-se*)

Sunt mort, copii, săriţi! Cumplit am s-o păţesc…

Cyclopul

Faci nazuri pentru că iubitul tău e beat?

Silenos

Valeu! amarnic vin sorbi-voi în curând! (*Cyclopul, Silenos şi Odysseus intră în peşteră. Odysseus revine după câteva clipe*.)

Odysseus

Sus! nobile odrasle, copii ai lui Dionysos, acum se află-n peşteră huiduma. Învins de somn, el va vărsa îndată din gâtleju-i blestemat bucăţi de carne comenească>. Dar în speluncă fumegă tăciunele. E totul pregătit: n-avem decât să pârjolim ochiul Cyclopului. De voi ţine acum să fiţi bărbaţi.

Corifeul

Ca piatra, ca oţelul ne vom îndârji. Aleargă înăuntru până nu păţeşte tata un ponos! Noi stăm afară, pregătiţi să te slujim.

Odysseus

Stăpâne-al Etnei, Hephaistos, dezbară-te de un vecin mişel, arzându-i licărul vederii. Şi tu, vlăstar al Nopţii negre, Somnule312, coboară-te cu toată străşnicia peste

dihania de zei urâtă.

Să nu-l lăsaţi pe Odysseus şi pe năierii lui, ce-au strălucit la Troia prin fapte glorioase, să fie la cheremul unui uriaş necinstitor de oameni şi de zei. Altminteri trebuie să socotim că întâmplarea este o divinitate, iar ceilalţi zei sunt mai becisnici decât nimereala. (*Intră în peşteră.*)

Corul

Straşnic va fi apucat cu cleştele gâtul celui care-şi înfulecă oaspeţii.

Focul îndată îi va nimici lumina vederii.

Zace în spuză, mocnind, zace ascuns tăciunele, falnicul ram al copacului.

Hai, Maron 3 l\ purcede!

Vinule, smulge-i degrabă ochiul Cyclopului descreierat, beţia să-i vină de hac!

Ah! cât ne mistuie dorul să-l revedem pe Bakehos purtând cununa de iederă!

Cât suntem de dornici să părăsim pustietatea Cyclopului!

Vom apuca ziua-aceea?

ODYSSEUS (*ieşind din peşteră*)

Tăcere, pe toţi zeii, jivinelor, staţi molcom, închideţi-vă gurile! Să nu suflaţi, să nu clipiţi, nici să tuşiţi, ca nu cumva să se deştepte namila mai înainte să-i stârpim lumina singurului ochi prin foc. (*Satyr îi se opresc împietriţi.*)

Corifeul

Tăcem şi ne închidem cu fălcile suflarea.

Odysseus

Veniţi! Luaţi în mâini tăciunele. Intraţi, căci e aprins tocmai cât trebuie.

Corifeul

Alege-i tu pe cei dintâi care vor mânui pociumbul

înroşit, ca prin pârjol să-i stingă Cyclopului lumina. Dorim să-ţi fim de ajutor.

ÎNTÂIUL PARASTAT314

Noi suntem prea departe, aici, în faţa porţii, ca să-i putem înfige focul drept în ochi.

AL DOILEA PARASTAT (*Satyrii şchioapătă şi se strâmbă grotesc*)

Iar noi, deodată, din senin, am ologit.

ÎNTÂIUL PARASTAT (*cu acelaşi şchiopătat*)

Avem şi noi aceeaşi boală! De unde ni se va fi tras? Ni s-au scrântit picioarele, deşi stăm locului. (*Toţi Satyrii şchioapătă.*)

Odysseus

Cum v-aţi scrântit picioarele în timp ce staţi?

AL DOILEA PARASTAT (*frecându-se la ochi*)

Şi ochii ne sunt plini de praf sau de cenuşă. De unde ne va fi căzut?

Odysseus

Fricoşilor netrebnici, iată, mă părăsiţi!

Corifeul

Tu spui c-am fi netrebnici din pricină că ne păzim spinările şi şalele, că nu voim să ne scuipăm măselele sub lovituri? în schimb ştim un nespus de bun descântec al lui Orpheus, carele singur va mişca tăciunele şi tigva i-o va sfredeli şi pârjoli odraslei cu un singur ochi al Gliei.

Odysseus

Eu bănuiam de mult cam ce vă poate firea, dar azi m-am lămurit. Deci tot la dragii mei prieteni sunt nevoit să-mi caut sprijin. Dar dacă nu aveţi în braţe vlagă, măcar îmbărbătaţi cu cântecele voastre cadenţate ceata mea. (*Intră în peşteră.*)

Corifeul

Aşa va fi. Ne vom primejdui pe seama unui karian315. Să fie afumat Cyclopul în ritmul cântecului

nostru. (*Satyrii cântă chiuind, cu foarte multă mişcare.*)

Corul

Io, io, hai, cutezaţi!

Hai, împingeţi, daţi bătaie!

Pârjoliţi cât mai degrabă ochiul căpcăunului!

Afumaţi-l, ohoho! pârjoliţi-l, ohoho! pe ciobanul Etnei!

Trageţi tare, răsuciţi, dar păzea, nu cumva, scos din minte de durere, să vă facă vreo belea!

(Se *aude un urlet înfricoşător din peşteră.*)

Cyclopul (*dinăuntru*)

Vai mie, vai! mi-au ars lumina ochiului!

Corifeul

E minunat peanul ăsta! Hai, cântă-mi-l, Cyclopul meu316. Cyclopul (*dinăuntru*)

Vai mie şi iar vai! ce crunt m-au vătămat, sunt mort! Dar voi să nu speraţi că veţi fugi nepedepsiţi, din stânca asta, nemernice nimicuri! Mă voi propti aici, în prag, şi-mi voi întinde braţele <să vă opreso. (*Iese Cyclopul, cu fruntea arsă şi însângerată. Se opreşte la intrarea în peşteră.*)

Corifeul

De ce zbieri, bunul meu Cyclop?

Cyclopul

Ah! sunt pierdut!

Corifeul

Ce-i drept, arăţi cam rău!

Cyclopul

Ba chiar mai mult, sunt vrednic să mă plângi.

Corifeul

Căzut-ai oare la beţie, pe tăciuni?

Cyclopul

Am *fost ucis* de Nimeni.

Corifeul

Deci nu te-a vătămat niciunul.
Cyclopul
Am fost orbit de Nimeni.
Corifeul
Deci nu eşti orb defel.
Cyclopul
Fire-ai să fii şi tu la fel ca mine!
Corifeul
Cum ar fi fost în stare să te orbească nimeni?
Cyclopul
Faci haz pe seama mea. Dar unde-i Nimeni ăsta?
Corifeul
Nu se găseşte nicăieri, Cyclopul meu.
Cyclopul
Străinul, înţelegi? m-a ruinat, mişelul. Umplându-mă cu vinul lui, m-a înecat.
Corifeul
Da, vinul este de temut: un straşnic luptător!
Cyclopul
De dragul zeilor! mai sunt în peşteră ori au fugit?
Corifeul
<Străinii> tac şi se pitesc, adăpostiţi de stâncă.
Cyclopul
De care parte sunt? (*Cyclopul îi caută pe greci. În timpul jocului care urmează, Odysseus şi ceata lui se strecoară din peşteră, încărcaţi de oi şi alte prăzi.*)
Corifeul
La dreapta ta.
Cyclopul
Pe unde?
Corifeul
Acolo, lângă stâncă. Nu i-ai prins?
Cyclopul (*cade între stânci*)
Aiai! Necaz peste necaz! M-am poticnit şi mi-am

spart capul. Corifeul

Păzea, acum îţi scapă!

Cyclopul (*bâjbâind*)

N-ai zis că sunt pe-aci?

Corifeul

Pe dincolo ţi-am spus.

Cyclopul

Aşadar unde sunt?

Corifeul întoarce-te! Acolo sunt, la stânga ta.

Cyclopul

Vai mie, râdeţi şi vă bateţi joc de chinul meu. (Se *întoarce, căutându-i pe fugari. Aceştia, între timp s-au îndepărtat.*)

Corifeul

Acum se află chiar în faţa ta.

Cyclopul

Nemernicule, unde eşti?

Odysseus

Departe stau acum de tine şi-i fac lui Odysseus de strajă.

Cyclopul

Ce spui? Schimbându-ţi numele, te foloseşti de altul nou?

Odysseus

De cel pe care mi l-a dat chiar tata: Odysseus. Erai dator să suferi, după ospăţul groaznic. Zadarnic m-aş fi lăudat că am surpat în flăcări Troia317, dacă lăsam nepedepsită uciderea tovarăşilor mei. Cyclopul

Aiai! s-a împlinit vechiul oracol. Mi s-a prezis că tu mă vei orbi, când, de la Ilion, vei nimeri aici. Dar ai să fii lovit la rândul tău. Drept ispăşire pentru crimă, vei rătăci, săltat de valuri, un lung amar de ani.

Odysseus

Afundă-te în nenoroc! Trăieşte cum ţi-am rânduit. Eu

unul merg la ţărmul mării, să coborâm în apele Siciliei corabia şi să plutim spre ţara părintească. (*Grecii ies din scenă*.)

Cyclopul

Ba nu! căci am să smulg o stâncă grea din munte şi-am s-o arunc, zdrobind şi luntrea voastră şi luntraşii. Deşi sunt orb, am să mă caţăr până la faleză, trăgându-mi paşii prin această peşteră cu două guri318. (*Intră în peşteră*.)

Corifeul

(*în timp ce Satyrii cu Silenos pleacă în urma grecilor*)

Iar noi, <plutind> într-o corabie cu Odysseus, îl vom sluji de azi încolo doar pe Bakehos.

NOTE

ALKESTIS

1. Cetate din câmpia Thessaliei, nu departe de locul unde se unesc munţii Pelion şi Ossa.

2. Admetos stăpânea pământul thessalian din apropierea lacului Boibe, unde se petrecuse dragostea lui Apollon pentru fecioara Koronis, al cărei rod a fost Asklepios. Acesta, învăţat de centaurul Cheiron, a ajuns să cunoască proprietăţile curative ale buruienilor şi ale rădăcinilor, cu ajutorul cărora a izbutit vindecări miraculoase. Când a întors la viaţă un mort, Zeus l-a omorât, fulgerându-l, deoarece, prin minunile sale, Asklepios ameninţa drepturile veşnice ale Morţii. Apollon, ca să răzbune uciderea fiului său, a nimicit Cyclopii, făurarii fulgerelor, pe care le mânuia Zeus. Apoi, drept pedeapsă, a trebuit să intre slugă în casa unui muritor. Astfel a devenit păstor la curtea lui Admetos, regele din Pherai, unde ar fi rămas, după unele versiuni, timp de un an, după altele, nouă.

3. Cyclopii: de la *kyklos*, rotund şi *ops*, ochi; făpturi uriaşe, primitive şi brutale, având un singur ochi, zămisliţi de Uranos şi Gaia (Hesiodos, *Theogonia*, 139). Ei ar fi

făurit mănunchiul de fulgere, arma temută a lui Zeus, simbolizând, ca atare, forţa furtunilor. După tradiţia homerică din *Odysseia*, IX, Cyclopii aparţin generaţiei de divinităţi marine, fiind feciorii lui Poseidon şi reprezentând talazurile dezlănţuite.

4. Rege thessalian, fiul lui Kretheus, întemeietorul şi eroul eponim al cetăţii Pherai. La bătrâneţe i-a încredinţat tronul urmaşului său Admetos.

5. Cuvântul *moira* înseamnă parte, de aici, partea acordată fiecărei vieţi, durata repartizată vieţii, soarta. Această noţiune, iniţial impersonală, se transformă ulterior, ajungând să fie concepută ca o divinitate personificând soarta. De la Hesiodos, Moirele sunt reprezentate în general ca o treime: Klotho, Lachesis şi Atropos. Ele «aduc muritorilor binele şi răul» (*Theogonia*, v. 901 – 906) şi sunt similare Parcelor romane, Nomelor scandinave şi Ursitoarelor din basmele româneşti.

În ziua nunţii sale cu Alkestis, Admetos a uitat să-i aducă un sacrificiu zeiţei Artemis. Aceasta n-a uitat să se răzbune. Astfel, când Admetos a intrat în odaia nupţială, a găsit-o mişunând de şerpi, ceea ce însemna că eroul fusese condamnat la moarte. Apollon intervine în favoarea protejatului său, domolind mânia surorii sale Artemis; totodată, de la Moire obţine ca el să fie scutit de moarte, dacă altcineva se va învoi să-şi dea viaţa în locul său.

6. În mitologia greacă era numit Hades (Invizibilul): a) tărâmul subpământean în care hălăduiesc sufletele oamenilor şi ale eroilor după moarte (Infernul); b) zeul Pluton, regele tărâmului infernal, fiul lui Kronos şi fratele lui Zeus.

7. Atingerea sau vederea unui mort erau prilejuri de pângărire atât pentru oameni, cât şi pentru zei. Apollon părăseşte casa gazdei sale ca să evite contaminarea (*miasma*).

8. Thanatos, daimonul morţii, a fost întruchipat de greci ca un bărbat robust, hirsut, înaripat şi violent, care îşi răpea victimele şi le ducea în Infern.

9. Alkestis a acceptat să moară în locul soţului încă din ziua nunţii lor. Dramaturgul amână termenul fatal, pentru ca între timp mireasa să devină soţie şi mamă, adâncind astfel şi mai mult caracterul tragic al morţii sale.

10. Scholiastul afirmă că Apollon ar fi înduplecat zeiţele Sorţii îmbătându-le

11. Textul se referă la Herakles, care, după legenda argiană, a fost silit să-i slujească vreme de doisprezece ani regelui Eurystheus, îndeplinind faimoasele «munci». Aici este vorba de câştigarea cailor lui Diomedes. Acest fiu al lui Ares domnea peste neamul războinic al bistonilor; caii săi carnivori îi sfârticau pe călătorii care se abăteau prin ţinutul acela. Herakles, la porunca lui Eurystheus, pleacă însoţit de o ceată de viteji, se bate cu bistonii, îi învinge, îl ucide pe regele thrac în luptă şi îl oferă ca hrană propriilor săi cai.

12. În original: «să încep cu spada jertfa». Este o aluzie la gestul sacrificatorului care mai întâi tăia câteva fire din părul victimei şi le arunca în foc.

13. Fiul zeului Poseidon şi al muritoarei Tyro a *fost* eroul mai multor legende din ciclul thessalian.

14. La greci, în perioada arhaică, bocetul era susţinut de anumite gesturi rituale: însoţitorii mortului îşi brăzdau faţa cu unghiile, până la sânge, şi îşi loveau capul şi pieptul cu mâinile. Mai târziu, în jurul anului 600, legiuitorul Solon a îngrădit aceste obiceiuri, rezervându-le doar femeilor, rude apropiate.

15. În text: «O Paian», adică Vindecătorule, Salvatorule, unul din epitetele lui Apollon, în cinstea căruia se intona peanul, imn solemn de *glorie* şi victorie.

16. Înaintea casei se aşeza un vas plin cu apă curată,

scoasă din fântână străină, folosită în ritualul de purificare a celor pângăriţi prin atingerea sau vederea cadavrului. Prezenţa vasului cu apă lustrală şi a ramurilor de chiparos la poartă erau semne că înăuntru se afla un răposat.

17. Unul din semnele doliului era tăierea părului şi depunerea lui pe mormânt. Autorul spune că pletele tăiate ar fi atârnate la intrarea în casă. Mai degrabă, aşa cum interpretează Wilamowitz, se poate bănui că este vorba de altarele aflate înaintea casei.

18. În Lykia, ţară muntoasă din Asia Mică, Apollon era venerat în templul de la Patara. În deşertul african, nu departe de colonia greacă de la Kyrene, se găsea faimosul templu şi oracol al lui Zeus-Ammon. Aici cultul zeului hellen fuzionase cu cel al egipteanului Amun-Ra. Sensul ultimelor versuri este: ar fi zadarnic să se ceară ajutor de la oracolele celebre şi îndepărtate ale zeilor.

19. Nume ritual al lui Apollon, însemnând Strălucitorul, Luminosul.

20. Sacrificarea de animale înaintea scoaterii mortului din casă era un obicei străvechi; şi pe acesta l-ar fi îngrădit Solon.

21. Femeile, rude apropiate ale mortului, după ce îi închideau ochii şi gura, îl spălau, îl ungeau şi îl îmbrăcau în straie curate. Alkestis, simţindu-şi moartea aproape, îşi împlineşte singură această gătează supremă.

22. În greceşte scrie doar «stăpână». După cum socot comentatorii, Alkestis o invocă aici pe Hestia, zeiţa focului domestic. Focul era considerat a fi de origine divină, era adorat, i se închinau ofrande (flori, fructe, tămâie, vin) şi rugăciuni. Focul din vatră garanta bunăstarea familiei. De aceea Alkestis îi cere să-i ocrotească odraslele.

23. Plantă mediteraneană, ale cărei ramuri serveau atât în prilejuri fericite (nunţi, ospeţe, victorii ale atleţilor), cât şi în ceremoniile funebre.

24. Unii au văzut în aceste rânduri o influenţă a părerii filosofului Anaxagoras, după care cerul ar fi însufleţit de o mişcare de rotaţie în jurul pământului.

25. Divinitate infernală, înfăţişat de obicei ca un luntraş bătrân care trecea sufletele morţilor peste apele din Hades.

26. Admetos se referă la traversarea apelor infernale.

27. Regina căzând pentru o clipă ca într-un delir halucinatoriu, vede o arătare din lumea de dincolo, care nu poate să fie altcineva decât Thanatos. L. Meridier consideră plauzibil că Alkestis în agonie «nu are precizia unui arheolog» şi i se adresează daimonului morţii cu numele de Hades. De altfel, acesta din urmă nu era înfăţişat niciodată cu aripi şi nu avea misiunea să conducă sufletele în adâncuri.

28. Cu privire la mama vitregă, într-un *fragment* din tragedia pierdută *Aigeus*, Euripides afirmă: «A doua soţie a tatălui este duşmana firească a copiilor din primul pat».

29. În original: «nu mâine, nici în a treia zi a lunii». Textul este în acest loc obscur. Unii filologi cred că expresia se referă la răgazul pe care legea sau omenia creditorilor îl acordau datornicilor, alţii că este o locuţiune proverbială.

30. Fluier cioplit dintr-o specie de lotus din nordul Africii (numită de greci Libya) cu lemnul tare şi întunecat. Prin lărgirea sensului, lotos era denumit însuşi flautul lucrat din această esenţă.

31. Euripides a tratat această temă în tragedia pierdută *Protesilaos*, inspirată tot de o legendă thessaliană. Protesilaos, îndată după noaptea nunţii, trebuie s-o părăsească pe Laodamcia şi să plece la Troia, unde cade odată cu primii greci angajaţi în luptă. Laodameia pune să i se facă o statuie a soţului, o aşază pe ascuns în patul nupţial şi îi închină un adevărat cult.

32. Orpheus, fiul lui Oiagros şi al Muzei Kalliope, a fost un maestru miraculos al lirei. Mitul cel mai cunoscut al lui Orpheus vorbeşte despre coborârea sa în Hades pentru a-şi dobândi soţia moartă, pe Eurydike; cu ajutorul lirei câştigă bunăvoinţa divinităţilor infernale. Eurydike va reveni la lumină, cu condiţia ca Orpheus, pe drumul de întoarcere, să nu o privească; el nu respectă interdicţia ce i-o impusese Pluto şi îşi pierde soţia pentru totdeauna. Acest mit are asemănări notabile cu cel al lui Admetos şi al devotatei Alkestis.

33. Referire la Kerberos, câinele cu mai multe capete, paznicul tărâmurilor infernale.

34. În text: *paiatt*, cuvânt care însemna: 1) ajutător, salvator, vindecător, fiind folosit în poezia elină ca epitet al unor zei (Apollon, Dionysos) şi 2) imn coral de bucurie, de recunoştinţă, de laudă sau de victorie, înălţat lui Apollon sau lui Ares; alteori peanul era cântec funebru (*threnos*), închinat zeilor subpământeni.

35. Doliul era purtat la greci, de către rudele mortului, în general nouă zile, la

Sparta unsprezece, la Atena maximum o lună. Faţă de acestea, doliul poruncit de Admetos pare exagerat, dar în concordanţă cu obiceiurile fastuoase ale nobilimii thessaliene.

36. Reţeaua hidrografică a Infernului era alcătuită din Styx (Urâtul, Detestabilul), Acheron (Râul întristării), Kokytos (Râul Vaierelor) şi Pyriphlegeton (Şuvoiul de Foc).

37. În original: «Servitorii Muzelor te vor slăvi, cântând pe carapacea cu şapte corzi a broaştei ţestoase de munte şi prin imnuri fără liră (*alyrois hymnois*)». Întâia perifrază se referă la poezia lirică, la cântecele intonate cu acompaniament de liră, instrument inventat de zeul Hermes, care avea drept cutie rezonatoare o carapace de broască ţestoasă. A doua perifrază, «imnuri fără liră»,

indică probabil poezia epică, ale cărei versuri erau numai recitate, nu cântate, şi nu aveau parte de însoţire instrumentală.

38. Din antistrofa 1 reiese că legenda lui Admetos şi a soţiei lui era răspândită în Hellada, atât la Sparta, unde figura printre recitările ce se ţineau cu prilejul sărbătorii închinate lui Apollon în luna Karneios (august-septembrie), cât şi la Atena, aşa cum, de altfel, o dovedesc dramele compuse de Phrinychos, Sophokles (?) şi Euripides care se numesc *Alkestis*.

39. Era obiceiul ca la sfârşitul ceremoniei funebre să se cheme de trei ori sufletul mortului, pe numele său, şi să i se ureze un trai fericit sub pământ. De fiecare dată se adăuga: «Să-ţi fie ţărâna uşoară!»

40. Herakles: fiul lui Zeus şi al Alkmenei, născut la Theba, cel mai popular erou grec, în jurul căruia s-au aglutinat numeroase mituri. Gelozia şi uneltirile Herei îl fac să ajungă supusul lui Eurystheus, pentru care eroul a împlinit cele douăsprezece faimoase munci. Herakles e prototipul viteazului căzut în robia unui nemernic. Pentru suferinţele, isprăvile şi luptele sale, şi ca răsplată a curăţirii lumii de o seamă de calamităţi, Zeus, în cele din urmă, îl ridică în rândul divinităţilor.

41. Cetate străveche în Peloponnesos la sud-vest de Argos, unde a fost rege Eurystheus, stăpânul lui Herakles.

42. Lykaon, Kyknos şi Diomedes, fiii zeului războiului, Ares, şi ai Pyrenei, au fost făpturi pricinaşe, belicoase, malefice, pe care Herakles i-a răpus în trei confruntări distincte.

43. Atât mama lui Herakles, Alkmene, cât şi tatăl său pământesc, Amphitryon, erau descendenţi din Perseus, un faimos erou argian.

44. Cetatea-reşedinţă din ţinutul Argolida din nord-estul Peloponnesului. În vecinătatea ei se ridica pe un deal

Mykene, aşezare apărată de ziduri cyclopice, de unde Schliemann, în anul 1876, a scos la lumină uluitoare vestigii, care confirmă realitatea istorică a lumii homerice.

45. Nume arhaic pentru Delphi, unde se afla templul oracular al lui Apollon, ridicat pe locul în care zeul a ucis balaurul Python.

46. Prezenţa leilor pe pământul grecesc este menţionată de numeroase legende şi monumente arhaice. Se admite astăzi că aceste feline, în mileniul ” î.Hr., populau într-adevăr Hellada şi Asia Mică. Muntele Othrys din Thessalia era bogat în păduri şi păşuni.

47. Fermecarea animalelor, a plantelor şi chiar a mineralelor prin cântec este un motiv întâlnit în numeroase legende: Apollon, Dionysos, Orpheus.

48. «Popasul nocturn al cailor soarelui» este o expresie figurată pentru apus. Corul indică hotarele stăpânirii basileului: la apus munţii Molossiei, la răsărit Marea Egeană.

49. Strofa cuprinde câteva detalii de geografie thessaliană: lacul Boibe şi muntele Pelion, celebru, împreună cu Ossa, în poezia greacă; molossii erau o etnie din regiunea muntoasă a Epirului, situată la vest de Thessalia.

50. Versurile Corului aduc un prinos de laudă ospitalităţii lui Admetos. Aceasta a fost virtutea de căpetenie a lui şi, în genere, a eroilor thessalieni.

51. Trupul răposatului era expus în casă, pe un pat, vreme de o zi. În a treia zi după moarte, dimineaţa, era scos afară, împreună cu patul în care zăcuse, şi era dus într-un cortegiu solemn la groapă sau la rug. Din necesităţi dramatice Euripides porneşte convoiul funerar mai curând.

52. În original: «Ia mormânt şi rug». Atât din tradiţie, cât şi din descoperirile arheologice, reiese că, de cele mai multe ori, în Grecia antică, morţii erau incineraţi şi cenuşa

lor păstrată în urne. Totuşi exista şi obiceiul depunerii trupului într-un mormânt, fie în sicriu de lemn sau de lut, fie doar pe un strat de frunze. Am evitat traducerea cuvintelor «şi rug» pentru că ele par să contrazică versurile în care Admetos îi promite soţiei sale că, după moarte, va fi aşezat alături de ea în acelaşi sicriu şi, de asemenea, pasajul în care Admetos, întorcându-se de la înmormântare, îşi exprimă regretul că n-a fost lăsat să se culce în groapă lângă Alkestis. Totodată arderea trupului ar face neverosimil deznodământul dramei.

53. Conform unor credinţe străvechi, morţii petreceau în «sălaşele lui Hades» o viaţă în multe privinţe asemănătoare celei pământeşti. De aceea li se aşezau în mormânt obiecte personale şi daruri, tot de aceea li se ofereau ospeţe funerare (lapte, miere, vin). În secolul ” d.Hr. Lukianos din Samosata consemna ironic: «Oamenii îşi închipuie că sufletele suie din adânc la prinzurile ce li se aduc, că se ospătează cu fumul cărnurilor şi beau din vinul risipit peste morminte».

54. Acest pasaj este controversat şi, nefiind siguri că-i aparţine dramaturgului, unii editori îl suprimă, pe temeiul că Admetos ar fi prea mândru ca să fi putut expune în public ideea originii sale servile.

55. Impresionează cruzimea cuvintelor lui Admetos faţă de tatăl său bătrân, care nu mai putea să procreeze. Dar, pe de altă parte, nu trebuie uitată grija celor vechi de a avea moştenitori care la moarte să le îndeplinească riturile funerare şi apoi să le întreţină cultul domestic.

56. Vorbele lui Admetos par fără noimă, dar ele ar fi putut să fie rostite în toiul mâniei. După cum remarcă Méridier, fiul lui Pheres înţelege să spună: «Nu te bizui pe mine, căci n-am să te ocrotesc la bătrâneţe!»

57. În timpul lui Euripides, thessalienii, deşi aveau aceiaşi strămoşi cu ceilalţi helleni şi vorbeau un dialect

grecesc, erau consideraţi aparte; aceasta poate şi datorită faptului că, în timpul invaziei persane, cavaleria lor a luptat alături de Xerxes.

58. În original: «nenumărate plethre de pământ». Un *plethron*, ca unitate de lungime, cuprindea 100 de picioare, adică aproximativ 30 metri; ca unitate de suprafaţă era egal cu un pătrat având latura de 100 de picioare, adică de aproximativ 950 metri pătraţi, aproape a zecea parte dintr-un hectar.

59. În replica lui, Pheres îi aduce lui Admetos acuzaţiile pe care le va formula critica de mai târziu, şi anume: frica lui de moarte şi dragostea de viaţă mai puternică decât cea de soţie. Legendele din care s-a inspirat Euripides nu vorbesc despre acestea, deoarece, în lumina mentalităţii arhaice, era socotit firesc ca un om, aflat pe culmea vieţii, să accepte moartea altuia în locul său. În calitatea lui dublă de cap al familiei şi al ţării, Admetos era obligat să primească sacrificiul soţiei. Iar una din eroinele martire ale dramaturgului, Iphigeneia, declara: «Viaţa unui bărbat este mai preţioasă decât a o mie de femei». (*Iphigeneia la Aulis*, v. 1394.) în farsa *Zeii, eroii şi Wieland*, Goethe, satirizând tragedia *Alkestis* de Wieland, considera că este îndreptăţită purtarea lui Admetos: «Un prinţ tânăr trăieşte nespus de fericit, *în* cel mai mare belşug, moştenind de la tatăl său regatul şi toată averea, bunuri şi turme. Se bucură de toate deplin mulţumit... are prieteni şi printre oameni şi printre zei, astfel că, la masa lui, Apollon îşi uită de Cer. Este cu putinţă ca omul acesta să nu dorească a trăi veşnic?»

60. În text: «Şi acum, să mergem s-o aşezăm pe moartă pe rug» (vezi n. 52).

61. Întreruperea convoiului funerar şi cearta dintre Admetos şi Pheres este un moment zguduitor prin realismul său. O scenă asemănătoare se petrece în

Richard al III-lea de Shakespeare (act. I, sc. 2), când Gloster interceptează cortegiul ce însoţeşte trupul lui Henric al VI-lea şi are celebrul dialog cu Lady Anne.

62. Hermes era venerat ca mesager al Cerului, dar şi ca trimis al Infernului, ca *psychagogos* sau *psychopompos*, cu alte cuvinte călăuză a sufletelor după moarte. În calitate *de chthonios*, adică de divinitate subterană, cultul său era asociat cu al zeiţelor Persephone şi Hekate.

63. Persephone.

64. Corul tragic odată instalat la începutul piesei în *orchestra*, nu o mai părăsea până la sfârşit, urmărind atent desfăşurarea acţiunii dramatice. În cele de mai sus, Corul bărbaţilor pheraieni urmează cortegiul funerar. Ei lasă scena deşartă, lucru cu totul excepţional, prin care autorul a vrut să sublinieze durerea şi dezolarea stârnită de moartea eroinei. O mişcare asemănătoare se întâlneşte în *Aias* de Sophokles, tragedie reprezentată la câţiva ani după *Alkestis*.

65. Lăcomia lui Herakles pentru mâncare şi băutură era una din temele favorite ale dramei satyrice şi ale comediei attice.

66. Alt nume al Aphroditei, derivând de la Kypros (Cipru), insula în care zeiţa era obiectul unui cult particular de influenţă orientală, mai ales în templul de la Paphos.

67. Apariţia burlescă a lui Herakles în această scenă şi lecţia de hedonism, pe care i-o ţine servitorului, corespund cerinţelor dramei cu Satyri şi nu celor ale tragediei. După cum se ştie, Alkestis a fost compusă şi reprezentată în loc de dramă satyrică, la sfârşitul tetralogiei din care făcea parte, în anul 438 î.Hr.

68. În Hellada, mormintele se aflau în afara zidurilor cetăţii, ca şi la romani. Larisa era un oraş din câmpia thessaliană.

69. Veşmânt mai ales femeiesc, a cărui parte superioară trecea oblic peste piept, fiind prinsă cu paftale. Bărbaţii îl îmbrăcau îndeosebi ca haină rituală şi la unele ocazii solemne.

70. Kore (Fata) este alt nume al Persephonei, fiica marii zeiţe Demeter şi a lui Zeus, nevasta lui Hades şi stăpâna, împreună cu acesta, peste tărâmul umbrelor.

71. Este vorba de Acheron, fluviul infernal cu ape leneşe.

72. Încheierea unei căsătorii era consfinţită printr-o ceremonie care se desfăşura în trei acte. Primul avea loc în faţa altarului părintesc din casa fetei, al treilea la altarul din casa mirelui; al doilea era trecerea de la unul la altul, alaiul de nuntă. În acest alai, mireasa mergea într-un car, îmbrăcată în alb, cu faţa voalată; însoţitorii purtau torţe şi cântau un imn sacru, *hymeneul*. (Fustei de Coulanges, *La* câte *antique*, II, 2).

73. Ananke, personificarea necesităţii, a constrângerii, a legilor ineluctabile care guvernează cosmosul, era considerată mai puternică decât însuşi Zeus şi avea, în mare, aceleaşi valenţe ca şi Moira (vezi n. 5).

74. Tradiţia îi atribuia lui Orpheus felurite scrieri mistice şi filosofice, între altele «tăbliţele thrace», conţinând prescripţii în versuri, care ar fi slujit la vindecarea bolilor trupeşti şi sufleteşti.

75. Fiii şi descendenţii lui Asklepios, zeul tămăduitor (vezi n. 2); prin extensiune, medicii.

76. Seminţie scitică locuind în apropierea Mării Negre; mari fauri de unelte şi arme de fier. Uneori, în limba poeziei, flerul însuşi poartă numele neamului de siderurgi.

77. De pildă, Asklepios, fiul lui Apollon.

78. În credinţa celor vechi, tot răposatul, chiar dacă nu fusese om ilustru, devenea o divinitate tutelară, care îşi

exercita influenţa, binefăcătoare sau răufăcătoare, asupra urmaşilor. De aceea, în fiecare familie, se întreţinea cultul strămoşilor respectivi, numiţi la greci daimoni sau eroi, iar la romani lari, mani, genii.

79. Întrecerile uşoare cuprindeau în principal alergările, săriturile şi aruncarea suliţei.

80. După Hesiodos, Gorgonele erau trei (*Theogonia*, v. 274 şi urm.). Fiice ale unor divinităţi marine, cu sediul în extremul occident, aveau capetele înconjurate de şerpi, colţi ca mistreţii, mâini de bronz şi aripi de aur; ochii lor fulgerau priviri care împietreau orice fiinţă le ieşea în cale.

81. Vezi n. 7.

82. Eurystheus.

83. În original: «Poruncesc cetăţii şi întregii tetrarchii». Thessalia în timpul lui Euripides era formată din patru provincii, care fuseseră unite într-o confederaţie (*tetrarchie*) abia în secolul VII, deci mult mai târziu decât epoca în care ar fi avut loc acţiunea piesei. Într-adevăr, Eumelos, fiul lui Admetos, care era copil în momentul morţii şi salvării mamei sale, va participa la asediul Troiei. Admetos şi divina Alkestis, cum o numea Homeros, aparţineau generaţiei care a precedat războiul troian.

84. *Alkestis* nu este singura dramă cu happy-end a lui Euripides; în chip asemănător se încheie *Ion*, *Iphigeneia în Taurida* şi *Helena*, despre care se ştie că nu ţineau loc de dramă cu Satyri. La acestea se referă Aristoteles în capitolul XII al Poeticei, când îi găseşte vină lui Euripides că dezleagă uneori conflictul tragediei fără catastrofă.

85. În discursul lui Phaidros din *Banchetul*, 178 e, Platon face elogiul eroinei cu aceste cuvinte: «Doar cei care se iubesc sunt în stare să moară unul pentru celălalt. Şi-au jertfit viaţa dragostei lor nu numai bărbaţi, ci şi unele femei. Ajunge pentru Hellada, ca adeverire a *acestor cuvinte*, pilda fiicei lui Pelias, Alkestis. Ea singură a primit

să moară în locul soţului său căruia îi trăiau încă tatăl şi mama. <… Această faptă a fost socotită atât de frumoasă şi de oameni, şi de zei, încât, deşi sunt mulţi cei care au săvârşit lucruri măreţe, zeii le-au îngăduit numai câtorva dintre ei să se întoarcă din Hades.»

MEDEIA

86. Kolchis sau Kolchida, ţara kolchilor, era un ţinut de pe coasta răsăriteană a Mării Negre, la sud de Munţii Caucaz, unde milezienii au întemeiat prin secolul VII o colonie. Legenda argonauţilor descrie de fapt o regiune septentrională fabuloasă, stăpânită de Aietes, tatăl Medeii, numită când Kolchis, când Aia (adică pământ, ţară) aşezată «la marginea Oceanului, acolo unde razele Soarelui sunt închise într-o cameră de aur». (Minunermos, fragm. 11)

87. Nava cu cincizeci perechi de vâsle, care a servit la ducerea la capăt a expediţiei argonauţilor. După Apollonios din Rhodos, corabia şi-a primit numele de la Argos, un expediţionar care a construit-o dintr-un singur pin uriaş, sub supravegherea zeiţei Athena.

88. Symplegadele (Symplegades), în mitologia greacă, două stânci ivite din valuri care străjuiau intrarea în Marea Neagră. Stâncile erau mişcătoare şi, ciocnindu-se una de alta, zdrobeau navele ce se aventurau să treacă printre ele. Argonauţii au izbutit această ispravă cu ajutorul lui Poseidon.

89. Vezi n. 49.

90. Mitul thessalian al argonauţilor este cunoscut mai ales din *Argonautica* lui Apollonios din Rhodos, autor din epoca alexandrină, dar el conţine elemente mult mai vechi, menţionate de Homeros (*Odysseia*), Hesiodos (*Theogonia*), Pindaros (*Pythianica a patra*) etc. Legenda spune că Pelias, regele din Iolkos, se ridicase prin uzurpare pe tronul fratelui său Aison şi al fiului acestuia, Iason. Un oracol îl prevenise pe Pelias să se ferească de

omul care va veni înaintea lui încălţat cu o singură sandală. Dar însuşi Iason, împlinind douăzeci de ani, s-a înfăţişat regelui purtând o singură sandală şi şi-a reclamat dreptul părintesc. Ca să-l înlăture pe rivalul periculos, Pelias îl trimite în Kolchida cea îndepărtată să dobândească de la Aietes, fiul Soarelui, o faimoasă lână de aur. Aceasta era lâna de pe un berbec miraculos, care îi salvase pe Phrixos şi Helle, copiii lui Athamas, zburând cu ei peste mare, în momentul când tatăl lor se pregătea să-i sacrifice zeilor. Iason strânge într-o ceată pe cei mai vestiţi eroi *greci*, se îmbarcă pe corabia Argo, învinge împreună neaşteptate pericole în călătoria lor şi ajung în Kolchida. Aici Medeia, fiica regelui ţării, se îndrăgosteşte de căpetenia argonauţilor, îl ajută prin vrăjile ei să cucerească lâna de aur şi fuge cu el peste mare, înapoi la Iolkos, unde Iason o ia de soţie.

91. Medeia, fiica lui Aietes, regele kolchilor, şi a Idyei, celebră ca vrăjitoare şi ca fiinţă pătimaşă, a jucat un rol de seamă în reuşita expediţiei argonauţilor. Dragostea şi căsătoria sa nefericită cu Iason au inspirat numeroase opere literare şi plastice în antichitate. Medeia este protagonistă în tragediile cu acelaşi nume ale lui Euripides, Ovidius, Seneca, şi mai târziu ale lui Corneille (1645), Glover (1761), Grillparzer (1824), Catulle Mendes (1898) etc.

92. Oraş din Thessalia, port la mare. Din Iolkos a pornit şi tot acolo s-a întors expediţia condusă de Iason. Argonauţii erau în număr de cincizeci, cu toţii regi sau fii de regi. Cei mai străluciţi dintre ei au fost: Iason, Herakles, Kastor şi Polydeukes, Telamon, Orpheus. Expediţia lor este considerată o ficţiune în legătură cu eforturile de colonizare ale ionienilor.

93. După instalarea lui Iason şi a Medeii la Iolkos, fiicele lui Pelias şi-au ucis părintele, tăindu-l în bucăţi, şi l-

au fiert într-un ceaun, îndemnate de sfatul perfid al Medeii, care le-a promis că în felul acesta regele va întineri. Ca să scape de răzbunarea thessalienilor conduşi de Akastos, fiul lui Pelias, Iason, Medeia şi cei doi copii ai lor au fost nevoiţi să se refugieze la Korinthos. Aceste întâmplări au fost tratate de Euripides în *Fiicele lui Pelias*, tragedie pierdută, reprezentată în anul 454, aproape cu un sfert de secol înaintea *Medeii* (431).

94. Copiii Medeii se numeau Mermeros şi Pheres.

95. Kreon, fiul lui Sisyphos, era regele Korinthului. În acest oraş, Iason, după ce a trăit o vreme în pace, dar strâmtorat, cu Medeia, a încercat să-şi îndrepte situaţia compromisă de exil, căsătorindu-se cu Glauke, pe care alţii o numesc Kreusa, fiica lui Kreon.

96. În antichitate, pedagogul era de obicei un sclav care avea în grija sa băieţii stăpânului, după ce aceştia împlineau vârsta de şapte ani.

97. În original: «Pe bărbia ta, nu ascunde nimic tovarăşei tale de robie!»

98. Korinthienii aveau faima de a fi mari iubitori ai jocurilor de noroc. Se spune despre Chilon din Lakedaimon, unul din «cei şapte înţelepţi» (sec. al VI-lea), că, fiind trimis la Korinthos pentru a încheia o alianţă, i-a găsit pe toţi maimarii cetăţii jucând zaruri. El s-a întors fără să fi început tratativele, socotind că este nedemn pentru Sparta să aibă asemenea aliaţi.

99. Izvor cu apă limpede, sub citadela oraşului.

100. În text: «să-i privească <pe copii> cu ochi <sălbatici> de taur».

101. În aceste versuri sunt deplânse urmările ciocnirilor dintre cei puternici, ale căror suflete orgolioase clocotesc de patimi nestăvilite. Poetul propune un ideal de cumpătare, deoarece depăşirea măsurii constituie o provocare (*hybris*), care stârneşte mânia pedepsitoare a

zeilor.

102. Prin poarta palatului şi cea a gineceului.

103. O invocaţie frecventă.

104. În timp ce argonauţii, împreună cu Medeia, se întorceau din Kolchida, aceasta şi-a ciopârţit fratele, pe Absyrtos, şi l-a aruncat din corabie în mare bucată cu bucată, pentru a întârzia vasele tatălui său care se grăbeau să-i ajungă.

105. Themis, fiica, după Hesiodos, a Cerului şi a Gliei, personifica ideea de *ordine*, de lege, de justiţie, şi a fost a doua soţie a lui Zeus, cu care a zămislit-o pe Dike (Dreptatea).

106. E vorba de strâmtoarea Bosforului, calea spre Marea Neagră, prin care Medeia dorea să se întoarcă în patrie.

107. În versurile ce urmează, Euripides o face pe Medeia să expună unele aspecte ale stării femeilor, aspecte contemporane lui, semnificative pentru secolul al V-lea, şi nu pentru mileniul al II-lea, în care se presupune că ar fi trăit eroina. Medeia protestează împotriva instituţiei zestrei, care nu reprezintă o garanţie pentru fericirea viitoarei căsnicii şi împotriva opreliştilor pe care legile le puneau divorţului, mai ales când acesta era cerut de femeie. De altfel, căsătoria fiind un legământ sacru, divorţul era aproape imposibil de obţinut; doar soţul avea dreptul să-şi părăsească soţia în cazul că aceasta era sterilă. Eroina se ridică de asemenea împotriva autorităţii maritale şi a libertăţilor de care se bucura soţul, în timp ce soţia era obligată să-şi petreacă viaţa în casă.

108. În text: «din ţara mea barbară». Aici, ca şi în alte locuri ale traducerii, am evitat adeseori să folosesc acest cuvânt, deoarece înţelesul noţiunii *barbaros* s-a modificat de-a lungul timpului. Elenii numeau barbar pe orice negrec, fie că aparţinea unui popor pe care-l admirau

pentru cultura şi înţelepciunea lui, fie că era vlăstarul unor neamuri încă sălbatice. Trăsăturile barbarului erau: supunerea oarbă faţă de căpetenie, adorarea unor zeităţi implacabile, stranii sau terifiante, adesea zoomorfe, şi limba «ciripită», păsărească, de neînţeles.

109. Tradiţia teatrului grec cerea ca toate rolurile, inclusiv cele feminine, să fie jucate de bărbaţi, deci conducătorul corului se numea corifeu (*koryphaios*), chiar în cazul corurilor alcătuite din femei, ca, de pildă, în *Medeia*.

110. Exilul era perceput odinioară drept cea mai grea pedeapsă, deoarece surghiunitul, lipsit de pământul şi cultul patriei, scos în afara legilor politice şi religioase, era privit ca un cadavru viu. Niciun concetăţean nu avea voie «... să-l primească pe acest om, oricine ar fi el, să-i vorbească, să-l facă părtaş rugăciunilor, sacrificiilor aduse zeilor, vărsării de apă lustrală; dimpotrivă <trebuia> să-l alunge din casă...» (Sophokles, *Oidipus Rege*, v. 235 şi urm.).

111. Eroina meditează mai departe cu amărăciune asupra destinului femeii, care, chiar dacă era instruită şi egală bărbatului ca înzestrare intelectuală, avea parte de invidia şi de duşmănia semenilor.

112. În acest moment al tragediei, Medeia îşi face întâiul plan de răzbunare: să-l ucidă pe soţul trădător, împreună cu soţia lui de-a doua şi cu tatăl ei.

113. Această femeie nordică era faimoasă pentru iscusinţa sa în arta vrăjitoriei. Ea cunoştea proprietăţile magice, binefăcătoare sau răufăcătoare, ale feluritelor băuturi, unguente etc. în legătură cu aceasta, într-unul din argumentele tragediei se citează un fragment din poemul epic *întoarcerile* (*Nostoi*): «îndată ea <Medeia> făcu din Aison un tânăr plăcut, în floarea anilor, ştergându-i în chip iscusit bătrâneţea, cu ajutorul anumitor leacuri, pe care le-

a fiert în căldări de aur.»

114. Hekate, zeiţa chthoniană a fantomelor, a spaimelor nocturne şi a magiei, era protectoarea Medeii.

115. În cuvintele sale dispreţuitoare, Medeia se referă la faptul că Sisyphos, întemeietorul legendar al oraşului Korinthos, era strămoşul lui Kreon şi al fiicei sale.

116. Privitor la neamul prinţesei barbare, se spune în *Theogonia*, v. 956 şi urm.: «din neostenitul Helios, slăvită Okeanidă Perseis i-a zămislit pe Kirke şi pe regele Aietes. Şi Aietes, fiul lui Helios, care împarte lumina oamenilor, luă de soţie, urmând sfatul zeilor, pe fiica fluviului fără capăt Okeanos, pe vestita Idyia, cea cu chipul plăcut, care unindu-se cu Aietes, la îndemnul Aphroditei de aur, a născut-o pe Medeia cu gleznele frumoase.»

117. Expresie proverbială pentru a caracteriza răsturnarea ordinii firești a lucrurilor.

118. Aluzia Corului este obscură. Scholiastul Medeii citează unele versuri celebre care veştejesc perfidia femeii: «Nu se mai poate să te încrezi în femei» (*Odysseia*, XI, 456) şi «Cine se încrede în femei, se încrede în hoţi». (Hesiodos.

Munci şi zile, 375).

119. Este vorba de cele două stânci Symplegade (vezi n. 88).

120. Euripides a avut probabil în minte versurile 197 – 200 din *Munci şi zile*, în care, descriind vârsta de fier, Hesiodos spune: «Atunci, zburând de pe largul pământ spre Olympos şi părăsindu-i pe oameni, Aidos (Sfiala) şi Nemesis (Indignarea), îmbrăcate în straie albe, vor locui împreună cu neamul nemuritorilor.»

121. În Kolchida, Iason a fost supus de Aietes la o seamă de încercări înainte să dobândească lâna de aur. În toate a fost ajutat de farmecele fiicei acestuia. Astfel, a trebuit să lucreze un ogor al lui Ares, folosind un plug de

bronz, tras de tauri cu răsuflări de foc. A scăpat de văpaia animalelor prin puterea unui unguent dat de Medeia. «Ea amestecă ulei cu buruieni în stare să ferească de dureri straşnice, îi dădu această unsoare şi îşi făgăduiră unul altuia să încheie o dulce căsătorie.» (Pindaros, *Pythianica a patra*, v. 221 şi urm.). Pe ogorul arat, Iason a fost silit să semene colţii balaurului ucis de Kadmos, din care răsăreau pe loc uriaşi (vezi n. 171).

122. Lâna de aur se afla atârnată pe un stejar în crângul lui Ares, păzită de un balaur veşnic treaz. Cu ajutorul unei băuturi pregătite de Medeia, Iason îl adormi şi îl ucise.

123. Vezi n. 93.

124. «Ea aduse oamenilor pentru întâia dată pasărea delirului şi îl învăţă pe iscusitul fiu al lui *Aison* cuvinte şi *farmece* pentru ca Medeia să-şi uite de cinstirea părinţilor săi, pentru ca dorul de a vedea Hellada să chinuiască sufletul ei aprins de dragoste». (Pindaros, *Pythianica a patra*, v. 216 şi urm.)

125. În unele plăsmuiri ale artei antice, zeul amorului era figurat ca un copilandru purtând arc şi o tolbă cu săgeţi.

126. Autorii greci au exprimat adeseori ideea că Hellada este tărâmul în care au fost instaurate ordinea, dreptatea, legea, spre deosebire de ţinuturile «barbare» în care stăpâneau violenţa şi bunul plac, arbitrarul.

127. În lungul său răspuns, Iason respinge cu o cruzime calmă, metodică, toate învinuirile ce i le adusese fosta nevastă. Subtilitatea logicii sale nu este străină, după cum remarca Decharme, artei sofiştilor, cu care, susţinea ironic Aristophanes, tragediograful ar fi avut unele legături.

128. În original este folosit cuvântul *symbola*, semne de recunoaştere. Este vorba probabil de oscioarele

tarsiene pe care prietenii şi le divizau în semn de pecetluire a unei alianţe. Fiecare păstra câte o jumătate, iar reconstituirea întregului era o modalitate de recunoaştere pentru rude şi prieteni.

129. Medeia vrea să spună: «Urmează-ţi viaţa de tânăr căsătorit!»

130. Arcul şi săgeţile, însemnele lui Eros, sunt atribuite aici zeiţei dragostei, Aphrodita.

131. Pandion era fiul lui Kekrops, primul rege legendar al Atenei.

132. Faimosul templu oracular de la Delphi.

133. În templul lui Apollon de la Delphi se găsea o piatră albă de formă conică, pe care cei vechi o considerau buricul pământului, *omphalos ges*. Se povestea că Zeus ar fi slobozit odinioară doi vulturi, unul de la răsărit şi altul de la apus, care s-ar fi întâlnit în locul acela.

134. După tradiţie, Aigeus avusese un fecior, pe renumitul erou atenian Theseus, despre existenţa căruia nu ştia, deoarece o părăsise pe Aithra, mama pruncului, înainte de naşterea acestuia.

135. După scholiast Aigeus fusese căsătorit de două ori.

136. Expresie confuză caracteristică oracolelor.

137. Înţeleptul Pittheus a fost rege al Troizenei, cetate din sudul Argolidei. Fiica lui, Aithra, s-a unit cu Aigeus şi a devenit mama lui Theseus.

138. Regele Elidei, nepotul lui Zeus şi eroul eponim al regiunii Peloponnesos (insula lui Pelops).

139. Dike, Dreptatea, era după unii fiica, după alţii soţia lui Zeus.

140. Apariţia lui Aigeus la momentul oportun şi întreaga scena rece a tratativelor dintre el şi femeia profund jignită a fost în general criticată, începând cu Aristoteles, care se pare că face aluzie la ea într-un pasaj

din *Poetica* (XXV, 19). Introducerea acestui element neprevăzut pentru a da un nou impuls acţiunii a fost o concesie a lui Euripides în favoarea tradiţiei attice şi a sentimentului patriotic. La Atena erau familiare informaţiile mitice privitoare la relaţiile ulterioare dintre Aigeus şi Medeia; totodată poetul avea prilejul să laude ospitalitatea atenianã şi să înalţe apoi, prin vocea Corului, un imn de slava cetăţii.

141. Ca urmare a confruntării cu Iason şi a promisiunii lui Aigeus, Medeia îşi remaniază intenţiile, imaginând un proiect complicat de răzbunare şi mai crud decât cel dintâi (vezi n. 112).

142. Omorul rudelor de sânge era considerat cea mai abominabilă şi mai gravă crimă.

143. Atenienii sunt numiţi în cântul acesta Erechtheizi, adică descendenţi ai regelui legendar Erechtheus. Acest fecior al Gliei (Gaia) ar fi fost hrănit şi crescut de zeiţa Athena şi era asociat cultului său în templul Erechteion. Aşa se justifică expresia «fii de zei fericiţi» cu care Corul se adresează atenienilor. Euripides în aceste versuri face elogiul Atenei. Figurile mitologice dobândesc valoare simbolică pentru a caracteriza eminenţa sa culturală şi artistică. Muzele, care după tradiţie erau fiicele lui Zeus şi ale Mnemosynei, având patrie fie Pieria (regiune în Macedonia), fie munţii Olympos sau Helikon, sunt strămutate de fantezia poetului în Attika, unde le dă drept mamă pe Harmonia.

144. Divinităţile dragostei (Erotes) simbolizează aici dorinţele de progres şi de iluminare ale sufletului omenesc, care în colaborare cu Sophia (înţelepciunea) guvernează virtuţile. Se poate desluşi într-asta o schiţă a teoriei dragostei, aşa cum va fi dezvoltată mai apoi de Platon în *Banchetul*.

145. Kephisos şi Ilissos, râuri din Attika.

146. Joc sumbru de cuvinte. Medeia se referă la cei doi băieţi pe care a hotărât să-i ucidă.

147. Vorbe cu două înţelesuri. Eroina are în minte «casele lui Hades» (Infernul) unde vor cobori copiii săi.

148. Era obiceiul ca mama care îşi mărita fiica să meargă, purtând torţe, în cortegiul de nuntă, însoţind mireasa până la casa mirelui. Mama mirelui aştepta acasă, tot cu torţe aprinse, pentru a întâmpina alaiul. Medeia, mamă a doi feciori, se referă la această parte a ceremoniei nupţiale. Cu privire la nuntă, vezi n. 72.

149. Se adresează Corului care nu trebuie să se pângărească asistând la uciderea copiilor şi pe care ţine să-l avertizeze că-şi va înfăptui neabătută hotărârile.

150. În această scenă, în sufletul Medeii se înfruntă sentimentul violent al geloziei, pentru care prinţesa kolchidiană a fost asemănată cu maurul Othello, şi dragostea de copii. Evoluţia pendulară a pornirilor sale, departe de a fi un cusur (aşa cum au afirmat unii critici încă din antichitate), o face mai patetică, mai umană, mai «modernă». De altfel, momentul despărţirii sale de copii a mişcat imaginaţia artiştilor plastici. Ovidius, făcând probabil aluzie la tablourile lui Timomachos, pomeneşte «Alături de un Aiax cu ochi plini de mânie / Sau de-o Medeie gata de planul ei cel crud / O Venere ieşită din valurile mării etc...» (*Tristele* II, v. 526 şi urm., în româneşte de Teodor Naum). Se ştie că Ovidius a fost autorul unei *Medea*, tragedie ce se reprezenta cu succes la Roma, în timp ce poetul îşi petrecea exilul la Tomis, pe malul Mării Negre.

151. Primele versuri, în care corifeul îşi cere iertare că pătrunde în domeniul speculaţiilor filosofice, sunt socotite de unii comentatori un atac al lui Euripides, reputat ca misogin, contra femeilor. Într-adevăr, răspunsurile din această replică la «întrebările grele» sunt

consideraţii banale izvorâte din învăţămintele vieţii.

152. Zeul pădurilor, păşunilor şi păstorilor, fiul lui Hermes, a avut încă de la naştere înfăţişarea cunoscută: coarne, nas cârn, barbă, picioare de ţap şi coadă. Se spunea despre Pan că stârnea uneori spaime contagioase şi accese de nebunie printre oameni şi printre animale (panica).

153. *Ololyge*, plângere rituală, rugăciune rostită cu glas ţipător mai cu seamă de femei.

154. În relatarea vestitorului, Euripides înfăţişează cu mare forţă realistă suferinţele tinerei femei, întrunind aproape toate simptomele marelui atac convulsiv (epileptic): mişcări involuntare (contracturi), revulsia globilor oculari, paloarea feţei, apariţia de spume la gură, pierderea conştienţei, urmată după un timp de revenirea ei.

155. Lungimea de 6 plethre, adică 600 picioare (aproximativ 185 m) este egală cu aceea a unui stadion, distanţa pe care aveau loc alergările (vezi n. 58).

156. Asemenea răşinii care se desprinde de pe trunchiul coniferului.

157. Chinurile Glaukei şi ale lui Kreon sunt asemănătoare celor provocate lui Herakles de faimoasa tunică a lui Nessos, descrise de Sophokles în *Trachinienele*, tragedie posterioară *Medeii*.

158. Copiii coborau prin Medeia din Soare, fiind strănepoţii acestuia. Vezi n. 116.

159. Pe Medeia, pornită să comită omorul, Corul o aseamănă cu o Erinye răzbunătoare. Erinyile, Furiile la romani, erau divinităţi primordiale având misiunea să-i tortureze pe criminali, mai ales pe paricizi, atât în viaţă, cât şi după moarte, în Infern.

160. În teatrul grec, în poezie sau în pictură tradiţia interzicea să se reprezinte deschis scenele de omor.

Horatius, având în minte drama lui Euripides, recomandă în *Arta poetică*, v. 185: «Ne pueros coram populo Medea trucidet» («Medeia să nu-şi ucidă copiii în faţa publicului»).

161. Ino, fiica lui Kadmos, ocrotind copilăria lui Dionysos, s-a ales cu mânia Herei, care, drept răzbunare, i-a luat minţile şi a silit-o în cele din urmă să se arunce în mare împreună cu cei doi copii ai săi. După o versiune tangentă cu expediţia argonauţilor, Ino, geloasă pe Phrixos şi Helle, copiii lui Athamas din prima căsătorie, a îndemnat femeile din Orchomenos să prăjească grăunţele destinate semănăturilor. Nerăsărind nici un singur spic, a mituit mesagerii ce trebuiau să aducă răspunsul oracolului de la Delphi, făcându-i să afirme că nu s-ar putea pune capăt sterilităţii pământului decât jertfindu-i zeilor pe Phrixos şi Helle. Athamas acceptă să facă sacrificiul, dar copiii sunt salvaţi miraculos in extremis de berbecul cu lâna de aur şi duşi de acesta în Kolchida (vezi n. 86).

162. După o tradiţie anterioară lui Euripides, menţionată în poemul epic *Cucerirea Oichaliei*, atribuit lui Kreophilos, copiii lui Iason ar fi fost ucişi de korinthieni, care au pedepsit astfel moartea lui Kreon şi a fiicei sale.

163. Euripides urmează aici versiunea după care Medeia şi-a omorât fratele lângă altarul părintesc, înainte de a se îmbarca pe nava Argo (vezi n. 104).

164. Skylla, femeie-monstru al apelor, cunoscută din Cântul XII al *Odysseii*, este numită aici tyrrheniană, deoarece strâmtoarea Siciliei, în care hălăduia, împreună cu perechea sa Charybdis, se deschide spre Marea Tyrrheniană. Ambele erau personificări ale furtunilor marine.

165. În original: Hera Akraia, adică locuitoarea pe culmi, protectoarea înălţimilor, venerată într-un templu celebru din Korinthos.

166. La Korinthos s-au celebrat multă vreme sacrificii anuale în amintirea copiilor uciși ai Medeii. Cu acest prilej, notează Pausanias (*Descrierea Helladei*, II, 3), copiii îşi tăiau părul şi purtau haine de doliu. Acelaşi autor relatează că acolo exista în secolul ” d.Hr. O fântână a Glaukei, în care s-ar fi aruncat, chinuită de otravă, mireasa lui Iason, precum şi un mormânt al fiilor Medeii, Mermeros şi Pheres.

167. Cu privire la aventurile Medeii legate de căsnicia sa cu regele Atenei, Euripides a creat o tragedie, astăzi pierdută, *Aigeus*.

168. Despre sfârşitul lui Iason au circulat diverse legende. După moarte a fost socotit un mare erou şi avea sanctuare în mai multe locuri din Grecia.

169. Aristoteles în *Poetica* este critic privitor la sfârşitul dramei «… deznodământul intrigii trebuie să se datoreze caracterelor eroilor şi nu unei intervenţii divine ca în *Medeia*…» (trad. D.M. Pippidi, 1940, p. 60). Pe de altă parte, întreaga piesă este plină de întâmplări ciudate, astfel că plecarea miraculoasă a eroinei poate să pară plauzibilă din perspectivă mitică.

170. Aceste cuvinte ale Corifeului se întâlnesc aproape identice în finalul mai multor piese de Euripides: *Alkestis*, *Medeia*, *Bakehantele*, *Andromacha*, *Helena*. Într-adevăr, *Medeia* este una din tragediile din care poetul a eliminat «fatalitatea antică a destinului», înlocuind-o cu «fatalitatea nouă a patimilor omeneşti» (Patin). Unii comentatori consideră formula de încheiere ca un adaos datorat actorilor.

BAKCHANTELE

171. În antichitate, numele cetăţii Theba era legat atât de mitul lui Dionysos, hotărâtor pentru naşterea tragediei attice, cât şi de cel al Labdakizilor, izvor generos de subiecte pentru tragediografi. Kadmos, fiul regilor

fenicieni Agenor şi Telephassa, căutându-şi în lumea largă sora, pe Europe, care fusese răpită de Zeus, ajunge în ţinutul unde avea să se înalţe «cetatea cu şapte porţi», dar mai întâi trebuie să se lupte cu un balaur şi să-l ucidă. El împrăştie dinţii monstrului pe pământ şi din brazde răsar dintr-odată războinici uriaşi, gata înarmaţi, Spartoi (Semănaţii), care încep să se omoare între ei. Cinci totuşi supravieţuiesc şi îl ajută pe Kadmos să construiască Theba. Acesta se căsătoreşte cu Harmonia şi are o numeroasă posteritate, fiind bunicul marelui zeu al vegetaţiei, Dionysos.

172. Fiica lui Kadmos, mama lui Dionysos, era probabil personificarea gliei fertile în perioada primăverii. Surorile ei se numeau Agave, Ino şi Autonoe.

173. Legenda principală a zeului vinului s-a format la Theba şi de acolo a pătruns în Attika. Semele, fiica regelui Kadmos, fiind îndrăgită de Zeus, l-a zămislit pe Dionysos. Dar Hera, geloasă, luând chipul bătrânei doici a Semelei, a sfătuit-o pe aceasta să-i ceară Mai-Marelui Zeilor să i se înfăţişeze în toată slava puterii divine. Zeus i-a împlinit Semelei dorinţa şi a coborât la ea împodobit cu flăcările şi zgomotul trăsnetului; astfel a fost mistuită de foc fiica lui Kadmos şi, în acelaşi timp, l-a născut preamatur pe Bakehos. Zeus a salvat fătul şi l-a închis în coapsa lui, purtându-l până la întregirea duratei de gestaţie, când a văzut lumina zilei a doua oară. Abia atunci tatăl său l-a încredinţat Nymphelor din Nysa, un munte fabulos, care l-au dădăcit şi crescut în răcoarea unei peşteri căptuşite cu vilă de vie şi iederă. Într-o zi Dionysos, gustând din ciorchini, se îmbătă şi, împreună cu el, ceata doicilor sale a fost însufleţită de entuziasmul unei desfătări necunoscute, întregul alai, cu zeul în frunte, porni să alerge impetuos prin pădurile şi prin văile muntelui Nysa, şi de acolo tot mai departe, răspândind cultura viţei de vie şi ceremoniile

sacre legate de aceasta în numeroase ţări. Acest itinerar mitic al religiei dionysiace îl schiţează însuşi zeul în versurile prologului tragediei.

174. Theba era mărginită, la est, de Ismenos şi traversată, la vest, de Dirke. Cele două cursuri de apă se uneau în câmpia situată la nord de oraş.

175. La Theba, mormântul Semelei, pe care Bakehos îl ocrotise, acoperindu-l cu frunzişul viţei, era un loc sfinţit, pe care nu aveau voie să calce muritorii. (Pausanias, *Descrierea Helladei*, IX, 12).

176. Dionysos a fost crescut în Lydia şi Phrygia, regiuni din Asia Mică. Prin Lydia curgea râul Paktolos, care conţinea nisip aurifer. Baktra era o provincie din partea de răsărit a Imperiului Persan. Arabia Fericită denumea însăşi Peninsula Arabică, din care în antichitate erau cunoscute doar fâşiile de coastă, roditoare de plante aromatice, şi aproape deloc deşertul din interior.

177. Versul conţine un anacronism, deoarece în epoca în care se presupune că se desfăşura acţiunea dramei nu începuse colonizarea greacă în Asia Mică. În textul grec este sintagma: «helleni şi barbari» (vezi n. 108).

178. Bakehante (*bakehai*) se numeau femeile care, la sărbătorile lui Bakehos, celebrau misteriile cultului dionysiac. În alaiurile rituale ale zeului erau acceptaţi rareori bărbaţi care, în acest caz, purtau numele de bakehanţi.

179. *Nebrida*, haina din piele de căprior purtată pe umăr, era un element din costumul lui Bakehos şi al bakehantelor. Ea avea un caracter religios, simbolizând uniunea mistică dintre bakehante şi zeu. *Thyrsul* era o bâtă lungă, ce se încheia cu un vârf de lance, din fier, înconjurată cu iederă, foi de viţă şi panglici; slujea ca simbol al zeului, ca toiag al iniţiaţilor şi ca armă. Iedera

era, de asemenea, una dintre plantele consacrate lui Dionysos; după unii, o formă a zeului însuşi.

180. Adoratoarele lui Dionysos, bakehantele, cuprinse de frenezie, celebrau riturile zeului în sânul naturii sălbatice, prin munţi prăpăstioşi, mai ales noaptea, sub lumina torţelor. Muzica obsedantă a flautelor şi tamburinelor le transporta într-un dans fără capăt, năucitor, extenuant, insuflându-le o nebunie sacră şi dându-le iluzia unei fuzionări extatice cu Bakehos. În această exaltare mistică, sufletul individual părea că se topeşte în matca largă şi confuză a sufletului universal. La aceste misterii ale zeului aveau acces numai iniţiaţii.

181. Religia lui Dionysos a pătruns pe teritoriul Greciei în perioada posthomerică şi s-a izbit de rezistenţa cultelor tradiţionale; faptul este ilustrat de numeroase legende, care au inspirat apoi operele poeţilor, mai ales ale autorilor de tragedii. Drama lui Euripides tratează tocmai această temă.

182. Munte sacru în Asia Mică, în Lydia, la poalele căruia se afla Sardes, capitala ţării, oraş vestit pentru vinurile, aurul şi bogăţiile sale.

183. Rhea-Kybele, divinitate primitivă, originară din Phrygia, personifica rodnicia pământului şi era asociată lui Dionysos ca ocrotitoare a vegetaţiei, mai ales a celei sălbatice, din munţi. Cultul Kybelei s-a contopit ulterior cu ceremoniile închinate lui Bakehos.

184. Theba este numită adeseori în limba poeziei Cetatea lui Kadmos, după numele legendarului său fondator, iar thebanit sunt numiţi kadmei.

185. O varietate de volbură, asemănătoare iederii, cu flori albe şi parfumate, din care se împleteau cununi.

186. Unii comentatori au subliniat contrastul dintre două categorii de bakehante: cele care s-au supus de bunăvoie zeului, *thyadele*, alcătuitoarele corului, au

seninătatea solemnă a unor preoţesc; cele care s-au împotrivit lui Dionysos, «bakehantele involuntare» (Patin), şi-au părăsit casele şi rătăcesc prin munţi animate de o nebunie distrugătoare. Această opoziţie ar exprima dualitatea firii lui Bakehos, vizibilă şi invizibilă, fermecătoare şi necruţătoare, binevoitoare şi răzbunătoare.

187. Dionysos era invocat cu numeroase nume: Bromios, Bakehos, Bakehios, Bakeheus, Iakehos, Euios, Iobakehos, Bakehebakehos etc.

188. *Euoi*, strigăt de jubilaţie prin care era aclamat Dionysos în alaiul (*thiasos*) bakehantelor, este scris aici în forma latină, *cuhoe* –, o altă variantă folosită în traduceri este *evohe*. Din această interjecţie derivă epitetul zeului: Euhios sau Evios.

189. Dionysos avea faima de *eleutheros* (eliberator) şi de *katharsios* (curăţitor), atribuindu-i-se puterea de a absolvi sufletul omenesc de povara grijilor şi a păcatelor.

190. Orgiile (*orgai*) erau ceremonii religioase secrete în cinstea anumitor zei, Rhea-Kybele, Demeter şi mai ales Bakehos.

191. Vezi n. 173.

192. Taurul, leul, pantera, măgarul, ţapul etc. erau considerate fiinţe cu afinităţi dionysiace. Uneori însuşi zeul era numit în ceremoniile mistice zeu cu cap de taur (*tauromorphos*), cu coarne de taur (*taurokeros*) sau cu frunte de taur (*taurometopos*), acest animal simbolizând neistovita forţă zămislitoare a naturii.

193. Şerpii reprezentau adâncurile subterane din care îşi trage seva întreaga lume vegetală, simbolizând înnoirea anuală a vieţii naturii.

194. O specie de trestie mediteraneană (*fierula communis*) a cărei măduvă, arzând încetul cu încetul, fără să distrugă lemnul ce o înconjură, păstrează focul vreme

îndelungată. Legenda spune că Prometheus a furat scânteia cerească şi-a coborât-o pe pământ ascunsă într-o tulpină de narthex.

195. Adoratoarele lui Bakehos credeau că acesta ar fi avut darul să comunice întregii firi entuziasmul divin; de altfel religia dionysiacă era o formă de panteism.

196. Kureţii (*kuretes*) erau preoţii zeiţei cretane Rhea, korybanţii (*korybarttes*) ai zeiţei phrygiene Kybele. Când Rhea, mama lui Zeus, zeiţa munţilor şi a peşterilor, s-a identificat cu Kybele, zeiţă ce ocrotea veşnica schimbare a lucrurilor, sacerdoţi! lor au fuzionat şi ei. Legenda cretană povestea că, în timp ce pruncul Zeus era ascuns într-o peşteră, pentru a-l scăpa de lăcomia tatălui său Kronos, care îşi devora noii născuţi, kureţii loveau cu săbiile în scuturile lor de aramă, să nu se audă ţipetele copilului. Kureţii şi korybanţii îşi cinsteau respectivele zeiţe prin dansuri violente şi strigăte, în muzica stridentă a flautelor şi tamburinelor. Ca şi cultul orgiastic al lui Dionysos, cultul acestor mari divinităţi urmărea atingerea unei stări de delir extatic.

197. Acest instrument muzical ar fi fost inventat de slujitorii divinei Rhea, căreia îi plăceau «sunetele zgomotoase ale crotalelor şi tamburinelor amestecate cu ţipătul flautelor, urletele lupilor şi ale leilor cu priviri fioroase, vuietul munţilor şi văile adânci împădurite». (*Imnul homeric către Muma zeilor*.)

198. Satyrii, Nymphele, Pan, Silenos, Centaurii erau divinităţi secundare care făceau parte din alaiul (*thiasos*) zeului.

199. Trieteridele, după cum arată şi numele lor, se celebrau la Theba din trei în trei ani. Ceremoniile, rezervate numai femeilor, aveau un puternic caracter iniţiatic şi se desfăşurau prin văile Kithaironului la solstiţiul de iarnă în cinstea victoriilor şi întoarcerii lui

Dionysos din India.

200. Contopirea cu divinitatea, care pentru misticismul antic însemna o scufundare în sânul înnoitor al naturii, se obţinea, în cazul bakehantelor prin muzică şi dans.

201. Textul se referă la ritul omofagiei (de la *omos*, crud, negătit şi *phagein*, a mânca) în care iniţiaţii consumau carnea crudă a unor animale sfârtecate de ei în timpul delirului sacru (ţapi, de pildă) sau sacrificate (tauri). Ospătarea cu carnea crudă a taurului, care era considerat una din ipostazele lui Dionysos, avea semnificaţia unui prânz mistic: odată cu carnea şi sângele, iniţiatul credea că se împărtăşeşte, că îşi umple sufletul cu însăşi divinitatea. În vremuri mai îndepărtate se pare că i se aduceau zeului sacrificii omeneşti, nu numai în ţări «barbare», dar şi în Grecia, cu prilejul anumitor sărbători sau evenimente. Plutarchos (*Viaţa lui Temistocle*, XIII, 3) aminteşte că înaintea bătăliei de la Salamina (480 î.Hr.) au fost jertfiţi lui Dionysos Omestes, adică Mâncătorul-de-carne-crudă, trei tineri persani.

202. Aluzie la aurul râului Paktolos, ce izvora din muntele Tmolos.

203. Profet renumit, bătrân şi orb, care a trăit şapte sau nouă vieţi omeneşti; personaj ăl mai multor tragedii: *Oedipus Rege* şi *Antigona* de Sophokles, *Bakehantele* şi *Fenicienele* de Euripides.

204. După W. Pater (*Greek Studies*, p. 53) scena dintre Kadmos şi Teiresias ar fi un reflex, în tragedie, al vechii comedii, al ilarităţii, element esenţial în adorarea primitivă a zeului.

205. Echion (de la *echis*, şarpe), fiul pământului, răsărit din sămânţa dinţilor balaurului ucis de Kadmos, a fost căsătorit cu Agave, din care s-a născut Pentheus (vezi n. 171).

206. Vase mari de argilă sau de bronz, în care grecii amestecau vinul (2/5) cu apa (3/5) înainte de a turna în cupe.

207. Renumit vânător, care, drept pedeapsă că a privit-o pe Artemis în timp ce se scălda, a fost preschimbat de zeiţă în cerb şi apoi a fost sfâşiat de propria lui haită de copoi.

208. În arta greacă, Dionysos a fost reprezentat în două feluri: tipul arhaic, în care zeul este viril, bărbos (*pogonites*, *katapogon*), aşa cum apare pe vasele pictate cu figuri negre, şi tipul clasic, al zeului efeb, veşnic tânăr. Acest aspect, de influenţă orientală, conturat încă din secolul lui Perikles şi consacrat de sculpturile lui Praxiteles, este al unui Dionysos androgin, care, ca şi Shiva la indieni şi Astarte la syrieni, exprimă beatitudinea, echilibrul dintre sexe, plenitudinea fiinţei ce-şi ajunge sieşi, frumuseţea ideală exterioară unită cu puterea interioară invincibilă.

209. Între variatele forme ale artei divinaţiunii (*mantica*) se numărau prorocirea viitorului din observarea focului sacrificiilor şi a zborului păsărilor.

210. Din violenţa cuvintelor lui Pentheus rezultă că religia dionysiacă, pătrunzând în Hellada, a întâmpinat opoziţia aristocraţiei conservatoare. Acelaşi lucru se va întâmpla mai târziu la Roma, când un senatus-consultus din anul 186 î.Hr. va interzice celebrarea Bacchanalelor pe pământul Italiei.

211. Vezi n. 109.

212. Demeter, zeiţa griului şi a pâinii, şi Dionysos, zeul vinului, au fost asociaţi, ca divinităţi patetice, de imaginaţia religioasă a grecilor. În misteriile de la Eleusis, închinate Demetrei de poporul din Attika, era venerat şi Dionysos, ca un zeu tainic, paşnic şi binefăcător, de folos agriculturii. Încă din antichitate a fost remarcată

asemănarea dintre cuplul eleusin Dionysos-Demeter şi cel egiptean Osiris-Isis: «Iniţierea lui Osiris este aceeaşi cu a lui Dionysos, iar cea a Isidei întru totul asemănătoare cu a Demetrei; doar numele au fost schimbate» (Diodoros, 1, 96).

213. Dionysos purta epitetele de Lysios, dezlegătorul (de griji) şi Meilichios, îmblânzitorul, mângâietorul.

214. Ca şi zeul *Vedelor*, Soma, cu care, de altfel, are multe trăsături comune, Dionysos era identificat cu vinul divinizat şi în această calitate se oferea pe sine însuşi ca libaţie zeilor pentru a mijloci fericirea muritorilor.

215. Interpretarea sofistică, bizară, pe care poetul o dă legendei thebane despre Dionysos se bazează pe asemănarea în elină a doua cuvinte: *ho meros*, coapsa şi *homero Sy* ostatic. După Euripides, Bakehos nu ar fi fost cusut în coapsa lui Zeus, ci ar fi fost oferit ca ostatic Herei sub forma unei năluci de văzduh. Această explicaţie vădeşte scepticismul lui Euripides cu privire la legendele mitologice.

216. Din mistica entuziastă a lui Dionysos s-a dezvoltat o mantică a extazului, a inspiraţiei divine; individul înceţoşat de băutură, crezându-se în legătură cu lumea zeilor, prezicea viitorul fără intermediul semnelor.

217. Deşi ultimul venit dintre zei, cultul lui Dionysos a pătruns chiar şi în cel mai venerat sanctuar grecesc, cel de la Delphi. Aici, alături de templul lui Apollon, se afla peştera korikyană, închinată lui Bakehos. Timp de nouă luni pe an la Delphi răsuna *peanul*, imnul apollinic, iar timp de trei luni *dithyrambul* dionysiac; iarăşi, din trei în trei ani, pe muntele Parnassos se celebrau, ca şi la Theba, *trieteridele* nocturne (vezi n. 199).

218. Corifeul aprobă atitudinea lui Teiresias, care aflându-se în slujba lui Apollon, patronul profeţilor, face şi el elogiul lui Dionysos.

219. E vorba de trepiedul augural, din care Teiresias profeţea urmărind zborul, poziţia şi ţipetele păsărilor, şi de panglicile de lină albă care împodobeau scaunul.

220. Joc de cuvinte între Pentheus şi *penthos*, doliu. De fapt, Pentheus ar fi trebuit să însemne îndoliatul, omul doliului.

221. Zeii cereşti din descendenţa lui Uranos.

222. Aici Corul pare să propună aceeaşi atitudine hedonistă pe care o va exprima mai târziu celebrul adagiu *Carpe diem* al lui Horatius.

223. Aluzie la legăturile dintre cultul Aphroditei şi al lui Dionysos, din insula Cipru, unde Bakehos a fost identificat cu Adonis, iubitul zeiţei.

224. Insula Pharos se afla aproape de Poarta Egiptului, în faţa deltei Nilului.

225. Pieria este o regiune din Macedonia, în apropierea muntelui Olympos. Se ştie că drama *Bakehantele* a fost compusă şi reprezentată la curtea lui Archelaos, regele Macedoniei, unde se retrăsese atunci Euripides. În această ţară cultul lui Dionysos era la mare cinste.

226. Charitele, care erau la începuturi divinităţi ocrotitoare ale creşterii vegetalelor, precum Dionysos, au devenit apoi simboluri ale graţiei, şi făceau parte din cortegiul zeului. Charitele sau Graţiile romane erau treime: Aglaia, Thalia şi Euphrosine.

227. Pothos, divinitate masculină, personifica dorinţa, pofta.

228. Cultul dionysiac s-a răspândit mai întâi în popor, a devenit cel mai popular cult din Attika şi ultimul care a cedat în faţa creştinismului.

229. Capitala Lydiei.

230. În această scenă şi în cele următoare, Dionysos, care-şi luase înfăţişare de muritor, se dedublează, vorbind

despre sine ca un bakehant despre zeul adorat. M. Meunier subliniază frecvenţa substituirii de personalităţi în practica unor culte orgiastice.

231. Sensul aici este: cel ignorant (neiniţiat) în privinţa misteriilor zeului nu-i poate pătrunde înţelepciunea.

232. Vezi n. 220.

233. Fluviu izvorând din munţii Pindos, din nordul Greciei, în mitologie tatăl nimfei Dirke.

234. Când Selene muri fulgerată, născându-l prematur pe Dionysos, Zeus, înainte să şi-l închidă în coapsă, l-a scăldat şi l-a purificat în apa limpede a fântânii Dirke. Astfel Bakehos s-a împărtăşit şi din natura focului şi din aceea a apei, fiind, aşa cum îl caracterizează W. Pater «un spirit de foc şi de rouă». El, prin vin, amesteca în sufletele oamenilor amândouă aceste elemente.

235. Epitet mistic al lui Dionysos, în legătură cu dubla lui naştere, pe care Euripides îl derivă din *dithyros*, adică cel cu două porţi. Porecla zeului a devenit cu vremea numele unui gen de cântec monodie sau coral, *dithyrambos*, izvorât din serbările populare închinate lui Bakehos, a cărui expresie artistică ar fi desăvârşit-o Arion.

236. Florile iederii, care înconjoară *thyrsul*, sunt galbene.

237. Tărâm fabulos, situat de unii în Asia, de alţii în Etiopia sau Africa (vezi n. 173).

238. Culmile korykiene adăposteau peştera cu acelaşi nume din muntele Parnasos, la Delphi, închinată lui Pan şi Nimphelor.

239. Axios, astăzi Vardar, şi Lydias, sunt fluvii din Macedonia.

240. Strigăt de invocare în elină.

241. Cât timp i-au auzit numai vocea, bakehantele l-au adorat pe Dionysos ca zeu. Dar în faţa prezenţei lui

fizice, necunoscându-i încă natura divină, ele se adresează bakehantului, conducătorul lor.

242. În text: «să aducă Acheloos». Undele acestui fluviu, cel mai mare în Grecia, erau atât de clare încât poeţii foloseau numele său pentru toată apa limpede şi proaspătă.

243. Partea cea mai de sus, curată şi strălucitoare a cerului. În limbajul poetic: aer, lumină, strălucire.

244. Lacună în text, vers împlinit de traducător.

245. Iakehos era numele mistic cu care bakehantele îl aclamau pe Dionysos în timpul cântecelor şi dansurilor lor.

246. Vezi n. 195.

247. Bărbaţilor nu li se îngăduia să participe la unele ceremonii ale bakehantelor.

248. Delirul sacru ar fi avut darul să sporească în chip miraculos puterile fizice, mai ales cele musculare, ale adoratoarelor zeului.

249. Oraşe din apropierea Thebei.

250. Bakehantele păreau să prezinte simptomul anesteziei, observate la alte categorii de indivizi în stare de supraexcitare religioasă: şamani, dervişi, yogini.

251. Prin Poarta Elektra, numită astfel după una din surorile lui Kadmos, se pătrundea în Theba, oraşul cu şapte porţi, venind dinspre Attika.

252. În această replică şi în cele câteva următoare, Pentheus pare a fi încă însufleţit de mânie, dar în acelaşi timp se desluşeşte un început de stranie îngăduinţă faţă de străin. În loc să-l pedepsească, îl ameninţă, apoi încearcă să-l combată prin argumente, lăsându-se prins, treptat, în insinuările acestuia, astfel că personalitatea lui se dezagregă, pierzându-şi luciditatea şi puterea voinţei. Unii au văzut în aceasta o stare de hipnoză ce poate să fie responsabilă de unele manifestări ale extazului religios.

253. Dionysos îi propune lui Pentheus să-l îmbrace în straie asiatice precum ale preoteselor sale.

254. Privitor la dualitatea naturii lui Dionysos, vezi n. 186 şi 208.

255. Primele semne ale nebuniei lui Pentheus sunt halucinaţiile vizuale. Despre simbolica taurului în mistica dionisiacă, vezi n. 192.

256. Aceste mişcări ale capului (jactatio capitis) sunt înfăţişate de numeroase reprezentări figurative antice ale bakehantelor. Dervişii musulmani îşi provoacă stări de halucinaţie într-un mod asemănător: dansuri rotitoare, zvâcniri ritmice ale capului şi ale trunchiului, ţipete ascuţite, neîntrerupte.

257. Impresia că ar putea să poarte în braţe poveri uriaşe este la Pentheus un simptom caracteristic al delirului de grandoare.

258. H. Grégoire observă faptul că Pentheus nu înţelege sensul sinistru al cuvântului «purtat» şi pare că ar vrea să refuze, cu o umbră de demnitate, slava unei primiri triumfale, după moda orientală.

259. Despre metamorfozele lui Dionysos vezi n. 276.

260. Moartea prin sfârtecare (*sparagmos*) a lui Pentheus, a lui Lycurgos, a lui Ikarios etc., pedepsiţi cu toţii de Dionysos, ar fi, după unele păreri, o amintire din vremea and se aduceau sacrificii umane spre conservarea şi înnoirea vieţii vegetale de pe pământ. O moarte asemănătoare are însuşi zeul în mitul orphie ce înşiră suferinţele lui Dionysos-Zagreus. După această legendă, Bakehos nu mai era zeul theban, feciorul Semelei, ci fusese născut din Zeus şi Demeter sau din Zeus şi Kore (Persephone), marile zeiţe chtoniene, rânduitoarele vieţii şi morţii. Pe când era copil, Dionysos a fost amăgit de Titani, fiii Gliei, care, dăruindu-i o jucărie, s-au apropiat de el şi l-au sfârtecat, iar părţile din trupul lui le-au fiert şi le-au

mâncat. Dar inima celui jertfit a *fost* răpită de Athena în momentul crimei şi dusă lui Zeus, în jurul acestei inimi «substanţa nemuritoare» s-a închegat din nou, împreună cu zeul renăscând principiul unei vieţi noi. Iar pe Titani Zeus i-a fulgerat drept pedeapsă; din cenuşa lor au răsărit oamenii, care astfel se împărtăşesc atât din *firea* pământească a Titanilor, cât şi din aceea cerească a lui Dionysos-Zagreus, ale cărui firimituri de materie divină fuseseră cuprinse în trupurile ucigaşilor săi.

261. După H. Grégoire, unde date mitice cuprinse în *Bakehantele*, adevărat mister al lui Dionysos, îşi au originea în rituri agrare străvechi întâlnite în cultele greceşti şi în folclorul universal. Tema persecutării divinităţii de către un rege ar fi o transpunere istorică a practicilor de scufundare în mare sau într-un fluviu a imaginii zeului, în cadrul ritualului spiritelor vegetaţiei. De asemenea, smintirea fiicelor lui Kadmos şi sfârşitul tragic al lui Pentheus au caracteristici larg răspândite în ceremoniile magice de «expulzare sau omorâre a iernii». M. Bather a dovedit că mitul lui Pentheus se desfăşoară după un scenariu ceremonial foarte cunoscut şi care consta în «scoaterea din oraş sau sat al unui chip înfăţişând spiritul vegetaţiei din anotimpul trecut şi aducerea unui chip nou al aceluiaşi spirit».

262. În concepţia credincioşilor lui Dionysos, iedera conţinea însuşi principiul divin al vegetaţiei; de aceea bakehantele îi rupeau şi consumau frunzele, după cum sfâşiau şi mâncau carnea crudă a animalelor consacrate divinităţii.

263. Agave, succesiv, îşi ia «prada» drept iederă, pui de leu, poate juncan, aşa cum reiese din invitaţia la ospăţ, apoi din nou drept fiară şi leu. Aceste incoerenţe corespund delirului reginei.

264. Exista obiceiul să se expună trofeele de

vânătoare sau de război pe frizele templelor şi ale palatelor.

265. În locul acesta, în textul tragediei se află o lacună profundă, datorită pierderii din manuscrise a unei file ce cuprindea lamentaţiile Agavei asupra cadavrului fiului său şi începutul discursului lui Dionysos. Conţinutul părţii pierdute a putut să fie reconstituit în linii mari, folosindu-se: a) preceptele retorului Aspines (sec. al III d.Hr.), care se referă la această scenă când tratează despre mijloacele apte să trezească mila auditoriului; b) drama sacră *Christos pâschon* (*Patimile lui Hristos*), atribuită de unii în mod eronat lui Grigorie din Nazianz, în care autorul necunoscut a împrumutat larg din rolul Agavei pentru a compune plângerile Fecioarei Maria la moartea lui Iisus; c) câteva fragmente de papirus, recent descoperite. Am folosit pentru traducere textul stabilit după aceste trei izvoare de către H. Grégoire în ediţia «Les belles lettres», Paris, 1961.

266. Aci încetează lacuna din manuscrise.

267. După această versiune a legendei, Kadmos ar fi devenit regele ilirilor şi a fost preschimbat în balaur împreună cu soţia lui.

268. Epitetul de Loxias (Oblicul) sublinia aptitudinea profetică a lui Apollon, deoarece oracolele sale erau exprimate învăluit, pieziş.

269. Ţara Fericiţilor sau Insulele Fericiţilor: târâm mitic, localizat în poemele homerice la marginea fluviului Okeanos, în care erau strămutaţi unii eroi după moarte, pentru a-şi petrece o altă viaţă, veşnică şi senină.

270. Unii comentatori consideră că acest vers ar dovedi opoziţia lui Euripides faţă de anumite aspecte ale religiei dionysiace. În tragedia *Hippolytos* de acelaşi autor, unul din personaje formulează o idee asemănătoare: «Zeii ar trebui să fie mai înţelepţi decât muritorii.»

271. În original: «O, fiica mea, du-te la Aristeus...» (Lacuna) Aristeu era soţul Autonoei.

CYCLOPUL

272. Zeitate a izvoarelor, a fântânilor şi-a apelor, de origine orientala, care făcea parte din alaiul lui Dionysos. Se spune că ar fi vegheat la creşterea acestuia, fiindu-i dădacă şi preceptor, şi că avea, în afara înclinării spre băutură, unele daruri profetice.

273. Doicile lui Dionysos au fost Nimphele munţilor din Nysa (vezi n. 173). Nu se cunosc amănunte cu privire la episodul pomenit aici al despărţirii zeului de doicile sale.

274. Gigantul Enkelados care, împreună cu fraţii săi, a vrut să asalteze Olympul, nu a fost ucis de lăudărosul Silenos, ci Athena l-a prăbuşit, zdrobindu-l de insula Siciliei. Participarea lui Silenos la Gigantomachie a fost reprezentată pe unele vase greceşti.

275. În comedia *Broaştele* de Aristophanes, Herakles îi răspunde lui Bakehos, care se lăuda cu scufundarea mai multor vase inamice: «La urmă te-ai deşteptat şi ai descoperit că era doar un vis». Acest sarcasm proverbial era folosit de ascultătorul unor întâmplări incredibile.

276. Legenda răpirii tânărului Dionysos de către piraţii tyrrhenieni (etrusci) este descrisă în unul din *Imnurile homerice*. Zeul s-a salvat din mâinile lor, după ce i-a înfricoşat prin câteva miracole: «... Întâi un vin dulce, răspândind un buchet divin, curse peste sprintena corabie neagră... Apoi o viţă de vie crescu până la vârful pânzei, încărcată de ciorchini, şi o iederă se încolăci în jurul catargului, acoperindu-se de flori şi roade frumoase... *Dionysos*, iată, li se înfăţişă <piraţilor> ca *un leu* fioros, răgind cumplit. Pe urmă, dovedindu-şi puterea, plăsmui o ursoaică zbârlită, care se înălţa mânioasă, în vreme ce leul, la capătul punţii, arunca priviri îngrozitoare. Atunci năierii... săriră în marea divină, unde se preschimbară în

delfini…».

277. Urmărirea piraţilor de Silenos şi Satyri, care după unele versiuni ar fi fost copiii săi, nu este consemnată în poezia homerică, ci pare mai degrabă o invenţie a lui Euripides, pentru a putea introduce în piesă corul de Satyri.

278. Promontoriu bântuit de furtuni la extremitatea de sud-est a Peloponnesului.

279. Poseidon, fratele lui Zeus, stăpânul mărilor şi al furtunilor. In theogonia homerică era socotit tatăl Cyclopilor.

280. Polyphemos înseamnă «faimosul», «renumitul».

281. În textul grec: «în loc de a ţipa cuhoe în sărbătorile lui Bakehos».

282. Dans hazliu al Satyrilor, propriu mai ales comediei attice, imitând ţopăiala caprelor.

283. Althaia, soţia lui Oineus («vinarul», «podgoreanul») a fost îndrăgită de Dionysos.

284. Vezi n. 179 şi n. 180.

285. Vezi n. 223.

286. Khephallenieni erau denumiţi în *Iliada* toţi supuşii peste care domnea Odysseus, atât cei din Ithaka, reşedinţa basileului, cât şi cei din insulele învecinate.

287. Vorbele lui Silenos sunt insultătoare, făcând aluzie la răpirea de către Sisyphos a mamei lui Odysseus, Antikleia, înainte să fi devenit nevasta lui Laertes. După această versiune faimosul erou ar fi fost copilul lui Sisyphos, cu care, de altfel, a rivalizat prin şiretenie.

288. Fiul lui Euanthes şi preot al lui Apollon, căruia Odysseus i-a cruţat viaţa; drept răsplată, el i-a dăruit eroului un burduf plin cu vin roşu, dulce şi foarte tare. După versiunea urmată de Euripides în *Cyclopul*, Maron ar fi fost fiul lui Dionysos.

289. Stânca Leucadă era o peninsulă stâncoasă în

Akarnania, numită astfel după solul său calcaros (*leukos*, strălucitor, alb), bogat în struguri. De acolo s-ar fi aruncat în mare poeta Sappho, îndurerată de iubirea sa neîmpărtăşită pentru Phaon. Stânca Leucadă a devenit un loc de sinucidere al disperaţilor din dragoste.

290. Priamos, regele Troiei, a avut cincizeci de fii şi tot atâtea fiice.

291. E vorba de Paris, fiul lui Priamos, care purta îmbrăcăminte şi podoabe orientale, deosebite de ale grecilor.

292. Parodie a stilului tragic.

293. Instrumente muzicale zgomotoase, un fel de castaniete.

294. În original: *kratér* (vezi n. 206).

295. Triton, Nereus, Nereidele, Kalypso: divinităţi marine din cortegiul lui Poseidon, părintele Cyclopului.

296. Radamanthys, fiul lui Zeus şi al Europei, drept răsplată pentru spiritul său de dreptate, a fost rânduit judecător al sufletelor după moarte, în Hades.

297. La capurile Malea şi Tainaron, din extremitatea sudică a Peloponnesului, şi pe promontoriul de la Geraistos, din insula Euboia, se aflau sanctuare şi statui ale lui Poseidon. Capul de la Sunion din Attika era consacrat lui Poseidon şi Athenei. «Vinele de argint» reprezintă o aluzie la minele de argint din muntele Laurion. Într-o rugăciune din secolul IV î.Hr., zeul mărilor este invocat astfel: «Stăpân al cailor, Poseidon, căruia-ţi place ropotul galopului de bronz şi trierele rapide cu pinteni albaştri, căruia-ţi place întrecerea pe care a tinerilor strălucitori... o, tu, ce porţi un trident de aur, zeu al capului Sunion, fiul lui Kronos, slăvit la Geraistos!»

298. Sicilia a *fost colonizată* de greci începând din jurul anului 700, deci mult mai târziu decât epoca în care se presupune că ar fi trăit Odysseus.

299. În text amforă, vas conic, mare, cu două toarte; ca măsură de capacitate, în Attika, echivala cu 19, 44 litri.

300. Poseidon, tatăl lui Polyphemos, era nu numai domnul mărilor, ci şi al râurilor şi al lacurilor.

301. Cyclopul lui Euripides, mai evoluat decât bruta monstruoasă din poemul homeric, îi face lui Odysseus o scurtă prelegere de filosofic a forţei, demonstrându-i că amoralitatea este folositoare. Acest discurs a fost considerat similar celui rostit de Herakles în Alkestis (v. n. 67).

302. Pallas-Athena a ţinut partea grecilor în războiul troian, iar pe Odysseus l-a ajutat în chip deosebit în toate împrejurările.

303. În text: «vasul de zece amfore».

304. Instrument muzical cu şapte până la nouă corzi şi cutie de rezonanţă, asemănător cu lira, folosit în poezia greacă pentru a acompania cântece monodice sau corale.

305. Aluzie la una din ceremoniile cultului morţilor, când era atins cu mâna vasul cu libaţii.

306. În text: *kratér* (vezi n. 206).

307. Versurile acestei strofe par să se refere la pregătirile unei ceremonii nupţiale: faclele, mireasa, cununile de pe capul mirelui. Este de fapt o ameninţare învăluită, prin facle Corul înţelegând cărbunele aprins ce-l va orbi pe Cyclop iar prin cunună sângele ce-i va mânji obrazul (L. Méridier).

308. Dionysos era identificat uneori cu viţa de vie şi cu vinul.

309. jocul sumbru de cuvinte între Outis (Nimeni) şi *Odysseus* este celebru din *Odysseia*, IX, v. 366 şi urm.

310. Vezi n. 226.

311. Frumosul adolescent Ganymedes, din neamul lui Dardanos, unul din strămoşii troienilor, a fost răpit de Zeus de pe muntele Ida şi dus în Olymp, în mijlocul unui «vârtej

divin». (*Imnul homeric către Aphrodita*, v. 202 şi urm.)

312. Somnul (Hypnos) ca şi Moartea (Thanatos) erau socotiţi, după Theogonia hesiodică, fiii Nopţii (Nyx).

313. Maron indică aici vinul personificat.

314. Parastatai erau doi dintre membrii corului, ajutoarele corifeului, care şedeau, de obicei, la dreapta şi la stânga lui.

315. Karia era un ţinut în partea de sud-vest a Asiei Mici. Formula de aici corespunde locuţiunii româneşti «a scoate tăciunii din foc cu mâna altuia».

316. Vezi n. 34.

317. Odysseus i-a asmuţit pe greci după cucerirea cetăţii s-o distrugă prin foc.

318. Peştera avea probabil încă o ieşire pe faleză. În poemul homeric, Odysseus povesteşte: «Vorbele mele îl umplură de o mânie atât de cumplită, că smulse vârful unui munte, de căzu în faţa corăbiei noastre şi puţin îi lipsi să nu-i atingă botul. Marea clocoti sub lovitura stâncii, iar valul ne împinse din nou îndărăt spre ţărm de atinserăm pământul.» (*Odiseea*, IX, 480 – 486, traducere de E. Lovinescu).

EURIPIDES TEATRU COMPLET

II

IPHIGENEIA LA AULIS HEKABE ELEKTRA

IPHIGENEIA ÎN TAURIDA HIPPOLYTOS

Traducerea acestor piese s-a făcut după textul grec stabilit în: *Euripide*, Tome IV (H. Grégoire şi L. Parmentier), Société d'édition «Les Belles Lettres», Paris 1982, şi *Evripidis tragoediae* (A. Năuck). Volumen I, II, în acelibus Teubneri, Lipsiae, MDCCCLXXXI.

IPHIGENEIA LA AULIS

O inovaţie de seamă a lui Euripides a fost descoperirea şi explorarea sufletului feminin în aspectele sale cele mai diverse, contrastante sau nuanţate. Astfel,

dramaturgul descrie în *Medeia* modul cum dragostea pătimaşă se transformă în ură feroce şi în sete de răzbunare. În *Hippolytos* aduce pe scenă figura Phaidrei, mistuită de dragoste incestuoasă faţă de fiul său vitreg. La acestea se pot adăuga şi alte tipuri stăpânite de patima dragostei nebune şi de imoralitate patologică: Pasiphae din *Cretanii*, Stheneboia din tragedia omonimă sau Aerope din *Cretanele*. În acelaşi timp, tragediograful a plăsmuit personaje feminine înzestrate cu puritate fără cusur, în stare de supremul sacrificiu: Alkestis şi Andromacha din dramele omonime, Euadne din *Rugătoarele*, Makaria din *Heraklizii*, Polyxene din *Hekabe*, dar mai presus de toate eroina titulară din *Iphigeneia la Aulis*.

Există puţine legende mai celebre decât jertfirea fiicei lui Agamemnon de către tatăl său, ca să obţină de la zei, pentru flota greacă, vânturi favorabile navigaţiei. Acesta este nucleul primitiv al dramei, care i-a slujit mai târziu poetului latin Lucretius să atace religia şi îndeosebi fanatismul religios: «Tantum religio potuit suadere malorum!»

Dar motivul originar, în jurul căruia s-a ţesut fabula, vine din preistorie şi corespunde metafizicii arhaice, în lumina căreia nimic nu poate să dureze, dacă nu are «suflet» sau dacă nu este «însufleţit».[12]

Legendele multor popoare vorbesc despre sacrificiile umane indispensabile construirii podurilor, fortăreţelor, castelelor, oraşelor, la luarea în stăpânire a unei case noi, la desţelenirea unui teren virgin, la deschiderea unei mine, la lansarea în apă a unei nave şi în general «în pragul oricărei activităţi iniţiale»[13]. După unele versiuni, trebuiau sacrificaţi cu precădere copii; la temelia multor biserici s-

12 Vezi Mircea Eliade, Comentarii la legenda Meşterului Manole, Publicom, Bucureşti, 1943.

13 Ibid. p. 66.

au găsit schelete de nevârstnici; se cuvenea ca victima să-şi accepte jertfa de bunăvoie, la fel cum fac în dramele amintite Iphigeneia, Polyxene şi Makaria: «ne flebilis hoştia immoletur.» Adesea meşterul îşi jertfea propriul fiu, tot astfel şiy regele, când comunitatea trecea printr-o mare primejdie: molimă, secetă, catastrofe militare.[14]

Cu timpul, sacrificiul inaugural uman a fost înlocuit cu sacrificii de animale întocmai ca în epilogul dramei lui Euripides, când zeiţa Artemis a salvat-o pe Iphigeneia, substituindu-i o căprioară.

Iphigeneia la Aulis a fost scrisă probabil de poetul tragic în ultimele luni ale vieţii, când arta lui creatoare se afla la zenit. Tocmai compusese *Bakehantele*. El părăsise mai devreme Atena şi trăia la curtea lui Archelaos, regele Macedoniei, marele său admirator. Dar poetul a murit acolo, înainte să isprăvească sau barem să-şi revadă drama. Fiul său a găsit manuscrisul, l-a adus în patrie, tot el fiind răspunzător de unele adaosuri şi, poate, alterări în text. Piesa a fost reprezentată în chiar anul stingerii autorului (406) şi a primit cununa la întrecerile de tragedie. A fost o victorie postumă a lui Euripides, care nu s-a bucurat prea des în viaţă de această distincţie.

Acţiunea dramei se desfăşoară pe ţărmul mării la Aulis, în Boiotia. Agamemnon, în calitate de comandant suprem, trebuie să conducă flota greacă în Asia Mică şi să atace Troia, ca să răzbune răpirea frumoasei Helena de către Paris. Dar, pentru a le dărui vânt favorabil, creşte

---

14 « Copilul este un simbol ecumenic al începuturilor, al lucrului nou, al vieţii totale, al evenimentelor excepţionale, al eternităţii.» Ibid. p. 52.
« Numai moartea violentă a unei divinităţi sau a unei făpturi extraordinare (zînă, erou) este creatoare, sporind realitatea. Orice viaţă jertfită, înainte de a-şi fi istovit posibilităţile de manifestare, printr-o moarte rituală (violentă) se transformă într-o nouă formă de viaţă.» Ibid. p. 92.

zvonul că zeiţa Artemis cere să-i fie adusă jertfa viaţa fiicei lui, Iphigeneia. Drept urmare, regele se află într-o mare cumpănă: să asculte de poruncile datoriei faţă de Hellada sau de cele ale dragostei paterne? Fratele său Menelaos, soţul Hellenei, cel mai interesat în declanşarea războiului, se arată a fi copleşit şi el de zbuciumul lui Agamemnon şi renunţă la sacrificarea fecioarei. Dar demersurile Atrizilor sunt zadarnice: marele preot şi toată «infanteria marină» greacă pretind vehement, ameninţător, săvârşirea sacrificiului.

Între timp soseşte Iphigeneia, care, plină de graţie şi de copilărească voioşie, îşi îmbrăţişează părintele. Doar este cea mai îndrăgită odraslă a basileului şi fusese înştiinţată că, înaintea plecării flotei, va face nuntă cu Achilleus, cel mai strălucit erou hellen. Dar gingaşa adolescentă află curând că în loc de altarul nupţial o aşteaptă altarul jertfelor de sânge. E mişcătoare deznădejdea cu care imploră să i se cruţe viaţa, căci: «Lumina, pentru oameni, e darul cel mai dulce, / iar bezna din tărâmul lui Hades e ursuză. / Doar cineva cu mintea stricată vrea să moară. / O viaţă rea, mai bine, decât o moarte mândră!» Atunci are loc un reviriment neaşteptat. Agamemnon, cu sufletul sfâşiat, îi arată că războiul pus la cale e destinat să garanteze libertatea întregii Hellade, că «barbarii» răpitori de neveste reprezintă pentru greci o permanentă primejdie, că patria are mare nevoie de sacrificiul ei. Aceste spuse transfigurează copila şi în timp ce maică-sa, Klytaimnestra, se frământă, împreună cu Achilleus, să găsească vreun mod de salvare, ea îşi declară ferm hotărârea de a se jertfi pentru binele tuturor, pentru gloria patriei. «M-ai născut nu numai pentru mine, ci pentru toţi elenii» (v. 1386), îi spune mamei sale, înainte de a se îndrepta fără şovăială spre jertfelnic. Schimbarea fiicei lui Agamemnon este surprinzătoare, în contrast cu

apariţiile sale anterioare, în care îşi manifesta exuberanţa juvenilă, calineria, prospeţimea, spaima inocentă şi revolta instinctivă împotriva morţii.

Dar încă Aristoteles a remarcat comportamentul imprevizibil al eroinelor lui Euripides, ceea ce reprezintă o înnoire în spirit modern, spre deosebire de personajele feminine ale lui Sophokles, consecvente până la obsesie, tăioase, închise în ele însele. «Amestecul acesta de forţă şi slăbiciune, de sfiala şi eroism, înfiripă un tablou al naturii cumane> adevărat şi încântător», observa Schiller. Pe de altă parte, Euripides ştie că un mare ideal poate să favorizeze o transfigurare, o maturizare bruscă a caracterelor, că fragilitatea se poate converti în eroism. O atare supremă convertire se petrece în personajul graţios, diafan, al fecioarei martire, Iphigeneia.

Deznodământul dramei cu substituirea, pentru jertfa, a unei căprioare şi salvarea copilei au fost socotite de unii o interpolare tardivă. Totuşi posibilitatea înlocuirii oamenilor cu animale în sacrificiile inaugurale, menţionată mai sus, este un argument pentru autenticitatea textului. De altfel, aceeaşi versiune a desfăşurării sacrificiului se regăseşte şi în *Iphigeneia în Taurida* de acelaşi Euripides.

Aşadar, în ultima dramă a poetului the happy-end ţine loc de purificare (*katharsis*) tragică, la fel ca în *Alkestis* sau în *Ion*. Dar în *Iphigeneia la Aulis* domneşte o atmosferă aspră, amară, care se intensifică de-a lungul acţiunii în pofida încheierii fericite. Totuşi aceasta nu-l cruţă pe Agamemnon de ruşine, pe Iphigeneia de calvar şi pe Klytaimnestra de pierderea fiicei adorate. De fapt, în piesă nu există erou sau eroină tragici. Niciunul din cele trei personaje care suferă nu are statura de erou: Agamemnon este moralmente un laş, Klytaimnestra o femeie egoistă, Iphigeneia doar o copilă vitează. Adevăratul erou tragic este, ca şi în *Troienele*, poporul grec, pe care nebunia l-a

implicat în război.

Vellacott distinge în *Iphigeneia la Aulis* două teme notabile. Una este pierderea minţii ca simbol pentru război şi pentru urmările sale; în piesă se afirmă de mai multe ori că grecii au purces la Troia mânaţi de nebunie. A doua temă este răspunsul la întrebarea crucială: cine este liber şi cine sclav? Agamemnon, căpetenia căpeteniilor, îi mărturiseşte fetei sale că este sclavul Helladei. La rândul ei, armata răzvrătită este sclava superstiţiei şi a dorinţei de pradă.[15]

Într-adevăr, încă din expunerea lui Agamemnon din prolog rezultă că ceea ce face inevitabilă jertfirea Iphigeniei este superstiţia războinicilor, ai căror conducători nu sunt în stare să-i domine. În cuprinsul dramei nu se face aluzie la vreo furtună marină sau la vânturi adverse. Vremea este doar mult prea calmă, aerul este nemişcat (v. 10 – 11, 813). Însă navele de război ale grecilor erau echipate atât cu pânze, cât şi cu vâsle, ultimele menţionate la versurile 174, 765 şi 1388. Practica obişnuită era să se folosească vâslele la intrarea şi ieşirea din porturi, iar pânzele în larg; dar vâslele serveau şi în caz de urgenţă, ori iminenţa unui sacrificiu uman era o perspectivă extraordinară. Prin urmare, izvorul răului şi al suferinţelor în această dramă nu ţine de cauze naturale (vremea potrivnică) sau supranaturale (divinitatea), ci este războiul, combinat cu erorile şi nebunia unui grup de oameni implicaţi în acţiune (Kalchas, Menelaos, Odysseus).

În *Iphigeneia la Aulis* toate personajele adulte, cu excepţia bătrânului servitor, au defecte de caracter apreciabile, «care ne fac să roşim pentru ele», spune Vellacott[16]. Euripides ilustrează prin comportamentul lor

15 Euripides, Orestes and other plays, translated with an introduction by Philip Vellacott, p. S4, Pinguin Books, London, 1972.

16 Ibid. p. 96.

ostentaţia şi falsitatea inseparabile de război: incapacitatea mai-marilor de a comanda, invocarea unor motive neîntemeiate, adesea stupide, decăderea loialităţii la nivelul de expedient, alegerea de soluţii provizorii etc.

Purtarea oscilantă a lui Agamemnon nu este scuzabilă. El se vădeşte a fi ipocrit când trimite a doua scrisoare în Argos, ca să împiedice venirea la Aulis a soţiei şi a fiicei sale, într-un moment când este limpede că mesajul lui nu mai putea să ajungă la destinaţie.

Menelaos, chiar dacă, după disputa cu fratele său, renunţă să mai pretindă jertfirea fecioarei, pare să ştie că aceasta nu mai poate să fie salvată, deoarece oricum va sosi în tabăra grecilor.

Klytaimnestra, copleşită de perspectiva pierderii copilei, se ceartă vehement cu Agamemnon, aducându-i învinuiri meschine. Ea perorează, iritată, ca şi cum crima ar fi fost îndreptată mai mult contra ei decât contra Iphigeniei. Apoi îşi dă în vileag gelozia faţă de sora sa Helena şi egoismul, insistând peste măsură asupra suferinţelor sale când va fi lipsită de fiică. Iar la sfârşit izbucneşte; «Omoare-şi-o Menelaos pe Hermione!» (v. 1204) Cu alte cuvinte, se învoieşte să fie junghiată o copilă, dar nu propria sa fiică, ci nepoata sa.

Însuşi Achilleus, semizeul, care este animat de unele elanuri eroice, nu se înfăţişează destul de demn, ci prea plin de sine, parcă oleacă nătâng şi se descrie fudul drept un campion al libertăţii. De trei ori se jură că nimeni nu se va atinge de Iphigeneia, dar nu întreprinde nimic ca s-o scape. De fapt, eroul nu ţine la fecioară, dragostea lipsind din această dramă, spre deosebire de *Iphigenie* a lui Racine, iar pornirea lui de-a o salva este doar o reacţie la faptul că a fost ofensat. Altminteri, nu se sfieşte să declare că, dacă ar fi fost întrebat, ar fi consimţit să aibă loc sacrificiul.

Prin contrast, Iphigeneia, cruda încă, în vârstă cam de paisprezece ani, este de o sublimă puritate, tandră, uneori blând-ironica, dovedind iubire de părinţi, dar şi de patrie. Trăsăturile ei copilăreşti au forţă de convingere. Cuvintele sale sunt singurele sincere din toată piesa. Intuieşte duplicitatea lui Agamemnon, egală cu egoismul Klytaimnestrei. Nu se îndoieşte că va muri chiar în ziua sosirii în tabără şi îşi întâmpină demnă moartea, în mijlocul lumii degradate a adulţilor, doar o adolescentă se dovedeşte a fi nealterată. Dacă atât de sumbră este concluzia lui Euripides, după trei decenii de război dintre Atena şi Sparta, se înţelege prea bine de ce, la capătul vieţii, şi-a părăsit cetatea şi s-a exilat în Macedonia.

Iphigeneia la Aulis, dezvoltată din motivul arhaic al sacrificiului ritual, se distinge prin polarizarea caracterelor, amintită mai înainte, prin forţa retoricii şi concizia dialogului, prin tensiunea crescândă şi iluminarea tragică finală şi nu în ultimul rând prin inspiratele secvenţe lirice. Ea este una din cele mai frumoase drame attice şi reprezintă, împreună cu *Bakehantele*, operele supreme ale poetului, cântecul său de lebădă, pasărea despre care Platon spune că, după ce a cântat toată viaţa, o face cu şi mai mare măiestrie în ziua morţii.[17]

HEKABE

17 Această piesă, arzătoare cu flacără pură, a fascinat şi încă mai fascinează disponibilităţile creatoare ale poeţilor, compozitorilor, artiştilor plastici şi slujitorilor scenei. Imitată de romanii Naevius şi Ennius, beneficiind de traducători iluştri de talia lui Erasmus (realizatorul unei versiuni în latina Renaşterii) sau a lui Schiller, tema euripideică a cunoscut numeroase prelucrări dramatice, de la Lodovico Dolce (1551) la Rotrou (1640) şi Racine (a cărui replică din 1674 este o capodoperă pe măsura modelului) pînă la Hauptmann (1943). Tema se regăseşte de asemenea în reprezentările ceramicei greceşti, în frescele de la Pompei sau în pînzele lui Tiepolo. Muzicieni ca Gluck (1774), Cherubini (1788), Bentoiu (1968) şi alţii au compus opere întru amintirea şi gloria fecioarei martire.

Euripides a fost criticat că n-a ştiut să realizeze în *Hekabe* ceea ce se consideră a fi, de la Aristoteles încoace, unitatea subiectului. Această creaţie a poetului tragic de fapt ar cuprinde două piese înnădite în chip arbitrar: prima s-ar putea numi *Jertfirea Polyxenei*, iar cealaltă *Răzbunarea Hekabei* sau *Vendetta Reginei-Mame*. În acelaşi timp, comentatorii sunt unanimi în a-i recunoaşte forţa patetică şi remarcabila progresie dramatică de-a lungul tuturor episoadelor, ceea ce face ca *Hekabe* să fie şi astăzi o tragedie reprezentabilă, nu doar în spectacole academice, ci şi în versiuni artistice de excepţie. Aşadar, între analiza filologică şi viaţa operei există o contradicţie. Să fie la mijloc vreo debilitate a demersului critic? Dimpotrivă, judecata enunţată mai sus e riguros exactă. Să fie nefondate argumentele în favoarea celebrei unităţi aristotelice? Lucru anevoie şi poate periculos de dovedit. Să fie cumva necesară, pentru lămurirea cazului, recurgerea la alte categorii estetice, cum ar fi, de pildă, unitatea interesului dramatic? Nu s-ar obţine un spor de înţelegere prea mare înlocuind o abstracţiune prin alta. Jocul cu noţiunile nu ar izbuti să anuleze contradicţia amintită, după cum nu ar izbuti să elimine nici alte aspecte contradictorii, care nu lipsesc din teatrul lui Euripides.[18]

Mai lămuritor este faptul că *Hekabe*, ca de altfel şi celelalte tragedii, a fost scrisă în vederea reprezentării pe scenă, nu în vederea lecturii la umbra unor prejudecăţi

18 Se ştie că opera lui Euripides a stîrnit în cursul timpului numeroase controverse. Şirul criticilor săi, unii de geniu, e impresionant, începind cu Aristophanes, ale cărui atacuri şi-au găsit expresia cea mai strălucită în comedia Broaştele, şi ur- mind mulţi alţii, între care Schlegel, Nietzsche şi nume sonore ale şcolii filologice franceze. Este adevărat că poetul n-a dus niciodată lipsă de admiratori, dacă n-ar fi fost decît unele vîrfuri ale teatrului mondial: Menandros, Seneca, Shakespeare, Racine, Goethe şi alţii, pînă la Giraudoux sau Anouilh.

teoretice. O piesă pusă în scenă devine cu totul altceva de cât aceeaşi piesă citită, şi aceasta nu mai trebuie demonstrat în cazul tragediei eline, în care se împleteau: prezenţa fizică a actorilor, spunerea textului (dicţiunea), cântecul coral sau monodie, contribuţia instrumentelor muzicale, dansul, sugestiile plastice (măşti, costume, decoruri), mecanismele scenice şi altele, toate într-un prilej de elecţie, sacru, sărbătorile marelui zeu al vegetaţiei, Dionysos.

Textul unei tragedii, oricât ar impresiona prin vis dramatica şi fulgor poeticus, ar putea să fie considerat astăzi o creaţie între scenariu şi libret, care îşi întregeşte rostul, îşi dobândeşte supremele valenţe prin reprezentare scenică şi prin comuniunea cu spectatorii. Dar textul nu este un simplu, scheletic, suport verbal, ci are existenţă estetică autonomă şi o incontestabilă putere formativă. Într-adevăr, crescută din rădăcinile mitului, tragedia este dominată de elementul simbolic, hieratic. Desigur nu lipseşte nici elementul analogic, imitativ, faimoasa *mimesis*, pentru care s-au înnegrit atâtea file de la *Poetica* lui Aristoteles încoace, acest judecător al literaturii cu minte mai degrabă de naturalist. Altminteri, drama europeană, alunecând mereu spre conţinuturi şi forme din ce în ce mai profane, şi-a întărit caracterul de uneori grosolană, *mimesis*. Dar drama attică, aflată mai aproape de izvoarele sale sacre, asculta de poruncile tainice ale expresiei simbolice. De aici decurge maldărul de semnificaţii posibile, caracterul de «operă deschisă» şi forţa neofilită a marelui spectacol tragic, dincolo de controversele filologice şi estetice.

La fel şi cu *Hekabe*. În vremea contemporană, bântuită de atâtea grozăvii, ameninţări şi spaime, nu se poate interpreta această operă din perspectivă pur psihologică, aşa cum ar fi făcut altă dată Racine, sublimul

admirator al lui Euripides. Ne aflăm angrenaţi în problematica unei epoci din mijlocul căreia înţelegem clar că în *Hekabe* se vorbeşte despre ororile războiului. De altfel, această tragedie a fost creată în plină desfăşurare a sălbaticului conflict peloponnesiac şi poate fi socotită o piesă antirăzboinică, în care dramaturgul, plângând pentru cumplita nenorocire a învinşilor, n-o uită nici pe cea a învingătorilor.

Dar despre ce este vorba în drama cu numele fostei regine a cetăţii Troia? Războiul tocmai s-a încheiat. După zece ani de soartă oscilantă, grecii au dobândit în cele din urmă victoria; genocidul a fost realizat prin masacrarea tuturor bărbaţilor şi băieţilor în chiar noaptea asaltului final. Troia a fost jefuită, dărâmată şi incendiată; undeva, în zare, cerul fumegă încă, după mistuirea zidurilor cetăţii. Acum flota elenilor aşteaptă, gata de întoarcere. Ca de obicei, în asemenea cumplite prilejuri, femeile şi fiicele învinşilor au rămas la cheremul invadatorilor; o parte din captive au şi fost luate în stăpânire şi siluite după toanele întâmplării, celelalte îşi pândesc destinul; între ele, decăzută din splendoarea regală, se găseşte cea mai amarnic lovită, Hekabe.

Aici începe drama, prin apariţia Umbrei lui Polydoros, spectrul fiului mezin al Hekabei, care, rostind prologul, aminteşte că suferinţele învinşilor nu se istovesc odată cu stingerea luptelor. El însuşi fusese ucis de propria-i gazdă, thracul Polymestor, iar sora lui, Polyxene, urmează să fie sacrificată, la rândul ei, pe mormântul lui Achilleus, pentru a domoli, dincolo de moarte, spiritul neliniştit al eroului.

Apoi se aude glasul reginei troiene tânguindu-se pentru nimicirea cetăţii, urmat de intrarea Corului femeilor captive, care confirmă emiterea unei sentinţe de moarte asupra Polyxenei. Însuşi Odysseus vine s-o smulgă

din braţele mamei. Hekabe, ca să-şi salveze copila, oscilând între orgoliu rănit şi umilinţă, face prima tentativă de acomodare cu învingătorii, reprezentaţi de fiul lui Laertes, căruia odinioară îi ocrotise viaţa. Acesta se arată a fi neînduplecat: cei scăpaţi din măcelul luptelor nu-şi mai plătesc datoriile morale.

Acum are loc faimoasa intervenţie a Polyxenei, personaj făcând parte, ca şi Iphigeneia, din seria euripideică a fecioarelor inocente şi martire, care, confruntată cu perspectiva sclaviei, alege să-şi sacrifice de bunăvoie viaţa. Elita spirituală, adesea din rândurile vârstei crude, este secerată cu precădere de braţul unei puteri străine. Polyxene, fecioara firavă, dar neşovăitoare, moare în numele libertăţii şi a unor idealuri revolute. La mormintele unora ca aceasta, mâini nevăzute aşază noaptea flori, închinate din adâncul fără speranţe a celor învinşi.

Dar consumarea jertfei, relatată în toată frumuseţea sa înfricoşătoare de ritual, nu anulează suferinţele Hekabei: nenorocire urmează după nenorocire. O femeie târăşte de la ţărmul mării cadavrul lui Polydoros, fiul mezin pe care maică-sa îl credea bine ascuns şi adăpostit în Thracia la regele Polymestor, împreună cu un tezaur care ar fi trebuit să-i asigure supravieţuirea, dacă zidurile Troiei ar fi cedat. Însă catastrofa unui stat are drept urmare destrămarea vechilor alianţe şi o regrupare a sateliţilor. Cetăţenii săi, surprinşi în străinătate, din oaspeţi respectaţi devin dintr-odată ostatici, care pot să fie lichidaţi sau predaţi în mâinile biruitorului, ca să-i stârpească. În această lumină, Polymestor este un exemplar tipic de aliat hainit, iar gestul lui criminal încape, în atare prilejuri, sub etichete eufemistice.

Moartea fiului de pe urmă, cel care ar fi trebuit să devină, poate, trunchiul altui neam de troieni, stârneşte

iarăşi cântul bocit al Hekabei şi dezlănţuie mecanismul paroxistic al răzbunării, al vendettei. Din punctul acesta începe a doua mişcare dramatică, peste care parcă fâlfâie, nevăzute, umbra lui Polydoros şi destinul de excepţie al Polyxenei, înzestrând opera cu un alt fel de unitate, lăuntrică, proprie oricărui fapt de mare artă. În vederea răzbunării, regina captivă face încă o tentativă de acomodare cu grecii şi de data aceasta, în persoana comandantului suprem, Agamemnon, găseşte un ins pregătit să se apropie de noii supuşi.

Departe de a fi, aşa cum îl consideră unii, un rege de operă bufa, Agamemnon are o înţelegere prudentă faţă de motivaţia Hekabei, pe a cărei fiică, anume Kasandra, o păstrează ca ibovnică în cortul său. Căzut în condiţie servilă, sufletul fostei regine începe să se deterioreze: ea pune la cale cea mai respingătoare răzbunare contra lui Polymestor, dar numai după ce câştigă încuviinţarea tacită a mai-marelui, care, dincolo de legătura cu ibovnica lui de sânge regal, are în vedere mai mult noile realităţi politice, părând a se călăuzi după dictonul divide et impera.

Răzbunarea năprasnică a Hekabei face alte două victime nevinovate, cei doi băieţi ai lui Polymestor, ucişi de mâinile captivelor troiene, înaintea tatălui lor, căruia acestea îi sparg bulbii ochilor cu ajutorul acelor de păr. Ascunse de umbra largă şi însângerată a biruinţei, încep să se consume lichidările reciproce ale biruiţilor. Ultimele scene clocotesc de ură bestială şi de durere sălbatică, de suferinţa cărnii sfâşiate, de mânia primitivă a regelui thrac şi de hohotul cinic al fostei regine; în totul un *agon* sumbru şi puţin grotesc în faţa lui Agamemnon, silit de împrejurări să judece, simulând o poziţie de nepărtinire.

În încheiere răsună profeţiile lui Polymestor despre destinul amarnic atât al învinşilor (Hekabe, Kasandra), cât şi al învingătorilor (Agamemnon). Aceste adaosuri tematice

din zăcămintele altor legende au darul să lărgească şi mai mult pesimismul piesei lui Euripides.

Câte opere sunt oare la fel de patetice ca Hekabe, tragedia în care pier asasinaţi, unul după altul, patru copii, în care toate dialogurile personajelor şi toate cântecele Corului evocă momente sau urmări ale războiului? în puţine se succed acţiuni mai odioase, mai elementare şi mai inumane din punctul de vedere al oricărei morale, încolţite din mâzga însângerată a măcelului. În schimb, din puţine tragedii se răspândeşte, deasupra tuturor nemerniciilor, o lumină mai tristă şi mai pură decât aceea a jertfei Polyxenei. Într-însa mitul întrece istoria, sacrul încununează profanul, iar simbolul se substituie contingenţelor.

ELEKTRA

Oricine se apropie de *Elektra* lui Euripides, pe calea lecturii sau a vizionării vreunei reprezentări scenice, este ispitit să o compare cu tragediile construite pe aceeaşi temă de iluştrii săi predecesori. Într-adevăr, cu *Choephorele* lui Aischylos şi cele două *Elektre*, a lui Sophokles şi a lui Euripides, ne stau la îndemână trei opere în care triada poeţilor tragici tratează acelaşi episod al unui *mythos* argian.[19]

În vârsta de aur a poeziei nu se punea la îndoială neistovita forţă a modelelor, puterea germinativă a structurilor mitice, iar faptul că Euripides îl urma pe Sophokles, Sophokles pe Aischylos sau invers, ţinea mai mult de accidentele creaţiei decât de esenţa ei: în tărâmul marilor tipare nu era oprită intrarea nimănui. Astăzi e greu de imaginat ca, de pildă, trei autori din generaţii succesive ale literelor franceze, numească-se Gide, Montherlant şi Camus, ar fi scris fiecare câte un roman, în care să evoce,

19 Printre subiectele tratate de toţi cei trei dramaturgi se mai numărau Pala- medes, Iphigeneia, Philoktetes.

urmând aceeaşi schemă, pe jumătate istorică, pe jumătate legendară, figura Ioanei d'Arc.[20]

Dar grecii au înţeles natura dual a oricărui act creator. Forţa modelului, singură, rămâne sterilă, dacă nu se opune şi nu se conjugă cu forţa invenţiei artistice. Din această tensiune, făţişă sau secretă, răsar în chip firesc mugurii înnoirii; nu prin căutarea crispată sau delirantă a originalităţii, a vreunei formule capabile să nege totul în toate şi să genereze din neant o realitate poetică stupefiantă.

Atitudinea creatorului antic pare că se împărtăşeşte din regulile întrecerilor gimnice. Participantul trebuie să accepte din capul locului codul respectivei întreceri, altminteri s-ar condamna la excludere. El copiază modelul în speranţa că odată şi odată îl va depăşi.

Scriind o a treia *Elektra*[21], Euripides s-a arătat deosebit de iscusit în remodelarea şi mlădierea subiectului. Punerea în lumină a înnoirilor, uneori majore, alteori abia imperceptibile, înseamnă de fapt a urmări despărţirea autorului de tradiţie, adică însăşi transformarea tragediei. Este ciudat că tocmai aceste despărţiri de tradiţie au devenit ţinte pentru o parte din critica filologică modernă. Ca şi cum ar fi fost posibil ca un creator de anvergura lui Euripides să ţină seama de normele estetice ale unei viitorimi îndepărtate şi nebuloase.

Trecut-au opt sau poate zece ani de când

---

20 Doar în istoria filmului, gen prolific la fel de popular cum a fost şi tragedia attică, se întîlneşte adesea preluarea aceloraşi modele, succesive sau simultane.

21 Elektra lui Sophokles datează din vîrsta căruntă a poetului, foarte aproape de 413, î.Hr., anul presupus al versiunii euripideice. Deşi nu există argumente convingătoare pentru întîietatea cronologică a vreunuia din autori, este mai probabil ca drama lui Euripides să fi fost alcătuită cea din urmă.

Agamemnon, la întoarcerea de la Troia, a fost ucis de soţia sa Klytaimnestra şi de amantul ei, Aigisthos. Acum uzurpatorul domneşte peste Argos. Orestes, singurul fiu al regelui răpus, rătăceşte în exil, iar sora lui, Elektra, mistuită de ură şi primejdioasă pentru ucigaşi, a fost îndepărtată de la curte şi măritată cu un umil truditor al gliei; prin această mezalianţă tatăl vitreg voise să înlăture posibilitatea naşterii unor urmaşi legitimi răzbunători.

Elektra lui Euripides nu se desfăşoară în faţa palatului mânjit cu crime al Atrizilor, ci undeva la marginea ţării, în munţi, înaintea unei colibe, din care se iveşte, ca să rostească prologul, Plugarul, soţul odraslei regale. S-a susţinut că prin asta autorul ar fi nesocotit unitatea de loc a dramei, risipind-o în spaţiu. Dar apropierea de natură, departe de a-i conferi o trăsătură idilică, creează un spaţiu vast, sălbatic, dionysiac, precum cel în care se desfăşura probabil la începuturi spectacolul tragic. De fapt, locul acţiunii este mai mult un concept teoretic decât o realitate artistică. Acţiunea tragică de obicei nu se desfăşoară înăuntrul unor ziduri, ci afară, între cer şi pământ, iar prin relatările personajelor, mai ales ale mesagerilor, se prelungeşte, dincolo de incinta sacră a scenei, până în păduri, în văile şi pe vârfurile munţilor sau pe ţărmul mării. Chiar dacă pe scenă se află totdeauna un element de decor reprezentând Lăcaşul (palat regal, cort militar, bordei ţărănesc sau peşteră cyclopică), drama antică se petrecea pe fundal cosmic şi asta se vede nemijlocit în *Elektra*, ca şi de altfel în *Alkestis*, *Iphigeneia la Aulis*, *Bakehantele*, *Cyclopul* etc.

Fiica lui Agamemnon se iroseşte în sărăcie şi obidă, neîngăduindu-şi să ia parte la sărbătoarea zeiţei Hera, ocrotitoarea cetăţii, unde vin s-o invite femeile Corului. Elektra, asemenea Hekabei şi-a altor măşti din tragediile lui Euripides, se înfăţişează de la început decăzută din

gloria de odinioară. Dramaturgul face să purceadă acţiunea de la un prag foarte înalt al durerii, amplificând-o apoi până dincolo de ceea ce poate să fie omeneşte îndurat.

Abia sosit în ţară, împreună cu Pylades, Orestes îşi întâlneşte sora şi-o lasă, nerecunoscând-o, să-i mărturisească suferinţa. Oaspeţii sunt găzduiţi în colibă, prilej de elogiere a ospitalităţii arhaice, apoi Elektra trimite după mâncare şi băutură tocmai la un moşneag care îl crescuse pe Orestes şi îl salvase din palatul Atrizilor în ziua regicidului. Acesta vine el însuşi, declanşând mecanismul faimoasei recunoaşteri dintre frate şi soră. Aici Euripides a reconstituit în spirit polemic secvenţa similară din *Choephorele* lui Aischylos.

Afirmarea într-o dramă a unor crâmpeie de artă poetică personală nu este inoportună, ci revelatoare pentru luciditatea autorului. În scena recunoaşterii Euripides îi replică marelui înaintaş tocmai în numele argumentului, care va ajunge cu timpul aristotelic, al verosimilităţii.

După recunoaşterea dintre fraţi şi după bucuria revederii, se pune precipitat la cale omorârea lui Aigisthos de către Orestes şi Pylades. Curând un martor anunţă că uzurpatorul a căzut, lovit de străinii pe care îi poftise mărinimos să participe, împreună cu el, la un ritual de sacrificare în cinstea Nymphelor. În crângul acestor zeiţe a fost sacrificat el însuşi, neliniştit şi trist; deodată cu taurul de jertfa a primit şi el lovituri nemăsurat de crude. Şi astfel spectatorii sunt parcă îndemnaţi să-l ierte de o parte din vină.

Cu atât mai zguduitor este momentul următor, în care Elektra, dezlegată de teamă şi ruşine, inundă cu insulte cadavrul fostului său duşman. Unii comentatori au condamnat accentele de cruzime ale acestei scene, dar cei

care îşi amintesc interpretarea uimitoare, sălbatică şi totodată demnă a Irinei Papas din filmul lui M. Kakoiannis, creat după *Elektra* lui Euripides, îi înţeleg rostul şi frumuseţea.

Dar mai trăieşte mama. Poetul a umanizat-o în tot cuprinsul tragediei, făcând din Klytaimnestra o eroină ambiguă, aproape blândă. Primind ştirea mincinoasă a lăuziei Elektrei, se grăbeşte, bucuroasă, s-o vadă, dar dialogul celor două femei devine îndată prilej de ceartă violentă despre trecut. Încercările de disculpare, până la urmă înduioşătoare, ale mamei, se izbesc de neîndurarea glacială şi sumbru-ironică a fiicei. Regina nu se mai poartă ca femeia cu voinţă de oţel, netemătoare de sânge, care şi-a ucis bărbatul în baie cu securea. Mişcările sale sunt lâncede, pare învinsă de Soartă, chiar înainte de a intra în tărâmul morţii. Şi iar li se arată spectatorilor cadavrele lui Aigisthos şi al Klytaimnestrei. Doar că aici, lângă fiul ucigaş, se află şi fiica, nu numai ca instigatoare a lui Orestes, ci ca părtaşă la crimă.

Stranie, aspră şi complexă este *Elektra* lui Euripides! Asemenea unui arhetip, la îndemâna interpretărilor psihanalitice, ea este fiica pătimaşă care îşi iubeşte tatăl tot atât de fierbinte pe cât îşi urăşte mama. Gândul răzbunării, nevoia de răzbunare, aceasta-i singura ei obsesie, zi de zi, noapte de noapte. Ea se păstrează fecioară, neatinsă nici chiar de soţul său legiuit, Plugarul, căci numai fanatismul castităţii putea să genereze atâta implacabilă ură faţă de mama ucigaşă din dragoste. Ea totuşi este şi femeie, plină de înţelegere şi de nobilă căldură faţă de bărbatul ei rustic, căruia îi ţine casa şi gospodăria. Ba mai mult, se dovedeşte a fi în mare măsură şi virilă prin cruzime, violenţă şi luciditate. Cu toate acestea, iat-o prăbuşită în ceasul din urmă, al căinţei. După omor, în drama lui Euripides, nu izbucneşte un cânt

jubilatoriu, ca la Aischylos, ci răsună triste lamentaţii lirice.

Tragedia se încheie prin intervenţia Dioskorilor, fraţii divini ai Klytaimnestrei, apăruţi ca să prevestească destinele personajelor. În cazul de faţă, apariţia divinităţilor ex machina şi întregul *exodos* echivalează cu reintrarea tragediei în zarea mitului, după itinerarul zbuciumat al făptaşilor şi al victimelor.

O figură aparte este plugarul argian, acel personaj «democratic şi melodramatic» (Parmentier), întruchipând nobleţea sufletească în straie modeste. În el prinde glas conştiinţa morală, ca şi cum ar fi preluat unele din atribuţiile Corului, care în această dramă îşi împlineşte numai rostul liric. Splendoarea odelor, mai ales cea în care se glorifică armele lui Achilleus sau cea depănând legenda mielului de aur, incandescenţa fragmentelor monodice şi a dialogurilor lirice dintre actori şi coreuţi dau socoteală, întrucâtva, despre amploarea elementului muzical în tragedia greacă.

IPHIGENEIA ÎN TAURIDA

Palpitantă, poetică, surprinzătoare, *înhigeneia în* Tauridaface parte din şirul operelor lui Euripides neconforme cu standardele teoretice. Deşi este citată şi elogiată cu prisosinţă în *Poetica* lui Aristoteles, ea nu corespunde tiparului aristotelic şi nici nu poate să fie socotită o tragedie în înţelesul modern al cuvântului. Desigur, spunând modern, implicăm, cu sau fără ştiinţă, o seamă de norme, unele din ele formulate de Boileau în secolul XVII şi devenite între timp idola mentis. De obicei, *înhigeneia în Taurida* este considerată melodramă sau dramă romantică, alteori piesă de atmosferă sau de intrigă, sau de suspense, de fantezie exotică sau pur şi simplu o desfăşurare factice, cu happy-end, al cărei singur scop, aproape vulgar, ar fi divertismentul.

Dar, în acelaşi timp, nimeni n-a putut să treacă pe lângă elementele mitice ale dramei, fără să le remarce belşugul, vechimea, disparitatea şi fără să aprecieze îndemânarea cu care au fost împletite de imaginaţia poetului. Într-adevăr, nu se poate pune la îndoială măiestria dramaturgului, care a altoit pe aceeaşi tulpină zvonurile ceţoase despre Fecioara Scitică, divinitatea lacomă de sânge omenesc, amănuntele despre cultul Artemidei în sanctuarele de la Halai şi Brauron, în Attika, ipostazele diverse ale Iphigeniei (de zeiţă neprihănită, de preoteasă şi de fiică a lui Agamemnon, de jertfa la Aulis şi de jertfitoare în Taurida) şi legenda ramificată a casei de Argos, dincolo de care se desfăşoară o ceartă între zei, cu alte cuvinte, o controversă teologică[22].

Câte lumini şi umbre sunt cuprinse laolaltă în toate acestea, câte sugestii pentru exegeţi, câte filoane de

---

22 încă din secolul XIX, Schroeder, Patin şi alţii au reţinut asemănarea dintre două creaţii gemene ale lui Euripides: Iphigeneia în Taurida şi Helena. Ultima este considerată a fi o variantă, dar nu inutilă, a celei dintîi. Iată cum rezumă H. Gre- goire ambele drame, întemeiat pe o analiză mai veche a lui Schroeder: « O femeie de sînge regal, din vestita casă a Atrizilor este prizonieră, departe de patrie, a unui rege sîngeros, care îi junghie pe toţi străinii pripăşiţi în ţara sa. Suferinţa eroinei este fără margini, cînd află că a pierit omul la care ţinea cel mai mult. Dar iată că se iveşte tocmai acela. După o recunoaştere înduioşătoare, amîndoi pregătesc evadarea. Dovedind mai multă astucie decît bărbatul, femeia pune la cale o ieşire din impas care nu dă greş. Regele barbar, amăgit de greci, ia parte de bunăvoie Ia realizarea planului. Prefacîndu-se că este însufleţită de zel faţă de monarh şi invocînd anumite rituri care nu pot să fie săvîrşite decît în preajma mării, eroina se îndepărtează, laolaltă cu celălalt captiv şi cu o escortă dată de însuşi regele. Cei doi greci sînt ajutaţi de un grup de compatrioţi, care aşteptau ascunşi în văgăunile coastei mării. Oamenii monarhului descoperă în cele din urmă viclenia, acesta e avertizat şi dă poruncă să fie urmăriţi şi prinşi fugarii. Dar îşi face apariţia o divinitate care îi porunceşte regelui barbar să se resemneze şi să se supună forţei destinului».

interpretare se pot urmări, începând cu cele mărunte, circumstanţiale, până la cele înalte, simbolice, de la argumentele retorice ale sofiştilor până la cele etiologice ale arheologilor sau cele psihoterapeutice ale discipolilor lui Carl Gustav Jung! Şi totuşi pare ciudat faptul că greutatea elementului sacru în structura dramei este apreciată de mulţi comentatori formală sau doar demonstrativă pentru scepticismul lui Euripides. Fantezia dramaturgului ar fi născocit şi împreunat legendele şi riturile în felul în care magicianul amestecă şi apoi extrage «surprizele» din aceeaşi pălărie. Mai aproape de substanţa dramei pare a fi interpretarea lui A. Lesky[23]; acesta insistă asupra relaţiei antinomice dintre gravitatea culturală, pe de o parte, şi jocul parodic, agitat, omenesc, pe de altă parte, joc în care elementele principale laice, recunoaşterea şi intriga (*anagnorisis* şi *mechanema*) sunt golite de orice semnificaţie religioasă.

Citită fără lentilele aparatului critic, *Iphigeneia în Taurida* se înfăţişează ca o dramă sacră, celebrată întru slava Fecioarei Artemis, înăuntrul căreia se află două enclave profane: scena recunoaşterii îndelung amânate şi scena punerii la cale a evadării.

Tărâmul acţiunii, dincolo de Stâncile Symplegade, este un loc limită, în zarea neguroasă a cunoaşterii de miazănoapte, unde divinul, umanul şi barbarul pot să se confunde. Fundalul scenei este chiar templul zeiţei, înaintea căruia se mişcă, în care intră şi din care ies actorii, la fel ca într-un mister medieval.

La începutul dramei se deschid solemn porţile de bronz ale templului Artemidei Tauriene şi din lăcaşul sacru se iveşte Iphigeneia în straie de preoteasă. În prolog ea aminteşte despre propria jertfire pe ţărmul nisipos de la

23 A. Lesky, Geschichte der Griechischen Literatur, Bern., Munchen, 1963.

Aulis, arată cum prin mila zeiţei a devenit din sacrificată sacrificatoare a străinilor naufragiaţi pe meleagurile sciţilor şi încheie printr-o desluşire oniromantică, după care se retrage în templu. În scurta lor apariţie următoare, Orestes şi Pylades divulgă motivul de pe urmă, religios, al călătoriei lor: opoziţia dintre Erinyi, stihiile arhaice ale răzbunării, şi Apollon, zeul extazului lucid şi al unor comandamente etice mai nuanţate. Intrarea Corului se face în legănarea hieratică, evlavioasă, a unei rugi, căreia îi răspunde bocetul ritual, prelung, al Iphigeniei (ea tălmăcise visul drept vestitor de moarte pentru fratele său Orestes), urmat de momentul vărsării prinoaselor spre îndestularea sufletului mort, de invocare a puterilor chthoniene şi de un dialog liric tânguitor dintre preoteasă şi slujitoarele sale.

Urmează, neaşteptată, relatarea bouarului, capodoperă a genului epic scurt; povestirea prinderii celor doi călători străini hărăziţi morţii este plină de amănunte ciudate, miraculoase, şocante, între care atacul de delir, boală socotită în antichitate sacră, al lui Orestes cel hăituit de Erinyi.

Un cântec al Corului («Vinete valuri, vinete-negre valuri…») care evocă relieful, peisajul, culorile tari, parcă şi izul Mării Negre, încheie prima secţiune precumpănitor religioasă a dramei.

Aducerea prizonierilor legaţi înaintea teribilei preoţesc inaugurează secţiunea centrală, profană, de sondaj psihologic şi complot. Orestes nu avea ştire că sora lui se afla în Taurida, ci credea, ca toată Hellada de altfel, că aceasta pierise de cuţitul sacrificial la Aulis. Iphigeneia, stăpânită de dorul ţării, îşi întreabă metodic şi cu băgare de seamă fratele despre patrie şi despre eroii argieni, despre soarta alor săi. Cu greu, ascunzându-şi durerea, Orestes vorbeşte pe rând, când mai învăluit, când mai

transparent, despre faptele şi ticăloşiile petrecute în Argos. Amânarea momentului dublei recunoaşteri, scenă lăudată de Aristoteles ca una dintre cele mai izbutite din drama attică, autorul nu *o face* doar de dragul suspense-ului, ci şi al verosimilităţii. Dar întâlnirea vlăstarelor lui Agamemnon se petrece la vreme de grea năpastă. Cântecul lor de bucurie se împleteşte cu tânguirea, totuşi mişcarea dramatică nu lâncezeşte nicio clipă şi fraţii, deveniţi dintr-odată lucizi, pun la cale evadarea din Taurida.

Iphigeneia invocă într-o rugăciune ajutorul stăpânei sale Artemis şi astfel revine atmosfera religioasă din ultima secţiune a dramei. Din nou se deschid porţile de bronz ale templului şi începe o procesiune în care eroina titulară poartă în braţe, cu grijă şi cu evlavie, statuia zeiţei, urmată de prizonieri, gărzi şi ministranţi ai sanctuarului. Thoas, regele superstiţios al acelei seminţii scitice, poate să fie convins cu uşurinţă de nevoia purificării prealabile a statuii şi a victimelor «cu apă sfântă şi cu sabie», ritual care este apoi simulat în amănunt. Cei destinaţi morţii trec cu feţele acoperite, un crainic împrăştie lumea, cerându-le localnicilor să se ferească de contaminare, deoarece grecii erau mânjiţi moralmente cu sângele paricidului, clădirea templului se purifică prin aprindere de torţe, Iphigeneia se închină iarăşi zeiţei sale ocrotitoare, apoi, după trecerea cortegiului, Corul evocă printr-un imn mitul întemeierii cultului delphic al lui Apollon Pythianul, geamănul Artemidei. Soseşte din nou un vestitor, cu răsuflarea tăiată, care descrie mişcarea lentă, ceremonioasă a cortegiului pe malul mării, apoi fuga străinilor şi a marii preotese cu statuia zeiţei în braţe spre corabie, lupta dintre sciţi şi greci, ultimii însufleţiţi de puteri extraordinare, induse de zei, şi la urmă citează în întregime încă o rugăciune a Iphigeniei către Artemis, a

treia din piesă.

Tragedia este încununată de un moment teofanic. Apare Athena, dar nu ca o dea ex machina de circumstanţă, ci pentru a împlini rosturile progresiei dramatice: ea înfiinţează anumite rânduieli, aruncă punţi etiologice între culte îndepărtate, prescrie tipicuri rituale, îl îmblânzeşte miraculos pe regele scit, pune în mişcare vânturile prielnice întoarcerii şi veghează din zbor asupra drumului navei spre Attika, unde va fi găzduită statuia zeiţei septentrionale.

Desfăşurată sub semnele stranii ale unui cer potrivnic, cu toate că pe scenă nu cade niciun cadavru, *Iphigeneia în Taurida* este departe de a fi o creaţie lucidă sau artificioasă, cum o definesc unii. Câte cadavre ilustre n-o înconjură, nevăzute! Câte duhuri nerăzbunate nu ameninţă să spulbere echilibrul personajelor! Din depărtări de timp şi spaţiu, parcă un vânt umbros aduce uneori, peste albastrul întunecat al Mării Negre, câte o aripă de fum din incendiul Troiei de odinioară sau o duhoare de sânge din Argos. Ameninţarea morţii stăruie asupra unor figuri sumbre, ultimii urmaşi ai trunchiului atrid. Iphigeneia, caracterul feminin central, este o fiinţă zbuciumată, ca în atâtea drame euripideice, dură, lipsită de trăsăturile virginale cu care o va înzestra poetul în ultima sa tragedie, al cărei loc este Aulis. Aici sufletul fiicei lui Agamemnon, asemenea personajelor moderne, este scindat între ura faţă de ucigaşii tatălui, fără să uite că acesta i-a fost totodată asasin, şi dorul de patrie, firesc la o fiinţă exilată într-un ţinut «barbar», chiar dacă exilul ei a fost lucrarea proniei divine. Orestes, la rândul său, e obsedat de felul abominabil în care şi-a ucis mama. Amândoi fraţii se supun poruncilor zeilor şi Sorţii, dar nu fără să cârtească, nu fără să se umple de-o mare mâhnire, care le macină nobleţea sufletească şi îi împinge dincolo de

hotarul îndurării, pe unul în nebunie, iar pe cealaltă în deznădejde.

Patetică şi captivantă prin solemnitate rituală şi prin intrigă, fără să fie într-adevăr fermecătoare, construită din momente ambigue, tragedie totuşi, dar tragedie suspendată, spectacol sacru învelind un nucleu profan, *Iphigeneia în Taurida*, această capodoperă neclasificabilă, reverberează de frumuseţea fascinantă a lirismului său, adevăratul suflet al tragediei attice.[24]

HIPPOLYTOS

La greci, până spre sfârşitul perioadei clasice, Bros, divinitatea primordială a dragostei, era venerat pentru influenţa lui universală, cosmică. Tot astfel îl consideră şi poeţii tragici, Aischylos în tetralogia *Danaidele* şi Sophokles în faimosul imn din *Antigone*. Dar Euripides e singurul şi cel dintâi care, pe lângă lucrarea universală a zeului, se preocupă şi de răsfrângerea omenească, intimă, a stihiei erotice. El înfăţişează nu o dată, cu înţelegere şi subtilitate, atât împlinirile sublime, cât şi devastările

24 Se ştie că Racine a proiectat să scrie o Iphigenie en Tauride şi că s-a păstrat în manuscris schiţa în proză a primului act. Desigur, poetul francez ţese de la început tema iubirii: « barbarul» Thoas apare îndrăgostit de principesa argiană. în schimb Goethe a realizat în a sa Iphigenie aufTauris capodopera şi tiparul poeziei dramatice clasice germane, atît în privinţa interiorităţii conflictului dramatic (‚Seelendrama), cît şi sub aspect formal, în această operă ajungînd la desăvîrşire versul alb, utilizat apoi în Germania pentru teatrul în versuri. Operă de gingăşie poetică şi sondare psihologică nuanţată, Iphigenie ar fi, după Fritz Martini, drama propriei clarificări lăuntrice a lui Goethe însuşi. Portanţa piesei o reprezintă de fapt problema etică. Prin mărturisirea adevărului, fără subterfugiul teofaniei, personajul titular îl biruie pe regele scit, îndrăgostit de ea. Interiorizarea tensiunilor sufleteşti, lipsa gesticulaţiei şi a patetismului fac din creaţia poetului de la Weimar o piesă destinată mai degrabă lecturii, greu de reprezentat pe scenă, deşi autorul a ţinut să-i adauge subtitlul ein Schauspiel (o piesă de teatru). Departe de modelul euripideic dinamic, spectaculos şi scăpărînd de « nervi» dramatici.

prilejuite de dragoste. Într-adevăr, poetul a intuit aspectul contradictoriu, mai bine zis complementar, al lui Bros, făurind, pe de o parte, personaje pure ca Alkestis sau Euadne, soţii devotate până la moarte dragostei legiuite, armonioase, iar pe de altă parte a întruchipat în Medeia, Stheneboia, Phaidra etc. urmările iubirii fulgerătoare şi frenetice. Folosind culorile flăcărilor, el a zugrăvit cu măiestrie *pathos*-ul iubirii, acel *eros arrhythmos*, dragostea nesăbuită, fără noimă şi măsură. Desigur, publicul atenian a fost cel puţin uimit de modul nou, direct, uneori aproape brutal, în care trata Euripides raporturile dintre bărbat şi femeie.

Dacă în *Medeia* dramaturgul a creat capodopera răzbunării din dragoste, amplificând până la abominabil crima femeii părăsite de soţ, în *Hippolytos* tema tragediei este tocmai amorul dezlănţuit, anarhic, incestuos. Considerată de mulţi comentatori ca o variantă greacă a unui arhetip, ilustrat de cazul mai vechi al lui Iosif şi al nevestei lui Putifar din *Cartea Facerii*, capitolul 39, tragedia depăşeşte motivul respectiv prin textura mult mai bogată, dar mai ales prin semnificaţiile sale etice, filosofice şi teologice.[25]

Iată, în câteva cuvinte, schema pe care a construit Euripides: Hippolytos era un vlăstar regesc, atlet şi vânător desăvârşit, ce-şi consacrase viaţa castităţii. Phaidra, noua soţie a tatălui său, pecetluită de o ereditate pasională, se îndrăgosteşte violent de fiul vitreg, dar efebul o respinge cu indignare şi, la rândul lui, cu violenţă. Femeia, căzută în deznădejde, îşi pune capăt zilelor, lăsând, ca răzbunare, o epistolă în care Hippolytos este acuzat el însuşi de iubire imprudentă faţă de soţia tatălui său. Acesta, Theseus, citind scrisoarea, o crede adevărată

25 Aceiaşi motiv a mai fost tratat de Euripides şi în alte tragedii: Stheneboia, Belerophontes şi Phoinix.

şi rosteşte împotriva fiului un blestem de moarte, a cărui putere îl nimiceşte pe dată.

Este interesant, poate semnificativ, faptul că Euripides a scris mai întâi drama într-o formă deosebită de cea supravieţuitoare. În această primă versiune, denumită *Hippolytos kalyptomenos*, adică *Hippolytos cel învăluit*, cel care se acoperă, deoarece virginalul adorator al Artemidei îşi acoperă de ruşine faţa la auzul propunerilor pe care i le făcea tânăra sa mamă vitregă, patima şi nesăbuinţa Phaidrei erau mult mai îngroşate. Această primă versiune poate să fie reconstituită după tragedia omonimă a lui Seneca; acesta a preferat-o, ca model, pentru nota ei de brutalitate, mai aproape de preferinţele publicului roman blazat, obişnuit cu măcelurile din arenă. În prima versiune, Doica mijlocitoare lipsea, iar fiica lui Minos îi dezvăluia singură castului tânăr pasiunea.

De ce a simţit Euripides nevoia să remanieze piesa şi să dea la iveală peste trei-patru ani (în 429 î.Hr.) o nouă tragedie *Hippolytos Stephanephoros* (purtătorul de cunună)? L-a silit cumva răceala sau chiar nemulţumirea publicului? Sau faptul că între timp subiectul ar fi fost reluat şi tratat cu mai multă decenţă de Sophokles? Este mai probabil că spiritul mobil al lui Euripides, meditând asupra implicaţiilor umane ale lui Bros, asupra raporturilor lui cu Soarta, asupra răspunderii personale în asemenea prilejuri, a vrut să facă un aggiornamento al materialului dramatic.

Phaidra este femeia dominată, răvăşită de instinct; Hippolytos este efebul-aproape-bărbat, exemplarul de excepţie, bănuit a fi un aderent al orfismului, care, între alte comandamente morale, îl are şi pe acela al castităţii. Dar în spatele acestor figuri sunt alte forţe: divinităţile, stihiile, principiile. Nu întâmplător tragedia începe şi se încheie cu o teofanie: prologul este rostit de Aphrodita,

zeiţa voluptăţii, cea care o acţionează ca pe o somnambulă pe Phaidra, iar în final apare Artemis, coborâtă ca să-l beatifice, în pragul morţii, pe castul Hippolytos. Opoziţia dintre Dorinţă şi Abstinenţă, cele două feţe ale sexualităţii, se întruchipează artistic în pomenitele zeiţe: amândouă implacabile, ca înseşi principiile, fanatice, gata de răzbunare.

Sub aceste auspicii supranaturale purtarea Phaidrei, răvăşită de dragoste, nu este întru totul şi în sine condamnabilă, ci în mare măsură scuzabilă. Euripides îşi plămădeşte eroina dintr-un alt aluat decât în primul *Hippolytos*, înfăţişând-o *căznita* de ezitări, remuşcări şi ruşine; ticăloşiile extreme nu mai sunt opera ei, ci ale Doicii, adevărata urzitoare, cinică, a intrigii. Fiul Amazoanei, la rândul său, nu mai este cu totul nevinovat, deoarece prin purtarea lui a jignit Natura, în vreme ce maştera lui, îndrăgostindu-se de el, a jignit Morala. Theseus, marele erou atenian, apare şi el ca o victimă a împrejurărilor, micşorat, naiv şi, cum s-ar spune astăzi, demitizat.

Aşadar, caracterele tragediei au fost aduse mai aproape de ambiguitatea multor personaje euripideice. «Filosofia vieţii pe care se întemeiază, scrie Vellacott[26], este aceea că fericirea şi suferinţa sunt indivizibile… ca pentru Phaidra, Hippolytos şi Theseus atât vinovăţia, cât şi nevinovăţia le-au fost hărăzite în părţi egale. Niciunul dintre ei nu este în chip desluşit agent tragic, nici victimă.» Dar fiecare în parte s-a făcut vinovat de *hybris* printr-un singur *defect* sau printr-o singură calitate. În teatrul păpuşilor umane cu măşti terifiante, torturate de durere, sforile le trăgeau, la vedere, forţele suprafireşti, cosmice sau morale, revărsând nenorocire peste vieţile

26 Euripides, Alcestis and other plays, translated by Philip Vellacott, Pinguin Books, p. 18-19, London, 1953.

muritorilor. Faţă de perturbările absurde şi răsturnările neaşteptate provocate de acestea, datoria şi învăţământul omului este să-şi salveze iluzia numită fericire prin resemnare, răbdare, smerenie şi bunăvoinţă, aşa cum recomandă Corul în ultima odă a tragediei. Divinitatea, fie că reprezintă pulsiunile din subconştientul pe care astăzi psihanaliştii se trudesc să-l demonteze (Aphrodita), fie că este drapată în peplosul supraconştient al ascezei spirituale (Artemis), nu îngăduie să *o contrazică* muritorii. Uneori simpla omisiune sau escamotare a unei dimensiuni existenţiale, cea erotică, de pildă, cântăreşte cât o impardonabilă jignire. Oamenii de *rină* au *înţelegere* sau mai curând aprehensiune *pentru aceste* rosturi în zăcămintele lor de «înţelepciune» practică; de aceea servitorul lui Hippolytos şi doica Phaidrei recomandă amândoi supunere în faţa inexorabilului. Dar capitularea sau compromisul nu sunt acceptate de personalităţile accentuate; fiinţa lor nu poate să fie fatalmente decât pulverizată. Ori tocmai acesta e resortul grandorii tragice. Există oare pentru omul tragic altă cale? Ca şi pentru martir, salvarea în ţarcul rânduielilor vulgare ar însemna negarea de sine, adică pierderea excelenţei, fuziunea gregară. Concluzia lui Euripides este, aşadar, pesimistă, aidoma cu aceea a înaintaşilor săi, Aischylos şi Sophokles.

Totuşi dincolo de zugrăvirea nepărtinitoare a «cazurilor» sale, şi s-a vorbit despre o adevărată patologie a erosului în această dramă, dintre Phaidra şi Hippolytos, poetul pare să-l prefere pe cel din urmă, şi asta consună cu structura lui intelectuală, Camil Petrescu ar fi numit-o nootică, un cuvânt potrivit pentru fostul discipol al lui Anaxagoras. Lucrul este sugerat de apariţia virginală şi totodată viguroasă a fiului Amazoanei din primul episod, în puritatea devoţiunii lui faţă de Artemis, în neclintita ţinere a jurământului de castitate, în nimbul orfic ce pare că-l

învăluie şi, mai ales, în scena finală a apoteozei, când, după dialogul cu zeiţa, spiritul muribundului se contopeşte cu însăşi stihia, cu puterea în numele căreia i-a fost hărăzit să piară. Oare dramaturgul o face pe Phaidra să dispară la jumătatea dramei, ceea ce a fost considerat un defect de construcţie, numai spre a deschide cale glorificării lui Hippolytos? Aici se petrece iarăşi, după înfruntările prea omeneşti ale dragostei neîmplinite şi nimicitoare, o mişcare solemnă spre izvoarele sacre ale spectacolului tragic. După scena patetică în care trupul îşi urlă pe rând durerea fiecărui mădular zdrobit, Hippolytos se potoleşte treptat în largul duet liric cu Artemis, i se închină, i se încredinţează din nou, de data asta pentru vecie, şi se stinge în lumină lină.

S-a susţinut că, şi în această piesă, Euripides ar fi un detractor al femeilor, mai ales în rechizitoriul rostit de personajul titular, vrednic de pana misogină a unui Simonides din Amorgos. Dar nu trebuie minimalizat nici zbuciumul tulburător al Phaidrei. Regina nu este o fiinţă uşuratică, infidelă prin vocaţie, sau amorală. Ea are conştiinţa acută, în sens antic, a păcatului, îşi dă seama că, luată în stăpânire de dragoste ca de o boală, este împinsă în zona în care orice devine cu putinţă.

Această tragedie trebuie considerată începutul a ceea ce francezii numesc théâtre damour, în care resortul progresiunii dramatice este iubirea în ipostazele sale cele mai neaşteptate. Influenţa pe care a avut-o, alături de alte drame ale lui Euripides impregnate cu motivele iubirii, a fost uriaşă. În această largă sferă de influenţă se înscriu: comedia lui Menandros şi a contemporanilor săi, comedia şi tragedia latină, teatrul Renaşterii, drama elizabethană, piesele lui Corneille şi ale lui Racine, şi aşa mai departe, până la mulţimea de produse aparţinând «bulevardului» şi la hăţişul de creaţii al secolului douăzeci, piese academice

sau de avangardă, platonice sau carnale, sublime sau pornografice, vorbite, cântate, dansate sau mimate etc., la care se adaugă realizările prestigioase sau de serie ale cinematografiei.

Dacă ultimul poet tragic atenian n-ar fi avut decât acest merit, introducerea explozivă a temelor erotice în teatru, tot i s-ar fi cuvenit un loc de seamă printre creatorii de tipare ai spiritului european. Dar, mai presus de această contribuţie, de la el am moştenit, printre alte capodopere, şi cea închinată destinului tragic al lui Hippolytos cel purtător de cunună.[27]

IPHIGENEIA LA AULIS

(*în ordinea intrării în scenă*)

AGAMEMNON, rege în Argos, comandantul suprem al grecilor. UN BĂTRÂN servitor din casa lui Agamemnon.

---

27 Captivaţi de modelul euripideic, Seneca, Racine şi alţii au scris drame pur- tînd numele lui Hippolytos sau al Phaidrei.

Din versiunea lui Seneca sînt memorabile: invocaţia către zeul Eros, laudă şi blestem totodată, elogiul făcut de Hippolytos singurătăţii şi celibatului, confruntarea violentă, brutală dintre regină şi fiul vitreg, amănuntele naturaliste din descrierea morţii efebului şi celebra exclamaţie a Phaidrei: «de-a pururi dragostele noastre au fost amestecate cu omorul!»

Phedre este cea mai racinianã capodoperă a lui Racine, cu muzica infinită a atîtor meandre sufleteşti şi cu atîtea versuri incantatorii de neclintit din memorie : « Ce n’est pas une ardeur dans mes veines cachee, / Cest Venus toute entiere â sa proie attachee.» Sau: « Dieux! que dira Ie roi ? Quel funeste poison / L’amour a repandu sur toute la mai son ? »

La acestea se mai pot adăuga imitaţiile obscure după Seneca ale lui Garnier (1573), De Pineliere (1635) sau Gilbert (1646), care a dat piesei titlul hilar Le Garţon insensible (Băiatul nesimţitor). Apoi Phedre de Pradon, montată de faimoasa cabală, la cîteva zile după cea a lui Racine (1677), Phaedra and Hippolytus de Edmund Smith (1707), Hippolyte et Aride de abatele Pellegrin (1733), după care Jean-Philippe Rameau a compus o operă tragică etc.

CORUL femeilor din Chalkis.

MENELAOS, fratele lui Agamemnon, rege în Sparta. KLYTAIMNESTRA, soţia lui Agamemnon.

IPHIGENEIA, fiica lui Agamemnon şi a Klytaimnestrei. ACHILLEUS, mai-marele myrmidonilor.

UN VESTITOR.

Orestes, fiul nevârstnic al lui Agamemnon, slujitori, slujitoare, soldaţi din gărzile căpeteniilor.

Scena reprezintă tabăra grecilor la Aulis \ pe coastă, în faţa insulei Euboia. Este noapte, spre zori. În cortul lui Agamemnon pâlpâie o lumină. Comandantul suprem iese şi se îndreaptă spre alt cort, strigând.

Agamemnon Bătrâne, vino afară din cort!

BĂTRÂNUL (*dinăuntru*)

Vin numaidecât. Ce gând te frământă, stăpâne-Agamemnon?

Agamemnon

Să nu zăboveşti.

BĂTRÂNUL (jvindu-*se din cort*)

Vin degrabă.

Bătrâneţea îmi este lipsită de somn, ochii mei veghează întruna.

Agamemnon

Ce stea luminoasă pluteşte prin slavă aproape de cele şapte Pleiade, la mijlocul bolţii cereşti?

Nimic nu se-aude, nici păsări, nici valuri, şi brizele, mute, zac peste Euripos2.

BĂTRÂNUL

De ce ai ţâşnit din cort, stăpâne-Agamemnon Aici, în Aulis, încă e linişte şi străjile stau nemişcate pe ziduri.

Agamemnon Fericiţi sunteţi, tu, bătrâne, şi oamenii care-şi duc viaţa ocoliţi de primejdii, umili, neştiuţi; dar îi socot mai puţin fericiţi pe cei mari.

Bătrânul

Măririle totuşi dau farmec vieţii.

Agamemnon

Dar, vai, acest farmec e prea trecător. <Mărirea, o dulce ispită, se învecinează cu suferinţa.

Adesea mânia zeilor ne ruinează traiul, adesea părerile semenilor, mereu schimbători şi nemulţumiţi, ne rănesc amarnic.

Bătrânul

Nu mă mir să aud din gura unui puternic al lumii asemenea vorbe. Agamemnon, tu n-ai fost născut de Atreusă ca toate de-a pururi să te răsfeţe.

Fii pregătit să te umple când bucuria, când suferinţa, doar eşti muritor.

Şi chiar dacă nu ţi-e pe plac, voinţa divină se împlineşte.

Acum tu, la lumina unui opaiţ, ai scris pe-o tăbliţă, aceasta, pe care o ţii în mână, apoi cuvintele scrise le-ai şters, ai rupt pecetea şi ai zvârlit în ţărână tăbliţa de pin4, cu faţa înlăcrimată.

Pe scurt, nu-ţi lipsea niciunul din semnele care vădesc nebunia.

Ce chin te frământa? Ce chin te frământă? Ce cumpănă te asupreşte, rege? Destăinuie-mi grija ta.

Vorbeşti unui om de credinţă, cinstit, pe care Tyndareosă ţi l-a trimis la nuntă, ca parte din zestrea miresei şi slugă fără cusur.

Agamemnon

Din Leda, nobila fiică a lui Thestios, s-au zămislit trei fete: Phoibe, Klytaimnestra, care s-a măritat cu mine, şi Helena6. În jurul ei s-a strâns un roi de peţitori din toate părţile Helladei, fruntea tinerimii. Şi fiecare îi ameninţa pe ceilalţi cu moartea, dacă nu va dobândi fecioara.

Stătea la îndoială tatăl ei Tyndareos, s-o dea ori să n-o dea, şi căuta ieşire potrivită. Atunci i-a înflorit un gând:

să lege peţitorii printr-un jurământ, să-i facă să-şi unească mâinile, turnând prinoase peste flăcările jertfelor, şi să făgăduiască, prin cuvinte mari, tot sprijinul celui menit să-i fie soţ Hellenei, să vină laolaltă în ajutorul lui, degrabă, dacă vreun răpitor ar ridică-o din căminul şi din patul legiuit, să se-narmeze şi să pedepsească ticălosul cu război, să-i spulbere cetatea, oriunde s-ar găsi, în părţile Helladei sau aiurea.

Când astfel s-au legat, ademeniţi de mintea iscusită a bătrânului Tyndareos, acesta îşi lăsă fiica să aleagă, dintre atâţia peţitori, pe cel spre care o vor duce brizele mângâietoare ale Aphroditei. Iar ea s-a hotărât pentru Menelaos – de nu l-ar fi luat nicicând!

Dar iată că veni la Sparta phrygianul Paris, cel care-a fost judecător zeiţelor, aşa-i povestea depănată de argei7, purtând veşmânt brodat, cu străluciri de aur, şi podoabe asiatice. Îndrăgostindu-se înflăcărat unul de altul, el a răpit-o pe Helena şi-a fugit cu ea spre staulele de pe Ida8, în vreme ce Menelaos călătorea departe.

Acesta, scos din minţi de dorul ei, chemă toată Hellada, prin glasul vorbelor jurate lui Tyndareos, să-i sară-n ajutor, deoarece, ca soţ, a fost jignit.

Atunci, punând mâna pe lănci şi îmbrăcând armurile, elenii au venit aici, pe marginea strâmtorii, la Aulis, îngrămădind corăbii, scuturi, sumedenie de cai şi care. De dragul lui Menelaos, ca frate, pe mine m-au ales să fiu mai-marele armatei. De ce nu-i deteră înalta cinste altuia?

Acum, când oştile s-au adunat în bună rânduială la Aulis, stau ţintuite şi nu pot pluti în largul mării. Iar Kalchas9, văzătorul, ne-a desluşit ieşirea din restrişte: să-i oferim zeiţei Artemis, stăpâna locului, o jertfă, pe Iphigeneia, copila mea. Numai aşa ne va fi dat să navigam şi să înfrângem Troia, căci fără sacrificiu nu vom izbuti.

Eu, când am auzit, i-am dat poruncă lui Talthybios10

să risipească toţi oştenii, spunându-le că niciodată n-am să-ngădui să-mi fie omorâtă fata. Într-asta, fratele Menelaos, însăilând temeiuri felurite, m-a împins să iau o hotărâre cruntă.

Şi i-am trimis, pe o tăbliţă, soţiei mele o scrisoare, în care i-am cerut să o trimită pe fata noastră la Aulis, scornind că vrem s-o măritǎm cu Achilleus; am preamărit înalta faimă a bărbatului acesta şi am adăugat că el nu se va îmbarca în navele aheilor de nu-i vom dărui nevastă din neamul nostru pentru casa lui din Phthia11. Aveam un mijloc sigur să-mi conving soţia, scornind minciuna despre cununia fetei.

Numai puţini dintre ahei ştim adevărul, doar Kalchas, Odysseus, Menelaos şi eu. Dar iată că m-am răzgândit şi-am îndreptat răul spre bine prin vorbele altei scrisori, pe care m-ai văzut, bătrâne, c-o leg şi c-o dezleg, pe rând, în umbra nopţii.

Vino şi ia tăbliţa, mergi în Argos12, dar să-ţi arăt întâi, vorbă cu vorbă, ce gânduri zac în ascunzişul ei, căci tu eşti omul de credinţă al soaţei şi al casei mele.

Bătrânul

Vorbeşte, mă-nvaţă, să pot grăi pe potriva scriselor tale.

Agamemnon (*citind de pe tăbliţă*)

«Adaos epistolei mele de dinainte:

Fiică a Ledei13, nu-ţi mai porni copila pe drumul spre insula Euboia, încreţită precum o aripă, la Aulis, unde marea e molcomă.

Să nu ne grăbim; afla-vom răgaz mai târziu pentru nunta copilei.»

Bătrânul

Dar dacă, fiind lipsit de mireasă.

Achilleus îşi va revărsa mânia peste tine şi peste soţia ta?

Ar fi o grozavă primejdie! Spune-mi ce crezi despre asta?

Agamemnon

Achilleus numai numele ni-l împrumută.

El n-are amestec în faptele noastre, nu ştie nimic despre nuntă, nici despre urzeală, că aş fi promis să-mi încredinţez aşternutului său copila, s-o strângă în braţe de mire.

Bătrânul îndrăzneală de spaimă, rege-Agamemnon! Chemând-o la nunta cu fiul zeiţei <Thetis>, voiai să-ţi jertfeşti elenilor fata.

Agamemnon Eu, vai! îmi ieşisem din minţi. Aiai!

Căzusem în neagră orbire.

Porneşte, grăbeşte-ţi piciorul, moşnege, bătrâneţile tale să nu-l lenevească.

Bătrânul

Degrabă voi merge, stăpâne.

Agamemnon să nu zăboveşti în păduri, la izvoare, să nu te laşi prins de farmecul somnului.

Bătrânul

Nu da glas îndoielilor tale.

Agamemnon la toate răscrucile, bagă de seamă, priveşte cu grijă, fii treaz, să nu treci pe lângă un car duruind cu sprintene roţi, care-aduce fecioara aici, lângă flota danailor.

Bătrânul

Voi merge cu ochii în patru.

Agamemnon

Iar dacă vei întâlni cortegiul domniţei departe de iatacul fiicelor mele, apucă frâiele straşnic şi-ntoarce <carul>

spre oraşul zidit de Cyclopi14.

BĂTRÂNUL

Dar cum, cu asemenea veste, răspunde-mi, să aflu

crezare la regină şi la Iphigeneia?

AGAMEMNON (*în timp ce sporeşte lumina dimineţii*)

Păzeşte pecetea tăbliţei ce-o porţi şi du-te, căci, iată, lumina mijeşte în slavă, anunţând aurora strălucitoare şi cvadriga de foc a zeului Soare, 5.

Acum, la restrişte, ajută-mă, căci nu e niciun muritor dăruit cu noroc, răsfăţat de zei pân la capătul vieţii, niciun om nu-i scutit de chinuril6.

(*Bătrânul iese. Agamemnon se retrage în cort. Lumină deplină. Intră Corul, alcătuit din femei din Chalkis, cetate în Euboia. Ele au traversat strâmtoarea ce desparte această insulă de continent, pentru a vedea flota încremenită pe ţărm.*)

Corul

Strofă

Venit-am pe malul cernut cu nisip al golfului de la Aulis.

Am trecut prin şuvoiul canalului Euripos, lipsind din cetatea noastră, Chalkis, de lângă vestita fântână Arethusa, vecină cu marea17. Veneam să privim luptătorii ahei şi navele-acestor eroi, cu vâsle ce spintecă undele.

După spusa bărbaţilor noştri, o mie corăbii de pin aruncă spre Troia bălaiul Menelaos şi Agamemnon cel nobil pe urma Hellenei, răpită şi dusă departe de râul Eurotas18 cu lunca umbrită de trestii.

Aphrodita i-a dat-o în dar bouarului Paris când, lângă izvoare cu apă ca rouă.

Kypris, certându-se aprig cu Hera şi cu Pallas-Athena, a fost încununată drept cea mai frumoasă 19.

Antistrofă

Prin crângul zeiţei Artemis, martor al multor jertfe, noi am trecut cu ochii la pândă, şi jarul sfielii ne înroşise obrazul.

Ardeam să privim purtătorii de scuturi, stive de arme

în corturi şi cai fremătând.

I-am zărit împreună, la sfat, pe Aias Oilidul cu <celălalt Aias>, vlăstarul lui Telamon, a Salaminei mândrie.

Pe jeţuri şezând, Protesilaos cu Palamedes, sădit de feciorul lui Poseidon, se desfătau jucând table.

Plăcută zăbavă-şi făcea Diomedes cu discul, şi-alături de el Meriones, din stirpea lui Ares, minune-ntre oameni, şi Odysseus, coborât din ostroave muntoase, şi cel mai chipeş dintre ahei, Nireus20.

Epodă

Noi l-am văzut şi pe Achilleus cel iute ca vântul, născut de Thetis, crescut şi-nvăţat de Cheiron21.

Pe dunga nisipului mării fugea înarmat, ca să întreacă un car cu patru fugari sirepi, şi ţâşnea spre izbândă.

Eumelos, urmaşul lui Pheres22, din car, ţipa şi-mboldea telegarii cei nemaivăzuţi de frumoşi, cu ţinte de aur pe frâie; la mijloc rotaşii sclipeau, înjugaţi, cu părul pătat, înstelat, la margini trăgeau lăturaşii, cei deprinşi să cotească-mpreună23, cu spatele roib ca focul, cu glezne pestriţe. Şi lângă car, chiar lângă butucul roţii, greu înarmat alerga Peleidul.

Strofa 1

Mers-am apoi24 spre mulţimea corăbiilor, o privelişte fără pereche; voiam să ne umplem ochii de o dulce plăcere.

În aripa dreaptă a flotei se află myrmidonii din Phthia cu cincizeci de sprintene nave, ce poartă la pupă statui aurite închipuind Nereide, semnul năierilor lui Achilleus25.

Antistrofa 1

Chiar lângă ei, cei din Argos au rânduit acelaşi număr de vase.

Le sunt căpetenii feciorul lui Mekisteus, cel crescut de bunicul său Talaos26, şi Sthenelos, fiul lui Kapaneus.

Şaizeci de nave din Attika stau sub porunca lui Demophon27; <statuia zeiţei> Pallas într-un car aripat tras de fugari cu copite nedespicate e blazonul ce poartă noroc mateloţilor.

Strofa 2

Privit-am de-asemenea flota boiotiană, cincizeci de corăbii marine, avându-l, emblemă, la vârfuri pe Kadmos care striveşte un şarpe de aur; căpetenia lor este Leitos, născut de Gaia28. Multe nave-au sosit din ţinutul Phokidei, în număr egal din Lokrida, sub comanda lui Aias Oilidul, care plecase din Thronion, o vestită cetate29.

Antistrofa 2

Iar din Mykene, oraşul zidit de Cyclopi, <Agamemnon> Atridul aduse războinici căliţi pe corăbii o sută.

Fratele său, prieten şi părtaş la putere, îi dă ajutor să câştige femeia ce şi-a lăsat palatul de dragul unui ibovnic străin.

L-am văzut şi pe regele Pylosului, pe Nestor Gerenianul; la pupa navelor sale se ridică simbolul lui Alpheios din vatra natală, înfăţişat cu picioare de taur30.

Strofa 3

Ainianii trimis-au un stol de douăsprezece corăbii, sub comanda mai-marelui lor, Guneus. În preajmă le stau dinaştii din Elis, numiţi Epeianii de toată lumea; căpetenia lor este Eurytos31.

Purtătorii de arme din Taphos cu vâslele albe ascultă de Meges, care a fost plămădit de Phyleus: el vine din insulele Echinade, ocolite de navigatori32.

Antistrofa 3

Iar Aias, al Salaminei vlăstar, unindu-şi aripa dreaptă cu aripa stângă a flotei, o întăreşte cu douăsprezece

corăbii, cele mai lesne de cârmuit.

Iată ce ni s-a spus despre forţa marină şi ce-am văzut cu ochii noştri.

Nimeni, de-o va înfrunta cu calce barbare, nu va mai fi legănat pe drumul spre casă.

Atât de puternică este armada privită de noi în ţinutul acesta.

Păstra-vom de-a pururi în minte adunarea atâtor vestiţi războinici.

(*în timp ce Corul cântă ultimele cuvinte, intră Menelaos ţinând în mână scrisoarea smulsă bătrânului servitor. Acesta îl urmează de aproape, în grabă.*)

Bătrânul

Ai cutezat o faptă de nimic. Ruşine ţie!

Menelaos

Lipseşte dinaintea mea. Eşti prea supus domnului tău. Bătrânul

Să ştii că ma simt mândru că sunt jignit de tine.

Menelaos

Te vei căi, dacă te porţi cum nu se cade.

Bătrânul

De ce ai rupt pecetea scrisorii ce-o duceam?

Menelaos

De ce-o duceai spre răul tuturor heâlenilor?

Bătrânul

Sfădeşte-te cu alţii despre asta, dar mie dă-mi scrisoarea. Menelaos

Nici gând s-o las!

Bătrânul

Nici eu nu vreau *s-o* pierd.

Menelaos

Curând, lovit de bâtă, capul tău va sângera.

Bătrânul

Cuvine-se să mori pentru stăpânul tău.

Menelaos

(*luptându-se cu moşneagul*)

Jos mâna, rob limbut, destul ai meliţat!

Bătrânul

(*împins de Menelaos, strigă spre cortul lui Agamemnon*)

Sunt în primejdie, stăpâne Agamemnon, el mi-a luat cu sila scrisoarea ta din mină, fără să-i pese de dreptate.

Agamemnon (*ieşind din cort*)

Ce-i acest vuiet de vorbe, ce gâlceavă-n faţa porţii? Menelaos

Mie doar mi se cuvine, nu lui, să strig sus şi tare. Agamemnon

De ce vă certaţi, Menelaos, de ce îl asupreşti?

Menelaos

Drept priveşte-mă în faţă, vreau să-ţi pot vorbi deschis.

(*Bătrânul servitor iese.*)

Agamemnon

Să-mi cobor ochii de frică eu, feciorul lui Atreus? Menelaos

Vezi sau nu tăbliţa asta cu mesajul tău nemernic? Agamemnon

Văd, ci mai întâi slăbeşte-o din strânsoarea mâinii tale.

Menelaos

Ba nu! trebuie cuprinsul ei să-l afle toţi danaii.

Agamemnon

Cum? Ai rupt pecetea mea şi ştii ce n-aş fi vrut să ştii? Menelaos

Da, şi-ţi voi plăti; ştiu toată mişelia ce-o urzeai. Agamemnon

Cum de ţi-a-ncăput în mână? Zeilor, câtă ocară!

Menelaos

Aşteptând sosirea dinspre Argos a copilei tale.

Agamemnon îmi pândeai gândul şi fapta? Mârşavă neruşinare!

Menelaos

Am făcut-o de plăcere. Nu sunt servitorul tău.

Agamemnon

Ce sfruntare! Nu-mi dă voie să domnesc în casa mea.

Menelaos

Gândul tău e nestatornic, astăzi unul, mâine altul.

AGAMEMNON (*ironic, apoi revoltat*)

Cât eşti de isteţ! Parşivă e o limbă ascuţită!

Menelaos

Dar o minte fără stare? Ce izvor de nedreptate, ce pierzare de prieteni! Vreau să te încondeiez.

Recunoaşte adevărul, deşi spumegi de mânie; nu-mi voi încorda prea tare arcul. Ţi s-a şters din minte vremea când te cuprinsese pofta să fii tu mai mare peste oştile danailor care porneau spre Troia.

Prefăcându-te că nu vrei, în ascuns râvneai cu foc.

Ce smerit păreai şi dreapta ţi-o-ntindeai către oricine, uşa ta era deschisă pentru toţi, dădeai bineţe fiecăruia de-a valma, cu sau fără voia lui, căutând să-ţi cumperi astfel preţuirea tuturor.

Când ai dobândit puterea, ţi-ai schimbat felul purtării, ţi s-a stins prietenia pentru vechii tăi prieteni; se ajunge greu la tine, rar poţi fi găsit acasă33.

Omul drept şi-n culmea slavei ţine-aceleaşi obiceiuri, mai legat ca totdeauna de prieteni, căci norocul generos îi dă mijloace să le vie-n ajutor.

Am ţintit întâi în locul unde-i vina ta dintâi.

Când pe urmă, la Aulis, întreaga oaste a Helladei aştepta în van din partea zeilor un vânt prielnic, şi danaii ţi-au cerut să-mprăştii flota, să nu zacă fără rost pe ţărmul mării, cât ţi se-ntristară ochii, cât te-ai tulburat de tare!

Cum? Să nu fii cel mai mare peste-o mie de corăbii, să nu mai reverşi în ţara

Troiei zăngănit de arme? Năucit de lovitura

Sorţii, m-ai chemat la tine: «Dă-mi un mijloc. Cum să aflu dezlegare din necazul care-mi roade stăpânirea?

Cum să mă despart de-atâta mândră slavă?». Iar când Kalchas ne-a cerut, de la altar, s-o sacrificăm zeiţei Artemis pe fata voastră, fiind sigur că danaii vor pluti pe mare slobozi, inima ţi-a tresăltat, ai primit cu voie bună s-o jertfeşti şi-ai dat de veste soaţei tale s-o trimită – n-o să spui că te-am silit – amăgind-o cu momeala nunţii ei cu Achilleus.

Dar te-ai răzgândit, te-am prins acum cu altfel de scrisoare; nu vrei să-ţi ucizi fiica. Foarte bine! însă cerul e tot cel faţă de care ţi-ai rostit promisiunea.

Mulţi sunt cei care se poartă astfel când sunt la strâmtoare.

Se trudesc de bunăvoie să câştige vreo mărire, dar apoi sunt daţi de-o parte, în chip jalnic uneori, măturaţi de toana gloatei proaste, alteori pe drept, nefiind în stare să vegheze peste o cetate.

Plâng amar pentru Hellada, căci se află la strâmtoare; am ţintit spre nalte ţeluri, şi-acum râd de noi străinii, nişte oameni de nimic, din vina ta şi-a fetei tale.

Nimeni să nu mai aleagă capul ţării şi-al armatei după naştere: cârmaciul statului şi al oştirii trebuie numai să fie dăruit din plin cu minte.

Orice om poate conduce dacă are judecată34.

Corifeul35

Sunt grele vorbele şi lupta dintre fraţi, când cearta îi dezbină. Agamemnon

Vreau să te lovesc la rându-mi, dar pe scurt şi cu măsură.

Nu mă voi uita la tine prea de sus, plin de sfruntare;

voi fi cumpănit ca frate şi ca om cinstind sfiala. Lămureşte-mă de ce ţi-s ochii înroşiţi de sânge?

Ce te mistuie? Sau ce vrei? Arzi de dor să dobândeşti o nevastă preacurată? Nu-s dator eu să ţi-o dau.

Nu ai izbutit s-o ţii în frâu cât a trăit cu tine.

Să plătesc eu pentru vina ta fără să am vreo vină?

Te umbreşte faima mea? Nu! Tu pofteşti să strângi în braţe o femeie-atrăgătoare, împotriva chibzuinţei şi a cinstei. Desfătare vinovată de om slab!

Pentru că-mi îndrept părerea, înainte rătăcită, crezi că sunt nebun? Ba tu eşti, căci, pierzând o dezmăţată

— Ce noroc trimis de-un zeu! – cauţi s-o câştigi din nou.

Dacă s-au jurat odată peţitorii ei s-o scape, cum a vrut Tyndareos, doar Speranţa e zeiţa care i-a făcut să jure, nu tu, nici puterea voastră.

Ia-i şi du cu ei războiul, căci sunt pregătiţi, năucii!

Altminteri divinitatea recunoaşte fără greş jurământul strâmb şi stors cu viclenie la restrişte.

Nu-mi voi omori copila. Nu vreau să fii bucuros pe nedrept că-şi ia pedeapsa o soţie ticăloasă, iar eu să mănec în lacrimi, suferind ziua şi noaptea, crunt călău nelegiuit, vai! al înseşi fetei mele.

Iată vorbe scurte, clare şi uşor de înţeles.

N-ai decât să fii smintit; eu îmi voi face datoria.

Corifeul

Cuvintele acestea suna altfel decât cele spuse ieri; e bine că te-ai hotărât să-ţi cruţi copila.

Menelaos

Sărman de mine, nu mai am prieteni.

Agamemnon

Ba da, numai dacă nu le doreşti cumva pieirea.

Menelaos

Prin ce-mi vei dovedi că suntem copiii-aceluiaşi

părinte? Agamemnon

Urmând înţelepciunea, şi nu sminteala ta.

Menelaos

Prietenii se leagă mai trainic la durere.

Agamemnon

Cu gânduri bune să mă chemi, nu spre ruina mea.

Menelaos

Deci nu vrei, cu Hellada, să-mparţi aceeaşi grijă?

Agamemnon

Elenii, ca şi tine, au fost smintiţi de vreun zeu.

Menelaos

Făleşte-te cu sceptrul şi fratele trădează-ţi! Mă duc să caut ajutor în altă parte, să-mi caut alţi prieteni. (*Intră în fugă un vestitor.*) *Vestitorul*

Rege al tuturor elenilor, îţi dau de veste, Agamemnon, că Iphigeneia, fiica ta, vine în paza mamei sale, Klytaimnestra, cu fiul tău Orestes împreună. Tu vei fi bucuros să-i vezi, căci ai plecat de multă vreme de acasă.

Acuma, după drumul lung, au tras la un izvor cu apă limpede şi-şi răcoresc picioarele subţiri. Eu mânzele, în iarba pajiştei, le-am deshămat să pască şi-am alergat aici <cu vestea, ca tu să-ţi poţi întâmpina familia cum se cuvine.

În tabără se ştie de sosirea fetei tale, căci vestea s-a lăţit năvalnic. Oştirea toată se grăbeşte s-o primească, să o vadă. Căci muritorii cu noroc, iluştri, sunt urmăriţi de ochii tuturor. Se-ntreabă oamenii: «O pregătesc de nuntă sau pentru altceva, sau poate regele, cuprins de dor, poftea numai s-o vadă?». Iar alţii lămuresc: «Pe tânără, în preajma nunţii, vor s-o consacre Artemidei36, regină la Aulis. Cine-i va fi bărbatul?»

Haideţi, să fie gata coşurile jertfei, puneţi-vă cununi pe creştet37. Iar tu, Menelaos, începe a cânta, stăpâne, imnul nunţii38, în tabără să sune fluierul de lotos39 şi

ropotul picioarelor în dansuri; fecioara întâlneşte astăzi fericirea.

Agamemnon

Preabine, du-te-n tabără acum. Se va petrece de minune totul, precum e rânduiala sorţii. (*Vestitorul pleacă.*)

Vai mie, ce să spun? De unde să încep? M-am prăbuşit sub jugul aprigei Ananke40. Un zeu mi-a pus capcana vicleniei lui, m-a biruit prea lesne, cu toată iscusinţa mea.

Mai de folos este o naştere umilă: poţi lacrimile să le verşi în voie şi să-ţi urli nestingherit durerile. Când eşti de neam ales, acestea nu îţi sunt îngăduite. Ne ducem zilele umflaţi de glorie şi suntem robii gloatei. Mă ruşinez fie şi-o lacrimă să-mi cadă şi totuşi mi-e ruşine să nu plâng, sărman de mine, din adâncul celei mai mari nenorociri.

Cum s-o întâmpin pe soţia mea? Cu ce cuvinte oare? Cum să-i îndur privirea? Sosirea ei devreme şi nedorită face cumplit de grea povara necazurilor mele. Era firesc să vină la nuntă cu copila, să-i dăruiască mirelui tot ceea ce iubea mai mult; dar iată că va desluşi pe loc nemernicia mea.

Plâng pentru soarta-ţi tristă, fecioară! Cum fecioară? Curând vei fi mireasă în braţele lui Hades41. Iar gândul meu parcă ţi-aude ruga: «Ah, tată, vrei să mă ucizi! Nuntire-aţi nuntă ca a mea, tu şi toţi cei la care ţii!» în preajma ei pruncul Orestes va ţipa cu înţeles, el carele doar gângureşte. O Paris al lui Priamos, dragostea ta pentru Helena m-a lovit de moarte!

Corifeul

Deşi suntem femei din alte părţi, ne năpădeşte mila şi plângem pentru suferinţele acestor regi.

Menelaos

Dă-mi, frate, mâna dreaptă să ţi-o strâng.

Agamemnon

Ţi-o dau, m-ai biruit, m-am frânt sub încercare.

Menelaos

Mă jur pe numele lui Pelops, tatăl tatii, şi pe Atreus, care ne dete viaţă, jur să-ţi vorbesc din inimă, deschis, întocmai cum gândesc. Văzându-ţi lacrimile izvorând din ochi, înduioşat, am plâns şi eu, cu tine laolaltă. Mă lepăd de cuvintele de adineaori.

De mine nu-ţi mai fie frică. Iată, mă pun în locul tău şi zic: nu-ţi omorî copila, mai bine urmăreşte fericirea ta decât a mea. Nu este drept ca tu să gemi, în vreme ce pe mine soarta mă răsfaţă, nici ca fiica ta să piară, în vreme ce copiii mei au parte de lumina zilei.

Mă-ntreb, de fapt, ce vreau? Nu mi-aş putea lua soţie pe alese, dacă-aş dori să mă însor? Pierzându-mi fratele – de nu s-ar întâmpla vreodată! – aş dobândi-o pe Helena, în locul binelui, năpasta. Ca un nebun şi un nătâng, n-am căutat să înţeleg, privind mai de aproape lucrurile, ce-nseamnă să-ţi ucizi copiii.

Dar stăruind cu gândul la înrudirea noastră, am fost cuprins de milă pentru sărmana fată. De ce să cadă jertfă căsătoriei mele? Copila ta n-are nimic a face cu Helena. Să plece slobodă armata din Aulis! Să nu-ţi mai scalde lacrimile ochii şi nici pe mine, frate, să nu mă năpădească plânsul. Nu vreau să fiu amestecat, de-am fost vreodată, în profeţiile despre fiica ta.

Vor spune unii, poate, că folosesc alt grai, după atâtea vorbe grele. Acum ascult porunca firii, mă las călăuzit de focul drag al legăturilor de sânge. Asemenea întoarceri spre tot ce e mai bine nu stau în obiceiul unui bărbat nemernic.

Corifeul

Cuvinte nobile, demne de Tantalos42, fiul lui Zeus43! Astăzi înaintaşii tăi se pot mândri cu tine.

Agamemnon

Menelaos, te laud, nu mai speram să spui cuvinte cumpănite şi potrivite ţie. Gâlceava fraţilor se iscă din dragostea <pentru femeie> şi din dorinţa nestrunită de a spori puterea casei. Mă lepăd de asemenea frăţie veninoasă. Dar soarta neîndurătoare îmi porunceşte să înec în sânge viaţa fetei mele.

Menelaos

Cum? Cine te sileşte să-ţi omori copila?

Agamemnon întregul sfat al oştilor Helladei.

Menelaos

Trimite-ţi fata grabnic, pe furiş, în Argos.

Agamemnon

Da, s-ar putea, în taină, ci cum să stingem zvonul? Menelaos

Cum zvonul? Nu te teme de murmurul mulţimii. Agamemnon

Argeii, de la Kalchas, vor şti de profeţie.

Menelaos

Nu, dacă-l vom ucide şi nu e greu <s-o facemx Agamemnon

Ce molimă sunt ghicitorii! Un soi umblând după putere. Menelaos

Se vâră-n toate cele, necinstiţi, netrebnici.

Agamemnon

Să-ţi fie frică de un alt duşman, la care mă gândesc. Menelaos

Vorbeşte mai deschis. Aşa, cum vrei să înţeleg? Agamemnon

Oracolul e cunoscut de a lui Sisyphos prăsilă44.

Menelaos

Nu cred că Odysseus ne va vorbi de rău, pe tine şi pe mine. Agamemnon

E un bărbat cu multe feţe, mereu ţine partea

mulţimii. Menelaos

E lacom de mărire, îngrozitor cusur!

Agamemnon

Fii sigur că el se va ridica în mijlocul argeilor şi că va da pe faţă <gloatei> oracolul rostit de Kalchas; va spune că nu mi-am ţinut cuvântul, că nu vreau să-mi închin zeiţei Artemis făgăduita jertfa. Va răzvrăti toată armata şi ne va nimici pe amândoi. Apoi tot el va porunci elenilor să-mi junghie copila. Iar de-mi voi căuta în Argos adăpost, vor năvăli şi ei acolo, să-mi surpe zidurile înălţate de Cyclopi45 şi să-mi răstoarne ţara. Acesta-i chinul meu.

Sărman de mine, mă muncesc dureri cumplite! Te rog, Menelaos, de dragul zeilor, să ţii ascunsă ştirea, când vei umbla prin tabără, să n-o audă Klytaimnestra până n-o trimit în Hades pe fiica noastră, căci n-aş dori să risipim prea multe lacrimi. Iar voi, străinelor, păstraţi tăcere. (*Agamemnon şi Menelaos ies împreună.*)

Corul

Strofă

Fericiţi sunt cei cumpăniţi în divina iubire ce le-o stârneşte-Aphrodita, păstrătorii, în miezul plăcerilor, ai cuviinţei, neînghimpaţi de patimi smintite, la ora când Eros cu părul de aur zvârle săgeţile dragostei, unele care aduc bucurie, altele care spulberă viaţa46.

Rugămu-te, Kypris47, o preafrumoase, scuteşte-ne patul de-atare prăpăd, dă-ne podoabă de har măsurat şi dorinţe curate!

Coboară spre noi, Aphrodita, ci cruţă-ne de răvăşirile tale!

Antistrofă

Feluriţi, după fire, sunt muritorii, felurită le este purtarea, iar bunătatea curată în veci se vădeşte.

Hrana, din copilărie, a dreptelor învăţăminte ne duce întins la virtute.

Sfiala e semn de înţelepciune, nimic n-are preţ mai înalt decât o minte care-şi cunoaşte îndatoririle.

Prin asta noi credem că vieţile noastre câştigă o glorie netrecătoare.

Ah! cât de măreţe sunt năzuinţele către virtute: la femeie tăcerea în ce priveşte taina iubirii, la bărbat osteneala spre buna-ntocmire a obştii, prin care sporeşte mărirea cetăţii.

Epodă

Paris, tu ai venit din tărâmul ce te-a crescut, de lângă juncile albe ca neaua de pe muntele Ida, unde răsfirai din syrinx48 melodii asiatice, de o seamă cu cele suflate de Olympos49

În trestia flautelor phrygiene.

Cu ugere grele de lapte păşteau vacile tale, când te-a căpiat judecata-ţi rostită în cearta zeiască şi te-a împins <peste mare> până-n Hellada, la pragul unui palat încrustat cu fildeş50.

Acolo privirile ţi s-au topit în ochii Hellenei, dragostea ta, dăruită, s-a înfiorat de freamătul dragostei sale şi astfel, iscată din cearta zeiţelor.

Cearta mână azi din Hellada lănci şi corăbii la Troia, sub turnuri51

(*Intră, înconjurat se slujitori şi slujitoare, carul ce i-a adus din Argos pe Klytaimnestra, Iphigeneia şi Orestes. Femeile Corului îl înconjură, uimite, şi rostesc*:)

Io, io, măriri şi belşuguri ale mai-marilor!

Iat-o pe Iphigeneia, odrasla regală, iat-o pe Klytaimnestra, a lui Tyndareos fată!

Mlădiţe de nobilă stirpe, ce soartă înaltă vă cheamă?

Puternicii zilei, acoperiţi de slavă, le par zei muritorilor fără noroc.

Să ne-aşezăm <înainte>, femei din Chalkis, să-ntâmpinăm regina care coboară din car, să nu se

împiedice.

[întindeţi-i blânde mâini primitoare, să nu-i fie teamă de cum soseşte, ilustrei copile a lui Agamemnon.

Străinelor venite din Argos, să nu fiţi cumva tulburate sau stingherite de faptul că suntem străine!]

Klytaimnestra

(*adresându-se, pe rând, Corului, însoţitoarelor sale, Iphigeniei şi pruncului Orestes*)

Primirea voastră caldă şi binevoitoare îmi pare-a fi prevestitoare de noroc şi trag nădejde că mi-am însoţit fiica la o nuntă fericită. Scoateţi din car odoarele miresei, pe care le-am adus, purtaţi-le în cort cu grijă.

Iar tu, copilo, părăseşte carul tras de mânze, aşază-ţi molcom pe pământ picioarele plăpânde. Tinerelor femei, vă rog să o luaţi în braţe şi ajutaţi-o să se dea jos din trăsură, iar mie să-mi întindă mâna careva, ca să mă scol şi să cobor în pace. Staţi unele din voi în faţa cailor, struniţi-i, căci ochii lor se sperie dintr-un nimic.

Luaţi-l pe Orestes, acest vlăstar gânguritor al regelui din Argos. Ai adormit în leagănul trăsurii, pruncul meu. Trezeşte-te cu voie bună şi ascultă cântecul de nuntă al surorii tale. Cum tu eşti os de neam ales, vei dobândi cumnat de neam ales, pe fiul fetei lui Nereus, prin naştere cu zeii de o seamă.

Vino aici, cât mai aproape, Iphigeneia, stai lângă mama, fata mea, să se încredinţeze străinele acestea de fericirea noastră. (*între timp, Klytaimnestra şi copiii săi au coborât pe scenă. Din cortul regal se iveşte Agamemnon.*)

Dar să-l întâmpinăm pe tatăl tău iubit. O preamărite domn şi rege Agamemnon, ţi-am ascultat, supuse, porunca şi-am venit. IPHIGENEIA (*alergând în braţele lui Agamemnon*)

Să nu te superi, mamă, dacă te întrec şi fug la pieptul tatii să-l îmbrăţişez. Vreau, tată, eu să mă arunc, întâia, la

pieptul tău, după atât amar de vreme. Cât mi-a lipsit privirea ta! (*Klytaimnestrei.*) Să nu te superi, <mamă>.

Klytaimnestra

Aleargă, fata mea! Din toţi copiii care i am născut, ai fost mereu cea mai de-tată-iubitoare.

IPHIGENEIA (*îmbrăţişându-l*)

Ce bucurie, tată, după atâta lipsă!

Agamemnon

Ce bucurie, fata mea, şi pentru mine!

IPHIGENEIA

Fii sănătos! Ce bine, tată, că iar mă aflu lângă tine!

Agamemnon (*întorcându-şi faţa*)

Nu ştiu să-ţi spun, copilă, de-i bine sau nebine.

IPHIGENEIA

Dar cât de tulburi îţi sunt ochii într-un moment de bucurie! Agamemnon

Un rege, cap de oaste, e doldora de gânduri.

IPHIGENEIA

Acum fii doar cu mine, nu te-adânci în gânduri. Agamemnon întreg, numai cu tine, nimic nu mă răpeşte.

IPHIGENEIA

Priveşte-mă cu drag şi descreţeşte-ţi fruntea.

Agamemnon

Văzându-te, mă bucur, pe cât îmi stă-n putere.

IPHIGENEIA

Oare de-aceea ochii ţi s-au umplut de lacrimi?

Agamemnon Prea lungă despărţire ne aşteaptă52.

Iphigeneia

Nu ştiu ce vrei să spui şi totuşi înţeleg, părinte preaiubit. Agamemnon

Gândirea ta cuminte mai tare mă-ntristează.

Iphigeneia

Voi spune nerozii, ca să te veselesc.

AGAMEMNON (*mai întâi ferindu-se, apoi înhigeniei*)

Vai, nu mai pot să tac. Destul, fiica mea!

Iphigeneia

Rămâi acasă, tată, lângă copiii tăi.

Agamemnon

Aş vrea, dar nu mi-e dat să vreau; de-aceea sufăr. Iphigeneia

Să piară lăncile şi relele stârnite de Menelaos!

Agamemnon (*pentru sine*)

Întâi pieri-vor alţii; aceasta mi-e năpasta.

Iphigeneia

Ce mult ai zăbovit pe ţărmul golfului de la Aulis! Agamemnon

Plecarea noastră e oprită şi astăzi ca de un zăgaz. Iphigeneia

Dar, tată, phrygienii în ce meleag trăiesc?

Agamemnon în patria lui Paris al lui Priamos; de n-ar mai fi trăit! Iphigeneia

Te-avânţi pe-o cale lungă, tată, şi mă laşi.

Agamemnon

Vom fi cândva iar împreună, fata mea53.

Iphigeneia

Ia-mă, dacă se cade, cu tine pe corăbii.

Agamemnon

Vei traversa şi tu o apă, cu gândul îndreptat spre mine54.

Iphigeneia

Cu mama laolaltă sau singură pluti-voi?

Agamemnon

Doar singură, desprinsă de tată şi de mamă.

Iphigeneia

Deci, tată, mă vei aşeza în altă vatră?

Agamemnon

Destul! Nu le stă bine fetelor să ştie totul.

Iphigeneia

Pe phrygieni învinge-i, tată, şi-ntoarce-te curând acasă!

Agamemnon

Dar mai întâi trebuie să închin aici o jertfă.

Iphigeneia

Cuvine-se să venerezi cu sfinte rituri zeii.

Agamemnon

La care tu vei fi de faţă, stând lângă apele lustrale55.

Iphigeneia

Înconjurând altarul c-un brâu de dansuri, tată?

Agamemnon

Cât eşti de fericită în neştiinţa ta! Mergi, rogu-te, în corturi, căci nu-i de cuviinţă să-ntârzie fecioarele printre războinici.

Dar dă-mi întâi sărutul tău amar, îmbrăţişează-mă a despărţire lungă. O trupul tău, o faţă, o părul tău bălai, le pierd pentru cetatea phrygienilor, le pierd pentru Helena.

Mai bine să-ncetez acum, căci, alintându-te, mă năpădeşte plânsul. Degrabă, du-te într-un cort! (*Iphigeneia se duce într-un cort*. *Agamemnon se întoarce spre soţie*.)

Iar tu, fiică a Ledei, iartă-mi înduioşarea la măritişul Iphigeniei cu Achilleus. Aceste despărţiri, desigur fericite, înmoaie inima părinţilor, când tatăl trebuie să-şi mute în cămin străin copiii pentru care a trudit din greu.

Klytaimnestra

Nu sunt atât de mărginită; fii sigur că mă va munci durerea despărţirii şi pe mine. Cum aş putea să te învinuiesc? Voi însoţi fecioara cu cântece de nuntă. Dar datina şi timpul vor tămădui această suferinţă.

Ştiu numele logodnicului fetei noastre, dar vreau să-i aflu şi obârşia, şi neamul.

Agamemnon

Părintele Aiginei a fost Asopos56.

Klytaimnestra

Cine-a nuntit cu <Nympha> ceasta, un muritor sau un nemuritor?

Agamemnon

Zeus, şi l-a zămislit pe Aiakos, mai-marele Oinonei57. Klytaimnestra

Iar casele lui Aiakos care fecior le-a moştenit?

Agamemnon

Peleus, care s-a însoţit cu fata lui Nereus58.

Klytaimnestra

Din voia zeilor sau împotriva lor?

Agamemnon

Chiar Zeus a logodit-o, şi tatăl ei a dat-o59.

Klytaimnestra

Unde-au făcut ospăţul? în valurile mării?

Agamemnon

Pe muntele lui Cheiron, semeţul Pelion60.

Klytaimnestra

Acolo unde, zice-se, hălăduieşte neamul de Centauri? Agamemnon

Acolo celebrară zeii ospăţul nunţii lui Peleus.

Klytaimnestra

Şi Achilleus de cine-a fost crescut, de Thetis sau de tatăl lui? Agamemnon

De Cheiron, ca să nu deprindă năravurile oamenilor. Klytaimnestra

Un dascăl înţelept, mai înţelept decât un tată!

Agamemnon

Asemenea bărbat va fi soţul fiicei tale.

Klytaimnestra

<Un soţ> fără cusur. El unde porunceşte în Hellada? Agamemnon în preajma râului Apidanos61, pe vatra Phthiei.

Klytaimnestra Acolo se va strămuta copila noastră?

Agamemnon

Aceasta-i taina celuia care va fi stăpânul ei62.

Klytaimnestra

Să aibă parte de noroc! Dar noi când facem nunta?

Agamemnon

Când cercul lunii pline le va fi prielnic63.

Klytaimnestra

Ai închinat Zeiţei jertfa ce precede nunta64?

Agamemnon

Mă pregătesc, vreau să închin curând această jertfa65…

Klytaimnestra şi să întinzi ospăţul nunţii mai târziu?

Agamemnon întâi să facem jertfa datorată zeilor.

Klytaimnestra

Iar eu unde să pregătesc pentru femei ospăţul?

Agamemnon

Aici, în preajma navelor, cu pupele frumos împodobite. Klytaimnestra

Primesc, n-am încotro. Numai de-ar fi spre bine!

Agamemnon

Ştii ce te rog acum, soţie? încrede-te în mine.

Klytaimnestra

Ce vrei să spui cu asta? Sunt învăţată să te-ascult.

Agamemnon în timp ce eu aici voi da copila…

Klytaimnestra

Ce ţii să faci, în lipsa mea, din cele care stau în grija mamei?

Agamemnon

…voi da-o mirelui, cu ajutorul fiilor lui Danaos…

Klytaimnestra

Şi eu, în vremea aceasta, unde trebuie să mă aţin?

Agamemnon

…Întoarce-te în Argos, ca să te îngrijeşti de celelalte fete.

Klytaimnestra

Să-mi părăsesc aici copila? Dar torţa cine-o va purta66?

Agamemnon

Voi duce însumi eu făclia nunţii.

Klytaimnestra

Nu ăsta-i obiceiul; nu ţii de datini seama.

Agamemnon

Nu se cuvine să întârzii prin oştire.

Klytaimnestra

Cuvine-se ca mama să-şi mărite fata.

Agamemnon

Dar şi să stea lângă fecioarele de-acasă.

Klytaimnestra

Acestea sunt în siguranţă, închise în iatacul lor.

Agamemnon

Ascultă-mă!

Klytaimnestra

Ba nu, jur pe zeiţa Hera, stăpâna Argosului67! Tu poartă grija treburilor din afara <casei>, şi lasă-mi-le mie pe cele dinăuntru. Am să veghez, la nunta fetei, să se petreacă totul după datină. (*Intră în cortul lui Agamemnon*.)

Agamemnon

Zadarnice silinţe! Mi s-a surpat speranţa de-a o depărta din ochii mei pe Klytaimnestra. Am încercat zadarnic să găsesc mijloace iscusite spre a-i ocroti pe dragii mei; sunt biruit de pretutindeni. Totuşi mă duc la Kalchas, jertfitorul, să-l descos despre dorinţele zeiţei <Artemis> care ne-aduce elenilor năpastă şi mie nenoroc.

Bărbatul înţelept să-şi ia în casă nevastă bună şi supusă; altfel să nu se mai însoare. (*Agamemnon pleacă prin tabăra elenilor*.)

Corul

Strofă întrunită, armata Helladei va merge la <râul>

Simois68 cu vârtejuri de-argint; greu înarmată, va merge pe nave la Ilion.

<cetatea, din şesul troian ocrotită de Phoibos, unde se-aude că-şi fâlfâie blondele plete Kasandra69, împodobită c-o verde-nfrunzită cunună de laur, când zeul sloboade asupră-i, năvalnic, vântul profetic.

Antistrofă

Vor sta phrygienii de strajă în turnuri pe incinta zidului Troiei, în vreme ce Ares, cu scut de aramă, pe marea-nflorită de valuri, dus de puterea lopeţilor, în corăbii cu prore frumoase va pluti spre pământul udat de Simois, nerăbdător să i-o smulgă lui Priamos pe sora perechii de gemeni, Dioskorii, ce strălucesc în văzduh, s-o aducă-napoi pe Helena în glia elenilor, cucerind-o cu lancea şi scutul aheilor căliţi în războaie.

Epodă

Un cerc ucigaş de lănci revărsa-va peste Pergamon70 sânge, peste cetatea de scaun troiană cu foişoare de piatră.

Vor cădea căpăţâni retezate, vor fi junghiate gâtlejuri, citadela va zace-n ruină!

Jalnic vor plânge fiicele şi soţia lui Priamos, iar Helena, odrasla lui Zeus, covârşită de lacrimi, va înţelege ce a-nsemnat părăsirea căminului său.

De n-am avea parte vreodată, nici noi, nici fetele fetelor noastre, de priveliştea ce le va fi hărăzită atâtor femei lydiene sclipind de aur71 şi atâtor soţii phrygiene, care, ţesând la război, îşi vor spune:

«Cine oare, în lacrimi, târându-ne de frumoasele noastre plete, ne va smulge din ţara zdrobită?»

Tu eşti izvorul năpastei, Helena, odraslă a păsării cu gât şerpuit, dacă ai fost zămislită aievea de Leda şi Zeus, ce luase înfăţişare de lebădoi aripat.

Sau, poate, că-i vorba doar de-o legendă inspirată de

Muze72, un zvon răspândit printre oameni la vreme nepotrivită, sfidând adevărul.

(*Intră Achilleuăv înarmat.*)

Achilleus

Unde-aş putea să îl găsesc pe al aheilor înalt poruncitor? Nu-i niciun servitor <aici>, care să-i spună că Achilleus, feciorul lui Peleus, aşteaptă înaintea porţii?

Nu zăbovim, la fel cu toţii, lângă Euripos? Unii din noi, cei încă nelegaţi prin nuntă, au trebuit să-şi lase vetrele deşarte şi zac pe ţărmul ăsta; iar alţii au neveste şi copii <acasă>. Atât este de straşnică pornirea ce-a mânat, nu fără ştirea zeilor, Hellada la război.

Eu cată să dau glas acum unor îndreptăţite plângeri; e liber fiecare s-o facă pentru sine. M-am dezlipit de Pharsalia73, ţara mea, şi de Peleus, aştept sub vântul ce abia dacă adie peste Euripos şi caut să-i îmbun pe myrmidonii mei, care îmi strigă fără încetare:

«Cât mai rămânem, Achilleus, în locul ăsta? De ce întârzie plecarea către Ilion? La fapte, dacă ai ceva de făptuit, iar, dacă nu, întoarce războinicii acasă, să nu te molipseşti de amânările Atrizilor.»

KlyTAIMNESTRA (*ieşind din cortul lui Agamemnon*)

Copile al divinei Nereide, ţi-am auzit cuvântul dinăuntru şi am ieşit din cort.

Achilleus

O preaputernică Sfială! Cine-i femeia dinaintea mea74? Şi, la înfăţişare, cât e de frumoasă!

KLYTAIMNESTRA

Fireşte că te miri, nu mă cunoşti, nu m-ai văzut vreodată; îţi laud buna cuviinţă!

Achilleus

De ce-ai venit în tabăra danailor, tu, o femeie, printre bărbaţi războinici, înarmaţi cu scuturi? Cine eşti?

KLYTAIMNESTRA.

Eu sunt fiica Ledei, mă cheamă Klytaimnestra, iar soţul meu e regele-Agamemnon!

Achilleus

Mi-ai spus tot miezul, limpede, fără ocol, dar nu se cade să vorbesc cu o femeie. (*Vrea să plece*.)

Klytaimnestra

Stai! Unde fugi? întinde-mi mâna dreaptă, preludiu la o nuntă fericită!

Achilleus

Ce spui? Cum s-o întind? Căci atingând ce nu e cuvenit, m-aş ruşina să-l mai privesc <în ochi> pe Agamemnon.

Klytaimnestra

Ba este cuvenit din plin, de vreme ce eşti mirele copilei mele, o fiu al doamnei mării, divina Nereidă!

Achilleus

Mirele cui, femeie? Mi se sugrumă glasul. Cuvântul tău trădează o minte rătăcită.

Klytaimnestra

Aşa-i, din fire, omul, se simte stingherit în faţa neamurilor noi, când îi vorbesc de *nuntă*.

Achilleus

Dar n-am peţit-o pe fiica ta, regină, şi nici Atrizii n-au suflat o vorbă despre nuntă.

Klytaimnestra

Ce vrei să zici? Dacă rostirea mea te miră, în schimb, răspunsul tău mă uluieşte.

Achilleus

Gândeşte-te! Să căutăm o limpezire. Ne-am încurcat în vorbe, se pare, amândoi.

Klytaimnestra

Am fost, bag seamă, înşelată? Poate mă pregăteam pentru o nuntă doar închipuită? Ce ruşine!

Achilleus încep să cred că cineva şi-a râs de noi. Nu-

ţi face sânge rău şi treci peste jignire.

Klytaimnestra

Rămâi cu bine. Nu mai pot să te privesc. Ţi-am înşirat minciuni, amarnic înjosită.

Achilleus îţi spun şi eu: rămâi cu bine. Mă duc să-l caut pe bărbatul tău în cortul lui. (*Achilleus vrea să plece. Se deschide intrarea unuia dintre corturi şi se iveşte, cu teamă, bătrânul servitor.*)

Bătrânul

Stai, ascultă-mă, străine, nobilule Aiakid, fecior al zeiţei Thetis; stai şi tu, fiica Ledei.

Achilleus

Cine ne-a strigat cu glasul speriat din dreptul porţii?

Bătrânul

Un biet rob şi pentru asta nu-s fudul, asta mi-e starea.

Achilleus

Nu-mi eşti mie sclav. Al cui eşti? Poate al lui Agamemnon.

Bătrânul

Sunt din zestrea Klytaimnestrei, dăruit de tatăl ei. Achilleus

Aşteptăm, vorbeşte, spune, de ce ţii să mă întârzii? Bătrânul

Sunteţi doar voi doi, nu-i nimeni altul lângă poarta asta? Achilleus

Aşteptăm, rosteşte-ţi păsul; vino înaintea noastră. Bătrânul

Prevedere şi Ursită, nu îngăduiţi să piară!

Achilleus

Bătrânul

V-ar fi de folos cuvântul meu, dar preget să-l rostesc. Klytaimnestra

Iată mâna mea, nu-ţi pese, orice ai avea de spus75.

Bătrânul

Credincios v-am fost, şi ţie, şi copiilor, ştii bine. Klytaimnestra

Da, ştiu, eşti o veche slugă, din străvechea noastră casă. Bătrânul

Ştii că regele-Agamemnon m-a primit cu zestrea ta. Klytaimnestra

Ai venit cu mine-n Argos şi întruna mi-ai slujit.

Bătrânul

Credincios cu totul ţie; mai puţin soţului tău.

Klytaimnestra

Dezveleşte-ne odată ce te crezi dator să spui.

Bătrânul îţi va omorî copila tatăl ei, cu mâna lui.

Klytaimnestra

Cum ai zis? înghite-ţi vorba76! Nu mai eşti, bătrâne, teafăr. Bătrânul îi va junghia sărmanei cu o spadă gâtul alb.

Klytaimnestra

Vai, nenorocire mie! Soţul meu a-nnebunit!

Bătrânul

Da’ de unde; e nebun doar pentru tine şi copilă. Klytaimnestra

Ce temei are? Ce duh ucigător ha subjugat?

Bătrânul

Kalchas, cu oracolele sale despre drumul oştii. Klytaimnestra înspre ce tărâm? Vai mie, vai, sărmana mea fiică! Bătrânul înspre Troia, ca să-şi ia Menelaos soţia-acasă77.

Klytaimnestra

Cum? Fiica mea să piară pentru întoarcerea Hellenei? Bătrânul

Ai aflat acum; el fata va jertfi-o Artemidei.

Klytaimnestra

Deci a fost scornire nunta pentru care-am fost

chemată?

Bătrânul

Astfel ai adus-o grabnic, s-o măriţi cu Achilleus. Klytaimnestra

Am venit spre nimicire amândouă, fata mea.

Bătrânul

V-a lovit pe amândouă, fără milă, Agamemnon. Klytaimnestra

Sunt sfârşită! Lacrimile-mi curg şiroaie din pleoape. Bătrânul

E firesc să plângi amarnic, de rămâi fără copilă.

Klytaimnestra

Dar, bătrâne, tu de unde ai aflat? Cine ţi-a spus? Bătrânul

Eu pornisem către tine cu scrisoare de la rege.

Klytaimnestra

Îndemnându-mă să nu vin sau chemându-mă degrabă?

BĂTRÂNUL

Mintea lui se vindecase. Poruncea să nu mai vii.

Klytaimnestra

Pentru ce nu-mi dai solia, de ţi-a fost încredinţată? BĂTRÂNUL

Ah! Menelaos mi-a smuls-o, vinovat de-aceste rele. Klytaimnestra

Fiu al lui Peleus şi al Thetidei, auzit-ai astea?

Achilleus

Da, ţi-am auzit durerea, dar mă simt jignit şi eu. Klytaimnestra îmi vor omorî copila, prinsă-n mreaja nunţii tale. Achilleus

Soţul tău şi-a râs de mine; n-am să-ndur lesne jignirea.

KLYTAIMNESTRA (*căzând la picioare*] *e lui Achilleus*) Nu-mi este defel ruşine, sunt o biată muritoare, să-mi îndoi

genunchii lângă un vlăstar dumnezeiesc. Mi-am învins mândria. Fata trebuie să mi-o salvez. Scoate-mă, fiu al Zeiţei, din adânca mea restrişte!

Vino s-o ajuţi pe-aceea care s-a-ntâmplat să-ţi fie hărăzită de mireasă în zadar, numai prin nume.

Am adus-o cu podoabe pentru legământul nunţii, nu ştiam c-o-ndrum să piară junghiată pe altar.

Te va veşteji ruşinea, dacă nu primeşti s-o aperi.

Chiar de nu v-aţi însoţit prin jurământul căsniciei, ai fost socotit alesul mire al sărmanei fete. Îţi ating bărbia, dreapta78, îţi invoc de-asemeni mama! Umple-ţi, rogu-te, de slavă numele ce ne-a pierdut! N-am altar de-adăpostire decât la genunchii tăi, n-am în jur niciun prieten. Iar în soţul meu dospesc gânduri crude şi sfruntate. Iată-mă, femeie slabă, stând în mijlocul armatei de năieri nestăpâniţi, îndrăzneţi la rele, însă şi la bune, dacă vor.

Nu întârzia, întinde braţul tău ocrotitor peste noi şi ne salvează, altminteri suntem pierdute.

Corifeul

Puternică e naşterea, un mare farmec de iubire> ce mină toate mamele să lupte dârz pentru copii.

Achilleus

Din inimă mi se înalţă gânduri avântate, dar ştiu să ţin dreapta măsură şi când necazurile mă mâhnesc, şi când sunt bucuros că am noroc. Doar astfel izbutim să ne petrecem cu înţelepciune zilele. E dulce uneori să nu pătrunzi în adâncime totul, dar alteori e de folos puterea minţii.

Fiind crescut de Cheiron, cel fără seamăn de pios, am învăţat să caut pururi calea fără ocolişuri. Atrizilor mă voi supune, de vor şti să ţină bine cârma. Dar dacă vor greşi, nu voi mai asculta de ei. Aici, ca şi la Troia, având o fire liberă, îl voi sluji cu suliţa pe Ares79.

Cumplit ai fost lovită, vai, de mâna cea mai scumpă

ţie. Te rog, primeşte alinarea milei mele, atât cât poate dărui un tânăr.

Fiica ta, o dată ce s-a spus că va nunti cu mine, nu va fi junghiată nicicând de tatăl ei. Nu vreau să-i fiu de ajutor la uneltiri soţului tău. Căci altfel ar pieri copila, tăiată nu de spada mea, ci de-al meu nume. Desigur, vinovat ar fi bărbatul tău, dar şi eu aş fi pângărit de vina lui, dacă s-ar stinge pentru mine, pentru nunta mea, fecioara, pradă celor mai cumplite chinuri.

O, cât mă uluieşte-această mârşavă jignire! Dar eu nu-s oare fiul lui Peleus? Mi-a fost părinte vreun duh răufăcător? Aş fi cel mai din urmă ticălos dintre argei, om de nimic, în schimb s-ar crede că Menelaos este bărbat <dintr-o bucată>, de-aş deveni, fie şi doar prin nume, un ucigaş servind soţului tău.

Mă jur pe zeul din adâncul mării umed, Nereus, plămăditorul mamei mele Thetis, că basileul Agamemnon nu-şi va coborî asupra fetei sale braţul; el n-are să-i atingă cu vârful degetelor nici măcar veşmântul, altminteri Sipylos80, acest tărâm barbar pe jumătate, locul de baştină al capului oştirii, ar fi într-adevăr cetate şi nici nu s-ar mai pomeni pe undeva de Phthia.

Prezicătorul Kalchas va primi spre jertfă un prinos amar: grăunţele de orz şi apa <sfântă>81. Ce este un prezicător? Este un ins ce picură puţine adevăruri în baia de minciuni, iar dacă se înşală nu-i pasă nimănui.

Eu nu vorbesc aşa din pricina neîmplinirii unei nunţi, căci mii de fete ar voi să le fiu mire, ci pentru că am fost jignit de Agamemnon. De ce nu mi-a cerut să-i împrumut numele meu, momeală la prinderea fecioarei, dacă-şi închipuia că, dintre toţi, eram logodnicul cel mai pe placul Klytaimnestrei? Le-aş fi îngăduit elenilor să-mi folosească numele, dar numai în credinţa că astfel s-ar fi dezlegat plutirea către Ilion, spre binele obştesc.

Bag seamă eu nu mai am preţ în mintea căpeteniilor <flotei>; acum totuna-i pentru ei de mă cinstesc, ori dimpotrivă. Dar vor cunoaşte adevărul de la spada mea. Căci până să împrăştie omorul printre phrygieni, am s-o înmoi aici în sânge, dacă încearcă cineva s-o ia cu sila pe fiica ta.

Fii liniştită: ţi-am ieşit în cale ca un zeu puternic, şi chiar de nu sunt unul, am să mă port de parcă-aş fi.

Corifeul

Fiule-al lui Peleus, ai spus cuvinte de tine vrednice şi de zeiţă, doamna valurilor mării. (*Bătrânul servitor se retrage*.)

Klytaimnestra

Cum să te laud, fără să întrec măsura şi totodată să te preţuiesc destul? Căci oamenii aleşi urăsc linguşitorii ce vor să-i tămâieze cu elogii. M-aş ruşina să te împovărez cu mila pentru suferinţami tristă, pe tine care eşti străin de ea, dar cât e de frumos ca un bărbat mărinimos să vină-n ajutorul obidiţilor.

Îndură-te de noi, căci suntem vrednice de milă. Mai adineauri socoteam că vei fi ginerele nostru, acum speranţa mi s-a spulberat. Dar moartea fetei mele ar putea să fie spre nenorocul nunţii tale viitoare; de-această piază-rea încearcă să te aperi.

Rostirea ta frumoasă, de la un cap la altul, arată că eşti hotărât să-mi ocroteşti copila. Ai vrea să-ţi cadă, rugătoare, la genunchii tăi? N-ar fi chiar potrivit pentr-o fecioară. Dar dacă asta ţi-e dorinţa, ea va veni la tine cu faţa inocentă, umbrită de sfială. Totuşi de poţi să împlineşti, în lipsa ei, ceea ce vreau, atunci să nu iasă din cort. Cinstita ei purtare s-o răsplătim cu cinste. Oricum, sfiala trebuie să-i fie cumpănită82.

Achilleus

Regină, nu-ţi chema copila înaintea mea, să nu

cădem în plasa bârfelilor neghioabe. O gloată de războinici rupţi de treburile casei, caută prilej de trăncăneli răuvoitoare şi viclene. Oricum, totuna-mi este dacă vă purtaţi ca rugătoarele sau nici măcar nu mă rugaţi. Eu cată să câştig aici o bătălie, să vă descarc de chinuri.

Îţi spun şi asta îţi ajunge, căci n-am să te înşel. De mint cumva, de iau în râs bună-credinţa ta, să mor; dar dacă îţi salvez copila, să trăiesc.

Klytaimnestra

Bine te cuvinteze cerul, ca să ajuţi năpăstuiţii!

Achilleus

Ascultă-mă, ca să ajungem la liman…

Klytaimnestra

Ce ai de gând să-mi zici? Eu sfatul trebuie să ţi-l ascult.

Achilleus

…să căutăm întâi să-l îmbunăm pe tatăl fetei.

Klytaimnestra

E prea lipsit de îndrăzneală şi prea supus armatei.

Achilleus

Dar noi putem să răsturnăm temeiurile fricii sale.

Klytaimnestra

Speranţa mea e îngheţată; dar spune-mi totuşi ce să fac.

Achilleus

Întâi du-te şi roagă-l să nu-şi ucidă fata, iar de sempotriveşte, aleargă să mă cauţi. De ce să mă amestec, când poţi, înduplecându-l, să dobândeşti salvarea? Aşa nu m-aş purta nedrept cu un prieten şi nu mă va învinui armata, de-aş birui prin judecată, nu prin forţă. Sfârşind cu bine totul, ţi-aş fi pe plac şi ţie, şi omului pe care îl socotesc prieten.

Klytaimnestra

Sunt gânduri înţelepte. Le voi urma întocmai. Dar

dacă nu vom isprăvi ceea ce inima-mi doreşte, unde te voi găsi, de unde să te iau, să-mi sprijini nenorocul cu braţul tău puternic?

Achilleus

Asupra ta eu voi veghea din locul cel mai potrivit, să nu te vadă nimeni că te strecori cu teamă prin cetele danailor, să nu ţi se păteze cinstea casei părinteşti şi neamul lui Tyndareos să nu se ponegrească, un nume greu de slavă pentru toţi elenii. Klytaimnestra

Ascult, precum o roabă, porunca ta, orbeşte. Şi dacă sunt în lume zei, reverse cel puţin asupră-ţi fericirea, căci ai un suflet drept. Iar dacă nu sunt, în zadar e orice străduinţă. (*Achilleus pleacă. Klytaimnestra intră în cortul lui Agamemnon.*)

Corul

Strofă

Ce vesel sălta imnul nunţii în sunet de flaut din lemn libyan, în zvon de lăută83, ce îndeamnă la dans, şi-n triluri limpezi de syrinx, când Muzele cu plete frumoase urcau pe <muntele> Pelion, izbind cu sandale de aur pământul, şi, aidoma celorlalţi zei, mergeau la ospăţul de nuntă al lui Peleus.

Vocile lor mlădiau înaltă cântare <miresei> Thetis şi lui Peleus84, în tărâmul cutreierat de Centauri, prin văi şi păduri.

Urmaşul lui Dardanos.

Ganymedes85, ibovnicul drag al lui Zeus, răpit din Phrygia de acvilă, turna nectar în cratere pântecoase de aur.

Iar pe nisipul lucind ca zăpada dansau întru lauda nunţii, în cerc rotitor, cele cincizeci de fete ale bătrânului mării, Nereus.

Antistrofă

Sprijiniţi în trunchiuri de brad, purtând cununi de

fragedă iarbă-mpletită, veni şi un pâlc călăreţ de Centauri la praznicul zeilor, la craterul lui Bakehos, şi cu glas preaputernic rostiră:

«Slavă, fiică a lui Nereus, slavă, lumină a Thessaliei, tu vei aduce pe lume un prunc, aşa prevesteşte Cheiron, profetul atotoriceput în arta lui Phoibos.

Iar fiul acesta, poruncind myrmidonilor purtători de lance şi scut, va pleca să împrăştie foc şi ruină pe pământul vestit al lui Priamos; el va fi îmbrăcat în armură de aur lucrată de Hephaistos, meşterul faur, un dar primit de la maică-sa, Thetis86.» Astfel, odinioară, nemuritorii au revărsat fericire, în cadenţa cântului vesel de nuntă, peste unirea nobilei, a celei dintâi Nereide şi-a lui Peleus.

Epodă

Ţie, în schimb <Iphigeneia>, pe frumoasele tale plete, argeii-ţi vor pune cunună, precum unei junei bălţate, fără prihană, coborâtă din munţii cu peşteri stâncoase, şi te vor scurge de sânge prin gâtul alb.

Dar tu, <fecioară>, n-ai fost crescută în triluri de syrinx, printre boari şuierând <după vite>, ci ţi-a purtat Klytaimnestra de grijă, ca să îmbraci într-o zi găteli de mireasă, promisă unui fiu al lui Inachos87.

Câtă putere mai are astăzi Ruşinea? <Astăzi> obrazul Virtuţii e veşted, necredinţa în zei stăpâneşte lumea, legea primeşte porunci de la nelegiuire, muritorii s-au întors dinspre bine şi nu mai silesc, în unire cu semenii lor, să prevină invidia zeilor88.

(*Klytaimnestra apare din cortul regal*)

Klytaimnestra

Ieşind din cort, pândesc să vină soţul meu; întârzierea lui îmi pare lungă. Sărmana mea copilă plânge, hohotind, şi vaierele sale izbucnesc întruna, de când a înţeles că tatăl ei urzeşte s-o ucidă. (*Intră Agamemnon.*) Dar, iată, tocmai vine Agamemnon şi în curând voi da-n

vileag ticăloşia ce i-o pregăteşte propriei copile. Agamemnon

Fiică a Ledei, bine că te întâlnesc afară; îţi pot vorbi, în lipsa fetei, despre lucruri ce nu e cuvenit să le audă o logodnică. Klytaimnestra

Ce veste vrei să-mi dai cu-atâta nerăbdare?

Agamemnon

Cheamă-ţi din cort fiica, să-şi urmeze tatăl. Ulcioarele cu apă lustrală ne aşteaptă şi boabele de orz, pe care mâini de celebrant> le vor zvârli în focul purificator, şi juncile care, până la nuntă, trebuie să cadă, <junghiate> zeiţei Artemis, în valurile unui sânge negru.

Klytaimnestra

De laudă îţi sunt cuvintele, în schimb eu nu găsesc cuvinte potrivite să-ţi laud faptele. Copilo, ieşi din cort; tu ştii prea bine tot ce-ţi pregăteşte tatăl tău. Cu tine adu-l pe Orestes, pe frăţiorul tău, în braţe. (*Intră Iphigeneia, cu faţa acoperită de un văl, şi Orestes.*) Aceasta este, iat-o, supusă voii tale, dar despre celelalte eu am să vorbesc şi pentru ea, şi pentru mine.

Agamemnon

De ce plângi, fata mea, de ce ţi-e chipul trist, şi ochii tăi, sub văl, se uită ţintă spre pământ?

Klytaimnestra

Ah! [Chinurile mele în vorbe cum să-ncapă? Pe toate aş putea să mi le strig la începutul cuvântării, dar şi la mijlocul, şi la sfârşitul ei.]

Agamemnon

Ce se întâmplă oare? De ce au amândouă priviri neliniştite, ochi tulburaţi de lacrimi?

Klytaimnestra

Răspunde-mi bărbăteşte la toate, Agamemnon!

Agamemnon îţi dau răspuns şi fără să mă rogi. Întreabă-mă!

Klytaimnestra

Vrei s-o ucizi, într-adevăr, pe fata noastră?

Agamemnon

Cumplit cuvânt! Nepotrivită bănuială!

Klytaimnestra

Stai liniştit, răspunde-mi întâi la întrebare. Ţi-o pun încă o dată.

Agamemnon întreabă-mă cu noimă şi-am să-ţi răspund cu noimă. Klytaimnestra

Doar asta te întreb şi nu vreau alt răspuns.

Agamemnon

O sfântă Soartă, întâmplare, şi daimon ce mă urmăreşti! Klytaimnestra

Un daimon nesătul, asupritor al casei noastre.

Agamemnon

Ce chin te-a scos din minţi?

Klytaimnestra

Cum, tu mă-ntrebi pe mine? Atare gând vădeşte tocmai smintirea ta.

Agamemnon (*pentru sine*)

Acum urzeala e ştiută. Sunt pierdut!

Klytaimnestra

Ştiu tot, am fost înştiinţată ce grozăvie pui la cale. O dovedesc tăcerea ta şi lungile-ţi suspine. Nu te mai osteni zadarnic să te aperi.

Agamemnon

Vezi bine, tac. La ce-ar fi bun să mai adaug la nenorocul meu sfruntările minciunii?

Klytaimnestra

Acum ascultă! Am să dau pe faţă gândurile mele, nefolosindu-mă de ghicitori şi ocolişuri.

Din capul locului să-ţi amintesc întâia vătămare: ţi-am fost nevastă peste voia mea, silită, când l-ai ucis pe soţul meu dintâi, pe Tantalos89, şi pruncul meu, rupându-

mi-l sălbatic de la sân, l-ai sfărâmat, izbindu-l de pământ. Atuncea fraţii mei, fiii lui Zeus90, gonind pe cai strălucitori, te-au înfruntat cu armele. Dar tatăl meu bătrân, Tyndareos, te-a mântuit, căci te refugiaseşi la el ca rugător; apoi tu m-ai luat în aşternutul tău.

M-am lepădat cu timpul de orice duşmănie şi am rămas, mărturiseşte, pentru tine şi pentru casa ta, femeia fără pată, supusă Aphroditei, dar neprihănită. <Prin grija mea, palatul tău a propăşit, încât aveai parte de bucurie înăuntru, şi-afară, din belşug, de fericire. Arar se întâlneşte un bărbat cu astfel de soţie. Mai numeroase sunt femeile din soiul rău.

Ţi-am dăruit un fiu, Orestes, după trei copile91; şi azi pe una dintre ele mi-o smulgi fără cruţare. Răspunde, ce vei spune, când lumea te va întreba de ce o pierzi? Să dau răspunsul eu în locul tău? «Pentru Menelaos, ca s-o câştige pe Helena lui». Frumos îţi şade, pentru o stricată, să plăteşti cu viaţa unuia dintre copiii tăi. Răscumperi dezmăţarea, dând cel mai scump tezaur.

Dacă te duci să cheltuieşti în lupte-atâta vreme, dacă mă laşi acasă cu inima strivită, închipuie-ţi ce gânduri am să macin, văzând iatacul ei de fată gol şi jeţurile goale, pe care zăbovea, cum, singură cu plânsul, eu voi boci întruna:

«Copilă, însuşi tatăl tău te-a omorât, nu altul; tu ai pierit prin mâna omului care te-a semănat. Atât a cântărit la el iubirea de cămin!»

Ia seama, vom afla vreun temei cât de mărunt, eu şi copilele pe care le scuteşti de moarte, ca, la întoarcere, să te primim… cum se cuvine92! De dragul zeilor! nu mă împinge să mă port cu tine ca o ticăloasă, nici tu <nu te purta la fel> cu mine. Vrei s-o jertfeşti pe Iphigeneia? Ce rugăciune vei rosti acolo? Ce bine speri să ţi se tragă din omorârea fetei tale? întoarcere acasă blestemată, pe cât ţi-a fost plecarea de haină?

Dar eu am dreptul oare să-ţi doresc izbândă? Ar trebui să credem că zeii sunt zănateci, dacă i-am implora să binecuvânteze ucigaşii. Vrei să revii în Argos, să-ţi strângi copiii-n braţe? N-ai dreptul. Nu vor îndrăzni măcar să te privească, pentru ca, nu cumva, îmbrăţişându-i, să-i înjunghii. Ai oare asta-n minte?

Nu te mai semeţi, ca purtător de sceptru şi comandant de oşti! Grăieşte-le războinicilor cuvinte drepte ca acestea:

«Aheilor, voi care năzuiţi să navigaţi spre ţara phrygienilor, alegeţi-l prin tragere la sorţi pe cel ce-şi va sacrifica fiica.»

Aşa este cinstit, nu să-ţi arunci danailor copila, de parcă dinainte ar fi sortită morţii. Ucidă-şi-o Menelaos pe Hermione93, ea să răscumpere păcatul mamei sale! Dar iată că, în timp ce eu, soţia credincioasă, voi fi lipsită de copila mea, Helena, dezmăţata, şi-o va păstra la Sparta pe a ei, ca să trăiască laolaltă fericite.

Răspunde, n-am *rostit* cuvinte cu temei? Dar de-am rostit, întoarce-ţi gândul, salvează-ţi fata de la moarte şi vei fi socotit un înţelept.

Corifeul

Ascult-o, Agamemnon, salvaţi-vă fiica împreună; aşa este frumos. Şi niciun muritor nu spune altfel.

Iphigeneia

De ce n-am, tată, vocea cu harul lui Orpheus94, ca stâncile să vină, vrăjite, să m-asculte, ca vorbele-mi să sune stăruitor prin inimi şi să conving prin farmec? Nu ştiu să dăruiesc decât prisos de lacrimi; atâta mi-e puterea.

Căzând, ca rugătoare, eu îţi cuprind genunchii; vezi trupul meu născut de mama pentru tine, nu-l pierde prea devreme! îmi place să privesc lumina zilei, dulce. Nu mă sili să intru-n lăcaşurile umbrei. Eu te-am chemat întâia rostind cuvântul «tată», şi tu mi-ai spus «copilă», tu m-ai

săltat întâia cu grijă pe genunchi, ţi-am dat şi am primit alinturi de la tine şi mi-ai grăit adesea: «Copilă, de-ai culege belşug de fericire în casa unui soţ, o viaţă împlinită şi vrednică de noi!»

Legându-mă de tine cu-aceste două braţe ce azi ţi-ating bărbia cerând înduplecare, îţi răspundeam: «Eu, tată, când vei îmbătrâni, te voi primi ca oaspe iubit în casa mea, înapoindu-ţi grija cu care m-ai crescut!» îmi amintesc întruna cuvintele de-atunci, tu nu le mai ţii minte şi vrei să mă ucizi, în numele lui Pelops, al părintelui Atreus, în numele acestei mult încercate mame, ce parcă azi m-ar naşte în munci încă o dată, nu-mi pasă de iubirea lui Paris cu Helena!

De ce-a venit acesta să mă răpună, tată? întoarce-ţi către mine privirea, mă sărută, ca să păstrez în moarte o dragă amintire, de nu pot să-ţi înmoi prin ruga mea voinţa.

<Orestes>, frate, sprijin plăpând surorii tale, să plângem împreună, cerşeşte de la tata să nu fiu dată morţii. Parcă şi pruncii simt când bântuie restriştea. Priveşte-l cum te roagă fără cuvinte, tată! Ai milă, cruţă-mi viaţa!

Noi, amândoi dragi ţie, bărbia ţi-o atingem, acest copil nevolnic şi eu în floarea vârstei.

O vorbă mai adaug, să-ţi birui îndârjirea.

Lumina pentru oameni e darul cel mai dulce, iar bezna din tărâmul lui Hades e ursuză.

Doar cineva cu mintea stricată vrea să moară.

Mai bine-amară viaţă, decât frumoasă moarte95!

Corifeul

Helena, vai de tine, prin dragostele tale se năruie năprasnic urmaşii lui Atreus!

Agamemnon

Prea bine ştiu ce-i vrednic de mila şi ce nu e; nu sunt nebun să-mi nimicesc copiii. Cumplit e să cutez acest

omor, soţie, cumplit să nu-I cutez. Ce cale să aleg? Vedeţi mulţimea oştii, năierii adunaţi şi căpetenii mândre cu scuturi de aramă, dar e închisă calea spre turnurile Troiei.

clopila mea, de nu te voi jertfi, aşa cum vrea profetul Kalchas, la Ilion nu vor fi răsturnate din temelii puternicele ziduri. Armata este străbătută de o dorinţă pătimaşă: argeii vor cât mai degrabă să plutească spre solul phrygienilor, să pună capăt răpirii de neveste din casele Helladei. De nu voi împlini oracolul zeiţei, îmi vor ucide fetele din Argos, dar şi aici ne vor sfârşi pe amândoi. Copilă, nu Menelaos m-a înrobit şi la Aulis nu am venit ca să ascult de el; Hellada-mi porunceşte să i te jertfesc, fie că vreau, fie că nu, şi nu mă pot împotrivi. Căci patria trebuie să ne fie liberă, atât cât ţine, fata mea, de tine şi de mine, bărbaţi din depărtări să nu le ducă elenilor soţiile de-a sila96. (*Agamemnon iese în grabă*.) Klytaimnestra Vai mie, copilă! Străinelor, vai!

Mă sfâşie moartea ta <Iphigeneia>.

Te părăseşte părintele tău, te lasă pradă lui Hades.

Iphigeneia

Vai nouă, mamă! Soarta ne stoarce acelaşi cânt de durere.

Vai, mă despart de lumină, mă despart de razele soarelui.

Io, io, vă blestem văi phrygiene înzăpezite, costişe-ale muntelui Ida, unde Priamos a lepădat un prunc nou-născut, ridicându-l din braţele mamei sale, ca să-l lase să moară, pe Paris, numit la Troia păstorul, numit păstorul din muntele Ida97!

De nu i-ar fi fost hărăzit acestui boar să crească în mijlocul turmelor.

[acestui Alexandras], azvârlit de părintele său lângă ape clare, în tărâmul din care ţâşnesc izvoarele Nymphelor şi se întinde o luncă smălţată cu flori, unde mâini de zeiţe

culeg trandafir înflorit şi iacint!

Acolo veniră odată Pallas-Athena, vicleana Kypris şi Hera, şi Hermes, vestitorul lui Zeus.

Erau mândre zeiţele:

Kypris de focul dorinţei pe care-l inspiră.

Pallas de fulgerul suliţei sale şi Hera de patul Stăpânului Cerului.

Aceste frumoase duşmance râvneau să afle câştig la cumplita întrecere, din care decurge sfârşitul meu, moartea mea, care va să dezlege suflarea vântului pentru helleni pe drumul spre Ilion.

Sângele meu feciorelnic este prinos închinat Artemidei.

Acel care m-a zămislit a plecat, o mamă! o mamă! m-a părăsit să-mi dau viaţa, sărmana de mine!

Aiai! Iphigeneia, nefericite, năpastă, năpastă ţi-a fost înrudirea cu blestemata Helena!

Vei pieri, vei cădea sub nelegiuitul tăiş al unui părinte nelegiuit.

De ce şi-au găsit adăpost la Aulis atâtea corăbii cu pinteni de-aramă înainte să zboare spre Troia?

De ce-a slobozit peste Euripos suflare potrivnică Zeus, cel ce împarte navigatorilor sorţi felurite:

bucurii, restrişti, neputinţe, unora căi legănate, altora pânze căzute, şi altora lungă zăbavă?

Mult încercaţi sunt de cazne, mult încercaţi de cazne sunt oamenii trăitori o singură zi.

Ah! muritorii câtse-ncovoaie sub greul sorţii!

Io, io! Ce talaz de dureri, cât amar de chinuri, îndură danaii pentru Helena!

Corifeul

Ne căinăm pentru năpasta ce te copleşeşte. De nu te-ar fi cuprins asemenea dureri!

Iphigeneia

Mamă, maică, văd o ceată de bărbaţi zorind spre noi.
Klytaimnestra E fiul zeiţei, care trebuia să-ţi fie mire.
Iphigeneia
Servitorilor, deschideţi cortul, vreau să mă ascund. Klytaimnestra
De ce fugi, copilă?
Iphigeneia Nu pot să-mi ridic spre el privirea.
Klytaimnestra
Cum să nu?
Iphigeneia
Mi-este ruşine de sfârşitul trist al nunţii.
Klytaimnestra
O ruşine fără rost în toiul celor ce se-ntâmplă.
Nu pleca! Acum nu-i clipa să ne dovedim mândria.
(*Intră Achilleus în fruntea unei cete de slujitori înarmaţi. Iphigeneia se ascunde lângă unul din corturi, rămânând neobservată.*)
Achilleus
Doamnă, o fiică Ledei, copleşită!
Klytaimnestra
Greu lovită.
Achilleus
Murmură cumplit aheii.
Klytaimnestra Pentru ce vuiesc, răspunde-mi.
Achilleus
Pentru soarta fetei tale.
Klytaimnestra Murmur anunţând furtună.
Achilleus
Cer să fie-adusă jertfa.
Klytaimnestra Nu le stă-mpotrivă nimeni?
Achilleus
Eu, dar sunt ameninţat!
Klytaimnestra Ce primejdie te paşte?
Achilleus

Să fiu doborât cu pietre!
Klytaimnestra Dacă-mi vei salva fiica?
Achilleus
Negreşit!
Klytaimnestra
Cine cutează să ridice asupra-ţi mina?
Achilleus
Toţi elenii!
Klytaimnestra
Dar cu tine nu se afla myrmidonii?
Achilleus
Ei m-au poreclit «argatul dragostei».
Klytaimnestra
Ce le-ai răspuns?
Achilleus
«Nu vă-ngădui s-o ucideţi pe logodnica sosită…
Klytaimnestra
Vorbe drepte, răspicate.
Achilleus
…cea făgăduită mie de regescul său părinte.»
Klytaimnestra… Şi chemată de la Argos.
Achilleus
Dar am fost învins de vuiet.
Klytaimnestra Gloata e un rău de spaimă!
Achilleus
Totuşi eu am să te apăr.
Klytaimnestra Sânfrunţi singur o mulţime?
Achilleus
(iarătând *spre servitorii ce-i poartă armele*) Iată-mi ceata înarmată.
Klytaimnestra Fie-ţi răsplătit curajul!
Achilleus îmi va fi.
Klytaimnestra
Copila noastră va scăpa de fierul jertfei?

Achilleus
Da, pe cât îmi stă-n putere.
Klytaimnestra Cine va veni s-o ducă?
Achilleus
Mulţi, cu Odysseus în frunte.
Klytaimnestra A lui Sisyphos odraslă?
Achilleus însuşi el.
Klytaimnestra
Din râvna lui sau din însărcinarea oştii?
Achilleus
Şi ales, dar şi cu vrere.
Klytaimnestra Cruntă sarcină de gâde!
Achilleus îi voi sta în drum.
Klytaimnestra Dar dacă se opune, o va trage?
Achilleus
De bălaiul păr târând-o.
Klytaimnestra şi eu ce să fac atunci?
Achilleus
Apără-ţi cu trupul fata!
Klytaimnestra Astfel nu va fi jertfită?
Achilleus
<Odysseus> ar fi în stare şi de-această răutate. (*Iphigeneia iese din colţul de unde a urmărit, neobservată, dialogul.*)
Iphigeneia
Mamă, gândurile mele ascultaţi-le-amândoi.
Văd că tu-ţi reverşi zadarnic peste soţul tău mânia.
Nu e lesne să înlături piedici de nebiruit.
Să-i aducem mulţumire, pentru zel, lui Achilleus, dar gândeşte-te că nu se cade să-l urască oastea, să-l împingem în urgie fără a dobândi nimic.
Frământarea minţii mele, mamă, cearcă s-o asculţi.
Mi s-a dat osânda morţii; vreau în glorie să mor, scuturându-mă de spaima ce-ar scădea un suflet mare.

Să pătrundem laolaltă, mamă, gândul drept al meu. Preaputernica Helladă mă priveşte, aţintită, să asigur eu plutirea flotei şi căderea Troiei, să feresc de nunţi cu barbari viitoarele neveste, nimeni să nu le mai fure din cămine-nfloritoare, să-şi primească plata Paris c-a răpit-o pe Helena.

Toate-acestea le câştig prin moartea mea. Făcându-mi ţara liberă, voi fi urcată-n slăvi şi binecuvântată.

Oare nu-i zădărnicie să iubeşti prea tare viaţa?

M-ai născut nu pentru tine doar, ci pentru toţi elenii.

Mii de oameni, grei de arme, se acoperă cu scuturi, mii şi mii zvâcnesc la vâsle, pentru patria jignită, să se lupte cum duşmanii, să îşi dea Helladei viaţa.

Cum? eu însămi să înăbuş marea lor înflăcărare?

Am spus numai adevărul. Ce-aş putea să mai adaug?

Staţi, să cumpănim în cuget: nu-i dator acest războinic să înfrunte toţi argeii pentru mine, o sărmană fată, şi să-şi piardă viaţa. Căci un singur om ce vede soarele întrece preţul a o mie de femei”.

Iarăşi, dacă Artemis vrea să-i fiu sacrificată, cum să calc, eu muritoare, hotărârile zeiţei?

E cu neputinţă; trupul mi-l voi dărui Helladei.

Hai, jertfiţi-mă şi Troia dărâmaţi-o! Doar atâta monument lăsa-voi lumii pe vecie, doar atâta-mi sunt copiii, nunta, faima. Mamă, trebuie elenii peste barbari să domnească, nu peste helleni străinii, căci ei sunt meniţi sclaviei, iar ai noştri libertăţii100!

Corifeul

E nobilă purtarea ta, fecioară, dar Soarta şi zeiţa Artemis sunt neîndurătoare.

Achilleus în tine, Iphigeneia, mi-ar fi întruchipat un zeu minunea fericirii, de mi-ai fi fost soţie. Invidiez Hellada, pentru care te jertfeşti şi faima ta de-o seamă cu gloria Helladei. Cât este de înalt cuvântul tău şi pe măsura

ţării! Înţelegând să nu mai lupţi cu zeii, care te covârşesc, ai folosit necesitatea ca să sporeşti întru virtute.

De-aceea şi mai mult doresc să-mi fii nevastă, ştiindu-ţi sufletul curat şi fără frică. Ia seama, sunt nespus de hotărât să te slujesc şi să te-aşez în casa mea. Voi suferi – să-mi fie Thetis martoră! – de nu voi izbuti să te salvez, luându-mă la luptă cu danaii. Gândeşte-te ce rău cumplit e moartea!

IPHIGENEIA

Am să-ţi răspund: nu cruţ pe nimeni şi nimic. Destul e că fiica lui Tyndareos, cu frumuseţea ei, stârneşte-atâtea bătălii şi pierde-atâţi viteji. N-aş vrea să-ţi dai suflarea pentru mine, Achilleus, nici să ucizi. Lasă-mă să aduc Helladei, dacă pot, salvarea.

Achilleus

O suflet nobil, dacă nu vrei să primeşti, eu nu mă pot împotrivi. Purtarea ta e fără seamăn. De ce n-am spune adevărul? Şi totuşi nu e prea târziu să-ţi pară rău. Ascultă ce sunt pregătit să fac. Voi sta lângă altar cu ceata mea de luptători, ca să te ocrotesc şi să te smulg din gheara morţii.

Poate-ţi aduci aminte de legământul meu, când îţi va fulgera jungherul peste gât. N-am să te las să pieri, pradă unei sminteli. Mergând cu aste arme la altarul Artemidei, voi aştepta înfiorat sosirea ta. (*Achilleus şi însoţitorii lui pleacă.*)

Iphigeneia

De ce-ţi curg lacrimile în tăcere, mamă?

Klytaimnestra

Biata de mine, vai, mi-e inima zdrobită.

Iphigeneia

Taci, nu-mi slăbi curajul, ci fa precum îţi cer.

Klytaimnestra

Vorbeşte, căci n-am să-ţi resping, copilă, rugăminţile.

Iphigeneia

Să nu retezi şuviţe, cumva, din părul tău; să nu-ţi învălui trupul în straie mohorâte.

Klytaimnestra

De ce acest îndemn, doar te-am pierdut, copilă?

Iphigeneia

N-ai să mă pierzi; eu am să fiu gloria ta.

Klytaimnestra

Ce spui? Cum să nu plâng sfârşitul vieţii tale?

Iphigeneia

Ba nu, căci mie nu mi se va înălţa mormânt.

Klytaimnestra

Cum? Nu-i îndătinat că morţii trebuie să se îngroape?

Iphigeneia

Altarul Artemidei va fi mormântul meu.

Klytaimnestra

Copila mea, voi împlini dorinţa ta îndreptăţită.

Iphigeneia

Mă bucur să fiu binefăcătoarea ţarii <mele>.

Klytaimnestra Ce să le spun surorilor din partea ta?

Iphigeneia

Nici ele să nu poarte straie negre.

Klytaimnestra

Ce alte vorbe dragi le mai trimiţi fecioarelor?

Iphigeneia (*în pragul cortului apare Orestes*)

Doar «bun rămas!» Iar din Orestes creşte-ţi un bărbat. Klytaimnestra

Cuprinde-l strâns în braţe, îl vezi ultima dată.

IPHIGENEIA (*îmbrăţişându-l pe Orestes*)

O scumpe reazăm firav al surorii tale!

Klytaimnestra

Ce dor aş mai putea să-ţi împlinesc în Argos?

Iphigeneia

Să nu-l urăşti pe tata; el este soţul tău.

Klytaimnestra Ba fie să plătească pentru acest omor!

Iphigeneia

Nevrând el mă jertfeşte pământului Helladei.

Klytaimnestra

Prin mârşavă trădare, nevrednică de casa lui Atreus.

Iphigeneia

Acolo cine mă va duce, ca să nu fiu de păr târâtă?

Klytaimnestra Eu însămi te voi duce.

Iphigeneia

Tu nu, cu neputinţă.

Klytaimnestra

<Am să te duc>, ţinându-mă de straiul tău.

Iphigeneia

O mamă, dă-mi crezare şi nu mă însoţi; aşa va fi mai bine pentru amândouă. Un servitor de-al tatii să mă călăuzească spre lunca Artemidei, în care voi pieri.

Klytaimnestra Vai, pleci, copila mea!

Iphigeneia

Şi nu mă voi întoarce niciodată.

Klytaimnestra o părăseşti pe maică-ta?

Iphigeneia

Cum vezi, deşi tu nu eşti vinovată cu nimic.

Klytaimnestra Opreşte-te, nu mă lăsa!

Iphigeneia

Nu vreau să plângi. Iar voi, femeilor în floare, la săvârşirea mea, sunaţi-i, spre cinstire, un peân101 fecioarei Artemis! Meniţi-le de bine danailor, cântând. Aduceţi coşurile sfinte şi mistuiţi în foc spre ispăşire orzul, în timp ce tatăl meu va merge împrejurul altarului prin dreapta102. Eu le voi da elenilor salvare şi victorie. Călăuziţi-o <acum> pe nimicitoarea Troiei şi-a ţării Phrygiei! împodobiţi-mi fruntea cu panglici, iată ofranda pletelor mele, faceţi să curgă apa lustrală! încingeţi templul cu dansuri de slavă, încingeţi altarul stăpânei

Artemis, al preafericitei zeiţe!

Sângele meu, sortit să se scurgă, va spăla profeţiile rele.

Mamă, o mamă augustă, primeşte-mi prinosul de lacrimi;

<acolo> nu se cuvine să plâng, la altar.

Io, io, femeilor tinere, cântaţi-o, cu mine-mpreună, pe Artemis, vecina cetăţii Chalkis.

<pe Artemis> doamna Aulidei, unde, din pricina numelui meu, zac în strâmte limanuri navele cu luptători îndârjiţi.

Io, io, pământ al pelasgilor103, o mamă, şi case din vatra Mykenei!

Corul

Numeşti cetatea lui Perseus, clădită prin truda Cyclopilor104. Iphigeneia

Tu m-ai hrănit să-i aduc Helladei speranţa salvării. Nu mă cutremură moartea.

Corul

Renumele tău dăinui-va de-a pururi.

Iphigeneia

Io, io! Lumină din torţele zilei, văpaie a bolţii cereşti, mă-ndrept către altă viaţă.

Soarta mă poartă spre alt sălaş.

Rămâi cu bine preadulce lumină105.

(*Iphigeneia pleacă solemn, însoţită de câteva femei şi de oamenii lui Agamemnon. În timp ce Corul începe să-şi depene cântul, Klytaimnestra se retrage în cort.*)

Corul

Io, io! Priviţi-o pe nimicitoarea Troiei şi-a ţării Phrygiei cum pleacă să ise-ncunune fruntea, să-i gâlgâie pe creştet apa lustrală!

Stropii sângelui său risipit păta-vor altarul necruţătoarei zeiţe, ţâşnind din gingaşul gât <junghiat>.

Tatăl tău te aşteaptă, gata să verse ulciorul cu apa de jertfa, aheii-narmaţi te aşteaptă, dornici s-ajungă, plutind, la Ilion.

Rugămu-ne totuşi Fecioarei, odraslei lui Zeus, reginei zeiţelor, Artemis, precum într-un ceas cu noroc:

«O preaslăvito, harul tău răsplătească această viaţă ce cade jertfită; mută pe ţărm phrygian armata Helladei, la Troia, cuibul trădării!

Îngăduie-i lui Agamemnon să aşeze cununa celei mai mari victorii pe lăncile patriei, iar pentru sine, de-asemenea, să cucerească o nemuritoare faimă!»

(Se *întoarce unul din oamenii lui Agamemnon care au însoţit-o pe Iphigeneia la sacrificiu*.)

Vestitorul

Fiică a lui Tyndareos, o Klytaimnestra, ieşi din cort, ca să-mi asculţi vestirea.

Klytaimnestra

Eu glasul ţi l-am auzit şi ies afară tremurând de teamă, cumplit înfricoşată, nemernica de mine. Ce pacoste-mi vesteşti, adaos celei dinainte?

Vestitorul

Nu! Am să-ţi spun, despre copila ta, un lucru minunat, nemaivăzut.

Klytaimnestra

Vorbeşte-odată, iute, nu tărăgăna!

Vestitorul

Stăpână scumpă, vei afla fără greşeală totul. Încep să povestesc, doar mintea, tulburată, să nu-mi încurce limba în timpul cuvântării.

Când am pătruns, călăuzind-o pe copila ta, în crângul Artemidei, a lui Zeus fiică, şi-n pajiştile scânteind de flori, unde urmau să se adune războinicii Helladei, îndată a sosit mulţime de argei.

Regele Agamemnon, când a văzut fecioara înaintând

în crângul sfânt, spre jertfa, gemu adânc, întoarse capul şi încercă să nu-şi trădeze plânsul, trăgându-şi mantia peste obraz. Dar ea, oprindm se în faţa tatălui, rosti:

«Sunt lângă tine, tată, şi-ţi încredinţez de bunăvoie trupul, pentru cetatea mea, şi pentru tot întinsul pământului Helladei.

Suiţi-mă pe piatra altarului zeiţei, jertfiţi-mă, să fie prezicerea-mplinită!

Vreau, cât îmi stă-n putere, să mergeţi cu noroc, să dobândiţi prin arme coroana biruinţei şi să vă-ntoarceţi <teferi> în ţara strămoşească.

Niciun argeu asupra-mi să nu-şi întindă mâna.

Tăcută, neclintită, eu îmi ofer gâtlejul.»

Aşa vorbi şi toţi din inimă s-au minunat de cugetul fecioarei cumpătat şi dârz. Talthybios, cum era cuvenit, venind în mijloc, porunci armatei să păstreze o linişte smerită. Iar ghicitorul Kalchas trase din teacă spada ascuţită, o puse într-un coş de aur, umplut cu boabe pentru jertfa, apoi încununä cu panglici capul fetei. Atunci feciorul lui Peleus, luând coşul şi apa purificatoare, înconjură altarul Artemidei şi-l stropi; apoi rosti106:

«Fiică a lui Zeus, care ucizi jivine hăituite şi îţi răspândeşti lumina strălucindă în cercul nopţii blânde107, primeşte jertfa ce ţi-o hărăzesc armata întrunită şi regele-Agamemnon.

Primeşte sângele fără prihană din gâtul unei gingaşe fecioare, acestor nave dă-le prielnică plutire, iar turnurile Troiei răstoarnă-le cu lancea.»

Atrizii, împietriţi, şi toată oastea, îşi ţineau privirile-n pământ. Numaidecât un preot, apucând mânerul spadei, se rugă şi căută în gâtul Iphigeniei un loc în care să-şi înfigă fierul.

Îmi năpădise pieptul o tristeţe grea, stăteam cu ochii pironiţi în jos, când, iată, s-a-ntâmplat chiar o minune: am

auzit cu toţii desluşit bufnitul fierului înfipt, dar unde oare, în ce străfund al gliei se mistui fecioara? strigă puternic preotul şi s-a întins prin toată oastea ţipătul, căci se iscase, prin har divin, un fapt nebănuit şi parcă neaievea, deşi era văzut. Într-adevăr, o căprioară se zbătea, nespus de mare şi frumoasă, pe pământ, şi sângele îi şiroia peste altar. Iar Kalchas, năucit de bucurie, a strigat:

«O căpetenii ale oştilor unite, o luptătorilor ahei, priviţi ce fel de jertfă a vrut să şi-o aducă zeiţa la altar!

Priviţi la căprioara ce zburda prin munţi.

Pe-aceasta şi-a dorit-o, mai mult decât pe fată, nevrând să se păteze cu nobilul ei sânge.

Ofranda de răscumpărare a primit-o şi ne-a dat cale liberă spre Ilion cu vânturi de folos. Năierilor, porniţi degrabă la corăbii! Noi astăzi vom pluti de la Aulis, din golful cel întortocheat, să despicăm în larg talazurile mării.»

Când jertfa s-a topit, prin ardere de tot, în flacăra lui Hephaistos, profetul s-a rugat să fie norocoasă întoarcerea armatei. Pe mine Agamemnon m-a zorit să-ţi spun ce har a dobândit copila ta din partea zeilor şi ce renume veşnic în Hellada.

Alungă-ţi jalea, stinge-ţi ura de bărbat. De nepătruns sunt ţelurile zeilor; pe cei care li-s dragi îi mântuie. Azi, în acelaşi timp, copila ţi-a murit şi totodată este vie.

Corifeul

Ce fericită sunt s-aud vestirile acestui sol! El spune că fiica ta hălăduieşte printre zei.

Klytaimnestra Ce fel de zeu te-a răpit, copilă?

Ce nume să-ţi dau? Şi cum să mă-ncred în fumul acestor poveşti care caută-n van să-mi aline amarnicul suflet îndoliat108?

Corifeul

Dar iată că regele însuşi vine şi poate-ntări cele

spuse de vestitor.

(*Intră Agamemnon.*)

Agamemnon

Regină, să nu ne trufim cu soarta fetei noastre. Ea negreşit petrece în lumea zeilor. Întoarce-te acasă cu acest vlăstar nevârstnic, moştenitorul unui neam ales. Armata este gata să pornească-n larg. Rămâi cu bine! O lungă despărţire se-aşterne între noi, până mă voi întoarce de la Troia109. Fie să ai de fericire parte110! (*Klytaimnestra rămâne împietrită, în timp ce Agamemnon pleacă.*)

Corul

Fie s-ajungi bucuros, Agamemnon, pe pământul Phrygiei şi să revii, printre noi, încărcat din belşug cu prăzi de la Troia111!

HEKABE

(*în ordinea intrării în scenă*)

UMBRA LUI POLYDOROS.

HEKABE, fostă regină a Troiei.

CORUL femeilor troiene captive.

POLYXENE, fiica Hekabei.

ODYSSEUS.

TALTHYBIOS, crainicul aheilor.

O SERVITOARE.

AGAMEMNON.

POLYMESTOR, un rege thrac.

Captive troiene, oameni înarmaţi din suita lui Odysseus, Agamemnon şi Polymestor.

Acţiunea dramei se desfăşoară pe coasta Thraciei, în Chersonesos. Aproape de mare este rânduită tabăra aheilor, în mijlocul căreia se înalţă cortul lui Agamemnon. E noapte, spre dimineaţă. Din ceaţa mării se înfiripă Umbra lui Polydoros.

Umbra lui polydoros112

Venind aici, am părăsit tărâmul morţilor şi porţile

întunecimii, în care locuieşte Hades, deosebit de ceilalţi zei.

Eu sunt Polydoros. Hekabe mi-a fost mamă, fiica lui Kisseus, iar tată mi-a fost Priamos. Acesta, când a înţeles că Ilion, cetatea phrygienilor113, poate să fie cucerită de ahei, cuprins de frică, m-a trimis, departe de pământul Troiei, în casele lui Polymestor, thracul, oaspetele său, cel care seamănă aceste şesuri roditoare din Chersonesos114 şi care dă porunci, cu suliţa în mână, unui popor de călăreţi. Cu mine împreună, tata a trimis belşug de aur pe ascuns, gândindu-se că, dacă zidurile Troiei s-ar surpa cândva, copiii lui rămaşi în viaţă să nu cunoască sărăcia.

Eram cel mai nevârstnic dintre Priamizi; aşa se face că m-a scos din ţară, punându-mă la adăpost, căci fragedele mele braţe încă nu puteau să poarte pavăza şi lancea.

Cât timp întăriturile cetăţii erau falnice, cât timp stăteau neclătinate turnurile Troiei, cât timp norocul a ţinut cu spada fratelui meu Hektor, eu am crescut frumos, înconjurat de multă grijă, în Thracia, la oaspetele părintesc, sărman de mine! Dar când a fost răpusă Troia, când sufletul lui Hektor a pierit, când vatra părintească ne-a fost nimicită şi tatăl meu s-a prăbuşit lângă altarul ridicat spre slava zeilor, înjunghiat de mâna cruntă a lui Achilleus, atunci am fost ucis de gazda mea, din lăcomie pentru aur, şi oropsitul trup mi l-a zvârlit în valuri, ca el să pună stăpânire pe comoară şi s-o păstreze în conacul său.

Acuma trupul meu zace pe ţărm sau, când se umflă marea, este târât de valuri în dubla, ritmica lor legănare, nejeluit, neîngropat. Iar sufletul mi s-a desprins de trup şi zboară lin deasupra mamei mele dragi, Hekabe; aceasta e a treia dimineaţă de când pluteşte în văzduh şi de când biata <mama>, luată de la Troia, a pus pe-acest pământ piciorul, în Chersonesos.

În vremea asta toţi aheii, lăsându-şi navele-ancorate, întârzie de-a lungul ţărmurilor Thraciei, căci Achilleus, feciorul lui Peleus, li s-a ivit în aer peste groapa lui şi-a ţintuit pe loc întreaga oaste, care dorea să plece către casă cu vâslele muiate în talazuri. Iar el stăruitor o cere pe Polyxene, sora mea, drept gingaş sacrificiu de cinstire la mormântul său; sunt sigur c-o va dobândi. Nu va rămâne fără să primească de la prieteni partea lui de pradă115. Surorii mele i-a fost hărăzit să moară astăzi.

Aşa, sub ochii mamei mele se vor afla cadavrele a doi copii, al meu şi al acestei nefericite fete. Deoarece şi eu, sărman de mine, ca să-mi câştig loc de mormânt, am să ajung, împins de valul mării lânced, în preajma unei sclave. <Zeii> puternici de sub glie au decis să fiu încredinţat Hekabei, maică-mea, ca ea cu propriile mâini să mă îngroape. Şi astfel se va împlini singura mea dorinţă116. (*în pragul cortului central apare, clătinându-se, Hekabe.*)

Acum să ies din calea bătrânei mele mame. O văd cum îşi îndreaptă paşii-ncoace prin poarta cortului lui Agamemnon, înfricoşată de cum arătam în visul ei. Vai, mamă smulsă din regeasca noastră casă, ca să trăieşti zile de sclavă, cât nenoroc te asupreşte! Şi câtă glorie te îmbrăca odinioară! Un zeu ţi-a revărsat necazuri pe măsura marii tale fericiri de altă dată117. (*Umbra lui Polydoros se mistuie, odată cu ceaţa nopţii. Lumina sporeşte, Hekabe, cu faţa îngrozită şi hainele răvăşite, înaintează, sprijinită de câteva femei troiene, servitoarele sale.*)

Hekabe

Copilele mele, conduceţi afară din cort această femeie trecută, conduceţi-o şi sprijiniţi-o, troienelor, pe cea înrobită cu voi laolaltă, dar mai înainte regină.

Luaţi-mă, duceţi-mă, conduceţi-mă, ridicaţi-mă. Mâinile voastre să-mi ţină zbârcita mână.

Iar eu, pipăind pământul cu lemnul cârjei pe care mă sprijin, grăbi-voi mersul greoi al picioarelor mele bătrâne.

O rază a lui Zeus, o noapte obscură, de ce îmi răstoarnă odihna cumplite năluci nocturne?

O Glie augustă şi mumă a viselor mele cu aripi negre, departe de mine ducă-se aceste nocturne vedenii, a fiului meu salvat în Thracia şi-a Polyxenei, scumpa-mi copilă, amândoi cu chipuri de spaimă!

O zeilor subpământeni, scăpaţi-mi feciorul, singurul reazem al neamului meu, care trăieşte în Thracia, ţara zăpezilor, ocrotit de un oaspăt al tatălui său!

<Curând> ceva groaznic se va petrece.

O voce de jale va suna împreună cu tânguirile noastre.

Nicicând n-a zvâcnit mai tare de fior şi cutremur inima mea.

Unde să-l aflu pe Helenos, cel înzestrat cu suflu profetic?

Dar pe Kasandra unde s-o aflu să tălmăcească visele mele118?

Căci am văzut <în vis> un lup cu labele însângerate sfâşiind fără milă o ciută pestriţă, în preajma genunchilor mei.

Şi mai am un temei de spaimă: e umbra lui Achilleus, nălucită, pe vârful movilei lui funerare, cerând ca prinos de cinstire pe una din fetele Troiei atât de amarnic lovite.

Fierbinte rogu-vă, zeilor, feriţi-mi copila, feriţi-mi copila de toată primejdia!

(*Intră Corul alcătuit din femei şi fete troiene captive.*)

Corifeul

M-am strecurat degrabă, să vin la tine Hekabe, părăsit-am cortul stăpânului căruia mă deteră prin tragere la sorţi.

Şi pilcul acesta de sclave, minate departe de Ilion,

patria lor cucerită de-ahei cu vârful lăncii, nu vine defel să facă mai line durerile tale, regină.

Iar eu m-am împovărat cu o veste, cu o veste cumplită; eu îţi aduc solie de suferinţe. Se spune că toţi aheii, strânşi laolaltă în adunare, au hotărât s-o închine jertfa lui Achilleus pe copila ta.

Ai aflat cum el s-a ivit pe vârful gorganului său funerar în armură de aur119

şi-a zădărnicit plutirea flotei marine cu pânzele desfăşurate în vânt, rostind tunător aceste cuvinte:

«Unde purcedeţi pe ape, danailor120, lăsându-mi fără prinos mormântul?»

Atunci izbucni furtunos o ceartă aprinsă şi două păreri se-nfruntau în armata elenilor, înţesată de suliţi: unii voiau să aducă o jertfă mormântului, iar alţii erau împotrivă.

Se lupta pentru binele tău Agamemnon, ocrotindu-şi bakehanta profeţitoare121 cu care împarte-aşternutul.

Dar cei doi Theseizi, vlăstarii <cetăţii, Atena122, luând fiecare cuvântul, se uneau într-un cuget, anume, să încunune mormântul lui Achilleus cu o jertfă de sânge proaspăt.

Spuneau că nicicând nu vor pune îmbrăţişările unei Kasandra mai presus de isprăvile lui Achilleus.

Aceste păreri, susţinute vârtos de ambele părţi, se cumpăneau, până când Odysseus, isteţul şi amăgitorul dulce la vorbă, neîntrecut în a măguli poporul 123, a convins luptătorii să nu se opună dorinţei celui mai vajnic erou al aheilor, cruţând un sânge de sclavă, să nu dea prilej unei umbre, dintre cele ce stau aproape de Persephone, să-i spună cumva că urmaşii lui Danaos, când au plecat din câmpia troiană, au fost ingraţi cu semenii lor răposaţi pentru cauza-ntregii Hellade124.

Şi astfel, nu peste multă vreme.

Odysseus va sosi să despartă de tine tânăra, frumoasa fiică, s-o răpească din braţele tale bătrâne.

Aleargă la temple, fugi la altare, cazi la genunchii lui Agamemnon, imploră-l fierbinte!

Strigă spre zeii din cer şi spre cei din pământ!

Poate rugile tale vor face să nu fii lipsită de biata copilă; dacă nu, îţi va fi hărăzit, din gâtul cu podoabe de aur al fetei prăbuşită în faţa mormântului să vezi curgând o purpură sumbră de sânge125.

Hekabe

Vai mie, sărmana! Ce să mai spun?

Ce ţipăt să-nalţ, ce plâns hohotit?

Nemernică, ah! bătrâneţe nemernică!

Sclavie de neîndurat, peste putere de suferit!

Vai mie! cine-mi va da ajutor?

Copiii? Cetatea? Dar, spuneţi-mi, care?

Bătrânul meu soţ a pierit, mi-au pierit şi copiii.

La cine să merg? Ce drum să apuc? încotro să mă-ndrept?

Cine-mi va da ajutor, ce daimon126, ce zeu? Troienelor, voi, ce-mi aduceţi cumplita veste, voi, vestitoare a negrei năpaste, mă ucideţi, îmi daţi lovitura de moarte.

Viaţa, lumina, nu mai au preţ pentru mine. Conduceţi-mi paşii, vai mie!

Conduceţi o biată bătrână spre cortul acesta. Copila mea, fata celei mai obidite mame, ieşi din lăcaşul tău şi vino la mine.

Ascultă, copilă, ce ştire, ce ştire-am aflat: în joc este însăşi viaţa ta.

POLYXENE (*ieşind din acelaşi cort ca Hekabe*) Ah! mamă, de ce mă strigi, mamă?

Ce altă năpastă-mi vesteşti?

De ce m-ai chemat să ies din cort ca o pasăre

cuprinsă de groază?

Hekabe

Vai mie, copila mea!

Polyxene

De ce mă întâmpini gemând?

Acest început mă umple de spaimă.

Hekabe

Aiai! pentru viaţa ta!

Polyxene

Dezvăluie-mi totul, nu ocoli adevărul.

Eu tremur de frică, eu tremur, mamă.

Pentru ce atâtea suspine?

Hekabe

Copilă, copilă din mamă de plâns!

Polyxene

Ce ştire îmi dai prin aceste cuvinte?

Hekabe

Argeii doresc, uniţi într-un gând, să te închine jertfită lui Achilleus la mormânt.

POLYXENE

Vai mie! mamă, cum poţi să-mi vesteşti cea mai amarnică nenorocire? Luminează-mă, luminează-mă, mamă.

Hekabe

Ţi-am împărtăşit, copilă, o veste cruntă. Aceste femei îmi spun că argeii au hotărât prin vot cu privire la viaţa ta.

POLYXENE

O mamă, lovită cumplit şi atoturgisită, o mamă, ce trai nemilos, ce încercare neîndurată, ce încercare de nerostit a zvârlit vreun zeu peste zilele tale!

Iată că eu, deşi sunt fiica ta, nu voi mai fi părtaşă, nu voi fi tristă părtaşă a tristei tale sclavii de femeie căruntă.

La fel cum e smulsă o juncă din leagănul munţilor unde-a crescut, astfel o vei vedea, sărmano, pe sărmana ta

Polyxene smulsă din braţele tale, cu gâtul tăiat, şi trimisă, pradă lui Hades, în bezna subpământeană, să stea printre umbre, nefericita.

Plâng pentru viaţa ta, oropsită mamă, cu lacrimi fierbinţi, cu suspine adânci, dar nu-mi plâng viaţa, ruina şi umilirea, căci a muri pentru mine înseamnă ea dobândi> o soartă mai bună.

Corifeul îl văd pe Odysseus venind în grabă, Hekabe, să-ţi aducă ştire nouă. (*Intră în scenă Odysseus*, *înarmat*, *ţi o gardă de războinici*.)

Odysseus

Femeie, cred că ai aflat ce-a hotărât armata şi ce părere a învins la vot. Eu totuşi îţi voi spune. Aheii au găsit de cuviinţă pe Polyxene, fata ta, să o jertfească la movila-naltă127 sub care zace Achilleus şi m-au ales pe mine să ridic şi să conduc fecioara; apoi fiul lui Achilleus va fi rânduitor şi preot al acestui sacrificiu. Socot că ştii ce trebuie să faci. Nu-mi da prilej s-o iau cu sila, nu încerca să lupţi cu mine. Să-ţi cântăreşti câtă putere ai şi nu uita restriştea ta fără ieşire. Ai dovedi înţelepciune să te porţi chiar în nenorociri cum se cuvine.

Hekabe

Aiai! Aceasta-i, pare-mi-se, clipa cruntei înfruntări, grea de suspine şi scăldată-n lacrimi. Eu n-am murit când trebuia să mor; Zeus nu m-a nimicit, ci mă păstrează vie, spre a vedea, după atâtea rele, noi rele, şi mai mari, nemernica de mine!

Dar dacă li se dă şi sclavilor îngăduinţa de-a pune oamenilor liberi întrebări ce nu-i mâhnesc în inimă şi nu-i rănesc, ai datoria să-mi răspunzi, iar eu să te întreb şi să-ţi ascult răspunsul. Odysseus

Ai voie să mă-ntrebi. Îţi dau acest răgaz.

Hekabe

Ţii minte ziua când te-ai furişat la Ilion ca spion, în

straie zdrenţuite, încât erai de nerecunoscut, şi când din ochi ţi se scurgeau pe faţă picături de sânge128?

Odysseus

Ţin minte şi-am fost tulburat adânc de întâmplare.

Hekabe

Ţi-aduci aminte că Helena te-a recunoscut şi casta> mi-a destăinuit-o numai mie129?

Odysseus

Mi-aduc aminte că eram primejduit nevoie mare.

Hekabe

Şi că-mi îmbrăţişai umil genunchii?

Odysseus

Astfel că mâna mi s-a încleştat de straiul tău.

Hekabe

Atunci nu te-am salvat, nu eu te-am *scos* din ţară? Odysseus

Ba da, iar mulţumită ţie, mi-e dat să văd lumina zilei. Hekabe

Şi ce mi-ai spus atunci, când erai prinsul meu?

Odysseus

Cuvinte multe, născociri spre a scăpa de moarte.

Hekabe

Nu crezi că tu te dovedeşti a fi mişel, când iei atare hotărâri <acum>, tu, care, după ce m-am fost purtat cu tine, aşa cum singur recunoşti că m-am purtat, departe de-a mă ocroti, mă covârşeşti cu tot amarul de care eşti <acum> în stare.

O neam ingrat al demagogilor, care vânaţi onoruri! De nu aş fi avut nicicând ocazia de-a vă cunoaşte! Căci pentru voi a vă răni prietenii este un fleac, doar să puteţi rosti discursuri care plac mulţimii.

Dar ei <elenii> cum de au crezut c-ar fi un mare act politic să condamne copila mea la moarte? Ananke i-a constrâns cumva să-nchine o jertfă omenească la mormânt,

şi nu vreo juncă, după cum se cuvenea? Sau, dacă Achilleus, drept răzbunare, doreşte moartea celor care l-au ucis, pe ce temei îmi hărăzeşte morţii fata? Ea barem cu nimic nu i-a greşit. El trebuia să ceară, pentru mormântul său, un alt prinos de sânge, şi-anume pe Helena, căci ea l-a nimicit, amestecându-l în războiul Troiei. Şi dacă trebuie aleasă, dintre femeile captive, o victimă de spiţă-naltă şi chipeşă fără pereche, aceasta nu-i niciuna dintre noi, ci tocmai fata lui Tyndareos, care prin frumuseţe pe toate le umbreşte, iar vina ei nu este cu nimic mai mică decât vina noastră. Cu drept cuvânt susţin părerea aceasta130.

Ia seama: dacă-ţi cer ce se cuvine să-mi înapoiezi, plăteşte-ţi datoria! Deci recunoşti că mi-ai prins mâna, că te-ai trântit pe jos

<în faţa mea, şi mi-ai atins obrazul veşted? (*Hekabe se prosternă ca rugătoare înaintea lui Odysseus.*)

La rândul meu, azi îţi ating eu mina şi obrazul. Cerşesc răsplată de la tine pentru felul cum te-am ajutat atunci. Te rog fierbinte, nu-mi smulge din mâini copila, n-o ucide! Destui sunt cei care s-au prăpădit. Ea – mi este bucuria, prin ea îmi uit de suferinţe, doar ea, pentru atâţia morţi, îmi este alinare, ocrotitoarea bătrâneţii mele albe, toiagul meu şi călăuza mea pe cale.

Cei mari să nu se folosească nedrept de marea lor putere, învingătorii să nu creadă că totdeauna vor învinge. Şi eu am fost odată fericită, dar astăzi nu mai sunt nimic; am fost lipsită în răstimpul unei zile de toată strălucirea şi de tot belşugul 131.

O scump obraz, respectă-mi bătrâneţea! Mergi, află-i pe ahei, înduplecă-i, arată-le că-i strigător la cer să omorâţi femei pe care nu le-aţi căsăpit la început, luându-le de la altare, ci le-aţi cruţat. Când este viaţa omului în joc, la voi, stăpâni şi sclavi sunt ocrotiţi de-aceeaşi lege132. Sunt sigură că ai puterea de-a-i convinge, chiar

dacă ai susţine o ticăloşie. Aceleaşi gânduri n-au aceeaşi forţă când le rosteşte un necunoscut sau cineva ilustru.

Corifeul

Nu-i fire omenească atât de împietrită, încât să poată asculta, fără să verse lacrimi, suspinele şi gemetele tale lungi, tânguitoare. Odysseus

Primeşte să te lămuresc, Hekabe; nu-l socoti, în răzvrătirea ta, răuvoitor pe unul care-ţi spune cuvinte cumpănite. Într-adevăr sunt pregătit să te salvez pe tine, binefăcătoarea mea, acestea nu sunt vorbe-n vânt, dar n-am de gând să neg ce am rostit în faţa tuturor aheilor.

Fiind acum stăpânii Troiei, noi trebuie să dăm copila ta celui mai dârz erou, de vreme ce pofteşte o jertfă sângeroasă. Un rău de care suferă multe cetăţi este că oamenii neînfricaţi şi plini de însuşiri alese nu dobândesc mai mult decât mişeii.

Femeie, Achilleus e vrednic să-l cinstim, bărbatul care a murit nespus de glorios pentru Hellada. N-ar fi ruşine să ne folosim de un prieten cât e viu, ca să-l uităm pe urmă, când închide ochii? Ce se va spune când se va ivi prilejul unei alte adunări de luptători, al unei alte lupte cu duşmanul? Vom merge să ne batem sau mai curând vom sta pe loc de dragul vieţii, văzând că, mort, războinicul nu are parte de cinstire?

Eu unul, câtă vreme sunt în viaţă, chiar dacă-aş fi s-o duc de azi pe mâine, nu m-aş plânge; în schimb, lăcaşul meu de veci aş vrea să-l vadă muritorii încărcat cu semne de cinstire, deoarece asemenea recunoştinţă nu e trecătoare.

Tu spui că soarta-ţi este vrednică de plâns. Ascultă şi răspunsul meu: avem şi noi, la fel, femei bătrâne şi moşnegi nu mai uşor loviţi ca tine, avem mirese văduvite de nobilii lor miri, ce zac răpuşi în pulbere, sub Ida133.

Îndură deci aceste suferinţe. Şi dacă obiceiul nostru

de a cinsti viteazul este rău, învinuiască-mă oricine de sminteală. Voi, asiaticii134, n-aveţi decât să nu vă socotiţi prietenii prieteni, să nu vă sinchisiţi de cei ce mor în slavă. Aşa Hellada pururea va înflori, iar voi veţi câştiga izbânzi aidoma convingerilor voastre. Corifeul

Aiai! Cât e de rea sclavia totdeauna! Cum trebuie să sufere, supusă cu puterea, ceea ce nu-i de îndurat!

Hekabe

Fiica mea, cuvintele mi s-au împrăştiat în aer; zadarnic le-am rostit, ca să te scap de moarte. Dar dacă ai putere mai multă decât mine, tu stăruie să ţi se cruţe viaţa, şi gura ta, precum privighetoarea, să sune glasuri felurite. Aruncă-i-te la genunchi lui Odysseus, mâhnită, şi încearcă să-l înduplecii. Ai un temei să-l agrăieşti, şi el are copii, aşa că poate să-l înduioşeze soarta ta.

POLYXENE

Văd, Odysseus, că îţi ascunzi sub haine mâna dreaptă şi îţi întorci obrazul, să nu-ţi ating bărbia135. Fii liniştit, căci ai scăpat să te implor în numele lui Zeus al Rugătorilor136.

Te voi urma nu doar pentru că sunt silită, ci şi pentru că ţin să mor. De m-aş împotrivi, ar însemna să mă arăt a fi becisnică şi prea deviaţă-iubitoare.

La ce aş mai trăi? Aveam drept tată pe mai-marele întregului popor al phrygienilor: aşa mi-a fost în lume începutul! apoi am fost hrănită cu speranţe fără seamăn. Fiind menită să ajung mireasa unui rege, mă aşteptam să se întreacă peţitorii pentru mine:

care palat, ce vatră urma să mă primească? Eram, nefericita! stăpâna tuturor femeilor şi fetelor troiene; spre mine se-aţinteau toate privirile; eram cu zeii deopotrivă, doar că supusă morţii.

Şi-acum iată-mă sclavă. Fie şi numele acesta, ce-mi sună neobişnuit, face să-mi fie dragă moartea. Apoi, poate

că aş ajunge în mâinile unui stăpân cu inimă hapsână, care, vărsând bani de argint, m-ar cumpăra pe mine, a lui Hektor soră şi-a multor alţi viteji, şi m-ar sili să coc la el în casă pâine, să-i mătur locuinţa sau să ţes, ah! la război. Mi-aş duce viaţa în amărăciune; pe urmă vreun sclav, adus de cine ştie unde, va pângări culcuşul meu, sortit odinioară unui rege. Nu, niciodată! Vreau, ca fiinţă liberă, să mi se stingă lumina ochilor şi să-mi încredinţez lui Hades trupul.

Hai, du-mă, Odysseus, răpune-ţi victima. Nu întrevăd, în starea mea, nimic care să-mi dea credinţa sau speranţa că voi fi vreodată fericită. Nu-mi sta în cale, mamă, cu fapta sau cuvântul, doreşte mai degrabă, cu mine laolaltă, să mor fără a fi cunoscut o soartă ruşinoasă, nevrednică de mine. Când omul nu este deprins cu răul, îndură, iată, vreun jug, însă cu preţul cător suferinţe? Mai multă fericire îi aduce moartea decât viaţa; căci viaţa fără frumuseţe nu e decât o grea povară.

Corifeul

Obârşia ilustră-şi pune pe om puternica pecete, deosebindu-l de mulţime, dar inima, când e aleasă, sporeşte slava moştenită. Hekabe

Strălucitor ai cuvântat, fiica mea, dar cât e de amară această strălucire! Dar dacă totuşi trebuie să fie mulţumit feciorul lui Pe-Ieus, iar voi să nu fiţi socotiţi răufăcători, nu-mi omorâţi copila, Odysseus. Călăuziţi-mă pe mine lângă rugul care l-a mistuit pe Achilleus, străpungeţi trupul meu, nu mă cruţaţi. Eu l-am născut pe Paris, de-al cărui arc a fost ucis feciorul Nereidei.

Odysseus

Nu te-a cerut umbra lui Achilleus pe tine, ci pe ea, bătrâno, să i-o sacrifice aheii.

Hekabe

Atunci barem sacrificaţi-mă, odată cu copila, şi pe mine, ca un tain de sânge dublu să sature pământul şi

cadavrul care pofteşte-asemenea cinstire.

Odysseus

Ajunge să jertfim fecioara, să nu adăugăm la moartea sa o altă moarte. De n-am fi fost siliţi s-o facem nici pe asta!

Hekabe

Dar trebuie neapărat să mor şi eu cu fata mea.

Odysseus

Cum? Nu ştiam că am aici stăpâni de care să ascult.

Hekabe

Am să mă ţin de trupul tău, cum iedera se-agaţă de stejar. Odysseus

Nu, dar încrede-te în cei mai înţelepţi ca tine.

HEKABE (*îmbrăţişându-şi fiica*)

Îţi spun că nu mă învoiesc să mă despart de-acest copil. Odysseus

Ia seama: n-am să plec din locul ăsta fără ea.

POLYXENE

Mamă, ascultă-mă. Iar tu, fecior al lui Laertes, fii îngăduitor cu sufletul dezlănţuit, cum e firesc, al unei mame. Sărmano, nu te arunca în luptă cu stăpânii <zilei>. Doreşti cumva să fii trântită la pământ şi să-ţi răneşti bătrânul trup, să fii cu forţa îmbrâncită, târâtă de un braţ vânjos? Aceasta-i soarta ce te-aşteaptă. Să nu cazi în atâta lipsă de mândrie. Nu, mamă scumpă, nu; dă-mi mâna ta preadulce, lasă-mă să lipesc obrazul meu de-al tău, căci nu îmi voi mai ridica vreodată ochii spre razele şi discul soarelui; eu astăzi le privesc ultima dată. Primeşte-mi spusele acestea de pe urmă. O născătoarea mea, o mamă, îndată mă voi duce sub pământ... Hekabe

Iar eu, fiica mea, voi mai trăi sub cer, ca sclavă.

POLYXENE

...lipsită de logodnă şi de nuntă, deşi acestea mi se cuveneau.

Hekabe

Eşti vrednică de plâns, copila mea, dar cât de încercată sunt şi eu. PoLYXENE

Acolo jos, în Hades, îmi voi afla odihna, de tine despărţită. Hekabe

Vai mie! ce să fac? Unde să-mi caut moartea?

PoLYXENE

Ca roabă voi pieri, deşi m-a zămislit un tată liber137.

Hekabe

La fel şi eu, după ce toţi copiii mi-au murit138.

POLYXENE

Ce să le spun din partea ta lui Hektor şi bătrânului tău so (139? Hekabe

Vesteşte-le că am ajuns femeia, din toate, cea mai greu lovită.

POLYXENE (*îmbrăţişându-şi mama*)

O piept, o sâni ce m-aţi hrănit cu-atâta gingăşie!

Hekabe

O fată mea fără noroc! O moarte timpurie!

POLYXENE

O mamă, bun rămas, şi tu, Kasandra, bun rămas, fiţi fericite! Hekabe

Nu maică-ta, ci alţii pot să fie fericiţi.

POLYXENE

<Un bun rămas> şi lui Polydoros, fratele meu, aflat în Thracia. Hekabe

Numai să fie viu; mă îndoiesc. Prea m-au cuprins nenorocirile. POLYXENE

E viu; la moarte el îţi va închide ochii.

Hekabe

Sunt moartă încă dinaintea morţii. Necazurile m-au sfârşit. POLYXENE

Aşază-mi, Odysseus, în jurul capului un văl şi du-mă. Simt, până să fiu junghiată, cum mi se frânge inima de

bocetele mamei, şi cum pe ea o sfâşie, la rându-i, gemetele mele. (*însoţitorii lui Odysseus îi acoperă capul cu un văl.*)

Lumină, încă pot rosti numele tău, dar nu să mă împărtăşesc din tine. Mi-a mai rămas numai un fir de timp, apoi mă voi afla sub spadă, la rugul lui Achilleus. (*Polyxene pleacă spre locul jertfirii, condusă de Odysseus şi păzită de garda acestuia.*)

HEKABE (*prăbuşindu-se*)

Îmi vine să leşin, vai mie! Genunchii mi se-nmoaie. Fiica mea, cuprinde-ţi mama, întinde-mi mâna, dă-mi-o, nu mă lăsa în viaţă fără tine! Prietenelor, mi-a sunat sfârşitul. Ah! de-aş mai apuca s-o întâlnesc o dată pe Helena de la Sparta, pe sora celor doi Dioskori140. Căci pentru ochii ei frumoşi s-a spulberat atât de ruşinos destinul fericit al Troiei. (*Hekabe îşi acoperă faţa cu haina şi rămâne, în pulbere, întinsă pe pământ.*)

Corul

Strofa 1

Vântule, vânt marin care porţi peste mare, pe coame de valuri, luntrile sprintene, unde vei duce obida noastră? în casele cui vom ajunge, cumpărate ca sclave? în vreun port al pământului doric sau al Phthiotidei cu largi ogoare îngrăşate de frumoasele unde ale părintelui Apidanos141?

Antistrofa 1

Sau într-o insulă vom fi duse.

<în nave> cu vâsle ce spintecă marea, să ne petrecem, vai nouă! vieţile triste?

Să fie insula unde palmierul dintâi şi dintâiul dafin în cinstea-ndrăgitei Leto şi-au întins crengile sfinte, ca un monument al divinelor sale Dureri de naştere>142?

Vom merge cu fetele insulei Delos să proslăvim cununa de aur şi arcul zeiţei Artemis?

Strofa 2

Afla-vom sălaş în cetatea fecioarei Pallas, zeiţa

frumosului car de război, unde vom prinde în ham bidivii pe un văl ca şofranul, îmbinând felurite culori în urzeala cu fire de aur a pânzei brodate143?

Sau poate vom ţese povestea Titanilor, cărora Zeus, Kronidul, mistuindu-i cu fulgerul său, le dete somnul veciei?

Anti strofa 2

Vai vouă, copiilor noştri, vai vouă, străbunilor noştri, vai ţie, pământ pârjolit, azi numai ruini fumegânde, cucerit de lănci argiene!

Iată-ne roabe, acesta e numele nostru în ţară străină.

Smulse din Asia, în Europa vom fi strămutate de azi înainte, în Europa, iatacul lui Hades144.

(*Vine Talthybios, crainicul aheilor.*)

Talthybios

Fiice ale Troiei, unde-aş putea s-o aflu pe Hekabe, regina de odinioară a cetăţii Ilion?

Corifeul

Iat-o în preajma ta, Talthybios; ea zace cu spinarea pe pământ, înfăşurată în veşminte.

Talthybios

O Zeus, ce trebuie să spun? Sunt oare oamenii călăuziţi de providenţă sau nu-i la mijloc decât o credinţă vană şi soarta muritorilor atârnă doar de întâmplare? Aceasta e regina phrygienilor îmbelşugaţi? Aceasta e soţia lui Priamos cel Mare? Acum toată cetatea s-a prăbuşit sub lance şi iat-o, roabă, vârstnică, lipsită de copii, cum zace pe pământ şi cum i s-a umplut de pulbere sărmanul cap. Ah! sunt bătrân şi eu. De mi-ar fi hărăzit să pier mai înainte de-a cădea în plasa unei sorţi îngrozitoare!

Ridică-te, năpăstuite, îndreaptă-te, înalţă fruntea ta căruntă.

HeKABE (*fără să-l privească*)

Tu cine eşti, cel care nu mă laşi să zac pe jos?

Oricine-ai fi, de ce vrei să mă scoli din suferinţa mea?

Talthybios

Eu sunt Talthybios, un slujitor al fiilor lui Danaos, femeie, şi vin acum la tine trimis de Agamemnon.

HeKABE (*ridicându-se brusc*)

Prietene, au hotărât aheii să mă jertfească şi pe mine la mormânt? Vei fi venit să mă-nsoţeşti <acolo>? Cât de plăcută mi-ar fi ştirea aceasta! Să ne grăbim, să nu mai pierdem timpul. Călăuzeşte-mă bătrâne!

Talthybios

Copila ta, femeie, s-a sfârşit. Eu am venit la tine pentru funeralii, trimis de cei doi fii ai lui Atreus, de toţi războinicii ahei. Hekabe

Aiai! Ce vrei să spui? Deci n-ai venit să duci o altă victimă, ci să-mi vesteşti nenorocirea. Copila mea, te-ai stins, mi-ai fost răpită! Eu nu mai am fiică; tu nu mai eşti în viaţă. Vai mie, oropsita!

Şi cum s-a petrecut omorul? V-a fost cumva milă de ea, bătrâne, sau poate, dimpotrivă, în clipa de pe urmă, v-aţi dat pe faţă duşmănia, sfârticând-o. Vorbeşte, cât ar fi de cruntă spusa ta. Talthybios

Hekabe, vrei să plâng din nou de mila fetei tale? Iată că şi acum, istorisindu-ţi tot amarul ei, din pleoape îmi vor curge lacrimi, precum s-a întâmplat lângă mormânt, în clipa când a fost ucisă.

Deci, în vederea sacrificiului fecioarei, se adunase la mormânt mulţime de ahei, întreaga oaste. Fiul lui Achilleus a prins-o cu mâna lui pe Polyxene şi a săltat-o pe movilă. Eu mă aflam în preajma sa. O străjuiau tineri ahei, aleşi dintre războinicii de frunte, gata să ţină victima şi s-o împiedice cu forţa să se zbată.

Fiul lui Achilleus, luând cu amândouă mâinile o cupă de aur plină ochi, a ridicat prinosul băuturii în amintirea tatălui său mort şi mi-a cerut prin semne să le poruncesc

tăcere luptătorilor ahei. Atunci, înaintând în mijlocul armatei, am rostit: «Tăceţi, aheilor! Tăcere să păstreze toată oastea. Păstraţi tăcere, linişte!» La glasul meu, mulţimea nici c-a mai suflat.

Iar el grăi: «O tată, fiu al lui Peleus, primeşte din partea mea libaţiile-acestea, prin mijlocirea cărora umbrele celor răposaţi revin în lume. Întoarce-te să bei sângele negru şi neprihănit al fetei, pe care ţi-l vărsăm eu şi armata. Fii binevoitor faţă de noi, nu ne mai ţintui pe loc corăbiile şi înlesneşte pentru toţi călătorie de folos pe drumul de la Ilion spre patriile noastre145!»

Aşa grăi şi toată-armata înălţă aceeaşi rugă după el. Pe urmă, apucând minerul ferecat cu aur, îşi trase sabia din teacă şi, printr-un semn din cap, dădu poruncă tinerilor luptători din strajă să pună mâna pe fecioară. Dar ea, înţelegând îndată, rosti cuvintele acestea: «Argeilor, voi care mi-aţi zdrobit cetatea, de bunăvoie îmi dau viaţa. Să nu-mi atingă nimeni trupul, îmi voi întinde gâtul fără frică. Vreau liberă să mor. De dragul zeilor! lăsaţi-mi libertatea până-n clipele din urmă. Eu sunt fiica unui rege şi mi-ar fi ruşine ca, printre morţi, să fiu cândva numită sclavă.»

Un zvon de încuviinţare străbătu mulţimea; atunci stăpânul Agamemnon le spuse oamenilor să sloboadă fata. Îndată ce acesta îşi isprăvi cuvântul, ei l-au îndeplinit pe loc.

Când Polyxene auzi porunca regelui, îşi apucă veşmântul de la umăr şi-l rupse pân’ la brâu, aproape de buric, descoperindu-şi sânii şi pieptul de statuie, frumos fără pereche. Pe urmă, coborându-şi un genunchi pe sol, rosti cuvintele acestea, din toate cele mai viteze: «Sunt pregătită, iată pieptul meu, loveşte-l, tinere războinic, dacă aici vrei să loveşti, sau dacă vrei la rădăcina gâtului, iată, grumazul meu ţi se îmbie».

Fiul lui Achilleus, stând nemişcat o clipă, deoarece-l

înduioşase fata, dar totuşi hotărât, i-a junghiat cu fierul gâtul şi sângele-a ţâşnit în valuri. Ea, chiar în clipa morţii, s-a prăbuşit cuviincios, cu multă grijă ascunzând de ochii bărbaţilor ce nu-i slobod să vadă.

Iar după ce îşi dete sufletul sub lovitura ucigaşă, aheii s-au pornit cu toţii să facă trebi deosebite: unii, cu mâini evlavioase, aruncau pe trupul moartei frunze, alţii nălţau un rug din crengi de pin, iar cel care nu aducea nimic era mustrat de ceilalţi, ce aduceau ofrande: «De ce stai, ticălosule, lângă fecioară, fără să ţii nimic în mâini, veşminte sau podoabe? Nu te gândeşti să-i dăruieşti ceva acestei fete dârze cum nu s-a mai văzut, acestui suflet nobil?» Atare vorbe se spuneau despre copila ta sfârşită, iar eu, acum, uitându-mă la tine, înţeleg că eşti femeia cea mai binecuvântată, pentru asemenea copii, dar totodată şi cea mai năpăstuită146. Corifeul

Azi hotărârea zeilor, de neclintit, a revărsat o pacoste cumplită peste familia lui Priamos şi peste ţara mea.

Hekabe

Fiica mea, sunt copleşită de nenorociri, nu ştiu la care să mândrept cu gândul mai întâi: de mă întorc spre una, în laţ mă prinde alta şi de aici decurge un şir de suferinţe, urmându-se întruna rele după rele. Acum, la fel, n-aş izbuti să mă împac, ştergându-mi sacrificiul tău din minte şi încetând să mai suspin. Dar am simţit că se alină preaplinul deznădejdii mele, când mi s-a dat de veste cât de nobilă ţi-a fost purtarea.

Nu e ciudat? O ţarină uscată, când este dăruită de zei cu timp prielnic, se umple din belşug de spice, în schimb, o glie grasă, când îi lipseşte ce i se cuvine, rodeşte numai câteva grăunţe. La oameni totdeauna, dimpotrivă, cel rău nu se înfăţişează decât mereu ca un nemernic. Iarăşi, cel bun se-arată <pururi> generos; natura lui nu se corupe sub loviturile ursitei, virtutea lui nu se înmoaie. Şi mă

întreb, ţine de naştere deosebirea sau de creştere? Desigur, nu e lucru de nimic să capeţi aleasa hrană a deprinderii virtuţii. Cel care s-a pătruns de lecţiile binelui, desigur ştie ce e răul, căci a fost învăţat să-l recunoască, după canonul frumuseţii. Dar mintea mea zadarnic săgetează-atare gânduril47.

Du-te <Talthybios> şi spune-le argeilor deschis: să nu atingă nimeni trupul Polyxenei, să ţină gloata la o parte. Căci într-o tabără de multe mii, ostaşii sunt fără măsură, şi neastâmpărul sfruntat al oamenilor mării e mai aprins ca focul, încât e socotit molâu cel care nu face blestemăţii. (*După plecarea lui Talthybios îi spune unei servitoare.*)

Iar tu, bătrână slujnică, ia un ulcior, mergi să-l cufunzi în apa mării şi adu-mi-l, ca să purific cu unda de pe urmă fata, mireasa nemireasă, fecioara nefecioară, şi să-i expun cadavrul, nu după cum e vrednică, nu se mai poate, ci doar cât sunt în stare – ce să fac? – strângând podoabe felurite de la femeile captive, ce sunt adăpostite cu mine laolaltă, în corturile-acestea. Poate că fără ştirea noilor stăpâni, vreunele au mai păstrat câte un giuvaier, scos într-ascuns din case148. (*Servitoarea ia un ulcior din cort şi pleacă.*)

O strălucit palat, o casă care înflorea odinioară, o Priamos, părinte dăruit cu nobile odrasle şi cu comori de mare preţ, şi eu, bătrâna mamă a copiilor, cum ne-am ales toţi cu nimicul, lipsiţi de măreţia de pe vremuri! Şi după cele petrecute, să se mai umfle oamenii în pene, unii din mijlocul unor lăcaşuri pline de belşug, alţii pentru cinstirile cu care îi răsfaţă cetăţenii! Toate acestea sunt nimic. În van e tot ce-avem de gând să facem şi spunerea de vorbe mari, zăngănitoare. Acela este fericit într-adevăr căruia zi de zi nu-i cade niciun nenoroc. (*Intră în cortul regal din mijlocul scenei.*) Corul

S t.ro fă

Ne-a fost hărăzită năpasta, ne-a fost hărăzită ruina din ziua când brazii căzură pe Ida, tăiaţi de securea lui Paris

<pentru facerea navei în care>

se pregătea să pornească pe undele mării-nfoiate spre aşternutul Hellenei, cea mai frumoasă <femeie> din câte sunt îmbăiate de Soare în raze de aur.

Antistrofă în cerc nesfârşit, după cazne urmează cazne, de neocolit, întruna mai crunte.

Spre pierderea noastră, a tuturor a, sminteala unuia singur, îmboldindu-i şi pe alţii să lupte, revarsă pe glia troiană o pacoste, o năpastă de moarte.

Iar cearta treimii zeiţelor preafericite, judecată de <Paris> bouarul muntelui Ida, ne-aduse Epodă războiul, măcelul şi prăbuşirea palatelor noastre.

De-asemenea, lângă Eurotas, râul cu ape limpezi, jelesc fecioare spartane şi plâng cu suspine prin case, iar mame lipsite de fii îşi bat cu pumnii capul cărunt şi faţa şi-o sfârtică, umplându-şi de sânge unghiile149.

(*Servitoarea, trimisă de Hekabe după apă lustrală pentru spălatul moartei, se întoarce târând un cadavru învelit într-un linţoliu.*)

Servitoarea

Troienelor, unde-i Hekabe, cea de tot nefericită, care prin nenorocul ei pe toţi îi depăşeşte, fie bărbaţi, fie femei? Cununa asta nimeni nu va încerca să i-o răpească.

Corifeul

Sărmane, ce înseamnă strigătele tale cobitoare? De ce nu încetezi a fi o crainică de grozăvii?

SERVITOAREA (*arătând spre cadavru*)

Cată să-i dau Hekabei un nou prilej de chinuri. Nu-i lesne pentru muritori, când sunt adânc îndureraţi, să spună vorbe prevestind de bine. (*Auzind vocea tânguitoare a sclavei, Hekabe se iveşte din cort.*)

Corifeul

Ea tocmai părăseşte cortul. La timp soseşte să te-asculte.

Servitoarea

Stăpâna mea mult încercată, mult mai năpăstuită decât pot să spun, tu eşti pierdută, tu nu mai eşti nimic, deşi încă priveşti lumina, fără copii, fără bărbat, fără cetate, căzută în ruină.

Hekabe

N-ai spus o noutate; nu mă umili. Îmi ştiu prea bine pacostele toate. Ce te-ai găsit să-mi vii aici târând cadavrul Polyxenei? Am fost înştiinţată că aheii, lucrând de zor cu toţii, îi pregătesc înmormântarea.

Servitoarea

Ea nu ştie nimic. Jeleşte pentru Polyxene şi nici prin gând nu-i trece că-i o năpastă nouă.

Hekabe

Vai mie, oropsita! Nu îmi aduci cumva capul Kasandrei, bakehanta străbătută de duhul profeţiei?

Servitoarea

E vie cea pe care ai numit-o. De ce nu înţelegi să plângi pentru acesta, care-i mort. Priveşte-i trupul despuiat! Nu te cuprinde groaza şi uimirea?

Hekabe

Vai mie! Ce mi-e dat să văd? Copilul meu, trupul sfârşit al lui Polydoros, pe care mi-l păzea bărbatul thrac, în casa lui. Şi eu, biata de mine, m-am sfârşit. N-a mai rămas nimic din mine.

Copilul meu, copilul meu!

Aiai! încep să-nalţ un cânt de nebunie.

Un duh răzbunător m-a pedepsit c-o nouă lovitură.

Servitoarea

Oare pătrunzi acum, nefericito, destinul crunt al lui Polydoros? Hekabe

De necrezut, de necrezut! Cumplit, cumplit spectacol!

Tot rele după rele urmează de-a pururi.

Nici o singură zi nu apune fără suspine, fără vărsare de lacrimi.

Corifeul

Cumplite suferinţe îndurăm, cumplite, o sărmano!

Hekabe

Copilul meu, copil născut din mamă urgisită, ce soartă-ţi aduse pieirea?

Ce întâmplare te-a aşternut în moarte?

Prin mâinile cui ţi-a căzut lovitura?

Servitoarea

Eu nu ştiu, l-am aflat pe mal, aproape de talazurile mării. Hekabe

Purtat de valuri sau zăcând pe ţărmur în nisip, răpus de-o lance ucigaşă?

Servitoarea

L-a scos pe ţărmur un talaz rostogolit din larg.

Hekabe

Aiai! înţeles-am vedenia rătăcită prin somnul ochilor mei.

Mai stăruie-n mine, cu aripi smolite, năluca în care te-am recunoscut pe tine, copile, ce nu mai zăreşti lumina divină a zilei!

Corifeul

Cine să-l fi ucis? Poate că ştii să-mi spui şi visul să mi-l luminezi.

Hekabe

Chiar oaspetele, oaspetele nostru, chiar cavalerul thrac, la care-l găzduise tatăl său bătrân, ca să-l ascundă.

Corifeul

Ce vrei să zidi o are l-a omorât, ca să-i încapă aurul în mână? Hekabe

O crimă de nespus, de nenumit, ce depăşeşte cele mai surprinzătoare grozăvii!

Nelegiuită crimă, cruda!

Nu mai e sfântă ospeţia?

O, cel mai mârşav dintre oameni, cum de-ai brăzdat gingaşa-i piele, cum de-ai tăiat cu fierul spadei aceste membre, fără milă150?

Corifeul

Sărmano, datorită zeului ce te-asupreşte ai ajuns femeia cea mai oropsita. Dar îl zăresc venind pe Agamemnon, domnul nostru. Acum, prietenelor, să păstrăm tăcere. (*Cu mers regal înaintează Agamemnon.*)

Agamemnon

De ce nu te grăbeşti să vii, Hekabe, ca să-ţi cobori fiica în mormânt? Talthybios mi-a-mpărtăşit dorinţa ta de-a nu îngădui nici unui argian să se atingă de fecioară. Noi o cinstim, într-adevăr, şi ne-am ferit cu toţii s-o atingem, dar iată că întârzierea ta începe să ne mire. Eu am venit <aici> să te zoresc: porneşte! Acolo totul este pregătit, toate sunt bine rânduite, dacă în astfel de împrejurări se poate folosi cuvântul «bine». Ah! cine-i omul ăsta, pe care-l văd în pragul cortului? Cine-i troianul ăsta fără viaţă? Că nu-i argeu se recunoaşte după straiul larg ce înveleşte trupul său. Hekabe (*aparte*)

Ce trebuie să faci, Hekabe, oropsito? Când spun «să faci» vorbesc cu mine însămi. Să-mi plec genunchii înaintea lui Agamemnon de acolo ori să-mi îndur, tăcând, năpasta?

Agamemnon

De ce te tângui, întorcându-ţi spre mine spatele încovoiat, şi nu-mi spui ce s-a petrecut? Troianul ăsta cine este?

Hekabe (*aparte*)

Dar dacă mă va depărta de la genunchii lui ca pe o

roabă, ca pe-o duşmancă, n-aş face decât să-mi sporesc durerea.

Agamemnon

Nu sunt un ghicitor, să-ţi pot cunoaşte gândurile fără să ţi le-aud rostite.

HEKABE (*aparte*)

Eu mi-l închipui, poate, mai plin de duşmănie decât este, poate că nu-i răuvoitor faţă de mine.

AGAMEMNON (*pierzându-şi răbdarea*)

Dacă doreşti să nu cunosc nimic din toate-acestea, prea bine, suntem la un gând, căci, dinspre partea mea, nu ţin să aflu.

HEKABE (*aparte*)

N-aş fi în stare să-mi răzbun copiii, fără el. De ce mai stau în cumpănă? Da, trebuie să îndrăznesc, fie că-mi va fi dat să izbutesc, fie că nu. (Se *aruncă la picioarele lui Agamemnon, în atitudine de suplicantă*.) Te rog fierbinte, Agamemnon, căzută la genunchii tăi; ating bărbia ta şi dreapta-ţi norocoasă.

Agamemnon

Ce vrei? Doreşti să-ţi fie traiul iarăşi liber? Aceasta poţi s-o dobândeşti uşor.

Hekabe

Nu, ci să mă răzbun pe un nemernic. Primesc să-ndur cât voi trăi sclavia.

Agamemnon

<Ce s-a mai întâmplat? Ai fost jignită de vreun aheu? >151

Hekabe

Nimic din ceea ce-ţi închipui, rege.

Agamemnon

Ce fel de ajutor aştepţi din partea mea?

Hekabe

Vezi acest trup lipsit de viaţă, asupra căruia vărs

lacrimi?

Agamemnon îl văd, însă cu asta nu m-am dumerit.

Hekabe

Odinioară l-am purtat sub brâu şi l-am adus pe lume.

Agamemnon să fie unul dintre fiii tăi, nefericite?

Hekabe

El nu-i un Priamid din cei care-au murit sub zidurile Troiei. Agamemnon

Deci ai născut şi altul, afară de aceia?

Hekabe

Da, spre năpasta mea, desigur; pe-acest vlăstar pe care-l vezi aci.

Agamemnon şi unde se afla când a căzut cetatea?

Hekabe

Fiindu-i teamă să nu-l piardă, l-a scos <din Troia> tatăl său. Agamemnon

Dar unde l-a trimis numai pe el, departe de ceilalţi copii ai săi. Hekabe

Aici, în ţara aceasta, în care-a fost găsit cadavrul lui. Agamemnon

La omul ce domneşte peste-acest pământ, Polymestor? Hekabe

A fost trimis aici, la paznicul celui mai blestemat tezaur. Agamemnon

Prin cine a murit? Prin ce destin năprasnic?

Hekabe

Prin cine altul? Thracul, gazda lui l-a omorât.

Agamemnon

Sărmano! El s-a lăcomit să-nhaţe aurul comorii?

Hekabe întocmai, de îndată ce-a ştiut că phrygienii sunt zdrobiţi. Agamemnon în ce loc l-ai găsit sau cine ţi-a adus cadavrul lui?

HeKABE (*întinzând mâna spre servitoare*)

Aceasta l-a descoperit pe ţărmul mării.

Agamemnon

Anume căutându-l sau împlinind vreo altă muncă?

Hekabe

Ducându-se la ţărm să tragă apă din mare pentru baia Polyxenei.

Agamemnon

E limpede că gazda lui, după omor, l-a aruncat în valuri. Hekabe în voia valurilor mării, aşa cum vezi, cu trupul sfârticat. Agamemnon

Cine-ar putea, nefericito, să-ţi cântărească suferinţa? Hekabe

Sunt moartă, Agamemnon, nu-mi rămâne să mai îndur nicio năpastă.

Agamemnon

Vai! a mai fost femeie atât de urgisită?

Hekabe

N-a fost, doar dacă nu cumva ţii să numeşti însăşi Nefericirea. Ascultă-mi rugămintea pentru care îmi plec genunchiul înaintea ta. De socoteşti că nu am îndurat ceva care încalcă legile divine, eu, fără îndoială, mă voi resemna, în schimb de socoteşti c-am îndurat co mârşăvie>, te rog să fii chiar tu răzbunătorul meu. Pe omul ăsta pedepseşte-l, pe gazda cea mai ticăloasă, care, fără să-i fie teamă de puterile subpământene, nici de puterile cereşti, a săvârşit omorul cel mai ticălos. [El mi-a şezut adeseori la masă: niciun prieten nu s-a bucurat mai mult de ospeţia mea. Îndestulat cu toate câte i se cuveneau, el s-a legat întâi să-mi ocrotească fiul, apoi l-a omorât. Şi cel puţin, dacă s-a hotărât să-l piardă, i-a dat cumva prin gând să-i hărăzească un mormânt? Nu! ci l-a lepădat în valuri.]

Eu nu sunt decât o becisnică, o sclavă, dar zeii sunt puternici, la fel este şi Legea [de care înşişi ei ascultă, prin forţa căreia noi ne supunem zeilor şi ne petrecem traiul, punând hotar între nedrept şi drept]. Această lege, azi

încredinţată ţie, va fi strivită în picioare, de vor scăpa nepedepsiţi cei ce-şi omoară oaspeţii sau cei ce-şi însuşesc, obraznici, un tezaur sfânt, şi oamenii nu vor mai respecta defel măsura152. Tu caută să vezi în asta o ruşine, cinsteşte-mi suferinţa, fie-ţi de mine milă şi, stând precum un pictor, oleacă mai departe, priveşte, cântăreşte bine, tot şirul de năpaste care mă copleşesc. Am fost cândva regină, acum sunt roaba ta; aveam cândva copii frumoşi, acum sunt o bătrână, lipsită de odrasle; nu mai am patrie; sunt singură, femeia cea mai crunt lovită. (*Agamemnon încearcă să plece*.)

Vai mie! încotro ţi se îndreaptă paşii? Deci nu mă voi alege cu nimic, sărmana!

Oare de ce noi, muritorii, ne dăm atâta osteneală şi încercăm să dobândim toate ştiinţele temeinic, dar nu ne străduim mai mult, plătind şi bani, ca să pătrundem meşteşugul persuasiunii, stăpâna preaputernică a lumii? Aşa, după dorinţa noastră convingând, am fi în stare să avem mereu câştig de cauză153.

În ce speranţă de noroc aş mai putea să mă încred? Azi nu mai am copiii de odinioară; eu însămi, o captivă de război, sortită înjosirii, voi merge în exil, privind cum, din ruinele cetăţii mele, se-nalţă fumul în văzduh.

Zadarnic este, poate, s-o amestec pe Kypris154 în atare cuvântare şi totuşi mă voi folosi de ea. În pat cu tine, lângă pieptul tău, ştiu că se culcă fata mea cea inspirată155 de apoi lon>, pe care phrygienii o numesc Kasandra156. Stăpâne, când vei dovedi că nopţile în care te-ai întins cu ea ţi-s dragi? Pentru îmbrăţişările din aşternut, atât de scumpe sufletului tău, cu ce-mi vei răsplăti copila? Iar eu cu ce mă voi alege? Din întuneric şi din farmecele nopţii în muritori se-aprind cele mai mari plăceri. Şi-acum ascultă-mă. Vezi acest mort? Purtându-te frumos cu el, înseamnă că te vei purta cu o rudenie

frumos.

Mai am numai o vorbă să adaug. De s-ar putea, prin măiestria unui zeu sau a lui Daidalos, să-mi dobândească voce braţele şi mâinile, şi capul, şi tălpile ce mă susţin, ca să-ţi cuprindă toate în acelaşi timp genunchii, tânguindu-se, şi să te facă să-mi asculţi până la capăt rugăciunea157! Ascultă-mi ruga, o stăpâne, lumina fără seamăn a Helladei, întinde braţul tău răzbunător unei femei bătrâne, chiar dacă ea nimic nu mai înseamnă, întinde-i totuşi braţul! Bărbatul nobil se cuvine să-i fie servitor dreptăţii şi pe nemernici să-i supună oricând la cazne şi oriunde.

Corifeul

Ciudată este viaţa omenească, în care toate căile se împletesc, în care legile destinului urzesc noi legături, unindu-i în prietenie pe cei mai îndârjiţi potrivnici şi preschimbându-i în duşmani pe cei apropiaţi odată.

Agamemnon

Feciorul tău <răpus>, nenorocirea ta şi-această mină rugătoare, Hekabe, m-au umplut de milă şi vreau, pentru a fi pe placul zeilor şi ai dreptăţii, să fie pedepsită gazda mârşavă precum îmi ceri, dacă se află un mijloc care să-ţi împlinească voia şi totodată eu să nu apar în ochii oştii, că doar din dragoste pentru Kasandra am hotărât uciderea regelui thrac. Într-adevăr, este ceva care mă tulbură adânc. Armata-l socoteşte pe-acel bărbat prieten, în schimb pe mort îl ţine de duşman şi dacă faţă de copilul tău am sentimente bune, aceasta mă priveşte pe mine, nu armata.

Gândeşte-te, în urma celor spuse, că eu sunt gata să-ţi împărtăşesc pornirea <de-a te răzbuna> şi să alerg în ajutorul tău, dar că voi fi mult mai puţin grăbit, dacă s-ar întâmpla să isc dihonie între ahei şi mine.

Hekabe

Vai! niciun muritor nu este liber! Unul e sclavul

bogăţiilor, altul supusul întâmplării, pe celălalt părerea gloatei cetăţenilor şi textul legilor nu-l Iasă să-şi urmeze gândul. Dar pentru că ţi-e frică de mulţime şi pentru că îngădui ce nu i se cuvine, te voi elibera de teamă. Astfel, dacă voi unelti să mă răzbun pe omul care mi-a ucis copilul, tu stai de partea mea, în cuget, nu în fapte. Iar dacă izbucneşte fierbere printre ahei sau dacă vor cerca să-i sară thracului în ajutor, când el va pătimi… ce-i va fi dat să pătimească, tu să-i opreşti, dar fără să răsară bănuiala că eşti cu mine înţeles. Cât despre celelalte, fii pe pace, căci toate le voi împlini cum trebuie. Agamemnon

În ce fel? Cum vei face? Vei apuca o sabie cu mâna ta bătrână şi vei ucide thracul? Te bizui, poate, pe otravă? Pe-al cărui ajutor? Ce braţ va fi de partea ta? Unde afla-vei aliaţi?

HEKABE (*arătând spre corturile captivelor*)

Mulţime de troiene sunt aici adăpostite.

Agamemnon

Cum? Prada noastră de război, captivele?

Hekabe

Cu ele împreună îl voi pedepsi pe ucigaşul meu. Agamemnon

Cum vor putea femeile să fie mai puternice decât bărbaţii? Hekabe

Cumplită e mulţimea şi de neînvins, când o ajută viclenia. Agamemnon

Desigur, e cumplită, dar parcă totuşi n-am încredere-n femei. Hekabe

Cum? n-au căzut fiii lui Aigyptos în cursa pregătită de femei? Nu ele au stârpit insula Lemnos de bărbaţi158? Dar fie! lasă vorbele de-o parte şi mai degrabă înlesneşte ca femeia aceasta (*arătând-o pe cea care a găsit trupul lui Polydoros*) să treacă printre oamenii din tabără nevătămată. (*Apoi se adresează sclavei.*)

Mergi de-l găseşte pe străinul thrac şi spune-i: «Hekabe, care altă dată a fost în Ilion regină, te cheamă spre folosul tău, nu mai puţin decât al ei. Adu-ţi cu tine toţi copiii, căci trebuie şi ei să afle ce-ţi voi spune.»

Cât despre Polyxene, cea de curând jertfită, amână-i, Agamemnon, îngroparea ca, după ce vor arde într-un singur rug, să-i coborâm pe frate şi pe soră laolaltă sub pământ, prilej de îndoită grijă pioasă pentru mama lor.

Agamemnon

Aşa va fi. De-ar fi avut armata parte de plutire lină către ţară, mi-ar fi fost greu să-ţi împlinesc dorinţa, dar cum divinitatea nu ne mai trimite vânt prielnic, suntem siliţi să zăbovim aici şi să pândim prilejul unei navigaţii liniştite. De-ar fi să izbuteşti. E spre folosul tuturor, al fiecărui cetăţean şi-al statului, ca mârşavii să se aleagă cu pedeapsă, iar oamenii de bine cu noroc. (*Agamemnon se întoarce în tabără, urmat de servitoarea Hekabei.*)

Corul

Strofa 1

Ilion, patria noastră, azi nu te numeşte nimeni cetate de necucerit!

Ce nor, ce vârtej te ascunde, zdrobită sub lance, zdrobită sub lancea elenilor? Coroana de turnuri ţi s-a surpat, o neagră cenuşă mânjeşte meterezele tale mâhnite.

Te-am părăsit, sărmano, pentru vecie.

Antistrofa 1

Moartea la noi s-a ivit în mijlocul nopţii, după sfârşitul cinei, când dulcele somn umpluse pleoapele noastre, când aţipiseră cântul şi jertfele desfătătoare.

Bărbaţii erau întinşi în iatacuri, şi lăncile lor atârnau pe pereţi, căci ei nu mai vedeau mulţimea de oameni ai mării ce năpădise pământul Troadei.

Strofa 2

Iar noi, înălţându-ne părul şi potrivindu-l cu panglici,

priveam sclipirile-adânci, unduioase ale oglinzilor noastre de aur şi ne-am întins în culcuşuri.

Atunci trecu prin cetate un vuiet şi răsunară în Ilion chemările luptei:

«O fi ai Helladei, când, oare când, răsturnând meterezele Troiei, vă veţi întoarce la casele voastre?» Antistrofa 2

Din dragile noastre paturi sărind, acoperite abia cu un peplos, ca dorienele159, am alergat, oropsitele, să ne rugăm Artemidei, dar, vai, în zadar! <Apoi> după ce-am stat de faţă la uciderea soţilor noştri, am fost cărate pe apele mării sărate.

Acuma doar ochii ni se întorc spre cetate, căci navele, iată, pornesc pe drumul întoarcerii şi suntem smulse din solul Troiei!

Epodă

Lovească-i mânia Cerului pe sora divinilor gemeni, Helena, şi pe boarul din <muntele> Ida, sămânţa năpastei, Paris.

Nevastă-sa, ca să ne piardă, ne-a scos din ţara părinţilor noştri, din vatra noastră.

Oare de ce-am spus nevastă?

Ba duh al ruinei şi-al fărădelegii.

De n-ar îndura-o talazul mării!

De n-ar mai ajunge nicicând în casele străbunilor săi!

(*Intră Polymestor, cu pompă barbară, înarmat. Este urmat de cei doi fii ai săi şi de războinici thraci.*)

Polymestor

O Priamos, bărbatul mie cel mai drag, o tu, Hekabe, mie cea mai dragă, văzându-te, vărs lacrimi pentru tine, pentru cetatea ta, cât şi pentru copila ta, pierdută de curând. Nimic nu e statornic, nici faima, nici încrederea că omul dăruit cu fericire va fi scutit vreodată de nefericire. Pe toate le frământă zeii, le răvăşesc în toate părţile,

păstrându-le mereu în vălmăşeală, ca noi să devenim smeriţi din neştiinţă. La ce sunt bune bocetele noastre, când tot nu izbutim să punem capăt relelor?

Tu poate eşti nemulţumită că am lipsit să vin la tine. Să nu mai fi. Când ai sosit aici, eu mă aflam în fundul Thraciei, departe. Abia mă întorsesem, tocmai ieşeam din casă şi uite că m-am întâlnit cu sclava pe care mi-ai trimis-o. Ea mi-a vestit porunca ta şi cum am auzit-o, am alergat încoace.

HEKABE (*fără să-şi înalţe privirea, stăpânindu-se*)

N-aş îndrăzni să-ndrept privirea mea spre tine, Polymestor, din mijlocul unei nenorociri atât de crunte. Într-adevăr, fiind căzută în neputinţa de acuma, mă simt cuprinsă de ruşine în faţa celor ce m-au cunoscut codinioară> norocoasă şi nu pot să mă uit în ochii lor. Nu socoti în asta, Polymestor, că am un dinte împotriva ta. Apoi mai e la mijloc şi buna-cuviinţă, ce nu îngăduie femeilor să-şi aţintească spre bărbaţi privirile.

Polymestor

Nu-i de mirare câtuşi de puţin. Dar ce aştepţi din partea mea? De ce mi-ai dat de ştire să vin aici de-acasă?

Hekabe

Vreau să vă spun o taină, doar ţie şi copiilor; te rog dă-le poruncă oamenilor tăi să nu stea lângă corturi.

Polymestor

Plecaţi, pot fără grijă să rămân aici de unul singur. Tu-mi eşti prietenă, <Hekabe>, şi-n tabăra aheilor am numai binevoitori. (*Războinicii thraci se îndepărtează.*) Arată-mi deci cum ar putea un om din toiul fericirii să-şi ajute prietenii nefericiţi; cât mă priveşte, eu sunt gata să o fac.

Hekabe

Spune-mi întâi: copilul meu, Polydoros, e viu, acel pe care l-ai primit în casă din mâinile lui Priamos şi ale mele?

Pe urmă îţi voi face a doua întrebare.

Polymestor

E viu; cum să nu fie? Destinul, dinspre partea lui, ţi-a fost prielnic.

Hekabe

Prietene iubit, ce minunat răspuns, vrednic de tine!

Polymestor

Ce ştire mai doreşti să-ţi dau pe urmă?

Hekabe îşi mai aduce-aminte de maică-sa, de mine?

Polymestor

El chiar a căutat să vină pe furiş să te găsească.

Hekabe

Dar aurul e neatins, tezaurul adus din Ilion?

POLYMESTOR

E neatins, păstrat în casa mea, sub pază.

Hekabe

Păzeşte-l bine, fără să pofteşti la bunul altuia.

POLYMESTOR

Nici vorbă! De m-aş bucura, femeie, de tot ce stăpânesc acum!

Hekabe

Nu ştii ce am de gând să vă încredinţez, copiilor şi ţie? POLYMESTOR

Nu ştiu, dar mă vei lămuri, spunându-mi.

Hekabe (*ironica*)

Prietene iubit, de ieri ca şi de astăzi, se află undeva… POLYMESTOR

Ce vrei să spui? Ce trebuie, copiii şi cu mine, să cunoaştem? HEKABE (*cu glas insinuant*)

Se află sub pământ, în vechi ascunzători, comoara Priamizilor. POLYMESTOR

Aceasta-i vestea ce voiai să i-o trimiţi fiului tău?

Hekabe

Aceasta e şi o trimit prin tine, deoarece te ştiu bărbat

pios. POLYMESTOR

Atunci de ce este nevoie să stea de faţă şi copiii?

Hekabe

Dar dacă ai muri? Mai de folos este să aibă şi ei cunoştinţă. POLYMESTOR

Prea bine zici, aşa e mai cuminte.

Hekabe

Ştii unde se-nălţa la Ilion templul Athenei160?

POLYMESTOR

Acolo este aurul? Nu are locul vreun semn de recunoaştere?

Hekabe

O piatră neagră, împlântată în pământ.

POLYMESTOR

Mai ţii să-mi spui ceva despre tezaur?

Hekabe

Vrei să-mi salvezi unele lucruri preţioase, pe care le-am adus <aici>?

POLYMESTOR

Şi unde sunt? Le ai asupra ta, pitite sub veşminte?

Hekabe

Ba sunt la adăpost în corturi, printre fărâmele averii noastre. POLYMESTOR

Aici, în tabăra aheilor, în locul unde-s trase navele pe ţărm? Hekabe

Vorbeam de alte corturi, în care stau captivele.

POLYMESTOR

Poţi să fii sigur înăuntrul lor? Nu se ascund cumva bărbaţi în ele?

Hekabe

Niciun aheu măcar; nu suntem decât noi. Intră, elenii ard de nerăbdare să ridice ancora şi, navigând spre patrie, să părăsească Troia. Strecoară-te în cort degrabă şi, după ce vei împlini… ce trebuie să împlineşti, întoarce – te… să

locuieşti cu fiul meu în vatra ce i-ai hărăzit-o161. (*Polymestor şi fiii săi sunt conduşi de Hekabe într-un cort.*)

Corifeul

N-ai îndurat încă pedeapsa, dar o vei îndura curând.

Corul

Precum cineva, departe de port, lunecând pe o rână, se-afundă în talazul rotit al mării, aşa vei cădea şi tu de pe creasta închipuirilor tale şi vei fi şters din lume.

Când se-mplinesc laolaltă soroacele zeilor şi-ale Dreptăţii, de moarte, de moarte-i năpasta.

Sărmane, la capăt de drum vei afla năluca speranţei ce te-a minat spre jertfa lui Hades.

Şi-o mină becisnică, neîncercată-n război, te va lipsi de viaţă.

POLYMESTOR

(*scoţând un strigăt prelung, înfiorător, dinăuntrul cortului*)

Ah! M-au orbit, mi-au nimicit lumina ochilor, ah! vai!

Corifeul

Aţi auzit, prietenelor, urletele thracului?

POLYMESTOR (*alt urlet, dinăuntru*)

Ah! altă lovitură! Nefericiţilor copii, ne junghie!

Corifeul

Dragile mele, se petrec acolo grozăvii de neînchipuit.

POLYMESTOR (*dinăuntru*)

N-aveţi decât să alergaţi, nu-mi veţi scăpa. Zvârlind cu pietre, voi surpa îndată adăpostul vostru. (O *piatră cade între femeile Corului.*)

Corifeul

Feriţi-vă! lată pietroiul aruncat de mâna lui vânjoasă. Nu vreţi să năvălim asupra lui? Clipa ne porunceşte să luptăm alături de Hekabe şi femeile troiene.

HEKABE (*strecurându-se afară*)

Izbeşte! Nu ierta nimic! Zdrobeşte porţile! Lumina

nu-ţi va mai pătrunde niciodată prin pupile şi niciodată nu-ţi vei mai vedea în viaţă fiii omorâţi de mâna mea.

Corifeul

L-ai dovedit într-adevăr pe thrac, stăpână? L-ai biruit pe Polymestor? Ai săvârşit întocmai ce ne-ai spus?

Hekabe îl vei vedea îndată cum iese orb din cort, umblând cu paşi năuci, şovăitori. Vei mai vedea şi trupurile celor doi copii, pe care i-am ucis, eu cu troienele mele viteze. Ah! şi-a primit osânda. Dar, iată, se iveşte, vine-afară. Să ne ferim din calea lui, să-i facem loc thracului răvăşit de-o furie nemăsurată. (*Cortul se deschide larg, lăsând să se vadă înăuntru cadavrele mutilate ale celor doi copii şi regele thrac, orbecăind în căutarea agresoarelor troiene.*)

POLYMESTOR (*şovăind, cu faţa însângerată*)

Vai! unde să merg? Vai! unde să stau? încotro să mă-ndrept?

Să merg, muşinând, în patru labe, ca o fiară din munţi?

Să caut urmele lor, pipăind cu mâinile?

Pe unde? Aici? Pe acolo? Ce cărare s-apuc?

Ah! ard de dorinţa să vă înşfac, ucigaşelor, troienelor ce m-aţi zdrobit!

Nemernice fete, nemernice fete din Phrygia, ah! blestematelor! Unde v-aţi dus, în ce ascunzişuri?

Vindecă-mi, Soare, pleoapele pline de sânge, vindecă-mi ochii orbi, dăruieşte-le iară lumina!

Aiai! niciun foşnet.

Parcă se-aude aici un mers furiş, un mers de femei. Încotro să ţâşnesc, să mă satur cu carnea şi oasele lor, să-mi închin un praznic sălbatic de fiară, să le dau răsplata din urmă pentru tot ce îndur162!

Unde bâjbâi, sărmane? îţi laşi copiii să-i sfâşie-aceste bakehante scăpate din Hades, iar cadavrele lor, făcute

bucăţi, să fie zvârlite prin munţi, fără milă, să ajungă ospăţ sângeros pentru câini?

Unde să merg, unde să stau?

Unde să-mi aflu odihnă ca o corabie, care-şi coboară, pe frânghii, pânza de in şi să veghez lângă patul funebru al fiilor mei?

Corifeul

Sărmane, ce dureri necruţătoare te încearcă! Ţi-a dat răsplată grea divinitatea pentru faptele-ţi neruşinate.

POLYMESTOR Aiai! seminţie a thracilor, suliţaşi, tineret înarmat, călăreţi frumoşi, plini de duhul lui Ares163!

Săriţi, io! aheilor! Săriţi, io! Atrizilor!

Cu strigăte-nalte, înalte, vă chem.

Veniţi, alergaţi, în numele zeilor!

Careva mă aude?

Nimenea nu mă ajută? De ce pregetaţi?

Femeile m-au sfârticat, femeile, prizonierele voastre.

Groaznice, groaznice chinuri! Vai! cazna cumplită! încotro să mă-ndrept? încotro s-o apuc?

Să zbor în cerescul palat de văzduh, de unde Orion164 şi Seiros165, din ochi de flăcări, împrăştie razele lor arzătoare sau să mă arunc, oropsitul, în braţul de apă, negru, din Hades?

Corifeul

Când omul e răzbit de suferinţe mai grele decât poate să îndure, nu-i de mirare că-şi ridică viaţa. (*Intră în mare grabă Agamemnon, însoţit de câţiva slujitori.*)

Agamemnon

Sosesc aici chemat de strigăte, deoarece, dezlănţuită, Echo166, fiica munţilor stâncoşi, s-a tânguit şi a vuit prin tabără. De nu am fi ştiut că turnurile phrygienilor au fost surpate de suliţa elenilor, atâta tărăboi ne-ar fi umplut de spaimă.

POLYMESTOR

O preaiubite Agamemnon, doar cât te-am auzit şi te-am recunoscut. Nu vezi ce pătimesc?

Agamemnon

Vai, Polymestor, cine te-a pierdut, nefericite? Cine ţi-a scos ochii şi ţi-a însângerat pupilele? Cine ţi-a omorât copiii? Oricine ar fi, năprasnic vă ura, pe tine şi pe fiii tăi.

Polymestor

M-a omorât Hekabe cu femeile captive. M-a omorât? Ba nu: mai mult decât atât!

Agamemnon

Ce spui? Tu eşti făptaşa, precum zice el? Tu ai avut, Hekabe, atât de uimitoare îndrăzneală?

Polymestor

Ah! ce vorbeşti? Deci ea se află prin apropiere. Condu-mă, du-mă unde este. Vreau s-o înhaţ, să-i sfirtic cu mâinile <goale> trupul, să *o golesc* de sânge. (*Se repede în gol după Hekabe*.)

Agamemnon

Opreşte-te; ai căpiat?

Polymestor

De dragul zeilor, te rog, îngăduie-mi să mă abat asupra ei cu mâna asta furioasă.

Agamemnon

Ajunge! Leapădă-ţi din inimă asemenea porniri sălbatice. Vorbiţi, şi tu şi ea, pentru ca, ascultându-vă pe rând, să judec faptele din care ţi se trage suferinţa de acuml67.

Polymestor

Ei bine, voi vorbi. A fost un Priamid, cel mai nevârstnic, Polydoros, fiul Hekabei, pe care tatăl lui mi l-a trimis din Ilion, să-l cresc în casa mea, căci presimţise prăbuşirea Troiei. Pe-acest vlăstar l-am omorât. De ce l-am omorât? Ascultă şi te vei încredinţa c-am fost prevăzător şi

înţelept. Eram îngrijorat ca nu cumva copilul să devină pentru tine un duşman, care să strângă rămăşiţele troiene şi să înalţe iar cetatea, ca nu cumva aheii, aflând că a scăpat un Priamid cu viaţă, să-şi ducă iarăşi flota contra ţării phrygiene, apoi să calce şi să jefuiască şesurile Thraciei; aşa, fiind vecini troienilor, am îndura din nou, stăpâne, zile grele.

Hekabe, când află destinul de moarte al odraslei sale, mă amăgi să vin aici, ca, vorba vine, să-mi dezvăluie nişte ascunzători, în care ar fi fost îngrămădită, la Ilion, comoara Priamizilor. Şi pentru ca să nu cunoască nimeni altul taina, ea m-a făcut să intru, însoţit doar de copiii mei, în cort.

Acolo, îndoind genunchii, eu mă aşez la mijloc pe un pat şi-o ceată de femei troiene, venind cu scaune, atât la stânga mea, cât şi la dreapta, mă înconjoară ca pe un prieten, se miră de îndemânarea ţesătoarelor edoniene168 şi îmi admiră straiul în lumină. Iar altele, făcându-se că vor să vadă de aproape lancea thracă, mă lasă fără amândouă armele ce le purtam. Şi toate câte erau mame, nu pridídesc să-mi laude copiii, mi-i leagănă în braţe, iar pentru a-i îndepărta de tatăl lor, şi-i trec din mână-n mână.

Numai că, dintr-odată, după primirea călduroasă, crede-mă, pun mâna pe cuţite, de unde, nu ştiu, poate de sub veşminte, şi îmi străpung copiii, în timp ce altele, ca pe un câmp de luptă, mă prind, mi se atârnă de braţe, de picioare, ţinându-le precum în cleşti. Voiam să sar în ajutorul fiilor, însă de câte ori ţâşneam cu capul <înainte>, se agăţau de părul meu, de câte ori cercam să mă desprind, grămada de femei nu mă lăsa nici barem să mă zbat, sărman de mine!

La urmă – chinul chinurilor mele! – iată ce grozăvie săvârşesc: îşi scot agrafele şi le înfig în ochii mei, străpung şi îmi însângerează bietele pupile. Apoi, fugind, se-

mprăştie prin cort. În salturi ca de fiară, alerg după căţelele ucigătoare şi scormonesc prin toate colţurile, ca să prind vânatul, zvârlind cu pietre, dărâmând cu pumnii.

În felul ăsta mi-a fost răsplătită, Agamemnon, strădania de-a te sluji, scăpându-te de un duşman. Dar nu vreau să întind cuvântul meu prea mult. Dacă odinioară s-a vorbit de rău despre femei, dacă acum sunt blestemate şi dacă mâine vor fi blestemate, apoi acestea toate le voi scurta, zicând: nici marea, nici pământul nu hrănesc un soi atât de mârşav, iar cel ce-şi face cu muierile de lucru va recunoaşte adevărul spusei mele.

Corifeul

Nu fi atâta de sfruntat! Nu ponegri, fără deosebire, tot soiul femeiesc, din pricina năpastei tale. Căci printre noi, din sumedenie, sunt unele îngrozitoare, dar se găsesc destule altele care îndreaptă cumpăna169.

Hekabe

Vorbirea oamenilor, Agamemnon, n-ar trebui nicicând să fie mai presus decât le este felul. Ar trebui ca doar din fapte bune să izvorască bune cuvântări, în schimb ticăloşiile să molipsească spusele, în veci să nu poată grăi frumos nedrepţii170. Într-adevăr, sunt iscusiţi cei care au sporit în arta asta, dar nu se-ntâmplă să rămână iscusiţi până la capăt. Sfârşitul lor este nemernic şi nimeni încă n-a putut să-l ocolească. Aceasta-i ce-am avut să-ţi spun la început.

Acum să mă întorc la omul ăsta şi să răspund vorbirii sale. Deci, după cum gândeşti, mi-ai omorât copilul ca să scuteşti aheii de alt război la Troia şi pentru binele lui Agamemnon. Mişelule! în primul rând că niciodată elenii n-ar lega prietenie cu barbarii; aceasta e cu neputinţă. Ce te mâna să desfăşori atâta zel? Dorinţa unei alianţe, a unei încuscriri sau ce anume? Erai cumva îngrijorat că la o nouă expediţie marină se va împrăştia recolta gliei tale? Pe

cine îţi închipui că-l vei face să te creadă? Nu! Dacă ţii la adevăr, zi că doar aurul şi lăcomia ta mi-au omorât copilul. Şi haida de! un lucru lămureşte-mi: de ce, când Troia propăşea, când turnurile apărau cetatea, când Priamos trăia, când fulgera lancea lui Hektor, de ce, dacă umblai să-i faci pe plac lui <Agamemnon>, n-ai omorât atunci copilul, pe care îl păstrai şi îl creştea! în casa ta, sau cum de nu l-ai dat argeilor cât era viu?

Dar nu, abia când noi nu mai eram nimic sub soare, când fumul meterezelor arzând vestea victoria potrivnicilor noştri, l-ai sfârticat pe oaspetele ce trăsese la căminul tău, să-l ocroteşti.

Şi mai ascultă încă, să-ţi dau ticăloşia în vileag. Încalţe, ar fi trebuit, dacă într-adevăr erai prietenul aheilor, să iei tot aurul – adică bunul lui Polydoros, în niciun fel al tău, cum ai recunoscut – şi să-l aduci degrabă acestor bieţi războinici, care trăiesc de-atât amar de vreme înstrăinaţi de glia părintească. Ba chiar acum, nu te îndupleci să-l slăbeşti din mâini, ci îl păstrezi cu îndârjire în palatul tău. Şi totuşi ai fi dobândit o mare faimă, dacă mi-ai fi purtat copilului de grijă şi mi l-ai fi salvat precum erai dator <să facix la vreme de restrişte se cunosc prietenii adevăraţi; în zile bune plouă cu prieteni. Dacă vreodată ai fi fost lipsit de bani, iar fiul meu îmbelşugat, el pentru tine ar fi cântărit cât cel mai preţios tezaur. Acum tu ai pierdut prietenia lui, folosul aurului ţi-a scăpat, copiii tăi sunt morţi, tu însuţi iată unde ai ajuns.

Pe tine, Agamemnon, te previn; dacă-l vei sprijini, tu vei fi socotit un ticălos, vei ajuta o gazdă mârşavă, nelegiuită, lipsită de evlavie, certată cu dreptatea. Şi despre tine se va spune că-ţi plac mişeii pentru că le semeni. Dar nu mă ispiteşte gândul de a-mi jigni stăpânii.

Corifeul

Ah! faptele alese îi fac întotdeauna pe oameni să

rostească alese cuvântări!

Agamemnon

E greu să judeci pricinile altora. Şi totuşi trebuie s-o fac; ar fi ruşine, după ce-am luat în mâini această treabă, să mă dau în lături.

De vrei să ştii, eu nu cred, Polymestor, că l-ai sfârşit pe oaspetele tău din grijă pentru mine sau pentru ahei, ci numai spre a-ţi însuşi aurul lui. Aflându-te azi la strâmtoare, răstălmăceşti omorul în folosul tău. Poate la voi uciderea de oaspeţi e un moft, dar pentru noi, elenii, se cheamă mârşăvie. Dacă prin judecata mea te-aş descărca de vină, nu s-ar putea să scap neînfierat. Aşa, deoarece ai îndrăznit să săvârşeşti omorul, acuma îndrăzneşte să înduri osânda.

Polymestor

Vai mie! pare-mi-se că, învins de o femeie, de o sclavă, voi suferi să li se dea unor nemernice dreptate.

Hekabe

Nu-i oare drept, de vreme ce ai săvârşit o crimă? Polymestor

Vai mie! fiii mei, vai! ochii mei, sărman de mine!

Hekabe

Te doare? Dar pe mine? Nu crezi că sunt îndurerată pentru fiul meu?

Polymestor

Când mă jigneşti, nemernice, te umflă bucuria.

Hekabe

Dar cum? Să nu tresalt de bucurie că m-am răzbunat? POLYMESTOR

Curând nu vei mai tresălta, când valurile mării…

Hekabe

Mă vor muta pe vreun ţărm al solului Helladei?

POLYMESTOR

Nu; valurile te vor înghiţi, când vei cădea de sus, de

pe catarg. Hekabe

Şi ce putere va fi pricina căderii mele?

POLYMESTOR Te vei sui tu însăţi pe catargul navei.

Hekabe

Oare pe spate îmi vor creşte aripi? Sau altfel cum voi face? POLYMESTOR

Te vei schimba într-o căţea cu ochi de foc171.

Hekabe

Şi cum de ai ştiinţă de-această preschimbare?

POLYMESTOR

O ştiu de la Dionysos, prezicătorul thracilor172.

Hekabe

Dar ţie nu ţi-a prorocit nimic despre nenorocirile de azi? POLYMESTOR

Nimic, desigur, căci altminteri nu ţi-aş fi căzut în cursă. Hekabe îmi va fi dat să mor curând sau, dimpotrivă, să trăiesc173? POLYMESTOR

Te vei sfârşi; mormântul tău se va numi…

Hekabe

Cu vreun nume decurgând din chipul meu? Vorbeşte! POLYMESTOR

I se va spune Monumentul Căţelei mizerabile, un semn pentru navigatori174.

Hekabe

Nu-mi pasă de nimic. M-am răzbunat pe tine!

POLYMESTOR

Destinul vrea să piară şi fata ta Kasandra.

Hekabe

Ptiu! Am scuipat. Întoarcă-se asupră-ţi prevestirea175!

POLYMESTOR (*arătându-l pe Agamemnon*)

Va fi ucisă de nevasta lui, cumplita paznică a vetrei sale. Agamemnon

De n-ar fi stăpânită niciodată fiica lui Tyndareos de

un atare gând nebun!

POLYMESTOR

Te va ucide şi pe tine, Agamemnon, cu securea.

Agamemnon

Eşti chiar smintit? Vrei să păţeşti altă nenorocire?

POLYMESTOR

Omoară-mă! în Argos te aşteaptă o baie sângeroasă.

Agamemnon

Luaţi-l, slujitorilor, de-aci, cu sila duceţi-l!

POLYMESTOR (*în timp ce este imobilizat*)

Te doare să-mi auzi cuvântul.

Agamemnon

Ah! zăvorâţi-i gura!

POLYMESTOR

Puteţi să-mi puneţi botniţă. Am spus ce vream să spun>. (*Este evacuat cu forţa.*)

Agamemnon

Zvârliţi-l iute într-o insulă pustie! Neruşinarea limbii lui e fără margini.

Hekabe, urgisito, mergi de-ţi îngroapă morţii, iar voi, troienelor, intraţi în corturile noilor stăpâni. Aceste vânturi-călăuze, iată, încep să sufle către patrie. O, de-am pluti cu bine spre ţărmul strămoşesc şi, scuturaţi de trudă, de-am afla în bună rânduială totul pe la case. (*Agamemnon se îndreaptă spre tabără.*)

Corul

Purcedeţi spre şirul de nave, dragele noastre! Purcedeţi spre corturi, să ne supunem caznei robiei! Aceasta-i porunca neiertătoarei Ananke176.

ELEKTRA

(*în ordinea intrării în scenă*)

PLUGARUL MYKENIAN, soţul Elektrei.

ELEKTRA, fiica lui Agamemnon.

ORESTES, fratele Elektrei.

CORUL femeilor argiene.
UN BĂTRÂN.
UN VESTITOR.
KLYTAIMNESTRA, regină în Argos.
DIOSKORIL fraţii Klytaimnestrei.
Pylades, servitori ai lui Orestes, sclave ale Klytaimnestrei.

Scena înfăţişează o privelişte muntoasă din Argolida, aproape de izvorul râului Ismenos. În lumina tulbure a zorilor se desluşeşte o casă ţărănească. Printr-o parte trece drumul spre Argos, dincolo de care se întind petice de ogoare şi păşuni. Un bărbat în straie rustice iese din casă.

Plugarul

Argos, tărâm străvechi177 şi unde-ale lui Inachos! De-aci, ducând o mie de corăbii de război, stăpânul Agamemnon a plutit odinioară spre pământul Troiei. Iar după ce l-a omorât pe Priamos, mai-marele ţinuturilor care ascultau de Ilion, şi-a cucerit cetatea renumită a lui Dardanos178, el s-a întors aici, în Argos, şi-a atârnat de templele înalte sumedenie de prăzi luate de la phrygieni.

Dar după ce s-a bucurat acolo de noroc, i s-a-ntâmplat să moară în palatul său. Nevastă-sa i-a pregătit capcana, iar Aigisthos, feciorul lui Thyestes, l-a lovit cu mâna lui. S-a stins din viaţă, lepădându-şi vechiul sceptru, pe care-l moştenise de la Tantalos179. Azi Aigisthos e regele acestei ţări şi domnul fetei lui Tyndareos180, soţia celui răposat.

Când Agamemnon a plutit spre Ilion, lăsa un fiu acasă, pe Orestes, şi o fiică, mladă ridicată, pe Elektra. Fiind ameninţat să-l piardă Aigisthos, Orestes a fost mântuit de un moşneag, care pe vremuri îi crescuse tatăl, şi-a fost încredinţat lui Strophios să-l ocrotească în Phokida181.

Elektra a rămas în casa părintească, iar când a împlinit înfloritoarea vârstă a juniei, a fost peţită de fruntaşi din toate părţile Helladei. Dar Aigisthos, temându-se ca nu cumva să-i nască unui om de seamă vreun fiu răzbunător al stingerii lui Agamemnon, se-nverşuna s-o ţină în palat şi nu-i da voie să se logodească. El totuşi n-a scăpat de spaima că ar putea să aibă pe ascuns odrasle de la vreun nobil. Aşa se face că s-a hotărât s-o piardă. Dar maică-sa, oricât ar fi de cruntă, nu a lăsat-o să încapă în mâinile lui Aigisthos. Când a urzit pieirea soţului, era întrucâtva îndreptăţită[182], dar s-a temut ca prin uciderea copiilor, să nu stârnească ura tuturor.

Atunci, iată ce-a pus la cale Aigisthos. Fiul lui Agamemnon era surghiunit din ţară; deci a făgăduit celui care-l va omorî drept plată aur. Iar mie pe Elektra mi-a dat-o de nevastă. Adevărat este că şi părinţii mei au fost mykenieni; într-asta n-am niciun cusur; barem obârşia mi-e strălucită[183]. Dar lipsa bunăstării spulberă nobleţea. Căsătorind-o pe Elektra c-un bărbat umil şi temerea lui Aigisthos urma să scadă. De-ar fi luat-o de soţie un bărbat de seamă, el ar fi deşteptat din somn omorul crâncen al lui Agamemnon şi-atunci Dreptatea l-ar fi pedepsit pe Aigisthos.

Dar niciodată eu, soţul Elektrei – îmi este Kypris martoră! – nu i-am atins culcuşul, ea rămânând fecioară. Mi-ar fi ruşine să jignesc fiica unui neam atât de mare; eu nu-s prin naştere vrednic de ea.

Îl căinez, de-asemenea, pe aşa-zisul meu cumnat, Orestes cel năpăstuit, gândindu-mă că, poate, într-o bună zi, venind în Argos, va vedea nefericita căsnicie a surorii sale. Dacă mă socoteşte cineva nebun pentru că am primit în casă o fecioară şi nici nu m-am apropiat de ea, părerea lui e un canon nemernic, cu care nu se poate judeca virtutea. Să ştie-acela că, din contra, el este nebun[184].

(*Elektra, în veşminte ponosite, iese din casă, purtând pe creştetul capului un ulcior.*)

Elektra

O noapte neagră, doica stelelor de aur185, în umbra ta, purtând pe cap acest ulcior, merg la izvorul râului să scot de-acolo apă. Nu că aş fi căzut în cea mai aspră încercare, ci doar pentru că vreau să le dezvălui zeilor cum mă jigneşte Aigisthos şi să înalţ spre tata tânguiri în marele văzduh186, căci maică-mea, fiica lui Tyndareos cea blestemată, m-a izgonit din casă spre a-i face soţului pe plac. De când a zămislit cu Aigisthos şi alţi moştenitori, eu şi Orestes suntem de prisos acolo.

Plugarul

De ce te chinuieşti, sărmano, în locul meu cu-atâta trudă, tu care ai copilărit în bogăţie? De ce nu stai de-o parte, precum te rog adesea?

Elektra

Pe un prieten cum eşti tu îl preţuiesc nu mai puţin decât pe zei. În tot amarul meu nu m-ai jignit vreodată. E mare darul sorţii pentru muritori când află la restrişte un atare medic, cum este cel pe care l-am aflat în tine. Mă simt datoare, fără să-mi fi poruncit, pe cât îmi stă-n putere, să-ţi fac oleacă mai uşoară truda, ca s-o înduri mai lesne, să port şi eu o parte din povara ta. Tu ai destul de robotit pe-afară. Ci treburile casei lasă-le în seama mea. Când se întoarce truditorul la cămin, îi place, de la poartă, să găsească în rânduială cele dinăuntru.

Plugarul

De crezi că astfel este bine, du-te. Altminteri apa nu-i departe de sălaşul nostru. Iar eu, în zorii zilei, îmi voi mâna boii la câmp, apoi voi semăna ogorul. Căci omul leneş niciodată, chiar de-ar avea numele zeilor mereu pe buze, nu poate să-şi câştige traiul fără muncă. (*Pleacă amândoi, Elektra la izvor, Plugarul la lucru. Scena rămâne*

goală. Lumina este încă tulbure. Dinspre partea drumului intră Orestes şi Pylades. Câţiva servitori, nevăzuţi, ti aşteaptă mai în urmă.)

Orestes

Pylades187, din atâta omenire, în tine mă încred mai mult ca gazdă şi prieten. Dintre atâţi prieteni, doar tu îmi porţi de grijă, deşi am fost silit de Aigisthos să-ndur o soartă cruntă, de cel care mi-a omorât părintele cu ajutorul mamei mele blestemate!

Mânat de un oracol, în pofida tuturor, eu am sosit pe solul argian, ca moarte pentru moarte să le dau celor ce l-au ucis pe tatăl meu188. Am fost azi-noapte la mormântul lui, am lăcrimat amarnic şi i-am închinat prinos din părul meu, şi am vărsat acolo sângele unei mioare junghiate, fără să fâu văzut de despoţii care domnesc în ţară189.

Nu voi pătrunde între zidurile <Argosului> întărite. Oprindu-mă aici, lângă hotar, am două ţinte în vedere: să pot ajunge, dintr-un pas, în altă ţară iarăşi, dacă m-ar recunoaşte <în Argos> vreo iscoadă, şi s-o găsesc pe sora mea. Se zice că trăieşte măritată, că nu mai e fecioara închisă în palat. Eu ţin s-o întâlnesc, s-o fac părtaşă la omor, prin ea să aflu negreşit ce se petrece dincolo de-aceste metereze.

Dar, iată, Aurora 190 îşi arată alba faţă. Eu zic să ne retragem paşii din cărarea aceasta. Se va ivi desigur cineva, vreun plugar sau o femeie slujitoare în palat. Vom întreba de nu cumva Elektra locuieşte prin apropiere.

Zăresc o servitoare, ducând pe capul ras un vas cu apă 191. Să ne-aşezăm şi s-o pândim pe sclavă. Poate ne vom alege cu vreo ştire, Pylades, despre lucrul pentru care am venit aici. (*Orestes şi Pylades se ascund după zidul casei. Revine în scenă Elektra, purtând pe cap ulciorul plin cu apă de izvor. Înaintează în cadenţa unui cântec de jale.*)

Elektra

Strofa 1

Porneşte cu pasul întins, este timpul.

Mergi înainte, mergi înainte plângând 192.

Vai mie, vai mie!

Părintele meu a fost Agamemnon şi născătoarea mea Klytaimnestra, fiica demnă de ură a lui Tyndareos.

Sărmana Elektra, aşa mi se spune-n cetate.

Ah! muncile mele nemernice!

Ah! zilele mele respingătoare!

Tată, tu zaci în Hades, junghiat de soţia ta şi de Aigisthos, o Agamemnon!

Haide, începe din nou acelaşi bocet, încearcă din nou aleanul multelor lacrimi!

Antistrofa 1

Porneşte cu pasul întins, este timpul.

Mergi înainte, mergi înainte plângând.

Vai mie, vai mie!

În care cetate, în care sălaş ţi-e dat să fii slugă, bietul meu frate, de când m-ai lăsat în vatra părinţilor noştri pe mine, sărmana, pradă celor mai crunte izbelişti?

Vino, de chinuri dezleagă-mă, ai milă de mine – Zeus, o Zeus! – răzbună cumplitul omor al tatii! întoarce-ţi în Argos picioarele tale pribege!

(*Depune ulciorul pe pământ, apoi îşi urmează bocetul.*)

Strofa *2*

Aşază ulciorul, de pe creştet coboară-l.

Vreau, pentru tata, să strig în zori bocetul meu de noapte: e strigarea lui Hades, e cântul lui Hades.

Ajungă-ţi, tată, sub glie, plânsul meu, pe care zilnic, necontenit, ţi-l torn, în vreme ce gâtul gingaş mi-l sfârtic din unghii şi creştetul capului ras mi-l izbesc cu pumnul în amintirea morţii tale.

Zgârie-ţi faţa, Elektra!

Ca o lebădă cu voce sonoră, care, din undele râului, îşi cheamă părintele drag pierit în năvodul cu ochiuri viclene, tot astfel şi eu, pentru năpastele tale, tată, mă irosesc lăcrimând 193.

Antistrofa 2 O, baia din urmă în care ai fost cufundat, o, patul de moarte, îngrozitor!

Vai mie, vai mie!

Amară ea fost> securea, tată, cu care ai fost lovit 194!

Amară, capcana <întinsă> la întoarcerea ta de la Troia!

Soţia ta nici diademă nu ţi-a-nchinat, nici cunună, ci te-a lăsat – mişelie sfruntată! – în seama spadei cu două tăişuri, mânuită de Aigisthos.

Apoi a primit trădătorul în aşternut.

(*Intră Corul, alcătuit din tinere ţărănci argiene*.)

Corul

Strofa 3

Elektra, fiică a lui Agamemnon, iată, venim la lăcaşul tău ţărănesc 195.

A sosit un bărbat, a sosit din Mykene un muntean băutor de lapte, care ne-a dat de ştire ce s-a vestit acolo prin crainic:

de azi în trei zile se va face o jertfă în Argos şi toate fecioarele vor trebui să meargă la templul Herei 196.

Elektra

Nici spre splendoare sărbătorească, nici spre podoabe de aur nu-mi zboară dorinţele, dragile mele. Sărmana de mine!

Eu nu voi dansa laolaltă cu argienele tinere şi nu voi lovi, în cadenţă, cu piciorul pământul.

Plâng toată noaptea şi ziua, la fel, mi-o petrec plângându-mi durerea.

Priviţi la pletele mele neîngrijite, la hainele mele

zdrenţoase!

Oare-i sunt potrivite fiicei lui Agamemnon, unei odrasle regale, oare sunt potrivite, când Troia şi-aduce aminte că tata odinioară a cucerit-o?

Corul

Antistrofa 3

Mare-i puterea zeiţei <Hera>!

Primeşte să-ţi împrumutăm o rochie scumpă, ţesută cu fir, şi giuvaiere de aur, adaos la strălucirea fiinţei tale.

Să nu crezi că numai cu lacrimi şi neproslăvindu-i pe zei îţi vei învinge duşmanii!

Nu prin suspine, ci prin evlavie şi rugăciuni îţi vor fi dăruite zile mai bune, Elektra.

Elektra

Niciunul din zei nu ascultă strigătul meu de restrişte şi nu-şi aminteşte jertfele-aduse pe vremuri de tatăl meu 197.

Vai! pentru cel răposat şi vai! pentru cel care încă trăieşte, rătăcind într-o ţară străină, departe! în câte-o vatră, bietul pribeag se-ntâmplă să stea la un loc cu argaţii, el care a fost zămislit de un tată ilustru.

Iar eu, în lăcaşul unui bărbat ce lucrează cu mâinile, trăiesc, irosindu-mi viaţa, între vârfuri de munţi râpoşi, din părintescul palat alungată.

Iar mama cu alt om împarte aşternutul omorului.

Corifeul

O, câte rele a-ndurat Hellada şi neamul tău din pricina Hellenei, sora mamei tale! (*Orestes şi Pylades ies din ascunzătoare. În spatele lor, cei câţiva servitori.*)

Elektra

Femeilor, ah! trebuie să-mi întrerup jelirea. Aici, chiar lângă casă, pândeau nişte *străini*. Acum se-nalţă din ascunzătoare. Să mergem iute, voi pe drum, eu înăuntrul casei noastre, ca să scăpăm cu fuga de-aceşti răufăcători.

Orestes

Rămâi pe loc, sărmano, să nu te temi de mâna mea!

Elektra

(*închinându-se la statuia lui Apollon din faţa porţii*)

O Phoibos, te implor, salvează-mă de la pieire 19*!

Orestes

O, de-aş putea să-i pierd pe alţii, pe care îi urăsc mai mult!

Elektra în lături! Nu m-atinge, nu se cuvine să m-atingi!

Orestes

Nu-i nimeni altul mai îndreptăţit să se apropie de tine. Elektra

De ce îmi iscodeai, cu spada-n mână, casa?

Orestes

Rămâi, ascultă şi îndată vei fi cu mine într-un gând.

Elektra

Mă plec. Oricum sunt în puterea ta, eşti mai puternic <decât minex

Orestes

Eu am venit aici cu veşti de la Orestes.

Elektra

O drag prieten, el trăieşte sau e mort?

Orestes

E viu. Sunt bucuros să-ţi dau întâi o veste fericită.

Elektra

Fii binecuvântat de soartă pentru atât de dulci cuvinte! Orestes

De ne-am împărtăşi din fericirea aceasta amândoi.

Elektra

Unde-şi petrece <frate-meu> sărmanul, sărmana viaţă în exil?

Orestes

El rătăceşte din cetate în cetate, istovit.

Elektra

Poate-i lipseşte hrana cea de toate zilele.

Orestes

Defel, dar omul în exil se vlăguieşte.

Elektra

Cu ce înştiinţare te-a trimis la mine?

Orestes întreabă dacă eşti în viaţă şi care-ţi este traiul.

Elektra în primul rând, tu vezi prea bine cum trupul meu s-a veştejit. Orestes

Da, l-au topit durerile, încât îţi plâng de milă.

Elektra

Şi capul meu e ras, cum e al sciţilor.

Orestes

Te macină, cred, jalea pentru frate şi pentru tatăl mort. Elektra

Vai mie! Oare nu sunt ei tot ce-am avut mai drag pe lume? Orestes

Dar oare tu, pentru Orestes, nu eşti la fel de dragă>? Elektra

Acest prieten îmi lipseşte; el nu se află lângă mine.

Orestes

De ce trăieşti aici, departe de oraş?

Elektra

Străine, sunt căsătorită. Ah! blestemată nuntă!

Orestes

Plâng eu în locul lui Orestes. Bărbatul tău e din Mykene? Elektra

Nu-i cel cu care tatăl meu spera să mă mărite.

Orestes

Vorbeşte, eu te-ascult, ca spusa ta să i-o vestesc fratelui tău. Elektra

Eu locuiesc aici, în casa soţului, din astă depărtare.

Orestes

O locuinţă de plugar sau de boar?

Elektra

Bărbatul e sărac, dar nobil şi smerit faţă de mine.

Orestes în ce fel e smerit faţă de tine?

Elektra

N-a îndrăznit nicicând să se apropie de patul meu.

Orestes

Făcut-a jurământ de castitate sau crede că ai fi nedemnă? Elektra

El crede că <din partea lui> ar fi nedemn să nu-i respecte pe părinţii mei.

Orestes

Şi cum de nu s-a înfruptat dintr-o atare nuntă?

Elektra

Străine, el socoate că m-am măritat c-un ins fără îndreptăţire 199.

Orestes

Am înţeles: îi este frică de răzbunarea lui Orestes.

Elektra

Sigur, îi este frică, dar mai presus de asta, el e cinstit din fire. Orestes

Tu mi-ai vorbit despre un suflet nobil ce trebuie să fie răsplătit cum se cuvine.

Elektra

Va fi dacă se va întoarce-acasă vreodată cel care <acum> lipseşte.

Orestes

Dar mama, care te-a născut, cum de-a îngăduit această nuntă? Elektra

Femeile-şi iubesc bărbatul, străine, nu copiii.

Orestes

Şi Aigisthos de ce a vrut să te jignească?

Elektra

Căsătorindu-mă c-un om mărunt, voia să nasc feciori

becisnici. Orestes

Să nu dai naştere unor copii răzbunători?

Elektra

Acesta este ţelul său. De şi-ar primi pedeapsa!

Orestes

Dar soţul mamei tale ştie c-ai rămas fecioară?

Elektra

Nu ştie, asta e o taină pe care n-o dezvăluim.

Orestes

Ţărăncile care ne-ascultă aici vorbind îţi sunt prietene? Elektra îmi sunt, ele vor tăinui cuvintele schimbate între noi. Orestes

Orestes ce-ar putea să facă, de-ar fi să se întoarcă-n Argos? Elektra

Mă mai întrebi? Nu ţi-e ruşine? Nu s-a-mplinit sorocul faptei? Orestes

Şi dacă s-ar întoarce, cum să-i piardă pe cei ce ţi-au răpus părintele?

Elektra

Să îndrăznească ceea ce, odată, au îndrăznit duşmanii lui. Orestes

Unindu-te cu el, tu ai avea curajul s-o ucizi pe maică-ta? Elektra

Da, folosind şi eu securea cu care l-a lovit pe tata.

Orestes

Să-i dau de ştire lui Orestes? E dârză hotărârea ta?

Elektra

Chiar dacă-ar fi să mor; numai s-o pot înjunghia pe mama! Orestes

De ce nu e Orestes prin apropiere, să te-audă?

Elektra

De l-aş vedea, străine, eu nu l-aş recunoaşte.

Orestes

Nu-i de mirare. Când v-au despărţit, eraţi nevârstnici

amândoi.

Elektra

Din toţi prietenii, doar unul ar putea să-l recunoască.

Orestes

Nu este cel care se zice că l-a salvat de-a fi ucis?

Elektra

Chiar el, bătrânul încărcat de ani, ce l-a crescut pe tatăl meu.

Orestes

Dar tatăl tău, când a pierit, a fost depus într-un mormânt?

Elektra

Da, însă cum? L-au azvârlit afară din palat.

Orestes

Vai, ce îmi spui? Necazurile celorlalţi, chiar dacă nu sunt ale unor rude, îi răscolesc pe muritori. Vorbeşte! Vreau să aflu şi să-i duc fratelui tău veşti mâhnitoare, pe care negreşit este nevoie să le-audă. Mila cu neştiinţa nu face casă bună; aceea se-ntâlneşte doar la omul înţelept, iar înţeleptul, nu fără durere, ajunge la cunoaştere atât de înţeleaptă200.

Corifeul

Doresc din inimă şi eu acelaşi lucru. Cum locuiesc departe de oraş şi sunt străină de năpastele cetăţii, acum aş vrea, de-asemenea, să le cunosc.

Elektra

Am să vorbesc, de trebuie – şi trebuie, căci am de faţă un prieten. Voi înşira nenorocirile care ne-au copleşit, pe mine şi pe Agamemnon. Deoarece tu m-ai stârnit să spun, te rog, vesteşte-i lui Orestes, străine, chinurile mele şi-ale tatii.

Întâi să-i zugrăveşti ce fel de straie port, cât de neîngrijit îmi este trupul, în ce cocioabă locuieşte-aceea care hălăduia într-un palat regesc. Trudesc eu însămi cu

suveica să-mi ţes haine, altminteri n-aş avea şi-ar trebui să umblu despuiată. Mă duc eu însămi după apă de izvor, la râu. În cinstea zeilor, la sărbători eu nu iau parte şi nici la dansuri <sacre>. Fiind fecioară cată să mă ţin departe de tovărăşia cu femeile. Mai trebuie să nu mi-l amintesc pe Kastor, cu care – înainte să fi fost trecut în rândul zeilor – am încheiat logodnă; iar el îmi era rudă201.

Azi mama, între prăzi luate de la phrygieni, e aşezată pe un tron; în preajma ei, pe trepte, stau slujnice din Asia, de tata cucerite, şi rochiile lor sunt prinse, ca la Ilion, cu fibule de aur. În timp ce sângele lui Agamemnon mai înnegreşte, putrezit, palatul, cel care l-a ucis se-arată peste tot în public, săltat în carul tatii, şi e fălos că ţine în mâna-i pângărită un sceptru care poruncea elenilor odată.

Iar tatăl meu, la un mormânt fără cinstiri, nu a primit nicicând libaţii, nici crengi de mirt202 şi rugul său e neîmpodobit. Beat, plin de băutură, bărbatul mamei mele – Ilustrul i se spune – adesea sare pe mormânt şi-aruncă în lespedea de marmoră cu pietre203. El nu se dă în lături să ne ponegrească: «Unde-i feciorul tău Orestes? Aproape de mormânt, viteazul, desigur, ca să-l ocrotească!» Aşa îşi bate joc de cel aflat departe.

Străine, te implor să-i dai de ştire totul. Atât de multe împrumută glasul meu şi-l cheamă: aceste braţe, buzele acestea, această inimă năpăstuită, această căpăţână rasă şi însuşi cel care m-a zămislit. N-ar fi de laudă ca tatăl să-i fi nimicit pe phrygieni, iar fiul lui, de unul singur, să nu fie în stare să ucidă nici barem un om, când este tânăr şi născut dintr-un părinte neasemuit de vrednic. Corifeul

Dar iată-l văd acolo, vorbesc de soţul tău, care, sfârşindu-şi munca, zoreşte către casă. (Se *întoarce soţul Elektrei*.)

Plugarul

Ei, cine sunt străinii din faţa porţii mele? De ce îmi

cercetează casa ţărănească? Nu e cuviincios ca o femeie să stea cu oameni tineri la taifas.

Elektra

Dragă prietene, nu fii bănuitor faţă de mine. Tu vei afla îndată despre ce stăteam de vorbă. Drumeţii au venit ca să-mi aducă ştiri de la Orestes. Iar voi, străinilor, iertaţi-i vorbele.

Plugarul

Ce spun? E viu Orestes? Lumina o mai vede?

Elektra

E viu, spun ei, şi-mi pare că nu sunt prefăcuţi.

Plugarul îşi mai aduce-aminte cât aţi pătimit şi tatăl tău, şi tu?

Elektra

Eu sper că da, însă bărbatul în exil e fără vlagă.

Plugarul

Ce fel de veste ţi-au adus din partea lui Orestes?

Elektra

El i-a trimis să-mi desluşească suferinţele.

Plugarul

Preabine; unele şi ei le văd, iar altele le află de la tine.

Elektra

Ştiu totul, nu le-a mai rămas nimic să afle.

Plugarul

De multă vreme, pentru ei, s-ar fi căzut să se deschidă poarta mea. Intraţi în casă. În schimbul unor ştiri atât de bune, o să vă bucuraţi de toate darurile ospeţiei din căminul meu. (Se *adresează servitorilor lui Orestes*.) Hai, duceţi-le, servitorilor, poverile în casă. (*Apoi lui Orestes şi lui Pylades*.) Să nu vă-mpotriviţi; voi ca prieteni aţi venit, trimişi de un prieten. Chiar dacă m-am născut sărac, eu barem nu am suflet josnic şi-am să v-o dovedesc.

Orestes

O zeilor, acesta-i omul care s-a înţeles cu tine să nu desăvârşească nunta, spre a-l cruţa de o ruşine pe Orestes?

Elektra

Acesta-i cel care se cheamă că e soţul meu, năpăstuita!

Orestes

Ah! nu se află un semn sigur al virtuţii, ci totul e amestec în firea omenească. Mi s-a-ntâmplat să văd cum fiul unui tată generos se dovedeşte-a fi om de nimic şi iar cum din părinţi nemernici se nasc odrasle minunate. Am întâlnit pustiu în inima unui bogat şi măreţie sufletească în fiinţa unui nevoiaş. Deci cum să poţi deosebi şi cum să judeci drept? Luând în seamă bogăţia? Ar fi o judecată proastă. Luând în seamă neaverea? Dar are racilele ei şi sărăcia, căci lipsurile, pentru om, sunt şcoala răutăţilor. Să fie armele, cumva, mai de folos? Dar nimenea, dacă se uită la o lance, nu poate garanta că lăncierul e viteaz. Este mai bine să renunţi şi să te bizui doar pe întâmplare204.

Acest bărbat, care printre argei nu-i o mărime şi care nu se laudă cu slava casei sale, deşi e unul din cei mulţi, şi-a dovedit virtutea.

Încredeţi-vă dar în bunul simţ, voi care rătăciţi plini de păreri deşarte! Nobleţea muritorilor puteţi s-o judecaţi doar după cum se poartă şi după caracter. Aceştia sunt bărbaţii care fac să propăşească statele şi vetrele. Dar trupurile muşchiuloase, când le lipseşte gândul, nu sunt decât nişte statui de piaţă publică205. Într-adevăr, un braţ puternic nu aşteaptă asaltul lăncii altfel decât unul moale. Intrasta preţuieşte doar natura şi buna înzestrare sufletească.

Întâmpinarea voastră fiind vrednică de cel ce este şi de faţă şi departe, adică de Orestes, pentru care am venit, primim să ne adăpostim în casa asta. Intraţi în locuinţa

<plugărească>, servitorilor.

Decât un bogătaş, mai bine fie-mi gazdă un sărac prevenitor. Mă bucur, aşadar, că sunt poftit de-acest bărbat în casa lui. Şi totuşi mai degrabă aş dori să-ţi văd odată fratele cum mă primeşte fericit în fericitul său lăcaş. El poate că se va întoarce. Oracolele lui Loxias206 nu greşesc. În schimb, prezicerile muritorilor eu nu le preţuiesc la fel. (Orestes, *Pylades şi însoţitorii lor intră în casă*.)

Corifeul

Elektra, astăzi trebuie, mai mult ca niciodată, să ni se încălzească inima de bucurie. Se poate că Norocul, după o cale aspră, se va opri aici, prielnic pentru noi.

Elektra

Sărmane, ştii cât e de strâmtorată casa ta. De ce ai găzduit nişte străini aflaţi deasupra stării tale?

Plugarul

Cum? Dacă sunt de viţă nobilă, aşa cum par a fi, crezi că primirea noastră, mai mult sau mai puţin umilă, nu-i va mulţumi?

Elektra

Acum, deoarece greşeala e făcută, mergi la moşneagul care l-a crescut pe tata. Îl vei găsi pe lângă râul Tanaos, care slujeşte de hotar între pământul Argosului şi al Spartei. Îşi paşte turmele în părţile acelea, de când a fost gonit afară din cetate. Roagă-l să vină, dar întâi să treacă pe la casa lui, ca să aducă un adaos de bucate pentru prânzul oaspeţilor noştri. O, cât va fi de bucuros şi-i va glorifica pe zei, aflând că este viu copilul pe care l-a salvat odată! Căci din palatul părintesc, în care locuieşte mama, noi nu vom dobândi nimic. Şi-ar fi primejdios să-i dăm nemernicei de ştire că Orestes încă este viu.

Plugarul

Preabine; dacă ţi se pare nimerit, voi duce moşului

porunca ta. Cât mai degrabă intră-n casă, fa toate pregătirile! Femeia, la nevoie, poate încropi destule feluri de mâncare> pentr-un prânz. Sunt sigur că avem în casă bucate îndeajuns de multe, încât să-i săturăm barem o zi pe oaspeţi. (*Elektra intră în casă*.)

De stau să mă gândesc la unele împrejurări precum aceasta, eu mă încredinţez ce straşnic este preţul bunăstării, când trebuie să găzduim străini sau când ni se îmbolnăveşte trupul şi, pentru vindecare, trebuie să cheltuim <bani grei>. Dar cheltuiala pentru hrana zilnică este măruntă: pe oameni, ori că sunt avuţi, ori nevoiaşi, poţi să-i îndestulezi cu părţi egale. (*Plugarul pleacă*.) Corul

Strofa 1

Vestite corăbii, voi aţi plutit la Troia cu mulţime de vâsle, pe vremuri, stârnind din adânc Nereidele să vă-nsoţească, dansând207, iar delfinul ţâşnea, fermecat de flaut, şi se rotea întruna lângă prorele voastre cu vinete ciocuri208.

El îl urma pe fiul zeiţei Thetis.

Achilleus, cel sprinten la fugă şi salturi, şi pe Agamemnon spre Ilion, spre râul Simois.

Antistrofa 1

Părăsind promontoriul insulei Euboia.

Nereidele îi aduceau armele grele şi scutul, făurite cu trudă de Hephaistos pe nicovale de aur209.

Prin muntele Pelion şi prin sacrele văi ale muntelui Ossa, ascunzătorile Nymphelor, ele mergeau să afle un tânăr pe care părintele lui călăre (210 îl creştea spre slava Helladei, fiul marinei Thetis, aprig alergător şi reazem Atrizilor.

Strofa 2

Fecior al stăpânei Thetis, odată, în port la Nauplia211, un om întors de la Ilion ne-a descris numeroasele chipuri gravate pe rotundul scutului tău

renumit, îngrozitoare pentru troieni212.

La marginea lui, pe circumferinţă, Perseus, cu sandale înaripate, după ce retezase gâtul Gorgonei, plutea pe deasupra mării, ţinând în mână capul urgiei.

Aproape de el se afla vestitorul lui Zeus.

Hermes, fiul Maiei, tânărul zeu câmpenesc213.

Antistrofa 2 în mijlocul largului scut revărsa potop de lumină Soarele, discul aprins, din carul purtat de cai zburători şi cereştile cete de stele.

Pleiade şi Hyade214, care treziseră spaimă în ochii lui Hektor215.

Pe chivără acoperită cu fluturi de aur.

Sphinxe216 duceau în unghii prăzi biruite prin cântec.

Pe platoşa pieptului, strânsă, leoaica217 sărea cu ghearele scoase şi cu răsuflare de foc, văzând armăsarul sosit de la izvorul Peirene218.

Epodă

Pe suliţa lui ucigaşă un şir de cai gonea în galop cu picioarele-ntinse şi o pulbere neagră le-nconjura, răscolită, spinările. Iată mai-marele căror neistoviţi luptători a fost prăbuşit pentru iubirile tale, Helena, făptură vicleană!

De aceea, cândva, Fiii Cerului te vor osândi la moarte şi atunci vom vedea, vom vedea curgând din gâtul tăiat sângele tău risipit de fierul jungherului.

(*încărcat cu merinde*, *vine un bătrân*, *fostul pedagog al lui Agamemnon*.) BĂTRÂNUL

Să-mi spuneţi unde este, unde-i, tânăra mea stăpână, fata lui Agamemnon, pe care l-am crescut odinioară? Ce aspru e suişul spre lăcaşul ăsta, istovitor pentru picioarele unui bătrân zbârcit ca mine! Dar până la prieteni trebuie să-mi trag spinarea cocoşată şi genunchii slăbănogi. (*Elektra iese din casă*.)

Ah! iată-te, copila mea, în faţa casei. Ţi-aduc un miel

ca neaua, ales din turma mea, un gingaş nou-născut, luat din grija mamei, cununi de flori, caş crud, scos adineauri din sădile, şi o comoară veche a lui Bakehos, cu minunat buchet; burduful nu e mare, dar e destul să torni o cupă în altă băutură, slabă, ca să o faci pe loc plăcută. Hai, duceţi darurile pentru oaspeţi înăuntru.

Eu vreau, cu mâneca acestei haine zdrenţuite, să-mi şterg obrazul năpădit de lacrimi.

Elektra

De ce ai faţa umedă de plâns, bătrâne? Să fie chinurile mele care deşteaptă, după-atâta vreme, în tine amintirea alor tale? Sau poate că suspini, gândindu-te la jalnicul exil al lui Orestes şi la tatăl meu, pe care l-ai ţinut în braţe şi l-ai crescut zadarnic pentru tine şi prieteni?

Bătrânul într-adevăr, zadarnic l-am crescut. Şi totuşi ceea ce m-a copleşit nu-i amintirea asta.

Venind spre voi, m-am abătut din drum pe la mormântul lui <Agamemnon>, m-am prosternat în faţa lui, am plâns, aflându-l părăsit, şi deschizând burduful, pe care-l aduceam aici pentru străini, am revărsat prinos de vin>; pe urmă am înconjurat cu crengi de mirt mormântul.

Atunci, pe locul rugului, văzui, jertfită, o mioară neagră, al cărei sânge se scursese de curând <în glie>, şi câteva şuviţe retezate dintr-un păr bălai. Închipuie-ţi cât m-am mirat, copilă. Cine-a fost omul carele a cutezat să vină la mormânt? Desigur nu vreun argeu. Dar poate că Orestes a sosit în ţară şi, întorcându-se, a închinat cinstire mormântului de jale al lui Agamemnon.

Tu cercetează părul ăsta, apropie-l de cap, vezi dacă părul tău nu are culoarea buclelor tăiate. Adeseori odraslele ivite din sângele aceluiaşi părinte au trupuri foarte asemănătoare.

Elektra

Cuvintele pe care le-ai rostit, bătrâne, nu sunt demne

de un bărbat cuminte. Crezi oare că, temându-se de Aigisthos, viteazul meu Orestes ar fi revenit în ţară pe ascuns? Apoi, cum ar putea să fie asemănătoare două smocuri, din care unul a crescut în aerul palestrelor, unde se iau la-ntrecere bărbaţii nobili, iar altul, părul de femeie, s-a moleşit prin pieptănare? Nu, nu e cu putinţă! Adeseori, bătrâne, poţi să întâlneşti şuviţe de-o culoare la oameni care nu sunt înrudiţi prin sânge.

Bătrânul

Mergând, aşază paşii tăi în urmele întipărite de încălţămintea lui şi vezi, copila mea, dacă la tălpi aveţi măsuri egale.

Elektra

Cum ar putea păstra un sol pietros întipăririle picioarelor? Totuşi să presupunem <c-ar păstrax Dar nu se poate nici măcar închipui ca doi copii, frate şi soră, să aibă tălpile egale; ale bărbatului sunt mai puternice.

Bătrânul

De-ar fi aici fratele tău, nu crezi că ai putea să recunoşti o mantie ţesută de suveica ta, în care i-am salvat odinioară viaţa?

Elektra

Adu-ţi aminte cât eram de crudă când l-au exilat. Chiar dacă i-am ţesut veşminte, cum ar putea să poarte azi îmbrăcămintea din copilărie? Doar dacă nu cumva, cu trupul, cresc şi hainele. Ba nu! vreun străin şi-a închinat, cuprins de milă, părul la mormânt, cu ajutorul unor spioni din ţară219.

Bătrânul

Dar călătorii unde sunt? Doresc să-i văd şi să-i întreb despre Orestes. (*Orestes şi Pylades apar în pragul casei şi se îndreaptă iute spre moş.*)

Elektra lată-i cum ies cu paşi grăbiţi din casă.

Bătrânul

Da, sunt de viţă nobilă, dar asta uneori nu-i semn de vrednicie. Căci mulţi, deşi prin naştere sunt nobili, au inimi de nemernici. Oricum, străinilor, îngăduiţi-mi să vă dau bineţe.

Orestes

Bine-ai venit, bătrâne. Elektra, cine-i acest moşneag surpat? Vreunul din prieteni?

Elektra

El este omul care l-a crescut pe tatăl meu, străine.

Orestes

Să fie oare salvatorul lui Orestes?

Elektra

Da, l-a salvat el însuşi, de va mai fi trăind.

Orestes

Preabine, dar de ce se uită atât de scrutător la mine, de parcă el ar cerceta temeinic amprenta unui ban de-argint? Sau poate că îi par a fi o faţă cunoscută?

Elektra

Se bucură, desigur, să privească un om de-o seamă cu Orestes. Orestes

Da, un apropiat al său. Dar ce-l apucă de se tot învârte-n jurul meu?

Elektra

Purtarea lui mă uluieşte şi pe mine.

Bătrânul

Stăpâna şi copila mea, Elektra, înalţă rugăciune zeilor! Elektra

Ce fel de daruri să le cer: pentru acum sau pentru mai târziu? Bătrânul

Să dobândeşti un scump tezaur, pe care ţi-l arată Cerul. Elektra

Mă rog: o zeilor! Ce înţelegi să spui prin asta, moşule? Bătrânul

Priveşte-l, fata mea, el este tot ce ai mai drag pe

lume. Elektra

Mă tem, până la urmă, nu cumva să-ţi fi ieşit din minţi. Bătrânul

Să-mi fi ieşit din minţi? Tocmai când îţi privesc în faţă fratele? Elektra

Ce vrei să spui, bătrâne, prin vorbele acestea nesperate? Bătrânul

Că-l văd aici chiar pe Orestes al lui Agamemnon.

Elektra

Ce semn ai desluşit la el, în care să mă-ncred?

Bătrânul

Urmarea unei răni de lângă pleoapă. Pe vremuri, când era la tatăl lui, acasă, a fugărit cu tine un pui de căprioară şi s-a julit, căzând.

Elektra

Ce spui? Da, văd şi eu că l-a-nsemnat căderea.

Bătrânul

De ce nu te grăbeşti să te arunci în braţele unei fiinţe dragi? Elektra

Ah! nu, bătrâne, nu mai preget, căci semnul arătat de tine m-a convins. (*îl îmbrăţişează pe Orestes.*) O, te-ai ivit până la urmă, eşti al meu, când nici nu mai speram!

Orestes

Şi tu, până la urmă, eşti a mea!

Elektra

N-aş fi crezut nicicând!

Orestes

Nici eu n-aş fi sperat vreodată.

Elektra

Eşti oare tu, într-adevăr?

Orestes într-adevăr, şi singurul tău aliat.

Elektra

220

Orestes

O, de-aş putea să trag năvodul pe care caut să-l întind! Elektra

Sunt sigură că vei putea. Ar trebui să încetăm să credem în divinităţi, dacă dreptatea-ar fi învinsă de ticăloşie.

Corul

Ai venit, ai venit, o mult aşteptată zi!

Strălucind, ni-l arăţi în deplină lumină, ca o torţă deasupra cetăţii, pe nefericitul întors din largul exil, în care se mistuia rătăcind departe de casă.

Un zeu, desigur, un zeu ne aduce izbânda, prietenă! înalţă mâinile tale, glasul înalţă-l, avântă-ţi spre zei rugăciunile!

Ocrotită să fie, ocrotită de Soartă, întoarcerea fratelui tău în cetate!

Orestes

Preabine! Dulcile îmbrăţişări îmi plac şi mie, dar ne vom bucura din nou de ele mai târziu.

Bătrâne, ai sosit la timp; vorbeşte. Ce-i de făcut pentru a-l pedepsi pe ucigaşul tatii, cum şi pe maică-mea, care cu el a săvârşit nelegiuită nuntă? Aş mai putea să mă încred în Argos pe o mână de prieteni? Sau suntem pe de-a-ntregul ruinaţi, cum este şi norocul nostru? Cu cine să mă sfătuiesc? în timpul nopţii sau mai bine ziua? Ce cale să aleg spre a-mi lovi duşmanii? Bătrânul

Copilul meu, norocul ţi-e potrivnic: tu n-ai niciun prieten. E rar prilejul de-a găsi pe cineva care să-mpartă nu doar binele cu noi, ci, la nevoie, răul. Iar tu eşti prăbuşit de tot, căzut în grea ruină. Aşa te văd prietenii şi nu le-ai mai lăsat nicio speranţă. Ascultă-mă, să ştii, ai numai braţul tău, destinul tău, ca să-ţi recucereşti palatul părintesc şi patria.

Orestes

Ce trebuie să făptuim, ca să ne-atingem ţinta?

Bătrânul

Ucide-i pe feciorul lui Thyestes şi pe maică-ta!

Orestes

Eu îmi doresc cununa aceasta, dar cum s-o dobândesc? Bătrânul

Oricât ai vrea, n-ai să poţi trece dincolo de zidurile întărite. Orestes

El este, aşadar, înconjurat de paznici şi de lănci.

Bătrânul întocmai; el, de frica ta, nici somn nu are.

Orestes

Preabine; deci va trebui să-mi faci un plan, bătrâne. Bătrânul

Ascultă-mă. Mi-a încolţit un gând.

Orestes

Numai să-ţi fie sfatul nimerit, să-mi folosească.

Bătrânul

Venind încoace, l-am zărit pe Aigisthos.

Orestes

Mă bucură cuvântul tău. În ce loc l-ai văzut?

Bătrânul

Aici, aproape, în imaşul hergheliei lui.

Orestes

Şi ce făcea? Văd o speranţă de-a ieşi din neputinţa noastră. Bătrânul

Mi s-a părut că pregătea un rit sărbătoresc în cinstea Nymphelor221.

Orestes

Pentru un prunc născut sau pentru unul aşteptat?

Bătrânul

Nu ştiu decât un lucru: se pregătea de sacrificiul unui taur.

Orestes

Câţi oameni sunt cu el? E însoţit cumva numai de slugi? Bătrânul

Niciun argeu nu-l însoţea, doar câţiva slujitori de-ai casei. Orestes

Nu e vreunul între ei, bătrâne, în stare să mă recunoască? Bătrânul

Sunt numai slugi care nicicând nu te-au văzut.

Orestes

Oare vor fi de partea noastră, de-aş fi învingătorul?

Bătr Înul

Da, spre norocul tău; acesta e năravul robilor.

Orestes

Cum aş putea să mă apropii de stăpânul lor?

Bătrânul

Mergi până într-un loc din care să te vadă când jertfeşte taurul. Orestes

Cum înţeleg, pământul lui este întins de-a lungul drumului. Bătrânul

Văzându-te, el va dori să te poftească la ospă (222.

Orestes

Amarnic oaspete voi fi, cu voia unui zeu.

Bătrânul

Apoi, după împrejurări, dă-ţi singur sfaturi.

Orestes

Tu ai vorbit cu tâlc. Şi maică-mea unde-i acum?

Bătrânul în Argos, dar va fi curând lângă bărbatul ei, la praznic.

Orestes

De ce nu a plecat cu Aigisthos o dată?

Bătrânul

Temându-se de judecata lumii, ea vine mai pe urmă.

Orestes

Am înţeles. Ea ştie că e rău văzută în cetate.

Bătrânul

Desigur. Oamenii urăsc femeia necinstită.

Orestes

Cum s-o ucidem în acelaşi timp cu el?

Elektra

Voi pune eu la cale omorul mamei noastre.

Orestes

Cât despre celălalt, Norocul va-ncheia cu bine totul.

Elektra

De-ar fi să ne ajute la fel pe amândoi!

Orestes

Aşa va fi. Ce mijloc întrevezi ca s-o sfârşim pe mama?

Elektra

Bătrâne, mergi la Klytaimnestra şi dă-i de veste că aş fi lăuză după naşterea unui băiat.

Bătrânul

Oleacă mai de mult sau de curând?

Elektra

Să-i spui că am ajuns în ziua când lăuza e curată223.

Bătrânul

Şi cum îţi va sluji minciuna la omorul mamei tale?

Elektra

Ea va veni aici, aflând că mă ridic din lăuzie.

Bătrânul

Cum? Bănuieşti că-i pasă, copila mea, de tine?

Elektra

Da, va vărsa şi lacrimi pentru soarta pruncului.

Bătrânul

Se poate, dar mă-ntorc la întrebarea mea dintâi.

Elektra

De-ar fi numai să vină, căci, fără doar şi poate, va pieri.

Bătrânul

Să presupunem c-o aduc aici, la poarta casei tale.

Elektra

E lesne să o preschimbăm în una din porţile lui Hades.

Bătrânul

Pot să şi mor, numai să apuc odată clipa asta!

Elektra

Întâi călăuzeşte-mi fratele, bătrâne…

Bătrânul

…spre locul unde Aigisthos acum jertfeşte zeilor.

Elektra

Apoi întâmpin-o pe mama şi fă-i ştiută voia mea.

BĂTRÂNUL

Astfel încât va crede că-i vorbeşte însăşi gura ta.

Elektra

La faptă deci, Orestes! Tu trebuie să verşi întâiul sânge. Orestes

Plec, dacă cineva mi-arată drumul.

BĂTRÂNUL

Eu te voi însoţi, şi nu fără plăcere.

ORESTES (*cu un gest de invocare a zeilor*)

Zeus părintesc, răzbunătorul duşmanilor mei224…

Elektra (*la fel, cu gest de invocare*)

…fii milostiv cu noi, căci suferinţele ni-s vrednice de milă! BĂTRÂNUL

Da, fie-ţi milă de copiii al căror sânge este-al tău!

Orestes

O Hera, tu care domneşti peste altarele Mykenei…

Elektra

…Îngăduie să biruim, dacă temeiul nostru este drept! BĂTRÂNUL

Îngăduie-le să răzbune uciderea lui Agamemnon. (*Orestes, Elektra şi Bătrânul se prosternă şi izbesc pământul cu mâinile.*)

Orestes

Şi tu, cel prăbuşit sub glie de un omor nemernic, tată… Elektra

…şi tu, augustă Glie, pe care te lovesc cu mâinile… Bătrânul

…veniţi, veniţi în ajutorul acestor mult iubiţi copii!

Orestes

<Părinte-al meu> adă cu tine toţi morţii din războiul Troiei… Elektra

…cei ce te-au ajutat cu lancea să-i învingi pe phrygieni… Bătrânul

…şi toţi cei care îi urăsc pe marii ucigaşi.

Orestes

Ai auzit, tu cei pe care mama l-a căznit cumplit?

Bătrânul

Da, toate astea le aude tatăl tău225. Dar este timpul să pornim. (*Se ridică toţi trei de pe pământ.*)

Elektra

Şi-acum îţi spun cu glas înalt: să piară Aigisthos! Dar dacă tu, învins în luptă, vei cădea, lovit de moarte, şi eu mă voi sfârşi; să nu crezi că voi mai trăi. Îmi voi înfige în ficat o sabie cu două ascuţişuri. <Acum> voi merge înăuntrul casei, să am la îndemână, <pregătită> sabia. De voi primi din partea ta o ştire norocoasă, va chiui de bucurie tot lăcaşul; de vei muri, suna-vor, dimpotrivă, cântece de jale. Acestea ţin să ţi le spun.

Orestes

Ştiu totul desluşit.

Elektra

Acum nu trebuie decât să fii bărbat! (*Orestes şi Bătrânul pleacă, urmaţi la un răstimp de Pylades şi de servitori.*)

Iar voi, femeilor, vestiţi-mi strigătele luptei. Eu am să stau de veghe cu spada pregătită, ţinând-o ridicată-n mină. Nu, nu voi fi învinsă, nu le voi da prilej duşmanilor să se răzbune; ei nu-şi vor bate joc de trupul meu. (*Elektra intră în casă.*)

Corul226

Strofa 1

Încă mielul sugea de la blânda-i mumă, tind, în

munţii din Argos, pe vremuri, după cum spune vechea legendă.

<zeul> ocrotitor al câmpiilor, Pan, a zvonit o dulce cântare, suflând în cavalul bine-ntocmit, şi-a mânat din urmă mielul nemaivăzut de frumos, cu lâna de aur.

De pe trepte de piatră, stând în picioare, un crainic atunci a strigat:

«În adunare, în adunare, mykenieni, veniţi să vedeţi arătarea ce prevesteşte o fericită domnie!»

Şi neamul Atrizilor era slăvit prin dansuri şi cântece.

Antistrofa 1

Altarele se dezveleau, strălucind de aur.

Prin toată cetatea focul ardea pe jertfelnice.

Din trişca tăiată din lemn de lotos227, a Muzelor slujnică, picurau melodii nespus de frumoase.

Imnele până la nori lăudau mielul de aur, făcător de minuni, şi susţineau că Thyestes ar fi stăpânul său.

El, carele, vai, într-ascuns amăgise nevasta iubită a lui Atreus, a luat în palatul său minunea, pe urmă s-a-ntors şi-a vestit adunării că al lui este mielul cornut cu lână de aur.

Strofa 2

În vremea de-atunci, în vremea de-atunci.

Zeus a mutat făgaşele învăpăiate-ale astrelor, al Soarelui strălucitor şi-al Aurorei cu faţa ca neaua.

Spre apus se îndreaptă <de-atunci> bolta cerească şi flacăra ei arzătoare aprinsă, se pare, de vreun zeu, norii apoşi purced către Ursă, câmpia lui Ammon, secată, boleşte uitată de rouă, lipsită de ploile rodnice ale lui Zeus228.

Antistrofa 2

Se spune, dar nouă povestea nu prea ne vine s-o credem, se spune că Soarele cu fruntea de aur s-a-ntors şi-a inversat drumeţia fierbinte, spre pacostea tuturor

oamenilor, în urma păcatului unuia singur.

Astfel de basme, umplând muritorii de teamă, sunt prielnice cultului zeilor229.

Dar tu, Klytaimnestra, n-ai ţinut seama de ele şi ţi-ai omorât bărbatul, tu, soră a iluştrilor gemeni230!

Corifeul

Aţi auzit un strigăt, prietenele mele?

Sau poate m-a smintit o amăgire?

S-ar zice că e tunetul lui Zeus, de sub pământ231.

Acuma, iată, prin văzduh răzbat parcă mai desluşite zvonuri.

Stăpâna mea, Elektra, ieşi din casă!

(*Fiica lui Agamemnon revine în scenă.*)

Elektra

Ce s-a-ntâmplat, prietenelor? Care-i soarta luptei? Corifeul

Nu ştiu nimic, numai aud cum strigă moartea.

Elektra

Aud şi eu un strigăt venind din depărtare.

Corifeul

Aşa e, glasul vine de departe, dar e răspicat.

Elektra

Geme cumva vreun străin sau unul din apropiaţii mei? Corifeul

Nu pot să ştiu. Totul e vălmăşag, concert de ţipete.

Elektra

Adică trebuie să mă ucid, asta îmi strigă. De ce-aş mai zăbovi?(*Vrea să se omoare cu o spadă.*)

Corifeul

Aşteaptă să-ţi cunoşti fără greşeală soarta.

Elektra

Nu-i chip, am fost învinşi, căci nu văd niciun vestitor.

Corifeul

Dar va veni. Nu-i lesne să omori un rege. (*Intră*

alergând un vestitor.)

Vestitorul

Victorie! Fecioare din Mykene, a biruit Orestes. Dau tuturor prietenilor săi de veste că Aigisthos, cel care l-a ucis pe Agamemnon, acuma zace pe pământ. Cuvine-se să mulţumim cu toţii zeilor.

Elektra

Tu cine eşti? De ce ar fi adevărată ştirea ta?

Vestitorul

Nu ştii? Doar m-ai văzut că sunt un servitor al lui Orestes.

Elektra

Prietene, de spaimă nu puteam să-ţi recunosc obrazul. Acum însă mi-l amintesc. Ce spui? E mort mârşavul ucigaş al tatii?

Vestitorul

E mort; rostesc din nou cuvântul aşteptat de tine.

Elektra

O zeilor, Dreptate, căreia nimic nu-i scapă, totuşi ai venit! Dar cum, prin ce urzeli fatale, Orestes l-a ucis pe fiul lui Thyestes? Eu ţin să ştiu.

Vestitorul

Când paşii noştri ne-au purtat dincolo de lăcaşul tău, am mers pe drumul carelor brăzdat de roţi gălăgioase232, până la locul unde se afla ilustrul rege al Mykenei. El, prin grădina lui, udată din belşug, umbla ca să culeagă gingaş mirt şi să-mpletească o cunună pentru fruntea sa.

Văzându-ne, el strigă: «Străinilor, salut! Voi cine sunteţi? De unde aţi pornit la drum? Şi care-i ţara voastră?»

Orestes îi răspunde: «Din Thessalia suntem şi ne îndreptăm spre râul Alpheios233, ca să-i aducem jertfa lui Zeus Olympianul.»

Când îi aude vorba, Aigisthos grăieşte: «Azi trebuie

să vă opriţi la vatra mea, să ospătaţi cu mine; căci eu sacrific Nymphelor un taur. Sculându-vă din paturi, în zorii zilei, mâine, veţi câştiga timpul pierdut. Hai să intrăm în casă. Nici gând să vă împotriviţi.» Şi-n vreme ce vorbea, ne apuca de mâini şi ne ducea cu sine.

Şi ajungând în casa lui rosteşte: «Să se aducă băi, degrabă, pentru oaspeţi, să poată sta <curaţi> lângă altar, în preajma apelor lustrale».

«Noi tocmai ne-am purificat, spune Orestes, scăldându-ne în limpezile unde ale unui râu. De este-ngăduit să ia străinii parte la jertfele aduse de oamenii cetăţii, noi suntem pregătiţi, o rege Aigisthos, şi ne plecăm voinţei tale». Pe urmă, despre asta nu s-a mai vorbit.

Atunci, lăsându-şi lăncile, toţi servitorii, paznicii stăpânului, îşi pun la lucru mâinile. Unii aduc vasul în care să se scurgă sângele, în timp ce alţii cară coşuri, iar alţii aprind focul şi aşază căldări în jurul vetrei. De-atâta hărmălaie răsună toată casa.

Iubitul mamei tale, luând în mână orz, împrăştie grăunţele peste altar, spunând o invocare: «O Nymphe ale stâncilor, fie-ne dat să vă jertfim încă de multe ori, eu şi soţia mea de-acasă, fiica lui Tyndareos, şi să trăim în bucurie, precum azi, iar pe duşmanii noştri să-i bată nenorocul!» Voia să se-nţeleagă: pe Orestes şi pe tine. Stăpânul meu, din contra, se ruga în şoaptă, cerând să dobândească palatul părintesc.

Pe urmă, Aigisthos apucă dintr-un coş cuţitul drept, retează de pe june un smoc de păr, îl zvârle-n focul sfânt cu mâna dreaptă şi junghie taurul ridicat de slugi pe umeri. Atunci îi spune lui Orestes: «Dintre atâtea vrednicii ale thessalienilor, le merge vestea că sunt foarte pricepuţi la despicarea unui taur şi la strunirea cailor. Străine, ţine fierul ăsta şi dovedeşte că renumele thessalienilor este îndreptăţit.»

Orestes ia cu amândouă mâinile cuţitul dorian, bătut vârtos <pe nicovală>, îşi leapădă frumoasa mantie, nu-l lasă decât pe Pylades să-l ajute, şi-ndepărtează de acolo servitorii. El prinde juncul de picior şi, întinzându-şi braţul, îi dezveleşte cărnurile lucitoare. Şi îi jupoaie pielea mai curând decât ar alerga un om călare patru stadii234. Pe urmă îi deschide pântecul. Iar Aigisthos, luând în mâini sfintele <măruntaie>, le cercetează-amănunţit. O parte din ficat lipsea235, iar vina porţii şi, în preajma ei, băşica fierii prevesteau, la cercetare, sorţi nefericite.

El se întunecă. Stăpânul meu l-întreabă: «De ce te-ai abătut?» «Mă tem, străine, de vreo viclenie din afară. Am un duşman de moarte, fiul lui Agamemnon, care se află în război cu casa mea.»

Orestes îi răspunde: «De ce te înspăimântă viclenia unui exilat, pe tine, care porunceşti unei cetăţi? Ba nu! Ca să ne ospătăm din măruntaie, să mi se-aducă un satâr de Phthia în locul lamei doriene: astfel voi sparge pieptul ciunculuix»

Primind unealta, el îşi dă silinţa să despice. Iar Aigisthos ia măruntaiele, şi iar, pe rând, le cercetează. Şi-n timp ce se apleacă înainte, fratele tău, săltându-se din glezne, îi fulgeră şira spinării şi îi zdrobeşte spatele. Întregul trup, de sus şi până jos, tresare rău, se zvârcoleşte şi, slobozind un ţipăt mare, se zbuciumă în chinurile morţii.

Văzând nenorocirea, servitorii se reped la lănci, o droaie, să lupte cu cei doi. Însufleţiţi de vitejie, Orestes şi Pylades îşi ridică vârfurile armelor în faţa lor şi îi aşteaptă. Şi cel dintâi le cuvintează: «Eu n-am venit aici ca un duşman al statului şi nici al oamenilor mei. L-am pedepsit pe cel care l-a omorât pe Agamemnon. Eu sunt Orestes urgisitul. Nu mă ucideţi, servitorilor bătrâni ai tatii!»

În urma-acestor spuse, lăncile se potolesc. Orestes e

recunoscut de un moşneag aflat de multă vreme la palat. Şi fără şovăială, cu mare bucurie, aşază o cunună pe fruntea dragului tău frate. El vine să-ţi înfăţişeze capul, nu al Gorgonei, ci al omului pe care îl urăşti.

Da, sânge pentru sânge s-a vărsat, iar Aigisthos azi morţii i-a plătit o camătă amară.

Corul

Strofă

Amestecă-ţi paşii în dans, prietena mea, saltă uşor, ca un pui de ciută, spre cer, răspândind bucurie!

Fratele tău a învins, a dobândit o cunună mai frumoasă decât se câştigă pe malul lui Alpheios236. Să răsune, laolaltă cu dansul nostru, cântecul tău de izbândă!

Elektra

O raze de lumină, o car cu patru cai, strălucitor, al Soarelui, o Glie, o Noapte, singura pe care te vedeam până mai ieri! Azi ochii mei privesc nestingheriţi, căci Aigisthos, cel care mi-a ucis părintele, s-a prăbuşit. Eu toate giuvaierele, pe care le păstrez în casă încuiate, ca să-mi împodobesc cu ele părul, am să le scot, prietene iubit, şi-am să le-aşez, cunună, pe capul fratelui biruitor.

Corul

Antistrofă

Giuvaierele sus! împodobeşte-i capul, în timp ce alaiul nostru, Muzelor drag, va urma să danseze!

Regii noştri iubiţi, cei de pe vremuri, azi vor domni din nou peste ţară.

Dreptatea-i doboară pe cei nedrepţi.

Hai, bucuriei noastre să-i răspundă cântarea de flaut!

(*Se întorc Orestes şi Pylades, urmaţi de servitori, care aduc cadavrul lui Aigisthos.*)

Elektra învingător slăvit, fiu vrednic de părintele ce-a fost victorios în bătălia de sub Ilion, primeşte-aceste legături, Orestes, încinge buclele părului tău. Căci, iată, te-

ai întors acasă, nu după ce ai câştigat da alergări> întrecerea de şase plethre237, o luptă fără rost, ci după ce ai nimicit duşmanul nostru, pe Aigisthos, care ne-a omorât părintele.

Şi tu, tovarăşu-i de arme, Pylades, fiu crescut de omul cel mai pios din toată lumea238, îngăduie să-ţi dau cu mâna mea cunună, căci ai avut, în confruntare, şi tu cu el aceeaşi parte. De v-aş vedea pe amândoi de-a pururi fericiţi!

Orestes

Elektra, socoteşte-i mai întâi pe zei făuritori ai sorţii noastre bune. Pe mine laudă-mă după-aceea, căci n-am fost decât slujitorul zeilor şi-al Sorţii. Da, l-am ucis pe Aigisthos şi m-am întors – acestea nu sunt vorbe, acesta-i adevărul – şi, ca să se încredinţeze fiecare, ţi-aduc aici chiar mortul. Aruncă-l, dacă vrei, să fie hrană fiarelor sălbatice sau trage-l într-o ţeapă şi lasă-l păsărilor răpitoare, odraslelor văzduhului. Căci azi îţi este sclav cel care înainte îţi era stăpân.

Elektra

Deşi mă ruşinez, aş vrea să-ţi spun ceva.

Orestes

Vorbeşte, n-ai de ce să-ţi fie frică.

Elektra

O are-aş putea să fiu învinuită de jignirea unui mort239? Orestes

Nu poate nimeni pentru asta să-ţi găsească vină.

Elektra

Cetatea este greu de împăcat şi gata să bârfească.

Orestes

Vorbeşte, soră, ce pofteşti, căci ura dintre noi şi el e aprigă, fără iertare.

Elektra

Ei bine, fie! Cum să-l ocărăsc la început? Dar la

sfârşit? Şi ce ocări să-i spun la mijlocul discursului240? Şi totuşi, zilnic, dimineaţa, nu uitam să murmur pentru mine însămi vorbele pe care aş fi vrut să ţi le strig în faţă, de nu m-ar fi înlănţuit atâta spaimă. Dar astăzi eu sunt liberă. Vreau să-mi plătesc o datorie, rostind ocările pe care aş fi dorit să ţi le torn când erai viu.

Tu m-ai năpăstuit, tu ne-ai lăsat orfani de dragul nostru, tată, pe mine şi pe el, deşi noi nu-ţi greşisem cu nimic. Ca să te-nsori cu maică-mea – câtă sfruntare! – l-ai omorât pe soţul ei, mai-marele armatei tuturor elenilor, tu care nici n-ai pus piciorul pe pământul phrygian.

Cât de nebun ai fost! Ai tras nădejde să-ţi găseşti în mama mea o vrednică nevastă, când aşternutul tatii l-ai pângărit tu însuţi I Bărbatul care a sedus femeia altuia, culcându-se-mpreună pe ascuns, şi-a fost pe urmă nevoit s-o ia cu cununie, să ştie că e demn de plâns, dacă-şi închipuie că ea la el va respecta virtutea, pe care a nesocotit-o înainte! Duceai un jalnic trai acasă, fără să vezi cât e de jalnic. Ştiai prea bine că nuntiseşi o nuntă în afara legii, iar maică-mea ştia că-n tine avea un soţ nelegiuit. Dar amândoi fiind nemernici, vă amăgeaţi unul pe altul, ea privitor la starea ta, tu privitor la mârşăvia sa.

Văzându-vă, toţi cei din Argos cum spuneau? «Acesta e bărbatul ei», şi nu «aceasta e nevasta lui». E lucru de ruşine ca în casă să dea porunci femeia, nu bărbatul. Urâţi îmi sunt copiii numiţi de gura lumii, nu după omul care i-a sădit, ci după mamă. Când face nuntă strălucită şi peste rangul lui, bărbatul e un nimeni; numai despre femeie se vorbeşte.

Dintr-o greşeală fără seamăn, urmarea neghiobiei tale, te amăgeai a crede că eşti cineva, te bizuiai pe forţa ce ţine de avere. Acestea toate sunt nimic, nu-s ale noastre decât pentru scurtă vreme. Doar caracterul este trainic, bogăţia nu. Doar caracterul pururi dăinuie şi biruie

nenorocirile. Belşugul, dacă e nedrept şi-n mâinile unor mişei, îşi ia din case zborul; numai câteva clipe străluceşte.

Eu nu voi spune cu femeile cum te purtai, căci nu-i frumos ca o fecioară să vorbească despre asta; dar mă voi face înţeleasă vorbind pe ocolite. Erai neobrăzat, având casa regală-n stăpânire şi prevalându-te de frumuseţea ta. Să-mi fie hărăzit un soţ deosebit prin firea bărbătească, nu prin o faţă de fecioară. Copiii unui astfel de părinte sunt căliţi de Ares, pe când frumosul este giuvaierul cetelor de dansatori, nimic mai mult.

Fii blestemat! Ai fost un nătărău şi ţi-ai primit osânda. Tot astfel, un răufăcător, dacă străbate jumătatea cursei lui cu bine, să nu-şi închipuie că a învins Dreptatea mai înainte de-a se fi întors la linia plecării, de-a fi trecut de cel din urmă cot al vieţii241.

CORIFEUL (*arătând cadavrul lui Aigisthos*)

A săvârşit fărădelegi îngrozitoare; îngrozitoare este şi osânda lui, prin care vă plăteşte amândurora. Cât de puternică-i Dreptatea!

Orestes

Hai, duceţi trupul lui în casă, ascundeţi-l în beznă, servitorilor. Nu vreau, când va sosi, să vadă mama mortul, până nu va fi lovită. (*Servitorii duc cadavrul lui Aigisthos în casă*; *pe drumul dinspre Argos*, *departe*, *se vede venind carul Klytaimnestrei*.)

Elektra

Destul! Noi trebuie <acuma> vorba s-o schimbăm.

Orestes

Ce văd? Ne vine din Mykene ajutor?

Elektra

Nu, este cea care m-a plămădit şi m-a născut.

Orestes

Ah! câtă strălucire în carul ei şi-n straie!

Elektra

Cât de frumos soseşte, să cadă-n plasa noastră!

Orestes

Ce-i de făcut? E maică-mea. S-o junghiem?

Elektra

Eşti năpădit cumva de milă, văzând făptura mamei tale? Orestes

Cum să ucid fiinţa care m-a hrănit şi m-a adus pe lume? Elektra

Aşa cum ea l-a prăpădit pe tatăl tău şi-al meu.

Orestes

O Phoibos, cât de fără noimă ţi-a fost prorocirea…242 Elektra

Dacă Apollon e smintit, cine-i cu minte – ntreagă?

Orestes

…când mi-ai cerut să săvârşesc omorul neîngăduit al mamei! Elektra

Ce rău te-ameninţă, dacă-ţi răzbuni părintele?

Orestes

Voi fi învinuit de paricid, eu până azi fără prihană.

Elektra

De nu-l răzbuni pe tatăl tău, vei fi numit necredincios. Orestes

Va trebui să ispăşesc pentru vărsarea sângelui matern. Elektra

Dar cine te va pedepsi, de nu-l răzbuni pe tata?

Orestes

Luându-şi chipul zeului, nu mi-a vorbit cumva un daimon rău243?

Elektra

Şezând pe trepiedul sfânt244? Nu-mi vine-a crede.

Orestes

Nu mă pot învoi defel că ar fi drept acest oracol.

Elektra

Ia seama, nu te moleşi, să nu cazi în nesăbuinţă.

Mergi şi întinde o capcană, cum i-a întins şi maică-ta soţului său, când l-a răpus prin cmâinile lui> Aigisthos.

Orestes

Eu intru-n casa ta pentru o faptă groaznică şi-mi este groază s-o îndeplinesc. Dar dacă astfel este voia zeilor, aşa să fie! Cât de amară, de nedulce îmi pare încercarea asta! (*Orestes intră grabnic în casă. Pylades îl urmează. Într-un car somptuos, soseşte Klytaimnestra, purtând veşminte şi podoabe strălucitoare. Este însoţită de câteva femei de neam bun, luate sclave după cucerirea Troiei.*)

Corul

Io, Klytaimnestra, regină în Argos, a lui Tyndareos fată şi sora vitejilor fii ai lui Zeus, ce hălăduiesc printre stele, în văzduhul scânteietor, şi scapă năieri din furtuni marine245, fii binevenită!

Te venerăm deopotrivă cu zeii pentru averile tale şi pentru falnica ta fericire.

Dar este locul să fii cu băgare de seamă faţă de propria soartă.

Fii binevenită, regină!

Klytaimnestra

Troienelor, daţi-vă jos din car, luaţi-mă de mină şi ajutaţi – mă să pun piciorul pe pământ! <Acuma> prăzile <războiului> din Phrygia împodobesc lăcaşurile zeilor. Eu mi-am ales femeile acestea, mutate din pământul Troiei, în locul fetei mele, pe care am pierdut-o246: o slabă mângâiere pentru mine, dar pentru casă un câştig frumos.

Elektra

Dă-mi voie, mamă, să-ţi prind eu preafericita mână, eu roaba alungată din casa părintească şi care locuiesc într-o colibă prăpădită.

Klytaimnestra

Dar iată roabele acolo, nu te căzni să-mi porţi de grijă. Elektra

De ce? Şi eu sunt o captivă, pe care m-ai gonit din locuinţa mea. Când casa mi-a fost cucerită, am fost eu însămi cucerită şi am rămas orfană de părinte, întocmai ca aceste roabe.

Klytaimnestra

Şi totuşi rosturile astea îşi au în tatăl tău izvorul, în contra celor care trebuiau să-i fie dragi.

Nu vreau să tac. Când o femeie are faimă rea, se crede că vorbeşte dominată de mâhnire. Cât mă priveşte, nu-i adevărat. Să desluşim întâi de toate faptele: dacă sunt vrednice de-a fi respinse, atunci şi ura <lumii> e îndreptăţită, dar dacă nu, la ce atâta ură?

Tyndareos, când m-a căsătorit cu tatăl tău, nu s-a gândit la moartea mea sau a copiilor născuţi de mine. Dar, iată, Agamemnon mi-a înşelat copila, făgăduindu-i c-o va mărita cu Achilleus, şi-a depărtat-o de palatul nostru, ademenind-o la Aulis, în preajma navelor oprite. Acolo a întins-o pe altar şi albul chip al Iphigeniei l-a secerat. De-ar fi făcut-o ca să-mpiedice ruina ţării sau pentru propăşirea vetrei sale, sau spre salvarea celorlalţi copii ai săi, de-ar fi sacrificat o singură fiinţă, ca să prevină omorârea multora, l-aş fi iertat de vină247.

Dar nu, a fost la mijloc o stricată ca Helena şi un bărbat precum al ei, nehotărât să-i pedepsească necredinţa. Iată de dragul cărora mi-a prăpădit copila! Totuşi, deşi am fost adânc rănită, eu nu m-aş fi încrâncenat şi nu mi-aş fi ucis bărbatul. Dar el a revenit acasă aducând o fată căpiată, o menadă, şi-a oploşit-o-n patul său248, încât eram două soţii sortite să trăim sub un acoperiş.

Femeia – trebuie să recunosc – e roaba simţurilor. Având această slăbiciune, când soţul ei face greşeala de-a nu-i lua în seamă patul, nevasta ţine să se poarte ca bărbatul şi îşi găseşte un iubit în altă parte. Şi-atunci, de ce învinuirile nu se abat decât asupra noastră, iar despre

cei ce sunt într-adevăr de vină, despre bărbaţi, nici barem un cuvânt păgubitor nu se rosteşte? Dacă Menelaos, cumva, era răpit pe-ascuns din casa lui, eu trebuia să-l junghii pe Orestes, ca să-mi salvez cumnatul, pe Menelaos249? Ce-ar fi făcut după asemenea jignire tatăl tău? Cum? El era îndreptăţit să-i piardă pe copiii mei, fără a plăti cu viaţa lui, şi tot pe mine să mă pedepsească?

Eu l-am ucis, iar pentru asta m-am întors către duşmanii lui, n-aveam o altă cale. Dintre prietenii lui Agamemnon, care s-ar fi-nţeles cu mine ca să-l omorâm? Vorbeşte, dacă ţii s-o faci, şi dovedeşte în deplină libertate, la rândul tău, că pe nedrept ţi-a fost răpus părintele.

Corifeul

Ai amintit dreptatea, însă dreptatea ta e o ruşine. Femeia, dacă are minte, trebuie, în toate cele, să-şi urmeze soţul. Pe cea care gândeşte altfel, n-am cum s-o iau în seamă în cugetele mele. Elektra

Adu-ţi aminte, mamă, de ultimele tale vorbe: mi-ai spus că pot grăi deschis.

Klytaimnestra

Deschis grăieşte, nu mă lepăd de vorbele de adineauri. Elektra

Deci, mamă, auzindu-mi spusa, n-ai să te porţi urât cu mine?

Klytaimnestra

Defel, îţi voi întâmpina pornirile cu gingăşie.

Elektra

Deci voi vorbi. Pornirile, spuneai. Din chiar acest cuvânt voi face începutul celor ce le voi rosti. Dar tu de ce nu ai porniri mai bune, mamă? Pe drept e lăudată frumuseţea ta şi a Hellenei; sunteţi surori, într-adevăr, deşarte amândouă, nevrednice de Kastor. Helena s-a pierdut pe sine, când a primit să o răpească <Paris>, iar tu ai nimicit eroul cel mai nobil al Helladei.

Zici că aveai pentru aceasta un temei, că omorând bărbatul îţi răzbunai copila. Dar nu-i adevărat. Eu te cunosc mai bine decât ceilalţi.

Mai înainte să se fi decis jertfirea fetei tale, când soţul tău abia ieşise din palat, îţi petreceai mai toată vremea la oglindă şi-ţi potriveai şuviţele de păr bălai. Femeia care se găteşte să fie chipeşă pe-afară, în lipsa soţului de-acasă, o şterg din rândul celor cumsecade. La ce i-ar folosi să îşi arate pe stradă farmecele feţei sale, de nu ar încerca să facă rele?

Pe urmă, eu sunt singura femeie din Hellada care ştiu ce bine îţi părea când învingeau troienii. În schimb, când sufereau infringed, privirea ţi se-ntuneca; tu nu doreai să se întoarcă Agamemnon de la Troia.

Totuşi aveai temeiuri minunate să rămâi cinstită. Aveai de soţ, nu un nemernic precum Aigisthos, ci pe bărbatul ce fusese-ales în fruntea oştilor de toţi elenii. Purtarea necuviincioasă a Hellenei, sora ta, ţi-ar fi putut îngădui să dobândeşti un bun renume, căci viciile fac să fie virtuţile pilduitoare.

Dar dacă tatăl meu, să zicem, ţi-a omorât copila, noi ce-am greşit, ce rău ţi-am căşunat, eu şi Orestes? De ce, după uciderea lui Agamemnon, nu ne-ai încredinţat palatul părintesc? De ce iai dăruit ibovnicului bunul altora şi măritişul ţi l-ai cumpărat cu preţul ăsta? Bărbatul tău de-acum nu rătăceşte în exil drept ispăşire pentru exilarea lui Orestes şi n-a murit drept ispăşire pentru nimicirea mea, care-i de două ori mai cruntă decât a surorii mele <Iphigeneia>, căci eu sunt vie.

Dar dacă, la omor, e-ngăduit să se răspundă cu omor, s-ar cuveni să te ucid cu ajutorul lui Orestes, pentru a-l răzbuna pe tata. Dacă întâia crimă a fost dreaptă, atunci ar fi îndreptăţită şi a noastră.

Nebun este cel care, luând în seamă numai bogăţia şi

nobleţea stirpei, se-nsoară cu femeie rea! Soţia dintr-un neam umil, când este virtuoasă, are preţ, pentru cămin, mai mare ca orişice mărire.

Corifeul

Femeia nunţii o alege întâmplarea. Eu văd că pentru oameni sorţii cad când cu noroc, când cu năpastă.

Klytaimnestra

Dintotdeauna tatăl ţi-a fost mai drag, Elektra. Aşa e firea: unele odrasle ţin mai mult la tată, iar altele, din contra, îşi iubesc mai tare mama.

Vreau să te iert. Nici eu nu sunt prea bucuroasă de cele întâmplate, fata mea. Căci, iată, stai neîmbăiată şi în veşminte ponosite, când tocmai te-ai sculat din patul lăuziei. Aiai! biata de tine! Ce mi-a fost dat să împlinesc! Cât de departe m-a împins mânia împotriva soţului! Am întrecut măsura250.

Elektra

E prea târziu ca să mai plângi, când răul este fără leac, căci tata nu mai poate să învie. Dar pe feciorul tău, care trăieşte rătăcind departe de pământul ţării, de ce nu-l chemi să se întoarcă?

Klytaimnestra

Mă tem. Ţin seama de folosul meu, nu de al lui. Uciderea părintelui, se spune, i-a aţâţat mânia.

Elektra

Dar soţul tău de ce se poartă cu noi atât de fără milă?

Klytaimnestra

Aşa e felul lui; şi tu din fire eşti nestăpânită.

Elektra

De chin prea mult. Însă mânia mea va conteni <curând>.

Klytaimnestra în viitor nici el nu va mai fi cu tine-atât de aspru.

ELEKTRA (ironică)

Ce suflet generos! Poate pentru că huzureşte în palatul meu251.

Klytaimnestra

Vezi, certurile noastre iarăşi tu le-aprinzi.

Elektra

Eu tac; mă tem de el atât cât se cuvine să mă tem.

Klytaimnestra

Nimic să nu mai spunem despre asta. Cu ce gând m-ai chemat, <aici>, copilă?

Elektra

Vei fi aflat că am născut, aşa-mi închipui. Închină cu acest prilej în locul meu o jertfă – căci nu ştiu rânduiala ei – pentru coconul meu de zece zile, după datină. Nu mă pricep, n-am mai avut copii252.

Klytaimnestra

Aceasta-i datoria alteia, a celei care te-a moşit.

Elektra

Eu însămi m-am moşit, de una singură-am adus pe lume fătul.

Klytaimnestra

Dar n-ai prieteni prin vecinătatea casei?

Elektra

Nime nu caută să lege prietenie cu calicii.

Klytaimnestra

Ei bine, voi intra şi zeilor le voi aduce jertfa rânduită pentru naştere, când numărul de zile ale pruncului s-a împlinit. Pe urmă, după ce voi fi făcut, de dragul tău, aceasta, eu voi pleca la câmp, unde bărbatul meu sacrifică în cinstea Nymphelor.

Hai, servitorilor, mânaţi în grajd, la iesle, caii; şi când veţi socoti c-am isprăvit jertfirea către zei, să vă întoarceţi. Căci trebuie să-i fac şi soţului pe plac. (*Servitorii îndepărtează caii şi carul.*)

Elektra

Pofteşte-n casa mea săracă. Ai grijă să nu-ţi înnegreşti veşmântul de pereţii afumaţi. Vei închina divinităţilor ofranda ce le-o datorezi253. (*Klytaimnestra intră în casă.*)

E coşul pregătit254 şi ascuţit tăişul ce-a junghiat mai adineauri taurul255, în preajma căruia, lovită, te vei prăbuşi. Vei face nuntă şi în casele lui Hades cu mirele cu care te-ai culcat sub soare. Doar astă mulţumire pot să ţi-o aduc şi e astfel> tu îmi vei plăti pentru sfârşitul tatii. (*Elektra, la rândul său, intră în casă.*)

Corul

Strofă

Năpastele se risipesc. Nu mai bat peste casă rafalele vântului.

Pe vremuri, lovit de moarte, regele, regele nostru, s-a prăbuşit în baie.

Urlete au răsunat în palatul cu bolţi şi creneluri de piatră.

El striga: «Urgisitul de mine! Ah! cum?

Mă vei ucide, femeie, chiar în ziua sosirii mele, după zece recolte de roade>, în patria-mi dragă?»

Antistrofă

Vine năprasnic Dreptatea, târând în faţa ochilor noştri femeia haină.

Aiai! după ani şi ani, nefericitul ei soţ se-ntorcea în palat, între ziduri clădite odinioară către cer de Cyclopi.

Folosind ascuţişul armei tăioase, l-a ucis cu propria mână; da, mâinile sale-au ţinut securea.

Ticăloasa! el totuşi era soţul ei, chiar dacă de mult o rănise, sărmana.

Epodă

Ca o leoaică de munte, care bântuie-n codrii vecini cu ogoarele, a săvârşit astă <cruntă> nelegiuire.

KLYTAIMNESTRA (*dinăuntru*)

Ah! nu, copiii mei! De dragul zeilor, nu vă ucideţi mama! Corifeul

Aţi auzit cum se răcneşte de sub acoperişul casei? KLYTAIMNESTRA

Aiai! nenorocire!

Corifeul

Mă tânguiesc şi eu. Copiii săi o-nşfacă.

Corul

Da, Zeul împarte dreptatea la sorocul Ursitei256. <Acum> pătimeşti amarnic, dar tu ţi-ai sfârşit bărbatul printr-o crimă nelegiuită, sărmano!

(*Orestes, Elektra şi Pylades ies din casă. Prin uşa lăsată deschisă se văd cadavrele însângerate al lui Aigisthos şi al Klytaimnestrei257.*)

Corifeul

Iată-i, mânjiţi de sângele neînchegat al mamei lor, ieşind din locuinţă, vin spre noi. Aceste pete sunt trofee pentru care se vor alege cu porecle dureroase258. Nu, nicio casă nu a fost cândva mai obidită decât aceea a urmaşilor lui Tantalos.

Orestes

Strofa 1

Io! Glie şi Zeus atotvăzător al faptelor omului, iată aceste groaznice victime pline de sânge, această pereche de trupuri zăcând pe pământ, lovite de mâna mea, drept ispăşire a caznelor noastre (*lacună*)

Elektra

Prea multe lacrimi <se varsă>, frate, şi toate din pricina mea!

Mă mistuiam, vai mie! de focul urii faţă de mama ce-mi dete viaţă259.

Corul

Ce soartă-ai avut, ce soartă, o Klytaimnestra, să naşti copii <ca să-nduri>… (*lacună*) …

…cruzimea purtării lor fără seamăn…

Din partea copiilor ai pătimit cumplite, amarnice chinuri, plătind după rostul dreptăţii pentru omorul părintelui lor.

Orestes

Antistrofa 1 O Phoibos, oracolul tău ne-a cântat o dreptate de neînţeles, în schimb e vădită urgia trimisă de tine asupra noastră şi prea sângeros este birul pe care-l închini lui Hades, în care cetate-aş putea să merg? Găsi-voi o gazdă, un om cucernic, să-şi întoarcă privirea spre faţa mea, după ce am ucis-o pe mama?

Elektra

Io! io! dar eu unde să merg?

La ce <rituale> dansuri lua-voi parte? La ce cununie?

Mă va primi vreun mire în pat nupţial?

Corul

Câtă schimbare în cugetul tău, după cum suflă vântul!

Acuma gândeşti cu evlavie, altminteri decât înainte.

Prietenă, tu l-ai împins pe Orestes, deşi nu voia, la o crimă cumplită.

Orestes

Strofa 2

Ai văzut-o prea bine cum, lepădându-şi vălul, şi-a dezvelit, sărmana, un sân în clipa din urmă260.

Ah! cum se târa pe pământ fiinţa ce-mi dete viaţă, şi eu, de plete…261

Corul înţelegem prin ce suferinţe-ai trecut, auzind-o cum strigă şi plânge maică-ta ce te-a născut.

Orestes

Antistrofa 2

Ea zise, ţipând, şi-mi atinse bărbia cu mâna:

«Copile, te rog, te rog să mă cruţi!»

Apoi îmi cuprinse obrajii, atârnată de mine; era gata să-mi cadă spada din mână.

Corul

Sărmane! O, cum ai putut să priveşti curgând sângele mamei tale care-şi dădea suflarea!

Orestes

Strofa 3

Atunci, ascunzându-mi sub mantie ochii, eu am jertfit-o, i-am înfipt vârful spadei în gât.

Elektra

Iar eu ţi-am stârnit îndrăzneala şi-am pus mâna pe spadă, alături de tine.

Corul

Ai săvârşit cel mai groaznic omor.

ORESTES (*întinzându-i Elektrei un giulgiu*) Antistrofa 3

Ia giulgiul acesta şi-nvăluie-i trupul, acoperă-i rănile. <Mamă>, tu ţi-ai purtat ucigaşii în pântec.

Elektra

Pe mama, pe care-am iubit-o şi-apoi am urât-o, acum o-nvelim în linţoliu.

Corul

Cel mai crunt nenoroc al acestei case!

(*Pe acoperişul casei sau în aer, deasupra scenei, apar Dioskorii262.*)

Corifeul

Dar, iată, deasupra, cine se iscă, plutind?

Au daimoni să fie, au zeii cereşti263?

Asemenea cale nu-i pentru oameni.

De ce se arată ochilor noştri de muritori?

Dioskorii

Ascultă-mă, Orestes al lui Agamemnon, te chemăm noi, fraţii mamei tale, Gemenii, Dioskorii, eu, Kastor264, şi-al meu frate, Polydeukes. Noi tocmai potolisem o

furtună, dezlănţuită-asupra unei nave265, când am sosit în Argos, căci am văzut uciderea surorii noastre, maică-ta.

E dreaptă pedepsirea ei, dar nu isprava ta. Apollon, chiar Apollon – el este domnul meu şi-ar trebui să tac – deşi-i atât de înţelept, nu ţi-a făcut o prorocire înţeleaptă. <Totuşi> să nu i ne împotrivim; aşa se cade. Dar mai departe cată să-mplineşti ceea ce hotărâră pentru tine Zeus şi Moira266.

Dă-i de soţie lui Pylades pe Elektra, s-o ducă în căminul său267.

Tu părăseşte Argosul, căci nu-ţi mai este-ngăduit să umbli prin cetate, după omorul mamei tale. Teribilele Kere268, zeiţele cu cap de câine, te vor urmări din carul lor, şi tu vei rătăci cu mintea-nceţoşată. Fugi la Atena şi cuprinde-n braţe statuia preaputernicei Pallas. Aceasta va îndepărta de tine ceruntele zeiţe>, şi nu te vor atinge şerpii lor cumpliţi; ea va întinde peste capul tău rotunda-i pavăză cu faţă de Gorgonă.

Acolo este o colină ce poartă numele lui Ares269, pe care zeii, pentru ntâia dată, s-au adunat să judece o crimă, când nemilosul Ares, înfuriat de siluirea mârşavă a fetei lui, l-a omorât pe Halirrhothios270, feciorul marelui stăpân al mării. Acolo se votează într-un fel deosebit de sfânt şi sigur, înfiinţat de o divinitate.

În faţa tribunalului acela vei fi judecat şi tu pentru omor. Dar voturile se vor împărţi taman în două şi astfel vei scăpa să nu fii osândit la moarte. Loxias va lua asupra lui învinuirea, căci el ţi-a poruncit printr-un oracol s-o ucizi pe maică-ta. În viitor se va întemeia o lege: egalitatea voturilor, totdeauna, va trebui să dea câştig de cauză pârâtului271. Cumplitele zeiţe, mâhnite dureros că vor fi fost învinse, se vor piti aproape de colină într-o spărtură a pământului şi-acolo se va ridica un sfânt oracol, venerat de muritori.

Pe urmă-ţi va fi dat să locuieşti într-un oraş din Arkadia, la râul Alpheios, în preajma sanctuarului de la Lykaion; cetatea va purta numele tău272. Aceasta-i soarta ce ţi-o prevestesc.

Trupul lui Aigisthos va fi înmormântat de cetăţenii Argosului. Pe Klytaimnestra o va îngropa Menelaos, care sosi tocmai acuma la Nauplia273, deşi a cucerit de multă vreme Troia, şi cu Helena. Aceasta, părăsind Egiptul, s-a întors din casa lui Proteus; la Troia nici barem piciorul nu l-a pus. Zeus a trimis la Ilion doar o nălucă a Hélènei274, ca să stârnească printre muritori gâlceavă şi măcel.

Pylades, împreună cu fecioara, numită şi soţia lui, să plece din pământul argian la vatra lui, luându-l în Phokida pe <plugarul>, să-i spun cumnatul tău, şieacolo> multe bogăţii să-i dăruiască.

Tu, îndreptându-te spre gâtul ţării Isthmului275, mergi în sălaşul binecuvântat al Kekropiei276. Şi când îţi vei fi istovit pedepsele impuse de ursită pentru crimă, te vei împărtăşi din fericire, dezlegat de chinuri.

Corifeul

O fi ai lui Zeus, cuvine-se oare să cuvântăm?

Dioskorii

Desigur. Voi nu v-aţi mânjit cu acest omor.

Orestes

Dar eu, Tyndarizilor, pot să vorbesc?

Dioskorii

Vorbeşte, căci Phoibos e vinovat de faptul acesta scăldat în sânge277.

Corifeul

De ce, fiind zei amândoi şi fraţi după mamă cu moarta, voi nu le-aţi gonit pe Kere din casă?

Dioskorii

Trebuia împlinită voinţa Moirei şi neînţeleapta poruncă rostită de Phoibos.

Elektra

Dar care Apollon, ce profeţii m-au făcut să ajung ucigaşa mamei?

Dioskorii

Aţi ucis împreună; acum pătimiţi împreună. Acelaşi blestem care v-a năruit părinţii v-a căznit şi pe voi amândoi278.

Orestes

Abia te-am văzut, după multă vreme, soră, şi trebuie să mă lipsesc de alintul tău; noi trebuie să ne desprindem unul de altul.

Dioskorii

Ea are un soţ, un cămin, şi nu e de plâns decât, poate, pentru că pleacă din Argos.

Elektra

Nimic nu-i mai vrednic de lacrimi decât să laşi în urmă, departe, hotarul patriei tale279.

Orestes

Eu voi părăsi palatul tatălui meu, şi mă voi supune, pentru omorul mamei, judecăţii unor străini.

Dioskorii încrede-te! Ai să te duci în oraşul pios al Athenei-Pallas. Fii pe pace.

Elektra

Strânge-mă, dragul meu frate, piept lângă piept. Vom trăi despărţiţi, departe de casa părinţilor noştri, goniţi de blestemele mamei însângerate.

Orestes

Cuprinde-mă, strânge-mi trupul!

Precum unui mort la groapă, îngână-mi un cântec de jale.

Dioskorii

Vai! astfel de plângeri sunt chiar pentru zei dureros să le-asculte.

Noi, ca şi ceilalţi locuitori din cer, ne umplem de

milă, dacă pe oameni îi sufocă nevoile250.

Orestes

De-acum înainte n-am să te văd <Elektra>.

Elektra

Nici eu n-am să fiu aproape de ochii tăi <Orestes>.

Orestes

Acestea sunt cele din urmă cuvinte ce mi le spui.

Elektra

Rămâi, o cetate, cu bine!

Rămâneţi cu bine şi iarăşi rămâneţi cu bine, argeilor!

Orestes

Vrei să pleci, statornică soră?

Elektra

Acum plec şi privirea mi-e umedă de-nduioşare.

Orestes

Cu bine, Pylades, mergi bucuros!

Elektra să-ţi fie mireasă!

(*Elektra şi Pylades pleacă*.)

Dioskorii

Doar lor li se-arată prilejul nunţii.

Ah! iată căţelele. Fugi!

Purcede de zor spre Atena.

Cu salturi de spaimă, ele ţâşnesc pe urmele tale; braţele lor sunt şerpi, au pielea cu totul neagră şi se hrănesc cu cele mai groaznice chinuri281. (*Orestesfuge*, *înspăimântat*.)

Acum să pornim degrabă şi noi spre marea Siciliei, ca să salvăm o seamă de nave cu prora izbită de valuri282.

Străbătând câmpia văzduhului, nu-i ajutăm pe nelegiuiţi, dar pe cei care sunt cucernici şi drepţi îi mântuim de grele primejdii, le aducem salvarea.

De-aceea, să nu cadă nimeni la învoiala cu nedreptatea, nici să plutească pe mare împreună cu cei care jură strâmb.

Acesta-i mesajul nostru, al unor zei, către oameni. (*Dioskorii se mistuie în văzduh.*)

CORUL (*în timp ce părăseşte scena*) Plecaţi bucuroşi! Doar omul în stare să-şi depene traiul în bucurie, nefulgerat de Soartă cu vreo năpastă, cunoaşte din plin fericirea.

IPHIGENEIA ÎN TAURIDA

(*în ordinea intrării în scenă*)

IPHIGENEIA, fiica lui Agamemnon.

ORESTES, fratele Iphigeniei.

PYLADES, vărul şi prietenul lui Orestes.

CORUL femeilor captive, slujitoarele Iphigeniei.

UN BOAR.

THOAS, regele taurienilor.

UN VESTITOR.

ATHENA.

Oameni din garda lui Thoas, slujitori ai templului.

În fundul scenei se înalţă templul zeiţei Artemis de pe coasta tauriană pe friza căruia sunt fixate cranii omeneşti; înaintea templului se află un altar pătat de sânge. Din sanctuar iese Iphigeneia în strai de preoteasă.

Iphigeneia

Sunt Iphigeneia; mă trag din Pelops Tantalidul, care, venind cu caii săi fugaci la Pisa, s-a însurat cu fata lui Oinomaos. Acesta i-a dat viaţă lui Atreus, din care s-au născut Menelaos şi Agamemnon283. Iar Agamemnon cu fiica lui Tyndareos m-au zămislit pe mine.

La marea vânătă, care prin Euripos284, strâmtoarea vântuită, se umflă de atâtea ori în fluxuri schimbătoare, părintele meu m-a jertfit, mai bine zis el şi-a închipuit că mă jertfeşte Artemidei – din pricina Hellenei – într-o vale renumită, la Aulis.

Acolo Agamemnon strânsese flota greacă de-o mie de corăbii, voind să cucerească pentru ahei cununa victoriei

depline, să biruiască Troia şi răzbunând răpirea <zburaţicei> Helena, să-i facă lui Menelaos pe plac. Însă, cum vânturi <dimpotrivă> ţineau corăbiile-n radă, a întrebat ce semne-arată văpaia jertfelor arzânde. Şi Kalchas285 i-a răspuns: «O Agamemnon, care dai porunci armatei strânse din toată Hellada, să nu crezi că vei părăsi cu navele aceste ţărmuri, de nu vei junghia, ofrandă Artemidei, pe Iphigeneia, fiica ta. Căci ai făgăduit odinioară să-i jertfeşti zeiţei nopţilor cu lună cel mai frumos vlăstar al anului. Dar Klytaimnestra, soaţa ta, tocmai născuse o copilă în palatul tău. Pe-aceea trebuie să o jertfeşti.»

Şi astfel frumuseţea, vai! mi-a fost spre nenoroc286.

Vicleanul Odysseus s-a priceput cum să mă ia de lângă mama sub cuvânt că mă voi mărita cu Achilleus. Aşa-am ajuns, nefericita, la Aulis: acolo, ridicată pe altar, urma să pier de-o sabie, dar <în aceeaşi clipă> Artemis m-a smuls, Lăsându-le aheilor, în locul meu o ciută287.

Pe urmă, prin văzduhul luminos, m-a strămutat să locuiesc pe glia taurienilor288, unde un crege> necioplit domneşte peste necioplţi. E Thoas cu picior mai iute decât pasărea, al cărui nume i se trage de la sprinteneală289. Zeiţa m-a orânduit în templul ei ca preoteasă. Aici îndeplinesc un cult pe placul Artemidei, ce nu este frumos decât cu numele. Dar nu rostesc mai multe; mi-e frică de stăpână. (*După o pauză, ezitând, la început în şoaptă*:)

Mai dinainte de sosirea mea, prin partea locului se ţine datina de a-i sacrifica pe toţi elenii care păşesc pe solul ţării. Eu doar consacru victimele pentru sacrificiu; pe urmă alţii sunt datori să le răpună, în taină, în adâncul templului zeiţei.

Dar astă noapte am avut vedenii stranii. Am să le povestesc în faptul zilei; aşa poate se vor împrăştia290. În vis mi se părea că locuiam departe, departe de aici, în

Argos, şi că mă odihneam în camera-mi de fată, când un cutremur zgudui pământul. Am alergat afară, m-am oprit şi am văzut cum zidurile, acoperişul şi coloanele se năruie şi se fac pulbere. Numai un stâlp al casei părinteşti mi s-a părut că rămăsese în picioare291; deodată capitelul s-a acoperit cu păr bălai şi a grăit cu glas de om. Iar eu, îndeplinind funestul rit al suprimării străinilor <sosiţi aici>, turnam asupra lui apă lustrală, precum asupra unei victime sortite morţii şi plângeam.

Eu visul iată cum îl tălmăcesc. Ce înseamnă stâlpii unei case altceva decât feciorii292? Iar cei stropiţi cu apa mea lustrală sunt pierduţi. Orestes deci e mort. Căci ritul <consacrării> pentru el l-am săvârşit. [Şi visul nu se potriveşte cu alte rude ale mele; cunchiul meu> Strophios293 n-avea fecior când eu am fost adusă jertfa.]

De-aceea barem vreau, cum sunt în viaţă, să-i torn fratelui meu absent libaţii; e singurul prinos ce pot să i-l închin. Şi mă vor însoţi femeile hellene, pe care mi le-a dat ca slujitoare domnul ţării. De ce vor fi întârziind? în aşteptarea lor, mai bine să mă duc în casa unde vieţuiesc, lăcaşul sfânt al Artemidei. (*Iphigeneia intră în templu. Din dreapta, dinspre ţărm, vin Orestes şi Pylades, privind neliniştiţi în jur.*)

Orestes

Ia seama, uită-te cu grijă, de nu e cineva pe drum.

Pylades

Eu stau de veghe şi îmi plimb privirile jur-împrejur.

ORESTES (*cercetând cu privirea templul*)

Nu crezi, Pylades, că avem în faţă templul Artemidei, spre care noi am îndreptat, plecând din Argos, nava <noastră>? Pylades

Ba cred, Orestes; trebuie să crezi şi tu la fel ca mine.

Orestes

Acest altar este stropit cumva cu sânge de helleni?

Pylades

Fără-ndoială, căci e ruginiu de sânge.

Orestes

(*ridicându-şi ochii spre friza sanctuarului*)

Tu vezi acolo, sub acoperiş, trofee atârnând?

Pylades

Văd rămăşiţele străinilor sacrificaţi aici294. Noi locul trebuie să-l cercetăm cu ochi iscoditori.

Orestes

O Phoibos, prin oracol, tu mi-ai întins o cursă, cerându-mi s-o ucid pe mama, ca să răzbun sângele tatei295. Căci Erinyile, pe urmă, se întreceau să mă alunge dintr-un exil în altul, până când, şubrezit de fugile fără istov, am mers la tine şi te-am întrebat cum să pun capăt goanei căpiate şi remuşcărilor [care mă torturau în timp ce străbăteam Hellada].

Iar tu mi-ai spus atunci să trec peste hotarul pământului Tauridei, unde surorii tale, Artemis, i s-au întemeiat altare, şi să răpesc statuia care, zice-se, ar fi căzut din cer aici, în templu296. <Mi-ai spus> să iau chipul zeiţei, ajutorat sau de noroc, sau de vreo viclenie, să trec peste primejdii şi s-o dăruiesc apoi pământului atenian, dar fără să-mi dezvălui ce va deveni acolo. Mi-ai spus numai atât: «Fă asta ca să-ţi afli alinarea.» Ţi-am ascultat cuvintele şi iată-mă acuma în acest ţinut necunoscut, neprimitor.

Pylades, tu, care n-ai pregetat să fii părtaşul încercării mele, arată-mi ce să fac. Vezi cât sunt de semeţe zidurile templului. Oare va trebui să ne urcăm acolo, pe stinghiile unei scări? Da; însă de vom fi văzuţi, nu vom avea scăpare. Sau poate vom fi nevoiţi să rupem cu o pârghie zăvoarele de-aramă, de care nu ştim cum sunt îmbinate.

Dar decât să ne prindă căţărându-ne <pe-o scară>

sau deschizând cu forţa poarta, mai bine să fugim, cât suntem încă vii, la nava care ne-a adus aici!

Pylades

Cum să fugim? Nici gând! Nu-i obiceiul nostru. Să nu vorbim de rău despre oracolul divin. Să ne îndepărtăm de templu şi să ne-ascundem într-o peşteră, în care se strecoară valurile negre ale mării, departe de corabie, ca nu cumva, zărind-o, vreun băştinaş să-i dea de ştire regelui şi să fim prinşi.

Dar când se va deschide ochiul nopţii sumbre, vom cuteza prin orice mijloc să răpim din templu idolul acela şlefuit. Vezi dacă este loc destul între triglife297, ca să ne strecurăm pe-acolo înăuntru.

Bărbaţii vrednici la primejdie se recunosc, cei slabi se dau bătuţi întotdeauna.

Orestes

Aşa e, n-am făcut pe mare călătoria aceasta lungă doar ca să revenim acasă îndată ce-am ajuns la ţintă. Tu ai dreptate, trebuie să te ascult. Să căutăm un ascunziş, unde să stăm la adăpost. Nu se va spune că din vina mea n-a fost urmat oracolul divin. Să nu mai şovăim: nimic nu-i va împiedica pe nişte tineri să-şi facă datoria. (*Pleacă amândoi spre ţărm. intră Corul femeilor captive din Hellada, care o slujesc pe Iphigeneia.*)

Corul

Păstraţi tăcere cucernică, o ţărmureni ai Mării Neprimitoare298 străjuită de-o pereche de stânci299!

O, Diktynna Munţilor300 fiica divinei Leto, venim la palatul tău, la templul cu mândre coloane şi-acoperiş aurit, venim cu paşii evlaviei, noi roabe fecioare care-nsoţim o preoteasă preasfântă.

Lăsat-am în urmă Hellada cu ziduri şi turnuri, crescătoarea de cai minunaţi, şi Europa cu arbori frumoşi 301, unde îşi au temeliile părinteştile noastre lăcaşuri.

Iată-ne! Ce s-a-ntâmplat?

Ce te-a mâhnit? Pentru ce ne-ai chemat la templu, pentru ce ai trimis după noi, fiică a lui Agamemnon, cel ce s-a dus să cuprindă foişoarele Troiei cu flota de-o mie de nave şi nenumăraţi războinici? <Vorbeşte>, mlădiţă din trunchiul vestit al Atrizilor!

(*Iphigeneia iese din templu, eventual în straie de doliu, însoţită de roabe care poartă vase pentru libaţii.*)

IPHIGENEIA

Io! slujitoarelor mele, bocesc un bocet amarnic, un cânt care nu place Muzelor, un plâns fără liră302, plin de suspine funebre.

O, câte chinuri mă mistuie!

Plâng după viaţa fratelui meu.

Astfel mi-a fost vedenia, astfel visat-am în bezna nopţii care acum se împrăştie.

Mă pierd, mă sfârşesc!

Casa părinţilor mei s-a surpat, neamul, vai mie! mi-a fost nimicit!

Câtă durere, mai! în Argos!

Io, duh al destinului, care pe singurul frate mi-l răpeşti şi-l trimiţi în Hades!

Pentru sufletul lui am adus aceste ofrande, să le vărs pe pământ.

Iată craterul morţilor, unde se-amestecă apa şi laptele muls de la vaci muntene, vinul, licoarea lui Bakehos, şi <mierea, truda albinelor galbene, alinări hărăzite celor pieriţi303.

(Se *adresează unei însoţitoare*.)

Dă-mi vasul cu totul de aur, băutura lui Hades!

(*Toarnă pe pământ conţinutul craterului*.)

O fiule de sub pământ al lui Agamemnon, îţi torn aceste prinoase ca unuia care s-a stins din viaţă.

Primeşte-l, căci pe mormântul tău nu-mi voi tăia

şuviţe din părul bălai, nici nu voi plânge.

Am fost răsădită departe de patria ta şi a mea, unde se crede că m-am sfârşit junghiată, sărmana de mine!

Corul

La cântecul tău de jale răspundem cântând de jale, stăpână, sunând asiatice imnuri şi plângeri barbare304.

Striga-vom cântările morţilor.

— Nu bucuria peanului305 – să se cutremure Hades.

Aiai! palat al Atrizilor, se stinge lumina sceptrului, piere, mai! strălucirea vetrei neamului nostru, apune puterea fericiţilor regi din Argos!

Năpaste dau buzna peste năpaste, după drumul întors al cailor înaripaţi306... Soarele mersul şi l-a schimbat, ochiul lui sfânt, radios.

<spre răsărit s-a-ndreptat>.

Izbelişte după izbelişte, ucidere după ucidere, chin după chin au pătruns în palat odată cu mielul de aur.

De-atuncea, drept ispăşire pentru urmaşii lui Tantalos omorâţi pe vremuri, casa întruna-i lovită.

Daimonul Sorţii nu oboseşte s-o asuprească năprasnic.

Iphigeneia

Soarta mi-a fost blestemată de la-nceput, din noaptea când mama şi-a dezlegat brâul de fată.

De la-nceput zeiţele naşterii, Moirele, mi-au bântuit fără milă copilăria307. Mama, sărmana fiică a Ledei, m-a zămislit şi hrănit, pe mine mlădiţa dintâi răsărită în casă, doar ca să fiu jertfită de oarba pornire a tatălui meu, victimă fără scăpare a unui cumplit sacrificiu.

M-au dus într-un car pe ţărm, la Aulis, să-i fiu mireasă, vai mie, fiului vajnic al Nereidei <Thetis>, o! neîmplinită nuntă!

Şi-acum, lângă Marea Neprimitoare, locuiesc în aceste meleaguri sterpe, lipsită de soţ, de copii, de cetate

şi de prieteni, eu care am fost peţită
de oameni aleşi> în ţara elenilor.
În loc s-o slăvesc prin imne pe Hera din Argos308, în loc să ţes, în culori felurite, alintată de cântul suveicii, o pânză cu chipul Athenei luptând cu Titanii309, aici, la altar, scriu cu sânge amarul, ce nu poate fi cântat, al străinilor, când jalnic suspină şi jalnic îşi varsă plânsul.
Dar azi nu-mi stă gândul la ei, ci jelesc pentru fratele meu răposat pe pământ argian, pe care <plecând> l-am lăsat copil atât de nevârstnic, de fraged, la pieptul şi-n braţele mamei, Orestes, moştenitorul domniei în Argos.
Corifeul
Dar, iată, de la ţărmul mării soseşte un boar cu veste. (Intra *grăbit un păstor de boi*.)
Boarul
Copilă a lui Agamemnon, copilă a Klytaimnestrei, află din partea mea o veste bună.
Iphigeneia
Ce s-a-ntâmplat? De ce îmi tulburi tânguirea?
Boarul
Doi tineri, după ce-au trecut nevătămaţi cu nava printre vinetele Symplegade, au coborât *pe-acest* pământ, să-i *fie jertfa* dragă, victime de preţ, zeiţei noastre Artemis. Grăbeşte-te să ai la îndemână apa sfântă, fii gata pentru rânduiala închinării <lor, Iphigeneia
De unde sunt? Şi cum se cheamă ţara lor?
Boarul
Ei sunt helleni; atâta ştiu, nimic mai mult.
Iphigeneia
Nu ştii cum se numesc cei doi <navigatori>?
Boarul
L-am auzit pe unul când i-a spus prietenului său: Pylades.
Iphigeneia

Şi cum se cheamă celălalt prieten?

Boarul

Nime nu poate şti; n-am auzit numele său.

Iphigeneia în ce împrejurare i-aţi văzut şi cum i-aţi capturat?

Boarul

Pe ţărmul mării duşmănoase cu străinii.

Iphigeneia

Dar voi, boarii, ce aveaţi de împărţit cu marea?

Boarul

Venisem să scăldăm în apa mării boii.

Iphigeneia

Ei bine, povesteşte-mi cum aţi izbutit să-i prindeţi. În ce fel? Asta vreau să ştiu. Mult au întârziat elenii! De multă vreme n-a mai fost împurpurat cu sângele acestui neam altarul Artemidei.

Boarul

Intrasem, aşadar, cu turma noastră păduratică în marea care se strecoară printre Symplegade310. Acolo se afla o peşteră adâncă, săpată-n stâncă de talazuri, în care se adăpostesc pescuitorii scoicilor cu purpură311. Într-însa unul din boarii noştri a văzut doi tineri; pe urmă, întorcându-se la noi tiptil, ne-a zis: «Uitaţi-vă, cei care şed acolo, fără-ndoială că sunt niscai zei.» Altul atunci, bărbat cucernic, privindu-i s-a rugat cu mâinilenălţate către cer:

«Puternice Palaimon312, ocrotitor al navelor, odraslă a zeiţei mării, Leukothea, îndură-te de noi! Sau poate voi, care v-aţi aşezat aici pe mal, sunteţi Dioskorii, sau mândrele vlăstare ale lui Nereus, zămislitorul cetei nobilelor Nereide.»

Altul, în schimb, cu gură slobodă, sfruntat cum sunt necredincioşii, a râs de ruga celui dinainte şi-a susţinut că tinerii erau corăbieri scăpaţi bag seamă dintr-un naufragiu, care se ghemuiseră sub stânci, de groaza

obiceiului acestei ţări, ştiind anume că aici străinii sunt sacrificaţi. Recunoscând aproape toţi că el avea dreptate, am hotărât să-i prindem şi să-i aducem jertfa zeiţei Artemis, cum cere datina.

Dar iată, unul din cei doi străini, ieşind din peşteră, se-nalţă, îşi azvârle capul când înapoi, când înainte, suspină groaznic, tremură şi din vârtejul nebuniei răcneşte ca un vânător:

«Pylades, o zăreşti pe asta? Dar pe asta? Nu vezi cum vrea să mă ucidă această iazmă infernală, stârnind asupra mea un cuib de vipere cumplite? Iar asta, îmbrăcată în strai de foc şi crimă, înaintează dând din aripi de-a lungul ţărmului stâncos, cu maică-mea în braţe, şi este gata s-o arunce peste mine. Vai mie! mă va omorî! unde să fug?»

Noi îl priveam cum faţa i se preschimba întruna, după vedeniile care i se năzăreau. Apropiindu-se de noi, când auzi lătratul câinilor şi mugetele boilor, el le luă drept urlete de Erinyi. Noi nici nu mai suflam, strânşi unul lângă altul, cuprinşi de groaza morţii. Deodată trase spada, sări precum un leu în mijlocul turmei de vite şi începu să le izbească, să le înfigă fierul între coaste, închipuindu-şi că se luptă cu Erinyile divine şi marea înflori de-o spumă-nsângerată.

Atunci, noi toţi, văzând cum ne sunt doborâte vitele şi sfârticate, am pus de zor mâna pe arme şi-am trâmbiţat din concă după ajutoare din împrejurimi. Eram doar bieţi boari şi nu ne socoteam destul de tari ca să-nfruntăm străinii tineri şi vânjoşi. Curând ne adunarăm sumedenie.

Străinul, între timp, ieşind din toiul nebuniei, căzuse moale pe pământ, cu barba plină de clăbuci. Când l-am văzut <surpat> pe jos, cu toţii ne-am grăbit să aruncăm în el <cu ce aveam la îndemână> şi să-l lovim cât mai vârtos. Străinul celălalt porni să-i şteargă bolnavului clăbucii de pe buze, să-i deie ajutor, să-i ocrotească trupul, făcându-i

adăpost sub manta lui cu ţesătură deasă, sau mai pe scurt, să-şi copleşească prietenul cu îngrijiri313.

Acesta îşi revine în simţiri, se scoală iute, vede duşmanii năvălind asupra lor ca un talaz, ia seama că sunt încolţiţi şi dă un ţipăt dureros. Noi, azvârlind în el fără istov cu pietre, înaintam din toate părţile şi-atunci am auzit chemarea lui cumplită: «Pylades, vom muri, dar barem să murim frumos. Urmează-mă cu spada-n mână!»

Văzând cum fulgerau asupra noastră cele două spade, ne-am aşternut pe fugă şi ne-am risipit prin văi şi prin păduri. Doar că, în timp ce unii dintre noi fugeau, alţii îi potopeau cu pietre <pe străini> şi când, la rândul lor, erau respinşi, cei ce se retrăseseră se întorceau, dând iureş. Însă un fapt era de necrezut: din miile de pietre aruncate, niciuna n-a lovit aceste victime ale zeiţei314. Cu greu am izbutit să le venim de hac, şi nu prin luptă vitejească. Fiind răzbiţi de pretutindeni, sub grindina de lovituri, lăsară săbiile frânte să le alunece din mâini, iar ei, sfârşiţi de oboseală, căzură în genunchi.

Pe urmă i-am condus la înainte-stătătorul ţării. El, cum a dat cu ochii de prizonieri, a poruncit să ţi-i aducem ca să-i purifici şi să-i junghii315.

Fecioară, roagă-te să ai mereu asemenea străini spre jertfa. Jertfind atare victime, vei pedepsi Hellada pentru moartea ta, vei răzbuna fărădelegea săvârşită la Aulis.

Corifeul

Ciudată întâmplare! Cine să fie-acest bărbat nebun, sosit din ţările elenilor pe malurile noastre vitrege cu oaspeţii? Iphigeneia

Ajunge! Pleacă, să-mi aduci străinii. Iar eu voi pregăti de toate, ca să-mplinesc ceremonia. (*Boarul pleacă.*)

O inimă, atât de încercată, întotdeauna, până astăzi, ai fost lipsită de mânie şi milostivă cu străinii! Când îmi cădeau în mâini helleni, eu mă gândeam la oamenii din

neamul meu. Dar astăzi, după vis, mi-e sufletul învârtoşat. Cred că Orestes a murit. De aceea, de oriunde-aţi fi sosit aici, faţă de voi mă voi purta cu duşmănie.

Un om nefericit, pentru c-a pătimit amarnic, se poartă rău cu unul mai puţin nefericit ca el. Proverbul e adevărat, prietenelor; de asta> m-am încredinţat. Dar niciodată, dinspre Zeus, nu a suflat vreo adiere şi nicio navă, strecurându-se prin trecătoarea Symplegadelor, n-a ancorat aici, să mi-o aducă pe Helena, care mă pierdut, şi pe Menelaos, să pot să mă răzbun, şi-aceste ţărmuri, pentru ei, Aulis a lor să fie. Căci la Aulis dan aii, apucându-mă ca pe o juncă, m-au junghiat şi însuşi tata mi-a fost preot <jertfitor>.

Cum aş putea să uit atâta suferinţă! De câte ori nu i-am atins tatălui meu bărbia, de câte ori nu i-am cuprins genunchii şi i-am spus: «O tată, groaznică e nunta ce-o nuntesc, de tine pregătită! în clipele în care mă ucizi, îmi cântă mama şi argeii hymeneul316; <acasă> tot palatul este plin de sunete de flaut, iar eu sunt dată morţii datorită ţie. Nu Achilleus, feciorul lui Peleus, e cel făgăduit să-mi fie soţ, ci Hades. Tu m-ai adus prin vicleşug, în car de nuntă, să mă căsătoreşti cu moartea sângeroasă.»

Când am plecat de-acasă, mi-am ascuns sub văl obrazul şi n-am putut să-mi strâng în braţe fratele, acuma răposat, iar de sfială nici pe sora mea n-am sărutat-o, căci trebuia să merg de zor> în casa lui Peleus. Şi-atâtea sărutări le-am amânat, crezând că mai târziu voi reveni în Argos.

Sărmanul meu Orestes, dacă eşti mort într-adevăr, o, câtă fericire ai pierdut, şi câtă moştenire părintească!

Nu mă împac cu felul de-a gândi, făţarnic, al zeiţei. Pe muritorul ce-şi pătează mâinile cu sânge, ba chiar pe cel care se-atinge de un mort317, ori de-o lăuză, îl socoteşte că e necurat şi nu-l primeşte la altar, dar ea se

bucură când ise-nchină jertfe omeneşti. Nu, niciodată, ca soţie a lui Zeus, Leto n-ar fi putut da naştere cuiva cu minte-atât de încâlcită.

Nu pot să cred că e adevărat nici basmul cu ospăţul oferit de Tantalos318, la care zeii s-ar fi înfruptat din carnea propriului său fecior. Eu bănuiesc că oamenii de pe aici, din fire sângeroşi, au înzestrat-o cu sălbăticia lor şi pe zeiţa <Artemis>. Nu mi-aş putea închipui că vreun zeu este nemernic319. (*Intră în templu să pregătească jertfa*,)

Corul

Strofa 1

Vinete, vinete valuri ale strâmtorii prin care trecut-a în zbor tăunul din Argos spre Marea Neprimitoare, alungând-o pe Io din Europa în pământul vecin al Asiei320, cine să fie aceşti muritori şi de unde-au venit?

De lângă Eurotas321,.

râul cu apă curată şi trestie verde, sau de lângă Dirke322, izvorul sfânt?

De ce au tras oare la ţărmul nostru lipsit de-ndurare, unde, în cinstea Fecioarei divine, sânge de om inundă altarele şi înroşeşte coloanele templelor?

Antistrofa I

Două rânduri de vâsle din lemn de brad au lovit dintr-odată critmio unda sonoră şi carul marin a plutit peste valuri cu pânza umflată de vânt>, în căutare de bogăţii spre împodobirea palatelor.

Nesătula speranţă, pacostea omului, e preţuită de inima celor ce rătăcesc peste ape şi merg să adune averi navigând către ţări barbare.

Toţi urmăresc aceeaşi nălucă.

Strădania unora însă nu recoltează averi, pe când alţii ca din senin le câştigă.

Strofa 2

Cum de-au trecut printre stâncile care se ciocnesc

între ele323, cum, mai pe urmă, au navigat de-a lungul coastei fiilor regelui thrac Phineus324, bătută de valuri nepotolite, mereu înspumată de Amphitrita325, unde copilele <zeului mării> Nereus dansează în cercuri şi cântă?

Sau poate că, duşi de prielnice vânturi, cu cârma scrâşnind, nemişcată, la pupă, în voia suflării lui Notos şi-a răsuflării lui Zephiros326, au nimerit la ţărmul cu mii de păsări al Insulei Albe din Marea Neprimitoare, locul frumos de întreceri al lui Achilleus327.

Antistrofa 2

Facă-se voia stăpânei noastre, fie s-ajungă aici într-o zi, venind de la Troia.

Helena, fiica Ledei!

Cu părul având cunună o rouă de sânge, va muri junghiată de mâna stăpânei, lovită de-o dreaptă răsplată.

Dar cea mai plăcută veste ar fi pentru noi să vedem că soseşte din ţara Helladei un călător care să pună capăt durerilor amarnicei noastre robii.

O, de ne-ar fi hărăzit să vedem, barem în vise, lăcaşul părinţilor noştri din patrie şi să gustăm dulceaţa cântărilor, o bucurie ce i se cade oricui.

Corifeul

Dar, iată, cu mâinile strâns legate, sosesc cei doi tineri, ca să se reverse pe altarul Zeiţei un sânge proaspăt.

Tăcere, dragile mele!

Prinosul hellenic înaintează spre porţile templului.

Boarul acela n-a spus minciuni.

Dacă inimii tale, augustă <Artemis>, îi plac asemenea jertfe sălbatice, îndură-te să le primeşti, deşi, după legea patriei noastre, ele sunt strigătoare la cer.

(*Intră Orestes şi Pylades păziţi de gărzi înarmate. Iphigeneia revine din templu.*)

Iphigeneia

Ajunge! Grija mea dintâi e împlinirea cultului zeiţei. Descătuşaţi mâinile celor doi străini. Acum sunt închinaţi <divinei Artemis>; nu se cuvine să mai fie-nlănţuiţi. (*Către paznicii captivilor.*) Intraţi în templu, ca să pregătiţi ceea ce trebuie şi este legiuit pentru jertfire. (*Gărzile îi împlinesc porunca. Slujitorii care au asistat-o pe preoteasă la libaţii intră în templu. Rămânând singură cu prizonierii, Iphigeneia suspină.*)

Vai, cine este oare mama care v-a dat viaţă? Şi cine-i tatăl vostru? Şi sora voastră, de aveţi vreuna, ce nobilă pereche de adolescenţi va pierde!

Dar cine poate să prevadă destinul unui muritor? Voinţa zeilor urmează căi întunecoase; nu ştie nimeni ce năpastă îl aşteaptă. Ursita ne abate în necunoscut.

De unde aţi venit, nefericiţi străini? Voi multă vreme aţi plutit pe mare până-n ţara aceasta, dar veţi petrece şi mai multă departe de căminul vostru, de-a pururi sub pământ.

Orestes

Oricine-ai fi, de ce să gemi, femeie? De ce adaugi plânsul tău la chinurile ce ne-aşteaptă? Eu nu socot că e-nţelept bărbatul care, hărăzit fiind să moară, încearcă printr-un val de lacrimi să-şi domolească frica morţii şi fără să se întrevadă nicio speranţă de scăpare [nu încetează să suspine în faţa porţilor lui Hades]. Şi astfel, dintr-o singură nenorocire face două: el e învinuit pe drept de nebunie şi pe deasupra trebuie să-şi deie viaţa. Soarta n-are decât să se împlinească! Şi încetează să te tângui pentru noi! Ne-am lămurit ce fel de jertfe închinaţi în ţara asta, ştim prea bine.

Iphigeneia

Să-mi spuneţi care dintre voi este numit Pylades? E ceea ce doresc întâi să aflu.

Orestes

Acesta, dacă ţii într-adevăr să-ţi fie cunoscut.

Iphigeneia în care din cetăţile Helladei s-a născut?

Orestes

Cu ce te vei alege, de vei afla şi asta?

Iphigeneia

Voi sunteţi fraţi? Aveţi aceeaşi mamă amândoi?

Orestes

Pe noi ne-a înfrăţit nu neamul, ci prietenia.

Iphigeneia

Dar ţie ce nume ţi-a dat părintele care te-a zămislit? Orestes

Numele meu adevărat ar trebui să fie Nenoroc.

Iphigeneia

Pe-acesta ţi l-a dat destinul, tu spune-mi-l pe celălalt.

Orestes

Murind lipsit de nume, încalţe nu voi fi batjocorit. Iphigeneia

De ce te-ascunzi de mine, din mândrie?

Orestes

Nu vei jertfi numele meu, ci trupul meu.

Iphigeneia

Nu vrei să-mi spui nici care e cetatea ta?

Orestes

<Dacă-ţi voi spune> nu te vei alege cu nimic, iar eu tot voi muri.

Iphigeneia

Ce te împiedică anume să-mi răspunzi?

Orestes

Sunt mândru c-am văzut lumina zilei în ilustrul Argos.

IPHIGENEIA

De dragul cerului, străine, spune-mi, acolo te-ai născut într-adevăr?

Orestes

Da, vin de la Mykene, oraş cândva îmbelşugat.

Iphigeneia

Ce te-a făcut să pleci din ţara ta? Exilul sau vreo altă soartă? Orestes

Exilul, un exil de bunăvoie, dar silnic în acelaşi timp328. Iphigeneia

Şi totuşi, ce noroc să vii tocmai din Argos!

Orestes

Nu pentru mine, iar norocul tău nu mă priveşte.

Iphigeneia

N-ai vrea să-mi spui un lucru, pe care ţin să-l aflu?

Orestes

Da; nu va fi decât un mărunţiş, pe lângă tot necazul meu. Iphigeneia

Ai auzit de Troia? Doar se vorbeşte pretutindeni despre asta. Orestes

De n-aş fi auzit vreodată, nici măcar în vis!

Iphigeneia

Se zice că coraşul> nu mai este, că lăncile <războiului> l-au nimicit…

Orestes

Chiar astfel s-a-ntâmplat; n-ai fost minţită.

Iphigeneia

…şi că Helena s-a întors lângă Menelaos.

Orestes

A revenit spre nenorocul unuia dintre ai mei.

Iphigeneia

Unde trăieşte-acum? Căci are şi faţă de mine datorii mai vechi. Orestes

La Sparta, fericită, cu soţul ei dintâi.

Iphigeneia

Femeie detestată de helleni, nu doar de mine!

Orestes

Şi mie mi-a fost dat să sufăr de pe urma dragostelor

ei. Iphigeneia

Aheii s-au întors la vetre, aşa cum se zvoneşte?

Orestes

Ah! câte întrebări ai pus prin una singură!

Iphigeneia

Eu, înaintea morţii tale, asta-aş dori să aflu.

Orestes

Dacă doreşti, întreabă-mă şi-ţi voi răspunde.

Iphigeneia

Un ghicitor, pe nume Kalchas329, s-a-ntors acasă de la Troia?

Orestes

A răposat; aşa e vorba prin Mykene.

Iphigeneia

Stăpână <Artemis>, îţi mulţumesc. Dar <Odysseus>, odrasla lui Laertes330?

Orestes

El nu s-a-ntors; totuşi, se pare că trăieşte.

Iphigeneia

Să moară şi să nu-şi mai vadă niciodată patria!

Orestes

Nu-l urgisi! Destul i-a fost duşman destinul.

Iphigeneia

Dar fiul Nereidei Thetis mai trăieşte?

Orestes

E mort. Zadarnică i-a fost făgăduiala nunţii la Aulis.

Iphigeneia

Amăgitoare nunta! O ştiu cei cărora dintr-însa li s-au tras urgii.

Orestes

Tu cine eşti, de mă întrebi în amănunt despre Hellada?

Iphigeneia

De-acolo sunt, dar încă din copilărie viaţa mi-a fost

frântă. Orestes

Atunci este firesc, femeie, să vrei să afli ştiri de-acasă. Iphigeneia

Şi el, mai-marele armatei, cel despre care se spunea că-i fericit? Orestes

Cine anume? Singurul de care am habar nu s-a-nfruptat din fericire.

Iphigeneia

Era un rege Agamemnon, feciorul lui Atreus.

Orestes

Nu ştiu… Nu mă mai întreba, femeie.

Iphigeneia

De dragul zeilor! vorbeşte! şi fă-mi această bucurie. Orestes

E mort, nefericitul, târând în moartea lui…

Iphigeneia

E mort? Ce întâmplare l-a răpus? Nenorocire mie!

Orestes

De ce suspini? Doar nu era cu tine rudă.

Iphigeneia

Vărs lacrimi pentru fericirea lui de altă dată.

Orestes

Cumplit i-a fost sfârşitul, ucis chiar de soţia lui.

Iphigeneia

Ah! vrednică de plâns e ucigaşa şi victima e vrednică de plâns! Orestes

Acum nu mai vorbi, nu-mi pune întrebări.

Iphigeneia

O vorbă doar: soţia-acestui om năpăstuit mai este vie? Orestes

Nu, nu mai este, a pierit de mâna fiului născut din trupul său.

Iphigeneia

Vai, casă pustiită! De ce, de ce-a ucis-o?

Orestes

Ca să-şi răzbune tatăl hăcuit.

Iphigeneia

Vai! cât şi-a împlinit de bine îndatorirea sângeroasă! Orestes

Şi totuşi zeii nu l-au răsplătit pentru împlinirea datoriei. Iphigeneia

Dar Agamemnon n-a lăsat şi alt copil acasă?

Orestes

Ba da, a mai lăsat o singură fiică, pe Elektra.

Iphigeneia

Şi despre alta, care-a fost jertfită, nu se mai vorbeşte? Orestes

Se spune doar că a murit, că nu vede lumina <zilei>. Iphigeneia

Biata fiică! Bietul tată ucigaş!

Orestes

I-a fost ursit să piară demn, pentru o fiinţă fără demnitate. Iphigeneia

Dar fiul, după moartea tatălui, mai locuieşte-n Argos? Orestes

Trăieşte nicăieri şi peste tot, rătăcitor.

Iphigeneia

Vă las cu bine, vise mincinoase! Eraţi doar amăgiri.

Orestes

Chiar daimonii <prorocitori>, ce trec drept înţelepţi, nu spun mai multe adevăruri decât visele înaripate. În rânduielile divine, precum în cele omeneşti, domneşte mare-nvălmăşală. <Pe fiul exilat> îl chinuie un singur lucru, acela de-a fi ascultat orbeşte, el, care nu era smintit, cuvintele profeţilor şi de-a se fi pierdut pe sine, căci pentru cei în stare să priceapă e pierdut.

Corifeul

Vai nouă! vai! pe unde se vor fi aflând părinţii noştri?

Sunt vii sau morţi? Dar cine să ne spună?

Iphigeneia

Străinilor, luaţi aminte, mi-a încolţit un gând şi vouă de folos, şi mie. Într-adevăr, dacă urmăm acelaşi drum cu toţii, sunt sigură că lucrurile se vor încheia cu bine. (*Lui Orestes.*)

N-ai vrea, de te-aş salva, să mergi în Argos şi să le duci prietenilor mei de-acolo o scrisoare, pe care un prizonier a însemnat-o pentru mine pe tăbliţe? El s-a milostivit de mine, înţelegând că-l va ucide nu braţul meu, ci braţul legii, precum este dorinţa Artemidei. Dar n-a sosit din Argos nimeni, care, scăpând cu viaţă, să se-ntoarcă la el în ţară şi să-i înmâneze vreunuia din dragii mei mesajul. În schimb tu-mi pari a fi de neam ales, cunoşti Mykene şi pe cei la care mă gândesc. Salvează-te şi vei primi răsplată bună: viaţa în schimb pentru scrisoare, o sarcină uşoară.

În ce-l priveşte pe însoţitorul tău, acesta să rămână, ca să-l jertfim numai pe el zeiţei, aşa cum porunceşte legea ţării331. Orestes

Ai cumpănit bine, femeie, afară de un amănunt. Uciderea prietenului meu m-ar apăsa cumplit. Eu însumi am călăuzit aici corabia nenorocirii; el nu este decât un călător, părtaş al chinurilor mele. Ar fi nedrept ca, numai de hatârul tău, să dau pierzării un nefericit în locul meu.

Iată părerea mea: încredinţează-i lui scrisoarea, s-o ducă-n Argos, după cum doreşti. Iar eu mă voi lăsa în seama braţului ce va pofti să mă lovească. E faptă mârşavă să te salvezi pe tine şi să-ţi arunci prietenul în grea nevoie. Iar el e cel mai bun al meu prieten şi ţin la viaţa lui la fel ca la a mea.

Iphigeneia

O nobil suflet, se cunoaşte că te tragi din neam ales. Tu eşti pe drept cuvânt prietenul prietenilor tăi. Fie să semene cu tine singurul meu frate. Aflaţi, străinilor, că am

şi eu un frate, dar ochii mei nu pot să-l vadă. De vreme ce aşa doreşti, îl voi alege pe bărbatul ăsta, să ducă el mesajul meu, iar tu, tu vei pieri, dacă vădeşti atare înclinare pentru moarte.

Orestes

Cine mă va jertfi? Cine va îndrăzni s-o facă?

Iphigeneia

Eu. Artemis mi-a-ncredinţat această sarcină.

Orestes

De neinvidiat, fecioară, şi sinistră.

Iphigeneia

Ursita mă sileşte şi trebuie să mă supun.

Orestes

Cum? Tu, fiind femeie, jertfeşti bărbaţi cu spada?

Iphigeneia

Ba nu, eu doar te voi purifica, vărsând pe părul tău apă lustrală.

Orestes

Şi cine mă va junghia? Pot să întreb332?

Iphigeneia

Cei care sunt însărcinaţi s-o facă se găsesc în templu.

Orestes

Şi-n ce fel de mormânt are să zacă trupul meu?

Iphigeneia

Are să zacă într-o scorbură de piatră, în care arde un foc sacru333.

Orestes

Oh! De-ar putea să mă îngroape mâinile surorii mele!

Iphigeneia

Zadarnică dorinţă, oricine-ai fi sărmane! Ea locuieşte undeva departe, şi nu pe-acest pământ barbar. Totuşi, pentru că eşti din Argos, tu vei primi din partea mea ceea ce pot să-ţi dăruiesc. Mormântul tău îl voi împodobi cu mână largă, voi răspândi pe trupul tău arzând ulei de aur

şi-ţi voi turna pe rug dulcele suc cules din flori de munte de galbena albină. Acuma plec să caut epistola în templu. Nu mă urî, nu-ţi sunt duşmană.

Păziţi-i, servitorilor, dar nu-i încătuşaţi! (*Gărzile reapar. Iphigeneia se îndreaptă spre templu. În pragul acestuia se opreşte, rostind pentru sine.*)

Oh! dacă s-ar putea, deşi nu sper, aceste rânduri să ajungă la neamurile mele-n Argos şi mai ales la cel mai drag! Scrisoarea mea îi va vesti că n-am murit, dar că sunt vie, umplându-l de încredere şi bucurie. (*Intră în templu.*)

CORUL (*lui Orestes*)

Strofă

Plâng pentru tine din suflet, jertfa-nchinată apei lustrale, stropilor de sângeroasă rouă!

Orestes

N-aveţi de ce să suspinaţi. Străinelor, vă las cu bine.

CORUL (*lui Pylades*)

Antistrofă Fii fericit, ursita îţi este prielnică! în curând vei vedea pământul patriei tale.

Pylades

Voi credeţi că e fericit cel care pierde un prieten?

CORUL (*adresându-se pe rând celor doi*)

Epodă

Tu pleci întristat la drum.

dar tu> vei muri, mai!

Care-i mai vrednic de lacrimi? Aiai!

Inima noastră se zbate nehotărâtă: mai vârtos pentru tine să plângem sau mai vârtos pentru tine să gemem?

Orestes

De dragul zeilor, Pylades, gândeşti cumva şi tu ca mine? Pylades

Nu ştiu ce să-ţi răspund la întrebare.

Orestes

Cine-i fecioara aceasta? M-a iscodit ca o fiică a

Helladei despre urmarea luptelor la Troia, despre întoarcerea aheilor <acasă>, despre profetul Kalchas, apoi l-a pomenit pe Achilleus, l-a plâns pe bietul Agamemnon, m-a întrebat despre soţia şi copiii lui. Străina este de la noi, din Argos, altfel ea nu mi-ar fi cerut să duc scrisoarea, nu mi-ar fi pus atât de-amănunţite întrebări, nici nu şi-ar face griji pentru destinul ţării mele.

Pylades

Tot asta vream să spun şi eu, dar mi-ai luat-o înainte. Mai amintesc un singur lucru: năpastele regilor noştri sunt cunoscute tuturor celor ce nu sunt rupţi de lume. Dar altceva îmi stăruie în minte. Orestes

Ce gând anume? Spune-mi-l. Vom judeca mai bine împreună. Pylades

De vei muri, va fi ruşine mare pentru mine să trăiesc. Precum am navigat cu tine, cu tine trebuie să mor, să nu fiu socotit un om fricos cu două feţe, în Argos şi în văile Phokidei. Căci ticăloşii sunt mulţime şi mulţi vor crede că te-am părăsit, salvându-mă numai pe mine sau, mai rău, că, după ruina casei voastre, ţi-am întins o cursă şi te-am omorât, spre a mă aşeza pe tronul tău, fiind căsătorit cu sora ta, moştenitoarea legiuită334. De asta-mi este teamă şi ruşine dinainte.

Nu, nu am altă cale, decât să-mi dau suflarea de pe urmă. Vom fi sacrificaţi şi mistuiţi de flăcări laolaltă, căci ţin, prietene, la tine şi mi-e urât să fiu stigmatizat.

Orestes

Nu mai vorbi. Trebuie să-mi îndur nenorocirile. Şi ale mele îmi ajung. Nu vreau să sufăr îndoit. Vorbele rele şi ruşinea, pe care tu le aminteai, m-ar copleşi pe mine, de-aş răsplăti cu moarte tovărăşia noastră din multe clipe grele. Nu-mi pare că ar fi prăpăd, după ce zeii m-au năpăstuit, să mă despart de viaţă.

Dar ţie totul îţi surâde, căminul tău este curat,

nepângărit, pe când al meu este nelegiuit şi urgisit. Salvându-te, vei dobândi odrasle de la sora mea, pe care ţi-am încredinţat-o să te însori cu ea. Aşa va dăinui numele meu şi vatra părintească nu mi se va stinge, lipsită de urmaşi. Mergi şi trăieşte fericit în casele tatălui tău!

Iar când vei revedea Hellada şi Argosul bogat în cai, te rog din suflet să-mplineşti ceva şi pentru mine: în amintirea mea ridică un mormânt de piatră. Acolo sora mea să mă jelească şi să închi ne părul său. Vesteşte <tuturor> că am pierit de-o mină argiană, lângă altar ca jertfa sacră. De sora mea să nu te lepezi niciodată, văzând pustie casa noastră şi neamul istovit.

Cu bine! Tu mi-ai fost cel mai iubit prieten, căci laolaltă am crescut şi laolaltă am vânat, şi ai luat parte mereu la încercările prin care am trecut.

Pe mine Phoibos, zeul care ştie viitorul, m-a pierdut. Anume m-a împins departe, cât mai departe de Hellada. Acuma însă pentru profeţiile dintâi se ruşinează. Eu, supunându-mă voinţei sale, îndeplinindu-i prea plecat poruncile, pe mama am ucis-o şi iată, astăzi, pier la rândul meu.

Pylades

Zic da, tu vei avea mormânt. Şi nici nu mă voi despărţi, sărmane, de soţia mea, de sora ta. Apoi să ştii că moartea va spori prietenia noastră. Chiar dacă te găseşti <acum> în pragul morţii, oracolul lui Phoibos încă nu te-a nimicit. Adeseori, nenorocirile prea mari pot să îndrepte soarta dintr-odată.

Orestes

Taci! Nu mai sper nimic din partea vorbelor lui Phoibos. <Priveşte>, preoteasa tocmai părăseşte templul. (*Iphigeneia revine în scenă*.)

IPHIGENEIA (*adresându-se întâi paznicilor, apoi prizonierilor*)

Intraţi în templu, servitorilor, siliţi-vă să fie totul gata pentru jertfa. Iată, străinilor, mesajul meu, înscris pe câteva tăbliţe335. Acum luaţi aminte care îmi este gândul. Un om care a fost ameninţat cândva de moarte, nu mai rămâne-acelaşi om, dacă se află-n siguranţă şi groaza i s-a risipit. Mă tem că, părăsind Taurida, cel care trebuie să ducă în Argos rândurile mele va da epistola uitării. Orestes

Ce vrei anume? Ce te-a tulburat?

Iphigeneia însoţitorul tău să jure că va duce negreşit în Argos mesajul meu prietenilor cărora l-am destinat.

Orestes

Dar tu cu ce <făgăduieli> te legi faţă de el?

Iphigeneia

Ce trebuie să jur că fac sau ce că nu fac? Spune.

Orestes

Să-l laşi să părăsească viu acest pământ sălbatic.

Iphigeneia

Desigur, astfel este drept. Altminteri cum să-şi împlinească sarcina?

Orestes

Dar oare regele pământului acesta se va învoi?

Iphigeneia

Am să-l înduplec, iar pe vestitor chiar eu am să-l îmbarc în navă.

ORESTES (*întâi lui Pylades, apoi preotesei*)

Să juri! Iar tu dictează-i un jurământ cucernic.

Iphigeneia

Rosteşte: «Am să dau prietenilor tăi aceste <rânduri>». Pylades

Jur să le dau prietenilor tăi scrisoarea.

Iphigeneia

Iar eu am să te-ajut să treci cu bine printre Symplegade. Pylades

Ce zeu vei invoca să-ţi fie martor?

Iphigeneia

Pe Artemis, în templul căreia slujesc.

Pylades

Eu jur pe Suveranul Cerului, augustul Zeus.

Iphigeneia

Şi dacă mă înşeli, călcându-ţi jurământul?

Pylades

Să nu ajung acasă niciodată. Dar tu, de nu mă vei salva? Iphigeneia

Să nu mai pun vreodată, vie, piciorul pe pământul argian. Pylades

Ascultă-mă, noi am uitat ceva.

Iphigeneia

Nu-i prea târziu să mai schimbăm, dacă-i nevoie, jurământul.

Pylades împrejurarea care trebuie avută-n seamă este naufragiul. Dacă scrisoarea ta se pierde-n valuri şi izbutesc doar eu să scap cu viaţă, atunci nu foloseşte jurământul.

Iphigeneia

Ei bine, iată ce vom face. Vom înmulţi mijloacele ce duc la ţintă. Am să te-nvăţ să ştii pe dinafară cuvintele înscrise pe tăbliţe, ca să le spui întocmai alor mei. Făcând aşa, n-am cum să pierd. Sau, dacă tu păstrezi scrisoarea, tăbliţele acestea vor vorbi, sau, dacă nava se îneacă, salvându-ţi trupul, vei salva şi spusa mea.

Pylades

Aşa e cel mai bine pentru amândoi. Spune-mi cui trebuie să duc epistola în Argos şi ce cuvinte să rostesc din partea ta.

Iphigeneia

Mergând, rosteşte-i lui Orestes al lui Agamemnon: «Iată ce-ţi scrie Iphigeneia cea junghiată la Aulis. Voi credeţi c-a murit, dar ea trăieşte.»

Orestes

Cum? Iphigeneia? Unde trăieşte? S-a-ntors la viaţă dintre morţi?

Iphigeneia

Se află chiar în faţa ta. Dar nu mă întrerupe: «Iubite frate, vino să mă duci în Argos, mai înainte să mă sting pe-acest pământ sălbatic. Eliberează-mă de preoţia sângeroasă, ce mă sileşte să ucid străinii la altarul cunui templux»

Orestes

Ce pot să spun, Pylades? Noi unde ne găsim?

Iphigeneia

«Iar dacă nu mă duci, Orestes, să-ţi fie blestemată casa!» Ascultă iarăşi numele acesta şi învaţă-l.

Orestes

O zeilor!

Iphigeneia

De ce strigi zeii? Ce înseamnă acestea toate pentru tine?

Orestes

Nu s-a-ntâmplat nimic; urmează. Mi se cam rătăcise gândul. N-am să te mai întreb, căci s-ar putea să aflu ştiri de necrezut. Iphigeneia

Spune-i că: «Artemis a pus în locul meu o ciută la Aulis, pe care a jertfit-o tata, crezând că mie îmi străpunge cu ascuţişul spadei gâtul, şi m-a mutat în ţara aceasta.» Iată-mi epistola, iatămi cuvintele înscrise pe tăbliţe.» (*îi înmmează tăbliţele lui Pylades.*)

Pylades

Nu este greu să duc la împlinire jurămintele prin care m-ai legat şi tu, de-asemeni, mi-ai făcut o straşnică promisiune. Nu voi întârzia să-mi ţin cuvântul. Priveşte: îţi aduc, Orestes, scrisoare de la sora ta. (*îi înmânează lui Orestes scrisoarea.*)

Orestes

O iau, numai că prea puţin îmi pasă de cele însemnate pe tăbliţe. Vreau să trăiesc o bucurie-adevărată ce nu se poate revărsa din nişte scrise.

O dragă soră dragă! Cuprins de uluire, te strâng în braţe care încă nu pot crede şi mă topesc de încântare! Ce întâmplare minunată!

Corifeul

Străine, stai, n-o pângări pe preoteasa noastră. Jos mâna de pe sacrul ei veşmânt!

Orestes

Soră, fiica mamei mele, sădită de Agamemnon, tatăl meu, nu te întoarce dinspre mine, căci lângă tine se găseşte fratele pe care nu sperai să-l mai priveşti vreodată.

Iphigeneia

Tu nu-mi eşti frate. Încetează! El e <bărbat> de seamă-n Argos şi-n Nauplia.

Orestes

Nefericite, nu! Fratele tău nu este-acolo.

IPHIGENEIA

Ai vrea să zici că te-a născut fiica lui Tyndareos din Sparta? Orestes întocmai, şi părinte mi-a fost fiul unui Pelopid.

Iphigeneia

Ce vorbe spui? Poţi să aduci dovezi?

Orestes

Cum să nu pot? întreabă-mă despre <trecutul> casei părinteşti. Iphigeneia

Ba nu, vorbeşte tu, iar eu voi cumpăni.

Orestes

Am să-ţi înşir întâi din ce mi-a povestit Elektra. Thyestes şi Atreus, cum ştii, s-au duşmănit de moarte336.

Iphigeneia

Am auzit vorbindu-se; gâlceava s-a iscat în jurul unui

miel de aur.

Orestes îţi aminteşti că ai ţesut cu mâna ta într-un covor bogat această întâmplare?

Iphigeneia

Prietene, cugetul tău e foarte-aproape de al meu.

Orestes

Şi că pe pânză ai ţesut cum Soarele-şi întoarce carul? Iphigeneia într-adevăr, în ţesătura mea era şi Soarele.

Orestes

Şi c-ai primit din partea mamei apă sfântă la Aulis337? Iphigeneia

Da, mi-a trimis-o în vederea unei dulci căsătorii.

Orestes

Şi că tu părul tuns ţi l-ai dat mamei <noastre>?

Iphigeneia

Să fie îngropat în locul meu, spre amintire.

Orestes

Dar iată o dovadă văzută chiar de mine: e vorba despre lancea veche a lui Pelops din casa părintească, pe care o purta eroul, când l-a ucis la Pisa pe Oinomaos şi-a cucerit-o pe fecioara Hippodameia338. Iar <Iancea, stă ascunsă în odaia ta de fată. Iphigeneia

O frate preaiubit!

Eşti fratele meu drag, fără-ndoială, sosit din glia-ndepărtata a ţării mele Argos, o dragul meu Orestes339!

Orestes

Te strâng în braţe, te crezusem moartă. Ai ochii umezi, ca şi mine. Dar lacrimile noastre curg de fericire, noi suspinăm de bucurie. Iphigeneia

Când am plecat erai un prunc purtat de doică-n braţe, erai mezinul casei.

O, fericire mai presus de vorbe!

Ce să rostesc, o suflete al meu?

Minunea este mult prea mare, nu poate fi cuprinsă în

cuvinte.

Orestes

Să fim de azi încolo fericiţi, unul prin altul.

Iphigeneia

Gust o plăcere fără seamăn, prietenelor mele.

Mă tem să nu-mi fugă din braţe, să nu se risipească în văzduh.

O vatră, ridicată de Cyclopi340, o patrie, o scumpa mea Mykene, îţi mulţumesc că l-ai adus pe lume, îţi mulţumesc că l-ai crescut pe-acest vlăstar, lumina şi mântuirea casei noastre!

Orestes

Destinul ne-a-nzestrat cu sânge nobil, într-o cetate însemnată, dar tot destinul ne-a năpăstuit.

Iphigeneia Ah! ştiu, prea bine ştiu, nefericita, de când sărmanul meu părinte mi-a junghiat cu spada gâtul.

Orestes

Deşi n-am fost acolo, îmi pare că te văd <sub fier>. Iphigeneia

O frate, n-au sunat cântări de nuntă, când m-au adus, prin viclenie, să-i fiu lui Achilleus mireasă, ci lacrimi şi suspine s-au revărsat peste altar.

Aiai! stropiri lustrale blestemate341!

Orestes

Mi-a frânt şi mie inima curajul crunt al tatii.

Iphigeneia

Avut-am oare un părinte?

Cum să-l numesc părinte?

Aşa mi-a fost ursita, mi-a fost sortit un şir de chinuri.

Orestes

Şi era gata să-ţi omori, sărmane, fratele.

Iphigeneia

Mă ruşinez de trista-mi îndrăzneală, frate.

Puţin lipsea să nu te stingi de-o moarte mârşavă, să

nu fii sfâşiat de mâna mea.

Dar totul cum se va-ncheia?

Voi fi slujită oare de noroc?

Găsi-voi cale să te scap de neamul ăsta, de pierzare, să te trimit în Argos până nu-ţi deşartă sângele o spadă?

Tu trebuie, sărmane suflete al meu, tu trebuie să afli cale!

Oare să pleci, nu într-o navă, ci cu piciorul, pe uscat?

Ar fi primejdie să mori, căci vei fi nevoit să treci pe drumuri aspre, pe la seminţii barbare.

Dar va fi lungă şi plutirea pe mare prin strâmtoarea-ngustă a Stâncilor întunecate.

Vai mie! oropsita, oropsita!

Ce zeu, ce muritor, vai mie, sau ce-ntâmplare nesperată, ne va călăuzi, urmând cărări ce par fără ieşire, spre dezlegarea de necazuri, pe tine şi pe mine, ultimii urmaşi ai trunchiului Atrizilor?

Corifeul

E mai ciudat decât într-o poveste tot ce-am auzit şi ce-am văzut cu ochii noştri.

Pylades

Orestes, e firesc s-o-mbrăţişezi pe sora ta, când vă vedeţi după atât amar de ani, dar să lăsăm înduioşarea la o parte. E timpul să ne înţelegem asupra unui lucru minunat numit salvare. Noi am întârziat destul pe-acest pământ sălbatic. Căci omul înţelept, când se iveşte un moment prielnic, se-agaţă de Noroc şi nu se pierde în bucurii deşarte.

Orestes

Tu ai dreptate, dar Norocul nu cred că ne va sprijini decât cu ajutorul nostru. Dacă ne vom îndeplini cum se cuvine partea noastră, atunci desigur vom primi şi ajutorul zeilor.

Iphigeneia

Barem acum nimic nu mă împiedică, nu mă reţine să te întreb întâi despre Elektra, căci ea şi tu îmi sunteţi cei mai dragi din lume.

Orestes

Trăieşte fericită cu soţul ei Pylades.

Iphigeneia

Dar el de unde vine şi cine-i tatăl său?

Orestes

<E1 vine> din Phokida, iar tatăl lui se cheamă Strophios. Iphigeneia

Născut de fata lui Atreus342? Deci ar fi neam cu noi? Orestes

Da, este vărul nostru şi singurul, adevăratul meu prieten. Iphigeneia

Când tata m-a jertfit, el încă nu era născut.

Orestes

Nu; Strophios o vreme n-a avut copii.

Iphigeneia

Fii sănătos, soţ al surorii mele!

Orestes

Şi nu doar ruda noastră, ci omul care m-a salvat.

Iphigeneia

Vorbeşte-mi despre mama. Cum de-ai trecut la fapta-aceea cruntă?

Orestes

Să n-o mai amintim. <Am săvârşit-o> ca răzbunător al tatii.

Iphigeneia Dar ea de ce şi-a omorât bărbatul?

Orestes

Pe mama s-o lăsăm în pace; nu-i cuvenit să ştii mai multe343. Iphigeneia

Nu mai întreb. Acuma tu împărţi porunci în Argos? Orestes

Menelaos domneşte, iar eu sunt exilat.

Iphigeneia

Nu cumva unchiul a dat buzna în casa noastră şubrezită.

Orestes

Nu, eu sunt cel ce am fugit din ţară, de groaza Erinyilor344.

Iphigenela

Din asta ţi se trage nebunia, vădită şi aici pe malul mării?

Orestes

Nu azi a izbucnit întâia data boala mea.

Iphigeneia

Am înţeles. Te hăituiesc zeiţele răzbunătoare ale mamei.

Orestes

Mi-au pus în gură o zabală-nsângerată.

Iphigeneia

Spune-mi cum s-a-ntâmplat de-ai coborât pe ţărmul taurian?

Orestes

Apollon, prin oracole, mi-a poruncit să vin.

Iphigeneia

De ce? Poţi să mărturiseşti sau trebuie să taci?

Orestes

Ascultă! Am să-ţi deapăn de la început necazurile mele. Când mi-am pătat <cu sânge> mâinile, din pricina greşelii mamei <noastre>, asupra căreia nu stărui, am fost vânat de Erinyi şi-am rătăcit din ţară-n ţară, până în ziua când Loxias m-a trimis pe drumul spre Atena, să mă supun acolo judecăţii, precum cereau Zeiţelefară-de-Nume345. Acolo se găseşte un sacru tribunal, întemeiat de Zeus odinioară pentru Ares, în urma unei crime fioroase346.

Când am sosit, niciun atenian n-a vrut să-mi dea sălaş, ca unui om respins de Cer. Apoi câţiva, cuprinşi de

milă, m-au poftit să stau la masă, dar nu alături de ei, ci singur. Intrând sub coperişul casei lor, ei mă întâmpinau tăcuţi şi eu gustam, şezând mai la o parte, bucatele şi băutura. Iar vinul ni se măsura cu aceeaşi cupă tuturor şi astfel luam parte la ospăţul lor. Nevrând să-mi supăr gazdele, ma întristam în sinea mea, păstrând tăcere, şi mă prefăceam că nu pricep nimic; doar suspinam, cu gândul la omorul mamei.

Am auzit că de atunci atenienii, în amintirea pătimirii mele, întemeiară o ceremonie şi că, oblăduiţi de Athena, celebrează Sărbătoarea Cănilor347.

Apoi, când m-au chemat la judecată, eu m-am urcat pe dealul cu numele lui Ares şi am şezut pe scaunul de piatră <al pârâtului>; pe celălalt <al pârâtorului> s-a aşezat cea mai bătrână Erinye. M-am apărat eu însumi şi Phoibos mi-a fost martor salvator. Athena, numărând la urmă voturile, le-a găsit egale şi a făcut cu mâna ridicată semnul achitării. După ce-am fost iertat de tribunalul care judecă vărsările de sânge, am plecat.

Acele Erinyi care s-au înclinat în faţa hotărârii au primit un templu lângă locul judecăţii348. Iar cele care s-au împotrivit <sentinţei> m-au hăituit, înverşunate, şi m-au gonit de pretutindeni. Dar eu m-am dus da Delphi> pe glia sfântă a lui Phoibos, m-am prosternat în faţa sanctuarului şi m-am jurat să nu mai pun în gură hrană, lăsându-mă să mor de foame, dacă zeul nu mă va salva, Loxias, pricina pierzării mele.

Atunci, dând glas de pe tripodul său de aur, Loxias m-a trimis aicea să iau o statuie din cer căzută şi s-o aşez pe sol atenian.

Ajută-mă să împlinesc îndatorirea de care ţine mântuirea mea, precum a zis <Apollon>. Dacă putem să punem mâna pe imaginea de lemn cioplit a Artemidei, mi se va stinge nebunia şi vom putea să navigăm către

Mykene. O cea mai dragă dintre cei care mi-s dragi, o soră, scumpă faţă, salvează casa părintească, salvează-mă pe mine! De nu vom duce statuia cerească a zeiţei, atunci pierduţi vom fi şi eu şi Pelopizii.

Corifeul

Mânia zeilor cumplită s-a abătut asupra spiţei lui Tantalos, care îndură un şir de încercări şi chinuri.

Iphigeneia

Eu port în inimă şi înainte de sosirea ta purtam dorinţa să mă-ntorc în Argos, lângă tine, frate. La fel ca tine, vreau să te dezleg din lanţul suferinţelor şi, fără ciudă pentru omul care m-a jertfit, să-nalţ din năruire casa părintească. Aşa nu-mi voi păta cu sângele tău mâna şi vatra ne va fi salvată. Dar vai, mă tem că nu vom izbuti s-o înşelăm pe Artemis şi nici pe regele <pământului>, ce va vedea că soclul cioplit din piatră este gol, fără statuie. Cum aş putea să scap, atunci, de moarte? Cum să mă dezvinovăţesc?

Desigur, dacă poţi răpi statuia şi totodată să mă urci pe mine în frumoasa voastră navă, ce minunată-ar fi victoria! Dar dacă nu e cu putinţă să îmbini aceste două fapte, sunt pierdută, în timp ce tu, scăpând de ceasul morţii, te vei întoarce-n ţară. Totuşi eu nu voi pregeta să te salvez, cu preţul vieţii mele. Când moare un bărbat, întreaga casă îl regretă; în schimb viaţa unei femei nimic nu cântăreşte.

Orestes

Nu! Nu vreau, după mama, să te ucid <acum> pe tine. Ajunge c-am vărsat sângele său! Să fie inimile noastre una, precum în viaţă şi în moarte! Dacă voi izbuti să fug, te voi lua cu mine, altminteri voi pieri aci, nedespărţit de tine.

Dar ia la gândul meu aminte. Dacă pe Artemis răpirea <idolului> o nemulţumeşte, cum de mi-a poruncit Loxias, prin oracol, să duc statuia în Atena349?… Cum de

mi-a-ngăduit să te revăd? Punând alături toate-aceste <date>, eu trag nădejde că ne vom întoarce-acasă.

Iphigeneia

Cum să îndeplinim deodată două lucruri? Să ne ferim de moarte şi să luăm statuia? De-aceea nu prea văd cum s-ar putea să ne întoarcem, deşi asta-mi doresc din toată inima.

Orestes

Stai! N-am putea să-l suprimăm pe rege?

Iphigeneia

Cum? Nişte oaspeţi să-şi ucidă gazda? îngrozitoare crimă! Orestes

E vorba de salvarea ta şi-a mea. Noi trebuie să încercăm. Iphigeneia îţi laud îndrăzneala, dar n-am putea <să încercămx Orestes

Şi dacă m-ai ascunde-n adâncul templului?

Iphigeneia

[Ca să fugim pe urmă, sub ocrotirea beznei?]

Orestes

[Da, noaptea e prietena hoţiei, loialitatea se vădeşte ziua.] IPHIGENEIA

Dar înăuntru stau străjerii templului; cum să scăpăm? Orestes

Aiai! Suntem pierduţi. Cum am putea să ne salvăm? Iphigeneia

Eu cred că desluşesc o altă cale.

Orestes

Ce altă cale? Spune-mi-o şi mie.

Iphigeneia

Aş folosi nenorocirea ta ca să-l înşel pe rege.

Orestes

Femeile sunt pricepute la tertipuri.

Iphigeneia

Voi spune că un ucigaş de mamă a sosit din Argos…

Orestes

Slujeşte-te de pacostele mele, dacă-ai putea să dobândeşti ceva.

Iphigeneia

…Însă pe care n-avem voie să-l jertfim zeiţei…

Orestes

Din ce temei anume? încep să-ţi dibui gândul.

Iphigeneia

…pentru că este pângărit; eu voi susţine că nu vreau să-nchin, jertfite, decât victime curate.

Orestes

Şi asta ne va ajuta să ridicăm <din templu> idolul zeiţei? Iphigeneia

Voi arăta că sunt silită să-ţi purific în valurile mării trupul.

Orestes

Dar, vai, statuia pentru care am călătorit pe apă, nu văd cum va pleca din sanctuar.

Iphigeneia

Voi porunci să fie şi ea purificată de-atingerea cu tine.

Orestes în ce loc? Lângă promontoriul umezit de mare?

Iphigeneia

Acolo unde nava ta se leagănă, legată cu odgoane.

Orestes

Statuia cine o va duce, tu sau alţii?

Iphigeneia

Eu; nimeni altul n-are voie s-o atingă.

Orestes

Dar ce rol va avea Pylades în această <viclenie>?

Iphigeneia

<Voi spune> că şi el a fost pătat, la fel ca tine, de omor.

Orestes

Şi regele? Vei făptui cu ştirea lui sau pe ascuns?

Iphigeneia

Voi câştiga consimţământul lui. Cum aş putea s-o fac în taină?

Orestes

Corabia nu e departe, iar oamenii sunt gata să vâslească.

Iphigeneia

E datoria ta să împlineşti această parte ea urzeliix

Orestes

Nu trebuie decât un lucru încă: aceste <slujitoare> să păzească taina. Vorbeşte-le şi caută să le convingi. Femeia are forţă, când este vorba să trezească mila. Cât despre celelalte, socot că se vor încheia cu bine.

Iphigeneia (*adresându-se Corului*)

Prietenelor scumpe, mă întorc spre voi. Tot viitorul meu de voi atârnă, dacă voi izbuti sau dacă, dimpotrivă, voi fi lipsită pururea de patrie, de fratele meu drag, de sora-mi dragă. Vă dau un argument de căpetenie: suntem femei, făpturi din soiul celor ce se-ajută între ele, şi suntem iscusite, când uneltim să ne prefacem. Să nu spuneţi nimic din ce vom săvârşi. Veniţi în ajutorul fugii noastre.

Cât este de frumos să ai o limbă ce ştie a păstra secretele! Vedeţi cum un destin comun ne leagă pe toţi trei, atât deapropiaţi prin dragoste <frăţească>: sau vom ajunge laolaltă pe pământul ţării, sau laolaltă vom muri. De-mi va fi dat să scap cu viaţă, vreau să vă fac părtaşe la norocul meu, să vă salvez, ducându-vă <pe toate> în Hellada. (*Apoi mergând de la una la alta*).

Te rog pe tine, pentru mina ta, pe care-o strâng, pe tine, dragă, pentru chipul tău, pentru genunchii tăi, pe tine, şi pentru tot ce aţi lăsat mai scump acasă, părinţii, mamele, copiii! Ce ziceţi? Cine se-nvoieşte? Şi cine se

împotriveşte? vorbiţi odată! De nu luaţi la ce vă rog aminte, noi vom pieri: şi eu, şi frate meu nefericitul. Corifeul

Stăpână, fii pe pace şi salvează-te! Ne rogi să nu dezvăluim secretul: jurăm pe Zeus cel Mare să-l păstrăm cu străşnicie. Iphigeneia

Ah! binecuvântate vorbe! Să fiţi de-a pururi fericite! (*Apoi se adresează lui Orestes şi lui Pylades.*)

Acum intraţi în templu amândoi. Căci va sosi cât de curând regele ţării, să afle dacă sacrificiul s-a sfârşit. (*Orestes şi Pylades intră în templu.*)

Stăpână <Artemis>, tu care la Aulis m-ai smuls din mâna unui tată ucigaş, salvează-mă din nou, salvează-ne pe toţi! Altminteri tu acoperi cu dispreţ oracolele lui Loxias. Nu pregeta să te desparţi de-acest pământ sălbatic, porneşte spre Atena. Lăcaşul de aici nu-i demn de tine. Acolo te aşteaptă o cetate fericită. (*Iphigeneia intră şi ea în templu.*)

Corul

Strofa 1

Pasăre-n zbor peste ţărmul stâncos al mării.

Alkyone350 ce-ţi plângi mohorâtul destin, strigătul tău le spune celor ce-ţi ştiu povestea că, fără-ncetare cântând, jeleşti după soţul tău drag!

Dar noi te întrecem cu tânguirile noastre, noi păsări nearipate, lipsite de sărbătorile patriei.

Noi tânjim după cultul zeiţei Artemis, doamna lăuzelor, al cărei sălaş e vecin cu <muntele> Kynthos, cu palmierul pletos, cu dafinul plin de sevă, cu sfintele ramuri ale măslinului sur, crescute <să facă umbră divinei>

Leto în muncile facerii, aproape de lacul rotund cu apă lin rotitoare, în care înoată lebăda, a Muzelor slugă melodioasă351.

Antistrofa 1

Şiruri de lacrimi ne-au curs pe obraz, când au căzut meterezele coraşului nostru>

şi-am fost de piraţi> aruncate în nave între vâslaşi cu lănci duşmănoase.

<apoi> când am fost vândute pe aur în pământul acesta sălbatic unde-o slujim pe fiica lui Agamemnon, preoteasa <zeiţei Artemis>, vânătoriţa de ciute.

co slujim> la altarul pe care nu se jertfesc mioare <ci oamenix Ne-am fi dorit mai degrabă soarta celora ce nu cunosc decât nenorocul. Muritorul crescut în necazuri nu le mai simte povara.

Cât de cumplită e răsturnarea sorţii!

Să cazi în năpastă, din fericire: iată ce face traiul de neîndurat.

Strofa 2

Pe tine, stăpâna noastră, o navă din Argos, cu cincizeci de vâsle te va duce acasă.

Flautul zeului munţilor, Pan, îi va-ndemna pe vâslaşi cu muzica lui subţire352.

Phoibos, zeul profet, făcând să sune lira cu şapte corzi, te va-nsoţi, prin cântecul său, până în ţara luminii, Atena.

Iar noi, părăsite, aici vom rămâne şi vom privi de pe mal>

dâra spumoasă, tăiată de vâsle, odgoanele-ntinse la proră deasupra ciocului navei, pânzele pline de vânt şi corabia sprinten plutind peste valuri.

Antistrofa 2

Ah! de-am putea să mergem pe luminosul făgaş urmat de carul de foc al Soarelui, să plutim, fâlfâind întruna din aripi, până la casele noastre şi să ne prindem iarăşi în dansuri ca pe vremea când, încă fecioare menite unor nunţi strălucite, năvalnicul joc ne răpea de lângă mame, ducându-ne să ne întrecem în graţie şi-n măiestria

pieptănăturii cu alte alaiuri zglobii!

Atunci ne găteam cu văluri scumpe şi părul buclat ne umbrea obrazul.

(*Intră regele Thoas însoţit de gărzi.*)

Thoas

Unde-i femeia din Hellada, straja templului? A consacrat, cum cere datina, străinii şi trupurile lor se mistuie în focul de lângă sacrul, tainicul lăcaş?

Corifeul

Stăpâne, iat-o. Însăşi ea – ţi va spune <totul> desluşit. (Se *deschid porţile templului*. *Apare Iphigeneia*, *purtând statuia zeiţei* Artemis353.)

Thoas

Fiică a lui Agamemnon, ce caută la tine-n braţe idolul zeiţei? De ce l-ai ridicat din locul lui de neatins?

Iphigeneia

Opreşte-ţi paşii, rege, sub coloanele porticului.

Thoas

Dar ce s-a petrecut în templu, Iphigeneia?

Iphigeneia

Eu scuip354. Acest cuvânt îl spun din pietate.

Thoas

Ce noutate s-a-ntâmplat? Vorbeşte limpede.

Iphigeneia

Ai prins, stăpâne, două victime care sunt pângărite.

Thoas

De unde ştii? Poate că numai presupui.

Iphigeneia

Statuia <Artemidei> s-a răsucit pe soclu.

Thoas

De una singură sau a mişcat-o un cutremur de pământ? Iphigeneia

De una singură şi ochii săi deodată s-au închis.

Thoas

Cumva de silă faţă de <cei doi> străini?

Iphigeneia

Aceasta-i pricina. <Cei doi> s-au pângărit printr-un omor355. Thoas

Au doborât pe ţărm vreun supus al meu?

Iphigeneia

Ba s-au mânjit încă de-acasă cu o crimă.

Thoas

Ce crimă? Sunt nerăbdător să aflu.

Iphigeneia

Şi-au masacrat cu-aceeaşi spadă mama.

Thoas

Apollon! Nimeni n-ar fi cutezat, nici la «barbari», să facă asta. Iphigeneia

I-au hăituit şi alungat de pretutindeni din Hellada.

Thoas

Aşa se face că ai scos din templu idolul?

Iphigeneia îl port sub cerul limpede, să-l depărtez de sângele omorului. Thoas

Dar despre pângărirea celor doi cum ai aflat?

Iphigeneia

Când idolul s-a răsucit <pe soclu>, i-am întrebat în amănunt. Thoas

Straşnic i-ai descusut. Adevărată iscusinţă de hellenă! Iphigeneia

Şi totuşi ei au încercat să mă înşele.

Thoas

Ţi-au dat cumva, din Argos, veşti încântătoare?

Iphigeneia

Mi-au spus că singurul meu frate, Orestes, propăşeşte. Thoas

Poate credeau că-i vei salva, de bucurie.

Iphigeneia

Mi-au spus, de-asemenea, că tatăl meu trăieşte

fericit. Thoas

Sunt sigur că tu n-ai ţinut să fii pe plac decât zeiţei. Iphigeneia

Urăsc toată Hellada, căci m-a condus la moarte.

Thoas

Răspunde-mi, ce vom face cu cei doi străini?

Iphigeneia

Suntem datori să respectăm porunca legii.

Thoas

La lucru dar, cu apa sfântă şi cu spada!

Iphigeneia

Eu vreau să-ncep <ceremonia> prin a-i purifica.

Thoas în apă curgătoare sau în unda mării?

Iphigeneia în mare, căci ea spală omul şi-l curăţă de orice pată.

Thoas

Şi astfel junghierea lor va fi cu-atât mai vrednică de Artemis. Iphigeneia

Ceea ce trebuie să fie împlinit va fi mai bine împlinit.

Thoas

Şi iată, valurile mării se sfarmă tocmai lângă templu. Iphigeneia îmi trebuie singurătate pentru anume alte rituri.

Thoas

Mergi unde vrei, nu ţin să fiu de faţă la misterii.

Iphigeneia

Dar chipul sacru <al zeiţei> de-asemenea vreau să-l purific…

Thoas

…fiind mânjit de petele omorului de mamă.

Iphigeneia

Altminteri nu l-aş fi luat vreodată de pe soclu.

Thoas

Evlavia şi grija ta sunt lesne de-nţeles.

Iphigeneia
Ştii de ce mai am nevoie?
Thoas
N-ai decât să-mi spui şi mie.
Iphigeneia
Leagă-i pe străini în lanţuri.
Thoas
Unde-ar mai putea să fugă?
Iphigeneia
Nu te-ncrede în helleni.
Thoas
Străjilor, înlănţuiţi-i!
Iphigeneia
Şi din templu să-i aducă.
Thoas îţi vor împlini porunca.
Iphigeneia
Să le pună văl pe faţă356.
Thoas
Soarele să nu Le-o vadă.
Iphigeneia
Dă-mi şi oameni, să-i păzească.
Thoas
Iată-i, vei avea escortă.
Iphigeneia
Iar un crainic să vestească cetăţenii…
Thoas
Ce să spună?
Iphigeneia
…să rămână toţi în case.
Thoas
De mişei să se ferească.
Iphigeneia
Nu cumva să se mânjească.
ThOAS (*unui paznic*) Du-te tu şi dă de ştire.

Iphigeneia
Niciun om să nu-i privească.
Thoas
Vrei să-mi ocroteşti poporul.
Iphigeneia
Mai cu seamă pe prieteni.
Thoas
Te gândeşti cumva la mine?
Iphigeneia
Tu aşteaptă lângă templu.
Thoas
Ce s-ar cuveni să fac?
Iphigeneia
Să purifici locul sfânt cu foc de torţe.
Thoas
Când te vei întoarce va fi fără pată.
Iphigeneia
Iar când vor ieşi străinii…
Thoas
Ce-mi rămâne să mai fac?
Iphigeneia
…trageţi peste ochi veşmântul.
Thoas
Ca să nu mă spurce crima.
Iphigeneia
Dacă eu am să întârzii…
Thoas
Câtă vreme să te-aştept?
Iphigeneia
…nu te tulbura.
Thoas
Urmează ritul cât timp vrea zeiţa.
Iphigeneia
Fie să-mplinesc precum doresc ceremonia357!

Thoas

Fie! (*Porţile templului se deschid din nou. Apar Orestes şi Pylades în lanţuri, cu feţele acoperite, păziţi de străji ce poartă miei şi torţe.*)

Iphigeneia

Văd ieşind cei doi străini din <sfânta> locuinţă. Iată şi podoabele zeiţei: mieii pregătiţi să spele sângele vărsat cu sânge358 şi mai văd văpăi de torţe şi-alte mijloace de care mă slujesc ca să purific trupurile-acestor oameni şi statuia pângărită.

(*înalţă chipul Artemidei şi se formează o procesiune.*)

Cetăţenilor, nu staţi aproape de necurăţie!

Dacă vreun slujitor al templului vrea să-şi păstreze pentru zei mina curată, dacă cineva urmează să nuntească, dacă este-nsărcinată vreo femeie, să se dea, fugind, în lături, ca să nu se molipsească!

O stăpâna mea, fecioară, care te-ai născut din Zeus şi din Leto, dacă prihana celor doi o voi spăla, dacă voi putea jertfi acolo unde se cuvine, tu vei locui <pe urmă> într-un templu fără pată, iar noi o vom duce bine359. Doar atâta-mi este vorba, totuşi mă simt înţeleasă şi de ceilalţi zei, ce ştiu mai multe decât ni se pare, şi de tine, Artemis!

(*Cortegiul pleacă, urmat de Iphigeneia. Regele Thoas intră în templu.*)

Corul

Strofă

Cât de frumos e vlăstarul născut de Leto în văile rodnice ale insulei Delos, zeul cu părul de aur, măiestru al lirei şi mândru arcaş destoinic!

Dar, părăsind refugiul durerilor naşterii sale ilustre din insula stâncoasă cu murmur de ape, mama îşi duse copilul pe Parnasos, pe culmile însufleţite de cinstitorii lui Bakehos360, unde Dragonul, roşu ca vinul, cu solzii lucind pe-o carapace de-aramă, dihania cruntă scornită de Glie,

sub umbră frunzoasă de dafin păzea chthonianul oracol.

Dar tu, încă prunc jucăuş în braţele mamei scumpe, l-ai omorât, Apollon, şi, aşezat pe tripodul de aur, pe tronul nemincinos, le-ai cântat muritorilor taine divine, dând glas din adâncul lăcaşului profetic de lângă apa strălimpede a Kastaliei, din sanctuarul tău ridicat în mijlocul lumii361.

Antistrofă

<Apoi> cum <Phoibos> a izgonit-o de pe jeţul divin din Pytho pe Themis, fiica gliei.

Gaia stârni din adâncuri nălucile nopţii, Visele, care pe mulţi muritori îi năpădiră prin somn în bezna culcuşului, vorbindu-le despre-ntâmplări trecute, prezente şi viitoare362.

Astfel, ca să-şi răzbune copila.

Gaia îi smulse lui Phoibos profetica slavă.

Atunci zeul ţâşni până-n Olympos, cuprinse tronul lui Zeus cu mâini de copil, implorându-l s-o îmbune pe Gaia şi să oprească năvala nocturnă a Viselor asupra lăcaşului său din Pytho.

Şi Tatăl ceresc a zâmbit, văzând cât de straşnic pornise Copilul să stăpânească doar el un sanctuar încărcat de bogăţii şi de aur.

Scuturându-şi pletele, Zeus făcu să-nceteze puterea nocturnă a Viselor, eliberând muritorii de-o mantică întunecată.

Astfel Loxias363 s-a bucurat din nou de cinstiri şi oamenii s-au mângâiat cu profeţii cântate de pe tripodul la care vin, sumedenie, să se închine.

(*Intră Vestitorul, unul din servitorii lui Thoas.*)

Vestitorul

Paznici ai templului şi voi care răspundeţi de altare, unde se află Thoas, regele acestei ţări? Desferecaţi zăvoarele, deschideţi poarta grea! Chemaţi-l pe monarh, să iasă din palat.

Corifeul

Ce s-a-ntâmplat, dacă am voie să vorbesc neîntrebată364?

Vestitorul

Cei doi tineri captivi au izbutit să fugă; acum se află-n largul mării, căci au fost ajutaţi în chip viclean de Iphigeneia. S-au depărtat de ţara noastră luând cu ei statuia sfântă în pântecele unui vas hellen.

Corifeul

Povestea ta nu-i de crezut. Dar cel pe care-l cauţi, regele, nu se găseşte-n templu.

Vestitorul

Unde s-a dus? El trebuie să afle ce s-a petrecut.

Corifeul

Nu ştiu, dar mergi de-l caută şi dă-i de ştire ce ne-ai spus.

Vestitorul

Vedeţi cât de perfid e neamul femeiesc! Sunt sigur că şi voi sunteţi amestecate în complot.

Corifeul

Tu nu eşti teafăr. Ce amestec să avem în fuga lor? Mai bine mergi îndată la palatul regelui.

Vestitorul

Nu înainte de-a găsi pe cineva care să-mi spună răspicat dacă poruncitorul ţării e sau nu e înăuntru. (*Izbeşte violent în poarta templului*) Hei! Ridicaţi zăvoarele, voi cei din templu, şi spuneţi-i stăpânului că stau în faţa porţii şi cât aduc povara unor noutăţi afurisite. (*Apare Thoas cu însoţitorii săi.*)

Thoas

Cine răcneşte-n jurul templului zeiţei, izbeşte poarta şi stârneşte înăuntru spaimă?

Vestitorul

Aşa! deci te aflai acolo. Femeile, ca să mă-

ndepărteze, mi-au spus că ai plecat.

Thoas

Şi ce au câştigat, minţind în felul ăsta?

Vestitorul

Am să te fac să înţelegi. Ascultă-mă pe dată. Fecioara Iphigeneia, care aici slujea altarele, a părăsit pământul ţării; ea duce şi statuia sfântă a zeiţei. Purificările n-au fost decât o farsă.

Thoas

Ce spui? Ce vânt al sorţii a silit-o?

Vestitorul

Acuma te voi ului: ca să-l salveze pe Orestes.

Thoas

Orestes? Care? Cel născut de fata lui Tyndareos?

Vestitorul

Cel care Artemis dorea să-i fie consacrat.

Thoas

Minune! N-aş putea să spun cuvânt mai potrivit.

Vestitorul

Stai, nu îngădui să-ţi rătăcească mintea. Ascultă şi, în vreme ce asculţi, gândeşte-te şi cumpăneşte cum să-i vânăm şi cum să-i înşfacam.

Thoas

Vorbeşte; ai dreptate. Lor le rămâne de făcut un drum prea lung, ca să-şi închipuie că nu-i vor prinde luptătorii mei.

Vestitorul

Când am ajuns pe ţărmul cu nisip al mării, pe care, în ascuns, fusese trasă nava lui Orestes, fata lui Agamemnon, printr-un semn, ne-a îndemnat să stăm de-o parte, ca ea să poată-aprinde focul sfânt şi să-mplinească ritul tainic al purificărilor. Luând în mână lanţul celor doi captivi, a mers în urma lor. Acestea ne-au făcut bănuitori pe noi, stăpâne, servitorii tăi, dar n-am cârtit.

Şi ca să credem că e prinsă în săvârşiri misterioase, a scos un ţipăt ritual şi-a început un lung descântec aspru, spre a ne dovedi că spală pângărirea. Dar după multă aşteptare, noi ne-am temut ca nu cumva străinii dezlegaţi să fi *ucis* fecioara şi să fi fugit. Totuşi groaza de a vedea ceremonii oprite ne-a ţintuit pe loc, tăcuţi, într-un târziu, trecând peste oprelişti, am hotărât cu toţii să ne ducem după ei.

Ne-am dus şi, iată, am văzut o navă din Hellada, cu vâslele ca nişte aripi coborâte-n apă, şi cincizeci de vâslaşi, pe scândurile băncilor, gata de drum, şi cei doi tineri lângă pupă, dezlegaţi din lanţuri. În timp ce unii căutau să ţină cu prăjini vasul <pe loc>, alţii legau de proră ancora sau întindeau odgoanele, iar alţii sârguiau să le coboare celor doi helleni în mare scara împletită, ca să se caţere pe punte.

Noi, de îndată ce-am văzut aceste pregătiri viclene, am lepădat orice sfială, am înşfăcat-o pe străină, am apucat odgoanele şi ne-am trudit să smulgem de la vârful pupei, din găurile lor, lopeţile cu ajutorul cărora se cârmuieşte <nava>.

Se înfruntau cuvinte tari: «De ce vreţi să fugiţi pe mare după ce-aţi furat şi preoteasa, şi statuia? Tu cine eşti şi cine ţi-a fost tată, ca să răpeşti fecioara de pe pământul nostru?»

Străinul a răspuns: «Aflaţi că sunt Orestes, fiul lui Agamemnon şi fratele acestei tinere, şi c-am venit să-mi iau acasă sora cea demult pierdută.»

Noi n-o slăbeam din mâini pe Iphigeneia, cercând să ţi-o aducem cu de-a sila, deşi pe feţe ne cădea o grindină de lovituri. Eram, şi ei şi noi, neînarmaţi, dar cei doi tineri ne-au stâlcit cu pumnii, cu picioarele, lovindu-ne în coaste şi-n ficat. A sta de ei aproape însemna să te sminteascâ în bătaie.

Fiind muştruluiţi amarnic, cu ochi umflaţi şi capete însângerate, noi ne-am retras pe-o creastă a falezei. Acolo ne-am oprit şi iar am năvălit la luptă, dar mai prevăzători, zvârlind în ei cu pietre. Curând am fost siliţi din nou să ne retragem, căci de la pupa vasului arcaşi trăgeau săgeţi asupra noastră.

Atunci un val puternic a împins corabia spre ţărm, şi cum <fecioara> se ferea să-şi ude gleznele, mergând prin apă, Orestes <a-nşfacat-o> şi-a săltat-o pe umărul stâng, a coborât în mare, s-a căţărat pe scara <navei> şi a depus-o teafără pe punte, cu idolul căzut din cer al Artemidei laolaltă365.

Şi din corabie s-a înălţat un glas: «Vâsliţi, corăbierilor helleni, albiţi cu spumă valurile mării! Am dobândit o pradă pentru care am izbutit să trecem printre Symplegade şi am plutit pe marea duşmănoasă cu străinii.»

Năierii, răspunzând cu strigăte de biruinţă, îşi adânciră vâslele în undele sărate şi vasul lor porni de zor, dar numai cât a fost în apă lină. Când era tocmai gata să părăsească portul, izbit de un talaz, s-a clătinat năprasnic, căci se stârnise din senin un vânt grozav ce-l împingea către uscat. Năierii, înfruntând curentul, trudeau din răsputeri, dar fluxul întorcea corabia la ţărm.

Iar Iphigeneia, stând în picioare, se ruga: «O Artemis, salvează-mă, pe mine preoteasa ta, ajută-mă s-ajung cu bine în Hellada, strămută-mă dintre barbari şi ai îngăduinţă pentru furtul meu! Oare tu nu-ţi iubeşti, zeiţă, fratele? N-am dreptul să-l iubesc şi eu pe-al meu?»

Ca un ecou la ruga fetei, năierii au cântat peanul. Cu braţe goale, fără mâneci, trăgeau la vâsle în cadenţă. Dar nava se apropia din ce în ce mai mult de stânci. Atunci unii din noi s-au năpustit în mare, în timp ce alţii încercau să lege nava cu odgoane. Iar eu, plecând numaidecât, am

alergat la tine, rege, să-ţi dau de veste despre cele întâmplate.

Mergi aşadar acolo, cu lanţuri şi cu funii, căci, dacă valurile nu se potolesc, ei n-au speranţă de scăpare. Augustul Poseidon, stăpânul mării, ocroteşte Troia, în schimb este duşmanul urmaşilor lui Pelops366. El are să vi-i dea în mâini, ţie şi oamenilor tăi, îndată, pe Orestes şi pe sora lui, ce şi-a trădat zeiţa, uitând cine-a scăpat-o de spadă la Aulis.

Corifeul

Nefericită Iphigeneia! Tu şi Orestes veţi muri, de veţi cădea din nou în mâinile stăpânului <acestei ţărix

Thoas

Voi, toţi locuitorii acestei aspre glii, încălecaţi şi alergaţi la ţărm, fiţi gata să îi prindeţi pe helleni, când li se va slarma corabia de stânci>! Grăbiţi-vă să-i apucaţi pe ticăloşi cu sprijinul zeiţei. Daţi drumul în talazuri sprintenelor voastre luntre. Să-i urmăriţi atât pe apă, cât şi pe uscat, pentru ca, prinşi de voi, să-i prăbuşim din vârful unei stânci sau să le tragem trupurile-n ţeapă. (*Mai mulţi războinici dau să plece spre ţărm, dar se iveşte zeiţa Athena, uriaşă, deasupra porticului templului367.*)

Athena

Stai, rege Thoas! Unde vrei să-i urmăreşti? Ascultă-mă, eu sunt Athena. Opreşte urmărirea ctuturorx Opreşte-nflăcărarea oştii tale. Orestes a venit în locurile-acestea, fiind mânat de profeţiile lui Phoibos, şi ca să scape de mânia Erinyilor, apoi ca s-o întoarcă pe sora lui în Argos, să mute pe pământul meu statuia sfântă şi astfel să sencheie patimile sufletului său. Acest cuvânt al meu e pentru tine. Orestes, cel pe care tu voiai să-l prinzi din mijlocul talazurilor şi să-l nimiceşti, acum pluteşte pe oglinda mării, iertat de Poseidon, la rugămintea mea.

Iar tu, Orestes, află ce doresc, căci vocea mea divină

răzbate pân’ la tine, deşi nu eşti de faţă368. Luându-ţi sora şi statuia <Artemidei>, du-te şi când vei fi ajuns în aşezarea clădită de nemuritori, Atena, să ştii că vei găsi la marginile Atticei un loc vecin cu ţancurile de la Karystos, un sacru loc numit Halai; aşa-i spune poporul meu. Acolo să ridici un templu, în care să aşezi statuia. Numele lui să-ţi amintească de tărâmul taurian şi de necazurile îndurate când pribegeai prin părţile Helladei, <împins> de boldul Erinyilor. Iar oamenii, în viitor, o vor cinsti pe Artemis prin imne, numind-o Tauropolos. Vă-ncredinţez o rânduială: la sărbătoarea templului să i se zgârie unui bărbat cu spada gâtul, ca să se scurgă câţiva stropi de sânge – despăgubire pentru viaţa ta cruţată – aşa cum cer evlavia şi venerarea Artemidei369.

Tu, Iphigeneia, în preajma unor dealuri sfinte, la Brauron, ca slujitoare a zeiţei, vei fi şi chelăreasa altui sanctuar. Acolo vei fi îngropată după moarte şi ca ofrande vei primi veşmintele subţiri rămase-n locuinţele femeilor ce pier la naştere370. (*Arătând spre femeile din cor.*)

<Pe tine, Thoas, te poftesc să laşi hellenele să părăsească ţara ta şi-n patrie să se întoarcă.

Orestes, eu te am mai salvat o dată, în tribunalul de pe Măgura lui Ares, când datorită mie voturile s-au ales în <două spărţi egale. Aceasta va fi lege: cel care va obţine din voturi jumătate, va fi iertat de vină. Du-ţi aşadar acasă sora, copile al lui Agamemnon, iar tu mânia să o lepezi, Thoas.

Thoas

Athena, cine-ascultă spusa zeilor şi n-o urmează, nu-i întreg la minte. Mă lepăd de mânia contra lui Orestes şi-a surorii lui, cu toate că ei au furat chipul de lemn cioplit al Artemidei. La ce miar folosi <mânia>? Nu se cuvine să ne războim cu zeii, suveranii noştri. <Fugarii> n-au decât să meargă sănătoşi în ţara ta şi să ridice, ajutaţi de Cer, un

templu. Iar pe aceste argiene le voi trimite în tărâmul Helladei binecuvântate, precum mi-ai poruncit. Voi pune capăt îndârjirii lăncilor asupra cetei de străini şi voi întoarce navele <noastre> din drum, ca să te-ascult, zeiţă.

Athena

E bine. Doamna ta este nevoia şi zeilor, la fel, le este doamnă. Suflaţi, o vânturilor, şi purtaţi-l pe Orestes la Atena! Vă însoţesc şi eu spre a păzi statuia sacră a surorii mele. (*Athena dispare în văzduh.*)

Corifeul

Mergând, bucuraţi-vă de libertate şi fiţi fericiţi pentru sorţile voastre!

Vom face precum porunceşti.

Pallas-Athena, căci tu eşti cinstită de zei şi de oameni.

Plăcute-s cuvintele ce ne-au sunat în ureche şi neaşteptate.

[O mare, slăvită Victorie, păzeşte vieţile noastre şi mereu încununã-le!]

HIPPOLYTOS

(*în ordinea intrării în scenă*)

APHRODITA.

HIPPOLYTOS, fiul lui Theseus şi al unei Amazoane.

VÂNĂTORI din ceata lui Hippolytos.

UN SLUJITOR.

CORUL femeilor din Troizen.

DOICA Phaidrei.

PHAIDRA, soţia lui Theseus.

O SLUJITOARE.

THESEUS, regele Atenei.

UN VESTITOR.

ARTEMIS.

Femei din suita Phaidrei, bărbaţi din garda lui Theseus.

Acţiunea se desfăşoară în faţa palatului regal din Troizen, unde Theseus petrece un an de exil, drept ispăşire pentru o crimă. De o parte şi de alta a porţii centrale se află statuile şi altarele respective ale zeiţelor Aphrodita şi Artemis. Intră Aphrodita, eventual ca apariţie nefirească deasupra palatului.

Aphrodita

Sunt Kypris371, proslăvită în cer şi pe pământ. Numele meu nu-i oarecare. Pe toţi cei care locuiesc şi văd lumina soarelui din răsăritul pontic la hotarele atlantice îi ocrotesc, dacă se-nchină slavei mele; <în schimb» îi prăbuşesc, dacă mă-nfruntă cu trufie372.

Nici neamul zeilor nu e scutit de-o slăbiciune: se bucură să fie venerat de oameni. Voi dovedi chiar astăzi adevărul spusei mele.

Doar unul din locuitorii pământului Troizenei373 afirmă că aş fi cea mai nemernică divinitate: Hippolytos, feciorul lui Theseus, vlăstarul Amazoanei, învăţăcelul cuviosului Pittheus374. El duşmăneşte patul dragostei, respinge gândul nunţii. O venerează doar pe sora lui Appollon, Artemis, al cărei tată este Zeus, şi-o socoteşte mai presus de orice zeitate375. Prin codrii verzi, de-a pururi însoţind fecioara, cu câinii lui rapizi goleşte ţara de jivine, primit într-o tovărăşie mult prea înaltă pentr-un muritor.

Eu nu mă sinchisesc de vânătoarea lor. De ce aş face-o? Dar pentru că Hippolytos m-a ofensat, chiar astăzi îl voi pedepsi376. Am pregătit de multă vreme calea şi nu-mi rămâne să adaug decât amănunte.

În urmă cu doi ani, Hippolytos a părăsit lăcaşul lui Pittheus, şi-a mers în ţara lui Pandion la Atena, ca să privească sfintele misterii şi să participe la ele377. Acolo l-a văzut soţia lui Theseus, nobila Phaidra378, şi inima i-a fost cuprinsă de-o dragoste mistuitoare, aşa cum eu am

pus la cale. Când <tânărul> s-a-ntors aici, regina, pe Akropo-Iis, creasta Pallas-Athenei, a înălţat un templu al Iubirii cu vedere spre Troizen, tânjind de dorul celui îndrăgit379. Şi sanctuarul a primit încă de-atunci un nume care să amintească de Hippolytos380.

Dar după ce Theseus, ca să se spele prin exil de sângele vărsat al Pallantizilor381, a părăsit Atena într-o navă şi-a pus piciorul, cu soţia lui, pe-acest pământ, în care de un an îndură pacostea surghiunului, sărmana Phaidra geme şi suspină de boldul dragostei rănită, şi se topeşte în tăcere. Niciunul dintre slujitori nu-i ştie boala. Dar astă patimă <de-acum> nu trebuie să se petreacă în ascuns. Am să-i descopăr lui Theseus întregul adevăr.

Pe tânărul care mi se împotriveşte blestemul tatălui îl va ucide, prin suveranul mării, Poseidon: acesta i-a făgăduit odată lui Theseus să-i împlinească, drept răsplată, trei dorinţe382. Iar Phaidra-şi va salva renumele, dar îşi va pierde viaţa, căci gândul la nenorocirea ei nu mă va-mpiedica să le urzesc duşmanilor o răzbunare care să mă mulţumească.

Dar, iată, vine-aci Hippolytos, feciorul lui Theseus, luându-şi un răgaz după isprăvile vânătoreşti. Voi părăsi aceste locuri, în urma lui zoreşte, zgomotoasă, o ceată de hăitaşi, care-i înalţă imne Artemidei. N-are habar că porţile lui Hades sunt <de-acum> deschise pentru el, că numai azi mai vede strălucirea soarelui. (*Aphrodita dispare. Intră Hippolytos în straie vânătoreşti, purtând în mână o cunună de flori. E însoţit de vânători şi de un slujitor bătrân.*)

Hippolytos Veniţi după mine, veniţi!

Lăudaţi-o cântând pe fiica din cer a lui Zeus, pe Artemis, care ne poartă de grijă.

VÂNĂTORII

Sfântă, sfântă, o preacinstită, mlădiţă a mai-marelui zeilor, glorie, glorie ţie, curată Artemis, fiica lui Zeus şi-a

divinei Leto, cea mai frumoasă fecioară, care trăieşti în cerul vast la curtea regescului tău părinte, în aşezarea cu totul de aur a lui Kronion!

[Glorie ţie, o cea mai frumoasă, o cea mai frumoasă fecioară din Olympos, Artemis!]

HIPPOLYTOS (*aşezând cununa de flori pe statuia Artemidei*) Stăpâna mea, ţi-am împletit cunună de flori culese dintr-o pajişte nepângărită, unde păstorul nici nu s-a gândit vreodată să-şi mâne turmele la păşunat, unde nici fierul <coasei> n-a umblat – o pajişte nepângărită, cutreierată primăvara de albine.

Acolo undele Sfielii rourează florile, pe care le culeg doar cei al căror suflet, nedăscălit, prin însuşi harul firii, aspiră spre sfinţenie deplină; cei necuraţi nu au îngăduinţă383.

Primeşte, o stăpână scumpă, din mâna mea evlavioasă cununa asta împletită, s-o porţi pe părul tău de aur!

Eu singur din toţi muritorii am parte de atâta cinste: să-ţi fiu însoţitor adesea, să pot vorbi ades cu tine şi să-ţi aud vocea <divină>; doar faţa nu pot să ţi-o văd.

Ah, de mi-ar fi urmarea vieţii la fel cum mi-a fost începutul! Un slujitor

Stăpâne! – sau, mai bine, prinţul meu, căci doar pe zei se cade să-i numim stăpâni – n-ai vrea să-ţi dau un sfat folositor? HIPPOLYTOS

Şi cum să nu? Altminteri aş părea neghiob.

Slujitorul

Oare tu nu cunoşti o lege statornicită printre oameni? HIPPOLYTOS

Eu n-o cunosc. Ce-mi dai să înţeleg? De ce m-ai întrebat? Slujitorul

Această lege spune «urăşte semeţia şi neprietenia!» HIPPOLYTOS

Pe drept cuvânt, căci semeţia e pururi vrednică de ură. Slujitorul

Şi nu-i un dar fermecător să fii cu sufletul deschis faţă de toţi?

Hippolytos

Un mare farmec şi-un câştig dintr-o măruntă osteneală. Slujitorul

Dar printre zei nu crezi că lucrurile stau la fel?

Hippolytos

Ba da, deoarece noi oamenii ne potrivim purtarea după zei. Slujitorul

Cum poţi atunci să nu te rogi unei zeiţe preamărite? Hippolytos

La ce zeiţă te gândeşti? Ia seama, gura ta să nu grăiască în deşert.

Slujitorul

La Kypris care se înalţă aici, în pragul casei tale.

Hippolytos

Eu sunt fără prihană şi-o salut <pe Kypris> de departe. Slujitorul

Ea totuşi este preamărită şi însemnată printre oameni. Hippolytos

Şi oamenii, şi zeii se aleg nemijlocit unii pe alţii.

Slujitorul

De-ar fi să ai o soartă bună şi cuget plin de cuviinţă! Hippolytos

Nu-mi place nicio zeitate în toiul nopţii celebrată. Slujitorul

Copilul meu, avem o datorie: să-i cinstim pe zei. Hippolytos

Porniţi, însoţitorii mei, intraţi în casă şi prânzul pregătiţi-ni-l. Este plăcut să ai o masă încărcată, după vânătoare. Şi ţesălaţi-mi armăsarii; vreau să-i înham la car, după ospăţ, ca să-i deprind cu goana. Iar Aphrodita

<doamna> ta, să fie sănătoasă384! (*Intră în palat împreună cu vânătorii.*)

Slujitorul

Nu-l voi urma pe tânărul acesta, ci cu smerenia ce-i şade bine unui sclav, stăpână Kypris, mă voi închina statuii tale. Te rog, fii îngăduitoare cu cel pe care zvăpăiala vârstei şi sângele fierbinte îl împing să spună vorbe deşucheate contra ta. Prefă-te că n-ai auzit cuvântul lui, căci zeii trebuie să fie mai înţelepţi ca muritorii. (*Slujitorul se închină la altarul Aphroditei, apoi pleacă. Intră femeile din Troizen, care alcătuiesc Corul.*)

Corul

Strofa 1

La stânca de pe malul mării prin care suie din adâncul Oceanului fântână vie cu apă ţâşnitoare, unde ne umplem vasele, am dat peste-o prietenă de-a noastră: clătea veşminte de porfiră în apa limpede ca rouă şi le usca pe caldul spate al lespezilor însorite.

Ea ne-a vorbit întâia dată despre durerile stăpânei.

Antistrofa 1 cum zace lâncedă de boală în aşternut, închisă-n casă, şi cum marama îi umbreşte, subţire, pletele de aur.

Trei zile au trecut, se spune, de când divina-i gură nu vrea să se atingă de prinosul Demetrei – sfântul trup al pâinii.

Ţinând, sărmana, să-şi ascundă nenorocirea vieţii sale, doreşte să-şi găsească pacea în portul mohorât al morţii.

Strofa 2

Şi totuşi, tânără femeie, nu ţi-au trimis turbare sacră nici Pan, nici <vitrega> Hekate, şi nici Korybanţii slăviţi, nici Muma <Zeilor, Kybele> cinstită penălţimi de munte385. Şi iarăşi, nu eşti mistuită deoarece, uitând să-i arzi belşug de turte la altare, pe Diktynna386 ai fi jignit-o,

pe agera vânătoriţă care străbate largul mării, umblând pe creste de talazuri, prin spuma undelor sărate. Antistrofa 2 Se poate că Theseus, monarhul urmaşilor lui Erechtheus387, desprins de vatră, zăboveşte în vreun aşternut secret, necunoscut soţiei sale?

Sau poate că vreun străin a navigat, pornind din Creta, până aici în portul nostru prielnic oamenilor mării, să-ţi dea, regină, ştire despre un doliu ce te ţintuieşte de pat, cu inima zdrobită?

Epodă

În trupul firav al femeii, întruna năpădit de chinuri, adesea naşterea stârneşte o tulburare şi o grijă ce pot duce la nebunie.

Şi noi am resimţit în pântec aceste răbufniri ciudate. Rugămu-ne Ocrotitoarei femeilor gata să nască, uranienei Artemis, arcaş ei vrednice de slavă în ceata zeilor de-a pururi!

(Se *deschide poarta din mijloc a palatului şi se iveşte Phaidra, sprijinită de Doică. Slujitoarele aduc un pat, pe care se aşază, şovăind, tânăra regină* 388.)

Corifeul

Priviţi, vine doica bătrână, aducând-o pe Phaidra înaintea porţii palatului.

Un nor mohorât se adună în jurul sprâncenelor sale.

Ah! sufletu-mi arde să afle ce rău istoveşte trupul reginei şi-i ofileşte obrazul.

Doica

Câte chinuri şi groaznice boli asupresc muritorii!

Ce să fac pentru tine? Ce nu vrei să fac?

Priveşte tăria cerului, priveşte văzduhul strălucitor!

Eu patul durerilor tale, în care tânjeşti, l-am adus înaintea palatului.

Întruna pofteai să te scoatem aici, dar în curând îmi vei cere, nerăbdătoare, să te întorc în iatac, căci grabnic

se schimbă dorinţele tale.

Nimic nu te bucură. Ceea ce ai te mâhneşte, în schimb însetezi după ceea ce nu ai.

Cu mult mai uşor este pentru bolnav decât pentru cel care stă să-l vegheze.

Bolnavul îndură doar răul bolii; pe veghetor îl căzneşte amarul din suflet şi truda neistovită a braţelor sale.

Ah! viaţa se ţese din suferinţe, durerile noastre nu încetează.

Dar dacă se află cumva un tărâm mai plăcut decât viaţa, cunoaşterea lui e-nvelită în nori şi în beznă.

Cum nu ştim nimic despre altă viaţă, cum lumea pieriţilor, de sub pământ, e o taină, îndrăgim, din păcate, tot ce sclipeşte pe faţa pământului şi rătăcim amăgiţi de poveşti deşarte.

Phaidra

Ridicaţi-mi, prietene, trupul.

Sprijiniţi-mi şi capul. Sunt frântă; îmi pare că membrele mi se desfac.

Slujitoarelor, prindeţi-mi mâinile lâncede.

Acest văl pentru capul meu e povară, în lături cu el! Lăsaţi să-mi cadă pe umeri părul.

Doica

Alină-te, Phaidra, stai molcom. Să nu te frământi.

Cu răbdare şi inimă trează îţi vei îndura mai lesne boala, căci suferinţa e însăşi ursita omului.

PHAIDRA (*cu accente de exaltare*)

Aiai! de-aş putea să-mi astâmpăr setea cu apă strălimpede dintr-un izvor de rouă şi să mă aştern pe pământ, să mă afund spre odihnă sub *doşnet* de plopi în poiană ierboasă!

Doica

Copilă, vorbeşte în şoaptă!

De ce-ţi este sete de apa izvoarelor? în preajma <clădirii> cu turnuri coboară la vale un râu subţire; acolo astâmpără-ţi setea.

Phaidra

<Vă cer> să mă duceţi la munte!

Vreau să merg în pădurea de pin, unde haita de câini sângeroşi aleargă pe urmele cerbilor împestriţaţi.

O zeilor, cât aş dori să ţip, să-i asmut, să ridic lângă pletele mele bălaie o suliţă thessaliană389, şi arma cu vârf ascuţit s-o arunc în jivine!

Doica

Copilă, ce gânduri te chinuie?

La ce bun să-ţi pese atâta de câini şi vânat?

Să nu mai vorbeşti aşa înaintea lumii. Asemenea vorbe îţi dau de gol nebunia.

Phaidra

O Artemis, Doamna Lacului390, lângă care se-ntrec bidivii focoşi, de ce nu mi-e dat, în câmpiile tale, să domolesc mânzoci din meleagul veneţilor391? Doica

Din nou ţi-au scăpat din gură cuvinte nebune. Adineauri pofteai să ajungi la munte ca vânătoriţă, şi-acum, iată, îţi arde să domesticeşti mânzoci pe nisipuri ferite de valuri.

Ar fi nevoie, copilă, de un mare profet să ne spună ce zeu te stârneşte întruna şi-ţi tulbură mintea.

PHAIDRA (*cu emoţie stăpânită*) Sărmana de mine, cum m-am purtat?

Cât de mult mi-am ieşit din fire!

Am fost o nebună. Un zeu m-a smintit.

O, câtă durere, sărmana de mine!

Acoperă-mi iarăşi obrazul, doică.

Roşesc pentru tot ce am spus. Ascunde-mi faţa. Din ochi mă inundă plânsul.

Ruşinea îmi tulbură văzul, îndată ce mintea mi se

limpezeşte, mă copleşesc remuşcările, dar şi nebunia mă face să sufăr.

<îmi doreso mai degrabă să mor, să nu mai îndur nimic.

DOICA (*acoperind-o cu vălul*) îţi acopăr obrazul. Dar când va să cadă zăbranicul morţii şi peste mine?

Ce mult mi-a fost dat să învăţ în lungul meu trai!

Pe pământ muritorii ar trebui să lege doar prietenii cumpănite cu grijă, să nu-şi deschidă oricui şi prea lesne inima, iar legăturile gingaşe ale iubirii ar trebui să fie destul de slabe ca omul să poată în voie să le deznoade sau să le înnoade <din nou>.

Dar când o singură inimă are de pătimit pentru două, aşa cum eu sufăr şi pentru tine, nespus de amarnică este povara.

Se spune că-n viaţă a fi prea cinstit aduce mai multă mâhnire decât bucurie şi ruinează curând sănătatea.

De altfel nici eu nu mă-mpac cu lipsa măsurii, ci preţuiesc dictonul «nimic prea mult»; orice om cu scaun la cap îmi va da dreptate392.

Corifeul

Bătrâno, credincioasă doică a reginei, văd cât de jalnică e starea sa, dar nu ştiu pricina îmbolnăvirii. Aş vrea să te întreb, s-o aflu de la tine.

Doica

Nici eu nu ştiu nimic. Am întrebat-o; nu vrea să-mi răspundă. Corifeul

Nu ştii nici barem când sau cum a început necazul?

Doica

La orice întrebare răspunde cu tăcere.

Corifeul

Cât e de slabă! Trupul cum i s-a topit!

Doica

Dar poate fi altminteri? N-a pus mâncare-n gură de

trei zile.

Corifeul

Fără să vrea sau pentru că a hotărât să moară?

Doica

Ea vrea să moară, să sfirşească prin înfometare.

Corifeul

Este ciudat că soţul ei nu se împotriveşte.

Doica

Ea suferinţa şi-o ascunde, nu se destăinuie c-ar fi bolnavă. Corifeul

Dar el, când îi priveşte faţa, nu-şi dă seama?

Doica

Se-ntâmplă că-i plecat departe de Troizen, tocmai acum. Corifeul

Şi tu de ce nu stărui să vorbească? încearcă să te lămureşti de unde i se trage răul, rătăcirea minţii.

Doica

Am încercat în fel şi chip, fără folos. Dar zelul meu, oricum, n-are să-mi scadă. Aflându-vă aici, voi veţi fi martore cum caut să-mi ajut regina la restrişte. (Se *întoarce spre Phaidra*.)

Copilă dragă, să uităm tot ce-am rostit mai înainte amândouă. Fii blândă iar, alungă-ţi încruntarea de pe faţă şi limpezeşte-ţi gândul. Eu, dacă adineauri am greşit, îţi voi aduce mai puternice temeiuri. Dacă te mistuie un rău de nemărturisit, femeile acestea, iată, sunt pregătite să te-ajute. Iar dacă tulburarea ta poate să fie dată în vileag bărbaţilor, înştiinţează-ne, ca să-ţi aducem un vindecător. (*Phaidra stăruie să tacă*.)

De ce păstrezi tăcere? N-ar trebui să taci, copila mea, ci mai curând îndreaptă-mă, dacă vorbesc aiurea, sau, dacă spusa mea este cu miez, urmează-mi sfatul. Rosteşte barem un cuvânt! Priveşte-mă, biata de mine! (Se *adresează Corului*.)

Femeilor, zadarnică e toată râvna mea. Mă aflu tot unde eram, cu niciun pas mai înainte: precum atunci sta neclintită, când mă rugam de ea, nu vrea să se înmoaie nici acum. (Se *întoarce spre Phaidra*.)

Ei bine, totuşi ia aminte: tu n-ai decât să fii, faţă de sfatul meu, mai neînduplecată decât marea, dar dacă mori, înseamnă că-ţi trădezi copiii. Ei nu vor moşteni palatul părintesc. Jur pe stăpâna călăreaţă, pe Amazoana care a născut un domn pentru copiii tăi, un fiu din flori cu ifose de fiu regal, îl ştii prea bine, pe Hippolytos. Phaidra

Ah! nu!

Doica

Cu asta văd că te-am atins.

Phaidra

Ah! maică, mă ucizi. De dragul zeilor, te rog să nu-mi vorbeşti vreodată despre-acest bărbat.

Doica

Vezi, mintea-ţi este limpede, dar nu doreşti, cu toată limpezimea asta, să-ţi ajuţi copiii şi să scapi de moarte.

Phaidra

Ţin la copii, dar altceva îmi răscoleşte inima.

Doica

Doar nu-ţi vor fi pătate mâinile de sânge, draga mea! Phaidra îmi sunt curate mâinile, dar sufletul mi-e pângărit.

Doica

Să-ţi fi făcut vreun duşman o vrajă?

Phaidra

Mă pierde o fiinţă dragă, dar fără voia lui şi fără voia mea. Doica

E vinovat faţă de tine cumva Theseus cu vreo greşeală? Phaidra

O, nu! Ci eu faţă de el de nu m-aş face vinovată.

Doica

Ce taină înspăimântătoare te-aduce să-ţi doreşti

pieirea? Phaidra

Lasă-mă cu necazul meu, căci n-am păcătuit faţă de tine.

Două (*îngenunchează şi îi apucă mâna*)

N-am să te las, de bunăvoie. Iar dacă voi da greş, va fi din vina ta.

Phaidra

Ce faci? încerci să mă sileşti? Te-agăţi de mina mea?

DOICA (*îmbrăţişându-i genunchii*)

Şi de genunchii tăi. Voi atârna de tine până vei vorbi. Phaidra

Va fi un chin cumplit, sărmano, să afli adevărul.

Doica

Ce chin poate să fie mai mare pentru mine decât să-ţi văd pieirea?

Phaidra

Eu voi pieri, fără-ndoială, dar moartea îmi va fi spre cinste. Doica

Dacă-i aşa, vorbeşte-odată şi cinstea ta va fi cu-atât mai mare. Phaidra încerc să aflu cum să-mi curăţ cinstea de ruşine.

Doica

Deci sunt îndreptăţită să te rog: mărturiseşte, nu te-ascunde. Phaidra

Ah! lasă-mă, de dragul zeilor! Desprinde-ţi mâna de pe dreapta mea.

Doica

Nici gând, până nu-mi faci hatârul ce mi se cuvine.

PHAIDRA (*la capătul puterilor*)

Mă-nduplec, n-am puterea să rezist acestei sfinte rugăminţi a mâinii tale.

Doica

Acum voi fi tăcută. E rândul tău să cuvintezi. (*Doica se ridică. După o tăcere lungă, Phaidra începe cu greu,*

copleşită de amintiri.)

Phaidra

O mamă urgisită, ce groaznică iubire, nemiloasă ţi-a fost dată393!

Doica

Iubirea ei cu taurul? Sau ce-nţelegi a spune?

Phaidra

Şi tu, sărmano, sora mea, iubită de Dionysos, o, cât ai pătimit din dragoste394!

Doica

Ce ai, copila mea, de-ţi ponegreşti întregul neam?

Phaidra

Şi eu sunt cea de-a treia care pier, sub ce destin, năpăstuita395! Doica

Mi-e groază, încotro se-ndreaptă vorba ta?

Phaidra

De-acolo <din Atena> mi se trage răul şi sufăr de mai multă vreme.

Doica

Tu încă nu mi-ai spus nimic din ce doream să aflu.

Phaidra

Ah! de-ai putea să dai tu însăţi glas cuvintelor pe care trebuie să le rostesc!

Doica

Eu nu sunt ghicitoare, ca să citesc în gânduri.

Phaidra

Ce vor să înţeleagă oamenii când spun că sunt îndrăgostiţi? Doica

Ei spun, copilă, că au parte de cea mai dulce din plăceri şi de durerea cea mai mare.

Phaidra

Deci eu am cunoscut doar jumătate din iubire.

Doica

Ce dai să zici, copila mea, iubeşti? De cine eşti

îndrăgostită? Phaidra

De cine s-ar putea să fiu? De el, feciorul Amazoanei… Doica

Cum? De Hippolytos?

Phaidra

Tu însăţi i-ai spus numele, nu eu396.

Doica

Vai, ce îmi spui, copilă? Amarnic m-ai lovit. Femeilor, e prea cumplit! Cum aş putea să mai trăiesc? Mi-e silă să rămân în viaţă. Urăsc lumina zilei. (*Cade la pământ. Câteva femei din lor o ridică*.)

Aş vrea să pier, să mă arunc într-o genune, să-mi aflu, dinaintea pacostelor vieţii, adăpost în moarte. Rămâneţi dar cu bine! Eu nu mai sunt nimic. Vedeţi, femeia aceasta cu inimă curată este târâtă silnic în mrejele iubirii.

Nu! Aphrodita nu este zeiţă! Este ceva deasupra zeilor, ceva cu mult mai mare, care ne-a pierdut, pe Phaidra şi pe mine, şi toată-această casă.

Corul

Strofă

Aţi auzit, auzit-aţi mărturisirea de neîndurat, plânsul reginei şi cazna-i nebună?

De-am putea să ne stingem, regină iubită, până nu vom cădea-n rătăcirea ce bântuie-n inima ta. Vai nouă!

Oh! Phaidra, fiica durerii!

Oh! suferinţă, care doiceşti muritorii!

Acum eşti pierdută <Phaidra>.

Ţi-ai dat la iveală răul.

Ce-ţi va aduce, pân’ la apusul soarelui, ziua de astăzi?

Ce grozăvie nemaivăzută se va petrece-n acest palat?

De-acum este fără cruţare sfârşitul spre care te mână Kypris, sărmană fiică a Cretei!

PHAIDRA (*ridicându-se încet în picioare*)

Femeilor locuitoare în Troizen, aici, pe pragul din afară al Peloponnesului397, mi s-a-ntâmplat odinioară, în lunga scurgere a nopţilor, să mă întreb prin ce anume se strică traiul muritorilor. Eu cred că dacă oamenii se poartă rău, nu e din pricina vreunui neajuns firesc al judecăţii lor, căci chibzuinţă multora e dreaptă.

Dar lucrurile mai degrabă stau precum urmează: noi ştim ce este binele, cu mintea îl cuprindem, ci nu ne dăm silinţa să-l înfăptuim, fie din moliciune, fie că punem mai presus decât virtutea unele plăceri. Iar viaţa este plină de plăceri: taifasurile îndelungi, dulceaţa timpului pierdut, ispitele primejdioase şi desfătările <numite> ruşinoase. Însă ruşinea e de două feluri: una lipsită de păcat, cealaltă pentru case un blestem. De-am fi în stare să le desluşim mai bine, n-am folosi aceleaşi litere să însemnăm idei <deosebite>398.

Fiind pătrunsă de asemenea încredinţări, n-ar fi putut să mi le smulgă niciun farmec, şi-apoi să mă împingă la greşelile contrare.

Am să vă spun pe rând ce gânduri am urmat. Din clipa când am fost rănită de iubire, n-am mai avut decât o grijă: cum să îndur cât mai frumos această lovitură. La început am chibzuit să tac, să-mi ţin ascunsă boala-n mine însămi. Căci nu poţi să te bizui câtuşi de puţin pe limbă: ea se pricepe de minune să mustre gândurile altora, dar nouă, prin nestăpânire, ne iscă numeroase rele. Apoi m-am hotărât să lupt cu nebunia mea şi, însetată de virtute, s-o răpun.

La urmă, dându-mi seama că nu voi izbuti s-o-nving pe Aphrodita, am hotărât să mor. Mi s-a părut că este calea cea mai nimerită şi nimeni nu va spune altfel. Nu vreau să-mi fie îngropate faptele frumoase, nici aruncate-n gura lumii cele de ruşine. Ştiam că dorul meu, că boala dragostei îmi va strica renumele; ştiam prea bine şi aceea

că eram femeie, o ţintă a dispreţului obştesc.

De ce nu a pierit, ca o nemernică, nevasta cea dintâi care şi-a pângărit c-un om străin culcuşul căsniciei? Din case nobile s-a răspândit această molimă printre femei. Când stricăciunea are trecere la oamenii de seamă, e limpede că secăturile îşi fac din asta o virtute. Urăsc femeile care vorbesc de castitate, dar se dedau în taină la dezmăţări urâte.

O Kypris, stăpâna mării, acelea cum de mai cutează să privească în ochii soţului care le strânge-n braţe, fără să li se pară că aud, înfiorate, cum întunericul părtaş da adulter> şi zidurile camerei prind glas ca să le dea-n vileag?

Prietenelor, ascultaţi de ce am hotărât să mor: eu nu vreau să ajung să-mi necinstesc bărbatul şi copiii. Doresc ca fiii mei să poată să vorbească liberi şi nestingheriţi şi să-nflorească în

Atena, cetatea renumită, să nu se ruşineze de purtarea mamei lor. Căci omul, cât i-ar fi de dârză inima, se simte sclav când trebuie să recunoască despre mama sa ori despre tatăl său c-au *fost* nemernici. Se spune că numai ceva e de un preţ cu viaţa: o conştiinţă limpede şi dreaptă. Adevăratul chip al ticăloşilor se-arată la vreun prilej, când Timpul le aşază oglinda lui în faţă şi se privesc în ea, precum o fată tânără se uită în oglinda sa. De n-aş fi numărată niciodată printre ei!

Corifeul

Cât de frumoasă e virtutea pretutindeni şi câtă faimă nobilă rodeşte-n oameni!

Doica

Stăpână, auzind prin ce ţi-e dat să treci, în prima clipă m-a cuprins o groază mare; însă acum m-am dumerit c-am fost o proastă. În viaţa oamenilor gândurile de pe urmă adeseori se dovedesc a fi mai înţelepte. Nimic din ce

ţi s-a-ntâmplat nu-mi pare neobişnuit sau greu de înţeles.

Asupra ta s-a abătut mânia Aphroditei. Tu eşti îndrăgostită; nu-i lucru de mirare. Aşa e datul multor muritori. Şi-acuma pentru că iubeşti, vrei să renunţi la viaţă? Dar pentru toţi amanţii de astăzi şi de mâine ar fi o cale aspră de-ar trebui să moară.

Căci Kypris e de neînvins, când dă năvală cu putere. În inima celui supus ea se strecoară dulce, însă pe cel care, trufaş, i se opune, poţi să-ţi închipui cum îl zguduie şi cum îl ia în stăpânire.

Văzduhul este plin de Kypris, în valurile mării ea se umflă; totul s-a plăsmuit prin ea, toată sămânţa ea o seamănă şi ea stârneşte dragostea, din care ne-am ivit cu toţii, noi care am umplut pământul.

Toţi păstrătorii de imagini din vremuri de demult apuse şi cei ce sunt cu Muzele în legătură ştiu că odinioară Zeus a fost îndrăgostit năprasnic de Semele şi că Eos, zeiţa zorilor luminătoare, l-a strămutat printre nemuritori pe Kephalos, deoarece-l iubea399. Acum ei amândoi trăiesc în cer şi n-au de gând să părăsească tovărăşia zeilor. Fiind învinşi de întâmplări, îmi pare că sunt fericiţi să le îndure.

Şi tu, tu pentru ce nu te-ai supune? Căci altfel ar fi trebuit ca tatăl tău să te sădească doar după unele tocmeli <cu Cerul> şi să te dea în grija unor zei necunoscuţi, de vreme ce tu nu vrei să asculţi de legile naturii. Ce crezi, câţi oameni buni, întregi la minte, ştiind că-n patul lor se lăfăie desfrâul, nu se prefac a nu vedea nimic? Şi câţi părinţi nu sar în ajutorul fiilor îndrăgostiţi, ca să câştige iute ce-şi doresc <aceştia>.

Sunt înţelepţi într-adevăr doar oamenii ce se pricep să-şi tăinuiască rătăcirile. Nu trebuie să caute să-şi facă prea desăvârşită viaţa, căci muritorii nu pot nici acoperişurile caselor să le îmbine fără greş.

Iar tu cum ai de gând să ieşi la un liman din pacostea

în care te-a surpat ursita? Dacă în tine binele întrece răul, poţi să te socoteşti nespus de norocoasă.

Copilă dragă, potoleşte-ţi tulburarea inimii, înfrânge-ţi semeţia, căci nu e decât semeţie dorinţa de a fi mai tare decât zeii. Deci îndrăzneşte să iubeşti, precum ţi-a hărăzit divinitatea. Eşti suferindă <din iubire neîmpărtăşită>, ci caută să-ţi schimbi în propriul bine suferinţa. Doar sunt descântece destule şi farmece alinătoare; vom dibui şi pentru boala ta un leac. Nespus de greu le-ar fi bărbaţilor, de nu le-am da mijloace de înzdrăvenire noi, femeile.
Corifeul

Regină Phaidra, sfatul ei, pentru necazul tău de-acum, îţi este de folos mai mare <decât gândurile talex Dar eu îţi dau dreptate ţie. De fapt, această laudă te supără mai mult decât mustrarea <doicii>; nu ţi se pare lesne s-o asculţi.

Phaidra

Iată de ce se pierd cetăţile cele mai bine rânduite şi casele de ce se ruinează: din vina cuvântărilor prea iscusite. Nu-mi spune vorbe care sună dulce în urechi, arată-mi mijlocul de a-mi salva onoarea.

Doica

Ce sunt cuvintele acestea mari? Acum nu-ţi foloseşte să ne ţii discursuri, ci trebuie să-l întâlneşti cât mai curând pe omul tău <iubit>, ca să-i dezvălui tot ce se petrece-n tine, fără ocolişuri. Ah! dacă nu ar fi în cumpăna chiar viaţa ta şi dacă-ai fi în stare să te stăpâneşti, nu te-aş împinge pe această cale, spre împlinirea dorului şi a plăcerii. Însă acum se dă o mare bătălie, de care ţine mântuirea vieţii tale şi nu-i ticăloşie ceea ce-ţi propun <să facix

Phaidra

O sfaturi groaznice! închide-ţi gura, nu mai rosti cuvinte de ruşine!

Doica

Sunt de ruşine, poate, dar ţie mult mai de folos decât dictoanele frumoase. Mai bine fa ce-ţi spun, ca să rămâi în viaţă, decât să mori pentru slava deşartă a neprihănirii.

Phaidra

O, nu! de dragul zeilor! Cuvintele ţi-s măiestrite, dar prea lipsite de ruşine. Să nu mergi prea departe. Eu sufletul abia mi l-am strunit ca să îndure totul, dar auzindu-te cum îmi vorbeşti de înflorit despre păcat, iarăşi voi luneca în pacostea de care vreau să scap.

Doica

Dacă acesta-ţi este gândul, mă-ntreb de ce vei fi greşit; dar dacă totuşi ai greşit, ascultă-mă. Te rog, fă-mi barem un hatâr. (*în şoaptă*.) Eu am acasă, mi-am adus aminte, un leac alinător de dragoste. Acesta, fără să-ţi păteze cinstea şi fără să-ţi învolbureze mintea, te va elibera de suferinţă, dacă din fire eşti netemătoare. [Dar de la cel pe care îl doreşti îmi trebuie un semn, un moţ de păr, un petic din îmbrăcămintea lui, ca să vă pot uni pe amândoi întru aceeaşi desfătare400.]

Phaidra

E alifie leacul tău sau băutură?

Doica

Nu ştiu, copilă, lasă-mă să te ajut, nu-mi cere lămuriri.

Phaidra

Mă tem că nu-mi vei dovedi că eşti prea iscusită.

Doica

Pe tine totul te-nfioară; ţi-o spun pe şleau. De ce ţi-e frică?

Phaidra

Mă tem să nu-i şopteşti o vorbă despre mine lui Hippolytos.

Doica

Pe mine bizuie-te, Phaidra. Eu ştiu ce trebuie să fac. Doar de m-ar ajuta Stăpâna Mării, Aphrodita! iar pentru mai amănunţite desluşiri, va fi de-ajuns să schimb vreo două vorbe cu prietenii din casă. (*Doica intră în palat. Phaidra cade iarăşi pe pat şi zace, în vreme ce Corul proslăveşte zeităţile dragostei.*)

Corul

Strofa 1

Bros, co zeu preaputernio Bros, tu care strecori dorinţa prin ochi şi-n sufletul celui cu care te lupţi împrăştii o dulce răpire, să nu ne apari niciodată însoţit de năpastă, să nu vii spre noi niciodată năprasnic!

Focul <solar> sau razele astrelor sunt mai puţin de temut decât săgeţile dragostei slobozite din arcul lui Bros, feciorul lui Zeus.

Antistrofa 1

Zadarnic pe malul lui Alpheios401, zadarnic în vatra lui Phoibos de la Pytho402, înalţă Hellada grămezi de tauri jertfiţi, dacă nu ise-nchină lui Bros, stăpânul şi domnul lumii, chelarul iatacului fără pereche al Aphroditei, lui Bros pustietorul, care <altminteri>, tind se abate, îi copleşeşte pe oameni cu necazuri şi moarte403.

Strofa 2

Iole, fecioara din Oichalia404, mânza neprinsă în hamuri, ce nu cunoscuse bărbat şi nuntă, a fost dată de Bros în seama nimicitorului neamului său405.

Pierdută, ca pe-o bakehantă din Hades, printre crime şi fum de incendii, şi printre gemete de muribunzi drept imn nupţial.

Kypris a împreunat-o cu fiul Alkmenei.

Amarnic i-a fost hymeneul, sărmana!

Antistrofa 2 O ziduri thebane, o gură a fântânii Dirke, voi aţi putea să ne povestiţi despre mânia năprasnicei Kypris.

Hărăzindu-i o nuntă de tunet şi foc Semelei, care-l purta în pântec pe Bakehos, plămada lui Zeus, a mistuit-o în somnul morţii406.

<Kypris> îşi plimbă suflarea cumplită peste lumea întreagă şi zboară repede precum albina.

(*În tăcerea sacră de după cântul Corului răbufnesc prin poarta palatului vociferări. Phaidra tresare, neliniştită, şi se ridică.*)

Phaidra

Tăceţi, femeilor! Suntem pierdute.

Corifeul

Ceva îngrozitor se-ntâmplă în palat. Ce poate fi, regină? Phaidra

Tăcere! Vreau să înţeleg ce se vorbeşte înăuntru.

Corifeul

Eu tac, dar vocile din casă nu sunt de bine vestitoare. Phaidra

Strofa 1

Vai mie! Aiai! Aiai!

Nefericita de mine, ce chin!

Corul

Strofa 2 Ce strigăte-auzi?

De ce te căzneşte un zvon de cuvinte?

Spune-ne, Phaidra, ce vorbe cumplite răsună în inima ta?

Phaidra

Eu sunt pierdută. Aşezaţi-vă în preajma porţii, ascultaţi: din casă se revarsă zgomot de gâlceavă.

Corul

Strofa 3

Tu eşti aproape de pragul <palatului> şi poţi desluşi cuvintele care ţâşnesc afară.

Vorbeşte, spune ce pacoste s-a petrecut acolo?

Phaidra

Hippolytos e cel ce strigă, feciorul Amazoanei călăreţe; o ceartă şi o blestemă pe servitoarea mea.

Corul

Antistrofa 3

Noi auzim gălăgia, dar limpede nu înţelegem ce înseamnă cuvintele aspre care ţâşnesc prin poarta palatului până la tine.

Phaidra îi strigă verde-n faţă «codoaşă ticăloasă» şi-o învinovăţeşte că a trădat culcuşul stăpânului <Theseus>.

Corul

Antistrofa 2

Te-a dat în vileag, te-a dat în vileag o femeie prietenă.

Cum am putea să-ţi fim de folos?

<Doica> a dezvăluit secretul tău. Într-adevăr eşti pierdută.

Phaidra

Antistrofa 1

Aiai! Cumplită năpastă!

Dezvăluind secretul, m-a nimicit.

Corifeul

Din grijă pentru tine, chiar dacă nu spre faima ta, a vrut să-ţi lecuiască boala. Acuma ce vei face? N-ai cale de scăpare. Phaidra

Nu ştiu decât un lucru: acuma doar o moarte grabnică m-ar lecui de suferinţă. (*Hippolytos năvăleşte din palat, urmat de doică.*)

Hippolytos

O glie, muma tuturor! O raze izvorând din Soare! Ce vorbe groaznice, de nerostit, au fost rostite!

Doica

Taci, fiul meu, să nu-ţi audă strigătele cineva.

Hippolytos

Nu! Cum să tac, după cuvintele revoltătoare ce mi-a fost dat să le aud?

Două (*aruncându-se la genunchii lui Hippolytos*)

Te rog fierbinte, îţi sărut frumoasa mână dreaptă. Hippolytos

Jos mâinile de pe veşmântul meu. Nu mă atinge!

Doica

Ah! iată, îţi cuprind genunchii. Să nu mă ruinezi! Hippolytos

Nici n-aş putea, căci, după tine, n-ai spus cuvinte vinovate. Doica

Să nu împărtăşeşti cuiva nimic din ce ţi-am spus, copile. Hippolytos

Cuvintele nemincinoase, când le rosteşti în public, şi mai nemincinoase par.

Doica

Să nu-ţi calci jurământul, fiule.

Hippolytos

Cu limba, nu cu gândul, am jurat407.

Doica

Ce vrei să faci, copilul meu? Să-ţi nimiceşti prietenii?

Hippolytos

Să mă ferească zeii de-asemenea prieteni408!

Doica

Iartă-mă! Muritorii sunt supuşi greşelii.

Hippolytos

O Zeus, de ce ai aşezat sub soare, alături de bărbaţi, femeile, fiinţele acestea păcătoase, de nimic? Dacă voiai să răspândeşti în lume spiţa muritorilor, nu trebuia să te slujeşti vreodată de femei, în temple, oamenii, în schimbul unor greutăţi de aur, de aramă sau de fier, ar fi putut să-şi cumpere sămânţă de copii şi-ar fi trăit nestingheriţi în casa lor, lipsindu-se de parte femeiască. Azi dimpotrivă, noi, ca să primim o pacoste-n căminul nostru, întâi de toate suntem nevoiţi să irosim tot ce-am agonisit.

Dar iată şi dovada că femeia nu-i decât o grea

năpastă. Părintele care a zămislit-o şi-a crescut-o, când vrea s-o mute într-un alt cămin <al unui soţ>, îi dă şi zestre pe deasupra, numai să scape repede de soiul râu. În schimb, nătângul ce primeşte această scorpie în casă, de fericire îşi încarcă nemernica, precum un idol, cu cele mai frumoase daruri; şi astfel i se risipeşte nefericitului belşugul. Oricum el are parte de povară: fie ca, socrii lui fiind de neam ales, se străduie ca nu cumva să piardă o nevastă cârcotaşă, fie că, dacă-i însurat cu o nevastă cumsecade, dar din familie săracă, încearcă să se-ncredinţeze că l-a blagoslovit destinul, nemaiţinând seama de lipsuri.

Mai nimerit e să aduci în casă o nimenea, o prostănacă, dar nerozia poate fi şi ea primejdioasă. Urăsc femeia, dacă e vicleană. Ferească-mi zeii vatra de vreuna mai înţeleaptă decât i se cade! în cele înţelepte mai degrabă trezeşte Kypris toată desfrânarea; pe cele simple mintea scurtă le apără de căpială.

Apoi, aproape de neveste, să nu roiască slujitoare! mai binear fi să le păzească jivine mute şi colţate, să le împiedice de a vorbi cu cineva şi de a asculta pălăvrăgeala slugilor. Azi, dinlăuntrul caselor, femeile nemernice urzesc nemernicii şi slugile le duc afară, ca să se-nfăptuiască.

La fel şi tu, chip ticălos! venind la mine, m-ai îndemnat să necinstesc inviolabilul iatac al tatii. Cu apă de izvor mă voi spăla de pângărire şi-mi voi purifica urechile. Cum aş putea să cad cu tine la învoială păcătoasă, eu care mă socot mânjit fie şi numai pentru că am auzit îndemnurile tale? Să ştii că vei scăpa, femeie, doar datorită pietăţii mele. Căci dacă nu m-ai fi legat prin jurământul pe care mi l-ai smuls în faţa zeilor, n-aş fi putut să nu-i dezvălui totul lui Theseus.

Acum, atâta timp cât va lipsi din ţară tatăl meu, voi părăsi palatul, iar gura mea va fi tăcută. Dar îmi voi însoţi

părintele, când el se va întoarce şi voi vedea cu ce priviri îl veţi întâmpina, tu şi stăpâna ta. Cât despre îndrăzneala ta sfruntată, m-am lămurit din cele întâmplate.

Fiţi blestemate! Voi urî femeile de-a pururi. Nu-mi pasă dacă s-ar susţine că spun mereu acelaşi lucru, deoarece şi ele sunt mereu la fel de rele. Să le înveţe cineva nedesfrânarea, iar dacă nu, să mi se-ngăduiască să le calc de-a pururi numele-n picioare. (*Hippolytos părăseşte precipitat scena.*)

Phaidra

Antistrofă

Destin al femeilor! Jalnic destin: viaţă de cazne, speranţe-nşelate!

Cu sprijinul cui voi rupe nodul funiei care mă strânge?

Aiai! mi-am primit pedeapsa.

Io! Glie şi Soare!

Cum să mă smulg din cleştile sorţii?

Cum să-mi ascund suferinţa, dragile mele?

Ce zeu va voi să mă mântuie?

Ce muritor îmi va fi de-ajutor sau fi-va părtaş la faptele mele nemernice?

Un trai împletit cu astfel de cazne îmi pare o cale fără ieşire.

Ah! dacă pe lume se află o năpăstuită, aceea sunt eu.

Corifeul

Aiai! s-a împlinit amarul! Stăpână, iscusinţa slugii tale n-a fost de folos.

PHAIDRA (*adresându-se doicii*)

Ce mi-ai făcut, femeie mârşavă, o tu, pierzania prietenilor tăi? Să te lovească Zeus, înaintaşul meu, cu fulgerul, să te prefacă în cenuşă! Au un ţi-am spus, au, prevăzându-ţi gândul, nu ţi-am dat poruncă să păstrezi tăcere despre secretul meu ce mă pătează? Tu nu m-ai

ascultat, iar ca urmare voi muri dezonorată.

Şi totuşi trebuie să aflu altă cale. Hippolytos, cu inima încinsă de mânie, îi va vorbi tatălui său despre purtarea ta parşivă, prin care m-ai pierdut. [Va spune şi bătrânului Pittheus ce pătimesc.] Va umple toată ţara cu zvonuri de ruşine.

Fiţi blestemaţi, tu şi oricine se grăbeşte să le dea prietenilor ajutor, dar fără învoirea lor şi astfel îi dezonorează!

Doica

Stăpână, ţi-am făcut un rău şi ai temei să mă învinuieşti, căci suferinţa te sleieşte şi-ţi strică dreapta judecată; dar, dacă îmi îngăduieşti, pot să răspund învinuirii tale. Eu te-am crescut şi ţin la tine, şi pentru boala ta am căutat un leac. Păcat că n-a fost să-l găsesc. Pe mine, dacă izbuteam, m-ai fi numit femeie înţeleaptă, dar pare-mi-se că înţelepciunea este doar noroc, doar nimereală. Phaidra

Să fie drept? Să fiu cumva şi mulţumită că, după ce m-ai vătămat de moarte, acuma te grăbeşti să-mi ţii o cuvântare?

Doica

Ne pierdem vremea cu palavre. Într-adevăr, n-am fost prevăzătoare, dar tot mai este o speranţă de scăpare, fata mea. Phaidra

Destul! Niciun cuvânt mai mult! Mi-ai dat şi adineauri dăunătoare sfaturi, m-ai îndemnat la mârşăvie. Lipseşte dinaintea mea! Vezi-ţi de treburile tale! (*Doica iese.*) Eu le voi rândui pe ale mele. (*Se întoarce spre lor.*)

Iar vouă, nobile neveste din Troizen, vă cer să-mi împliniţi numai o rugăminte: ascundeţi tot ce-aţi auzit într-o tăcere de mormânt.

Corifeul

Jurăm pe Artemis, pe sfânta fată a lui Zeus, să nu

destăinuim nimic din tot ce-ai pătimit.

Phaidra

Ce-ai spus acuma este bine. Eu, după ce m-am frământat cu mintea, n-am desluşit decât o singură ieşire din restrişte, dacă doresc să le asigur copiilor un trai ilustru şi totodată să mă scutur de pacostea care m-apasă.

Nu! Nu-mi voi face de ruşine vreodată neamul meu din Creta şi, după ce-am greşit amarnic, nu mă voi duce înaintea privirii lui Theseus vreodată, ca să-mi salvez biata mea viaţă.

Corifeul

Doar n-ai de gând să-ţi faci un rău fără ieşire! Phaidra

Vreau să mă sting; prin ce mijloc, doar eu voi hotărî. Corifeul

O, nu! în numele lui Zeus!

Phaidra

Te rog să nu-mi dai sfaturi, decât spre cinstea mea. Eu, despărţindu-mă de viaţă, ştiu că voi face bucurie nimicitoarei mele Kypris. Voi fi învinsă de o dragoste amară.

Dar este unul pentru care moartea mea va fi un greu blestem. Am să-l învăţ să nu privească de sus la chinurile mele. Împărtăşindu-l şi pe el din răul ce mă mistuie, se va tămădui de îngâmfare. (*Intră în palat, urmată de slujitoarele care îi duc patul.*)

Corul

Strofa 1

Am vrea să ne-ascundem în hăuri de nestrăbătut, ori un zeu, dăruindu-ne aripi, să ne mute în stoluri fâlfâitoare.

Am vrea să plutim pe valuri aproape de adriatice maluri, pe urmă, prin apa lui Eridanos, în părţile unde mâhnite fecioare îl jelesc pe Phaeton şi picură lacrimi de chihlimbar în palatul cu sumbre talazuri al tatălui lor409.

Antistrofa 1

Am vrea să ajungem în zbor pe malul sădit cu meri, unde cântă atât de frumos Hesperidele, mai departe de care stăpânul oceanului, al imensului lac porfiriu, nu-i mai oferă năierului cale.

Acolo, aflată sub straja lui Atlas, e marginea cerului, sfântă, cu fântâni de ambrozie, lângă iatacul nunţii lui Zeus, tărâm roditor, lăcaş preaslăvit şi comoară de fericire divină410.

Strofa 2

Navă cretană cu aripi albe, tu, prin vuiet de valuri, prin unda sărată, ai adus-o pe doamna noastră dintr-un cămin fericit spre plăcerile unei nunţi urgisite!

Semne de rău vestitoare ţi-au adumbrit plutirea, o, navă, sau la plecarea din Creta, sau la sosire, când oamenii mării, ajungând la Atena, regina cetăţilor, te-au legat cu odgoane vârtos împletite în portul pietros Munychia411

şi-au coborât pe uscatul larg.

Antistrofa 2

Acolo a fost să se-aprindă dragostea necuvenită, teribila boală iscată de Aphrodita, care frânse inima Phaidrei.

Iată, povara durerilor o copleşeşte.

Şi-o funie va spânzura de tavanul iatacului său nupţial, şi-un laţ se va strânge pe gâtul ei alb.

Aşa, rămânând credincioasă zeilor ocrotitori ai nunţii, îşi va păstra un renume neîntinat şi inima şi-o va scăpa de durerile dragostei.

O SLUJITOARE (*strigând din palat*)

Aiai! Oh! Ajutor! Daţi fuga, toţi ai casei! Ajutor! S-a spânzurat regina, soţia lui Theseus.

Corifeul

Vai, şi-a ţinut cuvântul! Stăpâna nu mai este; cadavrul ei atârnă sus, în la (412.

Slujitoarea

Aduceţi iute, cât mai iute, un fier cu două ascuţişuri, să i se taie nodul <funiei> ce o sugrumă!

O VOCE DIN COR

Ce-i de făcut, prietenelor? Oare să mergem în palat şi să desfacem laţul care gâtuie regina?

Altă voce din cor

De ce? Nu sunt acolo servitori <ca s-o ajute>? în viaţă nu-i cuminte să fii prea zelos.

Slujitoarea întindeţi bietul trup fără suflare. Amarnic îi va fi stăpânului să-şi vadă moartă straja vetrei sale.

Corifeul

Aţi auzit? S-a stins sărmana Phaidra. Curând îi vor aşterne trupul <pe un pat>. (*Theseus intră în scenă ca pelerin cucernic, însoţit de câţiva oameni din gardă. Pe cap poartă cunună, semn că a primit răspuns favorabil din partea unui oracol.*)

Theseus

Femeilor, nu ştiţi cumva de ce se strigă în palat? Răzbate-afară larmă grea de slujitori. (*Urmează un moment de linişte.*)

Este ciudat: revin, după un drum pios, acasă şi nu îşi dă silinţa nimeni să-mi deschidă poarta, să mă întâmpine cu bucurie şi să-mi ureze bun venit. Eu sper că bătrâneţea lui Pittheus n-a pătimit nimic. El este fără îndoială încărcat de ani, totuşi m-ar întrista plecarea lui din casa mea413.

Corifeul

Năpasta n-a surpat un om bătrân, Theseus. Vei fi îndurerat de pierderea cuiva în floarea vârstei.

Theseus

Doar nu i-a fost răpită viaţa vreunuia din fiii mei?

Corifeul

Nu, ei trăiesc, dar mama lor e moartă: o pacoste şi mai grozavă.

T HESEUS

Ce spui? Soţia mea s-a prăpădit? în ce împrejurare? Corifeul

S-a spânzurat cu laţul unei frânghii atârnate de o grindăx Theseus

Ce rău o chinuia? Ce întâmplare blestemată a silit-o? Corifeul

Atâta ştim, Theseus, căci nu de multă vreme stăm lângă palat şi lăcrimăm pentru nenorocirea ta.

THESEUS (*smulgându-şi cununa de pe cap*)

Aiai! De ce, întors din sfânt pelerinaj, mai port pe cap cununa de frunze împletite? Hai, slujitorilor, daţi jos zăvoarele, deschideţi porţile, să-mi văd soţia moartă – o jalnică privelişte! (*Se deschide poarta palatului, prin care se vede trupul fără viaţă al Phaidrei, întins pe pat. Regina moartă este înconjurată de* servitori414.)

Corul

Strofa 1

Io, io! sărmano! Restrişte nebună!

După ce-ai pătimit, după ce-ai săvârşit, se prăbuşeşte palatul.

Aiai! tu n-ai şovăit să pieri de o moarte hidoasă, nesfântă, prin lucrul mâinilor tale necruţătoare!

Ce putere, sărmano, te-a rostogolit în bezna morţii?

Theseus

Strofa 2

Vai mie, ce chin! Din noianul de rele câte mi-au fost hărăzite acesta e cel mai mare, o Soartă!

Căzut-a peste mine, grea, şi peste casa mea, năprasna de nespus, trimisă de un duh răzbunător.

Ah! viaţa şi pofta de viaţă îmi sunt spulberate. Privesc înainte, sărmanul de mine, şi văd o mare de patimi.

Din ea înotătorul nu mai atinge malul, din marea cu talazuri umflate de restrişte.

Cu care cuvânt potrivit să numesc, bietul de mine, urgia destinului tău, o Phaidra?

Precum o pasăre ce mi-a scăpat din mâini, tu ai plecat în zbor întins spre Hades.

Aiai! Aiai! suferinţe smintite, smintite!

De foarte departe vine blestemul zeilor care mă pierde, răsplată amarnică pentru păcatele vreunui strămoş din vechime.

Corifeul

Tu nu eşti singurul lovit de nenoroc, o rege! Mulţi oameni şi-au pierdut, ca tine, soţiile iubite.

Theseus

Antistrofa 2

Vreau să cobor sub pământ, în subpământescul amurg, sărmanul de mine, în bezna morţii.

Fiind lipsit de scumpa ta făptură, această moarte-mi pare-a fi mai mult sfârşitul meu decât al tău.

Oare cine-mi va spune fără ocol cum de-a pătruns în sufletul tău, sărmano, ispita morţii?

Cine-mi va spune ce s-a petrecut? Oare palatul meu regesc adăposteşte în zadar atât amar de slugi?

Vai mie, <lipsit> de tine, ce tristă-mi va fi întoarcerea, Phaidra, în odăile mele îndoliate, oropsitul de mine!

Durere de nespus, neîndurată! Sunt nimicit, palatul mi-e pustiu, copiii-mi sunt orfani de mamă.

Preascumpă soţie, m-ai părăsit, o tu, cea mai bună din câte-au trăit cândva sub privirile Soarelui, învăpăiate, şi sub cerul nocturn scăpărând de stele!

(*în timpul tânguirilor lui Theseus*, *femeile din lor au remarcat o scrisoare legată de mina Phaidrei*.)

Corul

Antistrofa 1 Sărmane, sărmane, câtă urgie în casele tale!

Pleoapele noastre se umplu de lacrimi curgând în valuri şi tremurăm dinainte la gândul celor ce stau să urmeze.

THESEUS (*remarcând scrisoarea*)

Priviţi aici, priviţi! Ce taină va dezvălui scrisoarea care spânzură de mina sa iubită? Sau poate mai degrabă, sărmana, pe tăbliţe, şi-a scris dorinţele din urmă în legătură cu copiii şi patul căsniciei. Fii liniştită, Phaidra! Nicio femeie nu te va înlocui în aşternutul şi în casa lui Theseus.

Ah! Iată, semnele înscrise de pecetea inelului de aur al celei care nu mai este parcă-mi vorbesc de dincolo de moarte. Acum să dezlegăm pecetea şi să vedem ce vor tăbliţele să spună. (*Theseus rupe sigiliul scrisorii, desface tăbliţele şi citeşte.*)

Corul

Aiai! la şiragul năpastelor se-adaugă alta, şi mai cumplită, trimisă de zei. Ah! cum vom putea să trăim mai departe după cele-ntâmplate?

Casa regală se năruie; am zice că nu mai rămâne piatră pe piatră.

Corifeul

O zeilor, fie-vă milă, dacă se poate, de neamul acesta! Luaţi-mi în seamă ruga!

Dar, iată, o rea presimţire mă face să prorocesc un dezastru.

Theseus

Vai, grozăvie după grozăvie! Vai, lovitură după lovitură! De ne-ndurat, de nerostit.

Corifeul

Dar ce s-a întâmplat? Vorbeşte, dacă e îngăduit să aflu. Theseus

Strigă scrisoarea, vesteşte o crimă.

Unde să fug de povara durerilor mele?

Mă simt prăbuşit, nimicit sunt.

Ce glas răbufneşte, ce glas, din tăbliţe, sărmanul de mine?

Corifeul

Aiai! Cuvintele acestea prevestesc mari suferinţe.

Theseus

Eu, faţă de-această crimă sfruntată, nu-i pun zăvor gurii mele; voi da în vileag mârşăvia. Ascultă, cetate!

Hippolytos a îndrăznit să-mi pângărească silnic aşternutul şi să insulte ochiul sacru al lui Zeus. O tată Poseidon, odinioară mi-ai făgăduit să-mi împlineşti trei rugăminţi. Du-mi azi la împlinire una: răpune-l pe feciorul meu. Să nu apuce viu sfârşitul zilei, de mi-ai făcut făgăduinţe-adevărate.

Corifeul

De dragul zeilor, stăpâne, retrage-ţi rugămintea! Vei recunoaşte mai târziu că ai greşit. Ascultă-mă!

T HESEUS

Nici gând! Şi pe deasupra, îl voi goni din ţară. Aşa, din două lovituri, va fi atins barem de una: fie că Poseidon îmi va urma blestemul şi-i va trimite leşul la porţile lui Hades, fie că, izgonit din patrie, va merge prin străini, ca să îndure vitregia unei vieţi rătăcitoare415.

Corifeul

Dar iată, chiar acum soseşte însuşi fiul tău Hippolytos. Dă-i un răgaz, rege Theseus, mâniei tale blestemate, alege calea cea mai de folos neamului tău. (*Intră Hippolytos, însoţit de vânători.*)

Hippolytos

Te-am auzit vorbind cu glas înalt şi am venit în grabă, tată, dar nu ştiu pricina mâhnirii tale; aş vrea s-o aflu de la tine.

Vai, ce zăresc aici? Soţia ta e fără viaţă, tată! Să fie moartă? Cum e cu putinţă? Abia m-am despărţit de ea; nu

e mult timp de când încă privea spre cerul luminos. Ce-a pătimit? Cum a pierit? Vreau, tată, să-mi răspunzi. Căci omul este lacom să cunoască totul, chiar şi în ceasul unor întâmplări nefericite. Tu taci? Tăcerea, la restrişte, nu e de folos. Nu este drept, părinte, să-i ascunzi durerile unui prieten, de fapt mai mult decât prieten416.

Theseus

O muritorilor, prea tare vă siliţi în van! La ce vă foloseşte să deprindeţi mii de arte, la ce vă folosesc atâtea iscusinţe şi-atâtea căutări, când nu cunoaşteţi un mijloc de a-i învăţa să fie înţelepţi pe cei ce nu sunt <câtuşi de puţin>?

Hippolytos

Ar fi neîntrecut maestrul despre care îmi vorbeşti, în stare din smintit să facă om cuminte. Dar, tată, nu-i timp pentru cugetări subţiri. Mă tem să nu-ţi fi tulburat durerile vorbirea. Theseus

Vai, muritorilor le-ar trebui un semn pe care să se bizuie când îşi aleg prietenii, un mijloc de a desluşi, în inimă, care-i prietenul adevărat şi care dimpotrivă. Iar fiecare om ar trebui să aibă două glasuri: un glas al adevărului şi altul oarecare, pentru ca glasul drept să-l poată dovedi pe cel viclean şi astfel niciodată să nu fim traşi pe sfoară417.

Hippolytos

Vreunul din apropiaţii tăi m-a ponegrit cumva? îţi pare că sunt vinovat, deşi n-am nicio vină. Mă uluiesc, mă năucesc, într-adevăr, aceste vorbe stranii, trădând o judecată ieşită din făgaşe. Theseus

Cât de nemernică poate să fie mintea muritorilor! Neruşinarea lor sfruntată n-are margini. Dacă sporeşte pururi şi se umflă cu fiecare nouă generaţie, dacă urmaşii sunt mereu mai ticăloşi decât înaintaşii, atunci mă tem că zeii vor fi nevoiţi să facă un al doilea pământ, în care să

hălăduiască nedrepţii şi destrăbălaţi!

Uitaţi-vă la blestematul zămislit de mine, care mi-a pângărit culcuşul şi căruia cregina> moartă i-a dat de gol nemernicia. Hai, dacă tot m-ai întinat, arată-mi faţa ta! Apropie-te şi priveşte-mă în ochi418.

Deci tu eşti sufletul ales ce zăboveşti în preajma zeilor! Tu eşti neprihănitul, flăcăul neatins de nicio slăbiciune! Dar nu mă voi încrede în ifosele tale, nici nu-i voi acuza pe zeii <tăi ocrotitori> că sunt neghiobi şi căpiaţi. Înalţă-te, plin de mândrie, faleşte-te cu prânzurile tale fără carne! Ia-l pe Orpheus de domn şi de profet, îmbată-te cu fumul scrierilor lui! Acum te-ai dat de gol419.

De-atare oameni lumea trebuie să se ferească; o spun eu, sus şi tare, tuturor. Ah! rostitorii vorbelor măreţe pun ruşinoase uneltiri la cale!

Soţia mea s-a omorât. Tu poate crezi că moartea ei te va salva. Ba tocmai asta mai vârtos te-nvinuieşte, o răul răilor! Ce jurăminte, ce discursuri pot să fie mai presus de-atare mărturie zdrobitoare, încât să te scutească de pedeapsă?

Vei spune că regina te ura şi că bastardul e duşmanul înnăscut al fiilor legitimi. Dar cum de şi-a vândut aşa de ieftin viaţa, de ce, ca să te piardă, şi-a jertfit ceea ce nouă ne era atât de scump? Sau vei susţine că bărbaţii sunt scutiţi de nebunia <dragostei>, că doar femeile, din fire, sunt înclinate spre desfrâu? Prea bine ştiu că tinerii nu se împotrivesc mai tare ca femeile, când Kypris le-nfierbântă sângele. [Iar bărbăţia <dimpotrivă> şi mai stăruitori îi face.]

Dar contra ta, eu nu mai trebuie să strâng dovezi, căci iată martorul cel mai necruţător: cadavrul ei. Degrabă! părăseşte ţara! porneşte în exil, dar fără să te duci vreodată în Atena, cetatea de nemuritori clădită420, şi nicăieri între hotarele pământului în care porunceşte

lancea mea!

De m-aş îndupleca în faţa ta, după asemenea jignire, tâlharul isthmic, Sinis, ar striga că nu eu l-am ucis, că în zadar m-am lăudat cu moartea lui, iar stâncile spălate de talazuri, unde şi-a dat sfârşitul Skeiron, ar dezminţi că braţul meu loveşte greu răufăcătorii421. Corifeul

Cum aş putea numi «oblăduit de soartă» un muritor, ori ei – ne-ar fi? Chiar cei sus-puşi, cum bag de seamă, sunt răsturnaţi din slava lor.

Hippolytos

Cumplită este, tată, mânia sufletului tău stârnit, dar în această întâmplare, care ţi-a dat prilejul să rosteşti o strălucită cuvântare, dacă am sta să cercetăm, ceva nu-i câtuşi de puţin frumos. Nu mă pricep să ţin discursuri înaintea gloatei, dar în tovărăşia mai restrânsă a unora de vârsta mea pot să vorbesc. Aşa e, are fiecare tainul lui de înzestrare: bărbaţi nu foarte înţelepţi sunt vorbitori ce ştiu să zguduie mulţimea. Dar iată că sunt nevoit să cuvintez; faţă de-asemenea năpastă nu pot să-mi ţin legată limba.

Întâi am să răspund la prima ta învinuire, prin care socoteai că mă vei amuţi şi spulbera. Tu vezi lumina zilei, vezi pământul. Nu se găseşte nicăieri, chiar dacă nu te învoieşti <cu mine>, un om cu suflet mai curat decât al meu. Am învăţat de mult să vencrez, cucernic, zeii, pe urmă să-mi aleg prieteni, care, departe de-a umbla pe căi cotite, n-ar îndrăzni să dea îndemnuri criminale, nici să-i ajute pe apropiaţii lor la fapte ruşinoase422. Eu, tată, nu-mi bat joc de cei cu care am pecetluit tovărăşie, ci pentru toţi prietenii, fie că sunt de faţă, fie că lipsesc, rămân acelaşi.

Şi dacă este un păcat în care n-am căzut vreodată, acela-i tocmai cel de care crezi c-ai izbutit să mă acuzi. Căci până astăzi trupul nu mi l-am întinat; n-am cunoscut femeie; nu ştiu ce-i dragostea decât din auzite şi din vreo

câteva picturi văzute, pe care însă nu ţin să le văd din nou. Da, sufletul îmi este feciorelnic!

Dar poate tu nu recunoşti că sunt fără prihană. Arată-mi ce anume m-ar fi ispitit. Soţia ta era cumva femeia cu trupul cel mai minunat din lume? Speram cumva să mă înstăpânesc pe casa şi averea ta, intrând în aşternutul moştenitoarei tale? înseamnă că aş fi nebun, fără un dram de minte.

Vei spune, poate, că tânjeam după domnie. Defel! N-ar fi din partea mea dovadă de înţelepciune, cu toate că adeseori dorinţa de putere perverteşte muritorii. Eu vreau să fiu învingător, pe primul loc la jocurile cele mari ale elenilor, iar în cetate îmi doresc numai un loc secund şi să mă bucur de o soartă bună, mereu în mijlocul unor prieteni vrednici. Aşa pot să-mi trăiesc în voie viaţa, iar lipsa oricărei primejdii e un har mai scump decât e sceptrul ţării[423].

Mai vreau să-ţi spun un singur lucru; pe celelalte le cunoşti. O, de-aş avea un martor, care să susţină despre mine că sunt fără pată, şi de-ar fi vie Phaidra, ca să-mi audă apărarea, chiar faptele te-ar îndruma să afli care sunt <adevăraţii> vinovaţi.

Dar, iată, nu-mi rămâne decât să-i invoc pe Zeus, chezaşul jurămintelor, pe Gaia, temelia tuturor, şi să mă jur că nu ţi-am vătămat vreodată căsnicia, că de soţia ta nu m-am apropiat nici cu dorinţa, nici cu gândul.

Îi rog <de-asemenea pe zei> să pier nemernic, fără nume, lipsit de patrie şi casă, rătăcitor gonit din ţară, nici marea, nici pământul să nu-mi primească trupul, de-am săvârşit vreun păcat!

Poate o spaimă a împins-o pe Phaidra să-şi ridice viaţa. Nu ştiu şi nu-mi este îngăduit să spun mai multe. Ea s-a păstrat fără prihană, cu toate că-i lipsea virtutea castităţii; în schimb eu am avut-o şi-am slujit-o, dar nu a

fost să fie spre folosul meu.

Corifeul

Desigur, mărturia ta te poate dezvinovăţi şi trebuie crezute jurămintele ce le-ai rostit în faţa zeilor.

Theseus

Ah! cât este de iscusit în prefăcătorii şi viclenii! întemeinduse pe bunătatea mea, el speră să-mi înmoaie sufletul, pe care tot el l-a jignit.

Hippolytos

Ceva mă miră, tată, în purtarea ta: dacă eram eu tatăl tău şi tu erai feciorul meu, şi dacă îndrăzneai să te atingi vreodată de soţia mea, te omoram pe loc; nu-mi ajungea să te gonesc din ţară.

Theseus (*batjocoritor*)

Ce bine ai spus asta! Nu; n-ai să mori aşa. Căci moartea grabnică, pentr-un atare criminal, e o pedeapsă prea uşoară. Tu te vei stinge în exil, rătăcitor, departe de pământul patriei, deoarece te-ai pedepsit tu însuţi. Vei îndura pe sol străin tot răul unui trai nemernic; aceasta e simbria unui ticălos ca tine.

Hippolytos

Vai mie! Ce gândeşti să faci? De ce nu vrei să mai aştepţi? Cu timpul se va dovedi că n-am minţit. Nu mă goni din ţară.

Theseus

Ba dincolo de răsăritul pontic sau de hotarele atlantice te-aş alunga, dacă mi-ar sta-n putere424. Atât îmi este de urâtă faţa ta!

Hippolytos

Cum? Fără să ţii seama de jurământul meu şi fără să întrebi vreun profet, mă vei zvârli, nejudecat afară din pământul ţării? Theseus

Scrisoarea aceasta nu e lucrul întâmplării, cum sunt tăbliţele profeţilor; ea – ţi dovedeşte vina şi trebuie

crezută. Iar păsările care trec deasupra capetelor noastre n-au decât să zboare sănătoase425.

Hippolytos

De ce nu mi-aş deschide gura <să vorbesc>, o zeilor, când, iată, mă sfârşesc prin voi, în faţa cărora mă-nchin? Dar nu, mai bine tac. Tot nu m-ar crede cel pe care am nevoie să-l conving şi în zadar aş rupe jurământul ce mă leagă.

Theseus (*ironic*)

Ce suflet mare! Cât mă faci să sufăr! Ce mai aştepţi? Afară din pământul ţării mele!

Hippolytos

Pe ce drum s-o apuc, sărman de mine? Cine va găzdui în casa lui pe surghiunitul încărcat cu astfel de învinuire?

Theseus

Du-te la cineva care primeşte călduros pe cei care seduc şi pierd femeile şi fac tovărăşie cu toată mârşăvia!

Hippolytos

Aiai! Mi-e inima străpunsă, mă năpădeşte plânsul. Îţi pare că sunt vinovat şi te încrezi într-o părere.

Theseus

Atunci să fi gemut şi să fi cumpănit, când ai avut curajul să-mi necinsteşti soţia.

Hippolytos

O ziduri ale casei, prindeţi glas, fiţi martore că nu sunt păcătos!

Theseus

Acum strigi unor martori muţi să te ajute, dar moarta, fără barem un cuvânt, arată că eşti vinovat.

Hippolytos

De ce nu pot să mă privesc pe mine însumi şi să plâng pentru năpasta care mă căzneşte?

Theseus

Te-ai nărăvit, într-adevăr, să te respecţi mai mult pe

tine decât îndatoririle faţă de tatăl tău. Şi încă mai susţii că eşti om drept.

Hippolytos

O mamă oropsită! O naştere amară! Nimeni din cei care mi-s dragi – ferească zeii! – să nu fie bastard!

Theseus

Zvârliţi-l, servitorilor! Daţi-l afară! Aţi asurzit? El nu mai este decât un străin, v-am spus-o adineauri.

Hippolytos

Nu! Va fi vai şi-amar de pielea celui care m-ar atinge. Tu însuţi, dacă asta vrei, goneşte-mă din ţară.

Theseus

Te voi goni, de nu-mi asculţi porunca; şi nu voi suspina pentru exilul tău. (*Theseus pleacă urmat de gărzi.*)

Hippolytos

Deci soarta mea e hotărâtă. Vai mie, ce nenorocire! Acesta-i adevărul, ştiu; dar nu ştiu să mi-l lămuresc. (*Se întoarce spre statuia şi altarul zeiţei Artemis.*)

O tu, zeiţa cea mai scumpă mie, născută de Leto, însoţitoare dragă, tovarăşă de vânătoare, eu mă voi duce în exil, departe de Atena strălucită.

Rămâi, cetatea mea, cu bine! Rămâi cu bine, glie a lui Erechtheus! Şi tu, câmpie a Troizenei, în care tinerii au parte de viguroase bucurii, rămâi cu bine! De azi încolo n-am să te mai văd şi n-am să-ţi mai vorbesc.

Veniţi, voi tinerii crescuţi cu mine împreună, uraţi-mi cale bună, petreceţi-mă până la hotarul ţării! Voi niciodată nu veţi întâlni, chiar dacă tatăl meu tăgăduieşte, un muritor mai virtuos ca mine. (*Pleacă însoţit de oamenii săi.*)

Corul

Strofa I

La gândul că zeii ne poartă de grijă ne simţim întărite şi neînfricate, dar speranţa secretă că este o providenţă

<divină> ni se sfărâmă în faţa ursitelor omului şi-a întâmplărilor lumii.

Totul e neaşezare, iară şi iară.

Pe muritori nestatornicul Timp întruna îi mută în mişcătoare meleaguri.

Antistrofa 1

Fie ca zeii, în urma rugilor noastre, să ne dea fericire, belşug şi pace în inimi nebântuite de chinuri!

Să nu se adune în noi nici prea severă virtute, nici prea nemernică deşertăciune.

Zilnic şi lesne gata să ne schimbăm înclinările, fie-ne îngăduit să-ntâlnim mereu fericirea de-a lungul vieţii!

Strofa 2

Dar cugetul nostru se tulbură, când vedem petrecându-se astfel de neaşteptate năpaste.

Iată cum astrul Atenei, cel mai strălucitor din toată Hellada, este-alungat, alungat de părintele său mânios, spre alte meleaguri.

O ţărm nisipos al patriei, stejariş al munţilor noştri prin care vâna lighioane cu haita copoilor săi năvalnici pe urmele Diktynnei, marea zeiţă! Antistrofa 2

El nu-şi va mai duce caii veneţi prin Limne, ciocul de-ntreceri> unde răsună copitele unor fugari încercaţi.

Muza lipsită de somn, ce stârnea mereu fremătarea lirei, acum va fi mută în casa strămoşilor săi.

Nu vor mai fi lăsate cununi şi ghirlande prin poienile codrilor, molcome, unde întârzie Artemis.

Hippolytos, când vei pleca în exil, se va potoli gâlceava fecioarelor care tânjeau să încheie cu tine logodnă şi nuntă.

Epodă

Iar nouă, năpasta ce te-a copleşit ne va face de neîndurat zilele noastre înlăcrimate.

O mamă muncită, Leto, în zadar ai născut!

A voastră e, zeilor, vina.

Surorilor sfinte, Charitelor426, de ce-ngăduiţi să plece departe de solul patriei lui

cornul> acesta, sărmanul, nevinovat, pe care-l doboară blestemul statălui său>.

Corifeul

Priviţi, se-ndreaptă cineva în fugă spre palat, cu faţa încruntată. E unul din însoţitorii lui Hippolytos. (*Intră vestitorul.*) Vestitorul

Femeilor, unde-i Theseus? Unde-aş putea să-l aflu pe stăpânul ţării? Să-mi spuneţi, dacă ştiţi.

Corifeul

Stăpânul, iată, tocmai iese din palat. (*Revine în scenă Theseus.*)

Vestitorul

Theseus, aduc o veste proastă, prilej de întristare pentru tine şi pentru toţi locuitorii din Atena şi Troizen.

Theseus

Ce s-a mai întâmplat? Ce nouă grozăvie s-a abătut deodată asupra celor două cetăţi învecinate?

Vestitorul

Hippolytos s-a prăpădit sau e pe moarte. Lumina pentru el se stinge; abia dacă o mai zăreşte.

Theseus

De mâna cui a fost răpus? Avea vreun duşman, care s-a răzbunat deoarece i-a siluit nevasta, precum mie?

Vestitorul

A fost răpus de roţile carului său, în urma imprecaţiilor gurii tale, prin care l-ai rugat pe marele stăpân al mărilor să-ţi piardă fiul.

Theseus

O zeilor! O Poseidon! într-adevăr îmi eşti părinte, căci tu blestemul meu l-ai auzit. Cum a pierit? Vorbeşte! Cum l-a izbit Dreptatea, cum s-a prins în cursă cel care m-

a necinstit? Vestitorul în preajma ţărmului săpat de valuri, noi ţesălam coamele cailor şi lăcrimam deoarece aflasem că Hippolytos nu se va mai întoarce niciodată la Troizen, fiind gonit de tine în exil, sărmanul.

Apoi veni şi el, iar plânsul lui pe ţărm era la fel de trist precum al nostru. Şi după el sosi o ceată mare de prieteni, însoţitorii lui.

La un răstimp, înăbuşindu-şi plânsul, zise:

«De ce să mă frământ atâta? Va trebui să împlinesc porunca tatii. Hai, înjugaţi-mi, slujitorilor, la car fugarii purtători de hamuri! Aceasta nu mai este ţara mea.»

Îndată, fiecare ne-am aşternut pe lucru şi mai curând decât sar povesti noi ne-am înfăţişat stăpânului cu telegarii înhămaţi. El prinde frâiele în mâini şi, dintr-un salt, îşi vâră tălpile în cele două încălţări din car427. Apoi, cu braţele spre cer, se roagă zeilor:

«O Zeus, ia-mi viaţa, dacă sunt nelegiuit din fire şi fă-l pe tatăl meu să înţeleagă – fie că voi muri, fie că voi privi încă lumina – cât de amarnic m-a nedreptăţit!»

După aceste vorbe, luând în mână boldul, el îşi îndeamnă caii. Noi cei din slujba lui, în jurul cailor, în preajma frâielor, ne însoţeam stăpânul pe drumul drept ce duce spre Argos şi Epidauros428.

Trecând, zoriţi, peste hotarul ţării, ne-am pomenit într-o pustietate, un ţărm stâncos ce se ridică deasupra Golfului Saronic429. Acolo, din adâncuri, de parcă Zeus ar fi tunat de sub pământ, un zgomot s-a întins prin valuri şi ţărmul a răspuns cu vuiete de groază să le-auzi. Caii, ciulind urechile, îşi înălţară boturile-n aer. Pe noi ne-a năpădit o spaimă de copii: de unde răbufnea cumplita voce?

Uitându-ne în depărtare, spre râpele bătute de valuri sunătoare, am desluşit o trâmbă de apă nelumească, suind până la cer, încât n-am mai văzut nici stâncile

Skeironiene430, nici promontoriul lui Asklepios431, nici Isthmul. Apoi, umflându-se mereu şi împroşcând în toate părţile talazuri înspumate, înalta trâmbă năpădi faleza pe care-nainta cvadriga noastră.

Dar, iată, printre valuri, din muntele de apă marea lepădă un taur monstruos, sălbatic, al cărui muget se lăţi pe tot pământul, iar drept răspuns mugi năprasnic şi ecoul. Era peste puterea omenească să priveşti atare arătare.

Şi telegarii-au fost cuprinşi de-o spaimă fără seamăn. Stăpânul lor, obişnuit cu felul şi năravurile cailor, apucă hăţurile, hotărât, în mâini, trăgându-le cu forţă, precum năierul vâsla, şi le petrece peste mijloc, şi se propteşte-n ele, lăsându-se spre spate. Dar telegarii, sfărâmând în falei zăbalele călite, ţâşnesc în goană mare şi nu le pasă nici de braţul care-i mână, nici de dârlogi şi nici de carul bine întocmit. Iar când Hippolytos, încrâncenat la cârmă, vrea să le-ndrepte goana spre câmpia moale, ivindu-se în faţa lor, ca să-i întoarcă, dihania de taur înnebuneşte caii. Şi când dau iama către stânci, turbaţi de groază, <dihania> zorind pe lângă car, îi urmăreşte în tăcere.

Apoi, lovindu-se de-o stâncă, obada unei roţi se frânge, iar carul se răstoarnă. Se risipesc în ţăndări spiţe, osii şi butuci de roată; rămân doar rămăşiţe-amestecate. Bietul Hippolytos, împleticit în şleauri, ţinut de legături întortocheate, e tras în jos şi capul său iubit e vătămat de stânci, şi carnea sa e sfâşiată, şi scoate ţipete îngrozitoare:

«Staţi, telegarilor hrăniţi în grajdurile mele, nu mă zdrobiţi de moarte! De ce m-ai blestemat, părinte-al meu? Veniţi, salvaţi un om nevinovat!»

Eram destui care voiam să-l ajutăm, dar rămăsesem mult în urma lui. În vremea asta, desprinzându-se din legături, ieşind din încâlceala hamurilor, nu ştim cum, s-a năruit şi-n el abia mai pâlpâia un capăt de suflare. Pe dată caii şi năprasnica dihanie de taur se făcură nevăzuţi, bag

seama după stâncile falezei, nu ştim unde.

Eu sunt, o rege, doar un sclav din casa ta, dar niciodată n-aş putea şi nici n-aş vrea să cred că fiul tău e vinovat de-o mârşavă nelegiuire. Nu! Chiar dacă s-ar spânzura femeile din lumeantreagă şi-ar înnegri toţi pinii unui munte cu litere acuzatoare, tot nu m-aş îndoi că <fiul tău> a fost un suflet nobil.

Corifeul

Aiai! S-a împlinit cumplita nenorocire fără seamăn! Ursita e necruţătoare; ea nu îngăduie scăpare.

Theseus

A fost o bucurie pentru mine să te-ascult, căci îl uram pe omul care a-nlesnit aceste suferinţe; acum însă, gândindu-mă smerit la zei şi amintindu-mi că Hippolytos e trup din trupul meu, nu mai încerc pentru năpasta lui nici bucurie, nici mâhnire.

V ESTITORUL

Noi ce să facem? Să-l cărăm aici? Nefericitul! Sau cum să ne purtăm altminteri? Ia seama: fiul tău a fost răpus de nenoroc. Nu te-arăta necruţător, ascultă-mi sfatul.

Theseus

Aduceţi-l aici, sub ochii mei, pe cel care tăgăduia că mi-ar fi pângărit culcuşul. Cuvântul meu şi răzbunarea Cerului îl vor sili să recunoască. (*Vestitorul pleacă*.)

Corul

O Kypris, tu faci să se-ncline sufletul plin de trufie al zeilor şi-al muritorilor!

Alături de tine, Bros, cu aripi smălţate, în zbor năvalnic, împresoară pământul şi marea sărată, răsunătoare.

El farmecă inima înnebunită a celor pe care-i atinge aripa lui de aur, stârneşte jivinile munţilor, lighioanele mărilor şi tot ce hrăneşte Gaia sub văpaia privirilor

Soarelui; el farmecă omul.

O Kypris, atoateregină, cu slavă doar tu stăpâneşti peste toate!

(*În timp ce Theseus şi Corul stau cu faţa spre statuia Aphroditei, din partea opusă a scenei apare Artemis, cu arc şi tolbă de săgeţi. Ea se opreşte lângă propria sa statuie sau rămâne suspendată în aer*[432].)

Artemis

O nobil lăstar ivit din Aigeus, ascultă, îţi dau poruncă.

E Artemis, fata divinei Leto, ce-ţi vorbeşte.

Sărmane Theseus, după cele-ntâmplate, cum de te bucuri? I-ai hărăzit feciorului tău o moarte nemernică.

Crezând în scornelile Phaidrei, te-ai bizuit pe o tulbure învinuire, în schimb este prea răspicată nenorocirea care te-apasă. De ce nu te-ascunzi sub pământ, de ruşine, în Tartaros[433]?

De ce nu te-nalţi, aripat, să te muţi în văzduh şi să te salvezi, departe de-atâta năprasnă?

Căci nu vei mai fi numărat printre oamenii buni de azi înainte.

(*înaintează în mijlocul scenei.*)

Află, Theseus, despre nenorocirea ta tot adevărul. Desigur, astfel nu-ţi voi alina, ci-ţi voi spori durerea. Dar am venit aici să te încredinţez că inima fiului tău a fost lipsită de păcat – ca el să poată răposa în slavă – şi totodată să-ţi dezvălui patima nebună a soţiei tale, dar şi, într-un anume fel, nobleţea sa.

Zeiţa ce ne duşmăneşte cel mai mult, pe noi care ne bucurăm de feciorie[434], cu boldurile sale ţi-a silit nevasta să-l îndrăgească nebuneşte pe Hippolytos. Deşi fusese hotărâtă s-o biruie pe Aphrodita, s-a întâmplat să moară fără să fi vrut: o doică intrigantă i-a mărturisit fiului tău iubirea aceasta ruşinoasă şi l-a făcut să jure că va păstra

secretul.

Hippolytos, fiind prea drept, a rezistat îndemnurilor ei, dar, în acelaşi timp, fiind pios, n-a vrut să-şi calce jurământul, nici când a fost jignit de tine. Soţia ta, temându-se că va fi dată în vileag, a scris răvaşul mincinos şi-a căutat să-ţi piardă fiul printr-o ponegrire, în care ai crezut.

Theseus

Vai, mie!

Artemis

Cuvântul meu te sfâşie, Theseus. Stai locului şi-ascultă ce-a urmat, ca să te doară şi mai tare.

Îţi aminteşti că tatăl tău «iivinul Poseidon> odată ţi-a făgăduit să-ţi împlinească trei dorinţe. Tu te-ai slujit, nemernice, de una dintre ele, ca să-ţi loveşti feciorul, în loc s-o foloseşti ca să răpui vreun duşman. Stăpânul valurilor mării, tatăl tău, în larga lui bunăvoinţă, pentru tine, şi-a împlinit făgăduinţa cum se cuvenea.

Dar tu eşti vinovat şi-n faţa lui, şi-n faţa mea. În loc să strângi dovezi şi să întrebi profeţii, fără să cercetezi <în amănunt> sau fără barem să-i dai Timpului răgaz de desluşire, tu, într-o mare, neiertată grabă, ai rostit blestemul şi ţi-ai ucis feciorul.

Theseus

Stăpână, lasă-mă să mor!

Artemis

Păcatul tău este de groază. Dar încă poţi să dobândeşti iertare pentru fapta ta. Căci Kypris a ţinut să se petreacă <totul> astfel, ca să-şi astâmpere mânia. În lumea zeilor este o lege: niciunul n-are voie să se-mpotrivească dorinţelor vreunuia din noi, ci face fiecare cum pofteşte435. Şi-ţi mai adaug limpede ceva: de nu m-aş fi temut de Zeus, eu n-aş fi îndurat ruşinea de-a lăsa să piară muritorul mie cel mai drag.

E drept că adevărul tu nu l-ai cunoscut şi asta micşorează grozăvia faptei tale. Apoi, soţia ta pierind, a spulberat putinţa de-a se lămuri temeiurile cinvocate de Hippolytos>, în stare să-ţi atingă inima. Aşa se face că nenorocirile te-au năpădit îndeosebi pe tine, dar suferinţa ta e şi a mea, căci zeii nu se bucură de moartea omului pios, în schimb îl ruinează pe cel nelegiuit, cu casa şi copiii lui cu tot. (*Hippolytos*, *plin de sânge*, *apare târându-se*, *sprijinit de vânători*.)

Corifeul

Ah! iată, sărmanul, vine spre noi.

Vai, carnea lui tânără e vătămată şi părul bălai cnăclăit de sângex

O palat suferind!

Azi două dolii, trimise de zei, au răvăşit lăcaşul acesta.

Hippolytos

Aiai! mai! oropsitul de mine!

Blestemul nedrept al tatălui meu nedrept mi-a schilodit făptură.

Vai mie, pierdut sunt, sărmanul!

Prin cap mă străbat năprasnice junghiuri, răul îmi zbuciumă creierul.

Opriţi-vă! Ah! sunt sfârşit, lăsaţi-mă jos.

O car blestemat şi fugari nutriţi de mâinile mele, voi m-aţi zdrobit, m-aţi ucis!

Aiai! în numele zeilor, purta-ţi-mă lin, oameni buni!

Mâinile voastre abia să-mi atingă trupul căznit. Cine-şi propteşte mâna pe coastele mele, în dreapta?

Ridicaţi-mă blând, potriviţi-vă molcom mişcările când mă purtaţi, oropsitul de mine, orbeşte lovit de blestemul tatii.

O Zeus, întoarce-te, Zeus, spre mine!

Eu, credinciosul şi temătorul de zei, eu, muritorul cel

mai fără prihană, cobor sub pământ la-ntâlnirea cu Hades.

O! viaţa mi s-a risipit.

Zadarnic m-am străduit să-mi iubesc seamănul şi să-l ajut.

Aiai! mai!

Încă un junghi, mă apucă un junghi.

Lăsaţi-mă, nu mă mai ţineţi! Sosească odată Thanatos Vindecătorul!

Voi mă ucideţi iarăşi, voi mă ucideţi, nefericitul.

Vă rog din suflet, daţi-mi o lance, o suliţă bine-ascuţită, ca inima să mi-o străpung şi să mă nărui în somnul din urmă.

O blestem urgisit al părintelui meu!

Desigur, un neam înecat în sânge, strămoşi de demult încărcaţi de păcate se răzbună în mine fără cruţare436.

Dar pentru ce, când eu n-am nicio vină?

Vai! ce pot să spun? Cum să scap de-această durere fără sfârşit?

O Hades, cernitule, fii milostiv, primeşte-mă, năpăstuitul, în lumea nopţii şi-a somnului!

Artemis

Biet suflet, crunt e jugul sorţii tale. Te-a nimicit nobleţea sufletului tău.

HIPPOLYTOS

Ah! răsuflare de parfum divin! Te simt, zeiţo, din adâncul chinurilor mele şi trupul mi se face parcă mai uşor. E Artemis, într-adevăr, aici, în acest loc.

Artemis

Se află chiar aici, sărmane, zeiţa cea mai dragă ţie.

HIPPOLYTOS

Tu vezi, stăpână, unde am ajuns, nefericitul.

Artemis

Te văd, dar mie nu-mi este îngăduit să plâng.

HIPPOLYTOS

Se stinge vânătorul tău, însoţitorul tău.

Artemis

Da, însă tu-mi eşti drag până şi-n pragul morţii.

HIPPOLYTOS

<Se stinge> crescătorul tău de cai, cel care-ţi străjuia statuile. Artemis

Cumplita Kypris a urzit pieirea ta.

HIPPOLYTOS

Vai! acum ştiu prin ce divinitate mă sfârşesc.

Artemis

Neîmplinindu-i cultul, ai jignit-o şi nu-i plăcea neprihănirea ta. HIPPOLYTOS

Îmi este limpede acum: toţi trei am fost pierduţi de Kypris.

Artemis într-adevăr: tu, tatăl tău şi Phaidra.

Hippolytos

Plâng pentru tine, tată, deşi m-ai urgisit.

Artemis

L-a înşelat urzeala Aphroditei şi pe el.

Hippolytos

Cât de adâncă ţi-e durerea, tată.

Theseus

Sunt isprăvit, copilul meu, şi n-are rost să mai trăiesc. Hippolytos

Te plâng, pentru greşeala ta, mai mult decât pe mine.

Theseus

De ce nu pot, copile, să mor în locul tău?

Hippolytos

Un dar amarnic ţi-a făcut <divinul tău> părinte, Poseidon. Theseus

Ah! gura mea de nu i-ar fi cerut în veci nimic.

Hippolytos

Oricum m-ai fi ucis, de vreme ce erai atât de mâniat pe mine. Theseus

<Aşa eram> pentru că zeii m-au lipsit de dreapta judecată. Hippolytos

De ce nu poate neamul omenesc să blesteme nemuritorii? Artemis

Nu trebuie să blestemi. Trupul tău va coborî în beznă, sub pământ, dar Kypris va primi pedeapsă grea pentru mânia revărsată peste tine, un om pios, o inimă curată. Eu însămi te voi răzbuna cu arcul meu ce nu greşeşte ţinta; această mână a mea va doborî alt muritor, pe cel mai scump iubit <al Aphroditei>437.

Iar ţie, bietul meu <Hippolytos>, în schimbul patimilor tale îţi voi dărui cea mai înaltă slavă în Troizen. Fecioarele neîntinate, aflate înaintea nunţii, au să-ţi închine părul lor tăiat şi-n cursul anilor au să-ţi aducă neistovit prinos de bocete şi lacrimi. Vei fi de-a pururi pentru fete prilej de cântece mâhnite, şi dragostea ce ai stârnit-o în Phaidra nu va fi uitată, nu va rămâne fără faimă.

Iar tu <Theseus>, fiul bătrânului Aigeus, îmbrăţişează! pe copilul tău şi ţine-l strâns la piept. Pieirea lui n-a fost din voia ta; căci oamenii, când zeii astfel vor, nu-i de mirare că greşesc.

Te rog, Hippolytos, să nu-ţi urăşti părintele, acum că ştii prin cine te-a strivit ursita. Te las. N-am voie să privesc cadavre, nici să mă pângăresc uitându-mă la cei ce trag să moară, iar tu eşti foarte-aproape de răul de pe urmă. (*Artemis dispare*.)

Hippolytos

Cu bine, cale bună, fecioară fericită! Nu-ţi va fi greu să te desparţi de îndelunga ta petrecere cu mine. Îţi împlinesc dorinţa şi-l iert pe tatăl meu; întotdeauna ţi-am urmat supus poruncile.

Aiai! Privirea mi se-ntunecă. Îndreaptă-mi trupul, tată, ţine-mă!

Theseus (*ţinându-l în braţe*)

Vai, ce faci, fiul meu? De ce-mi frângi inima?

Hippolytos

Mor: am ajuns la porţile lui Hades.

Theseus

Vrei să mă părăseşti, când încă nu m-am curăţit de vină?

Hippolytos

Ba nu, căci, iată, pentru moartea mea te iert.

T HESEUS

Ce spui? Mă ierţi de vina sângelui vărsat?

Hippolytos

Mă jur pe arcul neînvins al Artemidei.

Theseus

Preascumpul meu fecior, cât de mărinimos mi te dezvălui!

Hippolytos

Rămâi cu bine, tată, rămâi, rămâi cu bine!

Theseus

Ah! inimă cucernică şi plină de virtute!

Hippolytos

Roagă-te <Cerului> să dobândeşti fii legiuiţi care să-mi semene.

T HESEUS

O, nu mă părăsi, copilul meu, fii dârz!

Hippolytos

Mi s-a topit dârzenia, îmi dau suflarea, tată. Acoperă-mi degrabă cu peplosul obrazul. (*Moare în braţele lui* Theseus438.)

Theseus

Oraş ilustru şi hotare ale pământului Atenei, ce om fără pereche pierdeţi! Cât sunt de urgisit! O Kypris, eu pururea voi ţine minte cruzimea răzbunării tale. (*Intră abătut în palat, urmat de bărbaţii ce poartă trupul fiului*

său.)

Corul

Pe toţi cetăţenii căzu deopotrivă doliul acesta năprasnic.

Vor curge şiroaie de lacrimi, căci jalea şi plânsul la moartea bărbaţilor nobili răsună în lumea largă439.

NOTE

IPHIGENEIA LA AULIS

1. În antichitate, Aulis era o cetate, nu un ţinut. Clasicii francezi din secolele XVI ŞI XVIII, poate înşelaţi de folosirea diferită în greacă, faţă de latină, a prepoziţiilor înaintea numelor de oraşe, poate seduşi de analogia cu *Iphigeneia în Taurida*, au tradus titlul tragediei: *Iphigeneia în Aulida*. Această deformare a contaminat şi versiunile româneşti, a lui P. Dulfu şi a lui N.B. Bănescu. Echivalentul corect al denumirii eline este, aşadar, *Iphigeneia la Aulis*.

2. Strâmtoarea dintre insula Euboia şi coasta continentală era faimoasă pentru capricioasele schimbări de direcţie ale curenţilor marini ce o străbăteau. Pleiadele, amintite anterior, sunt cunoscuta constelaţie. Cele şapte fiice ale Gigantului Atlas, urmărite cu ardoare de vânătorul mitic Orion, l-au rugat să le mântuie pe Zeus, care le-a metamorfozat în porumbe şi ulterior în stele.

3. Fiul lui Pelops şi tatăl lui Agamemnon şi al lui Menelaos (cei doi Atrizi).

4. În vremea lui Euripides se scria pe tăbliţe din lemn de pin, mobile graţie unui fel de balamale şi acoperite pe faţa interioară cu un strat de ceară. După zgârierea textului scrisorii, tăbliţele se legau şi se pecetluiau. Sigiliul era semn de recunoaştere şi-l încredinţa pe primitor de autenticitatea mesajului.

5. Regele Spartei, soţul Ledei.

6. Leda, fiica unui dinast etolian, nevasta lui

Tyndareos, a fost iubită de Zeus, care s-a apropiat de ea luând înfăţişare de lebădoi (vezi n. 140).

7. Sensul îngust al acestui cuvânt îi arată pe băştinaşii din Argos. Sensul larg, în care este folosit aici, indică toată grecimea, la fel ca şi celelalte denumiri întâlnite mai ales în poezia greacă: ahei, danai, helleni.

8. Munte în Phrygia, dominând Troia. Versurile precedente trimit la faimosul concurs de frumuseţe dintre zeiţele Athena, Hera şi Aphrodita arbitrat de Paris, fiul păstor al lui Priamos. El acordă cununa zeiţei dragostei, care i-o promisese în schimb pe Helena, cea mai atrăgătoare femeie din lume.

9. Kalchas, fiul lui Thestor, este în poemele homerice profetul şi sacrificatorul armatei.

10. Crainicul lui Agamemnon şi al tuturor elenilor.

11. Cetate şi ţinut fertil în sudul Thessaliei, prin care curge râul Apidanos, patria myrmidonilor, plecaţi la Ilion sub porunca lui Achilleus.

12. Capitala Argolidei, din partea de nord-vest a Peloponnesului; în apropierea sa se înălţa cetatea Mykene, de unde H. Schliemann a scos la lumină, în anul

1876, uluitoare vestigii arheologice, atestând realitatea istorică a lumii homerice. Adesea poeţii greci folosesc cuvântul Argos pentru Mykene sau invers.

13. Menţionez că peste tot în această traducere se va citi (pronunţa) fiica, în trei silabe, cum este corect.

14. În lumina unui mit, zidurile de apărare ale cetăţilor Argolidei (Argos, Mykene, Tiryns) ar fi fost construite de Cyclopi, foarte iscusiţi meşteşugari.

15. Divinităţi ale luminii şi fraţi; Eos, personificarea zorilor de zi, îl preceda pe Helios, soarele călătorind în car de foc pe bolta cerească.

16. Este exprimată aici, precum adesea în drama attică, ideea dreptei împărţiri a clipelor bune şi rele în

existenţa omului.

17. Chalkis era cetatea de scaun a insulei Euboia, Arethusa, numele mai multor fântâni şi izvoare din spaţiul hellenic; aici textul se referă, bineînţeles, la Arethusa din Euboia.

18. Râu curgând în preajma cetăţii Sparta.

19. Vezi n. 8.

20. Corul înşiră numele unora dintre eroii din poemele homerice: cei doi Aias (fiul lui Telamon, regele Salaminei, şi fiul lui Oileus, mai-marele Lokridei), Diomedes şi Odysseus al lui Laertes, sunt cunoscuţi prea bine tuturor. Protesilaos, basileul Thessaliei, a fost, după cum îl divulgă şi numele, primul care a coborât pe pământul duşman şi primul căzut în războiul Troiei. Palamedes, feciorul lui Nauplios şi rege în Euboia ar fi fost născocitorul jocului pomenit aici, după unii asemănător cu tablele, după alţii cu şahul sau cu damele. Meriones, Cretan ca şi Idomeneus, este numit în poezia epică nu «din stirpea lui Ares», ci «de-o seamă cu Ares». Nireus, amintit o singură dată în *Iliada*, era considerat cel mai frumos dintre greci.

21. Achilleus, născut din Peleus şi zeiţa marină Thetis, a fost încredinţat spre educare Centaurului Cheiron. Acest bătrân pios, înzestrat cu o misterioasă înţelepciune zoo-antropomorfă, locuia într-o peşteră din muntele Pelion.

22. Eumelos, fiul lui Admetos, se afla în fruntea contingentului de thessalieni, renumiţi crescători de cai şi călăreţi.

23. Textul precizează: «ale căror mişcări se opuneau când carul cotea». Expresia se clarifică prin faptul că, sosind la capătul cursei, ca să ocolească borna, unul din caii exteriori ai cvadrigei trebuia să treacă foarte aproape de stâlpul bornei, câtă vreme celălalt descria un arc de

cerc cu mult mai larg.

24. Se crede îndeobşte că doar strofa, antistrofa şi epoda de mai înainte ale acestui cânt al Corului sunt cu adevărat lucrarea lui Euripides. Cele trei perechi de strofe următoare – reprezentând aproape un plagiat al catalogului vaselor din *Iliada* – ar fi adaosuri postume datorate lui Euripides cel Tânăr, fiul sau nepotul tragediografului.

25. Statuile de Nereide de pe vasele myrmidonilor vor să celebreze în aur obârşia divină a lui Achilleus.

26. Feciorul lui Mekisteus este Euryalos, unul din Argonauţi şi tovarăşul lui Diomedes la Troia.

27. În text: «fiul lui Theseus». Eroul atenian a avut cu Phaidra doi urmaşi, Demophon şi Akamas, care şi-au împărţit frăţeşte regalitatea.

28. Kadmos, fiul lui Agenor fenicianul, este fondatorul mitic al Thebei; emblema dragonului aminteşte de semănarea de către fondator a dinţilor monstrului ucis, din care a răsărit prima generaţie de thebani (Spartoi, adică Semănaţii). Din aceasta făcea parte şi Leitos, al cărui nume de născut al Gliei nu este aici o metaforă.

29. Aias, fiul lui Oileus, era domnul Lokridei, cu Thronion capitală, şi totodată al Phokidei.

30. Nestor Gerenianul, adică din cetatea Gerenia, era monarh de Pilos. Râul din Arkadia şi din Elida, Alpheios, era închipuit ca un taur, simbol al fecundităţii acvatice.

31. Ainianii erau un neam din Thessalia, sub voinţa lui Guneus. Epeianii locuiau în nordul Elidei. Căpetenia lor în *Iliada* (II, 621) nu este Eurytos, ci «un fiu al lui Eurytos».

32. Taphos e una din insulele Echinade, arhipelag din Marea Ioniană, zonă de navigaţie dificilă şi totodată periculoasă, deoarece taphienii erau piraţi.

33. Comentatorii insistă asupra accentelor de satiră

politică din aceste rânduri. Agamemnon este înfăţişat ca un demagog contemporan cu poetul, ca unul care se umileşte înaintea poporului, dar care, după ce s-a ridicat pe umerii acestuia, îl dispreţuieşte.

34. H. Berguin remarcă aici elogierea înzestrărilor intelectuale din ultimele versuri, care nu ar fi putut să aparţină violentului Menelaos, ci însuşi autorului, discipolul de odinioară al lui Anaxagoras şi preţuitorul a ceea ce filosoful acela exprima prin *nous* (inteligenţă, intelect, minte).

35. Pentru omul din fruntea Corului am folosit pretutindeni numele consacrat de corifeu (*koriphaios*), deoarece în tragedia şi comedia clasică toate rolurile, inclusiv cele feminine, erau interpretate de bărbaţi; pe de altă parte femininul corifeea, artificial şi negrecesc, pare mai degrabă potrivit cu feeria şi cu opereta dulceagă.

36. Aluzie la ritualul numit *proteleia* (sau progameia), de dinaintea ceremoniei nunţii, în care logodnica îşi închina o şuviţă de păr zeiţelor Artemis sau Hera.

37. În aceste coşuri se păstrau grăunţele de orz ce urmau să fie presărate şi arse pe altar înaintea sacrificării. Exista, de asemenea, obiceiul să se pună coroane pe capetele fiinţelor destinate jertfei.

38. Referire la ceremonia prezidată de Hymenaios, zeul căsniciei, întruchiparea sărbătorii nunţii şi conducătorul cortegiului nupţial. Ca nume comun, hymeneul era imn în cinstea căsătoriei, cântec de mire şi de mireasă.

39. Vezi I, n. 30.

40. Necesitatea fizică şi morală, constrângerea lăuntrică, personificate ca divinitate.

41. Un motiv al dramei attice este acela că stingerea speranţei unei nunţi poate să fie un semn de iminentă moarte năprasnică.

42. Părintele lui Pelops, străbunul Atrizilor, rege în Lydia, cel care, ospătând zeii cu mădularele propriului său copil, gătite, a primit în Infern osânda foamei şi a setei veşnice.

43. Aici şi pretutindeni numele tatălui zeilor olympieni se va rosti *Zeus*, monosilabic, ca în greceşte, nu *Ze-us*.

44. Este vorba de Odysseus, numit astfel în batjocură, conform unei legende care-l dădea drept odrasla vicleanului Sisyphos; acesta s-ar fi apropiat de Antikleia înaintea bărbatului său legiuit, Laertes.

45. Vezi n. 14.

46. Eros, personificarea iubirii, reprezentat de greci când ca divinitate primordială, când – mai târziu, în epoca alexandrină – ca un copilandru, fiu al Aphroditei, avea la îndemână două arcuri: săgeţile unuia dăruiau desfătare, ale celuilalt provocau răni dureroase.

47. Vezi I, n. 66.

48. Trestie, fluier ciobănesc lucrat din trestie.

49. Muzicant legendar din Asia Mică, ucenicul lui Marsyas, un satyr bătrân. Olympos ar fi născocit melodiile phrygiene, foarte răspândite în lumea grecească.

50. Casele regilor homerici aveau încăperi decorate somptuos cu fildeş şi aur.

51. Cântul Corului (*stasimon*) încetează odată cu sfârşitul epodei. Ceea ce urmează, după intrarea Klytaimnestrei şi a fiicei sale, sunt replici care erau cântate probabil quasi parlando, stârnite pe rând de admiraţia, uimirea şi curiozitatea femeilor din Chalkis.

52. Cuvinte echivoce; Agamemnon pare să numească în felul acesta moartea fiicei sale.

53. Am urmat textul stabilit şi interpretat de H. Weil, care ţine seama de ambiguitatea momentului: Agamemnon are în minte moartea copilei, în timp ce Iphigeneia are

regretul unei despărţiri prea lungi, dar numai în ordine firească.

54. Corabia este un motiv arhaic în simbologia morţii.

55. În calitate de victimă. Ambiguitatea *stăruia*.

56. Schiţarea genealogiei lui Achilleus începe cu fiica râului-zeu Asopos, divinitatea eponimă a insulei Aigina. Aceasta a fost mai întâi iubita lui Zeus, apoi s-a cununat cu Aktor, bunicul lui Patroklos.

57. Aiakos, regele Oinonei (numele vechi al insulei Aigina) şi tatăl lui Peleus, a *fost* atât de drept şi de pios, încât după moarte Zeus l-a rânduit să fie, laolaltă cu Minos şi cu Rhadamanthys, judecător al sufletelor în Infern.

58. Zeu marin, având darul prezicerii şi al metamorfozării de sine; tată a cincizeci de fiice, Nereidele, divinităţi ale mării, prietenoase.

59. De teamă, spune legenda, ca nu cumva, împreunându-se cu un zeu, să aducă pe lume un fiu mai puternic decât însuşi Zeus.

60. Munte din partea de sud a Thessaliei, pe care-l aveau în stăpânire Cheiron şi neamul său copitat de Centauri.

61. Vezi n. 11.

62. Altă expresie voit tulbure a lui Agamemnon care se gândeşte, fără îndoială, la mohorâtul Hades.

63. Zilele cu lună plină erau socotite aducătoare de rod şi de noroc noilor căsătoriţi.

64. Textul se referă la *proteleia*, ceremonie preliminară nunţii (vezi n. 36).

65. Încă o ambiguitate legată de cuvântul jertfi.

66. După datină, mama trebuia să fie purtătoarea făcliei nupţiale.

67. Hera, soţia lui Zeus, era venerată la Argos ca protectoarea cetăţii, a căsniciei şi a familiei.

68. Râu în Troada care îşi vărsa apele în

Skamandros.

69. Fiica lui Priamos şi a Hekabei, înzestrată de Apollon cu duh profetic, dar totodată pedepsită să nu-i fie crezute de nimeni şi niciodată profeţiile.

70. *Pergamort* sau *pergamos*, citadela, nucleul înalt şi fortificat al unui oraş, cuvânt folosit în poezia greacă mai ales în legătură cu Troia.

71. Lydienii din Asia Mică, aliaţi ai troienilor, erau vestiţi pentru averile lor fabuloase, chiar şi mai târziu, până la cucerirea ţării lor de către perşi.

72. Textual: «sau este un basm scris pe tăbliţe din Pieria», cu alte cuvinte o născocire a Muzelor, zeiţele poeziei şi artelor, născute în Pieria, un ţinut din Macedonia.

73. Zona din jurul cetăţii Pharsalos, din sudul Thessaliei.

74. Pentru femeia greacă, îngrădită la Atena în gineceu, era o purtare necuviincioasă să se arate între bărbaţi. De aici, uluirea lui Achilleus.

75. Înaintea şovăielilor bătrânului, Klytaimnestra îi întinde mâna în semn de asigurare.

76. O traducere mai fidelă a textului ar suna: «Ptiu!» etc. Interjecţia şi gestul respectiv, rămase pe alocuri până astăzi, erau folosite şi în vechime pentru a respinge piazarea.

77. Textual: «înspre casele lui Dardanos» etc. Fiu al lui Zeus şi strămoş al troienilor, Dardanos a întemeiat la poalele muntelui Ida o cetate, Dardania, devenită în timp parte din Ilion.

78. *Conform* ritualului, suplicanţii trebuiau să cuprindă genunchii şi să atingă mâna dreaptă şi bărbia omului de la care cerşeau ocrotire.

79. Începutul tiradei este rostit de Achilleus aparte; tânărul erou, impetuos, dar totodată înţelept, îşi scrutează

conştiinţa înainte de a se decide. Abia după aceea se întoarce să-i vorbească reginei.

80. Cetate şi munte din Asia Mică, la hotarul dintre Lydia şi Phrygia, locul de baştină al lui Tantalos, străbunul Atrizilor.

81. Aluzie neagră la suprimarea prezicătorului.

82. Euripides se opune şi aici unor tabuuri de ordin social sau moral.

83. În textul original, *kithara* (de unde românescul cetera), o varietate de lăută sau de liră.

84. În text: «şi fiul lui Aiakos».

85. Tânăr de o rară frumuseţe, iubitul lui Zeus, smuls de acesta de pe pământ şi mutat în Olympos ca paharnic al nemuritorilor.

86. În *Iliada* se spune că Patroklos, în ziua când a fost ucis de Hektor, era împodobit cu armele prietenului său Achilleus. Pe urmă, Thetis cere şi primeşte pentru feciorul ei de la Hephaistos alte arme, nou făurite şi divine.

87. Fiul lui Okeanos, fondatorul şi primul rege al cetăţii Argos. Argienii se credeau a fi şi se denumeau urmaşi ai lui Inachos. Tot astfel se chema şi cel mai de seamă râu din Argolida.

88. După interpretarea lui H. Weil, în ultimele versuri ale epodei, autorul înfierează decăderea morală a lumii greceşti din ultimii ani ai războiului peloponnesiac.

89. După o legendă obscură, Klytaimnestra ar fi fost mai întâi nevasta unui oarecare Tantalos, fecior fie al lui Thyestes, binecunoscutul frate al lui Atreus, fie al lui Proteas, acesta din urmă odrasla adevăratului şi celebrului Tantalos (vezi n. 42).

90. Dioskorii: Kastor şi Polydeukes.

91. Iphigeneia, Elektra şi Chrysothemis.

92. Se ştie că, la întoarcerea lui Agamemnon de la Troia, Klytaimnestra l-a ucis, dar, aşa cum se întâmplă

lucrurile în *Oresteia*, fără complicitatea copilelor sale.

93. Fiica lui Menelaos şi a Hellenei.

94. Legendarul cântăreţ şi compozitor thrac fusese în stare să mişte pădurile şi stâncile prin farmecul viersului său.

95. Este formulată o părere despre viaţă şi moarte opusă eticii eroice a umbrei lui Achilleus din *Odysseia*, XI. Şi aici unii comparatişti au remarcat deosebirea dintre personajul din *Iphigeneia* lui Euripides şi cel din *Iphigenie* a lui Racine. Pe cât de firească şi expansivă în durere este prima, pe atât de reţinută şi rece este a doua, aproape abstractă în nefrica ei de moarte, când rosteşte: de saurai, s Ilie faut, victime obeissante / Tendre au fier de Calchas une fete innocente.»

96. Cuvintele lui Agamemnon par să rămână fără ecou, dar mai pe urmă, când fecioara alege calea jertfirii de sine, ea însăşi va folosi, cu şi mai multă forţă, argumentele tatălui său.

97. Un oracol avertizase ca venirea lui Paris pe lume va fi sămânţă de năpastă pentru Troieni, iar Hekabe visase că va da naştere unei torţe care va incendia dintr-odată Asia şi Europa. De aceea regele Priamos a lepădat noul născut pe muntele Ida, de unde a fost salvat şi crescut de păstori. Mai târziu, Paris se întoarse la Troia şi fu primit cu generozitate în lăcaşurile regale, împotriva prezicerilor sumbre ale surorii sale, prorociţa Kasandra.

98. Cu alte cuvinte, nu ar şovăi s-o înşface şi s-o tragă cu forţa pe Iphigeneia.

99. Să nu se tragă de aici vreo dovadă în favoarea controversatei misoginii a lui Euripides. Aceasta era concepţia comună în antichitate: femeia, inaptă să poarte armele, era preţuită mai prejos decât bărbatul. Răspunsul ar putea să-l dea tot Euripides prin cuvintele eroinei titulare din *Medeia*, v. 248 – 251: «... Unii spun că noi,

trăindu-ne în casă viaţa, nu înfruntăm primejdii, pe când ei <bărbaţii> se bat cu lăncile. Ce gând nebun! Decât să nasc o dată doar, m-aş duce de trei ori mai repede să lupt în mâini cu scutul. «Cât priveşte misoginia dramaturgului, G. Murray observa că autorul «preţuia şi studia femeile, pe care socraticii le ignorau, iar Perikles le sfătuia să rămână în gineceu».

100. În încheiere, ca şi în tot discursul aproape bărbătesc al fecioarei Iphigeneia, răsună arama orgoliului hellenic, de după ieşirea norocoasă din războaiele cu perşii. Schimbarea de glas şi de atitudine a fiicei lui Agamemnon este neaşteptată. Ca şi cum ar fi trăit o subită maturizare, ea se oferă de bunăvoie să moară sub semnul unor idealuri etice supreme. Încă Aristoteles a remarcat în *Poetica* firea ezitantă a eroinelor lui Euripides, ceea ce reprezintă o înnoire psihologică în spirit modern. «Amestecul acesta de forţă şi slăbiciune, de sfială şi eroism, înfiripă un tablou al naturii (umane) adevărat şi încântător», observa Schiller.

101. Cânt de bucurie şi biruinţă. Într-adevăr, după cum va rosti ea însăşi şi Corul, Iphigeneia se dovedeşte a fi veritabila învingătoare în războiul care abia începe.

102. Prin dreapta, adică prin partea de bun augur, după credinţa celor vechi. Partea stângă nu era aducătoare de bine. Agamemnon, purtând coşul sacru, urma să dea ocol altarului Artemidei şi să-l stropească solemn cu apă lustrală.

103. Popor mitic din Peloponnes şi din Thessalia, de fapt substratul etnic prehellenic al acestor ţinuturi.

104. Perseus era socotit fondatorul Mykenei şi protopărintele argeilor (vezi n. 12).

105. Grecul din universul homeric, ca şi egipteanul şi indianul, se închina discului de foc al soarelui, strălucirii diurne divinizate. Despărţirea eroilor tragici de emanaţia

solară, corespundea idealului grecesc de moarte în lumină de amiază.

106. De fapt Achilleus e cel care săvârşeşte ritualul ocolirii şi stropirii altarului cu apă lustrală, nu Agamemnon (vezi n. 102).

107. În această invocaţie, Artemis, zeiţa jivinelor şi a vânătorii, este identificată cu luna.

108. Cântul acesta îndurerat împărtăşeşte scepticismul reginei în legătură cu sfârşitul copilei. Ce fel de divinitate a răpit-o sau dacă a şi mântuit-o? Unde? în tărâmul de sus, al zeilor olympieni, ori în cel de jos, al puterilor infernale?

109. În text: «Mult timp voi sta la Troia, de tine despărţită.»

110. Laconismul regelui trădează nu «uscăciunea» personajului, aşa cum au apreciat unii comentatori, ci mai degrabă încordarea lui interioară. La tensiune înaltă, cuvintele sună reci şi egale, trezind inspectator întunecate premoniţii.

111. În pofida urării Corului, finalul tragediei este scăldat într-o lumină stranie. Prin ceaţa mării, ce se risipeşte, parcă se întrevăd măcelurile şi anii grei de aşteptare sub zidurile Troiei, prăbuşirea în flăcări a cetăţii, prigoana şi răzbunările sângeroase abătute peste căile întoarcerii.

HEKABE

112. Concepţia grecilor despre tărâmul răposaţilor nu a fost niciodată unitară. La Homeros, care a influenţat covârşitor tragedia attică, lumea viilor şi lumea morţilor erau riguros despărţite. În clipa supremă a fiecărui om îi zbura pe gură, odată cu ultima răsuflare, sau i se desprindea ca un abur din rănile sângerânde ceea ce grecii numeau *ei d olon*, adică imaginea, copia fără fiinţă materială, dar care păstra conturul şi uneori chiar

căutătura mortului. Acest dublu, de altă natură decât a cărnii destrămate, suflet, duh sau chip de umbră, se îndrepta spre porţile Nevăzutului (Hades) şi intra în imperiul de unde nu era întoarcere. Totuşi, uneori, umbrele puteau să fie evocate prin fapte de magie şi atunci ele se înfiripau în visele sau în trezia oamenilor, înfricoşându-i, certându-i, pedepsindu-i, făcându-i să înţeleagă mai bine trecutul şi să «vadă» viitorul. Această concepţie arhaică a fost nuanţată mai apoi de misterii, orfism şi filosofie. Aici fantoma rosteşte prologul dramei, început nemaiîntâlnit în vreo tragedie antică.

113. Ţinuturile muntoase ale phrygienilor se întindeau în vestul Asiei Mici. O parte din Phrygia, Troada, avea ieşire la mare; pe pământul acesteia se ridica odinioară îl ion, cetatea de scaun a lui Priamos. Troienii erau o ramură a neamului phrygienilor, iar în poezia elină cele două denumiri se confundă.

114. Acest cuvânt înseamnă de fapt peninsulă. Aici trebuie înţeles Chersonesul Thraciei, astăzi peninsula Gallipoli în Turcia europeană, în antichitate un grânar al Atenei. Regiunea era locuită de o seminţie de războinici thraci.

115. După cucerirea şi jefuirea Troiei, aheii biruitori şi-au împărţit prăzile de război. Prizonierele au fost trase la sorţi: Andromacha, soţia lui Hektor, i-a căzut lui Neoptolemos, poreclit şi Roşcatul (Pyrrhos), fiul lui Achilleus, vizionara Kasandra a încăput în mâinile comandantului suprem, Agamemnon etc. Doar eroul cel mai mare, pierind înaintea prăbuşirii cetăţii, nu a putui să primească drept răsplată o femeie de rang regal. De aceea, când flota părăsise ţărmul Troadei, umbra lui mâniată s-a arătat deasupra mormântului, cerându-le grecilor să i-o sacrifice pe Polyxene, fiica mezină a lui Priamos şi a Hekabei. În acelaşi timp, vântul care suflase prielnic spre

apus a încetat, încât navigatorii, după traversarea Hellespontului, au fost siliţi să ridice corăbiile pe uscat, în Thracia.

116. Iată că zeii infernali puteau să fie înduplecaţi de *ei dolon-ul* (fantasma) unui muritor, dovedindu-se a fi mai apropiaţi de dorinţele omului decât alte divinităţi. De aceea Hades, numit încă şi Pluton sau Aidoneus, nu trebuie să fie identificat cu diavolul viclean şi intratabil în viziune creştină.

117. Idee dragă grecilor, care şi-a aflat expresie în Nemesis, zeiţă şi abstracţiune totodată, întruchipând răzbunarea divină. Această zeitate are menirea, ca şi Erinyile, să dea pedeapsă pentru crimă, dar mai ales să-i lovească pe cei vinovaţi de *hybris*, de trecerea dincolo de rosturile la care sunt supuşi muritorii; ea retează orice lipsă de măsură, cum ar fi extazul fericirii, belşugul excesiv, trufia mai-marilor etc. După greci, tot ce se înalţă, atât în rău cât şi în bine, deasupra condiţiei hărăzite omului pune în primejdie cumpăna lumii şi trebuie să fie reprimat.

118. Helenos, fiul lui Priamos şi al Hekabei, era frate geamăn cu Kasandra. Amândoi au fost înzestraţi cu darul profeţiei, încă din copilărie, după ce au petrecut o noapte în templul lui Apollon din Thymbra, în apropierea Troiei, şi au fost linşi de şerpii zeului. Helenos tălmăcea după semne şi după zborul păsărilor. Kasandra era o prorociţă inspirată, care, luată în stăpânire de divinitate, rostea oracolele în timpul unui delir sacru.

119. În *Polyxene*, tragedie de Sophokles după acelaşi izvod mitic, cunoscută aproximativ din fragmente, Umbra lui Achilleus apărea în scenă, exprimându-şi în cuvinte grave dorinţa.

120. Vezi n. 7.

121. Deşi se afla sub influenţa zeului oracular

Apolllon, aici Euripides o numeşte pe Kasandra bakehantă, deoarece delirul ei profetic se asemăna cu cel inspirat de Dionysos adoratoarelor sale.

122. Akamas şi Demophon, fiii regelui Atenei, mai târziu domnitori în ţara zeiţei fecioare, nu sunt atestaţi în *Iliada* ca participanţi la război. Abia legendele ulterioare, urmărind să le asigure şi atenienilor un rol în cucerirea cetăţii phrygiene, îi implică în bătălia pentru Ilion.

123. Multiscusitul Odysseus avea printre cei antici faima unui redutabil orator elocvent şi demagog.

124. Aheii ţineau să-şi păstreze nealterată faima, chiar şi dincolo de mormânt, înaintea judecăţii duhurilor infernale, la tribunalul prezidat de Hades şi de soţia lui, Persephone.

125. Comentatorii remarcă forţa plastică a acestor versuri, amintind nota lui Suidas, după care autorul *Hekabei* a fost ispitit în tinereţe să devină pictor.

126. Am ales să folosesc cuvântul în *forma* lui transliterată, pentru *că* acesta avea în poezia elină înţelesul de zeu sau de duh tutelar pentru persoane, locuri, intenţii tainice etc. Abia mai *târziu* filosofii au formulat concepţia că în fiecare om îşi au sălaş doi daimoni, unul bun şi unul râu.

127. Cretanii minoici şi grecii mykenieni îşi înhumau morţii, celor de neam regal clădindu-li-se lăcaşuri funerare somptuoase în formă de stup. Poemele homerice *cuprind* amănunte despre acest obicei. Ulterior a început să se practice incinerarea, mai ales în timpul raidurilor militare, tind cei căzuţi nu puteau să fie aşezaţi de familie în morminte. Trupul mortului, după ce i *se* închideau ochii şi gura, purificat prin spălarea rituală, uns cu untdelemn şi îmbrăcat în straie albe, era ars pe rug, iar oasele şi cenuşa, strânse într-o urnă, erau îngropate. Locul mormântului era însemnat printr-o movilă sau printr-o

piatră înaltă.

128. Vezi *Odysseia* IV, v. 242 şi urm.

129. În textul homeric este limpede că Helena, care povesteşte această aventură a lui Odysseus, recunoscându-l, nu l-a semnalat Hekabei. Pentru nevoile dramei, Euripides îl împovărează pe fiul lui Laertes cu o datorie morală faţă de nefericita regină troiană.

130. Născută din Zeus şi din Leda, Helena era după tată de spiţă divină, Tyndareos fiind doar soţul mamei sale. Ea a fost considerată cea mai splendidă femeie din vremea aceea, de-o seamă cu însăşi zeiţa frumuseţii. Din sumedenie de peţitori, l-a ales pe Menelaos, regele Spartei, iar aşa-zisa răpire a sa de către Paris a fost cauza imediată a războiului troian.

131. În tragedia greacă este afirmată adeseori fragilitatea belşugului şi a fericirii omeneşti, răsturnate fără cruţare de Nemesis, dispensatoarea pedepselor (vezi n. 117).

132. Aici Euripides elogiază legislaţia ateniană contemporană lui: «Fie că a fost ucis un sclav, fie un om liber, osânda este la fel de îndreptăţită.» (Antiphon, *Despre uciderea lui Herodes*, citat de H. Weil.) Stăpânul sclavului omorât putea să-l urmărească pe făptaş la judecată, la fel cum trebuia să-şi răzbune o rubedenie. Aceste norme juridice erau anacronice pentru vremurile de demult ale aheilor şi ale troienilor, care s-au bătut fără cruţare, după legea talionului.

133. Munte din Phrygia, străbătut de izvoare şi purtând numele unei Nymphe. De pe crestele lui curgeau spre câmpia Troiei apele iuţi ale râurilor Simois, Skamandros, Aisepos şi Granikos.

134. Înţelesul noţiunii *barbaros*, care apare aici în text, s-a corupt de-a lungul secolelor (vezi I, n. 108).

135. Odysseus, prevăzător, nu vrea să fie atins (la

genunchi, la mână şi la bărbie) de eventualele gesturi rituale de suplicantă ale Polyxenei.

136. Zeus Hikesios, ocrotitorul suplicanţilor, se răzbuna pe omul surd la durerile acestora.

137. Între această replică şi spusele de mai sus ale Polyxenei contradicţia este numai aparentă: într-adevăr, fiica Hekabei a ajuns roabă, dar prin moarte urmează să se scuture de neajunsurile robiei.

138. Textual: «Şi mie, după ce mi-au murit cei cincizeci de copii.» Afirmaţia reginei ar fi greu să fie reţinută într-o versiune modernă. De altfel, Priamos, fiind poligam, era cu neputinţă să dobândească toate odraslele de la aceeaşi soţie.

139. Reiese că în imperiul lui Hades duhurile îşi păstrau un abur de individualitate şi că, neuitându-şi deprinderile lumeşti, puteau să comunice între ele (vezi şi n. 112).

140. Din îmbrăţişarea, în aceeaşi noapte, cu Zeus, care a coborât la Sparta ca lebădoi înaripat, şi cu soţul său Tyndareos, Leda a născut patru gemeni, o pereche divină, Helena şi Polydeukes (Polux), şi una umană, Klytaimnestra şi Kastor. Cei doi băieţi, Dioskorii, (în tălmăcire: Feciorii lui Zeus), crescând în casa tatălui lor pământesc, au ajuns eroi celebri, strălucitori şi năstruşnici. Cele două fete, la soroc, s-au măritat respectiv cu Menelaos şi cu Agamemnon, fiii lui Atreus. Astfel, spre gloria şi spre nenorocirea lor comună, fraţii au devenit totodată cumnaţi iar surorile totodată cumnate.

141. Unul din râurile Thessaliei, ce spală Phthiotida, patria lui Achilleus.

142. Aluzia Corului nu este fără legătură cu imnul homeric *către Apollon Delianul*, care deapănă patimile titanidei Leto, când a fost să-i nască pe Apollon şi pe Artemis, «gemenii lui Zeus». Urgisită de gelozia Herei,

care dăduse poruncă întregului pământ să n-o primească la ceasul facerii, purtătoarea roadelor divine a fost îngăduită în cele din urmă de insula Delos, unde, după grele chinuri, izbuteşte să nască într-un cadru miraculos.

143. Incursiune lirică în ritualul Marilor Panathenee, sărbătoarea care avea loc o dată la patru ani, când i se închina zeiţei Pallas, la sfârşitul unei procesiuni, un peplos ţesut de femeile nobile din cetate. Acest văl cu broderii înfăţişa fie lupta dintre zei şi Titani, fie zdrobirea lui Enkelados de către Athena şi era depus pe umerii unei statui străvechi de lemn a zeiţei.

144. Opoziţia dintre Europa şi Asia este un loc comun în literatura elină. Pentru grecii contemporani cu imperiul persan, Asia se suprapunea cu moşia Marelui Rege (Anatolia, Syria, Persia şi Mesopotamia), dar mai înainte această noţiune geografică era limitată doar la Phrygia, Lydia, Mysia, Lykia, regate în atingere cu Marea Egee. Cuvântul este foarte vechi şi considerat a fi de origine hitită: Assuwa. Această ţară, la început nu prea întinsă, coincide într-un fel cu Troia. Dacă nu Priamos şi Paris, majoritatea trupelor troiene auxiliare erau formate din hitiţi, susţine M. Riemschneider.

145. Din ruga lui Neoptolemos rezultă că grecii urmăreau să sature cu sânge omenesc stafia lui Achilleus şi, calmându-i iritarea, să câştige ajutor pentru o navigaţie norocoasă. Tot aşa, în *Odysseia*, fiul lui Laertes s-a dus la hotarul tărâmului morţilor şi acolo, găsind un anume loc indicat de Kirke, a săpat o groapă de un cot, în care a turnat sângele unei oi negre. Iar nălucile debile şi hămesite ale morţilor au venit degrabă să se întremeze lingând sângele proaspăt al victimei.

146. Relatarea jertfirii Polyxenei, aşa cum reiese din spusele lui Talthybios, se aseamănă cu cea a jertfirii la Aulis a fiicei lui Agamemnon, Iphigeneia. Destinele

paralele ale celor două fecioare martire, una la începutul şi alta la sfârşitul războiului troian, se întregesc într-o simetrie simbolică.

Apropierea mitică dintre Polyxene şi Achilleus s-a realizat după alcătuirea poemelor homerice, fiica sacrificată a Hekabei nefiind nici măcar numită în *Iliada*. Mai târziu s-au înfiripat câteva legende cu privire la dragostea romantică dintre eroină şi fiul lui Peleus. Într-una din versiuni, Polyxene este reprezentată la fântână împreună cu fratele său Troilus, ieşit din cetate să-şi adape calul. Dar soseşte brusc Achilleus, care-l ucide pe Priamid, fecioara izbutind să scape, nu fără a fi stârnit dragostea pătimaşă a ilustrului duşman. Potrivit altei legende din perioada elenistică, Polyxene ar fi intrat în cortul lui Achilleus, laolaltă cu Priamos şi cu Andromacha, pentru a cerşi cadavrul lui Hektor. Eroul, neînduplecat la rugăminţile tatălui şi ale văduvei, a cedat îndată ce Polyxene s-a oferit să rămână în preajma lui ca sclavă. Varianta din urmă se leagă de povestea «trădării lui Achilleus»; acesta, pentru a dobândi mâna Polyxenei, a promis lui Priamos să nu mai lupte alături de ahei, ba chiar să-i trădeze, alăturându-se troienilor. Pactul tocmai se punea la cale în templul lui Apollon din Thybbra, când Paris, pitit după statuia zeului, i-a lansat eroului grec săgeata de moarte.

147. Hekabe se dezice de propriile sale gânduri într-un mod mai nimerit într-o dizertaţie sofistică decât în lamentaţiile unei mame.

148. Trupul mortului spălat, uns, îmbrăcat şi împodobit de femeile familiei era expus în casă o zi întreagă. În dimineaţa zilei următoare cadavrul era scos afară împreună cu patul pe care zăcuse şi era dus într-un cortegiu solemn la rug sau/ şi la groapă (vezi n. 127).

149. Corul se tânguie amintind cauzele îndepărtate

ale războiului. În lumina mitului, unul din fiii lui Priamos, Alexandros, numit şi Paris, a fost hărăzit să ajungă pierzătorul neamului şi al cetăţii sale. Astfel, odinioară, pe când păştea cirezile de boi ale tatălui său pe muntele Ida, a trebuit să arbitreze între cele mai slăvite frumuseţi olympiene, Hera, Athena şi Aphrodita, deoarece Eris (Discordia), surghiunită din soborul zeilor, aruncase în urmă-i faimosul măr, ţipând: «Celei mai frumoase!» Ca să-l câştige, fiecare zeiţă i-a promis boarului un dar pe măsura puterii sale: Hera, regina Cerului, să-l facă un mare rege, Athena războinică, să-l transforme într-un luptător invincibil, iar Aphrodita, dispensatoarea dragostei, să-i aducă în braţe cea mai frumoasă femeie din lume, pe Helena. Şi iată-l pe Alexandros în pădure, după ce a ales să ţină partea Aphroditei – îl descrie Corul – tăind brazi pentru construirea corăbiei, pe care a plutit spre valea râului Eurotas, leagănul Spartei, de unde a sedus-o şi răpit-o pe Helena.

150. Hekabe jeleşte când în cuvinte rostite, când în cuvinte cântate. Trecerea de la un mod de expresie la altul am redat-o în traducere prin alternarea prozei cu versul. În antichitate, bocetul era însoţit de gesturi violente: brăzdarea obrajilor cu unghiile, până la sânge, şi lovirea capului şi pieptului cu pumnii etc.

151. Lipseşte din manuscrise răspunsul Atridului pe care l-am împlinit, urmând sugestia dintr-o notă a lui H. Weil.

152. Ideea că domeniul legii morale se întinde până la zei aparţine lui Euripides; sub influenţa filosofilor secolului V, poetul se îndoieşte de existenţa unui principiu divin totalitar. În acelaşi secol, Pindaros proclama: «Legea este regina muritorilor şi a nemuritorilor.» în tărâmul muritorilor Legea, cu majusculă, este încredinţată căpeteniei, deci basileul are datoria s-o păzească şi s-o

reprezinte. Altminteri echilibrul întregii lumi se strică.

153. Unii filologi au fost ispitiţi să desluşească aici intenţia dramaturgului de a «face reclamă» noilor dascăli itineranţi de înţelepciune şi de elocinţă, unui Antiphon sau unui Gorgias, ajunşi celebri la Atena, la care tinerii alergau să înveţe arta persuasiunii.

154. Legenda spune că zeiţa dragostei şi a frumuseţii feminine s-a născut din spuma mării, aproape de insula Cipru (Kypros), unde a făcut întâiul popas, după miraculoasa-i întruchipare. Numele Kypris, pentru Aphrodita, este folosit pretutindeni în drama attică, având conotaţii felurite, dar şi valoare de noţiune abstractă, prin care se are în vedere dragostea fizică, senzuală.

155. Alt nume al lui Apollon, întâlnit mai ales în poezia epică şi lirică, însemnând strălucitorul, luminosul.

156. Vezi n. 115.

157. Faimosul arhitect mitic din Creta minoică, constructorul Labyrintului, trecea drept fondatorul unei şcoli de sculptură înnoitoare: el ar fi degajat mâinile şi picioarele, până atunci lipite de trup, şi, mai ales, ar fi creat uimitoare statui în stare să vadă şi să umble. Carteziană unde n-ar fi fost de cuviinţă, critica franceză a condamnat emfaza şi «prostul gust» al acestor rânduri, surdă la sunetul lor violent, shakespearian avant la lettre.

158. Aigyptos, regele eponim al Egiptului, avea cincizeci de fii, iar fratele său Danaos tot atâtea fiice. Fraţii certându-se, Danaos şi fiicele sale s-au refugiat în Argolida, unde fiii lui Aigyptos le-au urmărit şi le-au cerut de neveste. Tatăl lor, Danaos, a simulat că se învoieşte, dar le-a poruncit fetelor să-şi ucidă mirii în noaptea nunţii. Mai târziu, pentru nesăbuitul omor, Danaidele au fost condamnate, în Infern, să umple fără încetare un butoi ciuruit.

Femeile din Lemnos, uitând s-o cinstească pe

Aphrodita, au fost pedepsite de zeiţă să exale o duhoare cumplită, astfel că bărbaţii nu s-au mai apropiat de ele, ci s-au lipit de captive de neam thrac. Drept răzbunare, nevestele i-au masacrat până la unul, crimă numită de atunci «lemniană», şi au întemeiat o societate formată numai din femei.

159. Veşmânt după moda dorianã, care se purta de-a dreptul pe piele şi a cărui parte superioară trecea oblic peste piept, fiind prins cu paftale. Corul aminteşte în treacăt de îmbrăcămintea «mini» a femeilor din Sparta, din pricina căreia acestea erau numitephainomerides, adică «cele ce-şi arată coapsele».

160. În *Iliada*, aheii şi troienii, deşi inamici, se închină aceloraşi zei. Este plauzibil că divinităţi asemănătoare cu cele din Hellada au fost numite de Homeros cu nume greceşti. Astfel, zeiţa fecioară avea în citadela Troiei un templu cu statuie. Mai târziu, după secole de elenizare, această Athena Ilias a fost invocată cu precădere ca războinică şi copleşită cu daruri scumpe de Xerxes, Alexandru cel Mare, generali şi împăraţi romani.

161. Regele thrac este singurul căruia îi scapă înţelesul funest al cuvintelor Hekabei.

162. Furia lui Polymestor izbucneşte primitivă, bestială, pe măsura căpeteniei unui neam de călăreţi sălbatici, dar nici purtarea reginei nu se vădeşte mai puţin elementară. Este ca şi cum poetul tragic şi-ar fi slobozit personajele, doi barbari, să-şi încheie prin violenţă, sânge şi urlete cumplita lor răfuială.

163. Ares, zeul «de aramă», lacom de vieţi omeneşti, orb la mânie şi de neînduplecat prin cuvinte, era protectorul războinicilor thraci.

164. Vânător uriaş şi trufaş, de care s-a îndrăgostit Eos, zeiţa zorilor de ziuă. Mergând împreună în insula Delos, amantul vinovat de *hybris* a *fost ucis* de săgeţile

Artemidei, care l-a preschimbat în astru şi l-a rânduit în apropierea Pleiadelor. În cataloagele astronomiei, Orion este una din cele mai frumoase constelaţii din nopţile de iarnă.

165. Câinele credincios al vânătorului Orion, mulat şi el între stele, pe urmele stăpânului său. Anticii socoteau răsăritul lui Seiros aducător de secetă (canicula). Caniş Major este cea mai strălucitoare stea a bolţii cereşti.

166. Divinitate a pădurilor şi a izvoarelor, veşnic îndrăgostită, fiica Gliei; în jurul ei s-au ţesut numeroase legende încercând să explice obârşia ecoului. Toate acestea au în *comun* sfârşitul *năprasnic* al *nefericitei*, *care nu mai este în stare* decât să îngâne sunete, să repete ultimele silabe ale cuvintelor rostite de alţii.

167. Adesea dramele attice se încheie cu o scenă de tribunal, ca şi aceasta, în care regele, investit cu putere judecătorească supremă, trebuie să facă dreptate. Dar aici, după atâta oroare şi dezlănţuire de patimi, elocinţa părţilor nu poate să risipească aburii grei care învăluie toate personajele tragediei.

168. Edonii erau o populaţie din vechea Thracie.

169. Intervenţia Corifeului clarifică o veche şi mereu înnoită controversă privitor la părerile lui Euripides despre femei. Poetul tragic a fost învinuit adesea de misoginie, pe baza textelor autorilor de comedii, mai ales ale lui Aristophanes (în *Sărbătorile Demetrei*, de pildă), şi pe baza unor citate disparate. Dar Euripides, mai mult decât alţi contemporani ai lui, a explorat sufletul nobil sau frustrat până la smintire al femeii. El a deschis un spaţiu nou, aproape necunoscut înainte, şi a plăsmuit o galerie de eroine, cu trăsături puternice, nu o dată mai izbutite decât eroii săi. Nu putea să fie misogin poetul care a ţinut să reabiliteze în drama *Helena* onoarea femeii omonime, compromisă de legendă.

170. Exordiul Hekabei aduce o vedere asupra persuasiunii diferită de spusele anterioare ale aceluiaşi personaj. Faţă de discursul iscusit şi ornat, acum eroina pare să prefere ceea *ce* filosofii se străduiau a defini *că este* adevărul, adevărul faptelor şi întâmplărilor.

171. Cicero în *Tusculanae disputationes*, III, 26, dă o lămurire psihologică a metamorfozării prolificei regine: «Se crede că Hekabe a fost preschimbată în căţea din pricina sentimentelor ei sălbatice şi a unui soi de turbare interioară care o aţâţa.» (Citat de H. Weil). După alte tradiţii, thracii lui Polymestor sau chiar aheii au lapidat-o, drept osândă pentru crima săvârşită. Dar, sub grămada pietrelor azvârlite, în loc de cadavrul femeii au aflat o căţea cu ochi de flăcări.

172. Fiul lui Zeus şi al Semelei, zeul viţei de vie şi al întregii vieţi vegetale a pătruns în pantheonul grec din Asia Mică şi din Thracia, regiuni în care a înflorit cultul său orgiastic.

173. Hekabe vrea să spună: «După metamorfoză, voi muri curând sau voi trăi în chip de căţea?»

174. Monumentul Căţelei, despre care se credea că ascunde rămăşiţele Hekabei, se ridica, după Strabon, citat de H. Weil, pe coasta europeană a Helespontului.

175. Gest şi formulă de înlăturare a unei pângăriri sau de exorcizare a semnului rău.

176. Iată că tensiunea dramatică nu scade nici în momentul în care sufletele eroilor, ispăşindu-şi păcatele prin suferinţe fără seamăn, s-ar fi cuvenit să afle un capăt de alinare. Prevestirile sumbre ale lui Polymestor l-au tulburat până şi pe Agamemnon, cel care ar fi trebuit să fie judecătorul calm al fărădelegilor, iar vântul ce a pornit să sufle nu risipeşte negura duhnind de alge marine putrede, vântul funest al întoarcerii lui Agamemnon în Argos. Stăpâni şi robi, învingători şi învinşi, aliaţi şi duşmani, sunt

lăsaţi cu toţii la cheremul unei puteri universale, lipsită de afecte, Ananke, întruchiparea necesităţii fizice şi morale, a constrângerii exterioare şi interioare.

ELEKTRA

177. Nu o dată în tragedia elină este subliniată vechimea argienilor, care aveau orgoliul, ca şi atenienii, să creadă că sunt printre cei dintâi locuitori ai pământului. Leagăn al unei culturi misterioase, făurită de pelasgii autohtoni, după invazia aheilor, primul val de triburi care vorbeau greceşte, Argolida, înrâurită de Creta Minoică, a devenit un puternic focar politic şi spiritual. Deşi ţinutul nu era prea întins, oraşele s-au înmulţit şi s-au îndesit, strălucind de forţă şi de belşug. Dar în terminologia homerică, prin «Argos» se înţelege nu numai Argolida din Peloponnesos, ci însăşi patria tuturor grecilor care s-au coalizat împotriva Troiei.

178. Vezi n. 77.

179. Vezi n. 42.

180. Vezi n. 140.

181. Provincia muntoasă în care se afla marele sanctuar panhellenic de la Delphi era cârmuită de un bărbat evlavios, regele Strophios, căsătorit cu sora lui Agamemnon; aceasta l-a născut pe Pylades. Aşadar, cei doi faimoşi prieteni, Orestes şi Pylades, erau veri primari.

182. Însăşi Klytaimnestra va dezvălui mai târziu temeiurile sale, într-o argumentare nu lipsită de fineţe psihologică.

183. Soţul Elektrei, acest hon ne te homme al tragediei, cum îl numeşte H. Weil, era un ţăran mândru de străbunii săi mykenieni (vezi n. 12).

184. Textul aici este intraductibil, deoarece *moros*, cuvântul folosit de poet, înseamnă nebun, smintit şi totodată desfrânat, neruşinat.

185. Adeseori eroii tragediei îşi strigă durerea

divinităţilor cosmice primordiale.

186. Invocarea etherului, elementul care încorpora văzduhul luminos şi pur, este pusă de unii în legătură cu destinul de pe urmă al omului, aşa cum reiese din alte versuri ale lui Euripides: «îngăduiţi ca toate să se întoarcă în locul de obârşie al fiecărui element, spiritul în ether, trupul în pământ.» (*Rugătoarele*, v. 531)

187. Unii comentatori l-au învinuit pe autor de stângăcie pentru felul cum îşi introduce aici personajele. De ce să-i împărtăşească Orestes vărului său Pylades, alături de care a crescut, ceea ce acesta ştia fără îndoială de mult? Dar trebuie avut în vedere că spectacolul tragic nu s-a dezvoltat într-un teatru de curte, ca o bună parte din producţia dramatică europeană modernă. Un caracter atât de popular al artei spectacolului nu s-a mai regăsit decât în secolul cinematografului. Aşa se explică modul insistent în care erau prezentate personajele şi antecedentele acţiunii, într-o vreme când nu exista «program de sală». Poziţia reciprocă a personajelor trebuia să fie precisă, ca pe o tablă de şah, iar «scenariul» limpede pentru toată lumea.

188. Orestes a primit de la Apollon, în templul de la Delphi, poruncă să răzbune uciderea tatălui său. Răspunderea pentru cele ce urmează să se întâmple îi aparţine, aşadar, zeului. Dar asta nu înseamnă că omul se comportă de aici înainte ca un somnambul sau ca o marionetă: dimpotrivă, între voinţa umană (imanentă) şi voinţa divină (transcendentă) se iscă un timp de forţe care va străbate întreaga piesă.

189. Unul din semnele exterioare ale doliului, pe lângă straiele cernite, era tăierea părului, o şuviţă sau cu totul, şi depunerea lui pe mormântul răposatului.

190. Vezi n. 15.

191. Semn al doliului sau poate al condiţiei servile.

192. Modul în care Elektra îşi vorbeşte sieşi la persoana a doua este caracteristic pentru mobilitatea şi forţa expresiei eline.

193. Compararea plângerilor omeneşti cu cântecul sau strigătul tânguitor al unor păsări se întâlneşte adeseori în bocetele lirice (*threnoi*). Pe de altă parte, zburătoarele mari, lebedele sau berzele, treceau drept modele de dragoste filială.

194. În *Oresteia* de Aischylos, regina Klytaimnestra pregăteşte baia lui Agamemnon, la întoarcerea acestuia de la Troia, aruncă un năvod peste trupul despuiat al soţului, care îi opăceşte forţa, şi-l omoară singură, *în* scăldătoare, cu securea. În *Elektra* de Sophokles, ibovnicul regal este nu numai complice moral, ci şi făptaş; amândoi «i-au spart ţeasta cu securea ucigaşă, precum <lovesc> tăietorii de lemne un stejar».

195. Plutarchos relatează în *Viaţa l-ai Lysandros* că, la ospăţul oferit de generalul spartiat cu prilejul capitulării Atenei (404 î.Hr.), un theban a cerut să se şteargă cetatea duşmană de pe faţa pământului. Atunci un alt bărbat din Phokida a intonat versurile acestui cântec de început al Corului (*parodos*) şi i-a convins pe învingători «că ar fi un mare păcat să fie zdrobită şi năruită o atât de nobilă cetate». Desluşind o analogie între umilinţele Atenei şi cele ale fiicei lui Agamemnon, au renunţat să nimicească oraşul. (Citat după L. Parmentier).

196. Ocrotitoarea femeilor şi a naşterii de prunci, soţia geloasă a lui Zeus şi regina Olympienilor, era patroana cetăţii Argos. La un templu situat între Argos şi Mykene se sacrificau numeroase vite cu prilejul sărbătorilor zeiţei şi se organizau procesiuni.

197. Ideea divinităţii oarbe, surde şi amnezice apare nu o dată în tragedie. Se presupunea existenţa între om şi zeu, dintru începuturi, a unui legământ, pe care trebuie să-

l respecte amândouă părţile. Orice omisiune dintr-o parte sau alta generează o gravă descumpănire în lume.

198. Invocaţia este adresată zeului în ipostaza lui de Thyraios (cel din faţa porţii), care, în chipul unui obelisc de piatră, străjuia înaintea caselor.

199. Numai Orestes avea dreptul acesta, el fiind capul legitim al casei după moartea lui Agamemnon.

200. Conform învăţăturii socratice, mila, ca şi orice altă virtute, se deprinde prin educaţie. Viciul face parte din zestrea ignorantului, omul neînvăţat fiind unul şi acelaşi cu cel păcătos.

201. Logodna Elektrei cu unchiul său matern Kastor (vezi n. 140) este cel puţin surprinzătoare. Se ştie că după moarte Dioskorii au dobândit nemurirea sub forma unor aştri din constelaţia, numită după ei, a Gemenilor.

202. Arbustul veşnic verde, cu flori albe, parfumate, era socotit de antici o plantă funerară.

203. Ilustrul (Ho Kleinos) era titlul purtat de regii Mykenei. În *Elektra* lui Sophokles, regina întemeiase o sărbătoare lunară, numită «Ospăţul lui Agamemnon» intru amintirea uciderii eroului. Se intona peanul, se aduceau jertfe, iar ziua se încheia cu un praznic. Euripides, care în toată tragedia a îndulcit caracterul Klytaimnestrei, îi rezervă doar lui Aigisthos ruşinea de a se bucura ca un sălbatic pe lespedea tombală a rivalului său.

204. Într-o anecdotă, reprodusă de Diogenios Laertios în cartea *Despre vieţile şi doctrinele filosofilor* (11, 33), se spune că Sokrates, auzind un vers aproape identic cu acesta în *Auge*, altă dramă de Euripides, a părăsit brusc teatrul, deoarece ar fi fost «ridicol să cauţi cu râvnă un sclav pe care nu-l poţi găsi, iar virtutea s-o laşi să piară».

205. Nu o dată Euripides îşi manifestă un dispreţ rece faţă de activităţile atletice, neatinse de Idee.

206. Între numeroase epitete, Apollon îl avea şi pe acela de Loxias (oblicul), care se referea la aptitudinea lui profetică; într-adevăr, oracolele sale erau exprimate învăluit, pieziş.

207. Aceste *choroi*, alaiuri de dansuri, sunt înseşi valurile, închipuite ca fiice ale zeului marin Nereus.

208. Delfinul era cunoscut încă din antichitate ca un animal afectuos şi muzical. Este celebră legenda lui Arion, inspirat poet liric şi cântăreţ, care, fiind aruncat din corabie în valuri de către piraţi, a fost salvat de un delfin, fermecat de muzica lui. Textul strofei face aluzie la intonaţiile flautului care ritmau mişcările vâslelor.

209. În *Iliada* eroul a purces la Troia cu armele tatălui său, pe care Peleus le primise în dar din partea zeilor la nunta lui cu Nereida Thetis. După ce aceste arme, împrumutate de Achilleus prietenului său Patroklos, au fost capturate de Hektor, Thetis l-a înduplecat pe faurul divin Hephaistos să-i meşteşugească fiului său altele noi.

210. Nu este vorba de tatăl trupesc Peleus, ci de centaurul Cheiron, părintele spiritual, care l-a crescut şi l-a instruit pe Achilleus într-o peşteră din muntele păduros Pelion.

211. Ca majoritatea cetăţilor din perioada «eroică», Argosul fusese construit pe continent, dar nu departe de mare; Nauplia era portul fortăreţci Atrizilor.

212. Descrierea armelor şi armurilor, amănunţită, dar totuşi poetică, a fost o preferinţă a poeţilor greci: Homeros (*Iliada*, XVII, 194), Hesiodos (*Scutul lui Herakles*), Aischylos (*Şapte contra Thebei*, 375), Euripides (*Fenicienele*, 1114 şi *Ion*, 1147).

213. După Hesiodos, Gorgonele erau trei şi locuiau în marginea de apus a pământului: făpturi înaripate, cu şerpi în plete şi la brâu, cu priviri care împietreau. Din cele trei Gorgone numai una, Medusa, era muritoare, cea pe care a

ucis-o, retezându-i capul cu secera, Perseus, neistovitul erou argian.

214. Fiicele lui Atlas, gigantul cosmic de la Soare-Apune, pe care zeii le-au metamorfozat după moarte în stele (vezi n. 2).

215. Cuprins de spaimă, Hektor a fugit la vederea armelor şi armurii lui Achilleus.

216. Dihania cu faţă, voce şi piept de femeie nu poate să fie decât de gen feminin, ca şi la greci, deşi avea trup de câine, coadă de şarpe, aripi de pasăre şi labe de leu.

217. Mama Sphinxei, Chimaira, zugrăvită îndeobşte cu cap de leu din care ţâşnea foc pe nări, trup de capră şi coadă de şarpe. A fost ucisă de Bellerophontes, un mare nimicitor de monştri, cu ajutorul fabulosului cal înaripat, Pegasos.

218. Vână de apă, ţâşnită la Korinthos în locul unde Pegasos a lovit pământul cu copita.

219. În ultima parte a acestui dialog se desfăşoară parodia faimoasei scene a recunoaşterii din *Choephorele* de Aischylos. Unii comentatori deplâng «prostul gust» al lui Euripides de a critica scena congenialului său înaintaş. Dar versiunea lui Euripides e verosimilă şi nu-şi trădează implicaţiile polemice. Este verosimil ca Bătrânul, personaj oleacă ramolit, să citească în vagul unor semne prezenţa lui Orestes, în vreme ce Elektra, lucidă, să-i anuleze drastic moşneagului argumentele. Iar cât priveşte intenţia critică a textului, aceasta nu trebuie să scandalizeze, deoarece şi alţi dramaturgi şi-au exprimat în piese propriile lor idei despre teatru. Departe de a fi reprobabilă, angajarea polemică, aşa cum o face elegant ultimul mare tragic atenian, se întâlneşte uneori şi la autori moderni, de la Shakespeare la Eugene Ionesco, şi apare ca o trăsătură vie, de actualitate.

220. Lacună în manuscrise. Replica Elektrei ar putea

să sune astfel: «Vei fi biruitor în lupta asta?»

221. Aceste divinităţi feminine ale naturii, fără prea mari influenţe literare, au fost apropiate de oamenii simpli, mai ales de cei care trăiau în afara zidurilor cetăţii. Aceştia invocau mai lesne Nympha unui câmp, a unei stânci sau a unui izvor, decât zeii îndepărtaţi, aproape abstracţi, de deasupra negurilor Olympului.

222. Poftirea unor nobili călători la praznic era o lege a ospitalităţii arhaice.

223. A zecea zi după naştere mama era purificată cu apă lustrală, familia participa la un sacrificiu, urmat de ospăţ, şi se dădea pruncului nume.

224. Orestes se trăgea din Zeus prin strămoşul său Tantalos (vezi n. 42).

225. În *Choephorele* lui Aischylos recunoaşterea dintre fraţi are loc chiar la mormântul lui Agamemnon, iar lunga invocare lirică a umbrei nefericitului rege câştigă prin aceasta un spor de forţă tragică.

226. Întâmplările cântate de lor sunt reducţia lirică a câtorva file din cronica sângeroasă a regilor de Argos. Obârşia maledicţiei este crima lui Pelops, străbunul lui Orestes, care l-a ucis aruncându-l în mare, pe Myrtilos, fiul zeului Hermes. Acesta din urmă i-a cerut lui Pan să-l răzbune, lovindu-i pe toţi urmaşii lui Pelops. Într-adevăr, la o vreme după aceea, s-a născut în turmele lui Atreus un miel de aur, care avea darul să-i asigure celui care îl deţine suveranitatea în Mykene. Pan aduce mielul în cetate, stârnind lăcomia lui Thyestes, care o seduce pe Aerope, nevasta lui Atreus, dobândeşte prin ea mielul, îl arată norodului şi se proclamă rege. Atunci Zeus, revoltat de ticăloşia lui Thyestes, îl sfătuieşte pe Atreus să-i smulgă fratelui hain promisiunea că-i va înapoia tronul dacă vreodată Soarele se va ridica într-o dimineaţă în partea asfinţitului. Thyestes acceptă, necrezând posibilă

răsturnarea rânduielii cosmice, dar Zeus, ca să-l pedepsească, schimbă drumul Soarelui, ca să răsară la apus şi să apună la răsărit. Atreus ajunge astfel iarăşi rege, îşi condamnă la moarte soţia adulteră şi îşi exilează fratele. Pe urmă, nesătul doar cu atâta răzbunare, îl cheamă în ţară pe Thyestes, amăgindu-l că vrea să se împace cu el. Când acesta se întoarce la Mykene, Atreus îi ucide în ascuns copiii, îi hăcuieşte, îi fierbe şi îi serveşte la banchetul mincinos al împăcării. Tatăl, fără să bănuiască nimic, înfulecă din carnea fiilor săi şi abia când este ghiftuit Atreus îi arată capetele victimelor şi i se dezvăluie felul ospăţului. Alungat iarăşi în exil, Thyestes, la îndemnul unui oracol, zămisleşte cu propria-i copilă un fecior, pe Aigisthos, ucigaşul şi uzurpatorul de mai târziu al lui Agamemnon, cel pe care acum, la rândul său, se pregăteşte să-l ucidă Orestes.

227. Vezi I, n. 30.

228. Prin câmpiile lui Ammon se înţelege Libya, tărâm rodnic înainte de inversarea drumului soarelui.

229. Uneori filosoful Euripides retează aripile poetului omonim.

230. Adică a Dioskorilor (vezi n. 140).

231. Cei vechi socoteau cutremurul urmarea unui tunet din arsenalul lui Hades, Zeus cel de sub pământ.

232. Cuvânt cu cuvânt: «drumul care răsună de două ori»(*dikrotos*) de zgomotul celor două roţi ale carelor.

233. Râu în Elida, curgând prin şesul Olympiei.

234. Lungime în jur de 180 metri, pe care aveau loc alergările. În text e scris de fapt «de două ori un diaulos»; un *diaulos* însemna parcurgerea unui stadiu de două ori, în ambele sensuri, după ocolirea bornei finale.

235. Acest teritoriu restrâns al ficatului, în anatomia modernă lobul lui Spiegel, era cunoscut în haruspicina latină sub numele de *capul jecoris* (capul ficatului). Dacă

mărimea sa era considerabilă, în tălmăcirea ghicitorilor din măruntaiele jertfelor, aceasta însemna fericire, dacă lipsea cu totul, aceasta era o prevestire de moarte.

236. Adică la întrecerile de la Olympia.

237. Un *plethron* măsura o sută de picioare, aproximativ treizeci de metri. Şase plethre reprezintă lungimea unui stadiu (stadion) (vezi n.234).

238. Strophios, cumnat, gazdă şi prieten fidel lui Agamemnon (vezi n. 181).

239. Cinstirea cadavrului, chiar şi pe cel al unui inamic, era lege la greci, încă din epoca despre care vorbesc poemele homerice.

240. Discursul analitic al eroinei dovedeşte măiestria lui Euripides în arta retoricii.

241. Iată la un autor cu faimă de dispreţuitor al sporturilor, în spaţiul câtorva pagini, cea de a treia metaforă din sfera întrecerilor atletice.

242. Apollon îi poruncise să răzbune cu moarte moartea părintelui său.

243. Gândul că duhurile rele pot lua felurite chipuri, chiar şi divine, pentru a-i ispiti pe oameni, este aşadar anterior creştinismului şi demonologie! neoplatonice.

244. E vorba de trepiedul Pythiei, preoteasa templului oracular de la Delphi.

245. Dioskorii erau veneraţi ca sprijinitori şi patroni ai navigatorilor (vezi n. 140).

246. Iphigeneia, fecioară jertfită de Agamemnon la Aulis, spre împăcarea zeiţei Artemis şi plutirea cu vânturi prielnice la Troia.

247. Această eventualitate se regăseşte în tragedia *Erechteus*, tot de Euripides, în care regina Atenei consimte să i se jertfească fiica pentru salvarea cetăţii aflată în război.

248. Kasandra, fiica Hekabei (vezi n. 115, 117 şi

121).

249. Argument retoric artificios; răsturnarea simetrică a situaţiilor e posibilă doar pe temeiul dublei înrudiri dintre Tyndaride (Klytaimnestra şi Helena) şi Atrizi (Agamemnon şi Menelaos) (vezi n. 140).

250. Se vădeşte iarăşi intenţia poetului de a umaniza personajul reginei atât de neînduplecată, de alienată la Sophokles şi de a-i atribui câteva linii din conturul gingaş al unei mame.

251. Ultimele rânduri cuprind două înţelesuri contrare: Klytaimnestra se gândeşte la împăcare, Eleletra la moartea lui Aigisthos; pentru cea dintâi «casa mea» este palatul Atrizilor, pentru a doua este cocioaba în care se află cadavrul uzurpatorului.

252. Vezi n. 223.

253. Aluzie la divinităţile infernale.

254. Moment ritual de început al jertfei: «Străfulgeră din teacă ghicitorul Kalchas un jungher tăios, îl pune într-un coş de aur, umplut cu boabe pentru jertfa...» (*Iphigeneia la Aulis*, v. 1565 şi urm.).

255. Metaforă sumbră pentru Aigisthos.

256. La greci, divinitatea nu-i pururi atotputernică, ci supusă nu o dată unor întâmplări neaşteptate, unor contingenţe obscure, care toate laolaltă constituie pentru oameni întâmplarea (Tyche).

257. În teatrul antic, cadavrele celor doi erau aduse înaintea publicului prin mijlocirea mecanismului numit *ekkyklema*. Iată cum îl descrie H. Weil, după Aristophanes din Bizantion: «Ekkyklema era un aparat de lemn cu roţi, care desigur că a fost modificat pe măsură ce maşinăria s-a perfecţionat, dar al cărui scop a rămas acelaşi: de a i se înfăţişa spectatorului, fără schimbare de decor, ceea ce era îngăduit să se petreacă numai înăuntrul palatului, şi nu în faţa lumii, sau personagii care ies din palat, dar trebuie să

rămână întinse pe un pat greu de urnit din loc. Era, aşadar, un soi de scenă mobilă, care putea să se aşeze, în clipa voită, fie în *orchestra*, fie pe estrada unde jucau actorii, dacă admitem că jucau pe o estradă ridicată. Toate aceste date privind organizarea materială a spectacolului sunt însă departe de a fi pe deplin lămurite.»

258. Este vorba de epitete peiorative, ca de pildă ucigaşul de mamă (*meteroktonos*, *meterophontes*), care în tragediile lui Euripides sunt lipite de numele lui Orestes.

259. În inima îndârjită a Elektrei mijeşte acum lumina căinţei. Această alunecare poate să pară firească în cazul unui suflet chinuit de o prea îndelungă şi aspră încordare.

260. Gest obişnuit al unei mame suplicante.

261. Glasul lui Orestes se îneacă; nu mai apucă să rostească: «am prins-o».

262. La greci, aparatul numit *mechane*, inventat, se pare, chiar de Euripides, aducea în scenă prin aer anumite personaje, fie divinităţi, fie mai rar oameni. Cum adesea zeii descindeau în felul acesta, expresia deus ex machina a rămas să caracterizeze apariţia unui personaj, neaşteptată, adus în scenă, mai mult prin artificii decât prin logica proprie dramei, spre a tăia nodurile încâlcite ale acţiunii.

263. Dioskorii sunt genii (*daimoni*) în slujba zeilor cereşti. Deosebirea dintre daimoni şi zei este (acută elegant de Platon, în *Banchetul*, *202> 2*: «… Tot ce este daimonic este mijlocitor între zeu şi muritor… Rolul lui este să transmită zeilor ceea ce vine de la oameni şi oamenilor ceea ce vine de la zei: rugăciunile şi jertfele de la aceia, poruncile şi răsplata pentru sacrificii de la aceştia; iar pe de altă parte, întrucât se află la mijloc între unii şi alţii, să umple golul, să fie legătura ce uneşte Totul cu el însuşi…»

265. Comentatorii consideră că este vorba de o

anumită furtună, descrisă în *Odysseia*, şi de vasul care tocmai l-a adus pe Menelaos în patrie, în portul Nauplia.

266. Vezi I, n. 5.

267. Rostuirea Elektrei este reluată de autor în deznodământul dramei *Orestes*. Profeţiile şi poruncile următoare ale Dioskorilor rezumă peripeţiile ucigaşului dezvoltate de Aischylos în *Eutnenidele*.

268. În *Iliada*, respingătoarele Kere întruchipează forţele destinului, care pe câmpul de luptă iau în stăpânire eroii în clipa morţii, le sfâşie carnea şi le beau sângele. Ulterior, în perioada clasică, ele se confundă cu Erinyile, zeiţele arhaice ale răzbunării, care îi chinuie pe paricizi atât în viaţă, cât şi după moarte în Infern.

269. Areopagul (*Areiospagos*) în traducere «măgura lui Ares».

270. Halirrhotios, fiul lui Poseidon, a siluit-o pe Alkippe şi a fost ucis apoi de Ares, tatăl copilei. În replică, Poseidon a chemat ucigaşul la tribunalul zeilor întrunit pe măgura care a purtat de atunci numele lui Ares.

271. Acest fel de judecată, sacră la antici, era numită de romani, în amintirea celor întâmplate aici, *suffragium Minervae*.

272. Oresteion, aşezare aproape de muntele Lykaion, unde Zeus era venerat într-un templu.

273. Vezi n.265.

274. Euripides schiţează motivul în jurul căruia a compus drama *Helena*. Acolo poetul, urmând o legendă, îşi imaginează că frumoasa regină a rămas, vreme de zece ani, împreună cu tezaurul Atrizilor, prizoniera lui Proteus, regele Egiptului, pe când Paris îmbrăţişa la Troia o nălucă aidoma Hellenei; cu alte cuvinte, din pricina unei fantasme, aheii şi troienii s-au măcelărit amarnic.

275. Isthmul korinthic, pe atunci netăiat de canal, care leagă Attika de Peloponnes.

276. Nume mitic şi poetic al Atticei, de la Kekrops, fiul Gliei, primul rege, om-şarpe, în cetatea Atena.

277. Ca şi Aischylos în *Oresteia*, Euripides recunoaşte implicarea divinităţilor în cele întâmplate.

278. Maledicţia ereditară a Pelopizilor (vezi n.226).

279. Grecii socoteau exilul o cumplită osândă, pentru că surghiunitul, eliminat din pământul patriei şi lipsit de cultul zeilor cetăţii, *scos* în afara legilor politice şi religioase, era privit ca un cadavru viu.

280. Depărtarea prea mare dintre pământ şi zeii cereşti îi face pe aceştia insensibili la suferinţele oamenilor, părere care prevala în literatura elină. Dar iată că aici zeii uranieni se înfăţişează milostivi, aproape umanizaţi.

281. Dacă pe scena antică Erinyile apăreau aievea sau erau văzute de actori şi spectatori numai cu ochii închipuirii nu se va afla probabil niciodată.

282. Unii scrutători ai textului euripideic desluşesc aici o aluzie contemporană. Ar fi vorba de flota de salvare trimisă de stat în primăvara anului 413 î.Hr. generalului atenian Nikias, aflat în dificultate în Sicilia. Dacă această interpretare este acceptată, se poate deduce data probabilă a reprezentării *Elektrei*: la Marile Dionisii ale aceluiaşi an.

IPHIGENEIA ÎN TAURIDA

283. Orgoliul, curiozitatea sumbră şi tentaţia crimei se întâlnesc la întemeietorul de neam Tantalos, de la care acestea s-au transmis din generaţie în generaţie, după legile eredităţii. Tantalos, invitând zeii la masa lui, i-a ospătat, pentru a le pune la încercare puterea, cu carnea lui Pelops, propriul său fiu. Zeus, recunoscând nelegiuirea, l-a pedepsit cumplit pe tată (vezi n. 42) şi l-a înviat pe fiu. Acesta, Pelops, la rândul său, îşi caută norocul la Pisa, în Elida, unde domnea Oinomaos; acesta, sigur de caii săi

fulgerători de iuţi, făgăduise să-şi dea fata şi regatul celui care-l va învinge la cursa de care; în schimb, pe concurenţii învinşi îi ucidea. Pelops a câştigat întrecerea prin vicleşug, cumpărându-l pe Myrtilos, vizitiul lui Oinomaos, care a sabotat carul stăpânului său, scoţând cuiele osiilor. Regele s-a răsturnat şi a pierit, iar Pelops a luat în stăpânire regatul şi fata, pe Hippodameia, de nevastă; apoi, nevrând să-i mai plătească simbria trădării, l-a omorât pe vizitiul hain, zvârlindu-l în mare. În clipa din urmă, Myrtilos a apucat să-i blesteme cumplit pe Pelops şi pe toţi urmaşii săi. Din asemenea ticăloasă şi sângeroasă nuntă s-au născut Pelopizii, Atreus şi Thyestes (vezi n.226).

284. Vezi n. 2.

285. Vezi n. 9.

286. Versul trimite la ritualuri arhaice ale fertilităţii, care impuneau jertfirea celei mai frumoase dintre fecioarele anului, ceea ce astăzi nu se mai cunoaşte decât din sugestii artistice, cum este, de pildă, muzica lui Igor Straviński şi baletul *Sacre du Printemps*.

287. Eroina înfăţişează aici, în stilul de comunicat, al unor prologuri euripideice, ridiculizate de Aristophanes, tema pe care autorul o va trata în ultima sa capodoperă: *Iphigeneia la Aulis*.

288. Tărâm situat în extremul nord al lumii egeice, care a fost identificat cu Crimeia, numită, în amintirea legendelor, Peninsula (Chersonesos) taurienilor sau Taurida.

289. După poet, numele Thoas s-ar trage din adjectivul *thoos*, care se traduce

290. Se credea că lumina topeşte ameninţarea răului născut din întuneric. Scholiastul notează: «Cei vechi aveau obiceiul să risipească puterea viselor, povestindu-le Soarelui».

291. Stâlpul era obiect de cult în Asia Mică, Egipt

(sub formă de obelisc) în Creta şi aiurea.

292. Această veche metaforă, reţinută de versurile poetului, a devenit cu timpul un loc comun al manualelor de oniromanţie.

293. Aşadar Iphigeneia nu avea cunoştinţă de existenţa lui Pylades.

294. Despre sacrificiile omeneşti la sciţii Tauridei scrie Herodotos în *Istorii* (IV, 103), după relatările unor greci din Olbia: «Taurienii sacrifică zeiţei lor numită Fecioara pe naufragiaţi şi pe elenii prinşi în largul mării. Iată cum se petrece jertfa: după ce săvârşesc ritualul de început (consacrarea), îi lovesc în cap cu o măciucă. După unii, se spune că aruncă trupurile într-o prăpastie, deoarece templul se află pe o stâncă înaltă, iar capetele le înfig în pari. Ei spun că zeiţa căreia îi închină jertfele ar fi Iphigeneia, fiica lui Agamemnon. Iar duşmanilor pe care îi prind, iată ce le fac: după ce le taie capetele, le duc acasă şi le înfig într-o ţeapă lungă de lemn, ridicându-le cât mai *sus*, cel mai adesea deasupra hornului, şi spun că, astfel înălţate, capetele păzesc locuinţa. Taurienii trăiesc din tâlhăria pe mare şi din prăzile de război». În textul istoriografului, zeiţa nordică este identificată cu Iphigeneia, versiune cunoscută probabil de Euripides, dar socotită fantezistă de comentatori. Pare dovedit că grecii colonizaţi pe malurile Mării Negre au asimilat divinitatea virgină a sciţilor cu Artemis, iar în unele inscripţii aceasta este invocată numai cu numele Parthenos (Fecioara).

295. Rolul zeului venerat la Delphi în săvârşirea paricidului şi atitudinea reprobatoare a lui Euripides faţă de oracolul amintit reies din lectura dramei *Elektra*.

296. Asemenea chipuri cioplite, despre care se spunea că au căzut din cer, se întâlnesc şi în alte relatări privind religia grecilor.

297. Triglifele (de la *treis*, trei şi *glyphe*, gravură)

erau ornamente ale frizei dorice, formate din trei glife sau caneluri, reproduse la depărtări egale de-a lungul antablamentului, şi care alternau cu plăcile, adeseori sculptate, ale metopelor. Winkelmann a presupus că în templele de lemn din perioada arhaică plăcile metopelor lipseau, lăsând goluri între triglife, adică între capetele grinzilor de sub arhitravă. Aşadar, Orestes şi Pylades îşi propun să pătrundă în templu, escaladându-l, ca doi eroi dintr-un roman de aventuri.

298. În manuscrise, cuvântul *axeinos*, neprietenos, neprimitor de oaspeţi, se întâlneşte nu o dată alterat în *euxeinos*, ospitalier, primitor de oaspeţi, care a fost numele folosit, prin antifrază, de proza timpurilor istorice pentru Marea Neagră. Pontos Euxeinos s-ar traduce aşadar prin Marea Bunei-Primiri. Acest eufemism avea la început mai degrabă un rost aprehensiv şi propiţiator. Azi pare dovedit că Axeinos ar fi fost iniţial transcrierea cuvântului persan *axshaena*, care înseamnă vânăt, albastru aproape negru (în greacă *kyanos*), culoarea Mării Negre, în contrast cu apele mai puţin sumbre ale mărilor meridionale.

299. Forme de relief legendare, ivite din mare, care se ciocneau între ele, sfărmând navele, Symplegadele, numite şi Stâncile Vinete, au fost înţepenite pentru totdeauna când au trecut pe acolo Argonauţii. Ulterior ele au fost identificate cu două stânci marine care străjuiau intrarea dinspre nord a Bosforului. Symplegada europeană mai dăinuie şi astăzi, pe cea asiatică a năruit-o timpul.

300. În legătură cu mitul Diktynnei, zeiţa cretană asimilată Artemidei, vezi n. 386.

301. Mirificele plante ale «grădinilor Europei» erau măslinul şi viţa de vie, pe care grecii le socoteau dovezi ale civilizaţiei, în contrast cu vegetaţia sălbatică a tărâmurilor «barbare».

302. Lira şi dansul însoţeau cântecele de bucurie,

mai ales jubilaţia peanului, închinat lui Apollon. Melodiile funebre (*threnoi*) erau însoţite de sunetele sfâşietoare ale flautului.

303. Anticii socoteau că morţii petrec în «casele lui Hades» o viaţă în multe privinţe asemănătoare celei pământeşti. De aceea le depuneau pe morminte obiecte dragi şi daruri, şi le vărsau libaţii (prinos de băuturi) constând din lapte, miere, vin şi apă.

304. Deşi Corul este format din femei care vorbeau greceşte, lamentaţiile funebre violente se întâlneau mai ales la «barbari». Ritmurile, melodiile tânguitoare, strigătele şi gesticulaţia largă, aşa cum apar în *Choephorele* lui Aischylos, trădează influenţe asiatice, (vezi n. 150).

305. Vezi n. 101.

306. Este vorba de caii Soarelui (vezi şi n.226).

307. Simboluri ale unei concepţii pe jumătate religioasă, pe jumătate filosofică, Moirele vegheau la naşterea pruncilor, hărăzindu-i fiecăruia «partealui de noroc sau de nenoroc, dramul lui de soartă.

308. Vezi n. 196.

309. Iphigeneia spune că nu poate să lucreze la pânza pe care o brodau atenienele de neam, pentru a o închina zeiţei Pallas, la marea sărbătoare a Panatheneelor (vezi n. 143).

310. Uneori, în geografia lui Euripides, Taurida e aşezată mai spre sud, tot pe coastele Mării Negre, dar aproape de Bosforul Thraciei, pe care poetul pare să-l confunde cu Bosforul Kimmerian, numele grec al strâmtorii Cherci.

311. Moluscă gasteropodă, preţuită în antichitate, mai ales de fenicieni, pentru colorantul roşu extras din ea, se pescuia în locuri stâncoase cu minciogul, numai toamna târziu sau la începutul primăverii.

312. Ca fiu mezin al thebanei Ino, Palaimon se numea Melikertes. Nefericita mamă, cu mintea rătăcită de Hera, drept pedeapsă că l-a ocrotit pe Dionysos, bastardul divin al lui Zeus, şi-a omorât copilul, fierbindu-l într-o căldare, apoi s-a sinucis, aruncându-se împreună cu cadavrul lui Melikertes în mare. Dar zeii s-au milostivit de ei, preschimbându-i, pe mamă în Leukothea, zeiţa albă, doamna ceţurilor mării, iar pe copil în zeul marin Palaimon, patronul Jocurilor Isthmice. Ambii erau invocaţi de greci ca ocrotitori ai navigatorilor.

313. În povestirea de un realism brutal a boarului, Orestes apare hăituit de Erinyi, străvechile duhuri justiţiare, stârnite de sângele vărsat al mamei sale. Pe de altă parte, este uimitoare precizia cu care Euripides descrie simptomele unei crize de epilepsie temporală, cu manifestări psihosenzoriale (halucinaţii) şi psihomotorii (acte violente), încheiată cu paroxism convulsiv.

314. Victimele trebuiau să ajungă la altar neschilodite şi fără răni; faptul că pietrele nu-i loveau pe Orestes şi Pylades era o dovadă că zeiţa dorea ca aceştia să fie jertfiţi.

315. Cele două momente ale sacrificării erau: purificarea, prin care victima, desprinsă de contactele terestre, devenea un obiect sacru, consacrat (asta urma să facă Iphigeneia) şi sacrificarea propriu-zisă (încredinţată unui jertfitor).

316. Cântec nupţial la greci şi mai apoi la romani; îl intonau alternativ corurile de feciori şi de fete, care întovărăşeau cu torţe în mâini mireasa de la altarul casei părinteşti la altarul domestic al mirelui.

317. Când înăuntru zăcea un mort, se aşezau în faţa casei vase cu apă limpede, scoasă din fântână străină, spre a sluji la purificarea celor pângăriţi prin atingerea sau vederea cadavrului.

318. Vezi n. 42.

319. Acest monolog se încheie cu o împotrivire intelectuală, tipică la Euripides, faţă de cruzimea unor rituri care nu şi-ar fi putut găsi originea în cultul Artemidei greceşti, ci mai curând în tradiţiile sângeroase ale taurienilor.

320. Io, fiica fluviului Inachos, oficiind ca preoteasă la templul Herei din Argos, a fost îndrăgită de Zeus; acesta, pentru a-şi feri iubita de mânia nevestei sale, a preschimbat-o într-o junincă albă, strălucitoare. După ce a încăput mai întâi în paza boarului Argos, cel cu o sută de ochi, tocmit de divina ei asupritoare, tot Hera asmuţi asupra-i un tăun, care, înţepând-o, o scoase din minţi. Atunci Io, torturată de acul tăunului, începu să rătăcească de-a lungul coastelor Helladei şi în cele din urmă trecu din Europa în Asia prin strâmtoarea dintre Marea Neagră şi Marea Marmara, care de atunci se numeşte «Trecătoarea Vacii» (Bosporos).

321. Venit-au din Sparta, ţinutul udat de râul Eurotas?

322. Venit-au din Theba, cetatea fântânii Dirke?

323. Aici Corul se întreabă asupra traseului maritim parcurs de noii sosiţi. Ei au navigat pe lângă coastele sfărâmate de valuri ale Thraciei sau, împinşi de vânturi prielnice, au ajuns în meleagurile sciţilor, plutind de-a curmezişul Mării Negre?

324. Malurile Phineizilor era denumirea pentru coasta Thraciei, de la Bosfor până la Salmydessos (Midia?), meleaguri socotite primejdioase în antichitate.

325. Doamna şi zeiţa mării, soţia lui Poseidon. Uneori, în limba poeziei, numele ei înseamnă însăşi marea.

326. Vânturile de miazăzi (Austrul) şi respectiv cel de apus (Zefirul).

327. Referinţă la insula din dreptul gurilor Dunării,

numită de grecii vechi Alba (Leuke), iar de cei moderni şi de noi – a Şerpilor (Phidonisi). În lumina unor tradiţii posthomerice, după ce aheii l-au înmormântat pe Achilleus la ţărmul mării, Thetis i-a ridicat trupul şi l-a mutat în Ostrovul Alb, unde eroul a trăit mai departe o viaţă misterioasă. Acolo, zice-se, s-a aflat un sanctuar, pe care îl aveau în grijă stoluri de păsări marine, şi un teren pentru exerciţii atletice. Se povestea că, trecând pe lângă insulă, navigatorii auzeau ziua zăngănit de arme, iar noaptea clinchet de cupe şi cântece neîntrerupte de ospăţ. De altfel, printre grecii de pe malurile Pontului Euxin s-a răspândit un cult al lui Achilleus dăinuitor până la sfârşitul antichităţii.

328. Orestes s-a osândit singur la exil, dar suferă deoarece nu poate să se întoarcă în Argos fără a fi hăituit de Erinyi.

329. Prezicătorul Kalchas i-a transmis lui Agamemnon porunca zeilor şi a stăruit s-o împlinească.

330. Despre rolul nefast jucat de Menelaos, Kalchas şi Odysseus în punerea la cale şi executarea jertfei umane se poate citi în *înhigeneia la Aulis*.

331. Tertipul scrisorii este un proiect îndrăzneţ al Iphigeniei pentru a-l salva pe argian, bizuindu-se pe trecerea de care se bucura la regele scit; acesta avea puterea să îndulcească uneori asprimea legii. Dar oare de ce a pus un prizonier să scrie mesajul? Nu va fi ştiut sau uitase să scrie greceşte?

332. Sacrificiul se desfăşura conform unor prescripţii stricte; o tradiţie meticuloasă poruncea felul ofrandelor şi ceremonialul. Rolul preoţilor era tocmai de a veghea la păstrarea rânduielilor. De obicei nu ei dădeau victimei lovitura de *moarte*, ci nişte jertfitori specializaţi. Preotul *indica* gesturile ce trebuiau făcute, ce rugăciune trebuia rostită şi ce melodie intonată, fără de care sacrificiul

devenea nul sau chiar periculos.

333. Templul comunica sub pământ cu o peşteră, unde ardea o flacără sfântă care mistuia trupurile victimelor.

334. Elektra a devenit soţia lui Pylades, aşa cum se arată în finalul (*exodos*) tragediei omonime. Conform dreptului atenian, fata era moştenitoarea întregii averi paterne numai în lipsa unui descendent bărbătesc al neamului. Aşadar, Elektra urma să devină moştenitoare legitimă abia după moartea lui Orestes.

335. Vezi n. 4.

336. Vezi n.226.

337. Baia era un moment important al ceremonialului nupţial. În *Iphigeneia la Aulis*, regina Klytaimnestra îşi însoţeşte ea însăşi fiica la locul unde ar fi trebuit să aibă loc nunta. Aici Euripides urmează tradiţia după care mama a rămas la Mykene, de unde i-a trimis fiicei daruri scumpe şi un vas cu apă din fântână argiană, cu care să-şi facă scalda rituală în dimineaţa nunţii.

338. Vezi n. 283. După versiunea lui Euripides, Pelops l-ar fi ucis pe Oinomaos nu într-o întrecere de care, ci în luptă.

339. Episodul acesta, desfăşurat între frate şi soră, este analizat de Aristoteles, când scrie despre modurile de recunoaştere dintre personaje în piesele autorilor tragici. De altfel, *Iphigeneia în Taurida* este drama cea mai des menţionată în *Poetica* Stagiritului.

240. Vezi n. 14.

341. Apa adusă pentru nuntă urma să slujească la spălatul moartei.

342. Anaxibia, sora lui Agamemnon, a fost soţia lui Strophios.

343. Orestes alege să tacă privitor la dragostea care i-a unit pe Klytaimnestra şi Aigisthos până la crimă şi

moarte.

344. În drama *Orestes*, poetul tragic îl arată pe Menelaos gata să profite de năpastele nepoţilor săi pentru a-i spolia.

345. Epitet al Erinyilor.

346. Areopagul (vezi n.269).

347. Încercarea poetului de a explica obiceiuri contemporane lui cu ajutorul vechilor legende modificate este ilustrată aici de lămurirea etiologică privitoare la Sărbătoarea Cănilor. Aceasta avea loc a doua zi de *Anthesterii*, când se oferea un ospăţ public în Teatrul lui Dionysos, unde fiecare cetăţean atenian se grăbea să golească primul o cană de vin cu capacitatea în jur de trei litri şi jumătate.

348. Duhurile răzbunării, îmblânzite de judecata Athenei, au renunţat la legea talionului şi au sălăşluit ca Eumenide (divinităţi benevolente) într-o peşteră cu sanctuar din coasta Areopagului.

349. Lacună.

350. Alkyone, fiica lui Aiolos, regele vânturilor, s-a măritat cu Keyx, fiul Luceafărului-de-Dimineaţă. Căsnicia lor era atât de fericită, încât au îndrăznit să se compare cu Zeus şi Hera, perechea supremă. Zeii, pururi vexaţi de trufia omenească, fie şi nevinovată, i-au preschimbat în zburătoare, pe soţ în cufundar şi pe soţie în alcion, pasăre de mare fabuloasă, devenită în ornitologie alcedo, o specie de pescăruş, solitar, cu glas plângător şi ascuţit. Aristophanes îşi râde de alcionii lui Euripides în comedia *Broaştele*.

351. În cântecul lor, femeile Corului, tânjind după patrie, slăvesc insula Delos ca pe un simbol a tot ce este grecesc. Delos, locul de naştere al lui Apollon şi al surorii sale Artemis – patroana fecioarelor şi a mumelor, zeiţă cu *totul* deosebită de doamna sângeroasă din Taurida – era

locul de adunare al ionienilor. Cântecul ritual celebrează muntele Kynthos, pe coastele căruia Leto a dat naştere divinilor gemeni, palmierul, laurul, măslinul şi lacul circular al insulei, pe care pluteşte lebăda, pasărea cu glas de clopot, ce coboară din nord să ierneze în Hellada.

352. Mateloţii atenieni vâsleau în cadenţa marcată de sunetul flautului. Aici însuşi Pan, cu naiul său, ar urma să cânte în locul fluieraşului trierei.

353. Era vorba, după cât se pare, de o statuie arhaică de lemn (*xoation*), nu foarte mare, cu faţă aspră şi cu pavăză, figurând luna. Iphigeneia o aducea învelită într-un veşmânt (de ceremonie?) sau în ceva asemănător, deoarece nu se cuvenea ca mâna ei să atingă lucrul sfânt. La vederea lui Thoas probabil că a acoperit-o cu totul.

354. Vezi n. 175.

355. În afara stărilor de război, orice crimă, fie şi involuntară, îl transforma pe ucigaş într-o fiinţă respingătoare, funestă pentru oricine s-ar fi apropiat de el, fiindcă pângărirea (*miasma*) era molipsitoare. Ucigaşul era un soi de ciumat care contamina totul, până când, în urma unei purificări rituale, devenea iarăşi o făptură obişnuită.

356. Acelaşi obicei al acoperirii capului înaintea sacrificării, prefigurând parcă bezna eternă sau poate introdus din motive umanitare, se întâlneşte şi la jertfirea Polyxenei în *Hekabe*.

357. În acest dialog, sângerosul monarh, devenit dintr-odată naiv, ca un personaj de dramă cu Satyri, se lasă prins în cursa întinsă de Iphigeneia. Atitudinea eroinei lui Euripides a fost criticată de unii ca aparţinând unei mentalităţi primitive. Este drept că, de pildă, în *Iphigenie* de Goethe, personajul titular refuză să-l înşele pe Thoas, omul care a găzduit-o şi vrea s-o ia de nevastă. Dar câţi oameni nu ar fi recurs la minciună spre a-şi salva fraţii de la o moarte absurdă, nelegiuită? Eroina germană este

sublimă, într-adevăr, şi ar putea sluji de exemplu într-o demonstraţie de morală kantiană, dar cea greacă este mai aproape de viaţă.

358. Pentru pângărire şi pentru greşelile mărunte curăţirea se făcea cu apă, prin stropire sau prin scufundare, dar petele vărsării de sânge nu puteau fi înlăturate decât tot cu ajutorul sângelui.

359. Înţelesul ascuns al acestor cuvinte îi scapă lui Thoas.

360. Marile ritualuri nocturne în cinstea lui Dionysos se celebrau pe culmile sau în văile munţilor Phrygiei, Thraciei, în Phokida (pe Parnasos) sau în Boiotia (pe Kithairon), ultimul fiind scena tragicelor întâmplări din *Bakehantele* lui Euripides.

361. Despre Delphi, aşezare sacră de pe muntele Parnasos, se afirma că se află în mijlocul nu numai al Helladei, ci al întregului pământ. Astfel, când Zeus a slobozit doi vulturi, unul de la răsărit şi celălalt de la apus, aceştia s-au întâlnil la Delphi, deasupra buricului terestru (*omphalos*), reprezentat de o piatră conică. Delphi, centru cosmic şi religios, înainte de a fi devenit sediul lui Apollon, a găzduit o altă divinitate. Magna Mater, zeiţă străveche, identificată cu Glia, a lăsat pe coastele Parnasului o misterioasă amintire. Aischylos în *Eumenidele* spune că la început a profeţit acolo însăşi Gaia, urmată apoi de fiica ei Themis, personificarea ideii de lege, şi că oracolul era păzit de Python, un şarpe fabulos. Ca să ajungă stăpân peste locul profetic, Apollon, venind din Delos, insula naşterii sale, a trebuit să ucidă balaurul şi a dobândit, în felul acesta, epitetul de zeu pythian. Şi după ce a şezut el însuşi ca profet pe un tripod de aur, a rânduit-o în scaunul oracular pe Pythia, o femeie din Delphi, prin gura căreia n-a încetat să grăiască vreme de secole, legând şi dezlegând destinul particular şi obştesc al elenilor.

362. Drept răzbunare, Gaia a ridicat la Delphi un alt oracol, paralel cu cel pe care i-l smulsese Apollon, întemeiat pe oniromanţie. Călătorii se culcau într-o peşteră, convinşi că visele ce li se înfiripau în locul acela le prevesteau viitorul.

363. Vezi n. 206.

364. Femeile care alcătuiesc Corul vorbesc aici cu sfială prefăcută a roabelor.

365. Gilbert Murray observă cu fineţe cât de legată este Iphigeneia de chipul cioplit al zeiţei, cum îl ţine de strâns în braţe, trebuind ori să se salveze împreună, ori să piară. Dincolo de atâta apropiere vor fi stat unele tainice înţelesuri religioase.

366. Mai-marele mărilor a ocrotit întotdeauna troienii şi Troia, ale cărei ziduri, aminteşte mitul, chiar el le înălţase.

367. Vezi n. 262.

368. În tragedia antică, zeii pot să vorbească celor absenţi şi să fie auziţi, după cum, rămânând în lumea lor, pot să audă glasurile muritorilor prezenţi în spaţiul scenei.

369. Euripides încearcă să explice şi aici anumite realităţi ale vremurilor istorice cu ajutorul miturilor. Dar poetul fiind el însuşi plăsmuitor de mituri, este greu să se distingă formele preexistente de cele ieşite din propria lui fantezie. În legătură cu originea unor rituri din Attika, invocată aici, dramaturgul vorbeşte despre un templu închinat zeiţei Artemis Tauropolos, pe care urma să-l întemeieze Orestes la Halai şi în care trebuia să instaleze statuia de lemn a zeiţei tauriene. Ritualul acestui sanctuar cuprindea o ceremonie simbolică, în locul sacrificiilor umane; victima nu mai era junghiată, ci doar i se prelevau câteva picături de sânge întru amintirea trecutului. Epitetul Tauropolos pare să exprime caracterul agrest ai Artemidei, traducându-se prin «cea care hălăduieşte

printre tauri», dar poate şi prin «locuitoare a Tauridei».

370. Tot în Attika, puţin mai spre sud, la Brauron, Iphigeneia urma să ajungă preoteasă şi să fie îngropată într-un templu al Artemidei Brauronia, unde zeiţa era venerată în calitatea sa de Lochia, ocrotitoare a naşterii de prunci. Unii confundă aceste două temple şi cultele lor aferente în unul singur, dată fiind apropierea celor două locuri, Halai şi Brauron, pe când alţii le disting. S-a avansat şi ipoteza că Iphigeneia ar fi fost în străvechime, la rândul ei, o divinitate virgină, venerată la Brauron, care mai târziu s-a contopit cu Artemis.

HIPPOLYTOS

371. Vezi n. 47 şi n. 154.

372. Pontos Euxeinos, adică Marea Neagră, la răsărit, şi ţărmul atlantic, străjuit de coloanele lui Herakles, adică de Gibraltar, la apus, erau socotite în secolul V hotarele extreme ale «spiţei muritorilor». Pentru grec lumea Mediteranei era însăşi Lumea. Dincolo de Marea-de-Răsărit şi de Oceanul-de-Apus se întindeau teritorii necunoscute, pustii sau locuite de fantasme şi de monştri.

373. Cetate în Argolida, în Golful Saronic.

374. După tradiţie, Theseus, cel mai faimos erou al Atenei şi unul dintre primii săi regi, s-a născut la Troizen din Aigeus şi din Aithra, fiica lui Pittheus, monarhul Troizenei. O altă tradiţie îi atribuie obârşie divină, socotindu-l fecior al lui Poseidon. Acest vlăstar, fie că a fost omenesc, fie că a fost divin, a copilărit şi s-a înălţat sub grija bunicului său Pittheus, care era preţuit de greci pentru multe însuşiri: smerenie, înţelepciune, elocvenţă şi darul profeţiei. Ulterior, «propaganda» atenian㠠a făcut din Theseus simetricul şi aproape egalul lui Herakles, eroul dorian. Una din numeroasele isprăvi ale sale a fost expediţia împotriva Amazoanelor. Din războiul cu aceste

luptătoare nordice, Theseus s-a ales cu o soţie, primită drept răsplată pentru biruinţă sau răpită prin vicleşug. Rodul nunţii lui cu Amazoana a fost Hippolytos.

375. Hippolytos, moştenind de la Amazoană patima pentru vânătoare şi pentru concursurile bărbăteşti, o venerează prin munţi şi prin păduri numai pe Artemis, divinitatea neprihănirii şi a elanurilor cinegetice, neluând-o în seamă pe Aphrodita.

376. Prin ignorarea cu bună ştiinţă a stihiei dragostei, Hippolytos se face vinovat de *hybris* (vezi n. 117).

377. După ce, asemenea tatălui său, a crescut la Troizen, având-l ca dascăl de înţelepciune tot pe Pittheus, Hippolytos a făcut o călătorie pioasă în Attika, ţara regelui legendar Pandion, şi a fost iniţiat în misteriile eleusine.

378. Căsătoria lui Theseus cu Phaidra, prinţesă din casa monarhilor de Knossos, este urmarea unei vestite aventuri: călătoria în Creta şi uciderea Minotaurului. Întâmplările depănate în legătură cu aceasta corespund, în zarea mitului, dezagregării thalassocraţiei minoice şi pătrunderii seminţiilor greceşti în insule. Dintre copiii născuţi de Pasiphae prolificului Minos, Phaidra – sora Ariadnei, a lui Deukalion şi încă a multora – a fost mezina. Pe lângă aceştia, Pasiphae dăduse viaţă Minotaurului, fructul monstruos al unirii sale blestemate cu un taur trimis de divinitate. Din clipa când Theseus descinde în Creta, Ariadna se îndrăgosteşte de navigatorul atenian şi îi înmânează un ghem salvator, pe firul căruia scapă din închisoarea Labyrinthului, după ce omorâse Minotaurul. Povestea ilustrează exemplar arhetipul: Eroul nimiceşte Fiara, într-un spaţiu opac, inextricabil, cu ajutorul Frumoasei îndrăgostite. Perechea se izbăveşte prin fugă, nupţiile clandestine se consumă în largul mării, apoi Mirele îşi părăseşte Mireasa, pe când dormea în insula

Naxos. În cele din urmă, sora mezină ajunge ultima soţie, legitimă, a Eroului, poate prin complicitatea Fratelui (Deukalion). Din căsătoria lui Theseus cu Phaidra s-au născut doi băieţi, Akamas şi Demophon, care, după o tradiţie posthomerică, au luat parte în generaţia următoare la războiul troian (vezi n. 122).

379. După Diodoros din Sicilia (IV, 62) citat de H. Weil: «Phaidra a clădit un templu pe Akropolis; de acolo ochii ei se îndreptau spre Troizen.» într-adevăr, privirile pot să străbată uşor, peste Golful Saronic, depărtarea de aproximativ 50 km care desparte înălţimile Atenei de ţărmul Argolidei.

380. Se pare, după o scholie a *Odysseii*, că acel templu se numea Hippolyteion.

381. Aluzie la episodul luptei pentru putere dintre Theseus şi nişte uzurpatori, cei cincizeci de fii ai lui Pallas, fratele lui Aigeus, deci verii moştenitorului legitim al tronului. Prin uciderea Pallantizilor, învingătorul s-a pângărit pe sine şi pământul cetăţii fundate de Kekrops. Spre a se spăla de pângărire, Theseus şi Phaidra s-au supus de bunăvoie unui exil purificator de douăsprezece luni la Troizen, oraşul de leagăn al regelui şi al primului său fecior (vezi n. 355).

382. Stăpânul atotputernic al mărilor şi ocrotitorul Atenei i-a promis lui Theseus darul celor trei împliniri când acesta a izbutii să stârpească de tâlhari şi răufăcători împrejurimile cetăţii Korinthos (vezi n. 42).

383. Hippolytos învie tabloul unei naturi sacre, virginale, protejată de Artemis, interzisă profanului. Atât invocaţia vânătorilor, cât şi devoţiunea personajului titular sunt învăluite de nimbul unei evlavii senine. Încă Wilhelm Schlegel remarca trăsăturile stranii ale lui Hippolytos, desluşind în frumuseţea lui «feciorelnică şi eroică imaginea mamei sale, Amazoana, şi reflectarea Artemidei

într-un muritor». Mai apoi, Jules Girard, în *Le sentiment religieux en Grèce* (III, 3), observă că «între el şi divinitate se înfiripă o legătură sfântă şi limpede, care îl înalţă deasupra condiţiei omeneşti. El nu aprinde o tămâie grosolană pe altarele scumpei sale zeiţe, ci îi închină prinos de flori proaspete, culese din pajişti ferite, udate de rouă mistică a Sfielii. E o plăsmuire cu totul grecească amestecul acesta, această unire intimă dintre natura fizică şi natura morală…»

384. Răspunsurile lui Hippolytos, când semeţe, când ironice, privitoare la cultul Aphroditei, reprezintă tot atâtea manifestări de *hybris*, în contrast cu atitudinea deschisă, umilă şi didactică a sclavului, care încearcă să-şi aducă stăpânul să accepte adevărul comun.

385. Căutând să afle cauza bolii reginei, Corul aminteşte unele divinităţi care aveau faima de a stârni în oameni accese de nebunie. Muma zeilor, prolifica soţie a Timpului, adorată pe vârfuri de munte, numită Kybele în Phrygia, era obiectul unui cult orgiastic pe care îl animau korybanţii, preoţii săi. Pan, zeul pastoral, născut în Arkadia, se spune că isca uneori spaime contagioase şi goane printre oameni şi animale. Hekate, care la Hesiodos este o zeiţă puternică, luminoasă, iar în imnul homeric *către Demeter* apare ca o divinitate chthoniană, mai târziu devine zeiţă lunară, dar nu a clarului de lună, ci a astrului învelit în nori, patroană a vrăjitoriilor nocturne, pândind la răspântii, în locuri respingătoare. În sincretismul grec, Hekate joacă un rol de seamă şi se confundă cu Artemis; alteori este identificată cu Brimo, muma subpământeană, cu Persephone sau cu Rhea. Miturile orfice o aşază în centrul lumii ca pe un suflet universal.

386. Divinitate străveche de obârşie minoică, celestă şi telurică, virgină şi mamă. Grecii au asimilat-o îndeobşte cu Artemis. Pausanias vorbeşte despre Nympha cretană

credincioasă Artemidei pe nume Britomartis, de care s-a îndrăgostit Minos. Fiind urmărită de insistentul amant timp de nouă luni prin munţii şi prin văile insulei Creta, în cele din urmă şi-a dat seama că va fi capturată. Atunci a sărit în valurile mării de pe creasta ţărmului stâncos, dar a fost prinsă în plasa unor pescari şi salvată; din asta i se trage şi epitetul Diktynna, adică «Fiica Năvodului» (*diklyon* – năvod). Se poate specula că în această versiune saltul în mare este de fapt o ordalie, un ritual întru demonstrarea fecioriei sau a nemuririi.

387. În limba poeziei, atenienii sunt numiţi adesea fiii lui Erechtheus. Acest al şaselea rege mitic al cetăţii ar fi întemeiat misteriile de la Eleusis.

388. Eroina, întinsă pe pat, doica şi însoţitoarele erau aduse în faţa spectatorilor cu ajutorul aparatului *ekkyklema* (vezi n.257).

389. După o tradiţie, thessalienii ar fi folosit cei dintâi lancea.

390. Textual «Artemis, stăpâna săratei Limne…». Limne se tălmăceşte prin «apă stătătoare după retragerea unui fluviu sau a mării, baltă, lac»; poate că Artemis era invocată aici ca «Doamnă a Lacului», înţeles urmat de Vellacott. Pe de altă parte, se pare că la Troizen se afla un manej cu numele Limne, unde Hippolytos îşi antrena telegarii.

391. Veneţii crescători de cai erau un neam adriatic, din locurile unde se va ridica mai târziu Serenissima Republica.

392. Doica, în meditaţia sa discursivă, cu iz de înţelepciune populară, citează celebra apoftegmă despre nedepăşirea măsurii, atribuită lui Solon din Atena, unul din Cei Şapte înţelepţi.

393. Pasiunea reginei Pasiphae, mama Phaidrei, pentru faimosul taur alb este un motiv arhaic, din izvoare

minoice. În Creta prehellenică, Marea Zeiţă avea pereche un zeu satelit, soţ sau iubit. Acest dublu masculin, îmblânzitor al oamenilor şi stăpân al leilor, apare ca întruchipare a fertilităţii şi a principiului umed, suflet al întregii existenţe. Puterea lui creativă împrumuta uneori aspecte zoomorfe. «Ca animal, este taur; ca om, este Minos; ca animal, om şi divinitate este Minotaur... Veşnic tânăr, zeul procreator este asociat nu numai cu zeiţa mumă, care l-a născut, ci şi cu o zeiţă tânără, de seama lui. El este totodată fiul şi amantul. În chip de taur, unindu-se cu Pasiphae, naşte Minotaurul; în chip de Minos o urmăreşte pe Britomartis. Mai apoi se va deghiza în Dionysos, ca s-o seducă pe Ariadna. El face să rodească femeile şi câmpurile. Împreună cu zeiţa împarte belşugul, stăpân al dragostei creatoare şi al vieţii eterne.» (G. Glotz, *La civilisation egeenne*, p. 292.)

394. Ariadna, sora mai mare a Phaidrei, cea părăsită de Theseus la Naxos, şi-a aflat consolare în braţele lui Dionysos (vezi n.378).

395. În familia monarhilor cretani exista, ca o veritabilă trăsătură ereditară, tentaţia pentru dragostea oarbă, totală, devastatoare.

396. De teamă şi din superstiţie, Phaidra s-a ferit să rostească numele nefast al lui Hippolytos, lăsând-o pe *doică* să-şi pângărească buzele şi să se expună, în felul acesta, mâniei divine.

397. Cetatea Troizen, ridicată la capătul Argolidei, se ivea ca un prag pentru călătorul care venea pe mare dinspre Atena.

398. În traducerea acestui început de discurs, nu lipsit de obscurităţi, de o retorică subtilă, am urmat sugestiile versiunii lui H. Berguin şi ale nuanţatului său comentariu.

399. În pledoaria doicii sunt amintite două cazuri de

moarte şi transfigurare, datorite forţei universale a iubirii. Semele a pierit în flăcări, consumată de fulgerul îmbrăţişării lui Zeus; mai târziu fructul acestei uniri, Dionysos, coborând în Hades a înviat-o şi a înălţat-o la cer. La fel Kephalos, iubitul Aurorei (Eos), cea pedepsită să fie veşnic îndrăgostită, a dobândit prin ea nemurirea.

400. Datorită aluziei la folosirea unor licori de dragoste, finalul acestei scene este tulbure. De altfel, replica doicii cuprinde, după Năuck şi după Weil, trei versuri interpolate. Totuşi, deşi nu o face, ar fi verosimil ca Phaidra, vara Medeii şi nepoata divinei vrăjitoare Kirke, să recurgă în scop terapeutic la procedee magice.

401. Vezi n. 233.

402. Perifrază pentru Delphi (vezi n. 361).

403. Eros, divinitatea străveche a dragostei, avea la greci, în secolul lui Euripides, o înfăţişare deosebită de părerea modernă. Necunoscut de Homeros, în poemele căruia însăşi Aphrodita inspiră dorinţa, Eros este pentru Hesiodos, orfici şi Aristophanes un principiu cosmogonic, apărut în zorii timpului, principiul atracţiei primordiale, nu simplul ferment al apropierii dintre bărbat şi femeie. Aşa l-au înţeles poeţii lirici şi în parte cei tragici. Pentru Euripides natura zeului este dublă: din imnul Corului decurge atât acţiunea lui năprasnică, pernicioasă, care duce la ruină, cât şi cea blândă, salutară, care duce la virtute şi la fericire. Abia mai târziu, la alexandrini, la latini şi la moderni, divinitatea gravă, misterioasă, de odinioară s-a transformat în copilul şăgalnic, viclean, batjocoritor şi crud, numit Cupidon sau Amor, întruchipare dezinvoltă, dar manieristă, a Poftei.

404. Iole, fiica lui Eurytos, regele Oichaliei, a fost promisă de tatăl său drept premiu la o întrecere de arcaşi, unde a învins Herakles. Dar Eurytos nu s-a învoit să i-o încredinţeze, temându-se că acesta, într-un acces de

nebunie va omorî, aşa cum se mai întâmplase, copiii ce ar fi urmat să i se nască din însoţirea cu Iole. Mâniat, eroul a distrus cetatea Oichalia din insula Euboia, l-a masacrat pe rege împreună cu toţi fiii săi, iar pe Iole a târât-o în captivitate, întâmplări *descrise* de Sophokles în tragedia *Trachinienele*.

405. În acest loc apar trei cuvinte de neînţeles. Am tradus urmând conjectura lui H. Weil (*Sept tragedies d'Euripide*, p. 43., nota la versurile 545 – 554.)

406. Mitul principal despre zeul viţei de vie şi al vinului s-a înfiripat la Theba, de unde s-a răspândit apoi în toată Hellada. Semele, fiica lui Kadmos, fiind îndrăgită de Zeus, l-a zămislit pe Dionysos. Dar Hera, geloasă, luând chipul doicii Semelei, a sfătuit-o să-i ceară lui Zeus să i se arate în toată slava lui divină. Acesta a împlinit dorinţa nesăbuitei femei şi a coborât la ea îmbrăcat cu flăcările şi zgomotul trăsnetului. Astfel a fost mistuită de foc fiica lui Kadmos şi l-a născut prematur pe Bakehos.

407. Aristophanes, care în comediile lui a polemizat adesea cu Euripides, învinuindu-l că răspândeşte o morală dubioasă, înfăşurată în subţirimi sofistice, se referă la această replică, pe care aproape că o citează în *Broaştele*: «limba mea jură strâmb, fără să-i ceară voie inimii». Dar Hippolytos nu întruchipează sciziunea dintre gând şi faptă; cuvintele lui vor să spună limpede că i s-a smuls prin jurământ făgăduiala de a păstra tăcere.

408. În original: «scuip» (vezi. n. 175).

409. Corul tânjeşte după meleaguri îndepărtate, unde să se pună la adăpost din faţa nenorocirilor. Întâi evocă meleagurile apusene de pe malurile fluviului fabulos Eridanos, identificat aici cu Fadul, unde se spunea că a pierit nătângul zeu Phaeton, simbolul asfinţitului marin, fiul lui Helios (Soarele). Acesta îi ceruse tatălui său să-i încredinţeze pentru o singură zi carul său de foc, dar în

timp ce-l conducea, cuprins de spaima înălţimilor, a slăbit hăţurile cailor, şi fiind gata să nimicească într-o imensă combustie cerul laolaltă cu pământul, Zeus l-a fulgerat şi azvârlit în Eridanos. Surorile lui, Heliadele, i-au cules trupul, aducându-i cinstire funebră, l-au jelit şi-l jelesc de-a pururi cu lacrimile de chihlimbar ale razelor care se strecoară spre seară în imperiul nocturn al Soarelui. Se ştie că în antichitate coastele Mării Adriatice erau bogate în chihlimbar.

410. Corul evocă pe urmă grădinile cu mere de aur, mai îndepărtate, mai spre Soare-Apune, ale Hesperidelor, insulele scăldate de apa Oceanului, dincolo de Atlas, uriaşul cosmic care sprijină lumea pe umeri. Acolo tărâmul muritorilor se învecinează cu al nemuritorilor, cu paradisul primordial, în care odinioară Zeus s-a îndrăgostit de Hera.

411. Unul din golfurile Pireului, fortificat mai târziu şi slujind de adăpost flotei de război a alenienilor.

412. În tragedia lui Seneca, Phaidra îşi curmă viaţa cu ascuţişul fierului; în piesa omonimă a lui Racine ea foloseşte mijlocul mai blând al otrăvii. Iată urmările insidioase ale toxicului, descrise de eroină: «Jai pris, ai fail couler dans mes brulantes veines / Un poison que Medee apporta dans Athènes / Deja jusqu'a mon coeur le venin parvenit / Dans ce coeur *expirant* jette un froid inconnu; / Deja *je* nevois qua travers un nuage / Et le del, et lepoux que ma presence outrage; / Et la mort a mes yeux derobant la clarte / Rend au jour, qu'ils souillaient, toute să puretd» Aşadar, pentru a-şi nimici victima, grecul alege frânghia, romanul jungherul, iar francezul otrava. Să fie acestea amănunte întâmplătoare, corespund cumva numai dorinţei de delimitare faţă de model, exprimă sensibilităţile unor autori deosebiţi din epoci deosebite sau reprezintă, poate, manifestările inconştiente ale unor straturi abisale, ale unor «categorii stilistice» cum ar fi spus Blaga?

413. Theseus consultase un oracol, probabil pe cel de la Delphi, de unde se întoarce – sumbră ironie – încredinţat de bunăvoinţa zeilor.

414. În teatrul antic *ekkyklema* luneca spre public, aducând în faţă cadavrul Phaidrei (vezi n.257).

415. Vezi n.279.

416. În acest moment patetic al dramei, Euripides îi împrumută lui Hippolytos o curiozitate rece de moralist, dornic să cunoască natura umană.

417. La rândul său, Theseus, din culmea durerii, găseşte în sine resursele unei retorici subtile.

418. Orice atingere, chiar numai prin văz şi prin auz, cu un criminal era socotită pângărire funestă. Ucigaşii erau datori să se ascundă şi să se scufunde în tăcere până la împlinirea ritualului de purificare.

419. Hippolytos este zugrăvit aici de părintele său ca aderent al sectei orficilor, comunitate care urma învăţăturile misterioase cuprinse în cărţi sacre foarte vechi, atribuite poetului şi cântăreţului thrac Orpheus, un profet al religiei dionysiace. Dacă doctrina orfică este mai greu de conturat, îndatoririle orficului sunt bine cunoscute. El ducea viaţă de grele ascultări (abstinenţă, renunţări etc.) şi era oprit să consume hrană de origine animală, deoarece credinţa în metempsihoză presupune cinstirea oricărei vietăţi. Apartenenţa vânătorului Hippolytos la o sectă de vegetarieni este în contradicţie cu spusele lui de la v. 109: «Este plăcut să ai o masă încărcată, după vânătoare». Nu se poate închipui un prânz cinegetic fără carne. Tonul ironic, jignitor, al lui Theseus pare mai degrabă să exprime faptul că regele socotea ideologia noilor culte răspunzătoare de stricăciunea generaţiei tinere.

420. Niciun mit nu atribuie zeilor întemeierea Atenei. Textul se referă la cearta dintre zeul Poseidon şi zeiţa

Pallas pentru onoarea de a fi ocrotitorii faimoasei cetăţi. Poseidon, izbind în stânca măgurii Akropolis cu tridentul, a făcut să ţâşnească un izvor cu apă sărată. Dar Athena l-a învins, făcând să răsară acolo trunchiul generos al măslinului.

421. «Se ştie că în vremea aceea drumurile erau nesigure. Între aşezările risipite ici-colo se întindeau meleaguri pustii, străbătute de şleauri, unde primejdiile pândeau la tot pasul. Pe alocuri se înălţau hăţişuri de pădure şi munţi cu trecători înguste. În singurătatea văilor îşi făcuseră cuib tâlharii, omorând şi prădând călătorii, lăsându-i să treacă numai dacă primeau bani grei zălog, şi nimeni nu se ivea să le ceară socoteală. Tâlhăriile, jafurile şi blestemăţiile nu conteneau şi erau aidoma celor puse la cale de duhurile rele şi viclene... dar dacă vreun ins nesăbuit pătimea, era cu neputinţă să desluşeşti dacă fusese răpus de o putere omenească sau de una dumnezeiască, dacă monstrul cutare sau cutare... aducea mai mult a zeu sau a om... «(traducere de Irina Eliade, Ed. Univers, 1971). Astfel descrie André Gide în fermecătorul său opuscul *Thesee* regiunea infestată de criminali a Isthmului Korinthic, în care s-a aventurat, dornic de glorie, la şaisprezece ani, eroul. În călătoria lui de la Troizen la Atena, unde urma să-şi divulge identitatea şi să-şi dobândească drepturile de prinţ moştenitor, el a curăţat pământul de răufăcători şi de monştri. Theseus i-a ucis, între alţii, pe Sinis, poreclit Strâmbă-Pini, deoarece avea năravul să îndoaie doi pini, între care îi lega pe nefericiţii drumeţi şi pe urmă îi dezbina dând drumul brusc arborilor să se îndrepte. La fel l-a răpus pe teribilul Skeiron din vecinătatea Megarei, cel care zvârlea trecătorii în mare de pe crestele falezei şi ale cărui oase, zice legenda, s-au preschimbat în pietre marine, în Stâncile Skeironiene.

422. Să citim oare şi aici o aluzie la membrii iniţiaţi

ai unei asociaţii închise, de felul celei orfice?

423. Hippolytos laudă, în virtutea idealului de cumpătare, de nedepăşire a măsurii, foloasele decurgând din situarea în locul al doilea în cetate, prefigurând elogiul horaţian al faimoasei aurea mediocritas.

424. Vezi n.372.

425. Theseus respinge o formă de divinaţie care se practica trăgându-se la sorţi dintre mai multe tăbliţe cu inscripţii sacre a uneia singure, din interpretarea căreia sacerdoţi! încercau să desluşească viitorul. El nu se încrede nici în prevestirile făcute după zborul păsărilor, aşa cum se obişnuia în templul lui Zeus de la Dodone.

426. Charitele, iniţial divinităţi ale vegetaţiei, au devenit mai târziu simboluri ale frumuseţii, făcând parte din alaiul lui Dionysos, dar şi al Aphroditei. Zeiţele, numite Graţii de latini, erau în număr de trei: Aglaia, Thalia şi Euphrosyne.

427. Pe locul vizitiului erau modelate amprentele în care acesta trebuia să-şi aşeze picioarele. Cuvântul grecesc folosit aici indică mai degrabă un soi de încălţări, poate că ţinând de însăşi structura carului.

428. De la Troizen se despart două drumuri care duc prin munţi, unul la Epidauros şi altul la Argos. Euripides îl pune pe Hippolytos să urmeze un itinerar pe malul mării, care în părţile acelea se termină printr-un zid de stânci.

429. Golful Saronic desparte Attika de Argolida.

430. Vezi n.421.

431. Iscusitul vindecător şi taumaturg, zeul patron al medicilor şi al vracilor, era proslăvit la Epidauros, cetate unde i se ridicase cel mai celebru sanctuar.

432. Vezi n.262. Unii comentatori, mai ales din şcoala franceza, au criticat procedeul apariţiei unor divinităţi suspendate în văzduhul scenei de o maşină, împotriva părerii acestora G. Murray menţionează: «Apariţia zeului

era conţinută în chiar esenţa concepţiei originare a dramei attice, aşa cum reiese clar din cercetarea operei şi mai ales a fragmentelor lui Aischylos. Teofania era pe placul şi în spiritul publicului grecesc, pentru care zeii, umanizaţi, se amestecau atât de felurit în existenţa indivizilor. Apoi, aproape întotdeauna, zeii nu se iscă doar ca să rostească nişte versuri sentenţioase, ci vin să aline şi să întărească eroii prin influenţa lor *tainică*, uraniană. Într-adevăr, Dioskorii în *Elektra* pun capăt desfăşurării demente a răzbunării, la fel Athena din *Iphigeneia în Taurida* pune capăt vărsărilor de sânge, iar Artemis răscumpără în *Hippolytos* suferinţele printr-o prezenţă din altă lume, împărtăşind parcă totodată şi promisiunea unei resurecţii, dincolo de bine şi de râu.»

433. În cosmografia elină, întregul lumii era împărţit în trei tărâmuri: deasupra cerul şi străluminatul ether, la mijloc pământul, iar dedesubt sălaşurile morţilor (Hades), având mai în adânc întunecatul Tartaros, închisoarea zeilor răzvrătiţi şi învinşi, locul de osândă al marilor criminali.

434. Artemis, Athena şi Bestia, stăpâna focului, sunt singurele divinităţi care nu au căzut niciodată în puterea Aphroditei.

435. Această lege, născocită poate de Euripides din necesităţi dramatice sau poate, mai puţin probabil, din tentaţia poetului de a *reform* a sistemul teologic moştenit, a fost adesea invocată mai târziu de Ovidius.

436 Hippolytos pare să spună că pătimeşte pentru crima tatălui său, ca să ispăşească uciderea Pallantizilor (vezi n. 381).

437. Gândul ascuns de răzbunare urzit de zeiţă îl are în vedere pe frumosul Adonis, zeul vegetaţiei, ibovnicul Aphroditei. El a pierit sfârticat de un mistreţ fioros, trimis de Artemis: din sângele lui revărsat au răsărit anemonele.

438. În lumina unor tradiţii italice, care au

identificat-o încă din secolul VI pe Artemis cu Diana, fiul lui Theseus a fost înviat de către medicul taumaturg Asklepios. Apoi zeiţa fecioară l-a rânduit să o slujească în sanctuarul ei de la Arida, pe malul Iacului Nemi, lângă Roma, unde era venerată ca Diana Nemorensis, Diana Pădurilor. Aci Hippolytos se chema Vorbius, nume care se presupune că însemna «cel ce a trăit de două ori.»

439. Se crede că în aceste versuri Corul se tânguie pentru moartea lui Perikles, marele atenian stins în 429 î.Hr., anul reprezentării acestei tragedii.

EURIPIDES TEATRU COMPLET

III

HERAKLES

FENICIENELE

RUGĂTOARELE

ION

Traducerea acestor piese s-a făcut după textul grec stabilit de Léon Parmentier, Henri Grégoire şi Louis Méridier în EURIPIDE, Tome III, *Héraclès*, *Les suppliantes*, *Ion*, şi în Tome V, *Hélène*, Les *Phéniciennes*, Société d'édition «Les Belles Lettres», Paris, 1976 şi respectiv 1973.

HERAKLES

De mult, spun miturile eline, în vremea următoare cosmogonici, a trăit şi a făptuit neamul impetuos al eroilor. Cuvântul erou (*heros*), de obârşie nesigură, şi pe care unii etimologişti îl apropiau de latinescul vir, numea o fiinţă de excepţie, cu un fel de a fi aparte, mai mult decât uman, totuşi nu de-a dreptul divin.

Roade ale nunţilor paralele consumate de zei cu femei frumoase, sau de zeiţe cu splendizi muritori, eroii se disting printr-o neistovită şi uneori aberantă creativitate. Ei sunt mai ales combatanţi şi vânători exemplari, binefăcători ai omenirii neajutorate, fondatori de ginţi şi

de familii numeroase, legiuitori, constructori de cetăţi şi inventatori, navigatori dibaci, rânduitori ai vieţii religioase, asociaţi misteriilor şi riturilor iniţiatice, mari profeţi, muzicieni şi poeţi. Comportamentul lor este imprevizibil, dincolo de bine şi de rău; adesea din isprăvile lor nu se înfiripă vreo intenţie morală. Aceşti challengers provoacă întruna necunoscutul. Modul lor de a se manifesta nesocoteşte dreapta măsură; acest *hybris* pune în mişcare divinitatea, care îi pedepseşte fără cruţare.

Dar ceea ce îi singularizează şi mai mult pe eroi este moartea lor. Ei sfârşesc în împrejurări violente, zguduitoare, de obicei în lupte crâncene şi insolite, prin sinucidere, prin sfârticare sau prin trădare, loviţi de fulger, înghiţiţi de pământ sau de valurile mării.

Mai mult, se credea despre ei că nu încetează să întârzie după moarte în preajma celor vii, ajutându-i sau dimpotrivă. Drept urmare mormintele lor şi cenotafurile lor erau venerate. Moaştele lor erau îngropate înăuntrul cetăţilor – nu în afara zidurilor de apărare, precum a muritorilor de rând – şi chiar în sanctuare. Li se aduceau sacrificii asemănătoare cu cele *oferite divinităţilor* chthoniene. În totul, existenţa şi moartea eroică erau generatoare de glorie, mai ales postumă, dar niciodată de fericire.

Cu timpul, nu numai semizeii (*hemitheoi*) se bucurau de un destin excepţional, ci «orice fel de eminenţă <manifestată> în timpul vieţii îndreptăţea candidatura la cinstea de erou după moarte»[28].

Din rândurile eroilor helleni, cel mai mare, cel mai însemnat dintre toţi, menţionat în cele mai numeroase mituri, este fără îndoială Herakles, eroul tuturor grecilor, eroul-zeu (*heros-theos*) cum îl numeşte Pindaros.

Încă din *Iliada* apare ca fiu preferat al lui Zeus şi

28 Erwin Rhode, Psyche, Tübingen, J.C.B. Mohr, 1910.

ţinta inepuizabilei gelozii a Herei. Aceasta obţinuse, printr-un şiretlic, ca odrasla soţului său olympian să fie servul becisnicului Eurystheus, relaţie care a devenit paradigmatică pentru exploatarea unui mare viteaz de către un laş neisprăvit. Astfel, întreaga viaţă a lui Herakles a fost un lung şir de munci în slujba altora. Dar de îndată ce le-a dus la capăt pe toate, devenind liber să-şi folosească pentru sine puterile, a stârnit în jurul lui numai dezastre şi s-a prăbuşit spre moarte. Dar până şi moartea îl deosebeşte de ceilalţi eroi: el este singurul care şi-a dobândit nemurirea prin dramatica sinucidere-apoteoză pe rugul clădit cu propria-i mână în vârful unui munte. Doar el nu are mormânt sau cenotaf în Hellada.

Figura lui a însufleţit vreme de un mileniu evlavia populară şi a fost un subiect încă şi mai durabil pentru creaţia cultă. Numai că ipostaza lui de veşnic învingător nu-i prea îngăduia să devină personaj tragic, în stare să trezească groaza şi mila spectatorului. Aşa se întâmplă că fiul Alkmenei e personaj principal doar în două tragedii attice: *Trachinienele* de Sophokles şi *Herakles* de Euripides. Mai apare fugitiv în *Philoktetes* a primului, la sfârşitul piesei cadeus ex machina, şi în *Alkestis* a celui de al doilea, ca apariţie burlescă, în stilul dramei cu Satyri.

Exegeţii atrag atenţia că atât Sophokles, dt şi Euripides, pentru a face din Herakles un erou tragic, au ales momentul în care acesta era confruntat cu prăbuşirea finală, omenească, a vieţii sale.

Tragedia *Herakles înnebunit* (*Herakles mainomenos*), una din capodoperele teatrului euripideic, reprezentată, se pare, în anul 424 î.Hr., are o structură tripartită. Aceasta a iscat unele critici, şi anume că autorul nu ar fi respectat ceea ce se consideră a fi, de la Aristoteles încoace, unitatea subiectului. S-a afirmat că părţile ar fi inconsistente şi arbitrar legate între ele; în realitate înseşi

tribulaţiile eroului conferă unitate operei, şi progresia dramatică este continuă, în *Herakles*, până la deznodământul sublim. Apoi nu trebuie uitat că o piesă jucată devine cu totul altceva decât aceeaşi piesă citită la umbra unor prejudecăţi estetice.

Cele trei părţi sau acte ale dramei *Herakles* suscită o emoţie statornică şi purificatoare, fiind lăuntric legate între ele, dar şi formal, prin prezenţa aproape neîntreruptă pe scenă a lui Amphitryon, protagonistul spectacolului.

Întâiul «act» îl prezintă pe fiul Alkmenei prins în desfăşurarea unor întâmplări tipic eroice. Acesta se afla în tărâmul morţilor spre a împlini ultima muncă poruncită de tyranul Eurystheus: aducerea sub soare a monstrului Kerberos, paznicul lumii infernale. Amintesc caracterul iniţiatic al coborârii în Infern, pentru care viteazul s-a pregătit parcurgând misteriile eleusine. El a izbutit să-şi împlinească dificila misiune, numai prin forţa braţelor, şi totodată să-l elibereze pe athenianul Theseus, aflat în captivitatea lui Hades.

Dar, în lipsa lui Herakles din Theba, umblând zvonul că murise, un uzurpator obscur, Lykos, care se tălmăceşte Lup, l-a ucis pe Kreon, regele ţării şi socrul eroului, pregătindu-se grabnic să-i suprime copiii, soţia şi tatăl pământesc, pe Amphitryon. Aceştia s-au refugiat cu toţii ca suplicanţi la altarul lui Zeus Salvatorul; totuşi noul rege ameninţă că le va da foc. Condamnaţii câştigă in extremis o amânare a execuţiei, răgaz în care se întoarce miraculos din lumea morţilor Herakles.

Lykos revine pentru a aprinde rugul, este atras în palat (capcană) şi acolo este ucis (vânat) de nebiruitul erou[29]. Corul bătrânilor jubilează, cântând pedepsirea

---

29 Privitor la arhaismul complexului religios al lupului şi la legătura magică dintre carnasieri şi vînători (războinici), vezi Mircea Eliade, De la Zalmoxis la Genghis-Han, traducere de Maria şi Cezar Ivănescu, Editura

tyranului Lup, salvarea familiei domnitoare legitime şi gloria lui Herakles.

«Actul» al doilea aduce o răsturnare brutală a cursului dramatic, ce nu fusese anticipată în niciun fel în secţiunea precedentă. În schimb, premizele declanşării sale se acumulaseră latent în chiar destinului eroului. Astfel, ca rod al unei femei muritoare, el era «ameninţat de nesiguranţa şi vulnerabilitatea oricărui om, care îşi au corespondentul religios în sentimentul unei ostilităţi divine… Zeii sunt plini de resentiment faţă de orice succes, faţă de orice moment fericit, care ar ridica, fie şi pentru o clipă, natura omenească deasupra rostului său, uzurpându-le astfel prerogativele» (E. R. Dodds). Orice succes este o sămânţă de *hybris*, de îngâmfare agresivă în fapte, vorbe şi gânduri, pe care divinitatea intolerantă o reprimă.

Dar cine altul, dacă nu Herakles, a ieşit învingător din mai multe încercări extraordinare, făcând astfel să crească fără încetare invidia (*phthonos*) zeilor? Această invidie şi-a găsit executorul în persoana Herei, zeiţa pururi geloasă.

Sorocul pedepsirii se împlinise. Fiul Alkmenei încheiase strălucit lungul şir al isprăvilor sale. Se întorsese la ai săi, după multe şi grele rătăciri, le salvase vieţile, îşi recucerise tronul. Ar fi fost oare posibil să-şi petreacă restul vieţii în tihnă? Anevoie de admis, căci grecii ştiau prea bine cât este de periculoasă fericirea.

Drept urmare, Hera îşi trimite la Theba uneltele răzbunării, pe mesagera Iris şi pe Lyssa, daimonul feminin al turbării, care anunţă că Herakles, cu mintea rătăcită, va pune el însuşi capăt zilelor familiei sale. Curând soseşte un vestitor şi, într-o zguduitoare naraţiune, una din cele mai şocante ale dramaturgului, descrie atacul de nebunie furioasă în cursul căreia eroul îşi ucide cei trei fii şi soţia.

Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1980.

Pierirea lor timpurie fusese, cum se vede, predestinată. Omorul acestora prin foc îl ratase duşmanul Lykos, doar ca să-l poată săvârşi, cu mult mai sălbatic, părintele lor Herakles.

După crimă, zeiţa Athena potoleşte paroxismul agresiv al nefericitului erou şi-l cufundă într-un somn adânc. Amphitryon, scăpat cu viaţă, îl leagă de o coloană frântă, porţile palatului se deschid, şi ucigaşul, înconjurat de victimele sale, este adus sub ochii spectatorilor.

«Actul» al treilea începe prin trezirea din somn a eroului, căruia tatăl lumesc îi dezvăluie treptat abominabila crimă săvârşită, mânat de nebunie. Pe loc, covârşit de oroarea şi de absurdul faptei sale, decide să se sinucidă, soluţie la îndemâna oricărui om de rând. Dar tocmai atunci soseşte Theseus, recent eliberat de Herakles din Infern, descoperă cadavrele, îşi ridică prietenul prăbuşit, şi încearcă să-l abată de la gândul morţii. Acesta, mare binefăcător al omenirii, era îndreptăţit să fie salvat, dar mântuirea nu putea să-i vină decât prin intervenţia generoasă a unui muritor, nu prin lucrarea divinităţii, animată de invidie. Iar Theseus era înzestrat cu însuşirile necesare pentru a-l îndupleca să trăiască: prietenie fidelă, ospitalitate, judecată cumpănită şi vederi religioase luminate de raţiune. Între cei doi se desfăşoară un dialog tulburător, dar adevărata luptă se dă în sufletul lui Herakles, confruntat cu asperităţile unei ultime încercări. Până la urmă se scutură de ispita sinuciderii şi alege să urmeze calea vieţii. Va merge cu Theseus în Attika, unde va fi purificat, găzduit regeşte şi se va stinge în pace, iar după moarte va fi venerat ca un *heros* de seamă prin sacrificii şi prin monumente. Luându-şi rămas bun de la soţia şi copiii morţi, şi de la tatăl său, el pleacă sprijinit de Theseus, parcă dintr-odată îmbătrânit, neînsoţit de lamentaţii.

Aşadar, în viziunea lui Euripides, fiul lui Zeus va avea o moarte firească. Niciun cuvânt nu trimite la sinuciderea pe rug despre care vorbeşte Sophokles în ultimul episod al *Trachinienelor*, cu atât mai puţin la răpirea din flăcări la cer a eroului, adaos posterior secolului marilor tragediografi. Poetul a modificat drastic legenda şi caracterul lui Herakles pentru a-l *transforma* pe acesta din semizeu într-un om ideal, hărăzit să parcurgă itinerarul de la glorie, prin suferinţă, la mântuire[30].

De obicei, fiul Alkmenei se înfăţişează pe scena teatrului antic purtând masca unui personaj de comedie, ca în farsele siciliene ale lui Epicharmos: huidumă bufa, cu musculatură hipertrofică, beţivan, hulpav şi cam străin de etică. El păstrează unele din trăsăturile acestea în *Alkestis*, drama inclasificabilă a lui Euripides, care ţinea loc de piesă cu Satyri în tetralogia respectivă. Dar şi în tragedia *Trachinienele* de Sophokles, Herakles întruchipează forţa fizică şi asprimea primitivă: este trădător, ucigaş, vindicativ, pustiitor de cetăţi nevinovate, răpitor de fecioare, impasibil la sinuciderea soţiei sale, obligându-şi fiul să se însoare, după moartea sa, cu propria lui concubină.

În viziunea lui Euripides, fiul Alkmenei, fără a pierde din grandoare, s-a contaminat de morala înţelepţilor şi a filosofilor. El a stârpit monştri nu doar la porunca lui Eurystheus, ci şi de bunăvoie, pentru a dobândi întoarcerea din exil a tatălui său. El eliberează muritorii asupriţi de stihiile naturale sau supranaturale, răzbună fărădelegile, restaurează ursitele, acest «cavaler rătăcitor» al Helladei. Este prieten devotat, soţ credincios, fiu bun şi

30 Majoritatea filologilor, ţinînd seama de argumentele lui Wilamowitz-Moellendorf, consideră Herakles mainomenos de Euripides (între 424-420) anterioară dramei Trachinienele de Sophokles (între 420-410). L. Parmentier susţine o părere contrară, în Euripide, III, p. 16-17.

recunoscător faţă de Amphitryon, pe care, în pofida dublei paternităţi, îl cinsteşte ca pe adevăratul său părinte. La urmă are nobilul curaj ca, fiind copleşit de soartă, să se învingă pe sine, să-şi recapete dârzenia şi perseverenţa, chiar dacă umbrit puţin de tristeţe şi dezamăgire. Năpastele sale şi lupta cu ele, îl fac, aşa cum îi spune Theseus, să atingă transfigurat cerul.

Paralel cu eroul tradiţiei populare, dramaturgul modelează un alt Herakles, pe placul filosofilor, a cărui figură se va înnobila mereu, până va ajunge mai târziu, la stoici, să reprezinte un adevărat ideal de înţelepciune.

FENICIENELE

Oare este drama *Fenicienele* un remake? în vremea naşterii şi înfloririi tragediei, se răspândeşte tot mai angoasantă ideea invidiei divine, ca o manifestare a unei nelinişti religioase. Mânaţi de această invidie, zeii nu ezită să-i pedepsească pe cei vinovaţi de *hybris*. Dar uneori nu plăteşte numai individul, ci şi casa şi descendenţa lui, culpa devenind astfel ereditară. În această perspectivă, cu cât neamul e mai falnic, cu atât mai vulnerabil este; nu sunt cruţaţi decât nevolnicii[31].

Grecii acceptau ereditatea vinei şi legitimitatea unor pedepse tardive, datorită unei concepţii arhaice despre familie. Aceasta reprezenta o unitate nu numai biologică, dar şi comportamentală; viaţa tatălui se perpetua în a fiului: urmaşul moştenea datoriile morale ale părintelui, aşa cum le moştenea pe cele pecuniare. Mai devreme sau mai târziu, fapta negativă îşi primea răsplata. Uneori omul era pedepsit pentru ticăloşiile vreunui strămoş întemeietor de neam. Orice crimă avea un efect punitiv, garantat de

31 « Grea este dip a ce dă socoteală / de împlinirea blestemelor vechi. / Pe nevoiaşi pustiirile îi ocolesc. / Dar oamenii harnici, / cînd li se umflă prea tare belşugul, / să-şi arunce prisosul poverii din navă.» Aischylos, Şapte contra Thebei, v. 766-771.

Moire.

Nicăieri mai bine decât în familia Labdakizilor nu se poate recunoaşte eficienţa mecanismului fatal. Figurile acestei dinastii thebane sunt, alături de Pelopizii din Argos, personalităţi neînduplecate, ambigue sau perverse, împingând provocările până la sacrilegiu, crimă şi război, consumându-şi destinul de distrugători din generaţie în generaţie, pierind de morţi năprasnice.

Laios, fiul lui Labdakos, e primul peste care se abate blestemul, pentru vina de a se fi dedat pederastiei şi, mai târziu, de a fi procreat în pofida interdicţiei zeilor; când i se naşte copilul, cuprins de spaimă, îl leapădă într-o pustietate, dar acesta e salvat şi, când ajunge la vârsta bărbăţiei, îşi ucide tatăl. Începând cu Laios, un daimon răzbunător (*alastor*) este fixat pentru multă vreme asupra stirpei sale.

Oidipus, fiul precedentului, victimă şi agent al destinului, paricid involuntar şi nimicitor prin puterea minţii al monstruoasei Sphinx, uzurpator şi incestuos fără să ştie, zămisleşte copii cu propria-i mamă, iar când află adevărul îşi scoate ochii, decade şi moare, după ce şi-a blestemat feciorii să piară într-o luptă fratricidă.

Eteokles şi Polyneikes, fiii lui Oidipus, se ceartă violent pentru putere, al doilea recurge la ajutor militar argian şi porneşte războiul contra Thebei, condus de Cei Şapte comandanţi; cetatea câştigă victoria, însă fraţii regali mor, unul prin mâna celuilalt; noul basileu interzice înhumarea rituală a trădătorului Polyneikes, declanşând lupta şi patimile Antigonei, sora hotărâtă să se sacrifice pentru a-şi putea acoperi fratele cu ţărână.

În a patra generaţie, Epigonii, urmaşii Celor Şapte, pornesc iarăşi din Argos cu război, sub auspicii mai bune de astă dată, izbutind să-şi răzbune părinţii căzuţi, cucerind şi nimicind Theba din temelie.

Unele nuclee ale acestor legende se află în *Iliada* şi *Odysseia*, dar ele au fost desfăşurate în vastele poeme epice pierdute *Oidipodia*, *Thebaida* şi *Epigonii*, care au constituit comori tematice pentru poeţii tragici. Într-adevăr, «saga» Labdakizilor oferea de-a gata eroi şi situaţii de tragedie. Din numeroasele opere create de dramaturgii secolului cinci pornind de la temele respective, iată-le pe cele puţine păstrate, în ordinea cronologică a reprezentării: Aischylos, *Şapte contra Thebei*, 467; Sophokles, *Antigona*, înainte de 440, *Oidipus* (rege), 430; Euripides, *Rugătoarele*, 422, *Fenicienele*, 407/6, anul morţii autorului; Sophokles, *Oidipus la Kolonos*, 401.

Este firesc, desigur, ca marii tragici să se fi inspirat din aceleaşi izvoare şi totodată să se fi influenţat reciproc. În vârsta de aur a poeziei nu era pusă la îndoială forţa modelelor, a structurilor mitice, iar faptul că un autor îl urma pe mai-vârstnicul lui, sau invers, ţinea mai mult de contingenţele decât de esenţa plăsmuirii.

Astfel şi Euripides, scriind *Fenicienele* la sfârşitul vieţii, a creat o tragedie despre care s-ar putea spune că dezvoltă acelaşi subiect ca *Şapte contra Thebei* a lui Aischylos, cuprinzând câteva elemente comune şi cu operele lui Sophokles din lista de mai sus. Criticii nu au încetat să descrie spectrul asemănărilor şi deosebirilor dintre dramele menţionate. Dar *Fenicienele* cată să fie receptată nu cântărind datoriile autorului faţă de antecesori, ci ca o tragedie nouă, originală şi grandioasă.

Şapte contra Thebei, capodopera lui Aischylos este drama unei cetăţi sub stare de asediu, în care toţi sunt aţintiţi numai spre mersul războiului. Întreaga piesă vuieşte de Ares, al cărui nume este repetat obsesiv. Ea este de o simplitate şi o forţă primitive, cu personaje schematice (Regele, Corul şi Vestitorul) şi aproape lipsită de acţiune: întâmplările sunt mai mult povestite, ca în

poezia homerică, decât desfăşurate dramatic. Prologul conţine o scurtă proclamaţie a Regelui către poporul înarmat. Apoi, pe scenă nu mai apar bărbaţi, aceştia stând încordaţi pe meterezele cetăţii sau luptând cu înverşunare în faţa porţilor. Răzbat întruna strigătele bătăliei, nechezatul cailor şi huruitul carelor de luptă. Corul thebanelor freamătă de teamă, aşteptând deznodământul luptei. Din vârtejul de oameni şi de întâmplări se înalţă unicul erou tragic, Eteokles. Acesta, deşi stigmatizat de blestemul stirpei, prin faptul că-şi apără patria dobândeşte dimensiuni copleşitoare, dominând întreaga dramă. Prin contrast, poetul a îngroşat sfruntarea asaltatorilor Thebei. Luptători cu statură, intenţii, cuvinte, gesturi, armuri şi însemne trufaşe ameninţă de şapte ori cetatea. La aceasta regele răspunde de şapte ori, implacabil, numind câte un oponent pentru fiecare căpetenie argiană, ultimul fiind el însuşi, destinat să se bată cu fratele său. răzvrătit, Polyneikes. Singur şi sumbru, atât regele cât şi pretendentul la tronul ţării se prăbuşesc, luptând unul cu celălalt. Moartea le restaurează în felul acesta frăţia. Cadavrele aduse pe scenă sunt plânse cu egală durere, la ora victoriei cetăţii, de glasurile feminine ale Corului. Tragedia, începută cu îndemnuri şi zgomote războinice, se încheie cu un mare bocet (*threnos*) funebru.

Despre cu totul altceva este vorba în tragedia *Fenicienele* de Euripides, reprezentată în anul 407/6, poate împreună cu *Oinomaos* şi cu *Chrysippos*, ca părţi disparate ale unei trilogii.

Locul acţiunii este tot cetatea asediată, în cele mai crâncene ore ale ostilităţilor dintre argei şi thebani. Dar tema dramei este prăbuşirea unei mari familii adânc implicată în izbucnirea şi mersul necruţătorului război. De fapt soarta Labdakizilor şi soarta cetăţii se împletesc de-a lungul piesei «în contrapunct», prima fiind evident cea mai

reliefată. Prezenţa lui Ares adeseori se estompează, războiul fiind numai fundalul pe care se joacă destinul neamului. De pildă, descrierea trufaşelor căpetenii argiene, care în *Şapte contra Thebei* este un lung şi teribil raport adresat de un curier unui general, în piesa lui Euripides se deapănă sub forma unui dialog dintre o tânără fată, Antigona, şi un paşnic pedagog, amândoi privitori ai confruntărilor armate de pe creasta zidului cetăţii. Ca atare, acest moment, mult contrastant în comparaţie cu analogul eschilian, nu mai freamătă de teroare marţială, ci exprimă îngrijorare, uimire feciorelnică şi chiar o undă de graţie.

Acţiunea este amplă, complicată, dar iscusit condusă, cu multe şi felurit colorate peripeţii, rămânând totuşi unitară.

Personajele sunt numeroase, aproape ca într-o dramă de Shakespeare. Nu întâmplător, în prolog, Iokasta expune genealogia şi istoria legendară a Labdakizilor. Trec prin spaţiul scenei trei generaţii ale casei domnitoare: Iokasta, Kreon, Oidipus, Polyneikes, Eteokles, Antigona şi Menoikeus. La aceştia se adaugă profetul Teiresias, pedagogul copiilor regali, doi vestitori şi, nu în ultimul rând, Corul, precum şi o bogată figuraţie. În drama lui Euripides, atât Oidipus cât şi Iokasta au supravieţuit aflării adevărului despre paricidul primului şi incestul fără voie al amândurora; ei au locuit mai departe în palat, şi au trăit catastrofa propriilor fii. Regina-mamă se sinucide abia după duelul fratricid, iar regele orb, stigmatizat de soartă, devenit indezirabil, e surghiunit şi părăseşte oraşul, însoţit de fiica sa Antigona.

Decursul întâmplărilor, cu excepţia finalului, este fără cusur, tensiunea dramatică se menţine înaltă de-a lungul episoadelor, multe din ele memorabile.

Este mişcătoare intrarea anxioasă a lui Polyneikes în

propria-i ţară, şi mai ales întâlnirea lui cu Iokasta, când mama, însufleţită de bucuria revederii, cântă şi dansează, sfidând povara anilor.

Întâlnirea dintre fraţi pentru convorbiri de împăcare, aprinsă şi abruptă, încheiată cu eşec, este resortul care accelerează desfăşurarea dramei. Din ea se conturează un Polyneikes mai suplu, concesiv, şi un Eteokles semeţ, intolerant, ahtiat de putere.

Momentul Kreon-Tereisias-Menoikeus îi oferă un prilej augurului să expună, într-un scurt discurs, cauzele religioase ale dramei şi înlănţuirea necesară a faptelor. Apoi tensiunea dramatică sporeşte şi episodul se încheie cu sacrificiul de sine al lui Menoikeus. La şirul fecioarelor martire (Iphigeneia, Makaria, Polyxene) şi al soţiilor (Alkestis, Euadne), Euripides adaugă aici şi un adolescent.

Magnifica relatare a luptei de la porţile şi din jurul zidurilor Thebei este abil întreruptă de două secvenţe dialogate, generatoare de suspense.

Dar nu numai episoadele tragediei sunt memorabile, ci şi eroii care se perindă prin ele. «Filosoful scenei» şi-a umanizat încă o dată personajele.

Polyneikes, care în *Şapte contra Thebei*, fiind socotit trădător de ţară şi sacrileg, nici măcar nu apare pe scenă, în *Fenicienele* este preferatul mamei şi al surorii sale, de fapt al lui Euripides; acesta îl modelează prin antiteză cu viziunea ilustrului său înaintaş. Polyneikes e înzestrat de poet cu atributele fratelui bun, precum Osiris faţă de Seth sau Abel faţă de Cain. El nu îndrăgeşte, în pofida numelui său, gâlceava. Deşi are de partea lui Dreptatea, căci a *fost* înlăturat samavolnic de la cuvenita domnie, doreşte să se înţeleagă cu Eteokles, înfăţişându-se ca un făcător de pace. Suflet plin de gingăşie, se arată respectuos faţă de Iokasta, lăcrimează la vederea locurilor natale, şi cere ca după moarte să fie îngropat în pământul ţării. În clipa

supremă îşi iartă fratele nedrept, gest prin care legea talionului este anulată şi înlocuită cu altă morală, superioară.

Eteokles nu apare atât de nuanţat ca precedentul, dar nicidecum rudimentar. Desigur, este orgolios, intratabil, apologet al autoritarismului, aspru cu maică-sa îndoliată, dar energic comandant, care ştie să organizeze apărarea cetăţii, şi bun patriot. Iar când îi dă ultimele dispoziţii lui Kreon, înaintea morţii pe care şi-o asumă neşovăind, dobândeşte dimensiuni de adevărat erou tragic.

Iokasta are de asemeni statură şi dârzenie tragice. Mai întâi că a supravieţuit atâtor grozăvii. Apoi că şi-a ras părul şi a îmbrăcat straie cernite, când a aflat de iminenta confruntare dintre fiii săi, fără să renunţe la încercările de-a o zădărnici prin argumente retorice şi emoţionale. Împărţită între eforturile de a-şi salva feciorii şi compasiunea pentru soţ, tot fiul ei, Iokasta nu mai poate să ţină piept ultimului val de nenorociri şi se sinucide.

Oidipus, orb şi îmbătrânit prematur, îşi macină năpasta în adâncul palatului. Ivirea lui sub soare pentru a-şi plânge morţii şi a pleca, alungat, în exil este patetică, supravieţuind încă o dată adversităţilor sorţii.

Antigona, departe de a fi atât de înverşunată ca marea eroină a lui Sophokles, e totuşi hotărâtă, pioasă şi fidelă fratelui mort. Este interesant că tragedia începe şi se încheie cu prezenţa Antigonei, personaj feminin de o înaltă moralitate, dar nu lipsit de candoare.

Kreon întruchipează, ca de obicei, figura regelui de profesie, meticulos executor testamentar al lui Eteokles, fără aroganţa din *Antigona* şi din *Oidipus la Kolonos*, create de Sophokles, având trăsături mult îndulcite, în urma morţii fiului său.

Menoikeus e tipul adolescentului fanatic care se jertfeşte pentru patrie. Dar el probabil ştie, grec fiind, că

moartea violentă, la tinereţe, constituie chezăşia eroizării.

Corul este alcătuit din femei străine, trimise dintr-un port fenician la Delphi, pentru a se dedica slujirii zeului Apollon, şi care, făcând popas la Theba, sunt surprinse de asedierea cetăţii de către argei. Datorită provenienţei alogene, Corul păstrează oarecare distanţă faţă de complexul evenimentelor; aceste femei nu sunt chinuite de spaima că oraşul ar putea să fie cucerit, nici că ele ar putea să cadă prinse. Ele cântă şi plâng, pe rând, în fremătătoare versuri: itinerarul lor maritim până la Theba, mitul întemeierii cetăţii de către Kadmos, opoziţia dintre sângerosul Ares şi fermecătorul Dionysos, amarnicul destin al casei regeşti, învingerea Sphinxei de către Oidipus şi abominabila luptă dintre fiii acestuia.

Fenicienele, impunătoare operă «barocă», emoţionantă prin acţiunea şi caracterele tragice, cât şi prin strălucirea părţilor lirice, excelează prin unele formulări gnomice şi prin câteva tirade filosofice. Unii au numit-o dramă a discordiei, dar această caracterizare este reducţionistă. Oarecare semnificaţii posibile ale textului au fost evocate mai sus.

Poetul însuşi, prin spusele personajelor, dă unele orientări lămuritoare. El aminteşte de daimonul rău, îndârjit contra casei domnitoare în Theba, de iritabilitatea divinităţii, de Soartă, Necesitate şi de Erinyi; orice crimă atrage altă crimă, orice jignire se cere răzbunată; legea arhaică nu tolerează nicio derogare, nu tolerează niciun exces, cel mai oribil fiind orgoliul. Nu este un paradox faptul că Oidipus şi dihania Sphinx se aseamănă, deoarece amândoi învinq prin inteligenţă şi pretind că descifrează tainele firii.

Calamităţile sunt lecţii date de Cer muritorilor.

Tragedia *Fenicienele*, care s-a bucurat de o mare preţuire în antichitate, care a stimulat crearea de

reprezentări plastice şi a fost mereu studiată în şcolile bizantine, constituie o lăudabilă ispită pentru un director de scenă contemporan.

RUGĂTOARELE

Euripides, geniu hărţuit de îndoieli, totuşi nu s-a lepădat niciodată de rosturile sacre ale spectacolului tragic. Dimpotrivă, uneori pare a fi căutat să ancoreze în cele mai arhaice şi mai populare credinţe. Aşa se face că a dedicat *Bakehantele* religiei dionysiace iar *Alkestis* (în parte) şi *Rugătoarele* cultului morţilor şi al divinităţilor chthoniene.

Într-adevăr, cultul morţilor familiei şi al zeilor ce-şi au sălaşul sub pământ este patrimoniul cel mai vechi al oricărei religii.

Întâia datorie a grecilor faţă de răposaţi era să le înmormânteze sau să le incinereze trupul. În timp de război, predarea cadavrelor duşmane celor învinşi decurgea dintr-o poruncă religioasă. A nu-i aduce unui muritor cinstirile de pe urmă era socotit un cumplit sacrilegiu. În veci neiertat era fiul care nu-şi acoperea barem cu puţină ţărână părintele şi nu-i închina prinoase funerare, deoarece domnea credinţa, mărturisită încă din *Iliada*, XVIII, că duhul celui lipsit de cuvenitele onoruri funebre nu se odihneşte în lumea umbrelor. El rătăceşte, strigoi, şi se răzbună asupra celor care i-au confiscat cadavrul. Sunt mai păgubiţi, spunea Isokrates, cei care nu îngăduie înmormântarea, decât cei care nu au parte de ea.

Se credea că sufletului încă zăbovind, nevăzut, în locul morţii îi este pe plac şi necesară toată succesiunea momentelor funerare: spălarea trupului, expunerea, bocetele, scoaterea sicriului din casă, cortegiul îndoliat, înhumarea sau incinerarea şi celelalte. Doar astfel sufletul se eliberează şi poate să intre în orizontul unor duhuri mai bune şi mai alese. Mormântul, însemnat de obicei printr-o

stelă şi înconjurat de vegetaţie, era considerat sfânt, oriunde s-ar fi aflat, profanarea lui pedepsindu-se cu mare asprime.

Familia şi urmaşii aveau datoria pioasă de a întreţine mai departe cultul răposatului prin libaţii (vin, ulei şi miere) pe mormânt, prin ospeţe funerare, prin comemorarea anuală a zilei sale de naştere, sau în cadrul sărbătorilor colective ale tuturor morţilor. La Atena principalele acţiuni rituale de acest fel aveau loc primăvara, în ultimele zile ale Anthesteriilor, sărbătoarea florilor închinată lui Dionysos.

Cultul strămoşilor se desfăşura aidoma cu venerarea zeilor chthonieni şi a eroilor, doar că în limitele mai restrânse ale familiei. În această perspectivă, sufletele părinţilor şi ale străbunilor alcătuiau o ceată de fericiţi (*makarioi*), care se împărtăşeau din esenţa divinităţii. Viii le aduceau sacrificii şi ofrande în dorinţa de a le câştiga bunăvoinţa şi mai ales de a le preveni mânia. Căci «fericiţii», precum zeii subpământeni, puteau să favorizeze rodnicia ogoarelor şi naşterea de copii norocoşi, fiind în acelaşi timp tare irascibili.

Iată unele din concepţiile care alimentau evlavia pe vremea războiului dintre Atena şi Sparta, când a fost compusă tragedia *Rugătoarele* şi reprezentată în anul 422. Întâmplările ce se petrec în aceasta urmează celor din *Fenicienele*, piesă realizată de autor cu peste un deceniu mai târziu. Aşadar cele două tragedii, făcând parte din trilogii diferite, nu au fost jucate împreună pe vreo scenă a teatrului antic. Cum ele încap acum între copertele aceleiaşi cărţi, este folositor să fie rânduite una după alta, în ordinea firească a desfăşurărilor dramatice.

Într-adevăr, timpul acţiunii din *Rugătoarele* este cel imediat următor războiului theban, isprăvit cu înfrângerea argienilor şi cu pieirea Celor Şapte căpetenii, iar locul

acţiunii este, nu întâmplător, la Eleusis, în faţa templului Demetrei şi Persephonei. Aceste două ipostaze divine ale Mumei Glia garantau belşugul agricol, familiarizau muritorii prin iniţiere cu aspectele vieţii din cealaltă lume şi aveau grijă de sufletele răposaţilor.

Iniţierea se realiza în solemnitatea misteriilor eleusine, la care aveau intrare toţi grecii, bărbaţi, femei, copii şi sclavi, cu condiţia să fie ritualiceşte puri. Misteriile cuprindeau ceremonii publice, care culminau cu o reprezentare dramatică înfăţişând mitul de căpetenie al Demetrei, precum unele ritualuri secrete, hărăzite celor mai iniţiaţi dintre credincioşi (*mystes*, *epoptes*), despre care nu se ştie mare lucru[32].

Oricum, nu ideile privitoare la viaţa de apoi le câştigau celebranţii cultului eleusin; acestea le erau cunoscute dinainte, aşa cum o atestă preacinstirea morţilor. Ei dobândeau conştiinţa vagă, sau certitudinea supravieţuirii sufletelor. Fără a propune o dogmă religioasă conturată, misteriile dădeau să se înţeleagă că lumea trăitorilor se prelungea cu aceea a răposaţilor şi că Hadesul nu era chiar aşa de respingător. Totodată misteriile avertizau că acolo nu le va fi bine decât iniţiaţilor, celorlalţi dimpotrivă, indiferent de comportamentul lor în familie şi cetate. Abia mai târziu grecii vor asocia justificării religioase obţinute prin iniţiere onestitatea şi în general achiziţiile morale.

Aşadar, capii argeilor sunt morţi şi rămaşi neîngropaţi sub zidurile Thebei, deoarece mai-marele Kreon nu îngăduie să fie ridicaţi de familiile lor spre împlinirea rânduielilor funerare. Adrastos, autorul şi comandantul dezastruoasei expediţii, împreună cu mamele şi cu fiii Celor Şapte, venind în Attika, pentru a cere ajutorul regelui Theseus, se opresc la Eleusis, înaintea

32 Pentru mai multe detalii privitor la misterii, vezi notele 296 şi 310.

templului Demetrei, unde Aithra, mama poruncitorului ţării, aduce prinoase menite să asigure rodnicia pământului. Rugătoarele o înconjură purtând însemnele suplicaţiei. Pioasa regină-mama rosteşte prologul, invocând Marile Zeiţe, şi trimite după fiul său, care soseşte degrabă. Adrastos îi cere sprijin pentru dobândirea cadavrelor poprite de inamic, dar Theseus la început îl refuză, nevrând să-şi lege norocul de un om pe care-l socoate delăsător faţă de îndatoririle religioase. Corul mamelor o imploră pe Aithra şi aceasta izbuteşte să-şi înduplece fiul, care promite să obţină prin tratative sau prin război cadavrele şi să împiedice astfel comiterea unui sacrilegiu. Dar, iată, apare un crainic theban care îl somează cu sfruntare pe Adrastos să părăsească Attika. Între sol şi Theseus se iscă o lungă controversă retorică privind unele teme religios-morale, dar mai ales politice, primul lăudând avantajele unui regim autoritar, celălalt ale democraţiei. Emisarul Thebei respinge în numele lui Kreon orice posibilitate de tratative, basileul se consultă cu Adunarea poporului atenian şi decide, în consens cu aceasta, războiul, pe care îl câştigă şi a cărui desfăşurare este descrisă palpitant de un vestitor.

Theseus spală cu propriile mâini, într-o manifestare de adâncă pietate, cadavrele mutilate ale nefericiţilor comandanţi, apoi pătrunde pe scenă marele convoi însoţind cele şapte sicrie, dintre care două goale, în bocetele reverberante ale Corului şi ale lui Adrastos. Se clădeşte deosebit un rug pentru Kapaneus, al cărui trup devenise sacru ca urmare a morţii sale prin fulgerare, necesitând rituri speciale, şi un rug comun pentru ceilalţi eroi. Adrastos, oratorul epopeii thebane, le face elogiul funebru, întregit de Theseus pentru defuncţii ale căror cadavre lipseau[33]. Cortegiul funerar părăseşte scena,

33 Amphiaraos şi Polyneikes. Unii au criticat tonul nemăsurat de

îndreptându-se spre ruguri, când se iveşte dintr-odată pe o stâncă Euadne, văduva lui Kapaneus, care se aruncă în rugul acestuia, ca să se unească şi dincolo de moarte, mistică mireasă, cu soţul său. Se întoarce Corul, în frunte cu fiii nevârstnici ai Celor Şapte, aducând în braţe urnele cu osemintele şi cenuşa părinţilor. Un alt val de lamentaţii se revarsă din gurile copiilor şi ale Corului. Drama se încheie cu ivirea zeiţei Pallas: aceasta îi porunceşte lui Theseus să lege cetatea Argos printr-un jurământ de perpetuă recunoştinţă faţă de Atena, şi prezice victoria Epigonilor, fiii comandanţilor seceraţi, în campania de răzbunare pe care o vor duce în viitor contra Thebei[34].

Astfel se desfăşoară această dramă plină de atâtea forme ale evlaviei. fără şi iară este solicitată protecţia din partea marilor zei: Athena, Demeter, Persephona, Poseidon, Dionysos. Intervenţiile cântate ale Corului, cu excepţia unui singur *stasimon* (v. 598 – 633), sunt adevărate ritualuri, fie de suplicare a viilor, fie de jelire a morţilor. Theseus, eroul central din *Rugătoarele*, nu ia nicio hotărâre şi nu întreprinde nimic fără a consulta voinţa puterilor suprafireşti, tălmăcită de tehnicienii divinaţiei; el este o pildă statornică de evlavie, apărătorul legilor divine, mult mai importante decât cele umane, şi chezaşul păstrării cultelor tradiţionale; pe Adrastos, care s-a asociat cu personaje turbulente şi n-a dat ascultare avertismentelor unui mare profet, îl dojeneşte; faţă de răposaţi se poartă cu dăruire şi cu smerenie; deşi cei stinşi

---

laudativ al oraţiunii funebre rostită de Adrastos, în contrast cu portretele sinistre ale comandanţilor orgolioşi din Şapte contra Thebei de Aischylos.

34 După tradiţia populară ateniană, se găseau în Attika cel puţin două locuri cu mormintele Celor Şapte. Conform tradiţiei beoţiene acestea s-ar fi aflat lîngă Theba. Statele greceşti ţineau să localizeze fiecare în propriul teritoriu rugurile sau mormintele răposaţilor iluştri, cultul acestora avînd rost mai cu seamă apo- tropaic.

din viaţă sunt străini, cere să li se rostească elogiul funebru şi le hărăzeşte locuri de îngropăciune în pământul ţării sale. Dar basileul se dovedeşte a fi şi cinstitor de mamă, primitor de oaspeţi, înţelept, lucid, cumpănit, elocvent, energic dar nerăzbunător, afectuos, capabil de admiraţie şi, nu în ultimul rând, ctitor şi susţinător al unui guvernământ democratic. Cu alte cuvinte, poetul crează, mai mult decât un caracter, un personaj ideal, dincolo de mit şi de istorie. Dar şi statul la cârma căruia se află Theseus se conturează în *Rugătoarele* tot ca o cetate ideală, aşa cum poate că şi-ar fi dorit-o Euripides. În această lumină, Atena e cetatea în care domneşte dreptatea, de la care obidiţii cerşesc şi primesc ajutor, nimicitoare, prin fiii săi, a dihăniilor şi a monştrilor umani, generatoare şi răspânditoare de civilizaţie, ospitalieră, mândră de a fi tolerantă, liberă şi garantând libertatea, opusă despotismului, înzestrată cu geniu politic şi prosperând în cadrul unei monarhii structurată democratic.

De aceea, nu fără îndreptăţire, drama a fost numită în antichitate «un elogiu al atenienilor», iar în vremuri mai noi piesă patriotică, circumstanţială sau de propagandă. Infrastructura documentară a textului nu poate să fie nici afirmată cu certitudine, nici negată. Unii comentatori au crezut a desluşi în *Rugătoarele* reflexe din anii de restrişte ai războiului peloponnesiac, cum ar fi: episodul de la Delion (424), când atenienii au fost înfrânţi de beoţieni, umilinţă care a trezit în oraşul de sub Akropolis un val de sentimente antithebane; pacea lui Nikias (421); alianţa cu cetăţile Argos, Elis şi Mantineia, înfăptuită de Alkibiades (420); iminenţa alegerii lui Kleophon în funcţia de strateg (422). Dar statul atenian şi conducătorul său, aşa cum sunt propuşi de Euripides, au trăsături mai degrabă utopice.

Antecedentele dramei se vor fi aflat în *Thebaida* şi

Epigoniiy vaste poeme epice dispărute. De asemenea, numeroase tradiţii, poate chiar mai vechi decât epopeile menţionate, asociau unele cetăţi greceşti cu eroi şi isprăvi din marele război legendar desfăşurat în jurul Thebei. Aischylos a tratat aceeaşi temă în *Eleusinii*, dramă despre care abia dacă se poate pot face conjecturi» pornind de la o aluzie a lui Plutarchos; se pare că întâiul poet tragic a fixat cadrul atenian al legendei, cu Theseus şi Adrastos eroi, localizând la Eleusis funeraliile Celor Şapte; versiunea lui pare să fi fost pacifistă – disputa din jurul cadavrelor se stingea prin tratative – şi lipsită de accente antithebane[35].

Lui Euripides i se datorează crearea personajului feminin Aithra şi episodul Euadnei, a cărei sinucidere aminteşte de sati, vechiul rit indian constând în arderea pe rug a văduvei la moartea soţului. Acest ultim episod a fost judecat de mulţi exegeţi ca fiind surprinzător şi ciudat, dacă nu inoportun, având rostul să învioreze acţiunea tragediei şi să provoace un spor emoţional. Dar într-o piesă dedicată cultului morţilor, îşi află locul potrivit şi gestul nevestei lui Kapaneus, care nu traduce vreo rătăcire a minţii, ci fără îndoială speranţa întâlnirii cu bărbatul său în «cealaltă lume», mai ales că ambii au pierit de vii prin combustie; ori decesul produs de elementul igneu era, după unele credinţe străvechi, o cale de obţinere a imortalităţii. Euadne exclamă: «Cât de plăcută e moartea, / când pieri laolaltă cu fiinţa iubită, / dacă aşa hotărăşte un zeu!» (v. 1006/8) [36].

---

35 Plutarchos, Viaţa lui Theseus, 29.

36 Moartea Euadnei pe rug este un fapt singular şi urmarea unei opţiuni personale, cită vreme în cazul ritului hindus sati, astăzi abolit, văduvele din castele superioare trebuiau să fie arse o dată cu bărbatul în virtutea părerii că dispariţia acestuia se datora păcatelor grave săvîrşite de soţie în vieţile anterioare.

Tot între antecedentele dramei poate să fie amintită *Heraklizii* (427), tragedie în care Euripides dezvoltă, cu mai puţin succes, un subiect în unele privinţe analog, şi anume, ajutorul salvator acordat de cetatea Atena copiilor orfani şi soţiei unui mare erou[37].

Rugătoarele se înfăţişează ca o dramă religioasă, remarcabilă prin conciziune, unitară, cu momente patetice antrenate într-o progresie fără cusur, scăpărând de spuse memorabile, la fel de izbutită în părţile dialogate ca şi în pasajele retorice, dezbătând cumpănit aspecte teologice, filosofice, morale, politice, adresându-se când intelectului, când inimii. Dar *Rugătoarele* mai reprezintă şi ceea ce francezii numesc o piesă a grand spectacle, cu desfăşurări pline de solemnitate sau de zbucium: invocarea divinităţilor la altar, datini de suplicaţie, perindarea prin scenă a unor războinici, trecerea unui convoi funebru, întâi cu sicrie, apoi cu urne, bocete cântate, o sinucidere rituală şi o epifanie, destule efecte scenice spre potolirea setei de ceremonii a privitorilor adunaţi în teatru la sărbătoarea Marilor Dionysii din anul 422.

ION

În viziunea integratoare a gândirii mitice, la obârşia multora din cele ce sunt se află lucrarea unui *heros*. Eroii continuă, mai ales referitor la om, familie, societate, activitatea creatoare a divinităţii. Unii dintre ei s-au

---

37 După moartea lui Herakles, fiii şi fiicele eroului, Heraklizii, urmăriţi de persecutorul lor Eurystheus pentru a fi ucişi, se refugiază ca suplicanţi în templul lui Zeus de la Marathon. Un crainic soseşte din Argos să-i ridice, dar Demophon, regele Atenei, feciorul lui Theseus, se opune. între timp, însuşi Eurystheus vine, conducînd un corp de oaste argiană asupra atenienilor, cărora li se prevestise de către oracol că nu vor birui decît jertfind zeilor o nobilă fecioară. Makaria, una din tinerele suplicante se oferă morţii, pentru a-şi salva fraţii şi surorile. Bătălia se încheie cu înfrîngerea invadatorilor argei şi cu mîntuirea odraslelor lui Herakles.

păstrat în memoria urmaşilor tocmai prin isprăvile lor de mari şi exemplari întemeietori. Din categoria acestora fac parte, eroii fondatori sau/ şi eponimi, adică dătători de nume, ai unor familii, neamuri, popoare, cetăţi. La începutul istoriei multor colectivităţi se află străbunul sau ctitorul lor mitic: Danaos e începătura danailor, Tros a troienilor, Kadmos a kadmeilor, Pelasgos a pelasgilor etc.

Au fost recunoscuţi încă de timpuriu şi eponimi ai principalelor seminţii hellenice: Doros al dorienilor, Achaios al aheilor, Ion al ionienilor. Unii consideră că de fapt numele acestor eroi sunt extrase din numele neamurilor respective, inventarea lor datorându-se literaturii culte, în primul rând lui Hesiodos. Autorul *Catalogului* ar fi alcătuit varianta dintâi a genealogiei diverselor ramuri ale poporului grec[38]. Aceasta a fost apoi adăugită şi supusă la remanieri, cea mai radicală fiind cea operată de Euripides, din motive patriotice în drama sacramentală *Ion*.

Însă interpretarea de mai sus decurge dintr-o concepţie raţionalistă, opacă la complexitatea aspectelor mitului. Pe de o parte, se identifică mitul cu ficţiunea literară şi, pe de altă parte, se ignoră tezaurul tradiţiei orale şi străvechimea lui. Gândirea mitică nu reprezintă doar o sumă de scorneli, ci o tentativă de înţelegere a totului, la fel ca poezia sau filosofia. Nu numai triburile greceşti purtau numele unor străbuni legendari. Fenomenul era răspândit la indo-europeni dar şi la semiţi[39], întâlnindu-se şi astăzi în unele societăţii

38 « Hellen, regele iubitor-de-cai, l-a născut pe Doros, pe Xuthos şi pe Aiolos care luptă călare». Hesiodos, Catalogul femeilor, fragm. 7.

39 Cele douăsprezece triburi biblice ale evreilor, de pildă, se cheamă la fel cu cei doisprezece fii ai lui Iacob, iar denumirea statului modern evreiesc, Israel, este un cognomen al aceluiaşi patriarh, dobîndit după ce s-a luptat cu însăşi divinitatea. («Zisu-i-a acela: De acum nu-ţi va mai fi numele Iacob, ci Israel te vei numi, căci te-ai luptat cu Dumnezeu şi

tradiţionale. Este posibil ca literatura scrisă, adică Hesiodos şi cei care l-au urmat, inclusiv Euripides, să fi înregistrat mituri foarte vechi, unele cu rădăcini în preistorie. Desigur, poeţii greci tratează fără constrângeri motivele legendare; dar nu e lesne şi poate nici necesar să se cântărească de fiecare dată cât a contribuit autorul şi cât moştenirea colectivă[40]. Astfel, în *Ion* autorul urmează o variantă arhaică din cercul legendelor attice, care îl lega pe tatăl eponim al ionienilor de zeul Apollon.

Dar care este, rezumat, subiectul acestei drame?

Ion, fiul lui Apollon şi al Kreusei, fiica regelui atenian Erechtheus, a fost mutat prin grijă divină, de la naştere, din Attika în sanctuarul delphic, unde a fost încredinţat prorociţei Pythia, care l-a crescut şi a făcut din nobilul vlăstar preot la templul zeului. Kreusa, devenind mai târziu soţia lui Xuthos, un metec care dobândise regalitatea în Atena, vine la Delphi, însoţită de Corul servitoarelor sale, să consulte oracolul. În urma unui şir de peripeţii abil împletite, Xuthos ajunge să creadă că Ion a fost zămislit de el şi îl tratează ca pe fiul său. Kreusa, tulburată de gelozie, încearcă să-l ucidă pe tânărul preot, prin mâna unui om de încredere; acesta fiind descoperit, în clipa când era gata să comită crima, şi mărturisind cine o pusese la cale, însăşi Kreusa este ameninţată cu moartea de către Ion şi

cu oamenii, şi ai fost mai tare!», Facerea, 32, 28.)

40 Cîteva repere privind miturile de origine ale triburilor greceşti: despre consemnarea lui Hesiodos, vezi nota de mai sus; Herodotos (VII, 44) îl consideră pe Ion drept fiu al lui Xuthos şi eponim al ionienilor; Euripides intr-un fragment din Melanippe filosoafă afirmă că din Xuthos şi fiica lui Erechtheus, nenumită, s-a născut Ion, iar ulterior, în drama omonimă, îi atribuie acestuia din urmă ca părinţi pe zeul Apollon şi pe Kreusa, copila mezină a lui Erechtheus; Platon în Euthydemos acreditează ultima versiune a tragediografului; tot în Ion Euripides mai afirmă că din cuplul Xuthos-Kreusa descind Achaios şi Doros, eponimii ahei- lor şi dorienilor. (Rezumat după H. Gregoire, Euripide, t. III, pp. 155-165).

delphieni. Regina îşi caută refugiu la altarul lui Apollon, unde în urma dovezile aduse de Pythia mama şi fiul se recunosc. Zeiţa Athena vine la sfârşit, trimisă de Apollon, să-i confirme lui Ion secretul naşterii sale şi să-i prezică un glorios destin ca basileu al Atticei şi strămoş al tuturor ionienilor.

În textura dramei se pot desluşi cel puţin următoarele motive arhaice: atribuirea unei paternităţi divine copilului din flori, naşterea fiului zeului într-o grotă rituală[41], abandonarea acestuia spre pierzanie de către mamă şi salvarea lui miraculoasă prin grija tatălui supranatural, iminenţa uciderii feciorului necunoscut de mama sa şi apoi, invers, uciderea mamei necunoscute de odraslă, revelarea apropiatei înrudiri între cei doi, transformarea fiului zeului dintr-un anonim într-un mare rege şi erou fondator, fertilizarea unei perechi sterile (Xuthos-Kreusa) ca urmare a unui pelerinaj.

De altfel chiar dacă e pusă în mişcare de resorturi patriotice, drama se petrece într-un timp anistoric şi într-un spaţiu sacru, la Delphi, în aşezarea lui Apollon. Întreaga piesă e străbătută de fiorul religiei delphice. Decorul scenei înfăţişează templul oracular, altarul şi simulacrele zeilor. Este evocat cu fineţe cadrul natural, vârfurile şi latura sudică a muntelui Parnassos, valea râului Pleistos, izvorul Kastaliei, crângurile de dafini şi de mirţi, zburătoarele. La începutul piesei Ion, tânăr preot pythian, salută răsăritul Soarelui, mătură în faţa lăcaşului sfânt, îi decorează intrarea cu crengi şi ghirlande, îl binecuvântează pe Apollon Paian, goneşte cu arcul

41 « Grota din vîrful muntelui semnifică locul prin excelenţă a epifaniei divine, locul unde, după o perioadă de ocultaţie, îşi fac apariţia un zeu salvator, un profet sau un cosmocrat.» (Mircea Eliade, De la Zalmoxis la Genghiz-Han, traducere de Maria şi Cezar Ivănescu, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1980, p. 45.)

păsările, ca nu cumva să păteze clădirea şi statuile divinităţilor, aşteaptă sosirea primilor pelegrini. În *parodos* Corul cântă lăudând frumuseţea operelor de artă care împodobesc locul. Ion trăieşte sub ocrotirea zeului într-o stare de graţie, preţuind netulburarea unei vieţi pioase, departe de vâltorile petrecerii în lume. Sunt evocate de asemenea emoţia pelegrinilor înaintea de consultarea oracolului, bucuria sau decepţia lor după aceea. La acestea se adaugă episodul solemn al apariţiei preotesei Pythia, cinstirea divinităţilor asociate lui Apollon, apoi ministranţii templului, magistraţii şi multe altele, care fac din *Ion* o dramă a cultului delphic, la fel cum *Rugătoarele* era una a cultului eleusin.

Dar această operă, cum majoritatea personajelor provin din Atena, este plină nu numai de duhul pythian, ci şi de cel atenian. Mereu este sugerată minţii spectatorului sau cititorului Cetatea mitică şi sfântă, mult mai puţin cea istorică. Iată măgura Akropolis, cu Stâncile-Nalte, peştera lui Pan şi fulgerele de lumină divină, iată şesul Atticei, aşezarea Marilor Zeiţe de la Eleusis şi Kephisos fluviul-taur. Nu este lăsat deoparte nici cultul patroanei cetăţii, fecioara Pallas înarmată cu lancea şi cu egida, ucigătoarea Gorgonei şi a lui Enkelados, nici fetele lui Erechtheus, cele metamorfozate în astre, nici capiştea Aglauridelor, nici unele rituri ale misteriilor eleusine – privegherea şi procesiunea cu torţe. Nu sunt uitate, mai ales, dovezile autohtoniei locuitorilor Atticei: legenda lui Kekrops, regele-şarpe, a lui Erichthonios, născut de Gaia din sămânţa lui Hephaistos, a lui Erechtheus şi a sacrificărilor copilelor sale etc. Se fac aluzii la momente glorioase ale istoriei naţionale, la obiceiuri şi ctitorii ateniene, chiar şi la unele aspecte ale conjuncturii politice din vremea războiului peloponnesiac, când a fost creată drama.

Pare învederat că în această operă, calificată de unii

drept o expresie a imperialismului atenian, poetul a avut şi câteva ţeluri patriotice: să repună în circulaţie şi să întărească un mit conform căruia familiile eupatrizilor se trăgeau din Apollon; să exalte Atena ca matca tuturor ionienilor, legându-i mai strâns de aceasta şi justificând unele anexiuni teritoriale, economice sau barem morale; să dea Atenei un temei genealogic pentru a încheia aiianţe cu aheii din Peloponnesos şi a-şi extinde acolo hegemonia, împotriva intereselor Spartei.

Fermecătoare, scăldată de evlavie şi poezie, *Ion* face parte din şirul operelor lui Euripides neconforme cu standardele teoretice. Ea nu corespunde canonului Aristotelic din *Poetica* şi nici nu poate să fie considerată o tragedie în sensul modern al cuvântului, aceasta din urmă trebuind să respecte o seamă de norme, dintre care unele au fost impuse de exponenţii clasicismului francez şi au devenit cu vremea, în bună măsură, idola mentis. Aşa se face că unei opere singulare i se aplică atâtea epitete, unele insolite: tragicomedie, dramă naţională sau burgheză, şi chiar comedie de intrigă. Aceasta se datorează, în primul rând, deznodământului fără catastrofa. Deşi pe scenă nu cade niciun cadavru, *Ion* nu este o creaţie ludică sau artificioasă. În cursul acţiunii sunt primejduiţi să piară, ucişi unul de către celălalt, şi fiul zeului şi maică-sa. Uneori ameninţarea morţii poate să fie la fel de cutremurătoare ca un sfârşit tragic. Ar putea oare să dea impresia de «burgheză» sau «romanes că, o piesă ale cărei peripeţii se desfăşoară în vatra pythiană şi sunt orchestrate de însuşi Apollon? Cum ar fi izbutit Racine, în capodopera sa *Athalie*, să transpună în cadru biblic persoanele şi intriga din *Ion*, dacă aceasta din urmă s-ar fi înscris în coordonatele unei drame «burgheze»?

Euripides a creat în ultimul răstimp al vieţii o suită de piese care se înrudesc prin unele trăsături comune:

localizare pitorească sau exotică, intrigă complicată, sinuoasă, fantezistă şi happy-end. Din această familie fac parte: *Ion*, *Helena*, *Iphigeneia în Taurida*, păstrate întregi, şi *Alexandros*, *Antiope*, *Andromeda*, *Hypsipyle*, *Auge*, din care au supravieţuit numai fragmente. Toate acestea au unele asemănări cu comedia, fapt remarcat încă din antichitate. Ele au influenţat întrucâtva comedia medie a grecilor, şi mai departe, direct sau indirect, evoluţia teatrului latin şi european până la Shakespeare şi romantici.

Dar *Ion*, piesă până mai ieri trecută cu vederea, astăzi foarte preţuită, are totuşi, adaugă criticii, câteva scăderi: unele stângăcii şi «păcate» împotriva verosimilităţii, şi îndeosebi relatarea obsedantă, de cinci ori repetată, a abandonării pruncului semizeu, deşi evenimentul este înfăţişat de fiecare dată altfel, reliefând alte amănunte, ca în forma muzicală a temei cu variaţiuni.

Într-adevăr, drama este din multe puncte de vedere una a nuanţelor după cum se poate observa şi din alcătuirea caracterelor; vii, adânci, proaspete, subtile.

Apollon, cu toate că nu apare în spaţiul scenei, este o prezenţă ideală neîntreruptă, învăluitor şi agresiv, binefăcător şi nemernic, adevărat zeu al «contradicţiilor împăcate», cum îl numeşte M. Eliade; el se păstrează în umbră, nu doar din pudoare, ci în calitate de daimon misterios, preferând să acţioneze prin mijlocitori, Hermes, Pythia, Athena.

Xuthos se conturează ca un războinic cu sufletul curat, bucuros de a-şi descoperi o paternitate ignorată, altminteri falsă, afectuos până la efuziune cu fiul, prevenitor şi delicat faţă de soţie, popular fără ostentaţie.

Kreusa, care în trecut dovedise o mare stăpânire de sine, ajungând la Delphi, dă curs, când mai voalat, când mai cu patimă, sentimentelor sale de iubită abandonată, de

mamă năpăstuită şi de soţie trădată; gingaşă faţă de semeni, chiar dacă sunt sclavi, preţuindu-şi bărbatul cu care s-a măritat din raţiuni de stat, devotată, cu o tentă de mâhnire, întâiului, divinului ibovnic dintr-o singură zi, îşi dezvăluie treptat, de la un episod la altul, sufletul neliniştit şi vulnerabil.

Dar caracterul magistral este fără îndoială Ion, erou şi prin origine şi prin destin. Acest tânăr pios, fără să fie habotnic, îşi slujeşte zeul cu dăruire, în castitate, iubitor de singurătate, de viaţă interioară şi de viaţă spirituală, neîngâmfat, paşnic, respirând un aer limpede, la adăpost de grijile lumeşti şi de tentaţia puterii. El este înzestrat cu dorinţa juvenilă de a şti, are mintea iscoditoare, elocuţia deschisă şi atrăgătoare, inima în stare de revărsări emoţionale, neaspru, îngăduitor faţă de slăbiciunile celorlalţi, oameni sau zei. A moştenit de la Apollon graţia nesilită, puterea de pătrundere intelectuală, receptivitatea faţă de lucrările Muzelor şi o anumită puritate a gândirii, vălurită de îndoială. Nu e lipsit nici de însuşirile necesare unui viitor rege: sânge rece, justa înţelegere a împrejurărilor, luarea promptă de hotărâri potrivite şi darul de a porunci în chip firesc şi de a se face ascultat.

Dramă ingenuă şi patetică, fără violenţe extreme, bogată în atâtea sugestii poetice şi plastice, captivantă prin solemnitate rituală şi prin intrigă, *Ion* a fost reprezentată la o dată nesigură, variabilă după autori între 429 şi 411, cel mai probabil fiind anul 418[42].

HERAKLES
(*în ordinea intrării în scenă*)
AMPHITRYON, tatăl pământesc al lui Herakles.
MEGARA, soţia lui Herakles.
CORUL bătrânilor thebani.

---

42 întru susţinerea acestei date aduce argumente aproape convingătoare H. Gregoire în Euripide, t. III, p. 166-168.

LYKOS, uzurpatorul tronului Thebei.
HERAKLES.
IRIS, mesagera zeilor.
LYSSA, zeiţa demenţei furioase.
UN VESTITOR.
THESEUS, regele Atenei.
Însoţitori înarmaţi ai lui Lykos şi ai lui Theseus.

Drama se desfăşoară la Theba, în faţa palatului lui Herakles. Lângă un altar, închinat lui Zeus Mântuitorul, se află Amphitryon, Megara şi cei trei fii nevârstnici ai marelui erou.

Amphitryon

Nu-i muritor să nu-l cunoască pe acel cu care Zeus1 a împărţit culcuşul căsniciei, pe argianul Amphitryon, născut odinioară din Alkaios, fiul lui Perseus, şi care e părintele lui Herakles2.

<Acel bărbat> sunt eu: m-am aşezat în Theba3 unde-a încolţit recolta Semănaţilor4, de glie zămislită: din neamul lor, numai puţini la număr, salvaţi de Ares5, au umplut cetatea cu urmaşi. Din ei se trage Kreon, fiul lui Menoikeuse, şi regele acestei ţări.

Kreon a fost tatăl Megarei – o vedeţi aici – căreia toţi kadmeii7, veseli, i-au cântat, în sunete de flaut, hymeneul8, şi i-au făcut alai când a condus-o în casa mea vestitul Herakles.

Dar fiul meu, plecând din Theba, unde locuia, lăsându-şi socrii şi soţia, doreşte să trăiască între zidurile ridicate de Cyclopi9 ale cetăţii Argos10. Şi cum eu sunt de-acolo exilat, din pricină că l-am ucis pe Elektryonll, <feciorul meu> a vrut să-mi îndulcească nevoinţa, să mă aşeze iar în patrie, şi i-a promis <în schimb> lui Eurystheus – un preţ înalt pentru întoarcere! – să cureţe pământul de dihănii12. Poate că Hera îl silise la asta cu ţepuşa ei sau poate că aşa voise soarta.

Când celelalte munci le-a dus la bun sfârşit, a trebuit să meargă, în cea din urmă încercare, prin gura de la Tainaron, în Hades, şi să aducă la lumină câinele cu trupul întreit; de unde nu s-a mai întors13.

O vorbă veche dăinuie printre kadmei, că a trăit aici odată unul Lykos, soţul Dirkei, mai-marele cetăţii celor şapte turnuri; era-nainte de domnia lui Amphion şi-a lui Zethos, ce înhămau <numai> cai albi, copiii gemeni ai lui Zeus14.

Fiul acestui.com>, numit ca tatăl său, tot Lykos, care nu e kadmeu de baştină, ci din Euboia, l-a omorât pe Kreon şi, la vreme de răzmeriţă, intrând cu oaste în cetate, a devenit după omor stăpânul ţării1S.

Dar înrudirea care ne-a legat de Kreon s-a schimbat, bag seamă, pentru noi în pacoste cumplită.

În timp ce fiul meu se află în măruntaiele pământului, noul poruncitor al ţării, Lykos, vrea să spulbere odraslele lui Herakles, şi, ca să se purifice de crimă cu <sângele vărsat> al unei alte crime16, să ne ucidă pe Megara şi pe mine, dacă mai trebuie să fiu trecut în rândul oamenilor, eu, un moş fără folos. Se teme că vreodată, ajungând bărbaţi, copiii nu cumva să-i ceară socoteală pentru sângele bunicului din partea mamei17.

Iar eu, care am fost lăsat de Herakles să-i cresc odraslele şi să-i păzesc căminul, în vreme ce el cobora în beznele subpământene, încerc să-i scap copiii de la moarte, şezând, cu mama lor alături, pe treptele altarului lui Zeus Mântuitorul, la monumentul înălţat de nobilul meu fiu, când câştigă asupra minyenilor18 o biruinţă strălucită.

Noi nu ne dezlipim de-acest altar, fiind lipsiţi de toate, hrană, apă, haine, şi ne întindem trupurile pe pământul gol. Ne-au alungat, au ferecat în urma noastră poarta casei, şi zăcem fără cale de scăpare.

Acum, o parte din prieteni nu ne mai sunt prieteni

siguri, iar ceilalţi, cei adevăraţi, n-au cum să ne ajute.

Acestea sunt urmările restriştii pentru oameni.

N-aş vrea să-i cadă nimănui, de-ar fi cât de puţin prevenitor faţă de mine, o astfel de năpastă care pune la încercare grea prietenia. Megara

Bătrâne, care ai zdrobit cetatea taphienilor 19 odinioară, când te aflai în fruntea lăncilor thebane, cât de nesigure sunt ţelurile zeilor pentru noi, oamenii!

Întâi avut-am parte, pe lângă tatăl meu, să mă înfrupt din darurile sorţii, căci el, pentru averea lui, se bucura de-o mare faimă; avea puterea suverană care deşteaptă jinduire şi năpustiri de lănci peste cârmuitorii fericiţi, avea copii. Apoi m-a dat după feciorul tău – căsătorie strălucită – şi am trăit cu Herakles întru aceeaşi casă.

Acuma toată fericirea mi s-a risipit, s-a dus în zbor. Bătrâne, vom pieri, tu, eu şi fiii mei pe care-i ocrotesc, precum o cloşcă puii, sub aripile mele.

Ei mă întreabă, unul după altul: «Mamă, unde să fie tatăl nostru? Ce face, când se va întoarce?» în nevinovăţia lor copilărească, îşi caută părintele, iar eu le mut în altă parte gândul, scornindu-le poveşti. Dar ei tresar la cel mai mic zgomot al porţii, şi se ridică în picioare, ca să alerge să-i cuprindă tatălui genunchii.

Acum tu ce mai speri, bătrâne? Să afli pentru noi un loc de mântuire? Numai spre tine-mi aţintesc privirea. Nu cred că am putea să trecem peste hotarul ţării pe ascuns, căci paznici mai puternici decât noi închid toate ieşirile. Nu mai avem prieteni care să ne dea speranţe de scăpare. Care e sfatul tău? împărtăşeşte-mi-l! Căci dacă tot ne-aşteaptă moartea, fiind atât de slăbănogi, să nu mai încercăm <zadarnic> să câştigăm vreo amânare. Amphitryon

Fiica mea, nu e uşor să dai, fără să chibzuieşti, atare sfaturi, şi graba <în privinţa asta> nu e lipsită de

primejdii.

Megara

Atâta suferinţă nu-ţi ajunge? Iubeşti atât de mult lumina <zilei>?

Amphitryon

Lumina <zilei> mi-este dragă, şi încă-mi place să mai sper. Megara

Şi mie-mi place, dar nu trebuie să crezi, bătrâne, în cele care nu sunt de crezut.

Amphitryon

Cât timp poate să fie amânată, năpasta încă are leac.

Megara

Dar aşteptarea mă căzneşte şi inima în miez mi-o frânge. Amphitryon

Fiica mea, poate ne va îndepărta un vânt prielnic pe amândoi de răul care ne învăluie acum, poate vom mai vedea că se întoarce feciorul meu, bărbatul tău.

Alină-te şi nu-ţi lăsa copiii să reverse lacrimi, rosteşte-le vorbe mângâietoare, înşală-i cu poveşti în suferinţă născocite.

Nenorocirile se istovesc odată şi odată, suflarea vânturilor n-are mereu aceeaşi îndârjire, şi fericiţii nu au parte la nesfârşit de fericire. În lume toate se preschimbă, se răstoarnă20. Acela este om de soi ales carese-ncrede pururi în speranţă; a dispera e trăsătură de molâu. (*Intră Corul alcătuit din thebani bătrâni, din generaţia lui Amphitryon.*)

Corul

Strofă

Către palatul cu coperiş înălţat peste iatacul acestui moşneag, înaintăm sprijiniţi în toiege, cântând o plângere tristă, ca nişte păsări cu pene cărunte.

Noi nu suntem decât un zvon de cuvinte, decât ivirea unor vedenii cu feţe sumbre, a unor vise nocturne; însă cu

toate că trupul ne tremură, noi suntem doldora plini de zel.

Copii, o copii orfani de tată, o bătrâne, şi tu, oropsită mamă, care suspini pentru soţul tău ferecat în lăcaşul lui Hades!

Antistrofă

Nu vă sleiţi în zadar de vlagă picioarele, obositele voastre coapse şi glezne, ca şi cum aţi mâna spre o culme stâncoasă un bidiviu înhămat la un car să tragă povară…21

Apucaţi-l de mâini şi de haine pe cel al cărui picior slăbănog rămâne în urmă.

Călăuzeşte, bătrâne, paşii bătrânului, însoţitorul tău de pe vremuri; alături de el te-ai deprins <să te baţi> în junie cu lancea, şi n-aţi veştejit în lupte renumele patriei noastre slăvite!

Epodă

Iată în ochii e feciorilor> cum străluceşte, fulgerătoare, privirea părintelui!

Norocul, din copilărie, nu îi răsfaţă, dar încă sunt plini de drăgălăşenia vârstei.

Ce luptători fără seamăn, ce luptători va pierde Hellada, de se va-ntâmpla să piară.

Corifeul îl văd înaintând pe Lykos, regele pământului <theban>, el vine spre palat. (*Intră Lykos, noul rege al ţării, însoţit de oameni înarmaţi.*)

Lykos

Pe voi, părinte şi nevastă ai lui Herakles, eu vin să vă întreb. Am dreptul ăsta. Într-adevăr, deoarece vă sunt stăpân, am dreptul, după plac, să vă-ncolţesc cu întrebări. Voi câtă vreme veţi mai încerca să vă întindeţi viaţa? Ce sprijin, ce speranţă împotriva morţii mai întrezăriţi?

Ori poate socotiţi că tatăl lor (*arată spre copii*), zăcând acum în Hades, mai e în stare să se-ntoarcă?

Vă căinaţi prea mult că sunteţi osândiţi la moarte.

Tu < Amphitryon> răspândeşti printre helleni zvonul

gălăgios c-ai împărţit cu Zeus iatacul căsniciei şi paternitatea, iar tu <Megara> te făleşti c-ai fi nevasta celui mai viteaz erou. Ce ditamai ispravă a făcut bărbatul tău, dând morţii hydra unui smârc sau fiara din Nemea, dihania pe care a-nhăţat-o cu o plasă, dar, după spusa lui, prinzând-o-n braţe, ar fi sugrumat-o22?

Acestea vă sunt argumentele, cu care mă-nfruntaţi. De-aceea, pasămite, nici odraslele lui Herakles n-ar trebui să piară.

Dar el era un nimenea ce câştigase niscai faimă din luptele cu fiarele, fără să fle-n stare de vreo altă vitejie.

El niciodată n-a ţinut în mâna stângă scutul, nici cu vreo lance n-a dat piept; slujindu-se de arc, arma cea mai fricoasă, era în toată clipa pregătit să fugă. Dovada străşniciei, pentru luptător, nu e să încordeze arcul, ci să aştepte, fără să-şi întoarcă faţa, cu ochii aţintiţi, de neclintit din rândul său, când năvăleşte către el un câmp de lănci23.

Purtarea mea, bătrâne, nu e sfruntată, ci prevăzătoare. Într-adevăr, l-am omorât pe Kreon, părintele acesteia (*arată spre Megara*), şi sunt pe tronul lui stăpân.

Nu voi îngădui acestor fii să crească şi, ajungând răzbunători, să pedepsească fapta mea.

Amphitryon

Să-şi dovedească partea de paternitate însuşi Zeus!

Eu, Herakles, socot că sunt dator să dovedesc prin ce voi spune că omul ăsta, despre tine, grăieşte neghiobii; nu-l pot lăsa să te jignească. Întâi, la mijloc e o-nvinuire blestemată, de care trebuie, cu mărturia zeilor, să te scutesc, pentru că eu numesc blestemăţie, Herakles, să se vorbească despre lipsa ta de vitejie.

Întreb, de-aceea, fulgerul lui Zeus şi carul său cu patru cai, de unde fiul meu a slobozit săgeţi înaripate în coastele Giganţilor, plodiţi de Gaia, frumos triumf,

sărbătorit cu zeii laolaltă24.

Întreb neobrăzata stirpe a Centaurilor patrupezi. Mergi după ei pe muntele Pholoe şi descoasă-i, o rege fără seamăn de nemernic, ei cărui om i-ar da cununa vitejiei. Cui altuia decât fiului meu, cel care tu pretinzi că n-are decât o faimă-nchipuită25?

Întreabă tu muntele Dirphis, din insula abanţilor unde-ai crescut26. Nu te va lăuda pe tine. N-ai împlinit vreo nobilă ispravă nicăieri, pe care s-o mărturisească însăşi ţara ta.

Iar despre arc, săgeţi şi tolbă, aceste făuriri atotuliscusite, pe care tu le ponegreşti, ascultă ce-ţi răspund şi ia aminte! Hoplitul27, greu de arme, e rob armurii sale, şi dacă <oamenii> din rândul lui sunt fără vlagă, el piere datorită mişeliei celor de alături. Când i se rupe lancea nu mai poate ţine morţii piept, căci n-are mijloc de-apărare decât unul.

Dar cel cu braţ destoinic la tragerea cu arcul – o, ce folos fără pereche! – o mie de săgeţi azvârle şi-şi mântuie de moarte soţii28. El stă departe şi împrăştie duşmanii, care se văd răniţi de lovituri ce li se pare că le cad orbeşte. Nu-şi lasă la cheremul potrivnicilor trupul; ci se păstrează într-o bună siguranţă. În luptă, iscusinţa cea mai de priinţă e să le faci potrivnicilor rău, salvându-ţi trupul, dar fără să atârni de întâmplare29.

Acestea <despre arme> îmi sunt părerile, pe care le opun părerii tale.

Însă pe fiii lui de ce vrei să-i ucizi? Ce ţi-au făcut? Eu înţeleg că trebuie să fii prevăzător, temându-te, cum eşti nemernic, de vlăstarele unui erou. Totuşi, nu-i mai puţin amarnic pentru noi să ne sfârşim, răpuşi de teama ce te roade, când noi ar trebui, fiind mai vrednici decât tine, să te sfârşim, dacă s-ar apleca spre noi cu gânduri drepte Zeus.

Păstrează sceptrul ţării, însă dă-ne voie să părăsim acest pământ, să mergem în exil. Să nu te foloseşti de silnicie, altfel vei îndura da rându-ţi> silnicia, când zeul va întoarce vântul sorţii contra ta.

O, ţarină a lui Kadmos, eu voi vorbi acum şi despre partea ta de vină: aşa îi ocroteşti pe Herakles şi pe copiii săi? El, totuşi, a plecat codinioară> să-nfrunte singur minyenii, dând Thebei dreptul să-şi ridice, liberă, privirea.

Nu pot să laud nici Hellada, şi nu m-aş învoi să tac, de vreme ce s-a dovedit a fi atât de vitregă cu fiul meu. Se cuvenea pe-aceşti nevârstnici să-i ajute cu foc şi lănci, şi arme, drept mulţumire şi răsplată pentru tine, o fiul meu, care prin grele munci ai curăţit de iazme> marea şi pământul.

Dar nu vă sprijină pe voi, copiii mei, nici oamenii cetăţii Theba, nici Hellada. Voi căutaţi spre mine, ruda <voastră> slabă, spre mine care nu mai sunt decât un murmur de cuvinte. Puterea de odinioară m-a lăsat şi tremur tot de bătrâneţe; virtutea mi s-a istovit.

Dac-aş fi tânăr încă, stăpân pe trupul meu, aş apuca o lance şi i-aş însângera părul bălai acestui om, şi dincolo de bornele atlantice 30 ar alerga, nemernicul, din faţa armei mele.

Corifeul într-adevăr, cei buni ştiu să vorbească bine, chiar când rostirea lor este tărăgănată.

Lykos

Rosteşte vorbe îngâmfate, cât pofteşti, eu drept răspuns cuvintelor voi trece necruţător la fapte! (*Apoi se adresează însoţitorilor*.)

Purcedeţi voi pe Helikon şi voi prin văile Parnasului31, daţi buştenarilor poruncă să reteze ramuri de stejar, şi când vor fi aduse în cetate, clădiţi cu grijă lemnele lângă altar, daţi-le foc şi ardeţi trupurile ăstor inşi deodată, să afle că nu mortul <Kreon> dă porunci în ţară,

ci astăzi eu sunt la putere.

Iar voi, bătrânilor, ce staţi în calea gândurilor mele, veţi plânge nu numai pentru băieţii fiului Alkmenei, ci unul fiecare şi pentru destinul casei lui, când îl va copleşi năpasta; o să vă amintiţi că eu sunt regele şi că voi sunteţi robii mei.

Corifeul

Feciori ai Gliei, semănaţi odinioară şi răsăriţi din dinţii smulşi de Ares de pe fălcile balaurului hulpav32, de ce nu ridicaţi odată bâtele, în care vă proptiţi cu mâna dreaptă, şi nu-i umpleţi de sânge creştetul nemerniculuivenetic, ce nefiind kadmeu, nelegiuitul, comandă tineretul nostru?

Dar eu nu voi rămâne la cheremul stăpânirii tale, şi bunurile mele, pentru care am trudit şi-am pătimit cu braţele, eu n-am să ţi le las. Întoarce-te de unde ai venit şi n-ai decât să fii sfruntat acolo!

Cât voi fi viu, n-ai să ucizi odraslele lui Herakles! El nu se află, sub pământ, ascuns atâta de adânc <încât să-l uit, fără să-mi pese de copiii lui rămaşi aci. Ai dus de râpă ţara ce o cârmuieşti, şi salvatorul ei, în schimb, nu-i răsplătit cum se cuvine.

Oare mă dovedesc a fi prea plin de zel, dacă-mi arăt fidelitatea faţă de un prieten mort, tocmai când are cel mai mult nevoie de prieteni?

Ah, dreapta mea cum jinduieşte să apuce lancea, dar jindul ei se mistuie din slăbiciune! Altminteri, nu te-aş fi lăsat să îmi vorbeşti ca unui sclav şi aş fi locuit cu glorie în Theba, în care tu te bucuri de huzur.

Înţelepciunea este alungată din cetatea mea bolnavă de dihonie şi sfaturi rele. Căci altfel, niciodată n-ar fi-ngăduit să-i fii stăpân. Megara

Bătrânilor, vă mulţumesc. Aşa se cade, prietenii, împinşi de o mânie dreaptă, să-i ocrotească pe prieteni.

Dar voi, din dragostea ce ne-o purtaţi, înflăcărându-vă contra stăpânului, vedeţi să nu v-alegeţi cu vreun ponos.

Ascultă-mi sfatul, Amphitryon, şi cugetă cât preţuieşte. Ţin la copiii mei – o, cum n-aş ţine, când i-am adus pe lume în dureri! – şi cred că moartea e ceva de spaimă. Dar mie-mi pare josnic omul care nu vrea să se împace cu nevoia. Să fim daţi morţii, dacă trebuie, dar nu arzând în foc, şi fără să ajungem de batjocură pentru duşmani, o pacoste pe care o socot mai rea ca însăşi moartea.

Avem atâtea nobile îndatoriri faţă de casa noastră: ai dobândit cu armele o glorie vestită <Amphitryon> ce nu-ţi îngăduie să mori ca un mişel, iar gloriosul meu bărbat – mai trebuie pentru aceasta martori? – n-ar consimţi să îşi salveze fiii cu preţul bunului renume.

Cei de neam nobil suferă când le sunt umiliţi copiii, şi eu mă simt datoare să mă port la fel ca soţul meu.

Iar cu privire la speranţa ta, iată-mi părerea. Crezi oare că feciorul tău va reveni de sub pământ? Dar care mort s-a mai întors din Hades?

Socoţi că l-am putea îndupleca pe Lykos prin cuvinte? Nici vorbă. Fugi de inamicul necioplit şi ţine seama doar de omul înţelept, cuviincios. Mai lesne, prin supunere sfioasă, te înţelegi cu unul ca acesta.

O clipă m-am gândit să cer pentru copii exilul. Dar tot nenorocire este să-i arunci într-o amară sărăcie, ca să-i mântui. Se spune despre gazdă că doar prima zi priveşte cu bunăvoinţă un prieten exilat.

Cutează să te stingi şi tu cu noi odată, oricum te-aşteaptă moartea. Aceasta-i cerem sufletului tău ales, bătrâne.

E îndrăzneţ cel care se împotriveşte hotărârilor divine, dar îndrăzneala lui e fără noimă. Ceea ce trebuie <să se întâmple>, nu va împiedica vreodată nimeni <să

se-ntâmple>.

Corifeul

Dacă te-ar fi jignit odinioară cineva, când braţele-mi erau vânjoase, uşor l-aş fi silit să înceteze. Dar azi eu nu mai sunt nimic. E datoria ta de-acum încolo, Amphitryon, să cauţi să îndepărtezi ameninţările ursitei.

Amphitryon

Nu frica mă abate de la moarte, nici dragostea de viaţă. Vreau numai să-i salvez fiului meu copiii. Dar pare-se asta înseamnă a dori ceea ce nu e cu putinţă. (*Coboară de lângă altar în mijlocul scenei.*)

Preabine, iată-mi gâtul se supune spadei. Să fiu străpuns, să fiu ucis, să fiu zvârlit de pe o stâncă! Dar fă-ne, rege, amândurora o înlesnire, te rugăm: omoară-ne, pe mine şi pe ea, nefericita, înaintea celor mici; să nu vedem copiii, privelişte cumplită, trăgând să moară şi chemându-şi mama şi bunicul.

Iar celelalte împlineşte-le cum vrei; noi suntem fără reazăm înaintea morţii.

Megara

Eu rogu-te, de-asemeni, să adaugi la înlesnirea aceasta încă una, şi astfel amândoi, prin voia ta, vom dobândi o îndoită facere de bine. Lasă-mă să îmbrac copiii cu găteala morţilor. Deschide casă, pentru noi acuma zăvorâtă, să capete barem atâta din părintească moştenire.

Lykos

Aşa să fie! Slujitorilor, deschideţi poarta! (*Megarei şi copiilor.*) Intraţi, să vă gătiţi; de straie nu sunt lacom. Dar de îndată ce veţi fi împodobiţi, mă voi întoarce să vă dăruiesc pământului. (*Iese urmat de străji.*)

Megara

Copiii mei, urmaţi-o în palatul părintesc pe biata voastră mamă. Azi alţii stăpânesc într-însul, şi de la noi doar numele îl mai păstrează. (*Intră în palat împreună cu*

cei trei băieţi.)

Amphitryon

Ai împărţit zadarnic, Zeus, cu mine patul căsniciei mele, zadarnic te numeam părintele fiului meu, cu mine laolaltă! Deci ne erai prieten mai puţin decât păreai.

Virtutea mea, deşi sunt doar un muritor, o depăşeşte, zeule puternic, pe a ta: eu n-am trădat odraslele lui Herakles. Te-ai priceput să-mi intri pe ascuns în aşternut şi fără niciun drept să iei nevasta altuia, dar nu ştii să-ţi salvezi prietenii. Tu eşti un zeu nechibzuit, de nu cumva unul nedrept. (*Intră în palat.*)

Corul

Strofa 1

Ailinos 33 e tânguirea pe care Phoibos34 o tipă după un cântec de biruinţă, lovind cu plectrul de aur kithara-i frumos sunătoare35.

Tot astfel şi noi, spre slava lui Herakles, cel coborât în bezna Infernului, fie că noi l-am numi feciorul lui Zeus, fie vlăstarul lui Amphitryon, vrem să-mpletim o cunună de cântece care să-i laude muncile.

Desăvârşirea isprăvilor nobile, aceasta-i podoaba morţilor36.

Întâi, pădurea-nchinată lui Zeus a curăţit-o de leul ce hălăduia într-însa; el şi-a zvârlit pe spinare pielea roşcată, iar botul de groază, căscat, al fiarei şi l-a pus pe capul bălai37.

Antistrofa 1

Apoi a răpus cu arcul său ucigaş, a dat pieirii cu săgeţile sale înaripate Centaurii, un neam de la munte, sălbatic.

Stau mărturie şi râul

Peneios cu frumoase vârtejuri, şi pârloagele-ntinse, şi luncile sale fără bucate, şi văile <muntelui> Pelion, şi văgăunile piscului învecinat, Homole, de unde Centaurii,

ţinând în mână, drept arme, <trunchiuri de pini, îşi porneau cavalcadele prin Thessalia38.

Apoi a ucis căprioara cu coarne de aur şi spinare tărcată, ce pustia câmpiile, şi-a dăruit-o zeiţei <Artemis>

omorâtoarea jivinelor, în templul ei din Oinoe39.

Strofa 2

Pe urmă, suindu-se într-o cvadrigă, supuse frâului caii lui Diomedes, care, fără zăbale, în ieslele lor mânjite, sfarmau cu fălcile viptul însângerat, cumplite ospeţe, la care se desfătau să-nfulece carne de om40.

A trecut peste <fluviul> Hebros, în care sclipeşte argintul41, să ducă la capăt această muncă poruncită de monarhul Mykenei42.

Pe ţărmul râpos de sub Pelion, lângă undele <râului> Anauros, l-a sfârşit cu săgeţile sale pe Kyknos, ucigaşul străinilor, locuitorul crâncen din Amphanaia43.

Antistrofa 2

A mers în grădina Copilelor Asfinţitului cântătoare de imne, unde mâna lui trebuia să culeagă merele ce atârnau de ramuri de aur.

Un şarpe cu spatele roşu ca foculse-ncolăcise pe arbore şi-l străjuia; Herakles l-a ucis44.

De-acov a intrat în genunea sărată şi, iată, marea s-a potolit pentru vâslele omului45.

Ajungând la sălaşul lui Atlas, el braţele şi le-anălţat, proptindu-se-n mijlocul bolţii cerului, şi-a sprijinit cu vigoarea lui bărbătească locuinţa-nstelată a zeilor46.

Strofa 3

A străbătut prin talazuri Marea cea Primitoare47, să lupte cu cetele de Amazoane călări, aproape de Maiotida.

<ţinutul> cu multe fluvii48.

Un pâlc de prieteni a strâns din toată Hellada, să cucerească brâul brodat cu aur petrecut peste mijlocul fetei lui Ares, cingătoarea de moarte!

Vestita pradă smulsă fetei barbare a dăruit-o Helladei şi o păstrează cetatea Mykene49.

Căţeaua din Lerna setoasă de sânge, hydra c-o mie de capete a răpus-o prin foc50; în veninul ei şi-a-nmuiat săgeţile ce l-au străpuns pe boarul cu trup întreit din Erytheia51.

Antistrofa 3

Dar încă din multe drumuri i-a fost hărăzit să se-ntoarcă biruitor52; apoi a plutit spre tărâmul bogat în lacrimi, spre Hades, ca să-mplinească munca din urmă 53.

Acolo i s-au sfârşit sărmanului zilele şi n-a mai suit la lumină.

Palatul i s-a golit de prieteni, şi luntrea lui Charon aşteaptă sosirea copiilor lui.

să-i ducă> pe calea fără întoarcere54; ei se despart de viaţă, jertfiţi necredinţei şi nedreptăţii.

Numai în braţele tale aşteaptă să afle ai tăi mântuirea, şi tu nu eşti aici, <Herakles>!

O, de-am avea puterea din tinereţe, de-am putea mânui încă lancea în luptă laolaltă cu ceilalţi kadmei de-o seamă cu noi, am face zid înaintea copiilor, să-i apărăm. Dar azi nu mai suntem la fericita vârstă a tinereţii.

(*Ies din palat Amphitryon*, *Megara şi copiii care poartă straie curate şi capul încins cu bentiţe funerare*.)

Corifeul îi văd venind, îmbrăcaţi în veşmintele morţilor55.

Sunt fiii celui ce-a fost Herakles cel Mare odată.

Nevasta lui scumpă trage în urma paşilor ei copiii şi tatăl moşneag al eroului.

Sărmanul de mine, nu-mi pot opri revărsarea de lacrimi din ochii bătrâni!

Megara

Ei bine, unde-i preotul, unde-i junghietorul acestor oropsiţi, unde-i călăul lor, de fapt al însăşi vieţii mele?

Aceste victime sunt pregătite să coboare-n Hades.

Copiii mei, suntem târâţi, un şir de leşuri: bătrânul, voi şi mama voastră laolaltă. Nefericită soartă ne-a lovit pe mine şi pe voi spre care îmi îndrept privirile din urmă. Eu v-am născut şi v-am crescut ca să vă chinuie duşmanii, să vă batjocorească şi să vă ucidă. Vai, cum s-au năruit speranţele pe care tatăl vostru le-a trezit în mine!

Căci ţie (*indicându-l pe unul din fii*) acest tată răposat îţi hărăzise Argosul; urma să locuieşti în casele lui Eurystheus, să stăpâneşti pământul rodnic al pelasgilor56; pe umeri ţi-ar fi aruncat veşmântul leului sălbatic57, purtat de însuşi el ca parte din armură.

Şi tu (*indicând alt fiu*) ai fi ajuns poruncitor în Theba, oraşul iubitor de care, ai fi primit drept moştenire plaiurile ţării mele; ştiai atât de bine să-l îmbuni pe tatăl tău; el ţi-ar fi pus în mână ghioaga protectoare, înşelătorul dar făcut de Daidalos58.

Iar ţie (*indicându-l pe al treilea fiu*) a făgăduit să-ţi lase Oichalia59, oraşul cucerit cândva de arcu-i cu bătaie lungă.

Astfel, pe voi, cum sunteţi trei la număr, voia să vă aşeze pe tron în trei regate, înaltă năzuinţă a unui suflet aprig. Iar eu vă căutam fecioare în floarea tinereţii la Atena, la Sparta şi la Theba, să vă-nsuraţi cu ele; voiam, legându-vă, ca pe corăbii, cu straşnice odgoane vieţile, să vă asigur fericirea.

Dar totul a fost în zadar. Ursita s-a întors, şi-acum vă dă pe Kere60 de neveste, iar eu, nefericita, n-am ce să vă torn în baia nunţii voastre, decât lacrimi61. Deci Amphitryon să vă pregătească prânzul nunţii, căci socrul vostru este Hades, cruntă înrudire62!

Pe care dintre voi să-l strâng întâi la piept, pe care cel din urmă? Şi căruia să-i dea sărutul gura mea? Pe care să-l îmbrăţişez? De ce nu pot, precum o galbenă albină,

zburând fără-ncetare între voi, să strâng în mine plânsetele voastre şi să deşert un singur râu de lacrimi?

Preascumpul meu bărbat, dacă se poate auzi în Hades vocea unui muritor, ascultă, Herakles, cuvântul meu! Mor tatăl tău şi fiii tăi, mă sting şi eu, pe care oamenii mă socoteau pe vremuri, datorită ţie, o femeie fericită. Ajută-ne, să ni se-arate barem umbra ta! Ar fi destul să vii <spre noi> ca într-un vis63 <ca să ne scapix

Acel care-ţi va omorî copiii faţă de tine nu-i decât un ticălos. Amphitryon

Tu îngrijeşte-te, femeie, de rânduielile funebre.

Eu mâna mi-o ridic spre cer şi-ţi fac o rugă, Zeus. De vrei să-i sprijini pe aceşti copii, ajută-i; curând n-o să mai poţi înfăptui nimic. Şi totuşi am strigat adesea către tine. Zadarnic ne-am silit; văd bine, ei n-au scăpare de la moarte.

Bătrânilor, mărunt lucru e viaţa; ea v-ar îndestula cu desfătări, dacă din zori în seară v-aţi feri de orice supărare. Dar timpul nu ne împlineşte, vai, speranţele; îşi vede doar de rostul lui şi zboară. Spre mine, bunăoară, se întorcea privirea tuturor, pentru norocul meu atât de lăudat, dar numai într-o zi ursita mi l-a smuls ca pe o pană ridicată în văzduh de vânt. Norocul din belşug şi slava, după câte ştiu, nu-i sunt asigurate nimănui.

Rămâneţi sănătoşi, bătrânii mei tovarăşi; azi vă priviţi prietenul ultima dată. (*Megara îl zăreşte pe Herakles apropiindu-se.*)

Megara

Bătrâne, ah! îl văd pe preaiubitul meu! Sau ce să spun? Amphitryon

Nu ştiu, fiica mea, căci nu mai am nici eu cuvinte.

Megara

Da, el este, cel despre care se zvonea că a rămas în lumea morţilor, sub glie, de nu cumva ni s-a iscat năluca

unui vis în plină zi. Dar ce spun eu? Cum să viseze sufletumi îngrijorat? Acesta nu e altul decât fiul tău, bătrâne.

Veniţi, copiilor, şi atârnaţi-vă de straiele tatălui vostru! Haideţi, grăbiţi-vă, căci pentru voi nu preţuieşte mai puţin ca Zeus-Mântuitorul64. (*Herakles ajunge în faţa palatului*.)

Herakles

Ah, bun găsit, acoperiş şi prag al vetrei mele! Ce bucurie să vă pot privi după ieşirea mea din întuneric!

Dar ce se-ntâmplă oare? îi văd, în faţa casei, pe copiii mei purtând pe capete podoabe funerare, şi pe soţia mea, înconjurată de un pâlc de oameni, şi pe tatăl meu plângând. Ce pacoste a bântuit aici? Să mă apropii, să-i întreb. Femeie, ce năpastă nouă s-a petrecut în casa <noastră>?

Megara

O, soţul meu preascump!

Amphitryon

Lumină salvatoare pentru tatăl tău!

Megara

Tu te întorci la timp şi teafăr ca să-i salvezi pe dragii tăi.

Herakles

Ce-mi este dat s-aud? Ce înseamnă, tată, tulburarea voastră?

Megara

Eram pierduţi. Bătrâne, iartă-mă, de ţi-am luat-o înainte şi ţi-am răpit răspunsul care s-ar fi cuvenit să-l dai. Femeia, mai degrabă ca bărbatul, îşi destăinuie durerea. Copiii mei erau în pragul morţii şi eu piream cu ei odată.

Herakles

Apollon! Vai, cu ce preludiu începe cuvântarea ta!

Megara

Sunt morţi şi fraţii mei şi tatăl meu bătrân.

Herakles

Ce spui? Ce s-a-ntâmplat? Ce armă l-a răpus <pe Kreon>?

Megara

L-a omorât noul stăpân al ţării, Lykos.

Herakles

Cu armele, în bătălie, sau în vreo răscoală?

Megara într-o răscoală a luat puterea în <cetatea, lui Kadmos, cea cu şapte porţi.

Herakles

Dar vouă, ţie şi bătrânului, de ce vă este frică?

Megara

Urma să ne ucidă, pe copii, pe mine şi pe tatăl tău. Herakles

Ce spui? De ce-l nelinişteau copiii mei orfani?

Megara

El se temea să nu răzbune cândva uciderea lui Kreon. Herakles

Dar fiii mei de ce poartă găteala morţilor?

Megara

Am îmbrăcat încă de-acum podoabele funebre.

Herakles

Aţi fi murit răpuşi de silnicie, nenorocire mie!

Megara

Nu mai aveam prieteni şi despre tine se spunea că ai pierit.

Herakles

Cum de-aţi putut să deznăjduiţi atât de mult?

Megara

Eram ameninţaţi întruna de crainicii lui Eurystheus. Herakles

Cine v-a scos din casa şi din vatra mea?

Megara

Tot silnicia l-a zvârlit pe tatăl tău din aşternut.

Herakles

Ruşinea nu a reţinut-o să necinstească un bătrân?

Megara

Ruşinea şi zeiţa silniciei nu fac casă bună.

Herakles

Deci lipsa mea <din ţară> m-a lăsat fără prieteni.

Megara

Da. Ce prieteni mai rămân în jurul unor oropsiţi?

Herakles

Iar luptele care le-am dus cu minyenii mi-au fost înjosite.

Megara

Nefericitul, iar ţi-o spun, n-are prieteni.

Herakles

Daţi-vă jos bentiţele lui Hades de pe cap şi ridicaţi-vă privirea spre lumină. Cât de plăcut e s-o cuprinzi cu ochii după bezna din adâncuri!

Iar eu, cum braţul meu acum e nevoit să făptuiască, mă duc, şi mai întâi voi nărui palatul noului tyran, tăia-voi căpăţâna lui nelegiuită şi voi zvârli-o, pradă, dinilor65. <Apoi> pe toţi kadmeii care-au fost nemernici faţă de mine, binefăcătorul lor, îi voi răpune cu măciuca mea biruitoare, îi voi străpunge cu săgeţile-mi înaripate. Voi umple doldora de leşuri fluviul Ismenos iar unda limpede a Dirkei va fi de sânge înroşită66.

Pe cine sunt dator să ocrotesc mai mult decât pe fiii mei, peacest bătrân şi pe soţia mea? Vă las cu bine, munci de altă dată! Aş fi trudit în van mai înainte, de nu mi-aş face datoria aceasta. Se cade să fiu pregătit să mor, când îmi voi apăra feciorii, la fel cum ei se pregăteau să moară pentru tatăl lor.

Ce slavă m-ar încununa pentru că am luptat cu hydra şi cu leul la poruncile lui Eurystheus, şi nu aş izbuti să-i scap de moarte pe copiii mei? Cine m-ar mai numi atunci

învingătorul Herakles? Corifeul

E drept ca tatăl să-şi ajute fiii, părintele în vârstă şi soţia legiuită.

Amphitryon

Iubeşte-i, fiul meu, pe cei ce te iubesc, e datoria ta, şi pe duşmani urăşte-i. Dar nu cumva să te pripeşti.

Herakles

Prin ce sunt mai grăbit decât se cade, tată?

Amphitryon

O gloată de calici, care acum se lăfăie-n belşug, ţin straşnic partea regelui; ei au iscat răscoala şi-au pierdut cetatea, ca să-şi despoaie semenii de bunuri, căci ale lor şi le-au împrăştiat prin cheltuieli şi trândăvie.

Deoarece ai fost văzut când ai intrat în Theba, ia seama, nu cumva duşmanii tăi să se adune şi să cadă dintr-odată peste tine.

Herakles

Chiar de m-ar fi văzut cetatea-ntreagă, puţin îmi pasă. Totuşi, eu am zărit o zburătoare într-un loc neprevestind de bine67 şi-am înţeles că peste casa mea căzuse o năpastă; de-aceea am pătruns în ţară pe ascuns, din prevedere.

Amphitryon

Prea bine. Intră şi salută-ţi vatra, arată-ţi casei părinteşti obrazul. Căci însuşi Lykos va veni să-i tragă, spre a-i ucide, pe copiii tăi şi pe soţia ta, şi să mă junghie apoi pe mine.

Dacă aştepţi aci, la adăpost, vei izbuti deplin. Oraşul însă nu-l stârni, copilul meu, până n-apuci să dai întâia lovitură.

Herakles

Aşa voi face; sfatul tău e bun. Voi merge în palat. Întors din hăurile fără soare, de sub pământ, în care Hades dă porunci, şi Kore68, nu voi lipsi, mai înainte de orice, să-i

venerez pe zeii vetrei mele.

Amphitryon

Ai mers, într-adevăr, în casele lui Hades, fiule?

Herakles într-adevăr, şi am adus de-acolo fiara cu trei capete69.

Amphitryon

Ai dobândit-o printr-o luptă sau ţi-a făcut un dar zeiţa?

Herakles

Prin luptă; am învins pentru că eu luasem parte codată> la misteriile <Persephonei> *70*.

Amphitryon

Acum dihania se află-n casele lui Eurystheus?

Herakles în crângul Chthonienei <Kore>, lângă cetatea Hermione71.

Amphitryon

Deci Eurystheus n-are ştiinţă că te-ai întors iar pe pământ?

Herakles

Nu ştie, am ţinut să cercetez întâi ce se întâmplă-aici.

Amphitryon

De ce-ai rămas atâta vreme în Infern?

Herakles

Ca să-l aduc de-acolo pe Theseus, am zăbovit la Hades, tată72. Amphitryon

Unde-i <acum>? A revenit pe solul patriei?

Herakles

Da, în Atena, bucuros de-a fi scăpat din lumea morţilor. Haide, copii, urmaţi-vă părintele în casă. Intrarea voastră va fi mai frumoasă decât v-a fost ieşirea adineauri. Hai, îndrăzniţi, nu mai vărsaţi atât amar de lacrimi! Iar tu, soţia mea, păstrează-ţi *firea*, *şi încetează să mai* tremuri.

De ce vă agăţaţi <copii> de straiul meu, căci nu sunt aripat, să zbor de lângă cei care mi-s dragi. Ah! ei nu vor

să mă slăbească, ba mai vârtos îmi spânzură de strai.

Deci voi mergeaţi pe ascuţişul <briciului>73. Am să vă duc de mâini, ca o corabie ce trage după sine bărci uşoare. Nu mi-e ruşine să vă port de grijă, fiii mei.

Într-asta oamenii sunt toţi la fel, ţin la copiii lor, şi cei mărunţi şi cei de seamă. Deşi după avere se deosebesc, bogaţi şi nevoiaşi, cu toţii îşi iubesc odraslele. (*Herakles*, *Amphitryon*, *Megara şi copiii intră în palat*.)

Corul

Strofa 1

Pentru noi tinereţea e vârsta pururi iubită; bătrâneţea ne-aşază pe umeri o povară mai grea decât culmea muntelui Etna74, iar peste pleoapele noastre coboară un văl de-ntuneric.

Nu ne-am dori să avem nici belşugul stăpânilor Asiei, nici vreun palat înţesat cu aur, în schimbul juneţii, atât de frumoasă-n belşug, atât de frumoasă şi-n sărăcie.

Urâm bătrâneţea posomorâtă şi ucigaşă. Azvârle-se-n valuri!

De n-ar fi pătruns niciodată în casele şi în cetăţile omului! în văzduhul înalt risipească-se, pentru vecie, purtată de vânturi!

Antistrofa 1

Dacă zeii ar fi înzestraţi, în aceeaşi măsură ca oamenii, cu agerime de minte şi înţelepciune, le-ar dărui celor vrednici, ca semn desluşit al virtuţii lor, o dublă juneţe.

Ei s-ar ivi, după moarte, din nou sub razele soarelui pentru a doua petrecere-n lume, în timp ce seminţele proaste ar avea de trăit doar o singură viaţă.

Aşa s-ar putea recunoaşte care sunt buni şi care sunt răi, la fel cum năierii pot, printre nori, să numere stelele.

Dar azi nu se află hotar tras temeinic de zei între cei nestricaţi şi cei ticăloşi; veacul, în rostogolirea lui,

preamăreşte doar bogăţia.

Strofa 2

Noi fără-ncetare le vom alia pe Charite75 cu Muzele76 în cea mai de preţ înrudire.

Pentru noi, fără Muze, nu este viaţă77; fie-ne dat să purtăm întruna cununi <festive>.

Chiar dacă poetul e vârstnic, o laudă-n cântece pe Mnemosyne; noi încă îi vom înălţa un imn de izbândă lui Herakles.

Câtă vreme ne dăruie Bromios78 vinul, câtă vreme ne sună-n urechi lira cu şapte coarde şi flautul <din lemn> libyan79, vom stărui să rămânem cu Muzele ce ne-au primit în horele lor.

Antistrofa 2

Fiicele insulei Delos80 cântă peanul81 în faţa porţii, da templul zeiţei> Leto, întru cinstirea vlăstarului său ales, şi desfăşoară, în rotocoale, frumoase dansuri; tot astfel, în faţa palatului tău, <Herakles, înălţa-vom peane, precum nişte lebede, aezi bătrâni cu barba căruntă82.

Noi în imnele noastre îl vom lăuda pe feciorul lui Zeus.

Dar mai presus de această obârşie nobilă străluceşte virtutea lui; muncile sale au asigurat omenirii o viaţă fără furtuni; el a pus capăt fricii de monştri.

(*Intră Lykos cu străjile. Amphitryon apare în cadrul porţii palatului, de unde îşi va rosti replicile în scena următoare.*)

Lykos

Soseşti la timp din casă, Amphitryon. Prea mult aţi zăbovit ca să vă puneţi îmbrăcămintea şi podoabele funebre. Cheamă copiii şi nevasta lui Herakles afară din palat, în faţa noastră; căci aţi făgăduit să vă supuneţi singuri morţii.

Amphitryon

Tu te înverşunezi în contra noastră, rege, deşi suntem năpăstuiţi, şi prea din cale-afară ne jigneşti, doar pentru că feciorul meu e mort. Ar trebui, chiar dacă eşti cârmuitor, să-ţi domoleşti pornirea. Dar dacă tu socoţi că trebuie să ne dai morţii, noi trebuie să ne plecăm şi să-ţi urmăm voinţa.

Lykos

Unde-i Megara? Unde sunt copiii fiului Alkmenei?

Amphitryon

De stau să judec de la poartă, cred că ea…

Lykos

Pe ce îţi bizui judecata?

Amphitryon

…Întârzie ca rugătoare în preajma sfintelor altare83.

Lykos

Se roagă în zadar, voind să îşi salveze viaţa.

Amphitryon îşi cheamă în zadar bărbatul mort să-i vină-n ajutor.

Lykos

El nu este aci şi-n veci n-o să mai vină.

Amphitryon în veci, numai să nu-l învie vreun zeu.

Lykos

Du-te la ea şi scoate-o din palat!

Amphitryon

Aş fi şi eu părtaş la crimă, dacă te-aş asculta.

Lykos

Dacă pe tine nu te lasă inima <să mergi>, eu unul, neavând atare temeri, am să trag afară mama şi copiii. (*Adresându-se însoţitorilor înarmaţi.*) Urmaţi-mă, străjerilor! Destul răgaz le-am dat; sunt bucuros că mă voi scutura de grija asta. (*Intră în palat cu însoţitorii.*)

Amphitryon

Mergi, umblă către ce ţi-e hărăzit. Iar celelalte cad în grija altuia; tu, rău purtându-te, vei pătimi la rându-ţi răul.

Bătrânilor, e minunat, el intră, în ochiurile plasei se va prinde şi va pieri de ascuţişul spadei, el, care se aşteaptă pe alţii să-i omoare, atotnemernicul. Mă duc să văd cadavrul lui căzând. Ce dulce-i să priveşti cum moare un duşman care-şi primeşte pentru mişelii pedeapsa! (*Intră în palat.*)

Corul

Strofa 1

Năpasta-i loveşte <acum pe potrivnicii noştrix

Marele rege de dinainte s-a-ntors la viaţă din Hades.

Io84, dreptate şi răsturnare divină a sorţii!

Corifeul

Venit-a vremea să plăteşti, murind, pentru jignirea preatrufaşă a unora mai înzestraţi ca tine.

Corul

De bucurie, ne năpădeşte plânsul.

Iată-l din nou <acasă>, o fericire nemaisperată de inima noastră, iată-l pe regele ţării!

Corifeul

Bătrânilor, să ne uităm şi în palat, de pătimeşte cineva acolo după cum doresc.

LyKOS (*dinăuntru*)

Vai mie, vai mie!

Corul

Antistrofa 1

Începe-n palat un cântec plăcut auzului nostru. Moartea nu e departe.

El strigă.

Geamătul regelui este preludiul omorului.

LYKOS (*dinăuntru*) *85*

O! ţară-ntreagă a lui Kadmos, sunt nimicit prin viclenie! Corifeul

Dar mai întâi tu i-ai pierdut pe alţii! Plăteşte-ţi datoria şi îndură pedeapsa pentru cele săvârşite86.

Corul

Ce muritor lipsit de evlavie, ca să mânjească zeii, a zvârlit peste preafericiţii din Cer învinuirea smintită c-ar fi vlăguiţi?

Corifeul

Bătrânilor, nelegiuitul s-a sfârşit. Palatul e tăcut. La cântece să ne întoarcem şi la dansuri. Cei mie dragi sunt ajutaţi de soartă, după voia mea.

Corul

Strofa 2

Vuieşte de cântece, dansuri şi praznice sfânta cetate a Thebei.

Plânsul acum s-a schimbat <în lacrimi de bucurie>87; s-au schimbat întâmplările.

…(*lacună*) … dând naştere viersului.

Regele nou a murit; domneşte cel dinainte, care s-a-ntors de la <râul> Acheron88.

Speranţa ni s-a împlinit în pofida-ndoielilor.

Antistrofa 2

Zeii, zeii nu încetează să deosebească evlavia de nedreptate.

Aurul şi înlesnirile sorţii abat muritorii din căile înţelepciunii, degradează puterea în nedreptate.

Celuia care s-a lepădat de lege şi huzureşte în fărădelege îi lipseşte curajul să vadă cum îl ameninţă timpul.

El îşi frânge în beznă carul belşugului său89.

Strofa 3

Ismenos, ah! pune-ţi cunună!

Săltaţi în dansuri şi-n cântece căi pietruite vârtos din cetatea cu şapte porţi, şi tu, fântână cu limpede curgere, Dirke, şi voi de-asemeni, copilele lui Asopos90, ieşiţi din apele tatălui vostru.

Nymphelor, lăudaţi laolaltă cu noi slăvită izbândă a

lui Herakles!

Munte plin de păduri din Pytho91, sălaşuri ale Muzelor din Helikon92, ridicaţi în slavă cetatea noastră, cântaţi meterezele noastre, unde <pe vremuri>

s-au iscat Semănaţii, ceata cu scuturi de-aramă, care <de-atunci> au lăsat moştenire fiilor fiilor lor pământul acesta, pentru Theba o sfântă lumină93!

Antistrofa 3

O pat <nupţial> făcut să rodească de doi, de un soţ muritor şi de Zeus, care-a pătruns în culcuşul Miresei, a lui Perseus nepoată94.

Cât este acuma de sigură pentru noi această veche unire, o Zeus!

Amestecul tău, cu toate că nu mai speram, a ieşit la iveală.

A fost dovedită cu timpul strălucitoarea tărie a fiului tău; el a urcat din sălaşele subpământene, a părăsit locuinţa lui Pluton95.

Tu eşti pentru noi, Herakles, un rege prin naşterea ta mai puternic decât monarhii de stirpe proastă.

Sfârşitul acestei lupte de spade ne-a desluşit că zeii încă mai ţin la dreptate.

(*Iris şi Lyssa apar deasupra palatului într-un car zburător*. *Lyssa are faţa terifiantă*, *şerpi în loc de plete şi bici în mină* 96.)

Corifeul

Vai, vai, bătrânilor, oare vom fi din nou cutremuraţi de spaimă? Ce arătare văd deasupra casei?

Un bătrân

Să fugim, să fugim!

Grăbiţi-vă mersul trândav, scăpaţi de aici!

Alt bătrân

Stăpâne Paian97, ocroteşte-ne, de năpastă fereşte-ne!

Iris

Fiţi liniştiţi, bătrânilor, vedeţi, aceasta e fiica Nopţii, Lyssa, şi eu sunt Iris, vestitoarea zeilor. Cetatea, de pe urma noastră, nu va pătimi nimic.

Noi ne vom război cu neamul unui singur om, al celui despre care se vorbeşte că se trage din Alkmene şi din Zeus. Cât timp nu-şi încheiase muncile anevoioase, soarta îl ocrotea şi tatăl lui ceresc nu o lăsa pe Hera niciodată, nici pe mine, să-i facem vreun rău. Dar azi, când el a isprăvit cu bine încercările la care-l supusese Eurystheus, Hera voieşte ca el să-şi mânjească iarăşi mâinile cu sânge, omorându-şi fiii, şi eu susţin părerea sa98.

Căleşte-ţi inima neîndurată, fiică a Nopţii negre, fecioară nenuntită, împinge-l pe acest bărbat în nebunie, la ca în tulburarea minţii să-şi ucidă fiii, să salte într-un dans nesăbuit, asmute-l, slăbeşte-odgonul care leagă setea lui de sânge99, astfel încât băieţii săi, cunună minunată, ucişi de mâna lui, să treacă peste cursul <râului> Acheron. Să ştie ce înseamnă ura Herei şi a mea!

Căci zeii nu vor preţui nimic şi muritorii vor avea toată puterea, de nu îşi va primi pedeapsa <Herakles>.

Lyssa

Eu, după tată, după mamă sunt de neam ales; mă trag din Nyx şi sângele lui Uranosit) l). Fac slujbe pentru care nu sunt venerată, nici iubită, şi nu-mi place să-i cercetez pe oamenii la care ţin. (Se *întoarce spre Iris*.) Deci, înainte să te văd cumva greşind, vreau să vă rog, pe Hera şi pe tine, să-mi ascultaţi cuvintele.

Acest bărbat, în casa căruia tu mă trimiţi, nu e lipsit de faimă, nici pe pământ, nici printre zei. Căci el a curăţat de monştri tărâmuri de nestrăbătut şi marea viforoasă; şi-a ridicat din nou, de unul singur, cultul zeilor, pe care-l răsturnaseră nişte nemernici. Te sfătuiesc, nu mai scorni nenorociri cumplite pentru el101.

Iris 102

Nu cârti în contra gândurilor Herei şi-alor mele.

Lyssa

Caut să te-aduc pe drumul bun, tu stărui în cel rău.

Iris

Nu vrea Hera de la tine să te porţi ca o-nţeleaptă.

Lyssa

Soarele să-mi fie martor: împotriva vrerii mele săvârşesc această faptă. Dacă totuşi e nevoie să v-ascult, pe Hera şi pe tine, dacă trebuie să mă ţin de paşii voştri, ţopăind şi hămăind, ca ogarii ce urmează vânătorul, voi purcede.

Nici umflatele talazuri ale mării vuitoare, nici cutremurul năprasnic, nici ţepuşa fulgerului care răspândeşte spaimă, nu îmi vor întrece zelul, când voi năvăli asupra pieptului lui Herakles.

Am să-i surp acoperişul, îl voi îngropa sub casă.

Dar întâi lucrarea mea va fi să-i surp odraslele. Ucigaşul lor nu va-nţelege că-şi omoară fiii, până nu-l voi *dezlega de* lanţul furiilor mele.

(*îşi aţinteşte privirile spre interiorul palatului.*)

Acum el intră-n arenă, iată că-i zvâcneşte capul, îşi roteşte în tăcere ochii largi, scăpărători, nu-şi mai stăpâneşte suflul, scoate mugete de taur, invocându-le pe Kere ce se-aţin în Tartaro*s* în

Va dansa curând mai bine, însoţit de-al groazei flaut. Du-te, Iris, cu mers nobil, suie-te în Olympos104!

Eu, fără să fiu văzută, voi pătrunde în palat.

(*Intră în palat. Iris se topeşte în aer.*)

Corul

(*Se aud la răstimpuri sunete ţipătoare de flaut.*)

Vai, vai, şi iar vai! tânguiţi-vă, se coseşte floarea cetăţii, fiul lui Zeus!

Sărmana Helladă-şi va pierde făcătorul de bine!

Îl va sfârşi nebunia stârnită de Lyssa, care-l târăşte în dans, cântându-i sălbatic din flaut.

Pornit-a în car zeiţa ce iscă gemete multe, telegarii şi-i aţâţă cu boldul ca pentru pierzanie.

Gorgona105, prăsila Nopţii; şuieră şerpii săi din o sută de capete; e Lyssa, privirile ei împietresc, într-o clipă un zeu a surpat norocul eroului, într-o clipă, copiii loviţi de părintele lor îşi vor da suflarea din urmă.

Amphitryon (*dinăuntru*)

Io, nenorocire mie!

Corul

Io, Zeus, în curând urmaşul tău va rămâne fără urmaşi.

Turbată şi hămesită de carne crudă, o răzbunare neîndurată îl va strivi sub povara năpastelor106.

Amphitryon (*dinăuntru*)

Io, acoperiş al palatului meu!

Corul

Iată, începe un dans lipsit de tobe şi de thyrsul îndrăgit al lui Bromios107!

Amphitryon (*dinăuntru*)

Io, palat al nostru!

Corul

Ea sânge pofteşte, nu picurarea sucului stors din ciorchini de Dionysos108.

Amphitryon (*dinăuntru*) Fugiţi, copii, mântuiţi-vă!

Corul

Cumplit, cumplit este cântul acesta-nsoţit de flaut!

Acum se petrece vânarea copiilor.

Nu bântuie-n van prin palat bacchanala Lyssei.

Amphitryon (*dinăuntru*)

Aiai, ce năpastă!

Corul

Aiai, cum îl plângem pe tatăl bătrân şi pe hrănitoarea

copiilor care le dete zadarnic viaţă.

Corifeul

Priviţi, priviţi! o vijelie zguduie palatul; se năruie acoperişul. (*Vuiet de prăbuşire*.)

Corul

Vai, ce săvârşeşti, fiică a lui Zeus, în palat?

Vânzoala iscată de tine-n lăcaşul acesta se-ntinde până în Tartaros, ca mai demult, când Athena l-a cufundat <sub pământ> pe Enkelados109.

(*Pe poartă ţâşneşte un om de-al casei, vestitorul*)

Vestitorul

O capete de bătrâneţe-albite!

Corul

De ce ne-ai chemat? Ce înseamnă strigătul tău?

Vestitorul

Acolo înăuntru e prăpăd.

Corul

Asta-am ghicit-o prea bine.

Vestitorul

Copiii au murit.

Corul

Aiai!

Vestitorul

Jeliţi, destinul lor e jalnic!

Corul

Cumplite omoruri, cumplite mâinile unui părinte! Vai!

Vestitorul

Niciun cuvânt nu poate *tălmaci* năpasta noastră.

Corul

Cum s-a-ntâmplat nenorocul ce ni-l vesteşti, nenorocul de jale al tatălui care-şi ucide copiii?

Spune-ne cum a căzut urgia, trimisă de zei, peste casă, spune-ne îngrozitoarea năpastă a fiilor.

Vestitorul

Totul fusese pregătit în faţa-altarului lui Zeus. Urma să se aducă jertfă pentru curăţirea casei110. Cadavrul regelui ucis îl azvârlise Herakles afară din palat. Copiii, gingaş pâlc, stăteau în preajma tatălui bătrân şi a Megarei. Se da ocol altarului cu coşul şi noi păstram, evlavioşi, tăcere111.

Fiul Alkmenei, tocmai când să ia cărbunele încins cu mâna dreaptă şi să-l cufunde-n apă, se opri tăcut. Întârzierea lui nelinişti privirile copiilor. Nu mai era el însuşi, i se schimbase chipul, i se roteau, holbaţi, cu vine sângeroase, ochii, şi-o spumă i se prelingea pe barba deasă. Atunci grăi, râzând ca un nebun: «De ce s-aprindem, tată, focul purificator, când Eurystheus încă trăieşte? La ce m-aş osteni de două ori când aş putea să mântui totul dintr-odată? Întâi să-l descăpăţânez pe Eurystheus şi-apoi să-mi curăţ mâinile de sângele scurs adineauri. Vărsaţi deci apa, coşul azvârliţi-l! Cine îmi dă săgeţile şi arcul? Cine îmi dă măciuca? Plec la Mykene. Trebuie să iau cu mine răngi, să iau cazmale, să nărui zidurile înălţate de Cyclopi, slujindu-se de daltă şi de sfoară purpurie; vreau să le surp din temelii c-un târnăcop de fier!»

Atunci el începu să umble, susţinând că are şi un car, deşi-i lipsea; sări, de parc-ar fi suit într-însul, şi braţul şi-l întinse ca şi cum ar fi lovit cu boldul <caii>.

Pe servitori îi năpădeşte râsul, dar şi frica. Ei se privesc unii pe alţii. Careva întreabă: «Oare stăpânul face glume pentru noi sau e nebun?»

El între timp se mişcă prin palat în sus, în jos, dă buzna-n marea sală a bărbaţilor; susţine c-a sosit şi c-a găsit sălaş în patria lui Nisos112. Se culcă pe podea şi crede că prânzeşte. E doar un scurt popas; curând vesteşte c-a pornit spre văile şi plaiurile Isthmului.

Atunci şi-azvârle straiul, se despoaie, se ia c-un

adversar închipuit la trântă, apoi, făcând pe crainicul, da ordin să-nceteze orice murmur şi se slăveşte drept învingătorul… nimănui 13. Pe urmă, copleşindu-l cu ameninţări pe Eurystheus, pretinde că se află în Mykene.

Dar tatăl său atinge mâna lui puternică şi-i spune: «Ce ai, feciorul meu? Şi ce-i cu felul ăsta de-a călători? Nujcumva sângele vărsat, al celor omorâţi de tine, te-a smintit?»

El însă crede că părintele lui Eurystheus, îngrijorat pentru feciorul său, îl roagă, atingându-i mâna; îi dă un brânci, pe urmă-şi pregăteşte tolba cu săgeţi şi arcul, ca să-şi ucidă fiii, părându-i-se că sunt ai potrivnicului său.

Copiii, tremurând de groază, aleargă-ncoace şi încolo, unul apucă peplosul 14 nefericitei mame, un altul se piteşte în umbra unui stâlp, iar altul, ca o pasăre, se ghemuieşte sub altar.

Megara ţipă: «Tu eşti tatăl lor. Ce faci? Vrei să-ţi ucizi copiii?» Bătrânul ţipă, gloata slugilor la fel.

Dar el ţâşneşte, se învârte în jurul stâlpului după copil, de-odată se întoarce, înfricoşător, se iscă înaintea lui şi-l săgetează prin ficat. Copilul se răstoarnă, împroşcând cu sânge piatra zidului, şi moare.

De bucurie, Herakles îşi urlă biruinţa: «Iată-l sfârşit pe unul din vlăstarele lui Eurystheus, prin moartea lui m-am răzbunat pe taică-său!»

Apoi îndreaptă arcul spre un alt copil, spre cel care se ghemuise sub altar, sperând că-i bine-adăpostit. Sărmanul, vrând să-l preîntâmpine, se-aruncă la genunchii tatălui, ridică mâna spre bărbia şi spre gâtul lui: «Tată preascump, el strigă, nu mă omorî, doar sunt al tău, copilul tău; <aici> n-ai să omori odraslele lui Eurystheus!»

Dar Herakles roteşte ochi sălbatici de Gorgonă; şi cum copilul este prea aproape de cumplitul arc, cu gestul faurului ce loveşte fierul roşu, saltă măciuca şi-o repede în

creştetul copilului bălai, sfărmându-i ţeasta.

Abia l-a prăpădit pe-al doilea copil, că se aruncă spre a treia jertfă, s-o junghie, adăugând-o celorlalte. Dar este întrecut de biata mamă; aceasta-l smulge pe copil, îl trage în palat <mai înăuntru> şi zăvorâşte poarta.

Atunci <bărbatul ei>, crezându-se în faţa zidurilor ridicate de Cyclopi <ale Mykenei>, izbeşte cu cazmaua, canaturile porţii le înlătură cu ranga, răstoarnă stâlpii şi răpune cu numai o săgeată soţia şi feciorul.

Îndată se avântă să-l ucidă pe bătrân, dar se iveşte o vedenie care le pare tuturor a fi Pallas <Athena>, ţinând în mână lancea... (*text alterat*). Aceasta îi azvârle lui Herakles un bolovan în piept, îi potoleşte căpiala de-a ucide şi-i dă un somn adânc. El cade la pământ, lovindu-se cu spatele de o coloană, care s-a frânt în două când s-a năruit acoperişul.

Eliberaţi de spaimă, nu ne-am mai gândit la fugă, ci pe bătrân l-am ajutat să-şi lege fiul de coloană cu nişte curele, încât să nu mai poată săvârşi, când se va deştepta, o altă crimă, peste cele dinainte. Sărmanul doarme, dar ce trist e somnul lui! Şi-a omorât copiii şi soţia.

Cât despre mine, nu cunosc un muritor mai urgisit ca el115. Corul

Stânca coraşului> Argos116 nu uită omorul cel mai faimos şi de necrezut în Hellada, săvârşit de copilele lui Danaos, 17.

Dar ce s-a-ntâmplat aici întrece cu mult aceste crime de odinioară.

Pe nefericitul şi nobilul fiu al Proknei, vlăstarul unic înjunghiat de mamă, putem să-l numim o jertfă adusă Muzelor118.

Dar tu, ce cruzime! aveai trei copii şi pe toţi i-ai jertfit turbării tale nefaste.

Vai, cum să gemem, cum să jelim?

Să dăm glas unui cântec de mort, unui cor de-al lui Hades?

(*Se deschide marea poartă a palatului. Înăuntru Herakles doarme legat de o coloană frântă iar înjuru-i zac cadavrele Megarei şi ale copiilor. Cu toţii sunt aduşi lent în faţă de dispozitivul mecanic numit ekkyklemaU9.*) Ah! se deschid cele două canaturi ale înaltei porţi a palatului.

Vai noua! priviţi, sărmanii copii zac înaintea năpăstuitului tată ce doarme un somn fioros după uciderea fiilor.

Trupul lui Herakles e strâns legat, cu nenumărate noduri e priponit de-o coloană de piatră din casă.

(*Venind din palat, intră Amphitryon.*)

Corifeul

Precum o pasăre care se tânguie pentru sfârşitul puilor încă golaşi, cu paşi mărunţi, grăbiţi, bătrânul vine, iată, vine către noi.

Amphitryon

Tăcere, tăcere, moşnegi kadmei!

Somnul l-a doborât.

Lăsaţi-l să-şi uite nenorocirea.

Corul

Ne văităm pentru tine, cu ochii în lacrimi, bătrâne, pentru aceste vlăstare şi pentru capul încununat de victorii <al lui Heraklesx Amphitryon Daţi-vă-n lături, staţi mai departe!

Să nu faceţi zgomot, să nu strigaţi!

El doarme lin, toropit, să nu-l deşteptaţi!

Corul

Vai nouă, cât sânge…

Amphitryon

Ah! voi mă ucideţi.

Corul

…Împrăştiat înaintea noastră.

Amphitryon

Jeluiţi-vă molcom, moşnegilor.

Băgaţi de seamă, să nu se trezească, să nu-şi rupă cumva legăturile, altminteri va pustii cetatea, îşi va ucide părintele, va răsturna palatul.

Corul

Cu neputinţă, cu neputinţă <să nu strigăm>!

Amphitryon

Tăceţi, să-i ascult răsuflarea.

Staţi, să-mi apropii urechea!

Corul

Doarme?

Amphitryon

Da, doarme, dar ce fel de somn!

Un somn blestemat:

el şi-a ucis nevasta, el şi-a ucis copiii, cu săgeţile arcului său zbârnâind i-a străpuns.

Corul

Tânguieşte-te…

Amphitryon

Mă tânguiesc.

Corul

…pentru pieirea copiilor…

Amphitryon

Câtă durere!

Corul

…şi-a fiului tău.

Amphitryon

Vai mie!

Corul

Bătrâne…

Amphitryon

Tăcere, tăcere!

S-a-ntors pe cealaltă coastă; se răsuceşte şi se

trezeşte.

Să fugim, să ne-ascundem adânc în palat.

Corul

Alină-te, o noapte, acoperă ochii fiului tău.

Amphitryon Luaţi aminte, luaţi aminte!

Nu despărţirea de viaţă mă-nfricoşează, din mijlocul nenorocirilor, bietul de mine!

Dar, dacă-şi răpune părintele, la năpastele sale alte năpaste se-adaugă, iar la Erinyile sale şi <cele care răzbună> sângele tatălui 12°.

Corul

De ce n-ai pierit când mergeai să răzbuni omorârea cumnaţilor tăi, după ce ruinaseşi cetatea spălată de valuri, Taphos121?

Amphitryon

Daţi fuga, daţi fuga, bătrânilor.

Salvaţi-vă cât mai departe de casă.

Bărbatul furios se deşteaptă: fugiţi!

Crime va îngrămădi curând peste crime şi, năpustindu-se, va răvăşi cetatea lui Kadmos.

Corifeul

O, Zeus, de ce atâta ură revărsată peste fiul tău?

De ce l-ai azvârlit în marea-acestor rele?

Herakles

Ah, iată, văd ceea ce trebuie să-mi vadă ochii, văzduhul şi pământul şi razele de soare. Mi-a fost învălmăşită mintea de un val care s-a prăvălit îngrozitor asupra mea. Fierbinte, scurtă, întreruptă, îmi scapă răsuflarea din plămâni.

Ce văd? De ce m-au priponit, ca pe-o corabie în port, legându-mi braţele şi pieptul tânăr? De ce sunt aşezat pe-această marmoră pe jumătate frântă, şi-mi ţin tovărăşie câteva cadavre? Mi s-au împrăştiat pe jos săgeţile înaripate şi arcul meu, de mult folos braţelor mele, căci

trupul mi-l păzeau, cum le păzeam şi eu pe ele.

Nu, nu am coborât din nou în Hades, n-am străbătut în fugă, silit de Eurystheus, poteca spre Infern a doua oară. Nu-l văd pe Sisyphos122 cărându-şi stânca, nici pe Pluton, nici sceptrul Persephonei.

Sunt buimăcit. Unde mă aflu? Cum să ştiu? Hei! nu-i niciun prieten aproape sau departe, să-mi vindece nedumerirea? Aici nu desluşesc nimic din cele cunoscute mie.

Amphitryon

Bătrânilor, să mă apropii oare de pricina nefericirii mele? Corifeul

Da, şi te voi urma; eu, la restrişte, nu te voi trăda.

Herakles

De ce-ţi acoperi, tată, ochii-nlăcrimaţi şi stai departe de iubitul tău fecior?

Amphitryon

Al meu eşti, fiule, şi când te bate nenorocul.

Herakles

Ce nenoroc mă-ncearcă şi îţi stârneşte plânsul?

Amphitryon

Chiar şi un zeu, dacă l-ar pătimi, ar geme.

Herakles

Cuvinte mari! dar încă despre soarta mea nu spui nimic. Amphitryon

O vezi tu însuţi, dacă ţi-ai venit în fire.

Herakles

Vorbeşte: ai cumva să-mi faci vreo-nvinuire?

Amphitryon

De nu te mai stârneşte furia lui Hades, eu voi grăi deschis. Herakles

Tulburătoare vorbe: o altă ghicitoare!

Amphitryon

Da, cumpănesc dacă ţi-e mintea bine aşezată.

Herakles

Nu-mi amintesc defel să-mi fi ieşit din minţi.

Amphitryon

Bătrânilor, ce credeţi, pot să-mi dezleg feciorul?

Herakles

Dar cine m-a legat? Vorbeşte. Asta-i o ruşine!

Amphitryon

Ajungă-ţi să cunoşti năpasta cea mai mare; pe celelalte lasă-le de-o parte. (// *dezleagă*.)

Herakles

Tăcerea nu ajunge să-mi arate ce doresc a şti.

Amphitryon

O, Zeus, din tronul Herei, oare vezi priveliştea aceasta? Herakles

A trebuit să mă lupt iar cu duşmănia Herei?

Amphitryon

Zeiţa las-o şi gândeşte-te doar la necazurile tale.

Herakles

Sunt nimicit. Ce alt prăpăd îmi vei vesti?

Amphitryon

Priveşte-aceste trupuri de copii.

Herakles

Vai mie, ce zăresc, năpăstuitul?

Amphitryon

Ai dat o luptă, fiule, dar n-a fost luptă, cu nişte <bieţi> copii. Herakles

Ce înţelegi prin luptă? Cine i-a ucis?

Amphitryon Tu, arcul tău şi zeul care te-a împins.

Herakles

Ce spui? Cum s-a-ntâmplat? Eşti vestitor de crunte rele, tată. Amphitryon

Erai nebun. Îmi faci prea dureroase întrebări.

Herakles

Şi pe soţia mea tot eu am omorât-o?

Amphitryon

Acestea toate numai mâna ta le-a săvârşit.

Herakles

Aiai! mânvăluie un nor de tânguiri.

Amphitryon

De-aceea plâng şi eu pentru necazurile tale.

Herakles

Palatul cine l-a surpat? Aceeaşi <zeitate> ce m-a smintit pe mine?

Amphitryon.

Mai mult nu ştiu, doar că nefericirea ta este deplină. Herakles

Unde m-a-mpuns tăunul <nebuniei>? Când a-nceput pieirea mea?

Amphitryon

Când mâinile ţi le purificai la focul sfânt.

Herakles

De ce, aiaii să mă atârn de viaţă, când i-am ucis pe dragii mei copii? De ce să nu m-arunc în valuri de pe creasta unei stânci ori să-mi înfig o spadă prin ficat, ca să răzbun împrăştierea sângelui fiilor mei, ori, şi mai bine, carnea să mi-o ard în flăcări, să scap de traiul oropsit ce mă aşteaptă?

Dar s-a ivit o piedică în faţa hotărârii mele de-a muri: e ruda mea, prietenul Theseus, care soseşte123. Căci el mă va vedea, şi crima mea cumplită va pângări privirea gazdei mele celei mai iubite.

Vai mie, ce să fac? în ce pustie să-mi ascund năpastele? Să zbor cu aripi <în văzduh> ori sub pământ să mă afund? Dar cel puţin să-mi înfăşor în beznă capul. (*îşi acoperă cu mantaua capul.*)

Mă ruşinez de răul săvârşit şi, dacă m-am mânjit cu sângele copiilor, nu vreau să pângăresc şi nişte <oameni> fără vină. (*Intră Theseus, însoţit de oşteni, şi se adresează*

lui Amphitryon.)

Theseus

Eu vin c-un pâlc de tineri din Atena, care m-aşteaptă înarmaţi la fluviul Asopos. Vreau să-l ajut pe fiul tău cu lancea mea, bătrâne. Un zvon s-a răspândit în patria lui Erechtheus124 că sceptrul Thebei a fost înşfăcat de Lykos şi că el poartă un război aprins cu voi.

Drept mulţumire pentru binele făcut de Herakles, cel care m-a salvat din lumea morţilor, ţin să v-ajut, bătrâne, dacă e nevoie, cu braţul meu şi cu armata mea. (*Observă prezenţa cadavrelor*.)

Ah! ce-i cu trupurile-acestea care zac pe jos? Ajuns-am oare prea târziu ca să mai pot împiedica o nouă pacoste? Aceşti copii de cine-au fost ucişi? Nevasta cui era femeia de acolo?

Dar asta n-a fost bătălie; nişte copii nu se apropie de lănci; aici, s-a petrecut, desigur, o stranie nenorocire.

Amphitryon

O, tu <stăpânul> colinei pe care creşte măslinul 125!

Theseus

De ce mă-ntâmpini cu acest preludiu tânguit?

Amphitryon

Trecut-am prin grele patimi, de zei hărăzite.

Theseus

Cine-s copiii peste care se deşartă plânsul tău?

Amphitryon

Tatăl lor e sărmanul fecior al meu, iar tatăl acesta e şi ucigaşul ce s-a pătat cu sângele lor.

Theseus

Să nu huleşti.

Amphitryon Aş vrea să te pot asculta.

Theseus

Cumplite spuse!

Amphitryon

Noi suntem sfârşiţi, suntem fără scăpare sfârşiţi.

Theseus

Ce spui? Cum a ucis?

Amphitryon în rătăcirea unei năvale de nebunie, trimiţând săgeţile lui otrăvite în sângele Hydrei cu o sută de capete.

Theseus

A fost lovit de Hera. Dar cine-i lângă morţi, bătrâne?

Amphitryon E fiul, feciorul meu, atât de-ncercat, carele, ca să ucidă Giganţii, s-a dus înarmat laolaltă cu zeii, la lupta din şesul Phlegrei126.

Theseus

Vai, care om a fost mai oropsit de soartă?

Amphitryon

Niciunul, nu vei afla vreun alt muritor atât de-ncercat şi atât de căznit.

Theseus

De ce-şi ascunde capul sub manta, sărmanul?

Amphitryon

Se ruşinează-naintea ochilor tăi, a dragostei tale frăţeşti, înaintea sângelui fiilor săi.

Theseus

Dar am venit să mă împărtăşesc din suferinţa lui şi eu; descoperă-i obrazul.

Amphitryon

Leapădă-ţi, fiule, de pe ochi mantaua, arunc-o, arată-ţi soarelui chipul!

O forţă potrivnică luptă să-ţi biruie plânsul: mă aplec la picioarele tale ca rugător, îţi ating bărbia, genunchiul şi mâna şi lacrimi revărs, de moşneag127.

Ah! struneşte, copile, inima ta de sălbatic leu, care iscă în tine un vuiet de crimă şi nelegiuire, care ar vrea să adauge alte năpaste năpastelor tale, o fiul meu!

Theseus

Hai, nu mai sta pe jos în chip atât de jalnic; îţi cer, ridică faţa ta spre un prieten. Nu-i niciun nor întunecat destul de negru să poată-ascunde răul ce te copleşeşte.

De ce-mi arăţi, mişcându-ţi mina, sângele împrăştiat? Te temi să nu mă pângărească vorba ta128? Nu-mi pasă dacă pătimesc cu tine laolaltă; odinioară m-am împărtăşit din soarta-ţi norocoasă. Nu trebuie să uit vreodată cum m-ai scos nevătămat din lumea morţii la lumină.

Urăsc prietenii a căror recunoştinţă se usucă, acei care se bucură să-ţi fie-n preajmă, când îţi merge bine, dar nu mai stau în nava ta, când te atinge vreo nenorocire.

Ridică-te, descoperă-ţi nefericitul cap, priveşte-mă. Un muritor din neam ales nu se răscoală, ci ştie să îndure loviturile primite de la zei. (îi *dezvăluie capul*)

Herakles

Theseus, vezi bine locul luptei în care mi-au căzut copiii?

Theseus

Am auzit de ea şi văd prăpădul despre care îmi vorbeşti.

Herakles

De ce dezvălui înaintea soarelui obrazul meu?

Theseus

Pentru că tu, biet muritor, nu poţi păta cele divine129.

Herakles

Sărmane, fugi de pângărirea mea nelegiuită!

Theseus

Nu trece duhul răzbunării sângelui de la prieten la prieten130.

Herakles îţi mulţumesc. Nu-mi pare rău că ţi-am venit în ajutor odinioară.

Theseus în schimbul binefacerii <de-atunci>, primeşte castăzi> mila mea.

Herakles

Da, vrednic sunt de milă: mi-am omorât feciorii.

Theseus

Plâng din compătimire pentru tine, căci soarta ţi-e duşmană.

Herakles

Ai întâlnit vreun bărbat mai urgisit ca mine?

Theseus

Atâta de înalt e nenorocul tău, încât atingi <cu fruntea, cerul.

Hf. RAKLES

Îmi este, aşadar, la îndemână să lovesc <în zei>131.

Theseus

Puţin îi pasă cerului că tu-l ameninţi.

Herakles

Zeii sunt sfidători, dar şi eu sunt la fel faţă de zei.

Theseus

Struneşte-ţi gura, nu cumva rostind cuvinte mari să suferi şi mai mult.

Herakles

Sunt vârfuit de suferinţe, nu mai e loc pentru niciuna.

Theseus

Ce vrei să faci? Unde te va târî mânia?

Herakles

Murind, mă voi întoarce sub pământ, de unde vin132.

Theseus

Cuvântul tău este al unui om de jos.

Herakles

La adăpost de nenoroc, nu-i greu să-mi afli vină.

Theseus

Mult-încercatul Herakles, aşa vorbeşte oare?

Herakles

Năpasta-mi este prea cumplită, iar vitejia subţiată.

Theseus

<Acesta-i> binefăcătorul oamenilor, marele prieten?
Herakles

Ei nu pot cu nimic să mă ajute; doar Hera e atotputernică.
Theseus

Hellada nu-ţi îngăduie să mori în chip nesăbuit.

Herakles

Ascultă ce temeiuri am ca să-ţi resping mustrările. Am să-ţi arăt de ce-a fost viaţa mea de ne-ndurat, şi azi şi înainte vreme.

În primul rând, eu m-am născut în casa unui om care s-a pângărit prin omorârea tatălui bătrân al mamei mele, până să se însoare cu Alkmene. Când o familie nu-i întocmită drept, urmaşii negreşit au parte de năpaste.

Pe mine Zeus m-a zămislit – oricine ar fi Zeus – şi astfel m-am ales cu duşmănia Herei. (*Se întoarce spre Amphitryon.*) Să nu te simţi jignit, moşnege, căci pe tine te socot a-mi fi părinte, nu pe Zeus.

Eram încă sugaci, când mi-au pătruns doi şerpi cu ochi îngrozitori în leagăn, trimişi de Hera să mă piardă133.

Când tinereţea mi-a croit veşmânt de muşchi, mai trebuie să spun ce munci am împlinit?

Lei şi Typhoni cu trupul întreit, Giganţi şi pâlcuri de Centauri patrupezi, cu câţi m-am războit, pe câţi i-am îmblânzit! La fel, am doborât căţeaua cu nenumărate capete renăscătoare, Hydra; şi sumedenie de alte munci am dus la bun sfârşit. Şi-am coborât la morţi, aşa cum poruncise Eurystheus, să scot sub soare câinele cu capul întreit, care păzeşte porţile lui Hades.

Iar încercarea de pe urmă e acest omor, sărman de mine! Uciderea copiilor a înecat în rele casa mea. Căci uite în ce strâmtoare mă găsesc. Nu pot să locuiesc neprihănit în Theba, dragă mie, şi chiar dac-aş rămâne, la care sanctuar, în care întrunire de prieteni aş îndrăzni să merg? Blestemul azvârlit asupra-mi nu îngăduie să fiu primit.

Nici să mă duc în Argos nu se poate, căci am fost exilat din patrie. Fie! Atunci să mă aşez în vreun alt oraş. De ce? Să fiu recunoscut, să întâlnesc priviri piezişe, să trebuiască să mă zăvorăsc, spre a scăpa de ghimpii limbilor clevetitoare? «Nu este el, se va vorbi, fiul lui Zeus care şi-a omorât copiii şi nevasta? Să-şi isprăvească zilele departe de pământul nostru!»

[Doar pentru omul care-a cunoscut odată fericirea, sunt dureroase răsturnările cursitei>; cel care are parte de nefericire nu suferă, când e năpăstuit din naştere.

Eu voi ajunge cred, la grea restrişte: pământul va vui, oprindu-mă de-a mai călca pe el, marea se va împotrivi s-o traversez, tot astfel apa râurilor, şi am să fiu precum Ixion, care se-nvârte <veşnic> legat de roata lui134.

Mai bine să nu mă arăt elenilor care m-au cunoscut când, ajutat de soartă, propăşeam.]

De ce să mai trăiesc? Ce-aş câştiga păstrând o viaţă fără rost şi blestemată?

Acum să dănţuiască strălucita Hera, răsune solul neted al Olympului, lovit de-ncaltă mintea ei! Doritul ţel şi l-a atins: pe cel dintâi dintre helleni l-a prăbuşit, încât nici temelia nu i-a mai rămas. Unei asemenea zeiţe cum să i te rogi? Ea pentru o femeie, pe care Zeus a îndrăgit-o, l-a nimicit, din gelozie, pe binefăcătorul fără vină al Helladei.

Theseus

Nu, nu te-a pedepsit alt zeu, ci Hera. Tu eşti îndreptăţit să crezi… (*lacună*) … Decât să pătimeşti, mai bine-ascultă-mi sfatul.

Nu este muritor să scape neatins de loviturile ursitei, nici vreun zeu, dacă-s adevărate spusele aezilor135. Nu s-au culcat unii cu alţii zeii, fără noimă? Ca să domnească, nu şi-au ferecat în lanţuri taţii? în schimb lăcaşul lor este în Olympos, şi-şi poartă fără remuşcări greşelile.

De ce socoţi, tu, o făptură muritoare, că sunt de ne-

ndurat asprimile ursitei, când zeii nu <socot aşa>?

Pleacă din Theba, precum cere legea, şi vino după mine în cetatea ocrotită de Athena. Acolo mâinile ţi le voi curaţi de pângărire şi am să-ţi dau o casă şi-o parte din averea mea. Te fac stăpân pe ceea ce mi-au dăruit atenienii când am salvat şapte băieţi şi şapte fete de taurul din Knosos, pe care l-am ucis136. Eu <în cetate ▻pretutindeni am primit câte-o bucată de pământ; de-acum încolo fiecare va purta numele tău şi te vei bucura, cât vei trăi, de ele137.

Iar după moarte, când vei fi ajuns în Hades, ţi se vor aduce jertfe, şi vor fi ridicate monumente de marmoră în cinstea ta de către toţi atenienii138. Va fi pentru cetate o cunună frumoasă gloria de-a fi venit în ajutor unui erou. Şi astfel eu voi răsplăti pe salvatorul meu.

Acum tu ai <într-adevăr> nevoie de prieten. Când zeii ţin cu noi, prietenii sunt de prisos; ajunge să ne ocrotească, dacă vrea, divinitatea.

Herakles

Aceste spuse nu cad bine la prăpădul meu, dar mie nu-mi trece prin gând că zeii se dedau unor iubiri nelegiuite, nici n-am crezut şi niciodată n-am să cred că-şi leagă unii altora în lanţuri braţele, ori că vreunul porunceşte altuia ca un stăpân. Căci unui zeu, dacă e zeu într-adevăr, nu-i trebuie nimic. Iar celelalte sunt numai scorneli becisnice ale aezilor139.

Oricât m-ar copleşi amarul, m-am gândit că, dacă părăsesc lumina zilei, se va spune c-am fost laş. Bărbatul neînstare să-şi îndure nenorocul nu ar putea să ţină piept nici armelor duşmane.

Voi aştepta fără să şovăi moartea. Aşa că mă voi duce în cetatea ta şi-ţi voi purta recunoştinţă pentru darurile tale fără număr. Căci am trecut prin multe încercări, dar n-am dat înapoi de la niciuna, şi niciodată lacrimile nu mi-au

şiroit din ochi şi nici n-am bănuit ca într-o zi voi plânge.

Acum e limpede, mă voi supune sorţii ca un rob 14°. (Se *întoarce spre Amphitryon*.)

Aşa! Mă vezi plecând, bătrâne, în exil; mă vezi împovărat de omorârea propriilor mei copii.

Tu fă-le un mormânt, îngroapă trupurile lor, cinsteşte-i cu prinosul lacrimilor tale, căci mie legea nu-mi îngăduie s-o fac. Aşterne-i lângă mama lor, să-i ţină-n braţe, uniţi în nenoroc, precum erau şi până să-i fi nimicit fără să vreau.

Când trupurile lor vor fi acoperite cu pământ, rămâi, deşi e dureros, să locuieşti în Theba. Sileşte să trăieşti, ajută-mă săndur aceste patimi.

Copiii mei! cel ce v-a zămislit şi v-a dat viaţă, tatăl vostru, v-a răpus, voi nu v-aţi înfruptat din ce-am înfăptuit, din ceea ce prin aspre munci vă pregătisem, din slava mea, cea mai frumoasă moştenire de la un părinte.

O! tu, sărmana mea <pereche>! ucigându-te, ca un hain te-am răsplătit că ai păstrat cu străşnicie patul meu neprihănit şi că te-ai mistuit păzind atât amar de vreme vatra mea.

Biată soţie, bieţi copii, bietul de mine! Destin cumplit! Şi de nevastă mă despart şi de copii. Amarnică-i dulceaţa acestor sărutări, amarnică nevoia de-a trăi cu armele la mine!

Nu ştiu, să le păstrez ori să le lepăd. Lovindu-se de coasta mea vor zăngăni întruna: «Prin noi ţi-ai spulberat nevasta şi feciorii; noi suntem ucigaşele fiilor tăi.» Cum aş putea să le mai ţin, cu ce temei, pe umăr?

Dar a mă despuia de armele cu ajutorul cărora am săvârşit isprăvi atât de strălucite în Hellada, înseamnă a mă dărui potrivnicilor mei şi a muri ca un netrebnic. Nu-i bine să le lepăd. Chiar dacă-mi vor isca dureri, eu le păstrez. (*Îşi adună de pe jos arcul şi săgeţile*.)

Theseus, îţi cer numai o înlesnire, să mă-nsoţeşti la Argos ca să-mi dobândesc răsplata pentru câinele Infernului. Mă tem, dacă voi merge singur, îndurerat de pierderea copiilor, să nu pat iar vreun necaz141.

O! ţărnă a lui Kadmos, o thebani! să radeţi capetele voastre, îndoliaţi-vă, urmaţi-mi fiii la mormânt! într-un cuvânt, jeliţi cu toţii pentru morţi şi pentru mine. Noi, dintr-o lovitură, am fost împinşi de Hera în vitregă năpastă.

Theseus

Ridică-te, nefericitule, destul ai plâns.

Herakles

N-aş fi în stare, trupul meu e ţeapăn.

Theseus

Năpastele îi surpă şi pe cei mai tari.

Herakles

Ah! De-aş putea să împietresc aici, să-mi uit de rele.

Theseus

Destul! Dă mâna ta unui prieten care vrea să te ajute.

Herakles

Ia seama, sângele îţi va mânji îmbrăcămintea.

Theseus

Poţi să te ştergi de mine fără teamă, căci nu-mi pasă.

Herakles

Lipsit de fiii mei, găsesc un fiu în tine.

Theseus

Petrece-ţi braţul după gâtul meu; îţi voi conduce paşii.

Herakles

Ca o pereche de prieteni, dar unul este oropsit. (*Lui Amphitryon*) Bătrâne, un bărbat ca el este prietenul cel mai de trebuinţă. Amphitryon

El e vlăstarul unei patrii bogate în feciori aleşi.

Herakles

Theseus, să pe întoarcem să-mi privesc copiii.

Theseus

Crezi c-o să-ţi farmeci astfel şi-o să-ţi alini durerea? Herakles

Ce mult aş vrea! Dar barem să-l îmbrăţişez pe tata. Amphitryon

Aici sunt, fiule. Asta doream şi eu. (*Herakles şi Amphitryon se îmbrăţişează*.)

Theseus

Nu-ţi mai aduci aminte cât ai fost de încercat?

Herakles

Prăpădul de acum întrece tot ce-am îndurat.

Theseus

Văzându-te cum plângi, ca o femeie, nimeni nu te-ar lăuda. Herakles

Atât de jos am lunecat? Durerea mi-o sporesc eu însumi? Theseus într-adevăr, prea mult. Ce-a devenit vestitul Herakles? Herakles

Tu cum erai, când te aflai în Hades, la restrişte?

Theseuş

Eram lipsit de vlagă, cel mai becisnic om.

Herakles

Atunci de ce ai spus că las să mă doboare răul?

Theseus

Să mergem.

Herakles

Bun rămas, bătrâne.

Amphitryon

Cu bine, fiul meu!

Herakles îngroapă, cum ţi-am spus, băieţii.

Amphitryon

Pe mine cine mă va îngropa?

Herakles

Chiar eu.

Amphitryon

Când vei veni?

Herakles

Când vei fi pus copiii în mormânt.

Amphitryon

Dar cum?

Herakles

Am să te duc din Theba la Atena. Aşterne-mi fiii cu evlavie-n pământ. Eu, care mi-am sfărmat în chip atât de ruşinos căminul, îl voi urma, precum o plută trasă, pe Theseus. Smintit e cel ce preţuieşte bogăţia sau puterea mai mult decât un credincios prieten. (*Herakles şi Theseus pleacă.*)

Corifeul

Purcedem zdrobiţi de milă, cu ochii în lacrimi; am pierdut cel mai mare prieten al nostru.

(*Corul iese lent, în timp ce maşina scenică trage cadavrele înăuntrul palatului*; *Amphitryon le urmează. Apoi marea poartă se închide.*)

FENICIENELE

(*în ordinea intrării în scenă*)

IOKASTA, mama şi soţia lui Oidipus.

PEDAGOGUL copiilor regali.

ANTIGONA, fiica perechii incestuoase.

CORUL femeilor feniciene.

POLYNEIKE ŞI ETEOKLES, fraţii învrăjbiţi ai Antigonei. KREON, fratele Iokastei, regele Thebei.

TEIRESIAS, ilustru prezicător.

MENOIKEUS, fiul lui Kreon.

UN VESTITOR.

ALT VESTITOR.

OIDIPUS, fostul rege al Thebei.

Manto, fiica lui Teiresias, războinici, însoţitori, oameni de casă.

Locul tragediei este Theba. În centrul decorului se află palatul regilor cetăţii, situat aproape de zidul înconjurător de apărare, înzestrat cu metereze şi turnuri. În faţa palatului, un altar al lui Apollon Agyleios142 *iar deasupra clădirii o terasă, la care se poate urca pe o scară de cedru şi de unde se poate privi, peste zid, în câmpia thebană. Din palat iese regina îokasta cu părul ras, în straie întunecate, de doliu.*

IOKASTA

Tu, care-ţi tai făgaş prin cerul înstelat, şi, ridicat în carul ferecat cu aur, Soare143, <mână> telegarii tăi zburaţici să-ţi rostogolească flacăra în jurul lumii, ce raze de prăpăd ai aruncat asupra Thebei din ziua când a poposit în ţară Kadmos, lăsând în urma lui pământul îmbăiat de mare al Feniciei144?

Soţia lui, fiica Aphroditei, pe nume Harmonia, l-a odrăslit odinioară pe Polydoros, din care s-a născut, se zice, Labdakos, părintele lui Laios.

Cât despre mine, Menoikeus mi-a fost părinte, şi frate-mi este Kreon, din aceeaşi mamă. Iokasta mi se spune, un nume dat de tatăl meu. M-am măritat cu Laios, dar cum el n-a putut să dobândească niciun fiu, deşi de multă vreme avusese parte de acelaşi pat cu mine, în palatul său, s-a dus la Delphi să-l întrebe pe Apollon, şi în acelaşi timp să-i ceară, din unirea noastră, să i se nască prunci de parte bărbătească în palat.

Răspunse Phoibos: «Rege al thebanilor cu mândri cai, nu semăna, peste voinţa zeilor, zămislitoarea brazdă! De vei prăsi un fiu, acesta te va omorî şi-ţi va surpa în sânge casa.»

Dar Laios, dăruindu-se plăcerii la beţie, a zămislit cu mine un copil; ci, după semănarea fătului, se dumeri îndată c-a greşit şi îşi aduse-aminte de spusele lui Phoibos. Atunci el a încredinţat unor bouari noul născut, ca ei să-l

părăsească în poiana Herei, pe coasta Kithaironului145, cu gleznele străpunse de nişte ţepi de fier; aşa se face că elenii l-au numit Oidipus146. Însă <de-acolo> l-au cules păstorii cailor lui Polybos; l-au dus la curte şi l-au dat în mâinile stăpânei lor147.

Aceasta rodul caznelor trupului meu l-a strâns la sânul ei, şi l-a înduplecat pe soţ să creadă că-l născuse dânsa.

Iar fiul meu, când se schimbase în bărbat, şi-un puf roşcat îi răsărise pe obraji, înţelegând de unul singur adevărul, sau poate că din spusele cuiva, voi să afle cine i sunt părinţii.

Deci el se îndreptă spre vatra lui Apollon148 deodată cu bărbatul meu, cu Laios, care-ncerca să afle dacă nu cumva copilul lepădat mai vieţuia. Cei doi se întâlniră la răscrucea drumului Phokidei149. Şi vizitiul carului lui Laios a strigat: «Străine, la o parte! Fă loc, fa pentru rege loc!»

Oidipus, fără să răspundă, îşi văzu, semeţ, de drum, dar caii <îl loviră> cu copitele <din urmă>, umplându-i gleznele de sânge. Într-asta – dar de ce să amintim de întâmplări străine relelor de-acum? – feciorul îşi ucide tatăl, ia carul şi îl dăruie lui Polybos, cel care l-a crescut.

În vremea când <cumplita> Sphinx150 se abătuse peste Theba şi-o năpăstuia, cum soţul îmi pierise, fratele meu, Kreon, făgădui prin crainic aşternutul meu celui care va dezlega enigma agerei fecioare; aceluia, spunea, urma să-i fiu nevastă. Şi întâmplarea face ca Oidipus, fiul meu, să tălmăcească versurile Sphinxei: drept care se înscăunează rege peste ţară, primind, pentru ispravă, sceptrul şi acest pământ. Sărmanul a nuntit, fără să ştie, cu femeia care-i dete viaţă, iar maică-sa, fără să ştie, s-a culcat cu fiul.

Şi am avut de la copilul meu odrasle, doi feciori,

Eteokles şi Polyneikes, cel renumit pentru purtarea lui, şi două fete.

Pe una a numit-o tatăl său Ismena, iar eu pe cea mai mare, Antigona, S1.

Aflând apoi că patul meu este al mamei şi totodată al soţiei sale, Oidipus, copleşit de grozăvie, şi-a pedepsit sălbatic ochii: şi-a <înţepat> şi-nsângerat pupilele cu sponci de aur152.

Feciorii mei, când barba le-a umbrit obrajii, l-au pus pe tatăl lor sub lacăt, l-au ferecat să i se uite soarta <ticăloasă>. Prea multă iscusinţă ar fi trebuit pentru aceasta! El încă este viu, în casă, dar, chinuit de nenorocul lui, şi-a blestemat fără cruţare fiii, şianume, să-şi împartă cu tăişul fierului acest palat153.

Cei doi atunci, temându-se că, dacă-ar locui-mpreună, zeii ar fi în stare să-i împlinească tatălui dorinţa, au hotărât, prin înţelegere, că mai întâi mezinul, Polyneikes, de bunăvoie se va exila din Theba, pe când Eteokles va sta în ţară să poarte sceptrul vreme de un an; apoi se vor schimba cunul prin altul x Doar că, o dată ce s-a aşezat la cârma stăpânirii, <Eteokles> nu a mai vrut să-şi părăsească tronul şi l-a lăsat pe Polyneikes <mai departe> în exil. Acesta îşi găsi în Argos ocrotire, unde se înrudi cu Adrastos, şi adună nenumărate scuturi argiene sub porunca lui154. Acum el a sosit sub meterezele oraşului cu şapte porţi, să ceară sceptrul părintesc şi partea lui de ţară155.

Eu, străduindu-mă să le sting cearta, l-am înduplecat pe unul din feciori să vină, în răgazul unui armistiţiu, la celălalt, mai înainte de-a începe lupta. El va veni, mi-a spus-o crainicul trimis de mine.

Tu care locuieşti în adâncimea cerului, strălucitoare, Zeus, salvează-ne, împacă-mi fiii! E datoria ta, dacă eşti înţelept, să nu laşi pururi în năpastă acelaşi muritor.

(*Iokasta pleacă. Pe terasa palatului apare un bătrân* pedagog156 *al copiilor lui Oidipus. El vorbeşte cu Antigona, care suie, nevăzută, scara.*)

Pedagogul

Vlăstar vestit al părinteştii vetre, Antigona, deoarece Iokasta, la stăruinţa ta, ţi-a-ngăduit să părăseşti odăile fecioarelor, ca să priveşti armata argiană de pe terasa dominând palatul, opreşte-te, să cercetez mai înainte drumul. Să nu-ţi apară vreun cetăţean în cale, ca nu cumva să fim vorbiţi de rău, tu ca stăpână, eu ca sclav157.

Am să-ţi înşir tot ce-am aflat despre argei, când am umblat să-i duc fratelui tău propunerea de armistiţiu, tot ce-am văzut şi desluşit, întâi la ducere, apoi la-ntoarcere <din tabăra duşmanăx Dar, iată, nu înaintează spre palat niciun theban. (*în timp ce Antigona suie ultimele trepte.*)

Urmează mersul tău pe scara veche din <lemn de cedru şi priveşte în câmpie; la <râul> Ismenos, pe maluri, şi-aproape de fântâna Dirke, vezi câtă oaste au duşmanii!

Antigona întinde, întinde-ţi mâna bătrână din capul scării, mie, nevârstnicei; ajută-mi să urc.

PEDAGOGUL (*întinzându-i mâna*)

Apucă-mă şi ţine-te, fecioară, bine. Tu ai sosit la timp. (*Antigona se află acum pe terasă, lângă pedagog.*) Oastea pelasgilor începe să se mişte, să se despartă în batalioane158.

Antigona

Io, Hekate, fiică slăvită a zeiţei Leto159!

Toată câmpia străfulgeră acoperită cu-aramă.

Pedagogul

Nu a sosit umil la Theba Polyneikes, ci în vacarmul tunător al multor mii de cai şi de hopliţi.

Antigona

Oare porţile sunt zăvorâte, oare drugii de-aramă sunt bine înfipţi între pietrele zidului clădit de Amphion160?

Pedagogul

Fii liniştită. Dincoace de ziduri n-avem a ne teme. Dar dacă vrei să afli amănunte, priveşte mai întâi <spre asediatori>. Antigona

Cine-i <luptătorul> acela cu panaşul alb care merge în fruntea oştirii, purtându-şi atât de lesne pe braţ scutul cu totul de-aramă?

Pedagogul

O căpetenie, stăpână.

Antigona

Cine-i anume şi de unde vine? Bătrâne, spune-mi cum îl cheamă?

Pedagogul

Se zice că-i de baştină mykenian, poruncitorul Hippomedon161, dar locuieşte nu departe de izvorul Lernei.

Antigona

Ah! cât de semeţ se poartă, te năpădeşte spaima, privindu-l!

Este asemenea unui Gigant născut de Glie; scutul lui străluceşte, pictat cu stele; nu pare a fi din stirpea celor dăinuitori o singură zi.

Pedagogul îl vezi pe cel ce trece apa Dirkei?

Antigona

El are altfel, cu totul altfel de arme.

Cine-i <bărbatul> acela?

Pedagogul

Este Tydeus, feciorul lui Oineus. Pe Ares al etolienilor îl poartă în adâncul pieptului162.

Antigona

Nu el s-a căsătorit, bătrâne, cu sora nevestei lui Polyneikes?

Cât de ciudat colorate sunt armele sale, pe-jumătate-barbarul!

Pedagogul

Etolienii sunt cu toţii purtători de sakos163, fata mea, şi nime nu aruncă suliţa mai drept la ţintă decât ei.

Antigona

Dar tu de unde ştii, bătrâne, atât de limpede toate acestea? Pedagogul

Eu le-am scrutat pe scuturile lor emblemele, şi-am învăţat să le-nţeleg, mergând să-i fac fratelui tău propunerea de armistiţiu. Acum, dacă mă uit la ei, ştiu cine-s oamenii, după armura fiecăruia.

Antigona

Cine-i acela care trece pe lângă mormântul lui Zethos164, cu plete cârlionţate, acel tinerel cu privire îngrozitoare?

O căpetenie, <fără-ndoială; se recunoaşte> după mulţimea care-l urmează atotînarmată şi-i face alai.

Pedagogul

Acela e Parthenopaios, fiul Atalantei165.

— Antigona

Ah! fie-i hărăzit ca Artemis.

<zeiţa> gonind prin munţi, însoţită de mama acestui <războinic>, cu săgeţile ei să-l astâmpere şi să-l ucidă, căci el se abate să-mi ruineze cetatea166!

Pedagogul

Aşa să fie, fata mea. Doar că aceşti năvălitori au, pare-se, de partea lor dreptatea. Mă tem că zeii au să ţină seama de aceasta167. Antigona Unde se află cel zămislit şi născut de aceeaşi mamă ca mine?

Unde-i acum Polyneikes, bătrâne?

Pedagogul

<Iată-l> acolo, lângă mormântul fetelor Niobei, bs. Stă în picioare-alături ea de Adrastos. Îl vezi?

Antigona

Da, însă nu-l văd desluşit. Îmi pare că zăresc conturul

unui trup ce seamănă cu-al lui169.

De-aş putea, ca un nor ce-l duce repede vântul, să ţâşnesc prin ether170 pân' la fratele meu, şi braţele mele, după atâta vreme, să mi le petrec în jurul gâtului drag al acestui sărman exilat!

Ce mult se deosebeşte de ceilalţi cu armele lui de aur!

Arunca văpăi ca soarele-n zori.

Pedagogul

El va veni aici în timpul armistiţiului şi îţi va umple <sufletul> de bucurie.

Antigona

Dar celălalt, cu atelajul alb, bătrâne, cine este, cel care ţine frâiele, stând ridicat în car?

Pedagogul

E ghicitorul Amphiaraos, stăpână171. El are victime cu el, deal căror sânge şiroind e însetat pământul 172.

Antigona

Zeiţă cu brâu strălucind, de Leto zămislită.

Selene, glob luminos de aur173, cât de senin, cu câtă măsură se foloseşte de bold ca să-şi mine drept înainte cei doi telegari!

Şi unde este Kapaneus, sfruntatul care ne ameninţă cumplit cetatea174?

Pedagogul

Acolo, cumpănind cum pot fi turnurile cucerite; măsoară înălţimea meterezelor cu ochii.

Antigona

Io, Nemesis 175> tunet adânc bubuind al lui Zeus, fulger cu flacără mistuitoare, voi puneţi capăt măreţiei făloase!

Iată-l pe cornul> care, cu lancea, va lua în prinsoare thebanele şi le va dărui Mykenei şi Lernei, unde tridentul lui Poseidon făcu să ţâşnească izvorul <numit>

Amymone176; va zvârli peste ele <năvodul> robiei.

Niciodată, ah! niciodată, stăpână, fiică a marelui Zeus.

Artemis cu bucle de aur, nu mă lăsa să ajung o astfel de sclavă!

Pedagogul

Copila mea, întoarce-te în casă şi stai acolo, în odaia de fecioară, căci tu ţi-ai împlinit dorinţa şi ai văzut ceea ce ai poftit să vezi. Acuma, după tulburarea care bântuie-n oraş, o ceată de femei se-apropie de casele regeşti. Iar firea lor este clevetitoare; la cel mai mic prilej de-a ponegri, ele adaugă <minciuni> şi înfloresc. Pentru femei este o desfătare să nu spună nimic de bine una despre alta. (Ies *din scenă amândoi*. *Intră Corul alcătuit din femei feniciene*, *care poartă veşminte fastuoase asiatice177*.)

Corul

Strofa 1

Am părăsit tyriana mare umflată, fiind oferite, prinoase de frunte178, lui Phoibos.

Venit-am din insula feniciană179

să-i slujim lui Loxias180, ca serve-n lăcaşul său de sub rotunj iţele vârfuri înzăpezite ale Parnasului.

Am navigat prin Marea Ionică vâslind, căci dinspre sterpele şesuri <marine> care-nconj oară Sicilia, vuia minunat, ca o goană de cai prin văzduh, suflarea Zefirului181.

Antistrofa 1

Alese din toate femeile cetăţii <Tyrului>, drept cea mai frumoasă ofrandă pentru Loxias, venit-am în ţara kadmeilor; coborâtoare şi noi din vestiţii Agenorizi182, am fost trimise aici, <să facem popas> în <cetatea, lui Laios, cu turnuri.

Asemenea unor statui făurite din aur, vom rămâne în slujba lui Phoibos.

Dar apa Kastaliei183 ne-aşteaptă încă să ne scăldăm <acolo> belşugul feciorelnic al părului nostru, întru slujirea lui Phoibos.

E p o d a

O, stâncă luminată de focul ce-nvăpăiază crestele gemene <ale Parnasului>, când peste culmi, urmat de alaiuri, trece Dionysos184!

butuc de viţă, din ai cărei ciorchini zilnic musteşte licoarea vinului!

peşteră dumnezeiască, <bârlog> al dragonului185!

locuri de pândă munteneşti ale zeilor!

munte sfânt troienit de zăpezi!

fie-ne dat, după ce vom pleca din preajma <fântânii> Dirke, să dănţuim şi noi, dezlegate de teamă, în cinstea nemuritoarei zeiţe186, prin văile de lângă templul lui Phoibos, buricul lumii187!

Strofa 2

Dar astăzi înaintează spre zidul <Thebei> năvălitorul Ares, care aprinde flacăra unui cumplit măcel împotriva cetăţii. Oprească-l Ursita! împărtăşim cu prietenii noştri durerile; destinul acestei ţări cu şapte turnuri va fi-mpărtăşit de pământul Feniciei.

Un singur sânge zvâcneşte-n urmaşii purtătoarei de coarne Io188: încercările lor sunt şi ale noastre.

Antistrofa 2

Norul cel gros de scuturi luceşte în jurul cetăţii, prevestind ucigaşa luptă care va-ncepe curând, prin voia lui Ares, între feciorii prăsiţi de Oidipus, aducându-le prăpădul Erinyilor.

Aşezare pelasgică, Argos, ne temem de vitejia ta şi de hotărârea divină; căci Polyneikes nu fără dreptate se-avântă-narmat în această ncleştare să dobândească palatul cpărinţilor săi>.

(*Intră Polyneikes acoperit de armură aurie, cu sabia*

în mină. Iscodeşte neliniştit cu privirea în toate părţile.)

Polyneikes

La poartă s-au deschis zăvoarele-naintea mea; străjerii lesne m-au lăsat să intru în cetate.

Mi-e grijă totuşi că de mă vor prinde în năvodul lor, nu-mi vor da drumul decât scurs de sânge. De-aceea trebuie să cercetez cu ochii pretutindeni, aici şi-acolo, nu cumva să cad în vreo capcană. (*îşi trage sabia din teacă*.)

Dar, înarmându-mi cu această spadă mâna, eu nu voi pregeta să îndrăznesc orice. (*Oprindu-se brusc*.) Hei! Cine eşti acolo! Mi-e frică oare de un zgomot? Toate le par, chiar şi cutezătorilor, de spaimă, când pun piciorul pe pământ duşman.

Desigur, mă încred în mama, dar nici de neîncredere nu sunt lipsit: ea m-a îndemnat să vin aici, sub ocrotirea unui armistiţiu. Iată un loc de adăpost: în preajmă se înalţă vetrele unui altar, şieapoi> acest palat nu e deşert189. Să-mping din nou în teacă spada şi să întreb cine-s femeile oprite-n faţa casei. (*Adresându-se Corului*.) Femeilor străine, spuneţi-mi, din care patrie aţi poposit lângă acest lăcaş?

Corifeul 190

Fenicia e patria ce ne-a hrănit şi ne-au trimis aici urmaşii lui Agenor, cu prinoase pentru Phoibos. Ilustrul fiu al lui Oidipus trebuia să ne îndrepte la oracolul divin şi la altarul lui Loxias, când argienii <tocmai> au pornit contra cetăţii cu război.

Dar tu, la rândul tău, răspunde-mi, cine eşti? Ce cauţi dincoace de meterezele cu şapte guri ale pământului theban?

POLYNEIKES

Oidipus este tatăl meu, fiul lui Laios, iar mama mea Iokasta a lui Menoikeus; poporul Thebei mă numeşte Polyneikes.

CORIFEUL (*prosternându-se în faţa lui Polyneikes*)

O, tu cel din aceeaşi tulpină cu Agenorizii, mai-marii mei, de care am fost trimisă, rege, îmi plec genunchii în faţa ta, după datina ţării mele 191.

Te-ai întors pin la urmă în ţara părinţilor tăi.

(*Văzând-o pe Iokasta*)

Regină puternică, întâmpină-l grabnic, deschide porţile toate!

N-auzi, tu mama, tu născătoarea lui?

De ce mai întârzii sub acoperişul palatului şi nu-ţi cuprinzi în braţe copilul?

(*Intră Iokasta, venind din palat.*)

Iokasta

Auzit-am, fecioarelor, ţipătul vostru fenician şi-mi târăsc aici, tremurând, bătrânele mele picioare.

Io! fiul meu, după lungi şi nenumărate zile-ţi văd chipul, îmbrăţişează pieptul mamei tale. Întinde-mi obrajii şi lasă-ţi părul bogat, cu-ntunecate bucle, să-ţi cadă şi să-ţi umbrească gâtul.

Io! te-ai ivit pân' la urmă, deşi nesperat şi neaşteptat, în braţele mamei. Dar ce să-ţi grăiesc?

Şi cum să-ţi arăt, aşa cum aş vrea, cu mâinile sau prin cuvinte sau dându-ţi, răpită, ocol într-un dans vârtejit 192, bucuria de-a fi regăsit o desfătare uitată?

Io! fiul meu, ce pustiu ai lăsat în casa părinţilor tăi, părăsind-o, când ai *fost* surghiunit de jignitoarea purtare a unui frate!

Cât te-au dorit prietenii tăi!

Cât te-a dorit cetatea!

Iată de ce mi-am tuns căruntele plete, înlăcrimat prinos pentru doliul meu; ciată de ce> nu mai port, copile, peplos din pânză albă, ci mă-nveşmânt în aceste jalnice zdrenţe întunecate ca noaptea.

Iar bătrânul lipsit de vedere, care trăieşte-n adâncul

palatului, de când <voi, perechea de fraţi cu aripi asemănătoare, v-aţi dezbinat şi v-aţi desprins din jugul familiei, neîmpăcat, şiroind de lacrimi, s-a năpustit într-o sabie, să se ucidă cu mâna lui, şi-a vrut să se spânzure de-acoperiş; iar printre vaiere-şi blestemă fiii. Întruna ţipând de durere, întruna gemând, se ascunde în beznă.

Aud, copile, că te-ai legat printr-o nuntă şi că, în casă străină, te bucuri de-a fi părinte; ai căutat înrudirea cu o străină, blestemată-nrudire şi pentru maică-ta şi pentru <neamul> bătrânului Laios, o căsătorie care ne-aduce năpastă!

Eu nu am aprins pentru tine flacăra torţei, cum e-ndătinat să facă la nunţi fericitele mame.

Şi pentru baia ta nupţială n-am scos din râul Ismenos apă.

Şi niciun cântec de-ntâmpinare-a miresei n-a răsunat în cetatea thebană 193.

Blestemată să fie concina relelor>, fie că-i fierul, fie că este discordia, fie cât tatăl tău sau răzbunarea divină înverşunată asupra caselor noastre 194, căci peste mine-a căzut povara durerilor.

Corifeul

Cumplit este pentru femei să nască în dureri, şi totuşi ele, toate, îşi iubesc copiii.

POLYNEIKES

Eu, mamă, am avut şi n-am avut temei să vin între duşmani; dar dragostea de ţară porunceşte tuturor.

Cel care spune-altminteri, cu vorbele se-alintă sau nu-şi răspică gândul.

Totuşi eram atât de-ngrijorat şi-atât de-nspăimântat, ca nu cumva să pier în vreo capcană întinsă de-al meu frate, încât am străbătut cu spada-n mâini cetatea şi cercetând cu ochii împrejur. Un lucru doar mă linişteşte, armistiţiul; şi-apoi mai e cuvântul tău, care mi-a dat

încredere să pun piciorul dincoace de zidurile părinteşti.

Ce mult am lăcrimat, când am văzut din nou, după atât amar de timp, palatul, jertfelnicele zeilor, gimnaziul 195 unde-am fost crescut şi apa Dirkei, de unde pe nedrept am fost gonit să locuiesc într-un oraş străin, vărsând din pleoape plânsul în pâraie. Dar la durerea mea se mai adaugă o durere, văzându-te cu capul ras şi-n straie negre.

Vai, pentru pacostele mele! Cât e de-ngrozitoare, mamă, duşmănia dintre rude! [Şi câte piedici pune împăcării!] Ce face tatăl meu bătrân, în casă, cu privirile în beznă? <Ce-mi fac> surorile, pereche? Fără-ndoială că suspină, sărmanele, pentru exilul meu.

IOKASTA

Un zeu sfărâmă jalnic neamul nostru. El a-nceput când am nesocotit porunca lui şi am născut, apoi au fost sinistrul măritiş cu tatăl tău şi zămislirea ta <sinistră>196. Însă la ce sunt bune-aceste spuse? Noi trebuie să îndurăm ce se întâmplă din voinţa zeilor.

Aş vrea să te întreb ceva ce ţin să aflu, însă mă tem să nu-ţi frâng inima; şi totuşi asta mi-e dorinţa.

POLYNEIKES

Întreabă-mă, fără să laşi nimic deoparte; ceea ce tu pofteşti, mi-e drag şi mie mamă.

IOKASTA

Preabine, iată ce doresc să aflu mai întâi: a fi lipsit de patrie este într-adevăr un rău atât de mare?

POLYNEIKES

Din toate cel mai mare şi de fapt mai mare chiar decât o spun cuvintele.

IOKASTA

În ce fel? Care-i lucrul cel mai neplăcut pentru fugar?

POLYNEIKES

Cel mai supărător este că n-are dreptul să vorbească liber.

IOKASTA

Acesta e destin de sclav; de-a nu rosti ceea ce cugeţi.

POLYNEIKES

El trebuie să-ndure neghiobiile celor puternici.

IOKASTA

Şi asta-i dureros, să-mpărtăşeşti sminteala cu smintiţii. POLYNEIKES

Dar e-n folosul tău, să te-nrobeşti, chiar împotriva firii tale. IOKASTA

Se spune că speranţa hrăneşte surghiuniţii.

POLYNEIKES

Le face ochi frumoşi, dar e zăbovitoare.

IOKASTA

Şi timpul nu-i dezvăluie deşertăciunea?

POLYNEIKES

Ea nu-i lipsită de o vrajă ce îndulceşte nenorocul.

IoKASTA

Tu, înainte să te-nsori, din ce trăiai?

POLYNEIKES

Aveam mâncare câteodată pentr-o zi, pe urmă nu aveam. IOKASTA

Nu te-ajutau prietenii şi oaspeţii tatălui tău?

POLYNEIKES

Să fii tu fericită! Cel oropsit n-are niciun prieten.

IOKASTA

Obârşia ta nobilă nu te sălta pe-o treaptă mai înaltă? POLYNEIKES

E crunt să nu mai ai <nimic>. Obârşia nu mă hrănea. IOKASTA

Deci patria, cum văd, e pentru oameni bunul cel mai drag. POLYNEIKES

Nici n-ai putea descrie cât de dragă este.

IOKASTA

Cum de-ai ajuns la Argos? Aveai vreun temei?

POLYNEIKES

Nu ştiu; divinitatea mă mâna spre împlinirea sorţii mele.

IOKASTA

Da, zeul este înţelept. Şi-n ce fel te-ai căsătorit?

POLYNEIKES

De la Apollon, Adrastos primise un oracol.

IOKASTA

Ce i-a vestit? Ce-ai vrut să zici? Nu pot ghici.

POLYNEIKES

Că-şi va uni fiicele prin nuntă c-un mistreţ şi-un leu.

IOKASTA

Dar tu ce ai comun cu-aceste fiare, fiul meu?

POLYNEIKES

Căzuse noaptea şi soseam la porţile lui Adrastos.

IOKASTA

<Bag seamă> căutai sălaş, ca orice exilat rătăcitor?

POLYNEIKES

Întocmai. Şi atunci a mai sosit un exilat.

IOKASTA

Cine? Cât va fi fost şi-acela de nefericit!

POLYNEIKES

Tydeus, al cărui tată este, zice-se, Oineus.

IOKASTA

Şi Adrastos de ce v-a semuit cu nişte fiare?

POLYNEIKES

Deoarece-am sărit să ne luptăm pentru un pat.

IOKASTA

Atunci fiul lui Talaos a înţeles oracolul?

POLYNEIKES

Da, şi ne-a dăruit pe amândoi cu cele două fete ale sale.

IOKASTA

Eşti *fericit* în *căsnicie* sau nefericit?

POLYNEIKES

De nunta mea n-am până astăzi a mă plânge.

IOKASTA

Cum ai făcut să te urmeze-aci centreagă> oaste?

POLYNEIKES

Celor doi gineri Adrastos li s-a jurat, [şi lui Tydeus, cumnatul meu, şi mie], să-i reaşeze-n patrie pe fiecare, dar mai întâi pe mine. Mi s-au alăturat mulţime de fruntaşi din Argos şi Mykene, un ajutor de trebuinţă, dar pentru mine dureros, căci eu aduc, în contra ţării mele, o armată. Făcusem jurământ, şi zeii pot să-mi întărească spusa, că nu voiam să port război cu cei mai dragi prieteni; aceia care l-au voit sunt ei.

Tu, mamă, trebuie să risipeşti aceste rele. Împacă nişte fraţi ce se iubesc, dezleagă-ne de chinurile noastre, pe mine şi pe tine şi cetatea-ntreagă.

De multă vreme se tot spune-o vorbă, dar ţin şi eu să o rostesc: averile sunt bunul cel mai preţuit de oameni, şi mai puternic nu se află altceva pe lume; în urmărirea lor am tăbărât aici cu lănci nenumărate. Căci nobilul, căzut în sărăcie, nu mai e nimic. Corifeul

Priviţi, Eteokles soseşte pentru împăcare. E datoria ta, Iokasta, maica lor, să spui cuvinte-n stare să-ţi împace fiii. (*Intră Eteokles, bărbat aspru, fără să-şi privească la început fratele.*)

Eteokles

Aici sunt, mamă. Am venit pentru plăcerea ta. Ce-i de făcut? Întâi să cuvinteze celălalt. Îmi rânduiam, în jurul meterezelor cetăţii, batalioanele-n perechi, dar m-am oprit s-aud din gura ta, arbitrul nostru, ce socoţi să facem.

Aşa se-ntâmplă c-a intrat, sub scutul unui armistiţiu, şi Polyneikes între ziduri, de l-ai primit, cum îţi îngăduisem.

IOKASTA

Stai! Repezeala nu se potriveşte cu dreptatea, pe

când rostirea molcomă adeseori este izvor de-nţelepciune.

Alină-ţi furia din ochi şi răsuflarea-ntărâtată, căci nu priveşti la căpăţâna retezată a Gorgonei 197, ci fratele ţi-l vezi, venit la tine.

Şi tu, de-asemeni, Polyneikes, întoarce-ţi spre Eteokles obrazul; uitându-te în ochii lui, vei cuvânta mai bine şi vorba lui mai bine o vei înţelege.

Vreau să vă dau un sfat cuminte-amându-rora. Când un prieten se-ntâlneşte c-un prieten mâniat şi se măsoară ochi în ochi, să chibzuiască doar la ţelul întâlnirii şi vechile discordii să le uite.

Vorbeşte tu întâiul, Polyneikes, fiul meu, căci tu ai tăbărât cu oastea Danaizilor 198 aici, şi, după cum grăieşti, ai îndurat o nedreptate. De-ar fi un zeu judecătorul vostru şi de v-ar potoli gâlceava! Polyneikes

Rostirea adevărului se face fără ocolişuri şi nu îi trebuie dreptăţii lămuriri subtile. Ea se vădeşte pe potriva ei, în timp ce nedreptatea, bolnavă-n sine însăşi, se cere vindecată prin sofisme 199.

Eu am avut în minte mai întâi folosul casei părinteşti, apoi al meu şi-al lui <Eteokles>. Dorind să nu cad sub blestemele zvârlite-odinioară peste noi de tata, am părăsit de bunăvoie Theba, lăsându-mi fratele să poruncească ţării vreme de un an, cu învoiala ca să iau apoi, la rândul meu, domnia, în loc de a veni asupra lui cu duşmănie şi omor. <Ne-am înţeles> să nu-i fac niciun rău, nici să îndur din parte-i răul, cum se-ntâmplă <azi>.

Dar, după ce s-a învoit şi s-a jurat faţă de zei, nimic nu amplinit din ce făgăduise, ci ţine pentru el domnia şi partea mea de moştenire.

Sunt gata încă şi acum, de capăt cele ce mi se cuvin, să-ndepărtez de pe pământul ţării oastea, să iau în stăpânire vatra mea, să locuiesc la rândul meu într-însa, pe urmă să i-o dau din nou pentru acelaşi timp, fără să

pustiesc pământul patriei, nici să proptesc de turnuri scări bine-ntocmite, aşa cum mă voi strădui să fac, dacă voi fi nedreptăţit.

Îi chem pe zei să-mi fie martori c-am urmat în tot ce-am săvârşit dreptatea, dar sunt lipsit de patrie în chip nedrept şi fără urmă de cucernicie. Acesta-i adevărul despre toate, mamă, nu am îngrămădit cuvinte răsucite, iar oamenii, cei învăţaţi la fel cu cei de rând, vor recunoaşte, cred, că am dreptate.

Corifeul

Deşi n-am *fost* crescută în Hellada, rostirea ta îmi pare lesne de-nţeles.

Eteokles

Dacă ar fi frumos şi bun acelaşi lucru pentru toţi, n-ar mai şti oamenii ce sunt greşitele-nţelegeri şi gâlceava, dar pentru muritori nimic nu-i asemănător şi nici la fel, afară de cuvinte, realitatea e deosebită200.

Mamă, am să-ţi vorbesc făr' a îmbrobodi nimic.

De-aş fi în stare, aş urca în cer, acolo unde-i răsăritul astrelor, şi în adâncuri, sub pământ, aş coborî, ca să câştig Regalitatea, cea mai puternică zeiţă. Nu vreau să las pe seama altuia comoaraaceasta, mamă; mai bine-o ţin doar pentru mine.

Este lipsit de bărbăţie cel ce pierde mult pentru a dobândi puţin. Mi-ar fi ruşine dacă omul ăsta, venit cu armele să pustiască glia noastră, ar dobândi ce jinduieşte. Ar fi ocară pentru Theba, dacă, de frica lăncilor mykeniene, i-aş da în stăpânire sceptrul meu. Nu trebuia cu armele să ceară împăcarea, mamă; cuvântul poate să înlăture orice obstacol, nu mai puţin decât ar face fierul inamic.

Dacă pofteşte frate-meu în alt fel să trăiască-n ţară, e liber să rămână. Dar binele acesta n-am să-l părăsesc de bunăvoie. Când am prilejul de-a domni, cum să mă schimb

în sclavul lui?

Şi-acum pornească focul, spadele pornească! Hai, înhămaţi, umpleţi câmpiile de care, căci ăstuia nu am de gând să-i las puterea! Dacă mi-e dat să nu respect dreptatea, cel mai frumos este s-o fac de dragul stăpânirii; în toate celelalte e de cuviinţă pietatea201.

Corifeul

Nu, vorbele frumoase nu se potrivesc cu fapta necinstită, iar ce-ai făcut nu e cinstit şi vatămă dreptatea.

IOKASTA

Copilul meu, Eteokles, nu totul este pacoste la bătrâneţe; experienţa poate spune un cuvânt mai înţelept ca tinereţea.

De ce să te-alipeşti, copilul meu, de cea mai rea divinitate, Dragostea-de-slavă202? Să nu te porţi aşa. Nu-i o zeiţă bună. În câte case şi oraşe fericite, când a intrat şi a plecat, nu şi-a lăsat închinătorii în ruină! Ea este-aceea care te sminteşte.

E mai frumos să venerezi egalitatea, fiul meu, ce pururi leagă strâns prieten cu prieten, cetate cu cetate, aliat cu aliat.

Egalitatea, pentru oameni, este o lege a naturii. Nu vezi? întruna cel lipsit se află în război cu cel avut şi pregăteşte ziua răzbunării.

Egalitatea, pentru oameni, a statornicit măsurile şi împărţirile greutăţilor şi-a lămurit ce-nseamnă numărul. Lumina soarelui şi noaptea cu întunecată pleoapă urmează cercul anului, păşind egal, şi nu-i niciuna înciudată c-a fost de cealaltă învinsă. Iar dacă soarele şi luna se supun măsurii, tu n-ai putea să te-nvoieşti să-i dai lui Polyneikes partea lui de moştenire, egală cu a ta203?

Unde-i atunci dreptatea? Regalitatea nu-i decât o nedreptate fericită. De ce o preţuieşti peste măsură? Socoţi a fi un bun de preţ să-ntoarcă toţi privirile asupra

ta? Aceasta e oricum deşertăciune. Sau vrei, pe lângă averea multă, multe griji?

De fapt acest «mai mult» ce-nseamnă? Doar un cuvânt, şi altceva nimic. Căci înţelepţilor le-ajunge necesarul. Averile nu sunt de fapt proprietatea muritorilor, sunt ale zeilor; noi le avem doar în păstrare, şi când poftesc ni le retrag. [Belşugul nu-i statornic, trece într-o zi.]

Să-ţi pun deodată două întrebări: vrei să domneşti ori să salvezi cetatea? îmi vei răspunde: să domnesc? Dar dacă biruie fratele tău şi armele-argiene sfarmă lăncile kadmeilor, tu vei vedea căzând sub jug cetatea Thebei, şi-atâtea fete vei vedea captive şi siluite de duşmani.

Această bogăţie, la care ţii atâta, thebanilor le va aduce chinuri, îndrăgostitule de slavă! Atâta am avut a-ţi spune.

Iar tu, ascultă-mi vorba, Polyneikes: smintit hatâr îţi face Adrastos, şi tu de-asemeni eşti nesăbuit când vii să-ţi pustieşti cetatea.

Dacă vei cuceri pământul nostru – de nu s-ar întâmpla vreodată! – cum vei putea, pe zei! să-nalţi lui Zeus trofee[204]? Cum vei putea să iei la jertfe parte [205], fiind ruinătorul ţării tale? Şi ce inscripţie vei aşeza pe prăzi în preajma undelor lui Inachos[206]? «A închinat aceste scuturi zeilor, după incendierea Thebei, Polyneikes?» De nu s-ar întâmpla nicicând, copilul meu, să dobândeşti atare glorie printre helleni!

În schimb, dacă Eteokles te va învinge, cum ai să te întorci în Argos, lăsând aici atâtea mii de morţi? Căci se va spune: «Adrastos, rău ginere ţi-ai mai ales! Din nunta unei singure mirese ni s-a tras piei rea.»

Copile, te pândesc două năpaste, să pierzi foloasele din Argos şi să te prăbuşeşti sub zidurile Thebei.

Lăsaţi, lăsaţi deoparte violenţa. Nu este niciun rău

mai crunt decât ciocnirea dintre două nebunii.

Corifeul îndepărtaţi aceste rele, zeilor, de la copiii lui Oidipus şi daţi-le temeiuri să se înţeleagă!

Eteokles

Mamă, nu mai este locul să ne-ntrecem din cuvinte.

Am pierdut zadarnic timpul; zelul tău nimic n-aduce, înţelegere nu-ncape decât numai cum am spus.

Vreau să fiu stăpân pe sceptru, să domnesc în ţara aceasta. Încetează să mă mustri iar şi iară, lasă-mă!

Iar tu pleacă dintre ziduri, căci altminteri vei muri. POLYNEIKES

Care om invulnerabil îşi va-nfâge-n mine spada ucigaşă, far să aibă parte de aceeaşi soartă?

ETEOKLES (*apucându-şi brusc minerul spadei*)

E aici, chiar lângă tine. Ia priveşte braţul meu!

POLYNEIKES

Îl privesc; însă bogatul e fricos, iubeşte viaţa.

Eteokles

Ai adus atâţi războinici să se lupte cu un nimeni? POLYNEIKES

Prevederea-n luptă este mai de preţ ca îndrăzneala. Eteokles

Te făleşti, căci armistiţiul, iată, îţi salvează viaţa.

POLYNEIKES

Ca şi ţie. Îţi cer iarăşi partea-mi de pământ şi sceptrul.

Eteokles

N-ai nimic să-mi ceri; în casa mea doar eu voi fi stăpânul. POLYNEIKES

Păstrând pentru tine totul?

Eteokles

Chiar aşa. Pleacă din ţară!

POLYN HIKES

Zei şi altare din bătrâni…

Eteokles
Ai venit să-i jefuieşti.
POLYNEIKES
…ascultaţi-mă…
Eteokles
Cum oare să te-asculte, tind lupţi contra lor?
POLYNEIKES
case ale zeilor cu cai strălucitori207…
Eteokles
Ei te urăsc.
POLYNEIKES
suntem alungaţi din ţară…
Eteokles
Ba tu cauţi să m-alungi.
POLYNEIKES
Zeilor!
Eteokles
Invocă-ţi zeii la Mykene, nu aici!
POLYNEIKES
Ticălosule…
Eteokles
Nu eu mă bat cu patria, ca tine.
POLYNEIKES mă despoi şi mă alungi din Theba.
Eteokles
Da, şi-am să te şi ucid.
POLYNEIKES
Tată, nu auzi cât sufăr?
Eteokles
Dar el şi ce faci aude.
POLYNEIKES
Mamă!
Eteokles
N-ai îngăduinţă să rosteşti cuvântul mamă.
POLYNEIKES

Patrie!
Eteokles
Du-te în Argos şi invocă apa Lernei!
POLYNEIKES
Mă voi duce, fii pe pace. Ţie mulţumescu-ţi, mamă.
Eteokles
Ieşi din Theba.
POLYNEIKES
Lasă-mă să-l văd pe tata.
Eteokles
Nu se poate.
POLYNEIKES
Cel puţin surorile.
Eteokles
Nu, nici pe ele, niciodată.
POLYNEIKES
Dragi surori!
Eteokles
Le strigi zadarnic, tu, duşmanul lor hain.
POLYNEIKES
Mamă, rămâi fericită!
IOKASTA
De-aş putea să fiu, copile!
POLYNEIKES
Nu-ţi mai sunt fecior.
IOKASTA
Ah! viaţa cât mi-a fost de oropsită!
POLYNEIKES (*arătând spre Eteokles*)
El e cel ce ne jigneşte.
Eteokles
Răspunzând jignirii tale.
POLYNEIKES
Tu ce turn gândeşti să aperi?
Eteokles

Pentru ce mă-ntrebi? Ce-ţi pasă?
POLYNEIKES Ca să te răpun în luptă.
Eteokles
Asta-i şi dorinţa mea.
IOKASTA
Ce veţi săvârşi? Vai mie!
POLYNEIKES
Faptele vor arăt a-o.
IOKASTA
Nu veţi fi cruţaţi de Erinyile tatălui <vostru>.
Eteokles
N-are decât să se facă pulbere această casă!
P OLYNEIKES
Spada-mi lacomă de sânge va ţâşni curând din teacă.

Dar să-mi fie martori glia care m-a hrănit şi zeii: greu lovit, lipsit de drepturi, eu sunt alungat din ţară ca un sclav, de parcă nu m-aş trage şi eu din Oidipus.

De vei pătimi, Cetate, nu sunt eu, ci el, de vină: am venit aici poftit, şi iată-mă gonit de-a sila.

Bun rămas, stăpâne Phoibos, cel ce ocroteşti drumeţii208! Bun rămas, palat, prieteni şi jertfelnice pe care închinam divinităţilor adeseori mioare!

Nu ştiu de voi mai avea prilej să vă salut vreodată, însă n-am pierdut speranţa, n-am nici fir de îndoială că <pe el>, cu ajutorul zeilor, îl voi ucide, şi că voi rămâne eu stăpân peste pământul Thebei. Eteokles

Ieşi numaidecât din ţară! Bine-ţi dete tatăl nostru, cu divină preştiinţă, numele de Polyneikes, căci eşti veşnic pus pe ceartă 209.

(*Polyneikes pleacă spre tabăra argiană. Iokasta intră în palat.*)

Corul
S t r oftă

Kadmos din Tyr a sosit în această ţară, călăuzit de o

juncă neîmblânzită, care s-a-ntins pe pământ, împlinind un oracol, în locul unde urma să-şi întemeieze lăcaşele210, în şesul de grâu roditor al Aonilor211, lângă Dirke, râul frumos, care cu limpezi, lin curgătoare ape umezeşte lunci <mustind> de verdeaţă şi brazde adânci.

Acolo, din nunta cu Zeus, l-a născut Semele pe Bromios, şi-ndată o iederă şerpuitoare ascunse noul născut sub umbra frunzişului verde, lui Bakehos prielnică212, zeului sărbătorit de fecioarele Thebei prin dansuri şi de femei chiuind: cuhoe213!

Antistrofă

Acolo trăia, însetat de sânge, dragonul lui Ares, paznicul crunt al izvoarelor limpezi şi-al înverzitelor maluri, peste care întruna veghea cu pupilele lui mişcătoare.

Kadmos, mergând să scoată apă lustrală, îl ucise c-un bolovan strălucind zvârlit de braţu-i nimicitor de jivine, îi zdrobi nămeteniei ţeasta năclăită de sânge.

Apoi, la sfatul zeiţei Pallas, care nu s-a născut dintr-o mamă214, el semănă în brazdele-adânci ale gliei măselele sălbătăciunii, şi din arătură văzu răsărind un Ian de oşteni atotînarmaţi.

Dar Omorul cu suflet de fier îi dădu înapoi pământului-mumă, el adăpă <din belşug> cu sângele lor ţărâna, din care crescuseră-aceşti luptători scăldaţi de lumina soarelui, sub adierea văzduhului215.

Epodă

Pe tine, odrasla străbunei noastre Io.

Epaphos, fiu al lui Zeus, te chemăm, te chemăm cu strigătul nostru barbar, cu tânguirile noastre barbare216!

Vino, vino în ţara Thebei de urmaşii tăi ctitorită, şi stăpânită de cele două divinităţi invo cate – împreună.

Persephassa217 şi Demeter, scumpa zeiţă Glia, atoateregină şi-atothrănitoare218!

Trimite zeiţele purtătoare de torţe219, ajută meleagul acesta!

Totul e lesnicios pentru zei.

EteOKLES (*poruncind unuia din hopliţii care îl însoţiseră*) Purcede şi adu-l aici pe Kreon al lui Menoikeus, pe fratele Iokastei, mama mea. Să-i *spui* că, privitor la casă şi la stat, vreau să mă sfătuiesc cu el, mai înainte de a rândui armata şi-a începe lupta.

Dar stai, sosirea lui îţi cruţă gleznele de oboseală; îl văd înaintând spre casa mea. (*Intră Kreon, unchiul dinspre mamă al lui Eteokles.*)

Kreon

Pe unde n-am umblat să te-ntâlnesc, Eteokles! Am dat înconjur zidurilor Thebei, pe la porţi şi pe la străji, în căutarea ta.

Eteokles

Şi eu vream, Kreon, să te văd, căci pentru împăcare mai lipsesc atât de multe. Am înţeles aceasta din cuvintele ce le-am schimbat cu Polyneikes.

Kreon

Am auzit că semeţia lui o-ntrece pe a Thebei, atât de mult>se-ncrede în rudenia cu Adrastos şi în armata lui. Dar în privinţa aceasta trebuie să ne lăsăm în grija zeilor. Venit-am despre altele, mai arzătoare, să-ţi vorbesc.

Eteokles

Anume despre ce? Nu înţeleg cuvântul tău.

Kreon

Din tabăra argeilor tocmai sosi un prins.

Eteokles

Ce veste ne aduce de acolo?

Kreon

Războinicii argei ne vor încercui numaidecât.

Eteokles

Atunci kadmeii, înarmaţi, să iasă din cetate!

Kreon în ce loc? Tinereţea ta nu vede ce ar trebui să vadă. Eteokles

Numaidecât să-nceapă lupta dincolo de şanţuri.

Kreon

Armata noastră-i mică, iar ei sunt fără număr.

Eteokles îi ştiu, sunt plini de vitejie doar când se-nfruntă prin cuvinte. Kreon

Dar Argosul, printre helleni, se bucură de oarecare faimă. Eteokles

Nu-ţi fie teamă, voi acoperi cu leşurile lor câmpia.

Kreon

Aş vrea <şi eu>, dar asta cere multă trudă.

Eteokles

Nu, n-am să-mi ţin oştirea între ziduri.

Kreon

Temeiul biruinţei, totuşi, este prevederea.

Eteokles

Vrei, <poate>, să mă folosesc de alte căi?

Kreon

De toate, fără să te bizui numai pe-o singură-nfruntare. Eteokles

Şi dacă noaptea, pe neaşteptate, i-am lovi?

Kreon

Da, doar de te-ai putea întoarce, dacă ai fi înfrânt. Eteokles

Pe toţi la fel i-ajută noaptea, dar mai ales pe îndrăzneţi. Kreon

Cumplit este să fii înfrânt în beznă.

Eteokles

Să cad asupra lor cu lancea când prânzesc?

Kreon

Ar fi năuci de spaimă, dar totul e să birui.

Eteokles

Le va fi greu să se retragă peste râul Dirke.

Kreon

Dar şi mai de folos e paza bună.

Eteokles

Şi dacă aş trimite cavaleria peste argei?

Kreon

Un zid de care le înconjură armata.

Eteokles

Ce-i de făcut atunci? Să dau duşmanilor cetatea?

Kreon

Desigur nu. Fii înţelept şi chibzuieşte.

Eteokles

Deci care-i prevederea cea mai înţeleaptă?

Kreon

Se pare, după cât am auzit, că şapte inşi…

Eteokles

Ce-nsărcinare au? Becisnică putere!

Kreon

Să stea în fruntea luptătorilor la cele şapte porţi.

Eteokles

Ce-i de făcut? N-am să aştept s-ajung fără scăpare.

Kreon

Alege şapte oameni contra lor şi-aşază-i înaintea porţilor.

Eteokles

Pentru a porunci batalioanelor sau a lupta de unii singuri?

Kreon

Pentru a porunci batalioanelor. Pe cei mai vajnici să-i alegi.

Eteokles

Am înţeles: ca să împiedice luarea zidurilor cu asalt.

Kreon

Să-ţi fie şi locţiitori; un singur om nu vede totul.

Eteokles

După-ndrăzneală să-i aleg sau după prevedere?

Kreon

Să fie înzestraţi cu amândouă: nimic nu preţuieşte una fără alta.

Eteokles

Aşa va fi. Mă duc la cele şapte turnuri ale Thebei, să rânduiesc, de fiecare poartă, căpitanii, precum m-ai sfătuit; vor fi, la număr, tot atâţia cât duşmanii. Dar a-i numi pe rând ar însemna să zăbovim, în vreme ce vrăjmaşii forfotesc sub ziduri220.

Plec, nu cumva să-mi lenevească braţul. De-ar fi să-l am pe frate-meu în faţă! Să ne luptăm, cu lancea să-l străpung [şi să-l ucid pe cel venit să-mi pustiască ţara]!

Cât despre nunta Antigonei, sora mea, cu Haimon, fiul tău, dacă se va-ntâmpla să fiu învins, în seama ta rămâne. Acum, plecând, îţi înnoiesc făgăduiala de odinioară.

Iar mama este sora ta; de ce am cuvânta-ndelung? înconjur-o cu grija ce i-o datorezi; fă asta şi din partea mea.

Pe tatăl meu, care şi-a-ntors sminteala contra lui, orbindu-şi ochii, nu-l încuviinţez de fel; blestemele <cu care ne-a-mproşcat> ne vor ucide, poate.

Ceva ne mai rămâne încă de făcut: dacă profetul Teiresias221 are pentru noi vreun oracol, <vreau> să-l aflăm din spusa lui. Am să-l trimit pe fiul tău, pe Menoikeus, ce poartă-acelaşi nume cu bunicul lui, să-l însoţească pe prezicător aici.

Cu tine, Kreon, Teiresias va fi bucuros să stea de vorbă, în timp ce împotriva mea este pornit, căci eu am defăimat în faţa lui ştiinţa divinaţiei.

Iar ţie şi cetăţii, Kreon, iată ce vă poruncesc. De vom ieşi biruitori, să nu fie-ngropat nicicând cadavrul lui Polyneikes în pământ theban. Şi cel care l-ar înhuma să

moară, chiar de ne-ar fi prieten! Atâta am avut a-ţi spune.

Acum, voi, slujitorii mei, aduceţi-mi şi armele şi-armura, ca să m-avânt fără zăbavă-n lupta ce m-aşteaptă, având de partea mea dreptatea, purtătoarea biruinţei. Iar Prevederea, cea mai de folos dintre zeiţe, primească rugile ce lenălţăm pentru salvarea Thebei!(*Câţiva servitori îi aduc armura şi armele, cu care se echipează, apoi pleacă, urmat de garda sa.*)

Corul

Strofă

Ares, izvor al atâtor chinuri, de ce huzureşti în sânge şi-n moarte?

Muzica ta nu consună cu a lui Bromios!

Nu eşti văzut, cu plete cârlionţate, purtând cununi în frumoasele, dănţuitoarele cete ale tinerimii; tu nu cânţi, în şuier de flaut, viersul ce cheamă la joc Charitele222.

Cântecul tău războinic însufleţeşte armata argeilor împotriva sângelui Thebei; tu călăuzeşti un alai <zgomotos> cu totul străin de fluier.

Tu nu te roteşti cuprins de duhul lui Bakehos, cu thyrsul în mână, purtând nebrida223, ci de roteşti> cu carele <tale> şi telegarii struniţi din zăbală, fugarii cu patru copite-i aduci năvalnic la Ismenos, pe maluri.

Iar pe Semănaţi tu i-ai ridicat împotriva argeilor, cortegiu224 bine-narmat, zăngănind din scuturi, gata să-nfrunte duşmanii sub zidul de piatră, <cortegiu> pe care-l îmbraci în aramă.

Vrajba e divinitatea cumplită care a pus la cale aceste năpaste-mpotriva regilor ţării.

Labdakizii cei greu încercaţi.

Antistrofă

Pădure cu sacre frunzişuri mişunând de jivine.

<munte>-mbrăcat în zăpezi, Kithairon, ochi al Artemidei, de n-aţi fi hrănit niciodată pruncul lăsat să

moară, Oidipus, rodul Iokastei, noul născut azvârlit din palat, azi însemnat pe <faţă> cu sponci de aur223! înaripata fecioară Sphinx, dihania munţilor, de n-ar fi venit să aştearnă jale în ţară, prin hăulirile sale cele mai neîmpăcate cu Muzele!

Apropiindu-se odinioară de ziduri.

<apuca> urmaşii lui Kadmos în gheare şi-i ducea spre lumina etherului nepătruns, asmuţită de subpământeanul Hades asupra kadmeilor.

Dar o altă năpastă, nefericita gâlceavă a celor doi fii <zămisliţi> de Oidipus se-ntinde-n palat şi-n cetate.

Ceea ce nu e frumos nu devine frumos niciodată:

la fel şi aceşti feciori, vlăstarele nelegiuite ale Iokastei, sunt pângărire pentru părintele lor, căci mama lor a intrat în culcuşul celui cu ea de-un sânge.

Epodă

Glie, pe vremuri tu ai dat naştere, tu ai dat naştere, după cum am aflat, am aflat dintr-o spusă în casele noastre barbare, stirpei răsărite din dinţii dragonului ghiftuit de fiare, cu moţ purpuriu, spre ruşinea şi gloria Thebei!

Pe vremuri, când a nuntit Harmonia, au venit da ospăţ> urmaşii lui Uranos226, iar zidul cetăţii şi citadela s-au ridicat de la sine> în timp ce Amphion cânta din liră.

<s-au ridicat> între două gemene râuri, pe locul unde, aproape de Ismenos.

<susură> Dirke, hrănind câmpia ierboasă.

Io, străbuna cornută, a născut basileii thebanilor227 şi, după un şir de nenumărate câştiguri, slava cetăţii ajunse la culme, încununată de Ares.

(*Intră Teiresias, prezicătorul orb, pipăind drumul cu toiagul şi ţinând în mână o cunună de aur. Este călăuzit de fiica sa, Manto, şi urmat de Menoikeus.*)

Teiresias

Mergi înainte, fata mea, şi du-mă; tu eşti privirea

care mă călăuzeşti pe mine, orbul, ca steaua pe corăbieri. Aici? Aşterne-mi paşii pe pământul neted; înaintează, nu cumva să cad; părintele ţi-e şubred. În mâna feciorelnică păstrează sorţii ce i-am cules din zbor şi ţipete de păsări228, <şezând> în jeţul de pe care prorocesc.

Copile Menoikeus, fiu al lui Kreon, spune-mi: cât drum mi-a mai rămas să fac, până la tatăl tău, prin Theba? Genunchii mei sunt vlăguiţi; zadarnic îi dau zor, abia de mai păşesc.

Kreon

Nu-ţi fie grijă, eşti aproape de prieteni, Teiresias; ai tras la mal. Copilă, sprijină-l. Precum căruţa, mersul unui om bătrân aşteaptă reazăm de la vreun braţ străin229.

Teiresias

Ajuns-am aşadar. De ce mă chemi atât de grabnic, Kreon? Kreon îndată vei afla. Adună-ţi mai întâi puterile şi domoleşte-ţi răsuflarea; stai molcom după aspra cale.

Teiresias

E drept că sunt sleit. Abia sosit-am ieri din ţara fiilor lui Erechtheus. Acolo se purta de-asemenea război cu oastea lui Eumolpos; iar Kekropizii, datorită mie, au câştigat frumoasă biruinţă230. Cununa aceasta, care-o vezi, de aur, mi-au dat-o ca prinos din prăzile duşmane.

Kreon

Cununa biruinţei o socot semn bun. Ne bântuie furtuna; peste noi a năvălit, cum ştii, armata fiilor lui Danaos, restrişte mare pentru Theba.

Eteokles, regele nostru, împodobit cu arme, a şi purces în contra forţelor mykeniene. El m-a însărcinat să te întreb ce trebuie, în primul rând, să facem ca să salvăm cetatea.

Teiresias

De-ar fi Eteokles de faţă, n-aş deschide gura, ci aş păstra <în mine> profeţiile. Dar ţie, dacă vrei să le

cunoşti, îţi voi vorbi.

Această ţară, Kreon, suferă de-o boală veche, din ziua-n care Laios odrăsli, călcând voinţa zeilor, şi-i dete viaţă bietului Oidipus, cel hărăzit să se însoare chiar cu maică-sa. Iar dacă el şi-a nimicit atât de sângeros vederea, a fost lucrarea-nţelepciunii zeilor şi-o pildă pentru toţi hellenii231.

Acest trecut, feciorii lui au vrut, cu vremea, să-l îmbrace în uitare, crezând că e astfel> pot scăpa de zei. Dar ei s-au înşelat prosteşte. Lipsindu-şi tatăl de cinstire, luându-i dreptul de-a ieşi <peafară>, au scos din fire un năpăstuit. Atunci el i-a-mproşcat cu groaznice blesteme, stârnit de suferinţa lui şi de jignirile-ndurate.

Iar eu ce n-am făcut şi câte nu le-am spus? Dar m-am ales, de la cei doi, numai cu ura. Sfârşitul lor este aproape, Kreon. Ei se vor omorî unul pe altul, atâtea leşuri peste leşuri vor cădea. Se vor lovi, în vălmăşag, argeii cu kadmeii, şi ţara Thebei se va tângui amarnic.

Pe tine, o, cetate urgisită, te văd surpată până-n temelii, de nu e ascultat cuvântul meu!

În primul rând ca nici Eteokles, nici Polyneikes nu ar fi trebuit lăsat să fie cetăţean şi rege-al ţării, căci <amândoi> sunt urmăriţi de un <amarnic> daimon232 şi destinaţi să nimicească Theba.

Cum astăzi răul copleşeşte binele, un singur mijloc de salvare mai rămâne. A-l spune însă pentru mine-ar fi primejdios şi crunt pentru cei hărăziţi să dăruiască leacul salvator cetăţii.

Mă duc; rămâi cu bine. Voi fi şi eu doar unul din cei mulţi care voi îndura, de trebuie, ce va să vină. Ce-aş mai putea să fac?

Kreon

Rămâi aici, bătrâne.

Teiresias

Rogu-te, nu mă ţine.

Kreon

Stai, nu fugi de mine.

Teiresias

Dar nu eu fug de tine, ci norocul.

Kreon

Grăieşte-mi cum pot fi salvaţi thebanii şi cetatea.

Teiresias

Acuma vrei <să ştii>, dar în curând n-o să mai vrei.

Kreon

Cum oare nu m-aş învoi să mântui glia părintească?

Teiresias

Deci stărui să auzi? Aceasta ţi-e dorinţa?

Kreon

Nimic nu-i vrednic de mai multă râvnă.

Teiresias

Ai să auzi îndată oracolele mele. Dar mai întâi vreau să ştiu sigur unde-i Menoikeus, cel care m-a călăuzit aici.

Kreon

El nu este departe, ci în preajma ta.

Teiresias

Să plece, profeţiile să nu le-audă!

Kreon

El este fiul meu: nu va dezvălui ceea ce trebuie tăcut.

Teiresias

Vrei să vorbesc, într-adevăr, în faţa lui?

Kreon

Da; va fi bucuros să afle cum ne vom salva.

Teiresias

Ascultă deci oracolele mele şi calea de urmat spre mântuirea Thebei. Va fi nevoie să-l înjunghii pentru patrie pe Menoikeus, pe fiul tău, căci tu eşti cel care a-ntărâtat ursita.

Kreon

Ce spui? Ce vorbe ai rostit, moşnege?

Teiresias

Un desluşit îndemn, pe care eşti dator să-l împlineşti.

Kreon

Năprasnic rău ai dat de ştire într-o clipă!

Teiresias

Rău <numai> pentru tine, pentru patrie mărire şi salvare. Kreon

N-am auzit, n-am înţeles. N-are decât să piară Theba! Teiresias

Bărbatul ăsta nu mai e acelaşi: <acum> dă înapoi.

Kreon

Cu bine! Du-te! Nu-mi sunt de folos oracolele tale.

Teiresias

Nefericirea ta nu schimbă adevărul.

KrEON (*aruncându-se în genunchi în faţa profetului*)

Ah! pe genunchii tăi de rog>, pe barba ta căruntă…

Teiresias

De ce cazi înaintea mea? Primeşte răul ăsta de neînlăturat! Kreon

…taci, nu împărtăşi oracolul cetăţii!

Teiresias

Mă-ndemni la o ticăloşie. N-am să tac.

KREON (*ridicându-se*)

Şi ce vei face? îmi vei omorî feciorul?

Teiresias

Aceasta va fi treaba altora; eu doar voi fi vorbit.

Kreon

De unde, peste mine şi copilul meu, s-a năpustit prăpădul? Teiresias

Tu ai dreptate să mă-ntrebi, să-ncepi această înfruntare de cuvinte. Feciorul tău va trebui să fie junghiat în peştera dragonului, prăsila gliei, care de-acolo străjuia <cândva> izvorul Dirke; <se cade> a vărsa pământului o

jertfă sângeroasă, care să stingă ura veche ce-o nutreşte Ares pentru Kadmos şi să răzbune omorârea şarpelui plodit de glie. Îndeplinind aceasta, Ares va fi aliatul vostru.

Dacă pământul pentru rodul <nimicit> primeşte-n schimb un rod, iar pentru sângele dragonului un sânge omenesc, atunci va fi prielnică faţă de voi şi glia din care s-a-nălţat odinioară recolta Semănaţilor cu căşti de aur. Copilul hărăzit pieirii trebuie să fie un urmaş al celor răsăriţi din falca şarpelui.

Doar tu ne-ai mai rămas, din stirpea Semănaţilor, aici, cu sânge neamestecat, atât prin născătoarea ta cât şi prin tatăl tău, doar tu şi fiii tăi233. Dar Haimon, carele urmează a se însura, nu poate fi jertfit, căci nu mai e fără prihană; chiar dacă n-a intrat în patul nunţii încă, el a-ncheiat logodna234. (*Îndreaptă toiagul spre Menoikeus.*)

El, acest mânz, dacă e credincios cetăţii, murind, poate salva pământul părintesc. Amară le va face-ntoarcerea lui Adrastos şi-a celora din Argos, acoperindu-le cu bezna morţii ochii; iar Theba va fi glorioasă.

Din două sorţi alege una: salvează-ţi sau feciorul sau cetatea. Eu nu mai am nimic a-ţi spune. Călăuzeşte-mă acasă, fata mea.

Neghiob e slujitorul artei de-a prezice. Căci dacă prevestirile sunt împotriva celor ce i le-au cerut, aceştia îl urăsc amarnic; iar dacă-i minte, înmuiat de milă, e vinovat în faţa zeilor.

Ar trebui doar Phoibos să le cânte oamenilor profeţii, căci el de nime n-are a se teme. (*Teiresias iese cu mers şovăitor, condus de Manto, fiica lui.*)

Corifeul

De ce ţi-au îngheţat cuvintele pe buze, Kreon? Dar nici eu nu sunt mai puţin încremenită decât tine.

Kreon

Ce-ar fi de spus? E limpede răspunsul meu. Eu

niciodată n-am să cad într-o atare grozăvie, încât să-l dăruiesc pe fiul meu, jertfit, cetăţii. Toţi muritorii ţin la vieţile copiilor, niciunul nu şi-ar da să-i fie omorât feciorul.

Să nu fiu niciodată lăudat că mi-am ucis copiii. Sunt pregătit fiind în vârstă, să mor eu pentru mântuirea ţării.

La faptă, fiul meu, până nu află toată Theba! Să nu ţii seama de oracolele fără noimă. Fugi cât mai iute, părăseşte ţara. Căci ghicitorul va vorbi mai-marilor cetăţii şi oştirii, va merge pe la cele şapte porţi, să afle căpitanii. Dacă i-o vom lua-nainte, vei scăpa. Dacă ajungi târziu, suntem pierduţi, căci vei muri. Menoikeus

Unde să fug? În ce oraş, la care gazdă?

Kreon

Cât mai departe de această ţară.

Menoikeus

Doar spune-mi ce să fac> şi eu mă voi supune.

Kreon

Trecând prin Delphi…

Menoikeus

Unde mă voi duce, tată?

Kreon în Altolia235.

Menoikeus

Şi de-acolo unde?

Kreon în Epeiros236.

Menoikeus

La zidurile sfinte-ale Dodonei?

Kreon

Ai înţeles.

Menoikeus în ce fel voi fi ocrotit?

Kreon

Vei fi călăuzit de zeu.

Menoikeus

Cine-mi va face rost de bani?

Kreon

Eu te voi înzestra cu aur.

Menoikeus

Da, tată, ai dreptate. <Acum tu pleacăx Eu voi merge s-o găsesc pe sora ta, din sânul căreia am supt la început, vorbesc despre Iokasta, când am rămas orfan de mamă237. Voi merge să-mi iau de la dânsa bun rămas, apoi să scap cu viaţă. Hai, du-te! Nu mă-mpiedica să fac ce am de gând. (*După câteva clipe de ezitare*, *Kreon pleacă*. *Menoikeus se întoarce spre lor*.)

Femeilor, am izbutit să stâmpăr temerile tatii! L-am înşelat din vorbe spre a câştiga ceea ce vream. Căci el, punându-mă la adăpost, lipseşte Theba de noroc, şi face să mă port ca un mişel. Unui bătrân i se cuvine-a fi iertat, purtarea mea însă de neiertat ar fi: trădarea patriei ce-mi dete viaţă.

Să ştiţi, voi merge să salvez cetatea, să-mi dau suflarea pentru ţară. Ar fi ruşine, pe când ceilalţi, nelegaţi de un oracol, şi nesiliţi de vreo zeiască hotărâre, în mâini cu scutul, nu vor şovăi să lupte în faţa turnurilor şi să moară pentru Theba, eu să-mi trădez părintele şi fratele şi ţara, fugind, cuprins de frică, din acest pământ. Oriunde aş trăi, aş trece drept nemernic.

Mă jur pe Zeus care domneşte-nconjurat de stele şi pe sângerosul Ares, cel care înălţat odinioară din ţărână Semănaţii şi i-a pus regi peste acest tărâm. Am să mă duc şi, stând pe creasta meterezelor, eu mă voi junghia şi mă voi arunca în bezna peşterii dragonului, adâncă, acolo unde-a poruncit profetul, şi voi elibera pământul ţării. Am hotărât. Plec să închin cetăţii gloriosul dar al morţii mele, să vindec boala ce-a lovit acest meleag.

De-ar căuta să-şi împlinească fiecare datoria, făcând tot binele pentru obştească fericire-a ţării sale, cetăţile n-ar pătimi atâtea rele şi-ar fi în viitor mai norocoase. (Cu *paşi hotărâţi*, *pleacă să se sacrifice pentru salvarea*

obştească.)

Corul

Strofă

Ai venit, ai venit, co, Sphinx>, înaripată odraslă a Gliei şi-a infernalei Echidna238, să-i răpeşti pe kadmei, să semeni ruină multă şi multe suspine, fecioară pe jumătate jivină, îngrozitoare minune cu aripi întărâtate, cu gheare ce sfâşiau carne crudă.

Odinioară tu ridicai, din preajma râului Dirke, tineri, hăulind un cântec certat cu lira, ucigaşă Erinys239, căşunându-i patriei lor, căşunându-i dureri sângeroase.

Un zeu sângeros scornise năpasta.

Tânguirile mamelor, tânguirile fetelor hohoteau prin case.

Era jalnic ţipătul lor, bocetul lor era jalnic, oraşul vuia de-atâta plânset şi vaier.

Izbucneau ca un tunet suspine şi strigăte, de câte ori înaripata fecioară smulgea un om din cetate.

Antistrofă

Dar într-un răstimp a sosit, mânat de oracolul delphic, nefericitul Oidipus, pe-atunci bucuria, pe urmă durerea pământului Thebei240.

Căci a făcut, oropsitul, cu maică-sa nuntă, o nuntă nefastă, biruitorul enigmelor, şi-a pângărit cetatea.

Iată că, după vărsarea de sânge.

castăzi> din nou curge sânge în mârşava luptă, în care şi-a prăvălit, prin blestemele lui, feciorii, sărmanul!

Ne e drag, ne e drag <Menoikeus>

care merge la moarte spre mântuirea pământului patriei.

Şi dacă pe Kreon îl va lăsa suspinând, cetatea cu şapte turnuri va câştiga, mulţumită lui, o frumoasă izbândă.

Ah! de-am fi mame şi noi, de-am naşte asemenea

nobili fii, iubită Pallas, tu care ai deşertat dragonul de sânge, când l-ai stârnit pe Kadmos

să-l piardă>, lovindu-l c-un bolovan, de unde s-a tras urgia prădalnicei <Sphinx>, trimisă de zei peste ţara aceasta241.

(*Intră un vestitor, scutierul lui Eteokles.*)

Vestitorul

Hei, cine stă la porţile palatului? Deschideţi şi aduceţi-o din casă pe Iokasta. Hei! strig din nou. Prea zăboveşti. Regină strălucită, vino şi ascultă, nu te mai tângui, opreşte plânsul tău de jale. (*între timp Iokasta a ieşit din palat.*)

IOKASTA

Prietene, nădăjduiesc că nu îmi dai de ştire vreo năpastă. Doar n-a murit Eteokles, al cărui scut îl însoţeai, ca să-l fereşti de loviturile duşmane. Ce noutate ai sosit să îmi vesteşti? E mort feciorul meu sau este viu? Răspunde-mi.

Vestitorul

Trăieşte, nu mai tremura; fii fără teamă.

IoKASTA

Şi cum stau cele şapte porţi şi zidurile care-nconjură oraşul? Vestitorul

Stau nepătrunse. Theba n-a fost cucerită.

IoKASTA

S-a războit cu lăncile argeilor?

Vestitorul

O luptă aprigă s-a dat. Ci Ares al kadmeilor a fost mai straşnic decât lăncile mykeniene.

IoKASTA

Fii binecuvântat! Dar, de la porţi, cum aţi respins armata argiană? Luptând din turnuri? Spune-mi. Bătrânul orb aşteaptă în palat şi vreau să-l bucur, vestindu-i mântuirea ţării.

Vestitorul

Când al lui Kreon fiu, cel mort pentru pământul <Thebei, stând pe un turn, şi-a-nfipt o spadă neagră în gâtlej, Eteokles a rânduit şapte batalioane cu căpeteniile lor la şapte porţi, să le păzească de oştirea argiană; a mai adaus călărimii călăreţi şi purtătorilor de scut hopliţi, să poată da degrabă ajutor acolo unde zidul ar fi fost primejduit.

Din vârful citadelei am văzut, cu scuturile sale albe, armata argiană părăsind <colina> Teumesos; înaintă spre şanţ în fugă, apoi răzbi sub zidul Thebei.

Peanul şi chemarea trâmbiţelor se-nălţau deodată de la ei şi, de pe metereze, de la noi.

Întâi s-a năpustit la poarta Nouă242 un batalion zburlit de scuturi dese; în fruntea lui mergea Parthenopaios, fiul Atalantei, având pe pavăză emblema casei: figura maică-sii, vânătoriţa, săgetând mistreţul Altoliei243.

Spre poarta lui Proitos244 se-ndrepta, ducând înjunghiate victime în car, prezicătorul Amphiaraos; el nu avea blazon trufaş, nici arme încărcate cu însemne.

Asupra Porţii lui Ogygos245 se ducea poruncitorul Hippomedon, pe scut având-u-l drept emblemă pe atoatevăzătorul <Argos>246, pe cel cu trupul pestriţat de ochi, [din care unii se deschid la răsăritul astrelor şi se închid la asfinţitul lor, iar alţii dimpotrivă, cum s-a dovedit pe urmă, după moartea lui.]

La Poarta lui Homolois247 era înfipt Tydeus, având pe pavăză un leu cu coama răvăşită; în mâna dreaptă, ca Titanul Prometheus248, ţinea o torţă, să dea foc cetăţii.

Iar Polyneikes, fiul tău, înainta grozav spre Poarta zisă a Izvorului249; pe scutul lui erau înfăţişate sprintenele iepe potniade250; acestea, speriate, se cabrau, fiind mişcate printr-un mecanism dibaci, de dinăuntrul

scutului, de sub mâner, atât de bine că păreau întărâtate.

Şi altul, Kapaneus, nu mai puţin aprins în luptă decât Ares, dădea năvală să atace cu hopliţii lui Poarta Elektrei251; ferecătura de pe scutul său cu spatele de fier înfăţişa un fiu al Gliei, un Gigant, purtând pe umeri o cetate-ntreagă, pe care o smulsese, folosindu-se de pârghii, chiar din temelii, simbol a ceea ce urma să pară Theba.

La cea de-a şaptea poartă era Adrastos; pe pavăza ce o ţinea cu braţul stâng se-ngrămădeau o sută de năpârci pictate, mândria Argusului, Hydra252, şi, dintre ziduri întărite, şerpii ridicau odraslele kadmeilor în fălci.

Mi-a fost uşor să văd tot ce v-am depănat, în timp ce le duceam mai-marilor batalioanelor un ordin.

Întâi ne-am hărţuit cu arcuri şi cu lănci, cu praştii ce loveau departe şi cu pietre253. Cum însă biruinţa înclina de partea noastră, Tydeus, cu fiul său254 deodată, strigă: «Fii ai lui Danaos, de vreţi să nu fiţi sfârtecaţi de lovituri, daţi iureş fără-ntârziere toţi asupra porţilor, ostaşi cu armament uşor şi călăreţi şi mânători de care!»

Niciunul n-a stat lânced după strigătul acesta; cădeau grămezi cu capete însângerate. Ai fi putut să-i vezi pe mulţi de-ai noştri venind de-a rostogolul în ţarină în faţa meterezelor şi dându-şi duhul. Iar glia seacă se-adăpa cu sângele curgând.

Atunci arkadianul, căci nu era argeu, feciorul Atalantei255, venind ca un vârtej asupra porţii a ţipat cerând: foc şi cazmale! să dărâme Theba.

Însă pornirea lui este curmată de Periklymenos256, copilul zeului marin» care-i azvârle-n cap un bolovan, abia să-ncapă într-un car, o ieşitură smulsă de pe metereze.

<Şi piatra> îi zdrobeşte blondul cap, îi sfarmă oasele la-ncheieturi şi îi însângerează faţa purpurie. El niciodată nu se va întoarce viu la maică-sa cu arc frumos, fata lui

Mainalos257.

Văzând c-am biruit la poarta-aceea, spre alta se îndreaptă fiul tău, iar eu îl însoţesc. <Şi-acolo> ataca Tydeus, cu luptătorii strânşi în jurul lui sub scuturi258, zvârlindu-şi lăncile etoliene în creasta foişoarelor, descoperită, încât apărătorii noştri părăseau în fugă meterezele. Dar fiul tău i-adună, ca un vânător, şi-i rânduieşte iar la locul lor, pe ziduri.

Pe urmă, după ce-am înlăturat acolo răul, ne grăbim spre altă poartă.

Cât despre Kapaneus, cum să-i descriu turbarea? Ducând o scară lungă, el înainta să treacă zidul, fălindu-se că nici chiar Zeus, cu focul lui slăvit, nu l-ar împiedica să cucerească, din creştet pân' la temelii, cetatea. Într-astfel cuvântând, lovit de pietre, cu trupul ghemuit sub scut, el suie scara, treaptă şlefuită după treaptă. Dar tocmai când încălecase creasta zidului, îl nimiceşte fulgerul lui Zeus. Pământul bubuie, toţi se-nspăimântă. Şi de pe scară, [ca din praştie, îi sunt zvârlite membrele în risipire, coama spre Olympos şi sângele în pulbere, în timp ce braţe şi picioare se-nvârteau ca roata lui Ixion259]. Pe glie, ars de flăcări, cade leşul său.

Când vede Adrastos că Zeus e duşmănos oştirii sale, aşază în afara şanţului armata argiană.

La rându-le, ai noştri, desluşind în fulgerul trimis bunăvoinţa zeului, aruncă-n luptă care, călăreţi, hopliţi. Ei se avântă-n mijlocul argeilor şi bătălia se încinge. În toate părţile numai nenorociri: bărbaţii mor, se prăbuşesc din care, se sfarmă roţi, cad osii peste osii, cadavre se îngrămădesc peste cadavre.

Şi astfel am împiedicat ruina turnurilor noastre până azi. Iar soarta-acestei ţări în viitor atârnă doar de zei. Acum <tot> vreo divinitate a salvat-o.

Corifeul

Frumos este să birui. Dar dacă zeii au cumva un gând mai bun260, de-ar fi acesta să se împlinească spre norocul meu!

IOKASTA

E bine: zeii şi ursita ţin cu noi. Copiii mei trăiesc şi ţara e salvată. Dar bietul Kreon mi se pare c-a plătit pentru năpasta nunţii mele cu Oidipus: el şi-a pierdut feciorul, spre norocul Thebei şi spre jalea lui.

Hai, povesteşte-mi mai departe. Ce au de gând acum să facă fiii mei?

Vestitorul

Nu duce grija celor ce urmează, căci pân-aici eşti fericită.

IOKASTA

Rostirea ta parcă-mi trezeşte-o bănuială. Tu eşti dator să-mi spui.

Vestitorul

Copiii tăi sunt vii. Ce ţi-ai dori mai mult?

IOKASTA

<Eu vreau> să aflu dacă voi avea noroc în viitor.

Vestitorul

Dă-mi drumul, nu-l lipsi pe fiul tău de mine, scutierul lui.

IOKASTA

Tu îmi ascunzi vreun dezastru, îl înveleşti în umbră.
Vestitorul

Eu nu vreau bucuria să ţi-o risipesc, vorbindu-ţi despre rele.

IOKASTA

(*împotrivindu-se vestitorului, care încearcă să plece*)

Nu-mi vei scăpa, decât poate zburând prin aer.

Vestitorul

Aiai! de ce nu m-ai lăsat să plec îndată ce ţi-am dat o veste bună? De ce să-ţi fiu un crainic de nenorociri? Cei

doi feciori ai tăi se pregătesc, respingătoare îndrăzneală, să se lupte între ei261, răzleţi de cele două oşti. Le-au spus aceasta şi celor din Argos şi celor din Theba. De n-ar fi spus-o niciodată!

A început Eteokles, din înălţimea turnului unde stătea, după ce poruncise luptătorilor să tacă.

[El zise: «Căpitanilor helleni, cei mai aleşi dintre dan ai, careaţi venit aici, şi voi, kadmeilor, să nu vă daţi nici pentru Polyneikes vieţile, nici pentru mine. Voind să vă scutesc de-ameninţareaaceasta, am să-l înfrunt pe frate-meu în luptă singur eu. De-l voi ucide, numai eu voi stăpâni palatul, de voi fi biruit, îi las cetatea. Argeilor, să încetaţi a vă mai bate, întoarceţi-vă-n ţara voastră, nu vă lăsaţi în locurile astea vieţile. La fel şi voi <thebanilor>, popor al Semănaţilor, destule sunt cadavrele ce zac pe jos.»

N-a cuvântat mai mult, şi Polyneikes, feciorul tău, ţâşnind din rânduri, i-a încuviinţat rostirea. Toţi cei din Argos au bătut din palme, precum şi cei din Theba, arătând că socotesc ieşireaaceasta dreaptă.

Odată încheiată înţelegerea, s-au închinat prinoase262 şi căpitanii, între cele două-armate, s-au legat prin jurământ să o respecte.

Pe loc cei doi războinici tineri, fiii tăi, şi-acoperă cu armele de-aramă trupul. Prietenii le-ajută să se împodobească, elita Semănaţilor pe înainte-stătătorul ţării noastre iar fruntea fiilor lui Danaos pe celălalt. Ei se ţin drepţi, strălucitori, cu feţe neschimbate, întărâtaţi să dea năvală, cu lancea-n mână, unul către altul.

Prietenii le stau în preajmă şi astfel îi îndeamnă din cuvinte: «De tine-atârnă, Polyneikes, să înalţi trofeu, un idol al lui Zeus263 şi să îmbraci în slavă numele de Argos!» Iar alţii lui Eteokles: «Acuma vei lupta pentru cetate, acuma biruie frumos şi stăpâneşte sceptrul!»

Cu astfel de cuvinte îi asmuţeau la luptă.

Prevestitorii junghiară oi, şi urmăreau mişcarea focului, şi despicările, şi moliciunea lui – semn rău! – şi vârful flăcării, ce tălmăceşte, din două una, când izbândă, când înfrângere264. (*Adresându-se lokastei.*)

Ei bine! dacă ai mijloace de folos, cuvinte iscusite şi descântece fermecătoare, pleacă! întoarce-ţi fiii de la fioroasa bătălie. Deoarece primejdia e mare şi e de groază preţul cânfruntăriix

Te-aşteaptă grele lacrimi, dacă-n aceeaşi zi vei fi lipsită de cei doi feciori. (*Mesagerul iese. Iokasta se întoarce spre palat şi îşi strigă fiica.*) IOKASTA

Ieşi, Antigona, fata mea, în faţa casei! Nu-i timp să zăboveşti acum în dansuri şi-n <alte> feciorelnice răsfăţuri, căci iată rânduiala zeilor. Doi luptători, cei mai de seamă, fraţii tăi, spre moarte se îndreaptă. Cu mine împreună, împiedică-i să moară fiecare prin braţul celuilalt.

AnTIGONA (*ivindu-se în poarta palatului*)

Ce nouă lovitură, mamă care m-ai născut, ne va zdrobi? De ce strigi astfel înaintea casei?

Iokasta

Fiica mea, viaţa fraţilor tăi s-a isprăvit.

Antigona

Ce spui?

Iokasta

Se vor lupta doar ei, unul cu celălalt.

Antigona

Vai, mamă, ce-mi vei spune <încă>?

Iokasta

Nimic plăcut, urmează-mă.

Antigona în ce loc? Părăsind odaia-mi de fecioară?

Iokasta

Acolo, printre luptători.

Antigona

<Să ies> în faţa gloatei? Mi-e ruşine.

Iokasta

Chiar ai de ce să-ţi fie.

Antigona

Ce trebuie să fac?

Iokasta

Să potoleşti gâlceava fraţilor.

Antigona

Dar, mamă, cum?

IOKASTA

Căzând cu mine la genunchii lor.

Antigona

Condu-mă între cele două oşti, nu trebuie să zăbovim. Iokasta

Grăbeşte-te, grăbeşte-te, fiica mea. Dacă-mi voi întâlni feciorii înaintea luptei, voi mai rămâne să-mi duc traiul în lumină, dar dacă au murit, mă voi uni cu ei în moarte. (*Iokasta şi Antigona pleacă în mare grabă.*)

Corul

S t.ro fă Aiai! mai!

Ne tremură inima înfiorată, ne tremură.

Carnea noastră e năpădită de milă, de milă pentru sărmana Iokasta.

Care din fiii săi va face să curgă sângele celuilalt?

Io, chinuri!

Io, Zeus! Io, Glie!

Care din ei <va lovi> gâtlejul fratelui său, viaţa fratelui său, printr-un scut năclăit de sânge?

Nefericite suntem, nefericite!

Care din doi va pieri?

Peste cadavrul căruia vor răsuna tânguirile noastre?

Antistrofă Vai, Glie, vai, Glie! două fiare sălbatice, suflete ucigătoare, ţâşni-vor cu lăncile-n mâini să năruie

trupul, să năruie leşul duşmanului însângerat.

Nefericiţii, de ce au ţinut să se lupte, răzleţi, între ei?

Cu voci barbare vom plânge <ţipând> şi vom geme, cântecul morţilor îl vom boci peste cadavrele lor.

Ucigaşă, ursita se-apropie.

Sabia va hotărî viitorul.

Măcelul acesta de neocolit l-au urzit Erinyile.

Corifeul

Dar, iată-l văd venind pe Kreon, mohorât; înaintează spre palat. Să încetăm a ne mai tângui. (*Intră Kreon, însoţit de o mică gardă.*)

Kreon

Vai mie, ce să fac? Să lăcrimez şi să suspin de mila mea, sau pentru Theba, pe care o cuprinde un nor atât de sumbru de parcă-i scufundată în Acheron?

Feciorul meu s-a prăpădit, mort pentru ţară. El s-a ales cu un renume nobil, eu cu suferinţă. L-am scos acum din peştera dragonului, purtându-l cu evlavie în braţe, sărmanul, junghiat de sine însuşi. Răsună vaiere în tot palatul.

Iar eu venit-am, biet bătrân, s-o caut pe Iokasta, sora mea bătrână, să-mi spele şi expună fiul care nu mai este265. Cei vii au datoria să cinstească morţii şi să aducă astfel închinare zeului subpământean.

Corifeul

Iokasta a ieşit din casă, Kreon, şi-o însoţeşte Antigona, fata ei. Kreon în ce loc? S-a mai întâmplat vreun necaz? Răspunde-mi. Corifeul

Aflase că feciorii săi urmau să se înfrunte, doar ei doi, cu sabia şi scutul pentru casele regeşti.

Kreon

Ce spui? Eu, îngrijindu-mă de cele cuvenite copilului meu mort, nu am putut să aflu nicio ştire nouă.

Corifeul

Dar sora ta este plecată mai de mult. Eu cred că lupta fraţilor, pe viaţă şi pe moarte, Kreon, s-a sfârşit.

Kreon

Vai mie! Desluşesc dovada în ochiul şi în faţa mohorâtă a unui vestitor ce <tocmai> vine. El ne va da de ştire ce s-a întâmplat. (*Intră, gâftind, al doilea vestitor.*)

Vestitorul266

O, sărman de mine! Cum să vă vorbesc? Cu ce cuvinte? Kreon

Vai de noi! Mâhnit preludiu are povestirea ta!

Vestitorul

O, sărman de mine, iarăşi! Mari nenorociri vestesc.

Kreon

Alte rele decât cele întâmplate! Ce vorbeşti?

Vestitorul

Nu mai văd lumina, Kreon, copiii surorii tale.

Kreon

Aiai! Ce mare suferinţă pentru mine şi cetate!
Aflat-aţi vestea, case ale lui Oidipus?
Feciorii lui s-au stins, răpuşi de-aceeaşi soartă.

Corifeul

Ar plânge şi palatul, de ar putea-nţelege.

Kreon

Aleu, cele mai crâncene năpaste!
Aleu, sărman de mine, câte rele!
Cât sunt de urgisit!

Vestitorul

De-ai şti ce alte rele li s-au adăugat!

Kreon

Cum ar putea fi şi mai crunt destinul meu!

Vestitorul

Iokasta-i moartă, sora ta, odată cu cei doi feciori.

CORIFEUL (*îndemând Corul*)

Purcedeţi a vă tângui, purcedeţi.

Cu albe mâini loviţi-vă în creştet.

Kreon

S-a isprăvit, biata Iokasta, viaţa ta şi căsnicia ta, urmare a enigmelor <cumplitei> Sphinx!

Cum s-au luptat şi s-au ucis cei doi feciori din pricina blestemelor tatălui lor? Să nu-mi ascunzi nimic!

Vestitorul

Izbânzile din faţa turnurilor le cunoşti. Nu-i zidul împrejmuitor aşa departe încât să nu ştii tot ce s-a-ntâmplat <acolo>.

Când s-au împodobit cu armele de-aramă, feciorii fostului monarh s-au aşezat la mijloc între cele două-armate, aceşti conducători de oşti, aceste căpetenii, să se măsoare într-o luptă numai între ei.

Privind spre Argos, Polyneikes se rugă: «Slăvită Hera, sunt al tău, de când prin nuntă m-am unit cu a lui Adrastos fiică şi locuiesc în ţara ta267. Îngăduie-mi să-l pierd pe frate-meu, şi-n sângele potrivnicului să-mi scufund biruitoarea <mână> dreaptă!»

El îi cerea cununa cea mai ruşinoasă: uciderea de frate. Cutremuraţi de-asemenea nenorocire, mulţi se uitau, cu ochii-nlăcrimaţi, unii la alţii.

Eteokles, întors spre templul <închinat> Athenei cea cu pavăza de aur, se rugă <şi el>268: «Fiică a lui Zeus, dă mâinii mele gloria de-a împlânta în pieptul fratelui meu spada, cu însuşi braţul meu <s-o-nfig> şi să-l ucid pe cel venit să-mi pustiască ţara!»

Apoi, când s-a-nălţat precum o torţă chemarea trâmbiţei tyrrheniene269, semnalul de începere a luptei, au alergat năprasnic unul către altul.

Ca doi mistreţi care-şi ascut colţii sălbatici, ei s-au ciocnit, şi barba le mustea de spumă; săreau cu lăncile, dar ghemuiţi sub scuturile lor rotunde, pentru ca fierul, lunecând, să nu-i lovească. Dacă vedea unul din ei că faţa

celuilalt ieşea-n afara scutului, îşi îndrepta acolo lancea, să-l nimerească înainte de a se feri. Dar ei ştiau să îşi ascundă ochii după găurile pavezei, făcând zadarnică mişcarea suliţei duşmane.

Şi martorii mai mult decât făptaşii asudau din greu, atât erau pentru prieteni de îngrijoraţi.

Eteokles îndepărtând *o* piatră cu piciorul, deoarece-l împiedica, îşi scoate gamba de sub scut. <îndată> Polyneikes se repede-asupra lui, văzând un loc unde putea lovi cu fierul, şi îi înfige-n gambă suliţa-argiană. Armata fiilor lui Danaos înalţă strigăt de victorie>.

Atunci Eteokles, deşi rănit, cum umărul lui Polyneikes se descoperise, i-aruncă lancea cu putere-n piept, spre bucuria cetăţenilor kadmei, şi vârful suliţei se frânge. Dar cum nu mai putea să-şi folosească lancea, îndărăptează cu un pas, înşfacă un pietroi, l-azvârle şi sfărâmă suliţa lui Polyneikes.

De-acuma lupta dar> e cumpănită, fiind lipsiţi de lance amândoi. Atunci şi-apucă săbiile de mâner, se-atacă de aproape, scut ciocnindu-se de scut, fac mare larmă şi se-nvârt unul în jurul altuia.

Şi iată că Eteokles se foloseşte de un şiretlic thessalian270. El se desprinde din primejdia-ncleştării, îşi trage înapoi piciorul stâng, proteguindu-şi pântecele-n faţă, apoi piciorul drept şi-l mută înainte, străpunge ombilicul celuilalt cu spada şi-o-mplântă până la vertebre.

Se-ndoaie într-o parte şi spre pântec bietul Polyneikes, se năruie într-un şuvoi de sânge.

Eteokles, crezând c-a biruit, că lupta-i câştigată, aruncă spada pe pământ şi-ncepe să-şi despoaie fratele cu îndârjire, nemaigândindu-se la sine. Aceasta l-a pierdut. Căci Polyneikes încă răsufla puţin şi în căderea lui fatală îşi păstrase spada. El o ridică anevoie şi, cu toate că era surpat, o-nfige în ficatul lui Eteokles.

Muşcând ţărâna, prăbuşiţi alături, n-au dobândit victoria niciunul.

Corifeul

Vai, vai, eşti copleşit de rele şi te plâng, Oidipus! Se pare că un zeu ţi-a împlinit blestemul.

Vestitorul

Ascultă încă un adaos de năpaste. În clipele când cei doi fii căzuţi se despărţeau de viaţă, soseşte mama lor, nefericita, [cu fiica sa, în mare grabă]. Văzând că sunt răniţi, loviţi de moarte, ţipă-nalt: «Copiii mei, vin prea târziu în ajutorul vostru!»

Se prăvăleşte, rând pe rând, asupra lor, cu lacrimi şi cu bocete, plângându-se că în zadar i-a alăptat.

Şi Antigona i se-alătură, strigând: «Sprijinitori ai bătrâneţii mamei, nu v-a păsat de nunta mea, fraţi multiubiţi271!»

Eteokles, regele nostru, în timp ce îi scăpa din piept suflarea dureroasă a morţii, îşi aude mama, cu mâna rece o atinge, fără să poată îngăima o vorbă; doar ochii lui în lacrimi îi grăiesc şi îi mărturisesc iubirea.

Dar Polyneikes încă respira; privindu-şi sora şi bătrâna mamă, spune: «Eu, mamă, sunt sfârşit. De tine-mi este milă, de sora mea şi de-al meu frate mort. Îmi era drag, şi el a devenit duşmanul meu, dar tot îmi este drag. Îngroapă-mă în glia părintească, mamă, şi tu, de-asemeni, Antigona, şi potoliţi cetatea mâniată, ca să primesc măcar atâta din pământul părintesc, în locul caselor ce le-am pierdut. Închide-mi, mamă, pleoapele cu mâna ta!»

A tras el însuşi mâna ei pe ochii lui. «Rămâi cu bine! Iată, mânconjoară bezna!»

Şi amândoi s-au stins din viaţă în acelaşi timp.

Dar când Iokasta vede-acest prăpăd, răzbită de durere, smulge unuia din leşuri spada şi săvârşeşte-o faptă fioroasă: prin gât, la mijloc, îşi implântă fierul, se-ntinde

între multiubiţii săi feciori, îi strânge-n braţe pe-amândoi, şi moare.

Atunci poporul se ridică şi se ceartă: noi susţineam c-a biruit stăpânul nostru, ei că ea biruit> al lor. Gâlceava bântuia şi între căpetenii: unii arătau că Polyneikes a lovit cu suliţa întâiul, iar ceilalţi că, duşmanii fiind morţi, victoria nu-i aparţine nimănui.

Într-asta Antigona s-a îndepărtat de oşti.

Atunci cu toţii au sărit la arme. Din fericire oamenii lui Kadmos, mai prevăzători, stătuseră cu scuturile lângă ei272. Şi-au năvălit peste argei năprasnic, mai înainte să se poată înarma oştirea lor. Niciun potrivnic nu le ţine piept, se umple câmpul de fugari şi curge sângele din morţii care cad cu miile sub lănci.

Când câştigăm victoria, unii din noi înalţă, ca trofeu, un idol al lui Zeus273, în timp ce alţii jefuiesc cadavrele argeilor de scuturi; <pe urmă> prada o trimitem între ziduri. Iar alţii se-ngrijesc de morţi şi-aduc aici, cu Antigona, trupurile lor, să plângă după ei prietenii.

Pentru cetatea noastră luptele s-au încheiat în chipul cel mai norocos dar şi în cel mai fără de noroc. (*Pleacă*.)

Corifeul

Acum eu cunosc, şi nu doar din auzite, prăpădul acestei case:

privesc trei cadavre în preajma palatului.

O singură moarte le-a hărăzit unui veac de-ntuneric.

(*Intră în scenă alaiul funerar, însoţit de Antigona. Trupurile Iokastei şi ale fiilor ei sunt purtate de luptători*.)

Antigona

Eu nu mai acopăr cu văl gingaşul meu obraz umbrit de bucle şi nu mă sfiesc de roşeaţa ce-mpurpurează, sub pleoape, faţa mea feciorelnică, ci mă avânt, precum o bakehantă a morţilor, azvârlindu-mi departe legătura din păr, lăsându-mi să-mi fâlfâie rochia de culoarea şofranului,

ca să conduc, îndelung gemând, alaiul funebru274.

Aiai! Polyneikes, numele ţi-a fost pe potrivă 275!

Vai mie! pentru năpasta Thebei!

Gâlceava ta încetase a fi gâlceavă, ci un lanţ de omoruri, care au dus la pieire casa noastră înecată în sânge cumplit, înecată în sânge lugubru.

Ce cântec de însoţire voi suspina, ce tânguire melodioasă, după atâtea vărsări de lacrimi, ah! casă, casă, aducând cele trei cadavre de-un sânge, mama şi fiii, o desfătare pentru Erinys?

Căci ea prăbuşi în ruină acest lăcaş, de când Oidipus a dezlegat <enigma> în versuri de nedezlegat a sălbaticei Sphinx, a cântătoarei dihănii, pe care <apoi> a ucis-o276.

Vai mie! tată, cine, hellen sau barbar, din nobilii tăi strămoşi, făptură de-o <singură> zi, a mai pătimit asemeni dureri iscate din nenorociri sângeroase şi răsunătoare? Sărmana de mine!

Amarnic jeleşte glasul meu!

Ce zburătoare oprită pe-o creangă din vârful unui stejar sau al unui brad, mamă lipsită de pui, va-nsoţi cu plânsetul ei suferinţa mea?

Cântare de jale277 suspin dinainte despre pustiul în care-mi voi trece viaţa, risipind şuvoaie de lacrimi.

Cui să-i închin mai întâi prinosul pletelor mele smulse278?

Mamei ce m-a hrănit cu lapte din sânii săi, sau fraţilor mei răposaţi, schilodiţi de cumplite răni?

Ototototoi! Părăseşte-ţi casă, vino aici, <bâjbâind> cu ochii nevăzători, bătrânul meu tată, arată-ţi, Oidipus, vechimea năpăstuită, tu, care stând în palat cu privirile-n negura beznei, trăieşti copleşit de cazne îndelungate.

Ai auzit, o, tu, care-ţi plimbi prin curte, ici-colo, paşii bătrâni sau zaci, urgisitule, în aşternut?

(Pe *poarta palatului iese fostul rege, orb, sprijinindu-*

se într-un toiag.)

Oidipus

De ce m-ai făcut, fecioară, să ies la lumină, sprijinindu-mi în bâtă mersul orb?

M-ai scos din odaia întunecoasă, unde zăceam, lăcrimând atât de sfâşietor, pe mine, căruntul, ce nu sunt decât o nălucă iscată în aer, un mort din adâncul lui Hades, un vis aripat?

Antigona

Tată, eu îţi voi da o veste cumplită.

Feciorii tăi nu mai văd lumina, la fel nici soţia, care, în preajma toiagului tău, trudea mereu să-ţi călăuzească paşii orbi, vai nouă, părinte al meu!

OIDIPUS

Vai mie, ce-mi este dat să îndur!

Am pentru ce să mă vaier, să urlu.

Trei suflete, cum, prin voinţa cărei sorţi au părăsit lumina <zilei>, copilo? Vorbeşte!

Antigona

Fără mustrare sau bucurie perfidă, ci cu durere adâncă ţi-o spun: daimonul răzbunător al tău, aducând cu sine povară de săbii, foc şi luptă fără cruţare, s-a năpustit peste fiii tăi, vai, tată279!

OIDIPUS

Aiai!

Antigona

Pentru ce te tângui?

OIDIPUS

Copiilor!

Antigona

Eşti copleşit de dureri.

Dar dacă, putând să mai vezi carul soarelui tras de patru cai, ţi-ai purta peste leşuri licărul ochilor?

OIDIPUS

Năpasta copiilor mi-ai desluşit-o.

Dar nefericita-mi soţie prin ce uneltire a sorţii s-a prăpădit, copilo?

Antigona

Faţă cu toţi, plângând şi gemând, alerga rugătoare, să le arate fiilor săi un sân rugător280.

La Poarta Elektra, mama-şi găsi copiii în pajiştea plină de lotos281

cu armele-n mâini, luptând laolaltă, ca nişte lei din acelaşi bârlog; erau vătămaţi de moarte şi sângele lor se uscase, libaţie cruntă, vărsată de Ares 282, primită de Hades.

<Atunci>, luând de la morţi o spadă de-aramă, şi-o înfipse în carne, şi, pradă durerii sale de mamă, se prăbuşi pe <cadavrele> fiilor.

Toate năpastele, tată, au fost grămădite azi peste casa noastră de zeul ce-a dus la-mplinire aceste-ntâmplări.

Corifeul283

Această zi vesteşte casei voastre <încă> mult amar. De-ar fi în viitor mai norocoasă!

Kreon

Acuma încetaţi a vă mai tângui. E timpul să ne îngrijim de funeralii. Iar tu, ascultă-mi vorbele, Oidipus.

Ocârmuirea-acestei ţări, Eteokles, feciorul tău, mi-a dat-o mie şi i-a lăsat lui Haimon zestre pentru nuntă şi patul fetei tale, Antigona.

Eu, prin urmare, nu-ţi îngădui să mai locuieşti în ţară. Căci Teiresias limpede a spus: de vei rămâne în acest meleag, cetăţii nu-i va merge bine niciodată. Deci pleacă. Nu-ţi spun asta ca să te jignesc şi nici din duşmănie; mă tem că daimonul răzbunător legat de tine ar putea s-abată iar nenorocire peste Theba.

OIDIPUS

O Soartă, ce nefericit m-ai plăsmuit de la obârşie! Un

oropsit, cum n-a fost altul plăsmuit la fel! Din pântecele mamei încă nu ieşisem la lumină, nici nu fusesem încă zămislit, când Laios a primit de la Apollon prezicerea că-mi voi ucide tatăl. Cât sunt de urgisit!

Apoi, când m-am născut, părintele, semănătorul meu, a vrut la rândul lui să mă omoare, luându-mă drept un duşman, căci el urma prin braţul meu să piară. Şi m-a trimis, prunc doritor de sânul mamei, să fiu nenorocită hrană pentru fiare, dar iată că am fost salvat.

Mai bine s-ar fi scufundat în Tartaros, în hăul fără fund, <întregul> Kithairon. Nu m-a lăsat să pier şi-am fost silit de Soartă să-i slujesc unui stăpân, lui Polybos.

Pe urmă, după ce l-am omorât pe tata, sărman de mine, am intrat în patul bietei mele mame. Şi am prăsit copii ce-mi erau fraţi, pe care i-am pierdut, căci moştenind blestemele lui Laios, le-am trecut asupra lor284. Nu eram eu atât de fără minte încât să pun la cale, neîmpins de vreun zeu, orbirea mea şi pierderea fiilor mei.

Şi-acum ce să mă fac, sărman de mine? Ce călăuză îmi va însoţi piciorul orb? Iokasta, moartă? Da, de-ar fi trăit, sunt sigur că ar fi făcut-o. Perechea celor doi feciori ai mei? Dar ei s-au săvârşit. Mai am destulă tinereţe-n mine ca să-mi păstrez de unul singur> viaţa? Cum aş putea?

De ce ţii, Kreon, cu atâta îndârjire, să mă pierzi? Căci mă vei omorî, dacă m-alungi din ţară285. Totuşi, eu n-am să-ţi înfăşor cu braţele-mi genunchii286, nevrând să par slugarnic. Oricât aş fi de oropsit, nu voi trăda nicicând nobleţea stirpei mele.

Kreon

Da, eşti îndreptăţit să nu-mi cuprinzi genunchii, pentru că tot nu ţi-aş îngădui să locuieşti aici.

Cât despre <fraţii> morţi, pe unul trebuie să-l ducem cu evlavie-n palat. Pe celălalt, leşul lui Polyneikes, care-a

venit cu ajutor străin să pustiască patria, zvârliţi-l, neînmormântat, dincolo de hotarele ţinutului cthebanx

Voi da de ştire tuturor kadmeilor: «Oricine ar fi prins încununând acest cadavru sau învelindu-l cu ţărână, va fi la moarte osândit. Neplâns, fără mormânt, acesta să ajungă pradă pentru păsări 287.»

Tu, Antigona, încetează bocetele pentru cei trei morţi şi intră în palat, ca să aştepţi, fecioară, apropiata zi când te vei însoţi cu Haimon.

Antigona în ce noian de rele, tată, am căzut! Pe tine, vai, te plâng mai mult decât pe morţi. Nu-i niciun nenoroc care să nu te fi împovărat; erai sortit să fi năpăstuit de-a pururi, tată.

Dar te întreb pe tine, rege nou, [de ce-mi jigneşti părintele, gonindu-l în exil?] De ce-ai scornit o lege pentru un mort nefericit? Kreon

A fost voinţa lui Eteokles, n-a fost <voinţa> mea.

Antigona

Voinţă fără noimă, şi e nebun cel care o urmează.

Kreon

Cum? Nu e drept să împlineşti poruncile primite? Antigona

Deloc, dacă poruncile sunt ticăloase şi greşit rostite.

Kreon

Nu-i oare drept să azvârlim la câini acest cadavru? Antigona

O astfel de dreptate-ar fi nelegiuită.

Kreon

Ba nu; el, din prieten, s-a făcut duşmanul Thebei.

Antigona

N-a ispăşit oare destul prin soarta lui?

Kreon

Osânda lui va fi lipsirea de mormânt.

Antigona

Ce vină are? îşi cerea doar partea lui de moştenire.
Kreon
Acest bărbat nu va avea mormânt <aici>, să ştii!
Antigona
Am să-l îngrop, cu toate că cetatea se opune.
Kreon
Ai să te-ngropi cu el, deci, şi pe tine, lângă cadavrul lui. Antigona
Este de laudă ca doi ce se iubesc să zacă laolaltă.
Kreon (*servitorilor*)
Luaţi-o, duceţi-o în casă!
Antigona
Nu, n-am să mă despart de trupul lui lipsit de viaţă.
Kreon
Dar hotărârea sorţii este împotriva ta, fecioară.
Antigona
O altă hotărâre porunceşte: să nu-i jignim pe morţi.
Kreon
Nimeni să nu-l acopere vreodată cu ţărână!
ANTIGONA (*arătând cadavrul Iokastei*) în numele Iokastei, maică-mea, rogu-te, Kreon!
Kreon
Zadarnic te căzneşti, căci nu vei dobândi nimic.
Antigona
Ah! barem lasă-mă să-i spăl cadavrul…
Kreon
Ai săvârşi un lucru neîngăduit în Theba.
Antigona
…şi rănile cumplite să i le înfaş.
Kreon
Nu-i voie să-i închini acestui mort nicio cinstire.
Antigona
(*aplecându-se peste trupul lui Polyneikes*)
Măcar să te sărut pe gură, <frate> drag.

Kreon

Cu-atâtea tânguiri, fereşte-te să nu atragi asupra nunţii tale vreo nenorocire.

Antigona

Tu crezi că voi trăi numai spre a nunti cu fiul tău?

Kreon

N-ai încotro. Unde poţi merge ca să scapi de aşternutul lui? Antigona

Atunci mă voi purta, în noaptea nunţii, ca o Danaidă288. Kreon (*lui Oidipus*)

Vezi unde duce îndrăzneala ei sfruntată?

Antigona (*apucând o spadă*)

Să-mi fie martor fierul ăsta, mă jur pe spada asta.

Kreon

De ce te-mpotriveşti cu îndârjire nunţii?

Antigona

Doresc să-mpart exilul cu bietul meu părinte…

Kreon

E şi mărinimie în tine şi sminteală.

Antigona

…să mor cu el odată, de vrei să afli totul.

Kreon

Mergi, nu <vreau> să-mi ucizi copilul. Părăseşte-mi ţara! (*Kreon şi însoţitorii lui înarmaţi intră în palat.*)

Oidipus

Te binecuvântez, copilă, pentru zelul tău.

Antigona

De m-aş căsători, te-ai duce singur, tată, în exil.

Oidipus

Rămâi aci, fii fericită, eu cu răbdare-mi voi purta amarul. Antigona

Şi cine se va îngriji de tine, tată, cum eşti orb?

Oidipus

Căzând unde va hotărî destinul, eu voi rămâne pe

pământ. Antigona

Ce-a devenit Oidipus, dezlegătorul de enigme?

Oidipus

S-a stins: doar într-o zi a dobândit domnia, doar într-o zi a fost răpus.

Antigona

Nu trebuie să mă împărtăşesc din pacostele tale?

OIDIPUS

Nu-i cuvenit ca o fiică să-şi urmeze tatăl orb între străini. Antigona

Ba da, când este virtuoasă, înnobilează şi exilul, tată. OIDIPUS

Acuma du mă barem s-o ating pe maică-ta.

Antigona

Aici, bătrâna-ţi mână să atingă scumpa ei făptură.

OIDIPUS

Năpăstuită mamă, biata mea soţie!

Antigona

Ea zace, vrednică de milă: au copleşit-o toate relele deodată. OIDIPUS

Dar unde zac Eteokles şi Polyneikes fără viaţă?

Antigona

Aici, întinşi alături, unul lângă altul.

OIDIPUS

Pe chipurile lor fără noroc aşază-mi mâna oarbă.

Antigona Atinge-ţi fiii morţi cu mâna, iată!

OIDIPUS

Ah! trupuri dragi! Fii oropsiţi ai unui oropsit părinte! Antigona

O, Polyneikes, nume sufletului meu atât de scump!

OIDIPUS

Acum, copila mea, se împlineşte profeţia lui Loxias. Antigona

Ce profeţie? ce năpastă nouă îmi vei spune?

OIDIPUS

Că vom ajunge la Atena, pribegind, şi-acolo voi muri.

Antigona în care adăpost din Attika vei fi primit?

OIDIPUS

În sfântul Kolonos289, sălaşul zeului ce ocroteşte călăreţii290. Să mergem dar. Vino şi-ajută-ţi tatăl orb, dacă doreşti să-mparţi cu el exilul.

ÎNTIGONA (*apropiindu-se de părintele său*)

Purcede-n exilul nemernic; întinde-mi, mâna iubită, bătrânul meu tată, lasă-te călăuzit de mine, ca o corabie călăuzită de vânt.

(*Apucând mina Antigonei, amândoi pornesc încet pe drumul exilului.*) OIDIPUS

Iată, purced la drum, copilă, îndreaptă-mi paşii, sărmano!

Antigona

Sunt oropsită, într-adevăr, între toate fecioarele Thebei.

OIDIPUS

Unde să-mi sprijin piciorul becisnic? întinde-mi toiagul, copilă.

Antigona

Aici, aici urmează-mă!

Aşază-ţi piciorul aici, aici, tu care nu ai mai multă putere decât un vis.

OIDIPUS

Io, io! surghiun urgisit între toate!

Să fiu alungat din patrie la bătrâneţe!

Io, io! suferinţe cumplite, cumplite!

Antigona

De ce suferinţele?

De ce-mi mai invoci suferinţele?

Dreptatea nu-i vede pe ticăloşi, nu pedepseşte sfruntările oamenilor291.

OIDIPUS

Iată-mă, unde-am căzut, eu care săltasem pân' la-nălţimea cerească a unei ştiinţe învingătoare, aflând răspuns la enigma de nedezlegat a Fecioarei <Sphinx>292.

Antigona

Aminteşti de Sphinx şi de gloria ta. Încetează să mai pomeneşti noroacele tale trecute.

Te-aşteaptă amarnice patimi: fuga din patrie, tata, şi moartea, dar cine să ştie unde?

<Iar eu> voi lăsa după mine în lacrimi atâtea prietene tinere, şi voi pleca departe de părintească glie, să petrec, rătăcind, o viaţă nepotrivită unei fecioare.

OIDIPUS

Ah! suflet ales!

Antigona

Gloria mea se trage din năpastele tale. Sărmana de mine, <mă tângui> pentru jignirile-ndurate de tine şi de Polyneikes293.

El e zvârlit din casă, leş lipsit de mormânt. Dar, tată, chiar dacă-ar fi să mor, am să-l culc în pământ pe ascuns.

OIDIPUS

Ia-ţi bun rămas de la cele de-o vârstă cu tine.

Antigona îmi ajung tânguirile mele.

OIDIPUS

Mergi să te rogi la altare!

Antigona

<Altarele> s-au săturat de năpastele mele.

OIDIPUS

Du-te să-l afli barem pe Bromios şi sanctuarul, în care nu se pătrunde, din munţii Menadelor294!

Antigona

<De dragul lui> Bromios m-am îmbrăcat cândva cu nebrida şi-am dănţuit pe munţi la sărbătoarea sfântă a

Semelei.

Dar în schimbul cinstirii zeilor n-am dobândit vreo răsplată.

OIDIPUS

Cetăţeni vestiţi ai Thebei, iată-mă, eu sunt Oidipus, care-a tâlcuit enigme şi era în vârful slavei, care singur a pus capăt necuratei, crudei Sphinx. Acum sunt gonit din ţară, umilit, vrednic de milă. Dar la ce slujesc atâtea bocete şi tânguiri?

Omul e dator să-ndure hotărârile divine!

(*Antigona şi Oidipus ies din scenă.*)

Corul

O, sfântă, mărită Victorie295, întocmeşte-ne viaţa şi nu înceta să aşezi cununi pe frunţile noastre!

RUGĂTOARELE

(*în ordinea intrării în scenă*)

AITHRA, mama lui Theseus.

CORUL femeilor argiene.

THESEUS, regele Atenei.

ADRASTOS, regele Argosului.

UN CRAINIC.

UN VESTITOR.

EUADNE.

IPHIS, tatăl Euadnei.

COPIII celor şapte căpetenii.

ATHENA.

Războinici, slujitoare, slujitori.

Drama se desfăşoară la Eleusis, în câmpia Atticei, unde se celebrau misteriile marilor zeiţe chtoniene 296. În fundul scenei se află templul Demetrei şi o stâncă mai înaltă decât acoperişul acestuia. În faţa templului, un altar, la care regina Aithra, în straie de sărbătoare, cu braţele ridicate, se roagă pentru rodnicia pământului. Înaintea altarului stau prosternate şi îndoliate femeile din Argos,

mamele celor şapte comandanţi pieriţi la Theba. Ele întind spre Aithra însemnele suplicaţiei: *ramuri de măslin, de care atârnă panglici de lână. Lângă pilcul mamelor, dar despărţite de ele, câteva slujitoare. La dreapta altarului, tot prosternat şi acoperindu-şi capul cu mantia, zace Adrastos, regele Argosului. În preajma lui, băieţii orfani ai celor şapte*.

Aithra

Demeter, care ai în grijă altarele pământului eleusin, şi preoţilor, voi care-i păziţi zeiţei templul297, binecuvântaţi-ne, pe mine, pe feciorul meu, Theseus, oraşul purtător al numelui Athenei şi glia lui Pittheus298! Acolo tata m-a crescut într-un lăcaş îmbelşugat, pe urmă, ascultând de ce i-a profeţit Loxias, m-a dat pe mine, Aithra, de soţie lui Aigeus, feciorul lui Pandion299. (*Arătând rugătoarele*.)

Eu vă închin aceste rugi, văzând femeile trecute, care, lăsându-şi casele din Argos, s-au aruncat, cu crengi de suplicante-n mână, la genunchii mei. Au fost lovite de o pacoste cumplită.

La porţile lui Kadmos au murit şapte viteji, născuţii lor, şi acuma sunt lipsite de copiii pe care Adrastos, mai-marele argeilor, i-a dus odinioară să-i câştige <prin luptă> ginerelui surghiunit, lui Polyneikes, partea <cuvenită> din moştenirea ce-a rămas după Oidipus 30°.

Iar mamele acestor fii răpuşi de lănci vor trupurile lor, să le aşeze în pământ. Dar le împiedică învingătorii301 şi nu le lasă, în pofida legilor divine, să-şi ridice morţii.

Iar Adrastos, care, la fel cu <mamele> acestea, îmi cere sprijinul, iată-l cum zace, cu ochii plini de lacrimi, cum geme pentru lancea lui şi pentru oastea lui năpăstuită, pe care-a dus-o dincolo de vatra ţării302. El stăruie ca eu, rugându-mi fiul, să-l înduplec să câştige morţii, ori printr-o înţelegere, ori prin puterea armelor, şi

să le hărăzească astfel un mormânt. El nu aşteaptă-această facere de bine decât din partea lui Theseus, feciorul meu, şi-a cetăţenilor Atenei.

Se-ntâmplă că tocmai venisem din palat să-nchin o jertfă spre folosul muncilor pământului aici, în sfânta-mprejmuire unde s-a-nălţat întâia dată, zice-se, din glia noastră spicul rodnic303. Şi iată cum, legată, nu cu vreun lanţ, ci prin aceste crengi, stau nemişcată la cinstitele altare ale celor două <mari> zeiţe, Kore şi Demeter, din milă pentru mamele cărunte, ce nu mai au feciori, şi din respect pentru aceste sacre panglici304.

Pe loc am dat poruncă unui vestitor să meargă în cetate şi să-l cheme pe Theseus, ca să elibereze ţara de-acest pâlc mâhnit sau, printr-un fapt evlavios pe placul zeilor, să mă dezlege de îndatoririle faţă de rugătoare.

Femeilor li se cuvine pururi, dacă sunt înţelepte, când au ceva de împlinit, s-o facă numai prin bărbaţi.

Corul

(*La început se tânguie, cântând, numai mamele*)

Strofa 1

Regină-mamă305, rugămu-te din gurile noastre bătrâne, cădem înaintea genunchilor tăi: dobândeşte şi dă-ne copiii!

Mădularele bieţilor morţi, biruiţi de Thanatos306, nu le lăsa să le-nfulece fiarele munţilor.

Antistrofa 1

Priveşte cu milă pleoapele noastre scăldate de lacrimi, priveşte bătrâna noastră carne-ncreţită, zgâriată de unghii307. De ce?

Vai nouă, pentru copiii sfârşiţi!

Noi nu i-am întins acasă <pe paturi funebre>, nici n-am văzut ţărâna căzând pe mormintele lor308.

Strofa 2

Odată, stăpână, şi tu ai născut un fecior, îndrăgitul

culcuş dăruindu-l soţului.

Sufletul tău de mamă împarte-l cu noi, împarte cu noi suferinţele ce le-ndurăm, oropsite, din pricina morţilor ce i-am adus pe lume.

Rugămu-te, ah! înduplecă-ţi fiul să meargă la Theba şi braţelor noastre să-i încredinţeze pe răposaţii cu trupuri odată-nflorite, acum rătăcind încoace şi-ncolo fără morminte309.

Antistrofa 2 Nu din evlavie310, ci de nevoie am venit să ne-aşternem şi să ne rugăm în faţa acestor divine altare primitoare de jertfe arzânde.

Dreptatea se află de partea noastră; tu, mamă a unui vrednic fecior, ai puterea să-nlături năpasta care ne-apasă.

Pătimirile noastre sunt jalnice.

Rugămu-te, noi, urgisitele, la ca feciorul tău să ne pună în braţe cadavrele fiilor noştri, să le cuprindem nefericitele trupuri.

(*Slujitoarele se ridică în picioare şi cântă doar ele versurile următoare, însoţindu-le de gestica violentă a bocetului ritual.*)

Strofa 3

Iată o nouă năvală de vaiete, suspine urmează după suspine, răsună mâinile roabelor.

Cântaţi cu noi laolaltă relele noastre, cu noi laolaltă-nduraţi suferinţele noastre, acesta-i un cânt pe placul lui Hades, brăzdaţi-vă feţele, însângeraţi-vă albele unghii, vătămaţi-vă pielea: cinstirile morţilor pentru cei vii sunt adevărate podoabe311.

Antistrofa 3

Iată cum, nesăţioasă, ne duce cu sine plăcerea suspinelor, plăcerea mult dureroasă!

Precum dintr-o stâncă, pe care n-o poţi urca.

<fără-ncetare> curg picături de limpede apă, n-au capăt suspinele noastre.

Căci doliul la săvârşirea unui copil e pentru femeie un chin bogat în suspine.

Ah! de-am putea să ne stingem în moarte durerile!

(*Intră Theseus, regele Atenei.*)

Theseus

Ce vaiere aud şi ale cui? Cine-şi loveşte pieptul, cine îşi plânge morţii? Din templu se revarsă zgomotul acesta? Mă-naripează frica, tremur pentru mama, care lipseşte de un timp din casă şi pe care-o caut; să nu fi pătimit vreun necaz.

Ah! ce se-ntâmplă? Ce prilej de noi mirări? O văd pe maică-mea bătrâna stând lângă altar şi-n preajma ei nişte femei străine. Mai multe trăsături vădesc la ele doliul: din ochii lor, slăbiţi de bătrâneţe, curg lacrimile pe pământ – să-ţi facă milă! îmbrăcămintea lor şi capetele rase n-au nimic sărbătoresc312.

Ce se petrece, mamă? Vorbeşte-mi, eu te-ascult. Presimt ciudate noutăţi.

Aithra

Femeile acestea, fiule, sunt mamele celor răpuşi în faţa porţilor lui Kadmos313, <mamele> celor şapte căpetenii. Mă-nconjură cu crengi de rugătoare şi mă străjuiesc, după cum vezi, copilul meu. Theseus

Dar el, care atât de jalnic geme lângă templu, cine-i?

Aithra

Mai-marele argeilor, spun ele, Adrastos.

T HESEUS

Copiii care-i stau în preajmă sunt ai lui?

Aithra

Nu, sunt feciorii morţilor căzuţi acolo.

Theseus

De ce-au venit la noi cu braţe rugătoare?

Aithra

Eu ştiu de ce, dar trebuie acum să-ţi dea răspunsul

ei, copilul meu.

T HESEUS

Ascultă-mă, tu care te piteşti sub mantie. Dezbrobodeşte-ţi capul, nu mai suspina, vorbeşte, căci nu se poate desluşi nimic fără cuvinte.

ADRASTOS (*descoperindu-şi faţa şi ridicându-se*)

Stăpâne încărcat de biruinţe al pământului Atenei, la tine vin ca rugător, Theseus, şi la cetatea ta.

Theseus

Ce vii să cauţi, spune-mi, ce-ţi lipseşte314?

ADRASTOS

Ştii ce fel de război am dus, spre nimicirea noastră.

Theseus

Cum să nu ştiu? Doar nu ai străbătut Hellada fără larmă. ADRASTOS

Acolo am pierdut fruntaşii luptătorilor din Argos.

Theseus

Asemeni pierderi sunt lucrarea molimei războiului. ADRASTOS

Am mers la Theba să ne cerem morţii.

Theseus

Te-ai bizuit pe crainicii marelui zeu Hermes, ca să-i înmormântezi315?

ADRASTOS

Întocmai, însă ucigaşii lor n-au vrut să-i dea.

Theseus

Pe ce temei? Cererea ta socot că este sacră.

ADRASTOS

Pe ce temei? Deoarece nu ştiu cum să se poarte când au parte de noroc.

Theseus

Venit-ai să te sfătuieşti cu mine sau ce anume vrei? ADRASTOS

Ajută-ne să dobândim vlăstarele argeilor, Theseus.

Theseus

Ce-a devenit ilustrul vostru Argos? V-aţi fudulit zadarnic? Adrastos învinşi fiind şi nimiciţi, ne îndreptăm spre tine.

Theseus

Doar tu ai hotărât aceasta sau cetatea-ntreagă?

Adrastos

Tot Argosul te roagă morţii să-i îngropi.

Theseus

De ce-ai condus şapte batalioane contra Thebei?

Adrastos

De dragul celor doi gineri ai mei.

Theseus

Cu cine din argei ţi-ai măritat fiicele?

Adrastos

Nu se trăgeau din neamul nostru soţii lor.

Theseus

Ţi-ai dat unor străini copilele de spiţă argiană?

Adrastos

Lui Polyneikes, de obârşie theban, şi lui Tydeus316.

Theseus

Cum de-ai dorit să-nchei asemeni înrudiri?

Adrastos

Am fost împins de Phoibos, printr-un oracol încâlcit.

Theseus

Ce-a zis Apollon privitor la nunţile fecioarelor?

Adrastos

«Dă-ţi fetele după mistreţ şi după leu» 317.

Theseus

Şi cum ai tălmăcit rostirea zeului?

Adrastos

La poartă, noaptea, mi-au sosit doi exilaţi.

Theseus

Numeşte-i, dacă erau doi: cine şi cine?

ADRASTOS

Tydeus cu Polyneikes; iar ei s-au încleştat în luptă.

Theseus

Tu i-ai luat drept fiare şi le-ai dat copilele?

Adrastos

Mi s-a părut că văd luptându-se două sălbăticiuni.

Theseus

De ce fugiseră peste hotarul patriei?

Adrastos

Tydeus s-a exilat pentru omorul unei rude318.

Theseus

Şi fiul lui Oidipus pentru ce-a plecat din Theba?

Adrastos îl blestemase tatăl său şi se temea să nu-şi ucidă fratele319. Theseus

Era cuminte-acel surghiun impus din însăşi voia lui.

Adrastos

Dar fratele care rămase l-a nedreptăţit pe cel care lipsea.

Theseus

L-a despuiat de toate bunurile sale?

Adrastos

M-am dus să i le cer şi-aceasta ne-a pierdut.

Theseus

I-ai întrebat pe ghicitori, ai urmărit cum joacă flăcările jertfelor320?

Adrastos

M-ai dibuit, vai mie, chiar unde am greşit.

Theseus

Se pare c-ai purces da luptă> fără bunăvoinţa zeilor. Adrastos

Mai mult, m-am dus fără să-mi pese de prezicerea lui Amphiaraos321.

Theseus

Şi astfel ai nesocotit precum un uşuratic zeii.

Adrastos

M-a năucit înflăcărarea unor tineri322.

Theseus

Mai grabnic te-a mânat curajul decât prevederea.

Adrastos

Mulţi capi de oaste au plătit cu viaţa pentru asta. (*Cade la genunchii lui Theseus*.)

O rege al Athenei, cel mai viteaz hellen, mă ruşinez să mă arunc pe jos în faţa ta şi să-ţi cuprind genunchii, fiind un om cărunt acuma, eu, suveranul fericit de altă dată323. Dar mă silesc necazurile să mă-nclin.

Pe morţii mei salvează-i. Să-ţi fie milă de nenorocirea mea, de mamele celor cosiţi în luptă. Căci ele-şi trag, fără copii, cărunta bătrâneţe. Dar au venit aici, neînfricate, într-un tărâm străin, mişcându-şi anevoie mădularele sleite, nu în vreun alai cucernic la misteriile Demetrei, ci ca să-şi odihnească morţii în pământ, cei care s-ar fi cuvenit, la împlinirea vremii, să le îngroape ei cu mâna lor pe ele.

Aşa cum este înţelept ca înstăritul să privească spre sărac şi nevoiaşul să-şi îndrepte ochii spre bogat, râvnind, la rându-i, să câştige avuţii, e înţelept ca fericitului să-i fie milă de nefericirea <celorlalţi>…(*lacună*) …

Imnuitorul trebuie să plăsmuiască în bucurie cântecele sale. De nu se-ntâmplă astfel, ci e mâhnit el însuşi, cum ar putea să-l farmece pe altul? Ba nici nu are dreptul <să o facă>.

Vei spune, poate: «Cum? tu nu te bizui pe-a lui Pelops ţară324, şi-i ceri Atenei să-mplinească sarcina aceasta?»

E drept, şi trebuie să-ţi desluşesc de ce. Sparta e crudă şi măiastră-n vicleşuguri, iar celelalte ţări sunt mici şi fără vlagă. Numai cetatea voastră poate îndura povara-acestei munci. Ea singură cunoaşte mila şi-are parte, prin tine, de un tânăr, bun păstor. Cetăţi nenumărate au pierit

din lipsa unui cap de oaste <cum eşti tu>.

Corifeul

Şi eu ţi-aş cuvânta la fel ca el, Theseus; ai milă de năpasta noastră.

T HESEUS

Am apărat şi-n faţa altora părerea următoare, când cineva spunea că traiul omenesc e copleşit de nenoroc şi nu de fericire. Părerea mea este că, dimpotrivă, în viaţă cele bune le întrec pe cele rele. De n-ar fi astfel muritorii n-ar mai stărui sub soare.

Îi binecuvântez pe zeii care-au scos din neorânduială şi sălbăticie traiul omului, care ne-au dat întâi puterea de-a gândi, pe urmă limba, crainica vorbirii, ne-au înzestrat cu glas, ne-au dăruit, drept hrană, griul, şi picurii de rouă din văzduh ca să nutrească glia, să-i răcorească măruntaiele, şi ne-au deprins să ne adăpostim la vremea iernii, să ne ferim de focul soarelui325, să navigăm pe mare spre a face schimburi între noi cu ceea ce lipseşte în meleagurile noastre326.

Iar pentru cele fără de-nţeles, ce scapă limpedei cunoaşteri, sunt ghicitori, care ni le vestesc privind în foc, în ascunzişurile vintrelor şi-n zborul păsărilor cerului327.

Când zeul ne-a orânduit în astfel traiul, nu suntem oare prea semeţi, dorind mai mult? Dar mintea noastră caută a fi mai tare decât cea divină, iar unii, cu trufie-n suflet, se cred mai înţelepţi ca zeii 328.

Şi tu îmi pare că te numeri printre ei, căci n-ai fost înţelept când, subjugat de ceea ce ţi-a spus oracolul lui Phoibos, ţi-ai măritat copilele cu doi străini.

Atunci credeai că sunt <pe lume> zei. <Totuşi> ai veştejit printr-o impură înrudire strălucirea casei tale şi stirpea ţi-ai pătat-o.

Când omul este înţelept, nu înrudeşte fiinţe fără pată cu nemernici; el dobândeşte pentru casa-i neamuri

binecuvântate, căci zeul329 spulberă, amestecând ursitele, cu păcătosul împreună şi pe cel legat de el, deşi acesta n-a greşit nimic330.

Apoi, când i-ai mânat pe toţi argeii la război, deşi oracolele nu te îndemnau331, i-ai necinstit pe zei, călcându-le voinţa silnic, şi ţi-ai pierdut cetatea.

Erai târât de nişte tineri ahtiaţi de glorie, din cei care stârnesc războaie pe nedrept, năpăstuindu-şi cetăţenii, căci unul ţine să ajungă căpetenia oştirii, un altul, din trufie, vrea să pună mâna pe putere, iar altul caută să se îmbogăţească. Nici unuia nu-i pasă dacă suferă mulţimea.

[Cetatea este-alcătuită din trei părţi. Bogaţii, nefolositori, se zbat mereu să dobândească tot mai multe bunuri. Pe urmă neavuţii, cei lipsiţi de toate, primejdioşi, plini de invidie adesea; lăsându-se îmbrobodiţi de limba demagogilor nemernici, lovesc în cei avuţi fără cruţare. A treia parte, cei de mijloc, mântuie cetăţile, şi ocrotesc în stat aşezămintele şi rânduiala.]332

Iar eu, după aceasta, să mă aliez cu tine? Pe ce temei, ce să le spun atenienilor? Drum bun! De nu s-a încheiat frumos ce-ai pus la cale, învinuieşte-ţi soarta şi lasă-mă în pace.

Corifeul

El a – greşit din pricina acelor oameni tineri, dar trebuie să-l ierţi, <Theseus>.

ADRASTOS

Nu te-am ales să-mi judeci rătăcirea, rege, ci să mă vindeci, ca un medic, nici, dacă eu sunt vinovat într-adevăr de vreo greşeală, să mă pedepseşti ori să mă mustri, ci doar să mă ajuţi! Dar dacă te împotriveşti, sunt nevoit să mă supun voinţei tale. Ce-aş putea să fac?

Haideţi bătrânelor, porniţi, lăsaţi aici lumina-acestor <ramuri> verzi, lăsaţi aceste crengi împodobite, luaţi drept mărturie zeii, Glia, zeiţa purtătoare-a flăcării –

Demeter – şi strălucirea Soarelui, că ne-am rugat divinităţilor zadarnic.

CORIFEUL (*adresându-se lui Theseus*)

…(*lacună*) … <Străbunul tău din partea mamei> a fost Pelops, iar noi suntem de-asemeni din Peloponnes, pământul lui333; în noi zvâcneşte sângele aceluiaşi părinte.

Ce faci? Nu vrei să ştii de neamul tău, ne vei goni din ţară, pe noi, femei trecute, nedându-ne nimic din ce ni se cuvine? Orice fiinţă-şi află adăpost, jivina în vreo stâncă, sclavul la altarele vreunor zei, cetatea cere sprijinul altei cetăţi, când bântuie furtuna.

Nimic în soarta muritorilor nu e statornic. (*Mamele argiene se ridică din prosternare.*)

Corul

Purcedeţi, biete femei, din sacrul pământ închinat Persephonei, purcedeţi!

Rugaţi-l pe rege, înconjurându-i genunchii cu braţele, să ne dea rămăşiţele fiilor noştri, vai nouă, sărmanele, ale feciorilor noştri tineri, pieriţi sub cetatea zidită de Kadmos!

Vai de noi, apucaţi, sprijiniţi şi călăuziţi mâinile unor năpăstuite bătrâne. Îţi atingem bărbia, prietene, şi te rugăm pe tine bărbatul cel mai vestit din Hellada, îţi cuprindem genunchii şi mâna, noi urgisitele, ai milă de odraslele noastre, şi de noi rugătoarele, ce rătăcim tânguindu-ne jalnic, jalnic cerşindu-ţi mila!

Nu ne lăsa născuţii fără morminte în pământul lui Kadmos, pradă jivinelor, copiii de-o vârstă cu tine, te implorăm!

Priveşte la pleoapele noastre înlăcrimate!

Cădem la genunchii tăi, hărăzeşte fiilor noştri morminte!

Theseus

De ce plângi, mamă, ascunzându-ţi chipul sub maramă? Din pricină c-ai auzit, mâhnite, suspinele acestui pâlc? Nici eu nu am rămas netulburat. Ridică-ţi, mamă, creştetul cărunt, nu lăcrima; te afli lângă vatra sfântă a Demetrei334.

Aithra

Aiai!

Theseus

De ce să gemi pentru necazurile lor?

Aithra

Sărmanele femei!

Theseus

Tu nu eşti una dintre ele.

Aithra

Pot să vă dau un sfat folositor, copile, ţie şi cetăţii?

Theseus

Cum nu? De multe ori înţelepciunea se exprimă prin femei.

Aithra însă eu preget să-ţi dezvălui gândul meu.

Theseus

Ruşine-ar fi să tăinuieşti fiului tău un sfat de trebuinţă! Aithra

Nu, n-am să tac, să nu mă pot învinui cândva c-am stăruit acum într-o tăcere ticăloasă. Se zice că femeile zadarnic ştiu să cuvinteze bine; această vorbă nu mă va împiedica să spun ce se cuvine.

Te rog întâi, copilul meu, să chibzuieşti dacă uitarea zeilor nu este o greşeală! Gândirea ta greşeşte numai într-aceasta, altminteri este sănătoasă.

De altfel, dacă nu am fi datori să îndrăznim a-i apăra pe oropsiţi, desigur c-aş păstra tăcere. Dar tocmai dintr-aceasta slava ta va creşte; pot fără teamă să-ţi dau sfatul meu, copile.

Pe oamenii năprasnici, ce nu îngăduie să aibă morţii

parte de cinstiri şi de îngropăciune, sileşte-i cu puterea mâinii tale, opreşte-i să încalce legile păzite de Hellada-ntreagă. Respectul legilor obşteşti, aceasta-i chezăşia dăinuirii statelor.

Altminteri se va murmura că braţul tău e slăbănog, şi că puţind să dobândeşti cununa gloriei pentru oraşul tău, ai dat, cuprins de frică, înapoi, c-ai înfruntat codinioară> un mistreţ sălbatic335 – slabă vitejie – dar când a trebuit să lupţi, privind în faţă căştile şi vârful lăncilor, te-ai dovedit a fi lipsit de bărbăţie. Nu face asta, dacă eşti al meu, copile!

Nu vezi poporul tău cel uşuratic cât de aspru se încruntă, cu fruntea sus, la bârfitorii care-l ponegresc pentru nechibzuinţa lui336? Dar în primejdii, <forţa lui> sporeşte. Cetăţile care se molcomesc în lâncedă nefaptă n-au nici privirea clară, din <prea multă> prevedere.

Porneşte, fiule, în ajutorul molilor şi al femeilor năpăstuite! Nu tremur pentru tine, căci tu vei merge cu dreptate. Iar în privinţa fiilor lui Kadmos, prea norocoşi la zaruri până astăzi, sunt sigură că li se va schimba destinul, căci zeul pururea răstoarnă totul. Corifeul

O, cât de dragă-mi eşti! Frumoase vorbe ai rostit şi pentru el şi pentru noi: un îndoit prilej de bucurie!

Theseus

Cuvintele ce i le-am spus lui <Adrastos> rămân îndreptăţite, mamă; i-am răspicat părerea mea despre greşeala care l-a pierdut. Dar, pe de altă parte, văd şi eu, precum mi-ai arătat, că fuga de primejdii nu se potriveşte firii mele.

Ducând multe isprăvi la bun sfârşit, am câştigat printre helleni renumele de-a fi mereu pedepsitorul ticăloşilor. Deci nu pot ocoli îndatorirea aceasta. Şi ce vor spune-apoi duşmanii mei, când însăşi maică-mea, ce poartă grija vieţii mele, mă sfătuieşte, cea dintâi, să-nfrunt

această ameninţare.

La fapte, aşadar! Voi merge să-i eliberez pe răposaţi, cu ajutorul vorbei bune la-nceput, dar, dacă trebuie, cu forţa lăncilor, şi zeii nu-mi vor sta-mpotrivă. Eu însă ţin să mă urmeze tot oraşul: mă va urma, pentru că asta mi-e voinţa; dac-am să-i dau poporului cuvântul, va fi mai înclinat să mă susţină. Căci eu am rânduit să fie suveran poporul, făcând cetatea liberă, cu drept egal la vot337.

Luându-l, ca să-mi întărească spusele, pe Adrastos, mă voi înfăţişa în adunarea cetăţenilor. Am să-i înduplec şi am să mă-ntorc la voi cu cei mai vajnici tineri din Atena. Stând pregătiţi cu armele, lui Kreon am să-i cer prin crainic trupurile morţilor.

Bătrânelor, îndepărtaţi aceste ramuri sfinte, s-o duc pe mama în palatul lui Aigeus, ţinându-i scumpa mână. Nenorocire fiului ce nu ascultă, ca un sclav, de născătorii săi! Ce bir e mai frumos decât acesta? Căci omul care-l dă părinţilor, îl capătă din mâinile copiilor, la rândul său. (*Mamele argiene ridică ramurile de suplicante din calea reginei. Theseus o ia pe Aithra de mână şi ies amândoi din scenă.*)

Corul

Strofa 1

Pământ hrănitor de cai al patriei Argos, ai auzit, auzit-ai cuvintele regelui, evlavia faţă de zei şi bunăvoinţa lui faţă de-ntinsul tărâm al pelasgilor338, faţă de Argos?

Antistrofa 1

Fie să pună capăt năpastelor noastre, să ridice cadavrele fiilor însângeraţi

— Podoaba şi fala oricărei mame – şi, mulţumită acestei faceri de bine, să dobândească prietenia ţării lui Inachos339.

Strofa 2

A săvârşi o muncă pioasă340 e un frumos prilej de

mândrie pentru cetăţi, care le-aduce veşnică recunoştinţă.

Ce hotărâri va lua oraşul Athene!? încheia-va cu noi o învoială de prietenie341?

Vom câştiga morminte pentru copiii noştri?

Antistrofa 2

Mamelor ţine-le partea, ţine-le partea, cetate-a zeiţei Pallas, să nu se ştirbească legile omului!

Tu venerezi dreptatea şi asupreşti nedreptatea, tu eşti de-a pururi salvarea năpăstuiţilor.

(*Intră Theseus, înarmat, Adrastos, un sol purtând caduceul, şi câţiva războinici.*)

ThESEUS (*vorbindu-i solului*)

Îndatorirea ta este să ne slujeşti pe mine şi cetatea, solule, ducându-ne poruncile mereu şi pretutindeni. Treci apa fluviilor Asopos şi Ismenos342 şi spune-i regelui plin de mândrie al kadmeilor: «Theseus îţi cere să-i îngădui să îngroape morţii, ca bun vecin al ţării tale, deoarece socoate că aşa e drept; el îţi făgăduieşte-n schimb, toată prietenia poporului urmaşilor lui Erechtheus.»

Dacă thebanii cad la învoială, întoarce-te degrabă; dar dacă se împotrivesc, vesteşte-le s-aştepte alaiul oamenilor mei ce poartă scuturi. Armata, rânduită lângă puţul sfânt Kallichoron343, e gata să pornească. Cu zel şi chiar cu bucurie a primit acest război cetatea, când mi-a înţeles voinţa. (*Se aud paşi grăbiţi şi vociferări.*)

Dar cine întrerupe cuvântarea mea? Ai spune, judecându-l fără să-l cunoşti, că e kadmeu şi crainic. (*Solului atenian.*) Aşteaptă, poate că te va scuti de truda drumului, dacă soseşte în întâmpinarea gândurilor mele. (*Intră un crainic theban.*)

Crainicul

Unde-i tyranul344 ţării voastre? Cui se cuvine să-i vestesc cuvintele lui Kreon, cel care stăpâneşte-acum în Theba, din ziua când a fost ucis Eteokles de mâna fratelui

său Polyneikes, lângă cetatea celor şapte porţi?

Theseus în primul rând rostirea ta, străine, a început printr-o greşeală; zadarnic cauţi un tyran aici. Atena nu ascultă de un singur om, e <ţară> liberă. Aici poporul este rege; căci fiecare cetăţean, pe rând, chiverniseşte ţara vreme de un an, iar avuţia nu se bucură de-ntâietate: bogatul şi săracul au aceleaşi drepturi.

Crainicul îmi dai un punct, precum la zaruri, dinainte.

Într-adevăr, eu vin dintr-o cetate cârmuită de un singur om, nu de mulţime; acolo nu sunt oratori, ca să-i aţâţe în deşert trufia, s-o răsucească spre folosul lor, încoace şi încolo. Căci vorbitorul, care azi desfată gloata, o păgubeşte mâine; apoi greşelile şi le ascunde sub înnoite defăimări şi scapă de pedeapsă345.

Poporul de altminteri, neînzestrat cu dreaptă judecată, cum ar putea conduce pe drumul drept cetatea? Mai de folos este răgazul decât graba. Un truditor al gliei nevoiaş, chiar nu lipsit de-nvăţătură, fiind împovărat de munci, n-ar mai avea răgaz să caute la treburile obştii.

Da, suferinţa-i mare pentru oamenii de bine, când un mişel ajunge la putere, smintind cu elocinţa lui poporul, el care mai devreme nu era nimic!

Theseus

Ce crainic plin de duh şi vorbăreţ, deşi nu-i potrivit defel prilejul <pentru vorbe>. Deoarece te-ai prins <cu mine>-n luptă, ia aminte, căci tu ai căşunat năvala de cuvinte.

Nimic nu e mai rău pentru cetate decât un tyran346. Întâi, că n-are legi alcătuite, aceleaşi pentru toată lumea; puterea o deţine unul singur, iar legea este bunul doar al lui; nici vorbă de egalitate.

În schimb, acolo unde legile sunt scrise, săracul şi bogatul au aceleaşi drepturi. Dacă puternicul pe slab îl

ponegreşte, acesta poate să-i răspundă, cel mic îl poate-nvinge pe cel mare, numai să fie cu dreptate.

<Dovada> libertăţii este întrebarea347: «Cine pofteşte, cine poate, spre binele cetăţii, să dea un sfat temeinic?» Atunci e slobod fiecare să strălucească ori să tacă. Unde să afli, între cetăţeni, egalitate mai deplină?

Şi-apoi, poporul, când domneşte într-o ţară, e bucuros să vadă ridicându-se o tinerime de nădejde. Faţă de-aceasta regele e duşmănos: pe cetăţenii cei mai buni, cei socotiţi de el în stare să gândească, îi ucide: se teme pentru suveranitatea lui. În ce fel să se mai păstreze viguroasă o cetate, când, precum spicele pe câmp, în faptul verii, un om îi seceră curajul, îi retează tineretul?

La ce să mai agonisim pentru copiii noştri bogăţii şi bunuri, când îl înavuţim prin truda noastră numai pe tyran? Fecioarele de ce să ni le creştem, neprihănite-n case, doar ca să-i pregătim tyranului plăcute desfătări, când ar pofti, şi noi să plângem? Mai bine de-aş muri, dacă s-ar întâmpla să-mi fie astfel siluite fetele!

Vezi, ţi-am răspuns la lovituri cu lovituri.

De fapt, ce ai venit să ceri în ţara noastră? Căci te-ar fi usturat într-adevăr <amarnic>, de-ai fi sosit aici numai ca să-ţi deşerţi palavrele, fără să fii trimisul unui stat. E datoria crainicului să rostească solia cât mai grabnic şi-apoi să se întoarcă. Iar Kreon, cel puţin în viitor, să ne trimită vestitori mai cumpătaţi la vorbă decât tine. Corul

Vai, când pe ticăloşi îi ocroteşte soarta, întrec măsura, socotind că vor fi pururi norocoşi!

Crainicul

Am să vorbesc, la rândul meu. În ce priveşte înfruntarea noastră, rămână fiecare cu părerea lui.

Eu nu-ţi dau voie, şi cu mine tot poporul Thebei, să-l laşi pe Adrastos să intre-n ţara ta. Iar dacă se găseşte pe pământul tău, goneşte-l, înainte ca văpaia <soarelui>

divină să se stingă; nu ţine seama de aceste rugătoare. Nu încerca să muţi cu sila morţii, căci prin nimic nu eşti legat de Argos.

De mă asculţi, vei cârmui fără furtuni corabia cetăţii tale; altminteri ne va zgudui o vijelie, pe noi, pe tine şi pe aliaţii tăi: războiul.

Vezi, nu cumva, întărâtat de vorbele ce le-am rostit, şi bizuindu-te pe libertatea ţării tale, să-mi dai răspuns umflat de braţul tău vânjos348. Speranţa de a-nvinge> e răul cel mai mare; a-ncăierat cetăţi destule, stârnind peste măsură patimile lor.

Când cetăţenii hotărăsc prin vot războiul, niciunul nu socoate c-ar putea chiar el să moară, ci toţi întorc <în gând> asupra celorlalţi năpasta. În clipa votului, dac-ar purta în minte fiecare gândul morţii lui, Hellada n-ar pieri de căpiala multelor războaie.

Totuşi, noi oamenii, din două, ştim să alegem partea cea mai bună, să desluşim ce-i bine şi ce-i rău; noi ştim că pacea, pentru muritori, e mai de preţ decât războiul, pacea, pe care Muzele o îndrăgesc atât de mult, în schimb Pedepsele349 o duşmănesc, prietena belşugului de prunci şi-a bogăţiei.

Dar noi, nemernicii, ne lepădăm de toate-acestea, pornind războaie, spre nedreptăţirea celor slabi de către cei puternici, om cu om, cetate cu cetate.

Iar tu ajuţi nişte duşmani, şi încă unii morţi. Vrei să-i îngropi, să aduci funebrele cinstiri unor bărbaţi pierduţi de semeţia lor?

N-a fost pe drept că, pedepsit de fulger, trupul lui Kapaneus s-a prăbuşit – cenuşă – tocmai când el, proptind o scară împotriva porţilor cetăţii, jura că va prăda oraşul, cu voia zeului sau fără voia lui350? Şi cel care ghicea în zborul păsărilor, <Amphiaraos, n-a fost sorbit de o genune, trăgând în hău şi carul său cu patru cai351? Şi ceilalţi capi

de oaste nu zac pe la porţi cu oasele zdrobite de pietroaie?

Deci tu, sau te socoţi a fi mai înţelept ca Zeus, sau recunoşti că zeii nimicesc pe drept mişeii.

Căci înţeleptul se cuvine să-şi iubească în primul rând copiii, apoi părinţii şi-apoi patria, pe care trebuie s-o crească, nu s-o ruineze. Primejdioasă este îndrăzneala nestrunită a căpeteniei sau a cârmaciului.

Păstrându-te la vremea potrivită calm, îţi dovedeşti înţelepciunea. Adevărata îndrăzneală eu cred că-i prevederea. Corifeul

Era de-ajuns c-au fost cu toţii pedepsiţi de Zeus, dar voi, în semeţia voastră, aţi întrecut orice măsură.

Adrastos

Nemernice!

Theseus

Tăcere, Adrastos! Opreşte-ţi gura. Nu mai vorbi-naintea mea, căci nu la tine-a fost trimis cu veste crainicul acesta, ci la mine. Deci mie mi se cade să-i răspund. (*Crainicului.*) Răspunsul meu dintâi va fi pentru cuvinteleţi dintâi.

Nu am ştiinţă despre Kreon că mi-ar fi stăpân, nici c-ar avea putere-atât de mare încât să poruncească el Atenei ce să facă. Şi râurile – cum se spune – s-ar întoarce spre izvoare, de ne-am supune unor astfel de porunci.

Acest război, de altfel, nu eu l-am pornit, nu eu am năvălit cu cei din Argos pe pământul Thebei. Dar ei sunt morţi <acum, şi trupurile lor nu vi le cer ca să jignesc cetatea voastră, nici ca să isc măcel şi înfruntare, ci doar ca să-i îngrop, cinstind un drept recunoscut de toţi elenii. Ce-i împotriva legilor în asta?

Argeii, chiar de v-au pricinuit dureri, s-au prăpădit, războiul l-aţi sfârşit cu bine, spre slava voastră, spre ruşinea lor, şi astfel s-a făcut dreptate.

Îngăduiţi acum ca glia să acopere aceste leşuri, să se

întoarcă fiecare element de unde-a fost să iasă la lumină: spiritul în ether şi trupul în pământ. De fapt alcătuirea trupului nu ne-aparţine, el nu este decât lăcaşul vieţii; la urmă trebuie să-l ia-napoi aceea care l-a hrănit352.

Tu crezi cumva că pedepseşti cetatea Argos, neîngropându-i morţii? De fel. În schimb aceasta vatămă Hellada-ntreagă, când răposaţii sunt lipsiţi de ceea ce li se cuvine, adică de morminte. Atare obicei de s-ar îndătina, vitejii n-ar mai cuteza <să lupte X

Tu ai venit să-mi torni ameninţări cumplite; vă temeţi, aşadar, de morţi, dacă sunt înhumaţi? De ce vă este frică? Odată îngropaţi, să nu vă scormonească glia? Să nu dea naştere în măruntaiele pământului unor copii, care cândva să se răzbune-asupra voastră? Dar asta n-are nicio noimă şi ne pierdem timpul, vorbind despre asemenea becisnică, deşartă teamă.

Smintiţilor! mai bine căutaţi la pacostele omului! Un şir de lupte, iată viaţa noastră. Iar fericirea? Unii vor avea-o mâine, alţii mai târziu, în timp ce alţii au şi dobândit-o.

Numai divinitatea e <veşnic> răsfăţată: cei urgisiţi o copleşesc cu daruri, cinstind-o ca să-şi cumpere norocul; cei norocoşi, îngrijoraţi de gândul morţii, o proslăvesc şi ei.

Noi, care ştim acestea toate, să îndurăm nemânioşi jignirea, dacă e măruntă, ca nu cumva, prin răzbunarea noastră, s-aducem pagubă cetăţii.

Ce vreau să spun? îngăduie să-nmormântăm aceste trupuri fără viaţă; şi astfel să ne dovedim evlavia. Altminteri, negreşit, voi merge să le îngrop cu sila. Şi niciodată nu se va zvoni printre helleni că, din greşeala mea şi a cetăţii lui Pandion353, a fost nesocotită legea zeilor, străveche.

Corifeul

Să nu te temi! Urmează licărul Dreptăţii, şi vei scăpa de multe critici omeneşti.

Crainicul

Vrei să-ţi răspund în câteva cuvinte?

Theseus

Vorbeşte, dacă vrei; tu nu poţi fi tăcut.

Crainicul

N-ai să răpeşti nicicând argeii <morţi> de pe pământul nostru.

Theseus

Ascultă, rogu-te, acum răspunsul meu.

Crainicul

Te-ascult: se cade fiecăruia să-i vină rândul.

Theseus

Voi ridica de pe pământul Thebei morţii şi-i voi îngropa.

Crainicul

Întâi va trebui să-nfrunţi primejdiile unei bătălii.

Theseus

Am înfruntat şi alte numeroase încercări.

Crainicul

Ai fost cumva sădit de tatăl tău să birui lumea-ntreagă?

Theseus

Doar pe-ngâmfaţi. Cu oamenii de bine n-am nimic.

Crainicul

Prea vă amestecaţi mereu în toate, şi tu şi ţara ta.

Theseus

Ea multe munci a săvârşit şi-a izbândit în multe.

Crainicul

Poftim da noi>, să-ţi vină lancea Semănaţilor354 de hac! Theseus

Ce duh războinic poate să se nască dintr-un şarpe? Crainicul

Ai să-l cunoşti pe pielea ta: eşti încă tânăr.

Theseus

Nu, nu vei izbuti, oricât de ţanţoş ai vorbi, să-mi răscoleşti mânia. Acuma pleacă, ieşi din ţară şi du cu tine găunoasele-ţi cuvinte. Altminteri nu vom isprăvi nimic355. (*Crainicul theban pleacă. Regele se adresează războinicilor.*)

Hai, toată lumea să pornească, hopliţi şi luptători <suiţi> în care. Să se avânte-n ţara Thebei caii cu valtrapuri, cu frunţi împodobite şi zăbale înspumate! Voi merge împotriva celor şapte porţi ale lui Kadmos. Voi ţine-n mână fierul spadei, şi pentru mine însumi, tot eu voi fi solul.

Iar ţie, Adrastos, îţi cer, rămâi aci, nu încurca norocul meu cu-al tău. Doar eu voi porunci oştirii, doar eu şi-al meu destin. La noua bătălie trebuie un nou strateg356.

Un singur lucru îmi doresc: să am de partea mea toţi zeii care-l ocrotesc pe omul drept. Numai uniţi cu ei vom birui. Căci, singură, virtutea nu le-aduce muritorilor nimic, de nu o sprijină bunăvoinţa zeilor. (*Iese Theseus, urmat de însoţitorii săi înarmaţi.*)

Corul357

Strofa 1

— O, mame sărmane ale sărmanilor capi de cete, galbena frică domneşte în inima mea!

— Ce ţipăt de spaimă nou izbucneşte?

— Ce soartă va fi să aibă armata <zeiţei> Pallas?

— Se va da bătălie sau vor cădea la-nvoială?

— Bine ar fi <să se-mpace>! Dar de vom vedea prin părţile-acestea măcelul lui Ares, lupte şi piepturi sfărmate de lovituri, atunci greşeala, vai nouă, va fi a noastră, a noastră răspunderea!

Antistrofa 1

— Pe omul scăldat de lumina norocului oricând îl răstoarnă Moira358; ştiu sigur.

— Vorbeşti despre zei ca şi cum ar fi drepţi.

— Dar întâmplările cine le-mparte, dacă nu ei?

— Însă dreptatea lor nu-i la fel cu cea omenească.

— <Spui asta> deoarece încă te bântuie frica. Răzbunarea răzbunare aduce, sângele cere sânge. În curgerea relelor noastre zeii ne dau răgazuri de linişte, dar ei hotărăsc de-a pururi sfârşitul a toate.

Strofa 2

— Fie s-ajung în câmpia mândrelor turnuri <thebane>, departe de <puţul cu> apă divină Kallichoron.

— Ar fi nevoie să-ţi dăruiască aripi un zeu, ca să zbori la cetatea cu două fluvii 359; atunci ai afla-ntr-adevăr, ai afla ce se-ntâmplă cu prietenii noştri.

— Ce biruinţă, ce soartă-l aşteaptă pe vajnicul rege-al acestui pământ?

Antistrofa 2

— Să ne rugăm din nou de zeii ades invocaţi: aceasta e chezăşia dintâi a neînfricării.

— O Zeus, tu carele ai zămislit odrasle cu muma noastră veche, juninca, fata lui Inachos 36°, fii aliat de priinţă cetăţii Argos!

Podoaba cetăţii tale, reazemul ei dă-ni-le şi le aşază pe rug, căci au fost pângărite 361.

(*Intră în grabă un vestitor.*)

Vestitorul

Vin să aduc, femeilor, veşti multe, bune. Eu însumi am scăpat, căzusem prins în bătălia stolurilor celor şapte căpitani răpuşi în preajma undelor <fântânii> Dirke. Vă dau de ştire că a biruit Theseus.

Ci vreau să vă scutesc de-un şir de întrebări: eram o slugă de-a lui Kapaneus, pe care Zeus, cu focul arzător al fulgerului său, l-a prefăcut în scrum.

Corifeul

Cu bucurie aflu, drag prieten, şi c-ai scăpat şi ceea ce ne spui despre Theseus. Iar dacă, pe deasupra, sunt salvaţi

şi luptătorii Atticei, atunci vestirea ta va fi-ntru totul fericită.

Vestitorul

Ei sunt salvaţi: au biruit aşa cum aş fi vrut să biruiască Adrastos al nostru cu argeii, pe care i-a condus de lângă Inachos în bătălia împotriva Thebei.

Corifeul

Cum înălţat feciorul lui Aigeus, cu soţii săi de luptă laolaltă, acest trofeu lui Zeus? Vorbeşte, căci ai fost de faţă, şi veseleşte-ne pe noi care-am lipsit!

Vestitorul362

Văpaia razelor de soare – semn desluşit al orei – lumina pământul. Cum eu stăm în picioare pe un turn, aproape de poarta Elektra, puteam privi până departe363. Vedeam trei oşti în zare, trei feluri de oşteni.

Norodul de hopliţi, greu înarmaţi, se întindea până spre vârful dealului Ismenion364, aşa mi se spunea; chiar regele, feciorul glorios al lui Aigeus, şi cei care erau cu el se rânduiseră în flancul drept, locuitorii vechiului oraş întemeiat de Kekrops365. Pe urmă Ţărmurenii366 aşteptau cu lancea-n mână lângă şipotul lui Ares. Mulţimea călăreţilor era desfăşurată, în două părţi egale, la marginile grosului oştirii, şi carele se aţineau sub monumentul sfânt al lui Amphion367.

Iar înaintea zidurilor se aflau kadmeii, şi după ei cadavrele, pricina înfruntării. Se înşiraseră să lupte călăreţi cu călăreţi, cvadrige cu cvadrige.

Atunci Theseus, prin <glasul> unui crainic, zise:

«Tăcere, oamenilor! Rândurilor de kadmei, tăcere! Luaţi aminte, am venit aici în căutarea unor morţi, să-i îngropăm, cinstind o lege-a tuturor elenilor. Nu vrem să facem încă un măcel.»

La spusa crainicului, Kreon nu a dat niciun răspuns; păstra tăcere, înarmat. Pe loc conducătorii de cvadrige

începură lupta, îşi mână carele, trec unii dincolo de rândurile celorlalţi, războinicii coboară în bătaia lăncilor şi se încaieră cu armele de fier, în timp ce vizitiii, întorcându-şi caii, vin lângă războinici.

Iar Phorbas, capul cavaleriei ateniene, urmând învălmăşeala carelor, şi, – n partea cealaltă, mai-marii călăreţilor kadmei, se-aruncă în bătaie, dar victoria e cumpănită.

Eu am văzut cu ochii mei, nu povestesc din auzite, căci mă găseam acolo unde se ciocneau cvadrigele şi-nsoţitorii lor368; privelişti numeroase, cumplite, am văzut, şi nu ştiu despre care să vorbesc întâi. Cu praful să încep, care se înălţa, vârtej, la cer, atât era de gros? Cu trupurile, spânzurând de hăţuri, târâte-n sus, în jos? Cu sângele măcelului curgând? Unii se năruiau, şi alţii, cărora li se frângea cvadriga, erau zvârliţi năprasnic pe pământ, pierind printre sfărâmături.

Kreon, văzând cum călăreţii fac să-nvingă oastea celor din Atena, se năpusti, cu scutu-n mână, mai înainte ca războinicii să-i fie cotropiţi de frică.

Dar nu stătu degeaba nici Theseus, să-şi piardă-ntâietatea, ci ţâşni pe dată, săltându-şi armele strălucitoare. Şi toată oastea lui se încleştă în luptă, de la un cap al frontului la altul. La lovituri se răspundea cu lovituri, se vătăma, se ucidea. Cu voci înalte unii altora-şi ţipau îndemnuri şi porunci: «Izbeşte!», «înfigeţi lăncile în Erechtheizi!»

Urmaşii celor răsăriţi din dinţii şarpelui erau potrivnici de temut. Ei au silit să-ndărăpteze flancul nostru stâng, în schimb ai lor îndărăptau, striviţi de noi în dreapta369. Era-mpărţită soarta luptei.

Cuvine-se, aici, să-l laud pe mai-marele armatei. Nemulţumindu-se doar să-şi lărgească biruinţa <acolo unde izbutise>, el alerga în locurile unde oastea lui era-

ncolţită, strigând cu glas înalt, de răsuna pământul:

«Copiii mei, dacă nu stăviliţi puternicele suliţe ale acestor Semănaţi, Pallascăthena> e pierdută!»

Curajul lui aprinde toată oastea Kranaizilor370. Chiar el înşfacă arma ccâştigată Ia> Epidauros, măciucangrozitoare371; loveşte pretutindeni, învârtejindu-semprejur, şi seceră, cu lemnul ăsta, gâturi, capete şi chivere din piei de câine. Atunci abia, şi anevoie, thebanii au fost puşi pe fugă.

Am chiuit, am dănţuit de bucurie şi am bătut din palme. Ei se-ndreptau întins spre porţi. Iar din cetate ţipete se răspândeau, jelanii de copii şi de bătrâni. Mulţimea se îngrămădise în temple, spăimântată.

Theseus ar fi putut să intre lesne între ziduri, dar i-a strunit pe-ai săi El nu venise, cum zicea, să pustiască Theba, ci doar să ceară morţii. Asemeni cap de oaste trebuie ales: el e la vreme de primejdie viteaz şi nu iubeşte îngâmfarea gloatei, ce ţine, când îi merge bine, să urce până-n vârful scării, pierzând <apoi> norocul dinainte372.

Corifeul

Acum că mi-a fost dat să văd această nesperată zi, eu cred în zei, şi mai uşor îndur nenorocirea mea, de când <cei vinovaţi> au ispăşit.

Adrastos

O Zeus, de ce se spune despre bieţii muritori că sunt mintoşi nevoie mare? Noi atârnăm de tine; de-a pururi împlinim ce porunceşte voia ta.

Credeam că Argosul este de neînvins; eram atât de mulţi, de tineri şi vânjoşi. Eteokles ne-a oferit o înţelegere destul de cumpănită, dar n-am vrut s-o primim, şi iată că ne-am prăbuşit373.

Apoi, cei alintaţi de soartă au pierdut măsura, precum săracul de curând îmbogăţit, şi nemăsura i-a făcut să piară, la rândul lor, pe-aceşti kadmei smintiţi.

O muritori deşerţi! prea mult întindeţi arcul vostru, şi e astfel> trageţi dincolo de ţintă; atunci, pe loc vă copleşeşte un duium de rele, deoarece aţi ascultat de-mprejurări, nu de prieteni.

Şi voi, cetăţilor, care aţi izbuti să ocoliţi prin mijlocirea vorbelor multe necazuri, vai, vreţi să vă înlăturaţi neînţelegerile, nu prin cuvinte, ci prin sânge. Dar ce rost au atare <gânduri>?

Ţin mai întâi să ştiu cum ai scăpat iar celelalte le vei spune după-aceea.

Vestitorul în timp ce larma bătăliei răscolea cetatea, m-am strecurat pe una dintre porţile prin care armata da năvală înapoi.

Adrastos

Dar morţii, pentru care v-aţi bătut, i-aduceţi?

Vestitorul

Doar pe cei şapte căpitani ai strălucitelor batalioane374. Adrastos

Ce spui? Unde-a rămas mulţimea celorlalţi răpuşi?

Vestitorul

Au fost înmormântaţi într-o vâlcea din Kithairon.

Adrastos

Pe partea aceasta sau pe cealaltă375? Şi cine i-a înmormântat? Vestitorul

Theseus, lângă o stâncă adumbrită, la Eleutherai376. Adrastos

Şi trupurile care n-au fost îngropate unde le-ai lăsat?

Vestitorul Aproape. Vor ajunge în curând aici.

Adrastos

Nu mă-ndoiesc, luarea lor <din câmpul sângeros> a fost o cazană pentru sclavi.

Vestitorul în truda aceasta sclavii n-au avut niciun amestec. Adrastos

[Doar n-a ţinut s-o împlinească regele?][43]

Vestitorul

Să-l fi văzut purtându-le de grijă morţilor!

Adrastos

Cum? rănile *acestor* urgisiţi el însuşi le-a spălat?

Vestitorul

El i-a suit pe paturi funerare şi i-a învelit377.

Adrastos

Cumplită sarcină, umilitoare îngrijiri!

Vestitorul

Nu-i umilinţă pentru om să-şi îngrijească semenul căzut.

Adrastos

Vai, cât aş fi dorit să mor cu ei deodată!

Vestitorul în van te tângui şi le smulgi acestor mame lacrimi.

Adrastos într-ale plânsului, îmi pare că sunt ucenicul lor. Dar fie. Să-i întâmpinăm pe morţi cu mâna ridicată378, să revărsăm, plângând, imnul lui Hades379, la despărţirea de prietenii care mă părăsesc pustiu şi-nlăcrimat, sărman de mine.

Un singur dar al muritorilor, odată ce se pierde, nu-i chip să fie câştigat din nou, şi-anume viaţa omenească; averile pot fi clădite iarăşi.

Corul

Strofa 1

Bunăvoinţă şi lovituri ale sorţii!

Slavă cetăţii!

Cinstire-ndoită mai-marilor oştii!

Pentru noi, a vedea făpturile fiilor noştri, e o privelişte-amară şi totuşi frumoasă; o zi nesperată trăim, amestecată cu cea mai cumplită din toate durerile. Antistrofa 1

---

43 Lacună de un vers, întregită de H. Grégoire, op. cit., III p. 131.

Ah! bine-ar fi fost dacă Timpul, tatăl străvechi al zilelor, ne-ar fi păstrat până astăzi nemăritate.

De ce trebuia să naştem copii?

De ce socoteam înainte un rău foarte mare să n-ai cunoştinţă de jugul căsătoriei?

Azi înţelegem că răul într-adevăr cel mai crunt e să te desparţi de copiii dragi.

Corifeul

Dar iată cortegiul de trupuri ale fiilor noştri morţi. Sărmana de mine!

De-aş putea să pier laolaltă cu-aceste odrasle, cu ei să cobor în tărâmul lui Hades.

(*Intră solemn şi străbate scena cortegiul funebru al celor şapte sicrie, din care două sunt goale. Îi urmează Theseus şi însoţitorii săi înarmaţi.*)

Adrastos

Strofa 2

Jeluiţi-vă, mumelor, morţii care coboară sub glie!

Tânguiţi-vă, răspândiţi tânguiri drept răspuns la auzul suspinelor mele.

Corul

Fiilor, ascultaţi ce amarnic <sună> despărţirea de mamele voastre iubite.

Pe voi vă strigăm, pe voi răposaţii.

Adrastos

Io, io!

Corul

Vai nouă, pentru năpastele noastre!

Adrastos

Aiai!

Corul

(*lacună*)

Adrastos

Ah! ce ne-a fost să-ndurăm!

Corul

Cea mai cumplită durere!

Adrastos

Cetate Argos, îmi vezi destinul?

Corul

Ea şi pe noi ne vede, năpăstuitele, fără odrasle, fără feciori!

Adrastos

Antistrofa 2

Aduceţi aici sângeratele trupuri ale acestor nefericiţi, junghiaţi mişeleşte de duşmani mişei în vălmăşagul unei asemenea lupte!

Corul

Lăsaţi să cuprindem cu braţele, să strângem şi să legănăm în braţele noastre copiii!

Adrastos îi ţineţi <acuma>, îi ţineţi.

Corul

Noi ţinem povară de patimi380.

Adrastos

Aiai!

Corul

Pentru mamele lor nu te vaieri?

Adrastos

Ascultaţi-mă!

Corul

Da, tu plângi pentru doliul nostru.

Adrastos

Mai bine-ar fi fost să mă culce războinicii Thebei în pulbere! Corul

Iar noi, mai bine n-am fi intrat niciodată în aşternutul vreunui soţ!

Adrastos

Epodă

Vedeţi oceanul acesta de chinuri, mamelor năpăstuite

din pricina fiilor!

Corul

Brăzdatu-ne-am faţa cu unghiile, ne-am turnat cenuşă pe cap.

Adrastos

Vai mie, vai, de m-ar înghiţi pământul, de-ar împrăştia furtuna bucăţi din mine, de m-ar lovi în creştet vâlvătaia lui Zeus arzătoare!

Corul

O nunţi cu sfârşit amar ale fetelor tale, oracol amar al lui Phoibos381!

Erinys, ce stârneşte gemete multe, părăsind palatul deşert al regilor Thebei, s-a năpustit peste tine382.

Theseus (*vorbind Corului*)

Am şovăit să vă întreb, în timp ce voi vă istoveaţi gemând pentru aceşti viteji. Dar întrebările, pe care-atunci le-am amânat, vreau să le pun acum lui Adrastos. (*Se întoarce spre Adrastos.*)

De unde li s-a tras eroilor răpuşi, curajul fără seamăn printre muritori? Vorbeşte-i tineretului atenian; eşti mai destoinic <decât mamele acestea, Tu ai această iscusinţă383. <La Theba> am văzut dovada îndrăznelii lor fără pereche, care le da speranţa că vor cuceri cetatea.

O întrebare, totuşi, nu-ţi voi pune, să nu mă fac de râs, anume: cu cine s-a ciocnit în luptă fiecare, şi cine l-a rănit dintre duşmani, cu lancea384. E în zadar s-asculţi atare ziceri. E în zadar – când te aflai în mijlocul încăierării, şi-asupra ta zbura un nor de lănci – să vrei a spune desluşit cine-a luptat mai bine. Eu n-aş putea să pun astfel de întrebări şi nici să-i cred pe cei ce s-ar încumeta să povestească. Nu eşti în stare decât anevoie să zăreşti, chiar ceea ce-i de trebuinţă, când ai în faţa ta duşmanii.

Adrastos

Ascultă dar, căci nu în silă am să fac elogiul poruncit

de tine. Doresc, despre aceşti eroi, care mi-au fost prieteni, să spun doar ce-i adevărat şi drept385.

Vezi acest mort lovit de fulger? <Cadavrul> este al lui Kapaneus. Avea belşug de bogăţii, dar nu se sumeţea pentru avere; nu se purta mai mândru decât un om sărac. Îl ocolea pe cel ce se împăuna cu bogăţia mesei lui, dispreţuind bucatele de rând. Spunea: «Virtutea nu înseamnă ghiftuirea burţii, ci mulţumirea cu puţinul.» Pentru prieteni el era într-adevăr prieten, fie că se găseau de faţă, fie că lipseau. Nu-i mare numărul celor asemeni lui. Avea deprinderea de a gândi nemincinos, era uşor să-l agrăieşti; n-a spus nicicând o vorbă grea nici unui cetăţean, nici unui sclav.

Acuma trec la următorul, la Eteoklos386, care se încerca în alt soi de virtute. Deşi era prea tânăr şi lipsit de bunuri, s-a bucurat în Argos, ţara sa, de multă cinste. Prietenii adeseori au vrut să-i dăruiască aur; dar n-a lăsat să intre bani în casa lui, ca nu cumva să-şi înrobească sufletul, căzând sub jugul bunăstării. Ura nemernicii, dar nu cetatea lor; oraşul nu-i răspunzător de faima rea ce i se trage de la un cârmaci mişel.

Al treilea războinic, Hippomedon, iată cum era. El, din copilărie, a îndrăznit să se abată de la farmecele Muzelor şi de la moliciunea vieţii: trăia pe timpuri, se deda, ca să-şi sporească vitejia, unor aspre încercări; mergea la vânătoare, era iubitor de cai 387 şi îi plăcea să încordeze arcul. Voia, cu trupul pregătit, să fie de folos cetăţii.

Un alt erou, Parthenopaios al vânătoriţei Atalanta, <aproape> un copil şi fără seamăn de frumos, era arkadian, dar a venit în preajma undelor lui Inachos. Şi a crescut la noi, în Argos. Întâi, cum se şi cade <să se poarte> un străin mutat din altă ţară, nu i-a pricinuit nicicând vreun necaz cetăţii, <nu a stârnit> vreo gelozie,

căci nu era de felul lui gâlcevitor, cusur ce-l face greu de îndurat pe venetic şi chiar pe cetăţean. <Apoi> intrând, ca un argeu din naştere, în oastea noastră, el a luptat pentru <pământul> ţării; se bucura, când propăşea cetatea, sau, dimpotrivă, se mâhnea, când o lovea un nenoroc. Cu toate c-a avut şi numeroşi iubiţi, şi multă trecere printre femei, veghea să nu greşească niciodată.

Am să-i aduc o mare laudă, în câteva cuvinte, lui Tydeus. Nu strălucea prin elocinţă, ci prin scut; era cunoscătorul de temut al multor dibăcii. La minte nefiind atât de ager ca Meleagros388, fratele său, a dobândit în meşteşugul armelor aceeaşi faima, desăvârşit maestru a mânuirii scutului. Setos de glorie, cu inima bogată, avea o dibăcie ne-ntrecută, dar nu în vorbe, ci la fapte389.

<Acuma>, după cele spuse, să nu te miri, Theseus, că astfel de bărbaţi n-au pregetat să moară în faţa turnurilor <Thebei>. Căci <buna> creştere dă omului o nobilă sfială; oricine-a fost alcătuit spre bine, s-ar ruşina să fie ticălos.

Curajul bărbătesc se poate învăţa, dacă-i adevărat că pruncul poate fi deprins să spună şi să înţeleagă ceea ce nu pricepe. Iar omul, ceea ce învaţă de copil, păstrează îndeobşte pân' la bătrâneţe. Deci, creşteţi-vă cât mai bine fiii390!

Corul

Vai, fiilor, spre nenoroc v-am hrănit, v-am purtat în pântece şi-am suferit <pentru voi> durerile naşterii!

Iată că Hades primeşte astăzi roadele muncilor noastre. Şi nu avem cine să ne mai poarte de grijă la bătrâneţe nouă, sărmanelor, care-am adus pe lume feciori!

Theseus

Cât despre Amphiaraos cel nobil, i-au închinat o laudă vădită zeii, când a fost înghiţit de viu în adâncimile pământului, el şi cvadriga lui.

Şi pe feciorul lui Oidipus, Polyneikes, pot eu, fără minciună, să-l elogiez, căci mi-a fost oaspete mai înainte de a părăsi cetatea Theba şi de-a fugi în Argos, din voinţa lui391.

Dar ştii ce am de gând să fac pentru aceşti <războinici>? Adrastos

Nu ştiu decât un singur lucru: poruncile să ţi le-ascult. Theseus

Pe cel lovit de fulgerul lui Zeus, pe Kapaneus…

Adrastos

Vrei să-l îngropi deosebit de ceilalţi. <Cadavrul> lui e sfânt392.

Theseus

Da, însă toţi ceilalţi vor arde într-un singur rug.

Adrastos

Şi monumentul celui fulgerat unde-l vei aşeza393?

Theseus

Aici, în preajma templului, voi ridica mormântul lui.

Adrastos

Această muncă o vor face servitorii.

Theseus

Iar morţii cad în grija noastră; mergeţi şi ridicaţi-i!

Adrastos

Apropiaţi-vă de fii, nefericite mame!

Theseus

Nu, Adrastos, nu trebuia să spui aceste vorbe.

Adrastos

Cum? Cele care i-au născut n-au voie să-i atingă?

Theseus

Ele s-ar prăpădi de i-ar vedea schimbaţi atât de groaznic.

Adrastos într-adevăr, priveliştea e cruntă, a morţilor însângeraţi şi plini de răni.

Theseus

Şi-atunci, de ce vrei <mamelor> să le sporeşti amarul?

Adrastos îţi dau dreptate. Nu vă zbuciumaţi, <femeilor, ci aşteptaţi. Aşa e bine, cum a spus Theseus. Când vor fi ars pe rug, le veţi culege oasele.

O muritori nenorociţi, de ce vă înarmaţi cu lănci şi vă ucideţi între voi? Opriţi-vă: destul v-aţi războit. Păstraţi-vă cetăţile în pace, lăsaţi-i şi pe alţii <să trăiască>-n pace. Atât de scurtă este viaţa! Cercaţi să o străbateţi cât mai lin, departe de primejdii! (*În timpul tânguirii următoare a Corului, cortegiul funebru se pregăteşte de plecare şi se îndreaptă lent spre ieşire, urmat de Theseus, Adrastos şi de copiii celor şapte.*)

Corul

Strofă

Nu mai avem copiii frumoşi, nu mai avem odraslele mândre!

Nu avem parte de fericire între femeile care-au născut în Argos.

Artemis, <doamna> lăuzelor394, n-o să ne mai agrăiască, pe noi, cele fără copii.

Jalnică-i viaţa noastră.

Suntem asemenea norului rătăcitor, zbuciumat de vânturi necruţătoare.

Antistrofă Şapte mame eram, şapte feciori am adus pe lume, sărmanele; erau cei mai vestiţi argei395.

Noi fără copii, de-acum înainte, noi fără copii vom îmbătrâni preamâhnite.

Nu suntem trecute nici printre morţi, nici printre vii.

O soartă anume ne ţine departe atât de unii, cât şi de ceilalţi.

Epodă

Nu ne rămân decât plânsul şi rânduielile triste, acasă, în amintirea fiilor noştri <pieriţi>:

tunderi îndoliate de plete, capete fără cununi396, ofrande vărsate celor cuprinşi de moarte, cânturi pe care Apollon cu părul de aur nu le primeşte.

Suspina-vom încă din zorii zilei şi ne vor curge lacrimi pe piept, pe straiul nostru cu pururi umede cute.

(*Cortegiul funebru a ieşit. Între timp, sub stânca de lângă templu, a fost clădit rugul solitar al lui Kapaneus.*)

Corifeul

Acum se vede-ncăperea funebră, mormântul sacru al lui Kapaneus iar dincol de templu ofrandele

ce le-a-nchinat> răposaţilor noştri Theseus.

Dar iat-o sosind pe soţia ilustră a celui scrumit de fulger, Euadne, fiica mai-marelui Iphis.

De ce s-a oprit pe stâncanălţată în aer mai sus decât vârful acestui lăcaş <divin>?

De ce a ţinut să vină aici?

(*Euadne, purtând haine şi podoabe de sărbătoare, s-a ivit între timp în vârful stâncii de lângă templu.*)

Euadne

St.ro fă

Ce strălucire, câtă văpaie se-mprăştia din carul lui Helios, cum lumina din ether făclia Selenei, care-şi gonea bidiviii prin beznă397, la vremea nunţii mele aducătoare de moarte, când, vai, argienii îl preamăreau cu cântece de fericire pe ilustrul meu soţ Kapaneus.

<înzestrat> cu arme de-aramă!

Am sosit de acasă la tine, precum o bakehantă zăludă, ţâşnit-am să am şi eu parte de focul aceluiaşi rug, de acelaşi mormânt398, să-mi dezleg în Hades durerile vieţii, chinul traiului meu.

Cât de plăcută e moartea, când pieri laolaltă cu fiinţa iubită, dacă aşa hotărăşte un zeu!

Corifeul

Priveşte, chiar în preajma ta se află rugul, pe care

zace soţul tău, tezaur pentru Zeus, de flăcările fulgerului doborât.

Euadne

Antistrofă văd bine sfârşitul, văd bine unde mă aflu.

Paşii mi-au fost îndrumaţi de soartă.

Mă voi zvârli, spre gloria mea, de aici, voi sări de pe stâncă în mijlocul rugului.

În arzătoarele flăcări, trupul meu se va uni cu al soţului, carnea mea se va face una cu carnea lui, mă voi muta cu el în casele Persephonei.

Pe tine cel mort, care eşti sub pământ, sufletul meu niciodată nu te-ar trăda.

Rămâneţi cu bine, lumină şi nuntă!

Din ce aşternuturi, din ce căsnicii, se vor ivi în Argos odrasle atât de-nflorite ca omul acesta, bărbatul meu, mistuit împreună cu viaţa fără greşeală a nobilei sale neveste399?

Corifeul

Acum vine încoace însuşi tatăl tău, bătrânul Iphis; el umblă după veşti, nebănuind ce suferinţă îl aşteaptă. (*Intră Iphis*, *care se adresează Corului*, *nezărindu-şi la început fiica*.)

Iphis

Nefericitelor! Sunt un bătrân nefericit. Vin, doliu îndoit purtând după copiii mei, să duc în glia ţării trupul lui Eteoklos, feciorul meu răpus de suliţa kadmeilor. O caut <şi pe fata mea, care, scăpând supravegherii, a fugit de-acasă.

Ea vrea să moară laolaltă cu soţul ei, cu Kapaneus. Era până acum sub ochii mei, vegheată în palat. Când paza mi-a slăbit, din pricina nenorocirilor, <Euadne> a plecat. Îmi pare că pe-aici ar trebui să fie. Dac-aţi văzut-o, spuneţi-mi.

Euadne

De ce întrebi aceste mame? Priveşte, sunt pe stâncă, precum o pasăre plutind uşor deasupra rugului lui Kapaneus în zbor nefericit, părinte-al meu!

Iphis

Ce vânt te-aduse, fata mea? De ce-ai călătorit? De ce te-ai furişat din casă şi-ai venit aici?

Euadne

Te-ai mânia să afli ce-am de gând <să fac>. Aceasta nu vreau, tată, să ţi-o împărtăşesc.

Iphis

Cum? Tatăl tău nu are dreptul să-l înştiinţezi?

Euadne

N-ar fi un bun judecător al hotărârii mele.

Iphis

De ce ţi-ai îmbrăcat cu astfel de podoabe trupul?

Euadne

Acest veşmânt înseamnă multă slavă, tată.

Iphis

Dar nu este un semn de doliu după soţul tău.

Euadne

Eu m-am gătit pentru o ispravă nouă.

Iphis

Şi-apoi, te-apropii de un rug, de un mormânt!

Euadne

Aici voi câştiga o mândră biruinţă.

Iphis

Asupra cui vei fi biruitoare? Vreau să ştiu.

Euadne

Asupra tuturor femeilor ce-au zăbovit sub soare.

Iphis

Prin iscusinţa lor în muncile Athenei? Sau prin înţelepciune?

Euadne

Prin cutezanţă. Vreau să mor cu soţul meu, să-mi aflu

lângă el odihna.

Iphis

Ce spui? Ce vrea să-nsemne enigma aceasta cruntă?
Euadne

Am să m-arunc în focul rugului lui Kapaneus.

Iphis

Să nu grăieşti în faţa lumii astfel, fata mea!

Euadne

Chiar asta vreau! să afle toţi argeii!

Iphis

Dar eu mă voi împotrivi s-o faci.

Euadne

Tot una-mi este! Braţul tău nu poate să mă prindă. Priveşte, sar, dar nu spre fericirea ta, ci spre a mea şi a lui Kapaneus, să ardem laolaltă într-un rug400. (*Sare de pe stâncă în rugul aprins.*)

Corul

Io! groaznică faptă ai săvârşit, femeie!

Iphis

Fiice ale Argosului, mor, nefericitul!

Corul

Vai, vai, sărmane, cumplită durere te-ncearcă să vezi o ispravă atât de neînfricată!

Iphis

Nu veţi găsi alt om mai urgisit ca mine.

Corul

Sărmanul de tine! împărtăşeşti acelaşi destin cu Oidipus, bătrâne, tu şi cetatea noastră năpăstuită.

Iphis

Ah! muritorii pentru ce nu sunt lăsaţi de două ori să fie tineri, şi-apoi de două ori să-mbătrânească?

Dacă se face prin cămine vreo greşeală, avem puterea, după săvârşire, să cumpănim, să îndreptăm. În viaţă, asta nu e cu putinţă. Dar dac-am fi din nou

nevârstnici şi <din nou> bătrâni, noi am putea să îndreptăm orice greşeală în a doua vieţuire401.

Tot astfel eu, văzând că alţii au familii numeroase, am vrut să am copii, aprins de dorul lor. De-aş fi ştiut însă atunci, de-aş fiinţeles cât cântăreşte pierderea odraslelor pentru părinte, eu n-aş fi îndurat năpasta de acum, eu care am sădit un fiu atât de nobil, doar ca să-mi fie nimicit pe urmă.

Destul! Acum ce trebuie să fac, sărman de mine? Oare să mă întorc acasă? Să aflu o singurătate nesfârşită sub acoperişul meu, să-mi duc în deznădejde viaţa? Să merg în casele lui Kapaneus? Ce mult iubeam acest lăcaş odinioară, pe vremea când fiica mea trăia! Ea nu mai este, fata care-mi săruta obrazul şi capul meu cu mâinile îl cuprindea.

Pentr-un bătrân părinte, nu e nimic mai drag ca o fiică. Desigur, sufletul unui băiat este mai mare, dar nu atât de dulce, de alintător.

Hai, duceţi-mă-acasă cât mai grabnic, şi părăsiţi-mă în beznă; acolo vreau, lipsindu-mă de hrană, să-mi las bătrânul trup să se topească şi să piară. Ce-mi va sluji de voi atinge oasele fiului meu402? O, bătrâneţe, ce urâtă-mi eşti, potrivnică de neînvins!

Cât îi urăsc pe toţi cei care umblă să-şi întindă viaţa, care prin leacuri, băuturi şi prin magie caută să mute cursul sorţii, spre a scăpa de moarte. Nemaifiind folositori pe-acest pământ, ar trebui să moară, să se risipească şi să le lase tinerilor locul. (*Părăseşte scena. Se întorc Theseus, Adrastos şi băieţii celor şapte, fiecare ţinând în mâini urna cu cenuşa tatălui său.*)

Corifeul

Ah! iată alaiul funebru al fiilor noştri.

Se aduc osemintele morţilor.

Luaţi-le voi, slujitoarelor. Noi suntem sleite, doliul

după feciori ne-a stors de vlagă.

Prea lung ne-a fost veacul, prea multe dureri ne-au secătuit!

Ce chin mai amarnic poate să-ndure un om, decât să-şi vadă copiii morţi?

Copiii

Strofa 1

Aducem, aducem, o nefericite mame, de la ruguri cenuşa părinţilor, povară pe care durerea *noastră*

Ongreunează prea tare; în curnele> strâmte încape tot ce aveam mai scump403. Corul

Vai, copii, voi lacrimi le-aduceţi mamelor dragi ale morţilor!

Un pumn de cenuşă, asta rămâne, din alcătuirile celor ce-au fost odată slava Mykenei.

Copiii

Antistrofa 1

Ah! mame lipsite de fii, lipsite de fii!

1 am pierdut, urgisiţii de noi, pe părinţii noştri nefericiţi.

Vom moşteni, orfani, lăcaşuri pustii, departe de braţele celor ce ne-au zămislit!

Corul

Vai, unde-i dobânda durerilor facerii?

Unde-i bucuria lăuziilor noastre, şi grija hrănirii copiilor, şi nopţile fără somn, şi sărutările dragi pe obrazele lor?

Copiii

Strofa 2

Toate acestea s-au dus! Nu mai sunt.

Vai nouă, toate s-au dus, părinţi ai noştri!

Corul

Acum ei se află-n ether404.

Au fost mistuiţi de flăcări pân’ la cenuşă.

Au zburat înspre Hades.

Copiii

Părinţi, ascultaţi-vă fiii gemând!

Putea-vom, cu scutul în mână, să vă răzbunăm vreodată?…

Corul

Fie să vi se-mplinească dorinţa!

Copiii

Antistrofa 2

Fie să ne răzbunăm într-o zi, dacă ne-ngăduie zeul.

Corul

Nenorocirea nu-i adormită încă.

Destule suspine! Destulă năpastă!

Destule-s durerile noastre!

Copiii

Cândva licăririle lui Asopos ne vor primi, înarmaţi cu aramă, în fruntea războinicilor Danaizi.

Corul

Răzbunători ai părinţilor stinşi 405.

COPIII (*cântând fiecare pe rând câte o replică*) Strofa 3

Tată, îmi pare că încă te văd cu ochii!

Corul

Dându-ţi sărutul duios pe obraz.

Copiii

Cuvintele tale de întărire s-au risipit în văzduh.

Corul

O, câtă durere încearcă şi mama, şi fiul cernit pe veci după tată!

Copiii

Antistrofa 3

Această povară, atât de grea, m-a sfârşit.

CORUL (*întinzând braţele spre urne, fără să le atingă*)

Dă-mi-o, vreau scumpa cenuşă s-o strâng la sân!

Copiii

Plâng auzind acest groaznic cuvânt; inima ne este lovită.

Corul

Fiule, te-ai risipit! Te-am pierdut pentru totdeauna, *scump* odor al mamei ce te iubeşte!

Theseus

Tu, Adrastos, şi voi, femei din Argos, vedeţi aceşti copii ţinând în braţe trupurile taţilor viteji, de mine cucerite. Cetatea mea şi eu le dăruim aceste <rămăşiţe>.

Iar voi păstraţi, despre purtarea noastră, o recunoscătoare amintire; căci iată ce aţi dobândit din partea mea. Spuneţi-le iară şi iară copiilor cum s-a-ntâmplat. Cetatea noastră s-o cinstească şi, mereu, din tată în fecior, să ţină minte ce aţi dobândit. Să fie martor Zeus şi ceilalţi zei cereşti cu cât folos v-alegeţi de pe urma noastră!

Adrastos

Ştim toate binefacerile ce le-ai săvârşit, Theseus, la vreme de restrişte pentru Argos. Îţi vom fi veşnic recunoscători. Ne-ai sprijinit mărinimos; e datoria noastră să te răsplătim.

Theseus

Mai aşteptaţi din parte-mi vreun ajutor?

Adrastos

Fii fericit, căci vrednic eşti de fericire>; la fel şi ţara ta. Theseus

Aşa să fie şi-ţi urez aceeaşi fericire. (*Deasupra scenei apare zeiţa Athena*.)

Athena

Ascultă-mă, Theseus: Athena îţi va spune ce trebuie să faci spre binele cetăţii.

Nu le da voie prea uşor acestor fii să ducă osemintele

în Argos. Ci mai întâi, în schimbul străduniilor tale şi-ale cetăţii mele, tu cere-le un jurământ. El trebuie să jure, Adrastos, căci are împuternicire, fiind rege, să facă sfântul legământ din partea-ntregului pământ al Danaizilor. Aşa să sune jurământul:

«Argeii niciodată nu se vor abate cu armele peste pământul ţării noastre. Şi dacă alţii ar lovi-o, se vor împotrivi, cu lăncile în mâini. Iar dacă-ar năvăli <chiar ei> asupra noastră, nesocotind ce au jurat, năpasta nimicirii să se-ntoarcă peste Argos!»

Şi-acum, ascultă unde trebuie să-njunghii jertfele.

Ai un tripod406 în casă, cu picioare de aramă, pe care Herakles odinioară, când năruise Troia până-n temelii407 şi alerga spre altă muncă, ţi l-a încredinţat ca să-l aşezi lângă altarul pythian.

Înjunghie peste tripod trei oi, apoi în golul vasului înscrie jurământul, şi dă-l în grija zeului ce ocroteşte Delphi, să fie jurământul chezaş şi martor faţă de Hellada-ntreagă408. fără cuţitul cel tăios, cu care vei deschide <gâtul> jertfelor, scurgându-le de sânge, adânc ascunde-l în pământ, în preajma rugurilor celor şapte morţi. Căci, la vederea fierului acesta, dacă vreodată-ar năvăli <argeii> în Atena, s-ar îngrozi şi calea de întoarcere le-ar fi nefastă409.

Când toate-acestea vor fi împlinite, îngăduie-le să-şi ridice morţii din pământul <ţării>. Neplugărit şi sfânt rămână locul unde trupurile lor au fost prin foc purificate, aproape de răscrucea zeităţii Isthmului410. Aceasta-i pentru tine spusa mea.

Iar voi, copiii Argosului, ascultaţi! îndată ce veţi deveni bărbaţi, mergând veţi răvăşi cetatea Theba şi veţi răzbuna uciderea părinţilor.

Tu-l vei înlocui pe tatăl tău, Aigialeus, şi, în pofida tinereţii, vei fi cap de oaste411; iar fiul lui Tydeus, al cărui

nume dat de taică-său e Diomedes, va sosi din Altolia412.

Abia vor fi umbriţi de puful unei bărbi obrajii voştri, şi veţi conduce şirurile de argei cu arme de aramă asupra celor şapte porţi ale kadmeilor. Aceasta le va fi nenorocirea, când, din puiandri, veţi ajunge lei pustiitori ai Thebei. Şi nu se va petrece altfel. Voi, Epigonii, cum vă vor numi elenii, veţi fi slăviţi prin cânturi de viitorime. Căci zeii vor susţine lupta voastră. (*Athena dispare.*) Theseus

Am să-ţi urmez poruncile, stăpâna mea Athena, deoarece îmi dai sfat bun şi mă împiedici să greşesc. Pe Adrastos îl voi lega prin jurământ. Păstrează-mă numai pe calea dreaptă. Bunăvoinţa ta pentru cetate e chezăşia fericirii sale viitoare.

Corul

Să mergem deci, Adrastos, ca să-i jurăm acestui bărbat şi cetăţii sale.

Ei pentru noi s-au primejduit şi li se cuvin cinstirile noastre.

(*Ies cu toţii din scenă.*)

ION

PERSOANELE

(*în ordinea intrării în scenă*)

HERMES.

ION, fiul lui Apollon şi al Kreusei.

CORUL slujitoarelor Kreusei.

KREUSA, regina Atenei.

XUTHOS, soţul Kreusei.

UN BĂTRÂN.

UN SLUJITOR al Kreusei.

PYTHIA, prorociţa.

ATHENA.

Slujitori ai sanctuarului delphic.

Acţiunea dramei are loc în valea râpoasă de la Delphi413*. În fund se înalţă templul oracular al lui Apollon,*

decorat cu splendide sculpturi şi picturi; pe metopă este cioplită Gigantomachia. În faţa templului, un altar, statui ale lui Hermes bicefal şi stele conice consacrate lui Apollon Agyleios414. Apare Hermes, mesagerul zeilor, încălţat cu sandale înaripate, purtând în mână caduceul.

Hermes

Atlas, care, tocindu-şi umerii de-aramă, ţine cerul, lăcaşul vechi al zeilor, a zămislit cu una din nemuritoare o fiică, Maia415. Aceasta mi-a fost mamă şi Zeus-cel-Mare tată. Sunt slujitorul zeilor, Hermes416.

Tocmai sosit-am pe pământul delphic, buricul lumii, unde locuieşte Phoibos, cântându-şi profeţiile, şi oamenilor le dezvăluie mereu cele ce sunt <acum> şi cele viitoare.

Se află în Hellada un oraş, nu fără faimă, având acelaşi nume ca Pallas cu-suliţa-de-aur417. Acolo Kreusa, fata lui Erechtheus418, a fost de Phoibos siluită, în coasta dealului Palladei419, la Atena, unde se-nalţă stâncile privind spre miazănoapte, numite Steiurile-Nalte de cârmuitorii Atticei.

Fără să ştie tatăl său, căci zeul a voit aşa, ea şi-a purtat în pântec sarcina. Când s-a-mplinit sorocul, a născut acasă, <apoi> a dus coconul chiar în peştera în care se unise cu Apollon. Şi Kreusa l-a părăsit, ca să se prăpădească, în cercul bine ticluit al unui coş adânc, urmând un obicei străbun, întemeiat pentru odrasla Gliei, Erichthonios420. Acestuia, Fata lui Zeus, la naştere, i-a rânduit odinioară doi paznici-şerpi, să-i străjuiască trupul, şi l-a încredinţat fecioarelor Aglauride.

De-aci, la Erechtheizi, se trage datina să le aşeze pruncilor <în leagăn> şerpi de aur421.

Deci Kreusa, lângă copilul hărăzit să moară, şi-a pus podoabele din vremea fecioriei sale şi-a fugit. Atunci, ca frate, mi-a grăit Apollon:

«Te rog pe tine, doar <noi doi> suntem de-un sânge,

mergi la poporul băştinaş422 al falnicei Atene – cunoşti cetatea coerotită de zeiţă – şi-acolo, din adâncul unei peşteri, culege un vlăstar abia născut; apoi, cu leagănul şi scutecele lui, adu-l aici, în sanctuarul meu profetic, şi lasă-l la intrarea casei mele. Iar celelalte mă privesc pe mine, deoarece, să ştii, acest copil este al meu.»

Ca să-mplinesc voinţa fratelui Loxias, luat-am coşul împletit şi, aducându-l, l-am aşezat pe treptele acestui templu. Săltând capacul, am deschis pe urmă coşul de răchită, ca să se vadă bine pruncul.

Şi iată, carul Soarelui tocmai ţâşnea la drum, când a intrat în templu prorociţa423 <Pythia>. Privirea ei a coborât asupra noului născut. Uimită că vreo fată delphiană a îndrăznit să-şi lepede în casa zeului vlăstarul unei tainice iubiri, a vrut din sanctuar să-l zvârle-afară. Dar mila a învins cruzimea. Apollon şi-a oblăduit feciorul, să nu fie-alungat din casa lui.

Deci <prorociţa>-l ia şi-l creşte, dar nu ştie că este din sămânţa zeului, nici nu-i cunoaşte mama. Copilul n-a ştiut nici el cine i-au fost părinţii. Când era fraged încă, s-a jucat nestingherit în jurul hrănitoarelor altare.

Iar când atinse vârsta bărbăţiei, i-au dat în pază delphienii vistieria zeului; el, chivernisitor cinstit al tuturor comorilor de-aci, trăieşte până azi, fără prihană, în templul lui Apollon, domnul său.

Şi născătoarea tânărului, Kreusa, s-a măritat cu Xuthos, iată cum. Între Atena şi urmaşii lui Chalkodon424, ce stăpânesc pământul euboid, a izbucnit un furtunos război425. Iar Xuthos a luptat pentru atenieni, care au biruit cu ajutorul lăncii lui. De-aceea a fost socotit demn să devină soţul Kreusei, deşi străin. Era de baştină aheu, vlăstar din Aiolos, fiul lui Zeus426.

De multă vreme seamănă culcuşul Kreusei, dar încă n-au copii. Dorinţa de a dobândi odrasle îi poartă astăzi la

oracolul lui Phoibos. Loxias i-a mânat încoace. El le îndrumă sorţile şi, chiar dacă nu pare, nimic nu li se împlineşte fără el.

Când Xuthos va păşi în faţa sfântului oracol, Apollon i-l va da pe fiul său, spunându-i că l-a zămislit el însuşi, Xuthos. Copilul, ajungând în casa mamei sale, va fi recunoscut de Kreusa.

Şi astfel, nunta-i cu Loxias rămânând ascunsă, feciorul ei va dobândi ce i se cade. Sub numele de Ion, va întemeia pe ţărmul asiatic <colonii> şi zeul îi va creşte faima în Hellada427.

Acum, poftind să aflu ce s-a hotărât cu el, am să pătrund în văgăuna unde creşte dafinul428. Dar, iată, iese fiul lui Loxias. El vine să aşeze la intrarea templului podoaba crengilor de dafin. Şi eu, plecând, am să-l numesc – întâiul dintre zei – cu numele de Ion pe care-l va purta429. (*Hermes dispare*. *Din templu iese Ion*, *însoţit de câţiva slujitori ai sfântului lăcaş*.)

Ion430

Strălucitoarea cvadrigă a Soarelui începe să lumineze pământul, iar stelele fug în noaptea sfântă din faţa etherului plin de văpaie.

Neatinsele piscuri ale Parnasului, scăldate-n lumină, primesc pentru oameni discul zilei.

Pe tripodul divin se aşază preoteasa Pythia şi le cântă elenilor ce-i glăsuieşte Apollon431.

Delphienilor, voi slujitorii lui Phoibos, porniţi spre <izvorul> cu argintoase vârtejuri al Kastaliei; apoi, îmbăiaţi, în apa ca rouă, întoarceţi-vă la templu432!

Luaţi aminte: gurile voastre smerite să păstreze tăcere smerită, iar cei ce aşteaptă de la oracol răspunsuri prielnice să-şi cumpănească rostirea433.

În ce ne priveşte să zăbovim în muncile noastre, aceleaşi din copilărie.

Împodobi-voi cu crengi de dafin, cu sacre cununi intrarea casei lui Phoibos.

Voi răspândi pe jos picături de proaspătă apă.

Iar cetele de zburătoare, ce-amenință să pângărească prinoasele sfinte, le voi goni cu săgeţile arcului meu.

Căci eu, fără mamă <fiind>, şi fără părinte, slujesc altarele zeului, ce m-a hrănit.

Strofă

O tu, ajutorul meu, o tânăr vlăstar al preafrumosului dafin, cules din grădinile nemuritoare, aflate mai jos de templul lui Phoibos, unde apele sfinte ţâşnesc din pământ, un neistovit izvor ce îmbăiază frunzişul divinului mirt, cu tine eu mătur zilnic pe jos înaintea <lăcaşului> zeului, la vremea când Soarele pleacă pe drumul lui grabnic, înaripat!

Asta mi-e slujba de fiece zi.

Paian, o Paian, fii proslăvit, proslăvit fecior al Latonei434.

Antistrofă

Frumoasă mi-e truda, Phoibos, care ţi-o-nchin, dinaintea templului tău, în cinstea sălaşului tău profetic!

Glorioasă mi-e truda, mâinile mele sunt roabele zeilor, nu am stăpâni muritori, ci nemuritori, în veci nu mă satur de-aceste cucernice munci.

Adevăratul meu tată e Phoibos.

Pe hrănitorul meu îl binecuvânt, pe făcătorul de bine-l numesc părintele meu, pe <domnul> templului, Phoibos.

Paian, o Paian, fii proslăvit, proslăvit fecior al Latonei!

Epodă

E timpul din trudă să mă opresc.

Destul am mutat încoace şi-ncolo creanga de dafin.

Voi răsfira cu aceste vase de aur apa ţâşnind din pământ prin izvorul năvalnic al Kastaliei.

Apa lustrală voi răspândi-o.

Fără prihană ieşit-am din aşternut.

De n-aş înceta niciodată.

Phoibos, să te slujesc!

Ori, de-aş înceta, aceasta să fie pentru o soartă bună!

Ehei!

Ehei! zburătoarele au şi sosit.

Vin de la cuiburi, din Parnasos.

Nu cumva să atingeţi cornişele <templului> şi-acoperişul lui aurit! Săgeţile mele te vor străpunge <acvilă>, solie-a lui Zeus, ce birui cu ciocul puternic înaripatele435!

Iată, de-altare se-apropie alta, vâslind: e lebăda. Mută-ţi aiurea labele tale de purpură strălucitoare! în zadar glasul tău se-mpleteşte cu lira lui Phoibos436; nu vei scăpa de săgeţile mele.

Du-te, zburând, şi coboară pe lacul din Delos437. Dacă nu mă asculţi, frumos-sunătoarele tale cântece vor sângera.

Ehei! ce pasăre nouă soseşte?

Doar n-are de gând, pentru pui, să-şi înfiripe cuibul din rămurele chiar sub cornişă?

Arcul meu, zbârnâind, te va pune pe fugă.

Ascultă-mă! Pleacă şi scoate-ţi puii pe malul învolburatului Alpheios438

ori în a Isthmului vale439, nu pângări la Pytho prinoasele şi templul lui Phoibos440!

Mi-ar fi ruşine să vă ucid, <zburătoare! or, pentru că voi vestiţi omenirii voinţele zeilor441. Dar să mă-ntorc la muncile mele.

Vreau să fiu servul lui Phoibos.

Nu voi lipsi să fiu slujitorul aceluia ce mă hrăneşte.

(*Intră solemn Corul, alcătuit din slujitoarele Kreusei. În cântecul dialogat care urmează, ele descoperă pe rând*

şi admiră comorile de artă – coloane, picturi, sculpturi – ale locului sacru442.)

Corul

Strofa 1

— Nu doar în Atena, <cetatea, divină, sunt împodobite cu mândre coloane lăcaşurile zeilor.

<nu doar acolo sunt venerate pietrele lui Agyleios443; şi-n <sediul sacru> al lui Loxias, fiul Latonei444, strălucesc, dintre pleoape frumoase, privirile feţelor gemene445.

— Priveşte aici şi vezi cu luare aminte:

Herakles nimiceşte Hydra din Lerna înarmat cu seceri de aur446.

Aţinteşte-ţi, prietenă, ochii.

Antistrofa 1

— Văd <bine>. Şi-aproape de el, saltă un alt <bărbat>, o făclie aprinsă.

Nu-i oare cel a cărui legendă se povesteşte la noi în timpul ţesutului pânzei, vajnicul Iolaos447, purtătorul de scut, credinciosul părtaş la muncile lui Herakles, feciorul lui Zeus?

— Priveşte <aici> cu luare aminte: acesta, şezând pe un cal aripat, ucide o fiară cu trup întreit, o nămetenie cu răsuflare de foc448.

Strofa 2

— Eu peste tot îmi petrec privirea.

Iată, <cioplită> pe-aceste ziduri de piatră bătălia Giganţilor449.

— Dragile noastre, noi ne uităm aici.

— O vezi pe zeiţa-aceea, luptând cu Enkelados450, cum mânuieşte scutul451 cu cap de Gorgonă?

— O văd pe Pallas, zeiţa noastră.

— Oare acesta e fulgerul învâlvorat, lancea cumplită, pe care mâna lui Zeus o aruncă departe?

— Văd cum îl arde focul său pe pustiitorul Mimas452 pin la cenuşă.

— Şi Bromios năruie altă odraslă a Gliei.

<folosind> nerăzboinica bâtă, thyrsul împodobit cu iederă. Da, e Bakeheus453.

Antistrofa 2

Răspunde-ne, tu care stai lângă templu! E voie să-i trecem pragul desculţe, cu albe picioare?

Ion

Nu, nu vă este-ngăduit, străinelor.

Corul

Atunci, am dori să aflăm de la tine un lucru.

Ion

Vorbiţi. Ce vreţi anume să aflaţi?

Corul

Adevărat e că-n templul lui Phoibos se găseşte mijlocul lumii, buricul?

Ion

Acolo e, într-adevăr, acoperit de panglici şi de Gorgonenconjurat454.

Corul

Chiar astfel se şi povesteşte.

Ion

Dacă-aţi adus prinos, în faţa templului, o turtă, şi dacă-aveţi de gând să-i puneţi lui Apollon întrebări, apropiaţi-vă de-altare. Dar în adâncul casei lui, să nu intraţi fără să-i fi jertfit mioare455. Corul

Limpede am înţeles.

Ne vom supune legii lui Phoibos.

Vom privi din afara lăcaşului său, mulţumite.

Ion

Uitaţi-vă la tot ce este-ngăduit, cuprindeţi cu privirea. Corul

Primit-am îngăduinţă de la stăpânii noştri, venind

aici, să privim sanctuarul zeului cu veneraţie.

Ion în care casă sunteţi slujitoare?

Corul

Pallas locuieşte-n palatul unde-a crescut regina noastră.

Dar iat-o pe cea despre care <tocmai> ne-ntrebi.

(*Intră Kreusa*)

Ion

Eşti nobilă, neîndoios, oricine-ai fi, femeie; privirea ta vădeşte că ai un suflet mare. Cel mai ades, după înfăţişare, poţi recunoaşte dacă omul e de neam ales.

Dar tu mă umpli de uimire. Ochii ţi se închid şi lacrimile-ţi udă nobilul obraz, în faţa sfântului lăcaş profetic al lui Phoibos. Ce ţi-a stârnit asemenea mâhnire? Toţi ceilalţi oameni, când ajung să vadă sanctuarul zeului, sunt bucuroşi; în schimb pe tine te bufneşte plânsul!

Kreusa

E semn de bună creştere din partea ta, străine, să te mire lacrimile mele. Dar află că, privind la casa lui Apollon, m-a răscolit o amintire de demult. Eram aici, dar gându-mi rătăcea în altă parte.

Cât suntem, noi femeile, de urgisite! Şi zeii câte nu-şi îngăduie <faţă de noi>! La cine s-alergăm după dreptate, când nedreptăţile puternicilor ne răpun?

Ion

Amărăciunea ta e greu de înţeles, femeie.

Kreusa

Nimic <mai mult>! Eu arcul l-am depus. De-acuma voi păstra tăcere, iar tu să nu te mai gândeşti la asta.

Ion

Dar cine eşti? Din ce meleag soseşti? Vlăstar al cărei patrii? Cum te cheamă?

Kreusa

Mă cheamă Kreusa, părinte mi-a fost Erechtheus, iar

patria celor ce m-au născut este Atena.

Ion

Vestită e cetatea în care locuieşti; te-au zămislit părinţi de neam ales, femeie, cinste ţie!

Kreusa

Aceasta-i fericirea mea, străine, doar aceasta.

Ion

Pe zei! Adevărat e ce se spune printre muritori?

Kreusa

Ce întrebare vrei să-mi pui, străine?

Ion

Nu s-a născut bunicul tău patern din Glie?

Kreusa

Da, Erichthonios. La ce-mi poate sluji atare înrudire?

Ion

Şi nu Pallas-Athena l-a primit din partea Gliei?

Kreusa în feciorelnicele-i braţe, şi fără să-l fi zămislit.

Ion

Apoi l-a dat, precum se vede în picturi…

Kreusa

…fiicelor lui Kekrops456 să-l păstreze, dar să nu-l privească.

Ion

Iar fetele se-aude c-au deschis coşul zeiţei.

Kreusa într-adevăr, şi au murit, pătând cu sânge colţii unei stânci457.

Ion

Dar întâmplarea cealaltă, s-a petrecut într-adevăr sau e scornire?

Kreusa

Ce vrei să-ntrebi? Eu am răgaz destul ca să-ţi răspund.

Ion

Aşa-i că tatăl vostru şi-a jertfit copilele?

Kreusa

Da, Erechtheus n-a şovăit, pentru pământul ţării, să-njunghie fecioarele458.

Ion

Şi cum de ai scăpat, doar tu dintre surori?

Kreusa

Eram un nou-născut, cocon ţinut de maică-mea în braţe. Ion

Adevărat e că pământul s-a căscat şi l-a-nghiţit pe tatăl tău? Kreusa întocmai. Loviturile tridentului marin l-au prăpădit459.

Ion

Acolo nu este un loc numit «La Steiurile-Nalte»?

Kreusa

De ce mă-ntrebi şi asta? Ah, ce-mi aduci aminte!

Ion

<Un loc> cinstit de Phoibos şi de fulgerele pythiene460? Kreusa

Cinstiri zadarnice! mai bine nu l-aş fi văzut nicicând!

Ion

De ce? Urăşti cele mai scumpe locuri ale zeului?

Kreusa

Nu, dar acelor peşteri le cunosc ruşinea461.

Ion

Pe cine, din Atena, l-ai luat de soţ, femeie?

Kreusa

Nu-i din Atena, ci venit din alt meleag.

Ion

Cine-i bărbatul? Trebuie să fie dintr-o stirpe mare.

Kreusa

E Xuthos, zămislit de Aiolos, fiul lui Zeus.

Ion

Cum? Tu, o băştinaşă, te-ai căsătorit cu un străin?

Kreusa

Atena e vecină cu ţara Euboia462.

Ion

De care o despart, se spune, umede hotare.

Kreusa

Unindu-şi lăncile, au cucerit-o, el şi Kekropizii463.

Ion

El le-a venit într-adevăr în ajutor. Şi-atunci i-au dăruit culcuşul tău?

Kreusa

Răsplata vitejiei sale am fost eu cu zestrea mea.

Ion

Venit-ai singură la templul delphic sau cu el?

Kreusa

Cu soţul meu, dar el a-ntârziat la peştera <profetică> a lui Trophonios464.

Ion

Ca pelegrin ori ca să iscodească viitorul?

Kreusa

Pentru a-i pune-aceeaşi întrebare ca lui Phoibos.

Ion

Asupra roadelor pământului sau cu privire la copii?

Kreusa

N-avem copii, deşi ne-am însoţit de multă vreme.

Ion

Tu n-ai adus pe lume niciodată vreun prunc?

Kreusa

Apollon ştie, vai! cum sunt lipsită de odrasle…

Ion

Sărmano, asta-ţi sapă fericirea!

Kreusa

Tu cine eşti? Desigur bucuria mamei tale.

Ion

Femeie, mi se spune servul lui Apollon şi tocmai asta sunt. Kreusa

Vândut de cineva sau dăruit de vreo cetate?

Ion

Atâta ştiu: că sunt numit al lui Loxias.

Kreusa

Acum, străine, este rândul meu să-mi fie milă.

Ion

Mă plângi că nu-mi cunosc nici născătoarea, nici zămislitorul? Kreusa

Aici, în templu, locuieşti, ori sub un alt acoperiş?

Ion

Al meu e tot lăcaşul zeului; mă culc oriunde mă răzbeşte somnul.

Kreusa

Erai copil când ai venit aici sau tânăr?

Ion

Eram, spun cei ce par să ştie, nou-născut.

Kreusa

Şi te-a hrănit cu laptele-i vreo delphiană?

Ion

N-am fost ţinut nicicând la sân; aceea care m-a hrănit… Kreusa

Sărmane, cine este? O, chin asemeni chinurilor mele!

Ion

…e prorociţa lui Apollon465; ea – mi ţine loc de mamă. Kreusa

Şi cine te-a crescut până la vârsta bărbăţiei?

Ion

Altarele <din Delphi> şi, la rândul lor, toţi pelegrinii.

Kreusa

Sărmana născătoarea ta! Cine-ar putea să fie?

Ion

Poate că m-am ivit dintr-o unire vinovată.

Kreusa

Nu eşti lipsit <cumva> de bunurile vieţii?

îmbrăcămintea văd că-ţi este îngrijită.

Ion

Mă înveşmântă zeul, doar sunt servul lui.

Kreusa

Şi nu te-ai străduit să-i afli pe ai tăi?

Ion

Nu desluşesc, femeie, nicio dovadă pentru asta.

Kreusa

Ah! încă o femeie are parte de jalnicul destin al mamei tale? Ion

Cine anume? Cât m-aş bucura, dacă m-ar ajuta să căutăm. Kreusa

Aceea pentru care am venit aici, lăsându-mi soţul mai în urmă.

Ion

Şi ce doreşti? Aş vrea, femeie, să te-ajut.

Kreusa

Să dobândesc, în taină, un oracol de la Phoibos.

Ion

Vorbeşte numai, celelalte mă privesc pe mine.

Kreusa

Ascultă deci împrejurarea… însă ruşinea mă opreşte.

Ion

Dar astfel nu vei isprăvi nimic. <Sfiala>-i o zeiţă trândavă. Kreusa

Am o prietenă ce spune că s-ar fi-mpreunat cu Phoibos…

Ion

Cu zeul? O femeie? Taci, străino!

Kreusa

Şi că i-a dăruit un fiu, fără să ştie tatăl ei.

Ion

Cu neputinţă! A greşit cu un bărbat şi-o <chinuie> ruşinea. Kreusa

Dar ea tăgăduieşte. Ursita i-a fost cruntă.

Ion

De ce, dacă iubitul său a fost într-adevăr un zeu?

Kreusa

Pruncul născut l-a părăsit departe de lăcaşul ei.

Ion

Copilul unde-i? Va mai fi văzând lumina zilei?

Kreusa

Nu ştie nimeni. Despre asta vreau să întreb oracolul.

Ion

Şi dacă nu mai este, spune-mi, cum se va fi sfârşit?

Kreusa

Ea crede c-a murit, nefericitul, rupt de fiare.

Ion

Dar ce dovadă-i întăreşte bănuiala?

Kreusa

Mergând acolo unde-l lepădase, ea nu l-a mai găsit.

Ion

Erau cumva pe jos urme de sânge?

Kreusa

Nu, zice ea, deşi a cercetat temeinic locul.

Ion

De câtă vreme a pierit copilul?

Kreusa

El ar fi fost, dacă trăia, de seama ta.

Ion

Năpăstuita mamă! De vină este zeul.

Kreusa

Aşa-i, şi ea n-a mai avut copii de-atunci.

Ion

Dar dacă, totuşi, în ascuns, îl creşte Phoibos?

Kreusa

Nedrept ar fi dacă s-ar bucura doar el de un vlăstar ce-i şi al alteia.

Ion

Cât se aseamănă povestea lui cu-a mea!

Kreusa

Cred că te chinuie, străine, şi pe tine dorul mamei.

Ion

Nu, dar mai bine nu-mi trezi mâhniri uitate.

Kreusa

Eu tac; tu isprăveşte bine ce îţi cer.

Ion

Ştii ce mă tulbură mai mult în toată-această întâmplare? Kreusa

Vai, câte nu îndură o năpăstuită!

Ion

Cum să rostească zeul un oracol, pe care apoi ţine să-l ascundă?

Kreusa

Dator este, de pe tripodul unde şade, să nu lase niciun hellen fără să-i dea răspuns.

Ion

Vezi, el roşeşte pentru fapta lui: deci nu mai stărui.

Kreusa în schimb ea pătimeşte sub astfel de ursită.

Ion

Aici nu-i nimeni să dea glas unui asemenea oracol. Învinuit în propriul sanctuar de o greşeală, pe drept Apollon va să pedepsească vestitorul.

Îndepărtează-te, femeie, căci nu e chip să iscodim divinitatea dacă se împotriveşte. Noi prea smintiţi ne-am dovedi, crezând c-am fi în stare să înduplecăm nemuritorii, fie prin oile înjunghiate la altare, fie prin mijlocirea zborului de păsări, să tălmăcească, în pofida lor, ceea ce vor să ne ascundă. Iar bunurile care căutăm cu sila să le smulgem cerului, le dobândim fără folos, femeie. Ne folosesc doar cele care ni se dau de bunăvoie466.

Corifeul

Năpasta-mbracă sumedenie de forme, ca să lovească sumedenie de muritori. În viaţa omului arar domneşte fericirea. Kreusa

Odinioară, ca şi astăzi, tu ai nedreptăţit-o, Phoibos, pe cea care, lipsind de-aci, grăieşte-acum prin gura mea. Căci nu ţi-ai mântuit copilul, deşi se cuvenea să-l mântuieşti, şi-acuma, cât eşti de proroc, nu vei răspunde întrebărilor ce ţi le face maică-sa, care doreşte, dacă-i mort, să-l culce într-un monument, iar, dacă-i viu, cândva să-l întâlnească.

Ci trebuie să nu mai sper aceasta. Loxias nu-mi dezvăluie ceea ce vreau să aflu.

Străine, îl zăresc pe nobilul meu soţ, pe Xuthos, îndreptându-se încoace; el vine de la grota lui Trophonios467. Să nu-i destăinuieşti nimic din spusa mea. Mi-e frică să nu fiu învinuită c-aş pune, pe ascuns, ceva la cale. Mi-e frică să nu se întoarcă împotriva mea cuvintele ce le-am schimbat cu tine.

Nu e uşoară, faţă cu bărbaţii, ursita noastră, a femeilor, căci relele şi bunele trăiesc de-a valma; de-aceea toate suntem pradă urii. Aşa ne-a plăsmuit natura, pentru nenoroc468. (*Intră Xuthos.*) Xuthos

Întâi primească-mi zeul primele cuvinte: Apollon, bun găsit! Şi ţie bun găsit, femeie! Întârzierea mea cam lungă te-a neliniştit cumva?

Kreusa

Eram numai puţin îngrijorată. Dar spune-mi, ce ţi-a prevestit Trophonios? Ne va fi dat, şi cum, să zămislim copii?

Xuthos

N-a vrut să treacă înaintea prevestirii lui Apollon. Atât mi-a zis, că nu ne vom întoarce, nici eu, nici tu, acasă de la sanctuar fără un fiu.

Kreusa

Slăvită mamă a lui Phoibos! De ne-ar fi fost aici prielnică sosirea! Fie s-avem de-acum mai bune legături cu fiul tău!

XUTHOS

Aşa se va petrece. Dar cine cuvintează pentru zeu aci?

Ion

Afară, eu; în templu alţii au această grijă, cei care stau lângă tripodul prorociţei469. Sunt cei mai nobili delphieni, străine, aleşi prin tragere la sorţi470.

XUTHOS

Preabine. Ştiu acum tot ce îmi trebuie să ştiu. Voi merge înăuntru. Am auzit că pelegrinii, laolaltă, au închinat în faţa templului o jertfă, iar eu doresc să capăt azi – căci ziua e prielnică – răspuns de la Loxias471.

Tu, Kreusa, purtând în mână crengi de dafin, te roagă zeilor, în jurul <sfintelor> altare472, ca să aduc, din casa lui Apollon, oracol făgăduitor de prunci. (*Intră în templu.*)

Kreusa

Aşa să fie! Şi dacă Loxias ar vrea barem acuma să îndrepte greşeala de odinioară, eu tot n-am să socot prietenia lui fără cusur. Însă puţinul care mi-l va dărui se cade să-l primesc: oricum, el este zeu. (*Kreusa pleacă să facă popasuri de adorare la altarele divinităţilor delphice.*)

Ion

De ce mereu străina, cu vorbe-nvăluite, îi face lui Apollon învinuiri ceţoase? De dragul celei care o trimite să-l întrebe? Sau poate că ea însăşi tăinuieşte vreo greşeală, din cele care se ascund.

Dar ce am eu cu fata regelui Atenei? Căci mie nu-mi este nimic. Să torn mai bine, din acest ulcior de aur, umplând bazinele cu apă clară473.

Şi totuşi trebuie să-l cert pe Phoibos. Ce face el? Nunteşte cu fecioare, luate silnic, şi le părăseşte. Sădeşte

în ascuns copii, pe care-i lasă pradă morţii.

Să nu te porţi <Apollon> astfel! Tu eşti în stare să urmezi virtutea. Căci zeii, când un muritor e ticălos, îl pedepsesc. Nu este drept ca voi, care le faceţi oamenilor legi, să fiţi învinuiţi de încălcarea lor.

Dacă vreodată – asta nu se va-ntâmpla, totuşi să presupunem – v-ar cere judecata omenească să plătiţi pentru atâtea silnice iubiri, atunci tu, <Phoibos, Poseidon şi cel ce stăpâneşte cerul, Zeus, ar trebui, spre a putea despăgubi, să vă goliţi <tezaurele> templelor474. Voi căutaţi numai plăcerile şi la urmări nu vă gândiţi. Păcat!

Nu oamenii, după dreptate, ar trebui să fie veştejiţi dacă imită pilda zeilor, ci dascălii care-i învaţă. (*Iese din scenă.*)

Corul

S t.ro fă

Pe tine, ce nu te-ai născut în dureri cu <zeiţa> Eilethyia475, noi te rugăm, Athena noastră, pe tine, cea scoasă de Prometheus Titanul, din creştetul ţestei lui Zeus, fericită Nike476!

Vino în templul lui <Apollon> Pythianul!

Zboară, din ale Olympului case de aur, spre aceste meleaguri, unde altarul lui Phoibos, buricul pământului, lângă tripodul înconjurat de dansuri, rosteşte <lumii> oracole!

Tu şi fiica Latonei477, amândouă divine, amândouă fecioare, surori auguste ale lui Phoibos, înduplecaţi-l, neprihănitelor, să hărăzească, în cele din urmă, prin limpezi oracole, moştenitori numeroşi neamului vechi al lui Erechtheus!

Antistrofă Muritorii au parte de temelia neclătinată a unei depline, mari fericiri, când apucă să-şi vadă copiii, mândrele roade, strălucind de tinereţe vânjoasă în părinteştile vetre, şi dobândind de la taţii lor o moştenire

bogată, pe care apoi s-o lase altor copii.

Ei, la restrişte, sunt sprijinul nostru, ei bucuria la vreme de propăşire, şi, când se iscă războiul, aduc patriei lumina salvării.

Nu ne dorim belşug şi palate regeşti, ci grija plăcută de-a creşte fii virtuoşi. Groaznică-i viaţa fără urmaşi.

Ruşine celui ce se petrece astfel! Fie-ne dat să trăim, cu averi măsurate, în mijlocul unor copii minunaţi!

Epodă

Sălaş al lui Pan478, peşteră vecină cu Steiurile-Nalte scobite de ascunzişuri!

Acolo treimea fecioarelor Aglauride calcă, dansând, fâşia de iarbă din faţa templului afierosit Athenei-Pallas, în sunete de melodii schimbătoare de fluier, pe care le şuieri, o, Pan479! din peştera ta fără soare.

Acolo, sărmana, o fată, născând un prunc, al cărui părinte-i Apollon, l-a părăsit <să fie> ospăţ pentru păsări şi prânz sângeros pentru fiare, rodul amarnicei sale nuntiri!

Nici ţesăturile şi nici legendele nu ne-au vorbit despre copiii născuţi din zei şi din muritori, c-ar fi avut vreodată noroc.

(*Ion se întoarce în scenă*.)

Ion

Slujitoarelor ce staţi în jurul treptelor acestui templu primitor de jertfe, aşteptându-vă stăpâna.

Xuthos, părăsind tripodul sfânt, s-a-ntors de la oracol, ori mai zăboveşte-n casa <lui Apollon>, să-l întrebe despre lipsa de odrasle?

Corifeul

Tot în templu e, străine, încă nu i-a trecut pragul. Cred că tocmai stă să vină, dinspre porţi răzbate zgomot. Iese chiar acuma, iată-l. (*Xuthos iese din templu şi i se adresează exuberant lui Ion*:)

Xuthos

Fiul meu, fii fericit. Am dreptul să te-ntâmpin astfel.

Ion

Nu-mi lipseşte fericirea. Poartă-te cum se cuvine!

Xuthos

Lasă-mă să-ţi sărut mâna, să-ţi cuprind în braţe trupul.

Ion

Eşti cu mintea-ntreagă? Sau te-a năucit un zeu, străine? Xuthos

Sunt smintit? când vreau să strâng în braţe ceea ce mi-e drag? Ion

Nu mă ţine, stai, nu rupe panglicile lui Apollon!

Xuthos

Scumpul meu găsit, încerc doar să te-ating, nu să te vatăm.

Ion

Lasă-mă, altminteri arcul meu îţi va străpunge pieptul! Xuthos

De ce fugi de mine? Iată, eu ţi-s cel mai bun prieten.

Ion

Bădăranii şi nebunii nu-mi place să-i cuminţesc.

XUTHOS

Prinde-mă şi-n foc m-azvârle! Vei fi ucigaş de tată.

Ion

Cum? Tu mie tată? Râsul mă apucă, auzind-o.

XUTHOS

Nu, în câteva cuvinte, totul am să-ţi desluşesc.

Ion

Ce-mi vei spune?

XUTHOS

Că-ţi sunt tată şi că eşti feciorul meu.

Ion

Cine-o spune?

XUTHOS
Chiar Loxias, cel ce te-a crescut, copile.
Ion îţi eşti singurul tău martor?
XUTHOS
Şi oracolul lui Phoibos.
Ion
Te-a-nşelat vorba-i obscură.
XUTHOS
Oare-am înţeles greşit?
Ion
Zeul ce-a rostit?
XUTHOS
Acela, care mă va-ntâmpina…
Ion
Când şi unde?
XUTHOS
…la ieşirea mea din casa lui Apollon…
Ion
Ce se va-ntâmpla să pară?
XuTHOS
…va fi însuşi fiul meu.
Ion
Dăruit sau prin născare?
XUTHOS
Dăruit propriului tată.
Ion
Şi m-ai întâlnit pe mine cel dintâi?
XUTHOS
Pe nimeni altul.
Ion
Ce ciudată-i soarta asta?
XUTHOS
Pe-amândoi ne uluieşte.
Ion însă cine-mi este mamă?

XUTHOS
Nu am izbutit să aflu.
Ion
Nu ţi-a spus Apollon?
XUTHOS
Nici n-am întrebat, de bucurie.
Ion
Maică-mea deci este glia?
XUTHOS
Nu naşte copii pământul.
Ion
Cum mă trag din tine?
XUTHOS
Nu ştiu, dar mă bizui pe Loxias.
Ion
Fie! Să te-ntreb altminteri.
XUTHOS
Fiule, aşa-i mai bine.
Ion
Te-ai culcat şi-n alte paturi?
XUTHOS
Nebunii de tinereţe!
Ion înaintea nunţii voastre?
XuTHOS
Da, pe urmă niciodată.
Ion
M-ai sădit atunci?
XuTHOS
Atunci, şi datele se potrivesc.
Ion
Cum de-am nimerit la Delphi?
XuTHOS
Nu-mi pot lămuri nici eu.
Ion

Poate mi-a fost lungă calea.
XuTHOS
Şi-asta mă nedumireşte.
Ion
Ai mai fost aici vreodată?
XuTHOS
Da, la Torţele lui Bakehos480.
Ion
Găzduit la un proxen481?
XuTHOS
Da, el cu fetele din Delphi…
Ion
Te-a împins într-un cortegiu?
XuTHOS
…cu menadele lui Bakehos482!
Ion
Beat sau limpede la minte?
XuTHOS
Zeul mă înveselise.
Ion
Deci acolo şi atunci m-ai…
XUTHOS
…semănat. Voinţa sorţii!
Ion
Dar cum am ajuns la templu?
XUTHOS
Părăsit de fată, poate.
Ion
Deci eu nu sunt neam de slugă.
XUTHOS
Fiule, primeşte-ţi tatăl.
Ion
Cum să nu-l cred pe Apollon?
XUTHOS

Acum iată, eşti cuminte.

Ion

Asta-mi şi era dorinţa…

XUTHOS

Acum vezi cum se cuvine.

Ion

…să mă trag din Zeus prin tata483.

XUTHOS

Tocmai s-a-ntâmplat să afli.

Ion

Pot să-mi strâng în braţe tatăl?

XUTHOS

Da, încrede-te-n Apollon!

Ion închinare ţie, tată!

XUTHOS

Dragi îmi sunt aceste spuse!

Ion închinare-acestei zile…

XUTHOS

…ce-mi aduse fericirea!

Ion

Oare tind, o scumpă mamă, voi putea să-ţi văd făptura?

Azi, mai mult ca niciodată, ard de dor să te-ntâlnesc, orişicine-ai fi, dar poate că-ntre timp te-ai stins din viaţă.

Atunci nici barem în vise n-am cum să mai trag nădejde. Corifeul

Şi noi împărtăşim norocul casei tale; totuşi am vrea ca soarta să le hărăzească prunci stăpânei noastre şi lăcaşurilor lui Erechtheus.

XUTHOS

Copilul meu, dacă te-am regăsit, e pentru că un zeu a isprăvit cu bine totul; căci el pe mine m-a mânat în preajma ta şi-a-ngăduit ca tu să-ţi afli tatăl drag, necunoscut mai înainte. Socot dorinţa ta îndreptăţită.

Fie-ne dat să ne-ntâlnim, tu, fiul meu, cu maică-ta, eu cu femeia care te-a născut! Dar numai să lucreze timpul, şi poate că ne vom găsi <cu toţiix în schimb, tu părăseşte templul zeului şi traiul strâmtorat. Mergi la Atena, într-un gând cu tatăl tău. Acolo te aşteaptă sceptrul lui slăvit şi multă lui avere. Nu vei mai suferi de stinghereala îndoită, că eşti sărac şi de obârşie măruntă; vei fi foarte bogat şi nobil totodată.

Ai amuţit? De ce ţii ochii în pământ, cuprins de gânduri? De ce, tu, vesel pân-acum, te-ai mohorât şi-l umpli de nelinişte pe tatăl tău?

Ion

Pentru că lucrurile n-au acelaşi chip, când le priveşti din depărtare sau de-aproape. Eu binecuvântez prilejul norocos de-a-mi fi găsit părintele în tine; dar, tată, uite la ce mă gândesc, ascultă!

Se spune că vestitul neam atenian, străin de orişice amestec, a fost născut de însăşi glia. Tocmai de-aceea voi fi-nvinuit de două ori, că tatăl meu e venetic, iar eu că sunt copil din flori. Împovărat cu astfel de renume, de nu voi apuca puterea, mi se va spune Nimeni, fiul Nimănui.

Şi dimpotrivă, de voi căuta să urc până la primul loc din stat, să fiu recunoscut drept cineva, cei neînstare de nimic mă vor urî; întâietatea pururea deşteaptă ură. Iar oamenii de bine şi ispravă, dar care, din înţelepciune, tac şi nu se-amestecă în treburile obştii, râzând de mine, mă vor socoti nătâng, că nu stau locului, netulburat, într-o cetate bântuită de furtuni. Şi, în sfârşit, cei care se dedau politicii cu iscusinţă, dacă voi dobândi cumva onoruri, cu-atâta mai vârtos mă vor înlătura prin voturile lor484. Căci astfel umblă treburile, tată. Cei care ţin puterea în cetate şi sarcinile luptă cu potrivnicii, fără cruţare.

<Mai mult, intrând ca nedorit în casa altora, cu o femeie stearpă ce ţi-a împărtăşit necazul înainte, şi care,

obidită şi stingheră, îşi va trăi destinul cu amărăciune, cum să nu cad, după dreptate, pradă urii sale, când am să stau nemijlocit în preajma ta? Fiind lipsită de odrasle, ea va privi cu ciudă la fericirea ta.

Pe urmă tu mă vei trăda, să-i fii pe plac soţiei, sau îţi vei zdruncina, de dragul meu, căminul. Câte ucideri, câte otrăviri n-au pus soţiile la cale pentru soţi?

Altminteri, de perechea ta mi-e milă, tată; îmbătrâneşte făr-a fi avut copii, durerea de-a rămâne stearpă nu i s-ar fi cuvenit fiicei unui nobil neam străvechi.

Apoi, regalitatea în zadar e lăudată; la chip este plăcută, însă pe dinăuntru tulburată. De fericire are parte, de noroc, cel hărăzit să-şi treacă viaţa în bănuieli şi-n spaime?

Mai drag îmi este traiul norocos al unui cetăţean de rând, decât al unui rege, care se bucură să-şi facă din mişei prieteni şi-i urgiseşte pe cei buni, de frica unui atentat485.

Dar ai să-mi spui că aurul răscumpără aceste neajunsuri, că e fermecătoare bogăţia. Nu-mi place să ascult ce se zvoneşte, şi să mă bată grijile, ţinând în braţe o comoară. O propăşire cu măsură, lipsită de nelinişte, mi-ajunge.

Cât despre bunurile ce le aveam aici, părinte-al meu, ascultă: întâi răgazul, cel atât de drag oricărui muritor, şi griji puţine; niciun nemernic niciodată nu m-a înlăturat din drumul meu, căci e de nendurat să-i laşi deschisă cale unuia mai rău ca tine.

Iar slujbele şi rugile-nchinate zeilor, cuvintele ce le-am schimbat> cu pelegrinii, mi-au prilejuit doar bucurii, mâhnire niciodată. Îi însoţeam pe oaspeţi la venire, la plecare, având plăcerea de-a mă împrieteni mereu cu alţii.

Însă nimic nu foloseşte muritorilor mai mult, chiar dacă se împotrivesc, decât să fie drepţi; iar legea şi natura,

laolaltă, făceau din mine un drept-slujitor al lui Loxias.

Gândindu-mă la toate, cred că e mai bine, tată, să-mi duc, aici şi nu acolo, traiul. Îngăduie-mi să stau în locurile-acestea.

Aceeaşi este fericirea, ori că ai parte de măriri, ori <numai> de mărunte, dar plăcute, bunuri.

Corifeul

Frumos ai cuvântat, dacă discursul tău aduce şi fericirea celei scumpe mie486.

XUTHOS (*lui Ion*)

Nu mai vorbi aşa, deprinde-te cu fericirea. Vreau chiar aici, în locul unde te-am găsit, să mă aşez cu tine, fiul meu, la masa unui prânz comun şi să jertfesc ceea ce n-am jertfit când te-ai născut487. Acum te voi sărbători cu-această masă, cum aş primi un oaspete la vatra mea.

Pe urmă vei veni cu mine la Atena, ca un vizitator, nu ca feciorul meu. Căci nu vreau s-o mâhnesc cu fericirea mea, pe Kreusa, lipsită de odrasle. Iar când se va ivi prilejul, mai târziu, o voi îndupleca să-ţi lase moştenire sceptrul meu.

Şi îţi voi spune Ion, un nume pe potriva sorţii tale, deoarece te-am întâlnit pe tine cel dintâi, când am ieşit din sanctuarul lui Loxias.

Adună-ţi deci prietenii, cu toţii, la bucuria sacrificiului de boi. Grăieşte-le de bun-rămas, căci azi vei părăsi cetatea Delphi. Voi, slujitoarelor, păstraţi tăcere! Dacă şoptiţi nevestei mele un cuvânt, vă paşte moartea!

Ion

Voi merge, dar destinul încă mi-e dator. Căci, dacă n-o să-mi aflu născătoarea, tată, de nendurat îmi va fi viaţa. Iar dacă pot să îmi doresc ceva, vreau ca femeia care m-a născut să fie din Atena, să dobândesc, barem prin mamă, dreptul de-a vorbi deschis <acolo>.

Când nimereşte un străin într-o cetate nepătată de

vreun amestec, chiar dacă legile îi dau cetăţenia, tot îi rămâne gura sclavă; căci n-are dreptul să vorbească liber. (*Xuthosşi Ion pleacă împreună.*)

Corul

Strofă

Lacrimi vedea-vom şi <vom auzi>

răbufniri de durere şi iureş de gemete, când va afla regina noastră că soţul e bucuros de-a fi tată, în timp ce ea stearpă rămâne, fără urmaşi.

Profetule Phoibos, născut din Leto, ce ne vesteşte oracolul tău cântat?

De unde se trage vlăstarul crescut înăuntrul templului tău?

Care femeie l-a odrâslit?

Nu e pe placul nostru acest oracol, să nu ascundă vreo viclenie.

Ne temem de-o nenorocire.

Ce va să mai fie?

Ciudată-i purtarea stăpânului nostru.

Ciudat e că ne-a poruncit să tăcem.

Totul e viclenie şi nimereală în copilul acesta din sânge străin plămădit.

Nime nu poate să tăgăduiască!

Antistrofă

Dragilor, să-i povestim deschis la ureche stăpânei noastre acesteentâmplări>?

Să-l pârâm pe Xuthos care-nsemna pentru dânsa totul, împărtăşindu-i, sărmana, speranţele?

Astăzi, pe ea o pierde năpasta, pe el îl răsfaţă norocul.

Ea lunecă spre bătrâneţea căruntă, el nu-şi mai cinsteşte soţia.

Căci, ticălosul şi veneticul, pătruns în casă, nu s-a purtat pe măsura marii averi <dobândite>. Să piară, să

piară înşelătorul stăpânei noastre!

Să nu-i fie dat a-nchina la altarele zeilor o <singură> turtă, pe care s-o ardă mistuitoarele flăcări!

El va cunoaşte gândul nostru, va afla dacă suntem croite să-ncuviinţăm ridicarea altui stăpân.

Ah! e aproape praznicul noului fiu şi-al noului tată. Un praznic nou!

Epodă

Stâncilor, care susţineţi râpoasele vârfuri ale Parnasului, sălaş ceresc unde Bakehos înalţă pâlpâitoarele torţe de pin şi zbugheşte-nsoţit de bakehantele rătăcitoare prin noapte488, fiul acesta să nu păşească-n oraşul nostru.

Să moară, neapucând să se-nfrupte din noul trai!

Cetatea-ar avea temei să alunge năvălitorul străin.

Ajunge năvala respinsă pe vremuri de Erechtheus, mai-marele <ţării>489!

(Se *întoarce Kreusa, alături de un sclav bătrân, pe care îl ajută să înainteze*.)

Kreusa

Bătrâne, care mi-ai vegheat cândva copilăria în <casa> tatii, Erechtheus, când el mai stăruia sub soare, hai, suie spre oracolul divin, ca să te-mpărtăşeşti din bucuria mea, dacă Loxias-Regele a răspicat o profeţie făgăduitoare de copii.

Plăcut e să împarţi norocul cu cei dragi. Dar dacă, dimpotrivă, – să ne ferească zeul! – apare vreo nenorocire, e dulce şi să te cuprindă, binevoitoare, privirile unui prieten. Eu te cinstesc, deşi îţi sunt stăpână, ca pe un tată, cum l-ai cinstit şi tu pe tatăl meu.

Bătrânul

Fiica mea, tu sufletul ţi l-ai păstrat la fel de nobil cum al nobililor tăi părinţi; eşti vrednică de vechii tăi strămoşi, feciorii Gliei. Ridică-mă, ridică-mă la sanctuar! Călăuzeşte-mă. Ce sus este lăcaşul profeţiei490! Ajută-mi coapsele să

meargă, tămăduieşte-mi bătrâneţea.

Kreusa

Urmează-mă, bagă de seamă unde pui piciorul.

Bătrânul

Te-ascult. Însă piciorul mi-e zâbavnic; chiar dacă duhul meu e sprinten.

Kreusa

Cu bâta pipăie cărarea şerpuită.

Bătrânul

Orbecăie şi bâta, când ai vederea scurtă.

Kreusa

Drept ai grăit. Nu te lăsa răpus de oboseală!

Bătrânul

N-ar fi cu voia mea, dar nu pot, sunt becisnic. (*Kreusa şi bătrânul au ajuns anevoie în mijlocul scenei. Regina se adresează însoţitoarelor sale.*)

Kreusa

Femeilor, care-mi slujiţi ca sclave credincioase, la suveică, la războiul de ţesut, ce i s-a prorocit despre copii lui Xuthos? Aceasta-am vrut să întrebăm aici. Aduceţi-mi la cunoştinţă! Căci dacă noutăţile sunt bune, stăpânii voştri vor fi recunoscători faţă de voi.

Corifeul

Io, soartă!

Bătrânul

Un început ce nu e veste de noroc!

Corifeul

Io, urgisito!

Bătrânul

Oare să fiu, pentru stăpâna mea, cu grijă privitor la profeţii?

Corifeul

Vai, ce să facem, când ne paşte moartea?

Kreusa

Ce-i cântecul acesta? De unde frica voastră?

Corifeul

Să spunem? să tăcem? ce cale să alegem?

Kreusa

Ştiu că-mi vei da de ştire o năpastă. Spune!

Corifeul

Ei bine, voi vorbi, chiar de ar trebui să mor de două ori. Nu mai nădăjdui, stăpână, să ţii cândva copii în braţe, şi nici să-i strângi la sânul tău!

Kreusa

Ah! fie să mor!

Bătrânul

Fiica mea!

Kreusa

Sărmana de mine, ce pacoste!

Mă cuprinde, mă-ncearcă un chin de moarte, dragile mele!

Bătrânul

Suntem sfârşiţi, copila mea!

Kreusa

Aiai, mai!

O durere adâncă-mi străpunge plămânii!

Bătrânul

Să nu mai gemi…

Kreusa

Am destule temeiuri să gem.

Bătrânul

…până nu ştii…

Kreusa

Ce-aş putea să mai aflu?

Bătrânul

…dacă stăpânul are-aceeaşi soartă, împărtăşind şi el năpasta ta, sau dacă tu eşti singură în nenoroc.

Corifeul

Pe el l-a dăruit Loxias cu un fiu, bătrâne; doar el, fără soţie, se bucură de fericire.

Kreusa

Vai, altă năpastă! Culme-a durerii!

Ce spui? Ce grăieşti? Chinuită, voi geme.

Bătrânul

Acest copil urmează a se naşte, sau zeul, prin oracol, a vestit c-a şi văzut lumina zilei?

Corifeul

S-a şi născut. Zeul i-a dăruit un tânăr în puterea vârstei: eu mă găseam de faţă.

Kreusa

Ce zici? De nespus, de nespus, vai, de neauzit sunt cuvintele tale.

Bătrânul

Şi mie-mi par la fel. Dar profeţia cum s-a împlinit? Mai limpede vorbeşte-mi. Cine-i acest fecior?

Corifeul

Pe cel dintâi care urma să-l întâlnească soţul tău, ieşind din templu, zeul i l-a dat drept fiu.

Kreusa

Otototototoi! Sunt sortită să duc un trai lipsit de copii, lipsit de copii, şi, singură, să locuiesc într-o casă pustie!

Bătrânul

Dar cine-a fost ales de zeu? Cine l-a întâlnit pe soţul urgisitei Kreusa? Cum, unde s-a iscat vederii sale?

Corifeul

Iubita mea stăpână, îl cunoşti pe tânărul ce mătura prin templu? Acela este fiul lui!

Kreusa

De-aş putea prin etherul curgând, să zbor pâri la stelele nopţii, departe de glia Helladei491!

Atât de cumplită, dragile mele, atât de cumplită-mi este durerea.

Bătrânul

Ce nume i-a dat tatăl său? Ai cunoştinţă? E încă tăinuit? ori nici n-a fost numit?

Corifeul îl cheamă Ion, căci, întâiul, şi-a întâlnit părintele.

Bătrânul

Şi cine-i maică-sa?

Corifeul

Eu n-aş putea să spun. Dar află tot ce ştiu, bătrâne: stăpânul a plecat spre corturile sfinte, pe-ascuns faţă de doamna noastră, ca să închine jertfa naşterii şi jertfa ospeţiei pentru Ion, şi lângă fiul său cel nou să stea la praznic.

Bătrânul

Stăpână, suferinţa ta loveşte şi în mine. Suntem trădaţi de soţul tău, căci el a uneltit să ne jignească şi să ne zvârle-afar din casele lui Erechtheus.

Eu nu vorbesc aşa din ură pentru Xuthos, dar ţin, decât la el, mai mult la tine, decât la soţul tău străin, ce ţi s-a strecurat în ţară şi-n palat, şi-a dobândit întreagă moştenirea ta, apoi, în mare taină, a plodit cu alta. Am zis, în mare taină, şi iată pentru ce.

Văzând că eşti lipsită de copii, n-a vrut să fie precum tine, adică să-ţi împărtăşească soarta. El a pătruns furiş în patul unei sclave, a zămislit un fiu şi l-a trecut peste hotare, apoi l-a dat în grija vreunui delphian.

Copilul, pentru şi mai multă taină, e slobozit în casa zeului şi creşte-acolo. Când află tatăl că feciorul i se înălţase, tânăr împlinit, el te înduplecă să vii la templul din Pytho, în legătură cu nerodnicia ta.

Deci nu Loxias a minţit, ci mincinosul a fost el, care creştea de multă vreme-acest copil, urzind atare viclenii. De-ar fi fost date în vileag, l-ar fi învinuit pe zeu de ele. De-ar fi rămas ascunse, el ar fi izbutit să amăgească ura

cetăţenilor şi <pe fecior> să-l facă rege în Atena. Iar noul nume prea l-a plăsmuit, spunând că Ion, chipurile, s-a ivit în calea lui492.

Corifeul

Cât am urit întotdeauna oamenii cu două feţe, ce săvârşesc nemernicia, împodobind-o după-aceea cu minciuni! mai scumpă mi-e prietenia unui om de rând cinstit decât a unui ticălos oricât de luminat.

Bătrânul

Dar cel mai crunt va fi, din toate-aceste rele, să-l vezi, înstăpânindu-se în casa ta, pe unul fără mamă, fără nume, pe plodul unei sclave.

Necazul ar fi fost mai mic, dacă bărbatul tău te-ar fi înduplecat, cum tu eşti stearpă, să primeşti în casa ta vlăstarul unei mame dintr-un neam ales. Şi dacă ţi s-ar fi părut amar să te înduplec, putea să-şi ia nevastă vreo fiică de-a lui Aiolos493.

Acum <stăpâna mea, la fapte, cu îndârjire de femeie!

Cu spada sau prin viclenie sau, şi mai bine, prin otravă, răpune-i pe bărbatul tău şi pe feciorul lui, mai înainte să te dovedească ei! Nu pregeta, altminteri îţi pierzi viaţa! [Din doi duşmani trăind sub un acoperiş, e limpede că unul trebuie să piară.]

Eu vreau să te ajut în astă treabă omorând copilul. Voi merge-n cortul unde pregătesc ospăţul; vreau pe stăpânii care m-au nutrit să-i răsplătesc şi, pentru ei, ori să mai văd lumina, ori să mor.

Nimic nu face sclavul de ruşine decât numele. În toate celelalte, sclavul, de are inimă aleasă, nu preţuieşte mai puţin ca omul liber494.

Corifeul

Şi eu, stăpână dragă, împărtăşind destinul tău, vreau pentru tine sau să mor sau să trăiesc frumos.

Kreusa

Suflete-al meu, cum să tac?

Şi iară, cum, lepădând ruşinea, să dau în vileag cunirea din patul întunecos.

Acuma nimic nu mă-mpiedică.

Pe cine să-ntrec în virtute?

Pe Xuthos? Dar el m-a-nşelat.

Sunt fără familie, fără copii sunt.

Risipitu – s-au vai, speranţele mele, şi n-am fost în stare să le-mplinesc, tăinuind unirea <cu Phoibos>, tăinuind şi naşterea <pruncului> jalnic plânsă.

Nu! Martori să-mi fie tronul lui Zeus, înstelat, zeiţa stăpână a stâncilor mele şi lacul, în apă bogat, Tritonis495, şi sfântul său mal, că nu-mi voi ascunde greşeala, că, descărcându-mă, vreau să răsuflu, liberă.

Din pleoapele mele curg lacrimi, mi-e sufletul greu de durere, căznit de făţarnici, şi oameni, şi zei.

Eu voi dovedi că trădează, lipsiţi de recunoştinţă, patul <femeilor>.

Tu, care faci să cânte glasul lirei cu şapte corzi, tu, care faci să sune, din câmpeneştile coarne uscate496, imnele Muzelor, plăcut zvonitoare, eşti vinovat, fecior al <zeiţei> Leto, o rostesc înaintea luminii <acestei zilex în strălucirea pletelor tale de aur, venit-ai la mine, pe când culegeam, în poala rochiei, flori de şofran cu licăriri aurite, ca să-nfirip ghirlande497.

M-ai apucat de gâtul mâinilor albe şi-n timp ce-o strigam pe mama, tu m-ai târât spre culcuşul tău din adâncul peşterii, zeule siluitor, şi fără ruşine ai săvârşit isprava cerută de Kypris498.

Ţi-am dăruit un cocon, vai mie, sărmana, pe care, de frica mamei, l-am părăsit în culcuşul tău, tocmai acolo unde m-ai subjugat

— Nefericit aşternut! – nefericita de mine!

El nu mai trăieşte – nenorocire mie! – s-au ospătat

răpitoare păsări dintr-însul, biata de mine! din fiul meu şi al tău.

<în schimb> tu laşi să-ţi răsune lira şi cânţi <mai departe> peanele tale! Fecior al <zeiţei> Leto, pe tine te chem, cel care împărţi profeţii <muritorilor>, sălăşluind, în mijlocul pământului, pe tronu-ţi de aur!

Strigătul meu răbufnit pătrundă-n urechea ta!

Io, ticălos ibovnic!

Ai aşezat un urmaş în casa lui Xuthos, căruia nu-i datorai nimic, fără să-ţi pese de soarta copilului meu şi al tău.

A pierit, înhăţat, golaş, de prădalnice păsări.

Te urăşte <insula> Delos şi dafinul vecin palmierului gingaş comat, sub care Leto te aduse pe lume, rod al lui Zeus – vai, naştere sfântă499!

Corifeul

Vai, ce tezaur de năpaste mi se deschide ochilor! Văzându-l, cine nu ar plânge?

Bătrânul

Privindu-ţi chipul, m-am umplut de milă, fata mea, şi mintea mi-a scăpat din matcă. Abia-mi trecuse peste suflet un talaz de rele, când, iată, altul îmi izbeşte pupa navei. Rostirea ta mă smulge relelor de-acum şi mă azvârle în tărâmul altor chinuri.

Ce spui? Ce vină îi găseşti lui Phoibos? Ce s-a ales de copilaşul pe care zici că l-ai născut? Şi unde, în cetatea noastră, ai părăsit acest iubit vlăstar, să-şi afle-n pântecele> răpitoarelor mormântul? Urmează-ţi povestirea.

Kreusa

Mă ruşinez, bătrâne, totuşi voi vorbi.

Bătrânul

Vorbeşte; ştiu să plâng mărinimos pentru prieteni.

Kreusa

Ascultă-mă, cunoşti în al lui Kekrops deal, o peşteră privind spre miazănoapte, <în locul> ce se cheamă Steiurile-Nalte? Bătrânul

O ştiu, pe lângă sanctuarul şi altarele lui Pan.

Kreusa

Acolo mi-a fost dat să lupt într-o cumplită luptă.

Bătrânul

Vorbeşte: lacrimile mele îţi vor întâmpina cuvântul.

Kreusa

Apollon m-a luat cu sila, nefericită nuntă!

Bătrânul

Fiica mea, deci asta-i, ceea ce simţisem…

Kreusa

Nu ştiu. Dar de-i adevărat ce spui, am să mărturisesc. Bătrânul

Acesta-i chinul tainic pentru care suspinai?

Kreusa

<Mă jeluiam> pentru năpasta, pe care-acuma ţi-o mărturisesc. Bătrânul

Cum ai ascuns apoi unirea ta cu zeul?

Kreusa

Eu am născut: încearcă să asculţi, bătrâne.

Bătrânul în ce loc? Cine te-a moşit? Ori ai fost *singură-n* dureri?

Kreusa

De una singură, în peştera unde-am nuntit, silită.

Bătrânul

Şi unde-i fiul tău? Oricum, nu mai eşti stearpă.

Kreusa

E mort, lăsat pe seama fiarelor, moşnege.

Bătrânul

E mort? Nu i-a venit în ajutor hainul Phoibos?

Kreusa

Nu i-a venit în ajutor. Acum el e crescut în casele lui

Hades. Bătrânul

Dar cine-l va fi părăsit? Nu pot să cred că tu.

Kreusa

Eu <însămi>, noaptea. I-am lăsat veşmântul meu drept scutec. Bătrânul

La părăsirea pruncului nu ai avut vreun părtaş?

Kreusa

Nu, doar Nenorocirile şi Taina.

Bătrânul

Cum? Chiar ai cutezat să-ţi laşi în peşteră copilul?

Kreusa

O, cât s-a tânguit de jalnic gura mea!

Bătrânul

Vai, vinovată îndrăzneală, dar zeul a fost şi mai vinovat! Kreusa

De-ai fi văzut <copilul> întinzându-şi mâinile spre mine! Bătrânul

Căta cu sete sânul tău! Voia la tine-n braţe.

Kreusa

De unde, asuprindu-l pe nedrept, îl izgoneam.

Bătrânul

Cum s-a ivit în tine gândul părăsirii?

Kreusa

Credeam că zeul va veni să îşi salveze fiul.

Bătrânul

O vijelie surpă, vai, norocul casei tale!

Kreusa

De ce-ţi acoperi capul, moşule, şi plângi?

Bătrânul

Văzându-vă, pe tine şi pe tatăl tău, năpăstuiţi.

Kreusa

Aşa e soarta omului, de-a pururi schimbătoare.

Bătrânul

Acum să încetăm a ne mai văicări, fiica mea!

Kreusa

Ce-ar trebui să fac? Eu n-am scăpare din năpastă.

Bătrânul

Răzbună-te pe zeu; el te-a nedreptăţit întâiul.

Kreusa

Cum să întrec puterea lui, fiind o muritoare?

Bătrânul

Dă foc lăcaşului profetic sfânt al lui Loxias!

Kreusa

Mă tem. Destule sunt şi altfel patimile mele!

Bătrânul

Atunci cutează ce se poate: ucide-l pe bărbatul tău!

Kreusa

El a fost bun; mă-mpiedică iubirea noastră, odinioară fericită.

Bătrânul

Răpune-l barem pe acest fecior iscat în calea ta.

Kreusa

Ah! cât aş vrea! Numai să fie cu putinţă.

Bătrânul

Ia-ţi slujitorii şi cu spade înarmează-i.

Kreusa

Să mergem! în ce loc să încercăm isprava?

Bătrânul în corturile sfinte, acolo unde prăznuieşte cu prietenii. Kreusa

Ucidere în văzul lumii? Aceasta nu e pentru sclavi becisnici. Bătrânul

Vai, tu te datini! Pune singură ceva la cale.

Kreusa

Cunosc un fel ce împleteşte viclenia cu asprimea.

Bătrânul

Iar pentru amândouă, eu sunt în slujba ta.

Kreusa

Ascultă deci! Ştii lupta dusă de Feciorii Gliei?

BĂtrânul

O ştiu, la Phlegra, când Giganţii s-au ciocnit cu zeii.

Kreusa

Când Glia a născut-o pe Gorgo, dihania cumplită.

Bătrânul

Să lupte-alături de Giganţi, pe zei să-i copleşească.

Kreusa

Şi-a fost ucisă de Pallas, divina fată a lui Zeus.

Bătrânul

Acesta-i mitul auzit de mine-odinioară.

Kreusa

Athena poartă pielea monstrului pe piept.

Bătrânul

Egida500 se numeşte? O poartă drept armură?

Kreusa

Aşa se cheamă de când ea sări în lupta zeilor501.

Bătrânul

Dar cum arată groaznica egidă?

Kreusa

Ca un pieptar cu armături de şerpi încolăciţi.

Bătrânul în ce fel ar putea să-ţi vatăme duşmanii, fata mea? Kreusa îl ştii pe Erichthonios? Cum să nu-l ştii, bătrâne?

Bătrânul

Strămoşul vostru cel dintâi, născut de Glie?

Kreusa

Când era nou-născut, Pallas i-a dăruit…

Bătrânul

Ce dar anume? Nu întârzia să-mi spui.

Kreusa

…din sângele Gorgonei două picături.

BĂTRÂNUL

Acestea cum înrâuresc natura omenească?

Kreusa

Una omoară, cealaltă tămăduieşte.
BĂTRÂNUL
Şi cum le-a prins de trupul pruncului zeiţa?
Kreusa
<Ascunse> într-un lanţ de aur, moştenit de tata.
BĂTRÂNUL
Iar după moartea lui, tu eşti moştenitoarea?
Kreusa
Da, <iată, port lanţul de aur la gâtul mâinii ca brăţară. BĂTRÂNUL
La ce-i bun darul celor două picături?
Kreusa
Ei bine, cea care s-a scurs din vena cavă…
BĂTRÂNUL
La ce slujeşte? Ce putere are?
Kreusa
…abate bolile, hrăneşte viaţa.
BĂTRÂNUL
Şi care-i lucrul celeilalte picături?
Kreusa
Omoară; e veninul şerpilor Gorgonei.
BĂTRÂNUL
Le ţii cumva-mpreună sau aparte?
Kreusa
Aparte: nu amesteci binele cu răul.
BĂTRÂNUL
Ai tot ce-ţi trebuie, copilă dragă.
Kreusa
Aşa se va sfârşi feciorul. Şi ucigaşul vei fi tu.
BĂTRÂNUL
În ce fel? Unde? Dă-mi poruncă, şi am s-o împlinesc!
Kreusa îndată ce-mi va fi intrat în casă, la Atena.
Bătrânul
Dar gândul tău nu-i potrivit. Văd că te-ai despărţit de-

al meu.

Kreusa

Cum? Ai aceeaşi bănuială ca şi mine?

Bătrânul

Chiar dacă nu-l răpui <tu însăţi>, tot se va crede că eşti ucigaşa <lui>.

Kreusa

Aşa e. Despre maşteră mereu se spune că-şi urăşte fiii vitregi.

Bătrânul

Ucide-l chiar aici, şi vei tăgădui omorul.

Kreusa

Şi mă voi bucura de răzbunare mai devreme.

Bătrânul

Vei făptui fără să ştie soţul, precum şi el a făptuit în taină.

Kreusa

Să-ţi spun ce trebuie să faci. Ia-mi de la mână giuvaierul cel de aur, lucrarea de odinioară a Athenei, şi mergi în locul unde soţul meu jertfeşte boi, ferindu-se de mine. Când praznicul se va sfârşi, şi ei se vor găti să verse zeilor libaţii, otrava ţine-o sub veşmânt şi toarn-o tânărului în pahar, doar lui, nu tuturor; licoarea dă-i-o numai celui care ţine să ajungă el stăpân în casa mea. Îndată ce-i va trece prin gâtlej, acela nu se va mai duce în Atena strălucită: aici o să-i rămână leşul.

Bătrânul

<Acuma> pleacă la vreunul din proxeni! Eu ceea ce mi-ai poruncit voi împlini.

Hai, glezna mea de om bătrân, fii tânără din nou pentru isprava asta, chiar dacă vârsta nu te-ajută! Să mergem cu stăpânii noştri, să-nfruntăm duşmanul; să-i sprijinim ca să-l ucidă, să curăţăm de el palatul!

Frumos este, în vremuri bune, a cinsti virtutea; dar

dacă vrei să nărui un vrăjmaş, nu-i nicio lege să te poată-mpiedica. (*Bătrânul şi Kreusa pleacă.*)

Corul

Strofa 1

Enodia502, fiica Demetrei, zeiţo domnind peste <răufăcătorii> nocturni, ce lovesc <călătorii> pe drumuri, îndreaptă acum, şi în mijlocul zilei, paharul acesta plin cu moarte cumplită spre ţinta la care-l trimite stăpâna, stăpâna noastră! Sângele scurs din gâtul tăiat al Gorgonei, prăsila Gliei, dă-l celuia care a năvălit în casele lui Erechtheus!

Ah! niciodată vreun străin, ivit dintr-un neam străin, să nu fie poruncitor în Cetate, doar cei din aleasa tulpină a lui Erechtheus.

Antistrofa 1

Dar dacă urzeala omorului nu izbuteşte, dacă stăpâna s-a străduit în zadar şi pierde prilejul acestei fapte-ndrăzneţe – singura hrană pentru speranţele sale – ea se va străpunge c-un ascuţiş de spadă sau îşi va strânge gâtul într-un juvăţ. Îşi va sfârşi în durere durerile sale; sufletul ei va purcede spre alte forme de viaţă 503.

Nu va-ndura niciodată, vie fiind, şi cu ochii deschişi luminii, ca alţii, străini, să domnească în casele ei, ale ei, mlădiţa celui mai nobil neam.

Strofa 2

Ne ruşinăm de <Dionysos> 50\ zeul slăvit prin imne, dacă, de lângă izvorul Kallichoron.

<Ion>, acest privitor <venetic>, la ei kade, va vedea, stând noaptea de veghe, cum străluceşte flacăra torţelor, în vreme ce însuşi etherul lui Zeus şi stelele purced să danseze, când dansează Selene, şi Nereidele505, cincizeci la număr, din apele mării adânci, din eternele fluvii învolburate, dansuri încing <şi ele> spre slava Fecioarei cu diademă de aur şi-a Mamei auguste506.

În meleagul acela speră s-ajungă rege, căzând peste roadele muncii altora, milogul lui Phoibos!

Antistrofa 2 Voi care, urmându-vă Muza, cântaţi în stihuri biciuitoare iubirile noastre, nuntirile noastre aprinse de Kypris, nepermise, nesfinte, vedeţi cu cât, prin virtute, întrecem mârşavul soi al bărbaţilor!

Despre bărbaţi <se cuvine> să sune cântările voastre potrivnice, iubirile lor biciuiţi-le!

Iată, cum îşi dezvăluie Xuthos lipsa de recunoştinţă, neîmpărţind cu stăpâna noastră norocul de-a fi avut copii <laolaltă>; el a dobândit, dintr-un alt aşternut, un fiu, care nu e decât un bastard!

(*Soseşte în fugă un slujitor al Kreusei*.)

Slujitorul

Femeilor, unde-i stăpâna noastră, ilustra fată a lui Erechtheus? Am străbătut în lung şi-n lat cetatea, căutând-o, şi nu am izbutit s-o întâlnesc.

Corifeul

Ce s-a-ntâmplat, părtaşe-al meu întru sclavie? De ce atâta grabă? Ce ştire ne aduci?

Slujitorul

Suntem vânaţi şi dregătorii ţării o caută pe Kreusa, cu pietre s-o ucidă.

Corifeul

Vai nouă! Ce vorbeşti? Doar n-a fost dată în vileag urzeala noastră de-a răpune pe ascuns feciorul?

Slujitorul întocmai. Vei pieri şi tu, nu printre cei din urmă.

Corifeul

Cum a ieşit ascunsa uneltire la iveală?

SLUJITORUL

Dreptatea-a fost mai tare decât nedreptatea, prin voia zeului ce n-a lăsat să i se pângărească templul.

Corifeul

Dar cum? Mă rog de tine, spune-mi întâmplarea! mai bine moartea, decât îndoiala! Barem să ştim de vom muri sau de vom mai zări lumina507.

Slujitorul

După ce soţul doamnei noastre a părăsit profeticul lăcaş al lui Loxias, luându-şi noul fiu, s-a dus la praznic să jertfească zeilor, precum voia. Deci Xuthos a purces spre locurile unde zburdă focul bahic508, pentru ca sângele vărsat prin junghiere, să ude cele două piscuri ale lui Dionysos509, drept mulţumire că şi-a regăsit feciorul.

«Copilul meu, rosti, rămâi aci, ca să înalţi un cort pătrat prin truda unor meşteri harnici. Iar de voi zăbovi prea mult sacrificând în cinstea zeilor ocrotitori de naşteri, începe cu prietenii ospăţul!» <Apoi, luând junincile, se duse.

Iar tânărul a însemnat cucernic cu ţăruşi împrejmuirea falnicului cort, lipsită de pereţi. Şi l-a ferit de focul soarelui cu grijă, încât să nu fie-ndreptat nici spre văpăile amiezii, dar nici spre astrul apunând510. S-a folosit de sfoară ca să însemneze un pătrat cu laturile măsurând un plethron fiecare; deci suprafaţa cortului era de zece ori o mie de picioare, cum spun cei care se pricep511. Voia să cheme tot poporul delphienilor la praznic.

Pe urmă cortul l-a umbrit cu sfinte, minunate ţesături, împrumutate din tezaurele <templului>512. El, drept acoperiş, a-ntins întâi o pânză largă, pe care Herakles, fiul lui Zeus, din prada smulsă Amazoanelor, o dăruise zeului pe vremuri. Şi se vedeau pe pânză brodate-aceste chipuri: <în mijloc Uranos, înconjurat de astre în cercul de ether, şi Helios, mânându-şi telegarii spre amurgul zilei, trăgându-l pe strălucitorul Hesperos cu sine; şi Noaptea, în veşmânt cernit, gonea în caru-i fără cai înaintaşi, urmată de un pâlc de stele; prin mijlocul

etherului treceau Pleiada şi Orion, înarmat cu spadă, deasupra, Ursa, arătând cu coada polul aurit; de sus, disc împlinit, vărsa văpăi Selene, cea care-mparte lunile în două; <se mai vedeau> Hyadele, pentru năieri un semn atât de sigur, şi Eos, făclia zorilor, izgonitoarea stelelor513.

Şi, drept pereţi, întinse <Ion> alte ţesături, barbare, înfăţişând corăbii aripate514 ce se ciocnesc cu navele elenilor, fiinţe jumătate-fiare, jumătate-oameni, şi călăreţi care vânează cerbi sau hăituiesc lei fioroşi.

Iar la intrare Kekrops atârna, cu trup unduitor de şarpe, alături de fetele lui, o pânză dăruită de vreun atenian515.

Craterele516 de aur au fost puse în mijlocul acelei încăperi. Un crainic, în picioare, săltându-se pe vârfuri, chemă la praznic pe toţi delphienii doritori să vină. Când cortul a fost doldora de oaspeţi, ei s-au încununat cu flori şi au prânzit pe săturate, umplându-şi sufletul de bucurie517.

Apoi, odată potolită pofta, iată, păşeşte înainte un moşneag, ajunge chiar în centrul încăperii, şi zelul său grăbit îi face pe prăznuitori să râdă, hohotind. Le toarnă apă din ulcioare, ca ei să-şi spele mâinile, înalţă fum înnăduşit de smirnă, şi ţine rânduiala cupelor de aur, o sarcină care şi-a dat-o singur sieşi.

Când vine clipa flautelor şi-a craterului comun, bătrânul spune: «înlăturaţi aceste pahare mici, schimbaţi-le cu altele mai mari, ca să sporească grabnic veselia tuturor!»

Şi-au început să umble, încoace şi încolo, phialele518 de aur şi cupele de-argint. Moşneagul, alegând-o pe cea mai cizelată, în semn de preacinstire a noului stăpân, i-a oferit-o plină. Dar el în vin a picurat o straşnică otravă, pe care i-o dăduse, zice-se, stăpâna noastră, ca să-i scurteze viaţa fiului găsit. Şi nimeni n-a băgat de seamă.

Feciorul arătat de zeu, ţinea, ca toţi ceilalţi în mână vasul cu libaţii, când una dintre slugi a scos un ţipăt rău prevestitor. Crescut în templu, printre cei mai buni profeţi, Ion a înţeles <îndată> piaza rea şi-a poruncit să i se umple alt crater.

Libaţia dintâi, cea pregătită pentru Zeus, a risipit-o pe pământ, şi tuturor le-a spus la fel s-o risipească519. Şi s-a lăsat tăcere. Pe urmă sfintele cratere le-am umplut din nou cu apă limpede ca rouă şi cu vin de Byblos520.

Atunci, puternic fâlfâind, pătrunde-n cort un stol de porumbei – locuitori nesperioşi ai casei lui Loxias – îşi vâră ciocul, lacomi, în vinul aruncat pe jos şi-l sorb în guşa gingaş împănată. Toţi beau nevătămaţi libaţia lui Zeus, afaf de unul, care coborâse în locul unde Ion îşi vărsase cupa. Porumbul gustă băutura, dar trupu-i gingaş împănat începe brusc a tremura şi, căpiat, înalţă piuieli ciudate, fără înţeles521. Iar gloata oaspeţilor, uluită, priveşte agonia păsării, ce moare într-o ultimă zvâcnire, cu ghearele de purpură întinse.

Atunci fiul oracolului, lepădându-şi peplosul, îşi alungeşte peste masă, goale, braţele şi strigă: «Cine voia să mă ucidă, dintre voi? Dă-l în vileag, bătrâne! Căci tu erai atât de plin de zel; paharul l-am primit din mâna ta!»

Îndată, aputind de cot bătrânul, îl strâmtorează cu-ntrebări, să-l prindă pe moşneag asupra faptei. Văzând că este dibuit, acesta, sub ameninţări, dă în vileag urzeala Kreusei, capcana cupei cu venin.

Într-o clipită, tânărul dezvăluit de Apollon prin oracol, luând şi oaspeţii cu el, ţâşneşte-afară, îi află pe mai-marii pythienilor şi le grăieşte: «Slăvită Glie! o străină, o fată a lui Erechtheus, a încercat să mă ucidă cu otravă.»

Poruncitorii delphienilor, până la unul, au hotărât, votând, ca doamna noastră să fie azvârlită din vârful unei stânci, deoarece a vrut să piardă o fiinţă închinată zeului şi

să mânjească sanctuarul cu o crimă.

Cetatea-ntreagă caută femeia minată de amărăciune pe un drum amarnic. Căci ea, venind la Phoibos să întrebe de copii, odată cu speranţa, îşi pierde însăşi viaţa. (*Slujitorul pleacă*.)

Corul

Nu e chip, nu e chip să abatem, nefericitele, moartea!

Limpede, limpede este că-n vinul pentru libaţii, stors din strugurii lui Dionysos, a fost picurat veninul viperei fulgerătoare.

Limpede este că suntem menite zeităţilor dintru adâncuri!

Noi vom fi smulse vieţii, stăpâna va fi zdrobită de pietre.

Cum să fugim în văzduh, aripate, cum să răzbim în bezna cotloanelor subpământene?

Ca să scăpăm de moarte, de lapidare şi de blestem, cum să urcăm într-un car cu patru cai

<gonitori> cu repezi copite?

sau pe vreo navă, la pupă?

Nu e chip să ne-ascundem, doar de ne-ar răpi vreun zeu.

Atâta durere-ţi rămâne încă, sărmană stăpână, să pătimeşti!

Noi am vrut să ucidem un semen <al nostrux Vom fi date pierzării noi înşine oare, cum cere dreptatea?

(*Kreusa năvăleşte în scenă îngrozită*.)

Kreusa

Slugilor, sunt urmărită, voi muri înjunghiată: a ieşit o hotărâre de pedeapsă; n-am scăpare.

Corifeul

Ştim, sărmano, ce năpastă, ce urgie te încearcă.

Kreusa

Unde să m-ascund? Din casă am fugit, să scap de

moarte, şi-am sosit aici hoţeşte, înşelându-i pe duşmani.

Corifeul

Te va ocroti altarul.

Kreusa

Mai putea-va să m-ajute?

Corifeul

Zeii cruţă rugătorii.

Kreusa însă legea-mi cere moartea.

Corifeul

Dacă pot să te înşface.

Kreusa

Iată cruzii mei duşmani.

Vin de zor şi poartă săbii.

Corifeul

Du-te, stai lângă altar.

Dacă mori în locul sacru, ucigaşii vor plăti pentru curgerea de sânge. Trebuie să-nduri destinul.

(*Kreusa aleargă şi se lipeşte de altar. Intră vijelios Ion, cu sabia în mină, urmat de slujitori ai templului, înarmaţi. La început nu o vede pe fiica lui Erechtheus.*)

Ion

Părinte, zeu cu chip de taur, Kephisos522, ce viperă s-a plămădit din tine, ce şarpe împroşcând din ochi văpăi ucigătoare? Într-însa zace toată îndrăzneala. Este la fel de cruntă precum sângele Gorgonei, otrăvit, prin care urmărea să mă omoare.

Luaţi-o! Părul împletit să-i fie smuls de stâncile Parnasului, din înălţimea căruia va fi zvârlită ca un disc!

Un zeu prielnic m-a salvat să nu încap sub jugul unei maştere ateniene. Ţi-am cunoscut simţirile aici, între prieteni gata să mă apere, ţi-am măsurat nemernicia şi ura împotriva mea. Căci dacă, în palatul tău, ţi-ai fi zvârlit năvodul peste mine, tu negreşit m-ai fi trimis în casele lui Hades.

Dar nici altarul, nici lăcaşul lui Apollon nu te vor scăpa, iar mila pentru mine mi-o păstrez, şi pentru mama; chiar dacă trupul său este în altă parte, cuvântul mamă pururea mă însoţeşte. (*Întorcându-se spre altarul din faţa templului, o vede pe Kreusa*.)

Priviţi-o pe răufăcătoare! Cum ţese viclenie după viclenie! Se ghemuieşte la altarul lui Loxias, crezând că nu îşi va primi, pentru fărădelegi, pedeapsa.

Kreusa

Eu nu-ţi dau voie să-mi iei viaţa. Spun asta şi din partea mea, şi din a zeului care mă ocroteşte.

Ion

Dar între tine şi Apollon ce-i comun?

Kreusa închin şi dăruiesc lui Phoibos trupul meu.

Ion în schimb mă otrăveai pe mine, care îi sunt încredinţat. Kreusa

Nu mai erai al lui Loxias, ci al lui <Xuthos>, tatăl tău.

Ion

Am fost sădit de tatăl meu, însă eram al zeului.

Kreusa

Erai al lui, ci nu mai eşti: acum sunt eu în locul tău.

Ion

Lipsită de evlavie, dar eu eram evlavios.

Kreusa

Am vrut să spulber un duşman al casei mele.

Ion

Am năvălit cumva cu armele în ţara ta?

Kreusa

Poate voiai chiar să dai foc palatului lui Erechtheus.

Ion

Cu ce făclii, cu flăcările cărui foc?

Kreusa

Voiai să te înstăpâneşti la mine peste voia mea.

Ion

Urma să capăt de la tata un pământ pe care-l cucerise. Kreusa

Pământul attic nu este al fiilor lui Aiolos.

Ion

Cu armele şi nu cu vorbele îl apărase.

Kreusa

Acel care salvează un pământ nu este şi stăpânul lui.

Ion

De teama viitorului tu căutai să mă ucizi?

Kreusa

De teama morţii, ca să nu mi-o pui cumva la cale.

Ion

Fiind lipsită de copii, ţi-era necaz că tata m-a găsit.

Kreusa

Oare vei jefui <mereu> averile nevestelor fără copii?

Ion

Oare nu voi avea, din moştenirea părintească, partea mea? Kreusa

Doar lancea lui şi scutul, atât vei moşteni.

Ion

Altarul părăseşte-l, tronul sacru!

Kreusa

Pe maică-ta s-o cerţi aşa, acolo unde se va fi aflând.

Ion

Cum? tu, care ai vrut să mă omori, să nu-ţi primeşti pedeapsa? Kreusa

Vei cuteza să mă ucizi în inima lăcaşului divin?

Ion

Tu ţii să mori sub panglicile zeului?

Kreusa

Eu celui ce m-a chinuit, îi voi întoarce chinul.

Ion

Vai, pentru oameni e îngrozitor că legile divinităţii nu

sunt bine întocmite, mai pe măsura-nţelepciunii. Nedrepţii se refugiază la altare, dar ei s-ar cuveni să fie alungaţi. Nu e frumos ca mâna ucigaşului să pângărească cele ale zeilor.

Ar trebui doar drepţii să-şi găsească adăpost în locuri sacre, tind sunt nedreptăţiţi; n-ar trebui să fie ocrotit de zei cel bun la fel cu cel mişel523. (*Porneşte spre altar, s-o apuce pe Kreusa. În acelaşi timp iese din templu Pythia, aducând un coş împodobit cu panglici.*)

Pythia

Stai molcom, fiul meu! Am părăsit profeticul tripod şi am ieşit din locul sfânt524, eu prorociţa lui Apollon, aleasă dintre toate delphienele, ca să păstreze datina tripodului, străveche.

Ion

Bine-ai venit, iubită mamă, dar care nu m-ai zămislit.

Pythia

Nu te opresc să-mi spui aşa; îmi sună dulce numele acesta.

Ion

Ştii că străina de aici a uneltit să mă omoare?

Pythia

Ştiu, dar şi tu greşeşti, purtându-te atât de crâncen.

Ion

Nu trebuie să-i pedepsim pe ucigaşi cu moartea?

Pythia

Nevestele-i urăsc întotdeauna pe fiii <soţului> din altă nuntă.

Ion

Iar noi pe maşterele care ne apasă.

Pythia

Nu! Lasă templul şi te du în patrie.

Ion

Ce crezi c-ar trebui să fac? Dă-mi sfatul tău.

Pythia

Curat525 purcede spre Atena, şi sub semne bune!

Ion

Rămâi curat, când îţi ucizi duşmanii.

Pythia

Să n-o faci tu! Ascultă! Eu am ceva să-ţi spun.

Ion

Vorbeşte, căci îţi va şopti prietenia ce să-mi spui. Pythia

Vezi acest coş, pe care-l ţin în braţe?

Ion

Un vechi paner şi <câteva> bentiţe văd.

Pythia

Într-însul te-am aflat odinioară; erai prunc nou-născut. Ion

Ce spui? Povestea aceasta tu încă nu mi-ai spus-o. Pythia

Am tăinuit-o îndelung, dar astăzi ţi-o dezvălui.

Ion

De ce nu ai mărturisit că m-ai cules odinioară?

Pythia

Apollon a voit aşa, ca să slujeşti în templul său.

Ion

Acum deci nu mai vrea? Prin ce îmi dovedeşti?

Pythia

El ţi-a făcut un dar, pe tatăl tău, şi te trimite la Atena. Ion

Panerul din poruncă l-ai păstrat sau dintr-un alt temei? Pythia

Atunci Loxias a sădit în mine gândul…

Ion

Ce gând? Nu te opri, încheie-ţi spusa!

Pythia

…de a păstra panerul până astăzi.

Ion
Din asta ce voi dobândi sau ce voi pierde?
Pythia
Acolo sunt ascunse scutecele care te-nveleau.
Ion
Astfel tu-mi dai un mijloc s-o găsesc pe mama.
Pythia
Da, zeul azi se învoieşte; el care se împotrivea.
Ion
O, fericită zi, imagini fericite!
Pythia
Hai, ţine, şi te du să-ţi cauţi mama!
IoN (*luând coşul*)
Prin toată Asia? prin toate ţările Europei?
Pythia
Aceasta singur o vei hotărî. Eu te-am crescut, copile, ascultându-mi zeul, şi îţi înapoiez aceste lucruri, pe care le-am primit, nu la porunca lui, ci după voia lui, şi le-am păstrat. De ce a vrut aşa? Nu pot a-ţi spune. Dar nimeni nu avea ştiinţă că erau la mine, nici unde le ţineam ascunse.

Şi-acuma, pleacă sănătos! Să-ţi dau sărutul meu, ca o <adevărată> mamă. (// *îmbrăţişează*.) începe căutarea născătoarei tale, acolo unde cată s-o începi! Vezi, mai întâi, de nu te-a zămislit vreo fată din Pytho şi te-a depus în templu; pe urmă dacă n-a fost alta din Hellene. Cunoşti <acuma> tot ce trebuia să afli de la mine, şi de la Phoibos, care-a fost amestecat în soarta ta.

Ion

Vai, câte lacrimi varsă ochii mei, când mă gândesc la ziua-aceea şi la <fiinţa> care m-a născut, ca rod al unei dragoste secrete şi-apoi m-a lepădat în taină, fără măcar să mă fi pus la sân.

Lipsit de nume, în lăcaşurile lui Apollon, am dus un trai de sclav526. Zeul a fost îndurător cu mine, însă

destinul a fost crunt. La vremea când se cuvenea să stau în braţele materne şi să mă bucur de dulceaţa vieţii, alintat, am fost lipsit de îngrijirea unei scumpe mame. Dar şi aceea care m-a născut a fost nefericită, căci i s-a dat să sufere acelaşi chin, lipsindu-i bucuriile ce le aduce un copil. (*Cântăreşte coşul din priviri şi vrea să-l depună în templu.*)

Acum acest paner am să-l închin <aici> lui Phoibos, să nu descopăr ceea ce nu mi-aş dori să aflu. Căci dacă maică-mea s-a întâmplat cumva să fie sclavă, ar fi mai rău să-i dau de urmă, decât să n-o mai caut niciodată. Apollon, las în templul tău cofranda>-aceasta. (*Se îndreaptă spre poarta templului, dar dintr-odată şovăie şi se întoarce.*)

Ce fac? Mă-mpotrivesc voinţei zeului? El mi-a încredinţat aceste <lucruri> ca să-mi aflu mama. Panerul trebuie deschis. Să mă încumet! Oricum nu voi putea să-i scap ursitei.

Bentiţe sacre, ce-mi ascundeţi încă? Voi, legăturilor, păstraţi o taină mie dragă. Priviţi înfăţişarea coşului rotund! Prin ce divin miracol el n-a îmbătrânit, nu i-a mucegăit împletitura? Şi totuşi, multă vreme a trecut peste odoarele acestea.

Kreusa

Ah! ce privelişte mi-e dat să văd, neaşteptată!

Ion

Tăcere! mai devreme-ţi drămuia! cuvintele527.

Kreusa

Nu, n-am să tac, am să vorbesc, şi nu mă dojeni! Văd leagănul în care te-am depus odinioară, prunc nou-născut – da, chiar pe tine, fiul meu! – în peştera lui Kekrops, sub bolta Steiurilor – Nalte. Voi părăsi altarul, chiar de ar fi să mor.

Ion

Un zeu o căpiază. Înşfacaţi-o! S-a repezit departe de statuile altarului. Legaţi-i braţele!

Kreusa

Puteţi să mă ucideţi, dar nu să mă opriţi: am să m-agăţ de tine, de leagănul acesta, de lucrurile tale ce zac închise-ntr-însul.

Ion

Nu e sfruntare asta? Voieşte să mă prade!

Kreusa

Defel, ci tu mi-eşti drag, eşti o fiinţă dragă, regăsită.

Ion

Ţi-s drag? dar căutai să mă ucizi, vi clean o!

Kreusa

Eşti fiul meu. Cine iubeşte mai presus decât părinţii?

Ion

Zăbavă de scorneli! N-ai cum să scapi, te voi lua!

Kreusa

Preabine, ia-mă, fiule! Acesta e şi ţelul meu.

Ion

<Răspunde-mi, coşul este gol sau ce cuprinde?

Kreusa

Cuprinde scutece <şi alte lucruri>, de când te-am părăsit odinioară.

Ion

Ai fi în stare, nevăzându-le, să le înşiri pe nume?

Kreusa

Şi cum nu? Dacă nu le voi numi, primesc să mor.

Ion

Vorbeşte, îndrăzneala ta, într-adevăr, este ciudată.

Kreusa

Uitaţi-vă! O ţesătură, e lucrul meu de tinereţe.

Ion

Dar cum arată? Nu-i fecioară să nu ţeasă.

Kreusa

N-am isprăvit-o. E precum o încercare a suveicii mele.

Ion

Şi ce înfăţişează? N-ai cum să mă-nşeli de data asta.

Kreusa în centrul ţesăturii se află o Gorgonă.

Ion

O Zeus, cum ne vânează soarta!

Kreusa

La margini are şerpi, drept ciucuri, asemenea unei egide.

Ion

Da, iată ţesătura. Ai spus chiar adevărul, de parc-ai fi oracol. Kreusa

O lucru vechi al degetelor mele de fecioară!

Ion

Mai este altceva? N-ai nimerit decât o dată.

Kreusa

Mai sunt nişte dragoni, vechi giuvaier, de aur greu.

Ion

Spune la ce slujeşte, cum se foloseşte giuvaierul?

Kreusa

Drept colier, copile, pentru un nou-născut; Athena ni l-a dăruit, să-l poarte pruncii, cum a purtat şi Erichthonios, străbunul nostru.

Ion

Da, sunt dragonii. Şi mai e un lucru. Numeşte-mi-l pe-al treilea!

Kreusa

Ţi-am pus pe cap cunună din frunze de măslin, din cel dintâi măslin, adus pe Stâncă de Athena. Dacă se aflăen coş, rămâne pururi verde, căci am cules-o dintr-un pom scutit de veştejire528.

Ion

O, câtă bucurie că te văd, preascumpă mamă, să mă lipesc de bucurosul tău obraz!

Kreusa

Copile, o, lumină pentru mamă, mai presus de Soare – rog să mă ierte zeul – acum te ţin în braţe, te-am aflat, împotriva oricărei speranţe.

Credeam că sălaşul ţi-e sub pământ, printre morţi, în beznă, cu Persephona.

Ion

O scumpă mamă, da, mă strângi în braţe: căci mort am fost, dar nu mai sunt, şi m-am ivit.

Kreusa

Io, întindere de strălucind ether, ce strigăt voi scoate ce ţipăt nălţa-voi!

De unde-mi cade, neaşteptat, norocul?

Bucuria de unde-mi vine?

Ion

Eu până adineaori, mamă, mi-aş fi închipuit orice, dar nu să fiu copilul tău.

Kreusa încă tremur, de teamă…

Ion

…că nu mă ţii în braţe, când de fapt> mă ţii?

KREUSA (*adresându-se Pythiei*)

Mă golisem de orice speranţă.

Spune-mi, femeie, cine ţi-a pus pruncul în braţe?

Ce mâini l-au mutat în lăcaşul lui Phoibos?

Ion

A fost lucrarea unui zeu. <Numai> să Inn, de azi încolo, fericiţi, pe cât eram odată de nefericiţi!

Kreusa

Te-am adus pe lume în lacrimi, copile!

Cât am gemut <pe urmă> să mă despart de tine!

Acuma suflarea mea ţi-alintă obrajii; am parte de fericirea cea mai deplină.

Ion

Rostind <acestea, pentru tine, tu cuvintezi şi pentru mine. Kreusa

Nu mai sunt fără copil, nu mai sunt fără urmaş.

Casa mea dobândeşte o vatră, pământul <ţării> un rege; întinereşte din nou Erechtheus.

Casa celor din stirpea fiilor Gliei529 nu se mai află în beznă.

În sus îşi deschide privirea, spre razele soarelui.

Ion

Ar trebui şi tatăl meu, venind, să aibă parte din bucuria ce v-am dăruit-o, mamă.

Kreusa

Fiule, nu mai vorbi.

Ah! sunt silită, silită să mărturisesc.

Ion

Eu nu pricep ce evrei să spui.

Kreusa

Altul ţi-e tată, altul!

Ion

Vai mie! sunt bastard? M-ai zămislit de fată?

Kreusa

Fiule, nunta mea, din care a fost să te naşti, n-am celebrat-o cu torţe şi dansuri.

Ion

Aiai! mă trag din stirpe proastă, mamă? Dar cine-i tatăl meu? Kreusa

Jur pe zeiţa care <demult> a ucis Gorgona…

Ion

Ce vrei să spui?

Kreusa

…care tronează pe stanele mele, pe măgura unde creşte măslinul…

Ion

E tulbure ce spui şi-mi dă de bănuit.

Kreusa

…aproape de Stânca privighetorilor530.

<eu şi cu Phoibos…

Ion

De ce-l numeşti pe Phoibos?

Kreusa

…am nuntit în ascuns.

Ion

Vorbeşte! spusa ta va fi slăvită pentru mine, fericită.

Kreusa

Când luna s-a-ntors a zecea oară, în tainice munci, te-am născut lui Phoibos.

Ion

Cât mi-e de drag cuvântul tău, dacă-i adevărat!

Kreusa

De mama temându-mă, te-am învelit în aceste feciorelnice scutece, isprava suveicii mele.

Şi nu te-am hrănit cu laptele meu, nici nu te-am strâns la sân, nici nu te-am scăldat cu mâinile mele, ci, într-o peşteră goală, te-am părăsit, ospăţ pentru păsări cu cioc de pradă>, să pieri, să ajungi în Hades.

Ion

Cumplită ţi-a fost îndrăzneala, mamă!

Kreusa

Cuprinsă de spaimă, m-am despărţit copile, de viaţa ta, te-am omorât fără voie.

Ion

Era gata să fiu şi eu ucigaşul tău necucernic.

Kreusa

Io, ne-au bătut cumplite năpaste pe vremuri, cumplite şi astăzi!

Clătinaţi încolo şi-ncoace, plutim din fericire în nefericire.

Pururi se schimbă vântul.

De s-ar putea să rămână acelaşi!

Rele destule ne-au asuprit înainte.

Acuma, copile, o blândă suflare să ne izbăvească de rele!

(*Pythia se întoarce în templu.*)

Corifeul

Văzând cele-ntâmplate azi, să nu socoată nimenea vreodată că soarta omului n-are ieşire!

Ion

Tu, care viaţa muritorilor o schimbi de multe ori, şi-i faci pe rând, nefericiţi şi norocoşi, Ursită, cât eram de-aproape s-o ucid pe mama, iar eu, la fel să mor în chip nevrednic!

Se pot petrece-atâtea răsturnări, doar în cuprinsul unei zile, în timp ce soarele-şi urmează drumul luminos?

Ah! mamă, te-am aflat, şi regăsirea ta îmi este scumpă. De naştere, n-am, în ce mă priveşte, a mă plânge. Dar aş dori să-ţi spun ceva doar ţie. Poftim aici, vreau la ureche să-ţi grăiesc şi-acest secret să-l învelesc în umbră. (*Luând-o pe Kreusa într-o parte, îi vorbeşte încet.*)

Ascultă, mamă, nu cumva, nuntind în taină, cum se întâmplă cu fecioarele ades, ai aruncat asupra zeului greşeala? Şi, urmărind să nu-ţi fiu spre ruşine, nu-mi zici c-am fost clădit de Phoibos, în vreme ce m-ai odrăslit c-un muritor?

Kreusa

Ba nu, în numele Athenei-Nike, cea care-l sprijini pe Zeus, din carul ei, în lupta cu Giganţii, nu ţi-e părinte vreun muritor, copile, ci hrănitorul tău, mai-marele Loxias.

Ion

Atunci de ce şi-a dat feciorul unui alt părinte, ţinând să spună c-am fost zămislit de Xuthos?

Kreusa

N-a spus aşa, doar i te-a dăruit, dar cel care te-a zămislit e zeul <însuşi>. Nu-şi poate un prieten da unui prieten fiul, să aibă parte astfel de un moştenitor?

Ion

Apollon spune adevărul sau proroci deşarte? E lesne de-nţeles cât sunt de răscolit în suflet, mamă.

Kreusa

Ascultă, fiul meu, ce gând mă ispiteşte. Loxias îţi vrea binele. Dacă s-ar şti că eşti odrasla zeului, nu vei putea să moşteneşti cândva, nici numele, nici bunurile părinteşti. Aceasta n-ar fi cu putinţă, căci nunta mea am tăinuit-o şi într-ascuns am căutat să te ucid. El spre folosul tău te dă altui părinte.

Ion

Dar mie nu-mi ajung atare şubrede dovezi. Voi merge-n sanctuar ca să-l întreb pe Phoibos: al lui sunt sau al unui tată muritor?(*Deasupra templului apare zeiţa Pallas-Athena, înzestrată cu atributele sale cunoscute*: *casca, lancea şi egida, marele scut din piele de capră*.)

Ah! care zeu şi-arată faţa, ca soarele de luminoasă, pe creştetul lăcaşului în care ard miresme? Să mergem grabnic, mamă; ca nu cumva să ne uităm la zei, de nu avem îngăduinţa să-i privim! Athena

Nu alergaţi, căci nu vă sunt duşmană, să fugiţi de mine. Aici, ca şi-n pământul attic, stau pentru voi de veghe. Eu sunt Pallas, sunt cea de-un nume cu oraşul vostru. Zorită vin, din partea lui Apollon. El nu vrea să vi se arate, să nu fie certat pentru trecut, faţă cu lumea, dar mă trimite să vă spun: femeia aceasta te-a născut şi Apollon ţi-e părinte.

Te-a dat, cum ştii, <lui Xuthos> nu pentru că te-ar fi sădit <acesta> ci ca să te strămute în cel mai nobil neam. Însă când fapta lui a fost descoperită şi vădită, temându-se să nu te piardă uneltirea Kreusei, şi ea, de-asemeni, să nu moară datorită ţie, el v-a salvat <pe amândoi> cu iscusinţă. Întâi ar fi voit să vă ascundă totul, şi să vă facă numai la Atena cunoscut că dânsa-ţi este mamă şi că tu

eşti fiul ei cu Phoibos.

Dar lucrul meu eu trebuie să-l isprăvesc. Deci ascultaţi oracolele zeului; mi-am înhămat la car <fugarii>, ca să vi le aduc.

Purcede Kreusa, cu fiul tău, în Kekropia531 şi pe regescul tron aşază-l. Fiind din sângele lui Erechtheus, el are dreptul să domnească peste ţara mea. Şi se va bucura de slavă în Hellada.

Cei patru fii ai lui, crescuţi dintru aceeaşi rădăcină, vor da numele lor pământului şi triburilor care locuiau pe dealul meu. Geleon va fi cel dintâi, pe urmă vor fi ceilalţi, Hoples şi Argades şi ultimul, după egida mea numit, Aigikoreus532.

Copiii lor, la vremea sorocită, vor împânzi cetăţile Cicladelor533 şi malurile mării, chezăşuind puterea ţării mele. Pe urmă vor cuprinde şesurile celor două continente aflate faţă-n faţă: Asia şi Europa. Ei, după numele acestui <tânăr>, Ionieni se vor chema, şi vor fi încărcaţi de glorie.

Tu <Kreusa> cu Xuthos laolaltă veţi avea urmaşi: pe Doros, ce va umple de renume, în a lui Pelops ţară, neamul dorian, şi încă un fecior, pe Achaios, ce va fi rege, lângă Rhion, într-un ţinut aflat pe malul mării, şi un popor vestit se va numi asemeni lui534.

De fapt, Apollon toate le-a dus frumos La capăt. (*Se adresează Kreusei.*) Întâi că te-a făcut să naşti fără durere şi fără ca vreunul din ai tăi să afle. Pe urmă că i-a dat poruncă lui Hermes, să ia în braţe pruncul înfăşat şi să-l aducă-aici; că l-a hrănit şi n-a îngăduit să piară. Acum, <despre acestea, să păstrezi tăcere, să nu destăinuieşti că Ion este fiul tău, ca să rămână Xuthos în plăcuta-i amăgire. Deci ia-ţi, femeie, fiul şi plecaţi acasă. Fiţi sănătoşi! Au încetat necazurile voastre şi vă vestesc un viitor plin de noroc. Ion

O Pallas, te-ascult, fiică a lui Zeus cel preaputernic.

Cred: sunt fiul lui Loxias iar aceasta-mi este mamă.

Îmi pierise îndoiala, încă până să apari.

Kreusa

Este rândul meu <Athena> să-mi asculţi acum cuvântul.

L-am învinuit, dar iată-l binecuvântez pe Phoibos; el îmi dă un fiu, pe care îl uitase înainte.

Dulce mi-e vederea porţii şi-a zeiescului oracol, neiubite până astăzi. Mâna mi-o aşez, voioasă, pe inelul <greu al porţii> şi zic bun rămas intrării.

Athena

Bine că-l măreşti pe Phoibos, că ţi-ai potolit pornirea.

Chiar dacă târziu, dreptatea zeilor din cer învinge.

Kreusa

Haidem, fiule, acasă!

Athena

Mergeţi, am să vă urmez.

Ion

Vrednică e-nsoţitoarea!

Kreusa

Şi prietenă Cetăţii.

Athena

Pe străvechiul tron te suie!

Ion

Vrednică e moştenirea. (*Athena se face nevăzută. Kreusa şi Ion pleacă spre patrie.*)

Corifeul

Ţie mă închin, Apollon, al lui Zeus şi al Latonei!

Omul pe a cărui casă stăruie nenorocirea trebuie să nu se teamă şi să preamărească zeii.

Cei aleşi, până la urmă, dobândesc ce li se cade; cei mişei rămân nemernici, după cum le este firea.

(*Corulpărăseşte orchestra.*)

NOTE

HERAKLES

1. Aici şi pretutindeni în aceste tălmăciri, numele stăpânului Olympienilor se va rosti monosilabic, *Zeus*, nicidecum *Ze-us*; nu se va despărţi diftongul – *eu* în două silabe. Tot astfel va fi pronunţat grupul de litere – *eus* din componenţa altor cuvinte ca: *Per sens*, *The-seus*, *Ai-gi-ko-reus* etc. în acest mod corect de spunere, s-ul final va suna fatalmente moale. N-ar fi greşit nici dacă s-ar pronunţa ca în neogreacă: *Zevs*, *Thesevs* etc.

2. În primele versuri ale prologului se face aluzie la naşterea lui Herakles. Amphitryon, fiul lui Alkaios Perseidul, era soţul Alkmenei. De aceasta s-a îndrăgostit Zeus, dar Alkmena s-a dovedit atât de credincioasă căsniciei, încât zeul a fost nevoit să îmbrace înfăţişarea soţului legitim pentru a se uni cu ea. Din apropierea lor s-a născut Herakles. Aşadar, Amphitryon a fost doar părintele pământesc al eroului panhellenic, de a cărui creştere şi desăvârşire s-a ocupat în chip exemplar, tocmai pentru că i-a cunoscut obârşia. Herakles, al cărui nume înseamnă «Slava Herei», mai este cunoscut sub patronimul Alkeidul, adică urmaşul lui Alkaios.

3. Amphitryon şi-a găsit adăpost, împreună cu soţia, la Theba, când fusese exilat din Mykene de Sthenelos, care domnea în Argos şi sub autoritatea căruia se afla cetatea părinţilor lui Herakles. Aşa s-a întâmplat că acesta, deşi argeu, a văzut lumina zilei la Theba.

4. Kadmos, fiul regilor fenicieni din Tyr, Agenor şi Telephassa, căutându-şi prin lumea largă sora, pe Europe, care fusese răpită de Zeus, ajunge, împreună cu însoţitorii săi, în ţinutul unde avea să se înalţe Theba, cetatea «cu şapte porţi», dar mai întâi, asemenea multor eroi întemeietori, trebuie să se lupte cu un balaur. El răpune dihania şi, sfătuit de zeiţa Athena, îi împrăştie dinţii în pământ, din care răsar dintr-odată războinici gata

înarmaţi, *Spartoi*, adică Semănaţi, oameni uriaşi, deosebit de agresivi. Atunci Kadmos chibzuieşte să-i năucească, azvârlind cu pietre în mijlocul lor. Semănaţii, neştiind cine îi lovea, se învinuiesc unii pe alţii şi se măcelăresc între ei. Doar cinci la număr scapă cu viaţă şi-l ajută pe Kadmos să construiască Theba, acesta devenind primul rege al ţării. Apoi se căsătoreşte cu zeiţa Harmonia şi are o numeroasă posteritate, între alţii pe însuşi Dionysos, marele zeu al vegetaţiei.

5. Dragonul ucis de Kadmos, din ai cărui dinţi au răsărit Semănaţii, se afla sub ocrotirea lui Ares sau chiar se trăgea, zic unii autografi, din zeul războiului.

6. Kreon era fratele Iokastei. El a domnit la Theba de trei ori: după Laios, când bătrânul rege a fost omorât de Oidipus, propriul său fecior; după Oidipus, când a fost dezvăluit paricidul acestuia şi incestul cu mama sa, Iokasta; după războiul celor Şapte Căpetenii contra Thebei, când Eteokles şi Polyneikes, urmaşii legitimi la tron, s-au ucis între ei; vezi dramele *Fenicienele* şi *Rugătoarele*.

7. Tragicii greci se foloseau rareori de cuvintele Theba şi thebani: în loc de primul se spune «cetatea» sau «pământul lui Kadmos», în loc de al doilea „poporul (cetăţenii) lui Kadmos» sau «kadmeii».

8. Zeul Hymenaios era întruchiparea sărbătorii nunţii şi călăuzul cortegiului nupţial. Ca substantiv comun, hymeneul denumea un imn în cinstea căsătoriei, un cântec de mire şi de mireasă.

9. Construcţiile, mai ales zidurile de incintă ale cetăţilor, din epoca mykeniană, alcătuite din mari pietre grosolane, se povestea că ar fi fost înălţate de nămeteniile cu un singur ochi, Cyclopii (*kyklos*-rotund, ops-vedere, ochi), neam primitiv de iscusiţi meşteşugari.

10. Cetate-reşedinţă din ţinutul Argolida; în imediata

sa vecinătate se ridica pe un deal cetatea Mykene, de unde Schliemann a scos la lumină, în anul 1876, vestigii arheologice, atestind realitatea istorică a lumii lui Homeros. Adeseori poeţii greci folosesc cuvântul Argos în loc de Mykene, ca şi aici Euripides, deoarece, în perioada clasică, oraşul Mykene decăzuse şi fusese cucerit de Argos.

11. Elektryon era unul din fiii lui Perseus şi tatăl Alkmenei. Era totodată frate cu Alkaios, părintele lui Amphitryon, deci unchi al acestuia din urmă. Amphitryon îl omorâse pe Elektryon, socrul şi unchiul său, din întâmplare, dar după legile greceşti chiar şi ucigaşul fără voie trebuia să ispăşească prin exil.

12. Eurystheus, regele Tirynthului şi al Mykenei, fiul lui Sthenelos, era văr primar cu Amphitryon şi cu Alkmene. Heraldes s-a aflat multă vreme în slujba lui Eurystheus şi la porunca acestuia a împlinit cele douăsprezece vestite munci. Euripides sugeră (v. 13 – 20) că pricina acestei aserviri ar fi fost preţul plătit de erou pentru a obţine întoarcerea din exil a tatălui său pământesc. Mai cunoscută este versiunea după care aservirea s-ar fi datorat unui şiretlic al geloasei Hera, aprinsă de mânie împotriva vlăstarului zămislit de Zeus cu o muritoare. Dar dincolo de orice lămuriri, Eurystheus rămâne un prototip de ins becisnic care ţine în robie un mare erou.

13. Heraldes a fost trimis de Eurystheus să aducă pe pământ Cerberul (Kerberos), paznicul tărâmului morţilor, reprezentat îndeobşte cu trei capete de câine şi coadă de şarpe. Alkeidul a coborât pe la Tainaron, un promontoriu din Lakonia, una din «gurile» legendare prin care se putea ajunge în Hades. Acest ultim cuvânt, care se tălmăceşte invizibilul, era folosit de greci pentru a denumi atât imperiul subpământean unde petrec sufletele după moarte, cât şi zeul suprem al Infernului.

14. Mai multe figuri mitologice s-au numit Lykos, în româneşte Lup. Bărbatul amintit aici a fost asupritorul nemilos al Antiopei, o foarte frumoasă thebană, care a avut cu stăpânul Olympului doi gemeni, Amphion şi Zethos. Aceşti semizei, mari iubitori de cai, s-au răzbunat pe asupritorul mamei lor, ucigându-l, şi au devenit regi în Theba.

15. Alt Lykos, fiul precedentului, originar din insula Euboia, l-a suprimat pe Kreon, în lipsa lui Herakles, şi a uzurpat tronul Thebei. Pare-se că totul a fost imaginat de Euripides, pentru a face din uzurpator un personaj al acestei tragedii.

16. După o crimă, făptaşul era considerat necurat şi trebuia să împlinească un ritual purificator, care cuprindea, între altele, şi jertfirea unui animal tânăr. Amphitryon afirmă, cu sinistră ironie, că duşmanul familiei sale ar urmări să se spele de omor prin noi omoruri.

17. Adică pentru suprimarea lui Kreon.

18. Minyenii din Orchomenos au fost învinşi de Herakles într-un război, după care Theba a devenit independentă.

19. Taphos este o insulă din preajma Akarnaniei. Cu locuitorii acesteia s-a luptat Amphitryon în tinerele şi cu regele lor Pterelas, ucigaşul fraţilor Alkmenei.

20. Parmentier crede a descoperi în acest vers înrâurirea filosofiei lui Herakleitos despre devenirea universală. (Euripide, t. III p. 25.)

21. Text corupt; am urmat îndreptările propuse de Parmentier şi am tălmăcit în consecinţă.

22. Lykos minimalizează, din cele douăsprezece «munci» ale lui Herakles, primele două. După el, monstrul ofidian din Lerna cu numeroase capete nu fusese decât un banal şarpe de apă (*hydra*); de asemenea, teribilul leu care devora oameni şi vite în câmpia Nemeii nu fusese apucat şi

gâtuit de erou cu forţa braţelor, ci capturat cu ajutorul unui năvod.

23. Autorii greci au făcut adeseori elogiul războinicului greu înarmat, hoplitul, în dauna arcaşului, care, luptând de la distanţă, putea fi bănuit de laşitate.

24. Giganţii (Gigantes) sunt odraslele Gliei (Gaia), zămisliţi din sângele scurs din rănile Cerului (Uranos), când acesta a fost castrat de Kronos. Deşi de obârşie divină, ei nu erau scutiţi de moarte, cu condiţia să fie ucişi simultan de către un zeu şi un muritor. Îndată după naştere, aceste făpturi enorme, înfricoşătoare, cu şerpi uriaşi în loc de picioare, nespus de puternici, au atacat Olympul, bombardându-l cu stânci şi cu arbori aprinşi. Principalii lor potrivnici au fost nemuritorii Zeus şi Athena, înarmaţi cu fulgerul şi respectiv cu lancea, şi Herakles, muritorul, care i-a săgetat din carul Kronidului. Lupta dintre Giganţi şi Olympieni, *Gigantomachia*, a fost un motiv preferat al meşterilor greci, sculptori, pictori şi ceramişti.

25. Centaurii (Kentauroi), alcătuiri cu cap şi tors de om dar cu trup de cal, erau simboluri ale brutalităţii, trăind în munţi silhui, hrănindu-se cu carne crudă etc. Herakles i-a înfruntat şi învins pe muntele Pholoe din Arkadia.

26. Abanţii sau Abantizii erau un neam, iar Dirphis un pisc din insula Euboia, locul de baştină al uzurpatorului Lykos.

27. Încă din perioada arhaică, temeiul armatei greceşti îl reprezenta un corp de infanterie grea, hopliţii. Armamentul defensiv al hoplitului cuprindea scutul, coiful, platoşa şi pulparele, iar cel ofensiv lancea şi spada. În timpul marşurilor, din cauza greutăţii deosebite, scutul era purtat de un sclav, care însoţea pretutindeni luptătorul.

28. Frază controversată. Am urmat interpretarea lui

Parmentier.

29. Unii comentatori consideră lauda închinată de Amphitryon arcului drept un ecou al victoriei din mica insulă Sphakteria, unde în anul 426, arcaşii atenieni au nimicit garnizoana alcătuită din hopliţi spartani.

30. Coloanele lui Herakles, denumite aici după Gigantul Atlas, cel care susţinea bolta cerului pe umeri la marginea dinspre apus a lumii locuite.

31. Muntele Helikon se înalţă în Beoţia, dar Parnasul (Parnasos) din Phokida se află la o distanţă mai mare de Theba. Ordinul lui Lykos de a se aduce lemne şi de pe Parnas este încă o trăsătură a megalomaniei tyranului. Aceasta, laolaltă cu intoleranţa, reiese din versurile imediat următoare.

32. Corifeul îi numeşte pe bătrânii thebani feciori ai Gliei, ca să sublinieze că sunt autohtoni, spre deosebire de veneticul Lykos. De fapt, dinţii dragonului au fost semănaţi de Kadmos, nu de zeul Ares. După unii, eroarea ar fi voită, pentru a se înnobila şi mai mult obârşia bătrânilor.

33. *Ailinos* era un ţipăt plângător care urma unui cântec triumfal în cinstea lui Apollon.

34. Alt nume al lui Apollon, însemnând luminosul, strălucitorul, folosit mai ales în poezia epică şi lirică; forma lui latinizată e Phoebus.

35. *Kithara* era un instrument asemănător lirei, ale cărei corzi erau lovite cu plectrul (*plektron*), obiect confecţionat îndeobşte din aur sau din fildeş.

36. După cum bocetul *Ailinos* este precedat de un cântec triumfal, corul vrea – întru cinstirea lui Herakles, dispărut în Hades – să înceapă prin a i proslăvi ilustrele munci. Nu chiar toate cele douăsprezece, impuse de Eurystheus, deoarece dramaturgul, pentru a evita probabil pedanteria, a omis: mistreţul din Erymanthos, grajdurile lui Augeias, pasările lacului de la Stymphalos şi taurul din

Creta.

37. După uciderea leului din pădurea de chiparoşi de la Nemea, fiul Alkmenei l-a jupuit, s-a îmbrăcat în pielea dihaniei, pe care nu putea s-o străpungă cu fierul, iar capul fioros i-a slujit apoi de cască.

38. Teatrul luptei eroului cu centaurii nu mai este aici Arkadia, cum afirmase Amphitryon (vezi n. 25), ci Thessalia, regiune străbătută de fluviul turbulent Peneios, dominată de perechea de munţi păduroşi Pelion şi Ossa, cu piscul Homole.

39. Cunoscută şi sub numele de ciuta din Keryneia, vietatea, de talie uriaşă, a fost omorâtă cu arcul şi dăruită Artemidei, omorâtoarea dar şi ocrotitoarea jivinelor, la Oinoe, în Argolida.

40. Diomedes, regele bistonilor, un neam thrac, avea patru cai, pe care îi hrănea cu carnea crudă a celor trecători prin părţile locului. După o veche tradiţie, Herakles l-a azvârlit pe însuşi regele în ieslea cailor antropofagi, după care aceştia s-au îmblânzit şi s-au lăsat înhămaţi la o cvadrigă.

41. Ca să ajungă la bistoni, Alkeidul a traversat fluviul Hebros (Mariţa), în antichitate argentifer.

42. Eurystheus, suveranul handicapat al eroului.

43. Kyknos, fiul lui Ares, era un tâlhar din Amphanaia Doridei, care ucidea călătorii, mai ales pelegrinii ce se îndreptau spre Delphi, de fapt, îi aducea jertfa tatălui său divin. Herakles l-a înfruntat şi l-a răpus în Thessalia, pe malul fluviului Anauros.

44. Cântecul evocă culegerea merelor de aur dintr-un pom crescut în grădina Hesperidelor, Fiicele Apusului, scăldată de apele Oceanului, dincolo de Atlas, uriaşul cosmic susţinător al bolţii cereşti. În altă parte, Euripides nu vorbeşte despre un singur arbore miraculos, păzit de un dragon, ci de «malul sădit cu meri / al Hesperidelor, / al

cântăreţelor, / unde stăpânul mării, / al vastului fac porfiriu, / nu-i mai îngăduie / corăbierului cale, / la marginea cerului sfântă / aflată sub straja lui Atlas, / unde curg fântâni de ambrozie, / lângă iatacul / nunţii lui Zeus <cu Hera>…» (*Hippolytos*, v. 742 – 48)

45. Probabil în urma îmblânzirii monstrului marin Triton, după cum susţine Parmentier (op. cit. III, p. 36), bizuindu-se pe două locuri din Pindaros.

46. Herakles a sprijinit bolta cerească în locul lui Atlas în timp ce uriaşul îi culegea merele de aur din grădina Hesperidelor.

47. *Pontos Euxeinos* a fost numele folosit de greci prin antifrază pentru Marea Neagră. Acest eufemism nu avea la început nuanţă ironică, ci numai rost aprehensiv şi propiţiator. Alteori, dimpotrivă, această mare este numită neprietenoasă, neospitalieră, *Pontos Axeinos*. Azi pare dovedit că vocabula *axeinos* ar fi fost la început transcrierea cuvântului persan *axshaena*, care înseamnă «vânăt», «albastru închis», aproape negru, cu alte cuvinte culoarea predomnitoare a Mării Negre, în contrast cu apele mai puţin sumbre ale mărilor de la miazăzi.

48. Poporul de femei războinice al Amazoanelor locuia, după spusele Corului, la nord, în jurul Mării Maiotice (Azov). Aceste neobosite luptătoare, din stirpea lui Ares, conduse de o regină, se guvernau singure, netolerând prezenţa bărbaţilor decât ca servitori, mutilaţi şi aceia. La răstimpuri se uneau cu străini, pentru a-şi perpetua neamul, dar din noii născuţi nu păstrau în viaţă decât pruncele, cărora le tăiau sânul drept, pentru a putea să tragă mai lesne cu arcul. *Amazon* înseamnă, de altfel, fără sân. Grecii au intrat de multe ori în conflict cu Amazoanele, aceste lupte devenind mai târziu simbolul biruinţei civilizaţiei asupra barbariei.

49. Herakles, în fruntea unei cete de eroi, între care

şi Theseus, a fost trimis să cucerească brâul Hippolytei, regina Amazoanelor, ispravă care i-a izbutit, dar ulterior a fost nevoit s-o ucidă pe regină şi să se retragă luptându-se. Cingătoarea fatală a fost închinată templului Herei din Mykene.

50. Numărul capetelor hydrei (şarpelui) din lacul Lerna, din Argolida, varia de la cinci-şase la o sută, după autori. Exagerarea lui Euripides este desigur enormă. Deoarece fiecare cap retezat creştea îndată la loc, Herakles ar fi răpus monstrul cu săgeţi aprinse. Alţii spun că s-a folosit de *harpe*, un fel de sabie curbă, ca o seceră, ajutat de nepotul său Iolaos. Pe măsură ce tăia câte o căpăţână, ajutorul lui o ardea cu crengi sau trunchiuri de copac incandescente. La sfârşitul luptei, eroul şi-a otrăvit vârful săgeţilor în veninul hydrei, pe care poetul o numeşte «căţea», în sens figurat, pentru a-i sublinia cruzimea.

51. Aluzie la cucerirea turmelor de boi ale lui Geryon. Acest uriaş cu trupul triplu mai sus de coapse hălăduia în insula extrem-occidentală Erytheia, în româneşte «Cea Roşie», dincolo de întinsul Okeanos.

52. Pe lângă cele douăsprezece munci poruncite de suveranul Mykenei, Herakles a dus la capăt, însoţit sau de unul singur, numeroase alte campanii şi isprăvi lăturalnice.

53. Scoaterea din Infern a cumplitului câine Kerberos.

54. Divinitate mohorâtă, bătrânul Charon era înfăţişat de obicei ca un luntraş decrepit, care trecea umbrele morţilor peste apele infernale. Concepţia grecilor despre tărâmul celor răposaţi nu a fost niciodată unitară. În poemele homerice, lumea viilor şi lumea morţilor erau drastic despărţite. În clipa din urmă, fiecărui om îi zbura pe gură, odată cu ultima suflare, sau i se desprindea, ca un abur, din rănile sângerânde, ceea ce se numea *ei dolon*, imaginea, copia fără alcătuire materială a defunctului,

care însă îi păstra conturul şi chiar trăsăturile feţei. Acest dublu, duh sau chip de umbră, se îndrepta spre apus, traversa în luntrea lui Charon apele infernale şi intra în imperiul Nevăzutului (Hades), de unde nu mai avea întoarcere.

55. În vechime, ca şi astăzi, de altfel, în comunităţile tradiţionale, după stingerea cuiva din viaţă, femeile, rude apropiate ale mortului, îi închideau ochii şi gura, îl spălau, îl ungeau şi-l îmbrăcau cu veşminte curate. Aici Megara şi-a împodobit dinainte copiii cu atributele funebre.

56. Popor mitic din Thessalia şi Peloponnesos, deseori menţionat de textele antice, cu Pelasgos ca erou eponim. Este greu de spus dacă pelasgilor le corespunde sau nu o realitate istorică. Încă din secolul al IV-lea, Ephoros considera că acest nume vag convenţional desemna străvechi populaţii (prehellenice) asimilate sau izgonite de migraţiile grecilor.

57. Leul din Nemea.

58. Lui Herakles măciuca i-ar fi dăruit-o Daidalos, faimosul arhitect şi inventator cretan. Însă Corului i se pare că darul nu i-a fost prielnic fiului Alkmenei în ultima lui încercare, deoarece nu l-a ajutat să scape din Hades.

59. Cetate legendară, cucerită de Herakles drept răzbunare pentru faptul că regele acesteia, Eurytos, nu l-a răsplătit precum făgăduise la sfârşitul unui concurs de tras cu arcul, din care eroul ieşise învingător.

60. Divinităţi arhaice, adesea citate în *Iliada*, Kerele (Keres) erau făpturi înaripate, negre, cu dinţi lungi şi cu gheare, cu straiele pătate de sânge omenesc. Ele sfâşiau cadavrele celor căzuţi pe câmpul de luptă, sorbeau sângele morţilor şi al răniţilor. În perioada clasică erau confundate cu Moirele şi cu Erinyile. Motivul morţii ca nuntă cu o divinitate infernală este vechi şi se întâlneşte în literatura multor popoare.

61. Mama era cea care îi pregătea fiului baia de dinaintea nunţii.

62. Ospăţul nupţial era oferit de tatăl miresei. Cum în speţă acesta este maimarele Infernului, Megara crede că el ar trebui să-l înlocuiască pe Amphitryon.

63. Deşi lumea viilor era despărţită de cea a morţilor, umbrele din Hades puteau să fie influenţate uneori, mai ales prin magie, şi atunci ele se înfiripau ca imagini în visele sau chiar în starea de trezie a oamenilor.

64. Zeus, venerat adeseori de greci ca Salvator (Soter), era invocat în rugăciuni şi i se consacrau altare, precum cel din decorul acestei tragedii.

65. Cuvântul *tyrannos*, de obârşie incertă, arăta la început orice persoană investită cu puterea supremă, fiind folosit – mai ales în dramaturgia attică – în loc de rege (*basileus*). Ulterior denumirea a fost dată numai celor care au acaparat puterea prin lovitură de stat şi au păstrat-o prin forţă, fără niciun temei legal şi religios. În limbajul tragediei, termenul apare nu o dată şi cu nuanţă peiorativă, ca în această replică a lui Herakles. Fenomenul tyraniei, larg răspândit în lumea greacă între mijlocul secolului VII şi mijlocul secolului V, cu toate criticile îndreptăţite, în parte, ale poeţilor şi filosofilor, a fost ceva mai complex decât s-ar crede, fiind modelat de orientarea uzurpatorilor. De multe ori aceştia au fost personalităţi excepţionale, care au făcut cetăţile prospere, au restrâns privilegiile aristocraţiei, punându-se în fruntea nemulţumiţilor, au favorizat construcţiile, artele plastice, literatura. Însăşi drama attică datorează mult lui Peisistratos, acest «despot luminat» care, în anul 531, a întemeiat concursurile de tragedie la sărbătoarea Dionysiilor orăşeneşti, făcând astfel posibile creaţiile de mai târziu ale marilor tragediografi.

66. Apele izvorului Dirke se vărsau la nord de Theba

în fluviul Ismenos; acesta mărginea spre răsărit câmpia Beoţiei.

67. Prezicerea prin mijlocirea păsărilor (*ornithomanteia*), în afară de locul în care se isca zburătoarea, ţinea seama de direcţia şi felul zborului (în linie dreaptă sau în zigzag, cu sau fără bătăi de aripi) şi de ţipete. Acest gen de divinaţie era atât de răspândit la greci, încât cuvântul pasăre (*ortiis*) a sfârşit prin a însemna «prezicere».

68. Kore (Fata) este alt nume al Persephonei, fiica marii zeiţe Demeter şi a lui Zeus; soţia lui Hades şi stăpână, împreună cu acesta, peste întregul tărâm al umbrelor.

69. Cerberul, câinele infernal.

70. Înainte să coboare în Infern, Herakles ar fi fost iniţiat în misteriile Marilor Zeiţe de la Eleusis.

71. La Hermione, în Argolida, exista un crâng consacrat Persephonei şi o «gură» prin care se putea descinde în Infern.

72. După tradiţia generală, Theseus, cel mai faimos erou al Atticei, s-a născut la Troizen, din Aigeus şi Aithra. O altă tradiţie, mai târzie, dar mai măgulitoare pentru orgoliul atenienilor, îi atribuie obârşie divină, socotindu-l fecior al lui Poseidon, zeul care, împreună cu Pallas-Athena, domnea pe Akropolis. Acest vlăstar ales a copilărit şi s-a înălţat sub grija bunicului său matern, Pittheus. Ulterior «propaganda» atenian㠠a izbutit să facă din Theseus un personaj simetric şi aproape egal cu Herakles, eroul dorian. Luptele, isprăvile, facerile de bine, întemeierile şi dragostele lui sunt fabuloase. Ultima lui aventură eroică a fost coborârea în Infern, împreună cu prietenul său Pirithous, care voia s-o răpească de acolo pe însăşi Persephona. Soţul acesteia s-a prefăcut a-i primi pe străini călduros, i-a poftit la un ospăţ, dar cei doi au rămas

lipiţi de scaunele lor, prizonieri ai lui Hades. Când Herakles a coborât şi el în tărâmul morţilor, a încercat să-i elibereze pe amândoi, dar numai Theseus a avut de la zei îngăduinţa să urce pe pământ. Pirithous a rămas de-a pururi ţintuit pe scaunul infernal.

73. Această imagine se întâlneşte încă în *Iliada* (X, 173).

74. Aluzie, poate, la monstrul cosmic Typhon, pe care Zeus a izbutit numai cu multe sforţări să-l răpună, azvârlind asupra lui vulcanul Etna şi strivindu-l.

75. În străvechime duhuri ocrotitoare ale vegetaţiei, Charitele (Graţiile) au devenit mai apoi simboluri ale harului. Ele făceau parte din cortegiul lui Dionysos. În Beoţia, de unde pare să se fi răspândit cultul lor, erau treime: Aglaia, Thalia şi Euphrosyne. Li se atribuiau influenţe favorabile asupra muncilor spiritului şi asupra împlinirilor de artă.

76. Muzele, după Hesiodos nouă la număr, fiicele lui Zeus cu Mnemosyne (Aducerea-aminte), au fost divinităţile cântecului, pe urmă, în general, ale poeziei, artelor şi ştiinţelor.

77. Grecii ţineau foarte mult ca omul să fie pătruns de duhul Muzelor. Dovadă faptul că în elină există cuvântul *amousos*, străin de muze, adică neprieten al muzicii, literelor şi artelor, termen folosit pentru a stigmatiza un ins necioplit, fără gust.

78. Unul din numele lui Dionysos, însemnând răsunătorul, fremătătorul, epitet în legătură mai ales cu violenţa gălăgioasă a cultului său.

79. Denumirea grecească pentru teritoriul cunoscut în antichitate din continentul negru este Libya. Noţiunea s-a format prin lărgirea numelui unei ţări cu care se mărginea la apus Egiptul, pe solul căreia dorienii din Thera au întemeiat colonia prosperă Kyrene. Abia sub

stăpânirea romană s-a impus denumirea de Africa. Flautul «libyan» era confecţionat din lotos, un lemn dur din nordul Africii. Uneori poeţii denumeau *lotos* chiar flautul făurit din planta amintită.

80. Mărunta insulă din arhipelagul Cicladelor, locul legendar al naşterii de către Leto a divinilor gemeni, Apollon şi Artemis, a găzduit începând din secolul VII un mare sanctuar, unde se desfăşurau sărbători religioase periodice (Delia). Un şir de leoaice din marmoră străjuia Calea Sacră ce ducea spre templul ionic dedicat zeiţei Leto. Mult mai impunător era lăcaşul Artemidei: «vecin cu muntele Kynthos, / cu palmierul pletos, / cu laurul mândru, / cu trunchiul măslinului sfânt argintiu, / crescut s-o umbrească pe Leto / în muncile facerii, / cu lacul rotund în care apele line se-nvârt / şi înoată lebăda, / slujnica Muzelor, melodioasă.» (*Iphigeneia în Taurida*, v. 1069 – 76)

81. *Paian*, în elină:

a) epitet al lui Apollon, mai rar al lui Dionysos, însemnând vindecătorul, mântuitorul; b) imn de bucurie şi de victorie înălţat lui Apollon; în anumite împrejurări, peanul era un cântec funerar intonat divinităţilor chthoniene; c) interjecţie de slavă, folosită în unele cânturi şi rugăciuni intonate de soldaţi porniţi la luptă.

82. Compararea vocii omeneşti cu cântecele sau cu strigătele tânguitoare ale unor păsări se întâlneşte adeseori în poezie, mai ales în bocetele lirice (*threnoi*). Lebăda era consacrată lui Apollon. Parmentier aminteşte rândurile din Platon, *Phaidon*, 85A, unde se afirmă despre cântecul lebedei că este mai armonios când pasărea se află în pragul morţii. A avut oare în minte Corul bătrânilor această credinţă?

83. Îndeobşte rugătorii sau suplicanţii (*hiketai*) erau indivizi vinovaţi de omor sau de altă culpă gravă, pe care familia şi cetatea îi respingeau, spre a preveni mânia

zeilor. Consideraţi făpturi contaminate, ei rătăceau, ţinând în mână ramuri de măslin, de care atârnau fâşii de lână albă, cerşind mila semenilor; aceştia le-o refuzau sau le-o acordau cu bănuială, până în ziua purificării lor rituale. Uneori suplicanţii nu erau răufăcători, ci oameni năpăstuiţi şi hăituiţi, cărora evlavia poruncea să li se asigure ajutorul. Când oare se va fi înţeles că aceste fiinţe frustrate au dreptul la locuri de refugiu inviolabile, *asyla*? E sigur că încă din zorii istoriei existau asemenea locuri sacre, altare, temple, statui divine, cetăţi de scăpare şi că anumiţi zei au devenit ocrotitori ai suplicanţilor.

84. Strigăt de invocare dar şi, mult mai frecvent, de durere; această interjecţie este păstrată adesea ca atare în traduceri.

85. Canoanele tragediei nu îngăduiau desfăşurarea de acţiuni şocante (ucideri, morţi violente, paroxisme de nebunie) în faţa spectatorilor.

86. Uzurpatorul trebuia să plătească, după legea talionului, cu viaţa pentru asasinarea lui Kreon.

87. Trecerile de la tânguire la jubilaţie sau dimpotrivă sunt obişnuite în drama attică.

88. Curs de apă din Hades, numele său însemnând Fluviul întristării. Se credea că peste Acheron plutesc umbrele oamenilor după moarte, în luntrea lui Charon. Împreună cu Kokytos (Vaierul), Pyriphlegethon (Şuvoiul de Foc) şi Styx-ul (Fluviul îngrozitor) alcătuiau reţeaua hidrografică infernală.

89. Ticălosul instalat în carul prosperităţii nu izbuteşte să ajungă la capătul cursei. Nu-l iartă zeii care ţin cumpăna dreptăţii, nici timpul.

90. Fluviu din câmpia thebană, textual Mlăştinosul. Despre Dirke şi Ismenos vezi n. 66.

91. Nume vechi pentru Delphi, unde se afla templul oracular al lui Apollon, ridicat pe locul în care zeul a ucis

balaurul Python. Muntele păduros invocat aici este Parnasos.

92. Coastele Helikonului erau unul din sediile Muzelor.

93. În strofa 3, Corul cheamă întreaga natură din jurul Thebei să ia parte, prin zeităţile care o întruchipează, la sărbătoarea răsturnării tyranului. Chiar şi străzile cetăţii sunt incitate să cânte şi să danseze 1

94. Într-adevăr, Alkmena l-a zămislit cu Zeus pe Herakles, iar cu Amphitryon pe Iphikles, ultimul mai tânăr cu o noapte decât fratele său geamăn (vezi n.2).

95. În tălmăcire Bogatul, alt nume ritual al lui Hades, mai-marele Infernului.

96. Iris, din descendenţa lui Okeanos, simbolizează Curcubeul, legătura dintre cer şi pământ, dintre zei şi oameni. Asemenea lui Hermes, poartă mesajele, poruncile sau sfaturile nemuritorilor, mai ales ale Herei, de care ascultă orbeşte. Lyssa, adică Turbarea, divinitate înfricoşătoare importată poate din Egipt, avea faima că răspândeşte rabia printre animale, cu deosebire în zilele caniculare, şi nebunia furioasă printre oameni. În *Bakehantele*, v. 977 şi urm., este invocată să stârnească furia adoratoarelor lui Dionysos: «Mergeţi, sprinteni ogari ai Turbării, / mergeţi pe munte, mergeţi / la sfintele cete… şi-ntărâtaţi-le…»

97. Apollon (vezi n. 81).

98. Criza dementială a lui Herakles şi asasinarea fiilor săi erau cunoscute din *Kypris* (*Cânturile cipriene*), poem atribuit sicilianului Stesichoros (secolul VII) şi din *Herakleis* de Panyassis (secolul VI-V), dar acolo aceste nenorociri avuseseră loc la începutul vieţii Alkeidului. Euripides mută catastrofa spre sfârşitul ei, după încheierea celor douăsprezece munci, neputându-se împăca probabil cu ideea că această fioroasă crimă ar fi

stat la temelia carierei de glorioase isprăvi ale eroului.

99. Cu alte cuvinte: «slăbeşte controlul raţiunii asupra pornirilor ucigaşe». Metaforele din tărâmul navigaţiei se întâlnesc nu rareori la poeţii elini.

100. Când Kronos l-a castrat pe tatăl său Uranos (Cerul), sângele scurs din rana divină a fecundat-o pe Nyx (Noaptea). Mitul mutilării Cerului, de origine orientală, era cunoscut din *Theogonia* lui Hesiodos.

101. Este surprinzător că, în răspunsul ei, cumplita zeiţă, a cărei menire este să stârnească demenţa furioasă, vădeşte reţineri de ordin moral.

102. Începând de la replica mesagerei zeilor până la următorul cânt al Corului, ritmul dialogului se modifică din iambic în trohaic, pentru a marca violenţa momentului.

103. Infernul era domeniul subteran al morţilor. Sub acesta, se afla străfundul numit Tartaros, în care zeii îşi aruncau duşmanii biruiţi, pe profanatori şi pe uzurpatorii rânduielilor divine.

104. Masivul sacru, cu piscul cel mai înalt de aproape 3.000 m, care se întinde la hotarul de nord al Thessaliei şi, de fapt, al teritoriului grec, era socotit sălaşul zeilor. Uneori însuşi cerul este numit Olympos, mai ales de către poeţi.

105. Corul vrea mai degrabă să spună: asemănătoare cu Gorgona. Într-adevăr în poemele homerice este menţionată numai una. După Hesiodos însă, Gorgonele erau în număr de trei. Fiice ale unor divinităţi marine, locuind în extremul occident, aveau capetele înconjurate de şerpi, colţi ca mistreţii, mâini de bronz şi aripi de aur; ochii lor fulgerau priviri care împietreau orice fiinţă se întâmpla să le privească.

106. Trimitere la gelozia răzbunătoare a Herei.

107. Toba, tamburinele, ca şi flautul menţionat mai sus, răsunau în manifestările cultului lui Dionysos.

Aceleiaşi recuzite îi aparţinea şi thyrsul, o bâtă lungă, care se încheia cu un vârf de lance, din fier, înconjurată cu iederă, foi de viţă şi panglici; slujea ca simbol al zeului, ca toiag al iniţiaţilor şi ca armă.

108. Numele lui Dionysos, fiul lui Zeus şi al thebanei Semele, zeul vinului şi în general al vieţii vegetale, este menţionat încă din textele mykeniene (linearul B). Mitul lui s-a răspândit viguros, înrâurind religia populară, mistica, unele doctrine filosofice şi artele. Din albia cultului dionysiac s-au născut dithyrambul, tragedia, drama satyrică şi comedia.

109. Gigantul Enkelados, vrând să asalteze, împreună cu fraţii săi, Olympul, a fost ucis şi zvârlit în adânc de zeiţa Pallas, care a îngrămădii asupra lui povara insulei Sicilia. Mitul ar avea legătură cu activitatea vulcanică.

110. În afara stărilor de război, orice crimă, chiar şi cea involuntară, îl prefăcea pe ucigaş într-o fiinţă respingătoare şi primejdioasă pentru oricine s-ar fi apropiat de el, deoarece pângărirea (*miasma*) era molipsitoare. Ucigaşul era un soi de ciumat care contaminează tot ce atinge, inclusiv obiectele; el nu avea voie să se arate în temple şi în agora, până când, în urma unui sacrificiu purificator, devenea iarăşi o fiinţă obişnuită. Herakles urma să se purifice pe sine şi lăcaşul crimei la altarul lui Zeus, aflat în curtea interioară a palatului.

111. Înaintea jertfirii animalului, se purta în jurul altarului un vas cu apă lustrală şi un coş conţinând cuţitul sacrificial şi boabe de orz. În timpul ocolirii se răspândeau pe altar şi pe asistenţă grăunţe şi picături de apă.

112. Nisos a fost rege în Megara, o veche cetate situată pe drumul dintre Atena şi Korinthos.

113. Închipuindu-şi că a luat parte la jocurile isthmice, care se celebrau o dată la doi ani, alternind cu cele de la Olympia, în sanctuarul lui Poseidon de pe

Isthmul Korinthului.

114. Veşmânt, mai ales femeiesc, a cărui parte superioară trecea oblic peste piept, fiind prinsă cu paftale. Bărbaţii îl purtau îndeosebi ca îmbrăcăminte rituală şi la unele prilejuri solemne.

115. Relatarea nebuniei lui Herakles şi a împătritului omor este o capodoperă de realism, alături de alte descrieri cutremurătoare: paroxismul epileptic al lui Orestes din *Iphigeneia în Taurida*, otrăvirea tinerei regine din *Medeia*, sfârtecarea lui Pentheus din *Bakehantele*, moartea lui Hippolytos din tragedia cu acelaşi nume etc.

116. Înălţimea pe care era construită citadela oraşului.

117. Regele Danaos, de baştină din Egipt, s-a expatriat laolaltă cu cele cincizeci de fiice ale sale, Danaidele, ca să scape de duşmănia celor cincizeci de fii ai fratelui său Aigyptos şi s-a stabilit la Argos. Dar nepoţii au venit după ei cu gânduri de împăcare şi au cerut în căsătorie pe verde lor. Danaos a consimţit, însă în noaptea nunţii, sfătuite de tatăl lor, miresele şi-au omorât mirii.

118. În varianta cea mai cunoscută a legendei, Tereus, un rege thrac, căsătorit cu Prokne, şi-a necinstit cumnata, pe Philomele, şi i-a tăiat limba, pentru a o constrânge la tăcere. Aceasta a ţesut o pânză zugrăvind violul şi a trimis-o Proknei. Drept răzbunare, cele două surori l-au ucis şi fript pe Itys, copilul lui Tereus, oferindu-l spre ospătare tatălui. Justiţia divină i-a pedepsit pe toţi, metamorfozându-i în păsări. Tereus a devenit şoim, Philomela privighetoare, iar Prokne rândunică, pururi chemându-şi copilul cu ţipete tânguitoare: «Itys, Itys!» Corul bătrânilor thebani vrea să spună că fapta abominabilă a Proknei, fiind până la urmă izvor de cântec, poate fi socotită un sacrificiu adus Muzelor.

119. Iată cum îl descrie H. Weil, după Aristophanes

din Bizanţ: «Ekkyklema era un aparat de lemn, înzestrat cu roţi, care desigur că a suferit schimbări pe măsură ce maşinăria s-a perfecţionat, dar al cărui scop a rămas acelaşi: de a i se înfăţişa spectatorului, fără schimbare de decor, ceea ce era îngăduit să se petreacă numai înăuntrul palatului, şi nu în faţa lumii. Era, aşadar, un soi de scenă mobilă, care putea să fie aşezată fie în orchestra, fie pe o estradă ridicată. Toate aceste date privind organizarea materială a spectacolului sunt departe de a fi lămurite». Menţionez că *orchestra* teatrului grec era spaţiul circular în care evolua corul tragic.

120. Erinyile, la singular Erinys, după Hesiodos s-au născut tot din picăturile de sânge scurse în Glie, când a fost castrat Cerul; după Aischylos ele sunt fiicele Nopţii; oricum, unele din cele mai vechi figuri ale pantheonului grec, erau înfăţişate ca fiinţe înaripate, cu şerpi în păr sau încolăciţi în jurul membrelor, purtând în mână torţe sau bice. Sălaşul lor se află în Erebos, străfundul Infernului. Misiunea lor de căpetenie este pedepsirea crimelor, mai ales a paricidului. Ele reprimă depăşirea dreptei măsuri, care îl face pe om să-şi uite condiţia de muritor. Nu le îngăduie prevestitorilor să dezvăluie oamenilor în amănunt viitorul şi să-i scoată astfel din incertitudinea ontologică.

121. Vezi n.19.

122. Fiul lui Aiolos avea faima de a fi fost cel mai şiret muritor. Pentru vicleniile sale neruşinate i s-a dat în Hades veşnica osândă de a împinge cu capul şi cu mâinile o stâncă pe panta unui munte, al cărui vârf nu putea să-l atingă niciodată.

123. După Euripides (*Heraklizii*, v. 207 şi urm.), între numeroşii descendenţi ai lui Pelops, eroul eponim al Peloponnesului şi întemeietorul jocurilor de la Olympia, au fost Pittheus şi Lysidike: din primul s-a născut Aithra, mama lui Theseus, din a doua Alkmene, mama lui

Herakles.

124. Rege al Atenei, fiul lui Pandion, după unele tradiţii ctitorul misteriilor de la Eleusis. Atenienii sunt numiţi adeseori, mai ales în tragedia greacă, Erechtheizi, adică fiii (urmaşii) legendarului basileu.

125. Pe Akropolis, la Atena, zeiţa Pallas a făcut să răsară întâiul măslin.

126. Câmpul teribilei bătălii dintre Olympieni şi Giganţi a fost Phlegra, în peninsula Pallene din nordul Greciei.

127. Ritualul le poruncea suplicanţilor să îmbrăţişeze genunchii şi să atingă mâna dreaptă şi bărbia omului de la care cerşeau ocrotire.

128. Înainte de purificare, paricidul era oprit să vorbească oricui.

129. Soarele fiind un zeu, nu putea fi pângărit de o crimă omenească.

130. Vărsarea de sânge, ca şi neîmplinirea îndatoririlor sacre, se credea că este urmată inexorabil de năpustirea unui duh răzbunător (*alastor*) asupra persoanei şi familiei celui ce păcătuise, pe care nu-i slăbeşte nici în Hades.

131. Text nesigur. Am ţinut seama de conjectura şi interpretarea lui Parmentier, *Euripides*, III p. 68.

132. Fiul Alkmenei se gândeşte din nou la uciderea de sine.

133. Mitul spune că Herakles a înşfăcat de gât marile reptile, câte una în fiecare mână, şi le-a sugrumat.

134. Regele Lapithilor thessalieni, după ce s-a căsătorit cu fiica lui Deioneus, şi-a ucis socrul şi drept urmare a înnebunit. Lui Zeus i-a fost milă de Ixion şi s-a învoit să-l purifice şi să-l însănătoşească. Dar el s-a dovedit nerecunoscător, plănuind s-o siluiască pe Hera. Atunci Zeus, care prevăzuse sacrilegiul, a plăsmuit un nor cu

înfăţişarea zeiţei. Ixion s-a împerecheat cu această fantomă, dând naştere rasei Centaurilor. Ca pedeapsă, Kronidul l-a legat de o roată în flăcări, pe care a lăsat-o să se învârtă de-a pururi în spaţiu.

135. Personificarea unor idei generale ca Soarta, Necesitatea, întâmplarea etc. se întâlneşte adeseori în dramele tragicilor greci. Acestea se comportă ca adevărate principii cosmice, cărora li se supun şi oamenii, şi zeii.

136. Atenienii fuseseră siliţi să plătească, o dată la nouă ani, Cretei minoice un tribut constând din şapte perechi de tineri şi tinere, care erau devorate de Minotaur. Acest monstru cu trup de om şi cap de taur, locuia la Knossos în faimosul Labirint (Labyrinthos). Theseus l-a ucis cu complicitatea Ariadnei, fiica regelui Minos, îndrăgostită de erou.

137. Existenţa în Attika a unor locuri sacre (Heraldeia) închinate din vechime fiului Alkmenei a constituit un temei al acestei versiuni nonconformiste a legendei. În schimb, atragerea ilustrului erou dorian pentru a răposa şi a fi îngropat în pământul primitor de oaspeţi al Atenei este, pare-se, o invenţie a poetului, nu lipsită de nuanţă patriotică.

138. În legătură cu moartea lui Herakles, versiunea cea mai cunoscută este alta. Acesta, torturat de tunica impregnată de sângele lui Nessos, şi-a clădit pe vârful unui munte un rug grandios, pe care s-a instalat. În vreme ce, aprins la porunca eroului, rugul ardea, fiul Alkmenei fu ridicat într-un nor la cer. Acolo făcu pace cu Hera şi primi de soţie pe zeiţa Hebe, veşnica Tinereţe.

139. Personajul pare să subscrie la criticile aduse politeismului antropomorf de filosoful Xenophanes, ctitorul şcolii eleate.

140. Izvorul catastrofelor omeneşti este fatalitatea (*tyche*), mai neîndurătoare decât zeii Olympului, străină

oricăror comandamente morale.

141. Preţul pe care urma să-l primească Herakles de la Eurystheus pentru aducerea Cerberului din Infern era dreptul de a se întoarce în Argos. Pe de altă parte, eroul se temea să nu-şi ucidă cumva la mânie asupritorul, adăugând încă o crimă la povara celor anterioare.

FENICIENELE

142. Ocrotitorul drumurilor; unul din numeroasele epitete ale lui Apollon.

143. Soarele (Helios), fiul Titanului Hyperion şi al Titanidei Theia, fratele Aurorei (Eos) şi al Lunii (Selene), este o divinitate anterioară Olympienilor. El străbate zilnic cerul într-un car de foc, la care sunt înhămaţi patru cai năprasnic de iuţi, o cvadrigă.

144. Vezi n. 4.

145. Munte păduros la hotarul dintre Attika şi Beoţia, la poalele căruia, în câmpie, se afla cetatea Theba.

146. În urma rănirii, gleznele pruncului s-au edemaţiat, de unde s-a ales cu numele Oidipus, adică Picior-Umflat. După schiţa genealogică, Iokasta deapănă cunoscuta istorie a nefericitului Labdakid.

147. Polybos şi soţia lui sterilă, numită Merope în *Oidipus rege* de Sophokles, v. 774, erau suveranii Korinthului.

148. Templul oracular de la Delphi, din Phokida.

149. Locul de întâlnire al drumului din Daulis cu cel din Theba, pentru a forma calea ce urcă, strâmtorată de stânci, la Delphi.

150. Alcătuirea cu trup de leoaică înaripată, cu cap şi piept de femeie şi cu coadă de şarpe, era la greci de gen feminin. Odraslă a unei perechi monstruoase, Typhon şi Echidna, cruda Sphinx, legată în perioada clasică de un anume simbolism funerar, reprezenta puterea distructivă şi ura faţă de omenire. Iazma, trimisă de Hera spre a-i

pedepsi pe urmaşii lui Kadmos, stătea pe o stâncă din preajma cetăţii şi soma thebanii să dezlege celebra enigmă (ghicitoare): «Ce făptură merge dimineaţa în patru picioare, la amiază în două şi seara în trei?» Pe trecătorul care nu dădea răspunsul hun îl strivea de bolovani şi îl devora. Thebanii ştiau că dihania urma să moară în ziua când un om ar găsi cheia ghicitorii. De aceea, mai-marele lor Kreon făgădui să-i cedeze coroana şi să i-o dea de soţie pe Iokasta, sora lui şi văduva fostului rege, celui care va fi în stare să salveze cetatea. Oidipus dezlegă enigma, răspunzând: «Omul merge în dimineaţa vieţii sprijinindu-se în mâini şi în picioare, la amiază vertical, iar seara sprijinindu-se în bâtă!» La auzul răspunsului, Sphinx, bolnavă dintr-odată de disperare, s-a zvârlit de pe stâncă şi a pierit.

151. Schiţa genealogică a Labdakizilor şi a Casei lui Kreon:

a) Kadmos (+ Harmonia) → Polydoros – Labdakos – Laios; Laios (+ Iokasta) – Oidipus (+ Iokasta) → Eteokles, Polyneikes, Antigona, Ismena.

b) Echion (unul din Semănaţi) – Pentheus – Oklasos → Menoikeus – Kreon, Iokasta; Kreon – Haimon, Menoikeus.

152. În *Oidipus rege*, v. 1268, eroul tragic se orbeşte cu fibule de aur smulse de pe straiul Iokastei, care se spânzurase. În drama euripideică, după cum se vede, aceasta supravieţuieşte aflării adevărului privitor la paricid şi la incest.

153. Aşadar, motivul maledicţiei a fost sechestrarea umilitoare a regelui orb. Conform altei tradiţii, într-o zi, după un sacrificiu, neprimind din victimă partea cuvenită suveranului, adică umărul, ci coapsa, bucată jignitoare, Oidipus, scos din minţi, şi-a blestemat feciorii să se ucidă în lupta pentru domnie.

154. Destinul lui Adrastos, regele Argosului, a fost

împletit cu războiul celor Şapte Căpetenii contra Thebei. Surghiunitului Polyneikes i-a dat-o de soţie pe fiica lui, Argia, şi a strâns o puternică armată, cu ajutorul căreia acesta să-şi dobândească tronul.

155. După Wilamowitz, *Die Sieben Thore Thebens*, (Hermes, 1891, p. 191), citat de Meridier şi Chapouthier, cele şapte porţi au fost o invenţie a poemului epic *Thebaida*; în realitate nu erau decât trei.

156. Sclav însărcinat cu însoţirea (la şcoală) şi supravegherea, după vârsta de şase-şapte ani, a copiilor; preceptor.

157. În epoca mykeniană, se pare că femeia avea parte de libertate aproape egală cu cea a bărbatului, statut ilustrat de purtarea persoanelor feminine din poemele homerice. Mai târziu, în epoca zisă clasică, în multe cetăţi moravurile sunt altele. Fetele, de pildă, trăiau izolate în apartamentul femeilor numit gineceu (*gytteikeion*), ferite de privirile bărbaţilor, chiar de ale celor din casă; se iveau excepţional în public cu prilejul evenimentelor familiale (nunţi, funeralii) sau la anumite sărbători şi atunci doar însoţite.

158. Argeii sunt identificaţi uneori, în limba poeziei, cu strămoşii lor prehelleni, pelasgii. Pentru unitatea militară numită în greceşte *lochos* am folosit cuvântul batalion care, din păcate, are astăzi alte conotaţii. Dar nici numele date în perioada clasică diferitelor grupări armate nu corespund întotdeauna aceloraşi realităţi. La Sparta un *lochos* era un corp de infanterie corespunzător unui batalion, în timp ce la Atena nu întrecea mărimea unei companii.

159. Hekate este înfăţişată de Hesiodos ca o zeiţă puternică şi luminoasă; în *Imnul homeric închinat Demetrei* apare ca divinitate chthoniană; mai târziu, trăsăturile ei se schimbă, fiind socotită zeiţă lunară – dar

nu a clarului de lună, ci a astrului învelit în nori – ocrotitoarea vrăjitoriilor nocturne, stârnitoarea fantomelor, pândind pe la răspântii, bântuind prin locuri respingătoare. În ipostaza sa luminoasă, sincretismul grec o identifică uneori cu Artemis.

160. Gemenii, Amphion şi Zethos, fiii lui Zeus şi ai thebanei Antiope, aveau talente diferite: întâiul era muzician, al doilea înclinat spre împliniri practice. Mitul le atribuie ridicarea miraculoasă a zidurilor Thebei: Zethos a cărat pietrele cyclopice cu spinarea şi Amphion le-a făcut să se clădească singure prin lucrarea magică a cântecului lirei.

161. Luptător de talie uriaşă, nepot de frate al lui Adrastos. Cu Hippomedon începe trecerea în revistă a căpeteniilor armatei năvălitoare, nu atât de amănunţită cum a făcut-o mai înainte Aischylos în tragedia *Şapte contra Thebei*.

162. Erou nestăpânit şi feroce, fiul lui Oineus; săvârşind din greşeală un omor, e nevoit să-şi părăsească ţara şi să se refugieze în Argos, la regele Adrastos, în aceeaşi noapte când a ajuns acolo şi thebanul Polyneikes. După purificarea rituală, Tydeus se însoară cu Deiphyla, fiica mezină a regelui găzduitor.

163. Pavăză mare şi uşoară din împletitură de răchită, dreptunghiulară, acoperită cu piele de bou, care ocrotea trupul până la picioare, spre deosebire de scutul rotund, armat cu foi de bronz al epocii clasice (*aspis*). Felurite embleme pictate pe piele sau gravate pe metal împodobeau suprafaţa scuturilor.

164. În acelaşi mormânt zăcea şi fratele său geamăn, Amphion.

165. Parthenopaios, al cărui nume se tălmăceşte «Cel-cu-înfăţişare-de-fecioară», era fiul Atalantei, faimoasă pentru isprăvile sale cinegetice. El şi-a părăsit de timpuriu

Arkadia natală, petrecându-şi adolescenţa în Argos ca metec (*metoikos*, trăitor laolaltă <cu cetăţenii>, cuvânt care nu avea în antichitate conotaţii peiorative). Primejdios în luptă, el a luat parte cu vehemenţă la război, drept recunoştinţă faţă de gazdele sale.

166. Pare surprinzătoare cererea Antigonei ca pe frumosul căpitan să-l pedepsească zeiţa vânătorii Artemis, din cortegiul căreia făcea parte însăşi mama lui Parthenopaios, Atalanta.

167. Este recunoscută clar dreptatea cauzei pentru care luptă Polyneikes, deşi împotriva propriei cetăţi. De altfel, Euripides îl înfăţişează pe acesta în lumină măgulitoare, în contrast cu Aischylos, la care Eteokles, apărătorul ţării, este erou şi protagonist, iar Polyneikes, socotit gâlcevitor şi sacrileg, nici măcar nu figurează printre *dramatis personae*.

168. În original: mormântul «celor şapte fete ale Niobei». Aceasta, căsătorită cu thebanul Amphion, a avut şapte fii şi şapte fiice. Mândră de copii, s-a lăudat într-o zi că e mai presus de Tilanida Leto, care nu născuse decât o singură pereche. Mama ultragiată le-a cerut divinelor sale odrasle s-o răzbune. Drept urmare, toţi copiii Niobei au murit săgetaţi, băieţii de Apollon, fetele de Artemis.

169. Textual: conturul «unei forme şi al unui piept» etc.

170. Cerul superior la greci, şi totodată zeul (Aither) care îl personifica, acolo unde lumina este mai pură decât în cerul de jos, învecinat cu pământul.

171. Ocrotit de Zeus şi de Apollon, prezicătorul Amphiaraos era în acelaşi timp o căpetenie preţuită pentru cinste, vitejie şi evlavie. Fiind cumnat cu Adrastos, s-a opus campaniei contra Thebei, cunoscându-i dinainte dezastruosul sfârşit, dar, în clipa izbucnirii conflictului, a luat parte la bătălie cu demnitate. La urmă, când era gata

să fie ucis de un adversar, Zeus a despicat în faţa lui pământul, care l-a înghiţit laolaltă cu armăsarii şi atelajul de luptă. Sub glie, i-a fost hărăzit să dăinuie ca un erou (*heros*) binefăcător şi ca un mare profet.

172. Amphiaraos poartă în car victimele junghiate înaintea bătăliei divinităţilor chthoniene, pentru a le câştiga bunăvoinţa.

173. Artemis e invocată aici ca fiind una şi aceeaşi cu Selene (Luna), după cum la v. 109 – 110 fusese identificată cu Hekate.

174. Kapaneus, un asaltator violent, uriaş, netemător de cer, hotărât să incendieze Theba, a fost ucis de fulgerul lui Zeus tocmai în momentul când se pregătea să încalece zidul cetăţii.

175. Abstracţiune, însemnând dreapta împărţire a bunelor şi a relelor în existenţa umană, şi zeiţă, fiica lui Zeus şi a Nopţii, întruchipând răzbunarea divină. Nemesis are câteodată menirea, ca şi Erinyile, să dea osândă pentru crimă, dar mai ales să-i pedepsească pe cei vinovaţi de *hybris*, de păcatul depăşirii rosturilor comune cărora le sunt supuşi muritorii. Ea veghează la respectarea poruncii «nimic prea mult» şi reprimă orice nemăsură, cum ar fi preaplinul fericirii, belşugul fără margini, trufia neruşinată a conducătorilor etc. După greci, tot ceea ce se ridică, atât în bine, cât şi în rău, deasupra condiţiei hărăzite, pune în primejdie cumpăna universului şi merită să fie osândit.

176. Amymone, una din fiicele lui Danaos, regele Argeşului, fiind trimisă de tatăl său, la vreme de secetă, să caute apă, a fost iubită de Poseidon, care, cu o lovitură de trident, a făcut să ţâşnească pentru ea apele (râul sau/ şi lacul) de la Lerna; unul din izvoarele acestora a primit numele Danaidei.

177. Femeile feniciene, consacrate lui Apollon, au fost trimise din Tyr să-i slujească zeului în sanctuarul de la

Delphi. În drumul lor pe pământul grecesc s-au oprit la Theba, cetate întemeiată de fenicianul Kadmos, de unde urmau să fie călăuzite mai departe până la celebrul templu oracular din munţii Phokidei.

178. În text: *akrothinia*, primele ofrande, mai ales roade ale câmpului, aduse zeilor, *primitiae*.

179. Oraşul Tyr era clădit, ca şi alte cetăţi feniciene, într-un loc unde o insulă se ridica aproape de mal.

ISO. Unul din epitetele lui Apollon era şi acela de Loxias (obscurul, oblicul), care îi arăta aptitudinea profetică; într-adevăr oracolele lui erau rostite pieziş, cu sensuri greu de lămurit.

181. Ultimele versuri au prilejuit mai multe interpretări, toate nesatisfăcătoare, în legătură cu traiectul şi felul de navigaţie al vasului. Oricum, Zefirul (Zephyros), vânt de apus, *sufla* împotriva navei, făcând inutile pânzele şi obligându-i pe vâslaşi să trudească din greu.

182. Agenor, fiul lui Poseidon şi al Libyei, regele Tyrului, a avut cu Telephassa o fiică, Europa, şi trei feciori, Kadmos, Kilix şi Phoinx, care au întemeiat sau/ şi domnit în Theba, Cilicia şi Fenicia.

183. Izvor cu apă curată, la Delphi.

184. Alături de Apollon, zeul vinului şi al viţei de vie deţinea la Delphi un loc de seamă. Cu toate că era o mare divinitate, Dionysos pătimise felurite suferinţe, asemenea egipteanului Osiris şi a getului Zamolxis; între altele se povestea că murise şi apoi înviase şi că mormântul lui se afla tocmai în «sfânta sfintelor» din templul lui Phoibos, într-o încăpere subterană, *interzisă* credincioşilor. Sub cele două vârfuri ale Parnasului, pe un plai, se celebra din trei în trei ani cultul zeului, ceremonii iniţiatice la care participau mai ales femeile.

185. Python, un şarpe uriaş omorât de Apollon.

186. Interpreţii consideră că este vorba de Artemis,

sora lui Phoibos, căreia îi era închinat unul din vârfurile Parnasului.

187. Despre aşezarea sacră de pe coasta sudică a muntelui Parnasos se afirma că se află în mijlocul nu numai al Helladei, ci al întregului pământ. Când Zeus a lansat doi vulturi, unul de la răsărit şi celălalt de la apus, ca să descopere centrul lumii, păsările s-au întâlnit la Delphi deasupra buricului (*omphalos*) terestru, reprezentat de o piatră în formă de cupolă; aceasta *se* păstra în *adyton-ul* templului, locul în care intrarea profanilor era oprită.

188. Io, fiica fluviului Inachos, slujind ca preoteasă la templul Herei, a fost îndrăgită de Zeus. Acesta, pentru a o feri de gelozia soţiei sale, a metamorfozat-o într-o junincă albă, care purta în pântec fructul nunţii divine. După ce a încăput în paza boarului Argos, cel cu sumedenie de ochi, tocmit de asupritoarea sa, tot Hera asmuţi asupra-i un tăun, care o scoase din minţi. Atunci Io, căpiată de acul insectei, rătăci prin multe părţi ale lumii, până-şi găsi liniştea în Valea Nilului. Acolo, dobândind iarăşi chip de femeie, născu un fiu, pe Epaphos, care a devenit întâiul rege al Egiptului şi trunchiul din care s-au desprins numeroase neamuri, între care thebanii şi fenicienii.

189. La cei vechi altarele templelor erau inviolabile refugii. Pe de altă parte, văzând Corul femeilor, Polyneikes are mai puţine temeiuri să creadă că ar fi căzut într-o capcană.

190. Tradiţia teatrului elin cerea ca toate rolurile, chiar şi cele feminine, să fie interpretate de bărbaţi; de aceea fruntaşul corului tragic era întotdeauna de gen masculin, corifeu (*koryphaios*); cuvântul derivă de la *koryphe*, vârf, şi înseamnă cel ce stă în vârf sau cel ce ocupă primul loc.

191. E vorba de prosternarea (*proskynesis*) înaintea suveranului, obişnuită în protocolul oriental, dar socotită

umilitoare de helleni.

192. După cum observă Pearson, citat de Meridier şi Chapouthier, op. cit. V, p. 167, «dansul era pentru greci un mod firesc de a-şi exterioriza emoţiile, idealizându-le». Tot astfel, în *Bakehantele*, bătrânii Teiresias şi Kadmos, împovăraţi de ani, nu se sfiesc să joace în cinstea lui Dionysos.

193. Încheierea unei căsătorii era consfinţită printr-o ceremonie religioasă, care se desfăşură în trei acte. Primul avea loc în faţa altarului părintesc din casa miresei, al treilea, la altarul din casa mirelui; al doilea era trecerea de la unul la altul, alaiul de nuntă. În acest alai, mireasa era aşezată pe un car, în straie albe, cu faţa voalată; însoţitorii purtau torţe şi cântau hymeneul.

194. Iokasta numeşte pe rând cauzele posibile ale năpastei Labdakizilor: arma de fier cu care a fost omorât Laios, gâlceava fraţilor, blestemul lui Oidipus, răzbunarea zeilor.

195. Destinat la început antrenamentului atleţilor, gimnaziul a devenit mai târziu şi locul de exerciţiu al efebilor. Cuvântul derivă de la *gymnos*, adică nud, fiindcă grecii lepădau totul de pe ei când făceau sport. Situate în afara oraşelor, ca şi cel la care se referă fiul Iokastei, gimnaziile erau grădini plantate cu arbori şi răcorite de ape curgătoare, unde monumentele religioase se învecinau cu instalaţiile sportive.

196. Aluzii la zămislirea lui Oidipus, împotriva interdicţiei oracolului del phic, şi la căsătoria (fără voie) incestuoasă a mamei cu fiul, urmată de naşterea năpăstuitului Polyneikes.

197. Ochii uriaşi ai monstrului de la soare-apune schimbau în stană de piatră pe oricine îi privea. Aici e vorba de Medusa, una din cele trei Gorgone, al cărui cap l-a tăiat Perseus, eroul argian.

198. Argeii sunt numiţi adesea Danaizi, adică fii ai lui Danaos, sau Danai. Homeros şi alţi poeţi folosesc cuvântul «danai» cu înţeles lărgit, alături de «ahei», pentru grecii care au luat parte la războiul troian.

199. Săgeată critică la adresa sofiştilor, acei profesori de înţelepciune şi elocinţa, iscusiţi în a face să triumfe orice afirmaţie, care l-au influenţat de altfel nu în mică măsură şi pe autorul *Fenicienelor*.

200. Eteokles apără, în replica lui, scepticismul sofiştilor. Frumosul şi binele sunt noţiuni variabile. Analogia şi identitatea rezidă doar în cuvinte, nu în realitate. Parcă se desluşesc ecouri din celebrul fragment al lui Protagoras: «Omul e măsura tuturor lucrurilor, a celor ce sunt şi a naturii lor, a celor ce nu sunt şi a explicării non-existenţei lor.»

201. Tyranul exaltă «voinţa de putere», în pofida rânduielilor divine.

202. După Regalitate (Tyrannise ridicată la rang de zeiţă în replica anterioară, iată că Euripides procedează acum la fel cu altă noţiune abstractă, cu Dragostea-de-slavă (Philotimia).

203. Împotriva dreptului celui mai puternic, poetul face, prin glasul Iokastei elogiul egalităţii, principiu atât de drag atenienilor. Lucrarea egalităţii poate fi recunoscută pretutindeni: în viaţa socială, asigurând stabilitatea cetăţilor, în alcătuirea ştiinţelor matematice precum şi în natură, unde guvernează mişcările astrelor.

204. Grecii ridicau pe câmpul de luptă trofee din armele duşmanilor capturate, pe care le atârnau de trunchiuri de lemn şi le închinau lui Zeus.

205. În original: «Cum vei putea „să începi sacrificiuv*». Cele două momente ale ritualului *jertfirii* erau: un preludiu, purificarea, prin care victima, desprinsă de atingerile terestre, devenea un obiect sfânt, mutat în

rânduielile divinităţii, şi sacrificarea propriu-zisă. Uneori cele două acte erau săvârşite de persoane diferite (un preot-preoteasă şi un jertfitor), alteori de una singură.

206. Cel mai de seamă fluviu din Argolida. Ca personaj mitic, era fiul lui Okeanos şi întâiul rege al cetăţii Argos. Locuitorii acesteia se mândreau a fi şi se numeau urmaşii lui Inachos.

207. Zeii subînţeleşi aici, de fapt doar semizei, sunt Amphion şi Zethos, mari călăreţi şi iubitori de cai (vezi n.160).

208. Apollon Agyleios (vezi n.142).

209. Cuvântul Polyneikes e alcătuit de *poly*, mult, şi *neikos*, ceartă, gâlceavă; în tălmăcire liberă «Căutătorul de pricină» sau «Scornitorul de gâlcevi», sau «Iubitorul de certuri».

210. Kadmos, conformându-se îndemnului oracolului delphic, a încetat să-şi mai caute sora, pe Europa, şi a urmărit îndelung o vacă având semnul lunii pline pe ambele flancuri; în locul unde cornuta s-a prăbuşit, epuizată, la pământ, a construit mai apoi Theba. De aceea unii credeau că numele Beoţiei (Boiotia) derivă de la *bous* (junincă).

211. Înaintea sosirii lui Kadmos cu fenicienii săi, câmpia din jurul Thebei, prielnică păioaselor, fusese locuită de legendarii Aoni. Uneori patria lui Hesiodos era numită Aonia.

212. Semele, fiica lui Kadmos şi a Harmoniei, fiind îndrăgită de Zeus, l-a zămislit pe Dionysos. Dar Hera, geloasă, împrumutând chipul doicii Semelei, a sfătuit-o să-i ceară mai-marelui zeilor să-i apară în toată puterea slavei sale. Zeus i-a împlinit dorinţa şi a coborât la ea împodobit cu flăcările şi zgomotul trăsnetului; astfel a fost mistuită de foc Semele, născându-l prematur pe Dionysos. Ar fi pierit şi el în flăcări, dacă Glia nu ar fi făcut să crească din

coloanele încăperii o iederă deasă şi răcoritoare, care a învelit pruncul divin. Pe urmă, Zeus l-a închis în coapsa lui, purtându-l până la împlinirea sorocului gestaţiei, când a văzut lumina zilei a doua oară. Ulterior l-a încredinţat Nimphelor din muntele Nyssa, care l-au dădăcit şi l-au crescut, departe de gelozia Herei, într-o peşteră căptuşită tot cu iederă şi cu viţă de vie.

213. Strigăt ritual de invocare a lui Dionysos. Adoratoarele acestuia, bakehantele sau thyadele, cuprinse de frenezie, celebrau riturile zeului în sânul naturii sălbatice, prin munţi prăpăstioşi, mai ales noaptea la lumina făcliilor. Muzica obsedantă a flautelor şi tamburinelor le transporta într-un dans năucitor, insuflându-le o nebunie sacră şi dându-le certitudinea unirii extatice cu natura divină a lui Bakehos.

214. Se ştie că zeiţa fecioară a ţâşnit gata înarmată, cu coif, lance şi pavăză, din capul lui Zeus.

215. Pentru cele cuprinse în antistrofă, vezi n. 4.

216. Vezi n.188.

217. Alt nume al Persephonei.

218. Demeter, această Magna Mater care face să crească griul şi să dospească pâinea, e identificată cu însăşi Glia, la fel ca în *Bakehantele*, versurile 275 – 81: «O tinere, să ştii că pentru oameni doi sunt zeii cei mai însemnaţi. Demeter este una, sau Glia, sau cum vrei să-i zici, ea, care satură cu hrană seacă muritorii. Iar celălalt, de-o seamă cu zeiţa, este Dionysos, fiul Semelei; el a găsit o băutură, stoarsă din ciorchini, şi-a dat-o muritorilor, să-i mântuie de supărări. Cei care sorb licoarea viţei cad în somn, uitându-şi relele de fiecare zi, şi nu este alt leac <mai bun> pentru necazuri!»

219. În misteriile de la Eleusis, ale Marilor Zeiţe «invocate împreună», se desfăşură o procesiune cu torţe aprinse, în amintirea Demetrei, care şi-a căutat

pretutindeni, cu o faclă în mână, fiica (vezi n. 310).

220. Insinuare critică privitor la *Şapte contra Thebei*, opera lui Aischylos, unde numirea şi descrierea celor şapte perechi de căpitani argei şi thebani ocupă o treime din dramă.

221. Textul spune: *ornithomantis*, prezicător după comportamentul păsărilor, augur. Renumitul profet Teiresias, bătrânul orb despre care se zicea că ar fi trăit mai multe vieţi omeneşti, apare ca personaj în patru tragedii din ciclul theban: *Oidipus Rege* şi *Antigona* de Sophokles, *Bakehantele* şi *Fenicienele* de Euripides (vezi n. 67).

222. Poetul pune în contrast imaginile sinistre generate de zeul războiului cu cele voioase din sărbătorile lui Dionysos. Acesta, cu părul buclat şi încununat, conduce, în acompaniament de flaut, cortegiul festiv al celor ce-l adoră, din care nu lipsesc, între altele, divinităţile graţiei, Charitele.

223. Referitor la thyrs, vezi n. 107. Nebrida era o haină din piele de căprior purtată pe umeri de adoratorii lui Bakehos.

224. În greceşte, *thiasos*: ceată zgomotoasă de fideli care celebrează un sacrificiu în cinstea lui Dionysos şi trece pe străzi sau prin natură dansând, chiuind şi cântând. Oastea thebană, purtând arme şi armuri de bronz, e numită aici ironic *thiasos*.

225. Agrafele de aur cu care şi-a scos ochii.

226. La nunta lui Kadmos cu Harmonia, odrasla lui Ares şi a Aphroditei, au participat, cum era şi firesc, fiii Cerului.

227. Io, fiica lui Inachos, a fost de fapt nu mama, ci străbuna regilor Thebei.

228. «Augurii, spune scholiastul, însemnau pe o tăbliţă, pentru a nu le uita, informaţiile culese din zborul

păsărilor.» (nota lui Meridier şi Chapouthier, op. cit., p. 189).

229. Pasaj obscur. Pearson aminteşte că *apene*, căruţa din text, era folosită mai ales de femei şi bolnavi, care aveau nevoie de ajutor ca să coboare.

230. Eumolpos, fiul lui Poseidon şi al Chionei, a sprijinit cetatea Eleusis într-un război contra Atenei, dar a fost înfrânt şi ucis de regele Erechtheus, care, pentru a câştiga victoria, a trebuit să-şi sacrifice propria fiică. După unele tradiţii Eumolpos a întemeiat misteriile eleusine, iar urmaşii lui, Eumolpizii, au deţinut preoţia acestor ceremonii sacre timp de peste un mileniu. Kekrops, odrasla Gliei, de la brâu în sus om, de la brâu în jos şarpe, a fost întâiul monarh al Atticei, numită în cinstea lui Kekropeia; iar locuitorii acesteia Kekropizi.

231. Hellada întreagă trebuia să înveţe că lipsa de pietate a părinţilor (Laios) se răsfrânge asupra descendenţilor (Oidipus şi fiii lui).

332. În poemele homerice cuvântul înseamnă zeu sau zeiţă. Mai târziu, după concepţia grecilor, *daimon*-ul se manifesta ca un soi de divinitate inferioară, un spirit ocrotind sau, dimpotrivă, asuprind persoane, familii, comunităţi, locuri etc. Unii filosofi susţineau că fiecare om are doi daimoni: unul bun şi unul rău.

233. Atât Ares, zeul războiului, cât şi Glia, muma dragonului ucis de Kadmos, aveau resentimente împotriva thebanilor; de aceea trebuia să li se câştige bunăvoinţa printr-o jertfa de ispăşire. Pentru a învinge duşmanii era imperios necesar să fie sacrificat un tânăr urmaş al rasei de luptători semănaţi şi răsăriţi din dinţii dragonului. Kreon şi fiii lui coborau direct din Echion, unul din cei cinci supravieţuitori ai încăierării fratricide dintre Semănaţi (vezi schiţa genealogică de la n. 151).

234. Divinităţile nu acceptau decât sacrificarea unor

fiinţe în floarea vârstei şi de o puritate desăvârşită, care nu se prihăniseră nici măcar cu gândul.

235. Regiunea muntoasă care se întindea la apus de Delphi era considerată de greci pe jumătate barbară. Etolia (Altolia), patria turbulentului Tydeus, urma să joace un rol politic de seamă în epoca elenistică.

236. În textul elin se spune: «pe pământul thesproţilor», un neam locuind în sud-estul Epirului (Epeiros). Acolo se afla, în apropierea oraşului Ianina de azi, sanctuarul oracular de la Dodona, unde Zeus le glăsuia muritorilor mai ales prin foşnetul stejarilor sacri, dar şi prin zborul porumbeilor, prin sorţii zarurilor etc.

237. Mama lui Menoikeus murise la naşterea acestuia.

238. Monstru chthonian, femeie frumoasă şi şarpe enorm, soţia lui Typhon.

239. Fiica Echidnei este identificată aici cu o dihanie din haita Erinyilor (vezi n. 120 şi 150).

240. Aflând din gura Pythiei că era sortit să-şi ucidă tatăl şi să se însoare cu maică-sa, Oidipus a plecat de la cei pe care îi socotea părinţii lui, Polybos şi Merope, şi a venit la Theba, dornic să răspundă ghicitorilor Sphinxei.

241. Zeiţa Athena l-a ajutat pe Kadmos să nimicească dragonul lui Ares, iar acesta (sau Hera?) a trimis drept răzbunare iazma antropofagă asupra Thebei.

242. Neistai Pylai, după Badly, «Poarta Nouă» se afla în partea nord-vestică a cetăţii; după alţii, numele porţii s-ar trage de la Neis, fiica eroului theban Zethos.

243. E vorba despre mistreţul de talie uriaşă, trimis de Artemis să devasteze împrejurimde oraşului Kalydon, din Etolia, pentru răpunerea căruia Meleagros, regele ţării, a convocat numeroşi eroi. La celebra vânătoare, Atalanta a rănit cea dintâi fiara cu o săgeată.

244. Poarta lui Proitos purta numele unui erou

argian, stabilit la Theba.

245. Un alt înaintaş theban, fiu al ctitorului Kadmos. Poarta respectivă se deschidea spre miazăzi.

246. Păstorul năimit de Hera s-o păzească pe juninca Io (vezi n. 188) este închipuit cu numeroşi ochi răspândiţi pe tot trupul.

247. Poartă cu aşezare nesigura, numită astfel după Homolois, unul din fiii lui Amphion şi al Niobei.

248. Titanii, fiii Cerului şi ai Gliei, alcătuind generaţia de divinităţi anterioară şi ostilă Olympienilor, erau, în mintea grecilor, întruchipări ale forţelor brutale, primitive, ale naturii. Prometheus, marele revoltat contra lui Zeus şi binefăcător al omenirii, după tradiţia hesiodică, ar fi adus focul pe pământ ascuns într-o tulpină de trestie.

249. Sau Poarta Fântânii (Dirke), orientată spre miazănoapte.

250. La Potniai, localitate de lângă Theba, este posibil că se desfăşurau odinioară vestite jocuri. Acolo, la o cursă de cvadrige, iepele lui Glaukos, fiul lui Sisyphos, au devenit brusc atât de furioase, încât şi-au devorat stăpânul.

251. Tăiată în zidul cetăţii spre sud-est, purta numele unei surori a lui Kadmos.

252. Vezi n. 22 şi 50.

253. În tactica folosită de armatele greceşti, preludiul luptei era hăituiala, susţinută mai ales de arcaşi ori de prăştiaşi, după care hopliţii cântau peanul şi porneau la asalt, care se sfârşea în ciocniri individuale corp la corp cu lancea şi cu spada.

254. Tydeus şi Polyneikes erau cei doi gineri meteci ai lui Adrastos.

255. Parthenopaios (vezi n. 165).

256. Luptător theban născut din Poseidon şi Chloris, fiica lui Teiresias.

257. Erou eponim al unui munte din Arkadia.

258. Pentru a se feri de proiectilele celor de pe ziduri, asaltatorii înaintau ghemuiţi sub scuturi, alcătuind o masă compactă, care ulterior în tactica romană se chema *testudo*, broasca ţestoasă.

259. Vezi n. 134.

260. Corifeul ar face aluzie la reconcilierea dintre fraţii regali, preferabilă victoriei thebanilor.

261. În textul grec e folosit verbul *monomacheo*, a se lupta de unul singur (cu cineva).

262. Închinarea de libaţii (*libationes*), adică de prinoase lichide (lapte, miere, vin, apă), constituia un act sacrificial de căpetenie în antichitate. Acestea se turnau pe altar, care simboliza masa zeilor, sau pe pământ, în cazul unui cult al divinităţilor infernale.

263. Textul vorbeşte de statuia grosolană a lui Zeus Tropaios, epitet însemnând cel care pune pe fugă, care întoarce relele dinspre cineva. Altminteri, cuvântul trofeu, *tropaion*, se trage din *trope*, acţiunea de a se întoarce pentru a fugi (vezi n. 204).

264. Înaintea oricărei lupte, grecii sacrificau animale pentru a dobândi favoarea zeilor şi a desluşi dacă aceştia le trimit semne prielnice. În acest scop, fiecare căpetenie militară era însoţită de ghicitori şi interpreţi, pe care îi consulta. Aici este vorba de empyromanţie, unul din numeroasele feluri de divinaţie, care se practica arzând pe altar părţi ale victimei şi urmărind sfârâitul cărnii, flăcările, fumul etc. O flacără suitoare şi statornică era o prevestire bună, una zdrenţuită şi tremurătoare – dimpotrivă; când vârful flăcării arăta spre dreapta anunţa victorie, când spre stânga, dezastru.

265. După spălare, ungere cu ulei şi îmbrăcare cu veşminte albe, trupul mortului era expus în casă pe un pat.

266. Urmează cinci versuri în ritm trohaic, după care

se revine la cel iambic.

267. Oraşul Argos era vatra cea mai de seamă a cultului Herei, sora şi soţia lui Zeus, ocrotitoarea căsniciilor, simbolul bucuriilor, dar şi al furtunilor vieţii conjugale. Acolo zeiţa era venerată într-un mare templu şi prin numeroase ceremonii.

268. Zeiţa Athena avea la Theba un străvechi sanctuar, înălţat încă de legendarul Kadmos, unde era invocată cu numele fenician (?) Onka.

269. Tyrrhenienii, adică etruscii, fuseseră, după unii, inventatorii trompetei.

270. O fentă a spadasinilor thessalieni.

271. În calitate de capi de familie, cei doi fraţi ar fi fost datori să-şi îngrijească mama şi să-şi mărite sora.

272. În textul grec: «stătuseră pe scuturi», trebuind să se înţeleagă, poate, «sprijiniţi de scuturi».

273. Vezi n. 204 şi n. 263.

274. Copleşită de durere, Antigona îşi leapădă sfiala virginală, înfăţişându-se ca o bakehantă, nu a lui Dionysos, ci, în sens metaforic, a lui Hades. Lipsită de văl, cu părul în vânt şi rochia fâlfâitoare, fecioara seamănă mai curând a bocitoare.

275. Vezi n. 209.

276. Varianta cea mai cunoscută a mitului spune că, după înfrângere, iazma s-a sinucis. Dar moartea sa nu a pus capăt suferinţelor neamului, ci a făcut mai vârtos cu putinţă lucrarea Erinyei, divinitatea răzbunării.

277. În original *ailinos* (vezi n. 33).

278. În perioada arhaică, bocetul ritual era zgomotos, însoţit de gesticulaţie violentă: însoţitorii mortului îşi rupeau sau tăiau părul, îşi brăzdau obrajii cu unghiile până la sânge, îşi loveau capul şi pieptul cu mâinile. Mai târziu, legiuitorul Solon, în jurul anului 600, a temperat aceste obiceiuri, îngăduindu-le doar femeilor înrudite cu

defunctul.

279. Despre duhul necruţător al răzbunării (*alastor*), vezi n. 130. Antigona se referă la blestemele tatălui său, care au pus în mişcare inexorabilul *alastor* împotriva fiilor.

280. Pentru ca, trezindu-le simţirea filială, să înceteze lupta.

281. Acest cuvânt se folosea în elină pentru mai multe plante, aparţinând unor specii diferite. Aici e vorba de aşa-numitul lotus grec, răspândit în părţile de câmpie şi care se dădea ca nutreţ cailor.

282. Divinităţilor infernale li se turnau pe morminte libaţii de sânge.

283. De aici şi până la sfârşitul piesei, v. 1582 – 1766 din original, textul e plin de alterări şi contradicţii suspecte, care nu au putut să fie îndreptate de filologi. S-a discutat mult despre eventualitatea interpolărilor. După unii, de aceste alterări ar fi responsabili actorii, şi ar proveni din exemplare pentru uzul scenei, anterioare stabilirii textului de către alexandrini.

284. Laios, fiul lui Labdakos, fiind refugiat din Theba şi găzduit de Pelops, s-a aprins de o dragoste contra firii pentru unul din feciorii acestuia, Chrysippos, pe care, de altfel, l-a şi răpit din casa părintească. Indignat şi mâhnit, Pelops l-a blestemat pe Laios, maledicţia propagându-se, după legea eredităţii, la toţi Labdakizii.

285. Elenii socoteau exilul cea mai cumplită osândă, deoarece surghiunitul, dezrădăcinat din pământul patriei şi lipsit de cultul zeilor cetăţii, scos în afara legilor politice şi religioase, era privit ca un cadavru viu.

286. Gest de suplicaţie.

287. Atitudinea lui Kreon nu este o trăsătură de cruzime, ci pe măsura legilor greceşti, care interziceau înmormântarea trădătorilor şi sacrilegilor în pământul natal.

288. Vezi n. 117.

289. Demă (canton) în Attika, avându-l pe Kolonos erou eponim. Tema stingerii din viaţă a fiului Iokastei lângă Atena apare prima dată în *Fenicienele* de Euripides, fiind tratată apoi mult mai bogat în *Oidipus la Kolonos* de Sophokles. Este probabil că ambii tragediografi au urmat o tradiţie comună, nefiind exclusă nici posibilitatea ca această versiune să fie o invenţie a celui dintâi.

290. Calul, animal de foc şi apă, trăgea carul Soarelui, dar totodată era asociat cu principiul umed, cu Poseidon, fratele lui Zeus, stăpânul atotputernic al mărilor.

291. Dike, zeiţa întruchipând dreptatea, pare adesea că este nevăzătoare. Prin cuvintele «mişei» şi prin «nesăbuinţele oamenilor» Antigona vrea să-l incrimineze, poate, pe Kreon.

292. După alte tradiţii, «fecioara» Sphinx era mai degrabă un simbol al desfrânării.

293. Tânguirea Antigonei învederează încă o dată că dramaturgul ţine partea lui Polyneikes.

294. Menadele, de la *maino*, a înnebuni, adică Smintitele, Zăludele, erau femei şi fete cuprinse de extazul şi furia delirantă a cultului dionisiac. Cu privire la bakehante, vezi n. 213. În sanctuarul lui Dionysos de pe muntele Kithairon era oprită intrarea profanilor.

295. La greci Nike era personificarea izbânzii cu aripi rapide.

RUGĂTOARELE

296. *Imnul homeric către Demeter* povesteşte atât mitul de căpetenie al celor două zeiţe, cât şi întemeierea misteriilor eleusine. Persephone, fiica lui Zeus şi a Demetrei, a fost îndrăgită de Hades. Pe când Fata (Kore) culegea flori într-o pajişte, pământul s-a căscat şi a fost răpită de mai-marele Infernului. Vreme de nouă zile şi nouă nopţi a căutat-o zadarnic nefericita mamă, purtând o

făclie în fiecare mână, fără să se atingă de ambrozie, fără să se îmbăieze, nici să se gătească.

Dar Soarele, atotvăzătorul, îi divulgă adevărul. Zdrobită de durere, Demeter nu se mai întoarce în Olympos ci, luând înfăţişarea unei femei bătrâne, vine la Eleusis, unde intră ca doică în slujba regilor locului, Keleos şi Metaneira. Pe ultimul născut al acestora, Demophon, zeiţa nu l-a alăptat, ci a încercat să-l facă nemuritor, frecându-l cu ambrozie şi vârându-l noaptea «ca pe un tăciune» în foc. Fiind surprinsă inoportun asupra faptului de către Metaneira, a exclamat: «Oameni, neştiutori şi smintiţi, nu vă cunoaşteţi nici norocul, nici nefericirea!» Puterea vrăjii divine fiind frântă, pruncul nu va mai deveni nemuritor. Demeter se arată gazdelor într-o lumină orbitoare şi le cere să-i ridice un mare templu, în care ea însăşi îi va învăţa pe oameni riturile sale. Odată construit sanctuarul, se retrage înăuntru, în timp ce pământul e devastat de o secetă cumplită. Atunci Zeus îi cere fratelui său Hades s-o elibereze pe Kore. Dar aceasta nu mai era posibil; Persephona, rupând postul ce şi-l impusese, înghiţise un sâmbure de rodie, greşeală ce o lega pentru totdeauna de tărâmul morţilor. Rămânea o singură dezlegare: să se cadă la o înţelegere. Fiica se va întoarce lângă mamă, dar va petrece anual patru luni de iarnă cu soţul său în Infern. Cele două zeiţe regăsindu-se, Demeter se întoarce între Olympieni şi, iată, pământul se acoperă de vegetaţie. Dar înainte de a-şi lua locul printre nemuritori, marea zeiţă îşi dezvăluie riturile şi încredinţează misteriile sale lui Triptolemos, cel care a răspândit în lume cultura griului, lui Eumolpos şi lui Keleos.

297. La Eleusis, centru al cultului Demetrei şi Persephonei încă din epoca mykeniană, a fiinţat vreme de aproape două mii de ani un sanctuar, mereu modificat şi

lărgit de conducătorii Atenei. În incinta acestuia se ridica, alături de alte clădiri, o sală mare, numită *Telesterion*, slujind iniţierilor. În ultima sa versiune, ale cărei ruini se văd şi astăzi, edificiul a *fost* realizat de Iktinos, arhitectul Parthenonului.

298. Tatăl Aithrei, regele cetăţii Troizen din Argolida, a avut faima unui bărbat înzestrat cu înţelepciune, elocinţă şi darul divinaţiei. Interpretând un oracol, a înţeles că din atenianul Aigeus, fiul lui Pandion, se va naşte un vlăstar de excepţie; atunci Pittheus l-a îmbătat pe acesta şi i-a prilejuit să petreacă o noapte întreagă cu fiica lui. Din Aigeus şi din Aithra s-a născut eroul Theseus, pe care bunicul matern l-a crescut şi educat până la adolescenţă (vezi n. 72).

299. Basileu al Athenei şi urmaş al lui Kekrops, Pandion a trebuit să abdice în urma unei răzmeriţe şi să se refugieze la Megara, unde s-a căsătorit cu Pylia, care i-a dăruit patru feciori, întâiul născut fiind Aigeus. Ulterior fraţii au redobândit puterea, mai-vârstnicul devenind suveranul Atticei.

300. În legătură cu binecunoscutele legende din ciclul theban evocate de prolog, vezi drama precedentă, *Fenicienele*, şi notele respective.

301. Adică thebanii şi regele lor Kreon.

302. Adrastos, regele Argeşului, a fost comandantul suprem al campaniei contra Thebei (vezi n. 154).

303. Sacrificiul menţionat de regină se numea *proerosia* şi avea loc toamna, înaintea începerii aratului. Se ştie că Demeter era chivernisitoarea pământului cultivat şi cu precădere a griului. Mai mult, cu spicul de grâu, principalul său atribut, zeiţa se identifica. Cultul eleusin era întruchiparea unei adevărate mistici agrare.

304. Mila faţă de mamele argiene purtând însemnele suplicanţilor şi evlavia o silesc pe Aithra să acţioneze, mai

ales că putea să se bizuie pe ajutorul Marilor Zeiţe, divinităţi prin excelenţă patetice.

305. În text: «Bătrâno» etc.

306. Divinitate infernală, fiu al Nopţii, după Hesiodos, înfăţişat ca un geniu aripat, personificarea morţii.

307. În semn de doliu.

308. Expunerea cadavrului făcea parte din riturile funerare. În vremurile cele mai vechi, în secolele XVI-XIII, la cretani şi la greci, morţii se înhumau, celor de neam regal ridicându-li-se lăcaşuri somptuoase în formă de stup. Abia mai târziu, în secolele XI-X, a început să se practice incinerarea, în cursul raidurilor militare, când cei căzuţi nu puteau fi aşternuţi în morminte de familie, şi ca urmare a năvălirii dorienilor. Dar şi atunci, după arderea trupului pe rug, oasele şi cenuşa erau adunate cu grijă şi îngropate în cimitire de urne.

309. Exista credinţa că umbrele celor lipsiţi de rânduielile înmormântării şi rămaşi neîngropaţi nu-şi pot afla liniştea în tărâmul lui Hades, ci rătăcesc stinghere, pe malul Styxului.

310. După interpretarea lui Grégoire (*Euripide*, III, p. 105), Corul femeilor din Argos vrea să spună că ele nu au venit la Eleusis în pelerinaj, pentru a-şi îndeplini datoria faţă de cultul Demetrei, ci ca suplicante. Într-adevăr, la ceremonii erau primiţi să participe «toţi cei care aveau mâinile pure» şi vorbeau greceşte, inclusiv femeile şi sclavii, dar nu «barbarii» şi nici persoanele în doliu. Principalul prilej de pelerinaj, Marile Misterii eleusine, se celebrau în luna Boedromion (septembrie-octombrie) şi ţineau opt zile, cuprinzând ceremonii publice, urmate de rituri secrete, rezervate doar iniţiaţilor. Momentul de vârf al ceremoniilor publice avea loc în ziua a şasea, când o uriaşă procesiune, descrisă de Aristophanes în *Broaştele*,

pornea în zori din Atena spre Eleusis. La căderea serii, pelegrinii cu făclii aprinse în mâini, mimând rătăcirile Demetrei în căutarea Persephonei, pătrundeau în curtea exterioară a sanctuarului, unde, peste noapte, intonau imnuri sacre şi dansau în cinstea zeiţelor. Cu privire la riturile de iniţiere, al căror secret a fost păstrat cu străşnicie, nu se pot emite decât ipoteze.

311. Vezi n. 278.

312. Ţinuta lor nu este cea a theorilor, adică a pelegrinilor participanţi la ceremoniile sacre. În contrast cu femeile argiene îndoliate, regina Aithra poartă haine festive.

313. Adică în faţa porţilor Thebei, oraşul fondat de Kadmos.

314. Într-un dialog cu întorsături socratice, Theseus îl descoase pe Adrastos privitor la antecedentele tragediei, care nu puteau să-i fie necunoscute. De fapt, regele Atenei voia să-l facă pe cel din Argos să-şi mărturisească greşelile. Adaug, pentru cititorul modern, că *Fenicienele*, depănând evenimente din ciclul theban imediat anterioare acţiunii din *Rugătoarele*, nu era dramaticeşte legată de aceasta din urmă. Cele două piese făceau parte din trilogii diferite, iar succesiunea lor în acest volum e doar întâmplătoare.

315. Hermes, fiul lui Zeus şi al Nymphei Maia, mesagerul Olympienilor, călăuzul drumeţilor, patronul oratorilor, era totodată ocrotitorul crainicilor şi al ambasadorilor.

316. Vezi n. 162.

317. Într-un schimb de replici din *Fenicienele*, aceste întâmplări sunt relatate aproape aidoma.

318. Aluzie vagă; după unele tradiţii şi-ar fi ucis fratele.

319. Oidipus, fostul rege orb al Thebei, care fusese

sechestrat de Eteokles şi Polyneikes în palat, scos din minţi de mânie, şi-a blestemat fiii să se ucidă între ei pentru tron. Aceştia, ca să evite împlinirea blestemului patern, au hotărât să domnească pe rând şi, în timp ce unul stă la cârmă, celălalt să lipsească din cetate. Primul care s-a exilat de bunăvoie, la Argos, a fost Polyneikes. Dar după împlinirea sorocului hotărât prin înţelegere, Eteokles n-a mai vrut să-i cedeze puterea. Aşa s-a ajuns la războiul din faţa porţilor Thebei.

320. Cu privire la empyromanţie, vezi n. 264.

321. Din interogatoriul lui Theseus, reiese că eşecul argianului Adrastos a fost urmarea a doua greşeli: întâia că, ascultând de un oracol confuz, şi-a căsătorit fetele cu doi străini exilaţi, cărora le-a făgăduit să-i ajute să-şi cucerească tronurile; a doua că n-a ţinut seama de semnele nefavorabile ale prezicătorilor, mai ales de cele ale lui Amphiaraos, care altminteri a luptat şi el sub zidurile Thebei, fiind unul din Cei Şapte.

322. E vorba de ginerii săi meteci, Polyneikes şi Tydeus.

323. Era umilitor pentru un rege de Argos, cetate străveche şi orgolioasă, să apară în postură de suplicant.

324. Se referă la Peloponnesos, care se tălmăceşte «insula lui Pelops», în realitate peninsulă, dominată multă vreme de Sparta.

325. Textual, focul «zeului», adică al Soarelui.

326. Theseus îşi mărturiseşte aici viziunea optimistă despre începuturile şi progresul omenirii, datorat nu legilor naturale, ci proniei divine. Acelaşi punct de vedere îl enunţă Prometheus, el însuşi un zeu, în tragedia lui Aischylos. Titanul arată cum din omenirea infantilă de odinioară care «vedea fără să vadă şi asculta fără s-audă, aidoma cu plăsmuirile stârnite-n vise» a izbutit să ridice «fiinţe gânditoare, înzestrate cu judecată». (*Prometheus*

înlănţuit, v. 442 şi urm.). Într-un mod asemănător aprecia şi Sokrates grija zeilor faţă de oameni. (Xenophon, *Memorabilia*, IV, 3).

327. Acolo unde cunoaşterea raţională nu mai operează, voinţa zeilor se vesteşte omului prin mijlocirea tehnicilor divinatorii, din mulţimea cărora sunt citate trei: empyromanţia (vezi n. 264), ornitomanţia (vezi n. 67) şi hieroscopia. Aceasta din urmă se practica ghicind în viscerele animalelor jertfite: era obligatorie cercetarea ficatului, mai ales a părţii numită de anatomişti lobul lui Spiegel şi de haruspici *capul iecoris*, capul ficatului.

328. Aceasta constituie greşeala violării măsurii, *hybris*, care se pedepseşte, după gravitate, cu amarnice suferinţe sau cu moarte.

329. În textele greceşti, cuvântul zeu (*theos*) apare câteodată cu înţelesul mai abstract de divinitate universală.

330. Odată cu vinovatul de *hybris*, când e osândit, cad şi apropiaţii lui, uneori însăşi cetatea din care face parte.

331. Profetul Amphiaraos s-a împotrivit vehement războiului.

332. Pasajul referitor la cele trei clase de cetăţeni şi al rolului lor social nu se încadrează prea bine în discursul lui Theseus şi pare interpolat.

333. Pittheus, tatăl Aithrei, a fost unul din numeroşii Pelopizi.

334. Plânsul, asemenea veşmintelor de doliu, nu se potriveşte cu celebrările din aşezământul zeiţei De-o, alt nume al Demetrei, care apare aici în textul grec.

335. Eroul, încă adolescent, în drumul său spre Atena, printre alte vitejeşti isprăvi, a răpus cu o lovitură de spadă scroafa, nu mistreţul, de la Krommyon, un animal care omorâse mulţi oameni. Dihania, numită Phaia (Sura),

fusese plodită de Typhon şi Echidna.

336. Oratorii au veştejit nu o dată *aboulia* statului atenian, adică lipsa de chibzuială, neprevederea, incapacitatea politică. Poporul respingea cu indignare aceste învinuiri, socotindu-le insulte retorice.

337. Atari rânduieli politice aparţineau desigur Cetăţii din vremea dramaturgului, nu celei legendare.

338. Vezi n. 56.

339. Perifrază pentru Argos, meleag străbătut de zeul-fluviu Inachos.

340. Prin această lucrare trebuie să se înţeleagă săvârşirea cultului morţilor, una din formele pietăţii.

341. Motivul încheierii unei alianţe de prietenie şi defensive între Atena şi Argos corespunde unei vechi orientări a politicii ateniene: scoaterea Argosului, cetate din Peloponnes, de sub hegemonia Spartei.

342. Înainte de a ajunge la Theba, călătorul purces din Attika trebuie să traverseze aceste două cursuri de apă.

343. Fântână sacră de la Eleusis.

344. Vezi n. 65.

345. Atac contra demagogilor în general, aceşti manipulatori ai conştiinţei publice şi, poate, în particular contra lui Kleophon, fostul tăbăcar, susţinător al războiului total, care la moartea lui Perikles a devenit conducătorul partidei democratice radicale.

346. Autorii epocii clasice, poeţi, istorici, filosofi, au criticat adeseori instituţia tyraniei.

347. Aceasta era întrebarea convenţională prin care crainicul chema cetăţenii să-şi rostească opiniile în adunarea poporului (*ekklesia*).

348. Solul theban îl previne pe Theseus să nu se bizuie prea mult pe forţa fizică, apanaj înşelător al tinereţii.

349. Divinităţi personificând osânda sau răzbunarea, probabil unele şi aceleaşi cu Erinyile.

350. Asaltarea furibundă a zidului Thebei de către Kapaneus şi moartea lui prin fulgerare sunt zugrăvite crud, cu amănunte naturaliste, de poet în *Fenicienele*, v. 1172 – 1186.

351. Vezi n. 171.

352. Ideea conservării materiei şi cea a întoarcerii elementelor la obârşii sunt comune multor filosofi, printre care se numără Empedokles, Anaxagoras, Demokritos. Formulări asemănătoare apar şi în unele fragmente ale lui Euripides: «... Ceea ce purcede din glie se întoarce în glie, ceea ce e zămislit de ether suie din nou la cer. Din ceea ce se naşte nimic nu moare: fiecare element se desparte de cele care îi sunt străine şi se înfăţişează sub altă formă.» Fr. 836, *Chrysippos*; «Glia naşte totul şi ia <totul> înapoi», Fr. 195, *Antiope*; «A înapoia pământului ceea ce este pământ. Aceasta reprezintă o noimă nestrămutată: viaţa e secerată ca spicele coapte», Fr. 757, *Hypsipyle*.

353. Atena era cetatea lui Pandion, unul din regii săi legendari.

354. E vorba de thebani, urmaşii eroilor răsăriţi din dinţii semănaţi ai şarpelui sau dragonului ucis de Kadmos (vezi n. 4).

355. Anumite detalii de până aici ale dramei s-ar părea că nu sunt fără legătură cu episodul relatat de Thukydides în *Războiul peloponnesiac*, IV, 90 – 99. În toamna anului 424, o armată alcătuită din atenieni şi din meteci, avându-l în frunte pe Hippokrates, a pătruns pe pământ theban şi a pus stăpânire pe locul numit Delion, unde a fortificat un templu al lui Apollon. Confederaţia beoţiană şi-a mobilizat forţele şi a deschis lupta cu invadatorii, pricinuindu-le *o* grea înfrângere. Strategul însuşi, o mie de hopliţi şi un număr mai mare de oameni

din trupele auxiliare şi-au pierdut viaţa, dar fortul Delion a rezistat. Când atenienii trimiseră la Theba un crainic pentru a obţine, conform datinii, cadavrele luptătorilor, acesta se întâlni cu un crainic theban, care venea să poruncească evacuarea templului. Acesta, învinuindu-i pe ocupanţi de profanare pentru faptul că au transformat în fort un lăcaş de cult şi au folosit apa lustrală în scopuri laice, a refuzat să le cedeze morţii. În cele din urmă, Delionul a fost asaltat şi cucerit de beoţieni.

356. Theseus nu vrea să-l aibă pe învinsul Adrastos ca tovarăş din teama superstiţioasă ca acesta să nu joace rolul de piază-rea în lupta iminentă şi totodată ca să se distanţeze de războiul nedrept anterior al suplicantului său argian.

357. Cântecul următor al Corului este scindat într-un dialog liric care exprimă emoţiile şi îndoielile suplicantelor. La început domină neliniştea privitor la mersul evenimentelor – compromis sau confruntare armată? – şi sentimentul apăsător al răspunderii în caz de masacru. La urmă, glasurile *divizate* se unesc într-o rugă cerşind ajutorul lui Zeus.

358. Cuvântul *moira* înseamnă parte, de unde partea hărăzită fiecărei vieţi, durata vieţii, soarta. Această noţiune, la început impersonală, prinde chip ulterior, ajungând să fie o divinitate încarnând destinul. Fie că este unică, fie, ca la Hesiodos, o treime, Moira sau Moirele împart «muritorilor binele şi răul». (*Theogonia*, v. 901 – 906).

359. Ismenos şi Asopos.

360. Despre descendenţa argeilor din Io, fiica lui Inachos, vorbeşte mitul Danaidelor (vezi n. 188).

361. Este vorba, se înţelege, de trupurile celor morţi sub zidurile Thebei şi neîngropaţi.

362. Amănuntele tactice ale bătăliei dintre atenieni şi

thebani, aşa cum sunt relatate de vestitor, au iscat controverse între filologi. În traducerea fragmentului am urmat textul stabilit de Grégoire şi interpretările sale (op. cit., p. 127 şi urm.).

363. Aşadar, vestitorul, un argian făcut prizonier de thebani, a putut să urmărească desfăşurarea luptei de la înălţimea unui turn lângă poarta numită, după sora lui Kadmos, Elektra.

364. Colina Ismenion, ca şi izvorul lui Ares şi mormântul eroului theban Amphion, au fost localizate: colina se afla la sud-est, izvorul la sud-vest şi mormântul la nord de cetate.

365. Adică atenienii stricto senso.

366. Am tălmăcit astfel grecescul *Paraloi*, însemnând locuitori ai litoralului (attic). Deci Paralienii ocupau flancul stâng al infanteriei atacante, spre izvorul lui Ares.

367. Despre semizeul muzician Amphion, vezi n. 160. Theba era de fapt încercuită: hopliţii luaseră poziţie la sud, cavaleria, împărţită în două escadroane, la est şi la vest, iar carele de luptă la nord.

368. Vestitorul, furat de fluxul rapid al povestirii şi poate oleacă lăudăros, îşi contrazice afirmaţia de la început, anume că ar fi urmărit lupta din vârful unui turn.

369. Conform unor vechi deprinderi tactice, în aripa dreaptă a formaţiei de luptă erau rânduiţi hopliţii cei mai încercaţi, în cazul de faţă locuitorii Atenei şi însuşi regele lor.

370. Kranaos a fost unul din primii suverani ai Atticei, după care atenienii sunt numiţi Kranaizi.

371. Theseus a dobândit teribila ghioagă de la Periphetes, un tâlhar feroce, pe care l-a ucis în părţile cetăţii Epidauros din Argolida, unde se va ridica mai târziu celebrul sanctuar al lui Asklepios.

372. Grégoire (op. cit., p. 97 – 98) crede că, în

ultimele versuri, rostite de vestitor, poetul, om cu vederi politice moderate, lansează athenienilor un avertisment împotriva realegerii ca strateg a lui Kleophon în primăvara anului 422. Zadarnic avertisment! dacă va fi fost unul, deoarece demagogul a izbutit să fie reales, a obţinut votul popular pentru ruperea armistiţiului încheiat cu Sparta, ceea ce a dus la campania dezastruoasă de la Amphipolis, unde Kleophon a murit.

373. Unii comentatori desluşesc în cuvintele lui Adrastos încă o trimitere la războiul peloponnesiac, anume la propunerea de pace făcută de spartani în 425, oferind Atenei condiţii avantajoase, pe care Adunarea poporului, manipulată de Kleophon, le-a respins. De *altfel*, *întreaga tiradă e vădit* pacifistă.

374. În realitate lipseau două cadavre: al lui Amphiaraos, care fusese înghiţit de pământ, şi al lui Polyneikes, cel îngropat, conform tradiţiei, de Antigona.

375. Munte de graniţă, Kithaironul avea un versant spre Attika şi altul spre

376. Localitate aproape de Kithairon.

377. Theseus a ţinut să dea dovadă de evlavie şi umilinţă desăvârşite.

378. Semn de doliu.

379. Bocetul ritual.

380. Joc de cuvinte intraductibil, posibil în elină datorită multelor şi nuanţatelor înţelesuri ale verbului *echo*: a avea, a ţine, a putea etc.

381. Corul deplânge căsătoria fiicelor lui Adrastos cu doi venetici, ca urmare a unui oracol phythian ambiguu.

382. Divinitatea pedepsitoare a Labdakizilor l-a urmărit şi pe Adrastos, socrul şi sprijinitorul lui Polyneikes. Altminteri, cortegiul funebru poposind pe scenă şi bocetul de însoţire le aminteşte pe cele asemănătoare din *Alkestis*, dramă în care Euripides înfăţişează sau comunică

numeroase amănunte privitoare la ritualul înmormântării şi la aparatul credinţelor despre «marea trecere».

383. Autorii antici îl considerau pe Adrastos un abil orator.

384. Respingerea unor procedee din *Şapte contra Thebei* şi din alte drame eschiliene. O critică aproape identică în legătură cu descrierea bătăliilor se întâlneşte în *Fenicienele*.

385. În elogiul funebru ce urmează, Adrastos le schiţează căpeteniilor răpuse portrete idealizate şi surprinzătoare, în maniera sofiştilor. Cu totul altfel se înfiripă figurile lor la Aischylos: trufaşe, agresive, crude, netemătoare de zei.

386. Argeul Eteoklos, fiul lui Iphis şi fratele Euadnei, nu trebuie confundat cu mult mai celebrul Eteokles thebanul, fiul lui Oidipus şi fratele lui Polyneikes.

387. Numele Hippomedon se tălmăceşte Cel-ce-poartă-de-grijă-cailor, Ocrotitorul-de-cai.

388. Fiul lui Oineus a fost principalul erou al vânătorii mistreţului din Kalydon şi a luat parte la expediţia Argonauţilor.

389. Idealizarea nonconformistă a lui Tydeus de către Euripides merită să fie comparată cu aspra caracterizare ce i-o face înaintaşul său, Aischylos: «… descreierat şi spumegând de pofta bătăliei, ţipă asemeni şarpelui şuierător în soarele amiezii, huleşte spusele prezicătorului… îşi saltă coama coifului cu trei umbroase moţuri, iar de sub scutul său tălăngi de-aramă sună, răspândind înfiorare… el face larmă, dornic să se bată, precum un armăsar care aşteaptă încordat să sune trâmbiţa, umplându-şi de mânie frâiele cu bale.» (*Şapte contra Thebei*, v. 38 şi urm.).

390. La sfârşitul oraţiunii funebre, Adrastos insistă asupra ideii că virtutea poate fi deprinsă din copilărie, cu

alte cuvinte că omul este moraliceşte perfectibil, dar nu printr-o disciplină intelectuală, ci prin exerciţiu şi imitaţie. Aceasta este de altfel părerea sofistului Protagoras: virtutea se însuşeşte cum prinde un copil limba maternă (Platon, *Protagoras*, 324 C-328 B). Mai adesea însă Euripides dă glas părerii contrare, în lumina căreia comportamentul uman ar fi dependent de legile eredităţii, greu de îmbunătăţit prin strădanii pedagogice.

391. Theseus încheie discursul lui Adrastos, făcând elogiul celor doi căpitani ale căror cadavre lipsesc. Virtutea prezicătorului Amphiaraos a fost pecetluită prin însuşi faptul că divinitatea nu a îngăduit să moară sfârtecat în luptă, ci l-a sorbit de viu în pământ. Iar valoarea lui Polyneikes, pe care l-a găzduit şi cunoscut, regele o laudă fără rezerve, în spiritul viziunii euripideice asupra nefericitului personaj.

392. Deoarece cauza morţii lui nu a fost naturală, ci divină.

393. Literal: «mormântul separat de celelalte>».

394. Fiica lui Zeus şi a Latonei, având numeroase feţe şi atribuţii, era venerată şi ca Locheia, zeiţa naşterii şi a lăuziei.

395. În realitate, numai cinci eroi din şapte au fost băştinaşi din Argos. Polyneikes venise acolo de la Theba, Tydeus din Altolia.

396. Textul versului este controversat. Corul rezumă manifestările doliului: tăierea părului, lepădarea cununilor, libaţiile pentru morţi şi bocetele neplăcute lui Apollon, inspiratorul poeţilor şi muzicienilor.

397. Personificarea lunii era o tânără femeie frumoasă, care străbătea cerul într-un car de argint tras de doi cai focoşi.

398. Cu privire la cremaţiune şi înhumare, vezi n. 265 şi 308.

399. Ultimele versuri profund şi absurd corupte în manuscrise. Am urmat şi aici versiunea conjecturală a lui H. Grégoire.

400. Replicile exaltate ale Euadnei amintesc de alte fecioare şi femei martire din dramele lui Euripides: Iphigeneia, Polyxene, Makaria, Alkestis, soţia lui Kapaneus întrecându-le pe toate prin hotărâre şi fervoare mistică.

401. Dorinţe himerice de soiul acestora, exprimate cu anumită consecvenţă logică de eroii lui Euripides, dar numai în momentele de mare tulburare emoţională, se întâlnesc şi în alte drame.

402. Iphis aminteşte că venise să adune oasele şi cenuşa fiului său Eteoklos dar, prăbuşit de durerea pierderii ambilor copii, renunţă. Pe de altă parte, cum în drama elină jucau numai trei actori, cel ce interpreta rolul lui Iphis trebuia îndepărtat, pentru a se costuma în zeiţa Athena, a cărei intrare în scenă era iminentă.

403. La fel ca în *Andromacha* şi în *Alkestis*, poetul se bizuie şi aici pe efectul patetic al apariţiei copiilor şi al bocetului cântat de glasuri infantile. În alte tragedii – *Herakles*, *Heraklizii*, *Troienele* – copiii sunt doar personagii mute.

404. Vezi n. 352.

405. În dialogul liric dintre copiii argieni şi mamele lor din strofa-antistrofa 2 se fac prevestitoare aluzii la campania Epigonilor. Astfel au fost numiţi fiii celor şapte căpetenii care au pierit în primul război contra Thebei. Într-adevăr, după zece ani de la eşec, Epigonii, îndemnaţi de un oracol favorabil, vor hotărî să se răzbune. Alcătuind o armată sub comanda lui Aigialeus, feciorul lui Adrastos, vor începe al doilea război, de data aceasta norocos, care se va sfârşi cu înfrângerea thebanilor şi prădarea cetăţii.

406. Cazan de bronz montat pe un suport cu trei picioare. Asemenea trepiede, începând din secolul VII,

constituiau dania tradiţională făcută lui Apollon la Delphi.

407. După încheierea, la porunca lui Eurystheus, a celor douăsprezece munci, prima mare expediţie organizată de Herakles a fost împotriva Troiei. Aceasta nu trebuie confundată cu războiul cântat în *Iliada*, care a avut loc ulterior.

408. Deci jurământul de credinţă al argeilor faţă de atenieni urma să fie gravat în pântecul cuvei tripodului, «parafat» prin jertfirea deasupra lui a trei oi şi apoi consacrat ca ex-vot e în sanctuarul lui Apollon Pythianul.

409. Îngroparea cuţitului sacrificial avea rostul magic să ferească statul atenian de vreo invazie argiană neaşteptată.

410. Răspântia menţionată se găsea la întâlnirea drumurilor venind dinspre Eleusis, Megara şi Kithairon. Pausanias (*Călătorie în Hellada*, I, 39) localizează rugurile aproape de puţul Anthion şi de sanctuarul de la Metaneira. Divinitatea numită în text Isthmia pare să fie ori Hekate, zeiţa răscrucilor, ori Demeter, ori Poseidon, ori după alţii chiar Apollon, chezaşul jurământului.

411. Conform altor izvoare, nu Aigialeus, fiul regelui Adrastos, a fost generalul armatei argeilor, ci Alkmeion, fiul marelui prezicător Amphiaraos.

412. După ce se va alătura Epigonilor, Diomedes va deveni unul din eroii războiului troian, sprijinitorul fidel al lui Agamemnon, favoritul zeiţei Athena. Ceilalţi Epigoni, nesemnalaţi până acum în aceste note, au fost: Thersandros, fiul lui Polyneikes, Polydoros, fiul lui Hippomedon, Sthenelos, fiul lui Kapaneus, şi Promachos, fiul lui Parthenopaios.

ION

413. Aşezarea din Phokida, de pe versantul sudic al muntelui Parnasos, numită «stâncoasa Pytho» în *Imnul homeric către Apollon*, a fost cel mai venerat sanctuar

panhellenic. Centru religios şi centru cosmic, adevărată *axis mundi*, Delphi se afla în locul unde fusese descoperit buricul terestru, *omphalos*-ul, reprezentat de o piatră conică, asemănătoare betylilor din Orientul semitic; iar numele său era se pare înrudit cu *delphys*, matrice. Acolo, înaintea lui Apollon, au domnit alte divinităţi. Săpăturile au scos la iveală vestigii din epoca mykeniană. Marea Mumă, zeitate străveche întruchipând pământul, a lăsat pe coastele Parnasului o stăruitoare amintire. În prologul *Eumenidelor* de Aischylos se afirmă că la început au profeţit acolo Gaia, apoi fiica ei Themis, personificarea ideii de lege, de bună rânduială, pe urmă o altă Titanidă, Phoibe. Dar un dragon «cu ochii roşii ca vinul / cu solzi tărcaţi pe trupul de bronz, / dihanie cruntă scornită de Glie, / sub umbra frunzoasă de laur / zăcea şi păzea chthonianul oracol.» (Euripides, *Iphigeneia în Taurida*, v. 1245 – 48). Ca să ajungă stăpân asupra sediului profetic, Apollon a trebuit să ucidă balaurul Python şi a dobândit, în felul acesta, epitetul de zeu pythian. Şi după ce s-a instalat el însuşi ca profet pe un tripod de aur, a rânduit-o în scaunul oracular pe Pythia, o muritoare din Delphi, prin gura căreia nu a încetat să grăiască, legând şi dezlegând destinele elenilor.

414. Vezi n. 142.

415. Aparţinând generaţiei divine monstruoase şi nestăpânite de dinaintea Olympienilor, Atlas a luptat contra acestora, alături de Giganţi, şi a fost pedepsit de Zeus să poarte veşnic pe umerii săi greutatea bolţii cereşti. Din nunta Titanului cu Pleione s-au prăsit cele şapte Pleiade, între care şi Maia. Aceasta din urmă, unindu-se cu Marele Zeus pe muntele Kyllene, l-a născut pe Hermes.

416. Fiul Maiei se afla în slujba lui Zeus, în calitate de sol, şi a zeilor infernali, Hades şi Persephona, ca însoţitor al sufletelor după moarte în tărâmul umbrelor.

417. Pallas este un nume ritual al zeiţei Athena. Epitetul din text aminteşte de lancea aurită a statuii Athenei Promachos de pe Akropolis.

418. Regele Atticei a fost căsătorit cu Praxithea. Numele fetei lor mezine, *Kreusa* (*Kreousa*), se va citi: *Kre-u-sa*.

419. E vorba de colina stâncoasă dominând câmpia din jur de la înălţimea de 80 metri, pe care s-a construit «cetatea de sus», Akropolis. Acest cuib de vulturi fortificat cuprindea încă din epoca mykeniană palatul basileilor şi lăcaşurile de cult ale zeilor tutelari, în frunte cu Athena.

420. Unul din primii regi ai pământului attic, născut din pofta lui Hephaistos de-a se uni cu Athena. Zeiţa fecioară s-a apărat vitejeşte, dar în luptă sămânţa zeului faur a căzut pe pământ. Astfel fecundată, Glia a odrăslit un fiu, pe care Athena l-a cules, l-a numit Erichthonios, l-a ascuns, laolaltă cu doi şerpi de pază, într-un coş şi l-a dat spre păstrare fiicelor lui Kekrops, poruncindu-le să nu deschidă receptacolul. Totuşi acestea, împinse de curiozitate, l-au deschis, au înnebunit de spaimă şi s-au sinucis, azvârlindu-se din vârful Akropolei. După unele versiuni însuşi trupul pruncului se isprăvea printr-o coadă de şarpe. Fiicele lui Kekrops şi ale soţiei sale Aglauros, Aglauridele, erau treime. Şarpele reprezintă un vestigiu al cultului animalier asociat cu cel al divinităţilor antropomorfe.

421. Copiii atenienilor, probabil băieţii, erau împodobiţi cu amulete în formă de şarpe.

422. Vechii locuitori ai Atenei se considerau cu mândrie autohtoni (*autochthones*), adică răsăriţi din însuşi pământul Atticei, neamestecaţi prin imigrări sau invazii. Conform tradiţiei, strămunii fondatori ai cetăţii, Kekrops şi Erichthonios, de pildă, au fost născuţi de Glie.

423. Pythia, preoteasa prin intermediul căreia

Apollon îşi rostea oracolele (vezi n. 413).

424. Literal, cornul> «cu dinţi de aramă»: un erou al insulei Euboia, fiul lui Abas, eponimul Abantizilor sau Abanţilor.

425. Interpretare mitică a luptei atenienilor pentru a-şi asigura controlul asupra importantei insule vecine, încheiate cu capitularea cetăţii Chalkis.

426. Xuthos era aheu din Thessalia. Sunt lesne de înţeles motivele pentru care autorii elini, poeţi, istorici sau autografi, au căutat de timpuriu să înregistreze obârşiile eroilor eponimi ale celor patru triburi greceşti primitive: ionieni, aheeni (ahei), eolieni şi dorieni. Iată genealogia hesiodică din *Catalogul femeilor* (fragm. 7), schematizată:

Deukalion – Hellen – Doros, Xuthos, Aiolos; Xuthos – Achaios, Ion. În drama lui Euripides arborele genealogic se înfăţişează modificat, precum urmează:

Zeus → Aiolos – Xuthos; Apollon (+ ateniana Kreusa) – Ion; Xuthos (+ Kreusa) – Doros, Achaios.

Adaug şi lista înaintaşilor Kreusei:

Hephaistos (+ Gaia) – Erichthonios – Pandion – Erechtheusp Kreusa.

427. Precizez că numele, alcătuit din două silabe, al fiului Kreusei se va pronunţa i-on. Ionienii, urmaşii acestuia, după Strabon (VIII, 7) ar fi întemeiat în Asia Mică: Ephesos, Kolophon, Klazomenai, Miletos, Myoris, Lebedos, Priene, Teos, Phokaia, Chios, Samos.

428. Arbore consacrat lui Apollon, cu frunze lucioase şi aromatice, pururi verzi (*Laurus nobilis*). Prorociţa Pythia stabilea comuniunea cu zeul prin mijlocirea copacului sacru, ţinând în mână o ramură de dafin, tămâindu-se cu fumul frunzelor arse sau mestecând foi de dafin, procedee care înlesneau, poate, autosugestia.

429. Textul cuprinde un calambur intraductibil. Hermes, plecând (ion), îl numeşte Ion pe fiul divinului său

frate.

430. Monodia lui Ion, capodoperă a liricii eline, începe cu o recitare anapestică. Abia strofa, antistrofa şi epoda erau cântate.

431. După ce Pythia se purifica, scăldându-se, probabil în Kastalia, şi bând apă din izvorul sacru, se aşeza pe un trepied (de aur?), cădea într-o stare de transă profetică şi, inspirată de zeu, *entheos*, începea să bolborosească. Prezicerile sale confuze erau apoi elaborate şi rânduite în versuri de slujitori sacerdotali specializaţi, aşa-numiţii profeţi, şi înmânate consultanţilor. O copie a fiecărui oracol, care putea fi redactat şi în limbi străine, era păstrată în arhiva sanctuarului.

432. Slujitorii templului, inclusiv Pythia, se recrutau dintre locuitorii cetăţii Delphi. Kastalia este unul din izvoarele sacre ale locului, celălalt se numeşte Kassotis.

433. Tăcerea şi cumpătarea în vorbe sunt manifestări ale evlaviei mistice.

434. Apollon este invocat aici cu numele de Paian, în ipostaza lui de vindecător. Chiar dacă uneori poate să se manifeste ca un daimon ucigaş, fiul Latonei este şi medicul celest, care vine în ajutorul omenirii bolnave. El i-a împărtăşit fiului său Asklepios, şi acesta mai departe Asklepiazilor, ştiinţa tămăduirii.

435. Se ştie că *Aquila imperialis* este pasărea lui Zeus şi ambasadoarea acestuia.

436. Despre aptitudinea pentru muzică a lebedei, vezi n. 82.

437. Insula natală a lui Apollon.

438. Fluviu şi zeul acestuia, curgător prin Peloponnes între Elida şi Arkadia.

439. Fâşia de uscat ce leagă Peloponnesul de Grecia continentală.

440. Aşadar, preotul delphic Ion ceartă feluritele

specii de păsări, trimiţindule, în glumă desigur, spre alte celebre sanctuare: al lui Apollon din Delos, al lui Zeus din Olympia, al lui Poseidon din Isthmul korinthic.

441. Aluzie la ornitomanţie (vezi n. 67).

442. Sanctuarul de la Delphi al cărui plan a fost reconstituit de arheologi, prin confruntarea datelor obţinute cu descrierile lui Pausanias, era o bucată de teren (*temenos*) în formă de patrulater, aşezată în pantă şi închisă printr-un zid puternic împrejmuitor (*peribolos*), în care se deschideau mai multe porţi. Câteva ziduri de susţinere solide au îngăduit alcătuirea unor terase legate între ele prin Calea Sacră. Acest drum în formă de V traversează locul, pornind de la poarta de jos până la esplanada templului, printre monumente votive de tot felul, care dădeau sanctuarului, în perioada clasică, înfăţişarea unui muzeu în aer liber, deosebit de încărcat: statui izolate (uneori în vârful unor coloane înalte) sau grupate şi «tezaurele», mici capele ridicate de cetăţile greceşti, unde erau îngrămădite donaţii publice şi particulare. În cele din urmă, străbătând larga esplanadă, flancată şi aceasta de scumpe ofrande, între altele o statuie colosală a lui Apollon înaltă de peste 15 metri, se ajungea la altarul cel mare din faţa intrării. Acest sacru lăcaş, nimicit în anul 548 de foc şi din nou în 373 de o alunecare a terenului, a fost reconstruit de fiecare dată într-o formă mai măreaţă prin contribuţiile nedrămuite ale tuturor elenilor. Templul lui Phoibos, care domina povârnişul de pe înălţimea platformei sale, era înconjurat de o colonadă dorică şi avea planul interior de tip obişnuit: o anticameră sau *pronaos*, unde se pătrundea printr-un portic cu două coloane între zidurile laterale, apoi o sală mare, *cella*, adăpostind statuia zeului, şi în partea din spate, aşezat simetric pronaosului, un fel de portic închis numit *opisthodomos*. Tot în fundul sălii se deschidea

probabil încăperea oraculară, situată la un nivel inferior, poate chiar o subterană, dar indiciile arheologice lipsesc cu desăvârşire. Pelegrinii nu aveau voie să pătrundă în acest loc, *adyton*, ascunzişul rezervat Pythiei. Pe dinafară, frontoanele şi frizele templului erau acoperite de sculpturi, pictate în culori vii.

443. Lui Apollon Ocrotitorul drumurilor i se consacrau un soi de obeliscuri scunde sau altare, aşezate în faţa templelor sau a caselor.

444. Adică şi înaintea lăcaşului de cult al acestuia.

445. Încă din epoca arhaică grecii au cioplit reprezentări rudimentare ale lui Hermes cu două capete. Ele erau denumite *hermai*.

446. Vezi n. 22 şi 50.

447. Nepotul, scutierul şi însoţitorul lui Herakles l-a ajutat pe erou să răpună Hydra.

448. Bellerophontes, fiul lui Poseidon şi al unei muritoare, coborând din văzduh călare pe faimosul Pegasos, armăsarul înaripat, a ucis dintr-o singură lovitură Himera (Chimaira), dihania monstruoasă a cărei alcătuire ţinea de leu, capra şi şarpe. Comentatorii se întreabă dacă aceste mituri erau sculptate pe metope sau pictate în portice. Nu se ştie dacă decorul scenei copia întocmai templul delphic.

449. S-au păstrat fragmente din această Gigantomachie care împodobea frontonul dinspre apus al templului. Doar că, observă pertinent comentatorii, acest fronton nu putea fi observat de lor, instalat în faţa intrării, orientată spre răsărit, a sanctuarului.

450. Vezi n. 109.

451. Egida, marea pavăză sau cuirasa din piele de capră, cu capul Gorgonei în mijloc, unul din atributele Athenei (vezi n. 500).

452. Gigant, care, după o tradiţie mai târzie, ar fi

azvârlit asupra lui Zeus insula Lemnos.

453. Dionysos, participant alături de Zeus la Gigantomachie, era numit sau invocat în numeroase feluri: Bromios, Bakehos, Bakeheus, Bakeheios, Bakehebakehos, Iobakehos, Iakehos, Euios etc.

454. Prezenţa Gorgonelor sculptate pe piatra aproximativ conică a *ompha*/os-ului se pare că nu e confirmată de alţi autori (vezi n. 187).

455. În vremurile vechi, consultanţii trebuiau să aducă drept ofrandă sanctuarului o turtă (*pelatios*). Mai târziu vărsau o sumă de bani, numită tot *pelanos*, în amintirea turtei rituale. Apoi se sacrifica o oaie sau, după Plutarchos, care a fost el însuşi sacerdot la Delphi, o capră. Înaintea jertfirii, animalul era stropit cu apă rece: dacă nu tremura sub acest duş, era semn că zeul nu se învoieşte să răspundă şi consultaţia nu mai avea loc.

456. Întâiul rege întemeietor şi civilizator al Atticei, născut chiar din solul acestui ţinut. A domnit paşnic cincizeci de ani, convingând oamenii s-o aleagă ca principală protectoare pe Athena, învăţându-i să cultive măslinul, să clădească oraşe întărite şi să-şi îngroape morţii. Fiicele lui, Aglauridele, s-au sinucis într-un atac de nebunie (vezi n. 420).

457. Stânca din vârful căreia s-au precipitat Aglauridele a fost Akropolis.

458. Regele Erechtheus, al cărui mit este legat de originile cetăţii Atena, se războia cu eleusinii, sprijiniţi de un fiu al lui Poseidon, Eumolpos. Întrebând oracolul delphic cum ar putea să învingă, acesta i-a răspuns că doar sacrificându-şi fiicele. Basileul, având şi încuviinţarea soţiei sale Praxithea, le jertfeşte şi câştigă războiul. Scapă doar Kreusa, care abia se născuse. Euripides a scris o tragedie *Erechtheus*, din care s-au păstrat câteva fragmente.

459. Tridentul era atributul lui Poseidon cu ajutorul căruia stârnea valurile mării. Pe regele Atenei zeul «cu pletele vinete» l-a pedepsit pentru uciderea fiului său Eumolpos.

460. În comentariul său, Grégoire conchide că la Steiurile Nalte s-ar fi practicat o anumită divinaţie fulgurală (*Euripide*, III, p. 189).

461. Pe Kreusa o tulbură amintirea peşterii în care a fost siluită de zeu şi unde mai apoi şi-a abandonat pruncul nou-născut.

462. Cea mai mare insulă din Marea Egee, despărţită de continent prin strâmtoarea Euripos.

463. Privitor la războiul dintre fiii (urmaşii) lui Kekrops, adică atenienii, aliaţi cu Xuthos, şi urmaşii lui Abas din Euboia, vezi n. 424.

464. Erou beoţian, fiu al lui Apollon şi destoinic arhitect. Împreună cu Agamedes, alt constructor legendar, au înălţat numeroase palate şi temple, între care cel din Delphi. După moarte, Trophonios a avut un vestit oracol subteran într-o grotă din pădurea de la Lebadeia.

465. Preoteasa Pythia.

466. Replica lui Ion e plină de bun simţ, dar şi de subtilitate teologica, firească la un slujitor al templului.

467. Uneori oamenii, prevăzători, iscodeau mai multe oracole deodată.

468. Asemenea reflecţii, unele chiar mai amare, exprimă adesea şi alte eroine ale lui Euripides.

469. Ion precizează că avea numai sarcini exterioare, administrative. Cei care stăteau în preajma Pythiei şi îi decodau bolboroselile, aşternându-le în stihuri, aşa-numiţii profeţi, trebuiau să fie băştinaşi din Delphi.

470. Alegerea în funcţii religioase şi laice prin tragere la sorţi era un procedeu răspândit în multe cetăţi greceşti.

471. Nu era îngăduit să i se pună întrebări zeului decât în zilele faste. Aşadar, după vărsarea taxei către sanctuar şi sacrificarea unui animal, consultantul intra în *cella* templului, dar nu în *adyton*-ul Pythiei (vezi n. 442) şi aştepta răspunsul La întrebarea, al cărui text scris îl dăduse în prealabil preoţilor.

472. În afară de Apollon, la sanctuarul din Delphi erau adorate şi alte divinităţi, pe care Pythia le invocă în prologul *Eumenidelor* de Aischylos: Glia, Themis, Phoibe, Pallas Pronaia, Nimphele din peştera Korykiană, Bromios (Dionysos), râul Pleistos, Poseidon şi Preaînaltul Zeus.

473. Rezervoare fixe cu apă lustrală, pentru purificarea rituală a pelegrinilor, asemenea agheasmatarelor de piatră din bisericile catolice.

474. Legile Atenei pedepseau vioiul cu plata unei despăgubiri pecuniare de o sută de drahme. O drahmă de argint cântărea în jur de 4, 37 g în sistemul monetar attic.

475. Divinitate obstetricală, supraveghetoarea naşterilor, fiica lui Zeus şi a Herei. Se ştie că Athena nu s-a născut în chip firesc, ci din capul mai-marelui zeilor. Acesta, la încheierea gestaţiei, l-a rugat pe Hephaistos să-i despice cu o secure craniul, din care Athena a ţâşnit gata înarmată, slobozind un ţipăt mare de luptă. Doar Euripides aici afirmă că această neobişnuită moşire a săvârşit-o Prometheus. Poate subînţelegea faptul că zeiţa înţelepciunii, atât de favorabilă muritorilor, nu putea fi scoasă la lumină de faurul Olympienilor, ci de Titanul civilizator şi *philanthropos*.

476. Athena este invocată de cor cu epitetele Nike (Victoria) şi Makaria (Fe

477. Artemis, sora geamănă a lui Apollon.

478. Zeul pastoral, originar din Arkadia, fiul lui Hermes, avea încă de la naştere binecunoscuta înfăţişare: coarne, nas cârn, barbă, picioare păroase de ţap. Era un

virtuoz al fluierului şi al naiului, instrument inventat de el însuşi.

479. Poetul imaginează un dans straniu – după moarte! – al celor trei Aglauride (vezi n. 420 şi 456) pe muzica şuierată de Pan dintr-o grotă vecină cu Steiurile Nalte din colina Akropolei.

480. Alt nume folosit doar aici de Euripides pentru sărbătorile *trieteride* (trienale), care se desfăşurau cu prilejul solstiţiului de iarnă în cinstea întoarcerii lui Dionysos.

481. Străini rezidenţi într-un oraş, însărcinaţi în mod onorific cu interesele concetăţenilor lor. Atribuţiile proxenilor erau asemănătoare cu ale consulilor de astăzi.

482. Despre cortegiul dionysiac, *thiasos*, şi despre menade vezi n. 213 şi 294.

483. Textual: «… să fiu copilul copilului lui Zeus.» După genealogia alcătuită de dramaturg, Xuthos era nepotul Kronidului.

484. Comentatorii desluşesc în spusele lui Ion o aluzie la ostracism, procedeu prin care au fost exilaţi din Atena, în secolul V, numeroşi oameni politici proeminenţi: Aristeides, Themistokles, Kimon, Alkibiades, Nikias etc. Aplicarea ostracismului o decidea Adunarea poporului o dată pe an şi se desfăşura votându-se pe cioburi de vase (*ostraka*). Fiecare votant scrijelea pe ciobul său numele demnitarului pe care voia să-l surghiunească vreme de zece ani din cetate. În caz de majoritate, măsura era tradusă în fapt, fără drept de apel. Ostracizarea a fost abandonată după anul 417.

485. Privitor la critica tyraniei vezi dezbaterea dintre Theseus şi crainicul theban din *Rugătoarele*.

486. Kreusa.

487. Sacrificiul închinat cu prilejul naşterii şi festinul respectiv aveau loc într-a cincea zi de viaţă a pruncului.

488. Referire tot la sărbătoarea trienală în cinstea lui Dionysos. Despre aceasta vezi n. 480 şi frumosul parodos din *Bakehantele*, v. 142 şi urm.: «Atunci pământul se umple / de râuri de lapte şi râuri de vin / şi de nectar de albine, / şiadie miresmă precum / tămâia de Syria. Bakehos, el însuşi, / duce făclia de foc şi răşină / în vârful tulpinii de narthex, / goneşte năvalnic, / stârneşte cete răzleţe, / ţâşneşte cu ţipăt mare / şi pletele moi şi le-azvârle / să-i fâlfâie-n aer (...) Atunci, bucuroasă, bakehanta, / pornind ca o mânză / pe urmele mamei ce paşte / zvâcneşte cu gleznele iuţi şi se-avântă.»

489. Atenienii, sprijiniţi de Xuthos, au biruit oastea invadatoare a eleusinilor, conduşi de Eumolpos.

490. Sanctuarul delphic se întindea pe povârnişul Parnasului şi urcuşul de la intrarea în incintă până la templul propriu-zis era într-adevăr anevoios.

491. Pentru a se desprinde de lanţurile omeneştilor dureri. Dorinţa aceasta de evadare din mizeria contingentului şi de uitare sau tămăduire prin contact cu elementele – pământ, apă, soare (foc), ether – este exprimată şi în alte drame ale lui Euripides.

492. Acelaşi joc de cuvinte intraductibil semnalat în n. 429.

493. Poetul îl confundă pe Aiolos, fiul lui Zeus şi tatăl lui Xuthos, cu Aiolos, Stăpânul Vânturilor, menţionat în *Odysseia*, X, ca fiu al lui Hippotes şi locuitor al unei fabuloase insule plutitoare. Acesta a avut şase fii şi şase fiice pe care i-a căsătorit între ei. La un atare fel de unire incestuoasă face aluzie, nu fără venin, bătrânul sclav.

494. Atitudinea poetului faţă de sclavie a fost, la vremea sa, curajoasă şi înaintată. Un secol mai târziu, Aristoteles încă va mai susţine că natura îi zămisleşte pe unii oameni sclavi, iar pe alţii liberi. Euripides a fost însufleţit de milă faţă de starea jalnică a robilor, le-a

preţuit însuşirile, cinstea, fidelitatea, inteligenţa, reprezentându-i adeseori în dramele sale. «Numele de sclav nu exclude virtutea. Mulţi sclavi sunt mai de preţ decât <oamenii> liberi.» (Fragm. 515, *Melanippe înlănţuită*) «Mulţi sclavi nu au ruşinos decât numele, sufletul lor este în schimb mai liber decât al oamenilor care nu sunt sclavi.» (Fragm. 828, *Phrixos*) «Odinioară, la început, când ne-a zămislit, pământul ne-a înzestrat pe toţi cu aceeaşi natură. Numai părerea a scornit deosebiri între oameni. (...) Cel nobil şi cel nenobil au una şi aceeaşi origine.» (Fragm. 53, *Alexandros*)

495. Athena, zeiţa stâncii Akropolei, după o tradiţie foarte răspândită, a văzut lumina zilei pe malul lacului Tritonis din Libya. Unul din epitetele sale era Tritogeneia, adică «născută lângă Tritonis».

496. Poetul spune «coarnele fără viaţă ale <jivinelor> rustice», cuvinte prin care sunt numite probabil cele două ramuri ale lirei.

497. Textul este nesigur. Am urmat iarăşi interpretarea lui Grégoire (op. cit., P219).

498. Alt nume al Aphroditei, decurgând din Kypros (Cipru), insulă pe care zeiţa dragostei a poposit după naşterea sa din valurile mării şi unde era obiectul unui cult fierbinte, de influenţă orientală, mai ales în templul de la Paphos.

499. Pe lângă dafin (laur), un alt arbore consacrat zeului era palmierul, la umbra căruia Leto a dat naştere divinilor gemeni.

500. Cuvântul *aigis* (egidă) derivă din *aix* (capră), animal a cărui piele a folosit, conform tradiţiei celei mai răspândite, la făurirea faimosului scut al Athenei.

501. Alt joc de cuvinte intraductibil: între *aigis* (egidă) şi *aisso* (a se lansa, a se precipita) există o înrudire etimologică.

502. Divinitatea ocrotitoare a drumurilor este identificată aici cu Hekate, urzitoarea activităţilor nocturne, tenebroase şi totodată cu Persephone, fiica Demetrei.

503. Despre raportul dintre viaţă şi non-viaţă, realitate şi iluzie, ca şi despre posibile peregrinări ale sufletului după moarte, dramaturgul se întreabă adesea: «Cine ştie dacă a trăi nu este ceea ce se cheamă a muri şi dacă a muri <nu este ceea ce se cheamă> a trăi.» (Fragm. 830, *Phrixos*) «Cine ştie dacă viaţa noastră nu este moartea şi dacă a muri nu înseamnă a trăi în Hades?» (Fragm. 639, *Polydios* sau *Glaukos*) «Eu socotesc, nu azi întâia dată, că viaţa omului este o umbră.» (*Medeia*, v. 1224)

504. În strofa aceasta Corul vrea să spună că ar fi jignitor pentru zeu dacă Ion, ajungând rege, ar lua parte la Marile Misterii de la Eleusis. Acestea se celebrau în luna Boedromion (septembrie-octombrie) în cinstea Demetrei şi a lui Iakehos-Dionysos. La *ei kada* (= a douăzecea zi) lunii amintite, care coincidea cu a şasea zi a Marilor Misterii, avea loc o procesiune pe Calea Sacră de la Atena la Eleusis, urmată de o veghe nocturnă, la lumina torţelor, în timpul căreia se desfăşurau cântece rituale şi dansuri (vezi n. 296). Kallichoron era o fântână de la Eleusis.

505. Fiicele lui Nereus, zeul mării împodobit cu darul prezicerii nemincinoase şi al metamorfozării.

506. La dansul de celebrare a marilor zeiţe, Mama Demeter şi Fecioara Persephone, participă prin sacră molipsire întreaga natură: etherul, stelele, luna şi elementul acvatic. În chip asemănător, entuziasmul comunicat de Dionysos celebranţilor săi devenea universal: «Curând / întreg pământul va dansa, / când Bakehos va călăuzi / alaiul său din munţi în munţi...» (*Bakehantele*, v. 114 – 116).

507. Textual: «Am muri mai bucuroase, ştiind dacă trebuie să murim ori dacă trebuie să mai vedem lumina.»

508. Despre locul zeului vegetaţiei în centrul cel mai venerat al cultului apollinic, vezi n. 184.

509. Cele două vârfuri ale Parnasului.

510. Cortul era orientat spre nord-est, pentru ca soarele amiezii şi după-amiezii să nu stingherească oaspeţii.

511. Un *plethron*, ca unitate de lungime măsura 100 de picioare sau aproximativ 30 metri, ca unitate de suprafaţă corespundea la 10.000 de picioare <pătrate>, adică la aproximativ 950 metri pătraţi.

512. Ca tavan şi pereţi ai cortului a desfăşurat vaste tapiserii înfăţişând grupuri mitologice, o naumachie, monştri, scene cinegetice etc.

513. Bolta cortului reprezenta însuşi Cerul (Uranos) cu alaiul său de divinităţi: stelele, Soarele (Helios), Luceafărul-de-seară (Hesperos), Noaptea (Nyx), Pleiadele (constelaţia celor şapte fiice ale lui Atlas), Orion (giganticul vânător metamorfozat în astru), Ursa, Polul arctic, Luna (Selene), Hyadele (constelaţia celor trei fiice ale lui Erechtheus) şi Aurora (Eos).

514. Textual: corăbii «bine înzestrate cu vâsle».

515. Tapiseria cu regele-şarpe Kekrops şi cu fiicele sale, Aglauridele, era suspendată în chip de perdea la intrare.

516. Vase mari, îndeobşte de argilă sau de bronz, în care grecii amestecau vinul (2/5) cu apă (3/5) înainte de a-l turna în cupe.

517. În prima parte a unui banchet, numită «întâia masă», gazda se străduia să-şi îndestuleze cu mâncare şi băutură convivii. Urma un intermezzo în care aceştia se spălau pe mâini, în timp ce fumegau miresme. Apoi se desfăşura «a doua masă», momentul libaţiilor, a cântecelor

de flaut şi a cupelor mari.

518. Cupe fără picior şi fără toartă.

519. De obicei se începea cu o triplă libaţie închinată lui Zeus şi Herei, Eroilor şi lui Zeus Salvatorul. În dramă ritualul este întrerupt din pricina tentativei de omor prin otrăvire a lui Ion.

520. Unul din cele mai vechi şi vestite vinuri greceşti, dintr-o regiune cu localizare incertă, poate chiar legendară.

521. Adică neinterpretabile de auguri.

522. Kephisos era unul din cursurile de apă ale Atticei şi zeul acestuia întruchipat tauromorf. În perioada clasică, pe malurile sale înfloreau grădini şi străluceau altare ale lui Bros şi ale Muzelor. Kreusa se trăgea, pe linie maternă, din zeul-fluviu: Kephisos – Diogeneia – Praxithea → Kreusa.

523. Poetul critică abuzurile săvârşite sub acoperirea dreptului de azil.

524. Din *adyton*-ul templului, unde răspundea la întrebările consultanţilor, stând pe tripodul său profetic.

525. Omorând-o pe Kreusa, Ion s-ar fi pângărit cu sângele crimei.

526. Sclavul divinităţii, copleşit de harurile acesteia, după cum a mărturisit de mai multe ori el însuşi.

527. Aluzie la complotul pus la cale împotriva lui.

528. Stânca pomenită este bineînţeles Akropolis. Mitul spune că în vremea domniei lui Kekrops, întâiul rege al Atticei, a avut loc întrecerea dintre Poseidon şi Pallas pentru a se alege un patron al Cetăţii. Zeul stihiei lichide, lovind primul cu tridentul în Stâncă, a deschis o fântână cu apă sărată. Apoi Athena a plantat acolo un măslin, care ar fi supravieţuit până în epoca romană. Grupul de arbitraj instituit de Zeus a decis în favoarea fiicei sale.

529. Palatul suveranilor Atenei.

530. Kreusa se foloseşte de trei perifraze pentru Akropolis.

531. În «ţara lui Kekrops», adică Atena.

532. După Plutarchos, *Viaţa lui Solon*, 23, urmaşii lui Geleon (de la *ge*, pământ) au devenit agricultori, ai lui Hoples (de la *hoplon*, armă) războinici, ai lui Argades (de la *ergon*?, acţiune, lucrare, travaliu) muncitori şi ai lui Aigikoreus (de la *aix*, capră) păstori de capre. Acestea sunt de fapt principalele patru triburi din Attika, expresia structurii gentilice a statului atenian în secolul VII.

533. Cicladele (Kyklades) sunt ostroavele Mării Egee care fac cerc (*kyklos*) în jurul insulei Delos, locul naşterii lui Apollon şi a Artemidei.

534. Din Doros vor descinde dorienii aglomeraţi în Peloponnes iar din Achaios locuitorii enclavei Achaia, situată în nordul aceleiaşi regiuni. În legătură cu schimbările raporturilor de rudenie dintre strămoşii eponimi ai marilor triburi greceşti, vezi n. 426. Rhion este un promontoriu în Achaia, unde generalul atenian Phormion a învins spartanii la începutul războiului peloponnesiac în anul 429. Această victorie a fost unul din argumentele lui Boeckh în favoarea datării dramei cu anul respectiv.

EURIPIDES TEATRU COMPLET

IV

RHESOS

TROIENELE

ANDROMACHA

HELENA

ORESTES

HERAKLIZII

La traducerea acestor piese a slujit textul grec stabilit în: *Euripide*, Tome I (L. Méridier), Tome IV (H. Grégoire, L. Parmentier), Tome V (H. Grégoire, L.

Méridier), Société d'édition «Les Belles Lettres» Paris, respectiv 1925, 1982, 1974 şi *Euripidis tragoediae* (A. Năuck), Volumina I, II, în acelibus Teubneri, Lipsiae, MDCCCLXXXI.

RHESOS

Rhesos este ceea ce s-ar numi astăzi «o piesă de război», dar una izbutită, fără propagandă şi fără accente patriotarde, autorul ei rămânând echidistant faţă de părţile aflate în conflict. Şi cu toate că este vorba de înfruntarea dintre greci şi troieni, considerată legendară, aceasta seamănă în multe privinţe cu războaiele de totdeauna. Drama se desfăşoară într-o tabără militară, lângă cortul comandantului, la care vin şi de la care pleacă mesageri. Se ţin conciliabule nocturne. Fiecare parte trimite spioni la adversar. Se asistă la schimbarea gărzilor, care îşi transmit parola. Soseşte un puternic contingent de întăriri. Are loc o acţiune de comando, care face numeroase victime. O ciocnire armată se petrece chiar pe scenă, lucru neobişnuit în teatrul antic. Toate personajele, cu excepţia zeilor, poartă îmbrăcăminte de campanie. Însuşi corul tragic este alcătuit din soldaţi.

Euripides a transpus dramatic în *Rhesos* o parte din cântul X al *Iliadei* numită *Dolonia*, după un dubios luptător troian. Dar dramaturgul s-a îndepărtat mult de textul homeric. El nu tratează isprava lui Dolon, din care face o figură secundară, ci suprimarea unui strălucit aliat al Troiei, Rhesos. Iată împrejurările tragediei.

Grecii se aflau de zece ani în faţa cetăţii Ilion. Achilleus, jignit de Agamemnon, ieşise din luptă; drept urmare, soarta s-a răsturnat, favorizând troienii. Aceştia, conduşi de Hektor, şi-au respins duşmanii de sub zidurile oraşului şi s-au aşezat în câmpie, aproape de lagărul navelor trase pe uscat, astfel încât grecii au fost nevoiţi să-l fortifice la repezeală.

Drama începe în plină noapte şi acţiunea se petrece la lumina faclelor sau pe întuneric până în zori. Piesa nu are prolog. Intră direct în scenă soldaţii de gardă şi formează Corul. Ei au văzut *foc* un mari în tabăra grecilor şi vin să-l trezească pe Hektor, care doarme în cort, înarmat. Acesta e încredinţat că duşmanii, după înfrângerea din ajun, au renunţat la luptă şi vor să fugă pe mare; de aceea doreşte să-i distrugă cât mai curând, înainte să se îmbarce. Dar consilierul său Aineias îi cere ca mai întâi să se informeze temeinic şi îl convinge să trimită o iscoadă la greci. Pentru această misiune se înscrie Dolon, al cărui nume este sinonim cu viclenie, *dolos*: el pretinde ca răsplată caii miraculoşi ai lui Achilleus, pe care îi jinduia însuşi Hektor. După ce descrie amănunţit cum se va travesti în lup, spionul purcede, însoţit de bunele urări ale Corului. Apoi soseşte un păstor care dă de veste că o mare armată thracică aliată înaintează prin pădurile montane spre Troia. În fruntea puhoiului de războinici se află tânărul rege Rhesos, împodobit cu belşug de aur, într-un car tras de cai «mai albi şi mai strălucitori ca neaua». Când apare, afirmă fălos că vrea să elibereze Troia de unul singur. După un schimb de replici cu Hektor şi un cânt de laudă al Corului, iese din scenă, împreună cu comandantul, care îi va arăta locul hărăzit aliaţilor în dispozitivul de luptă. Între timp, Odysseus şi Diomedes, trimişi la rândul lor de greci să provoace o diversiune printre troieni, îl omorâseră pe Dolon, după ce nevolnicul le trădase parola străjilor şi poziţia cortului lui Hektor. Profitând de faptul că acesta nu era în momentul acela păzit, ei năvălesc în mijlocul taberei ca să-l suprime pe Priamid. Dar intervine *zeiţa* Athena, ocrotitoarea elenilor, şi le schimbă gândul, deoarece lui Hektor încă nu-i sunase ceasul din urmă, trimiţându-i să-l ucidă pe Rhesos, cel mai de temut aliat al troienilor. Totodată îl îndepărtează printr-un şiretlic pe

Paris, care aflase de prezenţa iscoadelor în tabără şi era gata să dea alarma. Apoi revin în fugă Odysseus şi Diomedes, după ce l-au răpus în somn pe regele thracilor şi i-au furat caii. Sunt urmăriţi de războinicii troieni şi are loc, sub ochii spectatorilor, o încăierare, dar aheii, cunoscând parola, izbutesc să scape. În episodul următor, vizitiul lui Rhesos, care presupune că stăpânul său a fost ucis mişeleşte de gazde, relatează, atât cât a putut să desluşească, masacrul petrecut în bezna nopţii. Hektor se disculpă, încearcă să-l consoleze şi îi oferă azil. La sfârşit se iveşte Muza, mama nefericitului Rhesos, cu trupul neînsufleţit al acestuia în braţe. Ea îl acuză pe Odysseus de uciderea laşă a fiului său, aminteşte originea lui divină şi vesteşte că va avea parte de nemurire. Dar tocmai se face ziuă, o nouă zi de luptă. Hektor împarte porunci militare, hotărât să dea bătălia decisivă. Corul încheie drama într-o notă de speranţă reţinută, presimţind parcă sfârşitul apropiat al Troiei.

Am rezumat mersul palpitant al acţiunii pentru a demonstra că în *Rhesos* mişcarea este trăsătura dominantă. Evenimentele se succed în cascadă, nu o dată surprinzătoare, şi dau naştere unor adevărate momente de suspense. La ele participă, afară de măştile individuale, şi personajul colectiv care este Corul. Din această perspectivă scenariul apare abil construit, spectaculos şi de un interesant realism, rezultatul fiind o adevărată operă de maestru.

În schimb întâietatea mişcării umbreşte unele calităţi şi caracteristici prin care străluceşte teatrul lui Euripides. Corul îşi vede diminuat rolul de comentator suveran al destinelor omeneşti de la înălţimea comandamentelor morale sau a unor idei filosofice; cântecele sale sunt de întindere modestă, mai puţin avântate, dând glas unei poezii fruste. Lipsesc din *Rhesos* confruntările retorice de

amploare, subtile, uneori întemeiate pe sofisme, atât de dragi atenienilor. Nu se găsesc în textul dramei formulări gnomice memorabile.

Caracterele personajelor sunt pregnant descrise, dar nu aprofundate, lucru firesc pentru o operă de tinereţe; sau poate că poetul a vrut dinadins să păstreze nealterată simplitatea eroilor homerici.

Rhesos, eroul tragic, este un tânăr copleşit de daruri: origine divină, regalitate, bogăţie, vitejie, rezistenţă la oboseală, vorbire deschisă, încredere neţărmurită în sine: prea multă înzestrare, ca să nu stârnească invidia Sorţii! Cu atât mai nemernică apare uciderea lui, fără să fi putut barem să se apere. Dar aşa se întâmplă, câteodată războiul nu cruţă nici zeii. Hektor, protagonistul dramei, prezent aproape tot timpul în scenă, este impetuos, uneori pripit în luarea deciziilor, plin de curaj exemplar, nelăudăros, gata să primească sfaturi, autoritar şi totuşi generos; cu alte cuvinte, are purtare de grand seigneur. O figură aparte, nu lipsită de farmec, este Vizitiul, în contrast cu măreţia epică a stăpânului său; el regretă venirea thracilor la Troia şi tânjeşte după ţara lui omătoasă. Celelalte personaje sunt mai degrabă nişte crochiuri: Muza, mamă gingaşă, sensibilă, sfioasă, Aineias, dătător de îndemnuri cuminţi, Dolon, plin de trufie cazonă şi de prostie hrăpăreaţă, Odysseus, viclean şi mult-iscusit, ca de obicei, Diomedes, irepresibil, gata oricând să ucidă.

Dar pe lângă cele amintite sumar aici, *Rhesos* cuprinde şi o seamă de întâmplări sau de tablouri expresive, ca de pildă: tabăra grecilor iluminată de torţe în mijlocul nopţii, răspândirea unor zvonuri tulburătoare, trecerea năvalnică prin codrul de stejari de pe muntele Ida a oştii thracilor, care trezeşte din somn sălbătăciunile, cântecul păsărilor în zorii zilei.

Pe scurt, această tragedie precipitată, a cărei

autenticitate a fost pusă la îndoială fără motive întemeiate[44], nu face de ruşine geniul lui Euripides.

În următoarele drame din acest volum situaţiile şi eroii legendari au adeseori analogii cu istoria Atenei. Dar motivaţia pieselor nu este exclusiv politică. Semnificaţiile lor politice, atâtea câte există, sunt subordonate valorilor universal-umane ale operei de artă, vădindu-se doar celor care ştiu să le desluşească. O piesă de teatru poate să fie în acelaşi timp un tract sau o tragedie, afirmă Vellacott[45], şi spectatorul este liber să spună ce a izbutit sau a vrut să vadă într-însa. Afirmaţia este valabilă şi pentru comentator, de unde diversitatea interpretărilor.

TROIENELE

Toate dramele volumului se întemeiază pe ciclurile legendelor eroice (troiene, argiene, ateniene) şi se deosebesc mult prin conţinut şi formă, dar toate au în comun o preocupare majoră, războiul, fiind create la umbra sinistră a conflictului peloponnesiac.

În 431 î.Hr., când dramaturgul avea în jur de cincizeci de ani, a izbucnit războiul dintre atenieni şi spartani, numit al Peloponnesului, care s-a sfârşit în 404 cu prăbuşirea Atenei democratice. De la începutul

---

44 în argumentul (rezumatul introductiv) grec al dramei scrie : « Unii s-au îndoit de autenticcitatea dramei Rhesos şi au bănuit că nu este de Euripides. » Pierind de la această frază, piesa a fost atribuită în epoca modernă fie lui Philokles (Scaliger), fie lui Sophokles (Hermann), fie unui poet necunoscut din secolul IV î.Hr. (Croiset, Geffken). în schimb, unii autori antici cu autoritate susţin paternitatea autorului Medeii : Stobaios, Krates din Mallos, Eustathes. De altfel, în argumentul citat era consemnată şi această părere : « Totuşi Didascaliile o citează ca autentică. » Dar autorii Didascaliilor au fost mari savanţi şi filologi, vestiţi pentru acribia lor. Dintre moderni, au pledat în favoarea autenticităţii : Cataidella, Goosens, Ritchie, Flacelière, Galliano etc. Ultimul a avansat ca dată probabilă a reprezentării tragediei anul 440.

45 Euripides, Orestes and other Plays, translated with an introduction by Ph. Vellacott, Pinguin Books, London, 1972, p. 7.

confruntării s-a înfiripat în cetate o facţiune potrivnică războiului, al cărei mesaj a fost susţinut şi de Euripides.

Troienele, tragedia femeilor captive după sfârşitul războiului de la Ilion, a fost inspirată de un cumplit eveniment real: anihilarea statului-cetate din insula Melos în 416, când atenienii au masacrat toţi bărbaţii şi au robit femeile şi copiii. Dramele *Andromacha*, *Helena* şi *Orestes*, descriind urmările mai îndepărtate ale conflictului troian, sunt încă obsedate de mentalitatea războiului, în *Heraklizii*, deznodământul acţiunii se realizează prin lupta fratricidă dintre două armate greceşti.

La Atena era tolerată, dar nu garantată, libertatea cuvântului şi lipsea cenzura instituţionalizată. Totuşi o anumită cenzură se exercita prin unele grupuri de interese sau de opinie. Cum problematica războiului reprezenta un domeniu sensibil, partida «uliilor» putea oricând să acuze de înaltă trădare un concetăţean cu idei pacifiste prea zgomotos răspicate, urmarea fiind pentru nefericit pedeapsa capitală sau exilul. De aceea dramaturgii au fost nevoiţi uneori să se cenzureze singuri, alteori să se exprime voalat. În acest scop s-au folosit, ca metodă, de ironie (*eironeia*), care la greci însemna: a rosti un lucru pentru a da să se înţeleagă altul. Procedeul se întâlneşte la toţi poeţii tragici, dar cu precădere la Euripides.

În *Troienele* o seamă de femei, până de curând fericite, ocrotite şi prospere, luptă să supravieţuiască şi să salveze cât a mai rămas din familiile lor. Ele se află în stare de adâncă deznădejde, trebuind să se confrunte cu privaţiunile, sclavia, violul şi moartea.

Drama a fost reprezentată în anul 415 î.Hr., când Euripides a câştigat premiul al doilea la Marile Dionysii. Era a treia piesă într-o trilogie alcătuită din *Alexandros*, *Palamedes*, *Troienele*; drama cu satyri însoţitoare se numea *Sisyphos*.

Această impunătoare construcţie se distinge prin câteva trăsături. Astfel, se pot desluşi anumite conexiuni tematice între cele trei piese, lucru neobişnuit la data respectivă. Apoi contextul politic al perioadei în care a fost scrisă pare să fie semnificativ. Comportamentul feroce al trupelor Atenei în insula Melos, evocat mai sus, avusese loc în anul precedent şi a influenţat modul în care poetul a înfăţişat destinele troienilor învinşi de greci. De asemenea, în anul reprezentării, după controversate dezbateri, a avut loc votarea expediţiei militare în Sicilia, care urma să se încheie cu un uriaş dezastru şi să pună capăt hegemoniei ateniene. Altă trăsătură neobişnuită este faptul că, în *Troienele*, ca şi mai devreme în *Hekabe*, Euripides tratează războiul şi urmările lui din perspectiva unui grup de femei; prin aceasta el se distanţează de vechea mentalitate, conform căreia războiul cade numai în competenţa bărbaţilor.

Scena dramei *Alexandros* este Troia într-o fază timpurie. Hekabe, înainte să devină mama lui Alexandros (Paris), visase că va da naştere unui tăciune învâlvorat. Ascultând de un oracol, Priamos poruncise suprimarea noului născut pentru a se evita incendierea oraşului, prevestită în visul reginei. Coconul a fost părăsit de un servitor pe muntele Ida, dar, asemenea altor prunci din legende, a fost găsit de un bouar, care l-a crescut. Mai târziu, Priamos se hotărăşte să celebreze jocuri funebre în cinstea fiului mort. Paris, necunoscut, ia parte la întreceri şi triumfa asupra fraţilor săi Deiphobos şi Hektor. Dramaturgul tratează aceste din urmă întâmplări, jocurile troiene şi recunoaşterea de către părinţi a fiului considerat mort. După cum reiese din fragmentele consemnate în surse antice, *Alexandros* a fost o piesă de intrigă şi de acţiune: Paris câştigă incognito întrecerile, Hekabe şi Deiphobos uneltesc să-l ucidă, dar până la urmă este

identificat şi salvat.

În a doua piesă a trilogiei acţiunea se desfăşura printre grecii cantonaţi în faţa Troiei şi înfăţişa uciderea cu pietre, la instigaţia lui Odysseus, a eroului titular, înţeleptul Palamedes. Din păcate, aproape nimic nu a supravieţuit din *Palamedes*, şi încercările de reconstituire a tragediei pe temeiul unor versiuni ale autografilor sunt pur speculative. Totuşi pentru unitatea trilogiei merită să fie reţinută caracterizarea lui Odysseus: el era acolo marele uneltitor, responsabil de plăsmuirea falsei dovezi care ducea la condamnarea unui binefăcător al omenirii, lipsit de vină. Ori fiul lui Laertes este prezentat în aceeaşi lumină defavorabilă de către Hekabe în *Troienele*. Pe de altă parte, se pare că fratele lui Palamedes scria adevărul despre moartea acestuia pe o vâslă şi-o arunca în mare, ca să ajungă la Nauplios, tatăl său. Tradiţia spune că Nauplios s-a răzbunat pe armata grecilor aprinzând focuri înşelătoare, care au atras între stânci flota acestora, zguduită de o vijelie, la întoarcerea de la Troia, şi au nimicit-o. Despre această furtună distrugătoare stârnită de Poseidon este vorba şi în *Troienele* (v. 77 – 91), ultima parte a trilogiei, în care sorţile troienilor se împletesc cu ale grecilor şi se împlinesc profeţiile făcute anterior pentru ambele seminţii.

Însă chiar fără conexiunile schiţate aici, ca piesă izolată, *Troienele* este pe deplin inteligibilă şi îşi păstrează neştirbită valoarea, dovadă atâtea puneri în scenă din ultimele decenii. Şi cu toate că, odinioară, unor critici dogmatici le-a slujit de exemplu pentru modul cum nu ar trebui compusă o tragedie, ea mi se pare a fi una din cele mai splendide creaţii ale genului. Este adevărat că se deosebeşte prin formă şi conţinut de majoritatea operelor celor trei tragediografi atenieni. Acţiunea dramatică este mai puţin complicată, mai statică; spectacolul este alcătuit

dintr-o succesiune de tablouri înfăţişând diferite momente ale pătimirilor troiene. Apoi, spre deosebire de alte piese ale lui Euripides dominate de caractere accentuate, obsesive, instabile, nevrotice, ca Elektra, Orestes, Medeia, Phaidra sau Pentheus, în *Troienele* evoluează personaje normale, prinse în năvodul unor circumstanţe anormale. Sentimentele femeilor troiene pentru copiii lor şi pentru nepoţi, pentru soţi şi părinţi, sunt sentimentele fireşti a milioane de oameni pentru familiile lor. Această normalitate se recunoaşte atât în reacţiile emoţionale, pasive, cât şi în replicile active, raţionale. Autorul a ştiut să ţină cu măiestrie echilibrul între manifestările pur emoţionale şi cele raţionale.

Prologul dramei constă din discuţia dintre două divinităţi, reprezentând forţele intangibile care guvernează viaţa muritorilor: cauze şi efecte naturale, impulsuri bune sau rele, noroc sau nenoroc. Acţiunea cuprinde patru episoade, aparent fără legătură între ele, fiecare fiind dedicat, pe rând, câte unui personaj, respectiv: Kasandrei, Andromachăi, Hellenei şi lui Astyanax, copilul ucis de greci. Cu toate acestea piesa are unitate şi în acelaşi timp o mare diversitate.

Unitatea este asigurată de ton, de atmosferă, precum şi de rolul central, coeziv, al Hekabei, singura figură prezentă pe scenă de la începutul până la sfârşitul dramei. Apoi, toate personajele, afară de Talthybios, Menelaos şi Helena, sunt înlănţuite întru aceeaşi năpastă. Corul format din femei troiene captive are iarăşi un însemnat rol unificator.

Unitatea poetică este realizată de asemenea printr-o reţea de imagini care circulă de-a lungul tragediei. Navele, zidurile, focul sunt teme recurente folosite în sens literal sau/ şi alegoric. Navele aheilor, aflate în afara scenei, vor duce captivele în sclavie; zidurile din planul depărtat, de

pe creasta cărora este azvârlit Astyanax, sunt ultimul simbol al măreţiei Troiei; focul este distrugătorul cetăţii în episodul final. Dar navele fac parte din imaginile prin care femeile îşi exprimă teama. Focul este descris ca un agent sinistru care a mai nimicit o dată Troia (v. 799 şi urm.); el apare sub forma tăciunelui aprins, prevestitorul naşterii lui Paris în *Alexandros* şi reapare ca emblemă a Kasandrei când aceasta năvăleşte, răvăşită, în scenă.

Diversitatea, în *Troienele*, se recunoaşte mai cu seamă în puternica diferenţiere a eroinelor. Fiecare mare scenă în care evoluează întâi Kasandra, apoi Andromacha, apoi Helena, împreună cu Corul şi cu Hekabe, este zugrăvită în contrast faţă de cea precedentă şi cea următoare.

Fiecare episod conţine momente de frisonant spectacol, care irump în cadrul general, tânguitor, al piesei: Kasandra intră cu părul despletit, ţinând torţa în mâini, dansând şi cântând sălbatic; Andromacha şi fiul său Astyanax vin într-un car plin cu prăzi de război; Helena apare orbitor de elegant îmbrăcată, în contrast cu troienele care poartă straie zdrenţuite. Kasandra, Andromacha şi Helena reacţionează diferit la restriştea comună. De asemenea, Hekabe dă răspuns diferit fiecărei cuvântări (*rhesis*) rostită pe rând de fiicele sale şi de noră. În confruntarea cu situaţiile inextricabile şi cu suferinţele acestora, Hekabe se dovedeşte a fi un caracter tare, firesc şi viguros trasat. Ea nu se leagănă în iluzii privitor la propria stare sau la viitor. Grija sa pentru Kasandra este să nu-şi facă rău sieşi sau altora. Pe Andromacha o sfătuieşte să se adapteze împrejurărilor. Când aceasta pleacă, îi păstrează copilul, pe Astyanax, şi tot ea, în ultimul episod, îl pregăteşte pentru îngropăciune şi-l boceşte. Respinge punct cu punct afirmaţiile din discursul, altminteri interesant şi excelent articulat al Hellenei. Faţă de zei se

păstrează sceptică, atitudine izvorâtă din amarnica ei trăire, urmare a dezastrului Troiei. Şi în pofida unei încercări de sinucidere, zădărnicită de Talthybios, în ultimele versuri ale dramei îşi recâştigă stăpânirea de sine, părând hotărâtă să supravieţuiască, deşi este conştientă că viitorul înseamnă pentru ea sclavie şi degradare.

Cei care au adaptat sau/ şi reprezentat *Troienele* în ultima vreme au considerat-o de cele mai multe ori piesă de propagandă antirăzboinică şi au folosit-o pentru a formula puncte de vedere politice moderne[46]. Este meritul incontestabil al originalului că asemenea adaptări s-au bucurat de succes.

Dar piesa lui Euripides, deşi, precum am arătat, are contingenţe cu evenimente politice şi militare contemporane autorului, este în primul rând una profund umană, dar una în care nu este vorba doar de ticăloşii şi de eroii dintr-o anumită epocă. Drama cuprinde, mai ales în părţile lirice de mare întindere şi frumuseţe[47], dimensiunile mitului şi ale religiei, care nu prezintă interes pentru propagandistul politic. Iar punctele de vedere exprimate nu sunt politiceşte stereotipe, ci complexe şi ambivalente. Spre pildă, unele evocări ale trecutului Troiei, zugrăvind prosperitatea poporului, strălucirea şi înrudirile cu zeii ale casei regale etc., sunt puse pe loc în contrast cu dezastrul cetăţii din timpul desfăşurării piesei. De altfel, odele corale (*stasima*) se referă explicit sau aluziv la trecutul sau prezentul Troiei. Mai mult, aceste ode, laolaltă cu unele secvenţe melice ale eroinelor,

46 Versiunile realizate de Sartre, Moatti, Dunlop ş.a. au mutat acţiunea în circumstanţele războiului din Algeria (1954-62) sau a celui din Vietnam (1965- 75), iar Tadashi Suzuki a plasat-o în contextul lansării primei bombe atomice la Hiroshima (1945).

47 Aceasta este cea mai lirică dintre toate dramele lui Euripides. Părţile cînta- te de cor sau de personaje şi cele declamate cu acompaniament muzical numără 535 versuri din totalul de 1332.

izbutesc, printr-o serie de imagini, să construiască poetic şi locul dramei cu ziduri de apărare, citadelă, porţi, case, temple, altare. Invazia grecilor, care a atras după sine jafuri şi violuri, atât simbolice, cât şi reale, este de asemenea sugerată prin imagini tangibile sau vizuale: aducerea în cetate a calului de lemn, vâlvătăile roşii ale focului inamic mistuind oraşul sau copiii îngroziţi atârnând de veşmintele mamelor.

Aceste foarte frumoase ode, al căror suport muzical este pe veci pierdut, contribuie la armonia subtilă a întregului şi fac ca *Troienele* să comunice mai mult decât un simplu mesaj politic. A reduce drama la atât înseamnă a nu ţine seamă de uluitoarea ei poezie şi de înalta, umană ei complexitate, din care antagonismul dintre victimă şi agresor este numai o parte.

ANDROMACHA

Andromacha nu s-a ivit sub o stea generoasă. Data reprezentării dramei este nesigură, probabil 427 sau 426 î.Hr. Nu se ştie ce premiu a dobândit şi cum au receptat-o contemporanii. Se pare că nu a mai fost pusă în scenă, nici imitată, în secolele următoare. Totuşi un anonim din vremea lui Hadrianus a inclus-o într-o antologie euripideică. Singura judecată antică mai explicită asupra ei se află într-un rezumat redactat de un filolog alexandrin, în care piesa este caracterizată ca «dramă de rangul al doilea», dar interpretarea acestei sintagme a stârnit controverse. Mai târziu, în epoca modernă, înţelegerea operei a fost grevată de critici nejustificate.

Unii comentatori au considerat-o piesă ocazională, pamflet antispartan, pe temeiul a două denunţări ale caracterului duşmanilor Atenei: prima, severă, rostită de Andromacha, cealaltă, cu substrat ironic, aproape comică, rostită de Peleus. Dar dintre cei doi mari nemernici ai dramei, argianul Orestes îl întrece de departe pe spartanul

Menelaos. Se poate vorbi cel mult de accente antilakoniene, sub care se disting resorturile psihologice care le încadrează în economia generală a dramei.

Pe de altă parte, *Andromacha* a fost nu o dată criticată pentru lipsa de unitate. A fost subliniată existenţa în piesă a cel puţin trei părţi: salvarea Andromachăi, răpirea Hermionei şi uciderea lui Neoptolemos. Dar trebuie avut în vedere că autorul înţelege unitatea altfel decât înaintaşul său Sophokles. Acesta din urmă îşi construieşte dramele în jurul unui personaj. Euripides foloseşte modalităţi diverse: uneori în centrul interesului se află o întâmplare petrecută sau un şir de întâmplări, faţă de care sunt înregistrate reacţiile personajelor, alteori se află o patimă devastatoare care induce efecte felurite în eroi. Dar lipsa unui anumit tip de unitate nu îndreptăţeşte afirmaţia că drama este slabă. Altminteri, câte din creaţiile lui Shakespeare nu ar trebui să fie stigmatizate?

Apoi trebuie respinsă ideea, reflex al unor prejudecăţi moraliste, conform căreia în *Andromacha* caracterele ar fi superficial zugrăvite sau lipsite de coerenţă. Nu trebuie uitat că poeţii tragici ai secolului V nu-şi propuneau să înfăţişeze «caractere» în sensul ce-l are acest cuvânt în comedia nouă, ci fiinţe umane confruntate cu situaţii limită. Aşadar, nu este surprinzător că autorul *Medeii* pare mai interesat *de pathos* decât de *ethos*.

În fine, nu se justifică subaprecierea dramei lui Euripides în raport cu *Andromaque* a lui Racine, părere exprimată de comentatorii francezi. «Racine ne-a făcut să fim exigenţi», afirmă unul dintre ei. Acest punct de vedere este irelevant şi nu ajută la înţelegerea celor două drame scrise la distanţă de peste două milenii de către autori cu mentalităţi, temperamente şi repere estetice atât de diferite.

Faţă de cele amintite mai sus cred că-şi păstrează

întreaga valoare afirmaţia lui Gilbert Murray[48]: «După opinia mea, Euripides necesită mai mult interpretare decât îndreptare.» Dar abia în ultimele decenii interpreţii au purces la o evaluare mai nuanţată a acestei drame.

Tema de căpetenie în *Andromacha* este situaţia matrimonială a Hermionei şi, în sens mai larg, problema erosului feminin, sub aspectele sale arzătoare, într-o societate dominată de bărbaţi.

Există unele asemănări între conflictul din *Medeia*, capodopera mai timpurie a lui Euripides, şi cel din *Andromacha*. În ambele piese este vorba de părăsirea sau neglijarea soţiei legitime de către soţ, pentru altă nevastă sau concubină. În ambele, femeile ultragiate, clocotind de gelozie, caută să-şi suprime rivalele: Medeia o şi face, dar Hermione este oprită de intervenţia lui Peleus. Ele scapă de pedeapsă, salvarea fiindu-le garantată fiecăreia de câte un bărbat: Medeia se refugiază la Aigeus, în Atena, Hermione fuge cu Orestes. Tocmai tema erotică este cea care asigură unitatea *Andromachăi*.

A doua temă, în ordinea importanţei, este războiul. De aproape două decenii principalele personaje ale dramei au fost direct sau indirect alterate de război: toate au varii manifestări ale unui sindrom post-troian. Femeile învingătorilor au îndurat singurătatea, frustrarea, deprivarea afectivă, cele ale învinşilor au fost deposedate de bunuri, ofensate şi înrobite. Bărbaţii au fost demoralizaţi, dezumanizaţi şi nu mai sunt în stare să se integreze într-o societate orânduită. Orestes, care fiind copil nu a luptat la Troia, este însăşi întruchiparea brutală a războiului. Cu toţii au rămas irascibili, instabili, violenţi, gata să se răzbune pentru orice vătămare. Răzbunarea este resortul care le determină comportamentul şi faptele. Din răzbunare Achilleus îl ucide pe Hektor, soţul

48 Citată de Ph. Vellacott, ibid., p. 29.

Andromachăi, Menelaos incendiază Troia, Orestes orchestrează uciderea lui Neoptolemos, iar Hermione doreşte s-o omoare pe Andromacha; până şi bătrânul Peleus nu s-ar da înapoi să răzbune moartea nepotului său. Urmarea răzbunărilor în cascadă din dramă este un palat deşert şi bocetul unui moşneag rămas fără moştenitori.

Acţiunea tragediei începe să decurgă odată cu primul vers al prologului rostit de Andromacha, refugiată ca suplicantă la templul zeiţei Thetis. Prinţesa troiană, ajunsă sclavă, este diminuată, fragilizată, nemaiavând statura personajului din *Iliada* ori din *Troienele*. Sufletul său este împărţit între amintirea fericirii de odinioară şi grija pentru viaţa fiului ei, ameninţată de «cei doi vulturi», Hermione şi Menelaos. Unii comentatori au insistat prea mult asupra fizionomiei «burgheze» a Andromachăi. De fapt, Euripides a vrut să înfăţişeze femeia în afara schemei tradiţionale, arătând cât de năprasnic pot s-o afecteze anumite peripeţii dureroase. Viziunea sa era fără îndoială familiară spectatorilor; războiul se desfăşura din plin şi toată Hellada era plină de prizonieri, refugiaţi, străini căzuţi în sclavie, femei ai căror soţi se aflau departe, copii lipsiţi de ajutor. Andromacha este mai puţin explozivă decât celelalte personaje principale. Suferinţele îndurate la Troia şi în anii lungi de sclavie au înzestrat-o cu un soi de înţelepciune. De aceea, în duelurile retorice, întâi cu Hermione şi apoi cu Menelaos, se dovedeşte superioară adversarilor ei, folosindu-se de argumente mai credibile. Mânia sa este, dacă se poate spune, mai rezonabilă. Totuşi aceasta se descătuşează în faimoasa invectivă contra Atridului şi a cetăţii sale: «Voi, oamenii cei mai urâţi din toată lumea, locuitori ai Spartei, sfătuitori de viclenii, regi ai minciunilor, uneltitori de crime, minţi răsucite şi dăunătoare, ce puneţi numai înşelătorii la cale, voi pe nedrept vă bucuraţi de soartă bună în Hellada! Există

vreun viciu să nu-l aveţi şi voi? Unde se fac mai numeroase crime? Nu sunteţi lacomi de câştiguri necinstite? Nu sunteţi dovediţi mereu că una vă e vorba şi altul vă e gândul? Vă blestem să pieriţi <cu toţii>!»

Hermione năvăleşte pur şi simplu în scenă, ca să-şi acuze rivala de răutăţi imaginare (vrăjitorie, planuri de uzurpare), s-o insulte şi *s-o* amenințe. Tânăra regină, sigură de complicitatea puternicului său părinte, este arogantă, nemiloasă, oarbă de mânie, aproape ieşită din minţi. Dar în episodul al patrulea, îngrozită de gândul că va fi pedepsită de soţ, arată cu totul altfel: pradă unei disperări frenetice, delirante, îşi rupe straiul, rosteşte vorbe dezlânate, repetate copilăreşte, vrea să se sinucidă. Euripides a fost criticat pentru modificarea radicală a comportamentului Hermionei. Dar aceasta este o evoluţie coerentă, în contextul dramei, la o tânără imatură, potenţial isterică. Apariţia lui Orestes reprezintă pentru ea mijlocul de a-şi rezolva propriul destin. Ea nu se opune să-şi urmeze fără remuşcări logodnicul pierdut, cu toate că acesta i-a dat să înţeleagă că a pus la cale asasinarea soţului său Neoptolemos. Hermione este nu doar adevăratul centru al dramei, ci şi figura cea mai vie şi mai iscusit plăsmuită.

Menelaos, când intră târându-l pe copilul Molossos, se dezvăluie în câteva propoziţii ca un ticălos teatral, hotărât să săvârşească o crimă nelegiuită. Dar din confruntarea cu rivala fiicei lui, el se conturează ca o figură ştearsă: tot ce spune şi tot ce face nu trece dincolo de suprafaţa verbozităţii sale; singurul lucru izbitor la el este trufia violentă şi lăudăroasă. Se poate crede că scopul acţiunii lui nu este să salveze căsnicia Hermionei, ci mai degrabă s-o strice aruncându-şi fiica în braţele lui Orestes, despre al cărui complot de a-l ucide pe Neoptolemos avea poate cunoştinţă. Oricum, este cel puţin ciudată uşurinţa

cu care capitulează în faţa impetuozităţii bătrânului Peleus, venit s-o salveze pe Andromacha şi pe fiul acesteia.

Peleus, a cărui intrare este de mare efect, pare o figură aproape cuceritoare: soţ afectuos şi admirator al divinei lui soţii, impresionant când îşi plânge nepotul şi stingerea spiţei, moşneag aprig, bun orator, drept, generos şi milos. În ultima scenă, când nemernicii şi victimele au plecat, lumina tragediei se îndreaptă asupra lui, precum în *Bakehantele* asupra lui Kadmos. Atunci se iveşte ca dea ex machina fermecătoarea şi blinda Thetis, care îi conferă soţului ei lumesc nemurirea, ca o compensaţie pentru pierderile îndurate.

Dar structura *Andromachăi* mai este aparte într-o privinţă. În toate scenele, de la prolog la epilog, interesul audienţei şi grija fiecărui personaj se îndreaptă mereu spre cineva care, viu, nu este văzut niciodată: Neoptolemos. El poate să fie considerat adevăratul erou tragic al piesei, ucis mişeleşte la Delphi, al cărui cadavru este adus ca să fie bocit pe scenă.

Odele corale înlesnesc o mai profundă înţelegere a intenţiilor autorului, dar nu au în drama aceasta, cu excepţia ultimului *stasimon*, strălucirea poetică din alte creaţii ale lui Euripides; ele sunt mai degrabă seci, discursive sau prea intelectuale.

Pare învederat *ckăndromacha*, în care este explorată feminitatea complexă şi schimbătoare, dacă are parte de o viguroasă interpretare fidelă, poate să capteze atenţia celor mai exigenţi spectatori de astăzi.

HELENA

Helena lui Euripides stârneşte nedumeriri printre filologi, dar este fermecătoare pentru cititorii şi spectatorii mai puţin eruditi. Pentru filologi rămân fără răspunsuri univoce unele întrebări privitoare la izvoare, la modul de construcţie, la eventuale legături cu istoria etc. Ei au

numit-o pe rând dramă fantastică sau fantezistă, romantică, satirică sau comică, bizară, tragedie absurdă sau bufa, revoluţionară, incoerentă, roman dramatic, compilaţie de parodii.

Helena a fost jucată în 412 î.Hr. Împreună cu *Andromeda*, din care au rămas fragmente; nu se cunosc numele celorlalte piese ale tetralogiei. Poetul s-a inspirat din aventura egipteană a lui Menelaos şi a Hellenei, aşa cum este povestită în *Odysseia* şi de Herodotos în *Istorii*. După versiunea părintelui istoriei, Helena n-ar fi fost niciodată la Troia, căci corabia în care naviga împreună cu Paris spre Asia a fost aruncată de o furtună pe coasta Egiptului. Acolo regele Proteus l-a lipsit pe răpitor de preafrumoasa lui pereche şi a păstrat-o neprihănită pentru Menelaos, căruia după un şir de ani i-a încredinţat-o, când acesta, la întoarcerea de la Troia, în lungul său periplu, a poposit şi el în Ţara Faraonilor.

Euripides a modificat tradiţia homerică şi cea hesiodică pentru a înzestra piesa cu un spor de miracol şi de patetism. Astfel, la Troia, în timpul războiului, a existat totuşi o Helenă, dar nu cea adevărată, ci un dublu (*ei dolon*) al ei, o fantomă modelată din văzduh (*aither*) de Hera. Pentru această fantomă s-au luptat grecii vreme îndelungă, pe când fiica Ledei se afla, pură şi neprimejduită, în Egipt, unde fusese dusă în zbor de Hermes. Apoi, când Menelaos naufragiază la gurile Nilului, acolo nu mai domneşte înţeleptul Proteus, ci fiul lui, focosul Theoklymenos, îndrăgostit de străină; ca să se poată căsători cu ea, monarhul vrea să-i ucidă soţul. Pe de altă parte, Menelaos, care a capturat la Troia odată cu cetatea şi fantoma Hellenei, crezând că şi-a găsit soţia, o descoperă în sfârşit pe cea adevărată într-o emoţionantă scenă de «recunoaştere».

S-a menţionat posibilitatea ca Euripides să se fi

inspirat şi din *Palinodia* lui Stesichoros, în care marele poet sicilian al secolului

VII, după ce înainte o ponegrise violent pe Helena, o exonerează de orice vină şi îi face elogiul, jurându-se că doar o năluca aidoma ei a hălăduit la Troia în anii războiului. Platon este, din toată antichitatea, singurul care se referă de trei ori la *Palinodia*, dar nu sunt dovezi că tragediograful a cunoscut-o. Unii comentatori pun la îndoială chiar existenţa poemului, bănuind că ar fi vorba de o mistificare a autorului *Republicii*.

Dar unul din principalele izvoare ale piesei lui Euripides a fost propria sa creaţie *Iphigeneia în Taurida*, jucată în 414, după care a fost modelată în mare măsură *Helena*. Iată cum rezumă H. Grégoire aceste opere gemene: «O femeie de viţă regală, din renumita casă a Atrizilor, este sechestrată, departe de pământul patriei, de către un rege sângeros, care junghie toţi străinii pripăşiţi prin tărâmul său. Suferinţa nefericitei eroine este fără margini când află că a pierit omul la care ţinea cel mai mult. Dar tocmai acela i se iveşte curând în faţă. După ce se recunosc unul pe altul, amândoi pregătesc evadarea. Dovedindu-se mai şireată decât bărbatul, femeia pune la cale o ieşire fără greş. Ea se preface că e plină de zel faţă de monarh şi, invocă obligaţia de a săvârşi anumite rituri funerare în largul mării; astfel izbuteşte să se îndepărteze de ţărm într-o navă>, laolaltă cu prizonierul şi cu o escortă dată de însuşi regele. Pe cei doi greci îi ajută o ceată de compatrioţi, care se pitiseră în văgăunile coastei. Oamenii stăpânului ţării descoperă în cele din urmă viclenia, acesta este înştiinţat şi porunceşte să fie urmăriţi şi prinşi fugarii. Dar se iveşte o divinitate care îi cere să se resemneze şi să se supună puterii destinului[49]».

---

49 Euripide, Tome IV. Texte établi et traduit par L. Parmentier et H. Grégoire, Société d’édition «Les Belles Lettres», Paris, 1982, p. 85.

Pe lângă firul dramatic similar celui din *Iphigeneia*, în *Helena* se întâlnesc transpuneri scurte şi ecouri verbale sau lirice din alte piese, de pildă din *Andromacha* şi din *Hippolytos*. Fiecare dramaturg uneori se repetă, nu însă într-o atare măsură, doar dacă nu cumva urmăreşte să se parodieze pe sine însuşi, ceea ce se pare că este cazul aici. Aceste fragmente de împrumut, în care se manifestă dispoziţia ludică şi ironia lui Euripides – o ironie mai degrabă comică decât tragică – fac să se asemene piesa cu o dramă satyrică. Cu privire la maniera parodierii în dramaturgia attică menţionez *Sărbătoarea Thesmophorelor* de Aristophanes, reprezentată la un an după trilogia euripideică. Această scânteietoare, îndrăcită comedie, foarte bine compusă, desfăşurată în întregime pe teren literar, în care sunt ridiculizaţi poetul liric Agathon şi mai ales Euripides, parodiază de-a lungul a mai multe sute de versuri, pe rând, *Helena* şi *Andromeda*.

Un alt aspect surprinzător în *Helena* este răsturnarea atitudinii autorului faţă de eroina titulară. În toate celelalte drame care tratează războiul troian sau numai îl evocă, Euripides aparent critică prinţesa lakoniană, atribuindu-i, prin glasul personajelor, felurite defecte şi vicii: superficialitate, frivolitate, egoism, senzualitate, nestatornicie etc. Interesant este că vorbele cele mai grele despre Helena se proferează în piesele în care aceasta nu figurează printre personaje (*Andromacha*, *Hekabe*, *Elektra*, *iphigeneia la Aulis*). În piesele în care semizeiţa păşeşte pe scenă, poetul, ca orice grec care venerează frumosul, chiar dacă o condamnă, o face mult mai nuanţat. În *Troienele* ea impresionează prin eleganţă, stăpânire de sine, inteligenţă, măiestrie retorică, în *Orestes* este atrăgătoare, soră afectuoasă, mamă grijulie. Barem în *Helena*, lipsită de orice cusur, întruchipează femeia paradigmatică: pioasă, plină de graţie, sensibilă, inventivă,

castă.

Aceeaşi schimbare de optică se constată şi în ceea ce-l priveşte pe Menelaos. Înainte, Euripides nu l-a răsfăţat niciodată pe Atrid, ci l-a înfăţişat laş, brutal, irascibil, viclean, fanfaron, sub papucul nevestei, cu minte îngustă. În *Helena*, dimpotrivă, acesta devine emoţionant ca naufragiat zdrenţos, luptând pentru supravieţuire, lipsit de grosolănie, tandru cu soţia regăsită, însufleţit de curaj eroic în finalul acţiunii.

Cum se explică această înnoire a spuselor poetului? Era expresia unor convingeri sincere? A vrut să compună şi el o palinodie ori să lakonizeze, adică să-şi exprime aderenţa la valorile spartane? Nicidecum, fiindcă în dramele scrise în anii următori (*Orestes* şi *Iphigeneia la Aulis*) dă iarăşi glas vechilor păreri. Tot astfel este greu să se împărtăşească ideea că zugrăvirea ilustrului cuplu spartan în culori trandafirii ar avea substrat ironic. Singura explicaţie acceptabilă este că *Helena* conţine un mesaj pacifist. Scrisă după două decenii de război cumplit, imediat după dezastrul armatelor ateniene în Sicilia, piesa pare să fie o invitaţie la reconciliere, care trebuie să înceapă cu o nouă înţelegere a inamicului. Euripides o face primul, renunţând să-i mai demonizeze pe Helena şi pe Menelaos – simboluri ale Spartei – şi înfăţişându-i într-o lumină favorabilă.

Dar în această piesă neclasificabilă, pe lângă manierism subtil şi parodie, există şi momente grave. Aşa este, spre pildă, procesiunea şi ritualul de purificare a aerului conduse de preoteasa egipteană Theonoe: ea formulează limpede ideea nemuririi spiritului, care în lumea de dincolo are parte de pedeapsă sau de răsplată pe măsura faptelor săvârşite în timpul vieţii. Erudiţii au recunoscut aici o influenţă a doctrinei orphice sau pythagorice, de asemenea faptul că Theonoe foloseşte

termenii filosofici lui Anaxagoras când susţine supravieţuirea principiului intelectual (*nous*) şi a conştiinţei (*gnome*). (Am comentat sumar acest aspect şi în nota 442.)

Grave sunt de asemenea cântecele Corului şi ale Hellenei, pline de fervoare mistică, de exaltare poetică, de imagini memorabile şi de culoare, unele dintre cele mai desăvârşite din moştenirea lirică a lui Euripides. Excepţională este – chiar dacă pare să nu-şi găsească loc în contextul dramei – splendida odă închinată zeiţei Demeter, Marea Mumă, a cărei durere profundă, cauzată de pierderea fiicei sale, s-a topit la auzul răpăielilor tamburinei: «deodată Muma porni să râdă, / fermecată de muzica gălăgioasă, / şi puse mâna / pe flautul său cu accente adânci.»

Un astfel de farmec, parcă de natură muzicală, se revarsă în cititor sau inspectator şi din *Helena*, această piesă extraordinară.

ORESTES

Euripides, mai ales în ultimii ani ai vieţii, a scris câteva piese în care personajele şi nucleul acţiunii erau tradiţionale, dar intriga era pe de-a întregul ficţiune proprie. *Iphigeneia în Taurida*, *Ion*, *Helena* şi *Orestes* aparţin acestui tip. Ele sunt numite adesea melodrame, un termen care se referă la opere dominate de mari frământări şi oscilaţii emoţionale, exprimate uneori prin cântec. În ele se desfăşoară scenarii romantice, presărate cu primejdii creatoare de suspense, care se încheie cu bine, fără morţi tragice.

Orestes este cea mai strălucită piesă din acest grup: bine articulată, plină de efecte teatrale noi şi având un deznodământ spectaculos. Ea reprezintă o culme a creaţiei lui Euripides. După moartea poetului a fost cea mai populară din toate dramele attice. Autorii de comedii au

parodiat-o şi au făcut aluzii la ea. A continuat să fie jucată în perioada alexandrină şi să fie citită în perioada romană. *Orestes*, *Hekabe* şi *Fenicienele*, aşa-numita triadă byzantină, au fost studiate şi copiate în numeroase exemplare la Constantinopol, până în preajma ocupării oraşului de către turci.

Izvoarele şi modelele literare ale dramei sunt cunoscute: poemele homerice şi cele ciclice, poezia lirică (îndeosebi *Oresteia* şi *Palinodia* lui Stesichoros), proza unor autografi şi, mai presus de toate, tragediile preexistente. Este aproape sigur că Euripides a avut în minte *Purtătoarele de prinoase* şi *Eumenidele* de Aischylos, *Elektra* şi *Philoktetes* de Sophokles, precum şi propriile sale creaţii: *Elektra*, *Herakles*, *Iphigeneia în Taurida* şi *Helena*.

Subiectul dramei este o tratare neconformistă a consecinţelor uciderii Klytaimnestrei de către Orestes. Eroul titular este, ca şi în versiunile anterioare, torturat de Erinyile mamei sale, care îi pun în pericol sănătatea mintală şi fizică. Dar în loc de a fi plecat pe loc în exil, ca de obicei, el a rămas în Argos, pe un pat de suferinţă, sub îngrijirea Elektrei. Noutatea constă în faptul că, aici, cetatea a reacţionat cu repulsie la matricid. Drept urmare, Orestes şi sora lui au fost scoşi în afara legii şi riscă să fie condamnaţi la moarte. Dar adunarea argeilor, care trebuie să decidă soarta ucigaşului, nu este un tribunal înţelept ca Areopagul din *Eumenidele*, ci o gloată instabilă, care se lasă manipulată de oratori fără scrupule. La sfârşitul dezbaterii fraţii sunt condamnaţi, dar nu fiindcă Euripides crede că îşi merită pedeapsa, ci pentru că doreşte să creeze o situaţie disperată din care copiii lui Agamemnon să caute ieşire, altfel spus, spre folosul tensiunii dramatice. Mijloacele la care recurg aceştia, tentativa de asasinare a Hellenei şi luarea Hermionei ostatică, sunt

invenţii ale dramaturgului.

Desigur, *Orestes* conţine şi elemente tradiţionale, dar acestea au fost modificate sau adaptate ca să servească unui scenariu original. Aşa s-a întâmplat cu sosirea mult întârziată a lui Menelaos de la Troia chiar după uciderea lui Aigisthos şi a Klytaimnestrei, cu apoteoza Hellenei sau cu celelalte personaje tradiţionale ale dramei: Hermione, Tyndareos, Pylades.

Nu o dată a fost exprimată opinia că în piesă, de la un capăt la altul, este descris voalat sau alegoric declinul Atenei, pierderea măreţiei sale de odinioară şi neîncrederea oamenilor în viitor. Din această perspectivă, Orestes, bolnav şi vinovat de matricid, ar fi simbolul unei generaţii care a ruinat, în timpul luptelor interminabile cu spartanii, ţara care le-a dat naştere. Dar o atare interpretare mi se pare mult prea istoricistă. Nu încape îndoială că Euripides a fost un pacifist, că piesa conţine câteva trimiteri la momente istorice contemporane cu autorul, pe care le-am semnalat în note, şi că unele caractere au fost deteriorate sau marcate de întâmplări consecutive războiului troian. Dar este vorba de întâmplări care au afectat familia Pelopizilor, în principal pe Orestes, acest Hamlet grec, şi numai în subsidiar cetatea.

O altă opinie discutabilă, datând încă din antichitate, este aceea că în *Orestes* aproape toate personajele sunt moralmente negative. Aşa să fie? Le-a judecat Euripides chiar atât de aspru, urmărind cumva să zugrăvească o galerie de ticăloşi?

Orestes şi Elektra, în primele două treimi ale dramei, afară de unele asperităţi verbale, nu săvârşesc nimic reprobabil. E drept că el şi-a omorât mai înainte mama, iar sora lui l-a ajutat, dar acesta este un dat tradiţional, definitoriu pentru cei doi, după cum afirmă West[50], nu o

50 Euripides, Orestes, edited with translation and commentary by

scorneală a poetului. De altfel, ei nu au făcut decât să împlinească ordinele zeului Apollon, iar Orestes este ros de remuşcări şi se îndoieşte că ar fi trebuit să comită matricidul. O altă trăsătură pozitivă a fratelui şi a surorii este calda lor afecţiune şi loialitate reciprocă. De acelaşi tip sunt şi relaţiile de neprecupeţit devotament dintre Orestes şi Pylades. Faţă de bunicul său Tyndareos eroul are sentimente de ruşine. Vădeşte dârzenie şi curaj când merge în adunarea argeilor să-şi pledeze cauza, iar când revine în scenă cu sentinţa de condamnare la moarte, se poartă bărbăteşte. Apoi, în ultima treime a dramei, comportamentul i se deteriorează brusc, pierzând ultimele vestigii de ordin moral, evoluţie tipică în unele psihopatii. El îşi însuşeşte fără ezitare propunerile nelegiuite ale lui Pylades şi ale Elektrei, astfel încât toţi trei sunt gata să recurgă la crimă, luare de ostatec şi incendiere, întocmai ca nişte terorişti moderni. Doar că scopul urmărit prin acţiunile lor nu era răspândirea terorii, ci salvarea propriilor vieţi. Şi aceasta era considerată de greci o întreprindere firească. Dovadă atitudinea Corului, care îi sprijină fără rezerve pe copiii lui Agamemnon.

Menelaos este şi el o figură complexă, poleită cu ceva farmec. La intrarea lui în scenă, Corifeul îl salută ca pe fiul unei case glorioase. În timp ce Orestes, Elektra, Pylades şi Tyndareos devin agresivi sub stresul fricii şi al mâniei, Menelaos îşi păstrează cumpătul. El nu are într-adevăr temperament eroic. Fiind solicitat să-şi salveze nepoţii, cântăreşte cu grijă datele situaţiei lor încurcate. Apare mai degrabă ca un om rezonabil, care încearcă să-şi folosească inteligenţa în momentele când ceilalţi se află sub imperiul emoţiilor. Iar atitudinea lui prudentă este socotită laşitate de către cei care aşteptau de la el loialitate oarbă.

Tyndareos, mai vârstnic cu o generaţie decât

M.L.West, Aris and Phillips Ltd., Warminster, 1987, p. 33.

Menelaos, întruchipează devotamentul faţă de codul îndatoririlor civice. Crima, afirmă el, trebuie pedepsită conform datinii prin exil, nu după poruncile talionului. El deplânge nebunia unui lanţ nesfârşit de răzbunări şi aşază legea deasupra violenţei. Însă acest bătrân principial este dominat de patimă în acţiunile şi reacţiunile sale, iar la mânie se schimbă într-un neînduplecat potrivnic. Mânia, nu principiile, îl mână să se amestece în dezbaterea din adunarea argeilor şi să obţină condamnarea la moarte prin lapidare a nepoţilor săi.

Dar care este caracterul Hellenei? Cu toate că susţine doar în prolog un rol de câteva zeci de versuri, în restul dramei zăbovind în palat, numele său este pomenit iară şi iară pe scenă; în jurul ei se desfăşoară acţiunea palpitantă povestită de sclavul phrygian într-o lungă şi fără pereche secvenţă narativă. A devenit loc comun afirmaţia că, în scurta-i apariţie, se dovedeşte a fi superficială, rece, egoistă, coruptă. Aceasta înseamnă a privi prin ochii lui Orestes şi ai Elektrei, pentru care ea este responsabilă de propria lor nenorocire şi de pierderea în război a nenumărate vieţi. Dar felul în care vorbeşte Helena este rezervat, ceremonios, plin de graţie. Când Elektra o apostrofează, ea îi răspunde cu blândeţe. Poetul a ţinut s-o înfăţişeze ca pe o persoană demnă, tandră, conciliatoare; şi chiar dacă îi atribuie mărunte slăbiciuni feminine, nu putea să picteze un portret întunecat cuiva care la sfârşitul dramei are parte de apoteoză.

Phrygianul, unul din cele mai strălucite personaje create de Euripides, este comic, exotic, extravagant, un rapsod înnăscut; limbajul lui licăre de ciudăţenii şi de absurdităţi; dar dacă în a doua jumătate a relatării lui nu ne stârneşte plânsul, înseamnă că actorul este prost, comentează pe bună dreptate Vellacott[51]. Prin el

51 Ibid., p. 79.

spectatorii văd şi aud ceea ce se petrece înăuntrul palatului.

Euripides a compus *Orestes* cu forţă pasionată, în atmosfera Atenei viciată de evenimentele politice următoare scurtei guvernări oligarhice din 411. Atunci, după restaurarea puterii populare, şi-au ridicat din nou capul demagogi de teapa lui Kleophon şi s-a stârnit o campanie de învinuiri a celor «compromişi». Sumedenie de cetăţeni au fost judecaţi şi amendaţi, privaţi de drepturi civice, surghiuniţi sau condamnaţi la moarte. Cum vânătoarea de vrăjitoare a ţinut multă vreme, nemernicii au profitat să se îmbogăţească prin şantaje sau să se căpătuiască prin denunţuri mârşave. Este sigur că poetul, când arată în finalul piesei tineri aristocraţi asediaţi şi ameninţaţi cu moartea de o mulţime isterizată, a avut în minte acea perioadă sinistră a democraţiei ateniene.

Drama a fost reprezentată în 408 î.Hr. Curând după aceea, Euripides, fără îndoială afectat de dezastrul politic, moral şi militar al patriei, a părăsit Atena pentru Macedonia, acceptând invitaţia şi protecţia regelui Archelaos. Acolo, în 406 şi-a găsit sfârşitul şi odată cu el s-a încheiat secolul de aur al tragediei attice.

HERAKLIZII

După dispariţia lui Herakles prin ardere pe rug, oprită, şi după înălţarea lui la cer, regele mykenian Eurystheus, la cheremul căruia s-a aflat toată viaţa marele erou, şi-a transferat duşmănia asupra copiilor acestuia, Heraklizii. Trimiţându-şi crainicul să-i prindă, acesta a urmărit orfanii fugari din cetate în cetate. Ocrotitorii copiilor erau Iolaos, fostul scutier şi conducător de car al lui Herakles, şi bunica lor, Alkmene. Ultimul loc în care şi-au căutat adăpost a fost oraşul Marathon, peste care domnea regele atenian Demophon. El şi fratele său Akamas erau fiii lui Theseus, prietenul fidel de odinioară al

lui Herakles.

Acţiunea tragediei *Heraklizii* începe în momentul acesta: Iolaos şi băieţii eroului sunt îngrămădiţi ca suplicanţi la altarul lui Zeus din Marathon, iar Alkmene şi fetele se află refugiate în templu. Soseşte crainicul Kopreus, care încearcă să smulgă copiii de la altar şi să-i ducă în Argos, dar este împiedicat de Demophon, în pofida ameninţării cu război a solului agresiv. Curând cade vestea că Eurystheus, în fruntea unei armate, înaintează contra Atenei şi că aceasta va birui doar dacă o fecioară de stirpe nobilă este jertfită zeilor. Makaria, una din fiicele lui Herakles, spre a-şi salva fraţii şi gazdele ateniene se oferă să moară, aidoma Polyxenei în *Hekabe*. Apoi bătrânul Iolaos, plin dintr-odată de ardoare tinerească, într-o scenă cu trăsături de farsă, convinge un servitor să-l conducă şi pe el la luptă. Învinge, cum era de aşteptat, armata Atenei. Iolaos, întinerit printr-o minune divină, se bate vitejeşte, îl capturează pe Eurystheus şi-l trimite legat Alkmenei. Aceasta vrea să-l ucidă pe loc, dar este obligată de o lege ateniană să amâne omorul. Ca urmare a înfrângerii lui Eurystheus, transfugii vor fi liberi să plece în Argos, patria lor. (întoarcerea Heraklizilor în Peloponnesos este proiecţia mitologică a năvălirii triburilor doriene, prin care a luat sfârşit cultura mykeniană.)

În *Heraklizii*, pornind de la tradiţii de origine thebană, peloponnesiacă şi atenianã, Euripides reia un subiect tratat de Aischylos într-o piesă cu acelaşi nume, despre care nu se ştie nimic, nesupravieţuind din ea decât fragmente.

Din păcate şi din piesa lui Euripides lipsesc părţi întinse, probabil un întreg episod, iar a doua ei jumătate nu se leagă decât parţial de prima. De aceea unele întrebări privitoare la scenariu nu-şi găsesc răspuns. Era povestită jertfirea Makariei sau poate fecioara nici n-a fost

ucisă? Reveneau după luptă Demophon sau Iolaos pe scenă? Avea cumva un rol şi fiul lui Herakles, Hyllos, a cărui participare la încleştarea armată a fost hotărâtoare? Se isca şi cuvânta în final Herakles ex machina, aşa cum presupune Vellacott[52]?

Oricum, este limpede că tema dramei este războiul şi că mesajul ei privea poporul Atenei, aflat de câţiva ani în conflict cu Sparta. Autorul insistă asupra a două norme de conduită militară cu valoare morală: obligaţia unei cetăţi de a-i primi, de a-i ocroti, la nevoie de a-i apăra cu orice preţ, pe refugiaţii proveniţi din altă cetate, dreptul la azil fiind sacru; interzicerea prin lege a executării prizonierilor de război. Dar mai sunt atinse şi alte aspecte ale activităţii marţiale: importanţa sacrificiului personal, inoportunitatea executării fără discernământ a spuselor oraculare, lipsa de îndreptăţire şi de relevanţă a răzbunării ca motiv al acţiunilor umane etc. Unele din aspecte dramaturgul le-a tratat strălucit câţiva ani mai târziu în *Rugătoarele*, o tragedie cu subiect asemănător.

Până de curând majoritatea comentatorilor au considerat *Heraklizii* un elogiu al Atenei, adică o piesă de propagandă. Mai mult decât să aducă laude patriei sale, «filosoful scenei» pare să le propună atenienilor modelul unei cetăţi ideale: Atena cea ilustră (*Athenai kleinai*) a eroilor dintr-un îndepărtat trecut mitic sau barem a luptătorilor care au rezistat armatei persane la Marathon, această localitate fiind nu întâmplător locul dramei.

Euripides era fără îndoială patriot, dorind arzător ca Atena, şubrezită de război şi de ciumă, să-şi regăsească idealurile cele mai frumoase şi să ofere întregii Hellade o pildă de comportament responsabil. Totodată el spera ca oraşul său natal să câştige războiul cu Sparta sau cel puţin să încheie o pace echitabilă. Dar în *Heraklizii*, ca şi în

52 Ibid., p. 15.

celelalte piese din acest volum, se oglindesc unele realităţi ateniene alterate de război. Drama începe cu un rege (Demophon) care acceptă o provocare primejdioasă, cu o fecioară (Makaria) care se jertfeşte eroic, pe fondul tradiţiei marathoniene (reprezentată de lor). Apoi, odată cu înaintarea acţiunii, accentul se mută de la comandamentele morale asupra proiectelor de vendetta, regele, depărtându-se de principii, devine şovăielnic, iar tradiţia de la Marathon se clatină sub vântul răzbunării. Aşadar, poetul, folosindu-se de procedeul ironiei tragice, îşi pune în gardă concetăţenii, ameninţaţi să-şi piardă sufletul într-un război absurd, de lungă durată, şi le dă o lecţie de cumpătare.

Din aceeaşi perspectivă, Garzya, într-o analiză subtilă, este de părere că segmentele acţiunii, lipsite de unitate riguroasă, se ţin laolaltă printr-o interpretare constantă a vieţii sub semnul opoziţiei dintre *hybris* (nemăsură) şi *sophrosyne* (cumpătare). Astfel, Eurystheus, împins de propria lui putere politică şi militară, se poartă nelegiuit şi violent cu suplicanţii lipsiţi de apărare; la fel în *exodos*, când raportul de forţe s-a răsturnat, Alkmene, sigură de ea însăşi, se năpusteşte asupra duşmanului său făcut prizonier. «În această recurgere pendulară la putere, generatoare de *hybris* – cu avertizarea tacită de-a o evita – drama îşi află semnificaţia şi centrul. Drumul este acelaşi, dar Eurystheus şi Alkmene îl parcurg în direcţii contrare: de la rău spre bine <primul>, de la bine la rău ea douax»[53]

Personajele dramei sunt în general mediocru conturate. Cel mai elaborat caracter teatral, aşa cum apare din textul conservat, este Demophon. La început se înfăţişează în buna tradiţie a regilor legendari atenieni: ocrotitor generos al dezmoşteniţilor sorţii, se hotărăşte să

53 Euripide, Eraclidi, A cura di Antonio Garzya, Societâ Editrice « Dante Alighieri », Milano, 1958, p. 34.

se înfrunte cu Argosul pe câmpul de bătaie şi merge să-şi mobilizeze armata. Dar după ce consultă «cântătorii de oracole» cu privire la unele misterioase preziceri arhaice şi aceştia cer să fie săvârşit un sacrificiu uman înaintea luptei, devine anxios, temător de gloată, şovăie, rosteşte fraze lipsite de nerv, reci, oficiale, lăsând impresia penibilă că ar da mai degrabă înapoi. Bătrânul Iolaos pare să înţeleagă aceasta, la fel şi Makaria. Este ruşinos modul în care îi lasă pe transfugi să rezolve singuri impasul sacrificiului. De altfel, acestora le revine în mare măsură meritul propriei salvări, datorată jertfei voluntare a Makariei, isprăvii lui Iolaos întinerit şi sosirii în ultimul moment a unui puternic contingent de trupe, condus de Hyllos, cel mai mare dintre Heraklizi. Vestitorul, când relatează jubilant bătălia, nu-i rosteşte nici barem numele lui Demophon, un rege debil, cu posibilităţi de simţire şi făptuire limitate, o figură palidă faţă de cea a tatălui său Theseus din *Rugătoarele*.

Iolaos, erou în declin, este tipul omului de rând, vorbăreţ, capabil uneori de gesturi mari, înzestrat cu dârzenie simplă, nearogantă. Rolul său este să reamintească gloria de odinioară a lui Herakles şi, în general, a epocii eroice. Dintre şirul de bătrâni pe care Euripides îi aduce pe scenă, Iolaos este poate cel mai ataşant. Makaria, inocentă, nobilă, lucidă, desluşeşte substratul atitudinii lui Demophon, căci în exil copiii se maturizează repede, şi prin sacrificiul său dovedeşte că spiritul eroic încă nu s-a stins cu totul. Alkmene, care la prima intrare are mai degrabă ceva comic, părând că ar fi tare de ureche, devine ulterior cumplită, stăpânită doar de pofta răzbunării, însetată de sânge. Eurystheus, care păşeşte pe scenă numai în finalul piesei, parcă purificat de înfrângere, este blând, resemnat, vrednic de milă; el vine, asupritor asuprit, să nege că vina lui justifică pedeapsa

supremă. Corul Bătrânilor reprezintă Atena aşa cum a fost în vechime şi cum încă ar mai trebui să fie: apărătoarea codului grecesc al moderaţiei; primele sale cântece sună cam prozaic, sentenţios, dar ultimele două ode sunt la înălţimea poeziei lui Euripides şi conferă o dimensiune lirică dramei.

Heraklizii a fost reprezentată în 427 î.Hr., la trei ani de la masacrarea de către spartani a două sute de prizonieri la Plataia, fără ca atenienii, aliaţi tradiţionali ai acestei cetăţi, să fi încercat să-i salveze. Nepăsarea sau răspunsul inadecvat la crimele de război sunt metehne ruşinoase ale conducătorilor şi oamenilor politici din toate timpurile. Euripides, în veacul său, nu a încetat să le denunţe.

RHESOS

PERSOANELE

(*în ordinea intrării în scenă*)

CORUL străjilor troiene.

HEKTOR, comandantul trupelor troiene şi aliate.

AINEIAS, erou troian.

DOLON, războinic şi spion troian.

UN VESTITOR.

RHESOS, regele tracilor.

ODYSSEUS, erou hellen.

DIOMEDES, erou hellen.

ATHENA, ocrotitoarea elenilor.

PARIS, fratele lui Hektor.

VIZITIUL lui Rhesos.

O MUZĂ, mama lui Rhesos.

Drama se desfăşoară în tabăra troienilor, care s-au aşezat în câmpia de sub zidul cetăţii. E noapte. Dinspre tabăra elenilor şi lagărul flotei lor se văd lumini de focuri. Hektor doarme în cortul său de comandant pe un pat aşternut cu frunze. Intră Corul, alcătuit din războinici

troieni care tocmai făceau de strajă.

Corifeul

Să meargă spre patul lui Hektor vreunul din voi, scutierilor fără de somn ce-i purtaţi basileului armele, şi care aţi fost rânduiţi, în straja a patra1, să vegheaţi peste toată armata.

Te sprijină, Hektor, în cot şi ridică-ţi capul, deschide-ţi ochii <cumpliţi> precum ai Gorgonei2, părăseşte culcuşul de frunze întins pe pământ! Ascultă o ştire de seamă.

HEKTOR (*ridicându-se, apoi coborând din pat*) Hei! Cine-i acolo? E vocea vreunui prieten?

Stai! Cine eşti? Care-i parola? Rosteşte-o tare! Oare cine se-apropie noaptea de patul meu? Vorbeşte odată!

Corifeul

Suntem străjile oştii.

Hektor

De ce s-a stârnit gălăgie?

Corifeul

Să fii liniştit.

Hektor

Dar eu sunt liniştit.

Am fost atacaţi, în beznă, pe neaşteptate?

Corifeul

Nu încă.

Hektor

De ce-aţi întrerupt veghea voastră şi-aţi iscat tulburare-n armată?

Ce ţineţi să-mi spuneţi în toiul nopţii?

Nu ştiţi că, în preajma oştirii argeilor, noi noaptea dormim lângă toate armele noastre?

Corul

Strofă înarmează-te, Hektor, aleargă la corturi, aliaţii trezeşte-i, zoreşte-i să pună mâna pe lance.

Vesteşte-ţi prietenii să se unească şi ei cu războinicii tăi. Înhămaţi-vă caii.

Cine va merge la fiul lui Panthoosă, ori la fiul Europei4, căpetenia cetelor de lykieni5?

Unde sunt preoţii care scrutează măruntaiele jertfelor6?

Unde-s mai-marii celor cu arme uşoare7?

Arcaşi phrygieni8, legaţi-vă iute coarda la arcul vostru de corn9.

Hektor îmi vestiţi noutăţi ce-nfioară auzul, şi vreţi totodată să-mi daţi curaj.

Dar nu e nimic desluşit într-aceasta.

Ori Pan v-a lovit cu biciul, urmaşul lui Kronos10, şi vă zguduie groaza.

[încât, părăsindu-vă locul de veghe, iscaţi tulburare-n armată]?

Ce ştire-mi aduceţi? Voi mult aţi vorbit, dar în spusele voastre nimic nu e limpede.

Corul

Antistrofă

Hektor, în tabăra oştii elenilor focuri au ars toată noaptea; cerul şi navele lor sunt iluminate de torţe.

Toţi luptătorii cu larmă s-au dus noaptea spre cortul lui Agamemnon, ca să primească, desigur, poruncă nouă.

Nicicând n-a domnit asemenea frică în sânul oştirii marine11, îngrijoraţi pentru ce s-ar putea să urmeze, noi am venit să-ţi vestim întâmplările, ca, mai târziu, nu cumva să ne afli vreo vină.

Hektor

Voi aţi venit la timp; însă de ce vă temeţi?

Duşmanii vor, trăgând la vâsle, să părăsească Troia noaptea, s-o ia la fugă, dispărând chiar de sub ochii noştri. Mă bucură aprinderea semnalelor nocturne.

De ce mi-ai smuls, Apollon, biruinţa, precum ai

smulge prada unui leu, mai înainte să fi azvârlit în mare, să fi zdrobit cu lancea mea întreaga oaste argiană12? Căci, dacă nu m-ar fi împiedicat apusul soarelui strălucitor, eu lancea norocoasă n-aş mai fi oprit-o fără să dau foc la nave, fără să trec prin corturile-aheilor şi să-i ucid cu braţul meu acoperit de sânge.

Eu chiar şi pe-ntuneric eram pregătit să lupt, cât timp mă sprijineau norocul şi un zeu13. Dar, în deşteptăciunea lor, prezicătorii, având ştiinţa rânduielilor divine, m-au îndemnat s-aştept lumina zilei, şi-apoi să nu mai las niciun argeu pe continent14. Ei nu aşteaptă clipa hotărâtă de prezicătorii mei; fugarul pe-ntuneric e viteaz nevoie mare.

Hai, cât mai grabnic, trebuie să poruncim oştirii să se scuture de somn şi să apuce armele în mâini. Acelora dintre duşmani care sunt gata să se caţere în nave, străpungeţi-le spatele, ca să împroaşte scările cu sânge! Iar ceilalţi, prinşi, legaţi în lanţuri, să se deprindă a lucra din greu ogorul Troiei!

Corifeul

Tu, Hektor, te grăbeşti, fără să fi aflat ce se petrece. Nu este limpede dacă argeii fug într-adevăr.

Hektor

Cu ce alt gând ar fi aprins atâtea focuri?

Corifeul

Eu n-am habar, însă purtarea lor îmi dă de bănuit.

Hektor

Să ştii că toate te vor înfrica, dacă te temi de asta.

Corifeul

Aheii, până astăzi, n-au aprins nicicând atâtea focuri.

Hektor

Ei, până astăzi, n-au fost biruiţi nicicând atât de ruşinos. Corifeul

Noi ţie-ţi datorăm izbânda; acum dă ordin s-o

desăvârşim. Hektor

Da; cu duşmanii-n faţă, doar o vorbă are preţ: «la arme!»

Corifeul

Dar iată-l pe Aineias sosind cu pasul mare, el vine să le-aducă prietenilor săi o veste însemnată. (*Intră Aineias.*)

Aineias 15

Care-i temeiul, Hektor, că străjile de noapte, trecând prin tabără, s-au adunat la cortul tău, înspăimântate? De ce-au ţipat în toiul nopţii şi-au trezit oştirea?

Hektor

Ia-ţi armele, îmbracă-te, Aineias, cu armură!

Aineias

Ce se petrece? Ai primit înştiinţare că duşmanii, ocrotiţi de beznă, au dat năvală fără veste?

Hektor

Ei suie în corăbii, se pregătesc de fugă.

Aineias

Dar poţi să-mi dai dovadă hotărâtă despre asta?

Hektor

Argeii au aprins făclii, să ardă toată noaptea. Nu cred că vor mai aştepta până în zori, ci, pentru c-au iscat aceste focuri, vor părăsi pământul Troiei, suiţi în nave bine întocmite, şi vor goni spre casă.

Aineias

Şi tu ce vrei să făptuieşti într-asta? De ce te-ai înarmat? Hektor

Când îşi vor face vânt pe vase, ca să fugă, am să-i opresc cu lancea pe duşmani, şi am să cad asupra lor cu toată greutatea mea. Ar fi ruşine pentru Ilion, şi chiar mai mult decât ruşine, ar fi nenorocire, când zeul ne oferă duşmanii fără luptă, noi să-i lăsăm să fugă, după ce-am îndurat din partea lor atâtea rele.

Aineias

De ce nu eşti un sfetnic tot aşa de bun, pe cât eşti de viteaz în fapte? Dar niciun muritor nu are toate însuşirile de la natură; primeşte fiecare câte-un dar deosebit. Tu eşti făcut să lupţi, iar alţii să dea sfaturi înţelepte.

Ai auzit vorbindu-se c-au fost aprinse focuri, şi tu te înfierbânţi, crezi că aheii fug, şi vrei să duci armata împotriva lor, să treacă noaptea peste şanţuri de-apărare.

Dar dacă, după ce vei fi săltat peste tranşeele adânci, îi afli pe duşmani, nu gata de-a fugi din ţara noastră, ci hotărâţi să se împotrivească, şi dacă te vor birui, tu cum vei mai răzbi să intri în cetate? Cum va răzbate dincoace de palisade oastea în risipă? Cum vor conduce vizitiii carele pe poduri fără a sfarma butucii roţilor?

În schimb, de vei învinge, va intra în luptă şi feciorul lui Peleus16. El nu va-ngădui să dai corăbiilor foc, nici să-i măcelăreşti prea lesne, cum ai crede, pe ahei, căci omul e nestăvilit şi zdravăn ca un turn.

Armata haide s-o lăsăm să doarmă liniştită lângă scuturi, să se refacă după oboseala bătăliei. Mai nimerit îmi pare să trimitem un bărbat, cu voia lui, să iscodească tabăra duşmană. Dacă argeii tocmai stau să fugă, să ne-avântăm şi să cădem asupra lor. Dacă aceste focuri le-au aprins în tabără, doar ca să ne atragă într-o cursă, vom şti de la spionul nostru ce uneltesc duşmanii, şi-atunci vom ţine sfat.

Aceasta-mi este judecata, Hektor.

Corul

Strofă

La fel ne gândim şi noi.

Urmează-i părerea, leapădă-ţi gândul.

Cutezanţa prea mare la o căpetenie nu e pe placul nostru.

Ce-ar fi mai prielnic decât să trimiţi la corăbii un cercetaş iscusit, care să afle de ce luminează aceste focuri

aproape de prorele navelor?

Hektor

Mă dau bătut, dacă vă place tuturor această cale.

Aineias, du-te, linişteşte aliaţii. Armata s-ar putea să fie tulburată de vestea întrunirilor din toiul nopţii. Eu, în ce mă priveşte, voi trimite la duşmani un spion.

De vom afla că uneltesc vreo viclenie, nimic nu-ţi vom ascunde, iar când vom ţine sfat vei fi de faţă. Însă, de fac anume pregătiri, cu gând să fugă, ia seama, să auzi chemarea-naltă a trompetei. Căci eu nu voi întârzia. Mă voi apropia <năvalnic> de argei, în vreme ce-şi vor trage navele în mare, – şi chiar în astă noapte mă voi măsura cu oastea lor17.

Aineias

Trimite cercetaşul cât mai iute. Acum te-arăţi a fi prevăzător şi înţelept. Mă vei vedea luptând alături de tine, vitejeşte, când va fi nevoie. (*Aineias pleacă*.)

Hektor

Troienilor, aţi auzit ce s-a rostit aici. Care din voi vrea să se ducă la corăbii, să-i spioneze pe argei? Cine doreşte să devină binefăcătorul patriei? Primeşte careva? Eu nu pot face toate slujbele deodată pentru ţara mea şi pentru aliaţi. (*Înaintează Dolon*.) Dolon

Sunt gata pentru ţara mea să-nfrunt primejdia, şi ca iscoadă să purced spre navele argeilor. Când voi fi desluşit tot ce urzesc aheii, mă voi întoarce; iată ce mă leg să duc la bun sfârşit.

Hektor îţi meriţi numele18 şi patria ţi-e scumpă, Dolon. Aveai şi până azi o casă părintească glorioasă; acum o faci de două ori mai glorioasă.

Dolon

Va trebui, fără-ndoială, să trudesc, dar oare truda aceasta nu e vrednică să fie răsplătită pe măsură? Dacă la sarcină se-adaugă câştigul, plăcerea de-a o săvârşi e

îndoită.

Hektor

Aşa e, ai dreptate, nu zic altfel. Alege-ţi tu răsplata, orice afară de regalitatea mea.

Dolon

Nu-ţi jinduiesc regalitatea grea de griji pentru cetate. Hektor

Atunci însoară-te cu o copilă de-a lui Priamos 19 şi fii cumnatul meu.

Dolon

Nu vreau să mă căsătoresc cu o femeie dintr-o vatră mai puternică decât a mea.

Hektor

Pot să te răsplătesc cu aur, dacă acesta-i darul ce-l pofteşti. Dolon

Acasă am şi eu; nimic dintr-ale vieţii nu-mi lipseşte. Hektor

Ce ţi-ai putea dori din <toată> bogăţia Troiei?

Dolon

Făgăduieşte că-mi vei da, când vei fi biruit aheii…

Hektor

Făgăduiesc. Orice să-mi ceri, afară de mai-marii flotei. Dolon

Ucide-i tu! N-am să împiedic braţul tău să-l piardă pe Menelaos. Hektor

Doar nu-mi vei cere să ţi-l dăruiesc pe <Aias> fiul lui o ileus20.

Dolon

Atare braţe gingaşe lucrează prost pământul.

Hektor

Numeşte-mi un aheu, pe care-l vrei, drept plată, viu.

Dolon

Am spus-o adineauri; eu am acasă aur.

Hektor

Prea bine; vei alege ce pofteşti din prada de război.

Dolon închină zeilor trofeele, atârnă-le de temple!

Hektor

Dar ce răsplată îmi vei cere, mai mare decât toate-acestea?

Dolon

Caii lui Achilleus. Câştigul trebuie să fie pe măsura trudei, când însăşi viaţa ta o joci la zaruri cu Destinul.

Hektor

E un câştig pe care-l jinduiesc şi eu nu mai puţin ca tine.

Din stirpe de nemuritori, sunt cai nemuritori21 cei care-l poartă pe nestăvilitul fiu al lui Peleus. Se spune că <fugarii> i-a primit Peleus de la stăpânul mării, zeul Poseidon, care-i domesticise22.

Eu ţi-am stârnit speranţa şi n-am să te înşel. Deci vei primi din parte-mi darul cel mai minunat din câte ai putea să stăpâneşti: caii şi carul <vajnicului> Achilleus.

Dolon îţi mulţumesc. Dacă-i voi dobândi, voi spune răspicat că, dintre phrygieni, eu am primit, pentru curajul meu, răsplata cea mai minunată. Iar tu nu trebuie să mă invidiezi: sunt mii de alte bunuri care te vor bucura, o tu, cel mai viteaz bărbat din Troia.

Corul

Antistrofă

E mare primejdia, mare-i de-asemeni răsplata spre care ţinteşti.

Vei fi fericit să o capeţi.

Încercarea te va umple de glorie, o cinste mai mare decât să ajungi cumnatul poruncitorilor noştri.

Întrucât îi priveşte pe zei, roagă Dreptatea să-ţi poarte de grijă.

Întrucât îi priveşte pe oameni, ţi-au împlinit, se pare, toate dorinţele.

Dolon

Pornesc, dar merg întâi la casa mea, la vatra mea, să trag pe mine un veşmânt mai potrivit, apoi am să mă-ndrept spre navele argeilor. Corifeul

Spune-mi ce strai vei îmbrăca în locul celui de acum? Dolon

Un strai mai potrivit cu misiunea mea şi cu un mers furiş. Corifeul înţelepciunea trebuie deprinsă de la omul înţelept. Răspunde, cum te vei înveşmânta?

Dolon

Am să-mi acopăr spatele cu pielea unui lup, şi creştetul cu botul larg deschis al fiarei. Eu braţele-am să mi le vâr în labele de dinainte, picioarele în labele de dinapoi, şi-am să imit cum umblă lupul patruped.

Le va fi greu duşmanilor să dibuie <tertipul>. Mă voi apropia <tiptil> de şanţurile lor şi de întăriturile făcute din corăbii. Iar când voi trece printr-un loc pustiu, voi merge în picioare <ca un om>. Acesta-mi este şiretlicul23.

Corifeul

Să-ţi fie călăuz Hermes, feciorul <Nymphei> Maia, domnul hoţilor, şi să te poarte înapoi cu bine24. Tu ştii ce ai de împlinit; acuma nu-ţi mai trebuie decât noroc.

Dolon

Mă voi întoarce sănătos. Am să-l ucid pe Odysseus şi-ţi voi aduce capul lui, ca o dovadă sigură, încât să poţi susţine c-am mers până la navele duşmane. Sau pe feciorul lui Tydeus <îl voi ucide>25. Cu mâinile însângerate, voi reveni la casa mea mai înainte să se-aştearnă pe pământ lumina <zilei>. (*Dolon pleacă*.)

Corul

Strofa 1

Tu, care eşti venerat în Thymbra şi-n <insula> Delos, şi care cobori în Lykia la templul tău26.

Apollon, o chip divin, haide la noi <înarmat> cu

săgeţile tale, vino în toiul nopţii, ocroteşte-l pe omul acesta, pe fiii lui Dardanos27 apără-i, o preaputernice, o tu, care ai înălţat vechile ziduri troiene28!

Antistrofa 1

Fie ca Dolon s-ajungă în preajma flotei, să iscodească armata elenilor şi să se-ntoarcă nevătămat la altarele casei părinţilor săi din Ilion!

Iar mai apoi, când <Hektor> stăpânul nostru va fi zdrobit oştimea argeilor, să se urce şi el în carul tras de fugarii din Phthia29, dăruiţi de zeul marin lui Peleus Aiakidul30!

Strofa 2

Doar el, pentru casele noastre şi pentru glia ţării, a cutezat să meargă la tabăra navelor, să iscodească.

Îi lăudăm voinicia. Rari sunt bărbaţii viteji la vremea când soarele nu luminează largul mării, şi când cetatea e bântuită de vijelie.

Dar se mai află şi alţi phrygieni fără teamă. Câtă-ndrăzneală în oastea noastră!

A nesocoti alianţa <cu Ilion> este purtare <fricoasă> de mysian31.

Antistrofa 2

Pe care războinic aheu va fi să-l lovească de moarte, în cortul său, junghietorul nostru, păşind pe pământ ca o fiară cu patru labe?

De l-ar sfârşi pe Menelaos, ori de l-ar ucide pe Agamemnon, şi de-ar aduce, să-i pună Hellenei în mâini, s-o facă să verse lacrimi, capul cumnatului său mişel, care-a condus, împotriva pământului Troiei, luptători pe o mie de vase!

(*Soseşte în grabă un vestitor, păstor de pe muntele Ida.*)

Vestitorul

De-ar fi să le aduc stăpânilor întruna, rege, ştiri bune

precum cele ce ţi le voi spune.

Hektor

Câtă prostie poate zace în sufletul acestor păcurari! Desigur vii să le aduci stăpânilor vreo veste despre rodnicia turmelor. Dar ai picat în timp <şi-n loc> nepotrivite. Nu ştii unde se află casa mea şi tronul tatei32? Acolo trebuia să mergi să povesteşti despre belşugul staulelor noastre.

Vestitorul

Da, noi păstorii suntem proşti; la fel socot şi eu. Dar nu e mai puţin adevărat că veştile ce ţi le-aduc sunt fericite.

Hektor

Destulă vorbărie despre soarta ţarcurilor tale. Noi suntem gata să ne batem şi ţinem armele în mâini.

Vestitorul

Eu tot despre război venit-am să-ţi vorbesc. Un luptător, în fruntea oştii lui de multe mii de oameni, soseşte ca prieten, să mântuie pământul ăsta.

Hektor

Din care patrie, din ce tărâm soseşte?

Vestitorul

Din Thracia33. El zice că-i feciorul lui Strymon34.

Hektor

Cumva e Rhesos? Zici c-a pus piciorul pe pământul Troiei?

Vestitorul întocmai. Mă scuteşti să ţi-o mai spun.

Hektor

De ce străbate văile din Ida35, ocolind câmpia şi calea largă pentru care?

Vestitorul

Eu nu ştiu limpede, ci pot să-ncerc a lămuri. Nu-i lesne să strecori armata, în puterea nopţii, printr-o câmpie, când ai auzit că-i înţesată de duşmani.

Noi, păcurarii de pe Ida, muntele ce-i însăşi rădăcina şi vatra ţării <noastre>, am fost cuprinşi de spaimă, când <Rhesos> a pătruns la miezul nopţii în dumbrava doldora de fiare.

Trecea vuind cumplit, ca un şuvoi, armata thracilor.

Loviţi de groază, ne-am mânat spre vârfuri turmele; eram îngrijoraţi să nu se-abată hoţi argei să pustiască staulele <vitelor>. Însă curând auzul nostru desluşi voci care nu erau ale unor helleni; şi-am încetat să ne mai temem.

Eu am înaintat spre cercetaşii oştii şi-am întrebat în limba thracă cine e poruncitorul lor, cine-i părintele acestuia şi dacă vine ca să sprijine cetatea Priamizilor.

Aflând tot ce voiam să ştiu, am înlemnit. Căci l-am văzut pe Rhesos, asemeni unui zeu, înfipt şi drept în carul lui de luptă. Avea un scut, pe umeri, cu ferecături de aur care scânteiau. Juguri de aur apăsau grumazul bidiviilor mai albi şi mai strălucitori ca neaua. Iar de pe fruntea cailor, Gorgone de aramă, precum aceea de pe pavăza Athenei36, şi sumedenie de zurgălăi stârneau înfricoşare. Tăria-acestor luptători nici numărându-i n-ai putea s-o cântăreşti.

Vedeai trecând la nesfârşit: noian de călăreţi şi de peltaşi, noian de trăgători cu arcul, şi-o liotă de oameni înarmaţi uşor, toţi îmbrăcaţi în straiul thrac37.

Acesta e viteazul care, iată, vine să ajute Troia. Feciorul lui Peleus nu va putea să-i scape, fie că fuge, fie că-l întâmpină cu lancea.

Corifeul

Când oamenii unei cetăţi sunt ocrotiţi de zei, pe nesimţite mersul întâmplărilor se-ndreaptă către bine.

Hektor

Acum, când lancea-mi este cu noroc şi Zeus ne ţine partea, îmi voi afla mulţime de prieteni. Dar nu ne trebuie

cei care nu ne-au ajutat odinioară, când Ares38 ne îndepărta de port> şi sfâşia, suflând năprasnic, pânzele acestei ţări39.

Cât despre Rhesos, ne arată ce fel de prieten e cu Troia: soseşte <numai> la ospăţ; lipsea când vânătorii prindeau prada; el nu s-a canonit cu lancea lângă noi.

Corifeul

Dispreţuieşti, pe drept, şi veştejeşti asemenea prieteni. Primeşte-i totuşi <bine>, acum când vor să sprijine cetatea.

Hektor

Câţi suntem e de-ajuns: noi apărăm de multă vreme Troia.

Corifeul

Eşti sigur că ai şi zdrobit duşmanii?

Hektor

Sunt sigur. Mâine o va dovedi lumina zilei.

Corifeul

Gândeşte-te la viitor: atâtea răsturnări aduce soarta!

Hektor

Nu-mi place să se vină prea târziu în ajutor unor prieteni.

Deci Rhesos, dacă totuşi a sosit, să fie pentru noi nu aliat, ci oaspete; să stea la masa oaspeţilor mei. Însă, din partea fiilor lui Priamos, el n-are drept la vreo recunoştinţă.

Corifeul

Stăpâne, a respinge aliaţii e primejdios.

Vestitorul

Numai privindu-l, şi duşmanii se vor îngrozi.

HEKTOR (*adresându-se întâi Vestitorului, apoi Corifeului*)

Ţi-s bune sfaturile; felul tău de a gândi e potrivit. Prea bine! Acest Rhesos cu armele de aur, dacă-i să cred

ce spune Vestitorul, fie primit ca aliat al ţării. (*Vestitorul pleacă.*)

Corul

Strofa 1

Adrasteia, fata lui Zeus, să abată invidia zeilor de la cuvintele noastre40! căci noi vom rosti tot ceea ce pentru suflet e dulce să spunem. Iată-te dară, copile al râului!

Iată-te-ajuns la curtea regelui Phrygiei: fii binevenit, de vreme ce te-au trimis maică-ta, una din Pieride41, şi râul cu poduri frumoase…

Antistrofa 1

…<divinul> Strymon, care odinioară, din rotocoalele undelor sale, sub înfăţişare de apă, s-a strecurat în pântecul fără prihană al melodioasei Muze42

şi ţi-a dat viaţă, o tânăr erou!

Întocmai ca Zeus, al luminii părinte, tu vii către noi într-un car cu fugari focoşi.

O patria noastră, o Phrygie, azi, când un zeu e cu noi, azi poţi să-l măreşti pe Zeus ca Liberatorul43.

Strofa 2

Oare acuma străvechea cetate Ilion va celebra din nou, ziua-ntreagă, sărbătoarea lui Bakehos44 prin cântece de iubire şi prin întreceri de cupe umblând de la dreapta la stânga, când cei doi Atrizi45 părăsi-vor ţărmul troian, ca să străbată marea şi să ajungă la Sparta? Prietene <Rhesos>, după această izbândă a braţului tău şi a lăncii tale, fie să poţi să te-ntorci în patria ta!

Antistrofa 2 Vino, iveşte-te. Stai faţă-n faţă cu Achilleus, opune-te lui, ridicând pieziş pavăza ta de aur deasupra inelului carului tău de luptă46.

Stârneşte-ţi fugarii şi saltă lancea cu două vârfuri.

Niciunul din cei ce te vor înfrunta să nu mai danseze vreodată în templul Herd din Argos47.

Această ţărână va fi fericită să le îndure povara

cadavrelor, când daimonul thrac al morţii va fi să-i răstoarne.

(*În clinchet de zurgălăi, intră Rhesos pe carul său de luptă tras de doi splendizi cai albi.*)

Io, io! Basileu măreţ!

Cât e de frumos să priveşti, o Thracie, puiul acesta de leu hrănit de tine ca să domnească peste cetăţile tale?

Priveşte armura de aur ce-i apără trupul.

Ascultă şi clinchetul de zurgălăi ce sună de lângă inelul scutului său.

El este un zeu, o Ilion, este un zeu, e însuşi Ares mânzocul acesta zămislit de Strymon cu Muza cântărilor şi venit să-ţi insufle viaţă.

(*Rhesos coboară din car şi se apropie de Hektor.*)

Rhesos

O Hektor, nobil fiu al unui tată nobil, bun găsit! De multă vreme năzuiam să-ţi pot vorbi. Mă bucură izbânzile ce ţi-au îngăduit să te găseşti aici, sub meterezele duşmanilor. Vin să te-ajut să le surpăm întăriturile şi să le-aprindem navele.

Hektor

O fiu al Muzei cântului melodios şi-al râului Strymon din Thracia, obişnuiesc să spun doar adevărul; făţărnicia n-o îndur, din fire.

De multă vreme, da, de multă vreme trebuia să fi venit să te împărtăşeşti cu noi şi tu din vitregiile acestei ţări, şi după cât îţi stă-n putere, să nu laşi lăncile argeilor să potopească Troia.

Tu n-ai putea susţine că prietenii nu te-au chemat şi că de-aceea n-ai venit să ne salvezi, ori barem să ne-ajuţi.

Câţi crainici phrygieni, câte solii nu ţi-am trimis, rugându-te să sari în ajutorul Troiei? Cu câte daruri scumpe nu te-am copleşit?

Iar tu, bărbat din neamul nostru, şi nu hellen, la fel

ca noi48, de-ar fi ţinut numai de tine, ne-ai fi lăsat elenilor în seamă.

Şi totuşi nu erai cândva decât o căpetenie măruntă, dar mâna mea din tine-a ridicat puternicul monarh al thracilor, când, lângă Pangaion şi-n câmpii Paioniei49, pe cei mai vajnici thraci i-am atacat pieptiş şi scuturile lor le-am sfărâmat, îngenunchind acest popor, ca să ţi-l dau în stăpânire.

Iar tu, călcând sub tălpi recunoştinţa ce mi-o datorai, eşti ultimul care soseşte să ne-ajute în restrişte. Alţi oameni, care nu-s din neamul nostru, de mult ni s-au alăturat. Din ei, o parte au pierit şi zac sub ţărnă în morminte: ce straşnică dovadă de credinţă faţă de cetatea <Ilion>! O parte stau sub arme, lângă caii <înhămaţi> la care, neclintiţi pe locurile lor, şi când viforniţa-i îngheaţă, şi când văpăile de soare-i fac să înseteze; ei nu se tolănesc pe paturi de ospăţ, ca tine, cu braţul ridicat, sorbind vârtos din cupe.

Acestea sunt învinuirile ce ţi le torn în faţă, ca să ştii că Hektor pururi spune ce gândeşte.

Rhesos

Tot astfel sunt şi eu; când am ceva de spus, merg drept la ţintă; nici eu, din fire, nu îndur făţărnicia.

Iar gândul că lipsesc din ţara aceasta, mai mult decât pe tine, pe mine mă căznea, umplându-mi inima de chin şi nerăbdare.

Dar un popor de sciţi50, dintr-un tărâm apropiat de graniţele mele, mi-a declarat război chiar când doream să plec la drum spre Troia şi să trec peste strâmtoare.

Sosit la ţărmul Mării Primitoare-de-Străini51, urma să urc în nave oastea thracilor şi, iată, acolo am străpuns cu lancea sciţii, deam închinat un sânge negru gliei, dar vai! amestecat cu sânge thrac.

Această întâmplare m-a împiedicat s-ajung în şesul

Troiei mai devreme, să lupt cu tine laolaltă. Dar după ce-am zdrobit armata <sciţilor> şi le-am luat odraslele ostatici şi le-am cerut să verse, la palatul meu, tribut în fiecare an, m-am îndreptat spre voi.

Am traversat cu navele strâmtoarea <Bosporos>52, şi-am străbătut pe jos hotar după hotar, nu bând vârtos, cum m-ai învinuit, nici somnorând în case aurite, ci îndurând viforniţele ce se-abat cu gheaţă peste marea Thraciei şi peste Paionia, culcat numai în straiul ăsta şi lipsit de somn.

E drept, sunt ultimul venit, însă la timp.

Căci, iată, zece ani s-au scurs de când te lupţi, fără să dobândeşti nimic. Tu zile după zile pierzi, jucând, contra elenilor, la zaruri soarta înfruntării. Dar mie îmi va fi de-ajuns lumina unei zile, ca turnurile lor să le răstorn, să năvălesc în ţarcul navelor şi să ucid duşmanii.

Punând degrabă capăt chinurilor tale, eu mâine voi pleca din Ilion spre casă. Nu vă-narmaţi niciunul dintre voi cu scutul.

Eu însumi am să frâng orgoliul fără seamăn al aheilor şi-am să-i stârpesc, cu toate că sunt ultimul venit.

Corul

Strofă

Io! Io! Cuvântare dragă!

Prietene, tu ai venit din partea lui Zeus.

Să apere Zeus cel de sus cuvintele tale de invidia zeilor, necruţătoare!

Flota de lemn sosită din Argos nu a purtat până azi <peste valuri> şi n-are vreun bărbat mai viteaz decât tine.

Cum ar putea, vă-ntrebăm, Achilleus, cum Aias53 să n-o ia la fugă din calea lăncii tale?

Fie s-ajungem, o rege, în ziua când le vei da pedeapsă cu suliţa ta, pentru mâinile lor pătate de sânge.

Rhesos

Am să vă dăruiesc acest prilej de bucurie, ca să uitaţi că am lipsit de-aici atâta vreme.

Adrasteia să nu se mânie pe cuvântarea mea!

Dar când vom libera cetatea de duşmani şi tu din pradă vei alege fruntea hărăzită zeilor, vreau să purced cu tine <Hektor> la luptă împotriva gliei argiene şi ajungând acolo, cu lancea mea să pustiesc Hellada-ntreagă, ca să înveţe-a suferi şi ei, la rândul lor, năpastele crăzboiuluix

Hektor

De mi-ar fi dat ca, dezlegat de-atâtea rele, să pot domni cândva nestingherit peste cetatea mea, precum odinioară, ah! cât aş fi de recunoscător faţă de zei!

În ceea ce priveşte Argosul şi locurile ce alcătuiesc Hellada, nu-i chiar atât de lesne, pe cât spui, să le zdrobeşti cu lancea-n mână.

Rhesos

Nu se vorbeşte că elenii cei mai vajnici au venit aici? Hektor

Nu pot să le topesc neînfricarea şi află că-i respingem anevoie.

Rhesos

Atunci, odată ce vor fi ucişi, şi lucrul nostru va fi gata.

Hektor

Nu te gândi la ţeluri depărtate, uitându-le pe cele de sub ochii tăi.

Rhesos (*ironic*)

Îmi pare că te mulţumeşti să-nduri, nu să stârneşti, nenorocirea.

Hektor

Chiar dacă nu mă mişc din Ilion, regatul meu este destul de larg.

Acuma poţi să te-narmezi cu scutul şi să-ţi aşezi cum vrei războinicii, în cornul sting al oştii, sau în cornul drept,

sau între aliaţi, la mijloc54.

Rhesos

Vreau singur să dau lupta cu duşmanii, Hektor. Dar dacă tu socoţi că este ruşinos să vii cu mine să le-aprindem flota, aşază-mă în fruntea oştii, să-l am pe Achilleus în faţă.

Hektor

Tu n-ai cum să îndrepţi asupra lui temuta-ţi lance.

Rhesos

Nu se zicea c-a debarcat şi el pe ţărmul Troiei?

Hektor

El a venit şi chiar aici se află, dar, mâniat pe capii oştii, nu mai apucă suliţa cu ei alături55.

Rhesos

Care-i cel mai ilustru din armată, după el?

Hektor

Eu cred că Aias cu nimic nu-i mai prejos; nici fiul lui Tydeus56.

Mai este, dintre toţi cel mai viclean, acest coţcar de Odysseus, căruia nu-i lipseşte bărbăţia, nici încumetarea; el cel mai mult a păgubit cetatea. <De pildă> într-o noapte, a pătruns în sacramprejmuire a <templului> Athenei, a ridicat hoţeşte idolul zeiţei şi-a dus <statuia> la corăbiile lor57. Iar într-o zi pungaşul, în strai de cerşetor, trimis la Ilion să spioneze, s-a strecurat prin ziduri <înăuntru>, i-a blestemat în gura mare pe argei, apoi a omorât câţiva străjeri şi paznici de la porţi şi-a izbutit să scape. Îl dibuim întruna pregătindu-ne vreo cursă, pitit lângă altarul zeului din Thymbra, nu departe de oraş58; e un cumplit ponos în contra căruia luptăm59.

Rhesos

Nicicând un om cu suflet mare nu se-ascunde, când vrea să-şi piardă un duşman, ci îl atacă drept în faţă. Dar pe argeul ăsta, care, precum spui, se-aţine în cotloane de tâlhari, ca să-şi urzească vicleniile, eu am să-l prind de viu

şi am să-l trag în ţeapă, la porţile cetăţii, şi am să-l dau să prăznuiască vulturii din el. Fiind un hoţ ce jefuieşte capiştile zeilor, el trebuie de-o moarte pe măsura lui să piară.

Hektor

Voi faceţi-vă deocamdată tabăra, căci încă este noapte. Am să-ţi arăt eu însumi unde-i nimerit să înnopteze-armata ta, deosebit de rândurile noastre.

Parola noastră este «Phoibos» 60, Să ţi-o aduci aminte, dacă va fi nevoie, şi s-o împărtăşeşti războinicilor thraci. (*Se adresează Corului.*)

Voi mergeţi înaintea rândurilor să vegheaţi; să staţi de strajă aţintiţi şi să-l întâmpinaţi pe Dolon, care spionează flota, căci, dacă este teafăr, trebuie să se apropie de corturile noastre. (*Iese împreună cu Rhesos. Începe să se lumineze de ziuă.*)

Corul

Strofă

Cine-i la rând de veghe? Cine, în locul nostru?

Purced să se culce primele astre; cele şapte Pleiade61 răsar în zare, zboară alin în mijlocul cerului Vulturul62.

Treziţi-vă, nu zăboviţi!

Sculaţi-vă din aşternut pentru veghe!

Nu desluşiţi cum păleşte văpaia lunii?

Zorile sunt aproape; zorile stau să răsară; iată şi steaua ce le vesteşte.

Întâiul hemicor

Care a fost rânduit pentru veghea dintâi?

…(Lipseşte *un vers*) …

Al doilea hemicor Koroibos63, fiul lui Mygdon64, se zice…

Întâiul hemicor Cine <au fost rânduiţi> pe urmă?

Al doilea hemicor

Kilikienii, pe care i-au deşteptat din somn paionii, apoi mysienii, cărora noi le-am urmat65.

Întâiul hemicor

Aşadar este timpul, mergând, să trezim lykienii66, desemnaţi, după cum le căzură sorţii, pentru a cincea veghe.

Corul

Antistrofă

Iată, acum auzim dinspre râul Simois67, din cuibul înalt, năclăit de sânge, privighetoarea melodioasă, pasărea de copil-ucigaşă, auzim cum îşi cântă cu nenumărate triluri durerea68.

Pe <muntele> Ida turmele şi-au început păşunatul.

Auzim răsunând în noapte şuier de flaut.

Somnul ne-adie, ne farmecă ochii; apropierea lui de pleoape nu-i niciodată mai dulce decât în zori.

Întâiul hemicor

De ce nu vedem revenind cercetaşul trimis la corăbii de Hektor să iscodească?

Al doilea hemicor

Ne tulbură frica; Dolon lipseşte de multă vreme.

Întâiul hemicor

Să fi căzut în vreo cursă pitită, ori să fi pierit?

Al doilea hemicor Prieteni, mergând, să trezim lykienii, desemnaţi, după cum le căzură sorţii, pentru a cincea veghe.

(*Luptătorii ce alcătuiesc Corul pleacă din scenă să-i trezească pe lykieni. Odysseus şi Diomedes intră târâş, cu spadele în mâini.*)

Odysseus

<Ascultă> Diomedes; n-auzi un zăngănit de arme? Sau poate ne-a lovit urechile un zvon deşert?

Diomedes

Nu, ci sunt lanţurile spânzurând de care ce

răspândesc un zvon de fier. Şi mie mi-a fost frică până să mă dumiresc că zgomotul e de la lanţuri.

Odysseus

Ia seama, nu cumva, în beznă, să cădem peste străjeri. Diomedes

Iau seama, chiar dacă păşesc prin întuneric.

Odysseus

Dacă trezeşti din somn pe careva, cunoşti parola phrygienilor?

Diomedes

<Parola> este «Phoibos»; doar am aflat-o de la Dolon.

Odysseus

Ah! iată corturi părăsite de duşmani. Le vezi?

Diomedes

Şi totuşi, după cum mi-a spus-o Dolon, aici avea culcuşul Hektor, pe care am venit să-l surp cu lancea.

Odysseus

Ce se petrece? Să fi mers cu ceata lui în altă parte?

Diomedes

Poate-au plecat să pregătească pentru noi o cursă.

Odysseus

Da, Hektor este îndrăzneţ acum; victoriile l-au umplut de îndrăzneală.

Diomedes

Noi ce să facem, Odysseus? Nu l-am găsit în patul său pe omul nostru. Speranţa ne-a fost înşelată.

Odysseus

Să ne întoarcem la corăbii cât mai iute, căci Hektor este ocrotit de zeul ce i-a dăruit izbânda <ieri>. Nu trebuie să silnicim norocul.

Diomedes

Atunci să ne grăbim la cortul lui Aineias, ori al lui Paris, phrygianul cel mai demn de ură; să le tăiem cu

spada capul.

Odysseus

Cum ai putea, pe întuneric, să-i găseşti în mijlocul unei oştiri duşmane şi să-i ucizi fără să fii primejduit?

Diomedes

E totuşi ruşinos să ne întoarcem la corăbii, nedând troienilor o cruntă lovitură.

Odysseus

Cum? Chiar n-ai făptuit nimic? Nu l-am ucis noi pe spionul flotei noastre, pe Dolon, şi l-am despuiat de arme? Socoţi că ai putea să nimiceşti întreaga oaste? Ascultă, haide să ne-ntoarcem; şi fie să ne sprijine norocul. (*Se iveşte din văzduh Athena, înzestrată cu atributele sale cunoscute*: *casca*, *lancea şi egida – marele scut din piele de capră*.)

Athena

De ce plecaţi din tabăra troiană cu inimile mistuite de mâhnire deoarece Destinul nu vă-ngăduie să-l omorâţi pe Hektor sau pe Paris?

Voi n-aţi aflat că a sosit un om în ajutorul Troiei, anume Rhesos, cu o pompă demnă de luat în seamă? Dacă rămâne peste noapte, până dimineaţă, viu, nici suliţa lui Achilleus, nici a lui Aias, nu-l vor împiedica să nimicească navele argeilor, să le răstoarne zidurile şi, cu lancea, prin porţi intrare largă să-şi deschidă. (*Lui Diomedes*.)

Ucide-l şi vei fi stăpân a toate. Pe Hektor însă lasă-l în culcuşul său; ia-ţi gândul să-l înjunghii, să-i tai capul; el va primi prin altă mână moartea.

Odysseus

Stăpân a mea Athena, am recunoscut răsunetul, cu care sunt obişnuit, al vocii tale, căci tu întotdeauna la primejdie mă ocroteşti. Arată-ne bărbatul unde înnoptează şi care-i locul lui în tabăra barbarilor.

Athena

<Se odihneşte> în apropiere; însoţitorii lui nu sunt amestecaţi cu oastea phrygiană, căci Hektor i-a-ndemnat să se aşeze în afara <rândurilor de războinici> până trece noaptea şi se luminează.

Şi nu departe sunt legaţi de carul thrac fugarii săi bălani; pot lesne fi văzuţi în noapte; ei strălucesc ca aripile unei lebede pe râu. Ucideţi-l pe Rhesos şi luaţi-i; va fi cea mai frumoasă pradă pentru casa voastră, căci nu se află car şi bidivii mai mândri pe pământ. Odysseus

Ucide-l, Diomedes, tu pe capul thracilor, sau lasă-mi-l în seamă mie şi îngrijeşte-te de cai.

Diomedes

Eu îl voi omorî, şi tu vei îmblânzi fugarii; eşti priceput în a le dibui năravul şi ai scormonitoare mintea69. Bărbatul trebuie orânduit în locul unde este de folos. (*în clarobscurul zorilor se distinge silueta lui Paris, care se apropie*.)

Athena îl văd acolo pe Alexandras70, venind spre noi. O strajă i-a adus la cunoştinţă zvonul că ar fi pătruns în tabără duşmani. Diomedes

El vine însoţit de alţii sau e singur?

Athena

E singur. Se îndreaptă, pe cât pare, spre cortul fratelui său Hektor, să-i dea de veste că în tabără ar fi spioni.

Diomedes

Nu trebuie să-ncepem prin a-l doborî?

Athena

Nu, n-ai putea să fii mai tare ca ursita lui. Nu este hărăzit prin mâna ta să moară, în schimb aici se află altul, pe care-l vei lovi de moarte. Grăbeşte-te.

Iar eu îl voi întâmpina pe Paris, luând înfăţişarea Aphroditei, aliata lui, care-l ajută în primejdii, şi prin e cuvinte – amăgitoare îi voi da răsplata <cuvenită> omului

pe care îl urăsc71. Aceasta-i tot ce am avut de spus. El nu ştie că Rhesos va fi jertfa voastră şi nu m-a auzit, cu toate că-i aproape. (*Odysseus şi Diomedes pleacă, îndreptându-se spre cortul lui Rhesos.*)

Paris

Cu tine, Hektor, căpetenia şi fratele, vorbesc; tu dormi? N-ar trebui să stai de veghe? S-au strecurat în tabără duşmani; sunt fie hoţi, fie spioni.

ATHENA (*sub înfăţişarea Aphroditei*)

Fii liniştit; te ocroteşte Kypris72, binevoitoarea ta. Îmi este inima cu tine în războiul care-l porţi. Nu am uitat cum m-ai cinstit şi-ţi sunt îndatorată.

La fel şi azi, ca să le dăruiesc războinicilor Troiei biruinţă, venitam să-ţi aduc un mare luptător şi aliat, pe thracul <Rhesos>, fiul Muzei cântului melodios; iar tatăl lui, cum umblă vorba, e Strymon. Paris

Eşti pururi plină de bunăvoinţă pentru cetatea mea şi pentru mine. Acesta e tezaurul cel mai de preţ din lume: în clipa când te-am judecat ea îi cea mai frumoasă>, pot spune că l-am câştigat pentru cetate. Eu am venit pentru c-am prins un zvon – nu era limpede, dar s-a lăţit prin străji – că s-ar găsi aici spioni ahei. De aceea am sosit să-l scol din aşternut pe Hektor.

Athena

Dar n-ai temei să-ţi fie frică; nimic n-ameninţă armata. Hektor s-a dus să rânduiască pentru noapte oastea thracilor.

Paris

Tu-mi dai încredere, şi, bizuindu-mă pe spusa ta, mă-ntorc să stau de strajă, dezlegat de orice teamă.

ĂTHENA (*rostind cuvinte cu două înţelesuri*)

Te du; şi crede-mă că urmăresc de-aproape tot ce te priveşte; eu vreau să văd victoria prietenilor mei. Ai să cunoşti şi tu cândva… bunăvoinţa mea. (Paris *pleacă. După*

o scurtă pauză, Odysseus şi Diomedes intră în goană, cu spadele în mâini.)

Voi doi luaţi aminte. Prea tare v-aţi înfierbântat. Fecior al lui Laertes73! Ascundeţi săbiile voastre ascuţite. Monarhul thracilor e mort şi caii sunt ai voştri. Însă troienii au aflat şi-acum vă urmăresc.

Fugiţi la adăposturile navelor cât mai degrabă! De ce întârziaţi, când vin duşmanii asupra voastră ca o vijelie? Scăpaţi cu viaţă! (*Athena dispare, apoi Corul războinicilor intră năvalnic în scenă. Se stârneşte confuzie şi tumult.*)

Întâiul HEMICOR74

Ah! Ah!

Trage-i, trage-i, trage-i, trage-i! Stinge-l, stinge-l!

Cine-i omul?

Iată unul; să-i vorbim.

Sunt tâlhari care prin beznă iscă tulburare-n oaste.

Toţi aici, aici cu toţii!

Uite că l-am prins. Îl ţinem.

(*Lui Odysseus, pe care au izbutit să-l înşface*)

Spune repede. De unde ai venit? Din care ţară?

ODYSSEUS (*războinicului care îl ameninţă*)

Nu e treaba ta s-o afli.

Vei muri pe dată dacă îndrăzneşti să-mi faci un rău.

AL DOILEA HEMICOR

Zi parola, sau altminteri îţi străpung cu lancea pieptul.

Odysseus

Stai! Astâmpără-te.

ÎNTÂIUL HEMICOR Haide, daţi cu toţii de aproape!

Odysseus (*prefăcându-se*)

Stai! Vrei să-l ucizi pe Rhesos?

AL DOILEA HEMICOR (*crezând că a grăit însuşi Rhesos*)

Nu; pe cel ce vrea să-l piardă.

Odysseus
Potoliţi-vă!
ÎNTÂIUL HEMICOR (*neîncrezător*)
Nici vorbă.
AL DOILEA HEMICOR Nu ucide un prieten!
ÎNTÂIUL HEMICOR
Zi parola!
Odysseus
«Phoibos».
AL DOILEA HEMICOR
Bine. Lăsaţi lancea jos cu toţii. (*Odysseus şi Diomedes izbutesc să scape.*)
ÎNTÂIUL HEMICOR Ştiţi unde s-au dus vrăjmaşii?
AL DOILEA HEMICOR Au luat-o într-acolo.
ÎNTÂIUL HEMICOR
Fuga! Să le prindem urma. Sau, strigând, să dăm alarma?
AL DOILEA HEMICOR
E primejdios, în beznă, să stârnim toţi luptătorii.
Corul
Strofa
Cine-i bărbatul venit aici?
Cine se va lăuda c-a avut nespusa-ndrăzneală de-a ne scăpa din mână?
Unde-am putea să-l ajungem?
Cum am putea recunoaşte bărbatul care-a trecut, păşind fără frică, prin mijlocul cetelor noastre şi printre oameni de strajă?
Să fie un thessalian?
Un locuitor de pe ţărmul Lokridei75?
Vreun insular cu viaţă rătăcitoare?
Cine era şi de unde? Care e patria lui?
Care e zeul suprem căruia i se închină?
Întâiul hemicor

N-a dat cumva Odysseus lovitura? Cine, altminteri? Judecând după faptă, noi credem că el e.

Al doilea hemicor Credeţi de-a binelea?

Întâiul hemicor Cum să nu credem?

Al doilea hemicor

Oricum, este plin de-ndrăzneală.

Întâiul hemicor

Cine e cutezătorul pe care îl preamăriţi?

Al doilea hemicor

Odysseus.

Întâiul hemicor

Nu preamăriţi isprava şireată a unui tâlhar.

Corul

Antistrofă

A mai venit în cetate o dată, cu faţa scăldată de plâns <Odysseus>, înfăşurat în straie zdrenţoase şi ascunzând sub manta-i o spadă.

El se târa, cerând de pomană, ca o slugă miloagă; avea căpăţâna jegoasă, plină de coji, şi-a împroşcat îndelung cu ocări neamul regesc al Atrizilor, de parcă era duşmanul capilor oştii.

De ce n-a pierit, de ce n-a pierit, cum i se cădea, înainte să lase urmele paşilor săi pe pământul Phrygiei?

Întâiul HEMICOR

Fie c-a fost a lui Odysseus isprava, fie că nu, ne bântuie frica; Hektor pe noi, străjerii, va pune vina.

AL DOILEA HEMICOR Ce-nvinuire ne va aduce?

ÎNTÂIUL HEMICOR

El nu va ierta…

AL DOILEA HEMICOR Ce-am făptuit? De ce vă e teamă?

ÎNTÂIUL HEMICOR… că noi i-am lăsat să treacă…

AL DOILEA HEMICOR

Pe cine?

ÎNTÂIUL HEMICOR

…pe cei strecuraţi astă noapte în tabăra noastră.

(*Vizitiul lui Rhesos intră în mare grabă şi tulburare, plin de sânge.*)

Vizitiul

Io! Io! Lovitură cumplită a sorţii! Ai! Ai!

Corifeul

Tăceţi cu toţii, aplecaţi-vă. E poate unul ce se prinde în năvod.

Vizitiul

Io! Io! Cumplită năprasnă pe capul thracilor!

Corifeul

Se tânguie un aliat de-al nostru.

Vizitiul

Io! Io! Urgisitul de mine!

Urgisitule rege al thracilor, ţi-a fost dat să cunoşti pârdalnica Troie!

Grozav ţi-au pus capăt vieţii!

Corifeul

Tu cine eşti din aliaţi? Vederea-mi este tulbure pe întuneric şi nu pot să te desluşesc.

Vizitiul

Unde-aş putea să dau de poruncitorii Troiei?

Unde să-l aflu pe Hektor?

Unde s-a dus să doarmă sub ocrotirea scutului său?

Căruia din căpitanii oştirii, neadormit, să-i spun, ai, ai, ai, ai!

pacostea ce-am îndurat-o, ce ne-au făcut pe ascuns <ticăloşii> şi-apoi au plecat? Dar cât de vădit e doliul urzit poporului thrac!

Corifeul

Atât cât pot să înţeleg, armatei thracilor i s-a-ntâmplat un mare rău.

Vizitiul

Armata e ca şi pierdută, regele s-a năruit, lovit mişeleşte, ai, ai, ai, ai!

Rana mă chinuie, sunt vătămat de moarte.

Cât îmi doresc de mult să mă sting!

De ce-a trebuit să mor fără slavă şi Rhesos la fel, aici, unde-am ţinut să venim în sprijinul Troiei?

Corifeul

El n-a vorbit în ghicitori, ci ne-a vestit nenorociri; e limpede, după cum ţipă, că aliaţi <de-ai noştri> au pierit.

Vizitiul

Ne prigoneşte răul, dar la năpastă se adaugă ruşinea, şi astfel răul e de două ori mai mare. O moarte glorioasă, de vreme ce suntem sortiţi pieirii, socot că este dureroasă pentru cel ce moare; şi cum n-ar fi? Dar pentru cei rămaşi în viaţă e temei de fală şiaduce faimă bună unei case.

Noi din neprevedere am pierit; şi fără glorie.

Hektor nea arătat cu mâna-i locul unde să ne facem tabăra şi nea împărtăşit parola. Dormeam culcaţi pe glie, sfârşiţi de oboseală.

Armata, în pofida nopţii, nu era păzită de străjeri, nici armele nu se aflau, cum se obişnuieşte, între rânduri; iar caii nu erau legaţi de care; bag seamă, regele fusese încunoştinţat că voi eraţi acuma cei mai tari <în bătălii> şi că ameninţaţi <cu nimicirea navele duşmane.

Aşa, nebănuind nimic, dormeam, topiţi de oboseală.

Eu, ca o slugă grijulie, mă trezesc din somn şi cailor <stăpânului> le torn o straşnică măsură de nutreţ, cu gândul că în zori urma să-nceapă lupta. Şi văd atunci, în bezna nopţii, doi oameni ce dădeau târcoale taberei. Mă mişc, ei se pitesc, înfricoşaţi, apoi se scoală şi-o tulesc de fugă. Le strig să nu se mai apropie de oaste; credeam că erau niscai aliaţi, umblând să fure. Nu mi-au răspuns nimic; mai multe nu ştiu, căci m-am întors la patul meu şi-am adormit.

Şi iată ce vedenie-am avut în somn.

Caii pe care îi hrănisem şi pe care-i conduceam din car, stând în picioare lângă Rhesos, i-am văzut cum ţi se pare că-i zăreşti în vis; doi lupi li se urcaseră-n spinare şi biciuiau pielea fugarilor cu cozile, ca să-i stârnească. Ei nechezau, îşi revărsau pe nări mânia, şi, scuturându-şi coamele, se răzvrăteau.

Voind să scap fugarii de dihănii, mă trezesc, înfiorat de spaima nopţii. Mă scol din aşternut şi-aud horcăituri de muribunzi. Atunci mă plec asupra tânărului meu stăpân şi, vai, fusese junghiat, trăgea să moară; sângele lui, fierbinte încă, ţâşni în valuri peste mine.

Mă-nalţ şi sar, dar nu am armă la-ndemână. Îmi caut suliţa din ochi, mă-ndrept s-o iau, când, iată, un bărbat se iscă lângă mine şi-mi loveşte pântecul cu spada. Era un om vânjos; am înţeles după puterea loviturii ce m-a brăzdat, rănindu-mă adânc.

M-am prăbuşit cu faţa-n jos. <Mişeii> au luat fugarii înhămaţi la car, i-au îmboldit şi duşi au fost, în goană.

Ai! ai! durerea mă căzneşte, nu pot să mă îndrept, sărmanul!

Acest prăpăd eu l-am văzut cu ochii mei. Dar cum au răposat cei morţi nu pot să ştiu, nici mâna cui i-a fulgerat. Totuşi înclin să presupun că sunt prieteni cei care ne-au îndoliat.

Corifeul

O vizitiu năpăstuit al <tânărului> rege thrac, nu-i bănui c-au făptuit omorul decât pe duşmani. Dar însuşi Hektor a aflat nenorocirea. El vine şi împărtăşeşte, cum e cuvenit, necazul tău. (*Revin în scenă Hektor şi însoţitori înarmaţi.*)

HeKTOR (*adresându-se Corului*)

Voi sunteţi pricina acestor mari năpaste. Cum? Spioni duşmani s-au strecurat aici, fără ca voi să-i fi văzut? Ruşine

să vă fie! Au junghiat o groază de războinici76 şi nu v-aţi dat silinţa să-i împiedicaţi când au intrat în tabără, şi nici când au ieşit. Pe cine alţii trebuie să-i pedepsesc, de nu pe voi? Căci voi eraţi datori, mai spun o dată, să staţi de veghe peste-armată.

<Spionii>, fără să fi fost loviţi, s-au dus, şi trebuie că râd vârtos de laşitatea phrygienilor şi a lui Hektor, comandantul lor. Luaţi aminte bine, mă jur pe tatăl Zeus, pentru asemenea greşeală, v-aşteaptă biciul sau tăierea capului, de nu, puteţi să-l socotiţi pe Hektor un nimic şi-un papă-lapte.

Corul

Antistrofă

Io! Io! Cât de mare, de mare… (lacună) …

O suveran al cetăţii, pacostea s-a petrecut când venisem să te vestim că în jurul flotei ardeau focuri aprinse de-armata elenilor.

Noi toată noaptea n-am închis ochii, n-am adormit şi nici barem n-am aţipit, jurăm pe izvoarele crâului nostru> Simois.

Nu fi pornit împotrivă-ne, rege; în cele-ntâmplate n-avem vreo vină.

Dacă, odată, pe urmă, te vei lămuri că, fie prin faptă, fie prin vorbă, nu ne-am făcut datoria, poţi să ne-ngropi de vii sub pământ; nu te rugăm să ne ierţi.

Vizitiul

De ce-i ameninţi pe străjeri? Eu unul nu-s aheu; nici tu nu eşti. De ce încerci, printr-o urzeală de minciuni, să-mi spulberi bănuielile? Omorul tu l-ai săvârşit. Alt vinovat noi nu vom recunoaşte, [nici oamenii ucişi, nici noi, răniţii].

Ar trebui să ţii o lungă cuvântare iscusită ca să mă convingi că nu ţi-ai omorât prietenii, că nu dorinţa de-a lua fugarii cregelui> te-a îmboldit să-ţi dai pieirii aliaţii, pe care i-ai rugat mereu, stăruitor, să vină. Ei au sosit şi-acum

sunt morţi.

Chiar Paris, când a pângărit căminul gazdei lui77, n-a fost aşa de vinovat ca tine când i-ai stins pe aliaţi. Doar n-o să spui c-a fost argeu cel care a venit să ne sfârşească. Şi cine-ar fi putut să treacă, nevăzut, prin cetele troienilor şi să ajungă pân' la noi? Voi înaintea noastră vă găseaţi, tu şi armata phrygiană.

Dar cine-a fost rănit dintre ai tăi şi cine a murit, dacă, aşa cum zici, duşmanii sunt cei care au pătruns aici? în schimb, dintre ai noştri, unii sunt răniţi iar alţii, nimeriţi mai straşnic, nu mai văd lumina soarelui.

Pe scurt, noi nu învinuim niciun argeu. Care duşmani, de-ar fi ajuns <în tabără>, puteau să afle cortul regelui prin beznă [doar dacă vreun zeu nu i-a-nvăţat pe ucigaşi]? Ei nu ştiau nici barem că venise Rhesos.

Astfel de lămuriri nu-s decât goală născocire.

Hektor

Avem încă de multă vreme aliaţi, de când au năvălit aheii pe pământul ţării, dar niciodată, după ştirea mea, nu ne-au adus învinuire; eşti cel dintâi care o face.

De nu aş ţine niciodată la cai atât de mult încât de dragul lor, să-mi nimicesc prietenii! Această crimă este de-a lui Odysseus. Nu-i altul din argei care s-o fi urzit şi împlinit vreodată. Mi-e frică, inima mi-e tulburată, că s-ar putea să-l fi-ntâlnit pe Dolon şi să-l fi ucis. Căci, iată, e plecat de mult şi încă nu se-arată. Vizitiul

Eu nu ştiu cine-s Odysseii despre care îmi vorbeşti. În schimb, cei care ne-au lovit pe noi nu sunt duşmanii.

Hektor

Prea bine. Dacă asta-ţi place, crede ce pofteşti.

Vizitiul

O patrie, de ce nu mi-a fost dat să mor acasă?

Hektor

Să nu mori! Gloata morţilor e şi aşa destul de mare.

Vizitiul

Eu încotro să mă îndrept, fără stăpân, de unul singur?

Hektor

Te vei adăposti în casa mea şi <rana> ţi-o vom vindeca. Vizitiul

Cum ar putea să mă-ngrijească nişte mâini însângerate? Hektor

Nu va-ncera odată thracul ăsta să dea glas mereu aceleiaşi învinuiri?

Vizitiul

Să piară ucigaşul! Eu prin cuvântul meu nu te ţintesc pe tine, aşa cum dai să se-nţeleagă; Dreptatea ştie cine-i vinovatul. HEKTOR (*către însoţitorii săi*)

Susţineţi-l şi duceţi-l în casa mea şi îngrijiţi-l bine, să nu ne afle vină. (*În timp ce vizitiul iese, sprijinit de câţiva ostaşi, se adresează celorlalţi.*)

Voi mergeţi şi găsiţi-i pe cei rămaşi în Troia, pe Priamos şi pe bătrâni; grăiţi-le să-ngroape <aliaţii> morţi la coturile drumurilor publice78.

Corul

De ce, după marea izbândă a Troiei, un zeu duşmănos prăvale iarăşi cetatea în doliu?

Ce pregăteşte-mpotriva noastră? Ai! Ai!

(*Muza Terpsichora se iveşte deasupra scenei, ţinând în braţe trupul neînsufleţit al lui Rhesos.*)

Ah! Cine-i, rege, zeiţa care, deasupra frunţilor noastre, ţine în braţe un mort încă plin de sânge?

Ne umple de teamă această ivire.

Muza

Priviţi-mă, nu vă opreşte nimeni, troienilor.

Sunt Muza cinstită de înţelepţi, una din cele nouă surori79.

Venit-am, văzându-mi feciorul drag ucis de vrăjmaşi

mişeleşte.

Cel care l-a omorât, Odysseus, vicleanul, va fi osândit într-o zi, cum i se cuvine.

Strofă într-un cântec de jale, ţâşnit din adâncul cinimii mele>, te plâng, copile!

Crâncenă este durerea de mamă!

De ce ai venit la Troia?

Fără noroc, blestemată călătorie!

De ce ai plecat, îndărătnic, în pofida mustrărilor mele, în pofida rugăminţilor tatălui tău?

Vai mie! cât sufăr din pricina ta, o, faţă nespus de dragă, nespus de dragă, copile, vai mie!

Corifeul

Atâta cât îmi este-ngăduit, deşi nu sunt din spiţa ta <divină>, jelesc şi eu pentru vlăstarul tău.

Muza

Antistrofă

O, de-ar pieri Diomedes!

O, de-ar pieri Odysseus, cel ce mă lasă fără copil, răpunându-mi nobilul fiu care n-avea pereche!

<Piară> Helena, ce şi-a părăsit căminul, plecând peste mări cu ibovnicul său phrygian!

Din pricina ei te-ai sfârşit sub Ilion, o fiu preaiubit, <ai căzut> la Troia; din pricina ei numeroase cetăţi au fost golite de vajnicii lor războinici.

Amarnic mi-ai frânt inima cât erai viu, fecior al lui Philammon, amarnic când ai coborât în Hades! Din semeţia ce te-a năruit şi din gâlceava ta cu Muzele mi s-a-ntâmplat c-am zămislit acest nefericit copil80.

Trecând prin apele învolburate ale lui Strymon, am fost luată în culcuşu-i roditor de zeul râului, când mă duceam cu celelalte Muze spre muntele bogat în aur, Pangaion; <mergeam> cu instrumentele la noi, să dăm o mare luptă muzicală, iscată de ilustrul, iscusitul Thamyris,

pe care l-am orbit <apoi>, deoarece şi-a râs adeseori de arta noastră.

Când te-am născut pe tine <Rhesos>, eu, din sfială faţă de surori, faţă de fecioria lor, te-am slobozit în apele vijelioase ale lui Strymon. Iar tatăl tău, ca să te instruiască, nu te-a dat în grija unor mâini de muritor, ci fetelor izvoarelor81.

Crescut întru virtute de fecioare, tu ai domnit peste poporul thrac şi-ai fost întâiul dintre toţi războinicii, copile.

Atâta vreme cât n-ai părăsit pământul Thraciei, să-ţi mână la luptă cetele de care iubitoare, nu-mi era teamă că te voi vedea murind. Eu nu-ţi îngăduiam să mergi vreodată la cetatea Ilion, ştiind ce soartă ţi se hărăzise. Însă soliile lui Hektor şi multele chemări ale bătrânilor cetăţii te-au hotărât să pleci, ca să le dai prietenilor ajutor.

Tu singură, Athena, ai căşunat nenorocirea, nu Odysseus, nici fiul lui Tydeus; ei doar făptaşi au fost, nu punători la cale. Nu crede că de asta n-aş avea habar.

Totuşi, noi Muzele, Surorile, cinstim în chip deosebit oraşul tău şi pe pământul tău ne-ntoarcem cel mai des82; acestora Orpheus le-a-mpărtăşit misterii de nespus şi el era văr bun cu Rhesos, pe care l-ai ucis83. Musaios84, veneratul cetăţean <atenian>, bărbatul, prin înţelepciunea lui, cel mai deplin, a dobândit de la Apollon măiestria, şi de la noi, Surorile.

Drept plată, ţin în braţe trupul fiului meu mort şi îl bocesc. Dar nimenea n-ar şti mai bine să-i plângă soarta decât mine. Corifeul

Degeaba vizitiul thrac, o Hektor, ne-a învinovăţit că noi am pus la cale crima.

Hektor

Aceasta o ştiam; nu-mi trebuia prezicător să-mi spună că Rhesos a căzut în plasa uneltirilor lui Odysseus.

Oare când am văzut războinicii Helladei tăbărând pe

glia noastră, nu trebuia să le trimit prietenilor soli, cerându-le să vină în ajutorul Troiei? Ba le-am trimis. Şi regele-a venit, ţinea de datoria lui să-mpărtăşească greul nostru. Fără-ndoială, moartea lui mă întristează şi-acum sunt gata să-i ridic mormântul şi pe rugul lui să ard belşug de straie scumpe. El ca prieten a venit şi a plecat răpus de soartă.

Muza

Nu. Rhesos nu va coborî în negrele pământului adâncuri; atât de mult am s-o implor să-mi dea-napoi sufletul lui pe tânăra nevastă a lui Hades, fiica proteguitoarei roadelor, Demeter85. Ea trebuie prietenilor lui Orpheus să le arate preţuire86.

Şi totuşi, pentru mine, fiul meu pe viitor va fi precum un mort ce nu poate vedea lumina zilei, căci nu va mai urca nicicând acolo unde voi fi eu, şi nu-şi va mai privi vreodată mama.

Într-un pământ cu vine de argint, om-zeu, ascuns în peşteri, el va vieţui, asemenea profetului lui Bakehos ce locuieşte-n stânca muntelui, pe Pangaion87; el va fi venerat ca zeu al celor ce iau parte la misterii88.

Dar doliul meu va fi mai lesne de-ndurat decât acela al zeiţei mării, căci se va stinge şi vlăstarul ei, precum e hotărârea sorţii.

Întâi pe tine, Rhesos, te vom jelui în cântecele noastre, apoi pe Achilleus, fiul zeiţei Thetis, îl vom plânge. Pallas-Athena, care te-a ucis, nu va putea să-l mai salveze; atare lovitură, din tolba lui Loxias89, îl va doborî!

O voi, năpaste ale facerii de prunci, o chinuri ale muritorilor, oricine ştie limpede ce sunteţi va trăi fără copii; nu-i va mai naşte, ca pe urmă să-i îngroape! (*Muza, cu leşul lui Rhesos în braţe, dispare.*)

Corifeul

De îngroparea thracului se îngrijeşte maică-sa. Dar,

Hektor, dacă vrei să împlineşti ce ai în gând, acum e clipa: iată zorii zilei. Hektor

Porniţi, daţi aliaţilor poruncă să se-narmeze grabnic şi să-nhame perechile de bidivii la care, s-apuce torţe-n mâini şi să aştepte chemarea trâmbiţei tyrrheniene90! Sfărmând lucrările de apărare, le voi străpunge-aheilor armata şi flota de pe ţărm> o voi aprinde. Sunt sigur, azi troienii vor vedea, în acelaşi timp cu razele de soare, cum le răsare ziua liberării.

Corul

Ascultaţi-l pe rege. Plecaţi şi duceţi poruncile lui aliaţilor noştri. Poate că zeul care ţine cu noi ne va da biruinţa.

TROIENELE

(*în ordinea intrării în scenă*)

POSEIDON, zeul mărilor.

ATHENA, zeiţă, fiica lui Zeus.

HEKABE, văduva regelui Priamos al Troiei.

CORUL femeilor troiene captive.

TALTHYBIOS, crainicul armatei elenilor.

KASANDRA, prorociţă, fiica Hekabei.

ANDROMACHA, nora Hekabei.

MENELAOS, regele Spartei.

HELENA, soţia lui Menelaos.

Copilul Astyanax, războinici ahei şi prizoniere troiene.

Fundalul scenei înfăţişează cetatea Ilion fumegândă: *citadela, templele, o parte din zidul de incintă. În primul plan, spre stânga, câteva corturi, unde sunt închise femeile troiene captive. În faţa intrării celui mai impunător cort, întinsă pe pământ, zace regina Hekabe. În dreapta începe drumul spre tabăra elenilor. E dimineaţa, în zori. Intră zeul Poseidon, nevăzut pentru Hekabe; are chipul unui bărbat maiestuos, cu pletele şi barba bogate, vălurite;*

în mâna dreaptă ţine tridentul.

Poseidon91

Eu, Poseidon, m-am ridicat aici din adâncimile sărate ale Mării Egeane92, în care Nereidele93 dănţuitoare se rotesc cu paşi uşori.

Încă din vremea când, în jurul Troiei, Apollon şi cu mine am clădit, din pietre bine potrivite, un cerc de ziduri şi de turnuri, nu mi s-a şters din inimă vreodată bunăvoinţa faţă de cetatea phrygienilor94. Acum ea nu mai este decât fum; au jefuit-o lăncile argeilor şi-au nimicit-o.

Phokidianul Epeios, din părţile Parnasului, a meşterit, cum l-a-nvăţat Pallas-Athena, un cal <cu pântec> greu de arme, şi a trimis prădalnica statuie între zidurile <Troiei>95. [De-aceea oamenii din viitor îl vor numi Calul de Lemn, căci ascundea în sine lemnul lăncilor96.]

< Azi> crângurile sfinte sunt pustii şi în lăcaşurile zeilor bălteşte sânge. Pe treptele altarului lui Zeus Ocrotitorul <Vetrei> zace Priamos, cosit de moarte97.

Grămezi de aur şi de prăzi troiene vor fi cărate-n navele aheilor. Acolo se aşteaptă doar un vânt prielnic98; căci ei tânjesc să-şi vadă iar nevestele şi fiii, elenii care zece primăveri la şir99 au numărat, de când se războiesc în ţara aceasta.

Iar eu, învins de Hera, zeiţa argiană, şi de Athena, care s-au unit să-i sfarme pe troieni, voi părăsi ilustrul Ilion şi-altarelenchinate mie1 (X). Într-un oraş unde domneşte pustiire cruntă, se stinge cultul zeilor, nemaiprimind cinstiri de cuviinţă101.

Răsună râul Skamandros de vaierul fără sfârşit al prinselor, care aşteaptă să le hărăzească sorţii un stăpân102. Pe unele le-au câştigat bărbaţi din Arkadia, pe altele din Thessalia, iar înaintestătători atenieni, urmaşi de-ai lui Theseus, pe altele.

Troienele ce nu au fost supuse tragerii la sorţi stau

laolaltă în aceste corturi, păstrate pentru căpeteniile oştii. Fiica lui Tyndareos se află printre ele, Helena de la Sparta, cu-ndreptăţire socotită ca fiind captivă.

Dacă pofteşte cineva să vadă o privelişte de jale, aceasta e Hekabe103, zăcând în faţa uşii <cortului>, vărsând potop de lacrimi pentru mulţi, şi din temeiuri multe.

Ea încă nu ştie că Polyxene, copila ei, să-i plângi de milă, i-a fost adusă jertfă, la mormânt, lui Achilleus104.

S-au prăpădit şi Priamos şi fiii săi.

Fecioara <prorociţă>, Kasandra, căreia stăpânul Phoibos i-a iscat porniri de nebunie105, va fi silită, împotriva zeului şi-a pietăţii, să facă nuntă pe ascuns cu Agamemnon106.

Rămâi cu bine, aşadar, cetate altă dată norocoasă, cu ziduri de-apărare întărite! De nu te-ar fi sfârşit fata lui Zeus, Pallas-Athena, încă şi-acum te-ai sprijini <vârtos> pe temelii. (*Intră Athena, înarmată; poartă coif, egida pe piept şi lancea în mână.*)

Athena

Tu eşti cel mai de-aproape înrudit cu tatăl meu107 şi zeu puternic, preacinstit de zei; te învoieşti, lăsând de-o parte ura noastră veche, să-ţi vorbesc?

Poseidon

Mă învoiesc, augustă-Athena. Vorbirea laolaltă dintre rude revarsă farmec nu mărunt în inimi.

Athena îţi mulţumesc pentru mărinimie. Ceea ce vreau a-ţi spune ne priveşte deopotrivă pe-amândoi.

Poseidon

Mi-aduci vreo-nştiinţare de la zei? Poate că de la Zeus, ori de la alt nemuritor?

Athena

Ba nu, ci privitor la Troia, pe-al cărei sol păşim. Eu vin să ne unim puterile, noi doi.

Poseidon

Te-ai scuturat cumva de ura dinainte şi te-a cuprins mila de Troia, ce arde-acuma până la cenuşă?

Athena

Răspunde, mai întâi: vrei să mă sprijini şi să-ţi uneşti voinţa cu a mea?

Poseidon

Cum să nu vreau? împărtăşeşte-mi gândul tău: venit-ai să-i ajuţi pe-ahei sau pe troieni?

Athena

Doresc să-i bucur pe troieni, duşmanii de odinioară, şi să le hărăzesc aheilor o-ntoarcere amară.

Poseidon

De ce sari astfel dintr-un fel de-a fi în altul, urând prea mult sau îndrăgind prea mult, la întâmplare?

Athena

Nu ştii c-am fost jignită, şi templul meu de-asemeni108?

Poseidon

Ba ştiu; când, silnic, Aias a târât-o pe Kasandra109.

Athena

Şi când el n-a primit de la ahei pedeapsă, nici <măcar> învinuire.

Poseidon

Totuşi ei, sprijiniţi de tine, au nimicit coraşul> Ilion.

Athena

Tocmai de-aceea vreau, cu ajutorul tău, să-i fac să pătimească.

Poseidon

Eu, dinspre partea mea, sunt pregătit să-ţi împlinesc dorinţa. Dar ce ţi-ai pus în gând să faci?

Athena

M-am hotărât să le preschimb întoarcerea într-o năpastă.

Poseidon în timp ce se mai află pe pământul <Troiei>, sau când vor naviga> prin undele sărate?

Athena

Când, de la Ilion, ei vor pluti spre casă, Zeus îi va potopi cu ploi neîncetate şi cu grindini, cu vijelii ce vor întuneca văzduhul.

El mi-a făgăduit să-mi împrumute focul fulgerului său, ca să lovesc corăbiile-aheilor şi să le-aprind.

Iar tu, la rândul tău, fă să răsune drumul lor prin Marea Egeană de bubuitul uriaşelor talazuri şi al viitorilor sărate; adâncul golf de lângă Euboia110 acoperă-l cu morţi, ca să se-nveţe-aheii să-mi cinstească în viitor altarele, şi-n faţa zeilor să se smerească. Poseidon

Aşa va fi. Ca să primeşti din parte-mi ajutor, nu e nevoie să rosteşti cuvinte multe. Voi răscoli adâncurile Mării Egeane. La Mykonos, pe maluri, la Delos, Skyros, Lemnos111, pe recifuri, la Kaphareus112, pe promontorii, cadavre de ahei vor zace fără număr.

Hai, suie-n Olympos113, şi după ce vei fi primit mănunchiul fulgerelor114 de la tatăl tău, aşteaptă clipa când corăbiile-argeilor vor fi în larg.

Nebun e muritorul care spulberă cetăţi şi temple şi morminte, sălaşurile sacre ale celor răposaţi, lăsându-le pustii; el însuşi piere mai pe urmă115. (*Poseidon şi Athena ies din scenă. Hekabe se zbuciumă, încearcă să se ridice şi începe să cânte jalnic.*)

Hekabe116

Ridică-ţi din pulbere capul, năpăstuito.

Aceasta nu mai e Troia, nici noi nu mai suntem regina Troiei.

Îndură-ţi ursita ce pururi se schimbă.

Pluteşte în voia mersului apei, pluteşte în voia destinului, nu-ţi întoarce spre valuri prora vieţii, navighează cum suflă-ntâmplările!

Aiai! mai! pentru câte mi-e dat să plâng!

Pierdute-mi sunt patria, fiii, bărbatul.

Belşugul măreţ al strămoşilor mi-a fost risipit, prefăcut în nimic.

De ce să păstrez tăcere? de ce să nu strig? de ce să nu cânt de jale?

Oropsita de mine, o soartă grea mă sileşte să zac cu spatele ntins pe culcuş de piatră.

Mă chinuie capul şi tâmplele.

<mă chinuie> coastele.

Îmi vine să-mi leagăn trupul, să-mi aplec într-o parte şi-n alta spinarea, precum o corabie, în timp ce jelesc şi vărs lacrimi întruna117.

Pentru cei prăvăliţi de ursită, aceasta e totuşi singura muzică, prin care îşi cântă ruina şi chinul.

(*Hekabe izbuteşte să se ridice şi îşi urmează plângerile*.)

Strofă

Corăbii cu sprintene prore, împinse de vâsle spre sfântul Ilion, de-a curmezişul mării de purpură, trecând prin frumoasele porturi ale Helladei, voi aţi navigat în ritmul unui pean războinic, sunat de flaute118, şi-a unor glasuri înalte de fluiere.

Odgoanele voastre, ca în Egipt împletite, au fost legate119 mai! în golf, lângă Troia, când aţi mers s-o aflaţi pe nevasta demnă de ură a lui Menelaos, oprobriul lui Kastor120 şi-a Spartei ruşine121, ucigaşa lui Priamos, semănătorul a cincizeci de fii, <Helena>, care, pe mine, urgisita Hekabe, m-a prăbuşit în nimicire şi-n deznădejde.

Antistrofă

Vai mie! ce loc e acesta, în care şed acum, lângă cortul lui Agamemnon?

Sunt dusă, sclavă, departe de casa mea, o femeie bătrână cu capul tuns jalnic, până la piele, în semn de

doliu.

Pojarul mistuie Troia; bociţi pentru ea, oropsite soţii de troieni cu lănci de aramă, şi fete ce nu veţi nunti niciodată! la o pasăre-mumă ce plânge în jurul puilor săi becisnici, am să-ncep a cânta pentru voi, nu însă ca odinioară, când, sprijinită în sceptrul lui Priamos.

<sacră> cântarenălţăm, în cinstea zeilor Troiei, şi băteam îndesat cu piciorul cadenţa, din fruntea pilcului de dansatori122.

(*Din corturi iese întâiul hemicor, alcătuit din femei de toate vârstele şi din copile troiene; acestea se adună în jurul reginei.*)

Întâiul hemicor

Strofa 1

Ce vor să vestească, Hekabe, aceste cuvinte şi-aceste chemări?

Ce noimă au spusele tale?

Am auzit, dinăuntru, jelania ta, şi groaza, prin piept, ne-a pătruns în inimi, nouă, troienelor, care ne plângem în corturi sclavia.

Hekabe

Aheii, suiţi pe corăbii, copilelor, sunt gata, cu vâslele-n mâini, să se-avânte <în larg>.

Întâiul hemicor Ah! ce au de gând? A venit oare clipa sa ne ducă pe mare departe de patrie?

Hekabe

Eu nu ştiu, dar cred că ruina se-apropie.

Întâiul hemicor Io, io! troienelor nefericite, auziţi ce nevoi vă aşteaptă, ieşiţi din sălaşe; iată, elenii se pregătesc să plutească spre case.

Hekabe

Aiai! n-o lăsaţi pe Kasandra să iasă precum o bakehantă pradă delirului123, s-o facă argeii, cumva, de ruşine, şi să-mi sporească durerile.

Io! Troia, Troia, nefericite, nimic n-a rămas din tine!

Năpăstuiţi sunt şi cei care te părăsesc, fie vii, fie morţi.

(*Intră, venind din corturi, al doilea hemicor.*)

Al doilea hemicor

Antistrofa 1

Ah! noi părăsim, tremurând, aceste corturi ale lui Agamemnon, ca să-ţi ascultăm cuvântul, regină.

Au luat hotărâre argeii să ne ucidă, pe noi, urgisitele, sau, poate, acum, rânduiţi pe punţi, năierii sunt gata să tragă la vâsle?

Hekabe

Copilelor, încă din zori mă aflu aici, fulgerată în suflet de spaimă.

Al doilea hemicor

A sosit vreun crainic din partea danailor124? în mâinile cui vom cădea, fiecare, sclave?

Hekabe

Nu mai e mult şi se vor alege sorţile noastre.

Al doilea hemicor

Io, io! ce războinic din Argos, din Phthia, ne va duce departe de Troia, năpăstuitele?

Sau, poate, în insule vom locui?

Hekabe

Aiai! voi fi sclava cărui stăpân şi unde, în care tărâm, oropsita de mine, femeie bătrână.

<netrebnică> precum un trântor, asemenea unui cadavru, sărmana de mine, o întruchipare becisnică a morţii?

Aiai! trebui-va să stau, la vreo poartă, de pază, ori să ajung crescătoare de prunci, când eu, până ieri, în Troia primeam cinstiri de regină.

(*Cele două hemicoruri se unesc.*)

Corul 125

Strofa 2

Aiai! mai! prin ce tânguiri îţi plângi decăderea!

Noi nu vom mai face să umble suveica nicicând, în mişcare de du-te-vino.

desând> la război în Ilion.

<Acum> ne uităm pentru ultima oară la casele înaintaşilor noştri.

<ne uităm> pentru ultima oară.

Dar vom avea de-nfruntat încercări şi mai aspre.

Vom fi nevoite, ori să ne-aşternem în patul elenilor

— Blestemate să fie nopţile-acelea şi soarta noastră! – ori <ziua> să scoatem apă, jalnice slugi, <bunăoară>

din sfânta fântână Peirene126.

Noi am alege să mergem în ţara ilustră şi dăruită de soartă a lui Theseus127, îndeosebi, nu dorim să vedem vreodată râul sălbatic Eurotas, leagănul respingător al Hellenei, unde, căzute-n robie, l-am întâlni pe Menelaos, pustiitorul Troiei.

Antistrofa 2

Am auzit că nobila ţară scăldată de Peneios128, temelia frumoasă a <piscului> Olympos, e doldora de bogăţie şi de culesuri îmbelşugate.

Acela-i al doilea loc, după sacra, divina patrie a lui Theseus, în care am vrea să ajungem.

Ţara <vulcanului> Etna, maica Siciliei, unde trudeşte faurul Hephaistos, având în faţă <peste talazuri> Fenicia, auzim că-i vestită până departe pentru cununa virtuţilor sale129.

Se mai află, aproape de Marea Ionică, un ţinut umezit de Krathis, cel mai frumos dintre râuri130.

Undele sale, prin har divin, colorează părul în galben aprins-ca-focul, hrănesc pământul şi-l binecuvântă să aibă parte de oameni întregi.

Corifeul

Dar iată-l pe crainicul oştii danailor.

Purtând o poruncă nouă, el înaintează cu paşi grăbiţi s-o-mplinească.

Oare ce ne aduce? Şi ce va să spună?

Noi ştim prea bine că suntem robite pământului doric.

(*Intră Talthybios* 131, *neînarmat, ţinând în mână toiagul de crainic.*)

Talthybios

Hekabe, pot să-ţi spun pe nume, căci am făcut la Troia drumuri dese, ca sol al luptătorilor ahei. Eu sunt Talthybios, femeie, o veche cunoştinţă; vin să-ţi aduc vestire nouă.

Hekabe

Aceasta, troienelor dragi, aceasta-mi era dinainte frica.

Talthybios

Prin hotărârea sorţilor, voi aţi fost împărţite da stăpâni>, dacă aceasta-ţi era frica.

Hekabe

Aiai, în care cetate a Thessaliei? în Phthia? Sau poate-n pământul lui Kadmos132? Talthybios

N-aţi fost atribuite laolaltă, ci fiecare altui om.

Hekabe

Dar cine, pe cine, s-a nimerit s-o câştige?

Care femeie din Ilion poate spera într-o soartă mai bună?

Talthybios

Eu ştiu, dar pune-mi întrebările pe rând, nu dintr-odată.

Hekabe

Deci spune, sărmana-mi copilă, Kasandra, cărui bărbat i-a fost hărăzită?

Talthybios

Ea nu a fost sortită rău. Ca pradă scumpă, a dobândit-o regele-Agamemnon.

Hekabe

Cum? Să ajungă sclava nevestei sale din Sparta133?

Vai mie, câtă durere!

Talthybios

Nu, ci să-mpartă patul cu stăpânul ei, legată printr-o nuntă tainică.

Hekabe

Ah! asta să i se-ntâmple tocmai fecioarei, căreia Phoibos, zeul cu părul de aur, îi dete, ca dar ales, să vieţuiască lipsită de soţ.

Talthybios

<Pe rege> l-a lovit o dragoste fierbinte pentru fata inspirată de Apollon134.

Hekabe

Azvârle, copilo, cheile <templului>, despoaie-ţi trupul de podoabele sfinte şi de însemnele care te-acoperă135.

Talthybios

Nu-i oare lucru mare să câştigi culcuşul unui rege?

Hekabe

Şi cealaltă fată, mezina, pe care mi-aţi smuls-o din braţe, unde se află?

Talthybios

Vorbeşti de Polyxene sau despre cine-ntrebi?

Hekabe

De Polyxene. Cui au menit-o sorţii?

Talthybios

Au rânduit-o să-i slujească, la mormânt, lui Achilleus136. Hekabe

Vai mie, şi-amar! am născut o copilă ca să slujească unui mormânt!

Dar ce obicei legiuit sau ce rit al elenilor este acesta,

Talthybios?

Talthybios

Să-ţi socoteşti copila fericită; <acum> cât o priveşte, toate-s bune.

Hekabe

Din cuvintele tale ce să-nţeleg?

Mai vede lumina zilei?

Talthybios

Destinul său e întocmit; ea nu mai are nicio grijă.

Hekabe

Şi care-i destinul sărmanei <mele nurori>.

Andromacha, soţia lui Hektor, viteazul cu arme de-aramă?

Talthybios

Pe ea, de-asemenea, ca dar de cinste, a dobândit-o <Neoptolemos> fiul lui Achilleus.

Hekabe

Dar eu cui am să-i fiu servitoare, eu, care sunt nevoită, când umblu, să-mi *sprijin mina bătrână într-un toiag*?

Talthybios

Te-a tras la sorţi, ca sclavă, Odysseus, poruncitorul <insulei> Ithaka.

Hekabe

Aiai! dă-ţi <cu pumnii> în capul ras, cu unghiile zgârie-ţi obrajii!

Vai mie, nenorocire! îmi este sortit să fiu roaba unui om de nimic şi viclean, un duşman ai dreptăţii, un monstru certat cu legea, având două limbi în gură, care, ţie, pe unii ţi-i ponegreşte, iar pe tine de vorbeşte de rău, acelora, şi care schimbă oriunde dragostea-n ură.

Plângeţi pentru mine, femei troiene!

Mă copleşeşte o soartă haină, sărmana de mine, sunt nimicită; am fost pedepsită cu sorţul cel mai lipsit de

noroc.

Corifeul

Tu îţi cunoşti, regină, viitorul, dar eu cărui aheu, cărui hellen am să-i fiu sclavă137?

Talthybios

Purcedeţi, servitorilor, şi-aduceţi-o aici cât mai degrabă pe Kasandra. Eu trebuie s-o dau în mâinile mai-marelui armatei, apoi şi celorlalte căpetenii să le împart <femeile> captive ce şi le-au ales.

Hei! văd ţâşnind din cort văpăi de torţe. Troienele aprind sălaşul dinăuntru? Urmând, cât de curând, să fie strămutate-n Argos, ţin oare, dându-şi trupurilor foc, să moară? Drept este, în asemenea împrejurări, un suflet liber îşi îndură anevoie prăbuşirea.

Intraţi, intraţi în cort! Mi-e teamă că această încheiere, prea lesnicioasă pentru ele, aheilor să nu le placă, şi să mă afle vinovat pe mine.

Hekabe

Nu-i foc, nu e pojar, ci fata mea, Kasandra, care năvăleşte către noi, ca o menadă138 rătăcită. (*Din cort ţâşneşte Kasandra, dansând violent. Ea poartă însemnele unei preotese a lui Apollon: crengi de dafin, panglici de lână şi, atârnată la brâu, cheia templului. Închipuindu-şi că ia parte la propria nuntă, ţine în mâini torţe aprinse, pe care le agită.*)

KÂSANDRA 139

Strofă

Sus flacăra, sus! arat-o, ad-o!

Iată, iată cum venerez lăcaşul acesta divin; îl luminez cu văpăile torţelor.

O rege Hymenaios140!

Fericit este mirele, fericită şi eu, mireasa făgăduită să intru în patul regesc al lui Agamemnon!

Hymen, o rege Hymenaios!

Mamă, tu plângi şi suspini mereu pentru moartea părintelui meu şi pentru patria noastră iubită.

Dar iată, chiar eu, la nunta mea, înalţ vâlvătăile torţelor ce pâlpâie şi strălucesc întru cinstirea ta, o Hymenaios, întru cinstirea ta, o Hekate141, cum e-ndătinat să ardă lumina la cununia fecioarelor.

Antistrofă

Saltă piciorul în aer, porneşte, stârneşte dansul, cuhan! cuhoi142!

ca-n zilele preafericite ale lui Priamos, tatăl nostru.

Dansul e sacru; condu-l tu însuţi.

Phoibos, <prin curtea, templului tău, pe sub dafini, pentru a ta preoteasă143.

Hymen, o Hymen, Hymenaios!

Nu fi mâhnită, mamă, prinde-te-n joc, apleacă-te şi răsuceşte-te, potriveşte-ţi cu mine paşii!

Cântaţi «Hymenaios, oh!», întâmpinaţi mireasa cu imne şi chiote de bucurie!

Haideţi, fecioare troiene, purtând minunate veşminte144, cântaţi-l pe soţul meu, pe cel hărăzit aşternutului nunţii mele!

Corifeul

Fiica ta, regină, are mintea rătăcită. Nu poţi s-o potoleşti? Altfel ajunge, dănţuind, în tabăra duşmană.

Hekabe

Eşti purtătorul torţei, Hephaistos, când oamenii nuntesc, însă aici aţâţi o flacără cumplită, străină de înaltele-mi speranţe dinainte145.

Vai mie! fata mea, nu mi-am închipuit că te vei mărita sub spadele şi lăncile argeilor. Dă-mi torţa, căci tu n-o ţii drept146, în razna ta înverşunată de menadă. Năpastele nu te-au înţelepţit, copilă, ci stărui în aceeaşi rătăcire.

Femeilor troiene, duceţi torţelenăuntru, şi plângeţi ca răspuns la cântul ei de nuntă147.

Kasandra 148

Încununează, mama, fruntea mea biruitoare, fii bucuroasă pentru măritişul meu regesc149. Călăuzeşte-mă şi, dacă-ţi pare că-mi lipseşte zelul, cu sila să mă-mpingi!

Dacă Loxias încă este <zeu profet>, atunci ilustrul Agamemnon, regele aheilor, luându-mă, în mine va-ntâlni o soaţă mai ruinătoare ca Helena. Am să-l ucid şi am să-i surp tot neamul, ca să răzbun pieirea fraţilor şi-a tatei150.

Dar unele nemernicii le las deoparte. Nu voi cânta securea care va cădea pe gâtul meu şi-al altuia, nici luptele, de însoţirea mea stârnite, când un fecior îşi va ucide mama, nici răsturnarea casei lui Atreus151.

<Acum> voi arăta doar întrucât cetatea noastră e mai fericită ca Hellada152. Şi ca să pot susţine asta, deşi eu sunt cu totul în puterea zeului, am să mă smulg din plasa nebuniei.

De dragul unei singure femei şi-a unei singure iubiri, aheii au vânat-o pe Helena, trimiţând la moarte zece mii de oameni. Iar comandantul lor cel înţelept153 şi-a omorât tot ce avea mai scump pe lume, pentru fiinţa cea mai vrednică de ură154; copila, bucuria casei, şi-a jertfit-o lui Menelaos, din pricina nevesti-sii, femeia care nu silită a plecat de-acasă, ci de bunăvoie.

Când au ajuns la ţărmul unde curge Skamandros, ei pentru ce mureau, <aheii>? Le-au fost cumva hotarele călcate, sau turnurile-nalte ale patriei ameninţate? Nicidecum. Cei seceraţi de Ares nu şi-au revăzut copiii niciodată, nici n-au fost înveliţi de mâinile <soţiilor> în pânze. Zac îngropaţi în sol străin.

Nici pentru cei de-acasă nu era mai bine. Femeile piereau în văduvie, părinţii nu lăsau, la moarte, fii în vetre, căci îşi crescuseră odraslele zadarnic, pentru alţii. Nu vor avea pe nimeni la morminte, să verse în pământ prinos de sânge155.

Doar de atare laude sunt demni cei care au stârnit şi dus războiul. Dar despre unele nemernicii mai bine să păstrez tăcere156. Să nu-mi insufle niciodată muza vreun cântec, în care aş îngrămădi numai năpaste.

Acum despre troieni. În primul rând, gloria lor era cea mai frumoasă cu putinţă, căci viaţa şi-o jertfeau pentru cetate. Iar trupurile celor doborâţi de lănci erau cărate-acasă de prieteni şi pregătite pentru nmormântare cu mâini pioase, după cuviinţă, pe urmă îngropate în pământul părintesc.

Troienii care nu mureau în lupte reveneau, seară de seară, la neveste şi copii, plăceri de care nu aveau elenii parte.

Cât despre soarta, după tine cruntă a lui Hektor, ascultă adevărul. El nu mai este viu, dar înaintea morţii şi-a vădit înalta vitejie. Sosirea luptătorilor ah ei a fost temeiul faimei sale; de nu iscau războiul, vitejia lui ar fi rămas pe veci necunoscută.

Tot astfel Paris, el s-a însurat cu o fiică de-a lui Zeus157. De nu ar fi luat-o <pe Helena>, ar fi avut în casă o soţie <ştearsă>, şi nime n-ar mai fi vorbit despre-nrudirea lui.

A ocoli războiul; aceasta-i datoria oricărui om cu minteantreagă; şi dacă, totuşi, luptele încep, atunci este de preţ cununa unei morţi eroice pentru cetate; <în schimb> o moarte ticăloasă aduce numai faimă proastă.

De-aceea, nu mai plânge, mamă, nici pentru glia noastră, nici pentru nunta mea. Acelora, pe care îi urâm mai aprig, tu şi eu, din însoţirea mea li se va trage nimicirea.

Corifeul îţi place să zâmbeşti, <vorbind> de propriile-ţi rele. Ne cânţi un cântec de-alinare. Dar nu cumva te amăgeşti?

Talthybios

De nu ţi-ar fi stârnit Apollon însuşi rătăcirea minţii, tu n-ai scăpa nepedepsită pentru menirile de rău cu care-mpovărezi plecarea căpeteniilor mele din această ţară.

Însă cei mari, deşi solemni şi cu renume de înţelepciune, nu-s mai presus decât nimicnicia noastră. Tot astfel preaputernicul poruncitor al tuturor elenilor, feciorul drag al lui Atreus, alege şi iubeşte pătimaş o fată pradă nebuniei, la patul căreia, cu toate că sunt om sărac, eu n-aş râvni vreodată.

Deoarece ţi-e mintea zdruncinată, bârfeşte-i <cât pofteşti> peargei, şi laudă-i pe phrygieni; eu las în seama vântului spusele tale. Urmează-mă către corăbii, mireasă mândră a lui Agamemnon!

Şi tu, Hekabe, când feciorul lui Laertes va trimite după tine, purcede fără-ntârziere. Ai să fii sluga <Penelopei>, o femeie virtuoasă, cum se vorbeşte printre cei veniţi la Ilion158.

Kasandra

Tu eşti isteţ, nevoie mare, slugă!

De ce să poarte numele cinstit de crainici aceşti ciraci ai regilor şi ai cetăţilor, urâţi de toată omenirea159?

Zici despre maică-mea că-l va urma, până-n palatul lui, pe Odysseus? Dar unde laşi prezicerile lui Apollon, ce mi le-a răspicat chiar mie, că viaţa ei se va sfârşi aici160?

Mai sunt şi altele, pe care, de ruşine, nu vreau să le spun.

Sărmanul <Odysseus> nu ştie câte suferinţe îl aşteaptă! Năpastele care ne-au copleşit, pe mine şi pe cei din Ilion, aur curat îi vor părea, faţă de soarta lui. Se vor mai scurge zece ani, pe lângă ceilalţi petrecuţi aici, până când, singur, va sosi în patrie.

El va vedea strâmtoarea-ngustă şi stâncoasă unde hălăduieşte crunta Charibdis161, apoi Ciclopii canibali, prin munţii lor, şi vrăjitoarea Kirke din Liguria, care

preschimbă oamenii în porci, şi frângerile navelor în largul mării, şi ţărmul mâncătorilor de lotos, şi boii Soarelui, cei sfinţi, a căror carne, într-o zi, va slobozi un glas amarnic pentru Odysseus. Ca să scurtez, la urmă, el va coborî de viu în Hades, iar după ce va izbuti să scape de primejdiile mării, acasă, la întoarcere, se va-nfrunta cu altă sumedenie de rele.

Dar de ce să-i zvârl grozave profeţii lui Odysseus162? (*Se adresează lui Talthybios*:)

Du-mă grabnic; vreau în Hades să nuntesc cu Agamemnon. Tristă-ţi va fi-nmormântarea, noaptea, nu în faptul zilei, cap al oştilor hellene, încă strălucind de slavă.

Şi pe mine, moartă, goală, aruncată într-o râpă unde spumegă şuvoaie şi va fi-ngropat Atridul, mă vor părăsi-ntre fiare ce se vor nutri din mine, preoteasa lui Apollon. Rămâneţi cu bine, panglici, ale zeului drag mie şi veşminte rituale!

Mă despart şi de fervoarea sărbătorilor preasfinte.

Mergeţi, vă smulg de pe mine, cât mi-e trupul încă pur!

Las însemnele în grija adierilor de vânt, să ajungă pân' la tine, <Phoibos> domn al profeţiei163.

Unde-i nava capului oştirii? Unde să mă-mbarc?

Ia numaidecât aminte, vezi cum suflă vântu-n pânze.

Vei căra o Erinye164 pe corabie în Argos.

Mamă, bun rămas! nu plânge.

Fraţi ai mei, aflaţi adânc sub glia scumpei mele patrii, şi tu, Priamos, părinte, în curând vom fi-mpreună.

Voi sosi biruitoare printre umbre, însă după ce voi spulbera tot neamul celor care ne-au pierdut.

(*Kasandra iese din scenă, dusă de Talthybios, în timp ce Hekabe, istovită, cade pe pământ.*)

Corifeul

Prietenelor, nu vedeţi cum a căzut, întinsă, fără glas,

Hekabe, stăpâna noastră grea de ani? De ce n-o sprijiniţi? îngăduiţi să zacă o bătrână, relelor? Veniţi s-o ridicaţi. (*Câteva slujitoare încearcă s-o ridice.*)

Hekabe165

Ba nu, copilelor. Lăsaţi-mă pe jos, unde-am căzut. O consolare nedorită nu e consolare. Era firească prăbuşirea mea la cântendur şi-am îndurat, şi încă voi mai îndura.

O zei! Chem nişte aliaţi becisnici, pe care totuşi e cuviincios să-i invocăm, când nenorocul ne dă brânci în deznădejde.

Iar ca să-ncep, doresc să-mi deapân fericirea de-altădată; aşa, nefericirea mea va inspira mai multă milă.

Fiind de neam regal, m-am măritat c-un rege, şi de la el am dobândit copii fără pereche, nu datorită numărului lor, ci pentru că erau <într-adevăr> cei mai de seamă phrygieni. În Troia, în Hellada sau în Asia, nicio femeie nu se poate lăuda cu astfel de copii. Şi, unul câte unul, i-am văzut pierind sub lăncile elenilor, şi la mormintele feciorilor mi-am retezat, în semn de doliu, părul.

L-am plâns pe Priamos, tulpina neamului, şi despre moartea lui nu ştiu din auzite, ci l-am văzut cu ochii mei măcelărit lângă altarul casei noastre, în ceasul capturării Troiei166.

Fecioarele, pe care le-am crescut cu grijă, ca să le pot alege miri de rang înalt, eu le-am crescut pentru necunoscuţi, ce mi le-au smuls din braţe. Nici licăr de speranţă nu e ca ele să-şi revadă mama, iar eu să le mai văd vreodată.

La urmă, ca încununarea atâtor rele urgisite, mă vor sili, deşi-s bătrână, să merg ca sclavă în Hellada. Şi mă vor umili cu sarcini de ne-ndurat la bătrâneţe, sau să fiu slugă la vreo poartă şi păstrătoarea unor chei, eu, mama <falnicului> Hektor, sau să frământ şi să coc pâine.

Pământul gol va fi crivatul spinării mele scorojite, nu

patul moale de regină. Peste făptura-mi zdrenţuită, voi îmbrăca zdrenţoase straie, dovezi ale surpării mele.

Ah! cât am suferit, sărmana, de când cu nunta blestemată a unei singure femei, şi cât mai am de suferit!

Copila mea, Kasandra, tu care împărţeai extazul tău cu zeii, în ce împrejurări cumplite ţi-ai pierdut neprihănireai

Şi tu, nefericită Polyxene, unde eşti?

Dintre atâţi copii rodiţi de mine, nicio fiică, niciun fiu, nu poate să m-ajute în restrişte.

De ce să mă sculaţi de pe pământ? Cu ce speranţă? Călăuziţimi paşii, care până ieri, la Ilion, erau atât de mândri, dar care azi sunt înrobiţi. Purtaţi-mă în locul unde voi avea, pe jos, ca să mântind, culcuş de paie şi-un pietroi drept pernă. Lăsaţi-mă să mor acolo, de-atâtea lacrimi istovită.

Din cei oblăduiţi de soartă, nu socotiţi pe nime norocos, până nu moare167.

Corul

Strofă

Cântă, o Muză, Troia, imnuie jalnic, în lacrimi, un cântec de mort168!

Noi pentru Ilion vom viersui, spunând cum am pierit, urgisitele, cum ne-au luat în prinsoare, când calul de groază, cu patru roţi 169> a fost lăsat de ahei la poarta <cetăţii>, umplut cu războinici – încât armele lor zăngăneau pân’ la cer – şi-acoperit cu zorzoane de aur170.

Stând în picioare pe stânca Troiei, poporul scoase un ţipăt înalt:

«Iată sfârşitul caznelor noastre.

Mergeţi şi-aduceţi culuitorul> idol de lemn, să-l închinaţi fecioarei Pallas din Ilion, fiica lui Zeus!»

Care din tinere, care moşneag n-a ieşit din casă?

Cântând, fericiţi, au băgat înăuntrul coraşului>

moartea vicleană.

Antistrofă

Tot neamul troian năvăli la poartă, să vadă isprava elenilor, monstrul din lemn de pin de la munte, făţuit spre ruina Troiei, şi să-l închine fecioarei, zeiţa cailor nemuritori.

Înconjurându-l cu funii de in răsucit cu fusul, ca pe carena întunecată a unei corăbii, l-au tras până la templul divinei Pallas171, pe podeaua de piatră, unde urma să curgă sângele patriei noastre.

Tocmai luase sfârşit istoveala şi bucuria, când noaptea veni, răspândind întunericul.

Glasuri de flaut sunară, şi melodii phrygiene; fecioare făceau să vibreze în ritmul paşilor aerul, în timp ce cântau, strigând, cu inima veselă.

Prin case, văpaia strălucitoare a torţelor se micşorase, până ajunse un licăr sumbru în mijlocul somnului.

Epodă

Iar noi, în clipele-acelea, lângă palatul ei, o slăveam prin cântec şi dans pe fecioara munţilor.

<Artemis>, fata lui Zeus172.

Şi iată, un ţipăt de moarte umplu cetatea, coborând dinspre Pergamon173.

Pruncii, cu mâini tremurânde, se agăţară de straiele mamelor.

Războiul ieşea din ascunzătoare.

Aşa se-mplinea urzeala Pallas-Athenei.

Şi-atunci avu loc, la altare, masacrul troienilor.

Pe paturi, în singurătate, abia despărţite de soţii decapitaţi, femeile tinere-au fost nevoite

— <cumplită> cunună! – să zămislească, pentru Hellada, feciori, şi să sporească durerile ţării troienilor174.

(*Într-un car, sub pază militară, soseşte Andromacha, avându-l pe Astyanax în braţe. Carul este plin cu prăzi de război troiene, purtând, la vedere, scutul uriaş al lui Hektor.*)

Corifeul

Hekabe, uite, vine Andromacha, adusă într-un car duşman, şi lângă ea, lipit de sânu-i zbuciumat, se află Astyanax, dragul ei, fiul lui Hektor.

Unde te vor muta, femeie oropsită, având alături armele de bronz ale lui Hektor, şi prăzile luate de la phrygieni prin luptă, cu care Neoptolemos175 va-mpodobi pereţii templelor din Thessalia, când el se va întoarce de la Troia?

Andromacha 176

Strofa 1

Aheii, stăpânii noştri mă duc de aici.

Hekabe

Ah, vai!

Andromacha

Tânguirea ta e la fel cu a mea…

Hekabe

Aiai!

Andromacha… datorită aceloraşi chinuri…

Hekabe

O Zeus!

Andromacha… şi-aceloraşi nenorociri.

Hekabe

Copiilor mei…

Andromacha… noi eram altă dată <ai tăi>.

Hekabe

Antistrofa 1

Pierdută e vlaga noastră, pierdută e Troia…

Andromacha

…sărmano!

Hekabe
…şi nobilii mei urmaşi.
Andromacha
Vai ţie!
Hekabe
Vai mie! pentru atâtea…
Andromacha
…năpaste!
Hekabe
Ce jalnică soartă are…
Andromacha
…cetatea…
Hekabe
…cuprinsă de fum!
Andromacha
Strofa 2
Întoarce-te, Hektor, la mine…
Hekabe îl strigi pe feciorul meu, dar el este în Hades, biată copilă.
Andromacha… ocroteşte-ţi nevasta!
Antistrofa 2
Tu, care îi doborai pe ahei…
Hekabe
Pe el l-am născut cel dintâi lui Priamos, odinioară.
Andromacha
…<condu-mă> s-adorm în Hades! Strofa 3
Mari sunt aceste dorinţe…
Hekabe
Tot astfel ne sunt şi durerile.
Andromacha
Ţara ne-a fost risipită…
Hekabe
Chinuri ne copleşesc, peste chinuri.
Andromacha

Zeii ne sunt potrivnici, de când a scăpat cu viaţă Paris, vlăstarul tău177, şi-a făcut să cadă de dragul unei soţii de nimic cetăţuia Troiei.

Însângerate cadavre zac înaintea <zeiţei> Pallas178, pradă la vulturi. Cetatea se frânge sub jugul robiei.

Hekabe

Antistrofa 3 Patrie năpăstuită…

Andromacha… deşi eşti pustie, plâng pentru tine…

Hekabe

…jalnic îţi este sfârşitul.

Andromacha… şi pentru casa în care-am născut.

Hekabe

Toate s-au dus, copiilor! Gol e oraşul, de voi sunt lipsită.

Câte jelanii şi dolii, lacrimi şi iară lacrimi, s-au revărsat în lăcaşurile noastre!

Barem când moare, omul îşi uită durerea şi plânsul. Corifeul

Cei oropsiţi îşi află alinare în lacrimi, bocete suspinătoare şi-n melodii îndurerate.

Andromacha

Eşti mama luptătorului care, cu lancea lui, a stins mulţime de helleni. O, mamă a lui Hektor, vezi unde-am ajuns!

Hekabe

Lucrarea zeilor o văd, cum, din neantul lor, pe unii oameni la-nălţimea turnurilor îi ridică, şi cum îi prăbuşesc pe alţii, care păreau a fi puternici179.

Andromacha

Eu şi copilul suntem duşi ca pradă de războix Nobleţea coborâtă în sclavie: câtă răsturnare!

Hekabe

De spaimă e necesitatea. Chiar adineaori mi-au luat-o pe Kasandra, smulsă cu de-a sila.

Andromacha

Alei, alei, se pare că i s-a ivit, din nou, alt Aias fetei tale180. Dar vei avea de pătimit şi alte rele.

Hekabe într-adevăr, fără măsură, fără număr. Sentrece rău cu rău, să mă lovească.

Andromacha

Fiica ta e moartă, Polyxene. I-a fost jertfită, la mormânt, lui Achilleus, ofrandă unui trup golit de viaţă.

Hekabe

Vai mie, oropsita! S-a limpezit acum ce-a vrut Talthybios să spună, când vorbea nelimpede, în ghicitori.

Andromacha

Eu însămi am văzut-o; am coborât din car, ca să-i acopăr trupul cu o pânză, şi, jeluind-o, să-mi izbesc cu pumnii pieptul 181.

Hekabe

Aiai, copila mea! nesfântă junghiere! Aiai, mai strig o dată, ce crunt ţi-a fost sfârşitul!

Andromacha

Ea s-a sfârşit cum s-a sfârşit. Dar moartea, pentru ea, îmi pare un destin mai fericit decât e viaţa pentru mine.

Hekabe

Copilă, a fi mort nu e totuna cu a privi <lumina>, căci una e neant şi cealaltă speranţă.

ÎNDROMACHA

O mamă, mamă, lasă-mă să-ţi spun un adevăr destul de binentemeiat, care să-ţi potolească focul inimii.

A nu te fi născut este la fel cu a fi mort, aşa cred eu, dar moartea este mai de preţ decât o viaţă chinuită. Căci mortul, după câte a-ndurat <când era viu>, este iertat de orice suferinţă. Dar cel care se prăbuşeşte în soartă rea, din soartă bună, acela rătăceşte bântuit de gândul fericirii spulberate.

Cât despre Polyxene, iată, a murit. E ca şi cum n-ar fi

văzut lumina <zilei> niciodată; deci nu ştie nimic de propriile rele. În schimb, eu care am ţintit spre un frumos renume, şi l-am atins, în bună parte, n-am izbutit să mă-ntâlnesc cu fericirea.

M-am străduit întruna, ca soţie a lui Hektor, să-mi însuşesc virtuţile de cuviinţă pentru o femeie.

În primul rând, fie c-a fost, fie că n-a fost <mai devreme> înfierată, doar pentru faptul că-i femeie, aceasta se alege cu o faimă proastă, când zăboveşte pe afară182. Dar eu am stat <mereu> în casă, şi n-am îngăduit să-mi intre sub acoperiş subţirile palavre femeieşti.

M-am străduit să-mi aflu dascăl înţelept în însăşi mintea mea. Aveam, când soţul meu era de faţă, obraz senin şi limbă liniştită. Ştiam când trebuia să-nvingă gândul meu, şi când să-l las pe-al lui să-nvingă.

Numai că zvonul despre mine s-a lăţit până la tabăra elenilor; tocmai din asta mi s-a tras pierzarea. Căci, de îndată ce m-au prins, fiul lui Achilleus pe mine m-a cerut, să-i fiu soţie183. <Aşa> în casa celui care mi-a ucis bărbatul, voi fi sclavă.

Dacă-mi alung din amintire figura scumpului meu Hektor, şi îl primesc pe noul soţ cu inima deschisă, îi voi părea celui dintâi o trădătoare; iar dacă-l duşmănesc pe cestălalt, atunci mă va urî <fără-ndoială>, şi el e chiar stăpânul meu.

Se spune că-i de-ajuns o noapte184, ca să se risipească sila unei femei faţă de patul unui om. Ah! mult dispreţuiesc nevasta185 necredincioasă soţului dintâi, care iubeşte, într-o nouă legătură, alt bărbat. Nici calul, dacă i se-nlătură tovarăşul de ham, nu va purta cu uşurinţă jugul. Şi totuşi animalul n-are glas, nici folosinţa raţiunii, şi este, de la fire, mai prejos ca omul.

În tine, preaiubite Hektor, am avut tot ce mi-aş fi dorit sănsemne un bărbat, şi încă din belşug: nobleţe,

socotinţă, bogăţie şi curaj. Din casa părintească m-ai luat neprihănită, şi tu, întâiul, ai pătruns în patu-mi de fecioară. Acum zaci fără viaţă, iar pe mine o navă mă va duce în Hellada, captivă hărăzită jugului de sclavă.

Sfârşitul Polyxenei, care-ţi stârneşte plânsul, nu-i oare mai puţin <amar> decât ce-mi este dat să sufăr mie? Până şi ultimul refugiu l-am pierdut, ce le rămâne muritorilor: speranţa. Şi nu mă-mbăt cu gândul că m-ar aştepta în viitor vreo bucurie, deşi asemenea iluzii sunt plăcute186.

Corifeul

Nenorocirea ta e şi a noastră. Plângându-ţi soarta, ne înveţi să înţelegem adâncimile năpastei.

Hekabe

Eu până azi n-am fost în vreo corabie, dar ştiu cum este, din picturile văzute şi din povestiri. Când vântul suflă nu prea tare, încât să-l poată înfrunta navigatorii, aceştia sârguiesc din răsputeri să scape: un om este la cârmă, alţii stau la pânze, iar alţii scot din navă apa. Însă când marea e năprasnic răscolită, ei nu mai cred decât în întâmplare, lăsându-se în seama goanei de talazuri187.

Tot astfel eu, necazurile-mi sunt atât de numeroase, că nu mai am cuvinte s-o rostesc. Le las să fie şi-mi ţin gura, căci n-aş putea să-nving cumplitul val rostogolit de zei asupra mea.

Dar, scumpa mea copilă, nu-l mai jeli pe Hektor. Nu poţi să-l mai salvezi cu lacrimile tale. Pe noul tău stăpân cinsteşte-l, şi astfel farmecă-l, încât pentru purtarea ta să te iubească188. Dacă vei izbuti, va fi spre bucuria tuturor care ţi-s dragi, şi vei putea s-aduci un foarte mare ajutor cetăţii Ilion, crescându-l pe acest nepot al meu, pentru ca, poate, într-o zi, vreun vlăstar ivit din el să-ntemeieze iar cetatea, şi Troia să renască.

Dar iată, vom schimba îndată vorba. Ce s-a mai

petrecut, ca iar să văd venind această slugă a elenilor? Ne va vesti şi alte hotărâri, mai noi? (*Intră Talthybios însoţit de oameni înarmaţi.*)

Talthybios

Soţie a lui Hektor, cândva cel mai viteaz bărbat din Troia, să nu mă duşmăneşti, căci nu de bună voie-ţi fac înştiinţare în numele elenilor şi al nepoţilor lui Pelops189.

Andromacha

Ce s-a-ntâmplat? Aceste vorbe de-nceput vestesc nenorociri. Talthybios

S-a hotărât pentru copilul tău… Cum oare să ţi-o spun? Andromacha

Doar n-o să fie dat altui stăpân decât al meu.

Talthybios

Niciun aheu, vreodată, nu va fi stăpânul lui.

Andromacha

<Aheii> vor lăsa în urma lor această rămăşiţă a poporului troian?

Talthybios

Nu ştiu cum aş putea să-ţi spun mai blând nenorocirea ta. Andromacha îţi mulţumesc pentru sfială, dar nu când spui «nenorocire». Talthybios

Copilul tău va fi ucis. Acum cunoşti cumplitul adevăr. Andromacha

Vai mie, ce aud? O pacoste cu mult mai mare decât noua mea căsătorie.

Talthybios în adunarea tuturor elenilor a biruit propunerea lui Odysseus.

Andromacha

Aiai! îndur năpastă depăşind orice măsură.

Talthybios

A zis să nu hrănim feciorul unui erou atât de mare…

Andromacha O, de-ar avea şi fiii lui aceeaşi soartă!

Talthybios

…ci să-l zvârlim de la-nălţimea turnurilor Troiei.

Dar lasă astfel să se-ntâmple, şi vei părea mai înţeleaptă. Nu te lipi de fiul tău, îndură-ţi chinul cu nobleţe. Să nu-ţi închipui că eşti tare, când îţi lipseşte orice vlagă, şi sprijin nu primeşti de nicăieri. Ia bine seama la împrejurări: cetatea este nimicită, bărbatul tău e mort, eşti o captivă, iar noi suntem destui în stare să ne măsurăm puterea cu o singură femeie.

De-aceea încetează să mai lupţi, fereşte-te de orice josnicie, de orice aţâţare; te sfătuiesc nici barem să nu-i blestemi pe ahei. Căci dacă vei rosti cuvinte ce vor mânia oştirea, băiatul n-o să aibă parte de mormânt şi nici de rânduieli funebre. Dar dacă taci şi te împaci cu soarta, nu va rămâne fiul tău neîngropat şi vei afla elenii mult mai binevoitori faţă de tine.

Andromacha

O preaiubitul meu copil, comoara mea fără pereche, un braţ vrăjmaş te va ucide, rupându-te de mama ta îndurerată! înalta naştere-a lui Hektor, tatăl tău, care le-a fost atâtora spre mântuire, înseamnă pentru tine moarte. Nobleţea tatălui nu ţi-a adus noroc.

O pat al căsniciei şi zi a nunţii mele, când i-am intrat lui Hektor în palat! Nu m-am gândit <atunci> că voi da viaţă unui fiu care să fie victima danailor, ci ca să fac din el un rege-al Asiei mult-roditoare.

Tu plângi, copilul meu? Simţi relele ce-ţi dau năvală?

De ce mi te agăţi de strai, precum un pui de pasăre venind la cuib sub aripile mele? Nu se va mai întoarce Hektor, înarmat cu lancea lui vestită, de sub pământ, să te salveze, nici rudele nu vor sosi, nici toţi care alcătuiau puterea phrygienilor.

În salt nimicitor, de foarte sus, cu gâtul înainte, te vor împinge fără milă ca să-ţi dai, zdrobit, suflarea de pe urmă.

O gingaş prunc, nespus de drag, pe care maică-ta te

alinta, <ţinându-te> în braţe, o trupul tău cu dulce aburea lă 190. Zadarnic te-am hrănit la sânul meu pe când erai în scutece, degeaba m-am trudit <cu tine> şi-am fost de-atâta grijă vlăguită. Acum sărută-ţi mama, pe născătoarea ta îmbrăţişeaz-o pentru cea din urmă dată, petrece-ţi mâinile pe după gâtul meu, apasă-ţi buzele pe ale mele.

Elenilor, voi care aţi scornit cruzimi barbare 191, de ce vreţi să-l sfârşiţi pe-acest copil nevinovat?

O mlada casei lui Tyndareos, <Helena>, tu nu te tragi din Zeus, o spun deschis, ci ai avut mai mulţi părinţi, în primul rând e Duhul Răzbunării 192, apoi Invidia, Omorul, Moartea şi toate iazmele pe care le hrăneşte glia. Nu, niciodată nu voi cuteza să cred că Zeus te-a zămislit pe tine, pacoste ucigătoare pentru atât de mulţi helleni şi nehelleni. De-ar fi să pieri! Cu ochii tăi frumoşi 193 adus-ai pustiire hâdă faimoaselor câmpii troiene.

Luaţi de-aici copilul, duceţi-l, zvârliţi-l morţii, de vă place să-l zvârliţi! Hai, ospătaţi-vă din carnea lui!

Prin voia zeilor suntem sfârşiţi, şi n-am putere să împiedic stingerea lui Astyanax. Acoperiţi-mi trupul oropsit şi aruncaţi i într-o navă.

Spre minunată nuntă mă îndrept, acum că mi-am pierdut copilul! (*Talthybios ia băiatul din braţele mamei, apoi carul cu Andromacha părăseşte scena.*)

Corifeul

Nefericită Troie, mii şi mii de oameni ai pierdut, de dragul unei singure femei şi-a nunţii sale blestemate!

Talthybios

Să mergem, copile. Acum eşti desprins din gingaşa îmbrăţişare a mamei tale mâhnite. Porneşte spre coronamentul străbunelor turnuri.

Acolo, grăieşte sentinţa, va trebui să-ţi dai suflarea <din urmă>. Luaţi-l!

(*Oamenii din escorta lui Talthybios îl duc pe Astyanax.*)

Ca să vestească atare porunci, ar trebui un crainic lipsit de milă şi mai prieten cu neruşinarea decât îmi îngăduie firea.

(*Talthybiospleacă în urma escortei.*)

Hekabe

Copile, fecior al feciorului meu nimicit, pe nedrept ni se smulge sufletul tău, mamei tale şi mie. Ce-am să mai pat?

Ce pot să mai fac pentru tine, aşa urgisită? îţi pot închina <jelind> aceste bătăi cu pumnii în cap şi în piept.

Atâta putere mai am.

Vai mie! pentru cetate şi vai! pentru tine <copile>!

Ah! ce-a mai rămas să-ndurăm?

Acestui prăpăd oare ce-i mai lipseşte ca pierzania noastră să fie cu totul desăvârşită? (*Hekabe se lasă iarăşi, moale, pe pământ.*)

Corul 194

Strofa 1

În Salamis ţi-a fost vatra de rege, o Telamon, în ostrovul prielnic albinelor, înconjurat de talazuri şi povârnit înspre sfânta colină, unde Athena le-a dăruit <muritorilor>

ramul dintâi de măslin argintiu, să-i fie cunună şi-mpodobire strălucitoarei <cetăţi> Atena 195.

Tu ai venit, ai venit să lupţi vitejeşte laolaltă cu fiul Alkmenei, arcaşul, care voia să spulbere Troia.

Troia, patria noastră, odinioară, [când ai lăsat în urmă Hellada]. Antistrofa 1

<Herakles> aducea cu sine floarea elenilor, jignit că nu i se dau armăsarii <făgăduiţi drept răsplată>196.

La râul frumos-curgător Simois, el a pus capăt avântului vâslelor sale, a legat cu odgoane pupa de ţărm şi

a luat din corabie arcul care lovea totdeauna ţinta, ca să-l omoare pe Laomedon. Într-un vârtej purpuriu de foc şi flăcări, a prăbuşit bolovanii tăiaţi de Phoibos ai <zidului> Troiei, şi ţara a fost cucerită 197.

<Astfel>, de două ori, în două năvale, lănci sângeroase au spart apărarea cetăţii.

S t rofa 2

Zadarnic, o Ganymedes al lui Laomedon, păşeşti molatic printre ulcioare de aur, umplându-i lui Zeus paharul – frumoasă slujbă 198! <Priveşte! Cetatea naşterii tale e mistuită de foc.

<Ascultă! Ce fel de gemete cresc dinspre ţărmul mării?

Ţipete de pescăruşi să fie, în zbor peste cuiburi sfărmate?

Nu! Văduve plâng pentru soţi, neveste pentru odrasle şi fete jelesc după mame bătrâne.

Nu mai sunt băile care-ţi plăceau, cu apă ca rouă, nici câmpii de-ntreceri pe care goneai, între timp, lângă tronul lui Zeus, tânărul tău obraz îşi păstrează seninătatea frumoasă.

Dar lancea elenilor a pustiit pământul lui Priamos!

Antistrofa 2 Eros, Eros 199, care, pe vemuri, ai pătruns în casa lui Dardanos200 şi ai stârnit pentru neamul acestuia patimi în cer, cât de înaltă-ai clădit măreţia Troiei, unind-o prin căsătorie cu zeii!

Nici gând să-i aducem învinuire lui Zeus. Însă cum de-a-ndurat Aurora cu aripi albe, lumina-ndrăgită de muritori, să vadă căzând în ruină ţara <noastră>, să vadă făcută morman <fortăreaţa> Pergamon?

Doar zămislitorul copiilor ei, <Tithonos>, soţul aflat în odaia nunţii sale, e fiul acestui pământ, ridicat de ea însăşi la cer, prin sfera-nstelată, într-o cvadrigă de aur.

El, pentru glia părinţilor noştri fost-a o mare

speranţă.

Dar castăzi> Troia, lipsită de orice farmec, nu mai încântă zeii.

(*Intră Menelaos cu o ceată de oameni înarmaţi.*)

Menelaos

Cât de strălucitoare ţi-e văpaia, soare, azi, când voi pune mâna pe Hellena! [Eu sunt Menelaos, care cu trupele aheilor am îndurat atât de multe încercări.]

Venirea mea la Ilion n-a fost pricinuită de-o femeie, cum se crede, ci de-un bărbat, care m-a înşelat, pe mine, gazda lui, şi mia furat nevasta din palat. Acela şi-a primit, cu voia zeilor, osânda; el şi pământul lui s-au prăbuşit sub lancea noastră.

Eu am venit aici, ca pe spartană201 s-o ridic – nu mi-e uşor să-i spun pe nume femeii ce mi-a fost soţie. Acum se află în sălaşul prinselor, acolo; au numărat-o şi pe ea printre femeile troiene.

Aheii, care au luptat din greu s-o cucerească, m-au încuviinţat s-o isprăvesc <aici>, sau, dacă vreau, s-o duc în ţară vie.

Am hotărât să nu închei la Ilion destinul ei, ci să o trec, plutind pe mare, în Hellada, într-o corabie mânată de vâslaşi. Acolo voi însărcina să-i facă seama cei ce au de răzbunat prieteni morţi în jurul Troiei.

Hai, servitorilor, intraţi în cort, aduceţi-o afară, ţinând de plete ucigaşa lacomă de sânge! îndată ce se va isca un vânt prielnic, noi o vom duce în Hellada. (*Oamenii lui Menelaos intră în cort. Hekabe se ridică anevoie, rugându-se.*)

Hekabe

O tu, care susţii pământul şi care pe pământ ai tronul, oricine-ai fi, greu de pătruns pentru gândire, Zeus, nestrămutată lege a naturii sau raţiune-a muritorilor, te proslăvesc!

Urmându-ţi fără zgomot calea, mini pururi soarta omului la ţintă dreaptă202.

Menelaos

Ce vrea să-nsemne asta? E un fel ciudat şi nou de-a te ruga. Hekabe

Eu înţeleg, Menelaos, prea bine voinţa ta de-a-ţi omorî soţia, însă fereşte-te s-o vezi, să nu te năpădească iarăşi dorul pentru ea. Privirile bărbaţilor ea le-nrobeşte, surpă cetăţile, aprinde casele, atât de mari sunt farmecele sale. Eu, tu şi alţii care-am pătimit, o ştim cu toţii. (*Oamenii lui Menelaos ies din cort, trăgând-o pe Helena, luxos îmbrăcată şi împodobită, în contrast cu celelalte captive.*)

Helena

Menelaos, acesta e un început menit să mă-nspăimânte, căci servitorii tăi m-au înşfăcat şi silnic m-au târât afară. Nu mă-ndoiesc că mă urăşti; eu totuşi vreau să te întreb ce hotărâri aţi dat, tu şi elenii, privitor la viaţa mea?

Menelaos

Dar nu s-a hotărât nimic anume. Oştirea mi te-a-ncredinţat, mie celui jignit, să te ucid.

Helena

Nu-mi este cel puţin îngăduit să dovedesc cu argumente că moartea mea ar fi o nedreptate?

Menelaos

Nu pentru argumente am venit, ci ca să te ucid.

Hekabe

Ascult-o, fă-i acest hatâr, Menelaos, dacă numai atât doreşte înaintea morţii, iar mie înlesneşte-mi să-i răspund <în locul tău>. Tu nu ştii câte mârşăvii a făptuit la Troia. Le voi dezvălui pe toate; iar cuvântarea mea va însemna sfârşitul ei fără scăpare.

Men el AOS

Pentru dezbateri e nevoie de răgaz. Dacă pofteşte să vorbească, fie, mă înduplec. Şi fă-o să priceapă, acest drept i-l dau numai ca să te-ascult vorbind pe tine, în niciun fel de dragul ei. Helena

Poate că tu nu-mi vei răspunde, oricum mi-ar fi cuvântul, bun sau prost, deoarece mă socoteşti vrăjmaşă. Totuşi, gândindu-mă cum ai putea să mă-nvinovăţeşti, dacă te-ai înfrunta cu mine într-un schimb de vorbe, am să-ţi arăt temeiurile mele, unul după altul.

În primul rând, obârşia necazurilor noastre a fost femeia-aceasta, când l-a născut pe Paris203. Al doilea la rând, ruinătorul Troiei şi al meu a fost bătrânul crege>, care n-a ucis noul născut ivit <în visul maică-sii> ca un funest tăciune-aprins, Alexandras de mai târziu.

Ascultă ce s-a petrecut pe urmă.

Alexandras a fost judecător în cearta celor trei zeiţe. Pallas îi oferea să nimicească, în fruntea unei oşti de phrygieni, Hellada. De-asemeni, Hera îi făgăduia regatul Asiei şi-al marginilor Europei. Iar Kypris, admirând nespus înfăţişarea mea, i-a răspicat lui Paris că voi fi a lui, dacă, în faţa celorlalte două, va câştiga întrecerea de frumuseţe.

Acum scrutează câte nu s-au tras de-aici.

Cum Aphrodita birui zeiţele, din nunta mea Hellada se alese cu cel puţin folosul următor: voi nu aţi fost luaţi în stăpânire de barbari, n-aţi dus cu ei război de apărare, nici nu le-aţi îndurat regalitatea204. Dar tocmai ce a revărsat noroc peste Hellada, pe mine m-a pierdut. Am fost vândută datorită frumuseţii mele, şi acum sunt umilită pentru ceea ce, de fapt, m-ar fi îndrituit să port pe frunte o cunună.

Tu ai să spui că încă n-am răspuns la întrebarea cea mai însemnată: cum de-am scăpat pe-ascuns din casa ta? A fost da mijloc o puternică zeiţă205, care l-a însoţit pe geniul rău, rodul Hekabei, numeşte-l cum pofteşti, Alexandras ori Paris. Pe omul ăsta l-ai lăsat în casa ta, o

soţ nevrednic! şi, plecând din Sparta, te-ai îmbarcat spre Creta.

Nu ţie am să-ţi pun de astă dată, ci mie, altă întrebare: ce s-a schimbat în mintea mea, de l-am urmat pe un străin, trădându-mi patria şi casa? Tu n-ai decât să osândeşti zeiţa. Arată-te mai straşnic decât Zeus, care îi ţine sub porunca lui pe ceilalţi zei, dar însuşi el e robul Aphroditei206.

Nu mai încape îndoială că trebuie să fiu iertată.

Acum tu ai putea să mă înfrunţi <din nou> c-un argument amăgitor: o dată ce Alexandras murise207 şi coborâse <printre umbro sub pământ, iar nunta mea, de zei urzită, se sfârşise, se cuvenea să părăsesc palatul şi să mă duc la vasele argeilor.

Chiar asta-am încercat să fac. Mi-s martori paznicii din turnuri şi străjile de pe fortificaţii; ei m-au aflat adesea spânzurând de metereze printr-o funie, şi, pe furiş, lăsându-mi trupul să coboare spre pământ. [Dar noul meu bărbat, Deiphobos, ce mă luase cu puterea, voia să mă păstreze de soţie, deşi troienii se împotriveau208.]

Menelaos, cu ce îndreptăţire ai putea să mă ucizi în urma unei judecăţi cinstite, pe mine, care silnic am nuntit cu Paris, şi-apoi s-a întâmplat să lunec în robie-amară, în loc să dobândesc un preţ de biruinţă? Iar dacă vrei <prin asta> să ajungi mai straşnic decât zeii, atunci dorinţa ta este nătângă.

Corifeul

Regină, apără-ţi odraslele şi ţara, şi spulberă isprava darului <Hellenei> de-a convinge. Ea cuvintează iscusit, cu toate că-i răufăcătoare. Şi arta aceasta e de spaimă.

Hekabe în primul rând, <să ştiţi> că vreau să lupt de partea celor trei zeiţe şi să arăt că apărarea sa e mincinoasă.

Nu pot să cred că Hera şi Pallas, fecioara, au fost în

stare de atâta nebunie, încât una să fi voit să vândă Argosul barbarilor209, şi cealaltă, Pallas, să facă din Atena o cetate înrobită de troieni. De ce-ar fi coborât pe Ida pentru sprinţare jocuri şi capriciul unui concurs de frumuseţe?

Zeiţa Hera ce temei ar fi avut să fie-ngrijorată pentru frumuseţea sa? Poftea cumva să-şi afle vreun soţ de rang mai mare decât Zeus?

Vâna Pallas-Athena vreun zeu, să se mărite? ea care, de la tatăl ei, a dobândit îngăduinţa să-şi păstreze fecioria – atât de mult respinge <gândul> nunţii.

Nu încerca, împrumutându-le zeiţelor sminteala ta, să-ţi poleieşti nemernicia; pe înţelepţi nu-i vei convinge.

Cât despre Kypris, e de râs ce spui, că a sosit în casa lui Menelaos cu fiul meu, de parcă rămânând în cer, tihnită, ea nu te-ar fi putut muta la Ilion, cu <Sparta şi Amyklai210 laolaltă.

Feciorul meu era de-o frumuseţe fără seamăn, şi, la vederea lui, inima ta s-a preschimbat în Kypris211. Smintelile neruşinate, după muritori, se cheamă pururi Aphrodita, şi numele zeiţei nu degeaba-ncepe la fel ca aphrosyne, ceare înseamnă la helleni smintealăx Văzându-l pe feciorul meu în straie asiatice, sclipind de aur, îndată ţi-a luat foc mintea.

Acasă nu duceai decât un trai mărunt. Lăsând în urmă Sparta pentru Ilion, oraş prin care curge aur, trăgeai nădejde să te scalzi în bogăţii. Palatul lui Menelaos nu sătura nevoia ta de lux obraznic.

Ei bine: spui că Paris te-a târât cu sila212. Chiar n-a băgat niciun spartan de seamă? Ce ţipăt de-ajutor ai slobozit? Doar mai hălăduia pe-acolo Kastor, tânăr în putere, şi fratele său geamăn; ei încă nu fuseseră mutaţi la stele213. <Apoi>, când ai ajuns în Troia, argeii te-au urmat de-aproape, şi-a izbucnit, ucigător, războiul.

<în vremea-aceea, de ţi se vestea că partea lui Menelaos învinge, îl lăudai, ca să-mi căzneşti feciorul şi să-i arăţi cât de măreţ era potrivnicul ce suspina după iubirea ta. Când, dimpotrivă, întâmplarea sprijinea partea troiană, nu mai aveai nevoie de Menelaos.

Astfel, privind doar spre noroc, te străduiai necontenit să-l poţi urma, fără să-ţi pese de virtute.

Mai vii să ne vorbeşti de funii, de care îţi legai în taină trupul, ca să cobori din turnuri, şi că zăboveai <Ia Troia> în pofida vrerii tale. Dar te-a găsit vreodată cineva în timp ce atârnai un laţ <pentru spânzurătoare> sau ascuţeai vreun jungher <să te străpungi? Aşa s-ar fi căzut să facă o femeie nobilă, tânjind de dorul soţului dintâi.

De câte ori nu ţi-am adus o seamă de mustrări, <zicându-ţi>:

«Pleacă din Ilion, copila mea; feciorul meu se va căsători cu alta. Te voi conduce pe furiş la navele aheilor. Încearcă să pui capăt luptelor dintre helleni şi noi.»

Dar ţie-amar ţi se părea îndemnul meu. Îţi trebuia palatul lui Alexandros, în care să domneşti, sfruntată, şi să-i primeşti pe asiaticii care se prosternau în faţa ta214. Doar asta era pentru tine lucru mare.

Iar după cele petrecute, tu ieşi în faţa lumii dichisită, şi nu ţie teamă să priveşti acelaşi cer cu soţul tău, fiinţă vrednică de tot dispreţul215! Umilă, îmbrăcată-n zdrenţe, tremurând de spaimă, cu capul ras ca sciţii, trebuia să fi venit! Smerenia ţi s-ar fi potrivit mai bine ca neruşinarea, după trecutul tău nemernic.

Menelaos, aceasta mi-a fost cuvântarea. Să încununi cu glorie Hellada, pe desfrânată dând-o morţii. Va fi spre cinstea ta, şi-n ţară vei statornici o lege: femeia ce-şi trădează soţul cu moartea să se pedepsească.

Corifeul

Menelaos, fii vrednic de strămoşii tăi, de casa ta, şi

pe nevastă pedepseşte-o, să nu te poată-nvinui elenii de slăbiciune femeiască; fii chiar pentru duşmani o pildă de nobleţe. Menelaos

Părerea ta se potriveşte cu a mea: de bunăvoie, pentru aşternutul altuia, şi-a părăsit căminul; iar despre Kypris, tot ce-a susţinut este scorneală.

Mergi şi găseşte-i pe acei ce te vor omorî cu pietre, o plată scurtă pentru lungul şir de suferinţe al elenilor. Mori şi învaţăte să nu mă mai acoperi de ruşine!

Helena

Oh, nu! Cad la genunchii tăi. Nu mă învinui de un necaz ce vine de la zei. Nu mă ucide, iartă-mă.

Hekabe

Să nu-ţi trădezi tovarăşii de lupte, omorâţi prin ea. Nu-i da uitării, te implor, pe ei şi pe copiii lor.

Menelaos

Bătrâno, încetează. Nu-mi pasă câtuşi de puţin de viaţa ei. Călăuziţi-o servitorilor, la bordul navei care o va duce înapoi la Sparta. (*Oamenii lui Menelaos o duc pe Helena*.)

Hekabe

Să nu călătoreşti cu dânsa în aceeaşi navă.

Menelaos

De ce? Este mai mare greutatea ei decât era216?

Hekabe

Orice îndrăgostit iubeşte pe vecie.

Menelaos

Atârnă şi de sentimentele fiinţei îndrăgite. Aşa voi face, cum doreşti. Ea nu se va sui cu mine în aceeaşi navă. Nu-i fără noimă sfatul tău.

Când va sosi la Sparta, ticăloasa va pieri de moartea ticăloasă ce i se cuvine. Şi le va fi spre pildă tuturor femeilor să nu se desfrâneze. Aceasta nu e lesne, dar sfârşitul – ei le va schimba în frică nebunia, chiar dacă

sunt şi mai nemernice decât Helena. (*Menelaos pleacă. Hekabe se prăbuşeşte iarăşi, istovită de durere.*)

Corul

Strofa 1

Ne-ai părăsit aşadar, lăsând în mâinile-aheilor templul tău din Ilion, Zeus217, altarul tău, cu plăcute miresme, şi-o dată cu ele, flacăra ofrandelor sacre, şi fumul de smirnă suind la cer, şi sfântul Pergamon, şi <muntele> Ida.

Ida cu văi îmbrăcate în iederă şi râuri prin care curge zăpadă topită, şi cu piscul lovit cel dintâi, dimineaţa, de razele soarelui – locul acela divin, scânteietor în lumină.

Antistrofa 1

Jertfele ţie-nchinate s-au isprăvit, la fel şi cântările dulce-sunând ale corurilor, şi sărbătorile zeilor desfăşurate în beznă de-a lungul nopţii; nu vor mai fi statui de lemn sau de aur, nici turte, rotunde ca luna, aduse prinos, în număr de douăsprezece218.

Suntem îngrijorate, stăpâne.

Suntem îngrijorate: oare din aer, cum stai pe tronul ceresc, mai cauţi spre pătimirile noastre şi spre văpăile focului care ne-a mistuit cetatea219?

Strofa 2

Dragă, dragul meu soţ, sufletul tău rătăceşte neîngropat, nespălat cu apă lustrală220, în vreme ce eu, peste valuri, într-o corabie înaripată, voi fi mutată în Argos.

<ţinutul> păscut de cai, unde se-nalţă <semeţe> spre cer ziduri clădite, din bolovani, de Cyclopi221.

Copiii, grămadă, se-agaţă de porţile <Troiei>, plângând şi gemând.

Ei strigă, tot strigă:

«Vai, mamă, sunt fără tine. Într-un vas cu vânătă proră şi vâsle ce spintecă undele, aheii mă duc departe de

ochii tăi, poate că în Salamis222.

costrovul> cu temple preasfinte, sau către vârful isthmic aflat între două mări, unde sunt porţile ţării lui Pelops223.»

Antistrofa 2

Ah! când Menelaos va naviga cu sprintena lui galeră în largul marii, fie să-i cadă, chiar între vâsle, fulgerul strălucitor, azvârlit de braţul lui Zeus!

Noi <prinsele> vom fi trimise departe de patrie, bocind după Ilion fără-ncetare, să slujim în Hellada ca sclave, pe când fiica lui Zeus <Helena>

se răsfrânge-n oglinzi de aur, maimuţărind purtarea fetelor tinere224.

Fie să nu mai ajungă <Menelaos>

vreodată la Sparta, la vatra lui strămoşească, nici în Pitana225, nici în lăcaşul cu porţi de bronz al zeiţei <Athena>226, căci el şi-a luat înapoi nevasta, care aduse ruşine Helladei celei puternice şi suferinţe cumplite popoarelor Asiei!

Corifeul

Io, io! năpaste şi iar năpaste se revarsă în valuri asupra pământului ţării.

Troienelor nefericite, priviţi.

Astyanax a fost aruncat năprasnic, precum un disc, din turnuri.

Ucigaşii danai vin aici, aducându-i leşul.

(*Intră Talthybios însoţit de o ceată de luptători, care poartă cadavrul lui Astyanax şi scutul lui Hektor*.)

Talthybios

Doar o corabie, Hekabe, mai aşteaptă, şi oamenii sunt pregătiţi, la vâsle, să navigheze, cu ce-a mai rămas aici din prăzile lui Achilleus, spre ţărmurile Thessaliei.

Iar Neoptolemos a şi purces pe mare, la ştirea proastă că Peleus a fost gonit din ţara lui de Akastos,

vlăstarul lui Pelias227. De aceea nu şi-a-ngăduit să zăbovească, ci a pornit în mare grabă, luând-o şi pe Andromacha.

Aceasta a vărsat potop de lacrimi, când părăsea pământul <Troiei>, plângându-şi ţara şi luându-şi bun rămas de la mormântul soţului pierit. Ea l-a rugat pe Neoptolemos să poată fi înmormântat copilul, care şi-a dat suflarea când a fost împins de la-nălţimea zidului de apărare.

Şi pavăza cu spatele de-aramă, spaima luptătorilor ahei, de care tatăl lui se folosea ca să-şi ferească trupul, nu va fi dusă-n vatra lui Peleus, nici în iatacul unde, pentru Andromacha – soţia nouă şi cernita mamă – ar fi un chin s-o vadă.

Nu-i va fi dat băiatului să aibă sicriu de cedru, nici lăcaş de piatră, ci scutul îi va fi-nvelişul în mormânt.

Ea mi-a cerut copilul să ţi-l pun în braţe, ca să-i împodobeşti cu văluri şi coroane trupul, atât cât ai putere şi mijloace. Căci maică-sa este departe, şi, cum stăpânul ei a fost zorit, n-a izbutit să-i facă însăşi ea înmormântarea. Când trupul <celui dus> îl vei fi pregătit <cum cere datina>, noi ceilalţi îl vom îngropa, şi ne vom îndrepta spre largul mării.

Îndeplineşte-ţi cât mai grabnic datoria.

De-altminteri te-am scutit de-o trudă. Trecând, prin preajmă, peste râul Skamandros, cadavrul l-am scăldat şi rănile i le-am spălat228. Îndată voi deschide glia, ca să-i sap mormântul.

Astfel, de ne vom duce fiecare, tu şi eu, îndatoririle până la capăt, vom naviga curând pe drumul către casă. (*Talthybios şi însoţitorii săi pleacă.*)

Hekabe

Aduceţi pavăza lui Hektor, aşezaţi-o jos. Mă doare să privesc acest rotund, vederea lui îmi chinuieşte ochii.

Aheilor! umflaţi doar de războinică trufie, mai mult decât este cuminte, de ce aţi făptuit o crimă nemaipomenită? Vă era teamă de copil? Să nu ridice mâine Troia din ruine?

Nimic nu cântăreşte, deci, puterea voastră. Cum? Nici isprăvile în lupte-ale lui Hektor, nici ale altor mii de braţe n-au putut să ne împiedice căderea, şi astăzi, când oraşul este cucerit şi phrygienii spulberaţi, vă temeţi de un prunc? îmi face silă frica omului lipsit de socotinţă.

O scump copil! ce moarte fără milă te-a răpus! De-ai fi murit pentru cetatea ta, la vârsta bărbăţiei, după ce te-ai fi bucurat de nuntă şi de regalitatea deopotrivă cu dumnezeirea, ai fi fost barem fericit, dacă într-adevăr acestea-nseamnă fericire. Acum atâtea bunuri, pe care le-ai văzut şi cunoscut, nu eşti în stare să le preţuieşti, copile, <căci ai răposat>; deşi-ţi fuseseră menite, tu nu te-ai bucurat de ele229.

Ah! cap cu tristă soartă, zidul strămoşesc şi turnurile ridicate de Loxias, cât de cumplit îţi retezară cârlionţii, pe care născătoarea ta de-atâtea ori i-a potrivit şi sărutat. Ah! sângele ce licăreşte dintre oasele sfărmate, nu vreau să spun cât e de-ngrozitor. O mâinilor, atât de dulce semănând cu-ale lui Hektor, cum atârnaţi, scrântite din încheieturi! Iubite buze fără viaţă, voi mi-aţi făcut cândva făgăduinţe mari, sortite să dea greş:

«<La moartea ta, bunico, am să tai din părul meu cârlionţat o buclă groasă, am să conduc alaiul de prieteni la mormânt, şi-am să-ţi rostesc cuvinte gingaşe de bun-rămas230.»

Dar nu tu eşti cel care mă jeleşti, ci eu, bătrâna fără patrie, fără copii, am să-ţi îngrop sărmanul trup nevârstnic. Vai mie! dezmierdări nenumărate, dulci îngrijiri şi nopţi de veghe, zadarnice-au fost toate. Ce ar putea vreun poet să scrie pe mormântul tău?

«Elenii au ucis odinioară acest copil de care se temeau»?

Un epitaf atât de ruşinos pentru Hellada! Acum, dacă tu n-ai primit de la părinte partea ta de moştenire>, ai barem scutul lui cu spatele de-aramă, care-ţi va fi sicriu.

<O, pavăză, ce-i ocroteai lui Hektor braţul arătos, de nobilul tău paznic eşti lipsită! îmi place pe minerul tău să văd întipărită forma palmei lui, şi urmele sudorii pe rotundul tău frumos, <ale sudorii> care i s-a scurs adeseori, în toiul luptelor, lui Hektor de pe frunte, când îşi pleca bărbia către tine.

Haide, aduceţi pentru bietul mort podoabe din puţinul ce nea mai rămas. (*Câteva femei intră în cort.*)

Destinul se împotriveşte să te-mpodobim frumos, dar îţi voi dărui ceea ce am.

Nebun e muritorul ce trăieşte vesel, încrezător în fericirea lui. Norocul are toane, ca un om ciudat; el saltă când la dreapta, când la stânga, şi nime nu-i de-a pururi norocos. (*însoţitoarele reginei vin din cort, aducând straie şi podoabe funebre, cu care acoperă trupul lui Astyanax.*)

Corifeul

Iată, femeile se-ntorc, ţinând în mâini câte ceva din lucrurile phrygienilor cucişi>, cu care să gătească mortul.

Hekabe

Copilul meu, tu nu ţi-ai biruit tovarăşii la vreo întrecere de care sau la tragere cu arcul, aceste jocuri preţuite, dar nu din cale-afară de troieni; totuşi, pe trup, bunica ta îţi va aşterne lucruri scumpe, abia fărâme din belşugul tău de altă dată. Aceasta pentru că Helena, cea de zei urâtă, te-a jefuit, şi pe deasupra ţi-a pus capăt vieţii, şi toată casa noastră a surpat-o.

Corul

Ah! <tânguirea ne zguduie, ne zguduie inima. Ah! <Astyanax>

noi aşteptam să ajungi un puternic poruncitor în cetate.

Hekabe

Te învelesc în slava phrygienelor veşminte, pe care trebuia să le îmbraci, odată, la nunta-ţi cu mlădiţa unor regi ai Asiei.

Şi tu, o pavăză a lui Hektor, îndrăgită, cândva mereu frumosânvingătoare, şi mamă a numeroaselor trofee, primeşte o cunună. Urmând în groapă acest leş, vei fi nemuritoare. Mai multă preţuire ţi se cade decât armelor lui Odysseus, cel iscusit şi ticălos231. Corul

Aiai, mai!

amară durere! Copile, te-aşteaptă pământul.

Strigă puternic, mamă…

Hekabe

Aiai!

Corul

…un bocet lui Astyanax.

Hekabe

Vai mie!

Corul

Vai ţie, vai ţie! De neîndurat sunt caznele tale.

Hekabe

Am să-ţi acopăr rănile cu feşi, biet vraci, numai cu numele şi nu cu fapta. <De-acum> părintele îţi va purta de grijă, printre morţi.

Corul

Loviţi-vă capul, iară şi iară, izbiţi-l cu mâna în ritmul mişcării de vâsle, vai nouă232!

Hekabe

O, dragi femei…

Corul

Hekabe, rosteşte-ţi gândul.

Ce vrea să-nsemne strigătul tău?

Hekabe întotdeauna zeii n-au ţintit decât să mă căznească. În van le-am închinat atâtea jertfe. Totuşi, dacă divinitatea n-ar fi răsturnat cu susu-n jos întreaga lume, am fi rămas necunoscuţi, iar Muzele nu ne-ar fi celebrat prin imne, şi n-am fi înzestrat cu cânturi generaţiile viitoare233. (*Intră câţiva din oamenii lui Talthybios. Hekabe se întoarce spre ei.*)

Porniţi şi puneţi-i cadavrul în mormântul trist. El are-acum găteala cuvenită celor răposaţi. Dar eu socot că morţilor le pasă prea puţin dacă-au primit ofrande din belşug sau nu; aceasta nu-i decât o pompă găunoasă a celor vii. (*Războinicii duc scutul lui Hektor, în care se află cadavrul copilului.*)

Corifeul

Io, io!

Cu tine odată, sărmana ta mamă şi-a văzut sfărmată înalta nădejde a vieţii.

Până ieri tu erai preţuit ca fiul celor mai nobili părinţi, şi-acum ai pierit de o moarte cumplită.

Ah, iată! ah, iată! dar ce vor bărbaţii aceia, în partea de sus a cetăţii?

Cu torţe aprinse în mâini fac valuri încoace şi-ncolo.

Ce nouă năpastă ameninţă Troia?

(*Intră Talthybios, energic, şi câţiva ofiţeri, cărora le comandă.*)

Talthybios

Luaţi aminte, ofiţerilor însărcinaţi s-aprindeţi a lui Priamos cetate, să nu vă lenevească torţele în mâini, daţi foc oraşului, culcaţi-l în ruină, ca să putem începe, bucuroşi, călătoria de la Ilion <spre casăx

Iar voi, fiice ale Troiei, deoarece porunca mea priveşte şi destinul vostru, porniţi spre vasele aheilor, îndată ce vor răsuna trompetele, cu voia comandanţilor armatei; acela va fi semnul de plecare.

Şi tu, Hekabe, tu dintre femeile bătrâne cea mai urgisită, urmează-i pe aceşti războinici. Ei vin să te ridice, trimişi de Odysseus, căci vei fi sclava lui, precum au vrut-o sorţii, departe de <pământul> ţării tale.

Hekabe

Ah! cât sunt de năpăstuită. Aceasta-i încheierea, ultimul hotar al tuturor necazurilor mele. Eu patria mi-o părăsesc iar focul mi-a cuprins cetatea. Sus! hai, picioare-mbătrânite, mişcaţi-vă din răsputeri, ca să salut sărmana mea cetate pentru cea din urmă oară.

O Troie, ţie, care respirai mândrie printre neamurile Asiei, curând ţi se va risipi slăvitul nume. Tu arzi în focul pus <de-ahei>; pe noi ne duc din ţară în sclavie. O zeilor! Dar zeii pentru ce i-aş mai striga? Ei nu mi-au ascultat chemările nici înainte.

Hai, repede, să ne-aruncăm în flăcări! Acesta-i felul cel mai nobil de-a muri, în vâlvătaia ce-mi preface patria-n cenuşă254. (Se *îndreaptă spre oraşul arzând*.)

Talthybios

Ţi-au rătăcit, sărmano, atâtea chinuri mintea. Luaţi-o <luptătorilor>, nu vă sfiiţi. Noi trebuie s-o dăm în mâinile lui Odysseus, să-i ducem partea sa <din prada de război (*Războinicii o ţin pe Hekabe cu sila*.)

Hekabe 235

Ototoi!

Fiu al lui Kronos, poruncitorul Phrygiei, părinte al neamului nostru, văzut-ai ce soartă nedemnă îndură spiţa lui Dardanos236?

Corul

El a văzut, dar marea cetate, acum necetate, s-a prăpădit.

Nu mai e Troia.

Hekabe

Ototoi!

Ilion nu e decât vâlvătaie.

Pârjolul mistuie acoperişuri în <citadela> Pergamon, străzi în cetate şi creste de ziduri.

Corul

Patria noastră, căzută sub lance, se risipeşte ca fumul ce suie la cer <mânat> de aripa vântului.

[Bântuie năprasnic prin case pârjol şi suliţi duşmane.]

(*Hekabe şi apoi Corul se trântesc pe jos şi lovesc violent pământul cu mâinile, invocându-şi morţii.*)

Hekabe

Strofă

Io! glie, doica odraslelor mele!

Corul

Alai!

Hekabe

Io! ascultaţi-mă, fiilor, luaţi aminte la strigătul mamei voastre!

Corul

Jelania ta funebră zguduie morţii.

Hekabe

Trupul bătrân mi-l aştern pe sol şi lovesc cu mâinile glia.

Corul

Şi noi, căzând în genunchi pe glie, bieţii bărbaţi ni-i chemăm din tărâmul morţii.

Hekabe

Noi suntem duse, suntem târâte.

Corul

Dureros, dureros e ţipătul tău!

Hekabe

…spre un lăcaş al robiei…

Corul departe de ţara noastră.

Hekabe

Io! Priamos, Priamos, tu, după moarte, n-ai nici mormânt, nici prieteni, nici ştire de soarta-mi cumplită.

Corul

O sfântă moarte ţi-a coborât peste ochi întunericul, cu toate c-ai fost răpus de-un omor nesfânt237.

(*Toate femeile se ridică şi se îndreaptă spre oraşul în flăcări.*)

Hekabe

Antistrofă

Io! temple-ale zeilor, scumpă cetate…

Corul

Aiai!

Hekabe

…sunteţi cuprinse de pălălăi ucigaşe şi de puterea războiului!

Corul în curând veţi cădea pe scumpul nostru pământ, <ruini> fără nume.

Hekabe

Praful şi fumul suie spre cer, aripate.

<acoperă> totul, nu pot să-mi văd palatul.

Corul

Până şi numele ţării, mai! se va pierde. Pretutindeni e doar risipire.

Troia, sărmana, de-acum nu mai este.

(*Se aude, din depărtare, un zgomot de prăbuşire.*)

Hekabe

Pricepeţi <troienelor>, aţi auzit?

Corul

Pergamon <citadela> cade cu vuiet.

Hekabe

Cutremurul trece prin toate, cutremurul…

Corul

…se-ntinde precum un talaz.

(*Răsună chemarea trompetelor.*)

Hekabe

Io io! urmaţi-vă calea, şovăitoarelor, tremurătoarelor mele picioare! înainte! Intraţi în ziua sclaviei!

Corul

Io, io! te plângem, nefericită cetate!

Dar mersul să ni-l îndreptăm spre navele-aheilor.

(*Hekabe este condusă, Talthybios şi Corul o urmează.*)

ANDROMACHA

(*în ordinea intrării în scenă*)

ANDROMACHA, principesă troiană captivă.

O SERVITOARE troiană.

CORUL femeilor din Phthia.

HERMIONE, soţia lui Neoptolemos, fiica lui Menelaos. MENELAOS, regele Spartei.

MOLOSSOS, fiul lui Neoptolemos cu Andromacha.

PELEUS, rege thessalian, tatăl lui Achilleus.

DOICA Hermionei.

ORESTES, nepotul de frate al lui Menelaos.

UN VESTITOR.

THETIS, zeiţă marină, mireasa de odinioară a lui Peleus.

Escorta lui Menelaos, servitorii lui Peleus, purtătorii cadavrului lui Neoptolemos.

Drama se desfăşoară în Thessalia, la Phthia 238. *Decorul reprezintă, în fund, micul templu al zeiţei Thetis şi intrarea în reşedinţa regelui Neoptolemos. În mijloc se înalţă altarul şi statuia zeiţei. Lipită de altar, în atitudinea suplicanţilor, zace Andromacha.*

Andromacha

Podoabă a gliei Asiei, cetate Theba239, de unde, înzestrată din belşug cu aur şi comori, venit-am în regeasca vatră a lui Priamos, să-i fiu soţie roditoare de copii lui Hektor, cât era odinioară de invidiată

Andromacha!

Dar astăzi nu-i altă femeie mai nefericită. [Şi nici nu va mai fi vreodată.] Eu mi-am văzut bărbatul, Hektor, omorât de Achilleus, şi pe feciorul ce i l-am născut soţului meu, pe Astyanax, aruncat din vârful meterezelor, când au cuprins elenii ţara Troiei240.

Iar eu, a cărei casă era socotită cea mai liberă <din toate>, am fost luată sclavă în Hellada şi dată-n dar lui Neoptolemos, un insular241, ca o răsplată pentru vitejie, ca parte-a lui din prada de la Troia.

Aici, aproape de hotarul dintre Phthia şi cetatea Pharsalos242, eu locuiesc în şesul unde, împreună cu Peleus, trăia zeiţa mării, Thetis, ferită de apropierea gloatei243. Poporul Thessaliei a numit acest meleag Thetideion, în amintirea lunii lor de miere. Aici îşi are Neoptolemos lăcaşul, iar pe Peleus îl lasă să domnească peste Pharsalos, nevrând, cât timp bătrânul este viu, să poarte sceptrul lui.

Eu, în aceste case, am născut un prunc de parte bărbătească, din unirea cu stăpânul Neoptolemos244. La început, cu toate că mă copleşiseră atâtea rele, speranţa pururi mă-ndemna să aflu în feciorul meu, dacă era salvat, un sprijin şi o alinare de necazuri.

Dar după ce-a luat-o de soţie pe spartana Hermione245, stăpânul meu dispreţuieşte dragostea-mi de sclavă şi ea mă prigoneşte fără milă. Susţine că, prin băuturi vrăjite, o fac să fie stearpă şi urâtă de bărbat, că vreau, luându-i locul, să ajung stăpâna casei, pe urmă s-o alung din patul ei cu sila, <din patul> unde-a trebuit să intru odinioară peste voia mea, însă pe care-acum l-am părăsit246.

Să-mi fie martor Zeus cel Mare, [că am intrat în aşternutul ăsta peste voia mea.] Dar nu pot s-o încredinţez pe Hermione <că astfel s-a-ntâmplat>; ea vrea să mă

ucidă şi tatăl ei Menelaos îi ţine partea. El, în palat, se află lângă ea, sosit anume pentru asta de la Sparta.

Iar eu, înspăimântată, am venit să mă aşez la templul Thetidei, din preajma casei, sperând că poate nu mă va lăsa să mor247. Peleus şi toţi urmaşii lui Peleus îl preacinstesc ca monument al nunţii Nereidei.

Pe singurul meu fiu, în taină, l-am trimis în altă casă; mi-e frică nu cumva să mi-l ucidă. Căci cornul> ce l-a zămislit nu-i lângă mine, să-mi ajute, şi pentru fiul său nimic nu poate face, fiind plecat la Delphi, să-i plătească lui Loxias datoria pentru o sminteală. N-a fost <tot el> odinioară la oracol, să-i ceară lui Apollon să răzbune sângele tatălui său, pe care îl vărsase <chiar acesta>? <Acum> el vrea să capete pentru greşeala din trecut iertarea şi pentru viitor bunăvoinţa zeului248. (*Intră, neliniştită, o servitoare troiană.*)

O SERVITOARE

Stăpână – căci eu nu mă dau în lături să te chem cu numele ce ţi se cuvenea odinioară, în palatul tău, când locuiam în şesul Troiei – v-am fost întruna credincioasă, şi ţie şi lui Hektor, soţul tău, cât a trăit; azi încă am venit la tine, aducându-ţi noutăţi. Mă tem vreunul din stăpânii mei să nu mă dibuiască, însă de tine-mi este milă. Menelaos şi fata lui urzesc cumplite gânduri împotriva ta: păzeşte-te.

Andromacha

O scumpă soaţă de sclavie – căci tu eşti soaţa de sclavie a celei care-a fost regina ta odinioară, dar care azi e urgisită – ce fac <duşmanii mei>? Ce uneltiri mai ţes cu gând să mă ucidă? Nu-mi sunt nenorocirile destule?

Servitoarea îl vor ucide pe feciorul tău, nefericito, pe care l-ai ascuns afară din palat.

Andromacha

Vai mie, mi-au descoperit vlăstarul pus la adăpost! Cum? Când? Biata de mine, sunt pierdută!

Servitoarea

Eu nu ştiu, am aflat-o de la <sclavii caseix Menelaos a părăsit palatul, ca să-l caute.

Andromacha

Ah! sunt pierdută! Te vor omorî, copile, dacă te-nhaţă, cei doi vulturi! Şi cel care se cheamă tatăl tău tot mai întârzie la Delphi. Servitoarea

Eu cred că, dacă el era aici, n-ai fi atât de oropsită; tu astăzi eşti lipsită de prieteni.

Andromacha

Dar cum e cu Peleus? Nu se zvoneşte c-a sosit?

Servitoarea

E prea bătrân ca prin sosirea lui să-ţi fie de folos. Andromacha

I-am dat de ştire, totuşi, nu numai o dată.

Servitoarea

Crezi că-i mai pasă vreunui vestitor de tine?

Andromacha

Defel. Nu te-nvoieşti să-mi duci vestirea tu?

Servitoarea

Cum aş putea lipsi atâta vreme din palat?

Andromacha

Vei şti să născoceşti pretexte câte vrei, doar eşti femeie249. Servitoarea

Mă tem, căci Hermione nu-i o strajă slabă.

Andromacha Vezi! La necaz te lepezi de prieteni.

Servitoarea

Nu, nu mă ponegri în felul ăsta. Ei bine, mă voi duce – mai ales că viaţa unei sclave nici nu-i de luat în seamă, chiar de-aş păţi vreun necaz. (*Servitoarea pleacă.*)

Andromacha

Te du. Iar eu, care trăiesc necontenit în tânguiri, în gemete şi-n lacrimi, îmi voi striga văzduhului durerea250; femeilor le place să-şi aline relele de fiecare zi, avându-le

mereu pe buze.

N-am numai pentr-un singur rău, ci pentru multe, a mă plânge: sfârşitul patriei, moartea lui Hektor, destinul aspru, care m-anjugat în ziua când m-am prăbuşit în chip nevrednic în sclavie.

Să nu se spună despre niciun muritor că-i fericit, pân' la sorocul morţii, când s-a văzut cum îşi petrece ziua de pe urmă şi coboară-n Hades251!

Când Paris sosi cu Helena la Troia cea-naltă252, el nu o mireasă şi-aduse, ci o năpastă-n iatac.

Ai *fost* cucerită din pricina ei, cetate Ilion! Te-a trecut prin foc şi prin spadă.

<venit> cu o mie de nave.

Ares cel iute-al hellenilor253.

Din pricina ei, vai mie! soţul meu Hektor.

<legat> de un car, a fost tras împrejur, pe sub ziduri, de fiul zeiţei marine, Thetis254; iar eu, din iatac am fost dusă pe ţărmul mării, cu capu-nvelit în năframa cumplită a robiei.

O, câte lacrimi din ochi nu mi-au curs, când mi-am lăsat cetăţuia şi camera nunţii, şi soţul căzut în pulbere!

Năpăstuita de mine, de ce trebuia să mai văd lumina zilei, doar ca să-i fiu Hermionei sclavă?

Căznită de ea, fierbinte mă rog, aici, sub statuia zeiţei, şi-o prind în braţe, şi lacrimi vărs, ca izvorul mustind din stâncă.

(*Intra Corul alcătuit din femei din Phthia*.)

Corul255

Strofa 1

Femeie, de mult stai <lipită> de solul şi templul <zeiţei> Thetis şi nu vrei să le părăseşti.

Noi, cu toate că suntem din Phthia, venit-am la tine, vlăstar asiatic, sperând să găsim un leac năpastelor voastre de nedezlegat, în care v-aţi prins

Hermione şi tu, oropsita de tine!

urmare a certei sinistre pentru culcuşul, pe care l-aţi împărţit cu feciorul lui Achilleus, pe rând, amândouă.

Antistrofa 1

Cunoaşte-ţi ursita, gândeşte-te la nenorocul fără ieşire în care te afli.

Lupţi împotriva stăpânilor tăi, tu, o fiică a Troiei, potrivnică fiilor Spartei.

Părăseşte lăcaşul de oi primitor al zeiţei marine. Ce-ţi foloseşte să-ţi iroseşti în lacrimi şubredul trup, lăsându-te, înspăimântată, pradă silnicei legi a stăpânilor?

Marea lor forţă te va răpune.

Tu nu eşti nimic: de ce te căzneşti zadarnic? Strofa 2

Mergi, părăseşte splendidul lăcaş al Nereidei divine.

Recunoaşte că eşti în ţară străină şi sclavă, într-o cetate cu altă ocârmuire, lipsită de toţi prietenii tăi, tu, cea mai nefericită captivă şi-atoturgisită *soţie*.

Antistrofa 2

O, cât de milă ne este de tine, femeie din Ilion, strămutată în casa stăpânilor noştri!

Dar, în pofida milei stârnită în noi de năpastele tale, frica ne face să fim tăcute. <Ne temem> copila fiicei lui Zeus256 să nu desluşească bunăvoinţa noastră faţă de tine.

(*Intră Hermione, purtând veşminte şi podoabe scumpe.*)

Hermi ONE (*adresându-se Corului*)

Bogata diademă de aur de pe creştet şi straiele brodate ce-mi înfăşoară trupul nu-s daruri nupţiale, pe care le-am adus aici din casele lui Achilleus ori ale lui Peleus, ci vin din Sparta, din pământ lakonian. Menelaos, al meu părinte, mi le-a dăruit, cu multă zestre laolaltă. De aceea pot vorbi deschis. Deci, iată ce răspuns vă dau257. (*Se întoarce spre Andromacha.*)

Tu eşti o sclavă, o femeie prinsă în război, şi vrei să mă alungi din casă, spre a domni <în locul meu>. Cu băuturi <vrăjitoreşti> îl faci pe soţul meu să mă urască. Stârpit de tine, pântecele meu e mort, căci la asemenea isprăvi voi, asiaticele, sunteţi înfricoşător de iscusite.

Dar eu sfruntării tale îi voi pune capăt. Nu-ţi va sluji întru nimic lăcaşul fetei lui Nereus, nici templul, nici altarul ei: nu vei scăpa cu viaţă.

Iar dacă se-nvoieşte oarecine, muritor sau zeu, să te salveze, nu trebuie să te mai ţii trufaşă pentru propăşirea din trecut, ci să te ghemuieşti, umilă, pe pământ, căzută la genunchii mei, să-mi mături casă, să răspândeşti cu mâna ta din vase aurite apa limpede ca rouă258, să recunoşti în ce tărâm trăieşti. Aici nu se mai află Hektor, nici Priamos şi nici chelşug de aur259, ci *o* cetate din Hellada.

Tu ai ajuns, nemernice, atât de fără minte încât cutezi să te aşterni cu un bărbat al cărui tată l-a ucis pe soţul tău, şi să-i aduci copii pe lume unui ucigaş!

La toate neamurile de barbari aşa se-ntâmplă: părintele se-mperechează cu fiica, mama cu feciorul, fratele cu sora, şi cele mai apropiate rude se ucid pe rând; la toate-acestea nicio lege nu se-mpotriveşte260. Să nu strămuţi aici asemenea năravuri!

Nu e frumos ca un bărbat să mine, înhămată, o pereche de femei261. Cel care vrea să aibă casa rânduită, nu caută decât spre patul căsniciei, doar pe acela-l îndrăgeşte.

Corifeul

Femeia pururi este pradă geloziei, cu inima fierbând de reavoinţă faţă de rivale.

Andromacha

Vai! pentru muritori ce rău e tinereţea, îndeosebi când tânărul nu ţine seama de dreptate!

Mă tem că starea mea de sclavă te va-mpiedica să

înţelegi temeiurile mele, cu tot ce au într-însele adevărat, şi că, de te voi birui, va trebui să sufăr. Cei ce respiră măreţie întâmpină cu ţâfnă argumentele mai tari de la inferiori.

Totuşi, nu-mi voi îngădui să mă trădez pe mine însămi. Arată-mi, tânără femeie, ce m-ar ademeni să te lipsesc de drepturile tale de soţie legiuită?

<Cumva> e Sparta o cetate mai prejos ca Troia? Ursita mea o-ntrece pe a ta? Mă vezi c-aş fi neatârnată? Ori m-aş putea mândri cu tinereţea mea, cu trupul doldora de viaţă, cu bogăţia mea cea mare, cu sprijinul prietenilor mei, ca să voiesc a stăpâni peste această casă, a ta, în locul tău?

Să fie pentru ca, în locul tău, să odrăslesc eu nişte sclavi, trăgând în urma mea nenorocirea <ca pe-o luntre>262? Şi cine vândura, dacă tu n-ai copii, ca fiii mei s-ajungă regi în Phthia?

Neîndoios, elenii ţin la mine în amintirea <soţului meu> Hektor. Eram doar o <femeie> ştearsă <pentru ei>, şi nu regina phrygienilor.

<Apoi, nu <magicele> mele băuturi sunt pricina că te urăşte soţul tău; nu te pricepi zăbava lui cu tine să i-o faci plăcută. Şi asta-i tot o băutură cmagicăx Nu frumuseţea noastră, Hermione, ci virtuţile îi farmecă pe soţii noştri. Tu, de îndată ce te vatămă ceva, grăieşti despre cetatea Spartei că e lucru mare, dar nu spui vorbă despre Skyros cunde s-a născut bărbatul tău>263. Doar tu te crezi avuta între neavuţi, iar pe Menelaos îl preţuieşti mai mult decât pe Achilleus.

Da, iată pentru ce te urgiseşte soţul.

Chiar dacă omul după care a fost dată este rău, femeia trebuie să aibă <pentru el> îngăduinţă, să nu se-nfrunte laolaltă cu trufie. De te-ai fi măritat cu vreun rege din ţara năpădită de zăpezi a Thraciei264, unde un singur

om, pe rând, împarte patul cu mai multe <soaţe> 265, le-ai fi ucis <pe celelalte>? Prin asta tu ai fi îndreptăţit învinuirea ce se-aduce tuturor femeilor că nu se satură de aşternut. Ruşine! Adevărul e că noi, mai mult decât bărbaţii, bolim de boala asta, dar ne pricepem s-o ascundem266.

Preascumpe Hektor! ca să-ţi fiu pe plac, iubeam şi eu pe cine îndrăgeai, dacă vreodată Kypris te smintea, şi-ades, pentru a nu te necăji, ţi-am alăptat bastarzii!

Purtându-mă într-astfel, prin virtute, îl atrăgeam spre mine pe bărbatul meu. Dar tu, dacă pe-al tău l-ar fi atins numai un strop de rouă din văzduh, de gelozie> speriată, l-ai fi îndepărtat.

Nu încerca, femeie, în iubirea de bărbaţi, s-o depăşeşti pe născătoarea ta267. Când mama este vicioasă, copiii trebuie să nu-i urmeze pilda, dacă sunt înzestraţi cu minte.

Corifeul

Stăpână, întrucât ţi-e lesne să o faci, înduplecă-te şi împacă-te cu Andromacha.

Hermione

De ce atâta semeţie? De ce te lupţi cu mine din cuvinte, ca şi cum ai fi neprihănită, pe când eu, după purtare, n-aş fi fost?

Andromacha

Tu nu eşti, cel puţin după cuvintele rostite.

Hermione

De n-ar sălăşlui în mine niciodată un cuget ca al tău, femeie!

Andromacha

Eşti încă tânără şi, iată, spui cuvinte de ruşine.

Hermione

Tu nu le spui, dar contra mea, atât cât poţi, le schimbi în fapte.

Andromacha

Nu eşti în stare să înduri, tăcând, necazurile dragostei?

Hermione

Nu-i pretutindeni dragostea, pentru femeie, binele dintâi?

Andromacha

Aşa-i, când sunt cuviincioase, dar altfel e ticăloşie[268].

Hermione

Nu legile barbarilor domnesc peste cetatea noastră.

Andromacha

Ceea ce-i ruşinos acolo e de ruşine şi aici.

Hermione

Isteaţă eşti, tare mai eşti isteaţă, şi totuşi trebuie să mori[269].

Andromacha

Nu vezi statuia Nereidei, cu ochii aţintiţi spre tine? Hermione

Ea îţi urăşte patria, pentru uciderea lui Achilleus. Andromacha

Nu eu, Helena l-a făcut să piară, maică-ta.

Hermione

Ai să mai stărui multă vreme să mă ponegreşti? Andromacha

Iată, păstrez tăcere, gura mi-o închid.

Hermione

Vorbeşte, însă doar cât să-mi răspunzi la întrebări. Andromacha

Răspunsul meu este că n-ai atâta minte cât s-ar cuveni. Hermione

Nu vrei să părăseşti incinta sfântă a zeiţei mării[270]? Andromacha

Doar dacă nu sunt hărăzită morţii; altminteri

niciodată. (*Se aşază pe treptele altarului.*)

Hermione

Ba vei muri, e hotărât; n-am să aştept să mi se-ntoarcă soţul. Andromacha în schimb eu, până nu se-ntoarce, n-am să mă predau. Hermione

Voi da foc templului, nu-mi va păsa de tine271.

Andromacha

Aprinde-l, n-ai decât, dar au s-o ştie zeii.

Hermione

Şi trupul tău va îndura cumplite chinuri.

Andromacha înjunghie-mă! Varsă-mi sângele pe-altar. Zeiţa te va pedepsi.

Hermione

Făptură barbară ce eşti! Sfruntare-ncrâncenată! Te ţii vârtos în faţa morţii? Dar eu am să te fac să părăseşti acest azil tu însăţi; ai să te scoli numaidecât. Am, împotriva ta, momeala potrivită.

Acum ajunge! Nu-ţi voi spune gândul meu; prin însăşi fapta mea ţi se va dezveli curând. Stai aşezată, n-ai decât, în locul ăsta! Chiar dacă, împrejur, ai fi lipită de pământ cu plumb topit <ca o statuie>272, voi şti să te urnesc mai înainte să se-ntoarcă Neoptolemos, în care te încrezi <atât de multx Andromacha

Da, mă încred. Ciudat că muritorii, împotriva şerpilor ce muşcă, au remedii născocite de vreun zeu273, dar împotriva uneia mai cruntă decât vipera şi focul, <vorbesc> despre femeia rea, n-a izbutit să afle nimeni până astăzi leac, atât este de aspră pentru oameni răutatea noastră274!

Corul

Strofa 1

A fost început de mari suferinţe <ziua> când fiul lui Zeus cu Maia276 a venit în valea frunzoasă a <muntelui> Ida, mânând carul cu trei bidivii.

<atelajul> cu jug măiestrit a <trei> zeiţe-ncoifate277, pentru funesta lor întrecere de frumuseţe, spre sălaşele boarului <Paris>, în preajma păstorului tânăr şi singuratic, la coliba pustie a vetrei sale.

Antistrofa 1

Ele, odată ajunse-n desişul văii, şi-au scăldat în izvoarele muntelui trupul lucind de apă; pe urmă s-au înfăţişat Priamidului.

Schimbând ascuţite cuvinte, şi-au asemuit frumuseţile.

Iar biruinţa Kypris a dobândit-o prin viclenia cuvintelor sale, dulci la auz <pentru Paris>, dar atât de amare, încât urmau să răstoarne şi să risipească biata cetate a phrygienilor şi cetaţuia troiană, Pergamon.

Strofa 2

De ce n-au vrut zeii ca născătoarea lui Paris să fi aruncat peste creştet răul, înainte ca el să hălăduiască pe stâncile <muntelui> Ida278, când, lângă profeticul dafin279.

Kasandra ţipa să fie ucis acest mare prăpăd al cetăţii lui Priamos?

Spre cine nu s-a-ndreptat <prorociţa>?

Pe cine, din sfatul bătrânilor, nu l-a rugat să fie stârpit nou-născutul?

Antistrofa 2

<Astfel> troienii n-ar fi-ndurat niciodată jugul robiei şi tu, Andromacha, ai fi avut lăcaşul în casă regească.

Ar fi fost şi Hellada scutită de dureroasele trude, pe care le-au pătimit împrejurul Troiei, vreme de zece ani, tinerii săi războinici rătăcitori.

N-ar fi fost paturi cu văduve însingurate, nici oameni în vârstă lipsiţi de odrasle.

(*Intră Menelaos, trăgându-l pe Molossos, copilul Andromachei; sunt însoţiţi de gărzi.*)

Menelaos

Sosesc <aici> cu fiul tău; iată, l-am prins. L-ai pus la adăpost în altă casă, fără să fi ştiut fiica mea. Credeai că tu vei fi salvată de statuia Nereidei şi el de oamenii ce l-au ascuns. Dar te-ai trezit având, femeie, judecata mai şubredă decât Menelaos. (*Arătându-l pe Molossos.*)

De nu vei părăsi pământul templului, el va fi junghiat în locul tău. Alege, deci: sau te-nvoieşti să mori, sau el se va sfârşi pentru o vină de care numai tu, faţă de mine şi faţa de fiica mea, eşti vinovată. Andromacha

Părere, ah, părere! câţi oameni de nimic au fost umflaţi de răsuflarea ta! îi fericesc pe cei a căror glorie se sprijină pe adevăr; dar faima ridicată pe minciună n-o cinstesc, ea nu e decât amăgire datorită întâmplării.

Cum? tu, care în fruntea celor mai aleşi helleni, ai cucerit odinioară Troia de la Priamos, te-arăţi <acum> atât de ticălos? şi, la îndemnul fetei tale, încă un copil280, te umpli de mânie şi te prinzi în luptă cu o mamă urgisită, cu o sclavă? Nu s-ar fi cuvenit nici tu să birui Troia, nici Troia să fi fost de tine biruită.

[Numai pe dinafară strălucesc cei care par altminteri înţelepţi, pe dinăuntru sunt la fel cu ceilalţi oameni, dar poate se deosebesc prin bogăţie; adevărat că şi aceasta e o straşnică putere.]281

Menelaos, hai să-ncheiem schimbul acesta de cuvinte.

<Să spunem> c-aş fi moartă, de mâna fetei tale, că ea m-a prăpădit: cum va putea să scape nemânjită de acest omor? Şi-n faţa celor mulţi, tu însuţi cum vei dovedi că nu eşti vinovat de crimă? Vei fi silit, fără scăpare, să te recunoşti părtaş.

Iar dacă cizbutesc să mă feresc de moarte, îl veţi ucide pe copilul meu? Crezi tu că Neoptolemos va îndura cu resemnare moartea lui? El nu e un mişel; la Troia şi-a

făcut o altă faimă. Va merge până unde-i cere datoria; va dovedi-prin fapte că e demn de tatăl său, de Achilleus, şi de <bunicul său> Peleus. Îţi va goni fiica din palat.

Şi tu, ca s-o măriţi cu altul, ce vei spune? Că fuge de un soţ nemernic, din prea multă curăţie? Dar spusa asta va fi strâmbă. Cine se va căsători cu ea? O vei păstra în casa ta, fără bărbat, o văduvă căruntă.

Nefericitule, nu vezi câte necazuri te vor copleşi? Şi cum, n-ai vrea să aibă fiica ta jignită mai bine câteva rivale de-aşternut282, decât să suferi toate relele ce ţi le-am înşirat?

Nu trebuie, din pricina unor mărunte neplăceri, să-ţi pregăteşti năpaste mari. Şi dacă noi, femeile, suntem o pacoste funestă, de ce bărbaţii vor să semene cu noi la fire283?

Iar eu, de-am folosit cumva contra copilei tale băuturi vrăjitoreşti şi i-am făcut, cum zice, pântecele sterp, <atunci> de bunăvoie, nesilită, fără să mă trântesc pe jos pe la altare, mă voi supune judecăţii ginerelui tău284, pe care, dacă este-aşa, lipsindu-l de urmaşi, nu-l vatăm mai puţin decât pe tine.

Aceasta-i ce-am avut a-ţi spune.

Dar, ah, inima ta! E înăuntrul ei ceva care mă-nfricoşează, <îmi aminteso că tot pentru o ceartă femeiască ai prăpădit cetatea phrygienilor, cea fără de noroc.

Corifeul

Ai cuvântat mai mult decât se cade să vorbească o femeie c-un bărbat; ai întrecut măsura şi n-ai lovit în ţintă.

Menelaos

Isprava mea este măruntă, Andromacha, şi, după cum ai zis, nevrednică de un monarh şi de Hellada. Dar află, pentru orice om, a dobândi ce jinduieşte e mai de preţ decât luarea Troiei285.

Şi eu socot că nu e fleac pentru fiica mea să fie-nlăturată din culcuşul <căsniciei>; de-aceea sunt aici, să-i fiu de ajutor. Tot restul cântăreşte mai puţin, din câte poate să îndure o femeie: când pierde soţul, însăşi viaţa ei şi-o pierde.

El are dreptul <Neoptolemos> să dea porunci sclavilor mei, dar şi fiica mea cu mine alor săi286; prietenii nu au nimic numai al lor, când sunt adevăraţi prieteni; ei îşi aduc averile-n comun.

<Apoi>, dacă-l aştept pe <ginerele meu „care lipseşte, ca treburile să mi le aşez cât mai spre bine, înseamnă că sunt un becisnic, nu un înţelept. Deci, hai, ridică-te şi părăseşte templul Nereidei. Căci dacă mori, copilul scapă de pieire; dar dacă nu primeşti să mori, am să-l ucid. Din voi doi, unul va plăti neapărat cu viaţa. Andromacha

Vai mie, cumpănă amară! Alegere cumplită! De voi alege viaţa, mă va munci mereu durerea, de nu o voi alege, soarta mea va fi de-asemenea nefericită.

Tu, care săvârşeşti o crimă-atât de grea pentru o pricină uşoară, ascultă-mă, de ce-mi iei zilele? Şi pentru ce mă pedepseşti? Care cetate am trădat-o? Ţi-am omorât vreunul din copii? Ţi-am dat cumva foc casei tale?

Am fost silită să împart culcuşul cu stăpânul meu şi vrei să mă ucizi pe mine, nu pe el, cel vinovat de toate-acestea. Nu-ţi pasă de izvorul <întâmplărilor>, nu vrei să vezi decât sfârşitul lor, care decurge din acela.

Vai, cât sunt de năpăstuită! Nefericită patrie, cumplite chinuri pătimesc! De ce-a mai fost nevoie să fiu iarăşi mamă şi să adaug la durerea-mi dinainte încă o durere?

Dar pentru ce mă văicăresc din pricină că am născut, şi nu îndur, fără să plâng, tot ce mă copleşeşte azi? Căci am văzut de sus2*7 cum a fost Hektor junghiat, cadavrul

lui târât de-un car şi Troia dată pradă fără milă focului. Iar eu, căzută în sclavie, am fost de plete apucată şi trasă pe o navă argiană, şi de îndată ce-am ajuns la Phthia, a trebuit să mă-mpreun cu fiul celui care mi-a ucis bărbatul288.

Prin ce ar mai putea să-mi pară dulce viaţa?

Privirea încotro să mi-o întorc? Spre pacostele petrecute sau spre cele de acum? Nu-mi rămânea decât copilul, ochiul vieţii mele, pe care-l vor ucide, căci ei au hotărât-o.

Dar nu, cu preţul ăsta nu vreau să-mi salvez sărmana viaţă. El are, dacă scapă viu, <barem> speranţa; eu am <în schimb> ruşinea, dacă nu mor pentru fiu. (*Părăseşte altarul.*)

Priveşte, părăsesc altarul, mă dau pe mâna ta: poţi să mănjunghii, să mă spulberi, să mă legi, să mă sugrumi!

Copile, născătoarea ta, pentru ca tu să nu te stingi, coboară-n Hades. De scapi cu zile, n-o uita pe maică-ta, câte-a-ndurat până să moară. Să mergi la tatăl tău şi, printre sărutări, îmbrăţişări şi lacrimi, să-i spui cum m-am purtat.

Copiii pentru oameni le sunt însăşi viaţa. Cel fără de copii şi care-i defăimează, îndură mai puţine chinuri <decât noi>, dar fericirea lui cât este de nefericită289!

Corifeul

Mi-e milă s-o ascult. Pe orice muritor îl podideşte mila de nenorocul celorlalţi, chiar dacă sunt străini. Tu trebuia, Menelaos, să pui necazurilor fetei tale capăt şi s-o împaci cu Andromacha. Menelaos

Luaţi-o, sclavilor, legaţi-i mâinile; va auzi cuvinte care nu vor fi pe placul ei.

Ca să te fac să părăseşti altarul sacru al zeiţei <Thetis>, eu te-am ameninţat c-am să-ţi ucid copilul; în felul ăsta, te-am adus să mi te dai în mâini, spre junghiere. Deci află, în privinţa ta, e hotărât <să mori>. În ce-l

priveşte pe copilul tău, fiica mea va judeca de trebuie sau nu să-l piardă.

Hai, mişcă-te290 în casă şi învaţă, tu care nu eşti decât sclavă, să nu mai vatămi niciodată oameni liberi!

Andromacha

Vai mie! M-ai ademenit prin vicleşug, m-ai înşelat.

Menelaos

Vesteşte-o tuturor: eu nu tăgăduiesc.

Andromacha

La voi, spartanii, asta trece drept înţelepciune?

Menelaos

Dar şi troienii la jigniri răspund cu fapte.

Andromacha

Socoti că zeii nu sunt zei, că nu le pasă de dreptate?

Menelaos

Am s-o îndur, când va să vină; dar mai întâi te voi ucide.

Andromacha

Tot astfel şi pe puiul ăsta, smuls de sub aripile <mamei>291.

Menelaos

Nu; îl voi da fiicei mele, să-l stingă ea, dacă pofteşte.

Andromacha

Vai mie, cum să nu mă tângui pentru tine, fiul meu?

Menelaos

Da, nu ştiu sigur ce-l aşteaptă-n viitor.

Andromacha

Voi, oamenii cei mai urâţi de toată lumea292, locuitori ai Spartei, sfătuitori de viclenii, regi ai minciunilor, uneltitori de crime, minţi răsucite şi dăunătoare, ce puneţi numai înşelătorii la cale, voi pe nedrept vă bucuraţi de soartă bună în Hellada!

Există vreun viciu să nu-l aveţi şi voi? Unde se fac mai numeroase crime? Nu sunteţi lacomi de câştiguri

necinstite? Nu sunteţi dovediţi mereu că una vă e vorba şi altul vă e gândul?

Blestemul meu de nimicire-asupra voastră!

Iar moartea pentru mine nu va fi atât de grea cum ţi se pare. Eu m-am sfârşit încă de mult, când au căzut cetatea Ilion, nefericita, şi Hektor, soţul meu vestit, a cărui lance te-a silit adeseori să părăseşti uscatul şi să cauţi adăpost, ca un becisnic, pe corăbii.

Acum te-arăţi a fi un crunt hoplit contra unei femei şi vrei să mă ucizi? Ucide-mă! însă din gura mea nu va scăpa vreo linguşire pentru tine, nici pentru Hermione. Dacă eşti mare <azi> la Sparta, eram şi eu la Ilion codată x iar de mă aflu în năpastă, nu te sumeţi, căci ai putea s-ajungi şi tu năpăstuit. (*Menelaos, însoţit de oameni înarmaţi, îi duc pe Andromacha şi pe fiul său, Molossos, în palat. Hermione părăseşte, de asemenea, scena.*)

Corul293

S t rofa 1

Nicicând noi nu vom socoti de cuviinţă ca oamenii să aibă două aşternuturi, nici fiii două mame felurite294: izvor, în case, de gâlcevi, de un şi chinuri.

Un singur pat de nuntă să-ndrăgească soţii noştri!

Cu altele să nu-l împartă niciodată295!

Antistrofa 1

De-asemeni, două căpetenii, în cetăţi, nu sunt mai lesne decât una de-ndurat: se-adaugă povară la povară şi cetăţenii se răscoală296.

Tot astfel, Muzelor le place, între doi poeţi ce făuresc acelaşi imn, să scapere gâlceavă.

Strofa 2

Părerile a doua minţi la cârmă, când vânturile repezi poartă nava, şi <într-un stat> o adunare de-nţelepţi nu valorează cât voinţa mai de rând a unuia ce porunceşte singur297.

Doar o putere afle-se în case şi în cetăţi, de vor să fie cârmuite potrivit.

Antistrofa 2

O pildă despre asta e spartana, copila căpeteniei Menelaos.

Înverşunată contra celuilalt culcuş <al soţului>, ea vrea s-o piardă pe fiica Troiei, sărmana, şi pe fiul ei, arzând de ură şi de gelozie.

Omor nelegiuit, nedrept, nemilostiv!

Se va-ntâmpla, stăpână <Hermione>, într-o zi, să te căieşti de-aceste fapte.

(*Din palat iese Andromacha, purtând panglici funerare şi având mâinile strâns legate, până la sânge, cu şireturi de piele. Alături de ea înaintează fiul său, Molossos.*)

Corifeul

Dar iată, zăresc înaintea casei cregale> această pereche atât de unită, osândită la moarte printr-un decret.

Sărmană femeie! Nefericite şi tu, copile ce mori pentru patul mamei, deşi nepărtaş la pricina ei şi fără să le fi greşit cu ceva basileilor noştri.

Andromacha

Strofă

Iată-mă; mâinile îmi sângerează de legăturile care le strâng.

Ei mă coboară sub glie.

Molossos

Mamă, mamă, cobor cu tine şi eu, sub aripa ta.

Andromacha Un sacrificiu nimicitor, o voi, stăpânii meleagului Phthiei!

Molossos

Tată, vino şi-ajută-i pe cei ce ţi-s dragi!

Andromacha

Fiule, dragule, tu să te culci pe sânul maică-tii, când

vei fi mort, sub pământ, laolaltă cu morţii!

Molossos

Vai mie! Ce mi se-ntâmplă? Mamă, amândoi suntem năpăstuiţi!

(*Menelaos se întoarce în scenă.*)

Menelaos

Porniţi <spre morminte>, subpământenilor.

<aici> aţi venit dintre ziduri duşmane; voi doi veţi muri, urmare a doua sentinţe fără iertare.

Pe tine <femeie> te pierde sentinţa mea, pe copilul acesta fiica mea, Hermione.

E mare sminteală să-ţi cruţi duşmanii, feciori de duşmani, când poţi să-i ucizi şi să-nlături din casă frica.

Andromacha

Antistrofă Soţule, soţule, unde sunt braţul şi lancea ta să ne-ajute, o fiu al lui Priamos298!

Molossos

Nefericitul de mine! Ce cântec alungător de moarte să aflu?

Andromacha

Roagă-l, copile, îmbrăţişează genunchii stăpânului!

Molossos

(*căzând la genunchii lui Menelaos şi cuprinzându-i*) Fie-ţi, prietene, milă; de moarte mă scapă!

Andromacha

Ochii mei sunt scăldaţi de lacrimi, picură ca dintr-o netedă stâncă izvorul neînsorit, sărmana de mine.

Molossos

Vai mie, ce leac să aflu năpastelor mele?

Menelaos

De ce te trânteşti înainte-mi <ca rugătorii>?

Mai bine imploră stânca marină sau valul.

Eu rudele trebuie să mi le sprijin.

Ce drag aş putea să mai am pentru tine, când mi-am

cheltuit cu luarea Troiei şi-a mamei tale atâta viaţă?

Din pricina ei cobori în bezna lui Hades.

(*Intră bătrânul Peleus299, bunicul lui Neoptolemos, susţinut de sclavi şi ţinând un sceptru regal în mână.*)

Corifeul

Dar, iată-l, văd acolo pe Peleus, care se-apropie, grăbindu-şi mersul încărcat de ani.

Peleus

Vă cer, vouă, <femeilor, şi ţie, celui ce supraveghezi omorul, să-mi spuneţi ce-i asta? Ce se întâmplă? Din ce se trage tulburarea casei? Ce faceţi? Ce urziţi acolo, fără judecată? (*Menelaos ridică spada, gata* s-o *lovească pe Andromacha.*)

Menelaos, opreşte-te! Nu te pripi, n-ai dreptul! (*Se adresează unui sclav.*)

Şi tu, mai grabnic du mă, nu-i vreme de pierdut. Ah! de-aş putea să-mi aflu iar, acum ori niciodată, vigoarea tinereţii!

Eu vreau să suflu mai întâi spre Andromacha, precum asupra pânzelor unei corăbii, o adiere de folos300. Răspunde-mi, în puterea cărui drept ei ţi-au legat în felul ăsta mâinile şi vă târăsc, pe tine şi pe fiul tău? Ca o mioară care-şi alăptează mielul, era să pieri, în timp ce eu şi domnul tău lipseam <din Phthiax Andromacha

(*arătându-i pe Menelaos şi oamenii lui înarmaţi*)

Bătrâne, precum vezi, aceşti bărbaţi mă duc la moarte, laolaltă cu copilul. Ce să-ţi spun? Nu doar o dată te-am chemat să vii degrabă, ci veste după veste ţi-am trimis.

Desigur, ştii, din ce ţi-am dat de ştire, despre gâlceava casnică stârnită împotriva-mi de fiica lui Menelaos, şi pentru ce sunt hărăzită morţii. Acum, de la altarul mamei nobilului tău fecior, <zeiţa> Thetis, pe care tu o venerezi atât de mult, m-au smuls, ca să mă ducă la

pieire, fără judecată şi fără să-l aştepte pe stăpânul meu, care lipseşte de acasă. Ei au ştiinţă despre părăsirea mea de către toţi>, şi a copilului, pe care, deşi este nevinovat, îl vor ucide cu mine, urgisita, laolaltă. (Se *trânteşte la picioarele lui Peleus*.)

Te rog, fierbinte, rege, căzându-ţi la genunchi, căci nu mi-engăduit cu mâna să ating bărbia ta cea scumpă301, în numele atâtor zei, salvează-mă! Altminteri, spre ruşinea voastră, vom pieri, şi spre nenorocirea mea, bătrâne.

PELEUS (*oamenilor lui Menelaos*)

Desfaceţi legăturile, vă poruncesc, mai înainte să se căineze careva din voi, şi libere lăsaţi-i cele două mâini.

Menelaos

Iar eu le zic să nu te-asculte; căci întru toate sunt egal cu tine, şi am asupra ei mai multe drepturi de stăpân.

Peleus

Cum? Ai venit să dai porunci în casa mea? Nu ţi-e destul că stăpâneşti la Sparta?

Menelaos

Eu am luat-o, prinsă de război, <pe Andromacha> la căderea Troiei.

Peleus

Nu, ci nepotul meu a dobândit-o, drept răsplată.

Menelaos

Nu-mi aparţin şi mie bunurile sale, precum îi aparţin şi ale mele lui?

Peleus

Da, pentru a sluji spre bine, nu spre rău, nu pentru a ucide cu sălbăticie. (*Vrea s-o tragă pe Andromacha*; *Menelaos se opune*.)

Menelaos

Nicicând n-ai să mi-o smulgi din mână.

PELEUS (*ridicând sceptrul*)

Am să-ţi însângerez cu sceptrul căpăţâna.

Menelaos

Atinge-mă numai, şi ai să vezi! Hai, vino lângă mine!

Peleus

O tu, cel mai nemernic om, odraslă de nemernici302, cu ce temei vrei să se creadă că faci parte dintre oameni, tu, căruia un phrygian ţi-a cucerit nevasta, căci ai lăsat nezăvorâtă casa ta şi vatra ta şi fără sclavi de pază>, ca şi cum ai fi avut o soaţă nestricată în palat, când ea, din toate, era cea mai ticăloasă303?

De altfel, chiar dacă-ar dori, la Sparta, cum ar putea o fată să rămână nestricată? Femeile <acolo> ies din case cu coapse goale şi tunici în vânt şi, laolaltă cu bărbaţii tineri, se-ntrec la alergări şi în palestră; cu asta nu pot să mă-mpac304. Mai trebuie să se uimească cineva că nu creşteţi femei cinstite?

Întreab-o pe Helena, care-a lăsat palatul tău şi zeul lui ocrotitor, ca să trăiască, în altă ţară, cu un tânăr!

Ai strâns, pe urmă, pentru ea mulţime de helleni şi i-ai condus la Ilion. Se cuvenea s-o fi gonit, în loc să fi pornit război de dragul ei>, când i-ai descoperit ticăloşia, s-o fi lăsat să-şi treacă zilele acolo, ba chiar să fi plătit, numai să nu se-ntoarcă în lăcaşul tău. Dar gândul nu ţi-a fost împins de niciun vânt prielnic.

Jertfit-ai sumedenie de vieţi, din cele bune; tu ai făcut ca mame vârstnice să nu mai aibă fii în case şi unor taţi cărunţi le-ai ridicat copiii nobili. Şi eu sunt unul din aceşti părinţi nefericiţi. În tine văd numai un duh răufăcător305, cel care l-a ucis cu-adevărat pe Achilleus. Iar de la Troia, fără nicio rană te-ai întors, doar tu; căci falnicele-ţi arme n-au ieşit din tocurile lor frumoase şi le-ai adus aici precum le-ai dus acolo306.

Eu, pe nepotul meu, când trebuia să se însoare, l-am sfătuit să nu se facă neam cu tine, să nu primească în lăcaşul lui odrasla unei ticăloase, deoarece fiicele primesc

neruşinarea, zestre, de la mame307.

Băgaţi de seamă, voi, care vă căutaţi nevastă, nu vă căsătoriţi decât cu fata unei mame fără pată.

Şi câte nu i-a căşunat fratelui tău mândria ta, căci l-ai împins <pe Agamemnon> să-şi sacrifice, prosteşte, fata308. Atât de mult îţi era teamă că nevasta rea nu va mai fi a ta.

Apoi, la cucerirea Troiei – căci am să spun şi asta despre tine – când iar ţi-a încăput în mâini femeia, n-ai ucis-o. Îndată ce privirea ţi-a căzut pe sânul ei309, zvârlindu-ţi spada, ai primit să te sărute, ai dezmierdat căţeaua trădătoare, robit prin însăşi firea ta zeiţei Kypris, nemernice fără pereche!

Pe urmă, intri la nepotul meu în casă, o răvăşeşti în lipsa lui şi vrei în chip nevrednic să-i ucizi pe oropsita Andromacha şi pe fiul ei, care, de trei ori dacă-ar fi bastard, te va sili să plângi, odată cu fiica ta aflată în palat. Adesea un pământ uscat e mai prielnic, decât unul gras, seminţei, şi mulţi bastarzi sunt mai de preţ decât copiii legiuiţi.

Deci ia-ţi odrasla înapoi la Sparta.

Mai bine este pentru muritor să-i fie socru şi prieten un calic cinstit, decât un bogătan mişel. Dar tu eşti o fiinţă de nimic. Corifeul

Chiar dacă e la început măruntă, gâlceava creşte, când o biciuieşte limba. De-aceea, dintre oameni, înţelepţii se feresc să lunece în schimb de vorbe cu prietenii.

Menelaos

Cum ai putea susţine că sunt înţelepţi bătrânii, chiar cei care le par elenilor a fi mintoşi?

Peleus, tu, fiul unui tată renumit310, şi ruda mea prin alianţă, spui cuvinte pe cât de ruşinoase pentru tine, pe-atât de jignitoare pentru mine, din pricina unei femei barbare. Tu, dincolo de apa Nilului, se cuvenea s-o fi gonit,

ori dincolo de Phasis311, ori să mă fi somat mereu pe mine <s-o alung>, fiind de felul său din continentul casiatic>, în care zac atâtea trupuri de helleni căzuţi sub lăncile duşmane şi care-a fost udat, nu fără partea ei de vină, cu sângele fiului tău312. [Căci Paris, cel ce l-a ucis pe Achilleus, feciorul tău, era cu Hektor frate, şi ea lui Hektor îi era soţie.)

În schimb tu zăboveşti sub un acoperiş cu ea, te învoieşti să staţi la masă împreună, să vieţuieşti în preajma ei, şi, în palatul tău o laşi să nască feciori care ne sunt duşmanii cei mai răi.

Dar când, bătrâne, spre folosul tău şi-al meu, vreau s-o ucid, mi-o smulgi din mâini. Iată – nu mi-e ruşine să aduc şi argumentul ăsta – dacă fiica mea nu mai dă naştere unui copil, în vreme ce <străina> zămisleşte fii, mă-ntreb, i-ai pune regi în Phthia? Vor porunci elenilor <stăpâni> de neam barbar?

Şi-apoi smintitul sunt tot eu, care urăsc purtările nedrepte! Iar tu eşti cel cu judecată!

[Ia seama încă şi la asta: de ai fi dat-o pe copila ta vreunuia din cetăţenii tăi şi de-ar fi îndurat asemenea jignire, ai fi rămas pe loc, tăcând. Nu pot să cred. Tu, pentru o străină, umpli de ocări nişte prieteni înrudiţi cu tine313. Bărbatul şi femeia, totuşi, au aceleaşi drepturi: soţia, când e vătămată de bărbat, şi soţul, când femeia care stă cu el e desfrânată. Dar, dacă soţul are braţele vârtoase, soţia n-are sprijin altul decât în rude şi-n prieteni. Nu-i, prin urmare, drept să sar în ajutorul Hermionei?]

Tu eşti acum bătrân, adevărat moşneag. Vorbind despre ce-am isprăvit în fruntea oştii, <aşa cum ai făcut-o>, mai mult mi-ai folosit, decât tăcând.

Cât o priveşte pe Helena, ea nu a pătimit din vina sa, ci prin voinţa zeilor, altminteri dăruind cel mai înalt câştig

Helladei. Căci <înainte> nu erau <elenii> pricepuţi întrale armelor şi ale luptei; dar e astfel> şi-au zidit curajul bărbătesc. În toate, lucrul împreună instruieşte muritorii314.

Iar faptul că, aflându-mă din nou de faţă cu Helena, n-am ucis-o, a fost dovadă de purtare cumpănită; tot astfel, aş fi vrut să nu-l fi omorât nici tu pe Phokos315.

Aceste spuse împotriva ta eu cu bunăvoinţă le-am rostit, nu cu pornire. Dar tu eşti iute la mânie, din vina limbii tale prea nestăpânite; <în schimb> dobânda mea e prevederea.

Corifeul

Opriţi această înfruntare de cuvinte fără rost – e tot ce-aveţi mai bine de făcut – să nu vă pară rău la amândoi <pe urmăx

Peleus

Cât sunt de rele obiceiurile în Hellada!

Când o armată-nalţă, după bătălii, trofee316, izbânda nu e socotită lucrul celor care au trudit; strategul se acoperă de slavă. El, totuşi, nu e decât unul dintre zece mii ce mânuiesc o lance; dar fără a face cu nimic mai mult decât un singur luptător, se bucură de toată cinstea317. Semeţi, ca nişte magistraţi şezând în mijlocul cetăţii, <strategii> cred că preţuiesc mai mult decât poporul, tind ei de fapt nu sunt nimic. Poporul e de zece mii de ori mai valoros, dar îi lipseşte îndrăzneala şi voinţa.

La fel şedeaţi <pe tronuri>, tu şi Agamemnon, umflaţi de semeţie pentru c-aţi răpus cetatea Troiei şi pentru felul cum aţi poruncit oştirii; dar trudele şi chinurile altora v-au ridicat acolo.

Am să-ţi arăt eu ţie, încât nu-l vei mai socoti pe Paris, boarul de pe Ida, drept un duşman mai de temut decât Peleus, dacă tu nu te mistui, chiar acum, de sub acest acoperiş, cu Hermione cea nevrednică-mpreună, pe care

<altminteri> o va goni nepotul meu şi-o va târî de plete prin palat318! Această juncă stearpă nu dă voie altora să nască, deoarece este lipsită de copii! Dar pentru că o soartă rea n-a dăruit-o cu odrasle, de ce să nu avem nici noi moştenitori? (Se *adresează însoţitorilor lui Menelaos*.)

În lături, slugilor, de la femeia aceasta! Doresc să ştiu dacă mă veţi împiedica să o dezleg? (*Către Andromacha*.)

Ridică-te. Deşi sunt tremurând, vreau să-ţi desfac curelele de piele, înnodate. (*Băgând de seamă rănile provocate de legături*.)

Deci astfel i-ai căznit, netrebnicule, mâinile! Credeai că trebuie să priponeşti un taur sau un leu? îţi era frică nu cumva să ia vreo sabie şi să se apere de tine? (*Lui Molossos*.)

Strecoară-mi-te, pruncule, aici, sub braţe. Ajută-mi s-o descătuşăm pe maică-ta din legături. Pe tine te voi creşte eu la Phthia, şi vei ajunge pentru ei un îndârjit duşman. (*Corului*.)

Numai lipsiţi-i pe spartani de slava armelor şi de înfierbântarea lor în luptă şi, precum bine ştiţi, în celelalte nu le mai rămâne vreo întâietate!

Corifeul

Moşnegii sunt un soi nestăpânit; cu greu ţii piept mâniei lor pripite.

Menelaos

Eşti prea zorit să spui cuvinte jignitoare. Eu unul am venit la Phthia împotriva vrerii mele; drept care mă feresc să fac, ori să îndur, ceva nedemn de mine. Şi-acum, nemaiavând decât puţină vreme de pierdut, mă voi întoarce-acasă. Se află, în apropierea

Spartei, o cetate, care ne-a fost prietenă odinioară şi care azi ne duşmăneşte; doresc, în fruntea oştii mele, să mă abat asupra ei şi s-o aduc sub mâna mea319.

Îndată ce voi isprăvi războiul cum poftesc, voi reveni

aici. Şi ginerelui meu, obraz către obraz, vorbind deschis, am să-i arăt de ce mă plâng. Dacă va pedepsi această <sclavă>, dacă va fi, în viitor, faţă de mine cumpănit, şi eu voi fi la rându-mi cumpănit; dar dacă se va mânia, îi voi răspunde cu mânia mea; precum se va purta cu mine, aşa mă voi purta cu el.

Cât despre vorbele-ţi umilitoare, lesne le îndur; arăţi precum o umbră, doar glasul ţi-a rămas; de altceva, decât să cuvintezi, nu eşti în stare. (*Pleacă împreună cu oamenii săi înarmaţi.*)

PELEUS (*întâi lui Molossos, apoi mamei sale*)

Condu-mă, fiule, ţinându-te aici sub braţul meu, şi tu la fel, nefericite: după sălbatică furtună, ai nimerit în port, la adăpost de vânturi.

Andromacha

Bătrâne, să vă dăruiască zeii cu noroc, pe tine şi pe <toţi> ai tăi, căci mi-ai salvat copilul şi pe mine, oropsita.

Bagă de seamă însă, ca duşmanii, pitiţi în vreun loc pustiu al căii, să nu mă ia cu sila, văzându-ne, pe tine-atât de vârstnic, pe mine-atât de slabă şi pe copilul meu atât de crud. Ai grijă, nu cumva, fugindu-le din mâini acum, să ne înşface iarăşi mai târziu. Peleus

Nu mai rosti asemenea cuvinte speriate de femeie.

Purcede! Cine va-ndrăzni să vă atingă? S-o facă numai, şi-l va ustura! Har zeilor, e numeroasă oastea de hopliţi şi călăreţi, care ascultă de porunca mea la Phthia. Eu încă mă ţin drept şi nu-s moşneagul care crezi. Asupra unui om de felul lui <Mene-Iaos> ajunge să arunc o singură privire, ca s-o ia la fugă, aşa cum sunt, împovărat de ani.

Bătrânul, dacă are suflet mare, prin forţa lui este deasupra multor tineri. Fricosului la ce-i slujeşte trupul viguros? (*Pleacă împreună cu Andromacha, Molossos şi însoţitorii.*)

Corul

Strofă

Omului nu-i foloseşte să fie <în lume>, dacă nu s-a născut din părinţi iluştri, dacă nu face parte din casă bogată.

Celor aflaţi în restrişte, dacă sunt nobili, nu le lipseşte-ajutorul320.

Cinstea şi gloria sălăşluiesc în vetrele celor de stirpe aleasă.

Urmele marilor oameni nu le acoperă timpul; chiar după moarte, virtutea lor străluceşte321.

Antistrofă

Nu-i foloseşte o neruşinată izbândă bărbatului care, prin ura şi forţa lui, striveşte-n picioare dreptatea.

Dulce-i o clipă atare izbândă, însă cu timpul se veştejeşte, lăsând în cămine numai ocară.

Iată, iată ce îndreptar de viaţă vrem să urmăm şi-l purtăm în minte: a nu încălca niciodată dreptatea în cârmuirea familiei şi a cetăţii.

Ep o dă 322

Credem acum, bătrâne Peleus, că tu, aliat al Lapithilor, ai înfruntat, <mânuind> suliţa ta renumită, Centaurii323 şi-ai străbătut cu argonauţii Marea Neprimitoare, trecând printre Stâncile-ce-se-ciocnesc, udate de valuri, într-o faimoasă plutire de corăbieri324, iar mai pe urmă, când <Herakles>, slăvitul fecior al lui Zeus, a-nfăşurat în măcel cetatea Ilion, însuţi avut-ai parte de glorie, şi te-ai întors în Europa325.

(*Intră doica Hermionei, în mină cu o spadă.*)

Doica

Preascumpelor femei, cum dau năvală azi nenorociri după nenorociri, şi cum se înnoiesc întruna!

Stăpâna mea, în casă, vorbesc de Hermione, lăsată singură de taică-său şi dumerită că urma să facă o ticăloşie

ucigându-i pe Andromacha şi pe fiul ei, vrea zilelor să-şi pună capăt.

Ea tremură de teamă ca bărbatul, drept osândă, să n-o alunge, umilind-o, din palat, ori s-o ucidă pentru a fi vrut să piardă vieţi de care n-avea dreptul să se-atingă. Deci umblă să se spânzure; cu greu pot sclavii care o păzesc s-o ţină, şi-i smulg, îndepărtându-i, sabia din mână326. Atât de mult> o chinuieşte remuşcarea! Atât de bine> ştie c-a urzit o faptă ticăloasă.

Şi eu, prietenelor, n-am lăsat-o pe stăpâna mea să se atârne-n laţ; dar, iată, m-a cuprins sfârşeala. Intraţi în casă voi, la rândul vostru, şi salvaţi-o de la moarte. Prietenii obişnuiţi sunt mai puţin convingători decât cei nou veniţi.

Corifeul

Se-aude, vai, cum strigă servitorii în palat şi e astfel> veştile ce ni le-ai spus le întăresc. Ea, pare-mi-se, ne va arăta, sărmana, cât se căieşte pentru groaznicele-i fapte. Acum ţâşneşte din palat, le scapă servitorilor din mâini, dorind să moară. (*Hermione irumpe din palat, adânc tulburată, cu straiul sfâşiat.*)

Hermione

Strofa 1 Vai mie, vai mie!

Lăsaţi-mă părul să-mi smulg, să-mi zgârii năprasnic faţa327!

Doica

Fiica mea, ce vrei să faci! să te răneşti?

Hermione

Antistrofa 1 Aiai, mai!

Ridică-te-n aer, departe de pletele mele, gingaş văl!

Doica

Acoperă-ţi, copilă, pieptul, leagă-ţi rochia.

Hermione

Strofa 2

De ce să-mi acopăr pieptul cu văluri?

Tot ce-am făcut [împotriva soţului meu] oare nu-i la vedere, vădit şi de neascuns?

Doica

Te doare vina de-a fi pus la cale uciderea duşmancei tale? Hermione

Antistrofa 2 Mă căinez pentru cruntele mele-ndrăzneli, blestemată ce sunt, blestemată [de oameni]!

Doica

Greşeala aceasta soţul tău o va ierta.

Hermione

De ce mi-ai luat din mână spada?

Dă-mi-o, prietenă, dă-mi-o, să mă lovesc în inimă!

De ce mă opreşti să mă spânzur?

Doica

Cum? să te las în voia nebuniei tale şi să mori?

Hermione

Vai mie, ce soartă!

Unde să aflu focul, dragile flăcări unde?

Cum să mă sui pe stânci, să mă zvârl în mare, ori să fug în păduri de munte, ca, murind, să ajung printre umbre328?

Doica

La ce să te căzneşti în felul ăsta? Tuturor muritorilor le vin nenorociri din partea zeilor, când azi, când mâine.

Hermione

Tată, m-ai părăsit, m-ai părăsit pe ţărm singuratic.

<ca o luntre> lipsită de vâsle.

El mă va ucide, el mă va ucide.

N-am să mai sălăşluiesc sub acoperişul nunţii <mele>.

Cărui zeu să-i cuprind, rugătoare, statuia?

Ca o sclavă să cad înaintea unor genunchi de sclavă329?

Spre a pleca din ţinutul Phthiei, de ce nu sunt oare o

zburătoare cu aripi sumbre, sau o navă din lemn de pin, asemenea celei care-a plutit, cea dintâi, printre Stâncile Vinete330?

Doica

Fiica mea, n-am încuviinţat atunci prea vinovatele-ţi porniri contra femeii de la Troia; dar nici nu încuviinţez acum prea multă spaimă ce te stăpâneşte. Nu, soţul tău nu va sfarma unirea voastră, împins de asmuţirile unei femei barbare. Tu nu eşti o. captivă, adusă de la Troia, ci fata unui om de neam ales, care ai fost <aici> primită laolaltă cu o zestre mare, sosind dintr-o cetate nu puţin înfloritoare. Iar tatăl tău nu te va părăsi, precum te temi, copila mea; el nu vangădui să fii gonită din palat. Hai, du-te înăuntru! Nu te-arăta în faţa casei, să nu te defăimeze lumea331.

Corifeul

Dar iată un străin, un călător din altă ţară; el se grăbeşte, vine cu paşi repezi către noi. (*Intră precipitat Orestes.*)

Orestes

Acesta e, femeilor străine, palatul fiului lui Achilleus, regescul său acoperiş?

Corifeul

Precum ai zis. Dar cine eşti, tu, cel care ne-ntrebi?

Orestes

Eu sunt fiul lui Agamemnon şi al Klytaimnestrei: Orestes e numele meu. Merg la Dodona, să consult oracolul lui Zeus332. Dar ajungând la Phthia, vreau să aflu ştire despre o femeie, ruda mea333: se mai întâmplă să trăiască Hermione de la Sparta? E oare fericită? Deşi hălăduieşte într-un şes334, departe de cetatea noastră, ea tot îmi este dragă.

Hermione

O, tu mi te iveşti, Orestes, ca marinarilor un port pe

vreme de furtună; cad la genunchii tăi! Fie-ţi de mine milă, ale cărei pacoste le vezi! Oare n-au preţ cât panglicile <rugătorilor> aceste braţe ce-ţi cuprind genunchii335?

Orestes

Ah! ce se-ntâmplă? Nu mă-nşel cumva? O văd într-adevăr pe fata lui Menelaos şi doamna-acestor case.

Hermione întocmai, singura născută în lăcaşul tatii de Helena, fiica lui Tyndareos; nimic nu-ţi voi ascunde.

Orestes

Apollon, tămăduitorule, îndură-te să-i risipeşti durerile! Dar ce se-ntâmplă? Relele care te copleşesc sunt de la zei sau de la muritori?

Hermione

Pricina lor sunt eu şi omul care mi-e stăpân, şi unul dintre zei; toate s-au întrunit ca să mă piardă.

Orestes

Femeia care încă n-a născut copii336 poate să pătimească altfel decât din iubire?

Hermione

Da, iată răul meu. Te-ai priceput a mă aduce să-l mărturisesc.

Orestes

Bărbatul ţi s-a-ndrăgostit de aşternutul337 alteia?

Hermione

Iubeşte o captivă, pe văduva lui Hektor.

Orestes

Ce-ai spus? Ce mişelie! Un bărbat să aibă două aşternuturi! Hermione

Aşa stau lucrurile; însă eu am vrut să mă răzbun.

Orestes

<Şi-atunci> contra femeii ai urzit o răzbunare de femeie? Hermione

<Urzit-am> s-o ucid, pe ea şi pe copilul ei, bastardul.

Orestes

I-ai omorât? Sau vreo-ntâmplare i-a scăpat de uneltire? Hermione

Peleus, bătrânul, <i-a făcut scăpaţi, apărătorul ticăloşilor.

Orestes

Ai mai avut vreun părtaş la punerea omorului la cale? Hermione

Pe tatăl meu, sosit anume de la Sparta.

Orestes

El s-a lăsat învins de braţul unui moş?

Hermione

Da, de ruşine <s-a lăsat învins>; pe urmă, părăsindu-mă, s-a dus.

Orestes

Am înţeles; te temi de soţ, în urma celor făptuite.

Hermione

Da, el mă va ucide, şi pe drept. Ce i-aş răspunde?

Te rog, în numele lui Zeus, ocrotitorul rudelor338, cât mai departe du mă de acest meleag sau în palatul părintesc! îmi pare că prind zidurile glas şi mă gonesc de-aici. Pământul Phthiei mă urăşte.

Dacă, de la oracolul lui Phoibos, bărbatul meu se-ntoarce până nu plec eu, mă va ucide pentru josnicele-mi fapte, sau voi ajunge roaba ţiitoarei, căreia mai înainte îi dădeam porunci.

Tu mă vei întreba cum de-am făcut asemenea greşeală? Mă cercetau femei mişele, care m-au pierdut. Ele umflau trufia mea, grăindu-mi astfel de cuvinte:

«Cât o să mai înduri ca prinsă asta de război şi sclava casei, cea mai nemernică femeie, sâmpartă aşternutul conjugal cu tine? Mă jur pe Hera, doamna noastră339, că nu în casa mea i s-ar îngădui să mai privească razele luminii, dacă s-ar înfrupta din <farmecul> patului meu!»

Eu, ascultând cuvintele acestor agere sirene,

pălăvrăgelile stricate şi viclene, am *fost* purtată de un vânt de dragoste nebună. De ce a fost nevoie să-mi supraveghez bărbatul? N-aveam ce-mi trebuia? Averile-mi erau nenumărate. Domneam peste palat. Aş fi putut să nasc copii legitimi, şi ea bastarzi340, pe jumătate înrobiţi fiilor mei.

Dar niciodată, niciodată, eu n-am să încetez a spune, bărbatul, dacă are minte, n-ar trebui să-ngăduie nevestei să primească în casă vreo tovărăşie de femei. Căci ele sunt învăţătoare de ticăloşii. Una trage folos din a sfarma o căsnicie; alta, căzută în greşeală, vrea ca toate să greşească precum ea; şi multe făptuiesc din desfrânare.

De-aceea se întâmplă tulburare şi prăpăd prin case. Dar ca să vă păziţi de-aceste neajunsuri, închideţi bine cu încuietori şi cu zăvoare porţile. Nicicând n-aduc nimic de-afară sănătos femeile venite să vă cerceteze, doar un noian de rele.

Corifeul

Ţi-ai asmuţit prea tare limba asupra celora cu tine de o seamă. Desigur, ţie trebuie să ţi se ierte; totuşi, femeile se cade să acopere păcatele femeilor.

Orestes

A fost cuminte cel ce i-a deprins pe muritori să creadă numai când aud ceva ei înşişi. Ştiam despre furtuna din căminul tău şi despre cearta ta cu Andromacha; dar stăm de veghe, aşteptam să aflu dacă vrei să mai rămâi, ori dacă, îngrozită din pricina captivei, alegi să-ţi părăseşti lăcaşul. Eu n-am venit aici chemat de tine, ci hotărât ca, dacă se-ntâmpla să-mi ceri, aşa cum ai făcut-o, să te scot din Phthia.

Căci mie mi-ai fost hărăzită, până să fi ajuns nevasta altuia, din pricina necinstei lui Menelaos. El, înainte de a năvăli peste hotarul Troiei, mi te dăduse <în cuvinte> de soţie, pe urmă te-a făgăduit celui cu care vieţuieşti acum,

dacă va răsturna cetatea Ilion341.

Când s-a întors fiul lui Achilleus acasă, eu l-am iertat pe tatăl tău; dar l-am rugat pe Neoptolemos la nuntă să renunţe. I-am depănat necazurile mele, i-am spus cât mă împovăra ursita şi că puteam mai lesne să-mi găsesc mireasă printre rude decât în altă parte, cum eram exilat din ţara mea şi cum sunt încă342. El însă m-a jignit amarnic, drept răspuns, învinuindu-mă de omorârea mamei şi amintindu-mi de zeiţele cu ochi însângeraţi ceare mă hăituiau>M³.

Eu, copleşit de nenoroacele de-acasă, tot sufeream, şi sufeream, dar îmi purtam nevoile cu resemnare. Nemaiputând să mă căsătoresc cu tine, plin de regrete, am plecat. Acum, deoarece asupra ta s-au adunat nefericirile de pretutindeni, şi nu mai poţi să ieşi din pacostea în care ai căzut, am să te scot de-aici şi-am să te dau în mâinile tatălui tău.

Corifeul

Ciudată e puterea legăturilor de sânge: nimic nu are la restrişte preţ mai mare decât prietenia unei rude.

Hermione în ce priveşte măritişul, acesta cade-n grija tatii; nu-i datoria mea să hotărăsc. Tu du-mă cât mai grabnic şi departe de acest palat; mi-e teamă soţul meu să nu mă-ntreacă şi să revină înainte de plecarea mea, ori ca Peleus, aflând că mi-am lăsat pustiu căminul, să nu ajungă iar aici, moşneagul, şi să-şi trimită călăreţii după mine344.

Orestes

Nu-ţi fie frică de un braţ bătrân. Iar în privinţa fiului lui Achilleus, să nu ai nicio teamă, după cât m-a umilit, atât de iscusită-i viclenia ce-am împletit-o contra lui, şi-atât de fără greş e plasa crimei, pe care i-a întins-o mâna mea345.

Nu vreau să-mi dau pe faţă gândul deocamdată, dar, de îndată ce va fi înfăptuit, îl vor cunoaşte stâncile din Delphi346. Dacă părtaşii mei la uneltire îşi vor împlini în

ţara pythiană jurământul, am să-i arăt <lui Neoptolemos> eu, ucigaşul mamei, că n-ar fi trebuit să facă nuntă cu femeia hărăzită mie.

Amarnic îi va fi că a cerut dreptate lui Apollon-Rege pentru uciderea tatălui său, şi nu îi va sluji căinţa înaintea zeului, care-i va da pedeapsa <cuvenită>. El va pieri cumplit prin mâna lui Apollon, în urma defăimării mele; el va cunoaşte ura mea.

Când oamenii îi duşmănesc, nemuritorii le răstoarnă soarta, şi nu le-ngăduie să se trufească. (*Pleacă*, *luând-o pe Hermione*.) Corul

Strofa 1

Phoibos, tu carele ai înzestrat cu straşnice ziduri şi metereze colina Troiei, şi tu, Poseidon, zeu al mărilor, ce treci prin întinderi sărate în carul tău tras de vineţi fugari, de ce aţi lăsat lucrarea mâinilor voastre

<pe seama> mâniei lui Enyalios, domnul lăncii, de ce aţi lăsat de izbelişte nefericita, vai, nefericita cetate a Troiei347?

Antistrofa 1

De ce, lângă <râul> Simois348, pe maluri, aţi înhămat la mulţime de care mândreţe de cai şi-aţi stârnit între războinici atâtea ciocniri sângeroase, fără cununi de izbândă?

S-au dus, au pierit basileii din stirpea lui Ilos349; pe-altarele Troiei focul, în cinstea zeilor, nu mai luceşte: nu se mai urcă-n văzduh fumul cu <bună> mireasmă al jertfelor.

Strofa 2

S-a dus Agamemnon, răpus de nevastă.

Ea însăşi pentru omor a plătit cu moarte; au prăpădit-o copiii.

Glasul fatidic al zeului, al lui Apollon, a dat porunca; pornit din Argos, Orestes, înaintea uciderii mamei, fusese da Delphi> să-ntrebe oracolul.

O Soartă, o Phoibos, cum să o credem350?

Antistrofa 2

Multe mame şi-au plâns în Hellada pe străzi, prin jalnice cânturi, sărmanii feciori!

Văduve multe căminele şi le-au lăsat pentru alte culcuşuri!

Nu numai tu şi ai tăi <Andromacha> aţi *fost* năpădiţi de chinuri cumplite;

Hellada întreagă a pătimit de prăpăd, de prăpădul războiului.

Fulgerul s-a năpustit peste rodnice ţarini la Troia, răspândind, spre plăcerea lui Hades, omorul.

(Peleus, *neliniştit*, *se întoarce în scenă*, *împreună cu escorta*.)

Peleus

Răspundeţi-mi, femeilor din Phthia, la-ntrebare! Am auzit spunându-se, e doar un zvon ceţos, că fata lui Menelaos şi-a părăsit căminul şi că lipseşte de aici. Dorind să aflu adevărul, am venit degrabă. Nepotul meu este departe, dar noi, cei de acasă, suntem datori să ne-ngrijim de treburile sale.

Corifeul

Ce s-a zvonit e adevărul, o Peleus. Nu mi-ar sta bine să ascund nenorociri în care sunt şi eu amestecată: regina e plecată, a fugit din casă.

Peleus

Ce frică a gonit-o? Spune-mi totul.

Corifeul

Ea tremura să n-o azvârle soţul din palat.

Peleus

Din pricină c-a uneltit uciderea copilului?

Corifeul

De-aceea, dar ea şi de Andromacha se temea.

Peleus

A părăsit cu tatăl ei palatul sau cu altul?

Corifeul

Orestes a mutat-o din pământul Phthiei.

Peleus

Cu ce speranţă? Vrea să se însoare?

Corifeul întocmai: ba, mai mult, se pregăteşte să-ţi ucidă şi nepotul… Peleus

Lovindu-l dintr-un ascunziş, ori înfruntându-l drept în faţă? Corifeul

…În templul sfânt al lui Loxias351, ajutat de delphieni.

Peleus

Vai mie, mă-ngrozesc! Porniţi <însoţitorilor> în goană spre altarul din Pytho352, grăiţi-le prietenilor noştri de acolo ce se întâmplă-aici, mai înainte să-l sfârşească pe nepotul meu duşmanii.(*Intră în fugă un vestitor*.)

Vestitorul

Vai mie, ce năpaste, oropsitul, vin să-ţi vestesc bătrâne, ţie, şi celor ce ţineau la Neoptolemos, stăpânul nostru!

Peleus

Aiai, mi-e sufletul cuprins de-o presimţire!

Vestitorul

Nu mai e viu nepotul tău, să ştii, bătrânule Peleus! S-a prăbuşit sub numeroase spade, lovit de oamenii din Delphi şi de străinul din Mykene353! (*Peleus se clatină, copleşit de emoţie*.)

Corifeul

Ah, ah, bătrâne, ce vei face? Să nu te nărui. Ţine-te.

Peleus

Sunt isprăvit. Mă sting. Nu mai am glas; picioarele mă lasă. Vestitorul

Ascultă ce s-a petrecut, dacă doreşti pe dragul tău <nepot> să ţi-l răzbuni; îndreaptă-ţi trupul.

Peleus

Cu ce necaz mă asupreşti, ursito, la graniţa cea de pe urmă a bătrâneţii, pe mine, oropsitul!

Cum a pierit unicul fiu al unicului meu copil? Vorbeşte: vreau să te ascult, chiar dacă spusele nu-ţi sunt de ascultat. Vestitorul

De când venisem la Pytho, ilustra ţară a lui Phoibos, lumina soarelui îşi străbătuse drumul de trei ori, şi noi tot mai priveam, răpiţi, spectacolul <acelor locuri>354.

Fie şi-atâta i-a făcut pe delphieni bănuitori.

Poporul care locuieşte în tărâmul sfânt al zeului se aduna în sfaturi şi în pâlcuri355; fiul lui Agamemnon străbătea cetatea, şoptindu-i la ureche fiecăruia cuvinte duşmănoase:

«Vedeţi bărbatul care cercetează tainiţele zeului, tezaurele închinate, doldora de aur? A doua oară a venit aici, mânat de-acelaşi gând ca şi odinioară: să jefuiască templul lui Apollon356.»

Atunci un zvon sinistru se revarsă în cetate şi magistraţii umplu sălile de sfat. Iar cei răspunzători de paza bogăţiilor lui Phoibos, cu de la ei putere, înfiripă străji în peristilul templului.

Cât despre noi, fără să ştim încă nimic din ce se pregătea, noi adusesem oile crescute în dumbrăvile Parnasului, şi-naintasem la altar; ne însoţeau prezicători din Delphi şi cei care ne-au găzduit357. I-a zis unul din ei <lui Neoptolemos>: «Ce vrei să cerem, tinere, în rugă pentru tine de la zeu? ce grijă te-a mânat aici?»

El a răspuns: «Odinioară am greşit faţă de Phoibos, cerându-i să răzbune sângele <vărsat> al tatii; <pentru aceasta> vreau să ispăşesc».

Atunci mi s-a vădit ce forţă mare dobândise zvonul lui Orestes, anume că stăpânul meu minţea, şi că spre faptă mârşavă venise.

Acesta urcă treptele, ca să-l invoce pe Apollon, în faţa sanctuarului profetic şi stă privind la victimele ce ardeau. Dar nu departe se afla un pâlc de purtători de spade şi printre ei vlăstarul Klytaimnestrei, care urzise singur tot complotul.

Stăpânul, în picioare, sub ochii tuturor, se roagă lui Apollon. Ceilalţi, armaţi cu spade straşnic ascuţite, îl lovesc mişelnic pe feciorul fără apărare al lui Achilleus. Acesta se retrage <ca să scape>; din fericire nu era rănit de moarte. Apucă spada şi desprinde o armură spânzurând de colonadă; se-nalţă, înarmat, lângă altar, cumplit la-nfăţişare, şi strigă, întrebându-i pe feciorii delphienilor: «De ce vreţi să mă omorâţi? Eu am venit aici ca pelegrin cucernic. Ce-nvinuiri mi-aduceţi pentru a mă pierde?»

Niciunul, din mulţimea ce-l înconjură, nu-i dă răspuns, ci, năvălind, aruncă pietre. Sub groasa grindină bătând de pretutindeni, ca să oprească loviturile, îşi ţine armele în faţă şi mânuieşte pavăza când într-o parte, când în alta. Dar în zadar; noian dearuncături deodată, săgeţi, lănci cu sau fără legături de piele>358, suliţe cu două vârfuri, cuţite pentru junghieri de boi, zboară spre el, <căzându-i> la picioare. Ai fi putut să vezi ce dans al spadelor359, uluitor, făcea nepotul tău, ca să evite loviturile.

Dar cum ei strâng întruna cercul împrejurul lui şi nu-i dau nici răgazul unei răsuflări, el lasă vatra jertfelor, care-i primise oile, şi dintr-o săritură măsurând două picioare, aidoma cu saltul zis troian360, se năpusteşte-asupra lor. Ei, ca porumbii la vederea şoimului, se-ntorc cu spatele şi-o rup la fugă. Se prăbuşesc, amestecaţi, grămadă, răniţi sau năbuşiţi unii de alţii prin locurile de ieşire prea înguste.

În casa <zeului>, unde tăcerea este lege, se-mprăştie, nesfânt, un ţipăt, căruia stâncile-i răspund. În

nefireasca molcomire <ce-a urmat>, stăpânul meu sta drept, învăpăiat de armele-i strălucitoare, când, din adâncul sanctuarului, s-a înălţat un glas cumplit361, care-a stârnit printre oşteni înfiorare, Le-a-nsufleţit virtutea şi i-a făcut să lupte iarăşi.

Atunci s-a năruit fiul lui Achilleus, străpuns în coastă de-ascuţişul spadei unui delphian şi a pierit, cu alţii, mulţi, deodată362. Când a căzut pe glie, cine nu l-a vătămat cu fierul spadei, cine nu i-a zvârlit <barem> o piatră, lovindu-l din apropiere sau nimerindu-l de departe? Frumosul trup i-a fost golit, prin răni sălbatice, de sânge. <Apoi> cadavrul lui, care zăcea aproape de altar, l-au aruncat afară din incinta unde jertfele mai fumegau.

Dar noi, noi de îndată l-am luat în braţe şi ţi-l aducem, ca să-l plângi şi să te tângui pentru el, bătrâne, şi să-l aşterni cu cinste în mormânt.

Iată-l pe regele <Apollon>, care le spune oamenilor viitorul, mai-marele judecător al tuturor, cum s-a purtat cu Neoptolemos, venit la sanctuarul lui să-şi ispăşească vina! El, zeul, ca un om mişel, şi-a amintit de certuri vechi. Atunci de ce să-i spunem «înţeleptul»?(*însoţitorii lui Neoptolemos îi aduc cadavrul.*)

Corifeul

Dar, iată, cadavrul regal, adus din pământul delphic, de palat se apropie.

Sărmană jertfa! Şi tu, sărmane bătrân, primeşti acasă puiandrul de leu al lui Achilleus, dar altfel decât te-aşteptai.

Tu însuţi, lovit de-aceeaşi năprasnă… surpat de aceeaşi ursită363.

PELEUS364 (*aplecat asupra cadavrului*)

Strofa 1

Vai! am trăit să văd şi aceste crămăşiţe trupeşti> cumplite, să le primesc în braţe, în casele mele!

Vai mie, mai!

Sunt nimicit, ah, cetate a Thessaliei!

Mort sunt şi fără urmaşi, nu mi-au rămas în case copii.

Nefericitul de mine, cât pătimesc!

Cărei fiinţe iubite să-i mai împart bucuros privirile mele?

Gură, şi faţă, şi mâini iubite!

Ah! pentru ce n-ai căzut sub Ilion, lovit de soartă, pe mal, lângă <râul> Simois?

Corifeul

Murind <atunci> ar fi primit cinstire pe măsura faptelor şi chinul tău, moşnege, n-ar mai fi fost atât de jalnic.

Peleus

Antistrofa 1

Nuntă, ah, nuntă, ce mi-ai pierdut, mai, palatul şi ţara mea!

Fiule, ah, de ce s-a-ntâmplat ca soţia ta.

Hermione, cu numele vrednic de ură, să-mi învelească neamul întreg şi casa în năvodul lui Hades, îngrozitor pentru tine, copile?

Mai bine pierea dinainte, lovită de fulger!

Iarăşi, din pricina unei săgeţi, care ţi-a doborât părintele, vrând să răzbune divinul său sânge, de ce s-a-ntâmplat să-l învinuieşti pe Phoibos, tu <Neoptolemos> un muritor, pe un zeu?

Corul

Stro fa 2 Ototototoi!

Mort e stăpânul! Să-ncepem jelirea pe modul funebru.

Peleus

Ototototoi!

La rându-mi, sărmanul de mine, vărs lacrimi din ochii

bătrâni!

Corul

Astfel a vrut-o un zeu, un zeu ţi-a trimis năpasta.

Peleus

Fiule drag, pustiu mi-ai lăsat palatul.

[nenorocire, sărmanul de mine!] ai părăsit un moşneag lipsit de urmaşi!

Corul

De ce n-ai murit, moşnege, de ce n-ai murit înaintea copiilor tăi?

Peleus

Părul aş vrea să mi-l smulg şi capul de moarte să mi-l izbesc.

<Ascultă> cetate365.

Phoibos de fiu şi nepot m-a lipsit!

Corul

Antistrofa 2

Tu, care ai pătimit şi-ai văzut asemenea rele, bătrânule nefericit, care-ţi va fi mai departe veacul?

Peleus

Fără copii şi pustiu, nemaisperând într-un capăt al relelor, îmi voi urma încercările până la moarte.

Corul

Zeii zadarnic ţi-au hărăzit o nuntă divină366.

Peleus

Toate-au zburat, risipite-n văzduh; eu zac pe pământ, <prăbuşit> din cerul mândriei mele.

Corul

Singur, te-nvârţi în palatul tău singuratic.

Peleus

Nu mai am patrie, patrie <nu mai am>. Sceptrul mi-l lepăd. Şi tu, Nereido, din peştera ta înnoptată, priveşte-mă, cu totul sfârşit sunt, căzut [la pământ]!

(Se *aude un zgomot de tunet prelung*.)

Corifeul

Io, io, ce-i cutremurul ăsta?

Ce minune divină mă tulbură?

Priviţi, uitaţi-vă, thessalienelor!

O zeiţă pluteşte prin strălucitorul văzduh, păşeşte spre câmpul de cai hrănitori al Phthiei.

(*Zeiţa Thetis se opreşte deasupra scenei.*)

Thetis

Peleus, în amintirea nunţii noastre de demult, eu, Thetis367, vin, părăsind lăcaşul lui Nereus36. Întâi, pentru ca nenorocul tău de azi să nu-ţi fie prea greu de îndurat; acesta mi-e îndemnul. Eu însămi, care n-ar fi trebuit să-mi plâng născutul, l-am pierdut pe fiul meu şi-al tău, pe Achilleus cel iute de picior, fără pereche în Hellada.

Am să-ţi dezvălui pentru ce-am venit aici. Ascultă-mă.

Pe mortul ce i-a fost fecior lui Achilleus, ai să-l îngropi lângă altarul pythian369; mormântul lui să fie spre ruşinea delphienilor şi să mărturisească despre silnicia lui Orestes, despre omorul săvârşit de braţul său.

Femeia prinsă <în război>, vorbesc de Andromacha, trebuie să locuiască pe pământul Molossiei370, bătrâne, după ce se va uni cu Helenos printr-o căsătorie legiuită371. Copilul său e singurul, din sângele lui Aiakos372, rămas în viaţă; dar din el se va ivi un şir de regi, ce vor domni în Molossia, răsfăţaţi de soartă. Nu-i drept să fie astfel nimicită stirpea noastră, şi nici a celor de la Ilion, căci zeilor de Troia încă le mai pasă, cu toate că s-a năruit, fiind urâtă de Pallas-Athena.

Iar tu, ca să cunoşti cât de prielnic ţi-a fost patul meu [al meu, zeiţă şi odrasla unui zeu, te voi scăpa de pacostele muritorilor şi vei fi fără moarte, fără stricăciune, o divinitate.

De-acum vei sta cu mine în lăcaşul lui Nereus, ca zeu ce însoţeşte o zeiţă. De-acolo, ridicându-te cu trup uscat

din mare373, vei merge să-l priveşti pe fiul nostru preaiubit, pe Achilleus, ce locuieşte în palatul lui de insular, pe Ţărmul Alb din Marea Primitoare-de-Străini374.

Purcede, aşadar, du acest mort la Delphi, cetatea ctitorită de un zeu, şi, după ce îl vei aşterne în pământ, revino să te-aşezi în peştera boltită din promontoriul vechi al Sepiei375. Aşteaptă-mă acolo, până voi ieşi din mare, cu ceata Nereidelor, cincizeci la număr, şi te vom însoţi <acasă>.

Tu trebuie să-nduri până la capăt ceea ce-ţi este hărăzit: aşa voieşte Zeus. Dar încetează să mai suferi pentru răposaţi. Căci zeii au statornicit o lege: toţi oamenii, până la unul, sunt datori să moară.

Peleus

Augustă, nobilă soţie din patul nunţii mele, fiică-a lui Nereus, fii bucuroasă! Ceea ce faci de tine vrednic este, de fiul tău şi de nepotul tău. Îmi voi curma durerea, dacă porunceşti, zeiţo, şi după ce-mi voi îngropa nepotul, voi merge-n grotele din Pelion376, unde am prins <demult> în braţe preafrumosul trup al tău. (*Zeiţa Thetis dispare prin văzduhul scenei.*)

Oricine, dacă este înţelept, ar trebui să nu se-nsoare decât cu nevastă din părinţi de nobil soi, şi fetele să şi le dea numai după bărbaţi aleşi; apoi să nu tânjească după vreo femeie rea, chiar de-ar aduce în cămin cea mai bogată zestre. Purtându-se aşa, nicicând nu va stârni asupra lui mânia zeilor377. (*Pleacă din scenă.*)

CORIFEUL (*în vreme ce Corul se îndepărtează şi iese*) Numeroase sunt formele sorţii, numeroase-ntâmplări nesperate dezlănţuie zeii.

Aşteptările noastre nu se-mplinesc, un zeu le deschide neaşteptărilor cale.

La fel s-a-ncheiat şi această <dramă>378.

HELENA

(*în ordinea intrării în scenă*)

HELENA, fiica lui Zeus şi a Ledei.

TEUKROS, un aheu.

CORUL femeilor spartane captive.

MENELAOS, soţul Hellenei şi regele Spartei.

BĂTRÂNA portăreasă a palatului.

ÎNTÂIUL VESTITOR, om de încredere al lui Menelaos. THEONOE, prorociţă, sora lui Theoklymenos. THEOKLYMENOS, regele Egiptului.

AL DOILEA VESTITOR, sclav al lui Theoklymenos. DIOSKORII, fiii divinizaţi ai lui Zeus şi ai Ledei.

Femei egiptene, oameni din suita lui Theoklymenos şi servitori.

*Acţiunea dramei se desfăşoară la Pharos** *79, în Egipt, nu departe de malul mării şi de Nil, în faţa palatului regal. Într-o parte a scenei se află mormântul impunător al fostului rege Proteus. Pe treptele templului funerar şi-a căutat sacru adăpost Helena.*

Helena

Aici curg undele, frumoasele fecioare ale Nilului, ce umezesc pământul egiptean în locul ploilor lui Zeus, când se topesc zăpezile strălucitoare380.

Cât a trăit, mai-marele acestei ţări a fost Proteus; avea palatul în ostrovul Pharos, dar era regele întregului Egipt381. El a luat-o de nevastă pe Psamathe382, o fiică a mării, al cărei soţ fusese înainte Aiakos. Aceasta i-a născut în casă doi urmaşi: unul de parte bărbătească, Theoklymenos, [aşa se cheamă, în pofida lipsei lui de pietate], şi o fecioară nobilă, Eido383, care a fost podoaba mamei sale, în pruncie, şi care, ajungând în floarea vârstei, când este coaptă pentru nuntă, i se spune Theonoe, deoarece cunoaşte tainele divine, cele ce sunt şi cele viitoare, un dar de cinste, moştenit de la bunicul său Nereus.

Cât despre mine, locul meu de baştină e Sparta, o ţară nu lipsită de renume, şi tatăl meu era Tyndareos. Dar o legendă spune că Zeus, odinioară, luând înfăţişarea unui lebădoi, veni la Leda, maică-mea, bătând din aripi, ca şi cum îl urmărea un vultur, şi dobândi prin viclenie adăpost la sânul ei. Oare să fie de crezut legenda?

Eu mă numesc Helena384 şi-am să vă spun ce mi-a fost dat săndur. Pe Ida, într-o vale-ascunsă, în jurul lui Alexandros veniră, ca duşmance, trei zeiţe, anume Hera, Kypris şi <Athena> fecioara care s-a născut din Zeus385, nerăbdătoare fiecare să treacă drept cea mai frumoasă. Şi, ca momeală, folosindu-se de frumuseţea mea – de poate fi numită astfel o năpastă mare – Kypris a biruit, căci i-a făgăduit arbitrului Alexandros culcuşul meu386.

Lăsându-şi <turmele> în staule pe Ida, <curând> sosi la Sparta Paris, să mă ia în stăpânire ca soţie.

Dar Hera, mânioasă că a fost înfrântă, nu l-a lăsat să-mbrăţişeze decât un chip umflat cu aer. Nu i-am fost dată eu lui Paris, ci o imagine însufleţită, aidoma cu mine, pe care <Hera> a tăiat-o din văzduh. Fiul lui Priamos credea că sunt a lui: deşartă amăgire! El nu ţinea <în braţe> decât o nălucă387.

De altfel, hotărârile lui Zeus <pe urmă> mi-au sporit amarul; el a iscat războiul între fiii solului Helladei şi sărmanii phrygieni, ca să despovăreze glia-mumă de gloata muritorilor, prea numeroasă388, şi să-l vădească lumii pe cel mai viteaz hellen, <pe Achilleus>389.

Dar ceea ce troienii se mândreau să apere, şi forţele aheilor ţineau să cucerească nu era trupul meu, ci doar un nume, <acela de Helenax Căci m-a luat Hermes prin slava cerului şi într-un nor m-a-nfăşurat – bag seama Zeus nu şi-a uitat fiica – şi-apoi m-a coborât în casa lui Proteus, ales drept muritorul cel mai virtuos, ca să mă pot păstra da el> neprihănită pentru <soţul meu> Menelaos.

De-aceea mă găsesc în locurile-acestea, pe când sărmanul soţ a strâns armată mare şi i-a urmărit pe răpitorii mei până sub zidurile Troiei. Şi iată, multe suflete s-au stins, la râul Skamandros, de dragul meu.

Iar eu, în mijlocul atâtor încercări, sunt <veşnic> blestemată pentru că mi-aş fi trădat bărbatul şi că aş fi împins într-un război cumplit Hellada.

Dar cum de pot să mai trăiesc? Pot, căci am fost încredinţată de Hermes că într-o bună zi voi locui din nou, în renumitul şes al Spartei, cu soţul meu, care va fi aflat că nu am pus în Ilion piciorul şi că nu m-a-mbrăţişat niciun iubit390.

Atâta vreme cât a vieţuit Proteus, căsătoria nu mi-a fost ameninţată. Dar de când zace învelit în bezna gliei, feciorul regelui defunct încearcă să mă ia cu sila.

Eu, pururi credincioasă soţului dintâi, îngenunchez ca rugătoare la mormântul lui Proteus, cerându-i să-mi păzească patul neatins, pentru Menelaos. Destul că în Hellada port un nume urgisit, vreau trupul barem, în Egipt, să-mi fie fără pată391. (*Intră Teukros, cu arcul în mină, privind mirat înjur, ca un străin într-o ţară necunoscută.*)

Teukros 392

Cine domneşte în acest palat fortificat? Privind regeştile porticuri şi zidurile crenelate, ai spune că lăcaşul este al lui Plutos393. (*Constată surprins prezenţa Hellenei.*)

Ah! zeilor, ce arătare! În faţa mea văd chipul unei blestemate, portretul ucigaş al celei care ne-a pierdut, pe mine şi pe toţi aheii.

Respingă-te cu scârbă zeii de la ei, ca pe o copie leită a Hellenei! O, dacă n-aş păşi aici pe sol străin, cum te-aş ucide cu săgeata-mi care nu dă greş, căci prea mult semeni cu odrasla Ledei!

Helena

De ce, nefericitule? Oricine-ai fi, de ce-ţi întorci obrazul şi mă urăşti pentru năpastele Hellenei?

Teukros

Ştiu c-am greşit; prea m-am lăsat cuprins de-nverşunare. [Hellada-ntreagă o urăşte pe fiica Ledei.] îţi cer, femeie, pentru ce-am rostit iertare.

Helena

Tu cine eşti? De unde ai sosit aici?

Teukros

Sunt unul din acei nefericiţi ahei, femeie…

Helena

Atunci nu-i de mirare că o blestemi pe Helena. Dar cine eşti, din ce meleag? Cum trebuie să te numim?

Teukros

Mă cheamă Teukros; tatăl meu zămislitor e Telamon, iar ţara hrănitoare Salamina.

Helena

Cum de-ai venit în valea Nilului?

Teukros

Sunt exilat; am fost gonit din patrie.

Helena

Poţi să te socoteşti un oropsit. Dar cine te alungă de pe pământul ţării tale?

Teukros

Cel care ar fi trebuit să ţină cel mai mult la mine: părintele meu Telamon.

Helena

De ce te-a exilat? La mijloc va fi fost nenorocire mare. Teukros

Eu am avut un frate, Aias, mort la Troia, care m-a pierdut. Helena

Cum? L-ai lipsit cu sabia de viaţă?

Teukros

Nu! A murit zvârlindu-se în spada lui.

Helena

Era nebun? Nu-i fapta unui om întreg la minte.

Teukros

Ai auzit de Achilleus, feciorul lui Peleus?

Helena

Da… Zice-se c-ar fi peţit-o, între alţii, pe Helena394.

Teukros

Când a murit, cei care au luptat alături de el s-au gâlcevit pentru armura lui.

Helena în ce fel cearta lor l-a vătămat pe Aias?

Teukros

Cum armele le-a câştigat un altul, el şi-a pus capăt vieţii395. Helena

Năpasta lui a fost, se pare, pricina năpastei tale.

Teukros

Da; ar fi trebuit să mor cu el deodată.

Helena

Deci ai luptat şi tu, străine, la cetatea Ilion.

Teukros

Am ajutat să fie nimicită; acum mă pierde ea pe mine.

Helena

A fost cumva lăsată pradă unui foc pustiitor?

Teukros

N-a mai rămas <în scrum> nici urma unui zid.

Helena

Biată Helena! pentru tine au murit troienii.

Teukros

De-asemeni şi aheii. Ce rele fără seamăn a iscat!

Helena

Cât timp s-a scurs de când aţi pustiit cetatea?

Teukros

De-atunci s-au petrecut aproape şapte secerişuri.

Helena

Dar înainte cât aţi zăbovit luptând la Troia?
Teukros
Luni fără număr, zece ani de-a rândul.
Helena
Aţi prins-o pân’ la urmă pe regina Spartei?
Teukros
Menelaos de păr a prins-o şi-a târât-o.
Helena
Biata femeie! Ai privit-o, sau povesteşti din auzite?
Teukros
Cu ochii mei; nu mai puţin decât te văd pe tine.
Helena
Ia seama, zeii nu cumva să-ţi fi stârnit vreo nălucire.
Teukros
Vorbeşte-mi despre altceva; niciun cuvânt despre <Helena>.
Helena
[Voi credeţi deci adevărat tot ce-aţi văzut?
Teukros
Eu am privit-o, ţi-am mai spus, cu ochii mei, şi însăşi mintea mea o vede396.]
Helena
Menelaos acum este acasă, cu soţia lui?
Teukros
Ei nu sunt nici la Argos, nici pe malul râului Eurotas397.
Helena
Aiai! rea veste… pentru cei care sperau în ştiri mai bune.
Teukros
El ar fi dispărut, aşa e zvonul, împreună cu Helena.
Helena
Dar n-au plutit spre casă toţi argeii laolaltă?
Teukros
Ba da, însă i-a risipit o vijelie, pretutindeni.
Helena în ce deşert marin i-a prins furtuna?
Teukros

Când îşi tăiau prin valuri cale, în plină Mare Egeană.

Helena

Şi nimeni, pe Menelaos, nu l-a văzut de-atunci, trăgând la ţărm?

Teukros

Chiar nimeni; prin Hellada se vorbeşte că e mort.

HELENA (*aparte, apoi lui Teukros*)

Ah! sunt pierdută… Spune-mi, a lui Thestios copilă mai trăieşte398?

Teukros întrebi de Leda? Ea s-a dus, e moartă cvreau să zic>. Helena

E moartă de ruşinea fetei sale, a Hellenei, nu-i aşa?

Teukros

Aşa se spune. Cum era din neam de regi, s-a spânzurat. Helena

Dar barem fiii lui Tyndareos sunt vii sau nu sunt vii399? Teukros

Sunt morţi şi nu sunt morţi; despre destinul lor ştiu două versiuni.

Helena

Şi care-i mai adevărată? (*Aparte.*) O, cât amar, biata de mine! Teukros

Se spune c-au fost prefăcuţi în zei, sub forma unor aştri400. Helena

Destin frumos, într-adevăr! Dar versiunea cealaltă cum sună? Teukros

Din pricina surorii lor, şi-ar fi luat cu spada viaţa.

Însă destul am povestit despre trecut. Nu vreau să plâng de două ori pentru aceleaşi întâmplări. Venit-am la palatul regelui, mânat de gândul să o văd pe prorociţa Theonoe. Vrei să mă însoţeşti la ea, rugând-o să-mi dezvăluie cum mă va duce aripata navă, sub vânt bun, în Cipru?

Acolo, pe tărâmul înconjurat de mare, mi-a poruncit

Apollon, prin oracol, să mă mut, iar noua-mi vatră să se cheme Salamina, în amintirea insulei în care m-am născut401.

Helena

Străine, însăşi nava ta va nimeri cărarea. Dar părăseşte-acest pământ, să nu te vadă Theoklymenos, stăpânul ţării, care-acum este plecat cu haitele de câini, să facă jaf printre jivine. Fugi! El ucide orice călător hellen îi cade-n mâini. Nu cerceta de ce. Eu nu-ţi voi spune; nu ţi-e de folos să ştii.

Teukros întemeiat e sfatul tău, femeie. Să-ţi răsplătească zeii din belşug bunăvoinţa. Într-adevăr, la-nfăţişare semeni cu Helena, dar nu la inimă. Cât de aleasă, cât de altfel e a ta! O, de-ar pieri de moarte grea Helena, de nu s-ar mai întoarce-acasă niciodată! Dar tu, femeie, fii de-a pururi fericită! (Teukrospleacă.)

Helena

La grozave dureri se cuvin tânguiri grozave. Ah! cum să suspin, pe ce mod să mă vaier, cu lacrimi, cu bocete sau cu strigări de doliu? Aiai! (*În timp ce Helena îşi cântă jalea în strofa următoare*, *la mormântul lui Proteus*, *intră Corul*, *alcătuit din captive spartane*, *însoţitoarele sale*.)

Strofa 1

Tinerelor înzestrate cu aripi, fecioarelor născute de Glie.

Sirenelor402, de ce nu răspundeţi plânsului meu, <şuierând>

din fluier libyan403 sau din syrinx404? Aiai!

Aduceţi prinos de lacrimi tânguirilor mele funebre, însoţiţi cu dureri durerile mele, cu <mâhnite> cântări, cântările mele <mâhnite>.

Înalţe spre mine Persephassa405

melodii jeluite, să răsune-mpreună cu bocetul meu, şi, ca un ecou, în lăcaşurile sale nocturne, primească

peanul406 înlăcrimat pe care-l închin cenuşii sărmanilor morţi.

Corul

Antistrofa 1 Lângă undele vinete, întindeam veşminte de purpură prin iarba-ncreţită, sub aurul razelor soarelui.

Le uscam pe tulpini de trestii, când, jalnic, un strigăt izbi urechile noastre, o tânguire de doliu, o elegie neînsoţită de liră, un vaier gemut, al unei femei.

Părea că vreo Nymphă sau vreo Naiadă407, lipsită de dragostea <zeului> Pan408, îşi ţipă prin munte cântecul ei plângător de fugară, izvorât din peşteri stâncoase.

Helena

Strofa 2

Io, io! ascultaţi, femei din Hellada, voi prada tâlharilor mării, a venit un năier aici, un aheu a venit, să-mi stârnească lacrimi şi lacrimi.

Ilion s-a prăbuşit sub vâlvătăile focului, mistuitoare, din pricina mea, de mulţi-ucigaşa, din pricina numelui meu, sămânţă de chinuri.

<Maică-mea, Leda nu mai e vie, s-a legănat într-un laţ la auzul ruşinii mele.

Soţul meu, după ce-a rătăcit îndelung pe mări, a pierit, secerat de moarte.

< Fraţii mei>, Kastor şi geamănul lui, mândria şi gloria patriei, nu se mai văd călărind zgomotos, nu se mai văd prin gimnazii, pe malul cu trestii al lui Eurotas, unde se iau la întrecere tinerii.

Corul

Antistrofa 2 Aiai, mai! Un daimon409 ţi-a hărăzit o soartă grea de suspine, Helena.

Ai avut parte de-o viaţă neviaţă, ai avut parte tocmai din clipa când ai fost zămislită în pântecul mamei tale de către Zeus, a cărui aripă de lebădoi a tras prin ether o dâră ca neaua.

De care năpastă ai fost cruţată?

Care jignire a sorţii n-ai îndurat-o?

Leda e moartă; gemenii, dragii feciori ai lui Zeus, nu se răsfaţă în fericire; ochii tăi nu mai văd pământul patriei tale; *prin cetăţi se împrăştie zvonul* că te-ai întins în culcuşul unui barbar; soţul tău şi-a-ncheiat în marea-nspumată zilele; nu te vor mai bucura niciodată palatele tatălui tău şi templul de bronz <al Athenei>410.

Helena

Epodă

Alelei! Mâinile cărui troian, sau ale cărui bărbat din pământul Helladei, au doborât <cu securea pinul, un pin ce-a făcut să curgă şuvoi de lacrimi la Ilion411?

Din lemnul acesta, fiul lui Priam os a dulgherit blestemata corabie care l-a dus peste valuri, împinsă de lopătari asiatici, până la vatra mea, până la prea-păguboasa mea frumuseţe, ca să mă smulgă de lângă Menelaos. Îl însoţea vicleana, de mulţi-ucigaşa Kypris, aducându-le moarte urmaşilor lui Danaos [şi Priamizilor]412.

Cât sunt de năpăstuită! Ce soartă!

Hera, <zeiţa> cu tron de aur care cunoaşte augustele strângeri în braţe ale lui Zeus, mi l-a trimis pe <Hermes> fiul cel sprinten la fugă al Maiei.

El m-a găsit culegând proaspete ruje în poală, ca să le-nchin Athenei din templul de bronz, m-a ridicat şi m-a strămutat prin văzduh în acest urâcios tărâm.

Şi astfel a izbucnit războiul elenilor cu Priamizii.

De-atunci, la râul Simois, numele meu, fără să am vreo vină, iscă un murmur de ponegrire.

Corifeul

Ştim; ai de ce să suferi; dar cel mai bine este să înduri năpastele cu inima nerăzvrătită.

Helena

Femeilor prietene, luaţi aminte la ce poveri m-a înjugat destinul. Dintru-nceput, felul în care m-am născut a fost <prilej de uluire pentru oameni. [Căci nu s-a mai văzut, nici în Hellada, nici în ţările barbarilor, ca o femeie să aducă prunci pe lume într-un ou de pasăre> cu coajă albă, aşa cum a făcut-o Leda, care, se spune, că m-a zămislit cu Zeus]413.

Da, toată viaţa, toate câte mi s-au întâmplat au fost uluitoare; în parte Hera e de vină, în parte frumuseţea mea. O, de s-ar fi putut, să mi se şteargă, precum o pictură, chipul, să mi se schimbe frumuseţea cu trăsături respingătoare şi, în acelaşi timp, din minţile elenilor să piară tristul meu renume, ca ei să-mi laude neprihănirea, aşa cum azi îmi veştejesc greşeala!

Mânia zeilor, chiar când loveşte muritorul doar o dată, e grea, într-adevăr, ci se cuvine-a fi-ndurată. Dar eu de câte ori n-am fost lovită de nenorociri!

Întâi, deşi nu am vreo faptă rea pe conştiinţă, sunt socotită vinovată. Acesta-i un destin mai crud decât al celuia cu-adevărat nemernic: să fii învinuită de o crimă, pe care nu ai săvârşit-o.

Apoi, zeii m-au dezrădăcinat din glia părintească şi m-au adus printre barbari, unde, lipsită de cei dragi ai mei, duc trai de sclavă, eu care mă trag din oameni liberi: barbarii toţi sunt sclavi, afar' de unul singur.

Unica ancoră care-mi ţinea speranţa, venirea lui Menelaos ce m-ar fi scos din neajunsuri, acum, dacă el este mort, s-a frânt.

De-asemeni, mama mea e moartă, şi lumea spune c-am uciso eu; se spune pe nedrept, dar nedreptatea aceasta mă apasă. Copila şi mândria mea, podoaba casei mele, lipsită de un mire, va cărunţi fecioară414. S-au dus şi fraţii mei, fiii lui Zeus, Dioskorii cei renumiţi.

Iar eu, strivită de restrişte, văd cum în mine totul

moare, deşi încă mai vieţuiesc. Dar iată, din atâtea rele, cel mai mare: chiar de-aş ajunge într-o zi acasă, spartanii m-ar zvârli la închisoare, crezând că sunt Helena de la Troia şi că mă-ntorc fără Menelaos.

Căci dacă soţul meu trăia, ne-am fi recunoscut unul pe altul, după anume semne, doar de noi ştiute. Acum aceasta e cu neputinţă, şi nu mai sper să-l văd vreodată.

De ce să mai rămân în viaţă? Ce soartă mă aşteaptă? De bunăvoie, după-atâtea pătimiri, să mă mărit cu Theoklymenos? Să locuiesc cu el sub un acoperiş, să stau la masa lui îmbelşugată? Când o femeie-ncheie căsnicie-amară, amară i se pare chiar şi bogăţia.

Urmarea cea mai înţeleaptă e să mor. Dar cum să pier în chip frumos? Prin spânzurare? Nu! Eu nu vreau să atârn în laţul unui ştreang. Până şi sclavii socotesc aceasta înjosire. În schimb jungherul are ceva nobil şi frumos; retează-atât de iute firul vieţii.

Vedeţi în ce adânc al disperării am căzut. Pentru femeie frumuseţea e un izvor de fericire; însă pe mine frumuseţea m-a pierdut. Corifeul

Helena, orişicine-ar fi străinul care a trecut pe-aici, să nu crezi c-a grăit doar adevărul, privitor la toate.

Helena

Dar el a spus-o răspicat că soţul meu e mort.

Corifeul

Destule spuse limpezi adesea sunt minciuni.

Helena îi spuse limpezi mai curând se recunoaşte adevărul. Corifeul

Eşti înclinată să-ţi închipui că totul merge rău, nu bine. Helena

Mă prinde teama şi mă face să cred că sunt ameninţată. Corifeul

<Spune-mi, te bucuri de bunăvoinţa celor din palat?

Helena

Cu toţii-mi sunt prieteni, afar’ de cel ce vrea să-i fiu nevastă. Corifeul

Atunci, ascultă sfatul meu şi părăseşte-altarul funerar. Helena

Să părăsesc altarul? Ce fel de sfat îmi dai?

Corifeul

Mergi în palat la Theonoe, care-i atoateştiutoare, fecioara mării, rodul Nereidei415, întreab-o dacă soţul tău trăieşte sau dacă i s-a stins lumina zilei. Când îţi vei şti fără greşeală soarta, vei fi îndreptăţită să te bucuri sau să plângi. Dar câtă vreme n-ai ştiinţă sigură despre nimic, la ce ţi-ar ajuta să te mâhneşti?

Încrede-te în sfatul meu, mormântul părăseşte-l, mergi s-ontâlneşti pe Theonoe şi vei afla, prin ea, întregul adevăr. Când ai chiar în palat asemenea oracol, de ce ai căuta în altă parte?

Aş vrea să te-nsoţim şi noi în casă şi să-ntrebăm, cu tine laolaltă, fecioara prorociţă. Femeile au datoria să se ajute între ele. Helena

Voi urma, prietenelor, sfatul vostru.

Intraţi, intraţi în palat, să aflaţi înăuntru lăcaşului ce înfruntări îmi găteşte ursita!

Corul

Noi suntem gata; răspundem chemării tale.

Helena

Io! zi de năpastă!

Ce noutate voi auzi, sărmana de mine?

Ce mă va face să plâng?

Corul

Prietenă, nu te grăbi să prezici întruna mai-răul, nu suspina înainte de vreme!

Helena

Amară a fost soarta soţului meu!

Oare mai vede lumina zilei, cvadriga lui Helios416,

căile stelelor, sau şi-a-nceput, printre morţi, nesfârşitul surghiun, sub pământ?

Corul

Orice va fi să se-ntâmple, Helena, încrede-te în bunătatea ursitei.

Helena

Eurotas <râu de acasă>

unduind între maluri cu trestii verzui, te invoc şi mă jur:

dacă vestea morţii bărbatului meu se-adevăreşte…

Corul

Ce vrei să spui? Cuvinte lipsite de noimă?

Helena

…sunt hotărâtă să pier.

Voi strânge în jurul gâtului meu un juvăţ de moarte, un şţreang atârnat, sau îmi voi înfige, pin la plasele, un jungher de oţel în carne, şi din gâtlej îmi va curge şuvoi de sânge417.

Astfel mă voi jertfi celor trei zeiţe418

şi Priamidului <Paris>, care cânta din syrinx odinioară, lângă sălaşele turmelor sale.

Corul

O, fie să afli altă ieşire din suferinţe şi să te bucuri de fericire!

Helena

Io! Troia, năpăstuită <cetate>, ai fost răpusă de-o biruinţă nemernică şi pătimirile tale n-au capăt!

După ce Aphrodita m-a dat lui Paris, darul acesta făcu să se verse şiroaie de sânge, şiroaie de lacrimi; dolii urmară la dolii, plângeri la plângeri.

Mamele s-au mistuit pentru pierderea fiilor, fecioarele şi-au închinat cosiţele pe mormintele noi ale fraţilor, aproape de undele râului Skamandros.

Hellada-a pornit să ţipe, să ţipe jalnic, vaier lugubru

de bocitoare, şi-a lovit cu mâinile fruntea şi frageda faţă şi-a zgâriat-o din unghii, umplând-o de sânge.

O Kallisto, fecioară preafericită din Arkadia, care, sub chipul unei jivine cu patru labe, ai avut parte de aşternutul lui Zeus, soarta ţi-a fost cu mult mai uşoară decât a mamei!

Te-ai prefăcut într-o fiară păroasă, într-o leoaică zvârlind priviri cumplite, şi ai scăpat de povara durerilor tale419.

O Titanido, fiica lui Merops, preafericită ai fost şi tu! Pe tine, fiindcă erai atât de frumoasă.

Artemis te-a alungat din cortegiul său şi te-a schimbat într-o ciută cu coarne de aur420.

Doar frumuseţea mea <blestemată> a nimicit, a spulberat fortăreţele Troiei şi-a secerat mulţimi de ahei.

(*Helena şi Corul intră în palat421. Scena rămâne o vreme goală, apoi apare Menelaos, îmbrăcat în bucăţi de pânză de corabie şi acoperit de alge, ca un naufragiat.*)

Menelaos

O Pelops, tu care, odinioară, într-o faimoasă cursă de cvadrige, l-ai biruit la Pisa pe Oinomaos, de ce nu ţi-ai sfârşit încă de tânăr viaţa422, mai înainte să-l fi zămislit pe tatăl meu, Atreus, a cărui soaţă, Aerope, i-a dăruit doi fii, pe Agamemnon şi pe mine, Menelaos – pereche renumită!

Eu cred, şi-o spun fără trufie: corăbiile mele au cărat la Ilion armata cea mai mare din câte-au fost vreodată, dar nu de-a sila înjghebată, precum obişnuiesc monarhii, căci tinerii Helladei m-au urmat de bunăvoie. O parte din războinici nu mai sunt; se poate socoti numărul lor, la fel şi-al celor care, izbăviţi din valurile mării, au adus doar numele răpuşilor acasă.

În schimb eu nu am încetat să rătăcesc pe marea sură, clătinat de vijelii, de când am ruinat cetatea Troia, şi zeii-ntârzie să-mi împlinească dorinţa de a reveni în ţară.

Am navigat pe lângă ţărmuri despuiate, prin neprietenoase golfuri libyene; însă, de câte ori corabia se-apropia de glia părintească, un vifor duşmănos mă respingea din nou în larg. Nu mi-a suflat în pânze vânt prielnic niciodată, ca să mă poarte-n patrie.

Acum eu mă găsesc aici, sărman de mine, zvârlit de o furtună pe acest meleag. Prietenii mi s-au pierdut şi, nimerind în nişte stânci, corabia mi s-a făcut fărâme; şi din aceste rămăşiţe felurite, cândva cu măiestrie îmbinate, nu a rămas decât carena, pe care numai anevoie, doar printr-un nesperat noroc, am izbutit să ne salvăm, eu şi Helena, ce-mi căzuse-n mâini la Troia.

Nu ştiu nici numele acestei ţări, nici a poporului de-aici. Aş fi putut să-ntreb, dar m-am ferit să mă-ntâlnesc cu lumea, în straiul ăsta zdrenţuit şi, totodată, de ruşine vream să nu-mi dau în vileag nenorocirea.

Un om de rang înalt, când cade în restrişte, se simte amarnic de stingher, altminteri decât un biet sărăntoc, deprins cu soarta rea mai dinainte. Dar iată că nevoia mă-mboldeşte să-ndrăznesc>: n-am demâncare, nici veşminte, dovadă e că mă acopăr cu rupturi de pânză, culese când s-a sfărâmat corabia. Veşmintelemi de altă dată, mantale somptuoase, haine scumpe, le-au risipit talazurile mării.

Cât o priveşte pe soţia mea, izvorul pentru mine-al multor chinuri, am tăinuit-o în adâncul unei peşteri cu cotloane şi-am pus câţiva <năieri> prieteni, scăpaţi cu viaţă, s-o păzească, pe urmă am venit încoace.

Umblam de unul singur, să găsesc, dacă se poate, pentru prietenii rămaşi acolo ajutoare. Îndată ce-am văzut palatul, înconjurat cu-nalte ziduri, şi porţile impunătoare, dovezi de mare bogăţie, <am îndrăznit> să mă apropii. De la o casă-mbelşugată sper să capăt, pentru sărmanii mei năieri, unele daruri, în timp ce nişte oameni nevoiaşi nu ar putea să ne ajute.

Hei, paznicule! Vino din palat, ca să le dai <apoi> stăpânilor de veste că a bătut la poarta lor un oropsit! (O *portăreasă bătrână deschide marea poartă a palatului şi se opreşte în prag.*)

Bă TRÂNA PORTĂREASĂ

Cine-i la poartă? Haide, pleacă de lângă palat! Nu sta în pragul porţii dinspre curte, nu-mi tulbura stăpânii! Altminteri vei muri, căci eşti hellen, şi noi n-avem de-a face cu elenii. Menelaos

Bătrâno, greu ţi-a fost cuvântul, şi nu fără urmare. Mă voi supune, fie! Dar potoleşte-ţi fierea.

Bă TRÂNA

Străine, pleacă! Asta e porunca: niciun hellen să nu se-apropie de casă.

Menelaos

Nu mă ameninţa cu pumnul, nu mă-mpinge!

Bă TRÂNA

Tu nu faci cum ţi-am spus; a ta e vina.

Menelaos

Vesteşte-le stăpânilor, în casă…

Bă TRÂNA

Să ştii c-ai s-o păţeşti, dacă voi duce veste de la tine. Menelaos

Sunt un străin, scăpat din naufragiu; am dreptul de-a primi azil.

Bă TRÂNA

Mergi, caută-ţi un alt sălaş în locul celui de aici.

Menelaos

Ba nu. Am să pătrund în casă. Ascultă-mă şi tu pe mine.

Bă TRÂNA

Dar ştii că eşti sâcâitor. Am să te dau afară cu de-a sila. Menelaos

Aiai! Unde-i armata mea de altă dată?

Bătrâna

Chiar dacă-n ţara ta erai om mare, aici nu preţuieşti nimic. Menelacă

O zeilor! nevrednice insulte!

Bătr Îna

De ce ţi-s pleoapele înlăcrimate? Cui te tângui?

Menelaos

Ursitei mele fericite din trecut Bătrâna

Atunci, lipseşte de aici şi plângi-le prietenilor tăi.

Menelaos

Ce ţară este-aceasta? Al cui acest palat regesc?

Bătrâna în case locuia Proteus, iar ţara dimprejur Egiptul este. Menelaos

Egiptul? Poate fi ceva mai rău? Ah! unde-am nimerit? Bătrâna

Ce vină îi găseşti acestui giuvaier al Nilului?

Menelaos

Nimic nu-i bag de vină. Doar suspin pentru nenorocirea mea. Bătrâna

Tu nu eşti singurul; sunt mulţi cei care n-o duc bine. Menelaos

Monarhul ce mi l-ai numit se află în palat?

Bătrâna

El zace în acest mormânt. Azi fiul său domneşte peste ţară. Menelaos

Unde se află cnoul rege> aşadar? în casă ori afară?

Bătrâna

Afară, dar păzea! Căci el îi duşmăneşte aprig pe helleni. Menelaos

Ce i-au greşit elenii, ca să mă pedepsească şi pe mine? Bătrâna

Helena locuieşte în palat, fata lui Zeus.

Menelaos

Ce spui? Ce vorbă ai rostit! mai spune-odată!

Bătrâna

Fiica lui Tyndareos, care pe vremuri locuia la Sparta.

Menelaos

De unde a venit? Ce înţeles să dau acestor întâmplări?

Bătrâna

Ea ne-a sosit aici din Lakedaimon423.

Menelaos

Când? (*Lui însuşi*) Nu-mi vor fi răpit din peşteră nevasta! Bătrâna

Mai înainte să fi mers la Ilion aheii. Acuma părăseşte-acest palat regal cuprins de tulburare.

Tu n-ai venit la vreme potrivită <în Egiptx să nu încapi în mâinile stăpânului, căci darul lui de bun-venit va fi chiar moartea ta. Eu cu elenii sunt prietenă, cum vezi, şi, dacă ţi se pare c-am vorbit mai aspru, e pentru că mi-e frică de stăpân. (*Bătrâna portăreasă intră în palat.*)

Menelaos

Ce-nseamnă asta? Ce să cred? Dezvăluirile <bătrânei> m-au făcut şi mai nefericit decât fusesem.

Să fie cu putinţă? îmi cuceresc la Ilion soţia, ajung aici cu ea <din întâmplare>, o ţin ascunsă într-o peşteră <sub pază> şi iată, dau de o femeie, ce locuieşte în palatul ăsta, purtând acelaşi nume cu nevasta mea! Iar după spusa <portăresei> tatăl său e Zeus. Pe malurile Nilului poţi oare să-ntâlneşti un muritor care se cheamă astfel? Zeus nu e decât unul singur, cel din cer.

Şi unde să se-nalţe Sparta, în altă parte, decât în vecinătatea râului Eurotas cu frumoase trestii? La fel, să fie doi bărbaţi cu numele Tyndareos? Care cetate îşi împarte numele cu Lakedaimon sau cu Troia?

Nu ştiu de fapt ce să răspund. Totuşi pământul este larg; farăndoială că acelaşi nume se întâlneşte de mai multe ori, fie că-i vorba de cetăţi sau de femei, nimic nu e

într-asta uimitor.

Şi iar, de ce m-aş teme de ameninţarea unei sclave?

Nu vieţuieşte om cu sufletul atât de crud, încât să nu-mi dea hrană, ştiind cine sunt eu. Faimos este incendiul Troiei şi braţul care l-a iscat. Menelaos e cunoscut de toţi, în lumea largă.

Deci îl voi aştepta pe domnul casei, şi două cai, la fel de sigure, mi se deschid: dacă bărbatul este un sălbatic, voi sta pitit, apoi mă voi întoarce <grabnic> la epavă, sau, dacă desluşesc la el vreo trăsătură de blândeţe, îndată îi voi cere ajutoarele de care ducem lipsă în restrişte.

Dar umilirea de pe urmă, a unui oropsit ca mine, e să cerşesc <mijloace pentru supravieţuire> de la un tyran, cu toate că şi eu sunt rege. N-am încotro, nevoia mă sileşte.

Ştiu un dicton; nu l-am spus eu, ci înţelepţii: nimic nu e mai tare ca necesitatea. (*Menelaos se ascunde*. *Revin din palat*, *Helena pe scenă*, *Corul în orchestra*.)

Corul

Am auzit profeţia fecioarei, în casa regală, oracolul său a dezvăluit că Menelaos nu s-a pierdut pân-acum sub pământ, printre umbre, în Erebos424, unde lumina e neagră, ci rătăceşte şi pătimeşte pe mări furtunoase, fără să poată ajunge în portul sau pe pământul patriei sale.

Sărman vagabond, din greu încercat, lipsit de prieteni, pe câte ţărmuri străine n-a pus piciorul, de când a plutit cu corabia lui departe de Troia!

(*Helena îşi caută din nou refugiu la mormântul lui Proteus.*)

Helena

Iată, mă-ntorc să mă aşez pe treptele acestui sanctuar. <Fecioara> Theonoe, care ştie totul, mi-a-mpărtăşit cuvinte dătătoare de speranţă, spunând deschis că soţul meu e viu sub cer şi vede strălucirea zilei, că rătăceşte la-ntâmplare, plutind mereu din mare-n mare,

dar e într-o zi, sleit de-atâtea grele încercări, el va sosi pe-aceste maluri, când i se va-mplini sorocul încetării suferinţelor.

Un lucru doar nu mi l-a desluşit, dacă, venind aici va izbuti să plece teafăr. Nu mi-am îngăduit să-i pun mai multe întrebări, fiind nespus de fericită să aud că soţul meu trăieşte. El se găseşte, spune prorociţa, prin apropiere, doar cu o seamă de prieteni, scăpaţi pe coastă dintr-un naufragiu.

Aiai, Menelaos, când vei veni? Ce dor îmi este să te văd. (*Menelaos se arată*; *Helena*, *speriată*, *aleargă la sanctuar*.)

Ah! Cine-i omul ăsta? Să fie vreo capcană?

Vreun complot urzit de Theoklymenos, duşmanul zeilor?

Degrabă, la mormânt, în goană, ca o mânză sprintenă, ca o bakehantă pradă nebuniei zeului!

Ce-nfăţişare de sălbatio are necunoscutul care vrea să mă înşface!

Menelaos

Ascultă-mă! De ce alergi cu-atâta deznădejde la mormânt şi la altarul înnegrit de fumul jertfelor? Stai, nu fugi! Acum că-ţi văd obrazul, rămân înmărmurit, cuvintele mi se opresc în gât. Helena

Femeilor, mă simt ameninţată. Bărbatul ăsta nu mă lasă la altarul funerar; el vrea să mă apuce, ca să mă dăruiască poftelor monarhului de care încercam să scap.

Menelaos

Eu nu sunt nici tâlhar, nici servitorul unui ticălos.

Helena

Atunci de ce ţi-e trupul îmbrăcat în zdrenţe?

Menelaos

Alină-ţi temerile. Pune capăt fugii tale.

Helena

Acum, că strâng în braţe piatra funerară, mă opresc. Menelaos

Ah! cine eşti? Ce văd, femeie? Al cui este obrazul tău? Helena

Dar tu, tu cine eşti? îţi pun aceeaşi întrebare.

Menelaos

Nu, niciodată n-am văzut o astfel de asemănare.

Helena

O zeilor! Da, e ceva divin în recunoaşterea unei fiinţe dragi. Menelaos

Părinţii tăi sunt în Hellada sau te-ai născut prin partea locului? Helena

Eu din Hellada sunt. Dar tu? Aş vrea să ştiu de unde eşti?

Menelaos Mi te vădeşti a fi aidoma Hellenei.

Helena

Tu mie-mi pari a fi leit Menelaos. Dar nu ştiu ce să cred. Menelaos întocmai. Sunt Menelaos, cei mai năpăstuit bărbat din lume.

HELENA (*întinzând mâinile spre soţ*)

O, vino-n braţe la soţia ta! Prea mult te-am aşteptat.

Menelaos

Soţia mea? Ce înţelegi să zici? Să nu-mi atingi îmbrăcămintea. Helena

Eu sunt chiar cea pe care tatăl meu Tyndareos ţi-a dat-o. Menelaos

Hekate purtătoare de făclii, trimite-mi vise bune!

Helena

Dar nu sunt vis nocturn, nu m-a trimis zeiţa ce pândeşte la răscruci425.

Menelaos

Dar nici eu nu-s bărbat având două neveste.

Helena

Asupra cărui altui pat ai drepturi de stăpân?

Menelaos

Asupra patului cunei femei> pe care am adus-o de la Ilion şi-acuma stă ascunsă într-o peşteră.

Helena

Nu, niciodată n-ai avut soţie alta decât mine.

Menelaos

Mă cred a fi cu mintea-ntreagă. Să-mi fi slăbit cumva vederea? Helena

Văzându-mă, nu crezi că-ţi stă în faţa ochilor nevasta? Menelaos

La trup îi semeni mult, dar n-am altă dovadă.

Helena

Priveşte-mă! Ce mai doreşti? Mai cauţi vreo dovadă? Menelaos într-adevăr, parcă eşti ea, nu voi tăgădui.

Helena

Ce altceva te va încredinţa, dacă nu ochii tăi?

Menelaos

Aici e tot necazul: eu am altă soţie.

Helena

Dar eu n-am fost nicicând la Ilion; era numai năluca mea. Menelaos

Stă cineva să făurească umbre-nsufleţite?

Helena

Văzduhul, prin lucrarea zeilor. Ei ţi-au înfiripat nevasta din văzduh.

Menelaos

Şi care zeu a plăsmuit-o? Ceea ce-mi spui mă năuceşte. Helena

Zeiţa Hera, ca să nu mă dea lui Paris, a plăsmuit o înlocuitoare.

Menelaos

Nu se putea să fii deodată şi la Troia, şi aici.

HELENA (*apucându-i mâinile*)

Un nume poate fi în multe locuri, un trup, cu

neputinţă.

MENELAOS (*desprinzându-se*)

Nu! Lasă-mă. Destulă-mi este povara chinurilor mele. Helena

Vrei să mă părăseşti, să ai în patul căsniciei o nălucă?

Menelaos

Să-ţi fie spre noroc asemănarea cu Helena! Bun rămas! Helena

Ah! sunt sfârşită. Iar îl pierd pe soţul meu abia găsit. Menelaos

Eu cred în tot ce-am pătimit la Troia, nu în tine.

Helena

Vai mie! Cine-i mai năpăstuită decât mine? Bărbatul meu mă părăseşte. Nu voi ajunge în Hellada, şi nu-mi voi revedea căminul. (*Intră un vestitor, om de încredere al lui Menelaos.*)

Întâiul VESTITOR

Menelaos, te-am căutat şi te-am găsit cu greu, după destulă rătăcire prin acest tărâm străin. Am fost trimis la tine de prietenii rămaşi în viaţă.

Menelaos

Ce s-a-ntâmplat? Doar n-aţi fost jefuiţi de băştinaşi? Vestitorul

Minune s-a-ntâmplat; cuvânt prea slab faţă de faptul petrecut.

Menelaos

Vorbeşte! Zorul tău arată că aduci o ştire uimitoare. Vestitorul

Pot spune răspicat: în van ai îndurat noianul tău de chinuri. Menelaos

De ce să te mai văicăreşti pentru necazurile vechi. Hai, spune noutăţile!

Vestitorul

Soţia ta s-a dus, pierdută în cotloanele văzduhului; s-a ridicat şi nevăzută s-a făcut. Acuma cerul o ascunde, iar sfânta peşteră în care o păzeam e goală. Şi până să se-nalţe, a rostit:

«Troienilor năpăstuiţi şi oropsiţilor ahei, voi pentru mine aţi murit, prin uneltirea Herei, la râul Skamandros, pe maluri.

Credeaţi cu toţii că Helena sta cu Paris, dar n-a stat ea <cu-adevărat>.

Eu, după ce-am rămas cu voi cât timp mi-a poruncit Ursita, acum mă-ntorc în cer, care mi-e tată.

Iar numele nefericitei fetea lui Tyndareos zadarnic a fost ponegrit; ea cu nimic nu-i vinovată.»

Dar iat-o însăşi pe Helena. Bun găsit! Aici erai? Şi eu, care vesteam că te pierduseşi printre stele! Bag seamă n-am ştiut că ai şi aripi. Nu voi îngădui să ne mai păcăleşti o dată. Destulă trudă ne-ai făcut să îndurăm la Ilion, şi soţul tău, şi noi, cei care am luptat de partea lui.

Menelaos

Acum e limpede. Tot ce spunea Helena este-adevărat; a dovedit-o el. O, cât am aşteptat această zi, şi cât mi-a fost de dor să te cuprind în braţe!

Helena

O soţ preascump, Menelaos, ani după ani la şir te-am aşteptat! Mi s-a ivit în faţă însăşi bucuria.

Ah! ce bucurie, dragile mele!

Sori fără număr au înflăcărat tăria, până să-mi strâng în braţe bărbatul, să-l înlănţui cu mâini iubitoare.

Menelaos

Şi eu te strâng la pieptul meu. Atât de multe am a-ţi spune, că nici nu ştiu cu ce să-ncep.

Helena

Sunt copleşită de bucurie, părul, pe frunte, îmi flutură, din pleoape îmi picură lacrimi, mâinile mele te ţin,

o Menelaos!

Gust iară dulceaţa îmbrăţişării.

Menelaos

O faţă nespus de dragă!

Departe de mine gândul să-ţi aflu vreo vină.

Eşti a mea, şi te ţin în braţe, rod al iubirii lui Zeus cu Leda!

<Gemenii>, fraţii tăi tineri, sub lumină de torţe, călări pe cai albi, ţi-au menit fericire, belşug ţi-au menit, odinioară, de mult. Dar, iată.

Hera de mine te-a despărţit, hărăzindu-te unui destin mai înalt, şi mi-a lăsat palatul pustiu.

Helena cultima ta, năpastă, spre binele nostru, acum ne uneşte, Menelaos, chiar dacă mult prea târziu426.

Fie să mă pot bucura de norocul acesta zăbavnic!

Corifeul

Da, bucură-te! Asta îţi doresc şi eu. Din doi, de sunt uniţi, nu trebuie să fie unul trist şi altul fericit.

Helena

Dragile mele dragi, nu se mai cade să gemem pentru trecut; mi s-a topit suferinţa.

Al meu e, al meu e Menelaos, cel întors de la Troia.

O, cât de lungă mi-a fost aşteptarea!

Menelaos

Eu sunt al tău, tu eşti a mea. După atâtea mii de zile grele, am înţeles ce-a pus regina zeilor la cale. Vărs lacrimi, dar sunt lacrimi vesele, vădind plăcere, nu amărăciune.

Helena

Fericire nespusă! Ce muritor putea să mai spere aceasta?

Nu-mi vine să cred că te strâng la piept.

Menelaos

La fel te strâng şi eu, pe tine despre care am crezut

că ai fugit la Troia, între zidurile sale triste. De dragul zeilor, <spune-mi> cum ai plecat atunci din casa mea?

Helena

Aiai, te întorci spre acel început amarnic!

Aiai, amarnic îmi e să-ţi răspund la-ntrebare!

Menelaos

Vorbeşte! Omul e dator să se împace cât mai bine cu tot ce vine de la zei.

Helena

Mi-e silă să dau în vileag întâmplări cumplite, cumplite urechilor tale.

Menelaos

Vorbeşte, totuşi; e plăcut să depeni încercări trecute.

Helena

Nu am zburat peste mare spre patul unui tânăr din Asia, nu am zburat mânată de pofta vreunei nelegiuite-nsoţiri.

Menelaos

Ce soartă sau ce zeu te-a smuls atunci din patrie?

Helena

Hermes, fiul lui Zeus cu Maia, m-a mutat lângă Nil.

Menelaos

Minune! Cine l-a trimis? Ciudată povestire!

Helena

Am plâns îndelung şi-acum iar mi-s umede pleoapele.

Am fost nimicită, da, de soţia lui Zeus.

Menelaos

De Hera? însă ce temei avea să ne lovească?

Helena

Vai mie, năprasnic destin!

O băi, o izvoare, în care zeiţele şi-au scăldat luminoasele trupuri!

De-acolo s-a tras, li s-a tras gâlceava.

Menelaos

De ce, din pricina gâlcevii, Hera te-a făcut să suferi?
Helena
Ca să-l lipsească de mine pe Paris…
Menelaos
Cum? Lamureşte-mă.
Helena
…căruia Kypris mă făgăduise.
Menelaos
Sărmane!
Helena
Sărmana de mine, astfel am fost mutată, plângând, în Egipt, sărmana de mine!
Menelaos
Mi-ai spus că Paris a primit, în locul tău, năluca ta.
Helena
O mamă, cât ţi-a fost dat să suferi, câte dureri acasă!
Menelaos
Ce vrei să spui prin asta?
Helena
Mama e moartă. S-a sugrumat într-un laţ atârnat, de-atâta ruşine, închipuindu-şi că ţi-am prihănit căsnicia.
Menelaos
O zeilor! Dar fata noastră, Hermione, mai trăieşte?
Helena
Nemăritată, fără copii, bărbate, suspină mereu pentru mama ei desfrânată.
Menelaos
Mi-ai nimicit căminul, Paris, din creştet pin la temelie. Iată de ce aţi pierit, şi tu, şi nenumăraţi urmaşi, cu arme de bronz, ai lui Danaos.
Helena
Pe mine, nemernica şi blestemata, un zeu m-a zvârlit departe de ţara mea, departe de tine, în ziua când mi-am părăsit palatul şi patul, dar nu pentru destrăbălate plăceri.

Corifeul

Dacă de-acuma s-ar putea să vi se schimbe soarta înspre bine, tot răul vostru din trecut ar fi răscumpărat.

Vestitorul

Menelaos, împărtăşeşte-mi din bucuria voastră, pe care o-nţeleg, dar încă nu destul de limpede.

Menelaos

Bătrâne, poţi intra şi tu în vorba noastră.

Vestitorul

Cum? Nu din pricina uşurătăţii ei, am îndurat la Ilion atâta trudă?

Menelaos

Ea barem nici n-a fost la Ilion. Smintiţi de zei, n-am prins acolo decât o nălucă tristă, plăsmuită dintr-un nor.

Vestitorul

Ce spui? Am sângerat zadarnic pentru o nălucă?

Menelaos

Da, prin lucrarea Herei, în urma certei celor trei zeiţe.

Vestitorul

Atunci, fiinţa de aici într-adevăr îţi e nevastă.

Menelaos

Ea însăşi. Nu te îndoi de spusa mea.

Vestitorul

Regina mea, greu de pătruns şi felurită e divinitatea; ne mută cum pofteşte sorţile, ba într-o parte, ba în alta. <De pildă: unul este chinuit fără-ncetare, şi altul, care niciodată nu a pătimit deloc, se surpă din senin de moarte rea – norocul lui stătuse pe ţărână lunecoasă.

Voi, amândoi, aţi îndurat destule, tu, datorită ponegririi, el, istovindu-se în lupte. Şi, în pofida multor vitejii, n-a dobândit ce urmărea să cucerească, iar azi, încredinţându-se destinului, a dobândit, ca de la sine, tot ce-şi dorea mai tare.

Nu l-ai făcut nici pe bătrânul tău părinte de ruşine, şi nici pe fraţii tăi, Dioskorii. N-ai făptuit nimic din ce ţi se punea pe seama unei faime <proaste>.

Îmi amintesc de ziua nunţii tale, revăd făcliile, sub pâlpâirea cărora fugeam alături de cvadrigă, în timp ce tu, mireasă tânără, alături de Menelaos, în carul nupţial, plecai din fericita casă <părintească (îşi *şterge ochii umezi de lacrimi*.)

E josnic insul care nu-şi cinsteşte cu evlavie stăpânii, împărtăşindu-se din bucuria sau mâhnirea lor. Încalţe, dacă m-am născut din robi, vreau să mă număr între cei cu suflet nobil, în ciuda numelui de sclav. Aceasta-i calea de ales; altminteri ai deodată două rele: primeşti porunci din toate părţile, de la oricine, şi, în acelaşi timp, simţi ca un sclav.

Menelaos

O vechiul meu prieten, care, în mâini cu scutul, ai străbătut, pe lângă mine, numeroase încercări, ia-ţi astăzi partea ceuvenită> din norocul meu şi mergi la dragii mei năieri, pe care i-a cruţat războiul; vesteşte-le cum e cu noi şi ce ni s-a-ntâmplat spre bine. Tu spune-le să stea pe ţărm de veghe, în aşteptarea luptelor, care, prevăd, se vor isca şi, dacă pot să-mi scot nevasta pe furiş din ţară, să fie gata ca, unindu-ne destinele, să ne salvăm cu voia sorţii, dintre băştinaşi.

Vestitorul427

Aşa va fi, stăpâne. Dar acum, ascultă ce gândesc despre profeţi: din partea lor poţi să te-aştepţi doar la minciuni şi nerozii. Deşertăciune goală e ghicitul în flăcările jertfelor şi-n ţipetele zburătoarelor. De-asemeni, trebuie să fii nătâng să crezi că păsările ar putea să facă pentru muritori ceva.

Şi Kalchas428, când vedea că-i mor prietenii, de dragul unei arătări desprinse dintr-un nor, o vorbă n-a

rostit, ca să prevină oastea. Tot astfel, Helenos nimic n-a spus, lăsând să fie pustiită Troia429.

Se va răspunde, poate, că un zeu le-a poruncit să tacă.

Atunci de ce mai întrebăm profeţii? <Mai bine> să aducem jertfe zeilor şi să le cerem ajutorul, lăsând de-o parte ghicitorii. Căci profeţiile au fost scornite doar ca să momească muritorii cu făgăduinţe. Dar niciun leneş nu s-a pricopsit cândva, după scrutarea flăcărilor pe altare.

Cunoaşterea şi bunul simţ sunt cei mai siguri ghicitori.

Corifeul

Asupra ghicitorilor şi eu sunt de-o părere cu bătrânul. Bunăvoinţa zeilor, mai mult ca orişice oracol, e de folos pentru cămine. (*Vestitorul pleacă.*)

Helena

Ajunge! Pân-acuma totul este bine.

Dar cum ai izbutit să scapi, sărmane, din atâtea încercări, după plecarea de la Troia? Aflând aceasta nu câştig nimic, dar când iubeşti, simţi nu ştiu ce dorinţă să cunoşti necazurile celor dragi.

Menelaos

Prin numai un cuvânt, mi-ai pus deodată numeroase întrebări. De ce vrei să înşir urgiile din Marea Egeană, şi focurile-aprinse <ca să ne smintească> de Nauplios în Euboia430, şi porturile cercetate, în Creta sau pe ţărmurile libyene, şi promontoriul lui Perseus431? Oricât ţi-aş povesti de mult, nu aş putea să isprăvesc ce am de spus; n-aş face decât să-mi trezesc durerile care m-au chinuit odinioară; ar însemna să-mi îndoiesc povara suferinţelor.

Helena

Răspunsul tău e mai cuminte decât întrebarea mea. Un singur lucru să mi-l spui, pe celelalte uită-le: cât timp s-

a clătinat pe valuri nava ta şi-a rătăcit de colo până colo?

Menelaos

Am petrecut în jurul Troiei zece ani, pe urmă am călătorit pe mare şapte veri şi şapte ierni.

Helena

Aiai, nefericitule! O, cât amar de vreme! Şi te-ai salvat din tot ce-a fost să-nduri doar ca să vii aici spre junghiere.

Menelaos

Ce vrei să spui? Ce aflu? O veste rea, Helena!

Helena

[Fugi cât mai grabnic, părăseşte ţara!] Bărbatul ce domneşte din acest palat te va ucide.

Menelaos

Cu ce-am greşit, ca să se poarte-atât de crunt?

Helena

El vrea morţiş cu mine să se-nsoare. Venirea ta neaşteptată îi va fi piedică, desigur.

Menelaos

Cum? Un barbar să facă nuntă cu nevasta mea?

Helena întocmai; să mă ia cu sila. Sunt ţinta urmăririi sale. Menelaos

El este vreun om de rând puternic sau dintre principii acestei ţări?

Helena

E regele Egiptului, feciorul lui Proteus.

Menelaos

Deci asta îmi dădea de înţeles <bătrâna> portăreasă.

Helena

La care poartă egipteană ai bătut?

Menelaos

La poarta regelui, aici; şi-am fost gonit ca un milog.

Helena

Doar nu cerşeai mâncare?! Vai de mine!

Menelaos

Ba chiar cerşeam, oricum ar fi numită fapta mea.

Helena

Acum ştii totul despre nunta <silnică> ce mi se pregăteşte. Menelaos

Da; însă nu ştiu dac-ai izbutit să scapi de stăruinţa lui. Helena

Să nu-ţi faci grijă. M-am păstrat fără prihană, pentru tine. Menelaos

Cu ce-mi poţi dovedi <că l-ai respins>? M-aş bucura să cred. Helena

Vezi tu acest mormânt, la care mi-am găsit refugiu? Menelaos

Un pat de frunze văd, sărmano, dar la ce-ţi slujeşte?

Helena

Eu m-am adăpostit aici ca rugătoare, să pot scăpa de nuntă.

Menelaos

Ei n-au altare de refugiu>432 sau aşa e obiceiul în Egipt? Helena

Acest mormânt m-a ocrotit precum un templu.

Menelaos

Deci nu pot să te iau cu mine şi să te duc pe mare-acasă? Helena

Te-aşteaptă spada mai degrabă decât patul meu.

Menelaos

Ah! voi fi omul cel mai oropsit din lume.

Helena

Să nu-ţi fie ruşine, fugi din ţara aceasta!

Menelaos

Cum să te las aici, când eu, de dragul tău am spulberat <cetatea, Ilion?

Helena

Mai bine să mă laşi, decât să fii ucis pentru culcuşul

meu. Menelaos

Ar fi purtare de fricos, nedemnă de biruitorul Troiei. Helena

Tu, pare-mi-se, cugeţi să ucizi tyranul. Va fi cu neputinţă. Menelaos

Şi cum să nu? în trupul lui, nu crezi că poate să pătrundă fierul?

Helena

Te vei convinge. Nu-i purtare înţeleaptă să stărui în ceva ce nu se poate face.

Menelaos

Cum? Trebuie să-mi dau, fără revoltă, mâinile, să-mi pună lanţul?

Helena

Tu eşti în grea încurcătură. Să căutăm, deci, o ieşire.

Menelaos

E mai plăcut să mori în plinul faptei, decât nefăcând nimic. Helena întrezăresc doar o speranţă, o singură salvare.

Menelaos

De ce să ne slujim: de mită, cutezanţă sau discursuri? Helena

Tyranul nu ar trebui să afle de sosirea ta.

Menelaos

Cine-ar putea să-i spună? Şi-apoi, el nici nu mă cunoaşte. Helena

El are, în palat, de partea lui, pe cineva egal cu zeii. Menelaos

E vorba de un glas profetic dinăuntrul casei?

Helena

Nu> ci de sora sa, pe nume Theonoe.

Menelaos

Un nume prorocesc433. Cu ce se îndeletniceşte? Spune-mi. Helena

Ea ştie totul şi-i va da de veste fratelui că eşti aici.
Menelaos
Deci voi muri. Nici n-are rost să mă ascund.
Helena
De-am izbuti s-o-nduplecăm, noi doi, ca rugători!
Menelaos
Ce s-o rugăm anume? Ce speranţă-mi fluturi?
Helena
Să nu-şi vestească fratele că te găseşti aici.
Menelaos
Şi dacă se va-ndupleca, putea-vom să fugim din ţară?
Helena
Cu ajutorul ei, chiar lesne, dar pe furiş, cu neputinţă.
Menelaos
Acesta-i lucrul tău; femeile se înţeleg mai bine între ele.
Helena
Am să-i cuprind, fără să-i dau răgaz, cu braţele genunchii.
Menelaos
Şi dacă va fi surdă la implorarea noastră?
Helena
Tu vei muri, iar eu, sărmana, voi nunti, silită.
Menelaos
Nu spune. Mă vei înşela, mutând pe silă vina?
Helena
Ba nu. Mă jur solemn, pe capul tău, să mă păstrez neprihănită.
Menelaos
Te juri mai repede să mori, decât să te măriţi cu altul?
Helena
Să mor de-o sabie cu tine, să-mi aflu-n preajma ta odihna.

Menelaos

Dă mâna dreaptă, să pecetluim făgăduinţa!

Helena

Mă jur, ţinându-ţi mâna, dacă pieri, să părăsesc lumina zilei.

Menelaos

Mă jur şi eu să mă omor, de te voi pierde.

Helena în ce fel ne vom săvârşi, ca să ne-acoperim de slavă?

Menelaos

Eu însumi te voi junghia, pe-acest mormânt, apoi mă voi ucide şi pe mine. Dar mai întâi voi da o mare luptă de apărare a iubirii noastre. Cel care vrea n-are decât să vină <să mă-nfrunte>, căci nu-mi voi face astăzi de ruşine renumele de-nvingător al Troiei.

Nu mă voi duce în Hellada ca să mă umplu de ocară. Cum? Eu, din vina căruia <zeiţa> Thetis l-a pierdut pe Achilleus, care am văzut cum Aias al lui Telamon s-a omorât cu spada434 şi care l-am lipsit pe Nestor de fecior435, cum, eu, pentru soţia mea, să nu fiu pregătit să mor?

Când cade un viteaz în luptă cu duşmanii, zeii, dacă sunt înzestraţi cu-nţelepciune, ţărâna i-o presară pe mormânt, uşoară436; dar peste gropniţa unui fricos îngrămădesc pietroaie.

Corifeul

O zeilor, îngăduiţi-le urmaşilor lui Tantalos437 să fie fericiţi şi liberaţi de orice rău! (*Din palat răzbat voci şi zgomote de zăvoaregrele*.)

Helena

Ah! zeilor, fie-vă milă! Cruntă soartă! Suntem pierduţi, Menelaos. Din casă vine prorociţa Theonoe. Răsună zgomot greu de porţi ce se deschid. Ah, fugi! – dar ce folos să fugi? Ori că lipseşte, ori că e de faţă, ea ştie de

sosirea ta. Vai mie, sunt sfârşită!

Tu ai scăpat la Troia din atâtea grozăvii, doar ca să cazi, venind aici, sub altă sabie grozavă. (*Printr-una din porţile palatului, apar Theonoe, în veşminte rituale, şi însoţitoare cu torţe, alcătuind un cortegiu sacru. Preoteasa se adresează pe rând însoţitoarelor.*)

Theonoe

Mergi înaintea mea, purtând în mâini văpaia torţelor aprinse.

Sfinţeşte prin augustul ritual văzduhul, ca să pătrundă boarea cerului, curată.

Şi dacă locul a fost prihănit de paşi necuvioşi, purifică-l cu pâlpâiri lustrale, să pot umbla nemolipsită, deschide-mi calea tu, mişcând făclia răşinoasă.

Şi când veţi fi sfârşit, cum v-am cerut, ceremonia închinată zeilor, aduceţi flăcările înapoi la vatra casei438.

Cum ţi se par, Helena, prezicerile mele? Iată-l sosit, îl vezi cu ochii, pe soţul tău Menelaos; acum el nu mai are nave, nici ştima plăsmuită după chipul tău.

Sărmane, câte încercări ai biruit până să vii, şi n-ai habar dacă te vei întoarce-acasă, ori dacă vei mai zăbovi! Căci zeii, astăzi, adunaţi de Zeus, vor hotărî destinul tău.

Duşmanca ta de altă dată, Hera, îţi este binevoitoare, dorind să vă salveze pe-amândoi şi să ajungeţi iar în patrie, ca toţi elenii să se-ncredinţeze că nunta lui Alexandros, frumosul dar al Aphroditei, a fost doar amăgeala unei nunţi.

Iar Aphrodita stăruie să nu vă-ntoarceţi, temându-se că va fi osândită, deoarece renumele de-a fi cea mai frumoasă şi l-a cumpărat cu măritişul neprielnic al Hélènei439.

Dar, iată, în puterea mea stă dezlegarea: ori să te pierd, ceea ce vrea şi Aphrodita, spunând fratelui meu că eşti aici, ori, cum doreşte Hera, să-i ascund <prezenţa ta,

şi să te scap cu viaţă în pofida lui şi a poruncilor primite de la el. El mi-a cerut să-i dau de veste când vei sosi pe ţărmul nostru.

Aşa voi face, pentru siguranţa mea. Hai, cineva, mergând la rege, să-i spună c-a venit Menelaos. (*Helena se prosternă înaintea preotesei, în atitudine de suplicantă.*)

Helena

Fecioară, cad ca rugătoare la genunchii tăi; mă plec în faţa ta, umilă, cerându-ţi îndurare pentru mine şi pentru el, nefericitul, abia găsit, după noian de chinuri, pe care, iată, trebuie să-l văd murind. Să nu-i spui nicio vorbă fratelui despre Menelaos, bărbatul mult iubit ce mi s-a-ntors în braţe. Salvează-l, rogu-te fierbinte, nu-ţi trăda evlavia, de dragul unui frate, nu-ţi cumpăra hatâruri ticăloase cu o crimă!

Divinitatea nu iubeşte violenţa; ne porunceşte tuturor să nu agonisim nimic prin jaf şi să ne lepădăm de bogăţie, dacă e nedreaptă. Cum cerul este bunul fiecărui om, şi. cum la fel este pământul, să nu ne umplem casele cu lucrurile altora, nici să ni le-nsuşim de-a sila.

Sosirea meaen Egipt> a fost o fericire, dar s-a schimbat pe urmă în năpastă. Hermes m-a dat tatălui tău în grijă, să mă păstreze neatinsă pentru soţ. Acum Menelaos este aici şi vrea să capete ce-i aparţine. [Cum ar putea, dacă-i ucis, să mă primească? Iar tatăl tău cum să mă dea pe mine, vie, unui leş? 440]

Întreabă, aşadar, divinitatea, întreabă-l şi pe tatăl tău: vor zeii şi <Proteus> ce nu mai este, da sau nu, să-napoieze bunul altuia? Părerea mea este că vor.

Nu trebuie să ţii mai mult la fratele netemător de zei decât la virtuosul tău părinte. Apoi, tu eşti o prorociţă şi crezi în pronia divină; dacă te rupi de dreapta pildă părintească, doar ca să fii pe placul fratelui nedrept, te-acoperi de ruşine. Tu, care toate tainele divine le pătrunzi,

cele ce sunt şi cele ce vor fi, cum să nu ştii de partea cui este dreptatea?

Salvează-mă, nefericita, de relele care m-apasă.

Aprinde-n bezna sorţii mele barem atâta licărire.

Nu-i muritor să n-o urască pe Helena; oricine, în Hellada, este-ncredinţat că ea şi-a părăsit bărbatul de dragul auritelor palate ale Troiei. Ah! dacă m-aş întoarce-acasă, din nou să locuiesc la Sparta, atunci elenii, auzind şi deslușind că pierderile lor s-au datorat tertipurilor zeilor şi că eu nu i-am înşelat, nepăsătoare, pe cei dragi, mi-ar dărui înalta lor cinstire; mi-aş mărita copila, pe care n-o vrea nimeni, şi, liberându-mă de traiul amarnic în străinătate, m-aş bucura de strălucirea şi de belşugul casei noastre.

Chiar dacă-ar fi pierit la Troia sau pe mare, tot i-aş fi fost datoare cu prinos de lacrimi lui Menelaos. Dar el trăieşte, mântuit. De ce să-mi fie-acum luat? Nu asta, nu, fecioară! Te implor, fă-mi parte de bunăvoinţa ta, urmează-l în purtări pe tatăl tău cel drept.

Nu este mai frumoasă slavă, pentru odrasla unui tată generos, decât să-i semene întru virtute.

Corifeul

Cuvintele ce le-ai rostit, Helena, m-au umplut de milă! De milă m-ai umplut tu însăţi! Sunt însă dornică s-aud ce va grăi Menelaos, în apărarea vieţii sale.

Menelaos

Nu vreau să mă prostern în faţa ta, cu pleoape umede, fecioară: atare slăbiciune mi-ar face de ruşine isprăvile troiene.

E drept, se spune că nu-i şade rău bărbatului de neam ales să verse lacrimi la restriște[441]. Dar eu, faţă de frumuseţea plânsului, dacă-i frumos într-adevăr să plângi, pun preţ mai bun pe îndrăzneală. Fecioară, dacă ai de gând s-ajuţi un oaspe, un străin ce tocmai a venit să-şi

ceară, deplin îndreptăţit, nevasta, tu dă-i femeia, şi salvează-l, pe deasupra.

Iar, dacă, dimpotrivă, pregeţi, nu pentru ntâia dată am săndur asprimile ursitei. Sunt prea deprins cu ele. Dar tu, în judecata lumii, ai să apari ca o haină.

Eu, ceea ce socot că-i drept şi demn de mine, şi în măsură să-ţi atingă adâncul inimii mai lesne, voi spune, aplecându-mi fruntea, la monumentul funerar al lui Proteus. (*Se aşază în genunchi în faţa mormântului.*)

«Bătrâne duh ce ocroteşti acest mormânt de piatră, dă-mi, rogu-te, dă-mi înapoi soţia, pe care ţi-a trimis-o Zeus> să o salvezi anume pentru mine.

Ştiu că eşti mort şi n-ai cum să mi-o-napoiezi.

Copila ta, în clipa când te strig din lumea morţilor, nu va lăsa să-i fie veştejit părintele atât de cuvios odinioară.

Noi suntem astăzi în puterea ei.

Stăpânule subpământean, o Hades, te invoc, fii aliatul meu, căci ţi-am trimis, pentru Helena, atâtea trupuri secerate de tăişul spadei mele; tu ţi-ai primit simbria, Hades.

Pe toate-aceste victime redă-le vieţii, sau, dacă nu, sileşte-o pe fecioara Theonoe să fie mai evlavioasă decât noul rege şi patul căsniciei să mi-l ocrotească.»

(*Se ridică în picioare şi se întoarce spre Theonoe.*)

În schimb, dacă voi ţineţi să-mi răpiţi nevasta, aflaţi ceea ce nu v-a spus, în cuvântarea sa, Helena. Să ştii că m-am jurat, fecioară, să mă bat; îl voi chema pe Theoklymenos la luptă şi unul dintre noi va trebui să moară; aşa va fi sfârşitul.

Dar dacă regele nu va primi să mă înfrunte şi-ar încerca să ne învingă prin înfometare, pe noi, doi rugători ce-şi caută scăpare la mormânt, am hotărât să-i sting Hellenei viaţa, apoi să mă străpung în inimă cu spada, ca sângele să şiroiască pe mormânt şi trupurile noastre, pe

piatra şlefuită, să zacă-ntinse, unul lângă altul – o veşnică mustrare pentru tine, o pată veşnică pe amintirea lui Proteus.

Helena nu-i va fi fratelui tău soţie, niciodată, şi nici vreunui alt bărbat; eu am s-o duc de-aici în casa mea, dacă se poate, iar dacă nu, la morţi.

Dar ce-mi veni? Asemenea femeilor, vărs lacrimi, încerc să vă storc mila, în loc să făptuiesc. Ucide-mă, dacă aşa ţi-e gândul! Nu voi muri ca un nemernic. Mai bine însă, lasă-te înduplecată de cuvântul meu; slujind dreptatea, dă-mi-o pe Helena! Corifeul

De tine-atârnă, Theonoe, să-i judeci fiecărui spusa şi să alegi o hotărâre, care pe toţi să-i mulţumească.

Theonoe

Atât natura mea, cât şi voinţa, mă-nclină să urmez evlavia. Eu nu-mi sunt propria duşmană, şi nu vreau faima tatălui s-ontunec; nu am de gând să-i fac lui Theoklymenos batirul, dezonorându-mă pe mine. În suflet port, din naştere, un templu ai Dreptăţii, şi-am moştenit de la Nereus imboldul <facerii de bine>; de-aceea, pe Menelaos îl voi salva.

Eu voi susţine partea Herei, dându-i votul meu, deoarece doreşte să te-ajute. Iar Kypris n-are decât să mă lase-n pace; nu merg cu ea pe-aceeaşi cale; silinţa mea e să rămân de-a pururea fecioară.

Cuvintele cu care, la mormânt, l-ai dojenit pe tata le-ncuviinţez. Da, vinovaţi am fi de nu ţi-am da soţia. Dacă trăia Proteus, ţi-ar fi încredinţat-o pe Helena, şi ei te-ar fi încredinţat pe tine.

De-aceea muritorii, pentru astfel de greşeli, primesc pedepse pe pământ; la fel şi morţii, în Infern. Sufletul celor răposaţi, deşi lipsit de viaţă, nu-şi pierde conştiinţa veşniciei, căci se uneşte cu văzduhul veşnic.442.

Dar, ca să-nchei în câteva cuvinte: eu voi păstra doar

pentru mine tot ce m-aţi rugat să nu dezvălui, şi nu-l voi sprijini pe Theoklymenos în rătăcirea lui. De fapt, deşi nu pare, încerc să-i fac un bine, smulgându-l din impietate şi aducându-l la virtute. Găsiţi voi înşivă un mijloc de-a fugi.

Eu mă voi depărta, păstrând tăcere.

Întâiul vostru gând să meargă către zei: pe Kypris implorați-o, nu cumva să vă împiedice întoarcerea acasă, pe Hera, să-şi păstreze hotărârea de-a vă mântui pe amândoi, soţ şi soţie.

Părinte-al meu înmormântat, mă voi sili din răsputeri nimic, nicicând, să nu-ţi umbrească faima pietăţii tale! (*Theonoe şi cortegiul intră în palat.*)

Corifeul

Nu-i niciodată fericit cel care lasă căile dreptăţii. Speranţa mântuirii n-are alt temei decât dreptatea.

Helena

Noi, dinspre partea prorociţei, n-avem a ne teme. Acum gândeşte-te cum s-ar putea să punem, împreună, la cale fuga noastră.

Menelaos

Ascultă-mă: trăieşti aici de multă vreme, şi servitorii regelui îţi sunt apropiaţi.

Helena

Ce vrei să spui cu asta? Tu-mi dai, oricum, speranţa că planul de scăpare ţi-a răsărit în minte.

Menelaos

Nu l-ai putea cumva îndupleca pe unul din vizitiii de cvadrige să ne dea un car?

Helena

Nimic mai lesne. Crezi că poate să izbutească fuga noastră prin şesurile nesfârşite ale acestei ţări străine?

Menelaos într-adevăr, nu-i cu putinţă. Şi dacă m-aş ascunde-n casă, cu spada straşnic ascuţită, şi l-aş răpune pe monarh?

Helena

Fecioara n-ar putea să-ndure <lovitura>, să nu-i vestească fratelui că vrei să-l pierzi.

Menelaos

Şi n-avem barem o corabie, să ne salvăm; a mea <sfărmată> zace-n fundul mării.

Helena

Menelaos, ascultă-mi sfatul chibzuit, chiar dacă sunt femeie. Te prinzi, deşi tu n-ai murit, să mori în vorbe?

Menelaos

Ar fi o piază rea, desigur; dar dacă-i rost să-mi folosească, sunt pregătit, deşi eu n-am murit, să mor în vorbe.

Helena

Eu, pentru ochii regelui trufaş, mă voi îndolia, tăindu-mi părul şi bocind, cum fac femeile.

Menelaos

Cu asta, pentru noi, ce mijloc de salvare întrevezi? Iar mie unul, şiretlicul mi se pare învechit.

Helena

Spunându-i că te-ai înecat în mare, voi cere voie să-ţi închin un cenotaf.

Menelaos

Să zicem că primeşte. Dar, neavând o navă, mormântul gol cum ar putea să ne salveze?

Helena îl voi ruga să-mi dea o navă, ca să cărăm prinoasele pentru mormântul tău din largul mării.

Menelaos

E totul bine-afară de ceva: dacă tyranul porunceşte să-mi faceţi pe uscat mormântul, la ce mai foloseşte planul?

Helena

Am să-i răspund că, în Hellada, sunt rânduieli ce nu dau voie să li se facă pe uscat morminte celor înecaţi în

mare.

Menelaos

Am înţeles, aşa se poate. Am să mă-mbarc şi eu cu tine, luând prinoasele în navă.

Helena

Mai ales tu va trebui să fii acolo, dar şi năierii tăi care-au scăpat din naufragiu.

Menelaos

Să aflu numai, ancorată, nava, şi mateloţii mei vor sta, orânduiţi, om lângă om, cu spadele în mâini.

Helena

Ai grijă tu de asta. De ne-ar sufla în pânză vânt prielnic şi de ne-ar fi plutirea norocoasă!

Menelaos

Aşa se va-ntâmpla. Vor pune zeii capăt chinurilor mele. Dar, despre moartea mea, cum vei susţine c-ai aflat?

Helena

Din gura ta. La rândul tău, să spui c-ai supravieţuit doar tu, că navigai cu fiul lui Atreus şi l-ai văzut murind.

Menelaos

Se-ntâmplă că aceste zdrenţe, rupturile care mă-mbracă, vor dovedi c-a fost un naufragiu.

Helena

Sfarmarea navei a venit la timp, deşi a fost un nenoroc, o pacoste ce, totuşi, s-ar putea să ne ajute.

Menelaos

Ce crezi? Acum să te-nsoţesc în casă ori să rămân aici, în linişte, lângă mormânt?

Helena

Aici să stai. Dacă încearcă să te vatăme tiranul, mormântul îţi va fi azil şi te vei apăra cu spada. Eu intru în palat, să-mi tai degrabă cârlionţii, să-mbrac, în locul peplosului alb, veşminte negre, şi să-mi brăzdez cu unghiile faţa443. (*Menelaos încearcă să protesteze.*)

Va fi o luptă grea şi două căi se-arată: ori trebuie să mor, dacă sunt prinsă uneltind, ori să mă-ntorc în patrie cu tine.

Stăpână Hera, care-mparţi cu Zeus iatacul, îngăduie, după noian de chinuri, să scape doi năpăstuiţi.

Rugămu-te, întindem mâinile spre cerul smălţat cu stele, unde-ţi ai sălaşul.

Şi tu, care ai dobândit cu preţul nunţii mele slavă, fiică a Dionei444, Kypris, nu mă pierde.

Mi-ai revărsat destule pustiiri în viaţă.

[lăsându-mi numele, dacă nu trupul, în seama unor asiatici.]

Şi dacă ţii, într-adevăr, să mă ucizi, îngăduie-mi să mor barem în patrie.

De ce nu te mai saturi să stârneşti necazuri: capcane, pofte, intrigi şi otrăvuri de iubire, ce fac să curgă sânge în cămine?

Dacă ai şti să ţii măsura, ai fi zeiţa, pentru oameni, cea mai plăcută; nu spun vorbe goale.

(*Helena intră în palat.*)

Corul

Strofa 1

Pe tine, ce ai în desişul pădurii sălaş vecin cu al Muzelor, noi te chemăm, cântăreaţă fără pereche, pasăre melodioasă, privighetoare cu glas plângător!

Vino, nălţând dureroasele triluri ale gâtlejului tău de aur, să însoţeşti tânguirile noastre445.

Noi cântăm nenorocul sărmanei Helena şi suferinţa femeilor Troiei, care bocesc pentru cei căzuţi sub lăncile-aheilor, după ziua sosirii lui <Paris>

În caicul său phrygian, plutitor prin câmpia spumoasă, după ziua sosirii la Priamizi a unei neveste năpăstuite, adusă din Lakedaimon de Paris, funestul tău mire, Helena, căruia chiar Aphrodita-i suflase în pânze.

Antistrofa 1

Mulţime de-ahei şi-au dat duhul, străpunşi de lănci, sfărâmaţi de pietre; acum se prefiră-n adâncul lugubrului Hades.

Soţiile şi-au retezat mohorâtele plete; căminele lor sunt deşarte de soţi.

Mulţi au pierit şi din pricina focului amăgitor scăpărat de Nauplios, luntraş singuratic <şi rege>

În Euboia scăldată de valuri; au fost aruncaţi pe ţancuri la Kaphareus446, pe stânci la Aigai447.

<noaptea, chemaţi de văpaia vicleană, ca de un astru.

O munţi <ai Troadei> neprimitori, munţi urgisiţi, spre care, purtând asiatice straie, încă departe de patria lui, gonea răpitorul, ducând în corabia sa, bătută de vifore, darul acela, ce nu era dar, chipul de abur, sfânta lucrare a Herei, care-a stârnit <duşmănia>

feciorilor lui Danaos.

Strofa 2

Ce e divin? Ce nu e divin?

Şi ce e la mijloc, între aceste două?

Niciun om nu se poate făli că ştie, chiar după ce-a stăruit îndelung să le prindă esenţa, când vede cum se îndreaptă zeii mai întâi într-o parte, pe urmă în alta, iară şi iară schimbându-se, în neaşteptate salturi întâmplătoare448.

Tu te-ai născut ca fiica lui Zeus, Helena; el a făcut, părintele tău aripat, să rodească pântecul Ledei.

Şi totuşi, Hellada, cu ţipete mari, te-a numit adulteră, nedreaptă, vicleană, atee.

Nimic, printre oameni, nu este sigur.

Noi am aflat adevărul numai din spusele zeilor.

Antistrofa 2 Smintiţi sunteţi, voi care vreţi să vă clădiţi în lupte renumele, în ciocniri de războinice lănci,

crezând, prosteşte, că astfel veţi despovăra de nevoi muritorii.

Dacă-ncercaţi, prin masacre, să puneţi gâlcevilor capăt449, dihonia dintre cetăţi, dintre oameni, nu va-ncera niciodată, dihonia, care pustii a lăsat odăile casei lui Priamos.

Şi nu era greu, o Helena, să se topească prin înţelegeri gâlceava iscată în jurul tău.

Dar astăzi bărbaţii <troieni> se află sub glie, în straja lui Hades, şi flăcări năprasnice, parcă aprinse prin fulger de Zeus, s-au năpustit peste ziduri.

Iar tu, după-atâtea cumplite-ncercări, sub altă ncercare te zbuciumi <Helena>, şi din restrişte se-nalţă un bocet funebru.

(*Intră Theoklymenos cu însoţitorii, venind de la vânătoare. La început nu-l vede pe Menelaos, ci se opreşte, plin de veneraţie, la mormântul părintelui său.*)

Theoklymenos

Salut, o monument al lui Proteus! în pragul casei, ţi-am săpat mormântul, tată, să-ţi dau în fiecare zi bineţe. Când iese şi când intră, Theoklymenos, feciorul tău, smerit te agrăieşte.

Hai, duceţi câinii, servitorilor, şi plasele pentru vânat, în aşezările regeşti. Cât despre mine, adineaori m-am luat de scurt. Oare-am uitat să pedepsesc cu moartea ticăloşii? Am auzit ca un hellen s-a strecurat în ţară, înşelându-mi străjile. El a venit să spioneze, sau s-o răpească pe Helena? Oricum, tot va muri, doar să-l înşfac. (*Constată lipsa Hellenei de la mormânt.*)

Ah! am întârziat, se pare; căci faptele s-au petrecut. Mormântul e deşert. Fiica lui Tyndareos l-a părăsit, a dispărut de-aici, poate din ţară.

Ehei! Deschideţi porţile! Daţi fuga, străjilor, şi scoateţi din staule fugarii, aduceţi carele degrabă. Siliţi-vă

cu toţii. Să nu mi se răpească din pământul meu femeia cu care vreau să mă însor. Barem să ştiu c-am încercat s-o ţin. (*Uşile se deschid*; *apare Helena*, *plânsă*, *în straie cernite*. *Menelaos stă ghemuit lângă mormânt*, *neobservat de regele egiptean*.)

Opriţi-vă! Iată femeia căutată. Ea încă n-a fugit. De ce ţi-ai aruncat, Helena, pe trup veşminte mohorâte, în locul vălurilor albe dinainte? De ce ţi-ai retezat cu foarfecele părul nobil? De ce îţi curge, valuri, plânsul pe obraz? Să fie vreun vis nocturn, care te face să suspini? Vreun oracol, poate, rostit în casa mea de Theonoe>, te-a-ndurerat până la rătăcirea minţii?

Helena

Stăpâne – căci aşa te voi numi de azi încolo – sunt pierdută; speranţe nu mai am; nu mai trăiesc.

Theoklymenos

Ce nenoroc te-a copleşit? Ce s-a-ntâmplat! Ce te-a zdrobit?

Helena

Menelaos – vai mie, cum să spun?

— Menelaos e mort.

Theoklymenos

Această ştire nu mă-ncântă, cu toate că am aşteptat-o. De unde ai aflat? Ţi-a dat de veste sora mea?

Helena

O spune Theonoe şi martorul acesta, care la moartea lui a fost de faţă.

Theoklymenos

Chiar a sosit un om cu veste demnă de crezare?

HELENA (*cu două înţelesuri*)

Da. Ducă-se… unde-aş dori să-l văd plecat!

Theoklymenos

Dar cine este şi de unde vine? Poftesc a şti în amănunt.

Helena

Acela este; şade ghemuit, de teamă, la mormânt.

Theoklymenos

Apollon! Ce mai arătare, un milog în zdrenţe!

Helena

Ah! îmi închipui că bărbatul meu la fel este-mbrăcat.

Theoklymenos

Din ce popor se trage omul? De unde-a navigat la noi?

Helena

El e hellen, vreun nâier aheu, care-a plutit cu soţul meu. Theoklymenos

Ce spune? Cum s-a prăpădit Menelaos?

Helena în chipul cel mai groaznic, răsturnat de valuri, scufundat în mare.

Theoklymenos în care latură a mării noastre naviga?

Helena

A fost zvârlit pe ţărmul libyan lipsit de porturi.

Theoklymenos

Dar omul ăsta cum de n-a murit, dacă era pe-aceeaşi navă? Helena

Un sărăntoc e uneori mai norocos decât un rege. Theoklymenos

Corabia sfârmată unde a lăsat-o?

Helena în locul unde-aş fi dorit să moară el, nu soţul meu.

Theoklymenos (cu *vădită satisfacţie*)

Menelaos s-a înecat. Dar el cum a plutit încoace?

Helena

A fost găsit, se pare, de nişte mateloţi şi l-au cules. Theoklymenos

Şi pacostea primită de troieni în locul tău?

Helena

Figura plăsmuită dintr-un nor? S-a risipit în aer.

Theoklymenos

O Priamos, pământ al Troiei, voi aţi pierit zadarnic!

Helena

Şi eu avut-am partea mea din suferinţa Priamizilor.

Theoklymenos

Pe soţul tău l-au pus în groapă, sau a rămas fără mormânt?

Helena

Fără mormânt, vai mie! Năpăstuită sunt!

Theoklymenos

De-aceea ţi-ai scurtat <în semn de doliu> părui tău bălai?

Helena

El încă-mi este drag, ca la-nceput, oriunde s-ar găsi.

Theoklymenos (*bănuitor*)

La grija ta de-acum, să fie lacrimile tale-adevărate?

Helena (*ironică*)

Să fie Theonoe prea uşor de înşelat?

Theoklymenos

Desigur nu. Dar ce se-ntâmplă? Ţii să trăieşti lângă mormântul lui?

Helena

De ce îmi spui cuvinte-amare? De ce nu-mi laşi <în pace> mortul?

Theoklymenos

Tu încă îi păstrezi credinţă şi urmăreşti să fugi de mine. Helena

Eu nu mai fug de tine; fii gata pentru nuntă.

Theoklymenos

Târzie consimţire! îmi pare, totuşi, bine.

Helena

Dar ştii ce-i de făcut? Hai, să uităm trecutul.

Theoklymenos

Ce-mi dai în schimb? La faptă bună se răspunde tot

cu faptă bună.

Helena

Să ne-mpăcăm. Redă-mi prietenia ta.

Theoklymenos

Renunţ la toată supărarea, şi vrajba să o ducă vântul.

Helena

Cad la genunchii tăi ca rugătoare şi, dacă-mi eşti prieten…

Theoklymenos

Ce ai de gând să dobândeşti, rugându-mă în felul ăsta?

Helena

Bărbatul meu e mort. Vreau rânduiala îngropării s-o-mplinesc. Theoklymenos

Cum? Vrei, în lipsa trupului, să-i faci mormânt? Să-ngropi o umbră?

Helena

E sfântă la helleni o datină: când moare cineva…

Theoklymenos

Ce trebuie să facă? în datini Pelopizii450 sunt maeştri. Helena

Să împlinească ritul, aşezând în gropniţă un giulgiu gol. Theoklymenos

Urmează-ntocmai rânduiala şi fa mormântul unde-ţi place. Helena

Nu asta-i datina, când oamenii şi nava pier în mare. Theoklymenos

Dar cum, atunci? Nu mă descurc în obiceiurile voastre. Helena

Noi toate darurile pentru mort le coborâm în larg, în valuri.

Theoklymenos

Şi, prin urmare, ce vrei de la mine pentru răposat?

Helena

Nu mă pricep; n-am mai trecut prin asta. Aheul îţi va spune. Theoklymenos

Străine, mi-ai adus o veste fericită.

Menelaos

Nefericită pentru mine… şi pentru cel ce nu mai este. Theoklymenos

Cum sunt cinstiţi la voi cei care pier în mare?

Menelaos

Nu toţi la fel, ci după cum e bogăţia fiecărui mort.

Theoklymenos

Tu n-ai decât să ceri. De dragul ei, nimic nu-mi va părea prea scump.

Menelaos

Întâise-nchină umbrelor din Hades un prinos de sânge451. Theoklymenos

Ce animal se-aduce jertfa? învaţă-mă, şi ţi-l voi da.

Menelaos

Alege ce pofteşti; noi vom fi mulţumiţi cu darul tău. Theoklymenos

Aici, de obicei, se junghie un taur sau un cal.

Menelaos

Ai grijă doar, să fie victima de stirpe bună.

Theoklymenos

Am turme din belşug, cu vite fără de cusur452.

Menelaos

Noi ducem şi un pat, acoperit cu scoarţe, dar lipsit de leş. Theoklymenos îl veţi avea. Ce altfel de ofrande se mai cere să-nchinaţi? Menelaos

I se cuvin şi arme de aramă, căci el iubea războiul. Theoklymenos

Am să vă dau şi arme şi armură, vrednice de Pelopizi. Menelaos

Mai oferim din roadele pământului, din cele mai alese. Theoklymenos

Cu toate-acestea ce veţi face? Cum le veţi scufunda în mare? Menelaos

Ne trebuie o navă, cu vâslaşi cu tot.

Theoklymenos

Şi cât de mult vreţi să vă depărtaţi de coastă?

Menelaos

Până la locul unde, de pe mal, nu se mai vede dâra vâslei.

Theoklymenos

Ce noimă are obiceiul ăsta la helleni?

Menelaos

Să nu aducă fluxul darurile mortului cumva pe mal.

Theoklymenos

Am să vă dau o sprintenă corabie feniciană.

Menelaos

Preabine; duhul lui Menelaos va fi-mpăcat.

Theoklymenos

Dar nu ajunge să-mplineşti tu singur, fără ea, ceremonia?

Menelaos

E datoria mamei, a nevestei, a copiilor…

Theoklymenos

Am înţeles. Helena e datoare să-şi cinstească soţul.

Menelaos

Cei temători de zei nu-i văduvesc pe morţi de rituri.

Theoklymenos

Aşa să fie. Ţin şi eu să am soţie-evlavioasă. Tu intră în palat şi-alege darurile pentru mort.

Neîndoios, dacă Helena va fi mulţumită, nu vei pleca din ţara mea cu mâna goală. Fiindcă mi-ai adus o veste bună, în locul hainelor zdrenţoase, vei îmbrăca veşminte cumsecade şi vei primi merinde, să te-ntorci în patrie, căci deocamdată ai căzut în grea nevoie. Iar tu, nefericite, nu te istovi cu o durere fără leac. Menelaos şi-a îndurat destinul;

e mort, şi nu mai poate să învie.

Menelaos

Da, fă-ţi femeie, datoria; pe soţul egiptean iubeşte-l, nu te gândi la cel care s-a risipit. În starea ta de-acum, e lucrul pentru tine cel mai de folos. Dacă voi izbuti s-ajung acasă, în Hellada, voi pune capăt vorbelor urâte despre tine, numai să fii, pentru bărbatul tău, soţia care trebuie să fii.

Helena

Aşa voi face. Niciodată n-am să-i dau bărbatului prilej de supărare. Ai să te-ncredinţezi chiar tu, cu ochii tăi…

Dar intră în palat acuma şi îmbăiază-te, sărmane, şi schimbă-ţi hainele zdrenţoase; pe loc eu îţi voi da răsplata. Vei fi mai dornic să-mplineşti ce se cuvine pentru scumpul meu Menelaos, dacă eşti sigur de mărinimia mea. (*Theoklymenos şi Helena intră în palat, urmaţi de însoţitori, care îl conduc pe Menelaos.*)

Corul453

Strofa 1

Odinioară, din inima munţilor, purcese <Demeter> a Zeilor Mumă454, gonind prin văi păduroase, pe lângă râuri cu ape şuvoitoare, de-a lungul mării tălăzuite, cu vuiet gros, scoasă din minte, căci i se pierduse fiica, fecioara cu nume oprit a-l rosti.

Tunătorul Dionysos umplea văzduhul cu zgomotul pătrunzător al chimvalelor sale455, când Nemuritoarea, din carul tras de lei phrygieni înjugaţi, îşi căuta copila răpită, smulsă din horele dănţuitoarelor fete.

Şi două zeiţe fecioare cu glezne iuţi au ajutat-o în căutările sale:

Artemis, nebiruita săgetătoare, şicăthena> Gorgopis456, înarmată cu lancea.

Zeus veghea peste lume din tronul ceresc, dar copila, cmutată sub glie, era hărăzită altui destin.

Antistrofa 1

Când Muma, pe urmă, puse capăt chinului goanei sale rătăcitoare întru aflarea fiicei răpită prin viclenie, ajunsese chiar la zăpezile-naltelor piscuri, unde bântuie Nymph ele muntelui Ida457 şi, sub năpasta durerii, căzu într-un hăţiş omătos, <îngheţat> ca piatra. Atunci, contenind să mai facă, spre binele omului, rodnice brazdele în câmpiile sterpe, fără verdeaţă, ea părăsi muritorii, să piară, şi nu înlesni, pentru turme, să înflorească păşunile grase cu iarbă creaţă.

Viaţa tânjea prin cetăţi; încetară divinele jertfe, nu mai ardeau pe altare prinoase.

De-asemeni, zeiţa secă apa izvoarelor limpezi ca rouă, sorbită de neistovitul doliu pentru copilă.

Strofa 2

Cum astfel ea desfiinţase ospeţele, atât pentru zei, cât şi pentru oameni.

Zeus, voind să aline mohorâta mânie a Mumei, rosti:

«Haideţi, mergeţi, Charitelor458, s-o aflaţi pe Deo459

răvăşită de cele-ntâmplate fiicei sale, alungaţi-i mâhnirea cu strigăte de bucurie, şi voi, aşijderea, Muzelor, cu horele voastre melodioase!»

Atunci preafrumoasa Kypris făcu pentru ntâia dată să sune glasul aramei, subpământean460, şi răpăiala de tamburine cu pieile-ntinse: deodată Muma porni să râdă, fermecată de muzica gălăgioasă, şi puse mâna pe flautul său cu accente adânci.

Antistrofa 2

Din adâncul palatului tău, ai deşteptat o patimă clocotitoare, Helena, interzisă de legea divină şi de evlavie; tu nu ai cinstit-o, umilă, prin sacrificii pe Marea Mumă, şi, uite, s-a mâniat pe tine.

Totuşi puteri de temut revarsă <în lume>

nebrida pestriţă, iedera fragedă încununând sfânta tulpină de narthex, tamburina rotundă, care se-nvârte, zguduită, prin aer, şi răvăşitele plete fluturând pentru Bromios la mijlocul nopţilor tainice închinate Zeiţei.

Acum înfrânează-ţi mândria, <Helena, nu te încrede numai şi numai în frumuseţea făpturii tale461!

(*Helena iese din palat, împreună cu Menelaos, care nu mai poartă haine zdrenţoase, ci armură şi arme de bronz.*)

Helena

O dragi prietene, în casă totul se petrece bine pentru noi. Fiica lui Proteus, care-mi ajută să ascund prezenţa lui Menelaos, deşi tyranul a-ntrebat-o, n-a trădat nimic. Ba, dimpotrivă, ca să mă slujească, susţine că bărbatul meu se află sub pământ, că nu mai vede razele de soare.

Iar pentru el totul decurge bine, căci s-a făcut stăpân pe arme. În loc să le aşeze în corabie şi să le zvârle-apoi în mare, le poartă însuşi el, ţinând în mâna stângă, vajnică, minerul scutului, în dreapta lancea, şi se preface că prin portul armelor cinsteşte mortul. Iar astfel este gata pentru luptă, fiind încredinţat că va răpune numeroşi barbari, când, laolaltă vom fi pus piciorul în corabia cu vâsle trainice.

I-am dat veşminte noi, să se dezbare de hainele zdrenţoase de la naufragiu, apoi l-am îmbăiat cu apă din belşug, căci multă vreme trupul său a fost lipsit de unda proaspătă a unui râu. (*Helena se întoarce şi îl vede venind din palat pe Theoklymenos, însoţit de servitori, care aduc prinoasele funebre făgăduite.*)

Dar tocmai iese omul care crede că nunta noastră e ca şi făcută, că pe Helena o şi strânge-n braţe. Însă eu cată să păstrez tăcere. Vă rog, femeilor, nu mă trădaţi, fiţi mute. Dacă vom fi salvaţi, poate vom izbuti vreodată şi pe voi să vă salvăm.

Theoklymenos înaintaţi în şir, cum a voit aheul, robilor! Purtaţi aceste daruri hărăzite mării. Ascultă sfatul meu, Helena, dacă-ţi pare potrivit: rămâi aici! Pe soţul tău poţi tot aşa de bine să-l cinsteşti, fiind, sau nu, de faţă la ceremonie. Îmi este teamă că pe tine, cum eşti prea simţitoare, durerea cruntă sau credinţa să nu te-mpingă în talazuri. Chiar şi aşa suspini prea tare pentru acel ce nu mai este. Helena

O Theoklymenos, am datoria să-mi cinstesc întâiul soţ şi amintirea căsniciei noastre. Eu, din iubire pentru el, n-aş pregeta să mă sfârşesc; dar lui, mă-ntreb, i-ar folosi să-l întâlnesc în moarte? îngăduie-mi să merg şi să-i închin prinoasele. Reverse zeii peste tine binefacerile lor, aşa cum îţi doresc, şi peste călătorul ăsta, care deşi străin, mi-a fost de ajutor! Voi fi, în casa ta, femeia ce ţi se cuvine, căci te-ai purtat mărinimos cu mine şi cu soţul meu dintâi, iar întâmplările îmi pare că decurg prielnic. Acum, ca să-ţi desăvârşeşti mărinimia, dă unui om de-al tău poruncă să ne facă rost de-o navă, în care să mutăm ofrandele. Theoklymenos

Mergi tu şi dă-le o corabie sidoniană462, cu cincizeci de vâslaşi. Helena

N-ar comanda mai bine nava chiar cel răspunzător de ritual? Theoklymenos

Ba da; vâslaşii mei vor trebui să îl asculte.

Helena

Mai spune ordinul o dată, să-l ştie straşnic fiecare. Theoklymenos

Am să-l rostesc şi-a treia oară, de socoteşti că e nevoie.

Helena

Rog zeii să te-ajute şi să-mi ajute să-mplinesc ce-am chibzuit.

Theoklymenos

Nu-ţi ofili obrazul, vărsând prea multe lacrimi!

Helena

Chiar astăzi îţi voi dovedi recunoştinţa mea.

Theoklymenos

Pe mort nimic nu-l mai atinge; zadarnică-i atâta caznă.

Helena

Mi-s gândurile împărţite între vii şi morţi.

Theoklymenos

Eu, pentru tine, nu voi fi un soţ mai rău decât Menelaos.

Helena

Tu n-ai niciun cusur. Ce mi-ar mai trebui acum? Puţin noroc!

Theoklymenos

De tine-atârnă să-l câştigi, fii deci statornică-n iubire.

Helena

Nu astăzi voi fi învăţată să-i iubesc pe cei care mi-s dragi.

Theoklymenos

N-ai vrea să te ajut, să te-nsoţesc, trecând la cârma navei?

Helena

Cu niciun preţ! Să nu ajungi, stăpâne, sclavul propriilor sclavi.

Theoklymenos

Preabine; ritul Pelopizilor nu-mi aparţine; iar casa mea este curată, căci nu aici şi-a dat Menelaos suflarea de pe urmă. (*Adresându-se unui însoţitor*)

Hai, du-te tu şi spune nobililor mei să vină toţi cu daruri pentru cununie, la palat. Întreaga ţară să vestească prin cântece de fericire că n-a fost nuntă mai frumoasă decât a mea şi a Hellenei. (*Lui Menelaos.*)

Iar tu, străine, pleacă şi aruncă, pentru bărbatul ei

de-odinioară, aceste daruri în adâncul mării. Pe urmă ad-o grabnic pe mireasă în căminul meu, ca să te veseleşti cu mine la ospăţul nunţii, şi-apoi, sau să pluteşti spre patrie, sau rămânând, să-ţi afli fericirea în Egipt. (*Theoklymenos intră în palat.*)

Menelaos

O Zeus, dumnezeire înţeleaptă şi părinte, priveşte către noi, dezleagă-ne de rele!

Purtăm pe drum costiş povara pătimirii noastre. Atinge-ne numai cu vârful degetelor tale, şi vom ajunge, bucuroşi, la ţinta urmărită.

Ne-au copleşit destule suferinţe până astăzi.

V-am ponegrit prosteşte, zeilor, şi-mi pare rău.

Mi-e dat oare să nu cunosc decât restriştea?

Ba, şi eu sunt îndreptăţit să merg pe calea dreaptă; doar o favoare daţi-mi, şi mă veţi face fericit!

(*Menelaos, Helena şi câţiva însoţitori pleacă spre ţărmul mării.*)

Corul

Strofa 1

Navă din Sidonul Feniciei, navă cu vâsle repezi, răspândind împrejur zvâcniri sonore.

de însoţeşte Nereus> călăuzul delfinilor ce saltă şi joacă frumos, când vijelia se-alină.

Galaneia, cu ochii albaştri-verzui, fiica lui Pontos, îndeamnă corăbierii463:

«Pânzele sus! Desfăşuraţi-le, lăsaţi să le umple briza mării, lopeţile de brad apucaţi-le, alei! mateloţilor, mateloţilor care o duceţi în triumf pe Helena spre malul cu port primitor şi palatele unde-a domnit Perseus464!»

Antistrofa 1

Şi ce-i va fi dat să vadă da Sparta>?

Poate <vestitele> fete ale lui Leukippos, lângă râul Eurotas cu ape umflate sau la intrarea în templul zeiţei

Pallas, de va sosi acolo, când se dansează, ori când se-adună, noaptea, mulţimea la sărbătoarea lui Hyakinthos, acela pe care Apollon <din întâmplare> l-a omorât, lovindu-l cu discul său rotitor, aruncat năprasnic. De dragul acestuia, zeul, fiul lui Zeus, a-ntemeiat o zi sfântă în Lakedaimon, cu jertfe de boi şi ospeţe465.

Poate acolo <Helena> îşi va vedea, în roatele de dansatoare, fiica lăsată acasă, pe Hermione, care încă aşteaptă să-i lumineze torţa de pin la nuntă.

Strofa 2

De ce nu ne-au fost hărăzite aripi?

De ce nu putem zbura prin văzduh asemeni cocorilor Libyei466?

Fugind dinaintea ploilor reci de iarnă, ca o turmă supusă unui păstor fluieraş, ei ascultă chemarea celui mai vârstnic care, cu ţipete şi fâlfâind, îi conduce peste câmpii pârjoliţe şi peste pământuri pline de roade.

Voi, păsări cu gâturi lungi, care plutiţi mai iute ca norii, luaţi-vă zborul, treceţi pe *sub* Pleiade467 spre înnoptatul Orion468, şi aşezându-vă lângă Eurotas, vestiţi tuturor că Menelaos, cuceritorul cetăţii troienilor, se-ntoarce acasă.

Antistrofa 2

Veniţi călare şi voi, Tyndarizilor, zoriţi pe potecile voastre de aer, prin vijelia de stele strălucitoare, voi, care hălăduiţi în cer, salvatorii <şi fraţii> Hellenei, coborâţi spre adâncul licăritor al mării, spre sumbrele unde vinete, spre alb-înspumatele valuri, şi faceţi să sufle, pentru năieri, din partea lui Zeus, prielnice vânturi469!

Spălaţi-vă sora de faima urâtă c-ar fi-mpărţit c-un prinţ phrygian aşternutul.

<spălaţi-o> de pata ce i s-a tras din gâlceava iscată pe muntele Ida, ei, care nu a privit niciodată pământul Troiei, nici zidul cetăţii, clădit de Phoibos470!

(*Intră Theoklymenos, neanunţat, venind din palat; numaidecât se iveşte în grabă un vestitor, unul din oamenii trimişi de rege să însoţească falsa procesiune funebră.*)

Al doilea vestitor

Stăpâne, chiar din casa ta ne vine cea mai mârşavă trădare! Îţi voi vesti o întâmplare şi stranie, şi dureroasă.

Theoklymenos

Ce s-a-ntâmplat?

Vestitorul

De-acuma caută-ţi altă mireasă. Helena a plecat, a părăsit această ţară.

Theoklymenos (*ironic*)

Zburând prin aer, sau călcând cu tălpile pământul?

Vestitorul

Menelaos a scos-o din Egipt prin apa mării, cel care a venit să ne vestească propria lui moarte.

Theoklymenos într-adevăr, cumplită ştire. Şi ce corabie-a putut să-i ducă-n larg? Nu-mi pare de crezut povestea.

Vestitorul

Chiar vasul dăruit aheului de tine, cu mateloţi cu tot, ca să ţi-o spun pe scurt.

Theoklymenos

Cum? Vreau să ştiu. N-aş fi crezut că braţul unui singur om să poată birui atâţi năieri. Şi tu erai unul din ei.

Vestitorul

Helena, când a părăsit palatul regelui, înainta spre malul mării, păşind cu graţie şi suspinând, şireata, pentru fostul ei bărbat, care, departe de-a fi mort, o însoţea de-aproape.

Am mers la docurile flotei şi-am tras în apă o corabie sidoniană nouă, ce nu mai navigase, cu bănci şi vâsle pentru cincizeci de năieri. Iar noi ne-am aşternut la treabă

fiecare: un om punea catargul, lopeţile un altul, erau desfăşurate pânzele strălucitoare, şi cârmele cu legături de piele erau da pupă> coborâte-n apă.

Dar iată că, în toiul muncii noastre, nişte helleni care-au plutit pe mare cu Menelaos, pândind prilejul, s-au ivit la ţărm; purtau veşminte rupte, ca după naufragiu, altminteri oameni zdraveni, deşi sălbăticiţi. Văzându-i, fiul lui Atreus, se prefăcu a fi mişcat, şi zise:

«Nefericiţilor ahei, cum de-aţi fost azvârliţi aici pe ţărm? Ce vas s-a sfărâmat? Nu vreţi să închinaţi cu noi cinstiri funebre lui Menelaos, feciorul lui Atreus? Cadavrul lui n-a fost aflat, dar fata lui Tyndareos vrea să-mplinească rânduiala îngropării.»

Ei, chipurile, izbucnind în lacrimi, s-au grămădit în navă, aducându-i lui Menelaos, la rândul lor, ofrande funerare. Aceasta ne-a cam dat de bănuit, şi unii altora ne-am şopotit că noii călători erau prea numeroşi. Totuşi ţi-am ascultat porunca şi am păstrat, supuşi, tăcere. Căci însuţi tu, încredinţând străinului comanda navei, eşti vinovat de toată-ncurcătura.

Nu ne-a fost greu să încărcăm ofrandele uşoare, dar taurul s-a-mpotrivit să-şi pună pe scândurile vasului copita: mugea, rotindu-şi ochiul fioros, îşi arcuia spinarea <coborându-şi ţeasta> cu cornul gata să împungă şi nu lăsa pe nimeni să se-apropie de el. Atunci Menelaos a zis cu glas înalt:

«Veniţi, voi care aţi zdrobit cetatea Ilion, şi ridicaţi pe umeri voiniceşte, cum fac elenii, taurul şi duceţi-l la proră – în clipaaceea trase spada – să-l junghiem în amintirea mortului!»

Săriră, la porunca lui, aheii, săltară taurul pe umeri şi-l duseră pe puntea navei. Cu calul n-am avut necazuri. Menelaos doar îl atinse uşor pe ceafa şi pe frunte, şi îl făcu să se îmbarce.

La urmă, când fusese totul încărcat, Helena se sui, cu glezne gingaşe pe scară, şi se opri da pupă> între rândurile de vâslaşi, cu aşa-zisul mort, Menelaos, alături. Ceilalţi helleni, în părţi egale, stăteau de-a lungul marginilor navei, la dreapta şi la stânga, unul lângă altul, având, ascunse, săbii sub veşminte.

Deodată vuietul talazurilor fu acoperit de strigătele oamenilor mării, căci capul lopătarilor471 pornise să-i îndemne. Şi când ne-am depărtat de coastă, dar nici prea mult, nici prea puţin, bărbatul de la cârmă a-ntrebat: «Străine, spune dacă trebuie să mai plutim spre larg, sau dacă e de-ajuns? Doar tu răspunzi de mersul navei.»

Menelaos rosti: «E prea de-ajuns.» Şi îşi deschise drum spre proră, ţinând în mâna dreaptă spada. Acolo începu jertfirea, dar fără să invoce numele vreunui mort, înfipse în gâtlejul taurului fierul şi se rugă <divinităţilor marino:

«Stăpâne Poseidon, sălăşluind în mare, şi voi, copile sfinte ale lui Nereus, salvaţi-mă şi duceţi-mă, laolaltă cu soţia, pe coastă la Nauplia472! Să nu rămânem în Egipt!»

Şi sângele ţâşnea ca un şuvoi, căzând în apa mării, un semn pentru străin, prevestitor de bine. Atunci unul din mateloţi grăi: «Suntem trădaţi! Ieşirea noastră-n larg e o trădare. La ţărm degrabă! Să ne-ntoarcem! Ia tu comanda, tu cârmeşte spre uscat!»

Pe loc, lăsând la proră taurul ucis, stând falnic în picioare, feciorul lui Atreus ţipă tovarăşilor săi de luptă:

«Voi, flori alese ale solului Helladei, ce mai aşteptaţi? De ce nu-i junghiaţi şi sfârtecaţi pe toţi aceşti barbari, şi nu-i zvârliţi în mare?»

Dar capul lopătarilor, şi el, urlă către năierii tăi:

«Sus, <lopătarilor, luaţi drept arme drugi de lemn, sfarmaţimi băncile sau smulgeţi vâslele, şi spargeţi căpăţânile duşmanilor, umplându-le de sânge!»

Săriră de pe bănci cu toţii, apucând ba vreun lemn desprins din navă, <folosit ca ghioagă, ba vreo spadă. Pe punte sângele curgea, şiroaie.

Helena, de la pupă, îşi aţâţa vitejii: «Aduceţi-vă-aminte cum aţi învins la Troia, şi daţi-le o pildă acestor egipteni!»

În toiul încleştării, unii din vâslaşii tăi se prăbuşeau, apoi se ridicau, dar alţii rămâneau lipsiţi de viaţă.

Menelaos, cu armele şi în armură, pândea să vadă locurile unde soţii săi păreau mai slabi, şi năvălea numaidecât, având în mâna dreaptă spada, asupra oamenilor noştri, silindu-i să se zvârle-n valuri. Curând n-a mai rămas niciun vâslaş pe punte.

Atunci, ducându-se la omul de la cârmă, i-a poruncit săndrepte nava spre Hellada. Aheii ridicară pânzele, un vânt prielnic s-a stârnit, şi duşi au fost.

Iar eu, care abia scăpasem de măcel, pe lângă <cablul> ancorei mi-am dat în mare drumul. Aproape mă pierdusem, când am fost cules de un pescar şi scos la mal, să-ţi pot vesti ce s-a-ntâmplat.

A nu fi prea încrezător: aceasta-i cea mai de folos învăţătură pentru muritori.

Corifeul

Nicicând n-aş fi crezut, o rege, că Menelaos putea să vină însuşi el aici, aşa cum s-a-ntâmplat, fără să fie dibuit de tine şi de noi.

Theoklymenos

Vai de mine, oropsit sunt, tras pe sfoară de-o femeie.

Mi-a scăpat din mâini mireasa. Barem de-aş avea speranţa că ajung din urmă nava, aş trudi să prind fugarii.

Mă voi răzbuna în schimb pe Theonoe, trădătoarea; nu mi-a spus, deşi-l văzuse pe Menelaos în casă.

Ea s-a folosit de darul prorocesc, ca să mă-nşele.

Nu va mai avea prilejul!

(*Theoklymenos se întoarce să intre în palat, dar vestitorul se aşază repede între el şi uşa clădirii.*)

Vestitorul

Stai! Unde te duci, stăpâne? Ai de gând să faci o crimă? Theoklymenos

Vreau numai să fac dreptate. Haida de! nu-mi sta în cale.

Vestitorul

Nu dau drumul hainei tale, altfel crunt va fi omorul. Theoklymenos

Cum, un rob îi porunceşte regelui?

Vestitorul

Aşa-i cuminte.

Theoklymenos Nu e, dacă mă împiedici…

Vestitorul

Tocmai, vreau să te împiedic.

Theoklymenos… să ucid o ticăloasă.

Vestitorul Dimpotrivă, e o sfântă.

Theoklymenos Ba-i o soră trădătoare…

Vestitorul

Drept a fost să te trădeze.

Theoklymenos… căci a dat-o pe Helena…

Vestitorul

…celui mai în drept s-o ţină.

Theoklymenos Cine are drepturi peste ce-i al meu?

Vestitorul

Cel care-a primit-o de la tatăl ei.

Theoklymenos Eu de la Ursită am primit-o.

Vestitorul însă Datoria ţi-a luat-o.

Theoklymenos Nu-ţi dau voie să mă judeci.

Vestitorul

Judecata mea nu-i proastă.

Theoklymenos Cine este, tu sau eu, stăpânul?

Vestitorul

Cel ce face binele, nu răul.

Theoklymenos Parcă ţi-ar fi dor de moarte.

Vestitorul Hai, ucide-mă, însă pe sora ta n-o vei ucide, dacă pot să mă opun.

Orice sclav cu suflet nobil ştie că nimic nu-ntrece gloria de a muri pentru stăpâni.

(*Brusc, plutind deasupra palatului, apar doi tineri, Dioskorii.*)

Dioskorii

Astâmpără-ţi mânia care te sminteşte, Theoklymenos, o rege al Egiptului! Ascultă, suntem gemenii lui Zeus, Dioskorii, plodiţi de Leda, ca şi sora noastră, Helena, care a fugit din casa ta.

Să ştii că nunta <nemplinită>, pentru care clocoteşti acum de furie, nu îţi fusese ţie hărăzită, şi Theonoe, sora ta, fiica Nereidei, nu te-a vătămat, ci s-a supus voinţei zeilor şi dreptelor porunci primite de la tatăl ei. Da, până azi Helena trebuia să locuiască-n casa ta; acum însă, când Troia până-n temelii a fost înfrântă, şi zeii nu mai au la ce să folosească numele Hellenei, aceasta cată să-şi urmeze soţul legiuit şi să trăiască sub acoperişul căsniciei.

Îndepărtează spada ucigaşă de la sora ta, şi recunoaşte că purtarea sa e înţeleaptă. De multă vreme-am fi putut s-o scoatem pe Helena din Egipt – căci am fost ridicaţi şi noi în rândul zeilor de Zeus – dar nu aveam îngăduinţa s-o facem împotriva sorţii şi a puterilor divine, ce hotărâseră altminteri.

Atât am vrut să-ţi spunem, Theoklymenos, dar iată ce-i vestim surorii noastre:

Pluteşte, sănătoasă, cu soţul tău, Helena; un vânt prielnic are să vă-mpingă. Noi fraţii tăi, pereche, mântuitorii oamenilor mării, călări, pe lângă navă, te vom însoţi spre ţară.

<Apoi, când zilele ţi se vor fi sfârşit, vei fi <în

Lakedaimon> invocată ca zeiţă şi cei din partea locului, la fel ca nouă, îţi vor închina libaţii şi ospeţe rituale473. Popasul unde fiul Maiei te-a adus întâi, pe drum aerian, când te-a răpit din Sparta, ca să-l împiedice pe Paris să te strângă-n braţe – vorbim de insula din faţa coastei akteane – în viitor va fi numită, de către muritori, Helena, căci ai primit după răpire adăpost acolo474.

Iar lui Menelaos, care atât de mult a rătăcit, voinţa zeilor i-a hărăzit ca <după moarto să aibă drept sălaş Ostrovul Fericiţilor475. Căci zeii nu-i urăsc pe oamenii cu suflet nobil; pedepsele sunt destinate numai turmei celor de nimic.

Theoklymenos

Pereche de feciori ivită din dragostea lui Zeus cu Leda, îmi risipesc amărăciunea pentru mireasa mea pierdută, şi nici prin minte nu îmi trece să-i sting surorii mele viaţa, întoarcă-se Helena-acasă, dacă aşa doreşte Cerul.

Apoi să ştiţi că sora voastră, având cu voi acelaşi sânge, e cea mai demnă şi curată din câte-au fost femei pe lume.

Fiţi mândri de mărinimia ce umple inima Hellenei, o însuşire întâlnită arareori printre femei.

Corul

Numeroase sunt feţele sorţii, numeroase-ntâmplări nesperate dezlănţuie zeii.

Aşteptările omului nu se-mplinesc; un zeu deschide neaşteptărilor cale.

La fel s-a-ncheiat şi această <dramă>.

ORESTES

PERSOANELE

(*în ordinea intrării în scenă*)

ELEKTRA, fiica lui Agamemnon, sora lui Orestes.

HELENA, regina Spartei, soţia lui Menelaos.

CORUL femeilor din Argos.

ORESTES, fiul lui Agamemnon şi al Klytaimnestrei. MENELAOS, regele Spartei, fratele lui Agamemnon. TYNDAREOS, tatăl Hellenei şi al Klytaimnestrei.

PYLADES, prietenul lui Orestes.

UN VESTITOR bătrân.

HERMIONE, fiica lui Menelaos şi a Hellenei.

UN PHRYGIAN, sclavul Hellenei.

APOLLON.

Servitorii lui Tyndareos şi ai lui Menelaos, oameni din Argos înarmaţi.

Acţiunea dramei are loc la Argos2. Scena reprezintă faţada palatului lui Agamemnon, înaintea căruia, pe un pat zace Orestes, acoperit, şi doarme. Lângă el veghează Elektra.

Elektra478

Nu este soartă, cât ar fi de-ngrozitoare, nu este pătimire, nici năpastă de la zei, a căror sarcină să n-o îndure firea omenească.

La fel, preafericitul Tantalos – şi n-o afirm ca să-i jignesc nenorocirea – <preafericit> deoarece se spune c-a fost zămislit de Zeus, priveşte, spânzurat în aer, plin de spaimă, o stâncă ce ameninţă să-i cadă-n creştet; lui, după cum e vorba, i s-a dat osânda aceasta pentru că şi-a dezlegat – neruşinat nărav! – sfruntarea limbii, când zeii l-au primit, biet muritor, cu ei la masă, ca pe un egal479.

<Pe urmă> el l-a odrăslit pe Pelops480, din care s-a născut Atreus; acestuia, divina torcătoare481, când alegea fuiorul sorţii, i-a hărăzit gâlceava, să fie pururi în război cu frate-său Thyestes.

Dar oare trebuie să amintesc atâtea mişelii de nerostit482?

Atreus îşi ospătează fratele cu <carnea propriilor săi> copii, ucişi de el>. Iar din Atreus se nasc – păstrez

tăcere despre cele întâmplate între timp[483] – slăvitul Agamemnon, dacă slăvit se poate spune[484], şi Menelaos, având-o amândoi de mamă pe cretana Aerope[485].

Ei şi-au luat soţii, Menelaos pe blestemata zeilor, Helena, şi Agamemnon, regele, pe Klytaimnestra, a cărei nuntă e faimoasă în Hellada. Din căsnicia lor au răsărit trei fete: Iphigeneia, Chrysothemis şi eu, Elektra; s-a mai născut şi un moştenitor, Orestes, din aceeaşi prea nelegiuită mamă, care, prinzându-şi soţul în năvodul unei ţesături, l-a săvârşit[486]. De ce? Ar fi urât pentru fecioară să răspundă; e liber, cine vrea, să lumineze pricina pe care-o las în umbră[487].

Dar trebuie lui Phoibos să-i aduc învinuirea de-a fi fost nedrept[488]? El lui Orestes i-a cerut să-şi piardă mama ce-l născuse, un fapt pe care nu-l socoate toată lumea glorios; totuşi, supus voinţei zeului, <Orestes> a ucis-o. Am fost şi eu părtaşă la omor, atât cât poate o femeie[489], şi ne-a mai dat o mină de-ajutor Pylades.

De-atunci, topit de o cumplită boală, îl văd pe bietul frate-meu căzut pe aşternutul ăsta, unde zace; sângele mamei noastre-l mână în zvâcniri de nebunie[490]; căci nu cutez a le numi pe Eumenidele divine, care se-ntrec în a-l înspăimânta[491].

Aceasta e a şasea zi de când a fost înjunghiată mama şi leşul i-a fost mistuit de flăcările purificatoare; de-atunci el n-a mai pus în gură hrană, nici trupul nu şi l-a scăldat. Ascuns sub acoperăminte, când boala-i dă câte un scurt răgaz, îşi vine-n fire şi-l cuprinde plânsul[492]; dar uneori îl vezi ţâşnind din aşternut la fugă, ca un mânzoc scăpat din jug.

Aici, în Argos, s-a luat o hotărâre, să nu ne-adăpostească nimeni sub acoperişul său, ori lângă focul <vetrei> sale, ori să ne spună nouă, ucigaşilor de mamă, vreun cuvânt[493]. Şi iată ziua hărăzită, când se va alege,

prin votul cetăţenilor, de vom muri, striviţi de pietre494 [sau străpungându-ne noi înşine gâtlejul cu pumnale ascuţite.]

Dar mai avem un licăr de speranţă că vom fi salvaţi. Menelaos, întors din Troia, a sosit în ţară. Intrând în port cu flota la Nauplia495, la capătul călătoriei sale, a coborât pe ţărm, după ce lungă vreme-a rătăcit, împins de vijelii.

El a trimis-o înainte în palatul nostru, sub paza nopţii, pe Helena, obârşia atâtor lacrimi, ca nu cumva cei cărora li s-au sfârşit sub Ilion copiii, văzând-o că pătrunde ziua <în cetate>, s-ontâmpine cu pietre; acuma ea se află înăuntru, plângându-şi sora şi năpastele familiei.

Totuşi, între dureri, găseşte oarecare alinare; căci, copiliţa ei, pe care, când a navigat spre Troia, Menelaos ne-o adusese nouă, şi-o-ncredinţase mamei mele să o crească, această Hermione, mutată de la Sparta496, e pentru <maică-sa> prilej de bucurie şi de uitare-a suferinţei.

Eu toate căile ceătre cetate> le supraveghez, să văd când va sosi Menelaos. Căci viaţa noastră slabă e primejduită, de nu primim din partea lui un ajutor. Vai, cât amar <fără ieşire> într-un neam lovit de nenoroc! (*Helena iese din palat, purtând o tavă pe care se află ulcioare şi şuviţe de păr.*)

Helena

Copilă a Klytaimnestrei şi-a lui Agamemnon, Elektra, ce-ţi păstrezi de îndelungă vreme fecioria497, nefericite, cum de-aţi fost în stare, tu şi Orestes, frate-tău, sărmanul, să vă ucideţi mama?

Eu nu mă tem că mă vor pângări spusele tale, căci, după mine, Phoibos e răspunzător de fapta rea498.

În schimb, mă-ndurerează soarta Klytaimnestrei; ea era sora mea, pe care n-am văzut-o de când am plutit <pe mare> către Ilion – aşa cum am plutit, împinsă de-o

zeiască nebunie499 – şi-acum, că s-a-ntâmplat s-o pierd, deplâng năpastele ce ni s-au hărăzit.

Elektra

Helena, pentru ce ţi-aş spune, când poţi să le cuprinzi cu ochii tăi, nenorocirile vlăstarelor lui Agamemnon? Eu, fără somn, stau aşezată lângă-acest cadavru şi-l veghez, căci e aproape un cadavru, după cât de slab răsuflă, dar nu vreau să-l jignesc <vorbind> de chinurile sale.

Cât te priveşte, tu eşti fericită, şi fericit este bărbatul tău500; norocul vostru se apropie de obidirea noastră.

HELENA (*arătând spre Orestes*)

De câtă vreme a căzut la pat?

Elektra

De când a risipit şuvoiul sângelui matern.

Helena

Nefericitul şi nefericita-i născătoare! Ce pierzare!

Elektra într-adevăr, şi răul care-l mistuie nu-i lasă vreo speranţă.

Helena

Te rog, fecioară, aş putea să-ţi pun bunăvoinţa la-ncercare?

Elektra

N-am cum lipsi, decât puţin, din preajma lui Orestes.

Helena

Vrei să te duci, în locul meu, la groapa Klytaimnestrei?

Elektra

A mamei mele, înţelegi să zici? Şi pentru ce?

Helena

Să-nchini libaţiile mele şi câteva şuviţe, din părul meu, tăiate501. Elektra

Nu-i potrivit să mergi tu însăţi la mormântul unei dragi surori? Helena îmi e ruşine să-ntâlnesc privirile

argeilor.

Elektra

Târziu ai devenit sfioasă: odinioară nu te-ai ruşinat să pleci de-acasă.

Helena

Drept ai grăit, însă cuvinte aspre pentru mine.

Elektra

Sfiala faţă de mykenieni502 de unde ţi se trage?

Helena

Mi-e frică de părinţii celor morţi sub Ilion.

Elektra

Adevărat, numele tău, în Argos, e hulit de gura tuturor. Helena

Tu împlineşte-mi voia şi dezleagă-mă de teamă.

Elektra

N-aş fi în stare să privesc mormântul mamei.

Helena

Totuşi nu s-ar cădea să-ncredinţăm pioasa datorie unor servitoare.

Elektra

De ce nu o trimiţi pe fata ta, pe Hermione?

Helena

Nu e frumos ca o fecioară să se-arate gloatei.

Elektra

Ba astfel şi-ar vădi recunoştinţa faţă de moarta care a crescut-o.

Helena

Drept ai grăit; am să-ţi urmez, nepoată, sfatul. [Am să-mi trimit fiica, spusele ţi-au fost întemeiate.] Copila mea, ieşi, Hermione, vino înaintea casei şi ţine-n mâini libaţiile şi şuviţele din părul meu. (*Apare Hermione*.)

Mergi la mormântul Klytaimnestrei, închină lapte-amestecat cu miere şi toarnă pe ţărână vin întunecat503, apoi te suie pe movila <funerară> şi rosteşte: «Helena,

sora ta îţi dăruie libaţiile-acestea, dar nu a cutezat să vină la mormântul tău de frica gloatei argiene.»

Tu roagă-te aprins de ea, să fie binevoitoare faţă de mine, şi de tine, şi de soţul meu, şi faţă de aceşti doi oropsiţi, pe care i-a pierdut un zeu504. Făgăduieşte-i toate darurile de pe urmă, care i se cuvin unei surori.

Te du, copila mea, grăbeşte-te, şi-ndată ce vei fi vărsat libaţiile pe mormânt, întoarce-te aici, fără zăbavă. (*Intră în palat, în timp ce Hermione, care luase tava cu libaţii, se îndepărtează.*)

EIEKTRA (*privind în urma Hellenei*)

Natură, pentru oameni, tu eşti un mare rău, dar poţi, când te îmbraci în bunătate, să le fi salvarea!

Văzut-aţi cum şi-a retezat numai din margini părul, să nu i se ştirbească frumuseţea? Ea este tot femeia de-altădată.

Să cadă ura zeilor asupra ta, atât cât ne-ai sfărmat, pe mine, pe Orestes şi Hellada-ntreagă! (*Luând seama la intrarea în scenă a Corului femeilor argiene.*)

Ah, cât sunt de nefericită! Uite, vine aici o ceată de femei prietene, ca să-şi unească vocile cu tânguirea mea; poate mi-l vor trezi pe el, care se odihneşte, şi ochii mei vor lăcrima din plin, văzându-mi fratele cuprins de nebunie.

Preascumpelor femei, umblaţi uşor, nu faceţi zgomot, năbuşiţi-vă cadenţa paşilor! Prietenia voastră-mi este bună, dar deşteptarea lui <din somn> ar fi o caznă pentru mine.

Corifeul

Strofa 1

Tăcere, tăcere! uşor să atingeţi cu încălţările <solul>; să nu tropotiţi505.

Elektra

Staţi mai departe, acolo, departe de pat.

Corul

Iată, îţi facem voia.

Elektra

Sst! Vocea voastră să fie, dragile mele, ca un foşnet de gingaşe trestii506.

Corul

Iată, vocile noastre suie, scăzute, spre acoperişul <palatului>.

Elektra

Astfel e bine.

Fie-vă tonul mai molcom, mai molcom vă fie, înaintaţi fără zgomot, fără zgomot v-apropiaţi şi desluşiţi-mi de ce aţi venit.

Vreme destulă i-a trebuit <lui Orestes> ca să alunece-n somn.

Corifeul

Antistrofa 1

Care e starea lui? Răspunde-mi, prietenă.

Elektra

Ce să-ţi spun despre soarta lui? [despre-a lui năpastă?] încă respiră, dar o suflare cu gemete scurte.

Corul

Ce ne vesteşti? Sărmanul de el!

Elektra îl veţi ucide, dacă-i goniţi din pleoape dulcele somn ce-l astâmpără-acum.

Corul

Victima nefericită a celui mai groaznic fapt, inspirat de un zeu, sărmanul!

Elektra

Câtă durere!

Vocea, vocea nedreaptă a lui Loxias i-a poruncit nedreptatea, când, de pe tripodul <străvechii> Themis, a hotărât omorul, mai mârşav ca orice omor, al mamei507.

Corifeul

Strofa 2

Nu vezi oare? Se zbate sub învelişuri.

Elektra

Voi l-aţi trezit, urgisitelor.

L-au smuls din somn strigările voastre.

Corul

Noi am crezut că doarme adânc.

Elektra

Nu staţi în preajma noastră, în preajma casei; întoarceţi mersul vostru, nu faceţi larmă.

Corul

Nu e decât aţipit; bine zici.

Elektra

Noapte slăvită, slăvită, care le torni muritorilor mult încercaţi de necazuri somnul, vino din Erebos, vino, aşazăţi pe casa lui Agamemnon aripile508.

Durerile noastre, năpastele noastre ne-au lovit, ne-au pierdut.

Voi aţi stârnit gălăgia, <femeilor>; tăcere, păstraţi tăcere! Nu tulburaţi cu şoaptele buzelor voastre culcuşul acesta; să aibă <Orestes> parte în tihnă de harul somnului, dragile mele.

Corifeul

Antistrofa 2

Spune-mi, prevezi un liman pentru relele lui?

Elektra

Moartea. Care să fie altul?

Nu mai pofteşte să ia fărâmă de hrană.

Corul

Sfârşitul lui, aşadar, este sigur.

Elektra

Phoibos ne-a pecetluit cu semnul jertfirii, când ne-a ales să vărsăm sângele unei nefericite, care, mamă <fiind>, l-a ucis pe tatăl copiilor săi509.

Corul

Dreaptă sentinţă, însă nu bună510.

Elektra

Ai omorât şi-ai fost omorâtă, mamă ce ne-ai adus pe lume; se sting, datorită ţie, asemenea tatălui lor, copiii născuţi din sângele tău.

Ne-am prăpădit, ca şi morţi suntem, ne-am prăpădit.

<Frate> tu eşti printre morţi, iar mie, cu viaţa zdrobită, îmi este dat să am parte, aproape întruna, de gemete, de tânguiri, de lacrimi vărsate noaptea.

Nemăritată, sărmana de mine, fără copii, mă voi târî pân' la capătul zilelor mele.

Corifeul

Fecioară, ce te afli lângă pat, Elektra, vezi să nu se fi sfârşit fratele tău, fără ca tu să fi băgat de seamă; prea marea lui abatere defel nu-mi place. (*Elektra se apleacă peste pat*; *la o blinda atingere*, *Orestes se trezeşte*.)

Orestes

Somnule, farmec scump, ocrotitor al suferindului, cât mi-ai sosit de dulce şi la timp! Uitare-a relelor, slăvită, cât eşti de înţeleaptă, zeiţă <bună> cu năpăstuiţii care te invocă511!

De unde am venit aici? Cum am ajuns? Nu mi-amintesc de cele dinainte; mi-e risipită <agerimea, minţii.

Elektra

Cât mi-a părut de bine, preaiubite, când ai adormit. Nu vrei să te ajut şi trupul să-ţi îndrept?

Orestes

Ba da, apucă-mă, apucă-mă; şi şterge de pe biata-mi gură spuma, şi de pe ochii mei urdoarea.

ELEKTRA (în *timp ce-l îngrijeşte*)

Cum vezi, mă bucur să te pot sluji, şi nu mi-e silă, frate, să te îngrijesc cu mâini de soră.

Orestes

De pieptul tău sprijină-mi trunchiul, ridică părul care-mi cade, prăfuit, pe faţă, căci el privirea mi-o păinjeneşte.

ELEKTRA (*sprijinindu-i gâtul şi pieptănându-i pletele*)

Biet cap cu bucle năclăite, zburlit mai eşti, după-ndelunga lipsă de-mbăiere!

Orestes

Aşază-mă din nou pe pat. Când izbucnirea nebuniei mele se alină, mă simt neputincios, cu mădularele zdrobite.

Elektra

Vezi bine, patul e prietenul bolnavului; el e un lucru neplăcut şi totuşi necesar. (*îl ajută să se întindă.*)

Orestes (*după un răgaz*)

Ridică-mă din nou, îndreaptă-mi trupul îndoit. Sunt greu de împăcat bolnavii; nici ei nu ştiu cum vor să zacă.

Elektra

Nu vrei să simţi pământul sub picioare, să faci, după atâta vreme, câţiva paşi? întotdeauna o schimbare cade bine.

Orestes

Cum să nu vreau, căci astfel o să-mi pară că m-am însănătoşit. În bps a adevărului, mai bună e părerea512.

Elektra

Acum ascultă, frate drag, cât timp îţi lasă Erinyile întreg folosul minţii.

Orestes

Doreşti să-mi spui o noutate? Dacă-i o veste bună, mă vei incinta. Dacă e vorba de vreo lovitură iarăşi, năpastele de până astăzi îmi ajung.

Elektra

Soseşte unchiul tău, Menelaos; corăbiile lui sunt ancorate la Nauplia513.

Orestes

Ce spui? Acolo licăreşte co speranţă> pentru răul nostru, acest bărbat cu noi de-un sânge, şi care este-ndatorat tatălui nostru514?

Elektra

Acolo licăreşte, şi drept întărire, lasă-mă să-ţi spun că, dintre zidurile Troiei, a adus-o pe Helena.

Orestes

Dacă scăpa doar el, era mai vrednic de invidie; dar dacă vine cu nevasta, un mare nenoroc aduce.

Elektra

Tyndareos a zămislit fiice de pomină pentru învinuiri cobşteşti> şi pentru faimă proastă în Hellada515.

Orestes

Dar tu să nu te-asemeni cu stricatele acelea; tu poţi; fii <altfel> deci, nu doar în vorbe, ci şi în cugetele tale.

ELEKTRA (*brusc speriată*)

Vai, frate, rătăcită ţi-e privirea516! Deodată te-a cuprins turbarea, pe tine care, adineaori, judecai atât de clar.

ORESTES (*delirând şi mişcându-se convulsiv încoace şi încolo*)

Rogu-te, mamă, nu stârni asupra mea aceste fete <infernale>, aceste vipere cu ochi de sânge! Iată-le-n preajmă, iată-le, searuncă peste mine517!

ELEKTRA (*încercând să-l oprească şi să-l culce*)

Stai liniştit în aşternutul tău, nefericitule; aceste arătări, pe care le socoţi atât de-adevărate, tu nu le vezi într-adevăr.

Orestes

O Phoibos, mă vor omorî căţelele acestea cu priviri cumplite, ale tărâmurilor morţii preoţesc, necruţătoarele zeiţe518!

EleKTRA (*luptându-se să-l ţină*)

Nu; nu te voi lăsa; te voi înlănţui cu braţele; am să te-

mpiedic să te-avânţi în raznă căpiată.

Orestes

Dă-mi drumul; tu eşti una dintre Erinyile care mă urmăresc; mă ţii de mijloc strâns, ca să m-azvârli în Tartaros519.

Elektra

Vai, oropsitule! Unde să aflu ajutor contra puterilor divine ce ne hăituiesc atât de mânioase?

ORESTES (*smulgându-se din strânsoarea Elektrei*)

Dă-mi arcul <meu cu capete> de corn520, pe care mi l-a dăruit Loxias, spunându-mi să mă folosesc de el ca să gonesc zeiţele, dacă m-ar speria cu izbucniri de nebunie. (*Face gestul încordării unui arc.*)

Elektra

Un braţ de muritor poate răni vreo zeitate?

Orestes

Desigur, dacă nu se-ascunde de privirea mea! (*Se adresează din nou Erinyilor, pentru ceilalţi nevăzute.*)

Nu înţelegeţi, nu vedeţi săgeţile înaripate ce ţâşnesc din arcul cu bătaie lungă? Ah, ah! Ce aşteptaţi? Zburaţi în aerul înalt! N-aveţi decât să asupriţi oracolele lui Apollon! (*Se calmează, la fel de brusc cum intrase în criză. După un răstimp de tăcere, vorbeşte rar, puţin împleticit.*)

Ah, stai! De ce sunt istovit şi gâfâind? Unde-am sărit, unde, din aşternut afară? S-a depărtat furtuna; văd iarăşi mare calmă.

De ce plângi, soră, ascunzându-ţi capul sub veşmânt? Ah! mie ruşine să te fac părtaşă încercărilor prin care trec, să te aduc pe tine, o fecioară, să fii îngrijitoarea unui suferind. Nu-ţi nărui, de supărare, sănătatea, din pricina necazurilor mele. Mi-ai dat şi tu, desigur, încuviinţare, dar eu sunt cel care-a vărsat sângele mamei.

<Adevăratul> vinovat este Loxias; el m-a împins la cea mai ticăloasă crimă, încurajându-mă doar prin

făgăduinţe, nu prin fapte. Şi cred că însuşi tatăl meu, dacă l-aş fi-ntrebat, privindu-l drept în ochi: «Chiar e nevoie s-o ucid pe mama?», şi-ar fi întins o mină rugătoare spre bărbia mea521, cerându-mi arzător să nu înfig nicicând jungherul în gâtul celei care-mi dete viaţă522, deoarece, fără să-l pot muta pe el <din Hades> la lumină, urma, sărman de mine, să-mi atrag năpaste grele.

Şi-acum, dezvăluie-ţi obrazul, soră dragă, usucă-ţi plânsul, în pofida sorţii noastre oropsite. Când vei vedea că sunt lipsit de vlagă, alungă-mi spaima, rătăcirea cugetului meu bolnav, şi întăreşte-mă <prin vorbe bunex când tu suspini, e datoria mea să-ţi fiu alături, ca să te întăresc cu gingăşie. Purtările de grijă dintre noi fac cinste înrudirii noastre.

Ci, biată <soră>, intră în palat; întinde-te <pe vreun pat>, în somn scufundă-ţi pleoapele muncite de nesomn, îmbucă niscai hrană şi revarsă apă peste trupul tău; căci dacă tu mă părăseşti, sau cazi bolnavă pentru a fi stăruit prea mult la căpătâiul meu, suntem pierduţi. Doar tu îmi eşti de ajutor, ceilalţi, cum vezi, s-au risipit din jurul meu.

Elektra

Cu neputinţă <să te părăsesc>; n-am să despart nici moartea mea, nici viaţa mea de-a ta; de altfel, toate sunt comune între noi. Dacă-ai pieri, ce-aş face eu, <biată> femeie? Cum aş putea, doar singură, să mă salvez lipsită de un frate, lipsită de un tată, lipsită de prieteni. Dar dacă ţi se pare că e bine, eu trebuie să fac aşa cum spui.

În schimb, tu odihneşte-te pe-acest culcuş, şi, nelăsându-te uşor în seama nălucilor tulburătoare ce te bântuie, rămâi pe acoperământul patului. Fără a fi bolnav, fie şi numai gândul că s-ambolnăvit pe muritor îl istoveşte şi-l cufundă în restrişte523. (// *ajută pe Orestes să se întindă, apoi intră în palat.*)

Corul

Strofă Aiai!

Călătoarelor purtate de aripi, stăpânelor divine, menite s-alcătuiţi, în suspine şi lacrimi, un alai străin de duhul lui Bakehos.

Eumenidelor cu pielea smolită, avântate în zbor prin largul văzduhului, cerând răzbunarea vărsării de sânge, plata omorului[524], ascultaţi-ne ruga fierbinte, ruga fierbinte, lăsaţi-l pe fiul lui Agamemnon să-şi uite sminteala turbată şi raznele!

Sărmane <Orestes>, ce cazne ai tras asupră-ţi spre pierzania ta, când te-ai supus profeţiei rostite de Phoibos, de pe tripodul sfânt, din sanctuarul unde se zice că este Buricul lumii[525]!

Antistrofă

Zeus, ce prilej de milă-i acesta?

Ce luptă de moarte-i aceasta?

Iuţindu-ţi inima năpăstuită, <Orestes>, un daimon răzbunător[526], izvor pentru tine de lacrimi neistovite, te-a minat în palat, şi te-a-ndârjit împotriva sângelui mamei tale, care, <iată> te scoate din minţi.

Ne tânguim, tânguimu-ne.

Bunăstarea măreaţă nu dăinuieşte la oameni, astfel cum pânza uşoarei corăbii e sfâşiată de vijeliile vreunui zeu, cum e sorbită luntrea de marea cu hulpave valuri[527].

Vedea-se-va oare vreodată o altă casă, căreia, mai cu temei decât casei lui Tantalos, cea răsărită din nuntă divină[528], să i se cuvină cinstirea noastră?

Corifeul

Dar iată, se-apropie regele, suveranul Menelaos; din fastul său se cunoaşte limpede că este din spiţa lui Tantalos.

O tu, ce-ai condus armata de-o mie de vase asupra pământului Asiei, fii binevenit!

Te-nsoţeşte Norocul; ţi-ai împlinit, ajutat de zei,

năzuinţele.

(*în veşminte luxoase, intră Menelaos, cu o gardă de câţiva hopliţi.*)

Menelaos

Palatule, sunt bucuros să te privesc la-ntoarcerea din Troia, însă vederea ta mă face să suspin529, căci nu cunosc o altă vatră care să fi fost mai răscolită de un şir de jalnice nenorociri.

Soarta lui Agamemnon, crunta-i moarte, cum l-a pierdut soţia lui, eu le-am aflat în timp ce navigam înspre Malea530; din mijlocul talazurilor mi-a strigat-o zeul ce le vesteşte oamenilor mării viitorul, feciorul lui Nereus, profetul Glaukos531, care nu ştie să mintă; acesta, ridicându-se-n lumină, mi-a grăit:

„Menelaos, fratele tău se află în mormânt. El a pierit în baia pregătită de soţia lui, care i-a fost şi cea din urmă <baie>532» <Atunci> şuvoi de lacrimi am vărsat, eu şi corăbierii mei. Dar iată că, îndată ce-am atins pământul la Nauplia, pe când nevasta mea, pornind la drum, se îndrepta încoace, eu, care năzuiam să-i strâng cu drag în braţe pe Orestes al lui Agamemnon şi pe Klytaimnestra, crezând că <amândoi> sunt sănătoşi, iau cunoştinţă, de la un pescar, despre nelegiuita omorâre a fiicei lui Tyndareos.

Unde se află, tinerelor, spuneţi-mi, fiul lui Agamemnon, care a cutezat asemenea fărădelege? Era un prunc, ţinut de maică-sa în braţe, când mi-am lăsat palatul, ca să merg la Troia; chiar dacă l-aş privi în faţă, nu l-aş recunoaşte.

Orestes

(*sărind din pat şi căzând în genunchi în faţa lui Menelaos*) Menelaos, eu sunt acest Orestes, pe care tu îl cauţi. De bună voie-am să-ţi înşir necazurile mele.

Dar mai întâi vreau să-ţi ating, ca suplicant, genunchii, şi să-ţi închin, în locul unei ramuri, o rugă

arzătoare533. Salvează-mă; tu ai sosit tocmai în ceasul când e-n cumpănă destinul meu de urgisit. Menelaos

O zei, ce văd? Vreun strigoi mi se năzare *dintre* morţi?

Orestes într-adevăr, nu mai sunt viu, din pricina prea multor rele, deşi încă zăresc lumina.

Menelaos

Cât ţi-s de încâlcite pletele, sărmanule!

Orestes

Nu felul cum arăt, ci crima săvârşită mă căzneşte.

Menelaos

Şi ce cumplit priveşti cu ochii tăi uscaţi!

Orestes

Se stinge trupul meu, doar numele-mi rămâne.

Menelaos îngrozitoare arătare, contrară celeia la care m-aşteptam!

Orestes

Acesta sunt, ucigătorul mamei mele urgisite.

Menelaos

Ştiu; cruţă-te de ea mai spune> crunta povestire.

Orestes

N-am decât să mă cruţ, căci Soarta-mi hărăzeşte chinuri din belşug.

Menelaos

Ce pătimeşti anume? Care-i boala ce te istoveşte?

Orestes

E conştiinţa, gândul c-am făcut ceva de groază534.

Menelaos

Ce vrei să spui? vorbirea limpede vădeşte omul înţelept; obscuritatea nu.

Orestes îţi spun că mă topeşte mai ales mâhnirea.

Menelaos

Zeiţă de temut! Dar poate fi înduplecată.

Orestes

Chiar gândurile mele căpiate răzbună sângele <vărsat al> mamei.

Menelaos

Şi rătăcirea minţii tale când a început? Ce zi era? Orestes în ziua când am înălţat mormântul peste biata mama. Menelaos

Erai în casă ori stăteai de veghe lângă rug?

Orestes

Se înnoptase, aşteptam să-i strâng din spuză oasele535. Menelaos

Altcineva se mai afla în preajma ta, să te susţină?

Orestes

Pylades, care-a fost părtaş la sângeroasa crimă.

Menelaos

Şi ce vedenii te-au îmbolnăvit aşa?

Orestes

Mi s-a părut că văd trei chipuri femeieşti, <întunecate> precum noaptea.

Menelaos

Ştiu despre ce <înfăţişări> vorbeşti536, dar nu vreau să rostesc numele lor.

Orestes

Sunt demne de cinstiri şi nu-i cuminte să le spunem numele. Menelaos

Stârnindu-ţi căpiala, ele răzbună paricidul?

Orestes

Vai, cum mă hăituiesc, sărman de mine!

Menelaos

Nu-i de mirare că făptaşii răului, la rândul lor, îndură răul.

Orestes

Dar am un mijloc să mă lepăd de răspundere.

Menelaos

Nu te gândi la sinucidere; aceea nu-i purtare

înţeleaptă537.

Orestes

Pot vina s-o arunc pe Phoibos, care mi-a poruncit să săvârşesc omorul mamei.

Menelaos

Prea s-a vădit a fi neştiutor despre ce-i binele şi ce-i dreptatea. Orestes

Slujim sub jugul zeilor, oricine-ar fi cei cărora le spunem zei538. Menelaos

Totuşi, Loxias nu-ţi slăbeşte relele?

Orestes

El pregetă; acesta e năravul zeilor, din fire539.

Menelaos

Cât a trecut de când şi-a dat suflarea Klytaimnestra?

Orestes

Aceasta-i ziua-a şasea; încă mai suie fum din rugul funerar. Menelaos

Cât sunt de iuţi zeiţele, când e să ceară plată pentru viaţa mamei540.

Orestes

Nesăbuită, dar statornică-n prietenie-mi este inima541. Menelaos

Şi gândul că l-ai răzbunat pe tatăl tău ţi-e de folos?

Orestes

Nu, până azi; dar amânarea, pentru mine, era totuna cu nefapta.

Menelaos

Cum te privesc cei din cetate, după faptă?

Orestes

Ei mă urăsc atât de mult, încât niciunul nu-mi vorbeşte. Menelaos

N-ai izbutit să-ţi fi purificat de sânge mâinile, cum cere datina542?

Orestes

Nu; toate casele la care merg în faţa mease-ncale.

Men el AOS

Care din cetăţeni vor mai vârtos exilul tău543?

Orestes

Oiax, care-l socoate vinovat pe tatăl meu de tot ce-a fost la Troia mişelie.

Menelaos

Pricep, vrea să răzbune-asupra ta uciderea lui Palamedes544. Orestes într-asta n-am avut niciun amestec; totuşi, eu sunt pierdut, fără scăpare.

Menelaos

Şi cine încă ţi-s duşmani? Vreunul din prietenii lui Aigisthos545?

Orestes

Da, ei sunt cei care mă ponegresc mai tare; şi azi cetatea este sub puterea lor.

Menelaos

Cetatea nu te lasă să păstrezi sceptrul lui Agamemnon? Orestes

Cum poţi să crezi? când nu vrea să-mi păstrez nici barem viaţa.

Menelaos

Are-n vedere vreo măsură anumită, pe care să mi-o spui deschis?

Orestes

Chiar azi argeii vor vota pedeapsa prevăzută contra mea. Menelaos

Pedeapsa e cumva exilul, ori se va hotărî de trebuie să mori sau să trăieşti?

Orestes

Să mor, zdrobit cu pietre de concetăţeni.

Menelaos

De ce nu fugi, trecând peste hotarul ţării?

Orestes

Suntem păziţi de oameni înarmaţi; un brâu de-aramă nenconjoară.

Menelaos

Sunt oare străji tocmite de duşmanii tăi sau ţin de forţele cetăţii Argos?

Orestes

Au pus toţi cetăţenii străji; într-un cuvânt pieirea mea e <ca şi hotărâtă.

Menelaos

Sărmane, ai căzut pe cea din urmă treaptă a năpastei! Orestes

<Menelaos, eşti singura-mi speranţă în restrişte. Tu, care, ocrotit de soartă, vii la prieteni urgisiţi, împărtăşeşte-i şi pe ei din fericirea ta! Nu ţine pentru tine doar norocul, ci ia asupra-ţi parte din necazurile altora; plăteşte-le celor îndreptăţiţi, căci te-ai îndatorat la tatăl lor.

Prieteni sunt numai cu numele, dar nu cu faptele, cei care nu rămân prieteni la nenorocire.

Corifeul

Îl văd înaintând spre noi, silindu-şi gleznele bătrâne, pe Tyndareos din Sparta; el poartă strai cernit şi are capul ras în semn de doliu după fata lui.

Orestes

Sunt nimicit, Menelaos; iată-l venind încoace pe Tyndareos. Privirea lui, îndeosebi, mă ruşinez s-o întâlnesc, în urma celor făptuite. El m-a crescut de mic, m-a copleşit cu sărutări, purtându-l, rotocol, în braţe «pe-al lui Agamemnon fiu». Tot astfel se purta şi Leda. Ţineau la mine amândoi, nu mai puţin decât la gemenii lui Zeus546.

Şi iată, ticăloasă inimă, suflet nemernic547, ce plată mârşavă le-ai dat, în locul gingăşiei lor!

Cu ce-ntuneric să-mi acopăr chipul, în care nor să mă ascund spre a scăpa din faţa ochilor bătrânului? (*Intrând în scenă*, *Tyndareos ajunge* lângă *Menelaos şi Orestes*.)

Tyndareos

Unde-aş putea să-l aflu, unde, pe Menelaos, bărbatul fetei mele? în vreme ce turnam libaţii la mormântul Klytaimnestrei, am auzit că el a coborât pe mal, odată cu nevasta, la Nauplia, salvat după atât amar de ani.

Călăuziţi-mă, vreau, stând la dreapta lui, să strâng în braţe – acest prieten, când am să-l văd după o lungă despărţire.

Menelaos

Salut, bătrâne, cu mireasa căruia s-a însoţit şi Zeus548!

Tyndareos

Salut, Menelaos, şi ţie, ginerele meu! (*Îşi dă seama de prezenţa lui Orestes.*)

Ah, stai! Cât e de rău să nu ştii ce te-aşteaptă. Cum? matricidul ăsta, chiar aici, în faţa casei, năpârca asta ce străfulgeră priviri bolnave, ţinta urii mele?

Menelaos, de ce-i vorbeşti acestui ucigaş nelegiuit?

Menelaos

De ce nu i-aş vorbi? El e vlăstarul unui tată mie drag.

Tyndareos

Socoţi c-a fost prăsit într-adevăr de el, cu firea asta?

Menelaos

Aşa socot, iar dacă e lovit de nenoroc, să-i respectăm nenorocirea.

Tyndareos

Ţi-ai însuşit un fel de a gândi străin, de mult ce ai trăit printre barbari.

Menelaos

Şi totuşi e un gând hellenic, acela de-a-i cinsti pe cei din neamul tău întotdeauna.

Tyndareos

Da, însă şi acel de-a nu te aşeza deasupra legilor.

Menelaos

A face din constrângere ceva, este dovadă de sclavie, aşa cred înţelepţii549.

Tyndareos

Păstrează-ţi cugetele astea! Eu nu voi cugeta ca tine.

Menelaos

Mânia şi povara vârstei, laolaltă, te depărtează de înţelepciune. Tyndareos în legătură <cu Orestes>, cum să dezbaţi despre ce este înţelept, dacă sunt desluşite binele şi răul pentru toţi? Ce om a fost vreodată mai smintit ca el? El n-a avut pentru dreptate barem o privire, şi legea tuturor elenilor a încălcat-o.

Când Agamemnon îşi dădu suflarea de pe urmă, lovit în cap de propria-mi fiică – un ruşinos omor, pe care n-am să-l încuviinţez nicicând – el trebuia s-o pedepsească pe făptaşă, cu grijă pentru rânduielile divine, s-o urmărească printr-o judecată şi s-o alunge din palat pe maică-sa550. Astfel ieşea din încercare cu renumele de înţelept, ascultător de lege şi evlavios.

În schimb acum îl chinuie aceeaşi pacoste ca şi pe Klytaimnestra. Căci, dacă, orişicum, era îndreptăţit să o socoată ticăloasă, a devenit el însuşi, omorând-o, şi mai ticălos.

Am să te-ntreb, Menelaos, numai atât: dacă femeia din acelaşi pat cu el îl va ucide <pe Orestes>, pe urmă, fiul lor, la rându-i, dacă-şi va ucide mama, şi-apoi copilul fiului spăla-va sângele cu sânge, vor mai avea hotar atâtea crime551?

Bine-au statornicit cei vechi, părinţii noştri, în privinţa asta: pe omul prihănit cu sânge nu-l îngăduiau să se arate ochilor cuiva şi să se-apropie de cineva; îl supuneau purificării prin exil552, dar nu-i sfârşeau, drept răzbunare, viaţa. Altminteri, cineva mereu ar trebui să cadă sub pedeapsă sângeroasă, <şi-anume omul> cel mai de curând pătat pe mâini <prin crimăx

Sigur, femeile destrăbălate-mi sunt urâte, în primul rând fiica mea, care şi-a omorât bărbatul. Nici pe soţia ta, Helena, eu n-o voi încuviinţa vreodată, n-aş vrea s-o agrăiesc măcar; nu te invidiez pentru isprava de a fi plecat la Troia după o femeie rea. Dar legea o voi apăra din răsputeri, spre a stârpi porniri de fiare sângeroase, care nimicesc o ţară şi năruie cetăţile, întotdeauna. (Se *adresează lui Orestes*.)

Şi tu, nemernice, în suflet ce-ai simţit când maică-ta şi-a dezvelit, cerşind cruţare, sânul553? Ah! fără să fi fost de faţă la cumplita faptă, simt plânsul năpădindu-mi pleoapele bătrâne, obiditul!

Acum, cu mine împreună, recunoaşte: tu eşti urât de zei şi ispăşeşti omorul mamei, căznit de nebunie, bântuit de frică. Nu am nevoie să ascult alţi martori; ajunge să mă uit la tine.

Menelaos, <îţi dau un sfat> pentru purtarea ta, nu merge împotriva zeilor, voind să-i vii în ajutor; lasă-i pe cetăţeni cu pietre să-l zdrobească, ori nu te mai gândi să calci pământul Spartei. Fiica mea, murind, nu a primit decât ce i se cuvenea, ci n-ar fi trebuit prin mâna fiului să moară.

Eu, care de-obicei m-am bucurat de fericire, am fost năpăstuit prin fete; într-asta nu m-a răsfăţat norocul.

Corifeul

E vrednic de invidie cel fericit întru copiii săi, când nu şi-a pregătit, prin ei, nenorociri deosebite.

Orestes

Eu şovăi să vorbesc, bătrâne, contra ta despre ceva ce cată să-ţi mâhnească inima. Dacă s-ar risipi, din faţa cuvântării mele, opreliştea că eşti bătrân, ce-mi tulbură rostirea, nu m-aş abate de pe drum, dar mă reţine părul tău cărunt.

Da, sunt nesfânt, după omorul mamei, ci, pe de altă

parte, am împlinit o datorie sfântă, răzbunându-mi tatăl.

Ce trebuia să fac? Asemuieşte aceste date, două câte două: el era tatăl meu şi mi-a dat viaţa, ea nu era decât fiica ta şi m-a adus numai pe lume, ogorul care a primit sămânţa de la altul, căci fără tată nu s-ar mai alcătui odrasle niciodată554.

Deci, după cumpănire, am ales să ţin mai bine partea ctitorului spiţei, decât a celeia cu sarcină de doică.

Apoi, fiica ta – căreia mi-e ruşine să-i spun mamă – făcându-şi nuntă după bunul plac, s-a aruncat în patul unui <alt> bărbat555.

Vădindu-i mişelia, nu-mi fac cinste mie; vreau totuşi să vorbesc. În casă Aigisthos trecea drept soţul ei de taină. Eu l-am ucis; pe urmă am jertfit-o şi pe mama; am săvârşit fărădelegea, dar mi-am răzbunat părintele556.

Legat de fapta aceasta, pentru care, ameninţându-mă, tu ceri să fiu zdrobit cu pietre, ascultă cât de mult i-am ajutat pe toţi heilenii. De-ar dobândi femeile atâta îndrăzneală încât să-şi prăpădească soţii şi la copii să caute refugiu, cerşindu-le, cu sânul gol, milostivire, – ah! pentru ele-ar fi prea lesne să-i măcelărească pe bărbaţii lor, pornind de la cel mai mărunt, întâmplător, temei.

Eu, săvârşind această grozăvie, pe care o denunţi în gura mare, am oprit s-ajungă obicei asemenea purtare.

M-a asmuţit o dreaptă ură împotriva mamei, căci pe bărbatul său, care lipsea din pricina războiului din casă, pe căpetenia de oşti a-ntregului pământ Hellenic, l-a înşelat, lăsând să-i fie pângărit culcuşul. Apoi, simţind că a greşit, oare s-a pedepsit ea însăşi? Nu; ci spre a scăpa de răzbunarea soţului, îndreptăţită, ea, lui, tatălui meu, i-a dat osânda, omorându-l.

În numele celor din cer! – deşi nu se cuvine ca un ucigaş, precum sunt eu, să pomenească zeii, când vrea să-şi apere fărădelegea – dar treacă, dacă, prin tăcerea mea,

aş fi chezăşuit purtarea mamei, cum nu mi-ar fi plătit-o cel răpus? Atins de ura lui, n-aş fi dansat cu Erinyile557? Doar maică-mea găseşte sprijin la zeiţele acestea, şi el, deloc, el care-a fost lovit cu mult mai pe nedrept?

Tu însuţi m-ai pierdut, bătrâne, dând viaţă unei criminale558. Din pricina sfruntării ei am fost lipsit de tata şi-am ajuns omorâtor-de-mamă. Vezi tu, Telemachos n-a omorât-o pe-a lui Odysseus nevastă, Penelope, căci ea nu şi-a schimbat cu alt bărbat bărbatul, ci şi-a păstrat nepângărit în casă patul căsniciei559.

Să ştii, Apollon ce sălăşluieşte în sanctuarul din buricul lumii560, de unde le împarte oamenilor legi ce nu pot fi respinse şi ale cărui hotărâri noi le urmăm, supuşi, pe toate, <Apollon> m-a înduplecat şi am ucis-o la porunca lui pe mama. Pe el să-l socotiţi lipsit de pietate, pe el să-l osândiţi la moarte, căci nu eu am greşit, ci el.

Ce trebuia să fac? Nu e destulă chezăşie zeul <însuşi>, spre care se înalţă ruga mea, că mă va curăţi de pângărire? De-acum unde-aş putea să aflu ocrotire, când cel care mi-a dat porunca nu mă smulge morţii?

Ah! nu mai spune, aşadar, că n-a fost bine ce am săvârşit, ci spune că am săvârşit spre nenorocul meu ctoate acestea x

[Când muritorii se unesc prin nunţi pioase, preafericit le este veacul; în schimb, cei care <în căsătorie> nu cad bine au parte de ruină şi în casă şi afară.]561

Corifeul

Pentru bărbaţi, întotdeauna, femeile sunt piedică şi-aducătoare de năpaste grele562.

Tyndareos

Ah! eşti fudul, nu-ţi înfrânezi rostirea, şi, în răspunsul tău, ţi-alegi cuvinte care să mă doară.

Preabine, e astfel> şi mai tare mă-ntărâţi să

urmăresc pieirea ta. Aceasta fi-va un bogat adaos la datoria pentru care am venit ca să închin prinoase la mormântul fetei mele.

Mă duc să aflu adunarea convocată de argei, şi ori de bunăvoie, ori cu sila, am să asmut cetatea contra ta şi a surorii tale, să ispăşiţi sub lovituri de pietre crima voastră.

<Elektra>, mai vârtos ca tine, merită să moară563, căci te-a înverşunat faţă de-aceea care-ţi dete viaţă, turnându-ţi pururi prin urechi cuvinte care să ţi-o facă tot mai vrednică de ură, vestindu-ţi visele ce i le trimisese Agamemnon564, dezvăluindu-ţi legătura ei de aşternut cu Aigisthos – zeii subpământeni să blesteme unirea lor, precum au urgisit-o muritorii565! – până ce-a scăpărat, la însăşi temelia casei, un foc nu de-al lui Hephaistos566.

Menelaos, iată ce-ţi spun, şi chiar aşa voi face: de-mi preţuieşti cumva pornirea c împotriva lui> şi înrudirea mea <cu tine>, să nu-l salvezi de la omor, nesocotind voinţa zeilor; lasă-i pe cetăţeni cu pietre să-l zdrobească, sau nu te mai gândi să calci pământul Spartei567. Păstrează-n minte ce ţi-am spus, nu ţine partea celor ce şi-au lepădat evlavia şi nu-ţi înstrăina prietenii evlavioşi.

Pe mine duceţi-mă, servitorilor, de la lăcaşul ăsta. (*Tyndareos iese, condus de servitori. Menelaos se mişcă, agitat, prin scenă.*)

Orestes

Du-te, pentru ca eu, netulburat de ochii tăi, acum să pot vorbi cu el, fără să mă-nspăimânte părul tău cărunt.

Menelaos, de ce ţi-e mersul zbuciumat, în timp ce gândul tău scrutează două căi ce se deschid în faţa îndoitei tale griji?

Menelaos

Dă-mi pace; cumpănind în mine însumi, nu ştiu, dintre cărările destinului, pe care s-o apuc.

Orestes

Nu-ţi încheia degrabă chibzuiala; ascultă mai întâi cuvântul meu şi hotărăşte după-aceea.

Menelaos

Vorbeşte, ai dreptate. Uneori tăcerea e mai bună ca rostirea, dar alteori <într-adevăr> rostirea e mai preţioasă.

Orestes

Am să vorbesc. Discursurile-amănunţite le întrec pe cele scurte şi sunt mai limpezi pentru cine le ascultă.

Menelaos, nu vreau să-mi dai nimic din ale tale; înapoiazămi numai cele dăruite ţie, căci de la tata le-ai primit. Nu despre bogăţii e vorba, căci dacă viaţa mi-o salvezi, îmi laşi cea mai de seamă bogăţie.

<Prin ce-am făcut> am încălcat dreptatea. Deci, am să-ţi cer să fii nedrept şi tu, în apărarea celor săvârşite, căci Agamemnon, tatăl meu, n-a respectat dreptatea, când a strâns puterea tuturor elenilor, mergând <cu ei> sub zidul Troiei; dar nu fiindcă el ar fi greşit, ci pentru vindecarea răului ce ţi s-a tras din rătăcirile unei neveste păcătoase.

Deci, trebuie să-mi vii în ajutor, în schimbul ajutorului primit568. El viaţa şi-a primejduit-o, cum trebuie să facă frate pentru frate, luptând, scut lângă scut, cu tine-alături, ca să-ţi dea nevasta. Plăteşte-mi aşadar aici, în schimbul faptului că te-ai îndatorat acolo. Iar ca să mă salvezi, îţi trebuie numai o zi, nu zece ani de trude. Cât despre sora mea jertfită la Aulis, eşti în câştig; pe Hermione nu-i nevoie s-o înjunghii569.

Nu vreau să cazi în starea de obidă ce mă copleşeşte, şi-apoi, faţă de tine, trebuie să fiu mai îngăduitor. Dar bietului meu tată dăruieşte-i viaţa mea şi a surorii mele, Elektra, cea de-atâta timp nemăritată570. Căci dacă mor, nu voi lăsa urmaşi în casa părintească.

Vei zice că-i cu neputinţă <să mă sprijinix Chiar aşa

e, dar tocmai la restrişte sunt datori prietenii să se ajute între ei. Când zeii ne răsfaţă cu noroace, la ce mai e nevoie de prieteni? Divinitatea poate, singură, să ne ajute, dacă vrea.

În mintea tuturor elenilor tu treci drept unul ce-ţi iubeşti nevasta şi nu spun asta ca să te câştig prin linguşire, dar te voi implora în numele soţiei tale571. (*Rosteşte către sine însuşi, aparte.*)

Nefericit ce sunt! Câtă cădere! Unde mă prăvălesc năpastele? Ah! trebuie cu deznădejde să mă bat, să strig, pentru tot neamul meu această rugăminte. (*Lui Menelaos, cu gesticulaţia rituală a suplicanţilor.*)

Tu, care eşti cu tata de un sânge, unchi al meu, bărbatul mort, de sub pământ, ascultă spusele acestea; închipuie-ţi că sufletu-i, plutind deasupra ta, prin însăşi gura mea îţi glăsuieşte572! [Te rog fierbinte, printre lacrimi, printre gemete, printre năpaste, salvează-mă; toţi oamenii vânează asta, nu doar eu.

Corifeul

Tot astfel eu, deşi sunt numai o femeie, te rog pe cei căzuţi în suferinţă să-i ajuţi, căci eşti în stare.

Menelaos

Mă simt adânc mişcat, Orestes, de pacostele tale, şi aş dori temeinic să te sprijin. Aşa se cade, să-i ajuţi pe cei cu tine de un sânge, la restrişte, dacă divinitatea-ţi dă putere, murind <când e prilejul> pentru ei şi omorându-le duşmanii; tocmai putereaaceasta cer s-o capăt de la zei.

Eu am sosit aici lipsit de luptători, având doar lancea mea, după atâtea rătăciri <pe mare> prin mulţime de primejdii; nu mi-a rămas decât o mică forţă de prieteni.

Fără-ndoială, n-am putea învinge într-o bătălie Argosul pelasgic573, dar am putea să îl convingem prin cuvinte blânde; intrasta şi nădăjduim. Cum să răpui, cu şubrede mijloace, o putere mare, oricât ţi-ar fi de-naltă

vitejia? Chiar numai a susţine-aşa ceva e nebunie.

Poporul aţâţat, pradă mâniei, e ca un foc prea iute pentru a fi stins, dar, dacă molcom, te retragi, lăsându-i loc să-şi cheltuiască-nflăcărarea, şi dacă ştii alege ora nimerită, e sigur că înverşunarea, gâfâind, îl părăseşte; şi de îndată ce vârtejul se alină, obţii din partea lui tot ce pofteşti. Căci în <popor> se-ascunde milă şi simţăminte mari se-ascund, comori de seamă pentru cine stă la pândă <să le folosească>574.

Mă duc să-i aflu pe Tyndareos şi pe argei, şi mă voi strădui, luându-ţi apărarea, să le întorc pornirea către bine.

O navă se scufundă, dacă funiile ţin, în faţa vânturilor, prea întinsă pânza, dar se îndreaptă, dacă funiile sunt mai slobode. Pe cel cuprins de prea mult zel, divinitatea îl urăşte575, cum îl urăsc şi oamenii cetăţii.

Eu trebuie, şi nu spun vorbe fără rost, să te salvez prin socotinţă, nu în pofida celor mai puternici decât noi. Cu forţa <armelor>, chiar dacă tu-ţi închipui altfel, n-aş izbuti să te salvez, căci nu e lesne, numai cu o lance, să pui pe fugă relele ce-ţi dau năvală, şi să ridici trofee <după biruinţă>576.

De n-ai fi tu la mijloc, eu nu m-aş apleca să le cerşesc celor din Argos milă; însă nevoia de acum îi schimbă silnic şi pe înţelepţi în sclavi ai sorţii. (*Menelaospleacă*.)

Orestes

Tu nu ştii să ridici la luptă oşti decât pentru o femeie, altminteri nu, o cel mai mârşav om, şi neînstare să-ţi răzbuni prietenii! Tu fugi de mine, întorcându-mi spatele; nu mai ţii minte cât îi datorezi lui Agamemnon.

Lipsit eşti de prieteni, tată, la restrişte! Speranţă nu mai am, nici loc de adăpost, spre a scăpa de moartea ce mi-o pregătesc argeii; căci pentru mine el <Menelaos> era refugiul şi salvarea.

Dar iată, îl zăresc pe muritorul mie cel mai drag, Pylades, care vine iute din Phokida577. Ce dulce întâlnire! în ceasuri grele, un prieten credincios e mai plăcut vederii decât marea molcomă pentru navigatori. (*Intră*, *grăbit*, *Pylades*.)

Pylades578

Am trecut prin Argos într-o grabă care nu-mi stă bine, auzind că cetăţenii trebuiau să se-ntrunească; i-am văzut în adunare, mult înverşunaţi în contra ta şi a surorii tale, vrând pe loc să vă omoare.

Ce-i asta? Care ţi-e starea? Ce ţi se întâmplă, ţie, cel mai drag dintre apropiaţii mei, dintre prieteni, dintre rude? Căci tu-mi eşti acestea toate laolaltă.

Orestes

Sunt pierdut, aceasta-mi este, ca să spun pe scurt, năpasta. Pylades

Voi pieri cu tine; totul e comun între prieteni579.

Orestes

Ah! Menelaos se poartă crunt cu mine şi Elektra. Pylades

E firesc ca soţul unei scorpii să devină rău.

Orestes

A venit, dar pentru mine parcă nici n-ar fi sosit.

Pylades

Cum? într-adevăr a coborât pe ţărmul < Argolidei>?

Orestes

După vreme îndelungă; dar aici, fără zăbavă şi-a trădat prietenii.

Pylades

Şi-a adus, cu el în navă, şi nemernica soţie?

Orestes

Cel ce l-a adus pe celălalt, n-a fost el, ci a fost ea580. Pylades

Unde e femeia, care, singură, – a făcut să piară

sumedenie de-ahei?

Orestes în palatul meu, dar, oare, pot să-l mai numesc al meu? Pylades

Ce i-ai spus, prin ce cuvinte, fratelui tatălui tău?

Orestes

L-am rugat să se opună ca, pe mine şi Elektra, să ne piardă cetăţenii.

Pylades

Ce-a răspuns, pe zei! la asta? Vreau cu dinadins să aflu. Orestes

S-a codit, cum îndeobşte fac prietenii vicleni.

Pylades însă ce temei invocă? Spune-mi-l şi voi şti totul. Orestes (*ironic*)

A sosit zămislitorul unor fete virtuoase.

Pylades

De Tyndareos e vorba? Cred că-i supărat pe tine pentru moartea fetei sale.

Orestes

Ai ghicit. Menelaos, ca să-şi păstreze nestricată înrudirea lui cu socrul, s-a dezis de tatăl meu.

Pylades

Nu cutează să împartă nenorocul tău cu tine.

Orestes

Nu-i, din fire, un războinic; vitejia lui se-arată numai pe lângă muieri581.

Pylades

Deci eşti copleşit de rele, hărăzit amarnic morţii. Orestes

Trebuie să-şi pună votul cetăţenii privitor la acuzarea de omor.

Pylades

Ce va fi să hotărască? Spune, asta mă-nspăimântă. Orestes

Moartea mea sau viaţa; iată, zisă scurt, o ştire gravă.

Pylades

Fugi, cu sora ta degrabă, părăsiţi acum palatul.

Orestes

Nu vezi împrejurul nostru gărzile care veghează? Pylades

Am văzut şi baricade, taie străzile cetăţii.

Orestes

Casă, ca pe-o fortăreaţă, mi-o încercuiesc duşmanii582. Pylades

Tu întreabă-mă, la rândul tău, ce s-a-ntâmplat cu mine, căci şi eu sunt isprăvit.

Orestes

Ce duşman te pierde? Răul meu sporeşte cu al tău.

Pylades

Tata583 m-a gonit de-acasă, la mânie, în exil.

Orestes îţi aduce-nvinuirea pentru că l-ai fi jignit, sau în numele cetăţii?

Pylades

Pentru că ţi-am dat un sprijin la ucisul mamei tale, mă socoate molipsit.

Orestes

Suferinţa mea, sărmane, te atinge şi pe tine.

Pylades

Nu am caracterul lui Menelaos; voi şti să sufăr.

Orestes

Nu ţi-e teamă că-ţi vor moartea cei din Argos, precum mie? Pylades

Nu-s în drept să mă condamne, doar poporul din Phokida. Orestes

Groaznică este mulţimea, când o mână capi nemernici584. Pylades

Dar când capii ei sunt nobili, doar nobleţea hotărăşte. Orestes

Bun; să chibzuim oleacă.

Pylades
Despre care din nevoi?
Orestes
Ce-ar fi să mă duc şi să le spun în plinul adunării…
Pylades
Că ai fost îndreptăţit?
Orestes
…când l-am răzbunat pe tata.
Pylades
Nu cumva să te înhaţe.
Orestes
Deci să mor plecat şi în tăcere?
Pylades
Asta-nseamnă frică.
Orestes
Ce-aş putea să fac altminteri?
Pylades
Stând aici, ai vreo salvare?
Orestes
Nu.
Pylades
Şi dacă mergi acolo, vezi nădejde de scăpare?
Orestes
Cu puţin noroc, se poate.
Pylades
Aşadar, mai bine du-te.
Orestes
Zici să merg.
Pylades
De mori acolo, vei muri mai glorios.
Orestes
Ai dreptate; astfel scap de frică585.
Pylades
Da, mai lesne decât rămânând.

Orestes
Poate unora li se va face milă…
Pylades
Eşti de neam regesc, un lucru mare.
Orestes
…deplângând pieirea tatii.
Pylades
Toate-acestea-mi trec prin minte.
Orestes
Şi-apoi fapta mea e dreaptă.
Pylades
Roagă-te aşa să pară.
Orestes
Haidem! Moartea fără glorie nu-i bărbătească.
Pylades
Nu e.
Orestes
Să-i vorbesc Elektrei despre asta?
Pylades
Nu, de dragul zeilor! să n-o faci.
Orestes
Plânsul ei ar curge, valuri.
Pylades
Şi-ar fi prevestire proastă586.
Orestes
Bine, voi păstra tăcere.
Pylades
Totodată nu pierzi vreme. (*Se pun amândoi în mişcare, dar Orestes se opreşte brusc.*)
Orestes
Doar ceva ne stă în cale.
Pylades
Care-i noua piedică?
Orestes

Mă vor scoate iar din fire Erinyile cu boldul.
Pylades
Voi avea de tine grijă.
Orestes
Este greu să fii în preajma unui om stârnit de boală.
Pylades
Nu, dacă eşti tu bolnavul.
Orestes
Nu cumva să iei turbarea587 de la mine.
Pylades
Nici că-mi pasă!
Orestes
Deci nu stai la îndoială.
Pylades
Un adevărat prieten, cum să stea la îndoială?
Orestes
Pleacă şi îndreaptă-mi paşii.
Pylades
Scumpă sarcină mi-e dată.
Orestes
Du-mă la mormântul tatii.
Pylades
Ce vrei să-mplineşti acolo?
Orestes
Să-l implor să mă salveze.
Pylades
După cum şi este drept.

Orestes însă nu vreau nici măcar să văd mormântul mamei mele. Pylades între voi domnea războiul.

Hai, grăbeşte-te, ca nu cumva prin votul lor, argeii să te osândească înainte de sosirea noastră.

Sprijină-ţi pe mine trupul şubrezit de suferinţă; astfel, străbătând cetatea, far să-mi pese de mulţime588, te voi duce. Când s-arăt de nu acum> că-ţi sunt prieten,

dacă-n cruda ta năpastă nu m-aş îngriji de tine?

Orestes

Adevăr zice proverbul: «Câştigaţi-vă prieteni, fără să vă bizuiţi numai pe rudele de sânge.»

Da, un om unit, prin felul caracterului, cu altul, chiar dacă-i străin, întrece zece mii de rubedenii.

(*Orestes, ajutat de Pylades, pleacă spre oraş.*)

Corul

Strofă

Belşugul măreţ, aleasa nobleţe, ce se-ntindeau, trufaşe, peste Hellada şi până la râul Simois589 nu mai sunt zestrea Atrizilor.

Apusul splendorii lor de mult a-nceput, de demult, când casa le-a fost blestemată, în cearta ce s-a iscat, pentru mielul de aur, între moştenitorii lui Tantalos.

A urmat cel mai vrednic de milă ospăţ şi sfârtecarea regeştilor fii.

De-atunci, omor cu omor s-au înlănţuit sângeros în destinul Atrizilor590.

Antistrofă

Binele-acesta nu este însuşi binele591, să le străpungi părinţilor carnea c-un tăiş de oţel>, făurit în foc, şi razelor soarelui să le arăţi spada-negrită de sânge.

<totul> vădind o «fărădelege cinstită» a unui nemernic592, ieşirea din rosturi a unei minţi bolnave.

Strivită de groaza morţii, sărmana fiică a lui Tyndareos zise, urlând: «Copile, tu pângăreşti tot ce-i mai sfânt, omorându-ţi mama; ca să cinsteşti datoria faţă de tată, te-ncătuşezi pe veci cu o mârşavă faimă!»

Ep o dă

Ce boală, ce plânset, ce chin întrec grozăvia de-a te păta pe mâna de ucigaş cu sângele mamei?

Iată, iată ce faptă l-a năruit pe feciorul lui Agamemnon cu sminteală turbată, cu Eumenide care-l

vânează, cu ochi pierduţi, rotitori între pleoape!

Nefericitul! I-a fost hărăzit să vadă sânul ţâşnind din rochia maică-sii, cu broderie de aur593, l-a văzut, a lovit şi-a răpus-o, ca să răzbune moartea-ndurată de tatăl său.

(*Elektra iese din palat, privind împrejur după Orestes.*)

Elektra

Femeilor, unde-i Orestes? Sărmanul s-a lăsat purtat departe de această casă, sub jugul nebuniei care i-au trimis-o zeii? Corifeul

Nu, câtuşi de puţin; a mers în adunarea cetăţenilor din Argos, să lupte pentru viaţă în procesul hotărât să aibă astăzi loc, în urma căruia ori veţi trăi ori veţi muri.

Elektra

Vai, ce-a făcut? Şi cine l-a înduplecat <să meargă>? Corifeul

Pylades; iată însă un aducător de veşti, care, desigur, îţi va spune în curând ce i-a fost dat fratelui tău să-ntâmpine acolo.

VESTITORUL (*în timp ce se îndreaptă, agitat, spre Elektra*) Nefericite, urgisito, fiică a mai-marelui armatei, Agamemnon, stăpâna mea Elektra, ascultă ştirea dureroasă ce-ţi aduc. Elektra

Aiai! suntem pierduţi! Cuvântul tău este destul de răspicat. [Tu vii, precum se vede, cu veşti rele.]

Vestitorul

Pelasgii azi au hotărât prin vot, sărmano, moartea lui Orestes şi a ta.

Elektra

Vai mie! A sosit ceea ce aşteptam cu frică mai demult, topindu-mă de jale pentru ce urma să se întâmple. Dar cum a fost dezbaterea? Ce cuvântări rostite de argei ne-au doborât, făcând ca, împotriva noastră, să precumpănească moartea?

Bătrâne, spune, îmi voi da suflarea sub lovituri de pietre sau prin fier, fiind unită întru toate cu Orestes, împărtăşindu-i soarta chinuită?

Vestitorul

S-a întâmplat, venind din ţarină, să trec prin porţile cetăţii, doritor a şti mai multe despre starea ta şi-a lui Orestes, căci i-am fost credincios tatălui tău. Nu sunt decât un nevoiaş, hrănit de casa ta, dar generos când cată să-mi slujesc prietenii.

Eu am văzut mulţime de popor înaintând şi aşezându-se pe dealul unde, spun ei, că Danaos a strâns, întâiul, sfatul cetăţenilor, când Aigyptos l-a urmărit într-un proces594.

Văzând mulţimea adunată, l-am întrebat pe un argeu:

«Ce s-a-ntâmplat în Argos neobişnuit? Vreo veste de război stârnit-a în cetatea fiilor lui Danaos atâta freamăt?»

«Nu-l vezi în preajma noastră pe Orestes, mi-a răspuns, apropiindu-se pentru dezbaterea în care este-n cumpănă chiar viaţa lui?»

Şi o privelişte neaşteptată văd atunci, de care aş fi vrut să fiu lipsit: Pylades şi fratele tău venind alături; unul, cu capul aplecat, se clătina de boală, celălalt, îndurerat pentru prieten, ca un frate, purta de grijă slăbiciunii lui, aşa cum ai călăuzi da şcoală> un copil.

Când adunarea cetăţenilor se întregise, un crainic se sculă şi zise: «Cine doreşte să vorbească? Orestes trebuie, sau nu, să moară pentru ucidere de mamă?»

După rostirea lui se ridică Talthybios, care l-a însoţit pe tatăl tău la pustiirea Troiei. Cum el întotdeauna i-a slujit pe cei de la putere, cuvântul său a fost cu două înţelesuri: lui Agamemnon i-anălţat uimite laude, dar s-a ferit să-l încuviinţeze pe Orestes. El, împletind frumoase vorbe cu viclene, spunea că fapta sa întemeia purtări primejdioase faţă de părinţi; şi spusa lui umplea de strălucire privirile

susţinătorilor lui Aigisthos 595.

Aşa este al crainicilor neam; ei veşnic sar de partea sorţii bune şi sunt prieteni cu oricine are înrâurire în cetate, sau este una din mărimi596.

A cuvântat apoi stăpânul Diomedes; el nu cerea nici moartea lui Orestes, nici a ta. Credea că, pentru împăcarea pietăţii, era destul exilul vostru597. Şi drept răspuns, s-a răspândit un murmur, unii spunând că a vorbit convingător, alţii că nu sunt mulţumiţi.

Atunci s-a ridicat un om cu gura fără-nchizătoare, puternic în sfruntarea lui, argeu, dar nu argeu <adevărat> 598> pe care suntem nevoiţi să-l îndurăm, un om care se bizuie pe zurbă şi pe demagogie proastă, însă destul de iscusit, cât să le căşuneze unora năpaste.

[Căci un bărbat cu gânduri rele, care înduplecă mulţimea prin cuvântări măgulitoare, e o năpastă pentru ţară, în timp ce sfaturile pururi bune ale unei minţi cinstite sunt de folos cetăţii, chiar dacă nu îndată, mai târziu. Şi în lumina asta trebuie privit conducătorul cunui stat>, întrucât cele afirmate despre orator se potrivesc şi pentru dregător.]599

Clănţăul spuse că Orestes şi cu tine ar trebui să fiţi ucişi cu pietre, dar în discursul lui se desluşeau temeiurile lui Tyndareos, [care-i şoptise <până şi cuvintele prin care să vă ceară condamnarea.]

Şi altul se sculă, care vorbi-mpotriva lui; nu era chipeş, dar bărbat neînfricat, unul de care te loveşti arareori în pieţe şi pe străzi, un lucrător al câmpului, din cei ce fac, doar ei, să supravieţuiască ţara, deştept şi orator dibaci, de necorupt, ducând o viaţă dincolo de orice vină600. El spuse că Orestes al lui Agamemnon să primească o cunună601, deoarece, ca să-şi răzbune tatăl, a ucis o ticăloasă de femeie, certată cu divinitatea, care amenința să şteargă, prin purtarea sa, voinţa oamenilor

de-a se înarma şi de-a se război departe de cămine, dacă, în ţară, <înseşi> paznicele vetrei le-ar necinsti căsătoria, <încăpând> în braţele unor seducători rămaşi acasă.

Şi oamenii de bine, cel puţin, găsiră că avea dreptate, dar nu a mai vorbit niciunul. <Atunci> fratele tău, venind în faţă, zise: «Aflaţi voi toţi care aţi moştenit această ţară a lui Inachos602, [Pelasgi în străvechime şi Danaizi pe urmă]603 când eu pe mama am ucis-o, am luptat şi pentru voi, la fel ca pentru tatăl meu. Dacă li se îngăduie femeilor să-şi masacreze soţii şi nu sunt învinovăţite pentru asta, n-aveţi decât să răposaţi chiar azi, mai înainte ca femeile să vă robească. Oare veţi face chiar pe dos de cum ar trebui să faceţi? Barem acum, fiinţa care a trădat culcuşul tatii a plătit cu viaţa; dar dacă mă veţi omorî pe mine, va fi înlăturată vechea rânduială, şi dintre voi oricare, în curând, poate să cadă jertfa, căci nu veţi duce niciodată lipsă de soţii sfruntate.»

Dar el n-a izbutit să cucerească gloata, cu toate că păruse bună cuvântarea lui; a biruit, la numărarea mâinilor nălţate, nemernicul care ceruse moartea lui Orestes şi a ta. Sărmanul frate-tău doar anevoie a dobândit să nu fie ucis cu pietre, făgăduind ca azi, cu braţul lui, să-şi pună capăt zilelor, la fel şi ţie604.

Pylades, lăcrimând, l-aduce înapoi din adunare şi vin cu el câţiva însoţitori prieteni, care-l plâng şi-l tânguie. Se-apropie de tine un spectacol jalnic, o vedere dureroasă.

Deci pregăteşte-o sabie, sau pentru gâtul tău un laţ, căci trebuie să părăseşti lumina. Naşterea ta regală nu ţi-a fost de niciun ajutor, cum nici Apollon, cel ce şade pe tripodul din Pytho605; el, dimpotrivă, te-a răpus. (*Vestitorul pleacă.*)

Corifeul

Fecioară fără de noroc, cum îţi înclini către pământ obrazul tău acoperit! Tu nu ai glas, dar în curând vei

izbucni în gemete şi-n tânguiri.

Corul606

S trofa 1

Începem bocetul, o Pelasgia607, obrazele ni le brăzdăm cu albe unghii – sângeroasă ruină – şi tâmplele ni le izbim cu pumnii, să sune pâri la <Persephone> doamna umbrelor, frumoasa copilă divină608!

Glie pe care-au clădit Cyclopii609, vesteşte durerile casei ţipând, cu brici de oţel tunzându-i părul, îndoliază-te pentru atâta năpastă!

Mila ne copleşeşte, mila de cei hărăziţi să moară, care au fost înainte conducătorii de oşti ai Helladei.

Antistrofa 1

<Acum> e dusă, dusă e şi nimicită spiţa lui Pelops şi fericirea domnind în casa cândva pizmuită de lume; le-au spulberat invidia zeilor610 şi ucigaşul vot al urii poporului.

Io, io, revărsaţi-vă plânsul, neamuri trăitoare de azi pe mâine, sleite de multe-ncercări, vedeţi cum speranţele voastre sunt înşelate de mersul Ursitei611!

Nenorociri felurite, la feluriţi muritori, se urmează în curgerea vremii; de-a lungul întregii vieţi omeneşti nimic nu e sigur.

Elektra612

Strofa 2

Aş vrea să pot merge la stânca spânzurând între cer şi pământ, legată cu lanţ de aur, bolovanul rotit de vânturi ce vin dinspre Olympos, şi-acolo să-i strig, printre bocete, bătrânului Tantalos, părintele neamului nostru, care le dete viaţă, <amarnică> viaţă le dete născătorilor mei, câte năpaste s-au petrecut în acest palat613.

Strofa 3

<întâi> când Pelops, din carul său, mânându-şi cei patru sirepi aripaţi peste mare, l-a zvârlit pe Myrtilos să moară-n talazul umflat, lângă coasta albită de spumă, unde

se sparg marinele trâmbe, la Geraistos614.

Strofa *4*

Dintr-asta s-a tras blestemul familiei mele, care mi-a stors atâtea suspine615: prin lucrul fiului Maiei, <Hermes, a venit pe lume prin turme un miel cu lâna de aur, minune care-i aduse ruină, şi moarte-i aduse, lui Atreus crescătorul de cai.

Strofa 5

Dintr-asta s-a tras că Eris întoarse carul lui Helios, înaripat, din drumu-i ceresc, spre apus616, la fel cum goneau fugarii <divinei> Eos, cei albi ca zăpada617.

Strofa 6

Şi goana Pleiadelor cu şapte poteci o-ntoarse pe alte făgaşe618.

Din pricina aceasta, după omorul <dintâi> a urmat un şir de omoruri, şi ospăţul ce poartă curatul> nume al lui Thyestes, şi aşternutul pe care l-a necinstit Aerope din Creta – căsnicia vicleană a unei soţii viclene! – şi, la sfârşit de tot, pentru mine şi tata, căzu blestemul casei, năprasnic şi fără scăpare.

(*Se văd revenind din adunare*, *Orestes* şi *Pylades*.)

Corul

Dar iată că vine fratele tău, cu condamnarea la moarte-ntărită prin votul <poporului> şi mult-credinciosul prieten Pylades îi sprijină trupul becisnic, precum un frate, şi, plin de grijă, îşi potriveşte pasul după al lui.

Elektra

Vai mie! frate, am de ce să gem, văzându-te aproape de mormânt, în faţa porţilor celor ce nu mai sunt! Vai mie şi iar vai!

Privindu-te cu ochii pentru cea din urmă oară, simt că-mi ies din minţi.

Orestes

Nu poţi să taci, lăsând de-o parte vaierele femeieşti,

să te împaci cu cele hotărâte? <într-adevăr, e înspăimântător, şi totuşi. [N-ai de ales, decât să-nduri nenorocirea.]619

Elektra

Cum aş putea să tac? Sărmanii noştri ochi nu vor mai fi deschişi pentru divina <soarelui> lumină.

Orestes

Să nu mă întristezi de moarte! Destul m-au omorât, vai mie, prin ridicarea mâinii, cei din Argos620. Niciun cuvânt mai mult despre necazurile noastre!

Elektra

Nefericitule, la tinereţea ta, Orestes! Ce soartă ai, ce moarte timpurie! Tu trebuia să fii în viaţă şi, iată, nu mai eşti.

Orestes

De dragul zeilor! nu mă aduce să mă port nebărbăteşte. Nu mă stârni să lăcrimez, reamintindu-mi starea noastră cruntă.

Elektra

Noi vom muri curând; nu-i cu putinţă să nu gemem. Toţi cred că pentru viaţă e firesc să plângi, căci ea le este muritorilor atât de scumpă.

Orestes

Această zi e pentru noi hotărâtoare. Cu mâna noastră, trebuie ori funia, cu laţul pregătit s-o atârnăm, ori să ne ascuţim tăişul unei spade.

Elektra

Loveşte-mă deci, frate, tu; să nu mă piardă vreun argeu sfruntat, jignind o mladă de-a lui Agamemnon.

Orestes

Mi-ajunge c-am vărsat sângele mamei; eu n-am să te lovesc. Cu însăşi mâna ta ia-ţi viaţa şi-alege-ţi felul morţii cum doreşti.

Elektra

Prea bine, n-am să fiu, în mânuirea spadei, mai înceată decât tine. Dar lasă-mă, întâi, să te cuprind cu braţele trecute peste gâtul tău.

Orestes

Încântă-te de-această goală desfătare, de poate fi cuprinderea în braţe o desfătare pentru cei aflaţi în pragul morţii.

ELEKTRA (*îmbrăţişându-l pe Orestes*)

Preascumpul meu prieten, frate drag! Ce mişcător şi dulce-i numele acesta pentru mine, căci viaţa mea şi-a ta sunt una. Orestes

Să ştii că-mi vei topi curajul. Acum vreau să-ţi răspund şi eu cu braţe iubitoare. De ce m-aş ruşina, bietul de mine? O piept de soră, dragi apropieri! îmbrăţişările acestea ne ţin loc şi de odrasle şi de pat de cununie, la fel amândurora, năpăstuiţi ce suntem! Elektra

Ah, cel puţin de ne-ar sfârşi aceeaşi spadă pe-amândoi, dacă e voie, şi-un singur monument, într-un sicriu cioplit din cedru, să ne primească laolaltă621!

Orestes

Aceasta-ar fi plăcută mângâiere <pentru noi>. Dar vezi cât ne lipsesc prietenii în stare să ne-ngroape laolaltă.

Elektra

N-a cuvântat cumva în apărarea ta, dându-şi silinţa să te smulgă morţii, Menelaos, hainul, trădătorul tatii?

Orestes

Nici barem faţa nu şi-a arătat-o. Sperând să-nhaţe sceptrul nostru, grija lui a fost să nu-şi salveze rudele.

Acum <Elektra> haide să ne străduim ca moartea noastră nobilă să fie, şi întru totul vrednică de Agamemnon. Eu, spre a-i dovedi cetăţii că sunt nobil, mă voi străpunge cu o spadă prin ficat622; iar tu, la rându-ţi, trebuie să faci la fel, cu-aceeaşi îndrăzneală.

Pylades, tu să fii acel care va da de omorârea noastră

seama. Când vom fi răposat, acopere-ne trupurile după cuviinţă şi laolaltă du-ne şi îngroapă-ne în monumentul tatii. Rămâi cu bine.

Precum vezi, eu plec să împlinesc ce-i de-mplinit. (Se *îndreaptă spre palat*.)

Pylades

Opreşte-te. Eu am întâi a-ţi face o dojană: gândeai că aş putea dori să mai rămân în viaţă, după moartea ta?

Orestes

De ce ai fi dator să mori şi tu cu mine?

Pylades

Te mai întrebi? Cum să trăiesc fără tovărăşia ta?

Orestes

Tu n-ai ucis o mamă, ca mine, oropsitul.

Pylades

Ba da, cu tine împreună, şi cată să îndur aceeaşi soartă. Orestes

Păstrează-te <în viaţă> pentru tatăl tău, nu împărţi cu mine moartea. Tu ai o patrie, pe când eu nu mai am, şi ai în casa părintească un liman îmbelşugat.

Desigur, pierzi speranţa de-a te însura cu sora mea, lipsită de noroc, pe care ţi-am făgăduit-o în semn de preţuire a tovărăşiei noastre623. Alege-ţi altă soaţă şi zămisleşte fii, căci nu mai stăruie vreo înrudire între noi.

Acum, chip drag care m-ai însoţit, rămâi cu bine! Fii fericit! <Urareapaceasta pentru tine are înţeles, dar pentru noi e vorbă goală, căci moartea ne răpeşte orice bucurie.

Pylades

Tu eşti, într-adevăr, departe de-a pătrunde gândurile mele. Să nu-mi primească glia roditoare sângele, şi nici văzduhul strălucind suflarea, dacă te voi trăda vreodată, pe mine-eliberându-mă, în schimb pe tine părăsindu-te624.

Eu am ucis cu tine laolaltă; cum aş tăgădui? Am fost

părtaş la tot ce-ai pus la cale, şi pentru care ispăşeşti acum; deci trebuie să mor cu tine şi cu sora ta <deodată>. Iar ea, deoarece m-am învoit să ne căsătorim, socot că mi-e soţie.

Altminteri, ce aş mai avea de laudă a spune <despre mine> mai târziu, dacă m-aş duce înapoi în ţara delphiană, la citadela-naltă a Phokidei625, de ţi-aş fi dovedit prietenie <credincioasă> până la nenorocirea ta, dar, după-aceea, când ai fost lovit din nou de nenoroc, aş fi-ncetat să-ţi fiu prieten? Aşa ceva nu-i cu putinţă.

Dar pentru că tot vom pieri, să chibzuim cum am putea să-l facem pe Menelaos să sufere şi el cu noi.

Orestes

O drag prieten, de-aş putea să văd acestea înaintea morţii! Pylades încrede-te în mine; nu fi zorit să te străpungi cu spada.

Orestes

Voi amâna, de pot să mă răzbun pe cel care mă duşmăneşte.

PYLADES (*arătând spre lor*)

Acum fii mut! Eu prea puţin mă bizui pe femei.

Orestes

Nu-ţi fie teamă de acestea; doar sunt prietenele noastre.

Pylades

Zic s-o ucidem pe Helena, ca să-i lovim cumplit bărbatul.

Orestes

Cum? Eu sunt gata, dacă lucrul se încheie bine.

Pylades

S-o junghiem cu spada. Ea se ascunde în palatul tău.

Orestes

Fără-ndoială; a şi pus peceţi pe tot ce se putea626.

Pylades

Nu va mai pune <în curând> peceţi, căci e cu Hades logoditǎ627. Orestes

Dar cum <s-o pierdem>? Are-n preajmă slujitori de neam> barbar.

Pylades

Ce fel de slujitori? Nicicând nu mă va-nfricoşa un phrygian. Orestes

Din cei făcuţi să vadă de oglinzi şi de parfumuri628.

Pylades

Adică ea, venind aici, aduse luxul de la Troia?

Orestes

Da; ea găseşte că Hellada e un loc prea strâmt.

Pylades

Un neam de sclavi este nimic faţă de cine nu e sclav629. Orestes

Ah! dacă izbutim, nu stau în cumpănă să mor de două ori. Pylades

La fel şi eu, desigur, dacă te răzbun.

Orestes

Să-mi desluşeşti amănunţit ce ai de gând să facem.

Pylades

Noi vom intra în casă sub cuvânt că vrem să ne ucidem. Orestes

Am înţeles prea bine până-aici, nu însă şi urmarea.

Pylades

Noi ne vom tângui Hellenei pentru destinul ce ne-aşteaptă. Orestes întocmai; ca s-o facem şi pe ea să plângă zgomotos, cu toate că în sinea sa e numai bucurie.

Pylades într-asta nu se va purta altminteri decât noi.

Orestes

Şi după-aceea? Cum vom duce mai departe lupta?

Pylades

Asupra noastră săbii vom avea, pitite sub veşminte.

Orestes

Dar mai întâi cum ne vom scutura de slujitori?

Pylades îi vom închide, risipiţi, prin încăperile clădirii.

Orestes

Aşa; iar dacă nu-şi ţin gura, noi n-avem decât să-i ucidem. Pylades

Apoi, ce mai rămâne de-mplinit au să ne-arate înseşi faptele.

Orestes

Uciderea Hellenei; pricep ce vrei să înţelegi.

Pylades

Te-ai dumerit. Ascultă cât de bine ticluit e planul meu. Dacă ne-am folosi de spade împotriva unei femei mai înzestrate cu virtute, aceasta-ar fi, desigur, un măcel nemernic, dar ea <fiica Ledei> va primi osândă spre mulţumirea tuturor elenilor, a celor cărora le-a omorât părinţii, a celor cărora le-a prăpădit feciorii, şi a nevestelor sortite văduviei.

Va răsuna un strigăt lung de bucurie630, se vor aprinde focuri pentru zei, şi toţi ne vor ura, amândurora, multe propăşiri, pentru a-i fi luat unei femei stricate viaţa. Iar ţie, după moartea ei, nu ţi se va mai spune «ucigaşul mamei sale»; în locul numelui acestuia, un altul vei primi, mai bun: «omorâtorul celei care a ucis cu miile, Helena».

Nu trebuie, nu trebuie să fie răsfăţat Menelaos de soartă, în timp ce tatăl tău şi tu şi sora ta v-aţi stins, şi maică-ta… dar poate nu se cade s-o adaug şi pe ea. <Menelaos> nu trebuie să pună mâna pe palatul tău, când el şi-a dobândit soţia mulţumită armelor lui Agamemnon.

Să nu mai am de viaţă parte, dacă nu voi trage, împotriva ei, <din teacă> spada mea întunecată! Dar dacă n-o putem ucide pe Helena, noi vom muri, nu înainte de a fi aprins această casă.

Aşa nu vom lipsi să dobândim un bun renume, ori

pentru moarte glorioasă, ori pentru mântuire glorioasă631.

Corifeul

Toate femeile socot că fata lui Tyndareos e vrednică de ura lor, fiind ruşine pentru neamul femeiesc.

Orestes

Ah! Nu-i nimic mai preţios ca un prieten sigur, nici bogăţiile, nici monarhia; e fără minte cel care ar da, ca să câştige gloata, un prieten credincios.

Tu eşti cel care ai închipuit cum să-l sfârşim pe Aigisthos, şi la primejdie ai stat în preajma mea, şi-acum tot tu eşti pregătit să-mi pedepseşti duşmanii, fără să te ţii de-o parte. Dar să-ncetez cu laudele mele, căci este lucru greu de îndurat să ţi se-aducă laude prea multe.

Eu, pentru că-mi voi da oricum suflarea de pe urmă, doresc să-mi vatăm, înainte de-a muri, duşmanii, vreau să-i zdrobesc, la rândul lor, pe trădătorii mei, să geamă de durere cei ce m-au făcut să sufăr.

Într-adevăr, mi-a fost părinte Agamemnon, cel căruia elenii i-au încredinţat conducerea coştirii> pe temeiul vredniciei şi nu pe al regalităţii, cel dăruit cu-anume vlagă de divinitate632. Nu vreau, murind precum un sclav, să-i terfelesc onoarea, ci ultima suflare să mi-o dau ca un om liber, şi pe Menelaos barem să-l pedepsesc.

Un singur lucru dacă ne-ar fi hărăzit, destinul nostru s-ar schimba spre bine, dacă, de undeva, o nesperată întâmplare ne-ar aduce mântuire, şi am ucide fără să fim omorâţi.

Aceasta e şi ruga mea. Este plăcut fie şi numai să dau glas dorinţei mele în cuvinte zburătoare, şi, fără cheltuială, inima să mi-o alin633.

Elektra

Eu, frate, cred a şti mijlocul ce ne va salva, pe tine, pe Pylades şi, de-asemenea, pe mine.

Orestes

Vorbeşti de pronia divină. Dar unde e salvarea-aceea? Nu mi-e necunoscută iscusinţa minţii tale.

Elektra

Ascultă-mă, şi tu <Pylades>, ia aminte.

Orestes

Vorbeşte. Orice viitor mai bun trezeşte-n suflet ca o desfătare.

Elektra

Ştii că Helena are o copilă? Ştii desigur.

Orestes

Da, Hermione, cea pe care a crescut-o mama.

Elektra

Acum e dusă la mormântul Klytaimnestrei.

Orestes

Ce şi-o fi pus în gând să facă? Şi-n asta ce speranţă desluşeşti?

Elektra

S-a dus pentru libaţii la mormântul mamei.

Orestes

Dar spusa ta ce legătură are cu salvarea <noastră>?

Elektra

Când ea se va întoarce, înşfacaţi-o ca ostatic.

Orestes

Ce leac mai e şi ăsta pentru trei prieteni coropsiţi>?

Elektra

Odată ce Helena va fi moartă, dacă Menelaos devine ameninţător faţă de tine, de Pylades şi de mine – noi toţi suntem ca unul singur, într-o alianţă – spune-i c-o vei sfârşi pe Hermione. Va trebui să tragi <din teacă> spada şi s-o îndrepţi asupra gâtului fecioarei.

Deci, dacă unchiul nostru, văzând-o pe Helena doborâtă-n sânge, ca să-şi salveze fata, îţi dăruieşte viaţa, sloboade-n grija tatălui fecioara. Dar dacă, neputându-şi stăpâni mânia, vrea să te Ucidă, atunci străpunge gâtul

fetei. Şi chiar de se va face foc, la început, eu cred că fierea lui <Menelaos> curând se va-mblânzi, căci nu-i viteaz de la natură, nici războinic.

Aceasta-i, după mine, meterezul mântuirii noastre. Am spus ce am avut de spus.

Orestes

Tu care ai o minte de bărbat şi, în acelaşi timp, un trup strălucitor de frumuseţe feminină, cât eşti de vrednică să scapi cu viaţă, nu să mori!

Pylades, iată ce nevastă pierzi <murind>, sărmane, sau lângă care, dacă supravieţuieşti, tu vei fi fericit în căsnicie!

Pylades

De-ar fi să te audă zeii, şi ea să-mi intre în cetatea din Phokida, cinstită prin frumoase cântece de nuntă!

Orestes în câtă vreme va ajunge Hermione la palat? Socot că tot ce-ai spus e minunat, dar încă trebuie să izbutim să-i înşfacăm acestui tată mârşav puiul.

Elektra

Cred că se şi apropie de casă, căci a lipsit destul cât să încheie ce avea de făptuit.

Orestes

E bine. Deci, acum, Elektra, soră a mea, rămâi în faţa porţii, ca s-o primeşti pe Hermione, când se va întoarce. Dar stai de strajă, nu cumva să intre prea devreme cineva în casă, când încă nu s-a săvârşit omorul, sau însuşi unchiul tău, sau vreun luptător care l-a însoţit da Troiax Dacă aşa va fi, atunci, ca să ne dai de veste, loveşte în canatul porţii, sau strigă să se-audă dinăuntru.

Noi să intrăm, Pylades, şi să ne înarmăm cu spadele pentru această înfruntare de pe urmă, [căci tu vei da aceeaşi bătălie ca şi mine.]

O tată, care locuieşti în casa sumbrei Nopţi634, te cheamă fiul tău, Orestes, să vii în ajutorul [celor încercaţi!

De dragul tău îndur, sărmanul, nedreptate, şi pe deasupra m-a trădat Menelaos, după ce-am săvârşit o faptă dreaptă.

<Acum> vreau pe soţia lui s-o prind şi s-o ucid.

Fii tu, întru aceasta, sprijinitorul nostru!]

Elektra

Copiii tăi te cheamă, tată. Vino, dacă ne-auzi de sub pământ! Noi pentru tine vom muri. Pylades

Tu care eşti cu tata rudă, Agamemnon635, ia şi la ruga mea aminte, mântuie-ţi copiii.

Orestes

Eu am pus capăt vieţii mamei.

Elektra

Eu am luat în mână spada.

Pylades

<Pe fiul tău> l-am îndemnat la faptă, sfărmându-i şovăiala.

Orestes

<Am vrut> să-ţi apăr amintirea, tată.

Elektra

Nici eu nu te-am trădat.

Pylades

Tu, auzind ce spun, să nu-i învinuieşti, ci să-ţi salvezi copiii.

Orestes îţi torn libaţie de lacrimi.

Elektra

Şi eu cu vaiere răspund.

Pylades

Destul! Acum să ne-avântăm la lucru. Dacă-i adevărat că rugăciunile pătrund ca lăncile sub glie, ne-aude Agamemnon.

O Zeus, străbunul nostru636, şi tu, Dreptate sfântă637 prilej uiţine izbânda, lui Orestes, mie şi Elektrei! Pe noi, treime de prieteni, aceeaşi înfruntare ne aşteaptă,

şi-o singură sentinţă: ori viaţa pentru toţi, ori moartea. (*Orestes şi Pylades intră în palat.*)

Elektra638

Strofă

Dragile mele, fiice ale Mykenei, fruntaşele vechiului Argos pelasgic…

Corifeul

Ce ne grăieşti, stăpână? Numele-acesta încă rămâne al tău în cetatea lui Danaos.

Elektra

Staţi, unele din voi în preajma drumului de care, iar altele aici, pe calea aceasta, să păziţi intrările.

Corul

Dar pentru ce ne strigi să veghem asupra palatului?

Spune-ţi, prietenă, gândul.

Elektra

Teamă îmi este ca un spion, oprit lângă casă, nu cumva să surprindă vărsarea de sânge, adăugând la năpastele noastre alte năpaste.

(*Corul se împarte în două grupuri, care se îndreaptă să supravegheze cele două drumuri care ies, la răsărit şi la apus, din orchestra.*)

Cineva din întâiul hemicor

Porniţi, grăbiţi-vă, eu voi păzi drumul acesta ce duce către <răsăritul> razelor de soare.

Cineva din al doilea hemicor şi eu pe-acesta, care duce către asfinţit.

Elektra

Drumul priviţi-l pieziş, într-o parte şi-n alta, întoarceţi pupilele voastre de-aici într-acolo, pe urmă-napoi.

Corul

Iată-ne stând de veghe, cum ne-ai cerut.

Elektra

Antistrofă

Plimbaţi-vă ochii de jur-împrejur.

Scrutaţi peste tot printre pletele părului vostru.

CORIFEUL (*din mijlocul orchestrei*)

Cine se-ndreaptă încoace pe cale? Priveşte!

Cine-i ţăranul acesta, care înconjură, casa?

Elektra

Pierdute suntem, ah! dragile mele. Curând el va dezvălui duşmanilor că <în palat> se-ascund doi lei cu spadele în mâini. Cineva din întâiul hemicor Nu-ţi fie frică, <stăpână> iubită, drumul e gol; altfel decât ai crezut <adineauri>.

ELEKTRA (*adresându-se celuilalt hemicor*)

Dar înspre partea voastră nu-i vreo primejdie?

Spuneţi-mi dacă, din fericire, totul e limpede-acolo în faţa curţii <palatului>.

Cineva din al doilea hemicor în partea noastră totul este bine; ai grijă de-ale tale; nimeni din Argos nu se-ndreaptă către noi.

Cineva din întâiul hemicor Aici, la fel; pe calea aceasta nu se-arată nimeni.

Elektra

Bine; acum aşteptaţi să-mi aşez urechea la poartă.

(*Se duce la poartă şi ascultă. Neauzind nimic, strigă.*)

Voi, dinăuntru, de ce zăboviţi şi nu închinaţi sângeroasa jertfa639 cât timp este linişte?

(*Nu primeşte niciun răspuns.*)

Ei nu m-aud. Ah! copleşită sunt de rele. Li s-a tocit cumva, în faţa frumuseţii, vârful spadei640?

Epodă

Cât de curând, vreunul dintre argei, înarmat din creştet în tălpi, va năvăli spre palat în ajutorul <Hellenei şi Hermioneix (*Se adresează Corului.*)

Priviţi, deci, cu mai multă grijă; nu-i timp să zăboviţi,

şezând. Daţi roată unele pe-aici şi altele pe-acolo.

Corul

Ne mişcăm pretutindeni privirea; păzim fiecare potecă. HELENA (*dinăuntrul palatului*)

Săriţi, argeilor, urmaşii vechilor pelasgi! Sunt omorâtă mişeleşte.

Cineva din întâiul hemicor Aţi auzit? Bărbaţii au purces la lucrul sângeros.

Cineva din al doilea hemicor Da, a ţipat Helena; nu mă-ndoiesc că-i glasul ei.

Elektra

O Zeus, o Zeus, putere neistovită.

Vino, şi, orice ai face, ajută-i pe dragii mei!

Helena (*dinăuntru*)

Eu mor, Menelaos, şi nu eşti lângă mine să mă aperi. Elektra

Ucideţi, junghiaţi, nimiciţi!

cu ascuţişul dublu, cu dublul tăiş al spadei, loviţi-o pe cea care şi-a părăsit părintele, pe cea care şi-a părăsit bărbatul, din pricina căreia s-au prăpădit atâţia helleni, căzuţi lângă râul Skamandros, unde lacrimi urmau după lacrimi când lănci şi săgeţi de fier641

zburau împrejurul şuvoiului.

Corifeul

Tăcere, liniştiţi-vă! Aud un tropotit de paşi pe drum, aproape de palat.

Elektra

O dragi prietene, soseşte Hermione la mijlocul măcelului. Nu mai daţi glas înalt. Ea vine-aici să cadă drept în plasă. Frumoasă pradă! De-am avea noroc s-o prindem. Staţi unde-aţi stat mai adineauri, cu chipuri calme şi culoarea <pielii> netrădând ce s-a-ntâmplat. Am s-o întâmpin cu o faţă mohorâtă, ca şi acum n-aş avea, de cele petrecute, cunoştinţă. (*Intră Hermione. Între timp*

Corul s-a reîntregit.)

Fecioară, te-ai întors! Ai pus coroane pe mormântul Klytaimnestrei şi ai turnat prinoase pentru cei de sub pământ?

Hermione

Am închinat şi-am dobândit bunăvoinţa lor. Dar m-a pătruns parcă o teamă, când, aflându-mă departe încă de palat, am auzit un ţipăt care răbufnise dinăuntru.

Elektra

Ah! după câte-am pătimit, suntem îndreptăţiţi să gemem de durere.

Hermione

Nu mai rosti cuvinte crude. Ce noutate spui că s-a-ntâmplat?

Elektra

Cetatea, pe Orestes şi pe mine, ne-a condamnat la moarte.

Hermione

Ferească zeii! Doar îmi sunteţi veri.

Elektra

Aşa s-a hotărât. Noi stăm sub jugul crâncen al necesităţii.

Hermione

Şi pentru asta s-a strigat în casă?

Elektra

Desigur; la picioarele Hellenei, un rugător pledează pentru viaţa lui…

Hermione

Cine-i acela? Dacă nu-mi vorbeşti deschis, rămân nedumerită.

Elektra

Bietul Orestes, implorând-o să nu moară, şi nici eu <să nu mor>.

Hermione

Atunci nu-i de mirare că palatul ţipă.

Elektra

Dar este altceva mai arzător, care să smulgă ţipete de la un suplicant? Tu însăţi intră şi îmbină-ţi ruga cu a prietenilor tăi; cazi la genunchii mamei tale, cea dăruită de noroc, cerându-i ca Menelaos să nu se dea de-o parte, privind cum suntem omorâţi.

O tu, pe care mama noastră te-a hrănit cu mina ei, îndură-te de noi, înlătură năpasta ce ne-apasă! Purcede, aşadar, la luptă; eu te voi însoţi; tu, pentru noi, eşti ultima speranţă de scăpare.

Hermione

Priveşte, paşii mei dau buzna spre palat şi, dacă stă-n puterea mea, a voastră fi-va mântuirea. (*Hermione şi Elektra intră în palat.*)

Elektra (*dinăuntru*)

Hei, voi de sub acoperişul <casei>, prieteni purtători de spadă, soseşte prada voastră; pentru ce n-o prindeţi?

Hermione (*dinăuntru*)

Vai, vai! Ce-i asta? Cine-s oamenii aceştia?

Orestes (*dinăuntru*)

Tăcere! Ai venit pentru salvarea noastră, nu pentru a ta. EIEKTRA (*dinăuntru*)

Să nu vă scape, ţineţi-o vârtos! Tăişul spadei puneţi-l pe gâtul ei şi staţi în linişte. Menelaos să fie lămurit c-a întâlnit aici bărbaţi, nu phrygieni becisnici, şi că va plăti cum se cuvine să plătească ticăloşii. Corul

Strofă

Io, io! începeţi, dragile mele, un dans tropotit, un dans ritmat de voci ascuţite, în faţa palatului, astfel încât vărsarea de sânge să nu trezească vreo spaimă cumplită printre argei şi să-i aducă în ajutorul casei regale, până nu vom vedea cu ochii noştri leşul Hellenei zăcând pe jos, plin de sânge, sau până nu vom afla de la una din slugile sale

rostirea-ntâmplării, căci ştim o parte din dramă, dar nu suntem sigure.

Pe drept a căzut răzbunarea divină asupra Hellenei, care umplut-a cu lacrimi Hellada întreagă, de dragul iubitului său blestemat, a blestematului Paris de pe muntele Ida642, din pricina căruia s-au năpustit elenii la Ilion.

Corifeul

Aud, din casele regeşti, un zgomot ca de porţi trântite. Tăceţi! Iată ieşind un phrygian; el ne va spune ce se-ntâmplă în palat. (*Un sclav phrygian, care apăruse pe acoperiş, coboară în scenă, eventual pe o frânghie, şi înaintează prudent, răvăşit de frică.*)

Phrygianul

Scăpat-am de moarte în opincile643 mele din Asia, urmărit de argeul cu spadă!

M-am căţărat, în iatacul cu mozaic, pin la tavanul de cedru, şi printre triglifele dorice644, am ţâşnit, am zbughit-o afară, o glie, o glie!

În fuga-mi uşoară de «bărbaros».

Aiai! stăpânelor, cum aş putea să scap? să zbor în văzduhul străluminat, ori să m-arunc în marea pe care o leagănă <zeul> cu cap de taur, Okeanos645, cel ce cuprinde în braţele sale, jur-împrejur, pământul?

Corifeul

Dar ce se-ntâmplă, slugă a Hellenei, fiu al Idei?

Phrygianul Ilion, Ilion, ah, vai mie!

Cetate troiană şi rodnic tărâm al sfântului munte, Ida, cât de amarnic vă plâng prăbuşirea, cu ţipete-nalte, viersuind melodia carului, melodia carului646!

V-a nimicit <femeia> cu ochi frumoşi, albă ca aripa lebedei, plodul Ledei.

Helena-haina, Helena-haina.

Erinya şlefuitului Pergamon zidit de Apollon.

Ototototoi!

Bocete, bocete! Ţară fără noroc a lui Dardanos, unde gonea Ganymedes călare, soţul de pat al lui Zeus647!

Corifeul

Grăieşte-ne mai clar şi-amănunţit, în casă ce s-a petrecut? [Nu pot pricepe mare lucru din cele spuse înainte.]

Phrygianul

Ailinon! ailinon! barbarii astfel vestesc începătura morţii, mai!

cu glas asiatic, când spadele lui Hades, de fier, împrăştie sânge regal pe pământ648!

Au pătruns în palat.

[să vă spun întocmai ce-a fost, doi gemeni, hellenici, lei.

Unul era feciorul mai-marelui oştilor voastre, celălalt copilul lui Strophios, un om ce pune la cale răul precum Odysseus649, uneltind în tăcere, altminteri prieten statornic, luptător îndrăzneţ, priceput la război, şi, pe scurt, un şarpe setos de sânge.

Fie blestemat pentru blânda-i viclenie, urzitorul de rele!

<Bărbaţii aceştia, păşind în odaia celeia care s-a măritat cu arcaşul Paris650, s-au ghemuit, smeriţi, lângă jeţul ei, cu ochi năpădiţi de lacrimi, unul la dreapta, altul la stânga, punând, fiecare de partea sa, între noi şi ei, ca o stavilă.

<Apoi> au cuprins, amândoi au cuprins genunchii Hellenei cu mâini rugătoare.

<într-asta> sosiră în fugă, repede, repede, slugile ei, phrygienii.

Şi se-ntrebau, tulburaţi de frică, unul pe altul, dacă nu-i vreo capcană la mijloc.

Unora nu le venea să creadă, alţii credeau,

dimpotrivă, că Tyndarida se va prinde în plasele vânătoreşti, întinse anume de şarpele omorâtor-de-mamă.

Corifeul

Şi tu, în clipa-aceea unde te aflai? Sau ai fugit numaidecât, înspăimântat?

Phrygianul

S-a-ntâmplat, cum e obiceiul la noi phrygienii, să mă aflu în preajma Hellenei, şi văzduhul să-l mişc c-un bine-ntocmit evantai de pene, trimiţând spre părul creginei> o boare şi răcorindu-i obrazul; aşa facem noi phrygienii, aşa-i obiceiul în Asia651.

Helena torcea un fuior de in de pe furcă, răsucind între degete firul, şi firul tors se târa pe podea; căci ea doreşte să folosească tortul spre a coase-mpreună, din ţesături jefuite la Troia, un strai de purpură, un dar pentru <sora ei> Klytaimnestra, să-i împodobească mormântul.

Orestes atunci îi zise femeii spartane:

«Fiică a lui Zeus, aşază-ţi piciorul aici, coboară-te de pe crivat şi vino cu mine la locul străvechi al vetrei lui Pelops, ctitorul neamului nostru, ca să-mi asculţi rugăminţile.»

Şi-a dus-o, şi-a dus-o, şi ea l-a-nsoţit, fără măcar să presimtă urmarea, în schimb tovarăşul lui de fapte începe altă ispravă, mişelul din ţara Phokidei:

«Nu vreţi să lipsiţi de pe locul ăsta, phrygieni ticăloşi?» <Zise> şi ne zăvorî pe toţi în clădire, pe unii în grajduri de cai, pe alţii-n verande, pe unii aici, pe alţii acolo, împrăştiaţi cu toţii şi depărtaţi de stăpâna noastră.

Corifeul

Şi după-aceste întâmplări ce-a mai urmat?

Phrygianul

Mamă, mamă venerată pe muntele Ida, straşnică zeiţă, straşnică! mai! 653 Ce sângeroase patimi, ce rele nelegiuite mi-a fost dat să văd, să văd în lăcaşul regesc!

Cu spadele-n mâini, trase din umbră, de sub veşmintele lor tivite cu purpură, <cei doi> şi-au rotit ochii cumpliţi într-o parte şi-n alta, să nu se iveascâ vreun nedorit.

Pe urmă, ca nişte mistreţi de la munte, s-au proptit înaintea femeii şi i-au răcnit: «Vei muri, vei muri!

Soţul tău ticălos e pricina morţii tale, căci l-a trădat pe feciorul fratelui său.

<lăsându-l> să piară <prin votul> celor din Argos.»

Ea scoase un ţipăt, un ţipăt înalt: «Vai mie!»

Şi pieptul cu antebraţele albe şi l-a izbit, şi s-a pocnit fără milă în ţeastă cu pumnii.

Apoi a-ncercat să scape, şi-n fugă <podeaua> suna sub sandalele sale de aur.

Dar Orestes, în ghetele-i mykeniene, s-a repezit la Helena, mâna şi-a-nfipt-o în părul ei, şi, răsturnându-i capul pe umărul stâng, se pregătea să lovească gâtlejul cu spada întunecată.

Corifeul

Voi, phrygienii casei unde vă găseaţi? De ce n-aţi apărat-o? Phrygianul

Noi, răcnind în odăile unde fusesem închişi, porţi şi canaturi am spart cu drugi de lemn, şi de pretutindeni am alergat să dăm ajutor, unul cu pietre, altul cu suliţa legată de mână654, altul strângând în pumni minerul spadei.

Dar s-a iscat împotriva noastră Pylades, de nestăvilit, precum Hektor, precum Aias cu coif întreit655, pe care l-am şi văzut, l-am văzut <luptând> la porţile lui Priamos656.

Şi spadele noastre s-au încrucişat cu a lui.

Atunci, ah, atunci a ieşit la iveală cât de in urmă rămâne vigoarea războinică a phrygienilor, faţă de lancea Helladei: unul porneşte, năuc, la goană, altul e doar un cadavru, acesta-i rănit, acela se roagă, drept pavăză-n faţa

morţii.

Noi căutăm adăpost în beznă, dar în vreme ce unii cădeau fără viaţă, alţii-aşteptau lovitura de moarte, şi alţii zăceau la pământ.

Atunci sosi în palat Hermione, sărmana, tocmai când maică-sa urma să fie sfârşită şi azvârlită pe jos, nefericita care-i dăduse viaţă.

Precum bakehantele-asupra puiului unei jivine de munte – nu le lipsea decât thyrsul657 – astfel cei doi alergară şi-o apucară, apoi se-ndreptară din nou spre fiica lui Zeus, ca s-o ucidă. Însă Helena se mistuise.

Nu mai era de văzut în odaie, nici în palat.

O Zeus, o Glie, Lumină şi Noapte, unde se-ascunde?

Fost-a la mijloc un leac fermecat sau o făcătură sau vreo divină răpire?

Din cele-ntâmplate apoi, nimic nu mai ştiu; am ieşit pe furiş din clădire, să scap cu fuga.

Multe-ncercări, multe-ncercări a-ndurat

Menelaos, fără folos, ca să-şi aducă soţia din Troia!

(*Orestes irupe din palat, cu spada în mână.*)

Corifeul

După un şir de întâmplări neaşteptate, iată încă una! Cu mers ţicnit, în mâini cu spada, Orestes iese-n faţa casei.

Orestes658

Unde-i phrygianul care a scăpat de spada mea?

Phrygianul

Mă închin, stăpâne, ţie, prosternat ca pe la noi659.

Orestes

Nu suntem aici la Troia, ci pe solul argian.

Phrygianul

Fie-n Troia, fie-n Argos, pentr-un ins cu judecată, viaţa-i mai de preţ ca moartea.

Orestes (*ameninţător*)

N-ai strigat să-i vină oameni lui Menelaos în sprijin?

Phrygianul

Mai curând să-ţi vină ţie ajutor, căci eşti mai vrednic.

Orestes

Deci pe drept a fost răpusă fata lui Tyndareos.

Phrygianul

Da, pe drept, şi încă foarte; bine ar fi fost să aibă trei gâtlejuri de străpuns660.

Orestes

Tu mă linguşeşti de frică, dar în sinea ta crezi altfel.

Phrygianul

Ea, deodată cu elenii, i-a zdrobit şi pe troieni.

Orestes

Jură că n-ai spus doar ca să-mi faci plăcere, altfel mori!

Phrygianul

Jur pe viaţa mea! Nu-i ăsta jurământul cel mai sfânt?

Orestes (*apropiind spada de gâtul sclavului*)

Şi la Troia phrygienii se temeau de fier cu toţii?

Phrygianul

Ţine-ţi mai departe spada, căci de-aproape zvârle crunte străluciri ucigătoare.

Orestes

Stai, doar nu te împietreşte! Parc-ai fi văzut Gorgona661.

Phrygianul

Ba în leş să nu mă schimbe; de Gorgonă n-am ştiinţă.

Orestes

Sclaviile, te temi de Hades, care te va libera de suferinţele <sclaviei>?

Phrygianul

Toţi se bucură, şi robul, să rămână în lumină.

Orestes

Bine zis. Te scapă isteţimea; mergi acum în casă!

Phrygianul Deci tu nu mă vei ucide.

Orestes

Liber!

Phrygianul

Vorba asta-mi place.

Orestes

Aş putea să-mi schimb părerea.

Phrygianul

Asta însă nu-mi prea place.

Orestes

Eşti nerod, dacă-ţi închipui că-ţi voi sângera gâtlejul tău nenorocit; din fire, nu ai fost clădit femeie, nici nu pari a fi bărbat662.

Am ieşit din casă-afară, să-ţi pun lacăt piuielii; auzindu-ţi vocea-naltă, cetăţenii-ar da alarma.

Pe Menelaos nu-mi este frică să-l înfrunt cu spada; poarte-şi ţanţoş peste umeri părul blond, cârlionţat!

Dar, dacă-mpotriva casei, va aduce şi argeii, ca să mă învinuiască de uciderea Hellenei, nevrând să ne cruţe viaţa, mie şi surorii mele, cât şi lui Pylades, care a trudit cu mine-alături, va vedea două cadavre: al fecioarei şi-ai nevestei.

(*Phrygianul pleacă spre cetate, să-l întâlnească pe Menelaos. Orestes intră din nou în palat.*)

Corul

Antistrofă 663 Io, io, cum se surpă!

O altă ncercare de spaimă se-abate peste casa Atrizilor!

Ce-i de făcut? Să vestim cetatea, ori să păstrăm tăcerea?

Mai sigură, dragilor, este <tăcerea.

Priviţi la faţa clădirii, priviţi, fumul ce suie, prevestitor, în văzduhul înalt!

Ei aprind <înăuntru> torţe de pin răşinos, gata să incendieze palatul lui Tantalos, neşovăind în strădania lor.

Muritorilor Zeul le-mparte sfârşitul, le-mparte sfârşitul precum pofteşte.

Straşnică este puterea daimonului răzbunării: lăcaşul acesta s-a prăbuşit, s-a prăbuşit în sânge, pentru că Pelops l-a zvârlit pe Myrtilos <cândva> din car664.

Corifeul

Ah! Menelaos cu pasul iute vine la palat; fără doar şi poate, ştie ce năpastă l-a lovit.

Hai, Atrizilor, din casă, n-aveţi vreme de pierdut, faceţi-vă baricade. Omul răsfăţat de soartă e o forţă fără seamăn contra unor bieţi becisnici cum eşti astăzi tu, Orestes, în adânca ta restrişte.

(*Intră Menelaos, în mare grabă, însoţit de o ceată înarmată.*)

Menelaos

Vin, auzind ce grozăvii au săvârşit aceste două fiare, căci nu pot să-i numesc bărbaţi. Am auzit şi că soţia mea n-ar fi murit, ci că s-a risipit, fără să lase urmă – un zvon deşert adus de un neghiob înfricoşat, în fapt un şiretlic al ucigaşului-de-mamă.

Hei! să mi se deschidă casa! Sclavilor, vă dau poruncă, poarta înfundaţi-o, să-mi scap din mâna ticăloşilor fiica, [şi pe nefericita mea soţie <doborâtă> s-o ridic, iar pe călăi să-i nimicesc cu braţul meu, ca s-o urmeze în mormânt!] (*Menelaos şi însoţitorii se apropie de porţi, când Orestes şi Pydales apar pe acoperişul palatului. Orestes o ţine pe Hermione şi are spada îndreptată spre gâtul fetei, în timp ce Pylades agită o torţă fumegândă665.*)

Orestes

Tu, cel de-acolo, nu cumva s-atingi zăvoarele cu mina! Menelaos, de tine-i vorba, turn de semeţie! Altminteri, căpăţâna ţi-o sfărâm cu bolovanul ăsta, desprins din parapetul meşterit de vechi zidari. De altfel, porţile le-am întărit vârtos cu drugi, şi nu se vor clinti în faţa râvnei tale de-a-ţi salva, intrând în casă, <fata>.

Menelaos

Ah! Ce se-ntâmplă? Văd lucirea unei torţe şi, pe acoperişul casei, cei doi mişei, fortificaţi, şi-un vârf de spadă îndreptat spre gâtul Hermionei!

Orestes

Din două, ce pofteşti: să mă întrebi ori să m-asculţi?

Menelaos

Niciuna şi nici alta; dar trebuie, se pare, să te-ascult.

Orestes

Sunt gata să-ţi ucid copila, dacă vrei să ştii.

Menelaos

După uciderea Hellenei, urmează s-o răpui acum pe Hermione?

Orestes

Barem de mi-ar fi izbutit uciderea dintâi, dar jertfa mi-au răpit-o zeii.

Menelaos

Tăgăduieşti c-ai omorât-o? Spui asta ca să-ţi râzi de mine?

Orestes

Nu-mi vine să tăgăduiesc. Doar am dorit…

Menelaos

Ce ai dorit anume? Mă trec fiori de teamă.

Orestes

…În Hades să azvârl urgia ce-a mânjit Hellada.

Menelaos

Dă-mi înapoi soţia moartă, s-o îngrop.

Orestes

N-ai decât zeilor s-o ceri; dar pe fiica ta o voi ucide.

Menelaos

Vrei să te-ncaici cu altă crimă, ucigaşule-de-mamă!

Orestes

Zi mai curând apărător-de-tată, pe care m-ai trădat, ca să mă pierzi.

Menelaos

N-a fost destul că ai vărsat sângele Klytaimnestrei?

Orestes

N-aş obosi nicicând să nimicesc femeile stricate.

Menelaos

Şi tu, Pylades, ai amestec în omor?

Orestes

Tăcerea lui răspunde: da. Ajunge să vorbeşti cu mine.

Menelaos

Tu pentru crime vei plăti; doar n-ai să scapi <zburând> cu aripi.

Orestes

Nu vom fugi, ci vom incendia palatul.

Menelaos

Spui că vei spulbera lăcaşul strămoşesc?

Orestes

Da, ca să nu te faci stăpân pe el; şi-asupra flăcărilor îţi voi junghia copila.

Menelaos

N-ai decât s-o ucizi; pe urmă pentru toate vei plăti.

ORESTES (*ameninţând s-o înjunghie pe Hermione*)

Aşa să fie!

Menelaos

Ah, să nu faci asta, nu!

Orestes

Taci molcom şi îndură pacostea ce te-a lovit pe drept.

Menelaos

Dar drept este ca tu să scapi cu zile?

Orestes

Şi ţara să o stăpânesc.

Menelaos

Ce ţară?

Orestes

Argosul, vechiul tărâm pelasgic.

Menelaos
<Vei cuteza> să te atingi de vasele lustrale666?
Orestes
De ce nu?
Menelaos
Să-njunghii jertfe înaintea luptelor?
Orestes
Te crezi cumva mai potrivit?
Menelaos
Eu mâinile le am curate.
Orestes
Dar inima ţi-e pângărită.
Menelaos cu tine cine va mai sta de vorbă?
Orestes
Oricine îşi iubeşte tatăl.
Menelaos
Dar cei care-şi respectă mama?
Orestes
Aceia-s oameni fericiţi667.
Menelaos
Tu nu te numeri printre ei.
Orestes
Nu-mi plac femeile mişele.
Menelaos
Ia spada de pe Hermione!
Orestes
Tu eşti din fire prefăcut…
Menelaos îmi vei ucide oare fata?
Orestes
…Însă acum spui adevărul.
Menelaos
Vai mie, ce-am să fac?
Orestes
Găseşte-i pe argei, convinge-i!

Menelaos
Ce să-i conving?
Orestes
Cetăţii cere-i să ne cruţe viaţa.
Menelaos
Altminteri îmi vei omorî copila?
Orestes
Chiar aşa.
Menelaos
Helena, cruntă-ţi este soarta!
Orestes
Şi soarta mea nu este cruntă?
Menelaos
Din Troia te-am adus să fii jertfită.
Orestes
Barem să fi fost!
Menelaos
O, câte-ameninţări am înfruntat!
Orestes
Dar pentru mine n-ai făcut nimic.
Menelaos îndur purtare jignitoare!
Orestes
Căci nu m-ai ajutat la vreme.
Menelaos
Sunt la cheremul tău.
Orestes
Te-ai prins în cursa răutăţii tale.

Destul! Acum, Elektra, dă foc palatului la temelie, şi tu, Pylades, cel mai neclintit prieten, aprinde parapetele acestor ziduri! Menelaos

O ţară a fiilor lui Danaos! Voi, ctitorii cetăţii Argos cu <belşug de cai, veniţi acum! De ce nu alergaţi cu armele în ajutorul nostru? întreg oraşul e primejduit de-acest nemernic, care, deşi s-a prihănit cu sângele matern, se

zbate să trăiască. (*Argeii se rânduiesc în formaţie de luptă, gata să ia cu asalt palatul, când, brusc, apare în aer zeul Apollon şi lângă el Helena66.*)

Apollon

Menelaos, astâmpără-ţi mânia ce-ţi încinge inima; sunt Phoibos, fiul <veşnicei> Leto, *care te* chem de-aproape.

Şi tu, care ameninţi, înarmat cu spada, viaţa fetei, Orestes, potoleşte-te, ca să-mi asculţi cuvântul! Helena, cea pe care te-ai înverşunat zadarnic să o pierzi, deoarece Menelaos te-nfuriase, iat-o! Cu toţii o vedeţi <aici>, la poarta cerului, salvată, şi nu de tine omorâtă. Eu am scăpat-o şi am smuls-o de sub vârful spadei tale, cum am primit poruncă de la tatăl Zeus. Fiind de zeul Vieţii zămislită, i se cuvine viaţă fără moarte669; ea, lângă fraţii săi, Kastor şi Polydeukes, va sta pe tron în văile cereşti, ca binefăcătoarea oamenilor mării670.

Menelaos, tu ia-ţi alta nevastă-n casă, căci zeii au voit ca frumuseţea fără seamăn ea Hellenei> să-i pună faţă-n faţă pe helleni şi pe troieni, şi să pricinuiască sumedenie de morţi, spre a mai uşura pământul de prea-plinul sfruntat şi necurmat al omenirii671.

Aşa stau lucrurile cu Helena.

Iar tu, Orestes, trebuie să treci hotarul ţării şi vreme de un an rotund să locuieşti în Parrhasia; în amintirea exilării tale, azanii şi arkadienii vor numi acel meleag Oresteion672.

De-acolo te vei duce la Atena, oraş în care vei fi judecat pentru ucidere de mamă. Trei Eumenide te vor învinovăţi, şi zei, arbitrii ai dezbaterii, vor da, pe dealul închinat lui Ares, hotărârea cea mai sfântă, şi curtea o vei părăsi învingător673.

Cu cea al cărei gât ameninţi să-l străpungi, cu Hermione, trebuie să te căsătoreşti. Iar omul care crede că

se va-nsura cu dânsa.

Neoptolemos, nicicând n-o va lua, căci soarta lui este să fie omorât de săbiile delphienilor, când îmi va cere să-l despăgubesc de pierderea lui Achilleus, al său părinte674.

Pe sora ta, Elektra, cu Pylades s-o măriţi, cum i-ai făgăduit <acestuia>, şi viaţa le va fi, de azi încolo, fericită.

Menelaos, în Argos lasă-l pe Orestes să domnească; tu mergi să fii stăpânul Spartei. Bucură-te de moştenirea de la o nevastă care a-ncetat să-ţi căşuneze, ca odinioară, nenumărate, pururi înnoite chinuri675.

Iar legăturile dintre cetate şi Orestes am să le rânduiesc frumos, căci el a fost împins de mine să-şi ucidă mama.

Orestes

Loxias, care ne dezvălui viitorul, oracolele tale nu sunt ale unui fals profet, ci ale unui <zeu> ce spune adevărul. Totuşi, eram cuprins de teamă că aud glasul vreunui duh răzbunător, închipuindu-mi că-l aud pe-al tău. Dar toate s-au sfârşit cu bine. Voi face cum ai spus. Pe Hermione, iată, o dezleg de sub ameninţarea spadei, şi gata sunt să mă însor cu ea, când tatăl ei se va-nvoi.

Menelaos

Copilă a lui Zeus, Helena, îţi urez drum bun! Ce fericire pentru tine să hălăduieşti în casa zeilor, cea binecuvântată!

Ţie, Orestes, ţi-o încredinţez pe fata mea, cum am primit poruncă de la Phoibos. Nobil fiind, te vei căsători cu cineva de viţă nobilă. Fie s-avem de mulţumire parte, şi tu, şi eu care ţi-o dau. Apollon

Acum purcedeţi fiecare în locul hotărât de mine, şi puneţi capăt certei voastre.

Menelaos

N-avem decât să ne supunem.

Orestes

La fel socot şi eu, Menelaos, necazurile noastre mi se risipesc din minte şi mă împac, Loxias, cu oracolele tale. (*Orestes, Hermione şi Pylades coboară în palat. Menelaos şi garda lui purced spre ieşire, urmaţi mai apoi de lor.*)

Apollon

Porniţi, fiecare pe drumul său, venerând zeiţa cea mai frumoasă, Pacea676, iar eu am s-o duc pe Helena, prin strălucitoarea boltă-nstelată, în sălile <casei> lui Zeus.

Acolo, tronând lângă Hera şi lângă Hebe677, soţia lui Herakles, va fi pentru oameni zeiţă cinstită etern prin libaţii, laolaltă cu fraţii săi Tyndarizi, feciorii lui Zeus, iar pentru năieri va fi regina mărilor învolburate.

Corul678

O, sfântă, mărită Victorie, întocmeşte-ne viaţa şi nu înceta să aşezi cununi pe frunţile noastre!

HERAKLIZII

PERSOANELE

(*în ordinea intrării în scenă*)

IOLAOS, tutorele copiilor lui Herakles.

<KOPREUS>, CRAINICUL lui Eurystheus.

CORUL bătrânilor din Marathon.

DEMOPHON, regele Atenei.

MAKARIA, fiica lui Herakles.

UN SERVITOR al lui Hyllos, fiul lui Herakles.

ALKMENE, mama lui Herakles.

UN VESTITOR.

EURYSTHEUS, regele Argosului.

Fiii lui Herakles, Akamas, străji ateniene, sclavi.

Drama se desfăşoară la Marathon6™. În mijlocul scenei se înalţă altarul lui Zeus Agoraios680, *în fund templul său. Pe altar au fost depuse ramuri de măslin, împodobite cu panglici albe – însemnele suplicanţilorm. Pe treptele altarului zac, refugiaţi, bătrânul Iolaos, înconjurat de un pâlc de băieţi,* Heraklizii682.

IOLAOS

Mi-am întărit de multă vreme o părere. Bărbatul drept e hărăzit aproapelui, dar cel care-şi închină doar câştigului voinţa, de nefolos cetăţii, închis faţă de oameni, nu este bun într-adevăr decât cu sine însuşi. Ştiu asta nu numai din auzite683.

Căci eu, ţinând la cinste şi la legăturile de sânge, când mi-era dat să locuiesc tihnit în Argos684, l-am însoţit în multe munci pe Herakles, la vremea când hălăduia cu noi, şi-acum, când el a fost mutat în cer, îi ocrotesc odraslele sub aripile mele, cu toate că de mântuire am şi eu nevoie685.

Întâi, când tatăl lor a părăsit pământul, <tyranul> Eurystheus a vrut să ne ucidă686, dar am scăpat de el; şi chiar dacă suntem lipsiţi de ţară, viaţa ne-am salvat-o. Fugim la întâmplare, rătăcind de la cetate la cetate.

Dar celorlalte rele, Eurystheus a înţeles să le adauge o altă provocare: oriunde află c-am făcut popas, îşi mână crainicii ca să ne ceară şi să ne-alunge din acel tărâm. Se bizuie <într-asta> pe cetatea Argos, a cărei ură sau prietenie nu-s de lepădat, şi totodată pe norocul lui.

Iar oamenii ne văd, pe mine vlăguit şi pe copii, nevârstnici, fără tată; deci, înclinându-se în faţa celui mai puternic, ne gonesc din ţară.

Împart şi eu surghiunul cu aceşti copii fugari, împart cu ei năpastele, sărman de mine, şi n-am curajul să-i trădez, ca nu cumva să spună vreun muritor: «Priviţi, de când copiii n-au părinte, nu-i mai ajută Iolaos, deşi e ruda lor!»

Aşa, respinşi de pretutindeni prin Hellada, noi am sosit la Marathon şi pe pământul dimprejur687, ne-am aşezat ca rugători la capiştile zeilor şi le-am cerut să ne ajute.

Aceste câmpuri, zice-se, sunt locuite de cei doi feciori

ai lui Theseus, aşa cum le căzură sorţii688. Ei, răsăriţi din stirpea lui Pandion, se înrudesc de-aproape cu odraslele acestea689. Iată de ce-am păşit peste hotarul falnicei Atene.

În fruntea pilcului de surghiuniţi stăm doi bătrâni: eu care, înfricat, păzesc feciorii şi, înăuntrul templului, Alkmene, care cuprinde-n braţe şi adăposteşte fetele lui Herakles; căci ar fi ruşinos dacă-am lăsa fecioarele să se apropie de gloată şi să aştepteaici, lângă altar690.

Iar Hyllos691 caută, cu fraţii lui mai vârstnici, să ne găsească pe pământ un meterez, un adăpost, dacă vom fi goniţi şi din ţinutul ăsta cu de-a sila. (*Luând seama de apropierea unui crainic venind din Argos, care va intra curând pe scenă, Iolaos întinde febril mâinile spre copii fi îi cuprinde.*)

Copii, copii, la mine, apucaţi-vă de straiul meu. Îl văd venind spre noi pe crainicul lui Eurystheus, acel care ne urmăreşte, făcându-ne să rătăcim, respinşi din ţară-n ţară.

Ah! moarte ţie, ins respingător, şi omului ce te trimite, căci multe rele i-ai vestit cu gura ta mărinimosului părinte al acestor fii! Crainicul692

Tu crezi, desigur, c-ai găsit aici un adăpost temeinic şi c-ai sosit într-o cetate aliată. Gândeşti greşit; nu este nimeni care să aleagă slăbiciunea ta, şi nu renumele lui Eurystheus.

La drum! De ce atâta trudă? Ridică-te, porneşte către Argos unde vei fi omorât cu pietre693; asta ţi-e osânda.

Iolaos

Nici gând, căci mă vor apăra altarul zeului şi ţara liberă în care am păşit.

Crainicul

Văd că pofteşti să dai încă de lucru mâinii mele.

Iolaos

Nu-ţi va fi dat să ne târăşti cu sila nici pe mine, nici

pe ei.

Crainicul (*înşfăcând copiii*)

<Pe loc> te vei încredinţa. Degeaba! N-ai fost bun profet.

IOLAOS

Nu! Asta niciodată nu se va-ntâmpla, cât voi trăi. (Se *încinge o harţă între cei doi*; *bătrânul lolaos e trântit pe jos*.)

Crainicul în lături! Pe copii, de vrei sau nu, îi voi lua, deoarece socot că aparţin lui Eurystheus, stăpânul lor.

IOLAOS

Ah! daţi-ne-ajutor, voi cei ce locuiţi din străvechime în Atena694! Cu noi se poartă silnic <solul>, cu noi, care îl implorăm pe Zeus, ocrotitorul adunărilor poporului; ne pângăresc ghirlandele de rugătorix Aceasta-i hulă pentru ţara voastră, şi pentru zei jignire. (*Intră în grabă Corul alcătuit din cincisprezece oameni vârstnici din Marathon*.)

Întâiul PARASTAT695 De la altar ce strigăt se ridică?

Ce pacoste ni se va desluşi curând?

Corifeul

Strofă

Priviţi-l pe bătrânul acesta, lipsit de vlagă, răsturnat la pământ, sărmanul!

AL DOILEA PARASTAT Dar cine te-a trântit pe jos atât de jalnic?

IOLAOS (*arătându-l pe crainic*)

Acesta, gazdelor. El necinsteşte zeii şi mă smulge cu putere de pe treptele altarului lui Zeus.

Corifeul

Dar tu, din care ţară, bătrâne, ai venit la poporul celor patru cetăţi unite696?

De pe celălalt ţărm al strâmtorii?

Când aţi sosit aici, prin lucrarea vâslelor, poate din Euboia697?

IOLAOS

Nu, n-am dus trai de insular, străinilor698.

Noi, pe pământul tău venim de la Mykene699.

Corifeul

Şi cum te cheamă pe nume, bătrâne, poporul Mykenei?

IOLAOS

Îl ştiţi pe Iolaos, desigur, tovarăşul de arme al lui Herakles; eu nu sunt cineva lipsit de faimă.

Corifeul

Te ştim dinainte, din auzite.

Dar ai cui sunt băieţii nevârstnici ocrotiţi de braţele tale? Vorbeşte.

Iolaos

Străinilor, aceşti copii sunt ai lui Herakles. Ei au venit ca rugători, să-i ajutaţi, tu şi cetatea.

Corifeul

Antistrofă

Ce nevoie îi mână? Vor să-i asculte poporul?

Spune-mi, aceasta le este dorinţa?

Iolaos

Ei vor să nu fie luaţi cu sila de sub paza zeilor şi duşi în Argos. Crainicul

Dar asta n-are cum să-i mulţumească pe stăpânii tăi, ce au putere-asupra ta şi te găsesc aici.

CORIFEUL (*adresându-se crainicului*)

Cuvine-se să le purtăm de grijă, străine, rugătorilor zeilor şi să nu folosim năprasnice braţe spre a-i face să plece de lângă statui şi altare.

Dreptatea e sfântă şi n-ar suferi aceasta.

Crainicul

Alungă-i din pământul ţării, ei aparţin lui Eurystheus şi e astfel> braţul meu nu-i va lua cu sila.

Corifeul

Potrivnică zeilor este cetatea care respinge străini veniţi să cerşească-ndurare.

Crainicul

Dar bine este şi să fii lipsit de neplăceri, ţinând cuminte partea prevederii.

(*Lacună*)

Corifeul

Tu trebuia să fi vorbit cu regele acestei ţări, mai înainte să tearăţi atât de îndrăzneţ şi să cinsteşti pământul nostru liber, nu să le smulgi cu sila zeilor străinii.

Crainicul

Cine-i mai-marele cetăţii şi al ţării?

Corifeul

Feciorul unui tată nobil, Demophon al lui Theseus700.

Crainicul în faţa lui, deci, trebuia să desfăşor această luptă de cuvinte>. Tot ce-am vorbit până acum a fost zadarnic.

Corifeul

Iată, el însuşi vine grabnic, <însoţit> de fratele-i Akamas.701. Ei îşi vor apleca urechea la cuvântul nostru. (*Intră regii fraţi Demophon şi Akamas, urmaţi de o escortă. Crainicul se dă la o parte.*)

Demophon (*Corifeului*)

Deoarece, cu toate că eşti vârstnic, tu ai luat-o înaintea unora mai tineri, zorit de strigătele de la vatra <templului> lui Zeus702, vorbeşte! Ce întâmplare-a strâns aici atâta lume?

Corifeul

Cei care, aşezaţi, imploră <zeul> sunt odraslele lui Herakles; ei au încununat altarul, precum vezi, stăpâne. El este Iolaos, însoţitorul credincios <în lupte> al eroului.

Demophon

Dar care a fost pricina că au ţipat?

CORIFEUL (*arătând spre crainic*)

Acesta, care a-ncercat să-i ia de la altar cu sila; el l-a făcut să strige pe bătrân şi i-a-nmuiat genunchii, încât am plâns de mila lui.

DEMOPHON (*arătând spre crainic*)

Totuşi, acesta, după strai şi după cum îl poartă, pare un hel-Ien, dar, după fapte, pare un barbar.

Acum e rândul tău să cuvintezi, şi fără-ntârziere. Să-mi spui de unde ai venit aici, trecând peste hotarul cărei ţări?

Crainicul

Eu sunt argeu, dacă pofteşti să afli.

De ce-am venit, din partea cui, n-am să-ţi ascund. Trimis am fost aici de Eurystheus, mai-marele Mykenei, să prind cioporul ăsta. Temeiuri numeroase îndreptăţesc, străine, şi ceea ce voi face şi ceea ce voi spune.

Argeu fiind eu însumi, ridic nişte argei, fugari scăpaţi din ţara mea, şi care după legile de-acolo sunt hărăziţi <prin vot> să moară703. E dreptul nostru, locuind într-o cetate <rânduită>, să împlinim noi înşine ce-au hotărât judecătorii.

<în ce-i priveşte pe fugari> mulţi i-au văzut sosind la vatra lor; dar tuturor le-am răspicat aceleaşi vorbe şi nime nu a cutezat să-şi căşuneze propria nenorocire.

Ei, dacă s-au refugiat aici, pesemne-au desluşit la tine vreo sminteală; ori poate, nemaiavând încotro, şi-au încercat norocul de pe urmă, sau să câştige sau să piardă. Desigur, dacă mintea ta este întreagă, cu greu mai pot spera că, după-atâtea ţări ale Helladei străbătute, pe tine doar, în chip nechibzuit, te va mişca năpasta lor.

Ia seama, deci, şi cântăreşte. Primind <fugarii> pe pământul attic, sau învoindu-te să-i ridicăm, cu ce te vei alege?

Ascultă ce vei câştiga din partea noastră: vânjosul

Argosului braţ şi toată trecerea lui Eurystheus, tu le vei dobândi pentru Atena. Dar dacă, grijuliu faţă de vorbele şi plânsul lor, te vei lăsa răpus de milă, noi lucrul îl vom lămuri cu lăncile. Să nu crezi că ne vom retrage din această confruntare, fără să ne fi slujit de fierul <armelor>704.

Ce vei avea de zis atunci? Câte moşii vei fi pierdut şi câte jafuri vei fi îndurat într-un război cu Argosul? Cu cine te vei alia? Şi pentru ce vor fi să cadă morţii, pe care îi vei îngropa? Vei dobândi o faimă proastă printre cetăţeni, dacă de dragul unui ghiuj ca ăsta, un mormânt, ba un nimic, s-o spun pe şleau, şi pentru ţâncii ăştia te cufunzi în mlaştina crăzboiuluix

Vei încerca să-mi dai răspunsul cel mai bun, zicând că-i vorba numai de-o speranţă. Cât preţuieşte co speranţă> faţă de prezent?

Cum să-i învingă pe argei cu armele <copiii> când vor creşte mari, dacă acesta-i gândul ce-ţi înflăcărează inima? E timp destul, de-acum până atunci, să fie nimiciţi.

Deci, crede-mă, fără să-mi dai nimic, numai lăsându-mă să duc ce-mi aparţine, câştigă <pentru tine> sprijinul Mykenei! Să nu cazi în greşeala ce vă este obicei705: când ai prilejul să alegi prietenia celor mai puternici, să nu te hotărăşti pentru a celor mai becisnici.

Corifeul

Cine-ar putea să judece şi să cunoască lămurit o pricină mai înainte de-a fi urmărit până la capăt cele două părţi706?

IOLAOS707

Deoarece în ţara ta, stăpâne, toţi au dreptul <să vorbească>, acum e rândul meu să cuvintez, nu doară să ascult, şi nime nu mă va respinge dintru început, cum mi s-a întâmplat prin alte locuri.

Noi cu <trimisul> ăsta nu avem nimic comun. Cum

nu mai atârnăm de Argos, căci astfel s-a decis printr-un decret, şi suntem exilaţi din patrie, cu ce temei ne-ar duce ca mykenieni, în starea noastră de acum, când am fost alungaţi din ţară? Nu suntem venetici, <după decret>? (*Adresându-se crainicului.*)

Sau poate socotiţi că cornul> surghiunit din Argos e surghiunit şi dincolo de graniţa Helladei? Oricum, nu din Atena. Aceasta nu va izgoni, înfricoşată de argei, odraslele lui Herakles. Aici nu suntem la Trachis, nici în vreo altă aşezare din Achaia708, de unde, fără niciun drept, umflând cuvântul Argos, cum faci în clipa asta, îi prigoneai pe rugătorii aşezaţi lângă altare. De-ar fi aşa, de ţi s-ar da dreptate, eu n-aş mai spune că mă aflu în Atena libertăţii. Dar le cunosc <celor de-aici> voinţa şi natura: ei mai degrabă ar alege moartea, căci pentru oamenii mărinimoşi onoarea este mai presus ca traiul.

Ajunge ce-am grăit despre Atena. Prea multă laudă este supărătoare, şi-am fost eu însumi apăsat adesea de elogii nestrunite. (*Lui Demophon.*)

Vreau să-ţi arăt că e de datoria ta să-i mântuieşti <pe Heraklizi>, şi-apoi tu eşti mai-marele acestei ţări.

Pittheus a fost fiul lui Pelops şi Aithra fata lui Pittheus; aceea l-a născut pe tatăl tău, Theseus. (*Arătându-i pe copii.*)

Acum şi neamul lor! Ascultă: Herakles era fiul lui Zeus şi al Alkmenei; ori ea a fost fiica uneia din fetele lui Pelops709. Deci tatăl tău şi <tatăl> lor s-au tras din două vere. Aceasta-i înrudirea lor cu tine, Demophon710.

Dar dincolo de înrudire, tu ai şi altă datorie faţă de copii, pe care ţi-o voi desluşi. Îţi spun deschis, odinioară, fiindu-i purtător de scut tatălui lor, am navigat <cu el> alături de Theseus, în drumul după brâul ucigaş <al Hippolytei>711; apoi <tot Herakles> l-a scos pe tatăl tău din beznele adânci ale lui Hades712. E martoră toată

Hellada.

În schimb, aceşti copii vor de la tine doar o înlesnire: nu-i da, nu-i strămuta de lângă zeii tăi cu sila, nu-i alunga din ţară! Căci pentru tine însuţi, dar şi-n ochii cetăţii, ruşine-ar fi ca nişte rugători pribegi, din neamul tău – priveşte-i, ah! priveşte-i! – să fie, vai, târâţi cu sila.

Te rog <fierbinte>, îţi cuprind cu braţele genunchii şi-ţi ating bărbia713, să nu dispreţuieşti odraslele lui Herakles! întinde-ţi mâinile asupra lor. Să le fii rudă, să le fii prieten, părinte, frate, până şi stăpân. Mai bine orişice decât să cadă sub argei.

Corifeul

I-am ascultat, o rege, şi de soarta lor îmi este milă. Nicicând nu am văzut mai desluşit ca azi cum întâmplarea biruie o naştere aleasă. Aceşti urmaşi ai unui nobil tată nu-şi merită nenorocirea.

DeMOPHON (*ridicându-l pe lolaos*)

Trei feluri de temeiuri, lolaos, mă fac să ţin de cererile tale seama. În primul rând e Zeus, lângă altarul căruia te afli, înconjurat de adunarea-acestor pui; pe urmă este înrudirea noastră şi vechea-mi datorie către tatăl lor, ce-mi porunceşte să le fiu de ajutor; apoi ruşinea, mai ales, care nicicând nu trebuie uitată.

Căci, dacă voi îngădui ca un străin să jefuiască de fugari> altarul, se va spune că nu trăiesc într-un pământ al libertăţii, că i-am trădat pe rugători, fiindu-mi frică de argei. De-acolo până la spânzurătoare nu-i decât un pas714.

De ce n-a fost să vii aici cu o mai bună soartă! Oricum, să nu te temi că te va smulge cineva de la altar cu sila, împreună cu băieţii. (*Brusc se adresează solului.*)

Tu, întorcându-te în Argos, lui Eurystheus adu-i la cunoştinţă hotărârea noastră, şi că, de altfel, dacă are împotriva Heraklizilor vreo plângere, va fi despăgubit cum

se cuvine. <însă> pe ei nu-i vei lua cu tine niciodată.

Crainicul

Cum nu, când eu am dreptul şi când temeiurile mele sunt mai tari?

Demophon

N-ai dreptul să ridici cu sila rugătorii.

Crainicul

Luarea lor nu va-nsemna ruşine pentru mine, nici pentru tine pagubă.

Demophon

Ba da, a mea va fi ruşinea, dacă te las să-i smulgi de-aici. Crainicul

Azvârle-i peste graniţă, de-acolo îi vom duce noi. Demophon

Te crezi mai înţelept ca zeul, bădărane!

Crainicul

Se pare că aici e loc de adăpost pentru nemernici. Demophon

Sălaşul zeilor este refugiu pentru toţi.

Crainicul

Mykenienii, poate, vor gândi altminteri.

Demophon

Oare prin partea locului nu mai sunt eu stăpânul?

Crainicul

Ba eşti, dacă, păstrându-ţi bunul simţ, nu-i păgubeşti pe alţii. Demophon

Fiţi păgubiţi! numai să mă păstrez curat faţă de zei. Crainicul

Nu vreau să izbucnească un război între argei şi tine. Demophon

Eu nici atât, dar n-am să-ţi las odraslele lui Herakles.

Crainicul

Şi totuşi am să-i duc, ei sunt ai mei.

Demophon

Atunci, nu-ţi va fi moale să te-ntorci acasă.

CRAINICUL (*făcând brusc gestul de a înşfăca rugătorii*)

Voi încerca şi mă voi lămuri pe dată.

DEMOPHON (*oprindu-l, cu sceptrul ridicat*)

O să te usture numaidecât, dacă te-atingi de ei.

Crainicul

Pe zei, nu îndrăzni să baţi un sol715.

Demophon învеţe solul mai întâi a se purta cuminte!

Corifeul

(*adresându-se crainicului, pe urmă lui Demophon*)

Tu du-te. Şi tu, rege, nu-l atinge.

Crainicul

Mă duc. Un singur braţ e slab în luptă. Ci iarăşi voi veni aici cu cetele lui Ares al argeilor716, purtând din creştet până-n tălpi armură de aramă. M-aşteaptă mii de luptători cu scuturi şi stăpânul Eurystheus. El însuşi este comandantul oştii şi urmăreşte de la marginile vetrei lui Alkathos717 care va fi sfârşitul întâmplărilor de-aici. Aflând în ce fel l-ai jignit, mânia lui va fulgera asupra ta şi a cetăţii, asupra gliei şi-a plantaţiilor voastre.

Căci la nimic nu ne va fi slujit, să îngrijim atâta tineret în Argos, de nu-ţi vom da pedeapsa <cuvenită>. (*Crainicul pleacă în grabă*.)

Demophon

Ajungă-te prăpădul! Nu mă tem de Argos. Doar n-ai fi vrut să-i duci <pe Heraklizi> de-aici cu sila, spre ruşinea mea? Cetatea-n care m-am născut n-a fost încă supusă de argei, ci este liberă. Corifeul

Acum este clipa să cumpănim, până nu se apropie oastea din Argos de graniţa noastră!

E grabnic la faptă Ares al mykenienilor, şi va fi, cu prilejul acesta, mai mult ca oricând.

Căci legea tuturor solilor când povestesO e să umfle-

ntâmplările până la dublu, închipuie-ţi ce va să-i depene regelui, ce necuviinţe grozave a pătimit şi cum era gata să fie ucis718.

IOLAOS

Nu-i zestre mai frumoasă pentru fii decât aceea de-a se naşte dintr-un tată bun şi nobil [şi de-a-şi lua din neam ales nevastă.] însă pe cel care se lasă biruit de patimă şi îşi alege din mojici soţia, eu n-am să-l încuviinţez că-şi leapădă, de dragul desfătărilor, copiii în ruşine.

Nobleţea, la nenorocire, se apără mai bine decât neamul prost. Tot astfel noi, căzuţi în hăul relelor, am întâlnit în oamenii aceştia rude şi prieteni, care, dintre atâţi locuitori ai solului Hellenic, doar ei s-au ridicat în apărarea noastră.

Daţi-le, fiii mei, daţi-le cregilor Atenei> dreapta voastră, şi voi, daţi-vă mâinile copiilor; apropiaţi-vă cunii de alţii x

Copiii mei, ne-am pus prietenii la încercare. Dacă vreodată, pentru voi, va licări întoarcerea în patrie, dacă din nou veţi avea parte de părinteştile cămine şi cinstiri, să-i socotiţi în veci peaceşti prieteni drept mântuitorii voştri. Să nu porniţi vreodată contra ţării lor cu lăncile războiului, să ţineţi minte-aceste binefaceri şi fie-vă, Atena, dintre toate, cetatea cea mai dragă!

<Atenienilor> li se cuvine cinstea voastră, căci au îndepărtat de noi şi au luat asupra lor ostilitatea unei ţări puternice şi a poporului pelasgic719. Văzându-ne cuprinşi de sărăcie şi rătăcitori, ei nu ne-au dat, nici nu ne-au alungat de pe pământul lor. (*Lui Demophon.*)

Din parte-mi, viu sau mort – când mă voi stinge – am să te copleşesc, prietene, cu laude. În faţa lui Theseus voi proslăvi numele tău720 şi am să-i umplu inima de bucurie, spunându-i cât de bine i-ai primit şi ajutat pe Heraklizi, cum, cu mărinimie, faci să dăinuiască în Hellada gloria

paternă şi cum, vlăstar din neam ales, n-ai decăzut faţă de cum era Theseus.

Puţini sunt cei asemeni ţie! Abia, dintr-o mulţime, se află, poate, unul, care să nu fie mai rău ca taică-său721.

Corifeul

Dintotdeauna ţara noastră a voit să-i sprijine pe oropsiţii ce aveau de partea lor dreptatea. Aşa se face că, pentru prieteni, a înfruntat primejdii fără număr şi astăzi iarăşi văd cum se apropie o luptă.

Demophon

Prea bine ai grăit, bătrâne; cât despre-aceşti băieţi, sunt sigur care le va fi purtarea: vor ţine minte ajutorul <nostru>.

Eu voi chema în adunare cetăţenii şi am să-i rânduiesc săntâmpine cu mâini vânjoase-armata din Mykene: întâi am să trimit în faţă cercetaşi, să nu cadă asupra noastră fără veste, căci tot argeul este iute la atac; apoi, strângând prezicătorii, voi sacrifica.

Tu intră cu copiii-n templu, nu sta lângă jertfelnicul lui Zeus! Sunt slujitori de-ai mei, care, cât voi lipsi, îţi vor purta de grijă. Purcede, Iolaos, în casa <zeului>.

IOLAOS

Nu, n-aş putea să părăsesc jertfelnicul. Să ne-aşezăm şi, rămânând aici, să ne rugăm pentru victoria cetăţii. Când se va isprăvi cu bine încercarea, vom intra.

Cu noi alături luptă zei ce nu sunt mai prejos, o rege, decât ai argeilor: ocrotitoarea lor e Hera, a noastră e Athena722. Deci, ia aminte: ca să izbuteşti, una din chezăşii este să ai de partea ta zei mai puternici. Pallas <Athena> nu va îndura să fie biruită. (*Demophon şi Akamas ies, împreună cu străjile.*)

Corul

Strofă

Tu n-ai decât să grăieşti cu glas ridicat; nouă, celor

de-aici nu ne pasă de tine, străine venit din Argos; cuvintele tale trufaşe nu ne-nspăimântă.

Nicicând să nu pătimească de-asemenea frică mărita Atena.

<cetatea, frumoaselor dansuri!

Tu te-ai smintit, şi la fel, tyranul723 argeu, feciorul lui Sthenelos.

Antistrofă

Oraşul în care te afli nu-i cu nimic mai slab decât Argosul.

<Aici> strigă spre zei rugătorii pribegi, lipiţi de pământul nostru; iar tu vrei să-i tragi cu de-a sila, străine, surd la cuvântul regilor noştri, fără să poţi invoca vreun drept.

Unde ar îngădui muritori cu mintea întreagă asemenea faptă?

Epodă

Dorinţa dintâi ne poartă spre pace, dar, bagă de seamă, o rege cu gânduri nemernice, dacă vii împotriva cetăţii noastre, vei fi uluit de primirea ce ţi se va face.

Nu numai tu mânuieşti o spadă şi un scut de aramă.

<Omule> îndrăgostit de războaie, nu răscoli cu armele tale cetatea Charitelor724.

Înfrânează-ţi pornirea!

(*Se întoarce Demophon îngândurat.*)

IOLAOS

Ce griji îţi adumbresc privirea, fiul meu? Ai prins cumva dinspre duşmani vreo veste nouă? Întârzie? Au şi sosit aici? Sau ce-ai aflat? Nu-i cu putinţă spusa crainicului să fi fost mincinoasă. Mai-marele armatei lor, cu soartă norocoasă până astăzi, sunt sigur că se va abate – şi plin de cât orgoliu! – peste Atena.

Dar Zeus este pedepsitorul gândurilor prea semeţe725. Demophon

Armata argiană a sosit, şi Eurystheus, regele său. Eu însumi i-am văzut. Căci datoria omului ce vrea să fie bun conducător de oşti e să-şi privească însuşi adversarul, nu doar prin ochii unor vestitori.

El încă n-a umplut cu luptători câmpia ţării726, dar, înălţat pe-o stâncă sprâncenată, cercetează – aceasta mi-e părerea şi ţi-o spun – pe unde să-şi împingă trupele şi, fără luptă, să le desfăşoare în siguranţă pe pământul nostru.

În schimb, eu, tot ce-am hotărât, am împlinit cum se cuvine; cetatea727 este înarmată, şi victimele-s pregătite pentru zeii în cinstea cărora vor fi sacrificate. Oraşul meu, prin mâinile prezicătorilor, închină jertfe spre punerea duşmanului pe fugă şi spre salvarea cetăţenilor.

I-am adunat pe toţi viersuitorii de oracole; am cercetat prezicerile vechi, mântuitoare pentru ţară, şi cele cunoscute cornului de rând> şi cele tainice. Între aceste profeţii deosebirile sunt felurite, dar e un gând asupra căruia se-mpacă toate: îmi dau poruncă să sacrific Persephonei o fecioară născută dintr-un nobil tată728.

Eu, precum vezi, sunt binevoitor faţă de voi. Dar nu-mi voi omorî fiica, şi nici nu voi constrânge pe vreun supus de-al meu să şi-o ucidă, peste voia lui. Apoi, cine-i atât de josnic şi de fără minte încât să-şi dea cu mâna lui ce are mai de preţ, copiii?

În chiar această clipă <în Atena> poţi să vezi grămezi de cetăţeni> înfierbântaţi: unii grăiesc că era drept să ajutăm nişte străini veniţi ca rugători, dar alţii mă învinuiesc de nebunie. Deaş face asta s-ar isca război civil.

Deci cumpăneşte tu şi află, cu mine laolaltă, vreun chip de-a vă salva pe voi şi-acest pământ, astfel ca eu să fiu scutit de-nvinuirile cetăţii. Aici eu nu domnesc ca un tyran peste barbari729. Urmând în tot ce fac dreptatea, şi ceilalţi drept se vor purta cu mine. Corifeul

Cum? Râvna noastră este bună, iar un zeu730 nu ne

îngăduie să-i ajutăm pe cei ce ne imploră?

IoLAOS

Copiii mei, suntem aidoma unor navigatori, care, scăpaţi de furia sălbatică a vijeliei, erau aproape gata să atingă malul, însă pe care vânturile i-au zvârlit din nou departe de uscat, în largul mării; tot astfel, iată-ne respinşi de pe acest pământ, când tocmai ne aflam pe mal, crezându-ne salvaţi731. Vai mie, pentru ce m-ai fermecat, speranţă ticăloasă, de nu a fost să duci până la capăt facerea de bine?

Într-adevăr, acestui om i se cuvine să-l iertăm că nu îngăduie să fie omorâţi copiii cetăţenilor, şi nici acum nu-i laud mai puţin purtarea. (*Lui Demophon.*)

Dacă aşa este voinţa zeilor, aşa să-mi fie soarta; concum> faţă de tine, recunoştinţa mea rămâne neştirbită. (*După un moment de tăcere, se adresează Heraklizilor.*)

Copiii mei, cu ce aş mai putea să vă ajut? Noi încotro să mergem? Ce zeu nu a primit din parte-ne ghirlande732? Pe ce pământ, în ce refugiu nu ne-am dus? Pierim, copiii mei; vom fi predaţi.

Cât despre mine, dacă trebuie să mor, puţin îmi pasă; regret doar faptul că, murind, îmi voi înveseli duşmanii. Ci pentru voi vărs lacrimi, pe voi vă căinez, copiii mei, şi pe Alkmene, bătrâna mamă a lui Herakles. Prea mult a vieţuit, năpăstuita!

Şi eu, sărman de mine, am îndurat atâta trudă în zadar! A trebuit, în mâinile duşmanului a trebuit să încăpem şi viaţa să ne-o lepădăm în chinuri şi-n ruşine! (*Întorcându-se brusc spre Demophon.*)

Dar ştii cum poţi să-mi vii în ajutor? Mai am o singură speranţă de a-i salva pe Heraklizi. În locul lor, dă-mă argeilor pe mine, rege. Aşa nu te primejduieşti şi-mi vor fi mântuiţi copiii. De viaţă nu mai trebuie să mă agăţ. Aşa să fie! Pe mine mai ales vrea să mă prindă Eurystheus,

să-l umple de jigniri pe aliatul <vajnic> al lui Herakles. Pentru că omul ăsta e un necioplit!

E de dorit ca înţeleptul să-şi aleagă un potrivnic înţelept, şi nu un bădăran fudul. Aşa, chiar în nenorocire, se va bucura de drepturile cuvenite733.

Corifeul

Bătrâne, nu învinui cetatea noastră. Căci poate se va întâmpla să îndurăm mustrarea, desigur falsă, dar copleşitoare, că i-am trădat pe oaspeţi.

Demophon

Devotamentul tău e mare, dar nefolositor. Nu, nu pe tine vine să te ceară regele, în fruntea oştii sale: ce-ar fi să dobândească Eurystheus, din moartea unui om în vârstă? (*Arătând spre copii.*)

El pe băieţi vrea să-i ucidă. Cumplită e pentru duşmani ameninţarea unei înfloriri de tineri dintr-o stirpe nobilă, ce-şi amintesc <mereu> cum le-a fost chinuit părintele. Aceasta e primejdia ce trebuie să o prevină.

Deci, dacă ştii vreo altă dezlegare, mai potrivită, pregăteşte-o; căci eu, de când am auzit oracolele, sunt descumpănit şi plin de teamă. (*Din templul lui Zeus Agoraios apare Makaria, fiica lui Herakles.*)

Makaria734

Străinilor, ieşirea mea să nu o socotiţi drept îndrăzneală. Aceasta-i rugămintea mea dinţii. Nimic nu-i şade mai frumos unei femei decât tăcerea, buna cuviinţă şi petrecerea tihnită înăuntrul casei735.

Dar, auzindu-ţi vaierele, Iolaos, m-am hotărât să ies. Nu că aş fi îndrituită să vorbesc în numele neamului meu, dar poate sunt în stare să o fac, pentru că mie-mi pasă cel mai mult de fraţii mei şi vreau să aflu, pentru ei şi pentru mine, dacă la relele de ieri nu s-a adăugat un alt prăpăd ce-ţi frânge inima.

Iolaos

Copila mea, nu doar de-acum, dintre odraslele lui Herakles, te socotesc pe tine cea mai vrednică de laudă. Părea că pribegia noastră s-a sfârşit cu bine, când iarăşi în grea cumpănă ne-am prăbuşit. (*Arătându-l pe Demophon.*)

El spune că viersuitorii de oracole cer să se-aducă jertfa Persephonei, nu un taur, nu o juncă, ci o fecioară dintr-o stirpe nobilă, de vrem să supravieţuim, nu numai noi, ci şi oraşul.

Aceasta e năpasta noastră fără dezlegare. Căci cregele> nu-şi va jertfi nici pe copiii săi, nici pe ai altuia. Şi fără să vorbească limpede, mă face să-nţeleg că, dacă nu găsim ieşire din restrişte, va trebui să căutăm o altă ţară de scăparex Din partea lui, el este hotărât să-şi mântuie pământul <patriei>.

Makaria

Salvarea noastră ţine numai de cerinţa asta?

Iolaos

Da. În privinţa celorlalte soarta ne-a fost bună.

Makaria

Nu tremura de teama lăncii argiene: eu, de la mine însămi, şi fără să aştept, bătrâne, vreo poruncă, sunt gata să-mi dau viaţa, să mă ofer spre jertfa.

Ce am putea, într-adevăr, să spunem, dacă Atena pentru noi primeşte să înfrunte o primejdie atât de mare, şi dacă noi, mutând asupra altuia povara încercării, atunci când e la îndemâna noastră să ne mântuim, fugim din faţa morţii?

Nu! ar fi chiar de râs să gemem, aşezaţi ca rugători ai zeilor, noi care ne-am născut dintr-un asemenea părinte, să ne purtăm ca nişte ticăloşi! Dar unde-i socotită vrednică de oameni răsăriţi o astfel de purtare? (*Cu ironie.*)

Ar fi mai bine oare, dacă – ferească soarta să se-ntâmple! – ar fi Atena cucerită, căzută-n mâinile duşmane, şi eu, fiica unui nobil tată, aş îndura jigniri <amare>,

sfârşind nu mai puţin prin a vedea tărâmul morţilor? Dar dac-ar trebui să rătăcesc din nou, gonită din acest pământ? Mi-ar fi ruşine să aud spunându-se: «De ce veniţi aici, în mâini cu crengi de rugători, când vă iubiţi atât de tare viaţa? Ieşiţi din ţară! Nu le dăm nemernicilor ajutor!»

<Pe urmă, dacă fraţii mei se sting şi voi fi singura salvată, eu nu voi mai avea speranţa fericirii, speranţa care şi-a trădat prietenii de-atâtea ori. Cine-ar primi să se însoare cu o fată părăsită, sau să dea naştere cu mine unor prunci736?

Nu este aşadar mai de dorit să mor, decât să-ndur asemenea necuvenite rele? Un astfel de destin poate ar fi mai pe potriva alteia, cu nume nu atât de cunoscut precum al meu. Conduceţi-mă unde trebuie să-mi piară trupul, împodobiţi-l cu bentiţe, începeţi, dacă vreţi, preludiul la jertfire şi biruiţi-vă duşmanul; iată, îmi dau de bunăvoie, nu silită, viaţa737.

Spun răspicat: mor pentru fraţii mei şi pentru mine însămi. Şi, fără să atârn de viaţă, am făcut cea mai frumoasă din descoperiri: a-ţi părăsi în slavă traiul738.

Corifeul

Mai poţi să spui ceva, după măreaţa cuvântare a fecioarei care vrea să moară pentru fraţi? Se află om în stare să vădească nobleţe mai înaltă în cuvinte, nobleţe şi în fapte?

IOLAOS

Tu n-ai altă obârşie, copilă, ci eşti sământa lui; te-a zămislit divinul suflet al lui Herakles. Sunt mândru de cuvintele ce le-ai rostit>, însă destinul tău mă umple de durere. Dar iată o mai dreaptă dezlegare, ascultaţi: chemaţi aici toate surorile acestei fete şi s-o arate sorţii pe aceea care trebuie să moară pentru neam. Nu-i drept să pieri far a se fi scrutat ursita.

Makaria

Nu, n-am să mor prin hotărârea întâmplării, nu-i nicio vrednicie într-aceasta. (*Iolaos încearcă s-o întrerupă*.)

Bătrâne, nu vorbi. Dacă primiţi şi dacă vreţi să vă slujiţi de râvna mea, îmi dăruiesc de bunăvoie, nu silită, viaţa.

Iolaos

Ah, iată o rostire şi mai nobilă ca adineaori, şi-aceea încă era fără seamă de frumoasă. În cutezanţă te întreci pe tine însăţi, şi-n cuvântări mărinimoase. Dar eu, copilă, nici nu-ţi cer şi nici nu te opresc să mori; numai că, dându-ţi viaţa, îi slujeşti pe fraţii tăi739. Makaria îndemnul tău e înţelept; să nu te temi că jertfa mea te-ar pângări, căci în chip liber voi muri740. Urmează-mă, bătrâne! Vreau să mă ţii, când am să-ţi mor, în braţe. Să stai în preajma mea, ca să-mi ascunzi în pânze trupul. Iar cât priveşte grozăvia junghierii, am s-o întâmpin <fără frică>, de sunt într-adevăr născută din tatăl întru care mă slăvesc741.

Iolaos

Nu, n-aş putea la moartea ta să stau de faţă.

MAKARIA (*arătându-l pe Demophon*) încalţe cere-i lui, ca nu în braţe de bărbaţi, ci de femei să-mi dau suflarea.

Demophon

Aşa va fi, biată fecioară! M-aş ruşina să te lipsesc de-aceste ultime cinstiri, când am temeiuri multe <să o fac>, şi marele tău suflet, şi dreptatea.

Tu eşti femeia, dintre toate, cea mai curajoasă, pe care am văzut-o cu ochii mei. Hai, înainte de-a pleca, dacă doreşti, rosteşte-le bătrânului şi fraţilor salutul de pe urmă!

Makaria

Rămâi cu bine, Iolaos, rămâi cu bine!

Învaţă-i pe aceşti copii să-ţi semene, să fie înţelepţi în toate, cum eşti tu, dar nu mai mult <de-atât; oricum> va fi

destul.

Prin râvna ta, încearcă să-i salvezi de la pieire.

Suntem copiii tăi, mâinile tale ne-au crescut.

Eu însămi, precum vezi, la ora nunţii mele, mă voi jertfi, murind de dragul lor.

Voi, fraţii mei – pâlc adunat aici – fiţi fericiţi!

Luaţi din toate bunurile pentru care îmi voi da spre junghiere viaţa! Cinstiţi-l pe moşneag şi pe bunica dinăuntrul templului, Alkmene; de-asemenea, <cinstiţi> aceste gazde!

Iar dacă zeii vă vor dărui cândva sfârşitul chinurilor şi întoarcerea în Argos, să ţineţi minte că-i sunteţi datori surorii care v-a salvat o îngropare.

Şi mi s-ar cuveni cea mai frumoasă, căci n-am să vă lipsesc de ajutor, şi pentru însuşi neamul meu voi fi murit.

<Cinstirile funebre> sunt comoara ce-mi va ţine loc şi de odrasle şi de nuntă, dacă mai dăinuieşte sub pământ ceva <din noi>.

De n-ar mai dăinui nimic! Dacă şi-acolo am avea, noi muritorii, parte de necazuri, eu nu ştiu încotro ne-am mai întoarce?

Nu-i socotită oare moartea, la rele, leacul cel mai bun742?

IOLAOS

(*solemn, în timp ce Makaria pleacă, urmată de Demophon.*)

O tu, al cărei suflet mare te aşază-atât de sus, deasupra tuturor femeilor, să ştii: pe tine de departe cel mai mult te vom cinsti, şi cât eşti vie, şi când vei fi moartă. Te du cu bine! Nu cutez să-i zvârl cuvinte de ocară Persephonei, zeiţa căreia vei fi jertfită.

Copiilor, suntem sfârşiţi! Durerea-mi frânge trupul. Luaţi-mă şi sprijiniţi-mă de-altar, aici, acoperiţi-mă cu peplosul, copiii mei743. Cum să nu fiu zdrobit de cele

întâmplate?

Totuşi, dacă noi nu am ţine seama de oracol, n-am mai putea să vieţuim; <atunci> mai jalnică ar fi năpasta. Dar şi ce se petrece-acum e tot nenorocire. (*Iolaos se lasă pe treptele altarului, acoperindu-şi faţa cu mantia.*)

Corul

Strofă

Nimeni, o spunem deschis, nu-i fericit în afara voinţei divine, nici nu-i în stare să-şi ducă greul destinului; aceleiaşi case nu-i curge norocul întruna, o Moiră e pururi gonită de alta744; unul, aflat penălţimi, ajunge-n strâmtoare, altul, mărunt, e săltat de soarta cea bună.

Themis745 nu-l lasă <pe om> să-i scape destinului, nici înţeleptul nu poate s-o dea la o parte iar îndărătnicul, care încearcă fără-ncetare, se istoveşte în trudă zadarnică.

Antistrofă

<Iolaos> tu, aşadar, îndură neşovăind hotărârile zeilor, sufletul tău să nu fie ros de năvala durerii.

O soartă de slavă i-a fost hărăzită sărmanei <fecioare>, trebuind pentru fraţi să se stingă şi pentru <cetatea, Atena; renumele său printre oameni va fi strălucit.

Dar calea virtuţii e plină de chinuri746.

Vrednică este purtarea <copilei> de tatăl ei, vrednică este de neamul său nobil.

Iar dacă tu-i venerezi <cum ai zis> pe cei fără frică de moarte, suntem şi noi alături de tine747.

(*Intră un sclav, servitor din casa lui Herakles.*)

Servitorul

Copiilor, fiţi fericiţi! Unde se află Iolaos şi mama celui care v-a fost tată? S-au depărtat de templu?

IOLAOS (*încă pe jos, acoperit cu mantia*)

Aici suntem, dacă mai pot să spun c-aş fi aici.

Servitorul

De ce zaci la pământ? De ce ţi-s ochii mohorâţi?

IOLAOS

Le port de grijă alor mei şi asta mă abate.

Servitorul

Hai, scoală-te, ridică-ţi fruntea!

IOLAOS

Sunt prea bătrân şi nu mai am putere.

Servitorul

Venind, eu totuşi îţi aduc o mare bucurie.

IOLAOS

Tu cine eşti? Unde te-am întâlnit? Nu-mi amintesc. Servitorul

Sunt rob şi îl slujesc pe Hyllos. Priveşte-mă: nu mă cunoşti?

IOLAOS

Băiete dragă, ai venit să ne salvezi de la ruină?

Servitorul întocmai, ba mai mult; destinul azi e bun cu tine.

IOLAOS (*strigând la poarta templului*)

Alkmene, maica unui vrednic fiu, te strig să ieşi <din templu> şi s-auzi aceste vorbe scumpe. De mult te mistuiai pentru acei care-au sosit acum, când aşteptai, cu sufletul înfiorat, să se întoarcă. (*Alkmene iese din templu.*)

Alkmene

De ce a răsunat de ţipete tot templul, Iolaos? Iar a venit din Argos vreun crainic şi s-a purtat cu tine silnic? (*Aşezându-se în faţa copiilor*; *se adresează servitorului.*)

Puterea mi-a scăzut, dar trebuie să ştii, străine, că niciodată n-o să-i duci pe-aceşti <feciori cu tine>, cât sunt vie. Altminteri, nimeni să nu creadă că l-am zămislit pe Herakles! Iar dacă braţul tău va coborî asupra lor, te vei ciocni cu doi bătrâni şi nu va fi spre cinstea ta.

Iolaos

Alină-te, Alkmene, nu te teme. Acesta nu e vreun

crainic, sosit din Argos <să rostească> vorbe duşmănoase.

Alkmene

De ce ai slobozit un strigăt vestitor de teamă?

IOLAOS

Ca să te chem în faţa templului. Apropie-te.

Alkmene

Eu nu ştiam ceea ce spui <acum>. Dar cine-i omul ăsta? IOLAOS

El ne vesteşte c-a venit nepotul tău, fiul lui Herakles. Alkmene

Fii dar binevenit, cu-această ştire bună! Dar dacă Hyllos a intrat în ţară, de ce întârzie? Unde se află? Ce întâmplare l-a oprit să se arate aici, cu tine laolaltă, spre bucuria sufletului meu? Servitorul

El rânduieşte pentru luptă oastea ce-a adus-o.

Alkmene (*dând să plece*)

Nu mă privesc atare treburi <ca femeiex IOLAOS (*nelăsând-o să plece*)

Ba te privesc, dar eu sunt cel care voi pune întrebări.

Servitorul Ce vrei să ştii din cele întâmplate?

IOLAOS

Cât este numărul de aliaţi pe care i-a adus.

Servitorul

Sunt mulţi, dar câţi anume n-aş putea să spun.

IOLAOS

Asta-mi închipui ca o ştiu cei doi conducători atenieni. Servitorul

O ştiu: în cornul stâng al frontului se află Hyllos748.

IOLAOS

Ostaşii sunt cu armele în mâini, gata de luptă?

Servitorul

Au şi fost scoase victimele dintre rânduri749.

IOLAOS

Deci până unde şi-au împins argeii oastea?

Servitorul

Destul de-aproape, încât poţi să-l desluşeşti pe comandant.

IOLAOS

Ce face? Rânduieşte şirurile inamice?

Servitorul

Aşa ne vine-a crede; dar nu putem să auzim ce spunex Eu trebuie să plec. N-aş vrea să-mi las stăpânul fără mine, când stă să-nceapă lupta cu duşmanii.

IOLAOS

Te voi urma; căci şi pe mine mă aprinde gândul să lupt alături de prieteni şi – cine ştie? – să le fiu folositor750.

Servitorul

Nu ţi se cade să rosteşti cuvinte fără noimă.

IOLAOS

Nici să-mi ajut prietenii în luptă?

Servitorul S-a dus tăria ta de altă dată, Iolaos.

IOLAOS

Cum? N-aş putea şi eu să mai străpung un scut?

Servitorul Ba da, dar înainte ai cădea tu însuţi.

Iolaos

Niciunul din potrivnici nu mi-ar îndura privirea. Servitorul

Privirea nu poate răni, când braţul nu loveşte.

Iolaos

<Acolo> barem, printre ceilalţi, voi fi şi eu un număr. Servitorul

Le dai prietenilor tăi un sprijin şubred.

Iolaos

Stai, nu mă-mpiedica; sunt pregătit să trec la fapte. Servitorul

Să treci la fapte? Tu? Chiar dacă vrei, nu eşti în stare.

Iolaos

Poţi spune ce pofteşti, eu tot n-am să rămân aici.

Servitorul

Cum să te-nfăţişezi hopliţilor fără armură?

IOLAOS

Aici, în casa zeului, se află arme capturate în războaie; mă voi sluji de ele751. De voi trăi, le voi înapoia; de voi muri, nu le va cere zeul. Purcede înăuntru, desprinde o armură de hoplit şi adă-mi-o degrabă. E ruşinos să stau acasă, să mă retrag ca un fricos când alţii luptă. (*Servitorul intră în templu*.)

Corifeul

Tăria voinţei nu ţi-a sleit-o timpul, e tânără <încă>, dar trupul tău nu preţuieşte nimic.

De ce să trudeşti zadarnic?

Această pornire-ţi va fi spre năpastă.

Făr să-i aducă prea mult folos cetăţii noastre.

Se cade, cu vârsta, să nu ţii morţiş la părerile tale, renunţă la ceea ce nu-i cu putinţă: nimic n-ar putea să te facă tânăr din nou.

Alkmene

Nu eşti în toate minţile? Vrei să mă laşi de una singură, bătrâne, cu nepoţii mei?

IOLAOS

Bărbaţii trebuie să lupte, tu să veghezi peste copii.

Alkmene

Dar dacă tu vei fi răpus, eu cum voi fi salvată?

IoLAOS

Prin grija fiilor fiului tău, rămaşi în viaţă.

Alkmene

Şi dacă-i va lovi – ferească zeii! – nenorocul?

IoLAOS (*arătând spre lor*)

Aceste gazde nu te vor trăda, nu-ţi fie teamă.

Alkmene în ele mă şi bizui, alt sprijin nu-mi rămâne.

IOLAOS

Şi Zeus, nu mă-ndoiesc, e-ngrijorat de chinurile tale.

Alkmene

Zeus niciodată nu va auzi din gura mea vreo ponegrire. Dacă se poartă însă drept cu mine, numai el o ştie. (Se *întoarce servitorul cu armele luate din templu*.)

Servitorul (*lui iolaos*)

Aici, cum vezi, ai o armură-ntreagă; acoperă-ţi cu ea cât mai degrabă trupul. Căci bătălia e aproape, şi Ares nu urăşte mai vârtos pe nimeni decât pe zăbavnici. Dar dacă greutatea armelor te sperie, pe loc porneşte, fără ele. Aşteaptă să ajungi în linia de luptă şi-atunci abia te vei împovăra cu straiul ăsta. Am să ţi-l car eu însumi până-acolo.

IOLAOS

Ţi-e gândul bun. Du-mi <armele>, dar ţine-le la îndemâna mea. Şi pune-mi suliţa din lemn de fag în mână. Susţine-mi cotul stâng, călăuzeşte-mi paşii.

Servitorul

Oare hoplitul trebuie vegheat ca un copil?

IOLAOS

Să ne ferim de piaza-rea, mergând <cu grijă>, fără să ne poticnim752.

Servitorul

Ah! dacă ai putea să făptuieşti pe cât de mare-ţi este râvna.

IOLAOS (*pornind încet spre ieşire*)

Grăbeşte-te. Va fi amar de mine, dacă voi lipsi din luptă.

SERVITORUL (*sprijinindu-l pe bătrân*)

Nu eu, ci tu întârzii. Şi crezi că umbli iute!

IOLAOS

Nu vezi cât zor poţi desluşi în mersul meu?

Servitorul

Eu mai curând îţi văd închipuirea decât graba.

IOLAOS

Nu vei mai spune asta, când mă vei privi acolo.

Servitorul

Ce faptă isprăvind? Oricum, aş vrea să izbuteşti.

I OL AOS

Am să-l izbesc prin scut pe unul din duşmani.

Servitorul

Numai de-ar fi s-ajungem; dar mă cam îndoiesc…

IOLAOS

O, braţ al meu! de ce nu te mai baţi ca-n tinereţe, când, îmi aduc aminte, pustiai cu Herakles <cetatea, Sparta753 şi aliatul meu erai! Ce mai înfrângere i-ai căşuna lui Eurystheus! Nu stăruie, nemernicul, în faţa lăncii.

Greşit se crede că belşugul chezăşuieşte vitejia; într-adevăr, pe omul norocos îl socotim neîntrecut în toate754. (*Iolaos şi servitorul pleacă. Alkmene rămâne lângă altar cu copiii.*)

Corul

Strofa 1

Glie, şi lună ce arzi toată noaptea, şi voi, strălucinde raze de soare ce luminaţi muritorii, de-ar fi să ne-aduceţi vestea <buna>755!

Strigaţi-o la cer şi în preajma regescului tron <al lui Zeus> şi-n lăcaşul Athenei cu ochi luminoşi.

Vom înlătura din pământul natal, de la casele noastre şi de la aceşti rugători, pe care i-am adăpostit.

<vom înlătura> cu fierul lucios primejdia.

Antistrofa 1

Cumplit este ca o cetate, precum Mykene, potrivnică şi-acoperită de slavă în urma războaielor nenumărate, să nutrească mânie-mpotriva pământului nostru.

<Totuşi, nemernici am fi, cetăţeni ai Atenei, dacă i-

am vinde, amenințați de argei, pe oaspeții și rugătorii noștri.

Cu noi laolaltă luptă și Zeus; nu ne e frică; el cu dreptate ne ține partea.

Iar un zeu nu se-arată nicicând a fi mai prejos decât muritorii; și noi întărim aceasta.

Strofa 2

Du-te, Augustă <Athena>, al tău e pământul țării, a ta e cetatea căreia tu-i eşti mamă, stăpână şi paznică, întoarce-l aiurea pe omul ce-mpinge aici, împotriva dreptății, armata din Argos, zburlită de lănci!

Virtutea noastră ne-ndreptățește să nu fim goniți din case.

Antistrofa 2 Fără-ncetare, întru cinstirea ta, noi închinăm numeroase jertfe; nu dăm uitării nici ultima zi a lunii, *nici* cântecele tinerimii, nici viersul alaiurilor.

Pe colina bătută de vânturi, toată noaptea răsună înaltele țipete tânguitoare ale fecioarelor şi ropotul paşilor lor de dans>756.

(*Intră un vestitor*; *sclav al Alkmenei*.)

Vestitorul (*Alkmenei*)

Stăpână, îți aduc o ştire, pe cât de scurtă pentru tine s-o asculți, pe-atât de minunată pentru mine s-o rostesc. Am biruit potrivnicul şi un trofeu se-nalță, clădit din toate armele ce le-am luat de la dușmanii tăi757.

Alkmene

Prietene, această zi, în schimbul veştii tale, te-a condus la libertate758. Dar este o neliniște, pe care încă nu mi-ai risipit-o. Mă-ntreb cu teamă dacă mai trăiesc cei mie dragi.

Vestitorul

Trăiesc, şi în armată strălucesc de glorie.

Alkmene

Bătrânul Iolaos, deci, se mai află-n viață?

Vestitorul

Se află şi, prin grija zeilor, a izbutit nespus de bine.

Alkmene

Ce spui? Doar n-o fi făptuit vreo vitejie?

Vestitorul

El, din moşneagul ce era, acum e tânăr iarăşi.

Alkmene

Ce veste minunată! Vreau, în primul rând, s-aud despre victoria prietenilor noştri.

Vestitorul

Afla-vei totul chiar din povestirea mea. Când am desfăşurat, de-o parte şi de alta, frontul oamenilor noştri înarmaţi, şi eram faţă-n faţă <cu duşmanul>, Hyllos păşi afară din cvadriga lui şi, stând la mijloc între cele două linii, zise:

«Tu care, de la Argos, ai condus aici armata, de ce nu am cruţa această ţară? Şi nici Mykene n-o să fie păgubită, dacă va pierde numai un bărbat. Hai, prinde-te doar tu cu mine-n luptă, om cu om! De mă ucizi, ridică-i pe copiii lui Herakles şi du-i <cu tine>; de tu eşti cel ce moare, lasă-mă să intru în palatul şi în drepturile părinteşti.»

Hopliţii aclamară cuvântarea lui, şi pentru că-i scutea de suferinţe, şi pentru că vădise-atâta hotărâre.

Dar Eurystheus, nepăsător faţă de cei ce ascultaseră aceste spuse, neruşinându-se de propria-i ticăloşie, el, căpetenie fiind, n-a cutezat să-nfrunte forţa unei lănci. Deci iată omul care ar fi înrobit vlăstarele lui Herakles!

Hyllos îşi duse carul înapoi, în rânduri. Prezicătorii pricepând că nu se va ajunge printr-o luptă singuratică la împăcare, aduseră degrabă jertfa şi, dintr-un gât de muritor, făcură să ţâşnească sângele prielnic759.

Pe dată, unii s-au suit în care, alţii, stând alături, coaste lângă coaste, s-au adăpostit sub scuturi. Şi regele Atenei şi-a îndemnat armata, precum îi şade bine unui

suflet nobil:

«Concetăţenilor, voi astăzi trebuie să apăraţi pământul care v-a hrănit şi v-a dat viaţă!»

La rându-i, celălalt i-a îndemnat pe aliaţii lui să nu consimtă la ocara Argosului şi-a Mykenei.

Apoi, când trâmbiţa tyrrhenianǎ760, cu sunet limpede, a dat semnalul şi cele două oşti s-au prins în luptă, închipuie-ţi ce vuiet s-a-nălţat din trosnetele-atâtor scuturi, şi câte gemete şi plângeri dintr-odată.

Întâi năvala ritmică a oştii argiene a pătruns în rândurile noastre. Apoi <duşmanii> au îndărăptat. Şi-a fost a doua parte înfruntării: luptând picior contra picior, om contra om, <cu toţii> se ţineau vârtos, dar mulţi cădeau.

Îndemnurile celor două tabere sunau la fel: «Bărbaţilor atenieni, semănătorilor ai brazdelor din Argos, nu vreţi să ştergeţi umilinţa patriei?»

Abia după destulă trudă, bătându-ne din răsputeri, nu fără chinuri am întors, punând pe fugă, lăncile argeilor.

Atunci bătrânul Iolaos, văzând cum se avântă Hyllos, întinse dreapta şi-i ceru să-l ia în car. Prinzând în mână hăţurile, tăbărî pe urma bidiviilor lui Eurystheus.

Ce s-a mai întâmplat, vă spun din mărturia altuia; căci pân-acolo însumi eu văzusem. Când, la Pallene761, întrecând colina sfântă a Pallas-Athenei, îl desluşi pe Eurystheus în carul său, el se rugă de Hebe762 şi de Zeus să-i dăruiască tinereţe iar pentru o zi, să se răzbune pe duşmani.

Şi-acum vei auzi <Alkmene> o minune. Pe jugul cailor se aşezară două stele şi înveliră carul într-un nor întunecat: erau, cum spun cunoscătorii, feciorul tău şi Hebe. Iar el, ieşind din beznele ce astupau văzduhul, îşi dovedi puterea proaspătă a braţelor întinerite. Ilustrul Iolaos a prins cvadriga lui Eurystheus în preajma Stâncilor

Skeironiene763 şi ferecându-i mâinile cu lanţuri, se-ntoarce şi-l aduce – ofrandă764 strălucită – pe comandantul până de curând atât de fericit.

Destinul lui dă fiecărui muritor o limpede învăţătură: să nu-şi invidieze semenul ce pare răsfăţat de soartă cât timp nu i-a văzut sfârşitul. Căci soarta face daruri lesne trecătoare.

Corifeul

O Zeus, ce răspândeşti <în lupte> năuceala765, acum pot să privesc lumina zilei dezlegat de spaimă.

Alkmene

O Zeus, după atât amar de vreme ţi-ai întors privirea spre necazurile mele! Şi totuşi, pentru cele ce le-ai împlinit, îţi mulţumesc. Eu înainte nu credeam că fiul meu sălăşluia cu zeii, dar astăzi ştiu că este-adevărat.

Copiii mei, acum, acum veţi fi eliberaţi de chinuri, eliberaţi de asuprirea celui care în ruşine va să piară, Eurystheus; veţi revedea cetatea părintească şi veţi intra în stăpânirea gliei, moştenirea voastră, şi zeilor familiei le veţi aduce jertfe, de la care aţi fost îndepărtaţi ca nişte venetici, să vă târâţi, rătăcitori, o viaţă oropsită. (Se *adresează vestitorului.*)

Dar Iolaos ce gând şiret ascunde oare, de l-a cruţat pe Eurystheus să moară? Eu cred că nu-i purtare înţeleaptă, când prinzi duşmanii, să-i lipseşti de-o <dreaptă> răzbunare.

Vestitorul în cinstea ta, pentru ca ochii tăi, ce l-au văzut puternic înainte, acum să-l vadă> la cheremul mâinii tale. Însă <tyranul> n-a primit de bunăvoie jugul, ci doar cu sila, de nevoie. El s-a zbătut să nu se-arate-n faţa ta, cât este viu, voind să scape e astfel> de osândă.

Rămâi, Alkmene, sănătoasă, şi aminteşte-ţi ce mi-ai spus întâi, la începutul povestirii mele: că mă vei dezrobi. În astfel de împrejurări nu-i cuvenit să mintă gura celor

nobili. (*Vestitorul pleacă*.)

Corul

Strofa 1

Drag ne e dansul, când, la ospeţe, cu limpede viers ne farmecă flautul, dragi ne sunt farmecele Aphroditei.

Cât e de dulce, de-asemenea, să vezi fericirea unor prieteni lipsiţi îndelung de speranţă.

Multe întoarceri le naşte Moira, cea care duce totul la capăt, şi fiul lui Chronos, Aion766.

Antistrofa 1

Te afli pe drumul dreptăţii, cetate <Atena>; nu-l părăsi niciodată şi-nchină-te zeilor!

Cel care tăgăduieşte <aceasta>, faţă de-atâtea dovezi, se-nvecinează cu nebunia.

Un zeu ne previne, iară şi iară, surpând semeţia celor nemernici.

Strofa 2

Mamă bătrână, fiul tău, Herakles, în cer a intrat.

Astfel se spulberă zvonul c-ar fi coborât <după moarto în casa lui Hades, cu trupul mâncat de cumplita flacără a rugului.

El are parte de aşternutul iubit al Hebei, într-un palat de aur767.

<Astfel>, Hymenaios768, tu ai cinstit doi copii ai lui Zeus.

Antistrofa 2 Multe-ntâmplări se află în armonie cu altele: se spune că tatăl acestor vlăstari a fost ajutat de Pallas-Athena769.

<şi iată> pe ei <acum> îi salvează cetatea, poporul zeiţei, pedepsind semeţia bărbatului care punea mai presus de dreptate clocotişul pornirilor sale.

Fie să nu ne cuprindă vreodată trufia şi patima nesăţioasă!

(*Intră Eurystheus înlănţuit, escortat de sclavi*; *unul*

dintre aceştia e servitorul lui Hyllos, trimis încă o dată de stăpânul său.)

Servitorul

Stăpână, singură îl vezi, eu totuşi îţi voi spune: acesta-i Eurystheus, pe care ţi-l aducem, spectacol <pentru tine> nesperat, şi <pentru el> nu mai puţin un nesperat destin. Nu bănuia că-ţi va pica în mâini vreodată, când, din Mykene, cu armata lui călită-n lupte, pornea, preaplin de o nedreaptă semeţie, să năruie Atena.

Însă divinitatea şi-a dat votul împotrivă, răsturnându-i soarta. Deci Hyllos şi viteazul Iolaos, pentru frumoasa biruinţă, i-au ridicat un monument de lemn lui Zeus răspânditorul năucelii <printre luptători>770, şi m-au însărcinat să ţi-l aduc pe omul ăsta, voind să-ţi veselească inima; nimic nu e mai dulce decât să-ţi priveşti duşmanul prăbuşit dintru noroc în nenoroc.

ALKMENE

Ah, urâciune! în sfârşit, ai încăput în mâinile Dreptăţii! întoarce-ţi mai întâi spre mine capul şi îndrăzneşte să-ţi priveşti în ochi duşmanii. Azi tu te afli în puterea mea, pe când noi nu mai suntem în a ta.

Deci tu eşti cel doresc să ştiu, care de-atâtea ori ai socotit că ţi se cade să-l jigneşti din greu, mişelule, pe fiul meu ce locuieşte astăzi printre zei? Cu ce jigniri n-ai cutezat să-l copleşeşti?

Tu l-ai făcut, de viu, până şi-n Hades să coboare; îl trimiteai cu ordin să stârpească lei şi hidre771. Cât despre alte crime ce le-ai pregătit, păstrez tăcere; prea multe aş avea de spus.

Şi nici atâtea îndrăzneli nu ţi-au ajuns: nu, din Hellada ne goneai, de pretutindeni, pe mine şi pe Heraklizi, când ne-aşezam, ca rugători ai zeilor, în locuri sfinte, eu vârstnică, ei fragezi încă.

Dar iată c-ai găsit aici bărbaţi întregi şi o cetate

liberă, ce nu s-au înfricat de tine.

Va trebui să pieri de moarte rea, şi-aceasta va fi spre folosul tău: căci ţi s-ar cuveni nu doar o moarte <ci mai multe>, deoarece ne-ai fost izvor de suferinţe.

Servitorul

Nu-i cu putinţă să-l ucizi pe Eurystheus.

Alkmene

Deci l-am făcut în van prizonier? Ce fel de lege se opune să-l dăm morţii?

Servitorul

Aşa au hotărât conducătorii ţării.

Alkmene

De ce? Cred ei că nu-i frumos să-ţi nimiceşti duşmanul? Servitorul

Nu pe cel prins în bătălie viu772.

Alkmene

Şi Hyllos a-ncuviinţat atare hotărâre?

Servitorul

S-ar fi căzut cumva să nu urmeze legea ţării?

Alkmene

S-ar fi căzut ca Eurystheus să nu mai fie viu sub soare! Servitorul

I s-a făcut întâia nedreptate, când nu a *fost* ucis în luptă773. Alkmene

Deci nu mai este drept să fie pedepsit?

Servitorul Nu mai doreşte nimeni să-l ucidă.

Alkmene

Eu însămi! Şi mă laud că nu sunt oarecare.

Servitorul

Dacă-l ucizi, te-aşteaptă o furtună de respingeri.

Alkmene

Mi-e drag acest oraş; nu poate să tăgăduiască nimeni. Dar pe vrăjmaşul ăsta, de vreme ce mi-a încăput în mâini, nu se găseşte muritor în stare să mi-l smulgă. Şi-

acum numească-mă cutezătoare cine vrea, şi mai trufaşă decât se cuvine. Această faptă eu am s-o-mplinesc.

Corifeul

Cumplită, însă de iertat, regină, ţi-e ura împotriva-acestui om, eu recunosc prea bine.

Eurystheus

Să ştii, Alkmene, lămurit, n-am să te măgulesc şi, ca să scap cu viaţă, n-am să spun niciun cuvânt din care ar decurge că sunt laş. Eu n-am iscat de bunăvoie cearta noastră; ştiam că-ţi eram văr, deci neam cu Herakles, feciorul tău774. Dar Hera, fie c-am dorit, fie că nu – era oricum zeiţă – m-a îmbrâncit în nebunia asta775.

Când sufletul mi s-a umplut de ură şi-am înţeles ce luptă mi s-a dat să lupt, m-am străduit să născocesc mulţime de primejdii şi am scornit mulţime de mijloace, ţinând întruna sfat cu Noaptea, ca să-mi înlătur şi să-mi nimicesc duşmanii; altminteri aş fi vieţuit cu frica pururi lângă mine.

Ştiam că nu era un oarecare, ci un adevărat bărbat, feciorul tău; cu toate că mi-a fost potrivnic, n-am să vorbesc despre acest viteaz decât cu preţuire.

<Apoi, când a pierit, eliberându-mă de grija lui, nu trebuia, fiind urât de Heraklizi şi cunoscând c-au moştenit înverşunarea părintească, să mut şi stâncile din loc ca să-i ucid, să-i tot alung, şi ceontra lor, să uneltesc? înfăptuind acestea mă simţeam mai sigur.

Tu însăţi, de-ar fi fost să duci povara sorţii mele, nu te-ai fi îndârjit asupra puilor răuvoitori ai unui leu vrăjmaş? I-ai fi lăsat, cu bunătate, să trăiască-n Argos? Nu-i nimeni care să te creadă.

Deoarece n-am fost răpus <pe câmpul de bătaie>, deşi mă pregătisem pentru asta, acuma, după legile Helladei, moartea mea va însemna o pângărire pentru ucigaş. Cetatea m-a cruţat, în cumpătarea sa; a pus

divinitatea mai presus de ura-i pentru mine.

Tu mi-ai vorbit şi ţi-am răspuns; drept care pot să fiu numit sau plin de vină, sau nevinovat. Dar află care-i starea mea: deşi nu ţin să mor, eu mă voi despărţi de viaţă fără să mă vaier. Corifeul

Aş vrea să-ţi dau un sfat umil, Alkmene: pe-acest bărbat lasă-l să plece, de vreme ce aşa a hotărât cetatea.

Alkmene

Dar dacă îl ucid şi totodată mă supun cetăţii?

Corifeul

Aşa-ar fi cel mai bine. Dar cum să izbuteşti?

Alkmene

Nu-i lucru greu, ascultă. Am să-l omor, însă cadavrul am să-l dau prietenilor săi, când vor veni să-l ceară. Deci, în privinţa trupului, nu voi călca porunca ţării şi <totodată>, ucigându-l, voi fi răzbunată.

Eurystheus

Ucide-mă, nu-ţi cer iertare. Însă cetatea, teare m-a lăsat în viaţă şi s-a ferit <fiind prizonier> să mă ucidă, eu am s-o dăruiesc cu un oracol vechi al lui Loxias, care-i va fi mai de folos, cu vremea, decât pare. (*Se adresează Corifeului.*)

Voi, după moarte, mă veţi îngropa acolo unde hotărăşte Soarta, în faţa templului Fecioarei din Pallene776.

În mine, când voi fi culcat sub glie, tu vei avea de-a pururi un prieten, cetatea un metec mântuitor, în schimb urmaşii Heraklizilor duşmanul cel mai îndârjit, când se vor năpusti aci cu oştile, trădându-şi binefăcătorii777. Aceştia vă sunt oaspeţii pe care i-aţi salvat!

<Ai să mă-ntrebi> cum de-am venit aici, cu toate că eram înştiinţat, fără să-mi pese de ce mi-a prezis un zeu? Credeam că Hera e cu mult mai tare ca oracolele şi că nu mă va trăda778.

Dar nu-i lăsa <pe Heraklizi> să-mi toarne nici libaţii, pe mormântul meu, nici sânge, căci eu cumplită-am să le fac întoarcerea acasă, drept răzbunare pentru cele întâmplate779.

Prin moartea mea veţi câştiga de două ori: pe voi am să vajut, pe ei <în schimb> am să-i nenorocesc.

Alkmene

De ce întârziaţi şi nu-l sfârşiţi pe omul ăsta, dacă e dat, prin asta, să salvăm Atena şi moştenitorii noştri? N-aţi auzit? El ne arată drumul cel mai sigur: fiindu-ne potrivnic, moartea lui ne foloseşte. Luaţi-l, sclavilor, şi după ce-l veţi fi ucis, daţi-l la câini780!

Şi nu spera că vei scăpa cu viaţă, ca iar să mă alungi din ţara părintească! (*Sclavii îl duc la moarte pe Eurystheus*.)

Corifeul

La fel cred şi eu. Porniţi, servitorilor!

În ce ne priveşte pe noi, regii noştri vor fi scutiţi de prihana <acestui omor>781.

NOTE

RHESOS

1. În vremea războiului troian, noaptea era împărţită la ahei în trei străji (*Iliada*, X, 252). Aici Euripides o împarte în cinci perioade de veghe.

2. Gorgonele, în număr de trei, după Hesiodos (*Theogonia*, v. 274 şi urm.), fiice ale unor divinităţi marine, locuiau în Extremul Occident; aveau capetele înconjurate de şerpi, colţi ca mistreţii, mâini de bronz şi aripi de aur; ochii lor împietreau orice fiinţă se întâmpla să le privească.

3. Panthoos, preot al lui Apollon, apare în *Iliada*, ca unul din bătrânii troieni însoţitori ai regelui Priamos.

4. Şarpedon, fiul lui Zeus şi al Europei, după Hesiodos, emigrat din Creta în Asia Mică, unde a devenit regele lykienilor şi comandantul acestora la apărarea

Troiei.

5. Lykia, ţară situată la extremitatea de sud-vest a Asiei Mici, între Karia şi Pamphilia, aliată cu Troia.

6. Microscopia era o tehnică divinatorie care se practica ghicind în viscerele animalelor sacrificate; era obligatorie cercetarea ficatului, mai ales a părţii numită de anatomişti «lobul lui Spiegel» şi de haruspici, în antichitatea romană, *capul jecoris*, capul ficatului. Omiterea hieroscopiei înaintea unei bătălii atrăgea o înfrângere sigură.

7. *Gymnetes*, despuiaţii, erau luptători uşor înarmaţi, cu arcuri sau praştii.

8. Situată în nord-vestul Anatoliei, Phrygia era un tărâm care reprezenta pentru helleni Asia ciudată şi barbară, pe solul căreia se ridica, în timpul homeric, cetatea Troia. Poeţii tragici folosesc adeseori cuvintele Phrygia şi phrygian cu sensul particular de Troia şi troian. În *Iliad a* phrygienii erau aliaţii troienilor, veniţi din valea râului Sangarios, situată la peste o sută kilometri est de Ilion, şi vorbeau o limbă diferită de a troienilor. Phrygienii istorici, un popor indo-european vorbind un idiom înrudit cu elina, au migrat din Europa în Anatolia abia în secolul X. Ei au întemeiat un stat puternic, dar în perioada clasică îşi pierduseră independenţa şi erau priviţi de greci cu dispreţ, care a fost extins şi asupra «phrygienilor» troieni ai tragediei.

9. De fapt, arcul era făcut din lemn şi avea doar extremităţile întărite cu cercuri de corn, de care se lega, numai în ceasul luptei, coarda.

10. Pan, zeul pastoral, era fiul lui Hermes, deci strănepotul lui Kronos. Legenda spune că avea, încă de la naştere, înfăţişarea binecunoscută: coarne, nas cârn, barbă, picioare păroase de ţap. El isca prin turme o spaimă neaşteptată şi fără cauză aparentă, panica.

11. Armata grecilor era alcătuită din războinici şi totodată navigatori (cârmaci, vâslaşi etc.).

12. În poezia greacă, elenii, îndeosebi cei din faţa Troiei, sunt numiţi mai ales ahei, argei (de la Argos, cetatea Atrizilor) sau danai (deoarece argeii descindeau din Danaos).

13. Zeul ocrotitor al troienilor era Apollon.

14. Fraza are subînţeles ironic, tragediograful nefiind un mare admirator al profeţilor. Cuvântul *xersos* (uscat, continent) arată aproape totdeauna la Euripides Asia.

15. Aineias, fiul lui închises şi al Aphroditei, deci un semizeu, a fost cel mai mare erou troian, după Hektor, înzestrat nu doar cu vitejie, ci şi cu multă înţelepciune.

16. Se ştie din *Iliada* că Achilleus, fiul lui Peleus şi al zeiţei Thetis, s-a retras din luptă – dar ca un atlet de rezervă, sugerează textul – deoarece Agamemnon i-o luase pe Briseis, captiva lui favorită. Iar Zeus, drept urmare, a hotărât ca elenii să nu poată învinge la Troia până când nu va fi reparată jignirea Peleidului.

17. La începutul iernii sau dacă ţărmul nu oferea un golf ferit de furtuni, elenii trăgeau navele pe uscat, adăpostindu-le în hangare sau în lagăre, uneori fortificate, precum cel din faţa Troiei. Pentru această operaţie, ca şi pentru întoarcerea corăbiilor în mare, se foloseau dispozitive mecanice, care au fost descrise de Thukydides, Dion Cassius ş.a.

18. Joc de cuvinte privitor la numele personajului, care derivă din *dolos*: viclenie, şiretlic, artificiu.

19. Bătrânul rege al Troiei, Priamos, fiul lui Laomedon, a avut numai de la soţia sa, Hekabe, cincizeci de fii şi douăsprezece fiice (*Iliada*, VI), fără a mai pune la socoteală pe cei dăruiţi de numeroasele-i concubine.

20. Căpetenia contingentului lokrian (vezi n. 75) la Troia, personaj insolent şi îngâmfat, numit în *Iliada* de

obicei «fiul lui Oileus» pentru a-l distinge de «Marele Aias», fiul lui Telamon, regele Sal aminei.

21. În *Iliada* (XVI, 150), caii, mai repezi ca vântul, se numesc Balios şi Xanthos; ei s-au născut din unirea lui Zephiros cu Harpya Podarge.

22. Au fost dăruiţi de Poseidon lui Peleus, la nunta acestuia din urmă cu Nereida Thetis. Iar Nereus era fiul lui Poseidon.

23. Unii comentatori consideră spusele lui Dolon nătânge. Travestirea lui este menţionată, fără amănunte, în *Iliada* (X, 333).

24. Hermes, fiul lui Zeus şi al Maiei, mesagerul zeilor, zeul turmelor şi al păşunilor, era totodată călăuzul şi ocrotitorul drumeţilor (pelegrini, coropcari sau hoţi), inspiratorul oratorilor etc. în calitate de *psychopompos* conducea, după moarte, sufletele în Infern.

25. Diomedes, fiul lui Tydeus, a fost unul din cei mai bravi căpitani din Războiul Troian. Sprijinitor devotat al lui Agamemnon, favorit al Pallas-Athenei, era – după Achilleus – cel mai puternic erou hellen.

26. Corul enumeră câteva din locurile unde Apollon avea sanctuare sau/ şi oracole celebre: Thymbra, cetate în Troada, insula Delos, leagănul zeului şi al surorii sale Artemis, şi templul din Lykia (vezi n. 5), de la Patara.

27. Dardanos, fiul lui Zeus cu Elektra, fiica lui Atlas, a fost strămoşul troienilor, care sunt numiţi, mai ales în textele poetice, dardani, dardanieni sau dardanizi (fii, urmaşi ai lui Dardanos).

28. În *Iliada* se spune că zidurile «largi şi superbe» ale cetăţii au fost înălţate, împreună cu Poseidon, de Apollon, când aceştia au petrecut vreme de un an în slujba regelui troian Laomedon.

29. Cetate şi regiune în partea de sud a Thessaliei, nu departe de Golful Pelasgic şi de muntele Othrys, peste

care domnea Peleus; patria lui Achilleus.

30. Aiakos, tatăl lui Peleus, aşadar bunicul lui Achilleus, cel mai pios dintre helleni, a fost un om atât de drept încât, după moarte, Zeus l-a instalat ca unul din cei trei judecători din Infern, alături de Minos şi Rhadamantys. Denumirea de Aiakides, fiu sau descendent al lui Aiakos, era folosită mai ales pentru Peleus şi Achilleus, dar şi pentru Telamon şi feciorul acestuia, Aias.

31. Textul este aici nesigur; am urmat interpretarea lui G. DucIos. După scholiast ar fi vorba de o expresie proverbială. Băştinaşii din Mysia, ţinut aflat în nord-vestul Asiei Mici, aliaţi ai troienilor, erau socotiţi, se pare, laşi.

32. Bătrânul rege Priamos, tatăl lui Hektor, nu mai lua parte activă la război şi se găsea, firește, nu în tabăra militară, ci înăuntrul cetăţii.

33. Teritoriul muntos, corespunzător aproximativ Bulgariei actuale, era locuit de triburi războinice, având obiceiuri aspre.

34. Strymon este un râu din Thracia, astăzi Struma, şi zeul acestui râu.

35. Munte bogat în izvoare şi cu văi păduroase din Phrygia şi Mysia, înalt de 1800 m, pe care hălăduia Dardanos înainte să întemeieze cetatea Ilion.

36. În mijlocul egidei, marele scut din piele de capră al Athenei, se afla capul Gorgonei (vezi n. 2).

37. Din text pare să rezulte că thracii aveau două categorii de infanterie uşoară: peltaşii, mânuitori ai unui scut mic numit *pelte*, şi trupele uşor înarmate, *gymnes ochlos*. Toată armata era înveşmântată în haine thrace, probabil largi şi felurit colorate.

38. Zeul bătăliilor şi al tuturor activităţilor războinice, fiul lui Zeus şi al Herd. Uneori, în poezie, însuşi cuvântul «război» este înlocuit cu «Ares».

39. Un anonim alexandrin afirmă, nu fără dreptate,

despre Euripides: «Se spune că se retrăgea la Salamina într-o peşteră deschisă spre mare, unde petrecea zile întregi, meditând şi scriind, departe de mulţime. Iată de ce împrumută de la mare cele mai multe din comparaţiile sale.»

40. Adrasteia, noţiune abstractă personificată, se tălmăceşte «Inevitabila». Ea se confundă cu Nemesis, fiica lui Zeus şi a Nopţii care întruchipează răzbunarea divină. Nemesis are menirea să-i pedepsească pe cei vinovaţi de *hybris*, păcatul depăşirii rosturilor comune cărora le sunt supuşi muritorii. Străjuind să fie respectat dictonul «nimic prea mult», reprimă orice nemăsură, de pildă: puterea, preaplinul fericirii şi al sănătăţii, belşugul fără margini, crima, trufia neruşinată etc. După greci, tot ceea ce se ridică, atât în bine, cât şi în rău, deasupra condiţiei hărăzite omului, pune în primejdie cumpăna universului şi cată a fi osândit.

41. Un nume al celor nouă Muze, care decurge din Pieria, ţinutul lor natal, aflat pe povârnişul muntelui Olympos.

42. Se pare că mama regelui thrac a fost Terpsichora, întruchiparea dansului şi a ciotului.

43. Greceşte *Eleutherios*, unul din numeroasele epitete ale lui Zeus.

44. În text apare cuvântul *thiasos*, care defineşte o «ceată de oameni sau o confrerie celebrând un sacrificiu în cinstea unui zeu, mai ales în cinstea lui Bakehos, şi străbătând străzile într-o stare de veselie zgomotoasă, cu dansuri, cântece şi chiuituri» (A. Bailly). Dar, aşa cum se întâmplă aici, *thiasos* arată, prin extensie, însăşi sărbătoarea zeului, în speţă a lui Bakehos.

45. Agamemnon şi Menelaos, fiii lui Atreus.

46. Corul sugerează o manevră belicoasă greu de închipuit; inelul menţionat era unul metalic, de care se

legau hăţurile carului.

47. Soţia lui Zeus avea parte în Argos de o mare veneraţie, fiind totodată ocrotitoarea cetăţii. Templul ei se numea Heraion, iar de sărbătoarea sa se jertfeau boi şi se alcătuiau procesiuni solemne.

48. Traducerea literală a versului este: «Cu toate că eşti din neamul nostru şi barbar, cum şi noi suntem barbari etc.» Afirmaţia lui Hektor că troienii şi thracii sunt înrudiţi nu este întâmplătoare; se ştie astăzi că unele populaţii thrace, venind din Peninsula Balcanică, cum au fost phrygienii şi mysienii, au creat state în Anatolia la începutul mileniului I î.Hr. De altfel, unele culte orgiastice, cum este cel dionysiac, aveau echivalente în ambele regiuni şi au pătruns mai târziu în Hellada. Iar în această tragedie, mai sus, Vestitorul, un păstor din Troada, i s-a adresat lui Rhesos «în limba thracă». Cât despre folosirea cuvintelor «barbar» şi «barbari», aceasta sună fals în discursul lui Hektor, care nu era grec. Doar un hellen putea să numească *barbaros* pe nişte negreci, fie că aparţineau unor popoare pe care le admira pentru cultura sau înţelepciunea lor, ca egiptenii, de pildă, fie că erau fiii unor seminţii sălbatice. Trăsăturile comune ale unui *barbaros* erau: limba «ciripită», de neînţeles, moravurile primitive, supunerea oarbă faţă de bunul plac al căpeteniilor, adorarea unor divinităţi stranii sau terifiante, adeseori zoomorfe, insensibile la păsurile omului.

49. Pangaion este un munte cu mine de aur şi argint, la nord de Macedonia, iar Paionia o regiune din aceeaşi zonă geografică.

50. Populaţii seminomade de războinici şi vânători ce ocupau stepele din sudul Rusiei, având centrul imperiului între Nipru şi Don; arma lor preferată era arcul, în mânuirea căruia excelau.

51. Se poate ca grecii să-i fi spus Mării Negre la

început Axenos, neprietenoasă pentru navigaţie, din cauza vijeliilor şi practic a lipsei insulelor. Dar ulterior, în texte se întâlneşte aproape numai Euxenos, ospitalieră, primitoare de străini, epitet folosit prin antifrază. Deci Pontos Euxenos s-ar tălmăci prin Marea-Primitoare-de-Oaspeţi sau Marea Bunei-Primiri. Acest eufemism avea rost aprehensiv şi propiţiator. Pare lucru dovedit că Axenos ar fi fost transcrierea cuvântului *axshaena* din persana veche, care înseamnă vânăt-aproape negru (în greceşte *kyattos*), culoarea predomnitoare a Mării Negre, în contrast cu apele mai puţin sumbre ale mărilor de la miazăzi.

52. Bosforul, strâmtoarea marină dintre Europa şi Asia, traversată de Io, fiica lui Inachos, cea metamorfozată de Zeus în juncă, se numeşte în amintirea acesteia «Drumul Vacii», Bosporos.

53. E vorba bineînţeles de Marele Aias, fiul lui Telamon şi vărul primar al lui Achilleus (vezi n. 20 şi 30).

54. Aripile unei armate (în latină *alae*) grecii le numeau coarne (*kerata*).

55. Vezi n. 16.

56. Diomedes; vezi n. 25.

57. La Troia exista un templu al Pallas-Athenei, de unde Odysseus a furat statuia de lemn a zeiţei, numită *palladion*, care era chezăşia salvării Troiei.

58. Zeul venerat la Thymbra în Troada era Apollon, protectorul phrygienilor.

59. Isprăvile lui Odysseus relatate de Hektor sunt inspirate sau reproduse din *Iliada*.

60. În poezia epică şi lirică greacă, alt nume al lui Apollon, însemnând luminosul, strălucitorul.

61. Fiicele divine ale lui Atlas şi ale Pleionei au fost preschimbate de Zeus în şapte stele, numite, după mama lor, Pleiade. Azi astronomii numesc la fel un nor stelar de aproximativ cinci sute aştri, situat în constelaţia Taurus.

62. Aquila e o constelaţie din regiunea ecuatorială a cerului, vizibilă în emisfera nordică vara. Astrul ei cel mai strălucitor este Altair.

63. Personaj necunoscut.

64. Rege phrygian, menţionat în *Iliada* (III, 186) ca «divinul Mygdon».

65. Neamurile enumerate în această strofa, aliatele Troiei, sunt pomenite, ele şi căpeteniile lor, în *Iliada*. Originarii din Kilikia, ţară micro-asiatică, îl aveau ca rege pe Eetion, tatăl Andromachăi. Paionii thraci (vezi n. 49) din nordul Macedoniei erau conduşi de Asteropaios. Mysienii (vezi n. 31) ascultau de Chromios şi Eunomos; ei migraseră din Thracia şi se stabiliseră în Anatolia.

66. Vezi n. 5. Mai-marii Lykienilor erau Şarpedon şi Glaukos.

67. Râu din Troada, afluentul lui Skamandros; amândouă izvorăsc din muntele Ida şi fertilizează câmpia de la poalele cetăţii Uion.

68. În varianta cea mai cunoscută a legendei, Tereus, un rege thrac, căsătorit cu Prokne, şi-a necinstit cumnata, pe Philomela, şi i-a tăiat limba, pentru a o constrânge la tăcere. Aceasta a ţesut o pânză zugrăvind violul şi a trimis-o Proknei. Drept răzbunare, cele două surori l-au ucis şi fript pe Itys, copilul lui Tereus, oferindu-l spre ospătare tatălui. Justiţia divină i-a osândit pe toţi, metamorfozându-i în păsări. Tereus a devenit şoim, Philomela rândunică, iar Prokne privighetoare, pururi chemându-şi copilul cu ţipete tânguitoare: «Itys, Itys!»

69. Ithaka era bogată în cai de rasă; de unde priceperea lui Odysseus la cai.

70. În poemele homerice Paris este numit Alexandras, care înseamnă apărător sau proteguitor de oameni.

71. Ura Athenei pentru fiul lui Priamos îşi are izvorul

în chiar preliminariile războiului troian. În versiunea de aur a mitului, Paris fusese hărăzit să devină pierzătorul neamului său şi al cetăţii sale. Se ştie că odată, când păştea cirezile de boi ale tatălui său pe muntele Ida, a trebuit să arbitreze între cele mai desăvârşite frumuseţi olympiene, Hera, Athena şi Aphrodita, pentru că Eris (Zavistia) – surghiunită din sfatul zeilor – aruncase în urmă-i faimosul măr, ajuns cu timpul metaforă, ţipând; «Celei mai frumoase!» Ca să-l dobândească, fiecare zeiţă i-a făgăduit boarului judecător un dar pe măsura puterii sale: Hera, regina cerului, să-l facă un mare basileu; Athena, raţiunea războinică, să-l preschimbe într-un nebiruit luptător, iar Aphrodita, dispensatoarea iubirii, să-i aducă în braţe cea mai mândră femeie din lume, pe divina Helena. Ispitit de oferta Aphroditei, Paris a declarat-o pe aceasta câştigătoarea concursului de frumuseţe. Urmările întâmplării sunt prea cunoscute: plecarea pe mare a lui Alexandros la Sparta, unde domneau Menelaos şi Helena, seducerea reginei, le coup de foudre, fuga îndrăgostiţilor, refuzul troienilor de a o retroceda solilor greci, ridicarea vitejilor din toată Hellada, strângerea flotei de o mie de nave, jertfirea fecioarei Iphigeneia la Aulis, cei zece ani de război şi urmările lor… De la început zeii s-au implicat nemijlocit în conflictul dintre muritori. Cum era şi firesc, Hera şi Athena i-au sprijinit pe greci, iar Aphrodita pe troieni, cu care s-a aliat şi Apollon; Zeus a căutat să ţină cumpăna între cele două tabere.

72. Alt nume al Aphroditei, derivând de la Kypros (Cipru), insulă unde zeiţa dragostei era obiectul unui cult fierbinte, de influenţă orientală.

73. Laertes a domnit în Ithaka şi este celebru mai ales pentru că a fost tatăl lui Odysseus, deşi unii îl consideră pe acesta din urmă fiu al lui Sisyphos, cu care s-ar fi unit Antikleia, maică-sa, înainte de căsătorie.

74. Începând de aici până la următoarea strofa, există în original o schimbare bruscă a ritmului din iambic în trohaic, sistemul de versificaţie în care sunt rostite replicile coreuţilor şi ale personajelor fiind tetrametrul trohaic. Trecerea de la trimetrul iambic, predominant în părţile vorbite ale tragediei, la tetrametrul trohaic se face pentru a exprima o mişcare scenică sau/ şi psihologică mai agitată. Am respectat în traducere, pe cât a fost cu putinţă, schimbările de ritm. O parodie a acestui fragment se întâlneşte în *Acharnienii* de Aristophanes.

75. Mai multe grupuri de helleni, situaţi în preajma Golfului Maliac, pe malul Golfului Korinthic sau în Italia Meridională se chemau *lokroi*. Aici e vorba de primii, locuitori în Lokrida opuntiană (de la Opus, capitala lor).

76. În *Iliada* (X, 945) se precizează că Diomedes a omorât treisprezece thraci.

77. A încălcat legea ospitalităţii, seducându-i lui Menelaos nevasta şi răpind-o, împreună cu tezaurul casei (vezi n. 71).

78. La greci, ca şi la romani, era interzisă înmormântarea defuncţilor înăuntrul zidurilor cetăţii. Mormintele, mai ales ale personalităţilor civile sau/ şi militare, erau înşirate de-a lungul drumurilor, exemplul cel mai faimos fiind vestigiile monumentelor de pe Via Appia, la Roma.

79. Muzele, după Hesiodos în număr de nouă, născute din Zeus şi Mnemosyne (Aducerea-aminte), au fost iniţial divinităţi ale cântecului, apoi, în general, ale poeziei, artelor şi ştiinţelor. Ele «cântă prezentul, viitorul şi trecutul într-o singură voce; din gurile lor se revarsă, neistovit, dulcele val al cântului». (*Theogonia*, v. 38 şi urm.)

80. Feciorul lui Philammon a fost Thamyris. Acest thrac trufaş, de o mare frumuseţe, care excela atât în arta

cântului vocal, cât şi în a lirei, a cutezat să rivalizeze cu Muzele, dar a fost învins de acestea într-un concurs. Pe urmă, cele nouă fiice ale lui Zeus, înfuriate, l-au orbit, deoarece Thamyris le ceruse ca, în caz de victorie, să se unească pe rând cu fiecare.

81. Nimphele, divinităţi de rang secund ale izvoarelor, şuvoaielor şi pâraielor.

82. Într-un inspirat elogiu al cetăţii sale din *Medeia* (v. 824 – 832), Euripides, nesocotind versiunea hesiodică, spune că Muzele chiar s-ar fi născut ia Atena: «Din vremea străveche urmaşii lui Erechtheus / au propăşit întruna: / fii de zei fericiţi, în sfinte tărâmuri / necotropite vreodată, / hrăniţi cu ştiinţa cea mai înaltă, petrec / pururi, cu farmec, în aerul limpede, / acolo unde, se zice, / a zămislit Harmonia bălaie / slăvitele Muze.»

83. Orpheus, cel mai faimos muzician şi poet al mitologiei greceşti, a fost fiul thracului Oiagros şi al Muzei Kalliope, sora mamei lui Rhesos. Când el cânta din liră, râurile încetau să curgă, fiarele deveneau blânde, munţii se mutau din loc, ca să-l asculte; întreaga natură era fermecată şi însufleţită. Mitul central al lui Orpheus povesteşte despre coborârea lui în Hades pentru a o readuce la lumină pe soţia sa mult iubită Euridike; şi acolo, cu ajutorul lirei, câştigă bunăvoinţa divinităţilor infernale. Referirea Muzei la misteriile orphice este o inadvertenţă, deoarece orphismul, mişcare religioasă greu de înţeles şi de definit, a apărut la câteva secole după războiul troian.

84. Aşa cum îl înfăţişează tradiţiile, se pare că Musaios a fost o copie, în versiunea ateniană, a lui Orpheus. El trecea drept un mare muzician, în stare, prin viersul lui, să vindece bolile; i se atribuiau darul divinaţiei, introducerea în Attika a misteriilor eleusine şi inventarea versului dactilic. Aici, în textul lui Euripides, se afirmă că profesorii lui de muzică au fost Apollon şi Muzele.

85. Persephone, numită şi Kore, fiica lui Zeus şi a zeiţei pământului, Marea Demeter, era soţia lui Hades şi stăpână, împreună cu acesta, peste divinităţile infernale şi tărâmul umbrelor.

86. Versul conţine o aluzie voalată la legătura de mai târziu, reală altminteri, dintre orphism şi misteriile eleusine, celebrate în cinstea Persephonei şi Demetrei.

87. Muza vrea să spună că Rhesos va avea un destin asemenea lui Likurgos, fiul lui Dryas, un rege thrac ce joacă un rol în mitul lui Dionysos, marele zeu al vegetaţiei, în particular al viţei de vie şi al vinului. Lykurgos, regele edonienilor, s-a opus cultului dionysiac, luptând cu arma în mână împotriva zeului şi a menadelor care-l însoţeau, dar ulterior a devenit preotul său, venerat într-o peşteră din muntele Pangaion. După altă versiune, eroul, victimă a răzbunării lui Bakehos, sfârşea tragic în nebunie şi moarte. Această versiune a fost dezvoltată într-o tetralogie eschiliană pierdută.

88. Se numeau misterii (*mysteria*) ansamblul ceremoniilor şi ritualurilor religioase secrete, la care erau primiţi doar cei iniţiaţi.

89. Epitetul Loxias (Oblicul) sublinia aptitudinea profetică a lui Apollon, ale cărui oracole erau exprimate pieziş, în chip învăluit.

90. Tyrrhenia era numele grecesc al Etruriei. Trâmbiţa dreaptă era un instrument muzical familiar etruscilor din Italia; după unele tradiţii chiar ei ar fi inventat-o.

TROIENELE

91. Prologul formalizat, în care un personaj schiţează antecedentele acţiunii, este un loc comun la Euripides. În alte patru drame, pe lângă aceasta, o divinitate rosteşte prologul, anume: *Alkestis* (Apollon), *Hippolytos* (Aphrodita), *Ion* (Hermes), *Bakehantele* (Dionysos). Cu

toate că autorul s-a exprimat adesea critic faţă de zei, nu a pregetat să-i introducă în piesele sale; de fapt nu le-a negat niciodată ritos existenţa.

92. El locuia la fundul mării în palatele de la Aigai şi Helike, oraşe de coastă din Achaia.

93. Cele cincizeci de fiice ale lui Nereus şi Doris făceau parte din cortegiul lui Poseidon.

94. Cu privire la circumstanţele zidirii, vezi n. 28. Participarea zeilor la întemeierea Troiei justifică epitetul «sfânt», aplicat de poet oraşului, mai departe în cântecele corului. În această tragedie Poseidon e aliatul troienilor, în *Iliada* le este duşman.

95. Phokida, modestă ţărişoară muntoasă, situată la nord de Golful Korinthic, era faimoasă în lumea greacă pentru prezenţa pe teritoriul ei a templului oracular de la Delphi, închinat lui Apollon, şi a complexului de monumente adiacente, toate adăpostite într-una din văile muntelui Parnasos. Detaliile narative despre Calul de Lemn sunt posterioare poemelor homerice.

96. Aici Euripides face un joc de cuvinte greu de tradus, bazat pe dublul înţeles al cuvântului *dory*, «lemn» şi «lance».

97. Folosirea epitetului *Herkeios* (Ocrotitor al Vetrei) pentru Zeus are nuanţă ironică, deoarece Priamos a fost masacrat tocmai la altarul zeului suprem, care ar fi trebuit să protejeze suplicantul.

98. Textual «un vânt dinspre pupă»; grecii nu ştiau să navigheze contra vântului.

99. În original se spune: «după zece (ano) timpuri de însămânţare».

100. După judecata lui Paris, când acesta a favorizat-o pe Aphrodita, Hera şi Athena s-au întors împotriva troienilor. Soţia lui Zeus era divinitatea protectoare a cetăţii Argos (vezi n. 47).

101. Exista în vechime credinţa că zeii părăsesc morţii, ca să nu-i contamineze impuritatea lor, dar şi cetăţile moarte, deoarece nimeni nu mai putea să le întreţină cultul.

102. Principalul râu care străbătea câmpia troiană avea, se pare, malurile abrupte, producătoare de ecouri.

103. Soţia lui Priamos, născătoarea multor fii şi fiice, personajul central al dramei (vezi n. 19).

104. Polyxene apare ca fecioară martiră, alături de regina-mamă, în *Hekabe*, cealaltă tragedie de Euripides păstrată având ca temă dezastrul Troiei.

105. Deoarece Kasandra, fiica lui Priamos şi a Hekabei, nu a răspuns elanurilor erotice ale lui Apollon, zeul, care o înzestrase cu un mare dar profetic, a pedepsit-o să nu-i mai fie crezute niciodată profeţiile.

106. Prin cuvintele sale din prolog despre sorţile Polyxenei şi Kasandrei, zeul mării anticipează evenimente din primul episod al tragediei.

107. Zeus, Poseidon şi Hades erau fiii lui Kronos şi ai Titanidei Rhea.

108. În Troia homerică se înălţa templul unei divinităţi, probabil fecioară sau/ şi războinică, numit de ahei, printr-o interpretatio graeca, Athena.

109. Cel care a răpit-o *pe* Kasandra de la altarul zeiţei, unde *se* refugiase ca rugătoare, a fost Aias lokrianul, fiul lui Oileus, nu Marele Aias, fiul lui Telamon – se arată în ciclul epic *Iliou Persis*.

110. Cea mai întinsă insulă din Marca Egeană, despărţită de continent prin strâmtoarea Euripos.

111. Insule din Marea lui Aigeus.

112. Capul Kaphareus se află la extremitatea de sud a Euboiei. Acolo Nauplios, regele locului, ca să răzbune moartea nedreaptă a fiului său Palamedes, aprinse focuri înşelătoare, care atraseră în promontoriul stâncos navele

elenilor, la întoarcerea de la Troia, şi astfel le nimici flota şi oamenii.

113. Muntele înalt (2 970 m) şi sacru, situat în nordul Thessaliei, era reşedinţa *zeilor*; uneori cerul era numit Olympos, mai ales de către poeţi.

114. Arma de temut a lui Zeus, cu care îşi distrugea duşmanii.

115. Ultimele versuri anunţă una din temele majore ale dramei, dezvoltată şi de Kasandra, anume că biruitorii, după vijelioase răsturnări, urmează să fie şi ei biruiţi, nu mai puţin decât cei pe care i-au cucerit. O izbândă prea mare este o formă de *hybris* (vezi n. 40) şi nu scapă nepedepsită.

116. Începe o lungă monodie sau arie solo a Hekabei, plină de imagini nautice, mai adesea metaforice, dar şi literale (vezi n. 39).

117. Legănarea rituală a trupului într-o latură şi-n alta, asociată bocetului, se întâlneşte şi azi prin unele zone din Europa de Răsărit şi din jurul Mediteranei.

118. Paian sau pean avea în greacă mai multe înţelesuri: a) putea să fie epitetul unor zei (Apollon, Dionysos), însemnând vindecătorul, mântuitorul; b) imn, îndeobşte de luptă, victorie sau bucurie, înălţat lui Apollon; alteori peanul era un cântec funerar, în cinstea zeilor subpământeni; c) interjecţie de slăvire, strigată în unele cânturi sau rugăciuni.

119. Traducerea literală este «voi aţi atârnat de catarge> produsul împletit al Egiptului», un mod pompos de a spune că au fost ancorate odgoane împletite din planta egipteană *byblos*, adică din *papyrus*.

120. Kastor şi Polydeukes (Dioskorii) erau fraţii Hellenei. Euripides, în drama *Helena*, v. 135 – 142, urmează sau inventă o versiune după care Dioskorii şi Leda, mama lor, s-ar fi sinucis de ruşine.

121. Textual: «*ruşine* a lui Eurotas», cel mai lung din râurile care străbat Peloponnesul; numele Eurotas e folosit ca metonimie pentru Sparta, patria Hellenei.

122. Cu alte cuvinte, Hekabe va da glas unui cântec de jale şi nu a unuia de slavă ca în zilele fericite, acum apuse, ale cetăţii. În traducerea versului 151 am urmat lecţiunea lui Wilamowitz.

123. Adoratoarele lui Bakehos, bakehantele sau thyadele, cuprinse de frenezie, celebrau riturile zeului în sânul naturii sălbatice, mai ales noaptea, la lumina torţelor. Muzica obsedantă a flautelor şi tamburinelor le transporta într-un dans năucitor, insuflându-le o sacră nebunie şi dându-le certitudinea unirii extatice cu însuşi Dionysos.

124. Vezi n. 12.

125. În versurile următoare femeile Corului caută să-şi închipuie unde le va fi dat să ajungă, captive, în Hellada. Această odă e singura din toată piesa care nu se concentrează asupra Troiei; ea cuprinde unele anacronisme când laudă Atena şi când dă amănunte despre Sicilia şi sudul Italiei, regiuni prea puţin cunoscute în epoca mykeniană.

126. O fântână la Korinthos. Poetul Pindaros numeşte acest oraş «cetatea Peirenei».

127. «Ţara lui Theseus» este Atena, unde ilustrul erou a fost rege.

128. Râul Peneios curge prin Thessalia, străbătând Valea Tempea între munţii Olympos şi Ossa în drumul lui spre Golful Thermaic.

129. Aluzie la Sicilia. Erupţiile vulcanului Etna, situat pe coasta răsăriteană a insulei, erau puse pe seama muncii zeului faur Hephaistos, în forja lui de sub munte. Prin «Fenicia» este numită aici Carthagina, colonie înfiinţată de fenicieni în Africa, vizavi de Sicilia.

130. Râul Krathis, a cărui apă se spunea că are proprietăţi colorante, curge prin provincia Lucania din Italia de Sud, unde se afla o colonie ateniană, cetatea Thurion, în latină Thurium. S. Barlow subliniază faptul că în acest *stasimon* locurile (provincii, cetăţi) sunt indicate prin apele lor (fântâni, râuri): Korinthos prin Peirene, Sparta prin Eurotas, Thessalia prin Peneios, iar Thurion prin Krathis.

131. Principalul crainic al lui Agamemnon a împlinit multe misiuni neplăcute, între care şi aceea de a-i comunica Hekabei rezultatul repartizării la stăpâni a captivelor, cu precădere a celor de sânge regal.

132. Kadmos, fiul regelui fenician Agenor din Tyr, a fost întemeietorul legendar al Thebei. Aici prin «pământul lui Kadmos» e numită Boiotia; de altfel, locuitorilor acestui tărâm, în limba tragediei antice, li se spune adesea kadmei.

133. Klytaimnestra şi Helena erau fiicele lui Tyndareos, regele Spartei.

134. Zeul inspiraţiei profetice, poetice şi muzicale.

135. Hekabe îi strigă Kasandrei, care se află în cort, să-şi lepede ornamentele rituale de preoteasă a lui Apollon: cheile, panglicile sacre etc.

136. Răspunsurile lui Talthybios privitor la soarta Polyxenei sunt echivoce şi pline de o neagră ironie. La sacrificarea fecioarei a făcut aluzie Poseidon în prolog (vezi n. 104), dar acum regina nu pătrunde înţelesul cuvintelor eufemistice ale crainicului, imaginându-şi că e vorba de un soi de strajă la mormântul eroului.

137. L. Parmentier observă într-o notă că, deşi «cuvintele aheu şi hellen pot fi folosite şi unul şi altul pentru orice grec, aici primul îi desemnează pe locuitorii din Peloponnes, iar celălalt pe cei din Thessalia».

138. Hekabe o compară din nou pe Kasandra cu o

adeptă delirantă a cultului dionysiac. Menadele (cuvânt derivat din verbul *maino* – a înnebuni, a delira), numite şi bakehante sau thyade (vezi n. 87 şi 123), erau însoţitoarele zgomotoase şi preotesele lui Bakehos.

139. Prinţesa cântă o melodie lirică, imaginându-şi – amară deriziune! – că îşi celebrează nunta cu Agamemnon, în templul lui Apollon. Conform datinii, mama miresei purta făclia în ceremonia nupţială.

140. Hymen sau Hymenaios, fiul lui Dionysos şi al Aphroditei, zeul căsătoriei şi personificarea sărbătorii nunţii, era întotdeauna invocat de alaiul ce însoţea mireasa de la altarul vetrei părinteşti la altarul domestic al soţului. Imnul cântat cu acest prilej se numea hymeneu.

141. Hekate (vezi n. 425) nu este o divinitate a căsătoriilor; menţionarea ei poate să aibă relaţie cu focul şi purtarea torţelor. Dar Hekate are asocieri sinistre cu puterile magiei negre şi, după cum observa scholiastul, cu însăşi moartea.

142. Strigăte înălţate de bakehante. Hesychios spune că vocabula *Euhan* s-ar trage dintr-un cuvânt folosit de indieni pentru iederă, plantă sacră a lui Dionysos.

143. Deoarece Kasandra e legată mistic de Apollon, pe care-l slujea ca preoteasă, i se pare firesc să-şi imagineze că întreaga ceremonie se desfăşoară în templul zeului. Dafinul (*laurus nobilis*) e arborele consacrat lui Phoibos. La Troia, ca şi la Delphi, templul acestuia era înconjurat de dafini.

144. Îndemn ironic făcut unor tinere femei, odinioară somptuos îmbrăcate, dar care acum poartă straie ponosite.

145. Hephaistos, fiul lui Zeus şi al Herei, zeul focului strălucitor şi cald, e nu fără motiv invocat ca purtător al torţei nupţiale.

146. Cuvântul «drept» poate să însemne fie «vertical», în sens fizic, fie «corect». Poate Hekabe vrea să

ia torţa deoarece Kasandra nu va fi respectat îndeajuns ritualul.

147. Pluralul «torţele» pare să indice că prorociţa purta câte o torţă în fiecare

148. Aici începe vorbirea iambică a Kasandrei. Locul cântecului frenetic, nebun, de adineaori, îl ia un discurs rece, lucid şi totuşi profetic.

149. Kasandra numeşte unirea sa cu Agamemnon «măritiş», precum şi Helena numeşte la fel dezastruoasa ei legătură cu Paris (v. 932).

150. După cum se ştie, Kasandra nu-l va ucide cu mâna ei, dar va fi cauza indirectă a morţii lui Agamemnon. Profeţiile Kasandrei privitoare la năpastele grecilor le întregesc pe cele mai generale făcute de Poseidon în prologul tragediei.

151. Nu vrea să vorbească în amănunt despre cascada de crime următoare adulterului Klytaimnestrei. Face totuşi aluzie la securea cu care vor fi omorâţi Agamemnon şi ea însăşi, precum şi la Orestes, care îşi va ucide mama pentru a-şi răzbuna tatăl. Istoria tragică a casei lui Atreus, părintele lui Agamemnon şi al lui Menelaos, a fost o mină de aur poetică vreme de aproape trei milenii.

152. Începând de aici, Kasandra purcede să demonstreze logic că de fapt troienii au fost adevăraţii învingători. Ei şi-au dobândit o faimă slăvită şi eternă apărându-şi pământul ţării, familiile şi prietenii, în timp ce elenii au pătimit din pricina depărtării de patrie şi familie şi n-au avut parte de cuvenitele funeralii. Argumentele Priamidei, adăugate la cunoaşterea profeţiei că majoritatea grecilor vor fi nimiciţi pe drumul de întoarcere, sunt puternice.

153. Epitetele «înţelept», aici, şi «ilustru», cu câteva versuri mai sus, îl descriu pe Agamemnon în sens ironic.

154. Se referă la jertfirea fiicei sale, Iphigeneia. În tragedia lui Euripides, închinată acestui eveniment, Klytaimnestra îşi înfruntă soţul, spunându-i: «Frumos! îţi pierzi fiica pentr-o dezmăţată! Răscumperi stricăciunea cu preţul cel mai scump!» (*Iphigeneia la Aulis*, v. 1169 – 1170)

155. În antichitate se făceau la morminte libaţii de sânge în cinstea şi pentru îmblânzirea divinităţilor infernale.

156. L. Parmentier desluşeşte în versul acesta o eventuală aluzie, foarte voalată, de altfel, la adulterele săvârşite în toată Hellada de nevestele absenţilor.

157. Leda, soţia lui Tyndareos, regele Spartei, a fost sedusă de Zeus, coborât la ea sub înfăţişare de lebădoi. Urmarea a fost că a născut cvadrigemeni: Polydeukes şi Helena, zămisliţi de Zeus (semizei), iar Kastor şi Klytaimnestra, de Tyndareos (muritori). După altă versiune, ambii feciori s-ar fi tras din Zeus.

158. Încă din poemele homerice, soţia lui Odysseus este înfăţişată ca un model de feminitate virtuoasă şi castă, în contrast cu Tyndaridele, firi pasionate şi violente.

159. Dispreţul lui Euripides faţă de crainici e răspicat şi în alte drame: *Heraklizii*, v. 120 şi urm., *Rugătoarele*, v. 426 şi urm., *Orestes*, v. 888 şi urm.

160. Moartea reginei-mame înainte de plecarea spre patrie a navelor greceşti este prorocită şi de tracul Polymestor la sfârşitul tragediei *Hekabe*, v. 1261 şi urm.: «Apele mării te vor înghiţi, când vei cădea din vârful catargului… cunde> tu însăţi te vei căţăra… te vei preface într-un câine, într-o căţea cu ochi aprinşi… Şi când va fi să pieri, mormântul tău se va chema… Mormântul Căţelei, un semn pentru corăbieri.»

161. Kasandra începe să prezică unele din nefericitele întâlniri şi popasuri ale eroului la întoarcerea

de la Troia, binecunoscute din cărţile *Odysseii*: monştri marini Skylla şi Charibdis (XII, v. 101 şi urm.); Cyclopii <în munţii Siciliei (IX); vrăjitoarea Kirke, localizată de Euripides în Marea Tyrrhenians (X, v. 233 şi urm.); naufragiul (V, v. 313 şi urm.); lotofagii din Tripolitania (IX, v. 83 şi urm.); furtul şi sacrificarea vitelor Soarelui, ale căror cărnuri fripte mugeau (XII, v. 262 şi urm.); coborârea în lumea morţilor (XI). Unii consideră întreg fragmentul (v. 435 – 443) interpolat.

162. Bruscă schimbare de ritm; tetrametrul trohaic, precipitat, convine momentului când prorociţa vesteşte groaznicul sfârşit al lui Agamemnon şi al său.

163. Se desparte de însemnele sacerdotale înainte de a fi ucisă, pentru ca acestea să nu sufere contaminarea (*miasma*) morţii.

164. Erinyile, la singular Erinys, unele *din cele mai vechi figuri ale* pantheonului grec, sunt înfăţişate ca fiinţe înaripate, cu şerpi în păr sau încolăciţi în jurul membrelor, purtând în mână torţe sau bice şi sălăşluind în Erebos, străfundul Infernului. Misiunea lor principală este pedepsirea crimelor, mai ales a paricidului. Ele reprimă depăşirea dreptei măsuri, care îl face pe ins să-şi uite condiţia de muritor. Prin Erinyi se exprimă credinţa într-o ordine universală ce trebuie apărată.

165. Cu excepţia monodiei din prolog, acest discurs (*rhesis*) e singurul loc din dramă unde Hekabe îşi expune trecutul şi propria stare. Altminteri rolul său e mai curând de a se îngrijora pentru alţii (Corul, Kasandra, Andromacha) şi de a da răspunsuri altora (lui Talthybios şi Hellenei).

166. Uciderea criminală a bătrânului rege de către Neoptolemos la altarul domestic al lui Zeus Herkeios (vezi n. 97) e descrisă amănunţit de Vergilius în *Eneida* (ÎI v. 506 şi urm.)

167. O părere familiară grecilor, exprimată gnomic de numeroşi autori, de la Solon la Euripides.

168. Invocarea Muzei aminteşte formula de debut a *Iliadei*, *Odysseii* şi a mai multor imne homerice.

169. Conform legendei, un meşter din Phokida, Epeios (vezi n. 95), a construit faimosul cal de lemn de pin tăiat de pe muntele Ida. Odysseus s-a ascuns înăuntrul statuii enorme, laolaltă cu cei mai viteji şi încercaţi luptători, în vreme ce restul armatei greceşti s-a retras la Tenedos. Troienii, amăgiţi de acest dar insolit şi crezând că războiul s-a încheiat în favoarea lor, au tras în cetate calul, făcând o spărtură în zidul de apărare.

170. Excesul de aur de pe harnaşamentul calului are aici o conotaţie malignă şi sinistră.

171. Vezi n. 108.

172. Artemis, zeiţa fecioară, hălăduia în mijlocul naturii sălbatice, ocrotind fiarele sau vânându-le. Ca şi fratele său Apollon, în timpul războiului a ţinut partea troienilor.

173. Textual citadela, miezul înalt şi fortificat al unui oraş. Ca nume propriu era folosit de poeţi în legătură cu sau în loc de Troia.

174. Pasaj controversat; am tradus urmând lămurirea lui Murray. După decapitarea troienilor la altarele domestice, unde se refugiaseră ca suplicanţi, femeile, care jeleau după soţi, au fost violate de greci în singurătatea iatacurilor, ca să le nască fii cuceritorilor.

175. Neoptolemos, poreclit şi Pyrrhos (Roşcovanul), fiul lui Achilleus, s-a avântat în războiul troian abia după moartea părintelui său, dar niciun alt aheu nu l-a întrecut în vitejie; el a fost primul care a intrat în Calul de Lemn. La fel de necruţător ca tatăl său, l-a masacrat pe venerabilul Priamos, l-a zvârlit pe Astyanax de pe zidul cetăţii, a luat-o captivă pe Andromacha, soţia lui Hektor, făcându-şi-o

concubină, a mânuit cuţitul la jertfirea Polyxenei şi s-a căsătorit, mai târziu, cu Hermione, fiica lui Menelaos.

176. Dialogul liric care începe este compus din versuri frânte; în curgerea replicilor, fiecare personaj răspunde la spusele interlocutoarei sale şi totodată îşi urmăreşte firul propriilor gânduri. Astfel de dialoguri sincopate sunt caracteristice mai curând pentru ultimele drame ale lui Euripides.

177. El a scăpat de la moarte când maică-sa, Hekabe, în pofida profeţiei că noul născut va provoca ruina Troiei, refuzând să fie ucis, l-a expus pe muntele Ida, unde a fost găsit şi crescut de păstori.

178. E vorba de troienii răpuşi la picioarele statuii Athenei.

179. Aluzie la helleni, care acum sunt puternici, dar care vor fi nimiciţi de zei, aşa cum au prorocit Poseidon şi Kasandra.

180. Aias, fiul lui Oileus (vezi n. 109), a răpit-o mai devreme pe Kasandra de la altarul Athenei; acum ameninţarea îi vine din partea lui Agamemnon.

181. Spălarea şi găteala cadavrului – sau barem învelirea lui, precum aicilaolaltă cu bocetul ritual făceau parte din îndatoririle femeilor casei faţă de răposat. În perioada arhaică, bocetul era zgomotos, însoţit de o gesticulaţie violentă: smulgerea sau tăierea părului, brăzdarea obrazului cu unghiile până la sânge, lovirea capului şi pieptului cu pumnii.

182. În Hellada, cu deosebire la Atena, unei femei respectabile, paznica vetrei, nu i se cuvenea să-şi părăsească, decât excepţional, casă, şi atunci pentru ceremonii religioase, nuntă, înmormântare etc. în unele din dramele sale (*Medeia*, *Herakles*, *Fenicienele*), personajele lui Euripides protestează împotriva stării femeii, în contrast cu libertatea bărbatului.

183. Andromacha se descrie pe sine drept soţie a lui Neoptolemos, deşi nu urma să fie decât concubina lui.

184. În text, pentru noapte e folosit eufemismul «binevoitoarea» (*euphrone*).

185. Prinţesa foloseşte un verb mai crud «merită să fie scuipată femeia etc.»

186. Unii comentatori au socotit cuvântarea Andromachii exerciţiu de retorică pe două teme disparate: corectitudinea comportamentului femeii şi foloasele respective ale vieţii şi morţii. Totuşi, în ultima parte, discursul devine patetic, atunci când eroina îşi exprimă fidelitatea faţă de Hektor.

187. Deşi nu a plutit niciodată pe mare, Hekabe, ca şi în prologul dramei, este preocupată de corăbii şi de navigaţie (vezi n. 39).

188. Îndemnul Hekabei purcede dintr-o viziune asupra vieţii mai pragmatică decât aceea a nurorii sale, faimoasă pentru comportamentul său demn şi reţinut.

189. Pelops, eroul eponim al Peloponnesului, fiul lui Tantalos, la rândul lui fiul lui Zeus, a fost tatăl lui Atreus şi Thyestes, deci bunicul lui Agamemnon şi Menelaos – în numele cărora vorbeşte crainicul Talthybios.

190. Descrierea inspirată a unor date fizice pentru a stârni emoţia este tipică la Euripides şi se întâlneşte în mai multe piese. Iată bunăoară un fragment din despărţirea de copii a Medeii: «Iubite mâini şi buze dragi, icoane vii cu chip ales, fiţi fericiţi, copiii mei… O, dulci îmbrăţişări, obraze moi, suflări suave de copii!» (Medeia, *v*. 1071 – 1075)

191. Poate este îndreptăţită părerea unora că aici ar fi exprimată o idee centrală a dramei, anume că grecii, presupuşi a fi civilizaţi, sunt în realitate barbari şi că adevăraţii civilizaţi sunt de fapt barbarii. Aceasta reprezintă o contestare a unor valori cu care grecii se

mândreau de multă vreme.

192. Vărsarea de sânge sau neîmplinirea îndatoririlor sacre se credea că sunt urmate inexorabil de năpustirea unui duh răzbunător (*alastor*) asupra persoanei şi membrilor familiei celui ce păcătuise, pe care nu-i slăbeşte nici în Hades.

193. Frumuseţea şi farmecul ochilor Hellenei erau legendare.

194. Tema acestei ode este distrugerea Troiei de către helleni şi trădarea ei de către zei. Corul îşi reaminteşte întâia nimicire, mai veche, a cetăţii, când Herakles şi Telamon i-au năruit prin foc puternicele ziduri. Herakles o mântuise de ameninţarea unui monstru pe Hesione, fiica lui Laomedon, regele Troiei, şi, neprimind răsplata făgăduită, a pornit o expediţie de pedepsire împotriva troienilor. Pe de altă parte, cetatea, care odinioară fusese răsfăţată de divinitate prin strămutarea în rândurile nemuritorilor a doi din fiii lui Laomedon – Ganymedes şi Tithonos – acum este uitată atât de aceştia, cât şi de zei. Prima strofa şi antistrofa e închinată eroilor greci: Telamon, cu fermecătoare trimiteri la cetatea Atena, şi Herakles, zugrăvit cum debarcă la râul Simois în vederea războiului. Strofa şi antistrofa următoare evocă plastic câteva figuri din cercul olimpyenilor, nepăsătoare faţă de soarta Troiei: Ganymedes, paharnicul zeilor, în mijlocul cupelor de aur, Aurora cu aripi albe şi soţul ei, Tithonos într-o cvadrigă de aur.

195. Athena a plantat întâiul măslin sacru pe Akropolis, spune mitul, când a concurat, laolaltă cu Poseidon, pentru alegerea unui patron al cetăţii.

196. Răsplata promisă de Laomedon era o pereche de cai divini primiţi drept despăgubire de la Zeus, după ce acesta îi răpise fiul, pe Ganymedes.

197. Zidurile Troiei au fost înălţate de Apollon şi

Poseidon pentru regele Laomedon (vezi n. 28), care nu le-a recompensat efortul. Atunci Poseidon a trimis un monstru marin, să-i pustiască ţara, şi care ameninţa să-i devoreze fiica, pe Hesione. Herakles a eliberat-o, ucigând monstrul, dar a fost, la rândul său, înşelat de rege.

198. Laomedon, fondatorul Troiei, a avut patru copii: Hesione, Priamos, Ganymedes şi Tithonos. Ultimii doi (vezi n. 194) au fost trecuţi printre zei: Ganymedes, iubit pătimaş de Zeus, a fost răpit de acesta şi făcut paharnic în Olympos, iar Tithonos şi-a depăşit condiţia de muritor în urma nunţii cu Eos, zeiţa zorilor de ziuă.

199. Bros, fiul Aphroditei, daimonul gingaş şi totodată cumplit al dragostei, e făcut aici răspunzător de-a fi aprins pofta lui Zeus pentru Ganymedes şi a Aurorei pentru Tithonos.

200. Strămoşul troienilor a construit la poalele muntelui Ida o cetate, Dardania, care a devenit parte a Troiei.

201. Aşa era numită Helena de către duşmanii lui Menelaos, troienii.

202. Această rugăciune către Zeus, tradiţională în formă, este nu mai puţin modernă prin cuprins, trimiţând la unele doctrine filosofice din vremea lui Euripides. Divinitatea care susţine pământul, identificată aici cu Zeus, este Aither (Văzduhul), elementul primordial la Diogenes din Apollonia. «Nestrămutata lege a naturii» poate să fie o referire la cuvintele lui Herakleitos despre lupta şi echilibrul contrariilor în natură, iar «raţiunea muritorilor» o referire la Anaxagoras, după care Nous este principiul animator al universului.

203. Un oracol prezisese că venirea lui Paris pe lume va fi năpastă pentru troieni, iar Hekabe visase că va da naştere unei torţe, care va incendia dintr-odată Europa şi Asia. De aceea Priamos a lepădat noul-născut spre pieire

pe muntele Ida, de unde a fost salvat şi crescut de păstori.

204. Vezi n. 71. Dacă Paris ar fi ales-o fie pe Athena, fie pe Hera, care i-au promis putere militară şi dominaţie politică, grecii ar fi fost acum covârşiţi de troieni.

205. E vorba, evident, de Aphrodita.

206. Argumentul că însuşi Zeus e robul Aphroditei se află şi la alţi autori greci.

207. Paris a fost rănit mortal de una din săgeţile otrăvite ale lui Philokletes.

208. În *Alexandros*, Deiphobos, fratele lui Paris, a fost întrecut de acesta la jocuri; simţindu-se umilit că a fost învins de cel ce se dăduse drept sclav, a uneltit să-l ucidă. Căsătoria lui intempestivă cu Helena, după moartea lui Paris, poate a fost un mod de a se răzbuna pe rivalul său.

209. Soţia lui Zeus era protectoarea cetăţii Argos (vezi n. 47).

210. Cetate din Peloponnes, la sud de Sparta, loc faimos de venerare a Aphroditei.

211. O idee apropiată conţine un fragment nelocalizat din opera lui Euripides: «Spiritul nostru este un zeu pe care îl purtăm fiecare în noi.» (Fr. 1007)

212. Hekabe răstălmăceşte aici cuvintele Hellenei; aceasta afirmase că puterea care a subjugat-o a fost Aphrodita, nu Paris.

213. Kastor şi Polydeukes, fraţii gemeni ai Hellenei, ar fi putut să-i vină în ajutor, deoarece nu fuseseră încă divinizaţi.

214. Prosternarea (*proskyttesis*) în faţa suveranului sau a zeilor, obicei oriental, era o noutate pentru o femeie din Hellada.

215. Textual: «fiinţă care merită să fie scuipată».

216. O glumă proastă, cam nepotrivită fie şi pentru Menelaos; una din foarte rarele replici de comedie într-o tragedie attică.

217. La Troia Zeus avea un templu pe muntele Ida (*Iliada*, *VIII*, *47 şi XIV*, *352*).

218. E vorba de turte sacrificiale având forma de lună plină, numite chiar luni (*selenai*).

219. Puterea nimicitoare a focului este o imagine ce revine obsedant în piesă.

220. Fiecare femeie din lor se adresează soţului său mort. În lumea eroilor homerici, dar fără îndoială şi mai târziu, domnea credinţa că omului, la moarte, îi zbura pe gură, odată cu ultima suflare, sau i se desprindea din rănile sângerânde, ca un abur, ceea ce elenii numeau *ei dolon*, adică imaginea, copia fără fiinţă materială, dar care păstra conturul răposatului. Acest dublu, de altă natură decât a cărnii destrămate, duh sau chip de umbră, se îndrepta spre lumea Nevăzutului (Hades). Dar dacă nu i se îndeplineau cuvenitele rânduieli funerare, sufletul rătăcea o vreme, fără să-şi găsească decât anevoie odihna.

221. Impunătoarele ziduri de piatră de la Mykene, Tiryns şi Argos au fost clădite de Cyclopi, vestiţi meşteşugari.

222. Sau Salamina: mica insulă aridă din golful de la Eleusis, în apropierea Atenei, era faimoasă pe vremea războiului troian ca patrie a Marelui Aias, fiul lui Telamon.

223. Se referă la Akrokorinthos, citadela oraşului aflat între golfurile Saronic şi Korinthic. Istmul Korinthului constituia intrarea în Peloponnes.

224. Oglinzile, afară de faptul că dovedesc frivolitatea Hellenei, au, ca şi alte obiecte de aur în această piesă, o conotaţie sinistră (vezi n. 170). În drama *Orestes* se spune că Helena a adus de la Troia sclavi răspunzători de oglinzile şi de parfumurile sale.

225. Unul din districtele din care era alcătuită Sparta.

226. La Sparta exista un templu al Athenei acoperit

cu plăci de bronz (Pausanias, III, 17.2).

227. După această versiune, Akastos, fiul lui Pelias, rege în Iolkos, l-a gonit din cetate pe Peleus, bunicul lui Neoptolemos.

228. Talthybios a împlinit îndatoriri ce reveneau, după datină, rudelor mortului.

229. Toţi editorii şi comentatorii atrag atenţia asupra obscurităţii ultimelor două versuri (1071 – 1072).

230. Ceea ce promitea Astyanax era îndătinat şi de cuviinţă să împlinească un nepot iubitor la stingerea bunicii sale.

231. Această personalizare a pavezei lui Hektor, ca şi cum ar fi încă un leş care ar trebui înmormântat, are un puternic efect dramatic. Odysseus este pe drept cuvânt menţionat aici ca unul care a susţinut şi pus la cale asasinarea lui Astyanax.

232. Vezi n. 181.

233. Faima postumă prin mijlocirea cântului şi poeziei a fost mereu o gingaşă consolare pentru vechii greci.

234. Martirizată de năpaste, rămasă fără nicio nădejde şi, mai grav, înşelată de zei, bătrâna regină vrea să se sinucidă, aruncându-se în rugul cetăţii.

235. Din momentul acesta, până la sfârşitul dramei, se cântă un *kommos*, adică un dialog liric, între Hekabe şi lor.

236. Îl invocă pe Zeus, părintele strămoşului troienilor, Dardanos.

237. Priamos a fost ucis pe treptele unui altar (vezi n. 97 şi n. 166).

ANDROMACHA

238. Vezi n. 29.

239. E vorba de cetatea Theba Hypoplakia, De-sub-Plakos, un munte situat în Kilikia, al cărei rege era Eetion,

tatăl Andromachăi. Se admite în general că Plakos şi Kilikia lui Eetion se aflau în Mysia, la sud de Troada.

240. Informaţia referitoare la aruncarea lui Astyanax de pe zidul Troiei se află prima oară în *Iliada* (XXIV, 734), dar e dată numai ca prezicere, nu ca fapt împlinit. Euripides stăruie asupra tragicului asasinat al copilului în capodopera *Troienele*, în episodul secund şi în *exodos*.

241. Neoptolemos (vezi n. 175) s-a născut şi a fost crescut în insula Skyros, una din Sporade, vecină cu Thessalia. Acolo, pentru a evita să participe la războiul Troiei, s-a ascuns Achilleus, deghizat în faţă, sub numele Pyrrha (Roşcovana), şi a împărtăşit *timp de* nouă ani viaţa *copilelor* regelui Lykomedes; *pe* una din ele, Deidameia, a sedus-o şi astfel a văzut lumina zilei Neoptolemos (Pyrrhos).

242. Cetatea Pharsalos era aşezată pe un afluent al lui Enipeus, el însuşi afluent al lui Peneios, principalul râu din Thessalia.

243. Peleus, fiul lui Aiakos, regele myrmidonilor din Thessalia, s-a căsătorit cu zeiţa Thetis, fiica lui Nereus; din această pereche ilustră s-a născut Achilleus. La nunta lor pe muntele Pelion, onorată de prezenţa tuturor zeilor, a aruncat Eris (Discordia, Zavistia) mărul cu inscripţia «Celei mai frumoase», care a dus la judecata lui Paris şi mai apoi la războiul troian (vezi n. 71).

244. Acest fecior se numea Molossos, se afirmă în argumentul grec al piesei. După alte tradiţii, Andromacha ar fi avut mai mulţi copii.

245. Fiica lui Menelaos şi a Hellenei fusese făgăduită de soţie lui Orestes; dar tatăl ei, ignorând făgăduiala, a dat-o lui Neoptolemos, pentru a răsplăti serviciile aduse de acesta în războiul Troiei. Adesea, în elină, adjectivele derivate din numele de locuri, cum aici «spartana», au conotaţii depreciative.

246. Sterilitatea Hermionei este, după cât se pare, invenţia lui Euripides; alţi autori îi atribuie mai multe odrasle.

247. A venit ca rugătoare (suplicantă), sperând să fie ocrotită de zeiţă. Templele, altarele şi alte locuri sacre erau respectate îndeobşte ca refugii intangibile.

248. Andromacha consideră sminteală, nebunie, faptul că Neoptolemos l-a făcut odinioară răspunzător de moartea tatălui său pe Apollon, care în război s-a aflat făţiş şi activ de partea troienilor. Acum plecase în pelerinaj la Delphi să se împace cu zeul-profet.

249. Nu e singurul loc în care poetul tragic vorbeşte despre iscusinţa femeilor de a ieşi din încurcături.

250. Înălţarea de lamentaţii către cer este unul din locurile comune ale tragediei, parodiat adesea de comediografi.

251. Vezi n. 167.

252. Începe un moment când eroina cântă o monodie elegiacă, unică, în privinţa metrului, din tot teatrul grec. Elegia este caracterizată, schematic, prin alternanţa hexametrului epic (dactilic) cu un pentametru, care fac împreună un distih, o scurtă strofă. Distihul elegiac, favorabil comunicării tristeţii, era folosit, cu acompaniament de flaut, pentru cântece funebre. Aici se desfăşoară un gingaş *lamento*, în care Andromacha nu se limitează să plângă pentru moartea lui Hektor, ci exprimă felurite aspecte ale propriei dureri. În traducerea acestui fragment (v. 103 – 116) nu am respectat schema metrică a originalului, dar l-am demarcat de versurile anterioare, vorbite, printr-o schimbare de ritm.

253. Vezi n. 38.

254. În *Iliada*, Achilleus, după ce l-a ucis pe Hektor, îi târăşte cadavrul, legat de carul său, spre lagărul navelor şi nu în jurul zidurilor. E drept că, la începutul luptei, Hektor,

îngrozit de aspectul rivalului său, o ia la fugă şi cei doi războinici, alergând, dau de trei ori ocol cetăţii. De aici se trage, fără îndoială, confuzia care s-a perpetuat pe urmă. În schimb, efectul tragic al versiunii urmate de Euripides este mult mai puternic.

255. În acest cânt inaugural (*parodos*), thessalienele din lor îşi exprimă compasiunea faţă de durerea femeii străine, asiatice, barbare, dar fără s-o apere deschis, ci îndemnând-o la moderaţie şi la teamă faţă de mânia Hermionei.

256. Perifrază pentru Hermione, copila Hellenei, care era fiica lui Zeus şi a Ledei (vezi n. 157).

257. Afirmaţia Hermionei din versul acesta pare fără noimă, deoarece Corul nu i-a grăit înainte niciun cuvânt; poate din antistrofa 2 lipsesc câteva versuri, în care se făcea aluzie la găteala tinerei regine.

258. Traducerea moţ a moţ este: «să răspândeşti… apa lui (sau din) Acheloos». Acest râu trece prin ţinuturi îndepărtate de locul dramei. Dar poeţii greci şi latini folosesc uneori cuvântul Acheloos, în sens general, pentru orice apă curgătoare şi limpede.

259. După Klotz, aici aurul semnifică luxul şi orgoliul asiatic.

260. Printre perşi, dar mai cu seamă în Egipt, căsătoriile incestuoase nu erau neobişnuite, până în vremea romanilor.

261. Expresie familiară, din limbajul comediei şi al prozei.

262. Ca un şlep la remorca unei corăbii; încă o comparaţie din sfera navigaţiei.

263. O acuză pe Hermione că, în relaţiile cu soţul, este încrezută şi dispreţuitoare.

264. Thracia, regiune septentrională faţă de Hellada, este adesea caracterizată de antici drept «omătoasă» sau

«cu iarnă grea» (vezi n. 33).

265. Aluzie la poligamia «barbarilor».

266. Euripides afirmă nu numai o dată că viaţa femeii este dominată de Bros, concepţie care, în această dramă, este ilustrată de caracterul Hermionei, de reacţiile şi schimbările sale neaşteptate în cursul acţiunii. Dragostea ca boală este o imagine ades întâlnită la tragediografi.

267. Helena, după unele tradiţii, ar fi avut cel puţin cinci bărbaţi.

268. În al doilea hemistih, Andromacha înţelege a spune că dragostea este ceva infam, când femeile sunt nestăpânite în comportamentul lor erotic, precum Helena şi Hermione.

269. Replica este plină de ciudoasă ironic şi de ură.

270. Ar dori ca Andromacha să iasă din «incinta sfântă», căci doar aşa îşi pierde inviolabilitatea de rugătoare.

271. Era procedeul obişnuit de a scoate suplicantul dintr-un templu, fără a păngări cu sângele acestuia lăcaşul.

272. Scholiastul lămureşte că astfel se fixa în vechime statuia de piedestal.

273. Aluzie, probabil, la Asklepios, fiul lui Apollon şi al lapithei Koronis, iscusit vindecător şi taumaturg, venerat ca zeu ocrotitor al medicilor şi al vracilor.

274. Săgeţile împotriva femeilor fac parte din convenţia retorică a dialogului la Euripides, de unde i s-au tras învinuirile de misoginism.

275. În primul *stasimon*, alcătuit din două perechi de strofe, domină motivul Judecăţii lui Paris, acea obârşie a relelor, care a dus la nimicirea Troiei şi mai apoi la captivitatea Andromachăi (vezi n. 71).

276. Hermes (vezi n. 24).

277. Aici totul este cântat în sens figurat. Hermes nu

a mânat vreun atelaj cu trei cai, ci el, zeul comunicaţiilor, a călăuzit până la sălaşul păstoresc al lui Paris, pentru concursul de frumuseţe, trei zeiţe: Hera, Athena şi Aphrodita (vezi n. 71).

278. Referire la ritualul de purificare care consta în debarasarea de obiectele mânjite, profanate, prin aruncarea lor peste cap. Hekabe trebuia să ţină seama de avertismentele prezicătorilor şi să arunce peste cap răul, adică să-l extermine pe Paris la naştere. În loc de asta, pruncul a fost expus pe Ida (vezi n. 177 şi 203).

279. Dafinul profetic se afla în preajma templului lui Apollon (vezi n. 143).

280. Euripides revine insistent asupra tinereţii Hermionei, care nu era decât o adolescentă, aflată la vârsta dintre copil şi efeb – spune scholiastul – dar prin asta nu mai puţin plină de răutate.

281. Aceste versuri (330 – 332) sunt probabil interpolate şi, ca atare, unii editori moderni le suprimă. Încă din antichitate Stobaios le cita ca fiind de Menandros, dar nu este exclus ca autorul *Anthologiei* să se fi înşelat sau că atât Euripides, cât şi Menandros să fi avut în minte acelaşi proverb.

282. Scholiastul interpretează aici textul pe şleau: «mai bine câteva concubine <rivale>» etc.

283. Din ultima frază Menelaos trebuie să înţeleagă că ura fiicei sale nu-l îndreptăţeşte să se acordeze pe aceeaşi lungime de undă cu ea.

284. Neoptolemos.

285. Euripides îşi va fi adus iarăşi aminte de vreun proverb, în care cucerirea Troiei era folosită ca termen de comparaţie pentru o acţiune de mare însemnătate ce trebuia înfăptuită.

286. Aşadar, inclusiv Andromachăi, subînţelege Atridul.

287. De la înălţimea stâncii pe care se află palatul lui Priamos.

288. În textele păstrate scrie, negru pe alb, «ucigaşul bărbatului meu», o enormă exagerare retorică: pe Hektor nu l-a ucis Neoptolemos, ci tatăl acestuia, Achilleus.

289. În versurile lui Euripides se întâlnesc nu rar exemple de oxymoron, destule ca să-l incite pe Aristophanes să le parodieze, în *Acharnienii*, de pildă.

290. În original este folosit, cu o nuanţă evidentă de dispreţ, verbul *erpo*, propriu pentru a indica mersul animalelor.

291. Imagine scoasă din viaţa păsărilor, ca şi în *Troienele* (v. 751) şi în *Heraklizii* (v. 71 – 72) etc.

292. Cu versul acesta începe o violentă invectivă antispartană, care i-a făcut pe unii comentatori să exagereze importanţa polemicii politice a dramei şi să considere *Andromacha*, în totalitate, un adevărat pamflet antilaconian. Fără îndoială, aici se pot face apropieri de unele evenimente din războiul peloponnesiac, consemnate în cărţile lui Thukydides, mai ales de masacrul hiloţilor, care se refugiaseră în templul lui Poseidon de la Tainaron şi pe care spartanii, cu promisiuni mincinoase, i-au înduplecat să-şi părăsească sacrul atât.

293. Tema acestui *stasinton* este o meditaţie discursivă pe tema rivalităţilor generate de dualitate în familie şi în stat.

294. Cu alte cuvinte, să crească laolaltă în familii fraţi vitregi.

295. L. Meridier atrage atenţia într-o notă că problema concubinajului preocupa societatea atenianăă din anii în care a fost creată şi reprezentată drama.

296. În controversele timpului privitoare la dispersia sau la unicitatea puterii în stat, Euripides se declară făţiş pentru aceasta din urmă, dezamăgit de competiţia dintre

facţiuni la Atena, mai ales după moartea lui Perikles.

297. Comentatorii cred a desluşi aici o aluzie la Kleophon, pe care dramaturgul nu l-a admirat în chip deosebit, dar a cărui guvernare autoritară trebuie să i se fi părut preferabilă luptelor partizane.

298. În clipa de restrişte în care se află, Andromacha îl invocă pe Hektor cel mort, soţul legiuit, nu pe Neoptolemos.

299. Vezi n. 243. Răspunzând chemării nefericitei Andromacha, Peleus soseşte mânat de compasiune, dar mai ales de grija salvării lui Molossos, unicul descendent al Aiakizilor.

300. O adiere de vânt aducător în port – metaforă pentru salvare. Aici eroina este asemănată cu o navă primejduită de furtună.

301. Ritualul grecesc poruncea suplicanţilor să îmbrăţişeze genunchii şi să atingă mâna dreaptă şi bărbia omului de la care cerşeau ocrotire. Dar la «barbari», comentează scholiastul, era interzis robului să atingă bărbia stăpânului; pe de altă parte, Andromacha, având mâinile legate, oricum n-avea cum să facă gestul acesta.

302. Versul conţine fie o aluzie la crimele din familia Pelopizilor (vezi n. 189), fie o figură retorică.

303. Învinuirile răspicate de Peleus sunt în legătură, probabil, cu lipsa de prevedere a lui Menelaos, care a lăsat-o pe Helena singură cu Paris şi a plecat departe, în insula Creta, de dragul unei moşteniri; ori tocmai în lipsa lui, seducătorul i-a răpit nevasta. În *Troienele* (v. 943 şi urm.) Helena îl mustră în chip asemănător pe Menelaos pentru a fi plecat în călătorie, părăsind-o în tovărăşia lui Paris.

304. Euripides se referă, prin glasul lui Peleus, la legile spartane privind educaţia sportivă a femeilor, promulgate de Lykurgos. La Sparta, îmbrăcămintea fetelor

consta din o tunică scurtă, neîncinsă şi despicată până deasupra genunchilor; de aceea tinerele spartane erau numite, nu fără *ironie*, *phainomerides* (*cele* ce-şi arată coapsele). Desigur, proiectarea unor realităţi din secolele istoriei în timpul mitic este un anacronism, cum se mai întâlnesc şi altele în opera tragicilor greci.

305. În elină, *miastor*, având acelaşi înţeles cu *alastor* (vezi n. 192): spirit rău, geniu malefic sau pur şi simplu homicid.

306. În *Iliada* (IV, v. 126 şi urm.) scrie că Menelaos a fost rănit cu o săgeată de Pandaros. Totuşi o scholie se referă la distincţia lui Aristarchos între *ballo*, a răni prin aruncare, şi *titrosko*, a răni cu arme tăioase (prin luptă corp la corp); iar în textul lui Euripides e folosit ultimul verb. Deci Menelaos ar fi fost rănit de la distanţă, fără să fi luptat.

307. Peleus s-a împotrivit căsătoriei lui Neoptolemos cu Hermione, fiica unei femei cu faimă pătată, Helena.

308. Iphigeneia, copila lui Agamemnon şi a Klytaimnestrei, a fost sacrificată de tatăl ei la Aulis, pentru a îmblânzi divinităţile potrivnice şi a obţine vânt prielnic navigaţiei flotei elenilor spre Troia.

309. Dezgolirea şi arătarea sânului de către femei căzute în restrişte erau menite să stârnească milă, iertare etc. Aici însă gestul are, fără îndoială, o finalitate ambiguă.

310. Aiakos, ai cărui părinţi au fost Zeus şi Aigina (vezi n. 30).

311. Prin fluviile Nil şi Phasis sunt indicate, la sud şi la nord, marginile cunoscute ale pământului.

312. Menelaos exagerează retoric. De fapt, Andromacha nu a avut niciun amestec în uciderea lui Achilleus; o dovedesc următoarele două versuri, 655 – 56, după unii editori, interpolate.

313. Încă o exagerare în discursul nu lipsit de

sofisme al lui Menelaos: el nu era rudă de sânge cu Peleus, ci doar prin alianţă.

314. Autorul relevă însemnătatea relaţiilor interumane în educaţie.

315. Phokos, frate (după unii vitreg) cu Peleus şi Telamon, a fost ucis în chip viclean de aceştia, drept răzbunare că i-a învins la un concurs atletic. Apoi tatăl lor, Aiakos, a pedepsit ucigaşii, exilându-i.

316. Grecii, după victorie, ridicau pe câmpul de luptă trofee din armele capturate, pe care le atârnau de trunchiuri de lemn şi le consacrau lui Zeus. Altminteri, cuvântul trofeu, *tropaion*, se trage de la *trope*, acţiune (în cazul de faţă a duşmanului) de a se întoarce pentru a fugi.

317. Unii au recunoscut în acest pasaj o critică la atribuirea de onoruri demagogului Kleophon, după victoria atenienilor asupra spartanilor pe insula Sphakteria.

318. Apucarea insului de păr şi tragerea lui pe jos era un fel tipic de a pedepsi sclavii.

319. S-a susţinut că-i vorba fie de Argos, fie de Mantinela, fie de altă cetate, în realitate Menelaos invocă un pretext spre a evita mânia lui Peleus.

320. Aluzie la Andromacha şi la fiul ei, tocmai salvaţi de Peleus.

321. Aluzie la Marele Achilleus, eroul între eroi.

322. Această epodă este în întregime un elogiu liric al lui Peleus, cu trimiteri la trei faimoase evenimente mitice la care a luat parte acest erou: lupta lapithilor cu Centaurii, expediţia corăbiei Argo şi primul război împotriva Troiei.

323. La nunta lui Pirithous cu Hippodameia, când Centaurii, beţi, au vrut să le violeze gazdelor femeile, a izbucnit o violentă luptă între oameni şi monştri. La înfrângerea Centaurilor au contribuit, între alţii, Peleus şi mai ales eroul naţional al atenienilor, Theseus.

324. Chemaţi de Iason, numeroşi eroi s-au îmbarcat pe nava Argo şi au călătorit până în Kolchida, în Transcaucazia, ca să cucerească faimoasa lină de aur, aflată în puterea lui Aietes, fiul Soarelui. După Diodoros din Sicilia, argonauţii erau în număr de cincizeci, cu toţii regi sau fii de regi, cei mai străluciţi dintre ei numindu-se: Iason, Herakles, Kastor, Polydeukes, Telamon, Peleus, Orpheus etc. în drumul lor către nord, la intrarea în Marea Neagră (vezi n. 51) au trecut, cu ajutorul lui Poseidon, printre Symplegade, două stânci mişcătoare, ieşite din valuri, care, ciocnindu-se între ele, zdrobeau toate navele care cutezau să le depăşească. Symplegadele, situate una pe coasta asiatică şi alta pe coasta europeană, mai erau numite şi Stâncile Vinete.

325. Despre campania lui Herakles împotriva lui Laomedon şi despre întâia distrugere a Troiei, vezi n. 194 şi 198.

326. Spânzurarea şi înjunghierea erau două moduri de sinucidere tipice ale personajelor din tragedia attică.

327. Smulgerea părului şi laceraţia, rituale curente în perioada arhaică, au fost interzise la Atena de Solon, în jurul anului 600.

328. Pe lângă cele pomenite anterior, Hermione enumeră în febra disperării şi alte moduri de sinucidere: precipitarea în flăcări sau în mare şi retragerea în pădure.

329. Se întreabă dacă să se arunce ca suplicantă la genunchii rivalei Andromacha.

330. Aluzie la Argo, întâia navă care a trecut printre Symplegade (vezi n. 324).

331. Era ruşinos pentru o atenianã să stea de vorbă la poarta casei; în plus, ţinuta Hermionei trebuie să fi fost indecentă, cu straiele sfâşiate şi răvăşite.

332. La Dodona, în Epir, se afla un străvechi sanctuar al lui Zeus. Acesta se adresa muritorilor prin foşnetele

unor stejari sacri, interpretate de un colegiu de preoţi. După scholiast, Orestes, alungat din Argos după matricid, voia să afle de la oracol în care cetate urma să locuiască.

333. Era văr primar cu Hermione.

334. În Thessalia se află câmpia cea mai întinsă din Hellada.

335. Îndeobşte rugătorii sau suplicanţii erau indivizi vinovaţi de omor sau de altă greşeală gravă, pe care familia şi cetatea îi respingea spre a abate mânia *zeilor*. Consideraţi dintr-odată făpturi contaminate, ei rătăceau ţinând în mână ramuri de măslin, de care atârnau fâşii de lână albă, cerşind mila semenilor. Uneori suplicanţii nu erau răufăcători, ci oameni năpăstuiţi sau alungaţi, cărora era cuvenit, în numele pietăţii, să li se asigure ajutorul (vezi n. 301).

336. Cu alte cuvinte, femeia care nu are încă grija progeniturilor.

337. Poetul se foloseşte metaforic de cuvintele pat, aşternut, pentru femeie.

338. Hermione şi Orestes erau rude apropiate, iar Zeus le era strămoş (vezi n. 189).

339. Hera, cea mai vârstnică din fiicele lui Kronos, sora şi soţia lui Zeus, era protectoarea căsniciilor, simbol al bucuriilor şi vicisitudinilor vieţii conjugale.

340. Adică Andromacha putea să nască bastarzi.

341. Într-adevăr, înainte de războiul Troiei, Hermione fusese promisă lui Orestes de către Menelaos, dar mai apoi o dădu de soţie lui Neoptolemos.

342. Orestes, frate cu Iphigeneia şi Elektra, a fost crescut şi educat în Phokida de unchiul său Strophios. Fiul acestuia, Pylades, a devenit prietenul credincios al lui Orestes. Când au ajuns la vârsta bărbăţiei, cei doi veri şi prieteni s-au dus în Argos unde, cu ajutorul Elektrei, au ucis-o pe Klytaimnestra şi pe amantul ei, Aigisthos,

răzbunând asasinarea lui Agamemnon. După matricid, Orestes a fost exilat din Argos şi, ca atare, până la achitarea lui la Atena de tribunalul de pe Dealul lui Ares, nu se putea căsători decât cel mult cu o rudă.

343. Orestes a fost urmărit de cumplitele Erinyi, răzbunătoarele sângelui vărsat al mamei sale (vezi n. 164).

344. Thessalienii erau pasionaţi *crescători* de cai şi au avut *o faimoasă* cavalerie.

345. Recurgerea la limbajul vânătoresc – mai ales imaginea năvodului – se întâlneşte adesea la tragicii greci.

346. Aluzie *sinistră* la uciderea lui Neoptolemos de *către* delphieni, stârniţi de Orestes şi cu complicitatea lui Apollon, despre care va fi vorba mai departe.

347. Privitor la clădirea zidurilor Troiei de către Apollon şi Poseidon pentru Laomedon, tatăl lui Priamos, vezi n. 28. Ulterior, aceiaşi zei, neprimind răsplata cuvenită, au lăsat cetatea la cheremul lui Ares, numit aici prin epitetul său Enyalios; cuvântul se tălmăceşte «războinicul» şi derivă din Enyo, zeiţa sângeroasă şi violentă a activităţilor militare, care trecea drept doica, fiica, sau sora lui Ares.

348. Curs de apă în Troada (vezi n. 67).

349. Ilos a fost al patrulea rege legendar al Troiei, fiul lui Tros; din numele lor derivă cele două denumiri ale cetăţii, respectiv. În on sau Ilios, şi Troia.

350. În această strofa sunt reamintite asasinarea lui Agamemnon la întoarcerea din războiul troian de către Klytaimnestra şi apoi a acesteia de către Orestes (vezi n. 342); de asemenea este subliniat faptul – incredibil pentru lor – că Orestes a săvârşit matricidul cu învoirea, ba chiar la porunca lui Phoibos, exprimate printr-un oracol delphic.

351. Vezi n. 89.

352. Nume vechi pentru Delphi, unde se afla templul oracular panhellenic al lui Apollon, ridicat pe locul în care

zeul a ucis balaurul Python. Unul din epitetele cele mai cunoscute ale lui Apollon, uneori substantivat, este Pythianul.

353. Reşedinţa Atrizilor, situată în Peloponnes, a fost cel mai important oraş din aria Mediteranei în mileniul”. Acolo Heinrich Schliemann a scos la lumină superbele şi uimitoarele vestigii arheologice atestând realitatea istorică, nu doar legendară, a lumii homerice. Adesea poeţii greci folosesc cuvântul Argos pentru Mykene sau invers.

354. Însoţitorii lui Neoptolemos au zăbovit la Delphi trei zile admirând frumuseţea templului şi a celorlalte monumente de artă din incinta sacră.

355. Cu privire la locuitorii Phokidei, vezi n. 95.

356. Sanctuarul de la Delphi, aşezat pe povârnişul muntelui Parnassos, era o bucată de teren (*temenos*) în formă de patrulater, mărginită de un zid (*peribolos*) în care se deschideau mai multe porţi. Câteva ziduri de susţinere au îngăduit alcătuirea unor terase legate între ele prin Calea Sacră. Acest drum în formă de V traversa incinta, pornind de la poarta de jos până la esplanada templului, printre monumente votive de tot felul: statui izolate sau grupate şi «tezaurele», mici capele ridicate de cetăţile greceşti, unde erau îngrămădite ex-vofo-uri publice şi particulare. În cele din urmă, străbătând lunga esplanadă, se ajungea la altarul cel mare şi la templul lui Phoibos, care domina povârnişul de pe înălţimea platformei sale.

357. Mai exact spus, proxeni (*proxetioi*); aceştia erau străini într-o cetate şi însărcinaţi să reprezinte interesele lor naţionale, asemenea consulilor de astăzi.

358. Unele lănci aveau legate la mijloc curele, ataşabile de braţul luptătorului, pentru a fi recuperate lesne după lansare.

359. În textul elin apare numele unui faimos dans

războinic, *pyrriche*. Imaginea nu e lipsită de ironie tragică.

360. Se pare că exista la Troia un loc numit «saltul lui Achilleus», în amintirea saltului pe care eroul l-a făcut din corabie ca să coboare pe solul inamic.

361. S-a auzit vocea misterioasă, supranaturală, a lui Phoibos. La fel, în *Bakehantele*, v. 1078: «… şi-a răsunat un glas puternic prin văzduh, al lui Dionysos, desigur…»

362. A pierit deodată cu mulţi duşmani, se înţelege, luptând eroic.

363. Înţelesul ultimelor versuri este confuz.

364. Începe o lamentaţie funebră (*threnos*) rituală, cântată de Peleus şi de lor.

365. Peleus îşi strigă durerea cetăţii Phthia, rămasă fără rege, precum el însuşi a rămas fără urmaşi.

366. Nunta lui Peleus a fost divină, deoarece mireasa lui era o zeiţă şi la ceremonie au luat parte zeii (vezi n. 243).

367. Zeiţa îşi divulgă identitatea, deoarece, sub masca tragică şi cum toate rolurile erau jucate numai de bărbaţi, nici sexul personajului nu putea să fie recunoscut.

368. Palatul bătrânului Nereus se găsea în adâncul mării; acolo hălăduiau preafrumoasele sale fiice, aşezate pe tronuri de aur, torcând, ţesând şi cântând.

369. Pausanias, în *Descrierea Helladei*, citat de L. Meridier, indică locul mormântului în apropierea templului lui Apollon. Aducerea eroului răpus întâi la Phthia şi apoi mutarea lui la Delphi este, după cât se pare, contribuţia imaginaţiei dramaturgului.

370. Molossia era regiunea centrală a muntosului Epir (Epeiros), hărăzită să-i primească pe Andromacha şi pe fiul său, numit de autografi Molossos.

371. Helenos era fiul lui Priamos şi al Hekabei, fratele geamăn al Kasandrei, înzestrat, ca şi sora lui, cu un mare dar profetic. El a prezis că Troia nu putea fi cucerită

de greci decât cu trei condiţii participarea lui Neoptolemos, fiul lui Achilleus, la lupte; folosirea săgeţilor lui Philoktetes; în sfârşit, deţinerea statuii miraculoase a Pallas-Athenei, care căzuse din cer (Palladion). Helenos a fost singurul Priamid care a supravieţuit războiului Troiei.

372. Vezi n. 30.

373. Putinţa de a se mişca prin elementul lichid fără să se ude era o înzestrare a naturilor divine.

374. E vorba în realitate de mica insulă din Marea Neagră, situată în dreptul gurilor Dunării, numită de grecii vechi Alba (Leuke), iar de cei moderni şi, împreună cu ei, de noi Insula Şerpilor (Phidonisi). În lumina unor tradiţii posthomerice, Thetis a ridicat trupul neînsufleţit al lui Achilleus de pe ţărmul troian şi l-a strămutat la Leuke, unde eroul a trăit mai departe o viaţă misterioasă. Acolo s-ar fi aflat un sanctuar, pe care îl îngrijeau stoluri de păsări marine, şi un teren pentru exerciţii atletice. Se spune că, trecând pe lângă insulă, mateloţii auzeau în timpul zilei zăngănit de arme, iar noaptea clinchete de cupe şi cântece neîntrerupte de ospăţ. De altfel, printre grecii de pe malurile Mării Negre s-a răspândit un cult al lui Achilleus, dăinuitor până la sfârşitul antichităţii.

375. Un promontoriu pe coasta Thessaliei, aproape de Iolkos, şi o peşteră omonimă, unde s-a ascuns zeiţa Thetis, metamorfozată în sepie, pentru a evita unirea cu Peleus, tânărul muritor căruia o hărăzise Zeus să-i fie nevastă. Totuşi eroul, sfătuit de centaurul Cheiron, a prins-o, Nereida a redevenit zeiţă-femeie şi astfel a avut loc faimoasa nuntă de pe muntele Pelion (vezi n. 243).

376. Promontoriul Sepiei ţinea de masivul muntelui Pelion.

377. Peleus mai rosteşte câteva propoziţii sentenţioase privind căsătoria, temă de căpetenie în *Andromacha*.

378. Aceste versuri ale Corului se întâlnesc, aproape aidoma, şi în finalul altor piese de Euripides: *Alkestis*, *Medeia*, *Bakehantele*, *Helena*. Ele au mai degrabă rolul unei formule tradiţionale de încheiere, adăugată, cred unii, de actori.

HELENA

379. Mărunta insulă Pharos este situată în faţa locului unde Alexandru cel Mare a întemeiat mai apoi, pe coasta Egiptului, cetatea care îi poartă şi astăzi numele. Se ştie că din numele acestei insule se trage cuvântul «far», deoarece acolo a fost construit în epoca elenistică un turn, în vârful căruia se aprindea noaptea un foc puternic pentru a-i călăuzi pe navigatori spre portul Alexandriei.

380. Teza că revărsările Nilului se datorează topirii zăpezilor, presupuse, din zona izvoarelor sale, i se atribuie lui Anaxagoras şi a fost dragă marilor tragici greci. Iat-o enunţată încă o dată de Euripides, în *Archelaos* (fr. 230 Năuck): «... Nilul, cel mai frumos fluviu din lume, se umflă adunând apele Ethiopiei, ţara cu oameni negri; la vremea topirii zăpezilor, când Soarele străbate în cvadriga lui pământul...» Cât priveşte «ploile lui Zeus», se ştie că acesta era socotit răspunzător de toate fenomenele meteorologice; între numeroasele lui epitete figurează Ombrios *şi* Hyetios, *adică* ploiosul, aducătorul ploii.

381. Proteus era în *Odysseia* (IV) un zeu acvatic, Bătrânul Mării, păstorul turmelor de foci, înzestrat cu darurile profeţiei şi al preschimbării în felurite forme animale sau chiar în elemente (apă, foc). În *Helena* el este înfăţişat ca *rege* al insulei Pharos şi al întregului Egipt. De altfel, numele lui pare să fie transcrierea greacă a unuia din titlurile faraonului, Pruiti, adică «Sublima Poartă».

382. Psamathe (de lapsamathos, nisip), fiica lui Nereus, a fost căsătorită mai întâi cu Aiakos (vezi n. 30), de la care a dobândit un fiu, Phokos. Din căsătoria ei cu

Proteus, s-au născut două odrasle. Theoklymenos, în tălmăcire «cel-ce-ascultă-de-divinitate», şi Theonoe, adică «minte divină» sau «cea-inspirată-dedivinitate».

383. Nume feminin calchiat după verbul *ei* de a vedea, a observa etc., desigur în legătură cu facultatea profetică a fecioarei.

384. Privitor la modul în care se recomandau spectatorilor persoanele teatrului antic, vezi n. 367. În versiunea cea mai cunoscută a mitului, preafrumoasa Helena, fiica Ledei, a avut doi părinţi, unul uranian, Zeus, adevăratul ei zămislitor, şi altul terestru, Tyndareos, regele Spartei (vezi n. 157). Mai apoi, copilă fiind, a fost răpită pentru întâia dată de Theseus şi Pirithous, de la care au cucerit-o fraţii ei Dioskorii şi au adus-o acasă. Când a atins vârsta măritişului, din sumedenie de peţitori l-a ales pe Menelaos, cu care a avut o fiică, Hermione. Acesta e momentul răpirii Hellenei – pe atunci femeia cea mai frumoasă din lume – de către Paris, cu ajutorul Aphroditei (vezi n. 71). Prinţul asiatic vine în Sparta, este primit de Menelaos, dar, când Atridul e nevoit să plece într-o călătorie (vezi n. 303), îi răpeşte nevasta, nu fără consimţământul acesteia, şi o duce la Ilion. Ajungând soţia lui Paris, troienii refuză s-o cedeze ambasadorilor helleni, trimişi să reclame fugara, şi curând izbucneşte marea confruntare. Conform tradiţiei homerice, Helena a trăit într-adevăr la Troia un deceniu, cât a durat războiul, în pofida rezervei suspicioase a troienilor. Se spune că mai târziu, în noaptea fatală a căderii cetăţii, Menelaos s-a iscat în faţa ei cu sabia ridicată, gata s-o ucidă, dar a fost destul ca soţia vinovată să i se arate pe jumătate goală, ca soţului ultragiat să-i cadă arma din mână. Călătoria lor de întoarcere a fost lipsită de noroc, fiind nevoiţi să rătăcească opt ani în Mediterana Răsăriteană şi să întârzie în Egipt, unde au *fost* azvârliţi de un *naufragiu*. În cele din

urmă, perechea regală îşi regăseşte patria şi se instalează pe tronuri la Sparta, unde Helena, la fel de frumoasă, devine o paradigmă de virtuţi domestice.

385. Se ştie că Athena s-a născut, gata înarmată, din capul lui Zeus, după ce Hermes îi despicase acestuia fruntea cu o secure de bronz.

386. Vezi n. 70 şi n. 71.

387. Herodotos înregistrează în *Istorii o* tradiţie de la care a pornit Euripides când a făurit propria versiune a mitului. Conform acestei tradiţii, Helena nu a ajuns niciodată la Troia; o furtună a abătut navele lui Paris în Egipt, unde Proteus, regele ţării, i-a smuls-o răpitorului pe soţia lui Menelaos şi a păstrat-o neprihănită pentru acesta. Apoi, când grecii şi-au trimis la Ilion solii s-o ceară stăruitor pe Helena, troienii s-au jurat pe toţi zeii că femeia nu se află între zidurile lor: «Căci Priamos n-ar fi fost atât de smintit şi nici celelalte rubedenii din casa lui, încât să vrea să-şi primejduiască propria lor fiinţă, copiii lor, însăşi cetatea, numai pentru ca Alexandros să trăiască cu Helena.» (*Istorii*, II, 120, traducere de Felicia Vanţ-Ştef). Însă troienii nu au fost crezuţi şi astfel aheii s-au înverşunat vreme de zece ani să doboare o cetate nevinovată. În cele din urmă, după căderea Troiei, când Menelaos, navigând spre casă, a fost împins la rândul lui de o furtună în Egipt, nevasta i-a fost înapoiată. Dar marele poet liric Stesichoros din Himera, anterior lui Herodotos, susţine în *Palinodia* că Proteus a reţinut-o pe Helena în Ţara Nilului, iar lui Paris i-ar fi lăsat doar un fel de fantomă închipuind-o pe fiica Ledei.

388. O afirmaţie aproape identică face Apollon în epilogul dramei *Orestes* (v. 1641 – 42). Cu toate că densitatea locuitorilor în Hellada nu era nici pe departe comparabilă cu cea de astăzi, grecii se temeau de gravele pericole ce le aduce suprapopularea, *polyanthropia*.

389. Se spune că Zeus şi fratele său Poseidon au încercat amândoi s-o cucerească pe Thetis, până în ziua când un oracol a vestit că Nereida (vezi n. 243) va naşte un fiu mai puternic decât părintele său. Atunci marii zei, pentru a evita apariţia unui uzurpator, n-au mai stăruit şi s-au grăbit s-o mărite cu un muritor. Aşa s-a întâmplat că Thetis a făcut nuntă cu Peleus şi l-a născut pe Achilleus, eroul fără pereche.

390. Teza că la Troia, în vremea războiului cu grecii, s-a aflat numai *unei dolon* (un chip, un dublu fantomatic, un simulacru) al Hellenei este enunţată sumar de Euripides şi în *Elektra* (v. 1280 – 83).

391. Discursul eroinei din prolog, ca şi de altfel întreaga dramă, decurge întru reabilitarea Hellenei.

392. Teukros, fiul lui Telamon şi al Hesionei, fratele Marelui Aias, a fost cel mai iscusit arcaş hellen la Troia. Tatăl său nu l-a iertat nicicând că a lăsat moartea lui Aias nerăzbunată.

393. Fiul lui Iasion şi al Demetrei, zeul averilor, al bogăţiilor.

394. Vezi n. 384. Dar, conform unor autografi, nu a fost doar unul din numeroşii peţitori ai Hellenei, ci chiar al patrulea soţ al acesteia, după Theseus, Menelaos şi Paris. Mai mult, într-o legendă mistică, Helena şi Achilleus, după dispariţia lor de pe pământ, sunt înfăţişaţi căsătoriţi şi ducând o viaţă eternă în Insula Şerpilor din Marea Neagră, interzisă muritorilor (vezi n. 374). Din unirea lor s-a născut un fiu înaripat, Euphorion, care se regăseşte ca personaj eteric în *Faust* de Goethe.

395. Odysseus a fost cel care a câştigat armele şi armura eroului. Atunci, într-o izbucnire de nebunie, Aias masacrează o întreagă turmă de oi, crezând că sunt Atrizii, după care se sinucide. Acest episod este subiectul tragediei *Aias* de Sophokles.

396. În această replică, H. Grégoire înţelege să recunoască influenţa lui Anaxagoras – în filosofia căruia *nous*, mintea, raţiunea, spiritul, este principiul celor ce sunt – sau a unui vers celebru de poetul comic sicilian Epicharmos: «Spiritul vede şi spiritul aude, <toate> celelalte sunt surde şi oarbe.»

397. În loc de Sparta este numit râul din Peloponnes, pe malul căruia se află cetatea; vezi n. 121.

398. Thestios şi Eurythemis au fost părinţii Ledei.

399. Kastor şi Polydeukes, Dioskorii, adică fiii lui Zeus (vezi n. 157).

400. Când au murit, Dioskorii au fost preschimbaţi de Zeus în aştri şi mutaţi în cer, alcătuind constelaţia Gemenii, unul din semnele zodiacului, în care soarele intră la 21 mai.

401. În marea insulă Cipru (Kypros) era o cetate numită Salamina, al cărei fondator pare să fi fost Teukros.

402. Sirenele cu cap de femeie şi trup de pasăre, invocate în tânguirea Hellenei, nu *sunt* acei *monştri* marini *malefici* din *Odysseia* (XII) care *vrăjesc* cu viersul lor navigatorii, ci întruchipări cu funcţii funerare. În lumina speculaţiilor eshatologice posterioare epopeii, poporul le considera divinităţi ale lumii de dincolo, având misiunea de a întâmpina sufletele morţilor, de a mângâia cu muzica lor vieţuitorii sau de a intona cântece minunate pentru cei strămutaţi, după obştescul sfârşit, în Insulele Fericiţilor. Uneori înseşi sufletele oamenilor răposaţi erau reprezentate ca Sirene; de aceea pot fi văzute, şi azi, sculptate, pe sarcofage.

403. În text cuvântul *lotos* e folosit pentru fluier. Acesta era numele unui soi vegetal din Nordul Africii, căreia grecii îi spuneau Libya, cu lemn tare şi întunecat, din care se tăiau fluiere. Prin extinderea înţelesului, *lotos* era denumit însuşi instrumentul muzical făurit din planta

amintită.

404. Trestie şi fluier ciobănesc meşteşugit din trestie, trişcă.

405. Altă formă a numelui Persephonei, regina Infernului (vezi n. 85).

406. Vezi n. 118.

407. Nymphele, în epopeea homerică socotite a fi copilele lui Zeus, erau divinităţi de rang secund, care însufleţeau întreaga natură, sub înfăţişarea unor încântătoare, veşnic tinere, fete. Cuvântul elin *nyntphe* se tălmăceşte prin logodnică, mireasă, proaspăt căsătorită şi, în sens larg, prin fată sau femeie tânără. Naiadele erau nymphele elementului lichid, locuind în izvoare, pâraie, fântâni, lacuri etc. Şi asigurându-le perpetuitatea.

408. Nymphele erau asociate cu Pan, zeul turmelor şi păstorilor, al pădurii şi al vieţii sălbatice, al fertilităţii – adevărată forţă cosmică (vezi n. 10). Şi unele, şi altul făceau parte din cortegiul lui Dionysos.

409. În poemele homerice cuvântul înseamnă, simplu, zeu sau zeiţă. Mai târziu, după concepţia grecilor, *datmon*-ul se manifesta ca un soi de divinitate inferioară, un spirit ocrotind sau, dimpotrivă, asuprind persoane, familii, comunităţi, locuri etc. Unii filosofi susţineau că fiecare om are doi daimoni: unul bun şi unul rău. Aici termenul e folosit de lor cu înţelesul de geniu râu.

410. Pallas-Athena avea la Sparta, între altele, epitetul Chalkioikos, în româneşte «ceea ce locuieşte în Casa de Bronz» (vezi n. 226).

411. În *Iliada* (V, v. 59 şi urm.) constructorul navelor cu care Paris a călătorit până în Peloponnes a fost Phereklos «ale cărui mâini ştiau să meşterească lucruri minunate»; el era fiul lui Tekton (Dulgherul) şi nepotul lui Harmon (Ajustorul, Binagiul). După altă tradiţie, constructorul nu ar fi fost troian, ci grec.

412. Exagerare poetică, desigur: Aphrodita nu l-a însoţit pe Paris în călătorie, doar i-a garantat ajungerea la Sparta şi cucerirea Hellenei.

413. Exista o legendă mai veche spunând că Helena era fiica lui Zeus şi a Zeiţei Nemesis, întruchiparea răzbunării divine. Nemesis încercase să scape de insistenţele amoroase ale Părintelui Zeilor, luând înfăţişare de gâscă. Dar Zeus, preschimbat în lebădoi, a izbutit s-o cuprindă şi, drept urmare, zeiţa a făcut un ou, pe care l-a părăsit. Un păstor, găsindu-l, l-a dus Ledei şi aceasta l-a aşezat cu grijă într-un sipet. Apoi, când a ieşit din ou Helena, regina Spartei a declarat că preafrumoasa pruncă este a ei. Euripides este, pare-se, cel dintâi care afirmă că însăşi Leda, după unirea cu Zeus, a rodit un ou sau chiar două, de unde s-au ivit cele două faimoase perechi: Helena şi Kastor, Klytaimnestra şi Polydeukes (vezi n. 157).

414. După ce deplânge moartea soţului său şi a mamei sale, se gândeşte, îngrijorată, la soarta Hermionei.

415. Vezi n. 382.

416. Soarele (Helios), fratele Aurorei (Eos) şi al Lunii (Selene), era închipuit ca un bărbat tânăr de o mare frumuseţe, cu frunte înconjurată de raze, care străbate cerul într-un car tras de patru cai nespus de iuţi.

417. Vezi n. 326 şi 328.

418. Hera, Athena şi Aphrodita, care şi-au disputat titlul de «cea mai frumoasă».

419. Nympha de pădure Kallisto, care se hotărâse să rămână fecioară – se povesteşte într-o legendă arkadiană – a fost iubită de Zeus. Drept pedeapsă, geloasa Hera a transformat-o în ursoaică, nu în leoaică. Până la urmă Zeus a mutat-o printre stele, metamorfozând-o în constelaţia Ursa Mare.

420. Pe fiica Titanului Merops, neputând să-i sufere incomparabila frumuseţe, Artemis a preschimbat-o în

cervidee şi a exclus-o din alaiul său.

421. Deci Corul părăseşte orchestra, suie pe scenă şi intră în palatul regal. Această plecare temporară (*metastasis*), urmată mai apoi de reîntoarcere (*epiparodos*), se întâmplă cu totul excepţional în tragedia şi comedia eline.

422. Pelops, fiul lui Tantalos, şi-a câştigat nevasta, pe Hippodameia, la o cursă de cvadrige, în care s-a înfruntat cu viitorul socru, regele Oinomaos. Cursa s-a desfăşurat la Pisa, în Elida, iar Pelops a biruit, sabotând cu ajutorul vizitiului Myrtilos carul rivalului, care nu a supravieţuit înfrângerii. Din căsătoria învingătorului cu Hippodameia s-a născut Atreus şi Thyestes (vezi n. 437).

423. Regiunea sudică din Peloponnes, în care se află Sparta; alt nume alta

424. Erebos, ce se tălmăceşte întunericul, bezna, era zona din lumea subpământeană pe care trebuiau s-o străbată sufletele ca să ajungă în Hades.

425. Hekate (vezi n. 141), patroana vrăjitoriilor nocturne, păndea trecătorii la răspântiile drumurilor – latinii o numeau Trivia – frecventa cimitirele şi le trimitea muritorilor coşmaruri. De fapt, Hekate a fost o triplă divinitate, fiind identificată: ca zeiţă lunară cu Selene, ca zeiţă terestră cu Artemis, ca zeiţă subpământeană cu Persephone.

426. Helena se gândeşte probabil la furtuna şi naufragiul care l-au aruncat pe Menelaos în Egipt.

427. În tirada următoare, prin glasul Vestitorului, Euripides îşi exprimă, ca şi în alte locuri, rezervele faţă de profeţi şi artele divinatorii. Aici atacă în mod particular două forme de prezicere a viitorului. Ghicitul în flăcările jertfelor (*empyromanteia*) se practica arzând pe altar părţi ale victimei şi urmărind sfârâitul cărnii, flăcările, fumul etc.: o flacără suitoare şi statornică era o prevestire bună,

una zdrenţuită şi tremurătoare, dimpotrivă; când vârful flăcării arăta spre dreapta, anunţa victorie, când spre stânga – dezastru. Ghicitul prin mijlocirea păsărilor (*ornithomanteia*) ţinea seama de locul în care se isca zburătoarea, de direcţia şi felul zborului (în linie dreaptă sau în zigzag, cu sau fără bătăi de aripi) şi de ţipete etc.

428. Kalchas, fiul lui Thestor, este faimosul preot, ghicitor în semne şi prezicător care a însoţit armata elenilor în războiul troian.

429. Vezi n. 371.

430. Vezi n. 112.

431. Promontoriul purtând numele marelui erou argian se afla undeva pe coasta egipteană.

432. În Hellada, suplicanţii se refugiau la altarele templelor (vezi n. 335).

433. Vezi n. 382.

434. Vezi n. 395.

435. Înţeleptul Nestor, fiul lui Neleus, cel care a vieţuit de-a lungul a trei generaţii şi a fost cel mai desăvârşit erou homeric, a luat parte, bătrân fiind, la războiul troian, unde i-a fost ucis feciorul, Antilochos.

436. Exista obiceiul ca la sfârşitul ceremoniei funebre să se cheme de trei ori sufletul mortului, pe numele său, şi să i se ureze un «trai» fericit sub pământ. De fiecare dată se adăuga: «Să-ţi fie ţărâna uşoară!»

437. Străbunul lui Menelaos. Iată, schematizată, genealogia tragicei familii: Zeus (+ Okeanida Pluto) → Tantalos (+ Pleiada Dione)→ Pelops (+ Hippodameia) – Atreus (+ Aerope) → Agamemnon şi Menelaos. De aceea sunt numiţi aceştia din urmă şi descendenţii lor uneori Tantalizi, alteori Pelopizi şi mai ales Atrizi.

438. Theonoe şi însoţitoarele sale împlinesc un ritual de purificare a aerului prin focul şi fumul torţelor.

439. Euripides, care adesea nu măguleşte divinităţile,

aici le atribuie sentimente omeneşti, preaomeneşti, în buna tradiţie homerică.

440. Helena se gândeşte fără îndoială la Proteus, pe care, deşi e mort, îl consideră paznicul şi ocrotitorul ei.

441. Se pare că anticii au înţeles valoarea cathartică a plânsului, chiar şi pentru cei mai vajnici eroi.

442. În tirada proorociţei egiptene Theonoe este formulată, cu câteva decenii înaintea lui Platon, doctrina nemuririi sufletului omenesc, care primeşte în «celălalt tărâm» răsplată sau pedeapsă, după cum i-a fost purtarea pe pământ. Este sigur că Euripides a avut ştiinţă, din *Istoriile* lui Herodotos şi nu numai, despre religia egiptenilor, dominată de dogma imortalităţii. Iat-o exprimată de dramaturg şi într-un fragment din *Polyidos* (fr. 639): «Cine mai ştie dacă viaţa noastră nu e moartea şi dacă a muri nu înseamnă a trăi în Hades?»

443. Tăierea părului, straiele cernite şi laceraţiile erau semne exterioare ale doliului (vezi n. 327).

444. După o tradiţie, părinţii Aphroditei au fost Zeus şi Dione. Aceasta era o zeiţă din prima generaţie divină, fiind socotită odraslă fie a Cerului, fie a Oceanului. Uneori însăşi Aphrodita e numită Dione.

445. Vezi n. 68.

446. Vezi n. 110 şi 112.

447. Aşezare de pe coasta insulei Euboia.

448. Poetul vrea să spună că divinitatea nu poate fi nici măcar aproximată în termenii logicii umane; ea se află dincolo de consecvenţa logică şi de comandamentele etice.

449. În acest pasaj pacifist, Corul critică pulsiunile războinice ale atenienilor, făcând poate o aluzie la Alkibiades, care a obţinut să se voteze în 415 dezastruoasa expediţie în Sicilia.

450. E folosit, în loc de «helleni», cuvântul care înseamnă «urmaşii lui Pelops» (vezi n. 437).

451. Închinarea de libaţii (*libationes*), adică de prinoase lichide (lapte, miere, vin, apă, sânge) era un act sacrificial de căpetenie în antichitate. Ele se turnau pe altar, care simboliza masa zeilor, sau pe pământ, în cazul unui cult al divinităţilor infernale.

451. Victima trebuia să fie un animal de rasă, viguros, fără hibe.

453. Cântul următor, atât de frumos, al Corului, având o legătură vagă, totuşi subtilă, cu personajul Hellenei, este o improvizaţie pe tema patimilor Demetrei şi Persephonei. *Imnul homeric către Demeter* povesteşte atât mitul de căpetenie al marilor zeiţe, cât şi întemeierea misteriilor eleusine. Persephone, fiica lui Zeus şi a Demetrei, a fost îndrăgită de Hades. Pe când Fata (Kore) culegea flori într-o pajişte, pământul s-a căscat şi a fost răpită de stăpânul Infernului. Vreme de nouă zile şi nouă nopţi a căutat-o zadarnic nefericita Mamă, purtând o făclie în fiecare mână, fără să se atingă de ambrozie, fără să se îmbăieze, nici să se gătească. Dar Soarele, atotvăzătorul, îi spune adevărul. Zdrobită de durere, Demeter nu se mai întoarce în Olympos, ci, luând înfăţişarea unei femei bătrâne, vine la Eleusis, unde intră ca doică în slujba regilor locului. Ulterior îşi divulgă, într-o lumină orbitoare, identitatea şi le cere gazdelor să-i ridice un templu, în care ea însăşi îi va învăţa pe oameni ritualurile sale. Odată construit sanctuarul, Zeiţa vegetaţiei se retrage înăuntru, în timp ce întreg pământul este devastat de o secetă cumplită. Atunci intervine Zeus, îi cere fratelui său Hades s-o elibereze pe Kore şi se ajunge la cunoscuta înţelegere: fiica se va întoarce lângă mamă, dar va petrece în fiecare an patru luni de iarnă cu soţul său în Infern. Cele două zeiţe se regăsesc, Demeter se întoarce între Olympieni şi, iată, pământul se acoperă din nou de vegetaţie.

454. Aici Demeter este identificată de Euripides cu

marea zeiţă phrygiană Kybele, numită adesea Muma Zeilor sau Marea Zeiţă Mumă. Din Munţii Asiei Mici – vecini cu Troia – cultul ei s-a răspândit în lumea greacă şi mai târziu în cea romană. Mitografii o consideră încarnarea soţiei lui Kronos, Rhea, născătoarea lui Zeus şi a altor zei puternici. Kybele, în jurul căreia s-a dezvoltat un important cult orgiastic, era înfăţişată în tovărăşia unor lei sau într-un car tras de aceste feline.

455. Dionysos, zeul viţei de vie, al vinului şi al delirului mistic, era asociat cultului Kybelei. După o tradiţie, aceasta l-a primit în munţii Phrygiei, l-a purificat şi l-a iniţiat în misteriile sale. Dar Dionysos era asociat de timpuriu şi cu Demeter, fiind amândoi divinităţi patetice: «căci, pentru oameni, doi sunt zeii cei mai mari: zeiţa Demetra sau Glia, sau cum vrei să-i zici, ea, care-i satură pe muritori cu roadele-i uscate; iar celălalt este Dionysos, fiul Semelei, ce-a scornit şi tras din struguri băutura umedă şi-a dat-o muritorilor să-i mântuie de chinuri». (Euripides, *Bakehantele*, v. 274 – 281.)

456. Pentru Gorgone vezi n. 2 şi 661. Gorgopis, epitetul Pallas-Athenei, se traduce: <zeiţa> cu privire înspăimântătcare. Dar epitetul poate să fie în legătură cu egida, scutul Athenei, din piele de capră, pe care era figurat sau chiar fixat capul Gorgonei. Se ştie că egida, împreună cu lancea şi casca erau atributele de căpetenie ale zeiţei.

457. În versiunea lui Euripides, divinitatea sincretică Demeter-Rhea-Kybele (vezi n. 454) nu s-a ascuns la Eleusis în Attika, ci s-a refugiat pe muntele Ida din Troada.

458. Iniţial duhuri ocrotitoare ale vegetaţiei, Charitele (Graţiile) au devenit mai apoi prielnice muncilor spiritului şi împlinirilor artistice.

459. Alt nume al Demetrei.

460. Cu alte cuvinte: vocea chthoniană a

instrumentelor de aramă.

461. În ultima strofă a acestui *stasimon* se face legătura între excursul mitologic anterior şi drama propriu-zisă. Adresându-se Hellenei, Corul îi aminteşte că patima ce i-a indus-o lui Paris, de unde s-au tras atâtea năpaste, a fost drept pedeapsă pentru că nu a venerat-o cu smerenie pe Magna Mater şi mai ales că nu a luat parte la ritualurile mistice nocturne care i se ofereau Demetrei şi totodată lui Dionysos. Acesta din urmă este menţionat prin epitetul *Bromios*, adică răsunătorul, tunătorul, fremătătorul. În cadrul ritualurilor amintite, participanţii se comportau asemenea menadelor (vezi n. 123): purtau pe umăr *nebrida* (haină din piele de căprior), ţineau în mâini tulpini de *narthex* (o specie de trestie mediteraneană) încununate cu iederă – simboluri ale zeului – şi dansau, până la extaz, cu părul despletit, în răpăiala tamburinelor. În ultimele versuri, altminteri obscure, Helena e sfătuită să-şi lepede încrederea exclusivă în sine pentru o mai pioasă cinstire a divinităţii.

462. La Tyr şi Sidon, principalele porturi feniciene, erau vestite şantiere navale.

463. Galaneia este o divinitate acvatică personificând liniştea mării după furtună, iar Pontos este personificarea masculină a însăşi mării.

464. Marele erou Perseus, fiul lui Zeus şi al argienei Danae, a fost rege în

465. Leukippidele sau fetele lui Leukippos, pe nume Hilara şi Phoibe, deşi erau făgăduite unor veri, au fost răpite de fraţii gemeni ai Hellenei, Kastor şi Polydeukes, devenind nevestele acestora. Templul Athene! amintit aici, este cel numit «al zeiţei cu Casa-de-Bronz» (vezi n. 226 şi n. 410), unde Leukippidele erau preotese. Hyakinthos a fost un tânăr de o răpitoare frumuseţe, îndrăgit de Apollon, care l-a ucis din greşeală la o aruncare a discului şi din

sângele căruia a făcut să răsară floarea cu acelaşi nume. Amintirea lui era cinstită primăvara la Sparta în zilele sărbătorilor numite Hyakinthia.

466. În strofa aceasta, Euripides se foloseşte de motivul cocorilor, exprimând sentimentul curgerii anotimpurilor, melancolia îndepărtării şi a exilului, motiv ce poate fi urmărit în poezia cultă, începând cu *Iliada* (III, 3) până la Dante şi mai departe.

467. Vezi n. 61.

468. Vânător gigant şi trufaş, de care, se spune în *Odysseia*, s-a îndrăgostit Eos, zeiţa zorilor de ziuă. Mergând împreună în insula Delos, pe amantul vinovat de *hybrts* l-a ucis Artemis, din gelozie, cu săgeţile sale, apoi l-a preschimbat în astru şi l-a rânduit în preajma Pleiadelor. Astăzi, în cataloagele astronomiei, Orion este o frumoasă constelaţie, foarte bogată în stele, din regiunea ecuatorială a cerului, vizibilă în părţile greceşti numai iarna.

469. Fiii lui Tyndareos, Kastor şi Polydeukes (vezi n. 120 şi n. 400), năvalnici călăreţi şi atleţi, ajunşi nemuritori printre stele, au fost veneraţi ca ocrotitori ai navigatorilor şi ai călătorilor pe mare, până în antichitatea târzie.

470. Vezi n. 28.

471. Acesta era aşezat la pupă şi ritma mişcările vâslaşilor strigând onomatopee şi mânuind un baston, «ca un şef de orchestră», spune H. Gr-goire, iar oamenii le repetau în cor.

472. Port în golful Argolidei; ieşirea la mare a cetăţii Argos.

473. Iată, aşadar, nu numai reabilitarea, ba chiar apoteoza fiicei lui Zeus. În Lakonia a existat un cult al Hellenei, confirmat şi de alţi autori, precum şi un cult al Gemenilor lui Zeus, adaugă Euripides.

474. La extremitatea de sud a pământului attic, nu departe de Capul Sunion, se află o insulă minusculă, care

se numea Helena.

475. Insulă (e) fabuloasă (e), situată (e) într-un Extrem-Occident la fel de fabulos, unde sălăşluiau sufletele eroilor.

476. Vezi n. 378.

ORESTES

477. Considerat cel mai vechi oraş din Hellada, clădit de Cyclopi (vezi n. 221), Argosul a avut parte de admiraţia perpetuă a grecilor, chiar în veacurile de scădere politică, economică şi intelectuală. Leagăn mai întâi al unei misterioase culturi, făurită de pelasgii autohtoni, odată cu invazia aheilor, primul talaz de triburi care vorbeau greceşte, Argolida, înrâurită de civilizaţia minoică, a cunoscut cea mai înaltă dezvoltare. Deşi ţinutul nu era prea întins, oraşele s-au îndesit (Argos, Mykene, Tiryns etc.), strălucind de forţă şi belşug. Dintre Argos şi Mykene, cetăţi adeseori confundate de tragicii greci (vezi n. 353), cea mai importantă a fost, în vremea aheilor, a doua. Oricum, în limba epocii prin «Argos» nu se înţelege numai Argolida din Peloponnes, ci de cele mai multe ori însăşi Hellada, patria tuturor aheilor care s-au unit împotriva Troiei.

478. Piesele lui Euripides adesea încep cu un monolog introductiv, rostit fie de un zeu, care nu mai apare pe scenă, fie de unul din personaje. Aici Elektra îşi expune genealogia, reamintind câteva din nenorocirile casei Tantalizilor (vezi n. 437), al căror lanţ duce direct la matricidul lui Orestes şi astfel la schiţarea orizontului sub care se va petrece drama.

479. Obârşia năpastelor lui Tantalos, fiul lui Zeus şi al Okeanidei Pluto, ca şi supliciul său, sunt înfăţişate în mai multe feluri. În general era acuzat de trufie: fiind poftit la un ospăţ al zeilor, ar fi dezvăluit oamenilor secrete divine sau ar fi furat nectar şi ambrozie, ca să le dea muritorilor,

sau, după Euripides, ar fi jignit zeii cu gură prea slobodă. Oricare i-a fost păcatul, a primit osândă memorabilă. Unii spuneau că a fost aşezat în Infern sau, după autorul *Medeii*, în aer, sub o stâncă gata să i se prăvale peste cap, dar care rămânea totuşi în echilibru. Alţii spuneau că osânda lui Tantalos a fost setea şi foamea eternă: scufundat în apă până la gât, nu izbutea să bea, căci undele se retrăgeau de câte ori încerca să-şi înmoaie buzele; la fel, ramuri încărcate cu fructe atârnau deasupra frunţii sale, dar când întindea mâna, ramurile se înălţau şi nu mai putea să ajungă la ele.

480. Acesta este făcut vinovat în mituri de maledicţia care a însângerat, din generaţie în generaţie, casa regilor de Argos. Pelops l-a ucis, prăbuşindu-l în mare, pe fiul lui Hermes, Myrtilos, vizitiul lui Oinomaos, care, trădându-şi stăpânul, l-a ajutat pe Pelops să-şi câştige soţia la o sinistră cursă de care (vezi n. 422). În clipa morţii, Myrtilos a aruncat un blestem năprasnic asupra ucigaşului şi asupra spiţei lui. Într-adevăr, la un timp după aceea, prin lucrarea lui Pan, s-a *născut* în turmele lui Atreus, feciorul lui Pelops, un miel de aur, care avea harul să-i asigure proprietarului regalitatea Mykenei. Pan aduce animalul miraculos în cetate, stârnind lăcomia lui Thyestes, care, drept urmare, o seduce pe Aerope, nevasta fratelui său, dobândeşte prin ea mielul, îl prezintă poporului şi se proclamă rege. Atunci Zeus, mâniat de nelegiuirile lui Thyestes, îi trimite vorbă lui Atreus să-i smulgă fratelui hain făgăduinţa cât va *înapoia tronul* dacă într-o zi se va inversa sensul în care Soarele îşi face cursa pe firmament. Thyestes, necrezând cu putinţă să se tulbure rânduiala cosmică, făgăduieşte, dar Zeus, pentru a-l pedepsi schimbă drumul Soarelui, silindu-l să răsară în locul unde până atunci apunea. Atreus ajunge iarăşi rege, condamnă la moarte soţia adulteră şi îşi surghiuneşte fratele. Mai târziu, neîndestulat doar cu atâta

răzbunare, îl recheamă, amăgindu-l că vrea să se împace. Când acesta se întoarce în patrie, îi înjunghie pe ascuns copiii, îi ciopârţeşte şi îi serveşte la ospăţul mincinos al împăcării. Tatăl, fără să bănuiască grozăvia, înfulecă din *carnea* fiilor, şi abia când este ghiftuit, Atreus îi arată căpăţânile victimelor şi îi dezvăluie felul ospăţului. Alungat din nou în surghiun, Thyestes, la îndemnul unui oracol, zămisleşte cu propria-i copilă un fecior, pe nume Aigisthos, amantul de mai târziu al Klytaimnestrei, asasinul şi uzurpatorul lui Agamemnon, omul exterminat, la rândul lui, de Orestes.

481. Moira (Soarta, Ursita); ca nume comun, cuvântul înseamnă parte, de unde partea hărăzită fiecărei vieţi, durata vieţii, soarta. Această noţiune, la început impersonală, prinde chip ulterior, ajungând să fie o divinitate încarnând destinul. Fie că este unică, fie, ca la Hesiodos, treime, Moira sau Moirele împart muritorilor binele şi răul. Ele au aceleaşi rosturi cu Parcele latine, cu Nomele scandinave şi cu Ursitoarele din basmele româneşti.

482. Cu privire la amănuntele cumplite din cronica familiei asupra cărora Elektra nu stăruie, din sfială, vezi n. 480.

483. Referire, acoperită, la incestul lui Thyestes cu propria-i fiică, din care s-a născut Aigisthos.

484. Agamemnon a murit asasinat de soţie şi cadavrul mutilat i-a fost îngropat fără săvârşirea cuvenitelor rituri. Exista credinţa că mortul mutilat, lipsit pentru totdeauna de vlagă, nu va mai fi în stare să se răzbune pe ucigaş.

485. Figura centrală a tragediei *Cretanele* de Euripides, din care s-au păstrat câteva fragmente.

486. Klytaimnestra, precum se ştie, şi-a ucis cu spada bărbatul la întoarcerea de la Troia, în baie, după ce mai

întâi, ca să-i paralizeze mişcările, a aruncat asupra-i un năvod.

487. Elektra refuză să vorbească aici despre dragostea adulteră a Klytaimnestrei pentru Aigisthos, cât şi despre păcatele lui Agamemnon: sacrificarea fiicei sale Iphigeneia la Aulis şi aducerea în casă, de la Troia, a unei concubine, prinţesa Kasandra.

488. Elektra e ispitită s-o facă, dar nu-i vine a crede că zeul poate să fie nedrept. Totuşi acesta îl îndemnase pe Orestes, printr-un oracol, să răzbune violent moartea părintelui său, legitimând într-un fel matricidul. În *Oresteia*, capodopera eschiliană, Phoibos e nu numai inspiratorul dublului o mor, ci *şi* avocatul ucigaşului în faţa tribunalului din Atena.

489. Complicitatea Elektrei la uciderea lui Aigisthos şi a Klytaimnestrei a fost numai de ordin moral.

490. Obârşia nebuniei lui Orestes e arătată a fi chiar în sângele vărsat al mamei, care cheamă răzbunarea Erinyilor (vezi n. 164).

491. Nu le spune Erinyilor pe nume, ci, pentru a le domoli mânia, se foloseşte de eufemismul «Eumenidele», adică «Binevoitoarele».

492. Nebunia lui Orestes este intermitentă, între accese putând să vorbească şi să acţioneze coerent.

493. Adunarea democratică a decretat pentru copiii lui Agamemnon toate interdicţiile impuse exilaţilor. Prin acestea se obţinea izolarea făptaşului şi totodată ferirea concetăţenilor de pângărire. În afara stărilor de război, orice crimă, fie şi involuntară, îl prefăcea pe ucigaş într-o fiinţă respingătoare şi primejdioasă pentru oricine s-ar fi apropiat de el, deoarece pângărirea (*miasma*) era molipsitoare. Criminalul era un soi de ciumat, care contaminează tot ce atinge, inclusiv obiectele.

494. Execuţia colectivă prin lapidare era modul

tradiţional de pedepsire a crimelor abominabile; astfel răspunderea morţii revenea tuturor şi nimănui.

495. Vezi n. 472.

496. Creşterea Hermionei de către Klytaimnestra se pare că este un amănunt inventat de Euripides pentru necesităţile *acestei* drame.

497. Aigisthos i-a interzis să se mărite, ca nu cumva să nască vreun pretendent la tron.

498. Prin urmare, consideră că Elektra nu este pătată de crimă şi nu are cum s-o contamineze.

499. Aluzie la rolul Aphroditei în stârnirea pătimaşei dragoste reciproce dintre ea şi Paris (vezi n. 384).

500. Helena s-a întors acasă nevătămată şi plină de bogăţii, iar Menelaos a fost până la urmă norocos în aventura lui troiană, în comparaţie cu majoritatea eroilor.

501. Vezi n. 443.

502. Argos e numele ţării, dar şi al cetăţii de scaun, distinctă de Mykene. Euripides confundă cele două oraşe şi, cu toate că dă drept loc al dramei Argosul, numeşte locuitorii când argei, când mykenieni (vezi n. 477).

503. Libaţiile tradiţionale aduse morţilor (vezi n. 451).

504. Era răspândită credinţa că sufletele răposaţilor, mai ales ale celor care au fost în viaţă personalităţi puternice, sunt capabile să influenţeze în bine sau în rău destinele familiei şi uneori ale statului.

505. Corifeul încearcă să pună surdină intrării Corului (*parodos*), care se petrecea totdeauna cu cântec şi dans.

506. Altă traducere a versului, la fel de corectă: «ca un suflu de gingaş fluier» (vezi n. 404).

507. Loxias e un nume al lui Apollon, din secolul al cincilea, folosit de obicei în legătură cu activităţile profetice (vezi n. 89). Themis era, după Hesiodos, fiica

Cerului (Uranos) şi a Gliei (Gaia); personifica ideea de ordine, de lege. După o tradiţie urmată de poeţii tragici, Themis ar fi fost zeiţa oracolului de la Delphi înaintea lui Apollon, care a înlăturat-o violent, după ce în prealabil ucisese şarpele fabulos Python, paznicul sanctuarului. Versurile vor să spună că Loxias, când emite oracole, prin intermediul Pythiei, aşezată pe tripodul de aur, nu mai respectă dreptatea şi buna rânduială (*themis*).

508. Noaptea (Nyx) a existat ca divinitate doar în miturile cosmogonice, nu în cult. Erebos, întunericul cosmic, este asociat uneori cu Hades (vezi n. 424). În *Theogonia* lui Hesiodos, părintele Nopţii şi al întunericului este Chaos, Vidul primordial, anterior creaţiei.

509. Precum victimele însemnate pentru a fi aduse jertfa erau inexorabil junghiate, la fel Orestes şi Elektra nu mai aveau scăpare din clipa în care Phoibos i-a ales să verse sângele mamei lor, drept răzbunare că le-a ucis părintele.

510. Ceea ce este drept într-o privinţă poate să fie rău într-alta. Pedepsirea Klytaimnestrei, adulteră şi ucigaşă, este dreaptă, dar nu aşa cum a înţeles s-o facă Orestes care, omorând-o, s-a acoperit cu un păcat de moarte, matricidul.

511. Somnul (Hypnos) şi Uitarea (Lethe) sunt divinităţi pe lista hesiodică, de care aici Euripides se foloseşte doar ca să formuleze reflecţii asupra puterilor unor noţiuni abstracte.

512. Cu alte cuvinte, spune Orestes, în lipsa sănătăţii este preferabilă iluzia acesteia.

513. După tradiţie, s-ar fi întors cu o singură navă, dar în manuscrisele medievale ale dramei e vorba totuşi de o flotă.

514. Războiul troian a fost provocat şi purtat de dragul lui Menelaos, încât acesta are o mare datorie faţă

de Agamemnon şi urmaşii săi.

515. Atât Helena, cât şi Klytaimnestra şi-au trădat bărbaţii.

516. Mişcarea rotatorie a ochilor este consemnată adesea ca un simptom de tulburare mintală.

517. Orestes are halucinaţii vizuale tipice. I se pare că vede Erinyile, îndeplinitoarele răzbunării materne, pe care le asmute din spate Klytaimnestra. Privitor la aspectul acestora, vezi n. 164.

518. Misiunea lor era să urmărească multă vreme, ca o haită de ogari, până la moarte, criminalii, mai ales pe cei vinovaţi de paricid.

519. Infernul era tărâmul subteran al morţilor. Sub acesta se afla străfundul îngrozitor numit Tartaros, unde zeii superiori îşi aruncau duşmanii biruiţi – zei şi aceştia – pe profanatorii şi pe uzurpatorii rânduielilor divine. De acolo se năpusteau în lumea celor vii Erinyile.

520. Orestes îi cere unui însoţitor imaginar darul lui Apollon, un arc cu bătaie lungă (vezi n. 9).

521. Adică ar fi făcut unul din gesturile suplicaţiei (vezi n. 301).

522. Asemenea sacrificatorului, care doboară victima înjunghiind-o la baza gâtului, acolo unde arterele jugulare pulsează aproape de suprafaţă.

523. Ultimele două versuri trimit la faimoasa doctrină a lui Protagoras despre subiectivitatea adevărului şi pun în lumină totodată forţa autosugestiei.

524. Ceata Eumenidelor este comparată cu un *thiasos*, cortegiu dionysiac (vezi n. 44), iureşul lor sinistru cu raznele menadelor (vezi n. 123). Dar câtă deosebire între obsesia pedepsirii a unora şi vesela exaltare divină (*enthousiasmos*) a celorlalte! Corul invocă Eumenidele, în pofida cumpliţeniei lor, şi le roagă să pună capăt nebuniei lui Orestes.

525. Despre sanctuarul lui Apollon de pe coasta sudică a muntelui Parnasos se afirma că se află în mijlocul nu doar al Helladei, ci al întregului pământ. Când Zeus a lansat două acvile, una de la răsărit şi alta de la apus, ca să descopere centrul lumii, păsările s-au întâlnit la Delphi, deasupra buricului (*omphalos*) terestru, reprezentat de o piatră în formă de cupolă; aceasta se păstra în *adyton*-ul templului, locul în care intrarea profanilor era oprită. Concepţia locului ombilical pare să fie orientală, semitică.

526. Cu privire la duhul răzbunător, vezi n. 192.

527. Încă din epoca arhaică grecii considerau că bogăţia pe nedrept dobândită nu dăinuieşte. Dar ideea că îmbelşugarea, indiferent cum a fost dobândită, e spulberată până la urmă de zei s-a răspândit abia în secolul lui Euripides. Aceasta reprezintă o lărgire a conceptului de *hybris* (vezi n. 40).

528. Tantalos, fiul lui Zeus, s-a însoţit cu Dione, fiica lui Atlas (vezi n. 437).

529. Neţinând seama de salutul corifeului, Menelaos se adresează palatului regal din Argos, leagănul familiei, pe care îl revede după aproape două decenii.

530. Cap la extremitatea de sud-est a Lakoniei. Cum Menelaos şi soţia lui veneau din Egipt (vezi drama *Helena*), Capul Malea este cel mai apropiat colţ al Greciei continentale unde puteau să debarce.

531. Mai multe figuri mitologice au acest nume. Aici, pe Menelaos l-a întâmpinat o divinitate marină, înzestrată cu darul prorocirii nemincinoase, moştenit de la tatăl său Nereus.

532. Adică i-a fost şi baia rituală cuvenită morţilor.

533. De obicei suplicanţii, rugătorii, când solicitau protecţia oamenilor sau, la altare, a zeilor, ţineau în mână ramuri de măslin, de care atârnau fâşii de lână albă. Orestes, care nu era pregătit conform ritualului, înainte de

orice lămuriri, se aruncă înaintea unchiului său, în atitudinea tipică (vezi n. 301 şi n. 335), implorându-l.

534. Un vers celebru. Într-un moment de luciditate îşi dă seama că tulburările lui mintale îşi au în sine însuşi cauza – sunt endogene, ar spune astăzi psihiatrii. Mai mult, el identifică intelectul, conştiinţa, din care izvorăsc remuşcări chinuitoare, cu boala. Nu e de mirare că Menelaos găseşte obscur răspunsul nepotului său.

535. În vremurile mai vechi, la cretanii minoici şi la grecii mykenieni, morţii se înhumau, celor de neam domnesc înălţându-li-se lăcaşuri funebre somptuoase în formă de stup. Poemele homerice cuprind numeroase amănunte asupra obiceiului acesta. Abia mai târziu a început să se practice incinerarea, în cursul raidurilor militare, când cei căzuţi nu puteau fi aşezaţi în mormintele familiei, şi mai ales ca urmare a invaziei dorienilor. Trupul mortului, după spălare rituală, ungere cu untdelemn şi îmbrăcare în straie albe, era ars pe rug, iar oasele şi cenuşa, adunate cu pioasă grijă într-o urnă, erau îngropate. Locul mormântului era însemnat printr-un tumulus sau printr-o piatră înaltă. Aşadar Orestes aştepta după apusul soarelui – noaptea la greci aparţinea zilei următoare – să se stingă de tot rugul şi să culeagă rămăşiţele Klytaimnestrei, pentru a le îngropa în dimineaţa ce sta să vină; atunci i-a izbucnit întâiul paroxism de delir halucinator.

536. Menelaos a înţeles ce divinităţi alcătuiau terifianta treime, dar se fereşte să rostească numele Erinyilor, pentru a nu le trezi mânia.

537. Atridul se înşală, crezând că Orestes vrea să scape de pedeapsă prin sinucidere, o modalitate de ieşire din criză la care se gândesc, în disperare, sau chiar o comit caracterele tragice.

538. Versul exprimă ideea că relaţia dintre zei şi

oameni e asemănătoare celei dintre stăpâni şi sclavi, precum şi ideea necunoaşterii de către muritori a esenţei divinităţii.

539. Era răspândită părerea că zeii sunt adesea zăbavnici, mai ales că întârzie să-i pedepsească pe marii păcătoşi.

540. În contrast cu Apollon, care întârzie să-şi ajute protejatul, Erinyile s-au grăbit să purceadă a-l tortura pentru săvârşirea matricidului.

541. Versul este controversat. Orestes înţelege să spună, pasămite, că n-a vrut să-şi trădeze tatăl şi să-l lase nerăzbunat.

542. Un ucigaş, mai cu seamă un paricid, era necurat; orice atingere cu el, fie şi prin cuvânt sau privire, pângărea până acela nu îndeplinea ritualul purificării. Trebuia să se aşeze ca rugător la vatra altcuiva, să fie primit, şi gazda să jertfească un purcel de lapte, lăsând să curgă sângele animalului pe mâinile prihănite.

543. Refuzul purificării de către cei din Argos îl silea pe Orestes să se exileze.

544. Palamedes, fiul lui Nauplios, a fost ucis de ahei la Troia, în urma unei false acuzaţii de trădare, scornită de Odysseus, căreia Agamemnon nu i s-a opus (vezi n. 112). Oiax era fratele lui Palamedes.

545. Aigisthos, fiul lui Thyestes, amantul Klytaimnestrei şi uzurpatorul lui Agamemnon, a fost ucis de Orestes.

546. I-a purtat grijă părintească la fel ca propriilor fii, Kastor şi Polydeukes, care de fapt au fost zămisliţi de Zeus (vezi n. 157 şi 400).

547. În perioada arhaică, inima (*thymos*) era considerată sediul principiului vieţii şi izvorul activităţii psihice; despre suflet (*psyche*) începe să se vorbească abia în secolul V.

548. Faptul că Leda a fost iubită de Părintele Zeilor e socotit a fi un titlu de nobleţe pentru Tyndareos; de aceea Menelaos îl reaminteşte în scurtul salut.

549. Versul conţine ecouri dirl filosofia contemporană poetului: importanţa convingerii, nu a constrângerii, în realizarea de sine a «omului înţelept».

550. Tyndareos e de părere că fiica lui, Klytaimnestra, ar fi trebuit să fi fost judecată ca orice asasin şi pedepsită cu exilul, după legea comună.

551. Bătrânul are opinie corectă: cazurile criminale trebuie să fie pedepsite de instanţe legale, nu prin vendetta, care generează un lanţ de crime şi noi vinovaţi.

552. Vezi n. 542 şi 543.

553. În clipa când Orestes ridică spada, gata să-şi lovească mama, Klytaimnestra cade în genunchi înaintea lui, îşi rupe straiul şi, dezvelindu-şi sânul, rosteşte: «Opreşte-ţi mâna, fiule, şi ruşinează-te, copilul meu, de sânul la care de atâtea ori ai adormit şi, suptă, hrana laptelui ţi s-a prelins pe buze.» (Aischylos, *Choephorele*, v. 896 – 8.)

554. Ideea că fătul creşte numai din sâmânţa tatălui este comună cu o teorie fiziologică a lui Anaxagoras. Dar Euripides a fost mai degrabă influenţat de Aischylos: «Nu mama naşte ceea ce se spune că ar fi copilul său, ea doar hrăneşte plodul semănat în ea. Cel care naşte e bărbatul, căci el o face să rodească; ea numai găzduieşte plodul, ca o străină pe-un străin, când nu îl vatămă cumva un zeu.»(*Eumenidele*, v. 658 şi urm.)

555. Cuvântul «nuntă» e folosit aici metaforic, deoarece n-a avut loc nicio ceremonie, nici barem neoficială.

556. Legislaţia ateniană îngăduia uciderea bărbatului care se făcea vinovat de adulter cu soţia, mama, sora, fiica sau concubina cuiva. Folosind verbul «a jertfi» când

raportează suprimarea Klytaimnestrei, Orestes ar vrea să sugereze că aceasta a fost mai curând o datorie rituală.

557. E vorba de un dans sălbatic şi sinistru cu banda groaznicelor zeiţe.

558. După reprobarea Klytaimnestrei, trece la reprobarea lui Tyndareos pentru vina de-a o fi zămislit. În oratoria antică, atacul făcea parte integrantă din apărare.

559. Precum se ştie, în contrast cu Klytaimnestra, Penelope, model de virtute, a aşteptat credincioasă timp de două decenii, rezistând la stăruinţele numeroşilor peţitori, întoarcerea lui Odysseus, iar fiul lor Telemachos n-a avut, prin urmare, de răzbunat vreo fărădelege.

560. Vezi n. 525.

561. Ultimele versuri, continuând în termeni abstracţi cele spuse anterior despre opoziţia Penelope-Klytaimnestra, sunt un adaos neinspirat, probabil din altă piesă, care umbreşte finalul patetic al cuvântării lui Orestes.

562. Comentariile amare la adresa femeilor nu lipsesc din opera lui Euripides, cu toate că multe dintre caracterele feminine ale dramelor sale sunt la fel de înzestrate precum cele masculine, ba uneori mai abitir. Pe de altă parte, niciun autor antic nu a pătruns cu mai multă fineţe psihologia şi psihopatologia feminină, în opere ca *Medeia*, *Elekâra*, *Hekabe*, *Hippolytos* etc.

563. Participarea Elektrei la matricid a fost numai de ordin moral; ca atare, nu putea să fie sancţionată cu pedeapsa capitală. Dar, pentru mai mult suspense, dramaturgul avea nevoie ca şi sora lui Orestes să fie primejduită; de aceea acumulează în discursul lui Tyndareos argumente care să facă eventual cu putinţă condamnarea ei la moarte.

564. Agamemnon îi apăruse probabil în vis, stăruind să fie răzbunat.

565. Cum perechea adulteră se află în Infern, Tyndareos le cere lui Hades şi Persephonei s-o pedepsească, socotind că acolo au curs aceleaşi criterii de sancţionare ca pe pământ.

566. Altminteri spus, nu un incendiu adevărat, din cele ce sunt de resortul zeului focului, ci incendiul care nimiceşte neamul Atrizilor.

567. Bătrânul, care încă deţinea puterea suverană la Sparta, îl ameninţă pe ginerele său, rege en titre, să-i interzică revenirea în cetate.

568. Orestes vrea să spună că Agamemnon, din solidaritate fraternă cu Menelaos, n-a pregetat să comită nedreptăţi, ca să-l ajute. Doar troienii nu-i greşiseră cu nimic lui Agamemnon şi nu erau vinovaţi nici de slăbiciunile Hellenei, nici de răpirea acesteia de către Paris. Deci Orestes poate să-i ceară lui Menelaos să-l salveze, chiar nesocotind dreptatea, în virtutea datoriilor contractate faţă de tatăl său.

569. Nu este decât o digresiune retorică paralela dintre Iphigeneia, cea sacrificată de Agamemnon la Aulis, pentru ca flota aheilor să poată naviga până în Troada, şi Hermione care, în floarea tinereţii, şi-a regăsit părinţii nevătămaţi.

570. Vezi n. 497.

571. Încearcă să-l convingă cu un argument de natură emoţională.

572. Umbrele din Hades (vezi n. 220) puteau să fie evocate uneori prin magie sau se înfiripau de la sine în visele oamenilor, înfricoşându-i sau/ şi pedepsindu-i, făcându-i să înţeleagă mai bine trecutul şi să prevadă viitorul. Această concepţie arhaică, nuanţată mai apoi de misterii, orfism şi filosofic, se regăseşte fragmentar la tragicii greci. Aici, în *Orestes*, sufletul lui Agamemnon nu se află de faţă, ci personajul titular îi cere lui Menelaos să

răspundă suplicaţiei sale, ca şi cum i-ar fi adresată de însuşi Atridul defunct.

573. Popor mitic din Thessalia şi Peloponnes, deseori menţionat în textele antice, cu Pelasgos erou eponim. Este greu de spus dacă pelasgilor le corespunde sau nu o realitate istorică. Încă din secolul IV, Ephoros considera că acest nume vag convenţional desemna străvechi populaţii prehellenice, asimilate sau izgonite de migraţiile grecilor. Pelasgos, fiul Gliei şi «întâiul om», a fost rege în Argos înaintea lui Danaos. În pasajul de faţă, epitetul «pelasgic» vrea să sublinieze strâvechimea cetăţii Atrizilor.

574. În ultimele versuri Menelaos vorbeşte ca un om politic încercat, care cunoaşte resorturile emoţiei populare şi se pricepe să le folosească.

575. Marii zeloşi se fac vinovaţi de *hybris* (vezi n. 40) şi divinitatea nu le încununã cu succese acţiunile.

576. Vezi n. 316.

577. Pylades era fiul lui Strophios, regele Phokidei (vezi n. 95) şi al unei surori a lui Agamemnon, Anaxibia. El a fost crescut şi educat împreună cu vărul său Orestes, de care l-a legat o prietenie devenită emblematică.

578. Ca şi în alte momente de înalte emoţii ale dramelor lui Euripides, are loc o schimbare a ritmului din iambic în trohaic. Asemenea scene scrise în tetrametru trohaic, nu mai lungi de o sută de versuri, erau debitate în recitativ şi, se pare, cu acompaniament muzical.

579. Formulare proverbială.

580. Orestes afirmă că dintre ei doi nevasta este cea care conduce, că Menelaos n-are bărbătească independenţă, că este, cum se spune, sub papucul Hellenei.

581. În general, bravura lui Menelaos este pusă la îndoială, dacă nu contestată, în tragedia greacă.

582. Am tradus acest vers aşa cum l-a amendat M.L.

West: *doma* (casă) în loc de *soma* (corp).

583. Strophios, căruia Orestes, copil, i-a fost încredinţat să-l ocrotească în Phokida la vremea uciderii lui Agamemnon.

584. Scholiastul face supoziţia, neverificabilă, că versul conţine o referire la demagogul atenian Kleophon, care era ţinut răspunzător de respingerea unei propuneri spartane de pace cu câţiva ani înaintea reprezentării dramei şi care astfel a prelungit războiul peloponnesiac.

585. Se pare că Orestes are în vedere atât propria-i teamă, cât şi faima ruşinoasă că ar fi fricos.

586. Plânsul Elektrei, fiind de rău augur, nu ar impresiona favorabil adunarea.

587. Asocierea cu o persoană care s-a acoperit de *miasma*, de prihănire în urma unei crime, este poluantă, dar aici se exprimă părerea că şi rătăcirea minţii pricinuită de vărsarea sângelui ar fi molipsitoare.

588. Adică, fără să-i fie ruşine că ajută necondiţionat un ucigaş de mamă blestemat.

589. Până la Troia, indicată aici prin unul din râurile locului (vezi n. 67).

590. Vezi n. 480. În această strofa Euripides foloseşte cuvântul Atrizi cu sensul general de «urmaşi ai lui Atreus».

591. Se repetă aici, în altă exprimare, paradoxul enunţat mai înainte (vezi n. 510). Sensul este: unii oameni socotesc răzbunarea lui Orestes bună, cuvenită, dar Corul are părerea contrară.

592. În text există un oxymoron, care s-ar putea traduce aproximativ prin «o fărădelege onorabilă» sau «o crimă virtuoasă» etc.

593. Vezi n. 309 şi 553.

594. Regele Danaos, de baştină din Ţara Nilului, s-a expatriat laolaltă cu cele cincizeci de fiice ale sale, Danaidele, ca să scape de duşmănia celor cincizeci de fii ai

fratelui său, Aigyptos, şi s-a stabilit în Argos. Dar nepoţii au venit după ei cu intenţii de împăcare şi au cerut în căsătorie pe verde lor. Danaos s-a învoit, dar în noaptea nunţii, sfătuite de acesta, toate miresele, afară de una, şi-au ucis mirii, în urma omorului în masă, Aigyptos l-a urmărit pe Danaos într-un proces, care s-a desfăşurat pe o colină din Argos, unde a fost convocată întâia dată adunarea cetăţenilor.

595. Talthybios (vezi n. 131), omul de încredere şi heraldul lui Agamemnon, îl elogiază pe acesta, dar faţă de Orestes se dovedeşte a fi duplicitar şi cinic. Dimpotrivă, în *Troienele*, Euripides îi face un portret favorabil. Conform unei tradiţii de mai târziu, după uciderea lui Agamemnon, solul misiunilor dificile l-a ocrotit pe Orestes şi l-a ascuns, de teamă să nu-l suprime Aigisthos.

596. Vezi n. 159.

597. Diomedes, fiul lui Tydeus, viteazul, strălucitorul erou din *Iliada*, este rege al Argolidei. Euripides l-a adus în povestea lui Orestes ca figură marginală, totuşi surprinzătoare.

598. Alt oxymoron euripideic. Din nou scholiastul desluşeşte în portretul demagogului descris de Vestitor liniile atenianului Kleophon (vezi n. 584), atacat şi de Aristophanes în *Broaştele*.

599. Ultimele versuri, interpolate, sunt un avertisment împotriva lui Kleophon sau împotriva oricăruia de teapa lui.

600. Acest vorbitor, antiteza demagogului precedent, este un mic agricultor, un răzeş inteligent, incoruptibil şi cu bun simţ.

601. Conferirea de către autorităţile politice a unei cununi, uneori de aur, era echivalentul antic al acordării acum a unei medalii pentru servicii extraordinare aduse statului.

602. Cel mai mare curs de apă din Argolida. Ca figură mitică era fiul lui Okeanos şi întâiul rege al cetăţii Argos. Locuitorii acesteia se mândreau a fi şi se numeau adeseori «urmaşii lui Inachos».

603. Inachos, Pelasgos şi Danaos au fost, în această ordine, suverani în Argos. Ca atare, locuitorii ţării sunt numiţi uneori Pelasgi, alteori Danaizi, adică descendenţi ai lui Danaos. Cu privire la regii menţionaţi, vezi mai sus notele 602, 573 şi 594.

604. Lapidarea pe loc era pedeapsa cea mai umilitoare (vezi n. 494). Varianta sinuciderii până la sfârşitul zilei fi dă lui Orestes un răgaz, în care va putea să întreprindă o tentativă de salvare.

605. Nume vechi pentru Delphi, sediul templului oracular al lui Apollon, ridicat pe locul unde zeul a ucis balaurul Python. În epoca istorică, nu Phoibos, ci preoteasa lui, Pythia, se aşeza în sanctuarul delphic pe un tripod (de aur), cădea în transă şi, inspirată de zeu, îşi bolborosea prezicerile, care apoi erau elaborate şi rânduite în versuri de slujitori sacerdotali specializaţi, aşa-numiţii profeţi.

606. Începe cu un *kommos*, cântec de doliu (vezi n. 327), cu elemente rituale arhaice – zgârierea obrajilor şi izbirea capului şi pieptului – cum se întâlnesc şi în alte drame de Euripides, de pildă în *Andromacha* şi în *Troienele* din prezentul volum. Editorii sunt împărţiţi cu privire la acest lamento. Am urmat părerea susţinută temeinic de M.L. West, care distribuie primele două strofe Corului şi următoarele cinci Elektrei.

607. Pelasgia pentru Argos (vezi n. 603). Corul cheamă întreaga ţară, glia ţării să ia parte la bocet şi să-şi reteze părul.

608. Trebuie să se înţeleagă: copila Demetrei, Kore (vezi n. 453).

609. Vezi n. 221.

610. În legătură cu fericirea muritorilor excesivă ca *hybris*, care trezeşte invidia zeilor, *phthonos*, vezi n. 40.

611. Ideea precarităţii speranţelor omeneşti faţă de atotputernicia Moirei este exprimată adesea de autorii greci. Vezi versurile Corului cu care se încheie dramele *Andromacha* şi *Helena*.

612. În această monodie, sora lui Orestes continuă şi lărgeşte plângerea Corului, amintind în limba înaltă a poeziei dezastrele întregului neam al Pelopizilor.

613. Elektra ar dori să-şi strige deznădejdea lui Tantalos, izvorul blestemului care i-a urmărit, din generaţie în generaţie, toată posteritatea (vezi n. 479). Privitor la mişcarea de rotaţie a stâncii lui Tantalos, încă din antichitate comentatorii au recunoscut influenţa lui Anaxagoras. După acesta, corpurile cereşti erau stânci uriaşe rupte din pământ, care se menţineau pe firmament graţie forţei centrifuge.

614. După ce Pelops a cucerit-o pe Hippodameia, cu ajutorul lui Myrtilos (vezi n. 422 şi 480), acesta i s-ar fi îndrăgostit de nevastă. Prada geloziei, Pelops şi-a omorât prietenul, azvârlindu-l în Marea Egeană, pe când o traversau într-un atelaj cu cai aripaţi. Geraistos este un cap în partea de sus a insulei Euboia.

615. Referitor la tragicele întâmplări deplânse în strofele 4 – 6, vezi în continuare n. 480.

616. Zeiţa Eris (Gâlceava), care i-a învrăjbit pe fraţii gemeni Atreus şi Thyestes, e făcută răspunzătoare de tot ce-a urmat să se întâmple. În legătură cu schimbarea cursului Soarelui, Euripides afirmă aici şi în *Elektra* (v. 727 – 742) o variantă a mitului conform căreia, cândva, la început, astrul zilei răsărea la apus şi apunea la răsărit. Iar Zeus, ca să-l pedepsească pe sceleratul Thyestes, aşa cum am amintit (vezi n. 480), a inversat sensul mişcării – de la

răsărit spre apus – Lăsându-l astfel pentru vecie.

617. Este exprimată ideea că Eos (Aurora) era o zeiţă a răsăritului şi înainte ca soarele să se ivească dimineaţa la est.

618. Cele şapte Pleiade (vezi n. 61) sunt citate aici pentru stele în general, ale căror mişcări au fost modificate odată cu a Soarelui.

619. Nu poate fi trecută cu vederea schimbarea lui Orestes, dramatică, de după condamnarea lui la moarte în adunarea cetăţenilor. De unde înainte era un ins speriat, încolţit, chinuit de halucinaţii, cerşind mila şi ajutorul lui Menelaos, dintr-odată se comportă eroic. Până şi felul în care cuvintează este altul: demn, hotărât, uneori brusc, autoritar.

620. Condamnarea lui Orestes a fost votată prin ridicarea mâinilor.

621. La fel, Admetos îi spune soţiei muribunde: «Şi tuturor celor de-aici le cer să mă coboare în sicriu de cedru lângă tine, cu pieptul meu lipit de-al tău, să fim şi-n moarte pururea nedespărţiţi…» (Alkestis, *v*. 365 – 367).

622. Autorii tragici indică uneori ficatul drept sediul vieţii, mai ales al vieţii emoţionale.

623. În *Iphigeneia în Taurida*, Pylades apare ca soţ al Elektrei.

624. Pylades se blestemă să nu-i primească, în momentul morţii, nici glia trupul, nici etherul sufletul, dacă şi-ar trăda prietenul. Ideea întoarcerii elementelor la obârşii este comună multor filosofi, între care Empedokles, Anaxagoras, Demokritos. Formulări asemănătoare se pot citi şi în alte locuri la Euripides: «îngăduiţi acum ca glia să acopere cadavrele acestea, să se întoarcă fiecare element de unde-a fost să iasă la lumină: duhul în ether, în glie trupul, căci alcătuirea lui nu e de fapt a noastră, el nu este decât lăcaşul vieţii; la urmă trebuie să-l ia înapoi aceea

care l-a hrănit.» (*Rugătoarele*, v. 531 – 536); «Ceea ce purcede din glie se întoarce în glie, ceea ce e zămislit de ether se întoarce din nou la cer. Din tot ce se naşte, nimic nu moare; fiecare element se desparte de cele care-i sunt străine şi se înfăţişează sub altă formă.» (Fr. 836, *Chrysippos*); «A înapoia pământului ceea ce este pământ. Viaţa e secerată ca spicele coapte; aceasta reprezintă o noimă nestrămutată.» (Fr. 757, *Hypsipyle*).

625. Vezi n. 95.

626. În antichitate stăpânii îşi aplicau peceţi pe uşile camerelor cu provizii, pe lăzi etc., în loc de încuietori.

627. Când o femeie era pe cale să se mute în tărâmul morţilor, se spunea, metaforic vorbind, că va merge să se cunune cu Hades.

628. În text apare cuvântul *epistates*, adică purtător de grijă, intendent de oglinzi şi parfumuri, cum se întâlneau prin haremurile asiatice.

629. Este reprodusă ideea dispreţuitoare că, din fire, barbarii ar fi robi, câtă vreme elenii sunt liberi. În alte opere Euripides are păreri mult mai bune despre

630. Este vorba de *ololygmos*, un ţipăt ritual puternic, scos de femei în clipa junghierii victimei la sacrificii sau, în general, când o divinitate îşi vădeşte prezenţa, precum şi în unele prilejuri de explozie emoţională ca naşterea unui copil, câştigarea unei bătălii etc.

631. Înţelesul ultimului vers este următorul: în caz că argeii, bucuroşi că au văzut-o ucisă pe Helena, vor anula condamnarea lui Orestes, atunci vor fi salvaţi câteşitrei prietenii; în caz contrar, vor muri eroic, după ce vor fi incendiat palatul, ca să nu încapă în puterea lui Menelaos.

632. Suveranitatea lui Agamemnon se limita la regatul Argolidei. El a condus expediţia la Troia deoarece fratele său fusese umilit, iar ceilalţi capi ai grecilor l-au

urmat deoarece, la peţitul Hellenei (vezi n. 384), se legaseră printr-un jurământ să pedepsească pe oricine ar fi cutezat s-o răpească. Versiunea că Agamemnon a ajuns generalisim prin alegere îi aparţine, se pare, lui Euripides.

633. Orestes, mai puţin optimist decât Pylades, nu crede că îi va fi ridicată osânda, ci că ar trebui să afle un mijloc de a-i constrânge pe argei s-o facă.

634. Hesiodos, în *Theogonia*, localizează casele Nopţii în vecinătatea caselor lui Hades. Aici dramaturgul a avut probabil în vedere doar întunericul morţii.

635. Strophios, tatăl lui Pylades, era rudă cu Agamemnon prin căsătorie (vezi n. 577).

636. Zeus era străbunul lui Orestes (vezi n. 437), dar şi al lui Pylades, nu numai prin maică-sa, sora lui Agamemnon, ci şi în linie masculină: Zeus → Aiakos → Phokos – Krisos – Strophios → Pylades.

637. Dike, zeiţa dreptăţii, e asociată îndeaproape cu Zeus, mai ales în invocaţii.

638. Dialogul următor este alcătuit din segmente lirice cântate, pe care le-am redat prin depanarea mai liberă a versurilor, predominând ritmul dactilic, şi din segmente rostite, pe care le-am redat strict în ritm iambic.

639. Uneori, în limba tragediei, omorul este descris cu termeni din sfera sacrificiilor rituale.

640. Elektra se întreabă dacă, fascinaţi de frumuseţea Hellenei, cei doi tineri răzbunători n-au renunţat s-o ucidă, cum i s-a întâmplat lui Menelaos la Troia (vezi n. 384).

641. În realitate doar vârfurile acestora erau de fier.

642. Vezi n. 11 şi 203.

643. Încălţăminte asiatică din piele de căprioară, un fel de mocasini.

644. Triglifele (*triglyphos*, de trei ori cizelat, de la frets, trei, şi *glypho*, a sculpta, a cizela) erau ornamente

ale templului doric, alcătuite din trei caneluri, reproduse la depărtări egale de-a lungul antablamentului. La edificiile primitive, de lemn, spaţiile dintre triglife erau goale, deci se putea intra sau ieşi pe acolo, escaladând zidul. Ulterior, la templele de piatră, aceste spaţii au fost astupate cu dale şlefuite sau sculptate, numite metope. Alternanţa de metope şi triglife constituie friza dorică.

645. Marele fluviu care, în concepţia antică, înconjură pământul, numit mai târziu Marea Exterioară (Oceanul Atlantic). Taurul este imaginea simbolică a fluviilor, exprimând puterea lor fecundatoare.

646. Era numele unei emoţionante melodii tradiţionale compusă în modul phrygian şi în registru înalt, care se execută uneori cu acompaniament de fluier.

647. În poemele epice ţara lui Dardanos, Troia, este numită *eupolos*, bogată în cai, şi troienii *hippodamoi*, domesticitori de cai. Privitor la Ganymedes, concubinul lui Zeus, vezi notele 194 şi 198.

648. *Ailinon* este un ţipăt plângător de origine probabil orientală. Unii îl pun în legătură cu Linos, un aed legendar, maestrul lui Orpheus. O plângere, un bocet funebru la moartea unui erou, având refrenul *ailinon*, se numea cântul lui Linos. Dar alteori acest ţipăt urma unui imn triumfal în cinstea lui Apollon.

649. Îndeobşte fiul lui Laertes nu este înfăţişat favorabil de Euripides.

650. În *Iliada* răneşte mai mulţi luptători cu săgeţile sale.

651. Suveranii Egiptului, Asiriei şi Persiei în reprezentările figurative sunt însoţiţi adesea de sclavi care le fac vânt. Penele evantaielor luxoase din Orient erau de păun sau de struţ.

652. Am amintit mai înainte dispreţul elenilor faţă de phrygieni. Mulţi sclavi de-ai lor veneau din Phrygia.

653. Puternica zeiţă a pământului, Kybele, Magna Mater (vezi n. 454) era venerată sub diferite nume prin munţii Anatoliei.

654. Textul se referă probabil la o suliţă ataşabilă de braţul aruncătorului (vezi n. 358).

655. Sens obscur. Să fie confuzie cu coiful lui Hektor, despre care în *Iliada* (XI, 353) se spune că este făurit din trei straturi de material?

656. Adică la porţile Troiei.

657. Thyrsul era o bâtă lungă cu vârf de fier din recuzita bakehantelor (vezi n. 87 şi n. 123), o adevărată lance, înconjurată de iederă, foi de viţă şi panglici, slujind ca simbol al lui Dionysos, ca toiag al iniţiaţilor şi ca armă; iedera şi viţa de vie erau plante consacrate zeului.

658. Schimbare de ritm; revine tetrametrul trohaic (vezi n. 578).

659. Vezi n. 214.

660. Pentru a putea fi ucisă de trei ori.

661. Gorgona, la singular, se spune de obicei pentru Medusa, una din terifiantele iazme (vezi n. 2), ucisă de Perseus.

662. Textul se referă mai degrabă la frica înnăscută a phrygianului, decât la faptul că ar fi eunuc, cum erau camerierii haremurilor din Orient.

663. Această strofa răspunde celei de dinaintea intrării sclavului phrygian (v. 1353 – 1365). Regula este ca strofa să fie urmată imediat de antistrofa; aici, în mod excepţional, se află departe una de alta. Unii editori distribuie versurile acestor două cântece între mai multe voci din lor.

664. Vezi n. 480.

665. În secvenţa următoare rolurile Hermionei şi al lui Pylades erau interpretate de figuranţi.

666. Versul trebuie înţeles precum urmează: «Vei

cuteza să foloseşti vasele lustrale înainte de a aduce jertfe, ca rege şi preot, spre folosul cetăţii?» Aceste vase, care slujeau la spălarea pe mâini la începutul ceremoniei, ar fi fost spurcate de un om pătat cu sângele altor crime.

667. Sunt fericiţi că au mame vrednice de respect.

668. «Acum se înfăţişează <spectatorului> un tablou cu patru nivele, unic în drama antică: Corul în orchestra; Menelaos şi oamenii lui, în ordine de bătaie, <pe scenă> în faţa clădirii; conspiratorii cu spade şi torţe pe acoperiş de-o parte şi de alta a Hermionei; şi cele două zeităţi superbe deasupra tuturor. Probabil aproximativ patruzeci de persoane cu totul» (M. L. West).

669. Joc de cuvinte intraductibil. Forma Zen, care desemnează aici pe Zeus, este aproape identică cu infinitivul zen, a trăi (H. Weil).

670. Vezi n. 469.

671. Vezi n. 388. Cât priveşte îndemnul făcut lui Menelaos de a-şi lua altă nevastă, se pare că acesta nu l-a urmat vreodată. După majoritatea tradiţiilor, Helena a trăit încă mult şi bine pe pământ alături de fiul lui Atreus.

672. Zeul îi porunceşte lui Orestes să petreacă exilat vreme de un an în sudul Arkadiei, pe solul Parrhasiei, din inima Peloponnesului, unde se afla în perioada istorică un oraş Orestheion sau Oresthasion; asemănarea numelui acestuia cu al lui Orestes a dat naştere legendei că fiul lui Agamemnon a trăit acolo. Euripides o aminteşte şi în epilogul tragediei *Elektra* (v. 1273 – 1275). Azanii aparţineau unui neam arkadian.

673. Judecarea lui Orestes pentru matricid la Atena, pe Colina lui Ares (*Areios pagos*) este cunoscută din *Eumenidele*, acolo instanţa nu e alcătuită din zei, cum sugerează Euripides, ci din fruntaşi atenieni – areopagiţii – abilitaţi să decidă prin vot în cazurile de omor.

674. Neoptolemos, fiul lui Achilleus, îl acuza pe

Apollon că l-a ajutat pe Paris să-i ucidă tatăl. Mergând la Delphi să-i ceară zeului compensare pentru pierderea suferită, cu alte cuvinte, făcându-se vinovat de *hybris*, el a fost ucis de delphieni (vezi tragedia *Andromacha*).

675. Sparta este considerată a fi zestrea Hellenei, al cărei tată, Tyndareos, domnea încă acolo.

676. Unii au desluşit aici o aluzie pacifistă, într-un moment când la Atena erau înregistrate dureros calamităţile războiului peloponnesiac, care dura de peste douăzeci de ani.

677. Hebe, personificarea tinereţii, fiica lui Zeus şi a Herei, îndeplineşte în augusta familie divină rolul de fată în casă. După apoteoza lui Herakles, zeii l-au căsătorit cu Hebe, aceasta simbolizând dobândirea de către erou a tinereţii veşnice, în universul nemuritorilor.

678. Invocarea zeiţei victoriei cu aripi rapide (Nike) se mai găseşte, identică, în finalul dramelor *Jphigeneia în Taurida* şi *Fenicienele*. Ea reprezintă un adaos al actorilor sau al scribilor şi conţine o aluzie străvezie: se ştie că poetul victorios la concursurile tragice era încoronat cu frunze de iederă în teatru.

HERAKLIZII

679. Micul oraş din Attika, aflat cam la 30 km. de Atena, şi *demos*-ul (cantonul) omonim erau faimoase în antichitate doar pentru două evenimente, unul mitic şi altul istoric. În câmpia Marathonului a capturat Theseus, eroul rege al Atenei, un taur pustiitor, care sufla foc pe nări, şi tot acolo au câştigat atenienii, conduşi de Miltiades, în anul 490, memorabila victorie împotriva perşilor.

680. Piaţa publică (*agora*), în care se întrunea adunarea poporului (*ekklesia*) şi, totodată, se ţinea târgul cetăţii, era considerată sacră de greci şi, ca atare, avea nevoie de protecţia divinităţii. Lui Zeus Agoraios, adică

ocrotitorul adunării populare, i se închinau temple şi altare tocmai în piaţă.

681. Vezi n. 335.

682. Amphitryon, fiul lui Alkaios Perseidul, a fost soţul Alkmenei, fiica lui Elektryon. De aceasta s-a îndrăgostit Zeus, dar femeia s-a dovedit a fi atât de fidelă căsniciei, încât mai-marele Olympului a fost nevoit să îmbrace înfăţişarea soţului legitim pentru a se uni cu ea. Din apropierea lor s-a născut semizeul Herakles; concomitent, Alkmene i-a dăruit şi adevăratului soţ un fiu, Iphikles. Pe jumătate-fraţii au crescut şi s-au desăvârşit împreună prin grija exemplară a lui Amphitryon. Mai târziu, din Iphikles şi Automedusa, a văzut lumina zilei Iolaos. Aşadar, acesta din urma era pentru Herakles nepot de frate vitreg.

683. Monologul introductiv al lui Iolaos începe sentenţios şi moralizator.

684. Vezi n. 477 şi 502.

685. Iolaos a fost tovarăşul de arme credincios al unchiului său, dar l-a ajutat mai ales în două din «muncile» sale: în lupta împotriva hydrei din Lerna (dând foc pădurii din jurul locului încleştării şi furnizându-i eroului trunchiuri de copaci, transformaţi în tăciuni, cu care să ardă capetele renăscătoare ale balaurului) şi în confruntarea cu gigantul Kyknos, fiul lui Ares. În legătură cu apoteoza lui Herakles, după versiunea cea mai cunoscută, acesta, căznit de tunica impregnată cu sângele coroziv al lui Nessos, s-a urcat în vârful muntelui thessalian Oiţa, unde a clădit un rug grandios, pe care s-a instalat. În vreme ce, aprins la porunca lui, rugul se învilvorase, un tunet bubui năprasnic şi fiul Alkmenei fu ridicat într-un nor la cer. Acolo făcu pace cu Hera, până atunci duşmana lui neiertătoare, şi primi de soţie pe Hebe, veşnica Tinereţe (vezi n. 677). În multe culturi tradiţionale,

moartea prin combustie sau prin fulgerare păstrează sau barem simbolizează nemurirea.

686. Eurystheus, rege în Mykene sau/ şi în Tiryns, fiul lui Sthenelos, era văr primar cu Amphitryon şi cu Alkmene. Herakles s-a aflat multă vreme în slujba fiorosului rege şi a fost nevoit să împlinească pentru el cele douăsprezece faimoase «munci». Pricina acestei aserviri a fost un şiretlic al Herei. În preajma naşterii lui Herakles, Zeus proclamase că primul urmaş al lui Perseus care va vedea lumina zilei era destinat să fie suveranul Mykenei. Dar Hera, fierbând de gelozie, i-a oprit Alkmenei durerile facerii şi a grăbit-o să nască mai întâi, cu toate că prematur, pe Nikippe, nevasta lui Sthenelos. Aşa a ajuns becisnicul, neîmplinitul Eurystheus să-l ţină în robie pe marele erou şi să-i asuprească, după dispariţia lui de pe pământ, copiii.

687. Pământul limitrof la care face aluzie textul era Tetrapolis, o confederaţie de patru cetăţi, aflată sub jurisdicţia Atenei: Oinoe, Marathon, Probalinthos şi Trikorythos.

688. Regii Akamas şi Demophon, fiii lui Theseus, au obţinut suveranitatea prin tragere la sorţi, deoarece, conform tradiţiei, urmată de Euripides şi în *Rugătoarele*, Atena era în vechime o monarhie constituţională, oarecum democratică.

689. Basileul Atenei, Pandion, a fost părintele lui Aigeus, al cărui fiu a fost Theseus. Aici este doar menţionată înrudirea dintre Theseizi şi Heraklizi; aceasta va fi lămurită ceva mai departe, la v. 208 şi urm.

690. Vezi n. 182.

691. Fiul lui Herakles cu Deianeira, căruia dramaturgul îi atribuie o poziţie proeminentă în salvarea familiei. Conform legendei, Hyllos se va afla mai târziu în fruntea expediţiei militare, cunoscută ca «întoarcerea

Heraklizilor» în Peloponnesos, corespunzătoare în plan istoric invaziei triburilor doriene.

692. Heraldul se numeşte Kopreus în *Iliada* (XV, 639) şi are misiunea să-i comunice lui Herakles poruncile stăpânului său, Eurystheus.

693. Despre lapidare, ca pedeapsă umilitoare, vezi n. 494.

694. Vechii locuitori ai Atenei credeau că sunt autohtoni, adică răsăriţi din însuşi pământul attic, neamestecaţi prin imigrări sau invazii. Conform tradiţiei mitice, străbunii fondatori ai cetăţii, Kekrops şi Erichthonios, de pildă, au fost născuţi de Glie.

695. *Parastatai* erau doi membri ai corului, ajutoarele corifeului, care stăteau alături de acesta, de obicei la dreapta şi la stânga lui.

696. Tetrapolis; vezi n. 687.

697. Vezi n. 110.

698. Exista la greci oarecare desconsiderare, însoţită de neîncredere, care mai stăruie şi azi, a celor de pe continent şi din marile oraşe faţă de insulari.

699. Din nou este confundată Mykene cu Argos (vezi n. 477), aceste cetăţi fiind geografic foarte apropiate.

700. Demophon şi Akamas, fiii lui Theseus şi ai cretanei Phaidra, au luat parte la războiul troian, în fruntea contingentului attic, iar după moartea tatălui lor şi-au împărţit regalitatea în Atena.

701. Akamas este un personaj nevorbitor în *Heraklizii*.

702. Este vorba de vatra sacrificială (*eschara*), pe care erau arse bucăţile din carnea victimei rezervate divinităţii; nu trebuie confundată cu altarul propriu-zis, de piatră.

703. Condamnarea (sau achitarea) prin votare se făcea depunându-se câte o pietricea cubică într-o urnă.

704. Textual: fără să fi recurs la <fierul> chalybdian. Chalyb (d) îi erau un neam de sciţi din Armenia, neîntrecuţi în prelucrarea fierului şi faimoşi ca inventatori ai oţelului.

705. Menţionarea obiceiului atenienilor de a-i apăra pe asupriţi era un *topos* la tragicii elini.

706. Formulă de trecere de la un discurs la cel opus, în care Corifeul se întemeiază pe *zisegoria*, libertatea cuvântului pentru fiecare, despre care Demosthenes spunea că ar fi fost introdusă în Atena de însuşi Theseus.

707. În cuvântarea de răspuns Iolaos răstoarnă, unul după altul, argumentele Crainicului, în buna tradiţie retorică a veacului V.

708. Legenda spune că Heraklizii, după moartea părintelui lor, s-au refugiat mai întâi la regele Keyx din Thrachis, în Thessalia, de unde au fost siliţi să plece, în urma cererii de extrădare a lui Eurystheus. Prin cuvântul Achaia, în vremea eroilor, erau numite regiunile locuite de Ahei. Aici Euripides se gândeşte, după cât se pare, la Achaia thessaliană.

709. Această fiică a lui Pelops, mama Alkmenei, se numea Lysidike.

710. Iată schema genealogică a celor două familii:

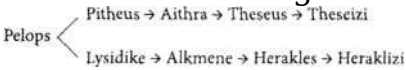

Aşadar Theseizii (Demophon şi Akamas) erau, cum s-ar spune, veri de-al treilea cu Heraklizii.

711. Herakles, în fruntea unei cete de eroi, între care şi Theseus, a fost trimis de Eurystheus pe malurile râului Thermodon să cucerească brâul Hippolytei – regina Amazoanelor – care asigura victoria celui care îl purta. Lui Herakles i-a izbutit expediţia, dar ulterior a fost nevoit s-o ucidă pe regină şi să se retragă luptându-se cu femeile războinice. Cingătoarea fatală a închinat-o în templul Herei din Mykene, iar lui Theseus, drept răsplată pentru

ajutor, i-a dăruit-o pe Antiope, fiica Hippolytei.

712. Ultimul episod din isprăvile lui Theseus, întâmplat la vârsta maturităţii, a fost coborârea în Infern, împreună cu nedespărţitul lui ortac thessalian Pirithous, care voia s-o răpească pe însăşi Persephone. Soţul acesteia s-a prefăcut că-i primeşte cu generozitate pe străini, i-a poftit la un ospăţ, dar cei doi au rămas lipiţi de scaunele lor, prizonieri ai lui Hades. Atunci a intrat în scenă Herakles, care a coborât şi el în tărâmul morţilor, ca să-i elibereze, dar numai Theseus a avut de la zei îngăduinţa să revină pe pământ. Pirithous a rămas de-a pururi ţintuit pe scaunul infernal.

713. Gesturile suplicaţiei.

714. Formulările populare nu sunt chiar atât de rare la poeţii tragici.

715. Inviolabilitatea solilor era respectată îndeobşte şi în antichitate.

716. Cu alte cuvinte, batalioanele argeilor (vezi n. 38).

717. Alkatos, fiul lui Pelops, a fost rege al Megarei, cetate situată între Atena şi Korinthos. De-acolo îşi trimisese Eurystheus crainicul şi acolo aştepta cu armata, gata de invazie.

718. Dup. acum se confirmă încă o dată, Euripides nu îndrăgea crainicii.

719. Străvechii pelasgi sunt identificaţi aici cu argeii (vezi n. 573).

720. Îi va lăuda feciorul, când îl va întâlni pe Theseus în tărâmul morţilor, se înţelege.

721. Afirmaţia nu are valoare doar retorică, pentru a evidenţia, prin contrast, calităţile lui Demophon, ci ţine mai curând de pesimismul dramaturgului.

722. Urmează să se înfrunte, pe lângă oameni, şi două divinităţi protectoare: una este Hera, care îşi avea cel

mai important centru de cult la Argos (vezi n. 47), şi cealaltă este zeiţa Pallas, susţinătoarea nedezminţită a Atenei.

723. Cuvântul *tyrannos*, de obârşie nehellenică, arăta la început o persoană investită cu puterea supremă, fiind folosit – mai ales în dramaturgia attică – în loc de «rege» (*basileus*). Ulterior, denumirea a fost dată doar celor care au acaparat puterea prin lovitură de stat şi au păstrat-o prin forţă, fără temei legal sau/şi religios. În tragedie, termenul are adesea conotaţie peiorativă, precum aici, în legătură cu nemernicul Eurystheus. Dar fenomenul tyraniei la greci, răspândit între secolele VI ŞI V, a fost ceva mai complex, condiţionat de orientarea politică a uzurpatorilor. Uneori aceştia au fost personalităţi de excepţie, care au garantat propăşirea cetăţilor, punându-se în fruntea defavorizaţilor, au încurajat construcţiile, artele plastice, muzica şi literatura.

724. Vezi n. 458.

725. Cu privire la *hybris*, vezi n. 40 şi 527.

726. Câmpia de la Marathon este un loc ideal pentru desfăşurarea marilor bătălii, după normele ştiinţei militare antice (vezi n. 679).

727. Cetatea, nenumită aici, este desigur Atena, nu Marathon.

728. Demeter şi fiica ei, Persephone, aveau parte de o veneraţie deosebită în Attika, pe pământul căreia se afla centrul misteriilor şi cultului marilor zeiţe, în sanctuarul de la Eleusis (vezi n. 453).

729. Monarhia lui Demophon, ca şi a lui Theseus, avea, conform tradiţiei ateniene, unele caractere democratice.

730. Divinitatea subînţeleasă trebuie să fie Hera, patroana Argosului, promotoarea lui Eurystheus şi vrăjmaşa lui Herakles.

731. În legătură cu frecvenţa metaforelor marine la Euripides, vezi n. 39.

732. Altminteri spus, au invocat ca rugători toţi zeii – fără îndoială o exagerare retorică.

733. Poetul face tăios opoziţia între conceptul de om necioplit şi acela de om bine crescut. Bădărănia lui Eurystheus va fi să se vădească mai ales prin aruncarea cu noroi în adversarul său, Iolaos, după ce-l va fi luat prizonier.

734. Se pune întrebarea de ce lipseşte în textul euripideic numele fecioarei şi dacă participarea ei la acţiune este o contribuţie a dramaturgului. Numai Pausanias (I, 32, 6), citat de G. DucIos, dă numele eroinei.

735. Makaria începe prin a lămuri de ce a ieşit din rezerva de cuviinţă pentru o fecioară (vezi n. 182).

736. O fată surghiunită, părăsită şi acoperită de ruşine, nu ar mai izbuti să se mărite, un destin echivalent, în mentalitatea feminină a vremii, cu dezastrul.

737. Fiica lui Herakles cere să fie dusă la locul jertfirii, folosind cuvinte care aparţin tehnicii sacrificiale. Întâi victima era împodobită cu panglici, apoi urma «preludiul de jertfire», ritualurile preliminare: fie se tăiau smocuri de păr de pe creştetul animalului şi se aruncau în foc, fie se răspândeau peste el grăunţe de orz sau apă lustrală.

738. Cuvântarea Makariei este asemănătoare cu cele rostite de alte fecioare martire din dramele lui Euripides: Iphigeneia în *Iphigeneia la Aulis* (v. 1368 şi urm.) sau Polyxene în *Hekabe* (v. 342 şi urm.).

739. Propoziţia lui Iolaos este contradictorie: întâi pare că se păstrează neutru, respectându-i Makariei liberul arbitru, dar pe urmă îi aduce aminte că prin acceptarea *jertfei* îşi salvează fraţii, deci indirect o îndeamnă să se *jertfească*.

740. Cu alte cuvinte: Iolaos, nefiind răspunzător de moartea fetei, nu se va pângări.

741. Makaria nu se teme, pare-se, de moarte, ci de singurătatea din ultimele clipe de viaţă.

742. Aceeaşi idee o formulează Euripides în *Meleagros* (fragment 536): «Odată mort, tot omul e pământ şi umbră; nimicul se întoarce la nimic». Aici negarea supravieţuirii sufletului după moarte este radicală: se are în vedere o teorie a neantului, a vidului total, amintind parcă *Shunyata* budistă. În *Heraklizii*, formularea este mai nuanţată. În alte drame şi fragmente ale tragediografului, dimpotrivă, unele «măşti» afirmă deschis nemurirea sufletului (vezi n. 442).

743. În antichitate, oamenii copleşiţi de durere îşi acopereau capul cu straiul, din pudoare. Peplosul era un veşmânt, mai ales femeiesc, a cărui parte superioară trecea oblic peste piept, fiind prinsă cu paftale. Bărbaţii îl purtau îndeosebi ca îmbrăcăminte rituală şi la unele prilejuri solemne.

744. Vezi n. 481.

745. Personificarea legii, a bunei rânduieli, care guvernează totul (vezi n. 507).

746. Acest vers ar putea să fie motto-ul dramei.

747. Numeroşi comentatori sunt de părere că aici lipseşte un episod în care se relata sacrificiul Makariei.

748. Vezi n. 54.

749. E vorba de sacrificiile obişnuite de dinaintea bătăliilor, nu despre cel al Makariei.

750. După aceste versuri, urmează un schimb de replici între Iolaos şi Servitor, din care nu lipsesc trăsăturile de umor, pe alocuri grosolan, ca într-o co

751. În *Andromacha* s-a putut citi despre obiceiul de a spânzura în temple, ca prinos adus zeilor, armele ofensive şi armurile duşmanilor, capturate.

752. Poticnirea sau căderea la început de drum erau socotite semne rău-prevestitoare, pe care şubredul bătrân caută să le evite.

753. Este pomenită expediţia lui Herakles împotriva Spartei, unde Hippokoon îl alungase de pe tron pe fratele său vitreg, Tyndareos. Fiul Alkmenei a ucis uzurpatorul şi l-a repus în drepturi pe Tyndareos.

754. Omul cu soartă favorabilă, pe nedrept socotit excelent în toate cele, este Eurystheus.

755. Glia, luna şi soarele sunt forţe cosmice invocate aici întrucât au cunoştinţă de tot ce se petrece în univers.

756. Versurile strofei conţin aluzii la cultul Athenei. «Ultima zi a lunii» se referă la o anumită dată, 28 a lunii Hekatombaion (iunie-iulie), ziua de naştere a Athenei Polias, Ocrotitoarea-cetăţii, când se celebrau Panatheneele anuale. Dar din patru în patru ani, această sărbătoare se celebra cu mare fast, numindu-se Marile Panathenee. Cu acest prilej aveau loc hecatombe, precedate de o veghe nocturnă, în care cetele de tineri cântau, iar fecioarele înălţau invocaţii rituale (vezi n. 630) şi dansau pe «colina bătută de vânturi», Akropolis.

757. Vezi n. 316.

758. Mai precis, îl va elibera din sclavie drept răsplată pentru vestea bună.

759. Sacrificiul uman consumat fusese al Makariei.

760. Vezi n. 90.

761. Pallene era un *demos* (canton, district) attic, Ia 12 km est de Atena.

762. Despre zeiţa tinereţii şi nunta ei în cer cu Herakles, vezi n. 677.

763. Un şir de stânci formând o faleză abruptă de-a lungul drumului spre Korinthos, de pe care un răufăcător, Skeiron, arunca în mare călătorii. Tânărul Theseus l-a ucis şi oasele brigandului s-au preschimbat în roci marine,

Stâncile Skeironiene. Acolo, spune o variantă a mitului, Iolaos nu doar l-a capturat pe Eurystheus, ci l-a şi decapitat. Iar Apollodoros din Atena adaugă că Hyllos a dăruit capul retezat Alkmenei, care i-a scos ochii cu o suveică.

764. În text: *akrothinion*, prima ofrandă, mai ales din roadele câmpului, adusă unui zeu.

765. Aici, în greceşte, numele suveranului zeilor este însoţit de epitetul *tropaios*, însemnând: cel care pune pe fugă în dezordine, cel care întoarce relele dinspre cineva (vezi n. 316).

766. Încă o mostră de personificare a unor noţiuni abstracte: *chronos*, timpul, şi *aioti* (în latină *aevum*), durata. Cu privire la Moira, vezi n. 481.

767. Trimiteri la apoteoza lui Herakles şi la căsătoria lui cu Hebe, paharnica zeilor (vezi n. 685 şi 677).

768. Privitor la zeul nunţii, vezi n. 140.

769. Athena l-a ocrotit şi asistat pe Herakles în unele din «muncile» sale, precum şi în cumplita lui criză demenţială (vezi tragedia *Herakles* de Euripides, v. 1005). Adeseori în arta antică, zeiţa este figurată în preajma eroului.

770. Drept mulţumire pentru victorie, au ridicat pe locul bătăliei un idol de lemn, grosolan, reprezentându-l pe Zeus Tropaios (vezi n. 765).

771. Alkmene pomeneşte câteva din «< muncile» impuse lui Herakles de către Eurystheus: coborârea în Hades ca să prindă şi să aducă pe pământ câinele Kerberos – paznicul cu trei capete al imperiului morţii; lupta şi uciderea prin gâtuire a leului din pădurea de chiparoşi de la Nemea – dihania cu piele invulnerabilă; stârpirea hydrei – balaurul de apă din lacul terna.

772. Obiceiul atenienilor de a cruţa viaţa prizonierilor este atestat de Thukidides (III, 58, 2).

773. Cu alte cuvinte, necăzind pe câmpul de onoare, a fost umilit o dată; cu atât mai nelegiuită ar fi uciderea lui ca prizonier.

774. Vezi genealogia de la n. 682.

775. Ura necruţătoare a Herei, generată la început de gelozie, încă înainte de naşterea lui Herakles (vezi n. 686), ulterior s-a autoîntreţinut, dacă se poate spune, fiind cauza persecutării semizeului şi a favorizării muritorului mediocru care era Eurystheus. Hera nu a făcut pace cu bastardul lui Zeus decât după sfârşitul lui pământesc, după apoteoza şi acceptarea lui printre Olympieni (vezi n. 685).

776. Înmormântarea lui Eurystheus lângă templul Athenei din Pallene este, posibil, invenţia dramaturgului. Oricum, nu a existat un cult al tyranului argeu în Attika. Strabon (VIII, 6, 19), citat de G. DucIos, afirmă că trupul lui Eurystheus a fost înhumat la Gargettos, lângă Atena, iar capul, pe care-l tăiase Iolaos, în altă parte, la Trikorythos.

777. Domnea credinţa că rămăşiţele pământeşti ale eroilor pot să influenţeze în bine destinul ţinutului în care zac. Eurystheus făgăduieşte, prezumţios, că după moarte va fi prietenul atenienilor şi salvatorul cetăţii, în sensul că o va feri de invazia spartanilor, care erau consideraţi, se ştie, descendenţi ai fiilor lui Herakles. Evident, accentul antilakonian din replica lui Eurystheus trebuie privit în contextul epocii dramaturgului, când vechea rivalitate dintre Atena şi Sparta se transformase în război făţiş. Adaug că noţiunea de metec (*metoikos*), care înseamnă persoană stabilită în altă parte decât locul de baştină, este folosită aici metaforic de către fiul lui Sthenelos referitor la propriile sale moaşte.

778. Fusese prevenit printr-un oracol că aventura lui în Attika se va sfârşi prost, dar n-a ţinut seama de avertisment, bizuindu-se pe ajutorul necondiţionat al

Herei, care, iată, l-a trădat.

779. Eurystheus nu doreşte ca fiii lui Herakles, aflând de profeţiile sale, să încerce să-i îmblânzească «duhul» prin libaţii şi prin sacrificii şi să-i anihileze setea de răzbunare.

780. L. Meridier consideră că aici textul, aşa cum se prezintă în manuscrise, nu este acceptabil şi menţionează argumentele în sprijinul acestei teze. Drept urmare, în loc de «zvârliţi <cadavrul> câinilor», traduce: «încredinţaţi-l rugului». Într-adevăr, Alkmene se contrazice: adineauri a spus că acceptă să cedeze cadavrul lui Eurystheus prietenilor lui, ca ei să-i împlinească cele ale mortului, iar acum porunceşte răspicat să fie dat la câini. Dar ţine de însuşi caracterul Alkmenei, fragilizat de atâtea tribulaţii, să treacă de la oarecare îngăduinţă la ferocitate şi să-şi schimbe părerile pe măsura stărilor emoţionale. Astfel apare firesc ca pulsiunile vindicative să-i fie mai puternice decât toleranţa.

781. În scurtul tint episodic final, Corul încearcă să absolve de orice vină regii Atenei, cu toate că ei, cetăţeni ai Atenei fiind, nu s-au opus categoric uciderii împotriva legii a unui prizonier de război, chiar dacă acesta era Eurystheus.

TABEL ONOMASTIC

Indicând accentuarea unor nume proprii greceşti[54]

Achaiós

Achelóos

Achéron

Achilléus

---

54 Am înscris aici doar o parte din numele care apar în acest volum, doar
nume mai rar întîlnite, precum şi unele larg cunoscute, dar îndeobşte accentuate
altfel decît în greacă

Ádmetos
Adrásteia
Ádrastos
Agénor
Aiakós
Aigialéus
Aigikoréus
Áigina
Áigisthos
Áigyptos
Ainéias
Áiolos
Aléxandros
Alkáios
Álkestis
Alkméne (a)
Alpheiós
Amphitryon
Amymóne
Ánauros
Apidanós
Aréthusa
Argó
Arkadía
Ártemis
Asklepiós
Asopós
Astyánax
Átlas
Aulís
Autonóe
Bákehios
Bákehos
Bósporos

Braurón
Brómios
Chalkís
Chalkódon
Chersónesos
Chrónos
Chrysóthemis
Dáidalos
Danaós
Dárdanos
Deíphobos
Demeter
Demophón
Díktynna
Dióne
Diónysos
Dióskorii
Dithyrambos
Échidna
Echíon
Echó
Eidó
Elektryon
Eléthyia
Eleusis
Eleutherái
Elís (Elída)
Enodía
Enyálios
Eós
Épaphos
Epeiós
Epídauros
Érebos

Erechthéus
Erichthónios
Erinys/e
Éris
Erytheia
Eteoklés
Etéoklos
Etolía
Euádne
Éuboia
Éuhios
Éumelos
Eumólpos
Éuripos
Eurótas
Erysthéus
Éurytos
Galáneia
Ganymédes
Geléon
Geraistós
Gláukos
Gorgópís
Háimon
Hálái
Halirrhótios, Hekábe
Hekáte
Hélenos
Helikon
Héphaistos
Heraklés
Hermés
Hésperos
Hippodámeia

Hippolyte (a)
Hippólytos
Hippomédon
Homóle
Homoloís
Hóples
Hyákinthos
Hymén (Himénaios)
Iákehos înachos
Inó ló
Iólaos
Iolkós
Iphigéneia
Íphís
Ismenós
Isthmós
Ithaka
Kálchas
Kalypsó
Kallistó
Kapanéus
Kárystos
Kastalía
Kekropía
Kékrops
Képhisos
Kilikía
Kithairón
Kórinthos
Korybanţi
Kréon
Kréusa
Kroníon
Kybéle

Lábdakos
Lakedáimon
Lémnos
Letó
Léukippos
Leukothéa
Lokrís (Lokrída)
Loxías
Lykáion
Lykía
Máinalos
Makaría
Maléa
Máron
Médeia
Mekistéus
Meléagros
Menélaos
Menoikéus
Mérops
Mnemosyne
Molossía
Molossós
Munychía
Mygdon
Mykonos
Myrtílis
Mysía
Nauplía
Némesis
Neoptólemos
Ogygos óiax
Oichalía
Oidípus

Oinómaos
Okeanós ólympos
Paionía
Paláimon
Paliás
Pandion
Pángaion
Pánthoos
Páris
Parrhasía
Parthenopáios
Pátroklos
Pelasgía
Pelías
Pálion
Peneiós
Pérgamon
Periklymenos
Perséphassa
Phaéton
Phásis
Philéus
Phokís (Pholdda)
Phókos
Pholóe
Phrygia
Plútón
Pólybos
Polydéukes
Polydoros
Polyméstor
Polynéikes
Polyphemos
Poseidón

Príamos
Protesílaos
Psamáthe
Pythía
Pythó
Radámantys
Rhésos
Rhíon
Salamís
Şarpedón
Sátyr (i)
Seméle
Silenós
Simóeis
Sísyphos
Skámandros
Skéiron
Skyros
Sthénelos
Stróphios
Strymón
Súnion
Táinaron
Talaós
Talthybios
Tánaos
Tántalos
Tártaros
Taurópolos
Teiresías
Telamón
Telémachos
Téukros
Teumesós

Thánatos
Thémis
Theoklymenos
Theonóe
Thessalía
Théstios
Thoás
Thyéstes
Troizén
Trónion
Trophónios
Tyndáreios
Typhón
Uranós

INDEX[55]

de Horia Zava

Cifrele romane fac trimitere la numărul cărţii, iar cifrele arabe indică pagina la care se află numele proprii

A

ACHAIOS (AKHAIOS, erou eponim), III, 843

ACHELOOS (AHELOU), 1, 158

Acheron (Aheron, râu infernal), I, 65, 190; III, 641, 643, 715

ACHILLEUS (AHILE), II, 284, 285, 287, 288, 293, 303, 304, 308, 309, 310, 312, 313, 317, 326, 329, 331, 341, 342, 343, 344, 345, 347, 348, 349, 350, 352, 355, 357, 358, 404, 427, 443, 454, 456, 465, 473, IV;

924, 931, 933, 934, 939, 952, 958, 967, 980, 981,

55 La întocmirea INDEXULUI am folosit Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române (ed. 1989, pag. 679 şi urm.), PIERRE GRIMAL, Dicţionar de mitologie greacă şi romană, (traducere din limba franceză de Mihai Popescu), Bucureşti, 2003, ANCA BĂLĂCI, Mic dicţionar de mitologie greacă şi romană, Bucureşti, 1992, ş.a.

997, 1006, 1007, 1011, 1012, 1013, 1015, 1018, 1027, 1028, 1036, 1039, 1044, 1045, 1048, 1054, 1056, 1087, 1189

ADMETOS (ADMET), I, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 76, 77, 78, 79, 80, 85, 88, 90

ADRASTEIA (Inevitabila, fiica Anankei), IV, 930, 934

AEROPE (AEROPA), IV, *106*7, 1121, 1160

AGAMEMNON, II, 280, 281, 282, 285, 286, 289, 290, 291, 294, 298, 300, 301, 303, 306, 307, 309, 310, 311, 312, 314, 315, 317, 319, 320, 322, 324, 334, 335, 336, 337, 338, 340, 342, 344, 345, 357, 358, 364, 365, 367, 368, 370, 378, 380, 381, 382, 384, 388, 389, 390, 392, 394, 400, 401, 404, 406, 407, 409, 415, 418, 419, 421, 428, 429, 436, 442, 443, 447, 448, 450, 461, 462, 466, 469, 470, 482, 484, 492, 493; IV, 919, 927, 958, 961, 963, 966, 969, 970, 972, 973, 1028, 1030, 1036, 1041, 1043, 1067, 1120, 1121, 1123, 1127, 1133, 1134, 1138, 1139, 1141, 1144, 1145, 1147, 1155, 1156, 1157, 1161, 1162, 1166, 1167, 1169, 1170

AGAVE (AGAVA), I, 148, 158, 165, 166, 173, 175, 179, 180, 181, 182, 184, 189, 190, 192

AGENOR, I, 146, III, 676, 678

AGENORIZI (descendenţii lui Agenor), III, 676, 678

AGLAURIDE (fiicele Aglaurosei), III, 781, 799

AGYLAIOS (epitet al lui Apollo), III, 668, 780, 786

Ahei (popor), II, 322, 348, 460, IV, 920.

962, 977, 983, 988.998, 1115

AIAKID (descendent al lui Aeacus), 11, 310; IV, 926

AIAKOS (AEACUS), II, 304; IV, 1048, 1053

AIAS (AIAX), II, 287, 288, 289; IV, 923, 933, 935, 939, 959, 980, 1056, 1087, 1179

Aigai (oraş), IV, 1096

AIGEUS (EGEU), I, 113, 114, 115, 116, 117, 135; II, 543, 549, 735, 747, 756

AIGIALEUS (EGIALEU), III, 776
AIGIKOREUS (EGICOREU), III, 842
AIGINA (EGINA), II, 304
AIGISTHOS (EGIST), II, 389, 390, 391, 392, 393, 398, 407, 412, 413, 414, 416, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 429, 433, 437; IV, 1138, 1142, 1144, 1156, 1166
AIGYPTOS (EGIPTOS), II, 370; IV, 1156
AINEIAS (ENEA), IV, 920, 922, 938
Ainiani (neam din Tesalia), II, 289, AIOLOS (EOL), III, 782, 791, 814, 831
AITHRA (ETRA), III, 734, 735, 747;
IV, 1199
Altolia (Etolia, regiune în Grecia), III, 704, 776
AKASTOS (ACAST), I, 76; IV, 997
Akropolis (Acropole), II, 499
AKTAION (ACTEON), I, 148, 151, 184, 187
ALEXANDROS (ALEXANDRU =
PARIS), II, 325; IV, 940, 990, 991, 993.1053, 1088
ALKAIOS (ALCEU), III, 617
ALKESTIS (ALCESTA), I, 50, 51, 52, 58, 61, 68, 77, 79, 80, 86, 89, 91
ALKMENE (ALCMENA), I, 70, 79, 85; II, 519; III, 624, 638, 643, 647, 660; IV, 986, 1194, 1200, 1207, 1211, 1213, 1218, 1219, 1221, 1222, 1226
ALKYONE (ALCIONE), II, 481
ALPHEIOS (ALFEU), II, 289, 419, 422, 437, 518; III, 785
ALTHAIA (ALTHAEA), I, 196
AMAZOANĂ. II, 499, 510, 512, 520
AMAZOANE, II, 498, 499, 512, 520;
III, 628, 826
AMMON (ZEUS), I, 53; II, 417
Amphanaia (Amfanaia, localitate în
Dorida), III, 628

AMPHIARAOS (AMFIARAOS), III, 674, 709, 751, 765
AMPHION (AMFION), III, 617, 672, 699, 756
AMPHITRITA (AMFITRITE), II, 455
AMPHITRYON (AMFITRION), III, 616, 617, 620, 621, 624, 625, 627, 629, 630, 636, 638, 650, 655, 660, 662, 664, 665
Amyklai (Amiclees, cetate în Laconia), IV, 992
Amymone (Amimone, izvor), III, 675
ANANKE (Necesitatea), I, 84; II, 295, 349, 385
Anauros (râu), III, 628
ANDROMACHA (ANDROMACA), 967, 977, 985, 997, 1006, 1007, 1012, 1014, 1017, 1019, 1020, 1022, 1023, 1025, 1026, 1028, 1030, 1031, 1033, 1039, 1041, 1042, 1048
ANTIGONA (fiica lui Edip), III, 668, 670, 671, 696, 713, 714, 715, 719, 720, 723, 725, 729, 731
Aoni (populaţie legendară), III, 692
APHRODITA (AFRODITA), I, 148, 153, 155, 197; II, 283, 286, 298, 321, 498, 500, 502, 503, 513, 515, 517, 518, 527, 543, 548; III 669;
IV 940, 990, 991, 992, 1066, 1088, 1089, 1096, 1222
APOLLON (APOLLO), I, 48, 49, 52, 65, 70, 113; II, 368, 396, 425, 436, 438, 476, 477, 485, 490; III 632, 668, 669, 670, 683, 724, 740, 767, 780, 781, 782, 783, 787, 788, 791, 792, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 804, 817, 827, 830, 832, 833, 834, 835, 841, 842, 843, 844;
IV, 919, 926, 951, 957, 966, 968, 972, 973, 1008, 1036, 1040, 1041, 1043, 1044, 1045, 1059, 1099, 1111, 1131, 1143, 1158, 1176, 1188
Arabia (ţara), I, 141
ARES, I, 67, 150, 189, 190; ÎI 287, 307, 314, 378, 424, 436, 476, 477, 496;
III, 617, 624, 628, 673, 677, 692, 697, 699, 703, 706, 708, 709, 723, 755, 756; IV, 929, 931, 971, 1010, 1188,

1202, 1217
Arethusa (Aretuza, izvor), II, 286
ARCADES, III, 842
Argo (navă), I, 95, 108, 133, 135
Argolida, II, 388; IV, 1148
ARGONAUŢI, IV, 1032
Argos (cetate în Peloponez), I, 70; II, 280, 284, 288, 291, 297, 298, 299, 300, 306, 311, 322, 324, 328, 332, 384, 388, 389, 390, 391, 392, 394, 399, 404, 411, 413, 416, 424, 425, 426, 436, 437, 438, 444, 445, 447, 449, 450, 454, 458, 459, 462, 463, 464, 466, 467, 469, 470, 472, 473, 475, 477, 479, 483, 485, 495, 541;
III, 617, 630, 649, 660, 663, 671, 677, 682, 684, 687, 688, 690, 694, 703, 709, 712, 717, 734, 735, 739, 740, 747, 750, 752, 755, 758, 761, 764, 765, 767, 769, 771, 775, 776;
931, 933, 934, 963, 968, 973, 991, 995, 1041, 1058, 1120, 1122, 1124, 1139, 1146, 1147, 1150, 1155, 1156, 1161, 1170, 1172, 1179, 1181, 1186, 1188, 1189, 1192, 1193, 1194, 1196, 1198, 1199, 1201, 1202, 1204, 1205, 1211, 1213, 1219, 1220, 1221, 1226
ARISTAIOS (ARISTEU), I, 184
Arkadia (Arcadia), ÎI 437, IV 957, 1067
ARTEMIS, I, 151, ÎI 283, 287, 292, 295, 298, 306, 312, 319, 325, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 356, 372, 442, 443, 444, 445, 450, 451, 452, 454, 457, 460, 463, 464, 468, 470, 477, 478, 481, 482, 484, 486, 489, 492, 494, 495, 496, 498, 499, 500, 501, 504, 507, 525, 538, 539, 543, 544, 547, 549, III 627, 673, 675, 698, 767, 976, 1067, 1105
Asia, I 141, 142, 178, 181, ÎI 356, 401;
III, 636, 455, 834, 842, IV 974, 984, 990, 996, 999, 1001, 1007, 1079, 1134, 1175, 1178
ASKLEPIAZI (descendenţii lui Esculap), I, 84
ASKLEPIOS (ESCULAP), I, 49, 54;
II, 541

Asopos (râu), I, 166, 178; III, 655, 748, 774
ASOPOS (zeu-râu), ÎI 304; III, 641
ASTYANAX (ĂŞTIANAX), IV, 956, 977, 985, 996, 997, 999, 1.000, 1007
ATALANTA, III, 673, 708, 710, 764
Atena (cetate), I, 65, 94, 113, 117; II, 344, 436, 439, 476, 478, 481, 483, 495, 496, 498, 499, 512, 515, 526, 534, 538, 539, 540, 550; III, 616, 630, 636, 655, 665, 728, 734, 735, 738, 739, 742, 747, 749, 752, 757, 776, 780, 781, 782, 786, 789, 790, 791, 797, 805, 807, 814, 822, 832, 833, 842, 986VIV, 991, 1188, 1192, 1195, 1198, 1199, 1203, 1204, 1205, 1206, 1208, 1209, 1212, 1218, 1220, 1223, 1224, 1227
ATHENA (ATENA, zeiţă), I, 118, 206; II, 287, 325, 438, 450, 374, 477, 495, 496, 499; III, 646, 649, 661, 717, 735, 742, 748, 758, 770, 775, 776, 789, 798, 799, 820, 822, 837, 841, 842, 843, 844; IV, 928, 935, 938, 939, 941, 951, 952, 957, 958, 960, 976, 986, 992, 996, 1048, 1053, 1062, 1105, 1204, 1218, 1219, 1221, 1223
II, Atenieni (popor), II, 477; III, 661, 744, 782; IV, 957, 1203, 1214, 1221
ATLAS, I, 526; III, 628, 781
ATREUS (ATREU), II, 282, 291, 296, 323, 332, 357, 417, 443, 461, 471, 475; IV, 970, 972, 1067, 1094, 1113, 1114, 1121, 1160, ATRID (Agamemnon, fiul lui Atreu), 289; IV, 973
ATRIZI (descendenţii lui Atreu), II, 309, 310, 314, 336, 378, 405, 417, 447
448, 474; IV, 930, 943, 1154, 1183
Attika (Atica), II, 495; III, 734, 756, 781
Aulis (Aulida), II, 280, 281, 283, 284, 286, 292, 295, 296, 302, 324, 325, 334, 337, 427, 443, 449, 453, 454, 460, 469, 470, 471, 481, 494; IV, 1145
AURORA, II, 391, 417; IV, 987

AUTONOE, 1, 148, 165, 180, 184
Axios (râu), I, 160
B
BAKCHANT (BACCHANT), I, 140, 146, 157, 173
BAKCHANTĂ (BACCHANTĂ), I, 146, 173, 174; II, 344, 362, 518;
720, 768; IV, 962, 1073
BAKCHANTE (BACCHANTE), I, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 149, 151, 153, 154, 157, 160, 162, 164, 166, 167, 168, 170, 173, 174, 176, 177, 179, 180, 181, 182, 192, 197; II, 377; III, 809; IV, 1180
BAKCHEUS (BACCHEUS = Dionysos), III, 787
BAKCHIOS (BACCHIOS = Dionysos), I, 143, 213
BAKCHOS (BACCHOS = Dionysos), I, 142, 143, 147, 148, 150, 151, 158, 162, 163, 168, 171, 177, 178, 179, 180, 183, 184, 187, 195, 197, 200, 201, 210, 211, 218, 223; II, 318, 406, 448, 489, 519; III, 692, 697, 803, 809; IV, 930, 952, 1132
Baktriana (regiune în Asia), I, 141
Boibe (râu), I, 71
BOREAS (BOREU), I, 207
Bosporos (Bosfor, strâmtoare în Tracia), IV, 933
Brauron (cetate în Atica), II, 495
BROMIOS (= Dionysos), I, 142, 143, 144, 145, 150, 152, 153, 154, 159, 161, 166, 167, 175, 177, 185, 195;
III, 637, 645, 692, 697, 730, 731, 787; IV, 1107
Byblos (Biblos, cetate în Fenicia), III, 827
C
CENTAURI, II, 304, 317, 318; III, 622, 627, 660; IV, 1032
Chalkis (Chalcis, cetate în Eubeea), II, 280, 286, 300, 334
CHALKODON (CHALCODON), III, 782
CHARIBDIS (CHARIBDA), IV, 972

CHARITE, 1, 153, 217; II, 540; III, 637, 697; IV, 1106, 1205
CHARON, I, 58, 61, 64; III, 629
CHEIRON (CHIRON, centaur), II, 287, 304, 314, 318
Chersonesos (Chersones, peninsulă în Tracia), II, 340, 341, 342
CHRYSOTHEMIS, IV, 1121
CHTONIANA (HTONIANA, epitet al Persefonei – zeiţa telurică), III, 635
Ciclade (arhipelag), III, 842
Cipru (insulă), IV, 1059
Creta (insulă), II, 504, 513, 525, 526; IV, 990, 1083, 1160
CYCLOP (CICLOP), I, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 202, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221
CYCLOPI (CICLOPI), I, 49, 195, 199, 202, 210, 211, 213; II, 286, 289, 298, 334, 432, 472; III, 617, 647, 649; IV, 972, 995, 1158
D
DAIDALOS (DEDAL), II, 368; III, 630
DAIMON (DEMON), II, 449
DANAIDĂ (una din fiicele lui Danaos), III, 727
DANAIZI (danai, poporul lui Danaos), III, 685, 774, 776; IV, 1157
DANAOS, II, 306, 345, 357; III, 649, 700, 709, 712, 718; IV, 1062, 1080, 1097, 1156, 1170, 1188
DARDANOS, I, 217; II, 317, 389; IV, 926, 987, 1002, 1176
DEIPHOBOS (DEIFOB, fiul lui Priam), IV, 991
Delos (insulă în Ciclade), II, 355, 489; III, 638, 785, 816; IV, 926, 960
Delphi (Delfi, cetate, oracol şi sanctuar), II, 150, 477; III, 669, 704, 776, 780, 783, 792, 803, 807; IV, 1008, 1009,

1040, 1041, 1042, 1043, 1048
Delphieni (locuitori ai cetăţii Delfi; slujitori ai sanctuarului delfic), III, 782, 783, 797, 782, 826, 827, 832;
IV, 1042, 1043, 1044, 1048, 1189
DEMETER (DEMETRA), I, 149, 199;
II, 503; III, 693, 734, 735, 736, 742, 744, 745, 952, 823; IV, 1105
DEMOPHON (DEMOFON, fiul lui
Tezeu), II, 288; IV, 1197, 1199, 1200, 1202, 1203, 1204, 1205, 1207, 1208, 1210, 1211
DE-O (= DEMETRA), IV, 1106
DIKTYNNA (DICTINNA, epitet al nimfei Britomartis), II, 446, 504, 539
DIOMEDES (DIOMED), I, 66, 67; II, 287; III, 627, 776; IV, 937, 939, 940, 941, 942, 950, 1157
DIONE (mama Afroditei), IV, 1095
DIONYSOS, 1, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 154, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 175, 177, 178, 179, 187, 189, 190, 191, 196, 198, 199, 200, 202, 203, 210, 217; II, 383, 512; III, 645, 676, 823, 825, 828; IV, 1105
DIOSKORI (DIOSCURI), II, 307, 355, 436, 440, 451; IV, 1064, 1082, 1117
DIRKE (DIRCE, nimfă), I, 141, 158;
III, 617
Dirke (Dirce, izvor în Teba), II, 455, 519, III, 634, 641, 671, 673, 676, 681, 692, 695, 699, 703, 706, 756
Dodona (cetate în Epir), III, 705; IV, 1036
DOLON, IV, 922, 923, 925, 926, 936, 937, 938, 948
DOROS (eponim al dorienilor), III, 843
E
ECHIDNA, III, 706
Echinade (insule), II, 289
ECHION, I, 148, 149, 158, 159, 176, 177, 180, 186

ECHO, III, 378
Egeană (Marea – = Marea Egee), I, 71;
IV, 957, 960, 1058, 1083
Egipt (ţară), II, 437; IV, 961, 1052, 1053, 1054, 1070, 1071, 1080, 1084, 1085, 1089, 1109, 1112, 1114, 1117
EIDO, IV, 1053
EILETHYIA (ILIŢIA, geniu), III, 798
ELEKTRA, II, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 401, 403, 404, 406.
409, 415, 416, 418, 423, 430, 431, 433, 435, 436, 439, 462, 471.474;
IV, 1121, 1123, 1128, 1131, 1144, 1145, 1148, 1152, 1155, 1162, 1169, 1170, 1174, 1188, 1189
Elektra (Poarta), 1, 167; III, 709, 723, 756
ELEKTRYON (ELECTRION), I, 79;
111, 617
EJeusis (cetate în Atica), III, 734
Elis (cetate în Elida), II, 289
ENKELADOS (ENCELAD, gigant), I, 195; III, 646, 786
ENODIA, III, 823
ENYALIOS (ENIALIOS), IV, 1040
EOS, II, 515; III, 826; IV, 1160
EPAPHOS (EPAFOS), III, 693
EPEIOS, IV, 957
Epeiros (Epir, regiune din Grecia), III, 705
I, EPIDAUROS, II, 541; III, 758
EPIGONI, III, 776, EREBOS (EREB), IV, 1072, 1127
ERECHTHEIZI (EREHTIZI, familie), 119; III, 757, 781
ERECHTHEUS (EREHTEU), I, 135;
II, 504, 538, III, 655, 700, 748, 781, 789, 790, 798, 805, 809, 813, 823, 824, 827, 829, 830, 838, 842
ERICHTHONIOS (ERIHTONIOS, fiul Gliei), III, 781,

789, 820, 837
Eridanos (Eridan, râu), II, 526
ERINYI (ERINII), II, 452, 476, 477, 495; III, 652, 677, 691, 715; IV, 1129, 1131, 1143, 1152
ERINYS (ERINIE), I, 130, 135; II, 477;
III, 706, 720, 763; IV, 973, 1176
ERIS, IV, 1160
EROS, I, 109; II, 298, 518, 543; IV, 987
EROŞI, I, 119
Erytheia (insulă), III, 629
Erythrai (Eritre, cetate în Beoţia), I, 166
ETEOKLES (ETEOCLES), III, 670, 671, 684, 685, 686, 687, 690, 693, 700, 701, 707, 708, 712, 717, 718, 719, 723, 725, 728, 749, 758
Etna (munte şi vulcan), I, 194, 195, 197, 198, 199, 200, 202, 206, 208, 209, 218, 220; III, 636; IV, 965
EUADNE, III, 734, 768, 769
Euboia (Eubea, insulă), II, 280, 284, 286, 405; III, 617, 791, 960; IV, 1083, 1096, 1195
EUHIOS (= DIONISOS), I, 146, 153, 160, 181
II, EUMELOS (fiul lui Admet), I, 48, 58, 287
EUMENIDE (= ERINII), IV, 1122, 1132, 1155, 1188
EUMOLPOS (fiul lui Poseidon), III, 700
Euripos (strâmtoare), II, 281, 286, 308, 309, 325, 443
Europa (continentul), II, 356, 447, 455;
834, 842; IV, 990, 1033
EUROPA (fiica lui AGENOR), IV, 918
Eurotas (râu), II, 286, 361, 455; II, 964, 1058, 1061, 1066, 1071, 1110, 1111
EURYSTHEUS (EURISTEU), 1, 51, 66;
III, 617, 630, 633, 634, 635, 643, 647, 648, 652, 660; IV, 1192, 1193, 1194, 1195, 1196, 1198, 1201, 1202, 1205, 1207, 1218, 1220, 1221, 1222, 1224, 1225, 1227
EURYTOS (regele cetăţii Oehalia), II, 289

F
Fenicia (ţinut), III, 669, 677, 678; IV, 965, 1110
G
GAIA, II, 288, 490, 535, 543; III, 622
GALANEIA, IV, 1110
GANYMEDES (GANIMEDE), I, 217;
11, 317; IV, 987, 1176
GELEON, III, 842
GEMENII (= Dioscurii), II, 436; IV, 1077
Geraistos (cap sudic al insulei Eubea), I, 206; IV, 1159
GERENLANUL (= Nestor, crescut în cetatea Gerenia), II, 289
GIGANT, III, 672, 709, 780
GIGANŢI, III, 622, 657, 660, 786, 820, 841
GLAUKOS, IV, 1134
GLIA, I, 58, 99, 117, 130, 149, 159, 176, 177, 195, 219; II, 343, 415, 422, 433, 489, 523; III, 624, 672, 693, 699, 706, 709, 714, 744, 781, 787, 789, 810, 820, 823, 827, 838;
IV, 1060, 1158, 1180, 1218
GORGO (= GORGONA), III, 820
GORGONA, 1, 89, 176; II, 405, 421, 436;
III, 645, 648, 684, 787, 820, 821, 823, 829, 836, 839; IV, 917, 1181
IV, GORGOPIS (epitet al zeiţei Atena), 1105
H
HADES, I, 49, 52, 54, 55, 57, 59, 61, 64, 65, 72, 76, 79, 80, 82, 83, 123, 126, 127, 130, 170, 180; II, 295, 298, 323, 324, 341, 347, 352, 354, 356, 376, 377, 378, 392, 393, 414, 431, 434, 448, 454, 457, 500, 518, 529, 532, 546, 547, 549; III, 617, 620, 621, 625, 629, 630, 631, 634, 635, 636, 640, 649, 652, 653, 660, 661, 664, 698, 722, 723, 737, 760, 761, 765, 768, 773, 818, 829, 840;

IV, 950, 952, 973, 978, 1010, 1020, 1025, 1041, 1046, 1091, 1096, 1098, 1103, 1132, 1164, 1177, 1182, 1184, 1200, 1223, 1224

HAIMON (HAEMON, fiul lui Creon), III, 696, 703, 723, 725

HARMONIA, I, 119, 189, 190; III, 669, 699

Hebe, IV, 1190, 1221, 1223

Hebros (fluviu în Tracia), III, 628

HEKABE (HECUBA), 11, 340, 341, 342, 344, 346, 348, 350, 355, 356, 357, 361, 364, 369, 370, 372, 373, 375, 376, 379, 380, 384; IV, 956, 958, 960, 961, 962, 965, 972, 973, 977, 986, 988, 990, 994, 956, 997, 1.000, 1001, 1002, 1004

HEKATE (HECATE), I, 106; II, 503;

672; IV, 969, 1074, HEKTOR (HECTOR), II, 341, 352, 354, 381, 406; IV, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 926, 931, 932, 934, 937, 938, 939, 940, 941, 944, 945, 946, 947, 951, 952, 967, 971, 974, 977, 978, 979, 981, 982, 983, 984, 997, 998, 999, 1.000, 1007, 1008, 1010, 1012, 1013, 1014, 1020, 1022, 1028, 1037, 1179

HELENA (ELENA), I, 202, 206, II, 283, 286, 296, 299, 303, 307, 308, 312, 321, 322, 323, 325, 326, 329, 348, 349, 355, 360, 372, 395, 406, 428, 429, 437, 443, 454, 456, 459;

*927, 950, 958, 961, 964, 970, 971, 985, 989, 991, 994, 996, 999, 1010, 1015, 1027, 1029, 1036, 1052, 1053, 1054, 1055, 1056, 1057, 1058, 1059, 1061, 1064, 1067, 1068, 1070, 1072, 1073, 1074, 1076, 1077, 1083, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1095, 1096, 1097, 1098, 1099, 1104, 1105, 1107, 1108, 1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1120, 1121, 1122, 1123, 1125, 1130, 1141, 1164, 1165, 1166, 1167, 1168, 1172, 1174, 1175, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180, 118*2, 1184, 1187, 1188, 1189, 1190

HELENOS (fiul lui Priam), II, 343; IV, 1048, 1082
Helikon (munte în Beoţia), III, 623, 642
HELIOS, I, 122, III, 768, 826; IV, 1066, 1160
Hellada (Elada), I, 74, 79, 101, 107, 109, 141, 143, 149, 150, 155, 177, 190, 206; II, 283, 292, 293, 294, 297, 299, 305, 307, 308, 324, 329, 330, 331, 332, 334, 335, 336, 337, 345, 350, 351, 368, 371, 383, 389, 395, 405, 429, 443, 445, 446, 447, 453, 456, 458, 460, 465, 466, 467, 481, 483, 485, 493, 494, 495, 496, 518, 539; III, 621, 623, 628, 629, 644, 649, 659, 661, 663, 685, 739, 745, 746, 751, 752, 776, 781, 782, 813, 842; IV, 934, 952, 961, 970, 974, 976, 982, 986, 988, 990, 993, 996, 998, 1007, 1012, 1017, 1019, 1021, 1029, 1041, 1048, 1054, 1055, 1058, 1060, 1062, 1063, 1068, 1074, 1076, 1087, 1090, 1094, 1097, 1104, 1114, 1115, 1121, 1125, 1158, 1130, 1154, 1165, 1175, 1180, 1184, 1193, 1198, 1199, 1200, 1203, 1224, 1226
Eleni (Eleni, popor în Elida), I, 108, 109, 141, 156, 167, 19*7, 20*4, 206, 210; II, 283, 285, 290, 294, 298, 306, 307, 317, 324, 325, 327, 330, 333, 344, 349, 371, 375, 378, 381, 382, 401, 423, 429, 444, 445, 450, 451, 453, 460, 487, 493, 494, 495, 535; III, 621, 661, 669, 687, 694, 700, 712, 747, 752, 753, 757, 776, 783, 826; IV, 916, 918, 926, 928, 932, 933, 934, 947, 956, 957, 962, 964, 967, 971, 972, 974, 975, 979, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 989, 992, 993, 998, 1007, 1010, 1013, 1018, 1027, 1028, 1029, 1063, 1069, 1070, 1071, 1088, 1090, 1102, 1104, 1113, 1114, 1141, 1143, 1146, 1166, 1167, 1173, 1175
HEPHAISTOS (HEFAISTOS), I, 218, 318, 337, 405; IV, 965, 970, 1144
HERA, I, 66, 67, 68, 69, 70, 76, 77, 85, 86, 89, 131, 135, 141, 144, 149, 150, 195; II, 287, 306, 325, 394, 394, 415, 450; III, 616, 617, 618, 621, 622, 623, 624, 626, 628, 629, 630, 631, 634, 636, 637, 638, 642, 643, 644, 647, 648, 649, 650, 654, 655, 656, 659, 660, 661, 663, 664, 665, 669,

717, 776, 786, 826;
IV, 931, 957, 986, 990, 991, 1032, 1038, 1053, 1054, 1062, 1063, 1075, 1076, 1078, 1079, 1081, 1088, 1089, 1092, 1095, 1097, 1190, 1191, 1192, 1193, 1194, 1196, 1197, 1199, 1200, 1201, 1202, 1203, 1204, 1207, 1208, 1209, 1212, 1213, 1214, 1218, 1220, 1223, 1224, 1226, 1227
HERAKLES (HERACLES), I, 66, 67, 68, 69, 70, 76, 77, 85, 86, 89; III, 616, 617, 618, 621 622, 623, 624, 626, 628, 629, 630, 631, 634, 636, 637, 638, 642, 643, 644, 647, 648, 649, 650, 655, 659, 664, 665, 776, 786, 826; IV, 986, 1032, 1190, 1192, 1193, 1194, 1196, 1197, 1199, 1200, 1201, 1207, 1208, 1209, 1212, 1213, 1214, 1218, 1220, 1223, 1226
HERAKLIZI (HERACLIZI), IV, 1192
HERMES, I, 76, 117; II, 325, 405, 739, 780, 781, 783, 843; IV, 925, 1054, 1062, 1079, 1089, 1160
Hermione (cetate în Argolida), II, 322; III, 635; IV, 1006, 1007, 1008, 1009, 1010, 1011, 1012, 1013, 1022, 1023, 1024, 1029, 1030, 1033, 1036, 1040, 1046, 1080, 1111, 1122, 1124, 1125, 1145, 1167, 1168, 1169, 1172, 1173, 1174, 1180, 1183, 1184, 1185, 1186, 1188, 1189
HESPERIDE, II, 526
HESPEROS, III, 826
HESTIA, I, 55
HIPPODAMEIA (HIPPODAMIA, fiica lui Oenamaos), I, 472
HIPPOLYTOS (HIPPOLIT, fiul lui Tezeu), II, 498, 499, 500, 510, 512, 517, 520, 521, 523, 524, 532, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 548, 549
HIPPOMEDON, III, 672, 709, 764
Homole (piscul muntelui Ossa), III, 627
HOMOLOIS, III, 709
HOPLES (HOPLEU), III, 842

HYADE (HIADE), II, 406, 826; III, 826
HYAKINTHOS (HIACINTOS), IV, 1111
HYDRA (HIDRA), III, 660, 709, 786
HYMEN (= HYMENAIOS), IV, 969
HYMENAIOS (HIMENEOS), IV, 969, 1223
Hysiai (Hisia, cetate), I, 166
I
IAKCHOS (IACCHOS = DIONY-SOS), I, 166, 197
IASON, I, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 103, 105, 106, 107, 108, 110, 112, 115, 116, 118, 119, 120, 123, 127, 128, 130, 132, 133, 136
Ida (munte în Troada), II, 283, 299, 324, 351, 360, 361, 372; IV, 927, 928, 937, 991, 994, 1016, 1017, 1030, 1053, 1105, 1112, 1175, 1176, 1178
Ilion (= Troia), I, 198, 205, 206, 207, 222; II, 307, 309, 315, 324, 325, 335, 337, 341, 344, 348, 356, 358, 370, 371, 374, 379, 380, 389, 401, 404, 405, 422, 437; IV, 921, 926, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 950, 951, 956, 957, 959, 961, 964, 966, 972, 974, 975, 982, 988, 992, 993, 994, 996, 1001, 1002, 1010, 1011, 1022, 1027, 1033, 1039, 1045, 1048, 1054, 1056, 1061, 1062, 1071, 1074, 1075, 1077, 1081, 1085, 1114, 1122, 1123, 1124, 1175, 1176
ILOS (fiul lui Tros), IV, 1040
INACHOS, II, 318, 389; III, 687, 748, 755, 756, 764, 1157
Infernul, III, 626, 635, 652, 663; IV, 1092
INO, I, 131, 148, 165, 173, 180, 184
IO, II, 455; III, 677, 693, 699
IOKASTA (IOCASTE), III, 668, 669, 671, 678, 684, 691, 693, 698, 699, 705, 707, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 719, 720, 724, 726
IOLAOS, III, 786; IV, 1192, 1193, 1194, 1195, 1196, 1197, 1200, 1204, 1208, 1210, 1211, 1212, 1213, 1215, 1217, 1218, 1220, 1221, 1222, 1224

IDLE, II, 518
Iolkos (Iolcos, cetate în Tesalia), I, 58, 95, 108, 110
ION, III, 676, 782, 783, 800, 807, 808, 813, 814, 824, 826, 827, 829, 842, 843, 844, IV, 965
IPHIGENEIA (IFIGENIA, fiica lui Agamemnon), II, 283, 286, 294, 299, 300, 303, 318, 319, 322, 324, 325, 326, 329, 330, 334, 335, 429, 442, 443, 444, 446, 447, 457, 464, 467, 469, 481, 484, 489, 491, 492, 493, 494, 495; IV, 1121
IPHIS (IFIS, tatăl lui Afector şi al Evadnei), III, 768, 769
IRIS, III, 642, 643, 644
ISMENA (fiica lui Edip), III, 670
Ismenion (colină), III, 756
Ismenos (râu în Beoţia), I, 141; II, 388, III, 634, 671, 680, 698, 699, 748
ISMENOS (zeu-râu), III, 641
Ithaka (Itaca, insulă), I, 198, 205, IV, 967
IXION, III, 660, 710
K
KADMOS (CADMOS), I, 140, 141, 142, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 173, 175, 176, 177, 179, 181, 182.
183, 184, 188.189, 190, 192; II, 288; III, 623, 632, 640, 652, 663, 669, 692, 698, 703, 707, 719, 735, 738, 745, 746, 754; IV, 965
KALCHAS (CALCHAS), II, 283, 284, 292, 297, 298, 306, 312, 314, 324, 336, 337, 443.460, 465; IV, 1082
Kallichoron (Callicoron, fântână), III, 748, 755, 824
KALLISTO (CALLISTO, mama lui Areas), IV, 1067
KALYPSO (CALIPSO, oceanidă), I, 205
675, KAPANEUS (CAPANEU), II, 288; III, 709, 710, 751, 756, 764, 765, 767, 768, 769, 770, 771, 772
Kaphareus (Cafareu, cap), IV, 960, 1096

KARNEIOS (CARNEIOS, epitet al lui Appolo), 1, 65
676, KARYSTOS (CARISTOS), II, 495
KASANDRA (CASANDRA, fiica lui Priam), II, 307, 343, 345, 354, 362, 368, 369, 384; IV, 958, 959, 962, 966, 968, 973, 974, 980, 1017
Kastalia (Castalia, izvor), II, 490; III, 783, 784
KASTOR (CASTOR), II, 401, 429, 436; IV, 961, 992, 1061, 1188
Kekropia (Cecropeia, nume al Aticii), II, 437; III, 842
KEKROPIZ1 (CECROPIZ1, descendenţi ai lui Cecrops), III, 700, 791
KEKROPS (CECROPS), III, 756, 789, 817, 826, 835
KEPHALOS (CEFAL), II, 515
KEPHISOS (CEFISOS), I, 119; III, 829
KERB, II, 436, 437; III, 630, 644
Kilikieni (Cilicieni), IV, 936
KIRKE, (CIRCE), IV, 972
KISSEUS (CISEU, tege în Tracia), II, 341
Kithairon (Citeron, munte în Beoţia), I, 142, 164, 166, 167, 174, 178, 180, 181, 184, 187, 191; III, 669, 698, 724
KLYTAIMNESTRA (CLITEMNE-STRA), II, 280, 283, 294, 298, 299, 300, 301, 306, 309, 311, 315, 317, 318, 319, 334, 335, 338, 388, 392, 414, 418, 425, 426, 431, 433, 437, 443; 450, IV, 1036, 1044, 1120, 1121, 1123, 1125, 1134, 1137, 1140, 1141, 1167, 1173, 1178, 1185
Knosos (Cnossos, cetate în Creta), III, 661
Kokytos (Cocit, râu în Infern), 1, 65
Kolonos (Colona, cetate în Atica), III, 729
KORE (CORA), I, 79; III, 635, 736
Korinthos (Corint, cetate în Grecia), I, 94, 95, 97, 108, 121
KOROIBOS (COROEBOS, fiul lui Migdon), IV, 936

KORYBANŢI (CORIBANŢI), I, 144;
11, 504, KRANAIZI (CRANAIZI, atenieni, supuşii lui Cranaos), III, 758
Krathis (Gratis, râu), IV, 965
KREON (CREON), I, 94, 95, 96, 102, 103, 105, 115, 116, 122, 127, 130, 134; III, 617, 618, 622, 623, 632, 633, 668, 669, 670, 693, 694, 697, 699, 700, 701, 704, 705, 707, 708, 711, 715, 716, 724, 726, 727, 747, 749, 750, 752, 757
Kreta (Creta, insula), I, 144
KREUSA (CREUSE), 111, 780, 781, 782, 786, 788, 789, 797, 807, 809, 810, 812, 823, 824, 825, 827, 828, 829, 830, 832, 841, 842, 843, 844
KRONIDUL (Zeus, fiul lui Cronos), I, 150, 189; 11, 356
KRONION (Zeus, fiul lui Cronos), II, 500
KRONOS (CRONOS), I, 143; IV, 918, 1002
KYBELE (CIBELE), I, 143; II, 504
KYKNOS (CICNOS, fiul lui Ares), I, 67; III, 628
Kynthos (Cintos, munte), II, 482
KYPRIS (CIPRIS, supranume al Afroditei), I, 77, 109, 112, 119, 150, 165; II, 287, 298, 325, 368, 390, 499, 502, 513, 514, 515, 519, 522, 525, 534, 543, 545, 547, 548, 550;
III, 815, 824; IV, 940, 990, 992, 993, 1014, 1016, 1028, 1053, 1062, 1080, 1092, 1095, 1106
Kypros (Cipru, insula), I, 153
L
LABDAKIZI (LABDACIZI, descendenţii lui Labdacos), III, 698
LABDAKOS (LABDACOS), III, 669
LAERTES (LAERTE), II, 353, 460; IV, 941, 972
LAIOS (LAIOS), III, 669, 670, 676, 678, 680, 700, 724
Lakedaimon (Lacedemona, cetate în Peloponez), IV, 1071, 1096, 1111, 1117
LAOMEDON, IV, 986, 987

LAPITHAE (LAPIŢI), IV, 1032
Larisa (Larissa, cetate în Tesalia), I, 79
LATONA (= Leto), 784, 786, 798, 844
LEDA, II, 283, 284, 303, 308; 309, 310, 319, 326, 449, 456; IV, 1052, 1053, 1055, 1058, 1061, 1063, 1097, 1166, 1077, 1117, 1118, 1139, 1176
LEITOS (fiul lui Afectrion), II, 288
Lemnos (insulă în Grecia), II, 370, 960
IV, Lerna (târg în Argolida), III, 629, 672, 675, 690, 786, LETO, II, 355, 446, 454, 482, 489, 500, 538, 540, 544; III, 638, 672, 674, 808, 815, 816; IV, 1188
LEUKOTHEA (LEUCOTEEA), II, 451
Libya (Libia, ţară în Africa de Sud), 1111
Liguria (ţinut în Galia), IV, 972
Limne (localitate), II, 539
Lokrida (Locrida, regiune în Grecia), II, 288, 943
LOXIAS (epitet al lui Appolo), I, 189;
II, 403, 436, 476, 477, 478, 481, 491; III, 676, 678, 728.735.782, 786, 792, 796, 797, 801, 802, 807, 809, 812, 813, 819, 825, 827, 830, 833, 841, 843; IV, 952, 970, 998, 1008, 1042, 1126, 1131, 1137, 1189, 1227
Lydia (Lidia, ţară în Asia), I, 142, 155, 160
Lydias (Lidias, fluviu în Macedonia), I, 160
Lykaion (Licaion, munte), II, 437
LYKAON (LICAON, fiul lui Ares), I, 67
Lykia (Licia, ţinut în Asia), I, 53; IV, 926
Lykieni (Licieni, popor), IV, 936, 937
LYKOS (unchiul Antiopei), III, 616, 617, 618, 621, 625, 632, 635, 638, 655
LYSSA (LISSA), III, 642, 643, 644, 645
M
MAIA (pleiadă), I, 117, II, 405; III, 781; IV, 925, 1016, 1062, 1079, 1117, 1160
MAINALOS, III, 710

Maiotida (ţinut), III, 628
MAKARIA (fiica lui Heracles), IV, (personaj în *Heraklizii*) 1208, 1211
Malea (Maiou, cap în Laconia), I, 195, 206; IV, 1134
MANTO (fiica lui Tiresias), III, 668, 699, 704
Marathon (târg în Atica), IV, 1192, 1193, 1195
MARON (fiul lui Silen), I, 200, 210, 218
MEDELA (MEDEEA), I, 94, 95, 96, 101, 102, 103, 105, 106, 110, 113, 114, 121, 122, 125, 126, 127, 129, 130, 132, 133, 136, MEGARA (fiica lui Creon, personaj în *Herakles*), III, 616, 617, 618, 621.
622.626, 629.631.636, 638, 647, 648, 649
MEGES (fiul lui Fileu), II, 289
MEKISTEUS (MECISTEU, fiul lui Talaos), II, 288
MELEAGROS, III, 764
MENADE, III, 731
MENELAOS, I, 202; II, 283, 284, 286, 290, 291, 295, 297, 298, 302, 312, 313, 314, 321, 322, 324, 428, 437, 443, 454, 459, 475; IV, 923, 927, 956, 961, 964, 971, 988, 989, 991, 992, 993, 994, 996, 1006, 1008, 1009, 1012, 1013, 1017, 1018, 1020, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1030, 1031, 1036, 1039, 1041, 1052, 1054, 1057, 1058, 1062, 1063, 1064, 1067, 1072, 1073, 1074, 1076, 1077, 1078, 1081, 1082, 1088, 1089, 1090, 1092, 1093, 1095, 1098, 1099, 1100, 1104, 1105, 1107, 1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1118, 1120, 1121, 1122, 1130, 1133, 1134, 1139, 1140, 1141, 1142, 1144, 1145, 1146, 1147, 1148, 1149, 1150, 1162, 1164, 1166, 1167, 1168, 1169, 1173, 1174, 1175, 1180, 1181, 1182, 1183, 1184, 1188, 1189
MENOIKEUS (MENOECEU, fiul lui Creon), III, 617, 669, 678, 693, 697, 699, 702, 703, 705, 707
MERIONES (MERION, fiul lui Molos), II, 287

MEROPS, IV, 1067
MIMAS (gigant), III, 787
Mysieni (Misieni, popor), IV, 936
MNEMOSYNE (MNEMOSINE), III, 637
MOARTEA (= TANATOS), IV, 985
MOIRĂ, II, 437
MOIRE, I, 49, 144; II, 437, 449
Molossia (Molosia, regiune în Epir), IV, 1048
MOLOSSOS, IV, 1017, 1022, 1023, 1030.1031
Munychia (Mounihia, port), II, 526
MUSAIOS, IV, 951
MUZĂ, 1, 107, 126; II, 539; III, 824; IV, 931, 940, 949, 952, 975, MUZE, I, 65, 76, 83, 119, 126, 153; II, 308, 317, 417, 422, 447, 482, 515;
III, 637, 638, 642, 649, 698, 751, 764, 815; IV, 930, 931, 940, 951, 1.000, 1022, 1096, 1106
MYGDON (rege în Frigia), IV, 936
Mykene (cetate în Argolida), II, 289, 334, 394, 397, 415, 419, 425, 459, 460, 463, 472, 477; III, 628, 629, 647, 648, 649, 675, 684, 689, 773;
IV, 1042, 1170, 1195, 1196, 1198, 1199, 1204, 1218, 1220, 1221, 1224
Mykonos (insulă în Ciclade), IV, 960
MYRTILOS (MIRTTILOS, vizitiul lui Oenomaos), IV, 1159, 1183
N
NAIADĂ, IV, 1060
NAIADE, 1, 210
Nauplia (cetate în Argolida), II, 405, 437, 470; IV, 1114, 1122, 1130, 1134, 1140
NAUPLIOS (fiul lui Poseidon), IV, 1083, 1096
Nemea (cetate în Argolida), III, 621
NEMESIS (Răzbunarea Divină), III, 675
NEOPTOLEMOS (NEOPTOLEM), IV, 967, 977, 997,

1006, 1007, 1016, 1018, 1019, 1025, 1039, 1040, 1042, 1043, 1045, 1046, 1189
NEREIDĂ, II, 309, 352, 449, 460, 1008, 1011, 1015, 1017, 1019, 1065, 1117
NEREIDE, 1, 205; II, 288, 309, 318, 352, 404, 405, 449, 451, 460; III, 824; IV, 957, 1008, 1011, 1015, 1017, 1019, 1047, 1048, 1065, 1117
NEREUS (NEREU), I, 205; III, 300, 304, 314, 317, 318, 451, 456; IV, 1012, 1048, 1049, 1053, 1092, 1110, 1114, 1134
NESTOR (fiul lui Neleu), II, 289; IV, 1087
NIKE (= VICTORIA), III, 798, 841
Nil (fluviu), IV, 1028, 1052, 1055, 1070, 1071, 1079,
NIL (zeu), IV, 1053
NIOBE (fiica lui Tantal), III, 674
NIREUS (NIREU, fiul lui Charopos), II, 287
NISOS, III, 647
NOTOS, II, 456
NYMPHĂ (NIMFĂ), IV, 1060
NYMPHE (NIMFE), I, 174, 195, 197;
II, 325, 405, 412, 419, 420, 431, 641; IV, 925, 1105
Nysa (Nisa, munte şi ţinut)), I, 160, 197
NYX (NIX), III, 643
O
ODYSSEUS (ODISEU), I, 194, 198, 200, 202, 203, 204, 207, 209, 212, 216, 217, 218, 221, 222, 223; II, 284, 287, 298, 328, 329, 340, 345, 348, 350, 351, 352, 354, 355, 443, 460; IV, 925, 935, 937, 938, 940, 941, 942, 943, 944, 948, 950, 951, 967, 972, 973, 983, 999, 1001, 1002, 1143, 1177
OGYGOS (erou beoţian), III, 709
OIAX (OEAX), IV, 1138
Oichalia (cetate în Eubea), II, 518; III, 630
OIDIPUS (OEDIP), III, 668, 669, 670, 671, 677, 678,

688, 691, 698, 700, 707, 711, 716, 718, 720, 721, 723, 727, 731, 735, 741, 765, 771
OILEUS (OILEU), IV, 923
OILID (Aiax, fiul lui Oileu), II, 287, 288
OINEUS (OENEU, rege în Calidon), 111, 673, 683
Oinoe (Oenoe, mică cetate în Atica), III, 627
OINOMAOS (OENOMAOS, rege în
Pisa), 11, 443, 472; IV, 1067
Oinone (insulă), II, 304
OKEANOS (OCEANOS, zeu), IV, 1176
OLYMPIANUL (supranume al lui
Zeus), II, 419
159, Olympos (Olimp, munte), I, 149, 153, 160, 299, 490, 500, III, 661, 644, 710, 798; IV, 960, 964, 1159
Oresteion (oraş în Peloponez), IV, 1188
ORESTES (ORESTE), II, 280, 295, 296, 299, 300, 319, 321, 323, 332, 388, 389, 390, 391, 392, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 407, 408, 409, 410, 415, 416, 419, 420, 421, 422, 426, 428, 429, 433, 434, 436, 439, 442, 444, 445, 450, 453, 454, 457, 463, 465, 469, 470, 472, 474, 481, 485, 488, 492, 493, 494, 495, 496; IV, 1035, 1036, 1041, 1042, 1043, 1048, 1120, 1121, 1122, 1123, 1125, 1126, 1127, 1128, 1132, 1133, 1134, 1139, 1140, 1141, 1146, 1152, 1154, 1155, 1156, 1157, 1158, 1160, 1161, 1162, 1169, 1170, 1174, 1178, 1179, 1180, 1182, 1183, 1188, 1189
ORION, II, 378; III, 826; IV, 1111
160, ORPHEUS (ORFEU), I, 61, 84, 109, 219; II, 322, 533; IV, 951, 952
Ossa (munte în Tesalia), II, 405
Othrys (Otris, munte în Tesalia), I, 71
P
PAIAN (PEAN = Vindecătorul, epitet al lui Apollo), III, 643, 784

Paioni (popor), IV, 936
Paionia (Peonia, regiune în Macedonia), IV, 932, 933
PALAIMON (PALEMON, fiul lui
Ino), II, 451
PALAMEDES (PALAMED), II, 287;
IV, 1138
PALLADA (= PALLAS), III, 781
PALLANTIZI (fiii regelui Pallas), II, 499
PALLAS (epitet ritual al zeiţei Atena), I, 207; II, 287, 288, 325, 356, 436, 438, 496, 499; III, 649, 692, 707, 748, 754, 758, 781, 787, 788, 789, 799, 820, 842, 843; IV, 952, 957, 958, 975, 976, 979, 990, 991, 992, 1048, 1110, 1204, 1221, 1223
PAN, I, 128, 174; II, 416, 483, 503; III, 799, 817, 833, 835; IV, 918, 932, 951, 952, 1060
PANDION (fiul lui Cecrops), I, 113, 135, 499; III, 735, 753; IV, 1194
Pangaion (munte), IV, 932, 951, 952
PANTHOOS (PANTOOS, bătrân troian), IV, 918
PARIS, II, 283, 286, 296, 299, 302, 323, 324, 329, 352, 360, 361, 372, 429;
IV, 938, 939, 940, 941, 948, 971, 979, 990, 991, 992, 1010, 1016, 1017, 1028, 1030, 1053, 1054, 1066, 1075, 1076, 1079, 1080, 1096, 1118, 1175, 1177
Parnasos (munte în Focida), II, 489;
III, 623, 676, 783, 785, 809, 829;
IV, 957; IV 1043
Parrhasia (cetate în Arcadia), IV, 1188
PARTHENOPAIOS (PARTENO-PEOS), III, 673, 708, 764
PEIRENE (= PIRENE), I, 96; II, 406;
IV, 964
Pelasgia (= Argos), IV, 1158
PELEIDUL (Agamemnon, fiul lui Peleu), II, 288

PELEUS (PELEU), II, 304, 308, 309, 313, 314, 315, 317, 318, 336, 342, 352, 358, 454; IV, 921, 924, 926, 928, 997, 1006, 1007, 1008, 1009, 1012, 1018, 1025, 1026, 1028, 1030, 1032, 1037, 1039, 1041, 1042, 1048, 1056
PELIAS, I, 52, 64, 95, 108, 109, 116;
IV, 997
Pelion (munte în Tesalia), I, 71, 82, 95, 108; II, 304, 317, 405; III, 627, 628; IV, 1049
PELOPID (descendent al lui Pelops), II, 471
PELOPIZI (descendenţi ai lui Pelops), II, 477; IV, 1102, 1103, 1109
Peloponnes (Peloponez, peninsulă), II, 513; III, 744
PELOPS, I, 114; II, 296, 323, 443, 472, 494; III, 742, 744, 843, 983; IV, 996, 1067, 1121, 1159, 1178, 1183, 1199, 1200
Peneios (râu în Tesalia), III, 627; IV, 964
PENELOPE (PENELOPA), IV, 972, 1143
PENTHEUS (PENTRU), I, 140, 142, 148, 150, 151, 152, 154, 158, 159, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 170, 172, 175, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 184, 186, 187, 188, 189
Pergamon (citadelă, termen folosit pentru Troia), II, 307; IV, 976, 988, 994, 1002, 1004, 1017, 1176
PERIKLYMENOS (PERICLIMENOS, fiul lui Neleu), III, 710
PERSEPHASSA (PERSEFASA = Persephona), III, 693; IV, 1060
PERSEPHONE (PERSEPHONA), I, 61; II, 345; III, 635, 652, 744, 769, 837; IV, 1158, 1206, 1208, 1211
PERSEUS (PERSEU), I, 67; II, 334, 405; III, 617, 642; IV, 1083, 1110
Persia, I, 141
PHAETON (FAETON), II, 526
PHAIDRA (FEDRA), II, 498, 499, 500, 505, 506, 509, 511, 513, 516, 517, 518, 519, 520, 527, 528, 529, 530, 531,

535, 544, 548, 549
Pharos (insulă), I, 153; IV, 1052, 1053
Pharsalia (Farsalia, împrejurimile cetăţii Farsalos), II, 308
Pharsalos (Farsalos, cetate în Tesalia), IV, 1007
Phasis (Fasis, fluviu), IV, 1028
Pherai (Feres, cetate în Tesalia), I, 48, 52, 66
PHERES (FERES), 1, 48, 49, 51, 57, 66, 72; II, 287
PHILAMMON (Filammon), IV, 950
II, PHINEUS (FINEU, rege în Tracia), 455
III, Phlegra (Flegre = Câmpiile Flegreene), 657, 820
PHOIBE (PHEOBE, fiica Ledei), II, 283.
PHOIBOS (FOBOS), I, 51, 54, 57, 71, 84, 107, 114, 150; II, 307, 318, 396, 425, 434, 437, 438, 445, 467, 477, 483, 490, 495, 518; III, 626, 669, 675, 676, 677, 678, 691, 704, 740, 743, 763, 781, 782, 783, 784, 785, 787, 788, 790, 791, 793, 795, 796, 797, 798, 801, 808, 815, 816, 817, 824, 828, 830, 834, 838, 839, 841, 842, 843; IV, 935, 938, 942, 958, 966, 969, 973, 987, 1038, 1040, 1041, 1043, 1046, 1047, 1112, 1121, 1123, 1128, 1130, 1133, 1137, 1188, 1189
Phokida (Focida, ţinut), II, 288, 389, 437, 466, 475; IV, 1147, 1150, 1163, 1168, 1178
Pholoe (Foloe, munte în Elida), III, 622
PHORBAS (FORBAS, maestrul lui Tezeu), III, 757
Phrygia (Frigia, ţară în Asia Mică), I, 142 143; III, 317, 333, 334, 338, 377, 427, IV, 930, 944, 1002, 1182
Phthia (Ftia, cetate în Tesalia), 1, 49; II, 284, 288, 305, 314, 421; IV, 926, 963, 965, 1006, 1007, 1010, 1011, 1013, 1020, 1023, 1025, 1029, 1030, 1031, 1035, 1036, 1038, 1039, 1041, 1042, 1048
Phthiotida (Ftiotida, ţinutul din jurul cetăţii Ftia), II, 355
PHYLEUS (FILEU), II, 289

Pieria (Pierie, regiune în Tracia), I, 153, 160,
PIERIDE (epitet aplicat Muzelor), I, 119; IV, 930
Pisa (cetate în Elida), II, 443, 472; IV, 1067
Pitana (district), IV, 996
PITTHEUS (PITEU), I, 114, 499, 524, 528; III, 735;
IV, 1199
PLEIADĂ, III, 826
PLEIADE, II, 281, 406; IV, 936, 1111, 1160
PLUTON, I, 61; III, 642, 652
PLUTOS (PLOUTOS), IV, 1055
POLYBOS (POLIBOS), III, 669, 670, 724
POLYDEUKES (POLLUX), II, 436, 1188
POLYDOROS (POLIDOROS, fiul lui
Priam), II, 340, 341, 342, 354, 362, 370, 373, 379,
381
POLYDOROS (POLIDOROS, fiul lui
Cadmos), III, 669
POLYMESTOR (POLIMESTOR), II, 340, 341, 366,
372, 373, 375, 376, 379, 382
POLYNEIKES (POLINICE), III, 670, 671, 672, 673,
674, 677, 678, 684, 685, 687, 691, 694, 697, 701, 709, 712,
717, 718, 719, 720, 724, 726, 728, 730, 735, 740, 741, 749,
765
POLYPHEMOS (POLIFEM), I, 194, 195, 197, 205,
206, 210, 213
POLYXENE (POLIXENE), II, 342, 343, 347, 348, 355,
357, 358, 359, 362, 367, 370; IV, 958, 967, 974, 980, 981,
982
PONTOS (PONTOS), IV, 1110
POSEIDON, I, 205; II, 287, 494, 495, 500, 532, 541,
545, 548; III, 675, 798;
IV, 924, 956, 957, 960, 1040, 1114
POTHOS (POTOS = Dorinţa), I, 153
PRIAMID (descendent al lui Priam), II, 366, 379; IV,

1016, 1066
PRIAMIZI (descendenţi ai lui Priam), 341, 374, 380, 928, 1062, 1063, 1096, 1100, PRIAMOS (PRIAM), I, 202, 206; II, 296, 302, 307, 308, 318, 324, 341, 357, 359, 360, 372, 373, 381, 389;
IV, 923, 929, 949, 956, 957, 958, 961, 962, 969, 973, 974, 978, 987, 1001, 1003, 1007, 1012, 1017, 1018, 1024, 1054, 1062, 1098, 1100, 1179
PROITOS (PROSTOS), III, 709
PROKNE (PROCNE), III, 649
PROMETHEUS (PROMETEU), III, 709, 798
PROTESILAOS (PROTESTLAS), II, 287
PROTEUS (PROTEU, rege în Egipt), II, 437; IV, 1052, 1053, 1054, 1059, 1070, 1072, 1084, 1089, 1090, 1091, 1092, 1098, 1107
PSAMATHE (PSAMATE), IV, 1053
PYLADES (PILADE), II, 388, 391, 392, 395, 402, 403, 408, 416, 420, 421, 422, 426, 433, 436, 437, 439, 444, 445, 451, 452, 453, 457, 458, 465, 468, 469, 470, 475, 480, 481, 488; IV, 1122, 1136, 1147, 1154, 1155, 1156, 1158, 1160, 1162, 1167, 1168, 1169, 1170, 1179, 1182, 1183, 1185, 1188, 1189
Pylos (Pilos, cetate în Mesenia), II, 289
PYTHLA (PITIA), III, 780, 782, 783, 832, 83*8, 840*
PYTHIANUL (supranume al lui Apollo), III, 798
PYTHO (PITO), 1, 70; II, 490, 518; HI, 642, 785, 813, 834; IV, 1042, 1043, 1158
R
RHADAMANTHYS (RADAMANTE), I, 205
RHEA, I, 142, 145
RHESOS (RESOS), IV, 916, 927, 928, 929, 930, 931, 936, 939, 940, 942, 944, 945, 946, 948, 949, 951, 952
Rhion (Rion, promontoriu în Ahaia), III, 843
S

Salamina (insulă), II, 287, 289; IV, 1055, 1059
SALAMIS (SALAMIS), IV, 986, 995
Sardes (cetate în Asia Mică), I, 155
SATYRI (SATIRI), 1, 145, 194, 196, 197, 198, 203, 217, 218, 219, 220, 223
SEIROS (SIRIUS), II, 378
SELENE, III, 675, 768, 824, 826
SEMELE, I, 140, 141, 142, 144, 149, 151, 152, 155, 160, 161; II, 515, 519; 111, 692, 731
Sepia (promontoriu), IV, 1048
Sicilia (insulă), I, 194, 198 223; II, 439;
III, 676; IV, 965
Sidon (cetate în Fenicia), I, 146, 177;
IV, 1110
SILENOS (SILEN), I, 194, 197, 201, 202, 212, 214, 215, 216, 217, 223
Simois (râu în Troada), II, 307, 405; IV, 936, 947, 986, 1040, 1045, 1063, 1154
SINIS (tâlhar), II, 534
Sipylos (cetate şi munte în Lidia), II, 314
SIRENE, IV, 1038, 1060
SISYPHOS (SISIF), I, 106, 135, 297, 328; IV, 652
Skamandros (Scamandru, râu), I, 206;
IV, 957, 971, 997, 1054, 1067, 1076, 1173, SKEIRON (SCIRON, tâlhar), II, 534
SKYLLA (SCYLLA, monstru marin), I, 133, 134
Skyros (Sciros, insulă), IV, 960, 1013
Sparta (cetate în Laconia), 1, 65; II, 280, 283, 322, 355, 404, 459, 471; III, 630, 742; IV, 930, 956, 958, 961, 966, 990, 992, 994, 996, 1006, 1008.
1011, 1012, 1013, 1021, 1022, 1026, 1027, 1028, 1031, 1036, 1037, 1052, 1053, 1054, 1057, 1071, 1090, 1110, 1118, 1120, 1122, 1139, 1142, 1144, 1189, 1218
SPHINX (SFINX), II, 406; III, 670, 698, 706, 707,

717, 721, 730, 731
STHENELOS (STENELOS, fiul lui Perseu), I, 9; IV, 1204
STHENELOS (STENELOS, fiul lui Capaneu), II, 288
Skeironiene (Scironiene, Stâncile), II, 54; IV, 1221
STROPHIOS (STROFIOS, tatăl lui Pilade), II, 389, 444, 475; IV, 1177
STRYMON (STRIMON, zeu-râu în Macedonia), IV, 927, 930, 931, 940, 951
Sunion (cap în Atica), I, 206
Symplegade (Simplegade, stânci), I, 95, 130; II, 450, 451, 454, 468, 494
Syria (Siria, insulă), I, 145
T
Tainaron (Tenare, cap în Laconia), I, 206; III, 617
TALAOS, II, 288; III, 683
TALTHYBIOS (TALTIBIOS), II, 284, 336, 356, 357, 359, 364; IV, 965, 967, 973, 980, 982, 985, 997, 1.000, 1001, 1004, 1156
Tanaos (râu), II, 404
TANTALIDUL (Pelops, fiul lui Tantal), II, 443
TANTALOS (TANTAL), II, 297, 321, 389, 433, 449, 454, 477; IV, 1088, 1121, 1133, 1134, 1154, 1159, 1183
Taphos (Tafos, insulă în Grecia), II, 289; III, 652
TARTAROS (TARTAR), III, 544; III, 644, 646, 724; IV, 1131
Taurida (ţinut), II, 445, 467
TAUROPOLOS (supranume al zeiţei Artemis), II, 495
TEIRESIAS (TIRESIAS), I, 146, 147, 148, 149, 151, 152, 184, III, 668, 697, 699, 700, 704, 723
TELAMON, II, 287; IV, 986, 1055, 1056, 1087
TELEMACHOS (TELEMAH), IV, 1143

TERPSICHORA (TERPSIHORE, muză), IV, 949
TEUKROS (TEUCROS), IV, 1054, 1055, 1058, 1059
Teumesos (Teumesse, cetate în Beoţia), III, 708
THAMYRIS (TAMIRIS, fiul lui Filammon), IV, 951
THANATOS (TANATOS = Moartea), I, 49, 79, 80, 90, 127; II, 546; III, 736
Theba (cetate în Beoţia), I, 140, 141, 142, 144, 146, 148, 151, 154, 155, 157, 164, 173, 174, 178, 180, 183, 184, 185, 191; III, 616, 617, 623, 624, 630, 634, 641, 642, 655, 660, 661, 662, 665, 668, 669, 670, 672, 677, 678, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 696, 697, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 715, 720, 723, 725, 726, 729, 731, 734, 737, 739, 740, 741, 749, 750, 752, 753, 754, 756, 758, 762, 763, 765, 776; IV, 1007
THEMIS, I, 99, 100, 101, 126, 490; IV, 1126, 1212
THEOKLYMENOS (TEOCLIME-NOS, fiul lui Proteu), IV, 1052, 1053, 1059, 1064, 1073, 1091, 1092, 1098, 1105, 1108, 1109, 1112, 1115, 1117
THEONOE (TEONOE, fiica lui Proteu), IV, 1053, 1059, 1065, 1072, 1086, 1088, 1091, 1092, 1099, 1101, 1115, 1117
THESEIZI (descendenţi ai lui Tezeu), II, 344
I, THESEUS (TEZEU), II, 498, 499, 500, 504, 510, 520, 523, 525, 527.
528, 530, 531, 532, 538, 540, 543, 544, 549, 550; III, 616, 636, 655, 658, 663, 664, 665, 734, 735, 736, 738, 739, 742, 744, 747, 748, 754, 756, 757, 758, 761, 765, 766, 768, 772, 775; IV, 957, 964, 1194, 1197, 1199, 1200, 1203,
Thessalia (Tesalia, regiune în Grecia), 61, 66, 79, 108; II, 318, 419, 627;
IV, 957, 965, 977, 997, 1006, 1007, 1045
THESTIOS (TESTIOS), I, 283; IV, 1058
THETIDA (= THETIS), II, 313; IV, 1007, 1008
Thetideion (ţinut fabulos), IV, 1007

THETIS, I, II, 285, 287, 304, 310, 314, 317, 318, 330, 404, 405, 449, 460;
IV, 952, 1006, 1007, 1010, 1021, 1026, 1048, 1049, 1087
THOAS (TOAS, rege al Tauridei), II, 442, 444, 483, 489, 491, 492, 495, 496
Thracia (Tracia, ţinut)), 1, 66, 207, 340, 341, 342, 343, 354, 372, 379; IV, 927, 931, 933, 951, 1013
Thronion (Tronion, capitala Locridei), II, 289
II, THYESTES (TIEST, fratele lui Atreu), 389, 411, 417, 419, 471; IV, 1121, 1160
Thymbra (Timbra, cetate în Troada), IV, 926, 935
Tiryns (Tirint, cetate în Argolida), I, 66, 67, 79
TITAN, III, 709, 798, TITANI, II, 356, 450, 815
TITANICĂ, IV, 1067
TITHONOS (TITONOS), IV, 988
Tmolos (munte în Asia Mică), I, 142, 146, 155
TRITON, I, 205
Tritonis (lac din Cerenaica), III, 815
Troada (ţinut în Frigia), II, 371; IV, 1097, Troia (cetate în Frigia), II, 202, 203, 206, 207, 218, 222, 292; II, 284, 286, 292, 299, 307, 312, 314, 324, 325, 329, 330, 333, 334, 335, 336, 338, 340, 341, 342, 343, 346, 349, 350, 355, 356, 361, 364, 366, 371, 372, 375, 379, 381, 389, 393.394, 404, 415, 426, 427, 429, 437, 443, 447, 456, 459, 460, 465, 494; III, 776; IV, 919, 921, 922, 923, 924, 927, 928, 929, 932, 933, 935, 939, 940, 944, 945, 949, 950, 952, 956, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 968, 971, 974, 975, 977, 979, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 992, 995, 996, 997, 998, 1001, 1002, 1004, 1007, 1008, 1010, 1011, 1013, 1017, 1018, 1019, 1020, 1023, 1025, 1026, 1027, 1028, 1030, 1035, 1039, 1040, 1041, 1048, 1054, 1056, 1057, 1064, 1066, 1067, 1068, 1071, 1072, 1075, 1076, 1078, 1082, 1083, 1085, 1087, 1088, 1090, 1096, 1100,

1112, 1115, 1117, 1122, 1134, 1130, 1138, 1141, 1145, 1156, 1164, 1169, 1178, 1180, 1181, 1187
957, Troiene (femei), II, 346, 361, 427; IV, 968, 996
Troieni (popor), II, 379, 405, 429; IV, 916, 922, 938, 941, 948, 949, 953, 957, 959, 961, 971, 976, 991, 999, 1017, 1021, 1054, 1057, 1076, 1098, 1100, 1111, 1181, 1188
Troizen (Trezen, cetate în Argolida), I, 114; II, 498, 499, 503, 509, 513, 525, 538, 540, 541, 548
TROPHONIOS (TROFONIOS), III, 791, 796
TYDEUS (TIDEU), III, 673, 683, 684, 709, 710, 740, 741, 764, 776, 925, 935, 951
TYNDAREOS (TINDAR), II, 282, 283, 293, 300, 317, 321, 331, 335, 349, 384, 389, 390, 392, 420, 426, 427, 443, 471, 492; IV, 958, 985, 1036, 1053, 1058, 1071, 1074.
1077, 1098, 1113, 1120, 1130, 1134, 1139, 1144, 1147, 1149, 1154, 1157, 1166, 1181
TYNDARIDA (TINDARIDA = Elena, fiica lui Tindar), IV, 1177
TYNDARIZI (descendenţii lui Tindar), 11, 437, 1111, 1190
TYPHONI (fiinţe monstruoase), III, 660
Tyr (Tir, cetate în Fenicia), III, 676, 692, IV, 1086
U
URANOS, III, 643, 699, 826
URSA (constelaţie), II, 417; III, 826
URSITA (MOIRA), 1, 152; II, 311, 433, 457, 464, 542; III, 630, 677, 841;
IV, 1076, 1116, 1159
V
VICTORIA (= NIKE), II, 496; III, 731;
IV, 1190
VRAJBA (= ERIS), III, 698
XUTHOS (XSOUTOS), III, 782, 791, 796, 800, 808,

810, 813, 815, 816, 824, 825, 830, 841, 842, 843

Z

ZEI, I, 133, 145, 214; II, 291, 305, 313, 342, 444, 456, 476, 504, 544; III, 641, 654, 659, 674, 689, 829; IV, 979, 991, 1015, 1047, 1048, 1049, 1075, 1105, 1107, 1135

ZEU, I, 49, 53, 60, 64, 70, 89, 91, 105, 123, 128, 129, 135, 137, 142, 143, 144, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 156, 157, 159, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 173, 177, 178, 179, 180, 185, 187, 190, 192, 195, 200, 204, 206, 207, 208, 210, 211, 213; II, 286, 293, 294, 296, 307, 315, 330, 337, 343, 346, 347, 364, 368, 405, 411, 413, 416, 418, 426, 433, 454, 456, 467, 468, 474, 477, 483, 489, 490, 507, 518, 523, 525; III, 623, 626, 639, 645, 659, 654, 661, 662, 681, 683, 685, 692, 705, 706, 710, 711, 715, 718, 723, 724, 729, 739, 740, 743, 746, 751, 755, 768, 774, 774, 781, 782, 783, 784, 788, 789, 790, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 800, 801, 803, 805, 809, 812, 813, 814, 815, 817, 818, 819, 823, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 834, 835, 837, 838, 841, 842; IV, 921, 924, 926, 928, 930, 931, 935, 938, 943, 948, 949, 951, 952, 953, 956, 958, 966, 970, 973, 1008, 1012, 1016, 1027, 1035, 1040, 1041, 1043, 1044, 1045, 1046, 1048, 1049, 1060, 1073, 1075, 1079, 1080, 1082, 1111, 1118, 1122, 1125, 1126, 1133, 1134, 1143, 1176, 1180, 1188, 1189, 1194, 1197, 1201, 1204, 1206, 1207, 1216, 1219, 1223, 1227

ZEIŢĂ, I, 84, 85, 99, 101, 112, 135, 145, 149, 154, 207; II, 283, 285, 287, 288, 292, 293, 298, 305, 306, 310, 313, 315, 319, 319, 324, 326, 330, 333, 334, 336, 337, 356, 394, 404, 442, 443, 444, 445, 450, 451, 452, 453, 454, 456, 457, 463, 477, 479, 482, 484, 485, 486, 488, 492, 493, 495, 496, 502, 513, 515, 538, 539, 544, 546; III, 616, 627, 633, 635, 638, 645, 654, 661, 672, 673, 674, 677, 686, 692, 693, 735, 744, 748, 754, 781, 786, 787, 789, 815, 816, 821, 823, 839, 842; IV, 935, 949, 952, 956, 957, 975, 979, 991, 992,

996, 1006, 1007, 1010, 1011, 1015, 1021, 1026, 1028, 1048, 1049, 1062, 1074, 1075, 1087, 1095, 1106, 1107, 1110, 1117, 1128, 1135, 1178, 1190, 1211, 1223, 1226

ZEIŢE, 1, 49; II, 283, 299, 325, 335, 361, 436, 449, 476, 498, 502; III, 693, 697, 734, 736; IV, 990, 991, 992, 1016, 1039, 1053, 1066, 1079, 1081, 1105, 1130, 1131, 1137, 1143

ZEPHIROS (ZEFIR), II, 456

ZETHOS (ZETOS), III, 617, 673

ZEUS, I, 49, 54, 56, 67, 75, 79, 84, 88, 90, 99, 100, 101, 104, 109, 117, 130, 134, 136, 141, 142, 143, 144, 148, 149, 151, 153, 155, 158, 159, 160, 162, 166, 170, 189, 190, 195, 201, 203, 207, 208, 209, 215, 216, 217;

II, 297, 304, 308, 317, 321, 325, 335, 336, 343, 348, 351, 356, 392, 405, 415, 417, 418, 419, 426, 433, 436, 437, 453, 454, 468, 476, 481, 489, 490, 499, 500, 515, 518, 519, 522, 524, 525, 526, 532, 535, 541, 545, 546; III, 616, 617, 618, 621, 622, 623, 626, 627, 631, 638, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 652, 654, 660, 661, 671, 675, 687, 692, 693, 706, 710, 712, 714, 717, 719, 751, 755, 756, 758, 763, 765, 768, 775, 781, 782, 785, 786, 787, 791, 798, 804, 815, 816, 820, 824, 826, 827, 836, 841, 843, 844; IV, 929, 930, 933, 947, 956, 957, 958, 959, 971, 975, 976, 977, 985, 987, 989, 991, 994, 996, 1008, 1011, 1016, 1032, 1036, 1038, 1049, 1052, 1053, 1054, 1061, 1062, 1063, 1064, 1067, 1070, 1071, 1077, 1079, 1088, 1091, 1095, 1097, 1098, 1105, 1106, 1110, 1111, 1112, 1117, 1118, 1121, 1133, 1139, 1140, 1170, 1172, 1176, 1178, 1180, 1188, 1189, 1190, 1192, 1195, 1197, 1200, 1204, 1205, 1208, 1216, 1217, 1218, 1221, 1222, 1223, 1224

CUPRINS

Prefaţă 5

Tabel cronologic 19

Lămuriri despre ediţie şi traducere 27

CARTEA I-a
Comentarii 35
ALKESTIS 47
MEDEIA 93
BAKCH ANTELE 139
CYCLOPUL 193
Note 225
CARTEA A II-a
Comentarii. * 253
IPHIGENEIA LA AULIS 279
HEKABE 339
ELECTRA 387
IPHIGENEIA ÎN TAURIDA 441
HIPPOLYTOS 497
Note 551
CARTEA A III-a
Comentarii 589
HERAKLES 615
FENICIENELE 667
RUGĂTOARELE 733
ION 779
Note 845
CARTEA A IV-a
Comentarii 889
RHESOS 915
TROIENELE 955
ANDROMACHA 1005
HELENA 1051
ORESTES 1119
HERAKLIZII 1191
Note 1229
Tabel onomastic 1285
Index 1287

Euripide (Euripides)
(Salamina, 480 - Macedonia, 406 î.H.)

Poet tragic grec. A compus 92 de piese, dar nu a fost premiat
decît de cinci ori; gloria sa a fost mai ales postumă.
S-au păstrat de la Euripide optsprezece piese
și o dramă satirică.

AETHRA

ISBN 9975-61-399-